21 I 8232

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL XXVII

1978

ian. — febr.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0. IIII 2005

COMITETUL DE REDACŢIE

Redactor responsabil:

acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ŞUTEU — *secretar de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137— telex 11 226, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa comitetului de redacţie al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Academie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à:

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137—telex 11 226 — Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

ADRESA REDACŢIEI
Str. Spiru Haret nr. 12
BUCUREŞTI Sectorul 7
Telefon: 33.34.40., int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
BUCUREŞTI Sectorul 1
Telefon: 50.76.80.

I 8232

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

-- UCL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVII 1978 Nr. 1

2022

SUMAR

GRAMATICĂ—VOCABULAR

ION MOISE, Construcții negative cu valoare afirmativă în diferite stiluri ale limbii române 3

DEM. URMĂ, Note privind formarea și structura vocabularului feroviar românesc 11

Note etimologice (CONSTANTIN DOMINTE, EMIL SUCIU, FULVIA CIOBANU) 27

LIMBĂ LITERARĂ—FILOLOGIE

ION ȘTEFAN, Răspîndirea desinenței *-u* a pers. 3 plural a imperfectului indicativ în limba literară 41

ION GHEȚIE, *Psaltirea Hurmuzachi* și filiația psaltirilor românești din secolele al XVI-lea și al XVII-lea 51

GH. CHIVU, Copiștii *Codicelui Sturdzan* 59

MAGDALENA GEORGESCU, Considerații filologice asupra unui vechi text românesc 73

CULTIVAREA LIMBII

MIOARA AVRAM, Limbajul și educația 83

TOPONIMIE

GH. BOLOCAN, Toponime compuse : modele cu prepoziții 91

DUMITRU LOȘONȚI, Noi contribuții toponimico-etimologice. Lat. *cavum* în limba română 97

RECENZII

MIHAI MORARU, CĂTĂLINA VELCULESCU, *Bibliografia analitică a cărților populare laice*. Partea I, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 242 p. *(Al. Mareș)* 109

G.T. KIRILEANU, *Corespondență*. Ediție îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie și indici de Mircea Handoca, București, Editura „Minerva", 1977 *(I. Rizescu)* 111

28455.

CONSTRUCȚII NEGATIVE CU VALOARE AFIRMATIVĂ ÎN DIFERITE STILURI ALE LIMBII ROMÂNE

DE

ION MOISE

În limba română contemporană, o serie de construcții negative au căpătat valori afirmative. În funcție de limbajul în care se folosesc, aceste construcții pot avea structuri și nuanțe de sens diferite. Afirmația cu formă negativă se deosebește de cea obișnuită nu numai prin structură, ci și printr-un plus de expresivitate.

I. Unele construcții negative cu valoare afirmativă țin de limba comună, adică se folosesc atît în limba populară, cît și în cea literară.

1.a. Propozițiile interogativ-exclamative negative, introduse prin pronume, adjective și adverbe relative, au, de asemenea, valoare afirmativă.

În astfel de propoziții vorbitorul arată că o acțiune s-a săvîrșit sau se săvîrșește aproape în mod nelimitat.

„Ai locuri libere pe scheme? — zisei eu în glumă. —Aș face eu rost. —*Ce nu faci dumneata pentru mine?!*" (NT, F.m.D., 178); „*Cîte n-am învățat în săptămînile astea!* Am învățat să cînt, să fluier, să prăjesc slănină la cuptorul de la fierărie." (NT, M.f., 272); „*Cîtă bătaie n-am mîncat eu pentru lucrătorii ăștia!*" *(ibid.)*; „*Cîți nu mă traseră și pe mine de limbă!* — Cum face, mă, tac-tu de are atîtea?" (NT, F.m.D., 195); „Toată lampa e lucioasă. Lucește ca argintu: *Ce nu lucește ca argintu' în biroul ăsta!* Și obrajii directorului, și ochii directorului. Acum lucesc și mai tare „(NT,M.f., 230); „*De cîte ori nu mi-am amintit* eu tabloul acesta pe front!" (CP,Î.II,343).

b. Propozițiile exclamative și exclamativ-interogative negative introduse prin adverbele și locuțiunile adverbiale *parcă, ca și cum*, construite, de regulă, cu modul condițional, au valoare afirmativă. Asemenea propoziții exprimă acțiuni surprinzătoare, neașteptate.

„Bine că te mai și miri, *parcă nu l-ai cunoaște pe Piști?*" (ME, E. p., 16); „Poftim, eu îl învăț la rele! *Parcă nu e învățat!* Sare gardul în grădină la popa Agaton mai bine decît mine" (N. T., M. f., 217)."

c. Propozițiile exclamative cu predicat verbal la conjunctiv prezent negativ conțin, de asemenea, o afirmație. Astfel de construcții exprimă dezacordul vorbitorului cu negarea unui fapt.

„Extraordinar, exclamă Ochelarista. Te-am visat azi-noapte, cică *să nu crezi în vise*" (NR., C. b., 280).

2. Repetarea unei propoziții cu intonație interogativ-exclamativă și punerea ei la forma negativă, dacă aceasta are formă afirmativă, creează o afirmație categorică.

„Tănase, așa e că tu nu mă ai pe mine la suflet?

— *Eu nu te am pe dumneata la suflet!* Cum poți să spui așa ceva?" (NT., L. l., 16).

3. Formele verbale negative *nu strică* (*n-ar strica*), *n-ar fi rău (nu -i rău)* au sensul „e bine, ar fi bine". Se realizează o afirmație nu prea categorică cu o ușoară nuanță cumulativă. Vorbitorul arată că unei acțiuni înțeleasă sau presupusă ca necesară i se mai poate adăuga ceva care poate contribui la reușita ei.

„Mărarul ia cu mîna mirosul romului...E strașnic, domnule! S-ar putea să discut cu vreun miliția și de...paza bună *nu strică.*" (NT., E. S., 32); „De vină nu-i nimeni, vezi bine, dar oleacă de dreptate *n-ar strica*" (IA., S., 468); „*Nu-i rău*, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte, nu numaidecît pentru popie, cum chiteşte Smaranda..." (IC., A., 173).

4. După îndelungi repetări, o serie de construcții negative cu valoare afirmativă capătă caracter frazeologic (locuțional).

a. Construcțiile *nu altceva, nu alta, nu glumă* nu creează o afirmație propriu-zisă, ci întăresc afirmația anterioară, îi accentuează caracterul neîndoielnic.

„Cînd era domnu Măxineanu teafăr se mișcau ăștia...spirt, *nu altceva* (FN., Î. s., 86); „Patru cai trebuie să lege la birjă. Și pentru asta cere bani, *nu glumă!*" (NT., M. f., 206); „Înseamnă că au dat telefoane nu glumă, n-au făcut economii (PS., B. l. f., 147); „...mistreții sînt greu de vînat și periculoși, nevoie mare. Mai ales femelele, cînd au pui, te sfîșie, *nu altceva*" (ND, V. n., 48); „...și beznă, beznă să-ți vîri degetele în ochi, *nu alta*" (OU, B. d. a., 93).

b. Reluarea unei replici sau, cel mai adesea, a unei întrebări cu intonație interogativ-exclamativă în structura *cum* + *un conjunctiv prezent negativ* realizează o afirmație certă.

„Femei sînt? — Dar *cum să nu fie?* (IC, I. T., 179) „Poate nu vreai tu căsătoria asta? Vasile clătină din cap. — *Cum să n-o vreau?!* Crezi că aș dori să mă pun în calea fericirii lor, căci copiii țin unul la altul" (IA, S., 262); „Ce bine-mi pare - c-ai venit să ne ajuți! — *Cum să nu vin*, dacă m-ați chemat?" *(ibid.*, 173).

În formă eliptică *(cum să nu, cum nu)* construcțiile în speță au aceeași valoare.

„Mă Niculae, tu ții minte căruța asta? *Cum să nu* (MP, M. II, 270); „Sfinția-ta ai fost în casa fratelui meu înainte de moartea tatei. Am fost, *cum nu.* Venisem a doua oară, să-l împărtășesc" (IA, S., 268).

Cu intonație pur exclamativă construcțiile acestea eliptice își păstrează valoarea negativă. Ironia care însoțește această replică intensifică mult negația.

„Măi babă, mănînci ca în tîrgul lui Cremene. Ia dă-mi și mie niște ouă, ca să-mi prind pofta măcar. — *Da cum nu!* zise baba, care era foarte zgîrcită. Dacă ai poftă de ouă, bate și tu cocoșul tău să facă ouă, și-i mînca..." (IC, P. b., 27).

c. Locuțiunea *de ce nu*, elipsă a construcției frazeologice *de ce să nu*+*verb*, ca răspuns la o afirmație sau întrebare a interlocutorului, are, de asemenea, valoarea unei afirmații certe.

„Doar nu vrei să-l agăți iar pe perete? se sperie soția. — *De ce nu?!* făcu Geo...” (NT, D., 47); „Crezi că se uită preoteasa la tine? — *De ce nu*, bărbiere? Știi cum se uita la mine?” (NT., D., 313).

5. Construcția alcătuită dintr-un verb la forma negativă, căruia i se atașează prin intermediul adverbului de restricție *decît*, o parte de propoziție (subiect, complement direct sau indirect) sau o propoziție subordonată (subiectivă sau completivă) pendulează între negație și afirmație. Adverbul *decît* limitează acțiunea la un anumit obiect și are valoarea lui *numai* din propozițiile afirmative: *n-am mîncat decît pîine* = *am mîncat numai pîine*. Ceea ce în propoziție sau frază avem exprimat la forma negativă este în fond o afirmație, reprezintă singura acțiune realizată dintr-o multitudine de acțiuni posibile. Acțiunile nerealizate (deci în fond negate) rămîn neexprimate.

„Sîmbătă seara, Anghel *nu se ocupa decît de ondulații*” (NT, D., 326); „*Nu ne rămîne decît să constatăm, șefule*” (NT, E. S., 144); „...nu se vedea nicăieri decît albul zăpezii” (AU, 1969, 64); „*Radu Comșa nu prinsese decît o impresie* fugitivă din priveliștea pe care se odihneau desigur întotdeauna ochii Luminiței” (CP, Î. I, 184); „...avu o astfel de expresie și un astfel de glas încît *nu se putea înțelege decît* că era vorba de o suprimare fizică” (MP, M. II, 327).

II. În limba literară, construcțiile în speță sînt mai puțin numeroase.

1. Expresia verbală impersonală negativă *nu e exclus* exprimă o afirmație neintensă, incertă. Construcția conține nuanța modală a posibilității.

„...*nu era exclus* ca șeful postului de miliție să le facă greutăți în actele de constatare...” (MP, M. II, 324); „Gilly poartă coamă de-un roșu agresiv. Bineînțeles, *nu-i exclus* ca aici să fi intervenit decisiv și «Tonal»-ul” (VM, D. P. G., 122).

2. Locuțiunea adverbială negativă *nu o dată* se deosebește de *adesea* nu numai prin structură, ci și printr-un plus de expresivitate.

„..*nu o dată* se prăvălise la pămînt cu omul de zăpadă în brațe. Dar acum sfîrșise” (CP., Î. I, 279); „...laude pe care le-am trudit cu palmele astea — Urdăreanu își arată palmele — și pentru care *nu o dată* am primit aprecieri”. (PS., B.l. f., 18); „...să aibă griji de părinte pentru Bunicul, al cărui fel de a fi *nu o dată* îi dăduse de furcă.” (PS, B.l.f., 103).

III. Limba populară conține cele mai numeroase construcții negative cu valoare afirmativă.

1. Întrebuințarea frecventă și îndelungată a conferit acestor construcții caracter frazeologic.

a. Expresia *ba bine că nu* conține o afirmație categorică.

„**Tot** aici ești, Ivane, tot? — *Ba bine că nu!* zise Ivan, făcînd stînga-împrejur și puindu-se drept în calea Morții” (IC, I.T., 182)” Știi cine sîntem? — *Ba bine că nu!* — Atunci spune! — Păi, haiduci! N-ajunge?” (PI, D.S., 157).

b. Construcțiile frazeologice *zi că nu* sau *zi că nu* + *verb* se întîlnesc în propoziții interogativ-exclamative. Se folosesc numai în dialog. Printr-o

asemenea replică interlocutorul subliniază caracterul indubitabil al unui fapt.

„Semnăm actul la notar și în cinci zile, plecarea. *Zi că n-ai noroc*, mă, cumătru lui Terente?" (FN, Î.S., 101).

c. Tot în vorbirea dialogată se întîlnește construcția frazeologică *nu mai spune*. Propoziția are intonație exclamativă. Replica exprimă o uimire profundă.

„Ia, a găsit iezii singurei, i-a ucis și i-a crîmpoțit, de li-am plîns de milă! Numai văduvă să nu mai fie cineva! — *Da nu mai spune*, cumătră!" (IC, C.i., 24); „Operațiile nu sînt îndeplinite de aceeași persoană. — *Nu mai spune!*" (VM, D.P.G., 105).

d. Expresia *pe dracu* exprimă într-un mod categoric dezacordul vorbitorului cu interlocutorul. Într-o propoziție afirmativă, *pe dracu* reprezintă o negație forte, într-o propoziție negativă are valoare afirmativă. Propoziția are intonație exclamativă. Construcția, deosebit de expresivă, este specifică limbajului rural.

„Păi de ce, nea Gheorghe, rămăseși fără sămînță? — Rămăsesem, Nică, că nu mai aveam. — Nu mai aveai pe dracu, n-ai vrut să semeni" (MP, M. II, 296).

e. Conjunctivul negativ căruia i se poate atașa în față imperativul *vezi* exprimă posibilitatea unei acțiuni. Construcția se întîlnește în dialog. Vorbitorul previne, pe un ton amenințător, pe interlocutor asupra pericolului căruia i se expune în cazul că va întreprinde o anumită acțiune.

Intonația propoziției este exclamativă.

„Valea! răspunde ăla răstit. — *Să nu-ți mut* eu fălcile mai la dea de unde sînt!" (FN, Î. s., 85); „... *Vezi să nu te iau* acum de moațe ș să te satur de măritat, spuse el..." (MP, M. I, 237).

Cu ton de ironie, aceeași construcție poate exprima o negație intensă.

„Tată! Ia vin încoace! Ilinca ne dă afară din casă, zice că e casa ei. — *Vedeți să nu vină*, zise Ilinca, mai strigați-l o dată" (MP, M. II, 415); „Eu, cînd o să mă fac mare, o să mă mărit cu un popă, îi răspunde cealaltă fată. — Da...că te lasă tata... *Vezi să nu.*" (NT, D., 307).

f. Construcția alcătuită din adverbul *unde* și un verb la forma negativă are, de asemenea, valoare afirmativă. Cel mai adesea adverbului *unde* i se atașează un auxiliar de aspect *(a începe, a se așterne, a se pune)* urmat de un verb la infinitiv sau conjunctiv. Intonația este întotdeauna exclamativă. Acțiunea înfățișată de expresia în speță se săvîrșește intens, deplin, cu participarea afectivă, totală a celui care o execută.

„De la o vreme se chefăluiește Ivan cum se cade, și *unde nu începe a chiui* prin iad și a juca Horodinca și Cazacinca..." (IC, C. i., 26); „Și atunci *unde nu începe* Flămînzilă *a cărăbăni* deodată în gură cîte o haraba de pîne și cîte o ialoviță întreagă." (IC, H. A., 149); „...pe urmă se așterne pe somn, *și unde nu începe a mîna porcii la jir*" *(ibid).*, 126*).*

g. La Ion Creangă aceeași valoare are și conjunctivul negativ al unui auxiliar de aspect. Propoziția are intonație interogativ-exclamativă.

„De la o vreme, prinzînd moș Bodrîngă la curaj, *să nu înceapă a cînta* din fluier o Corăbiască de cele frămîntate în loc?" (IC, A., 262).

h. Conjunctivul negativ precum și construcțiile *să nu cumva + verb la conjunctiv, să nu care cumva + verb la conjunctiv*, alcătuiesc propoziții cu valoare condițională, mai mult sau mai puțin pregnantă.

Astfel de propoziții au valoare condiționată cînd persoana în speță este de acord să facă orice, afară de acțiunea cerută în cazul respectiv. Asemenea construcții desemnează o acțiune care provoacă imediat reacția hotărîtă a persoanei despre care se vorbește. Caracterul afirmativ al frazei este neîndoielnic. Intonația propoziției este exclamativă.

„Cei mai mici, din cîte se osteneau de la o vreme, rămîneau în urmă, frații sau alți copii mai mari, în sama cărora fuseseră dați începătorii, îi trăgeau de mînă să vină mai repede; dup-o trecere de vreme, și dintr-un grup și dintr-altul se auzeau scîncetele celor mici, degerați de frig sau rupți de oboseală. Dar *să nu fi încercat* careva să-i ducă acasă, să scape de ei: abia atunci începeau să plîngă cu adevărat, să țipe ca din gură de șarpe, priponindu-se în picioare și nevoind să-i urmeze" (IA, S., 183).

i. Există în limba populară un tip de frază formată prin coordonare disjunctivă cu conjuncția *ori*, în care prima propoziție este afirmativă, iar a doua reprezintă negarea eliptică a primei. Construcția are structura: *conjuncția* **ori** + *verb* + *conjuncția* **ori** + *adverbul* **nu**. Componentul *ori nu* este o falsă negație. În realitate, construcția în întregime exprimă o afirmație deosebit de intensă și expresivă.

„Zi, a avut cafenea? *Ăsta ori a furat la viața lui, ori nu...* Putem să ne facem cont mai mare la el, pricepi" (NT, D., 404);

j. În vorbirea dialogată replica *nu mai pot de bine* are valoare antonimică (*(n-o duc bine, o duc rău)*. Acest sens este dat atît de intonația exclamativă, cît și de asocierea dintre *nu mai pot* și o noțiune cu sens pozitiv *(bine)*. Expresia conține o nuanță de autoironie.

„ Ce faci, Traiane? — *Nu mai pot de bine*" (NT, M. f., 247).

Fără nuanța ironică, construcția frazeologică *nu mai pot de + adjectiv, adverb sau substantiv* are valoare pur afirmativă cu nuanța unui superlativ absolut.

„...eram convins mie la sută că mi-am aranjat și eu o pilă, cum zic copiii ceilalți, tocmai unde îmi era mai necesară. *Nu mai puteam de fericit*" (ME., E. p., 12).

k. Expresia, destul de frecventă în vorbirea populară, *să nu mă întrebi* este, de asemenea, o falsă negație. Prin această expresie vorbitorul subliniază intensitatea unei acțiuni. Intonația propoziției este exclamativă.

„Toți vin să-l vadă pe cow-boy-ul cu vocea de aur și pumnul de oțel. *Să nu mă-ntrebi* ce-i în pauză la galerie!" (NT, M. f., 259).

l. Expresia *de asta nu mă vait* este, în fond, o afirmație categorică. Vorbitorul exprimă prin aceasta multitudinea posibilităților de săvîrșire a unei acțiuni.

„Ce treabă am la Vrăbete? ! *De asta nu mă vait* eu ! Că într-o casă și într-o prăvălie ca a lui e treabă pînă-i lumea" (NT, M. f., 244).

2. O serie de construcții negative cu valoare afirmativă se realizează cu ajutorul unor mijloace pur sintactice.

a. Conjuncția *dacă*, cu unele propoziții independente sau completive directe negative, conferă construcției valoare afirmativă. Forța afirmativă

este intensificată de unele cuvinte sau construcții incidente *(zău, pe cuvînt)* și de adverbe *(măcar, baremi)*.

„M-au făcut de băcănie. Și *zău dacă nu-mi plăcea* atelierul ăla" (NT, D., 390); *Și măcar dacă nu m-ar încerca* această foame pantagruelică." (NT, E. S., 47); „Îl bat, pe cuvîntul meu! Ai să vezi *dacă nu-l bat!* (înregistrare dintr-o conversație); „—Maestre, pe cuvînt, *dacă* tipul *nu mi-e simpatic*, ca să nu mai zic de nevastă-sa." (PS, B. l. f., 146).

Propozițiile au intonație exclamativă.

După verbe ca *a vedea, a se uita* propozițiile negative construite cu conjuncția *dacă* (care poate fi și eliptică) au valoare dubitativ-afirmativă. Nuanța dubitativă este dată de faptul că încă nu se știe dacă o acțiune va avea loc, acest lucru trebuie de-abia constatat. Uneori caracterul dubitativ este întărit de adverbul *cumva*.

„Apoi, se urcă în luntre *să vadă dacă alde Mohreanu n-au ascuns ceva.*" (FN, Î. s., 24); „Avrum tresărea după tejghea și repede se uita *dacă nu s-a spart cumva vreo sticlă sau vreun pahar.*" (LR, I. I, 178); „Apoi încet-încet m-am furișat printre oameni, și unde-am croit-o la fugă spre Humulești, uitîndu-mă înapoi, *să văd nu mă ajunge moșneagul?* (IC, A., 233).

b. Subordonatele condiționale negative cu regente afirmative care reprezintă formule de jurămînt și sînt construite cu modul conjunctiv, au sens afirmativ. Sînt introduse prin conjuncțiile *dacă* și, mai rar, *de*. Construcția aparține limbajului argotic și are intonație exclamativă.

„Era pilit. *Să-mi moară nevasta dacă nu era pilit!*" (NT, F. m. D., 135); „Om bun. *Să mă arză mangalu dacă nu era cumsecade.*" *(ibid.)*; „*Să fiu al naibii dacă n-ai lucrat ca un gangster...*" (VF, E. p. m., 113) „Ăsta de mîna mea moare. Nu-i iert eu pumnii ăia. *De nu-i scot mațele, să pic aici pe loc*" (NT, D., 370).

c. Au valoare afirmativă și condiționalele negative cu regente negative cînd în frază se arată că neîndeplinirea unei acțiuni la care se așteaptă toată lumea este condiționată de neîndeplinirea altei acțiuni. În realitate, fraza conține o afirmație categorică. Sensul afirmativ pornește de la regentă care prin structura de suprafață este negativă, iar prin structura de adîncime afirmativă. Valoarea afirmativă a regentei implică valoarea afirmativă a condiționalei. Construcția ține de limbajul rural și are intonație exclamativă.

„Lasă că te aranjez eu! *Dacă nu te-oi aranja eu, nu te mai aranjează nimeni*" (MP, M. II, 477); „*De nu le-oi veni eu de hac în astă-noapte, nici mama dracului nu le mai vine*" (IC, H.A., 142); „*Dacă n-oi ști eu ce-i călbeaza, apoi nu mai știu chiar nimic!*" (IA, S., 349); „*...dacă nu pun eu la noapte laba pe ei toți și-i belesc, nu-i mai belește nimeni niciodată*" (MP, M. II, 402).

Deoarece asemenea structuri sînt destul de frecvente și au o mare expresivitate în limbajul rural, a căpătat aceeași valoare și falsa condițională.

„Puneți mîna pe el, *că dacă n-am să-i trag o bătaie* de-o să bea pietre roșii" (MP, M. I., 206).

d. O serie de subordonate negative, apozitive, construite cu modul conjunctiv, exprimă teama că o anumită acțiune este realizabilă, deci au

sens afirmativ. Intonația acestor propoziții poate fi enunțiativă, dubitativă, precum și dubitativ-interogativă. „...se arată cam nedumerită de atîta vigoare și bună dispoziție: —Să nu pățești tu ceva..." (NT, D., 42); „De teamă să nu scape vreo vorbă trădătoare, nu mai dădea pe la Avrum..." (LR, I. I, 204).

Afirmația este slabă, incertă, deoarece conjunctivul nu exprimă o acțiune reală, ci una posibilă.

Propozițiile negative cu predicat verbal la modul conjunctiv au valoare dubitativ-afirmativă și cînd sînt independente. În acest caz, valoarea afirmativă depinde de context și intonație.

„Nu vreai.—Nu. —Bine, bine — scrîșni Vasile — *numai să nu-ți pară rău*, măi Ioane" (LR, I. I, 181).

Asemenea propoziții se întîlnesc în vorbirea dialogată și se rostesc pe un ton de prevenire și ușoară amenințare.

e. Anumite cuvinte și construcții negative s-au transformat în cuvinte și construcții incidente și și-au pierdut sensul negativ. În această situație sînt *nu-i vorbă, (nici vorbă)* și *nu.* Cu funcție de construcție incidentă *nu-i vorbă (nici vorbă)* a căpătat sensul „desigur", fără îndoială".

„Mi-a spus ăsta în tren. *Nu-i vorbă*, mi-a zis și nea Anghel, da pierduse adresa." (NT, D., 423); „Nu se mai leagă nimeni de tine. Mai găsești, *nu-i vorbă*, cîte-un scorțos de chelner care, cum te vede, te dă afară din restaurantele de centru." (NT, M. f., 254); *Nici vorbă*, felul cum preotul se poartă cu dînsul în vremea din urmă l-ar îndreptăți să-i tragă o săpuneală bună, să-l învețe minte" (LR, I. I, 133).

Adverbul de negație *nu*, în funcție de cuvîntul incident, și-a pierdut complet valoarea negativă. În acest rol a devenit aproape cuvînt expletiv, s-a golit de sens și a căpătat funcția expresivă de evidențiere, de accentuare a unei afirmații.

„Alaltăieri era și el acolo în pridvor, ce vrea? *Nu*, că să-mi spună nu știu ce!" (MP, M. II, 274); „Vine în pridvor și stă și nu zice nimic și pe urmă, *nu*, că vrea să-mi spună" *(ibid, 276)*; „Țigări? Și fumează? a sărit Dumnezeu în sus. Bravo! *Nu că* asta-i bună! Uite ce podoabe am eu pe lîngă mine!" (NT, F. m. D., 134); „Izbucni într-un hohot de rîs, care simțea că-l sufocă. « *Ei, nu!* își zise, să știi că viața are totuși haz! »" (VF, E. p. m., 125).

În concluzie[1], putem afirma că construcțiile negative cu valoare afirmativă, foarte bogate și variate în limba română, au generat o multitudine de valori stilistice cu mari posibilități expresive.

ABREVIERI

AU	— „Almanahul Urzica", 1969.
CP, Î.	— Cezar Petrescu, *Întunecare*, E.P.L., 1965.
FN, Î. s.	— Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat* E.P.L., 1968.
IA, A.	— Ion Agîrbiceanu, *Arhanghelii*, Edit. Minerva, 1972.
IA, S.	— Ion Agîrbiceanu, *Strigoiul*, E.P.L., 1969.

[1] Vezi și Gh. N. Dragomirescu și Ion Moise, *Construcții afirmative cu valoare negativă în diferite stiluri ale limbii române*, în LR, XXI, 1972, nr. 6, p. 550.

IC, A. — Ion Creangă, *Amintiri*, Edit. tin., 1957.
IC, C. i. — Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*, Edit. tin., 1957.
IC, H.A. — Ion Creangă, *Harap Alb*, Edit. tin., 1957.
IC, I.T. — Ion Creangă, *Ivan Turbincă*, Edit. tin., 1957.
IC, P.b. — Ion Creangă, *Punguța cu doi bani*, Edit. tin., 1957.
LR, I. — Liviu Rebreanu, *Ion*, Edit. Eminescu, 1970.
MP, M. — Marin Preda, *Moromeții*, Edit. tin., 1968.
ME, E.p. — Mihail Ecovoiu, *Un elefant sub preș*, E.I.C., 1976.
NR, C.b. — Neagu Rădulescu, *Un catîr binecrescut*, Edit. Minerva, 1972.
ND, V.n. — Nicolae Dimitriu, *Voiaj de nuntă*, Edit. Albatros, 1975.
NT, D. — Nicuță Tănase, *Derbedeii*, Edit. Eminescu, 1971.
NT, F.m.D — Nicuță Tănase, *Fără minuni, Doamne*, Edit. Eminescu, 1971.
NT, L.l. — Nicuță Tănase, *Lume, lume, soro lume*, Edit. Eminescu, 1971
NT, M.f. — Nicuță Tănase, *M-am făcut băiat mare*, Edit. Eminescu, 1971.
NT, E.S. — Nicolae Tăutu, *Enigmatica Solveig*, Edit. tin., 1969.
OU, B.d.a. — Olimpian Ungherea, *Bătrîna domnișoară n-are alibi*, Edit. Scînteia, 1976.
PI, D.S. — Panait Istrati, *Domnița din Snagov*, E.P.L., 1969.
PI, P.h. — Panait Istrati, *Prezentarea haiducilor*, E.P.L., 1969.
PS, B.l.f. — Petre Sălcudeanu, *Bunicul și o lacrimă de fată*, Edit. Eminescu, 1976.
VA, P.m. — Vasile Alecsandri, *O preumblare în munți*, E.P.L., 1960.
VF, E.p.m. — Victor Fulger, *E pur si mouve*, E.P.L., 1969.
VF, P. — Victor Fulger, *Paternitate*, E.P.L., 1969.
VF, Z.c. — Victor Fulger, *Zeița convertită*, E.P.L., 1969.
VM, D.P.G. — Vlad Mușatescu, *De-a Puia-Gaia*, Edit. Albastros, 1975.

NOTE PRIVIND FORMAREA ȘI STRUCTURA VOCABULARULUI FEROVIAR ROMÂNESC

DE

DEM. URMĂ

Prin numărul și varietatea de alcătuire, scop și funcționare a ansamblurilor componente, calea ferată — ca întreprindere de transport — poate fi considerată un complex de complexe. Pe de o parte, sînt adevărate complexe constituenți ca linia și lucrările de artă din lungul ei (tunele, poduri etc.), vehiculele de tracțiune și transport, ca și atelierele de reparații, instalațiile de telecomunicații și telecomandă. Pe de altă parte, sînt tot complexe, de altă natură, serviciile în care sînt încadrate multele profesiuni și funcții diferite ale oamenilor angrenați în activitatea căilor ferate.

Este de înțeles că, într-un organism de o asemenea amploare, nevoia denumirii și a comunicării a făcut să se ajungă la o terminologie foarte bogată, putîndu-se chiar spune mai bogată decît aceea utilizată în oricare altă întreprindere industrială[1].

Lexiconul feroviar românesc — care, deocamdată, există doar în forma unui manuscris — cuprinde aproape 11 000 de termeni și unități frazeologice, fără a fi complet. Adus la zi, el ar trebui să mai cuprindă — pe lîngă materialul pentru care nu a fost loc acum un sfert de secol[2] — și terminologia apărută între timp, din domenii ca tracțiunea diesel și electrică, centralizarea electrodinamică, informatica și altele.

Dacă numeroase elemente ale lexicului specific feroviar sînt cunoscute de multă lume, marea lor majoritate circulă doar în interiorul administrației căilor ferate. Dar nu toate aceste din urmă elemente sînt cunoscute, înțelese sau utilizate de toți feroviarii. Numeroase cuvinte sînt cunoscute numai de oamenii din același sector de activitate și necunoscute altora (uneori nici măcar auzite). În cadrul acestei specializări a lexicului, impiegatul de mișcare nu este obligat să știe că *bancheta* este fîșia de pămînt de lîngă șine pe care se poate merge ca pe o cărare, iar *catenara*, cablul aerian care susține firul de alimentare a locomotivei cu energie electrică. La fel, mecanicul de locomotivă nu întîlnește în munca lui cuvinte ca *ternion* (dulapul metalic special din care se distribuie biletele de carton) sau *linie banalizată* (linie de pe calea dublă pe care, în anumite condiții, trenurile pot circula în ambele sensuri, adică o linie ferată nespecializată).

Atunci cînd în România s-au dat în circulație primele două linii ferate (București—Giurgiu, la 19/31 octombrie 1869, și Suceava—

---

[1] Este vorba, desigur, de terminologia *specifică*, nu de cea totală. O locomotivă cu abur puternică are nu mai puțin de 4 000 de tipuri diferite de piese, dar denumirile celor mai multe dintre acestea nu sînt specific feroviare, ci comune altor construcții mecanice *(roată, tub, bielă, ventil, robinet* etc.*)*.

[2] Acest lexicon a fost elaborat în intervalul 1948—1953 de către o comisie din care a făcut parte și autorul acestui articol.

Roman, la 3/15 decembrie 1869), trecuseră peste 33 de ani de cînd apăruse în presa noastră prima descriere — după cîte ştim — a unui tren în mişcare : „Trăsurile cari acum umblă cu aburi pe multe drumuri în Englitera, în Franţa şi în Germania transportă pe oameni şi mărfurile cu o iuţime care întunecă mintea de mirare, şi ar socoti cinevaş că aceasta este un fermec ; şi adevărat, cine nu s-ar minuna cînd vede că o căruţă, care nu se trage de cai, sau de alte dobitoace, ci numai de puterea unor aburi de apă ce ferbe într-un cazan, face într-un ceas o călătorie care d-abia ar putea-o săvîrşi în trei zile pe picioare"[3].

După cum se vede, acest text — fără nici un termen specific feroviar — ar fi putut fi redactat şi de Dinicu Golescu. El nu văzuse încă trenul atunci cînd îşi tipărea, la Buda, în 1826—1827, vestitul său jurnal de călătorie, dar cunoştea tainele vaporului, cu care traversase marea, de la Triest la Veneţia : „Vaporul este o corabie care merge pe mare cu un meşteşug de foc ce este în cămara corăbii, iar afară să vede numai un coş de fer, lung ca de 4 stînjeni, prin care iese fumul, şi doo roate mari de fer..., care intră în apă o parte şi 3 părţi rămîn afară".

Tot ceea ce văzuse Golescu în materie de transport pe şine s-a rezumat la încercările care se făceau în Bavaria, la Nymphenburg, în timpul regelui Ludovic I : „Iar în Crăiia Bavarii să străduiesc cum să facă drumurile ţării de fer, cu un aşa meşteşug folositor, încît o greutate de încărcătură ce abia o ar trage 16 cai, să o tragă foarte uşor numai 2. Care meşteşug să şi probăluieşte chiar în grădina împărătească de la Nimfenburg, unde am şi mişcat 4 împreunate căruţe şi încărcate cu bolovani de piatră, trăgînd numai cu o mînă foarte puţin, căci de aş fi tras cu toată puterea, aş fi fost silit să alerg, întrebuinţîndu-mi puterea ca să le popresc"[4].

Era vorba de ceea ce se numea la noi în secolul trecut „cale ferată americană", un sistem de transport pe şine cu vehicule remorcate de cai sau boi, utilizat în vremea lui Golescu în Apus.

Lăsînd la o parte relatările presei, care nu aduc nimic nou în materie de terminologie, cele mai vechi documente oficiale în care se întîlnesc termeni feroviari sînt din anul 1856, în timpul domniei lui Barbu Dimitrie Ştirbei[5]. În ele se găsesc expresii de tipul *linia drumului de fer proectat*, *clădirea staţiilor*, *îndoită cale* (cale dublă), *tarifa pentru transportul călătorilor şi al mărfurilor*.

În acelaşi an 1856 apare şi un fel de caiet de sarcini tipărit la Bucureşti în limba franceză, pentru a fi la îndemîna străinilor care s-ar fi oferit să construiască linii ferate în Muntenia. Nu este întîmplător faptul că acest cvasicaiet de sarcini a apărut în ziarul „Courrier de Bucarest". Pe de o parte, limba franceză era pe atunci de largă circulaţie internaţională („limba diplomaţilor", cum s-a spus multă vreme), iar, pe de altă parte,

---

[3] „Muzeul naţional" din 3 iunie 1836, p. 1 (extras din editorial).

[4] (Dinicu Golescu) *Însemnare a călătoriei meale Constandin Radovici din Goleşti făcută în anul 1824, 1825, 1826* (ed. Perpessicius, 1952, p. 172—173).

[5] Ofisul „Legiuire pentru concesie de pămînt în trebuinţă de drumuri de fer în Principat", în care sînt incluse „Temeiuri pe cari Obştescul Divan a împuternicit pe Guvernul Românesc a trata pentru concesia unei linii de drum de fer în Principat", în „Bul. of. al Ţării Româneşti", nr. 20 din 9 martie 1856.

în Franța terminologia feroviară era bine pusă la punct, după mai bine de două decenii de existență a căilor ferate cu tracțiune mecanică[6].

În documentele oficiale românești ulterioare, vocabularul feroviar este tot mai bogat. Într-un proiect de lege din 1860 și în expunerea de motive respectivă apar termeni și locuțiuni ca *materiale*, *unelte*, *mașini* (dar și *machine*), *trăsurile drumului ferat*, *secție de drum de fer*, *treceri transversale la același nivel*, *supratreceri* și *subtreceri* (pasaje inferioare și pasaje superioare), *aparat de telegraf*, *locomotive*, *trăsuri de transport* (vagoane de marfă), *cîntar mecanic* (basculă), *tren ordinar de călători*, *stîlp de telegraf*, *antrepou* (antrepozit), *raliu* („drug de fier longitudinal pe care umblă trăsurile"), *cantonist*, *lucrare de artă*, *tonelată* (it. *tonnellata* „tonă").

La numai doi ani după aceasta se constată un progres remarcabil. Astfel, în actele referitoare la concesiunea Petru Mavrogheni—principele Leo Sapieha, acordată în 1862, dar nerealizată, la termenii și expresiile citate se adaugă *material de locomoție*, *declivitate*, *viaduc* (pl. *viaduce*), *suteran* (după fr. *souterrain*, utilizat în Franța înainte de împrumutul engl. *tunnel*), *suprafața* (și *surfața*) *raliului*, *mașină locomotivă*[7], *platformă* (vagon ~), *tender*, *repegiunea* (viteza) *trenurilor*, *tonă* („una mie de kilograme franceze") etc.

Exemplele date arată clar că vocabularul feroviar românesc a fost puternic influențat de cel francez, calea fiind aceea a scrisului. Spre deosebire de elementele de terminologie împrumutate în tehnica generală din alte surse, pe cale orală (*șurub* și *rașpilă*, germane; *burghiu*, *cazan*, *macaz*, turcești; *daltă*, slav; *bardă*, unguresc etc.), cele feroviare sînt în marea lor majoritate de formație cultă și au origine franceză sau, mai rar, italiană. Terminologia preluată din limbi romanice a fost repede asimilată la noi, datorită capacității limbii române de a primi ușor grefe din asemenea idiomuri, în cadrul capacității ei generale de receptare a cuvintelor străine.

Actele pentru concesiuni de căi ferate care se încheiau cu ofertanții străini de orice proveniență se redactau în limbile franceză și română, cu mențiunea că, în caz de discuție, versiunea franceză era cea obligatorie.

Asemenea acte, și îndeosebi propuneri, au fost destul de multe în timpul domniei lui Al. I. Cuza[8] și mai cu seamă după anul 1862. Analizîndu-le, ajungem la o concluzie importantă: în momentul în care trenul a descins din paginile contractelor și tipăriturilor pe plaiurile țării (la sfîrșitul anului 1869), terminologia de bază a căilor ferate exista deja la noi și ar fi putut asigura alcătuirea unui glosar feroviar. S-a întîmplat chiar că primul director al primei linii ferate (București—Giurgiu) a fost un francez, E. Dubois, ale cărui ordine de serviciu erau redactate (cel puțin la

---

[6] P.-J. Wexler, *La formation du vocabulaire des Chemins de fer en France (1778—1842)*, Paris, 1952.

[7] Termenul *locomotivă* a fost creat în Anglia, la începutul secolului trecut, în vremea cînd se făceau încercări pentru construirea unei mașini de tracțiune cu abur. Din *locus* și *motio*, *motionis* s-a ajuns la substantivul *locomotion* (mișcare din loc) și, apoi, la adjectivul *locomotif*, *locomotive*. George Stephenson a dat numele de *Locomotion No 1* celebrei sale mașini din 1825, cu care a inaugurat linia Stockton-Darlington, la 27 septembrie. Locomotiva se păstrează la Darlington.

[8] Documentele respective se află colectate în C.C. Mănescu, *Istoricul căilor ferate din România*, 1906, Anexe (630 p.) la vol. I.

început) în limba franceză, deşi personalul căruia i se adresau era în cea mai mare parte român.

Pe liniile din nordul Moldovei (Suceava—Roman, 1869 ; Paşcani—Iaşi, 1870 ; Vereşti — Botoşani, 1871), personalul era eterogen, adus din diferite regiuni ale Austriei, dar limba serviciului era cea germană. Tot din Austria era cea mai mare parte a personalului cu care s-a început, la 1/13 septembrie 1872, exploatarea liniilor Roman—Piteşti, care aparţineau însă unei societăţi prusiene (Societatea acţionarilor căilor ferate române). Este deci de aşteptat ca în terminologia feroviarilor noştri să găsim şi cuvinte împrumutate prin contact direct, oral, cu vorbitorii de limbă germană. Unele din aceste cuvinte au umplut lacune lexicale existente şi au rămas chiar în scris, numărul lor fiind totuşi mai redus decît s-ar crede (*fraht*, *blanchetă*, *dorn*, *diuză*, *flanşă* — mai ales din domeniul mecanic). Alte cuvinte au circulat *numai* oral şi — odată cu plecarea străinilor, începînd din anul 1880 — au fost treptat părăsite.

Reţeaua de bază din Muntenia şi din Moldova (pînă la Roman) a fost etatizată în anul 1880, pe cînd cea din nordul Moldovei în anul 1889, după ce fusese sechestrată în octombrie 1888. Aceasta înseamnă că în nordul Moldovei influenţa terminologiei germane a durat mai mult, ceea ce explică persistenţa îndelungată — dar numai în vorbire ! — a unor cuvinte ca *şup* (Schub), *loz* (los), *druc* (Druck), *cuplă* (kuppeln), *ingliş* (english). Vestigii rare şi interesante figurează în propoziţia „Domnul Gustav era şi maşinistru, şi ţugfirer, şi amploeant", spusă după decenii de un bătrîn acar care intrase la calea ferată în anul 1882, cînd era foarte tînăr. Se aude în nordul Moldovei şi *laternă* (în loc de *lanternă*), de la germ. *Laterne*.

★

Recoltarea de termeni şi locuţiuni feroviare din acte şi tipărituri apărute la cîţiva ani după cele menţionate permite crearea unei perspective mai largi asupra evoluţiei vocabularului de care ne ocupăm aici.

Astfel, în convenţia încheiată între guvern şi consorţiul H. B. Strussberg în anul 1868 pentru construcţia reţelei Roman—Vîrciorova figurează o terminologie de felul următor : *căiei ferate*, *niveliment*, *cale îndouită* (cale dublă), *talus*, *stîlp de lemn* (traversă), *şine*, *car* (vagon), *signale de clopot*, *locomotivă*, *staţiune de gară*, *trăsuri de persoane* şi *trăsuri pentru marfă* etc.

În legătură cu ultimele două sintagme notăm semnificaţia dublă a cuvîntului *trăsură*, păstrată pînă astăzi într-un singur caz. Este expresia *scrisoare de trăsură*, calc frazeologic după fr. *lettre de voiture* (germ. *Frachtbrief*, it. *lettera di vettura*, sp. *carta de porte*, engl. *way-bill*). Analizată, ea nu spune astăzi nimic : „scrisoarea" nu este de fapt scrisoare, iar „trăsura" nu este trăsură. La fel este cazul locuţiunii *tablă de materii* (fr. *table des matières*). Normal ar fi ca asemenea îmbinări de cuvinte să fie analizabile, cum sînt *felinar de macaz* sau *arc spiral*.

Într-o carte cu titlul *Missiunea cailor ferrate române* (tipărită la Paris în limba română, în 1870, sub iniţialele C.I.B., identificate de Octav Păduraru ca fiind ale numelui lui Const. I. Brătianu), întîlnim termeni interesanţi îndeosebi prin faptul că autorul, ofiţer, nu era de specialitate. El scrie *desinare* (calc lexical de structură), cu următoarea explicaţie :

„Numesc desinare ceia ce francesul dice « déraillement », adeco iesirea vagonului din sinele sélle". De ce nu a ales adaptarea „deraiere" ? Notăm alte aspecte terminologice : *trajeu de calle ferrata, aplicatiile vaporelui la machine, marile linii de cai ferrate, voiagior, traseu, retiele, uvrier, îngenior, numarul de rail-ways necesar în gare*" [9].

Convenția încheiată în 1868 cu o societate austriacă pentru construcția primelor linii ferate din Moldova (promulgată odată cu cea referitoare la Muntenia, prin decretul 1516 din „Monitorul" nr. 214/1868) cuprinde un material lexical de genul acesta : *esploatare* și *esploatație, project, terasment, ralie* (șină), *atelieuri, trăsuri de persoane și de mărfuri, locomotiv(ul), gară* (pl. *gare), staționne, drum de fer, cale ferată.*

Sintagma *cale ferată* merită un scurt comentariu. Au pronunțat-o Cuza și Kogălniceanu în 1862, dar este mai veche. Ea este un calc frazeologic parțial după fr. *voie ferrée*, adaptînd pe *ferrée* (de la *ferrer* „a întări cu fier") la sistemul morfologic al limbii române. Cuvîntul *ferată* este, așadar, un împrumut, iar nu o traducere. Este remarcabil faptul că nu are altă utilizare în limba română. Ne putem întreba de ce, în loc de a se introduce un termen nou, *ferrée* nu a fost tradus prin ceea ce înseamnă de fapt, adică *ferecată ?* Acum un secol și mai bine, acest participiu cu valoare adjectivală era folosit în mod curent și ni se pare normal să fi venit în minte înaintea unei invenții. Explicația ar putea fi aceea că, în general, pe la mijlocul secolului trecut, teama de neologisme se atenuase [10]. Sintagma *drum ferecat* apare totuși într-un *Memorial* din 1855 al Camerei de comerț și industrie din Brașov [11].

Companiile feroviare străine care au lucrat la noi au editat multe instrucțiuni de serviciu, chiar din anul 1870. Numeroase sînt bilingve, împrejurare foarte avantajoasă pentru studiul vocabularului. Uneori, pe pagina din stînga este tipărit textul german, iar pe cea din dreapta textul românesc corespunzător. Alteori, juxtapunerea se face pe aceeași pagină, pe cîte o coloană.

Terminologia utilizată în aceste instrucțiuni [12] se înfățișează ca în următoarele exemple caracteristice : *tren* (pl. *trene), esploatare, fochist, tren mestecat* (tren mixt), *impiegat* și *amploeat, piedecă* (frînă), *împiedecător* (frînar), *vagon* și *trăsură* (indiferent de conținut), *manc, mancuri* (lipsă, lipsuri), *linie slobodă* (linie liberă), *sonerie, ornic* (de stație sau de buzunar), *magaziner* și *magazinier* (dar niciodată „magazioner", cum se aude adesea astăzi !), *gară* (pl. *gare*), *șef de staționne, impiegat technic, esecutare, espediționne de otravă* (expediere de produse toxice), *șrub* (pentru

---

[9] La ortografia etimologistă se adaugă lipsa în tipografia pariziană a tipelor *ĕ, ă, ţ, ş* și *ţ*.

[10] N.A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, 1962, p. 30, 35, 55, 79, 84 ș.a. Lucrarea nu se ocupă de termeni feroviari.

[11] N. Cordoș, *„Memorialul" lui George Barițiu referitor la prima cale ferată din România*, în „Apulum", VII/II, 1969, p. 205. (Amintim că acest „Memorial" a fost tipărit în anul 1862.)

[12] Citățm trei din aceste instrucțiuni (cu titlul transcris fidel) :

— *Instrucțiuni pentru șefi de trene, șefi de bagage și conductori (Instruction für die Zugführer, Packmeister und Schaffner)*, Galați, Typografia Frédéric Thiel, 1870 ;

— *Regulament privitoriu la signalisarea de pe căile ferate (Vorschrift für die Signalisirung auf den Eisenbahnen)*, Wien, 1872 ;

— *Instrucțiune pentru impiegați însărcinați cu serviciul și manipularea etc. a telegrafului electric*, Bucuresci, Tipografia Ioan Weiss, 1870.

șurub, germ. „Schraube"), *bilet de transport* („Frachtbrief" scrisoare de trăsură), *colet*, *călei* (căii), *bortele anume înființate pe plate-forma vagoanelor* (găurile . . .), *campană* (clopot, it. „campana", germ. „Glocke"), *laterna* (sic !) *de signal a trenului* (germ. „Zugsignallaterne"), *laternă de pe grui* (germ. „Kranichlaterne", textual „lanternă (de) cocor"), *îndegetări* („Andeutungen" indicații), *flamură de signalisare* („Signalfahne"), *șuierătoare de vapor* („Dampfpfeife" sirenă cu abur), *diregintele locomotivei* („Lokomotivführer") etc. Se vede din această suită de exemple că împrumuturile din franceză și italiană au rezistat mult mai bine decît cele din germană.

Personalul care lucra pe liniile celor două societăți citate a fost la început aproape în întregime străin. Cu timpul și potrivit convențiilor de concesionare, procentul românilor a crescut, dar limba oficială a serviciului a fost mereu cea germană. În asemenea situație, putem fi surprinși de faptul că în vocabularul nostru feroviar proporția de cuvinte de origine germanică este relativ redusă. Personalul autohton a trebuit să folosească multă vreme limba germană și totuși a adoptat în românește puțini termeni din cei pe care îi întrebuința curent în serviciu[13].

Cîțiva din aceștia au rămas doar în vorbirea curentă și ca atare nu sînt „oficiali", nu figurează în instrucțiuni, manuale sau îndrumătoare. Se spune astfel *cran* (*Kran* „macara"), *granic* sau *cranic* (*Wasserkranich*, în trecut „gruie de apă", astăzi „coloană hidraulică"), *șvung* (*Schwung* „mișcare rapidă", „îmbrîncire la manevră"), *a crăiți* (*kratzen* „a răzui", „a tăia pieziș cu dalta").

Cuvintele citate într-o pagină anterioară și care se mai aud (rar) și azi în nordul Moldovei se folosesc ca vocative la adresa mecanicilor de locomotivă : *șup !* („îmbrîncește", la manevra vagoanelor), *cuplă !* („împinge și apropie vagoanele pentru cuplare"), *loz* ! („desfă frîna"), *druc !* („dă presiune"). *Ingliș* (english) era denumirea unei metode de manevră. Unei clădiri din stația Pașcani i s-a spus multă vreme *Narhaus*, ca și cum acest nume ar fi provenit din *Narrenhaus* „casă de nebuni", ceea ce nu avea sens. În realitate, pe vremea administrației austriece, clădirea se numea *Nahrungshaus* „casă de aprovizionare" (a personalului).

Am consemnat mai înainte și cuvîntul *țugfirer* (germ. *Zugführer* „șef de tren"), pe care îl mai rostea acum vreo cinci decenii un bătrîn acar, cînd își depăna amintirile din tinerețe. Dacă se mai spune și astăzi *țug* (germ. *Zug* „tren"), mai ales în Transilvania, aceasta se face mai mult pentru a colora vorbirea sau pentru a-i da o notă glumeață. Se mai aud în Transilvania și termeni ca *ghezeș*[14] și *mocăniță* : „Am călătorit cu «ghezeșul» de la Sibiu la Sighișoara, cu «țugul» de la Satu Mare la Șomcuta Mare ; am călătorit și cu «mocănițele» forestiere"... În Banat se întîlnește la poeții dialectali cuvîntul *izîmban*, de la germ. *Eisenbahn* „cale ferată".

---

[13] În colecția autorului acestor rînduri se află instrucțiuni și caiete de însemnări (datate 1870—1878), care au aparținut impiegatului Ion Popescu (în 1888 îl găsim tot impiegat, la Direcția de exploatare din Iași a Companiei Lemberg—Cernăuți—Iași). El adnota în limba germană instrucțiunile (avea 51 de titluri în 1876 !), scotea extrase, alcătuia glosare de serviciu etc., scriind termenii germani într-o invidiabilă caligrafie gotică, „alt-deutsch". În textele scrise românește (traduceri, explicații) nu se vede influența limbii germane.

[14] Sau *gheizeș*, de la magh. *gözös*. Citatul este din ziarul „Lupta CFR", 23, nr. 1147, 31 mar. 1967, p. 1.

Cele arătate coroborează teza că terminologia feroviară românească, folosită de un număr tot mai mare de vorbitori, s-a format pe cale cultă; ea a trecut din texte tipărite în viață și nu invers. Elementele inițial orale care au fost ulterior adoptate în scris, devenind oficiale, reprezintă o foarte mică parte din total. Din cele neadoptate în scris puține au rezistat timpului.

În cei cîțiva zeci de ani de formare a acestei terminologii[15] se constată că nu au existat directive generale și nici vreo acțiune de coordonare, pentru a se evita, de exemplu, ca același obiect sau fenomen să fie denumit altfel în diferitele sectoare ale căilor ferate. Nomenclatura feroviară și forma ei au depins în bună măsură de nivelul tehnic și cultural al celor care au introdus termenii necesari, printre care s-au aflat și primii traducători de instrucțiuni germane și franceze (acestea din urmă foarte puțină), în totalitate anonimi. Multe instrucțiuni s-au tipărit la Viena, din 1870, unde au și fost traduse. Dacă nici în țară nu aveam pe atunci specialiști feroviari, cine puteau fi aceia care au tradus, la Viena, instrucțiuni germane în limba română? Să fi fost ei dintre membrii societății studențești „România jună", din care a făcut parte și M. Eminescu, începînd cu 1869? Liniile Companiei L.C.I., editoarea acelor instrucțiuni, legau Cernăuții cu Iașii, iar „România jună" cuprindea mulți studenți bucovineni — mai cu seamă după deschiderea, în 1866, a liniei ferate Cernăuți—Lemberg, pe care se putea ajunge ușor în capitala Austriei, pe ruta mai veche Lemberg—Cracovia—Ausschwitz—Lundenburg—Viena. S-ar putea admite că măcar unii din traducătorii instrucțiunilor citate au fost studenți bucovineni, ipoteză în sprijinul căreia poate fi invocată existența multor cuvinte specifice din Moldova în textele respective (*bortă*, *amesticat*, *laternă*, *colb*, *ar puté*, *ar avé* etc.).

La rîndul ei, preluarea pe cale orală a nomenclaturii a dus la situația expusă în paginile anterioare. Lipsa de directive citată a fost în timp un fenomen general, iar nu unul specific căilor ferate. Totuși, în administrația feroviară, cu instrucțiuni și cu regulamente de serviciu precise, absolut obligatorii pentru întregul personal, ar fi fost mai ușor decît oriunde să se introducă și să se utilizeze în mod uniform cei mai adecvați termeni pentru denumire și comunicare.

★

După această primă parte a expunerii noastre — în care accentul a fost pus pe aspectul diacronic al formării lexicului feroviar românesc—, vom încerca să stabilim structura acestui lexic în raport cu cele trei canale convergente care l-au alimentat cu elementele componente. Este vorba de canale care pot fi numite:

— mijloace externe (împrumuturi lexicale, neologisme propriu-zise);

— mijloace interne (derivarea propriu-zisă și regresivă, compunerea și conversiunea);

— mijloace combinate (calcuri lingvistice, împrumuturi indirecte, mascate)[16].

---

[15] Orientativ, pentru a fixa ideile, s-ar putea considera drept perioadă de formare intervalul 1855—1885 și de definitivare intervalul 1885—1905.

[16] Pentru ultimele, vezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie (Studii, articole, note)*, București, 1968, p. 21 și 145—205.

Înainte de a încerca să încadrăm în această clasificare principalii termeni utilizaţi în limbajul feroviar românesc, trebuie subliniat faptul că elementele împrumutate şi asimilate în acest limbaj sînt în marea lor majoritate substantive, cantitatea altor categorii lexico-gramaticale fiind redusă — un mic număr de verbe, printre care *a bura* (fr. *bourrer*) „a îndesa balastul sub traverse", *a cupla* (fr. *coupler* şi germ. *kuppeln)*, *a crăiţui* (germ. *kratzen)*, *a gara* (fr. *garer)*, *a instrada* „a îndruma un transport" (utilizat în secolul trecut, după it. *instradare*, astăzi *istradare)* şi *a franca* (it. *francare)*.

Mijloace externe. Ca şi în cazul altor activităţi noi, împrumutul lexical direct a constituit principalul canal de alimentare a vocabularului feroviar românesc.

O serie de cuvinte împrumutate se scriu exact ca în limba originară : *piston*, *crampon*, *trafic*, *tampon* (fr.) ; *via*, *bianco*, *franco*, *cisterna*, *campana*, în secolul trecut (it.) ; *ventil*, *luft* (în germană cu majuscule) ; *by-pass* „conductă de ocolire" (engl.). În pronunţare există unele diferenţe, cît de mici. De exemplu, un francez şi un român nu pronunţă *absolut* la fel cuvinte ca *tampon* sau *trafic*. Diferenţe mai mari de pronunţare există în cazul unor termeni ca fr. *tender*, *terminus*, *gabarit*, *sabot*, *atelier*, *convoi* sau *robinet*, dovadă că au fost preluaţi pe calea scrisului, iar nu pe cea orală.

Alţi termeni împrumutaţi din limba franceză au suferit modificări şi în scriere, prin adaptare la sistemul morfologic şi fonetic al limbii române. Unii dintre aceştia, preluaţi în secolul trecut, au fost părăsiţi repede : *rezou* „reţea" (réseau) sau *ralie* „şină" (rail). Alţi termeni, mai vechi şi mai noi, au rezistat timpului : *depou* (dépôt), *ghişeu* şi înv. *ghişet* (guichet), *drezină* (draisine), *gheretă* (guérite), *tunel* (tunnel), *ramă* „convoi de vagoane legate între ele" (rame), *balast* (ballast), *gară* (gare), *buraj* (bourrage), *decovil* (Paul Decauville, 1846—1922, numele inventatorului), *manevră* (manoeuvre), *suflaj* (soufflage)[17]. Se pot cita şi multe unităţi frazeologice, printre care *placă turnantă* (plaque tournante) şi *birou de expediţie* (bureau d'expédition).

Sînt şi cazuri în care etimonul francez este greu de descoperit la prima vedere. Este cazul cuvîntului foarte nou *autocuşete*[18], greu de explicat dacă nu ştim că face parte din locuţiunea *train autos couchettes*, tren special format din vagoane pentru autoturisme şi din vagoane cu paturi pentru posesorii respectivi, apărut în Anglia şi în Franţa acum două decenii. Termenul *tirfon* este numele unui şurub care strînge pe traversă talpa şinei de cale ferată, pentru fixare. Etimonul lui este cuvîntul compus francez *tire-fond* (trei silabe), ale cărui părţi s-ar traduce textual prin *trage-fund*.

Desigur că au suferit modificări mai mici sau mai mari şi o serie de neologisme provenite din alte limbi, prin asimilarea lor în limba română.

Citäm, astfel, din limba italiană : *feroviar* („ferroviere" subs. şi „ferroviario" adj.), *casă* şi *casier* („cassa" şi „cassiere"), *agenţie* („agen-

---

[17] Termenul care denumeşte o metodă specială de corectare a nivelului unei porţiuni de cale ferată este unul dintre puţinii cu dată certă (1934) de intrare în limba română (N. Iosipescu, *„Suflajul", o nouă metodă de întreţinere a liniilor de cale ferată*, Bucureşti, 1934, p. 3—90).

[18] „Revista căilor ferate", nr. 1/1967, p. 52, şi nr. 11/1967, p. 656—657.

zia"), *neto* și *bruto* („netto" și „brutto"), *teracotă* („terracotta", îmbinare ale cărei părți înseamnă „pământ ars"), *fochist* [„f(u)ochista"], *regulament* („regolamento", termen împrumutat direct sau luat ca model pentru derivarea din *regulă*).

Ca și în cazul unor cuvinte de origine franceză, și unele neologisme italienești din secolul trecut au fost părăsite: *manc* („manco" lipsă), *machină* („macchina"), **depozit** *de locomotive* („**deposito** di locomotive") etc. De la „impiegato" avem pe *impiegat*, care în secolul trecut era folosit paralel cu *amploaiat* (fr. „employé"). Este interesant faptul că ambii termeni împrumutați provin din același lat. *implicatus* „întrebuințat", „angajat". Cu timpul, *amploaiat* a fost părăsit, iar *impiegat* și-a restrîns înțelesul. Înainte de război mai exista la C.F.R. „impiegatul de birou", dar apoi a rămas numai „impiegatul de mișcare".

Unele cuvinte și locuțiuni italiene au intrat în limbajul feroviar pe căi ocolite. De exemplu, în instrucțiunile bilingve editate de companiile concesionare germanofone începînd din anul 1870, pentru „balot, pachet de mărfuri" se folosește sistematic, în original, nu un termen german, ci cuvîntul italian *collo* (pl. *colli*). În textul românesc paralel, acest cuvînt a fost redat prin *colet*, care s-ar putea să aibă o dublă etimologie. Astfel, pe lîngă *colet* < fr. *colis*, după *pachet* < fr. *paquet*, s-ar putea lua în considerație și explicația *colet* < it. *colletto*, ultimul cuvînt fiind un diminutiv al lui *collo*, ca și *pacchetto* al lui *pacco*[19].

În aceleași instrucțiuni, pentru mărfurile neambalate, prezentate la transport în grămezi, se utilizează peste tot, în textul german, expresia italiană *alla rinfusa*, care înseamnă „în mod confuz" și, prin extensiune, „în vrac". Expresia *alla rinfusa* a trecut aidoma în textul românesc corespunzător, dar nu s-a încetățenit în limbajul feroviar. I-a luat locul termenul *vrac* (mărfuri „în vrac"), împrumutat probabil din limba franceză, unde provine din olandezul *wrak*, folosit de multă vreme în transportul naval.

De origine germană sînt cuvinte ca *fraht* (Fracht), *tregher* (Träger), *nit* (Niet), *bolț* (Bolzen), *flanșă* (Flansch), *mufă* (Muffe), *lagăr*, la motoare (Lager), *diuză* (Düse) și *haltă* [Halte (stelle)].

Mai puține sînt cuvintele împrumutate din limba engleză[20]: *by-pass*, *tickett*, *boghiu* (poate cu dublă etimologie, fr. engl. *bogie*, cum se va arăta) sau *dispecer* (dispatcher). În „Revista C.F.R." se folosea, înainte de război, grafia engleză: „dispatching system" etc.

Mijloace interne. Modalitatea sporirii vocabularului prin mijloace proprii, interne — modalitate evoluată față de celelalte două (împrumutul direct, propriu-zis, și cel indirect, calcul) — a apărut după acestea din urmă. Tehnica feroviară s-a dezvoltat continuu și, concomitent, lexicul respectiv, satisfăcîndu-se o necesitate inexorabilă. „Dacă — scrie un cercetător — împrumutul direct, calcul și românizarea termenilor

[19] În *Dictionariu franceso-românu* (Th. Codresco, 2 vol., Iași, 1859), *colis* este tradus prin „colĭ, coletă, teanc de mărfuri", iar *paquet* prin „pachet, legătură". După Sextil Pușcariu (*Limba română*, vol. I, 1976, p. 405), *colet* este fr. *colis*, cu sufixul de la *paquet*.

[20] Este vorba, desigur, de împrumuturi *directe*. Printre cele indirecte, trecute prin franceză, se află vechiul *raliu* (*ralie*), apoi *tunel*, *tender*, *locomotivă*, *viaduct* etc. Înaintea preluării lor din limba engleză, în Franța se utilizau perifraze: în loc de fr. *viaduc* (engl. *viaduct*) se folosea „construction à la manière des grands aqueducs", iar în loc de fr. *tender* (engl. *tender*), „chariot portant la houille et l'eau".

străini au dat satisfacție în perioada de început a istoriei căilor ferate, și chiar dacă aceste modalități rămîn a fi folosite în continuare, condițiile specifice și experiența proprie au făcut ca această terminologie să se dezvolte pe baza unor creații românești și pe calea conferirii de sensuri noi unor cuvinte existente în limbă"[21].

Contribuția mijloacelor interne (prin derivare, compunere etc.) la îmbogățirea lexicului feroviar este importantă și s-ar putea alcătui un glosar substanțial de formații proprii din toate domeniile activității feroviare. Printre puținele exemple care pot fi date aici, renunțînd la clasificări, se numără termeni ca *împingătoare* (locomotivă ~), *coletărie*, *tranziter* (agent la biroul de tranzit), *avizer* și *parazăpezi*. Numeroase cuvinte au fost formate cu sufixul *-ar*: *nisipar*, *acar*, *sabotar* (lucrător care, în stații, oprește vagoanele cu ajutorul sabotului de cale), *marfar* (tren de marfă), *rediționar*[22] (casier care verifică dacă taxa de transport a fost corect aplicată pe scrisorile de trăsură), *frînar*[23] și altele. Multe sînt și cuvintele obținute prin derivare cu sufixul *-or*: *ungător* (funcția de ~), *montator*, *dispozitor* (impiegat de mișcare ~), *atîrnător* (piesă care susține sabotul de frînă), *veghetor* (~ de încărcare, o funcție) etc.

S-au format și familii de cuvinte: *manevră*, *a manevra*, *manevrant* (funcția de ~), *manevrabil* sau *a manipula*, *manipulare*, *manipulator* (un aparat), *manipulație* și *manipulant*. Ultimul cuvînt ar putea fi și un împrumut, după germ. *Manipulant* (un alt caz de dublă etimologie).

În fine, adăugăm expresii frazeologice ca *buză de bandaj*, *permis de călătorie* și *casă colectoare*. Mai sînt și altele.

Un procedeu special de compunere este acela prin care se pleacă de la un grup de inițiale: *C.F.R.* + *ist* > *ceferist*, de unde și verbul *a ceferiza*. Dacă nu cumva este primul, cu siguranță că *ceferist* (var. *cheferist*) se află printre primele cuvinte românești formate în felul arătat. Mult mai tîrziu s-au format cuvinte ca *leist* < *L* + *ist* „lucrător din Direcția L" sau *secebist* < *S.C.B.* + *ist* „lucrător din sectorul S.C.B."[24].

În foarte multe cazuri, contribuția proprie a ceferiștilor a constat în atribuirea unui sens nou, specializat, unor cuvinte preexistente. Exemple de lărgire a conținutului semantic le găsim în termeni și locuțiuni ca *eveniment* (eufemism pentru „accident"), *marchiză* (locul de lucru al mecanicului de locomotivă), *cazarmă* (dormitor pentru personalul în deplasare), *schimb* (tură de serviciu), *a ataca* (~ acele macazului), *accelerat* și *cursă* (în loc de tren ~), *abătută* (din sintagma „linie abătută"), *compunerea* (~ trenurilor), *hambar* (vagon ~), *pacific* (locomotivă tip Pacific), *prevesti-*

---

[21] Rihard Valter, *Aspecte ale formării terminologiei feroviare românești*, în „Studii și cercetări privind istoria căilor ferate din România", ms dact., Muzeul căilor ferate, București, 1970, p. 532.

[22] Din *redițiune* + *ar*, termen format probabil în secolul nostru. *Redițiune* (astăzi *redite* „operația executată de rediționar") are ca etimon pe fr. *redditions* (<lat. *redditio, -onis*, „restituire"), cuvînt care are și sensul „prezentarea unui cont pentru a fi verificat".

[23] Termenul *frînar* figurează în „Legea pentru exploatarea căilor ferate ale statului" din 1883, dar a fost creat cu un număr de ani înainte. În instrucțiunile vechi (1870—1872) traduse din limba germană, termenul german *Bremser* este redat prin *împiedecător*; nu-l găsim pe *frînar*. În secolul trecut s-a utilizat un timp și împrumutul direct *brenzer*.

[24] „Direcțiunea L" era în secolul trecut „Direcțiunea lucrărilor (noi)": astăzi, „Direcția L" este „Direcția întreținerii (căii)". „S.C B." sînt inițialele numelor unui grup de activități strîns legate între ele: „Semnalizare, Centralizare și Bloc (de linie automat)".

tor (semnal ~), *scriitor* (~ de vagoane) și multe altele. „Evoluția semantică a termenilor folosiți în transporturile terestre are aspecte variate și complexe, la o deplasare semantică putînd concura mai multe cauze. Combinarea acestora creează pentru fiecare cuvînt o altă biografie, fapt care întărește ideea că orice terminologie are o istorie proprie"[25].

Este locul să facem aici o observație. Dacă, pe de o parte, polisemia atestă capacitatea limbii române de a se îmbogăți prin dezvoltarea semantică a propriului lexic, pe de altă parte, extinderea procedeului respectiv nu este lipsită de inconveniente. Pentru epoca de formare a terminologiei științifice românești, acestea au fost semnalate în următorul citat : „Numeroasele sensuri noi pe care le primeau unele cuvinte din fondul vechi al limbii române duceau la o tot mai mare lipsă de precizie a termenilor respectivi. Apoi, evitîndu-se neologismele, se menținea limba într-o mare sărăcie lexicală, pe care polisemia nu ar fi putut-o remedia"[26].

Mijloace combinate. Calchierea ocupă un loc important și aparte printre procedeele de sporire a lexicului. Dîndu-se unui obiect, fenomen etc. un nume românesc în legătură cu cel luat ca model din alte limbi și copiindu-i-se structura, înțelesul etc., s-a deschis o cale largă pentru dezvoltarea terminologiei, mai productivă în secolul trecut decît astăzi, cînd împrumutul direct, neologismul, deranjează puțin.

În limba română, o categorie consistentă de calcuri lingvistice este aceea a *calcurilor lexicale* și, dintre acestea, a *calcurilor de structură*[27]. Termenul *suprafață*, după fr. *surface*, este un calc de structură, deoarece copiază forma internă, de alcătuire, a corespondentului francez, traducîndu-i părțile componente : *sur→supra* și *face→față*. În secolul trecut se spunea și *surfață*, care este, cum se vede, un calc de structură parțial (numit și semicalc). Un alt exemplu : *suprataxă*, după fr. *surtaxe*. *Regulament* este it. *regolamento*, refăcut după *regulă* < it. *regola*, deci o românizare, nu un calc propriu-zis.

Uneori s-au creat dublete : de la fr. *entreprise* avem „întreprindere" (calc) și „antrepriză" (împrumut), iar de la germ. *Isolierband* „bandă izolatoare" (traducere) și „izolirband" (împrumut).

Dintre calcurile lexicale semantice citățm pe *coroană* (după fr. *couronne*), partea de sus, lată, a șinei de cale ferată, pe care calcă roțile vehiculelor. Pentru a se evita, în vremea regalității, propoziții ambigue de tipul „s-a rupt, s-a uzat coroana", de la un timp acest termen a fost înlocuit cu *ciupercă*, după it. *fungo*. După cum se vede, un calc semantic a fost înlocuit cu un altul, din altă limbă ! Nu sînt calcuri semantice, ci atribuiri de sensuri noi unor cuvinte ca *alimentare* (a locomotivei), fr. *alimentation* și it. *alimentazione*, sau *a îndruma* (un tren), it. *i(n)stradare*, termen care în secolul trecut a dat și împrumutul „a instrada", cum s-a arătat.

Denumirile unor servicii de bază din activitatea feroviară stau pe planuri diferite ca origine. Astfel, *mișcare* (după fr. *mouvement*, it. *movimento*) este un calc semantic, dar *tracțiune* și *exploatare* sînt împrumuturi,

---

[25] Valeria Crăsneanu, *Din istoricul terminologiei transporturilor terestre în limba română*, 1974 (lucrare de diplomă, ms., p. 38).

[26] N.A. Ursu, *op. cit.*, p. 79.

[27] Th. Hristea, *Probleme de etimologie...*, p. 158—171.

pe cînd *întreținere* este infinitivul lung substantivizat al lui *întreține*, calc lexical de structură după fr. *entretenir*.

În categoria calcurilor frazeologice sau de sintagmă se înscriu locuțiunile *cale ferată* după fr. *voie ferrée* (comentată cu cîteva pagini înainte) și *drum de fier* după fr. *chemin de fer*. Locuțiunea franceză a cunoscut o bogată eflorescență internațională : it. *ferrovia*, sp. *ferrocarril*, germ. *Eisenbahn*, rus. *jeleznaia doroga*, pol. *droga żelazna* etc. Prin formanții săi, echivalentul englez *railway* corespunde cu rom. *drum cu șină*, ca și cu germ. *Schienenbahn* (rar folosit). În italiană există ca variante și sintagmele *strada ferrata* și *via ferrata*, etimoane tentante pentru rom. *cale ferată*, dar neatestate.

Alte calcuri frazeologice sînt *inimă de încrucișare* (după fr. *coeur de croisement*) și *cap de cruce* (după it. *testa a croce* și germ. *Kreuzkopf*, dublă etimologie). În franceză se spune *crosse*, termen polisemantic, iar în engleză *crosshead*, cuvînt compus structurat exact ca și germ. *Kreuzkopf*[28].

Dacă — de cele mai multe ori, cum s-a văzut — calcurile sînt în esență traduceri, nu orice traducere echivalează cu un calc. Multe calcuri sînt în același timp și traduceri : *castel de apă*, *semnal de oprire* și *cap de linie* (respectiv după fr. *château d'eau*, *signal d'arrêt* și *tête de ligne)* sau *cîrlig de tracțiune* (după fr. *crochet de traction* și it. *gancio di trazione*, alt exemplu de dublă etimologie). Termenul *coroană* (după fr. *couronne*, citat mai înainte) este un calc semantic, iar nu o simplă traducere, deoarece la calea ferată a căpătat o accepție nouă. Spunîndu-se ulterior *ciupercă*, cum s-a arătat, s-a folosit tot un calc lexical semantic, după it. *fungo* „ciupercă" (în general) : *fungo della rotaia* „ciuperca șinei de cale ferată". (Termenul italian a fost sugerat de forma secțiunii transversale a șinei.)

Ca o observație generală asupra modalităților de dezvoltare a lexicului trebuie amintit faptul că, diacronic vorbind, în perioada de început a formării terminologiei științifice și tehnice românești (de pe la 1760), au prevalat calcurile lingvistice, evitîndu-se neologismele propriu-zise. Acest lucru a fost explicat[29] prin influența curentului purist și prin temerea că un număr prea mare de neologisme introduse în scurt timp erau mai greu de înțeles și de asimilat decît calcurile înlocuitoare (de exemplu, se utiliza *iuțime* sau *repegiune* pentru „viteză", *desime* pentru „densitate", *stîlp* pentru „traversă" sau *cîtățime*, *cîtime* pentru „cantitate").

Spre mijlocul secolului trecut, numărul calcurilor noi a scăzut, în favoarea neologismelor propriu-zise. Or, tocmai în acea vreme a început să se formeze terminologia noastră feroviară[30]. Condițiile care anterior duseseră la evitarea împrumuturilor directe nu au mai existat, astfel că împrumuturile directe au fost introduse paralel cu cele indirecte (calcurile). Nu s-a preferat una sau alta din aceste modalități de creare și sporire a lexicului feroviar, ci s-a acționat după cum dictau împrejurările.

---

[28] U.I.C., *Recueil des termes concernant l'emploi et l'échange de matériel roulant*, Varsovie, 1958 (dicționar în limbile franceză, germană, engleză, italiană, poloneză și rusă).

[29] N.A. Ursu, *op. cit.*, p. 30, 35, 55, 79, 84 ș.a.

[30] Cea franceză era bine închegată în deceniul 1830—1840 și a început mai cu seamă cu termeni adoptați din transporturile naval și rutier, cu perifraze și cu împrumuturi din limba engleză (P.-J. Wexler, *op. cit.*). Trecînd din Anglia în Franța, căile ferate s-au răspîndit spre est de prin 1835, odată cu o mare parte a vocabularului necesar denumirii și comunicării.

De la începutul acestui secol, procesul de creare pe teren propriu a fost tot mai productiv, fără însă să se renunțe la modalitățile anterioare.

★

Un mare număr de neologisme (mai mare decît se crede) provin din mai multe etimoane sau modele luate din alte limbi, în care caz intrăm în domeniul etimologiei multiple[31]. Pe lîngă exemplele date întîmplător în paginile anterioare[32], au (sau pot avea) etimologie multiplă termeni ca *barieră* < fr. *barrière* și it. *barriera; bielă* < fr. *bielle* și it. *biella; distanță* < fr. *distance* și it. *distanza; agent* < fr. *agent* și it. *agente; tranzit* < fr. *transit* și it. *transito; cremalieră* < fr. *crémaillère* și it. *cremagliera; mașinist*< fr. *machiniste* și rus. *mașînist; mașină* < fr. *machine* și germ. *Maschine.* Se consideră că *depozit* provine din fr. *dépôt* (lat. lit. *depositum*). Din *dépôt* îl avem pe *depou* direct, utilizat probabil de pe la începutul secolului. Înaintea lui se folosea termenul *deposit*<it. *deposito;* într-o lucrare oficială din 1893 găsim *numai* „deposit de mașini"[33].

Circuit se scrie ca în franceză, dar se pronunță aproape ca în italiană, *circuito*, unde însă accentul cade pe fonemul *u*. După modul de scriere, *bilet* se apropie de fr. *billet*, dar după rostire de it. *biglietto*, unde grupul *gli* se citește *li*, cu *l* muiat, ca sp. *ll* și ca port. *lh*. De asemenea, *fascină* este ceva mai aproape de it. *fascina* decît de fr. *fascine.*

Se consideră că etimonul lui *șină* este pol. *szyna*. Dar, înainte de anul 1848, „Oesterreichische Staats Eisenbahn Gesellschaft" a început construcția liniei Baziaș-Oravița. Bănățenii au putut astfel prelua termenul *Schiene* > *șină* din gura austriecilor, nefiind motive pentru a admite atunci și acolo o influență poloneză precumpănitoare. Aceasta a operat mai mult în Moldova, dar sensibil mai tîrziu (cam după 1865, în domeniul feroviar). Sînt, așadar, temeiuri pentru a accepta dubla etimologie a cuvîntului *șină*.

Aspecte speciale prezintă etimologia termenului *boghiu*, cu care este denumit un cărucior special apărut întîi în America la locomotive (în partea din față) și mai tîrziu la vagoanele lungi (cîte un cărucior la fiecare capăt). Locomotivele cu boghiu au fost introduse la C.F.R. în 1885, iar vagoanele cu boghiuri în 1902 — și unele și altele de proveniență austriacă și germană. La început, acest cărucior s-a numit la noi „bogie sau antetren american"[34], iar de prin 1905, *boghiu.*

Se consideră că etimonul acestui cuvînt este fr. *bogie* (mai rar scris *boggie*), rostit „boji", asemănător cu *bougie* „lumînare", pronunțat „buji"[35]. Dar cum s-a putut ajunge de la *bogie* sau de la *boji* la rostirea românească

---

[31] Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, 1960, p. 66—67.

[32] Să se vadă exemplele *colet, boghiu, manipulant, cap de cruce* și *cîrlig de tracțiune.*

[33] G.I. Duca, *Raport general asupra stărei căilor ferate și administrațiunei lor și asupra mijlócelor de îmbunătățiri*, București, 1893, p. 83—98. Duca (Galați, 1847—Constanța, 1899) a studiat la Paris și liceul și ingineria.

[34] Henri Marin, *Călăuza mecanicului conducĕtor de locomotive*, București, 1892, p. 21. Într-o lucrare din 1904 (Săletas Igirosanu, *Căile ferate universale*, București, 424 p.), termenul *bogie* se menține (p. 54—60), dar devine *boghiu* într-o publicație oficială din 1906 (C.F.R. — *Istoricul, organizarea și desvoltarea Serviciului de tracțiune precum și progresele realisate în acest serviciu dela înființarea lui pănăla 1906).*

[35] La noi s-a adoptat pronunțarea *bujie* atunci cînd termenul francez a fost împrumutat pentru denumirea cunoscutei piese a unor motoare auto.

boghiu? În limba engleză se scrie tot *bogie* (preluat exact de francezi), dar se citește *bòughi*; în limba comună are înțelesul de „trăsurică". Nu este lipsit de interes să semnalăm faptul că lucrătorii din atelierele C.F.R. de material rulant (printre care autorul acestor rînduri s-a aflat vreme de un deceniu) pronunțau, cel puțin înainte de război, *bòghiu*, aproape ca anglofonii. Pentru a putea afirma dubla sau simpla (dar care?) etimologie a termenului nostru mai sînt necesare informații. În orice caz, nu se poate face nici o raportare la termenii corespunzători din alte limbi : germ. *Drehgestell*, it. *carrello* („un carro a carrelli" un vagon de marfă cu boghiuri), sp. *bogie*, rus. *telejka*, pol. *wózek*.

Alți termeni din limbajul feroviar au forme rezultate din etimologie populară, din diferitele aspecte ale acesteia și mai cu seamă din acela al atracției paronimice, care pleacă, cum se știe, de la asemănări formale. Procedeul este strict sincronic, nu consideră succesiunea transformărilor în timp ale cuvîntului. Exemplul termenului *patvagon* se bucură de un fel de celebritate. Cuvîntul german mai vechi *Packwagen* (astăzi *Gepäckwagen)*, „vagon de bagaje" s-a transformat întîi în *pacvagon* și apoi, datorită atracției paronimice, în *patvagon*. Ceferistul — și nu numai el — spune cu toată convingerea „patvagon", deși știe prea bine că nu vorbește despre un vehicul cu pat(uri). Unde își are izvorul această formidabilă forță de acționare a etimologiei populare, care învinge și logica și bunul-simț? Spune o cercetătoare : „Fără a intra în dificila problemă pusă de Platon în Cratylos asupra aderenței cuvintelor la lucruri, etimologia populară poate fi considerată ca o tendință *irezistibilă* (subl. ns.) a minții umane de a evita forma abstractă a unui cuvînt care pare lipsit de semnificație și de a conferi acestuia o valoare concretă și evidentă"[36].

Șurubului special care prinde talpa șinei de traverse unii îi spun *trifon* (în loc de *tirfon)*, datorită paronimiei cu numele de persoană *Trifon*. Într-o petiție de acum vreo jumătate de secol, semnatarul solicita numirea în postul de *brînzar !* Termenul abstract *brenzer* < germ. *Bremser* „frînar" (din secolul trecut) căpătase o formă inteligibilă — măcar că nelogică — prin transformarea în *brînzar*. Un ultim exemplu, pe care-l credem inedit, îl oferă cuvîntul *gabarit*. La calea ferată se folosesc mai multe feluri de gabarite și printre ele se află așa-numitul „gabarit de încărcare", o instalație cu care se verifică dacă încărcătura unui vagon de marfă descoperit nu depășește limitele ce-i asigură trecerea nestînjenită pe poduri, prin tunele etc. Ei bine, în ateliere și în stații, autorul l-a auzit pe acest *gabarit* transformat în paronimul său *cabaret*, în formulări de tipul „vagonul nu intră în cabaret"...

★

Se înțelege că explozia tehnico-științifică pe care o trăim pretinde adoptarea rapidă de noi termeni și de noi sensuri pentru cuvintele existente, proces ineluctabil, înregistrat în întreaga lume. Astăzi se utilizează la calea ferată neologisme care în deceniul trecut circulau mai mult în reviste și cărți. Iată cîteva exemple : *informatică*, *cibernetică*, *component*

---

[36] Rosalinda Bertolotti, *Saggio sulla etimologia popolare in latino e nelle lingue romanze* (vol. 2 din „Publicațiile Societății lingvistice milaneze", Ed. Paideia, Arona, 1958, p. 10—11).

(piesă dintr-un ansamblu), *ondulator* și *ondulor*, *calcul electronic*[37], *variator*, *traductor* și *transductor*, *fiabilitate* < fr. *fiabilité*[38] (și mai rar *reliabilitate* < engl. *reliability*), *turbotren* (tren cu locomotivă acționată de o turbină cu gaze). Sînt de uz curent termeni ca *paletă* și *transpaletă*, *conteiner* și *transconteiner*, *terminal* (stație-terminus pentru încărcarea și descărcarea conteinerelor). Prin *transteiner* (cuvînt format din **trans**bordare + con**teiner**) se înțelege o instalație pentru transbordarea conteinerelor mari, 20 de tone. (O asemenea instalație a fost construită pentru prima dată în stația Iași, în 1972). Adăugăm sintagme ca *optimizarea transporturilor*, *centralizare-dispecer* și *controlul punctal al vitezei trenurilor* (control făcut în anumite puncte de pe parcurs.)

Se știe că, pe calea dublă, cele două linii sînt specializate: fiecare are sensul ei de circulație. În legătură cu aceasta se utilizează un termen interesant, dar mai puțin nou (dinaintea războiului). Este adjectivul *banalizat:* o linie „banalizată" este o linie de pe calea dublă pe care trenurile pot circula (în anumite cazuri și condiții) în ambele sensuri, deci o linie nespecializată. Termenul pare curios chiar în limba franceză („banalisée", „banalisation"), de unde a fost împrumutat, cu înțeles cu tot. Explicația lui nu este lipsită de logică. „Banalisé" are la bază pe „banal", cuvînt al cărui vechi sens era acela de „uz general", „pentru oricine", „la dispoziția tuturor". La rîndul lui, *banal* este un derivat adjectival de la *ban*, cuvînt care în evul mediu însemna, printre altele, totalitatea vasalilor unui suzeran și apoi, prin extindere, „toată lumea".

Cuvinte, expresii și familii de cuvinte de felul celor date ca exemplu în alineatele precedente sînt utilizate pe scară internațională și pătrund chiar în limbi considerate ca refractare la împrumuturi[39]. Unii lingviști recunosc în acest proces tendința către crearea mijlocului de comunicare numit „limba viitorului", cu bază lexicală latină și în parte greacă (preluată direct sau trecută prin latină). Alți lingviști sînt de părere că o asemenea limbă este o utopie și există multe motive pentru a le da dreptate.

★

Răspîndirea rețelei feroviare în toate regiunile țării, importanța crescîndă a transportului pe drum de fier și marele număr al ceferiștilor care vin în contact cu publicul pe rețea și în afara ei fac ca multe elemente ale vocabularului căilor ferate să nu rămînă ermetice, de cerc închis, ci să pătrundă în limba comună.

Unele cuvinte și unități frazeologice de specialitate pot fi întîlnite și în ziare. Nefiind explicate și adresîndu-se la toată lumea, se admite implicit că sînt înțelese de oricine, cum ar fi următoarele titluri de articole: *Stații centralizate electrodinamic*, *Progresează calea fără joante*,

---

[37] Departamentul C.F.R. dispune, din 1969, de un „Centru de calcul electronic", dotat cu o instalație „Siemens tip 4004/45".

[38] Termen nou, creat din *fiable* (înv.) „în care se poate avea încredere", după modelul engl. *reliability* (trăinicie, faptul de a fi demn de încredere, siguranță în funcționare). Fiabilitatea este probabilitatea (exprimată în procente) ca un sistem tehnic să facă față fără greș utilizării pentru care a fost conceput și construit, pe durata prevăzută. În Italia s-a creat cuvîntul *affidabilità* (foarte nou), veriga actuală din lanțul *fede* „credință", „încredere" → *fidare* „a avea încredere în", „a încredința ceva cuiva" → *affidare*, cu înțelesuri asemănătoare, ușor nuanțate.

[39] Pătrunderea nu este chiar masivă. *Banalizare* (în sens feroviar) se spune în germană „Buntbenutzbarkeit" sau „Gleiswechselbetrieb"!

La Balș — osii montate cu roți monobloc, Oscilograful catodic și mecanicul de locomotivă, Transportul din poartă în poartă, Cum stăm cu optimizarea transporturilor ? Și multe altele.

Alte elemente de terminologie, la început strict specializate, au fost îmbogățite semantic, prin utilizare în limba de uz general : „automobilele s-au tamponat" (deși nu au tampoane) ; „Elveția este placa turnantă a Europei" ; „cale verde" (drum liber, permisiunea de a face ceva) ; „compartiment" (domeniu de activitate). Unii termeni feroviari au trecut în lexicul altor domenii tehnice, și invers, contribuindu-se prin aceasta la o anumită unificare a terminologiei. Cuvîntul *inginer*, de exemplu, cu variantele sale de grafie în timp, a fost folosit la noi mai întîi în activitatea de măsurare a terenurilor, după cum rezultă și dintr-un raport făcut domnitorului Moldovei de mitropolitul Iacob Stamate înainte de anul 1800 : „Drept aceia dar au trebuință de un hotarnic după meșteșug, și acesta este dascălul de gheometria cea practică, pe care Franțuzii îl numesc inginer"[40]. În anul 1804, Gh. Asachi capătă diploma de inginer, iar mai tîrziu lui Gh. Lazăr i se mai spunea și „Lazăr inginerul". Alți termeni existenți în limba română și preluați în terminologia feroviară pot fi găsiți în lucrarea citată a lui N.A. Ursu.

Limba comună a fost îmbogățită și prin transferul unor expresii care, la început specializate, au căpătat cu timpul sau datorită unor anumite situații valoare figurativă : *a schimbat macazul* „a luat o altă atitudine" ; *merge ca trenul* „merge repede și sigur", „se comportă bine" ; *a face o haltă* „a se opri undeva din drum" ; *a ajuns felinar din coada trenului* „a ajuns codaș" (într-o activitate) ; *a pus semnalul pe liber* „a dat semnalul pentru începerea unei anumite acțiuni".

Elemente ale vocabularului feroviar au pătruns și în toponimie. Numai în București sînt zeci de străzi care poartă nume ca „Acceleratului", „Gării", „Șinei", „Atelierului", „Locomotivei", „Vagonului" etc. Un sat din comuna Milișăuți (jud. Suceava) se numește „Gara". Alte 11 sate din țară au nume în care „Gara" este primul cuvînt. Un sat „Trenu" se află lîngă Ploiești. Lista nu este exhaustivă.

★

În cei 140 de ani trecuți de cînd „Muzeul național" a publicat primul text feroviar în limba română s-a constituit — pe cale cultă, cum s-a arătat — un lexic de specialitate foarte bogat, cuprinzînd multe mii de termeni și unități frazeologice. Depășind cadrul inițial specializat, multe elemente ale acestui lexic au pătruns în limba comună, participînd la toate cele trei funcții de bază ale ei : comunicarea, denumirea și expresivitatea.

Funcția denominativă, cea mai productivă, se dezvoltă în continuare și pune în fața celui care se apleacă asupra studiului vocabularului nostru feroviar noi și noi probleme. Sînt încă multe soluții de găsit și răspunsuri de formulat privind trecutul îndepărtat al terminologiei căilor ferate.

25 febr. 1977

---

[40] Citat după Ion Ionescu, *Istoricul învățămîntului ingineriei în România* (partea a II-a din lucrarea *Aniversarea a 75 de ani de învățămînt tehnic în România, 50 de ani de la reorganizarea Școlii naționale de poduri și șosele, 10 ani de la înființarea Școlii politehnice*), București, 1931, p. 121.

NOTE ETIMOLOGICE*

Grangur „potentat". Dicționarele noastre consideră cuvîntul acesta ca disemantic, înregistrînd, pe lîngă sensul (1) „pasăre cîntătoare migratoare, cu penele galbene și negre (Oriolus galbula)", și sensul (2) „persoană importantă" [1], „om bogat și mîndru" [2], „(nume dat) vîrfurilor claselor exploatatoare și jandarmilor" [3], „cacique, potentado" [4]. Cu toată varietatea de formulare a definițiilor de sub (2), nu e greu de observat „numitorul comun" semantic, punctul de convergență la care se reduc toate : un sens pe care vom conveni, pentru simplificare, să-l exprimăm prin *potentat*.

Faptul că ceea ce se consideră a fi al doilea sens al cuvîntului discutat lipsește din dicționarele mai vechi (CIHAC, TDRG),) pe de o parte, ca și acela că sensul „potentat" n-a ajuns să circule în mediile lingvistice rurale (după știința autorului acestor note), pe de alta, evidențiază o inovație, relativ recentă, produsă la limita dintre vorbirea familiară și argou, cu punct de plecare în influența franceză asupra limbii române, cum vom încerca să arătăm mai jos.

După felul cum sînt prezentate lucrurile în dicționare, s-ar putea crede că e vorba de o inovație semantică, de apariția unui sens nou la un vechi cuvînt românesc, pe care etimologii sînt de acord să-l considere moștenit din lat. *galbula* „grangur", prin **galgulus*, cu ușoare alterări ale expresiei, datorite unor accidente fonetice. În realitate nu se poate justifica, după părerea noastră, o evoluție semantică de acest fel, „sensul mai nou" nefiind explicabil prin cel vechi, dacă admitem că ne aflăm în prezența unui cuvînt polisemantic [5], dar nici printr-un calc semantic.

Credem că nu e vorba de o modificare semantică a vechiului cuvînt românesc, ci de modificarea formei unui împrumut, mai precis că *grangur* „potentat" nu provine din *grangur* — nume de pasăre. Punctul de por-

---

* Cîteva dintre ele au fost prezentate sub forma unei comunicări în ședința Societății Române de Lingvistică din 26 iunie 1974.

[1] SCRIBAN, primul care consemnează și acest sens pe lîngă complexul sonor binecunoscut, s.v. **grangure**, cu specificarea *Fig. Fam.*

[2] DA, tom. II, partea I, s.v. **grangur**, cu specificarea *Fig.* (Munt.).

[3] DM, s.v. **grangur** ; sensul al doilea, cu specificarea (Ir.). Parantezele din textul definiției ne aparțin. Aproape la fel sună definiția și în DLRLC, II, s.v. unde se adaugă *V. curean.* În ceea ce ne privește, nu știm ca termenul să se fi referit vreodată la jandarmi. Recentul DEX restringe, pe bună dreptate, definiția sensului (2) la „Persoană care ocupă o poziție socială sau politică înaltă (în rîndurile clasei exploatatoare) ; șlab", cu specificația (Peior.).

[4] CIORANESCU, s.v., ca „al doilea" sens.

[5] Explicarea „sensului mai nou" prin aceea că pasărea se mai numește în unele părți ale țării *domnișor* (CIORANESCU) nu ni se pare convingătoare.

nire al inovației va fi fost fr. *grand*[6] (cu oarecare reflexe în română [7]) sau chiar sp. *grande* [8] (pătruns în română, desigur, prin intermediul limbii franceze). Inițial, un asemenea neologism, de jargon, a putut fi adaptat pur și simplu fonetic la limba română, sensul originar păstrîndu-se nealterat, cel mult cu adaosul unei nuanțe ironice. Apoi, complexul sonor s-a modificat, amplificîndu-se la început, poate, în vorbirea unor persoane necunoscătoare sau vag cunoscătoare ale limbii franceze (majordomi, lachei, cameriste în slujba puternicilor vechiului regim). Creația s-a putut produce deci în cadrul unu soi de argou al slujbașilor de altădată ai unor persoane particulare sus-puse, ilustrînd totodată și atitudinea zeflemisitoare a supușilor față de stăpînii lor.

În vorbirea persoanelor a căror limbă maternă era germana — ne gîndim la guvernantele de odinioară —, vocalele nazale franțuzești erau redate ca vocale (nazalizate) + sonanta nazală velară, încît fr. [grã] ajungea să sune [graŋ]; acest fapt [9] ar fi putut înlesni și din punct de vedere fonetic devierea neologismului francez spre rom. *grangur*.

Socotim că e mai convingător să conchidem că avem a face cu două cuvinte omonime, din surse diferite, $grangur_2$ „potentat", reminiscență (alterată sub aspectul expresiei) a jargonului franțuzit de altădată, căpătînd același complex sonor cu $grangur_1$ (nume de pasăre), moștenit din latină și din punctul de vedere al „formei" și din acela al sensului.

Jigodie. Cuvîntul are două sensuri mai importante: (1) „boală proprie cîinilor", numită și „boala lui Carré" sau „a cîinilor tineri"[10] (2) „potaie, javră, cotarlă" (depreciativ pentru unele animale de casă,

---

[6] Dintre ale cărui numeroase sensuri le citãm, după QUILLET, s.v., p. 859—860, numai pe cele care prezintă interes pentru discuție: „GRAND, adj., A. Par rapport *aux dimensions*..., 2°. puissant,... C. Au sens figuré: 1°. En parlant des choses, *grand* s'emploie...dans le sens de principal, important. 2°. Au sens moral, en parlant des affaires humaines:...b) Par rapport à la naissance ou au mérite, *grand* qualifie quiconque est placé au-dessus des autres par la naissance, le pouvoir, la dignité, le mérite, etc.,... *Un grand seigneur*/trad. prin „un boier mare", cu specif. (ist.), în DICȚIONAR FRANCEZ-ROMÂN, București, 1967, s.v. **grand** — n.n., C.D./. *Une grande dame. Un grand personnage*; GRAND, nom masculin...Les principaux personnages d'un Etat, les grands seigneurs d'un royaume. *Les grands du royaume*". Mai adăugăm, după același dicționar, că adv. **grandement** pe lîngă „avec grandeur", mai înseamnă și „noblement", iar derivatul subst. **grandeur**, pe lîngă sensul „Qualité de ce qui est grand, étendu en hauteur, longueur, largeur, etc.", mai are și următoarele: „Considerable, important, remarquable, dans son genre.../Supériorité éclatante qui résulte de la puissance, de l'autorité, des dignités, de la naissance, etc .../| Absol. le pouvoir, les dignités, les honneurs en général; dans ce sens il est surtout usité au plur.../|Au sens moral, noblesse, élévation.../|Titre d'honneur, donné autrefois aux grands seigneurs, et qu'on donne encore aux évêques...". Multe dintre calitățile menționate nefiind întotdeauna autentice la unele persoane care se împăunau cu ele, se justifică atitudinea batjocoritoare implicată de reflexul românesc al cuvîntului. Cu valoare neutră din punct de vedere afectiv se folosește și azi plurale-tantum-ul *mărimile* „șefii", calc după fr. *les grandeurs*, nu pur și simplu derivat din rom. *mare* + suf. *-ime*, cum arată dicționarele etimologice românești.

[7] In SCRIBAN găsim (p. 571, col. II): „1. **grant** n., pl.-*uri* (fr. *grand*, mare, sublim, mărire). Munt. Pop. *A-ți ține grantu*, a-ți ține demnitatea (rangu)". În trecut circula și expr. *a-i cădea cuiva grantu'* (com. acad. Al. Graur), iar cuvîntul putea fi înregistrat și în sudul Moldovei (com. acad. I. Iordan). Eventualitatea utilizării la plural a acestui subst. neutru ar fi putut constitui baza pentru „forma" *grangur(i)* a sensului „potentat".

[8] Înregistrat tot de SCRIBAN, ca neologism de origine spaniolă.

[9] Comunicat de acad. Al. Graur.

[10] Se manifestă mai ales la cîinii tineri, între 6 și 8 luni. Vezi Prof. dr. Paul Ioan, *Diagnostic morfopatologic veterinar*, Ed. Ceres, București (1974), p. 44—45.

în special câini); dintre ele, mai larg cunoscut și folosit este al doilea. Un număr mare de dicționare românești (PONTBRIANT, CIHAC, DA, DM, DEX, primele două menționînd numai sensul (1)), îl compară cu magh. *zsigora* „colique des chiens", ceea ce ar implica, în română, tranziția de la sensul (1) la sensul (2). CIORANESCU, urmîndu-l pe SCRIBAN, derivă cuvîntul din rom. *jeg*, var. *jig*, cum se vede din aceea că îl încadrează în articolul consacrat acestui lexem. TDRG trimite la *jigăraie* „boală a câinilor" și la *jiganie*. În toate cazurile rămîne neexplicată în primul rînd partea finală *(-odie)*, dar se ridică și unele dificultăți de ordin semantic.

Fără să pretindem găsirea unei soluții definitive în explicarea originii cuvîntului românesc, presupunem ca etimon un sl. **ježegodije* (compus din *ježe-/iže-* „fiecare" și *godŭ* „an", formația terminîndu-se în suf. *-ije*) cu sensul probabil „progenitură (anuală)", „generație (animalieră)" sau „tineret". Etimonul este reconstruit, dar reconstrucția este susținută de prezența regionalismului rom. *godac* „purcel (de un an)" și mai ales de existența în rusa populară a unor substantive ca **ежего́дка, ежего́дница** „vietate cu prăsilă anuală" [11].

În ceea ce privește deosebirile formale dintre etimon și reflexul lui românesc, ele sînt ușor de explicat: dispariția lui *je-/i-* inițial nu este rezultatul unui fenomen pur și simplu fonetic, de afereză, ci s-a produs printr-o deglutinație în urma confuziei dintre prima silabă a compusului de origine slavă și forma de pers. a III-a sing., ind. prez, a verbului românesc *a fi* (*e* [je], cu varianta *i* în sandhi: nu-*i*..., unde-*i*...? etc.), iar *e* neaccentuat din silaba a doua, devenită prima în complexul sonor românizat, s-a închis la *i* conform unei tendințe cunoscute în româna populară, mai ales în dialectele din Moldova (cf. și *Pipélea* < *Pepélea* < *v.sl.* **пепелъ** „cenușă)".

Cît despre evoluția semantică, dacă se acceptă presupusa semnificație a etimonului reconstruit, a avut loc o restrîngere de sens: „tineret (animalier)" > „tineret canin" > „cățelandru" (cf. lat. *pecus* „turmă" > it. *pecora* „oaie"), după care s-a produs degradarea semantică: „cățelandru (lovit de boala lui Carré)" > „potaie" (cf. și deprecierea produsă în semantismul fr. *bête*).

Acceptarea soluției propuse aici implică primordialitatea sensului (2) în raport cu sensul (1) al cuvîntului în discuție, tranziția de la al doilea la primul nefiind atît de surprinzătoare cît ar părea la prima vedere. Aici au putut să intervină *jeg*[12] și derivatul lui, *jigoare* (atestat în TDRG, DA, care glosează prin sau trimit la *jigăraie*, și DM, unde e dat numai cu unul din sensuri: „senzație de arsuri în gît"). Influența magh. *zsigora* nu e de admis, ci — dimpotrivă — acesta fiind un cuvînt regional în maghiară [13], se poate mai degrabă confirma presupunerea lui CIORANESCU

---

[11] Dal', *Толковый словарь живого великорусского языка*, tom I, A—Z, Moscova, 1955, s.v. *ежегодный* „anual": „... *ежегодница, ежегодка* растенье, животное, съ ежегоднымъ плодомъ, приплодомъ. *Эта коровка переходница, а эта ежегодница.*

[12] Prof. dr. Paul Ioan, *lucr. cit.*, p. 45—46, arată că maladia canină respectivă are, între altele, și *forme cutanate*.

[13] Cum îl prezintă Bállagi Mór, *A magyar nyelv teljes szótára, Második rész*, Budapesta (1873) și Dr. Balassa József, *A magyar nyelv szótára, II. kötet*, Budapesta, 1940. Semnificația lui diferă de la un dicționar la altul: *köszvény* „artrită, gută" (BALASSA), *nagymérvü hascisikarás* „durere acută de stomac" (BALLAGI) — poate sub influența magh. *zsiger* „măruntaie" (n.n., C.D.). — *Hundeseuche, Hundeelend, Staupe* „boală canină" (HALASZ, *Magyar német szótár, II*, Budapesta, 1957).

după care avem a face cu un împrumut din rom. *jigoare* (<*jig* + vechiul suf. rom.—*oare*), care formează serie cu depreciativele românești *lingoare*, *putoare*, *tigoare*.

Mama Ana. Într-una dintre imprecațiile românești, de relativ intensă circulație pînă astăzi în anumite medii sociale [14], figurează numele din titlu. Referindu-se la „blăstemul poporan român : « bată-l mama Ana ! »", Hasdeu considera [15] că numele propriu reprezintă o reminiscență a divinității romane A n n a P e r e n n a, „zînă" pe care „romanii o serbau pentru a dobîndi ani mulți fericiți"[16]. Lipsa de legătură cu h a g i o n i m u l A n a[17] e probată de Hasdeu prin accea că sfintelor românul le zice *maică*, nu *mamă*, cuvîntul din urmă intrînd în componența numelor unor „ființe extracreștine" (și dă exemplul personajului malefic din folclorul românesc „*Mama*—Pădurii", de asemenea — e de adăugat — invocat în imprecații).

Nu se poate decît subscrie la presupunerea că *Ana* nu este aici un hagionim, pentru că avem a face cu un blestem — invocație, cum bine se știe, de atragere a unei nenorociri asupra cuiva —, dar credem că nu e vorba nici de o rămășiță a numelui A n n e i P e r e n n a, cum susținea marele filolog și istoric, pentru că, în acest caz, zicerea ar fi trebuit să fie o urare (ca „bată-l norocul/, să-l bată !", unde verbul *a bate* nici nu mai are sensul fundamental și originar.)

Originea numelui trebuie căutată în altă parte. În ceea ce ne privește, credem că sintagma *mama Ana* provine, printr-o alterare datorită tabù-ului lingvistic, apoi printr-o falsă analiză, dintr-un nume de demon, binecunoscut în credințele populare românești, unde va fi pătruns din predicile bisericești, cu teme vituperative sau anatemizante la adresa păcătoșilor ; e vorba de **Mamona**, care a și devenit, de altfel, una dintre denumirile diavolului, la noi. Presupunem, deci, evoluția : *Mamóna* > **Mamána* (alterare a complexului sonor, însă cu păstrarea accentului pe aceeași silabă) >*mama Ana* (în urma falsei tăieturi etimologice). În felul acesta, blestemul, dur în varianta originară ca orice blestem, se îndulcește oarecum și printr-un gen de eufemizare.

Multă „corpolentă ; voluminoasă". Adjectivul, cu sensul citat relativ recent achiziționat, circulă, mai ales cu forma de feminin, în vorbirea familiară sau periferic urbană. Sensul mai nou nu figurează în nici unul dintre dicționarele românești, chiar recente, și nu e vorba numai de cele etimologice.

Se spune *e multă* despre o femeie corpolentă, iar în argoul studențesc adjectivul ajunge să fie folosit ca determinat chiar pe lîngă substantive precum *carte*, *lecție* etc., în contextul cărora capătă sensul „amplă, voluminoasă, masivă".

---

[14] Am înregistrat imprecația sub forma „lua-l-ar *mama Ana* !" în jud. Teleorman, într-o familie cu întinsă ascendență preoțească, ceea ce ni se pare important pentru discuția de față. La Caragiale apare cu „a bate" : „....Ptiu ! bată-te *mama Ana* !" în vorbirea unei fețe bisericești („Momente și schițe", I, BPT (1955), p. 292).

[15] EMR, II, ed. Gr. Brâncuș, 1974, s.v. *Ana*.

[16] *Ibidem*, cu trimitere la Macrobius, *Saturnalia*, I, 12.

[17] In calendarul ortodox sînt două *Ane* : una, prorociță, serbată la 3 febr., alta, sf. Ana, serbată la 9 sept.

Semantismul particular al adjectivului în situaţiile pomenite, altfel moştenit din latină — atît sub raportul expresiei cît şi al celorlalte sensuri —, se explică în interiorul limbii române. Polisemia lui *mult(ă)* se îmbogăţeşte cu noul sens prin analogie cu antonimul său, *puţin(ă)*. Ultimul, cu sensul fundamental „în cantitate mică" se opune lui *mult(ă)* prin sensul fundamental al acestuia, „în cantitate mare". Dar *puţin(ă)*, în expresia *puţin(ă) la trup* (despre oameni) are şi sensul „mic şi firav", căruia nu i se opunea nimic din polisemantismul antonimului său. „Desăvîrşirea" opoziţiei semantice se produce prin apariţia, analogică, de relativ puţină vreme şi numai în vorbirea anumitor medii sociale deocamdată, a sensului „mare, corpolent(ă)" la adjectivul pe care îl discutăm, chiar dacă nu există expresia **mult(ă) la trup* (complinirea de relaţie se subînţelege).

Schema acestei analogii semantice prin atracţie antonimică este următoarea :

puţin { a) „în cantitate mică"/„în cantitate mare" a) / b) (la trup) „firav"/ X b) } *mult.*

Oploşi. Verbul, depreciativ, are semnificaţia „a adăposti", de unde apoi „a proteja ; a căpătui" (în forma reflexivă înseamnă „a se pripăşi, a se aciua").

Recentul DEX, foarte sever şi în alte cazuri cu ipotezele etimologice anterior emise, îl inserează cu e t i m o n n e c u n o s c u t pe bună dreptate, de vreme ce CIHAC s.v., trimite la o profuziune de forme slave, de toate tipurile (vechi şi noi, de sud, de est şi de vest), ceea ce contravine unei bune, corecte etimologii, cu atît mai mult cu cît unele forme citate de lexicograful din secolul trecut, potrivite semantic mai mult sau mai puţin, nu respectă corespondenţele de expresie sau de clasă lexico-gramaticală (e cazul rus. *oplotŭ* „adăpost ; protecţiune"), iar altele, întrucîtva mai apropiate de cuvîntul românesc în ceea ce priveşte expresia, nu se pot susţine suficient de bine din punctul de vedere al conţinutului (v. sl. *oplotiti — oplošta* „a îngrădi"). Din CIHAC s-au inspirat ŞĂINEANU, DU (preluînd „etimonul" v.sl.) şi SCRIBAN (care menţionează, fără discernămînt, şi alte forme slave din aceeaşi sursă lexicografică : v. sl. *oplotŭ* „gard", rus. *oplot* „protecţiune" şi chiar v.sl. *plesti — plestą* „a împleti", sr. *opleti, oplotiti* „idem") ; aceste ipoteze sînt imposibil de susţinut din cauza lui *-t-/-št-* din tema presupuselor etimonuri.

Rezerve faţă de ele manifestă CIORANESCU, respingînd, totodată, în mod justificat, şi supoziţiile din TDRG (şi aici cîteva : sl. *plochŭ* „flech" i.e. „şes, neted" sau sl. *plŭchŭ* „Bilchmaus" i.e. „şoarece de cîmp", *polšina* „Loch der Bilchmaus") pentru dificultăţile evidente pe care le prezintă şi — după verdictul „origen oscuro, pero seguramente esl. (=slavă)" — riscă el însuşi o soluţie proprie : sr. *obložiti* „cubrir", care nu se poate admite nici ea, pentru că de aici a rezultat în româneşte alt verb, *a obloji*, fără nici o legătură etimologică cu cel a cărui origine încercăm s-o lămurim în această notă.

Ni se pare însă întemeiată siguranţa exprimată de CIORANESCU în privinţa originii slave. Faptul că verbul este foarte bine atestat la scriitorii moldoveni, singurii de fapt din ale căror scrieri dicţionarele oferă exemple (un citat din Creangă şi altul din N. Gane, în TDRG ; din Elena Niculiţă—

Voronca, Creangă şi Iorga, în CADE; două citate din Creangă, în ŞĂINEANU, DU), ne îndreaptă spre o sursă slavă răsăriteană. Într-adevăr, găsim în rusă verbul *воплотить(ся)* „a (se) întruchipa, a (se) încarna, a (se) personifica; a simboliza", cu forma imperfectivă *воплощать(ся)*.

Etimologia pe care o propunem aici necesită totuşi cîteva comentarii, atît în privinţa expresiei, cît şi în aceea a conţinutului.

Mai uşor se poate demonstra legătura dintre complexele sonore rus. воплощать(ся) şi rom. *a (se) oploşi*. Nu trebuie să pornim de la forma perfectivă (în *-ить*) pentru că, se ştie, indiferent de aspect sau de conjugare, verbele de origine slavă, vechi sau mai noi, s-au încadrat fără excepţie în conjugarea românească cu infinitivul în *-i* (respectiv *-î*); în plus, tema formei perfective se termină în *-t*, pe cînd cea imperfectivă prezintă, ca terminaţie, un *-šč* a cărui rostire rusească [š] îl explică foarte bine pe *ş* românesc. Ce s-a întîmplat cu *v-* iniţial din structura etimonului? Dacă nu este vorba de o „vocalizare" *(vo- > ŭo)*, care s-ar fi putut datora unei rostiri ucrainene, soldată cu o contracţie parţială (pentru că, oricum, în semnificantul românesc se mai percepe un element iniţial asilabic labial: [ʷoploši]), dispariţia lui în cazul în speţă nu e o raritate. Vezi şi rom. *oişte*<bg. КОНИЩЕ (forma e atestată, de pildă, în *Български диалектален атлас*, Sofia, 1964, t. I. h. 255, Названия на КОНИЩЕ на рало) sau accidente similare petrecute pe teren românesc: cf. raportul dintre elementele perechilor *văpaie/opaiţ* (care ţin, după cele mai multe dicţionare, de aceeaşi rădăcină), *Voşlobeni* (toponim)/*Oşlobanu* (antroponim).

Mai complicate sînt relaţiile de ordin semantic dintre etimon şi reflexul lui românesc. Construirea verbului rusesc cu prepoziţia *в* permite însă şi o interpretare de felul „a incorpora → a include → a cuibări". Cf. rus. *проект воплощался в жиснь* „proiectul *a fost transpus* în viaţă" [18]. Tranziţia de la sensul din rusă („a transpune ceva abstract în veşmînt material", cf. definiţia din DAL': влагать, вселять духовное, невещественное въ плоть, въ влтло, вещество) la cel oarecum mai concret din română („a găzdui, a cuibări", eventual „a localiza") s-ar fi putut produce în limba noastră, dar premisa ei exista deja în limba de origine: verbul rusesc, derivat de la arh. *плоть* „trup; carne", va fi suferit — prin forma imperfectivă (cu *щ*) — influenţa lui *илощадь* „piaţă", care în sintagma *жилая площадь* are sensul „spaţiu (locativ)".

Dicţionarele ruseşti pe care le-am avut la îndemînă (DAL', OŽEGOV, UŠAKOV — dintre care primul reproduce numeroase mostre de rusă veche, de exemplu: *Человъкъ въ мирѣ семъ есть воплощенный духъ)* nu ne oferă nimic în sprijinul unei atare presupuneri, iar în ucraineană (cf. GRINČENKO, RUDNICKYJ), verbul corespunzător *(втілюватися)* e format de la altă rădăcină, corespunzătoare rus. *тело* „corp".

În ciuda obscurităţii relaţiilor semantice dintre etimonul pe care-l presupunem şi cuvîntul românesc discutat aici, opinia noastră este că

---

[18] Iată şi un citat, care ni se pare revelator, din Gorki, *Портреты*, Moscova, 1963, p. 11: среди всех современных ему великих людей наиболее ярко воплощал в себе гениальность", unde expr. *воплощать в себе*, în traducere „întruchipa", poate căpăta, într-o interpretare mai concretă şi mai conformă cu structura ei originară, echivalentul „cuibărea în sine".

avem a face cu un verb împrumutat de timpuriu (nu mai devreme însă de sfîrșitul secolului al XVIII-lea) din rusă, a cărui nuanță semantică peiorativă trebuie să fie legată de impresia produsă populației românești de încartiruirea trupelor țariste în repetate rînduri și mai ales în Moldova în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Pițigoi „Parus major". Cu o surprinzător de excesivă prudență, două dicționare foarte recente, DLR, tom. VIII, partea a 2-a, Litera P (PE — PÎNAR) și DEX, consideră neclar din punct de vedere etimologic acest cuvînt, cum rezultă din mențiunile „cf. pițiga" în primul și „et. nec." în al doilea. În realitate ușor explicabil și deja explicat etimologicește, *pițigoi* este un derivat din verbul reg. *pițiga* „a pișca, a ciupi" [19] cu suf. *-oi*, a cărui valoare o vom discuta mai jos. Această explicație, acceptabilă din toate punctele de vedere, fusese propusă de ȘĂINEANU, DU și a fost reluată de SCRIBAN (care dă ca etimon verbul în forma de pers. I sing., ind. prez. : *piț*ig) și de DM.

Ce va fi determinat rezerva dicționarelor amintite? Un motiv ar putea fi de ordinul informației lexicografice : dintre dicționarele precedente, TDRG, care se bucură dealtfel de un binemeritat prestigiu în privința etimologiilor, oscilează de data aceasta între mai multe ipoteze, nesatisfăcătoare [20], iar CIORANESCU, reproducîndu-l pe CIHAC, prezintă complicat lucrurile, tratează cuvîntul s.v . *pisc* „plisc, cioc", și îl pune în legătură și cu verbul *a pișca*. Chiar dacă va fi existînd o relație etimologică între aceste lexeme, pe de o parte, și *v. pițiga*, subst. *pițigoi*, pe de alta, ea este neclară, încît nu poate fi luată în considerație fără întemeiate rezerve. Un alt motiv ar putea fi considerarea implicită a suf. *-oi* cu valoare exclusiv augmentativă, în timp ce pițigoiul s-ar număra printre păsările mici.

Pentru că subscriem fără ezitare la soluția dată de ȘĂINEANU, DU, vom încerca să aducem mai jos și argumente în favoarea ei.

Mai întîi, de ordin referențial (prin aplicarea principiilor metodei Wörter und Sachen) : Chiar în eventualitatea că rămînem la interpretarea ca augmentativ a suf. *-oi*, analizabil în structura derivată discutată, rezerva privind etimologia aceasta trebuie să dispară. Dintre numeroasele specii ale familiei Paridae : Parus major, P. ater, P. cyanus, P. cristatus P. palustris, P. atricapillus, Aegithalos caudatus, Ae. caudatus europaeus, Remiz pendulinus, R. pendulinus caspicus, Panurus biarmicus, prima — al cărei nume românesc îl avem în vedere — este cea mai mare [21]; pentru celelalte se folosește termenul *pițigu*ș, pe care dicționarele îl consideră, fără prea mult discernămînt, drept sinonim perfect al lui *pițigoi* [22]. Un

[19] Răspîndit în aria de vest a dacoromânei și comparabil cu it. *pizzicare* „a ciupi, a pișca" — absent din DEX, probabil datorită caracterului lui regional, iar în DLR (PE—PÎNAR)— cu etimon necunoscut.

[20] Et. Entweder nach dem Gesang der Meise, vgl. deutsch *Pinkmeise*, frz. *pinsonnière*, od. nach ihrer Kleinheit (siehe piciŭ) od. nach beidem.

[21] „...cu corpul de 16 cm lungime ; cel mai mare pițigoi-de-pădure din Europa" (*Lumea animalelor. După Brehm*, Ed. științifică, București, 1964, p. 614).

[22] De fapt și pentru speciile mai mici se folosește termenul *pițigoi*, cu diverși determinanți (respectiv *...-de-brădel,...-azuriu,... -moțat,... -sur, ...-cu cap negru,... -codat,... -codat roșu,... -pungaș,... -de-stuf*, cunoscut și ca *aușel*), pentru care vezi *Lumea animalelor...*, p. 614—616, dar formațiile respective nu sînt populare, ci livrești, ele calchiază structura denumirilor științifice corespunzătoare.

factor care a impus ezitarea şi în cele din urmă neacceptarea derivării *piţigoi*<*piţiga*+*-oi* a fost, fără îndoială, şi existenţa adj. *piţigăiat* „ascuţit, acut, strident" (despre voce, adj. aflat în relaţie cu *piţigăia* „a subţia vocea" care pare să-l fi derutat pe Tiktin şi chiar l-a dus pe un drum greşit pe Pascu[23]. În fapt, numele păsării nu se referă la cîntecul său, ci la obiceiul ei de „a lovi toate cu ciocul" (ŞĂINEANU, DU), „de a tot ciocni sau pişca" (SCRIBAN) [24].

Derivatul *piţigaie* (mold. *chiţigaie)*, de la acelaşi verb, apare asociat cu alt nume de pasăre în poezia „*-Gaie*, **chiţigae**,/Ce ai în tigaie?/-Un picior de oaie etc." [25] a unui joc de copii, care constă din suprapunerea mîinilor mai multor parteneri, fiecare mînă prinzînd cu cîte trei degete împreunate în formă de cioc pielea de pe dosul palmei de dedesubt, şi legănarea acestei „clădiri de ciupituri" pînă la terminarea recitativului, cînd se vîntură palmele spre a se plesni una pe alta.

Din punct de vedere strict lingvistic, sufixul *-oi* mai are şi alte valori şi întrebuinţări, înrudite cu aceea din derivatul în discuţie : — Poate fi sufix moţional pentru masc. < fem., cf. *broscoi*, *cioroi*, *dropioi*, *răţoi*, *vulpoi* faţă de *broască*, *cioară*, *dropie*, *raţă*, *vulpe*. În acest context, *piţigoi* (deşi rădăcina lui nu este nominală) este opozabil lui *piţigaie* (fem. ; reg. băn.) ; faptul că şi subst. fem. *piţigaie* are structură de derivat nu impietează cu nimic asupra valorii moţionale a suf. *-oi* : există numeroase exemple care prezintă, pentru desemnarea fiecărui sex, cîte un derivat cu sufix — e suficient să menţionăm perechea *porumbel*/*porumbiţă*. — Poate fi sufix de agent, pentru formarea unor adjective sau substantive însemnînd „(cel) care + v. tranz.", deci se ataşează şi la rădăcini verbale — şi această valoare trebuie să o fi avut iniţial în derivatul care ne preocupă, cf. *arzoi* „arzător", *ascultoi* „atent, supus" (Pascu, *Sufixe româneşti*, p. 117), *guduroi*, *străpungoi*, *usturoi* (DI, p. 430—436) ; deci *piţigoi* : „care piţigă/= pişcă/" (cu această valoare sufixul nu mai este de mult productiv).

Ureche, doagă. Expresia (1) *a fi într-o ureche* este sinonimă cu *a fi aiurit* sau *netot* şi se aplică unor persoane cu anumite defecte de comportament sau cu care nu se poate comunica normal. Însă alcătuirea expresiei nu pare să fi pornit de la sensul „anatomic" al subst. *ureche* (de-ar fi fost aşa, ar fi trebuit să însemne „a fi surd (parţial)", or, cu această semnificaţie se foloseşte expresia *a fi fudul de o ureche*/*de urechi*, sau aceea, mai veche, *a fi tare de o ureche*/*de urechi)*. Expresia în discuţie porneşte de la folosirea figurată a substantivului, cu un sens mai puţin cunoscut, în orice caz restrîns la mediile rurale, şi anume „toartă" (vezi, de exemplu, DEX, s.v. **ureche**, **III**, *3*). Sensul concret, originar, al expresiei trimitea, probabil, la acele ulcioare construite cu două *urechi* (metaforă pentru „toarte"), dar devenite inutilizabile sau greu de utilizat din cauza lipsei uneia dintre ele. Supoziţia duce la reconstruirea sensului intermediar al expresiei *„a nu fi

[23] *Sufixe româneşti*, 1916, p. 111 : *piţigoi* <*piţigăia* ; de fapt, invers (cf. DEX) şi chiar prin intermediul lui *piţigăiat* (Th. Hristea).

[24] Vezi şi *Lumea animalelor...*, p. 613 : „Piţigoii sînt printre cele mai vioaie, mobile, îndrăzneţe şi sensibile specii din lumea păsărilor care populează regiunile noastre... Deşi nici o specie de piţigoi nu poate să prindă din zbor o insectă zburătoare, ei sînt totuşi printre păsările noastre cei mai buni distrugători de insecte. Nici cel mai tăinuit ou sau cea mai ascunsă insectă nu scapă ochilor lor şi, prin aceasta, ciocului lor".

[25] Cu altă variantă în Creangă („Poveşti, amintiri, povestiri", BPT, 1967, p. 185) şi alta în TDRG, s.v. *piţigoi*.

utilizabil". Consecința unei atare eventualități, pentru un dicționar etimologic, trebuie să fie încadrarea expresiei sub semnificația „toartă" a cuvîntului *ureche*, cu indicația *figurat* (despre oameni).

Cu sens asemănător se folosește și expresia (2) *a-i lipsi o doagă*, cu referire inițială, concretă, la butoaiele care, lipsindu-le numai o doagă, ajung de neîntrebuințat. Sensul ei originar trebuie să fi fost, deci, *„a nu fi întreg", din care derivă sensul figurat „a nu fi întreg la minte" (poate prin metafora implicită „cap" — „butoi").

Circulă și expresia (2′) *a fi într-o doagă*, cu sensul celor două de mai sus. Ea nu poate fi decît rezultatul unei încrucișări produse între (1) și (2). Pentru atestarea expresiei rezultate prin încrucișare se poate cita Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea"*, BPT, nr. 608, Ed. Minerva, București, 1970, p. 9 : „Curios om e acesta (...), mi s-a părut și obraznic și cam *într-o doagă*".

Sensul abstract „fel (reprobabil) de a fi", eventual chiar „manie", pe care îl are substantivul *doagă* în expresia (2″) *a cădea în doaga + nume în genitiv*, sens evident foarte îndepărtat de acela originar și concret, „bucată de lemn (ușor curbată) din alcătuirea pereților unui butoi", denotă că expresia citată aici este mai nouă în raport cu (2) și cu (2′), abia în (2′) — a cărei origine am încercat s-o explicăm în alineatul precedent —, creîndu-se premisa trecerii categorice de la sensul relativ concret al substantivului *doagă* din (2) la acela foarte abstract din (2″).

În această ordine și sînt inserate expresiile în dicționare (vezi, printre altele, DM și DEX). Supărător rămîne însă faptul, care ține de principiul lexicografic înrădăcinat la noi, dar neștiințific, al menționării etimonului (în cazul cuvîntului *doagă* e vorba de lat. *doga)* la sfîrșitul întregului articol, după inventarierea tuturor sensurilor cuvîntului-titlu și după citarea diverselor lui uzaje, ca și cînd toate ar avea nemijlocit aceeași sursă, atît sub raportul expresiei, cît și sub acela al conținutului. Dacă o etimologie științifică trebuie să țină seama și de modificările semantice, nu numai de cele fonetice, atunci etimonul trebuie trecut, într-un articol lexicografic, imediat după sensul cel mai apropiat de semnificația originară, sub celelalte sensuri arătîndu-se proveniența unora din altele (dacă studiul etimologic probează că așa stau lucrurile), punîndu-se astfel în evidență dinamica internă a lexicului, sau din sensurile specifice ale echivalentelor străine (în situația calcurilor). În cazul în speță, etimonul 'lat. *doga*' ar trebui să fie menționat imediat după definiția sensului nr. 1, concret, al substantivului.

Constantin Dominte

Cuvintele discutate mai jos figurează în DLR, tomul IX. Litera *R*. București, 1975, purtînd mențiunea „etimologia necunoscută".

Rane este atestat din Bonț-Gherla, cu sensul „mînie, pizmă". Termenul provine din germ. *Rank* „șiretlic, uneltire, intrigă; încurcătură". Mutația semantică nu ridică, desigur, probleme.

Ráot, folosit prin Banat, înseamnă „devastare, prăpăd", DLR trimite la un cuvînt inexistent, și anume *răst*. Este vorba, probabil, de o

greşeală de tipar, necorectată la erată, autorii dicţionarului vizînd, de fapt, termenul *răot* „lucru rău", explicat din *rău*. În această lumină, dat fiind că deosebirile semantice dintre *raot* şi *răot* pot fi aduse cu uşurinţă la un numitor comun, s-ar putea merge mai departe prin a considera aceste cuvinte ca variante ale aceluiaşi derivat de la *rău*.

Credem însă că *ráot*, are o cu totul altă explicaţie. Găsim în DLR următoarele cuvinte-titlu, care ni se par a fi, etimologic, formal şi semantic, legate între ele : *ráot* „devastare, prăpăd" (Banat) ; *róhot*, *róot* „zgomot" (Banat), cu derivatul *rohotí* „a se certa" (în nord —estul Olteniei) ; *rohái* „loc rău, rupt de apă" (Gherla). Dintre acestea, *raot*, *rahotă* şi *rohot* sînt variante ale aceluiaşi termen, fiind formaţii onomatopeice (explicaţie, dată dealtfel, în DLR, pentru *rohot*), utilizate în aceeaşi zonă lingvistică (Banat). *Rohai* are la bază, probabil, aceeaşi rădăcină onomatopeică *ro(h)—/ ra(h)—*, — şi se explică semantic prin vuietul produs de un curent de apă care rupe malurile.

Rápăn. Avem în vedere pe *rápăn*$_1$, cu variantele *rápin*, (reg.) *rápănă*, *hrápăn*, (pop.) *rîp*, *rip*, *rîpă*, însemnînd *1.* „boală de piele asemănătoare cu rîia, pe care o capătă caii, cîinii şi porcii, uneori şi oamenii" ; (prin confuzie) „rîie" ; (rar, în forma *rapin*) „răpciugă", *2.* „strat gros de murdărie pe piele ; jeg" ; fig. (prin sud —vestul Transilv., ; în forma *rîpă*) „cal bătrîn, slab, urît". *3.* „numele unei plante folosite în medicina populară pentru vindecarea rapănului(1)". DLR, DEX, DM, ŞĂINEANU, DU indică etimologia necunoscută ; în plus, DLR trimite la *rápor* (de asemenea, cu etimologia necunoscută). *Istoria limbii române*, vol. II (redactor responsabil : acad. Al. Rosetti), Bucureşti, 1969, p. 369, citează pe *rapăn* printre cuvintele „la care originea germanică pare posibilă", ca provenind din got.—gep. *rappons* < *rappo*, cf. mhd. *rapfe* „rîie" (apud Puşcariu, Gamillscheg, Barić, Rosetti). CIORANESCU, DER, s.v., consideră că etimonul este sb. *rapa* „rîie", iar CADE îl compară cu it. *rappa* şi trimite la *rapuri*, *răpuri*, *răpurei* „băşicuţe ce se fac pe piele de pe urma fierbinţelii".

După părerea noastră, cuvîntul provine din germ. *Rappen* s.f.pl. „rîie", cu posibilitatea ca variantele *rap*, *răp*, *rîp*, *rip* să provină direct din singularul cuvîntului german, *Rappe*. Formele *rápuri*, *răpuri*, *răpurei* sînt, desigur, plurale ale variantelor *rap*, *răp*, iar *rapor* este, probabil un derivat regresiv de la pluralul *rapuri*.

Pe de altă parte, relativa asemănare formală nu justifică trecerea termenului *rîpă* sub acelaşi cuvînt-titlu. Sensul „cal bătrîn", slab, urît" nu se încadrează în sfera semantică a lui *rapăn*. Credem că *rîpă* este un cuvînt independent, care provine, de asemenea, din germană, şi anume din *Rappe* s.m. „cal negru, murg", probabil printr-o formă intermediară *rapă*. Influenţa cuvîntului rom. *rîpă* „coastă abruptă a unui deal" (cf. expr. *a se duce de rîpă*) a determinat modificări atît formale, cît şi semantice, ducînd la dobîndirea nuanţei peiorative.

Rípă, vezi s.v. *rapăn*.

Roábă „tărăboanţă", termen răspîndit pe întregul teritoriu al ţării, este relativ nou în vocabularul limbii române. Prima atestare a cuvîntului este din anul 1806 *(Economia)*. Majoritatea dicţionarelor îl

consideră cu etimologia necunoscută; CIHAC, II și ȘĂINEANU, DU îl apropie de *rob* („cărucioară de rob sau de muncitor").

Cuvîntul se explică perfect din tc. *(el) araba(sı)* „roabă" (literal „căruță de mînă"). Dealtfel, tc. *araba* înseamnă „orice fel de mijloc de transport rutier", sensul precis depinzînd de determinantul care îl precedă. Există în limba română și alți termeni care provin din tc. *araba*, și anume *harabá*, *arabá* *1.* „car mare de transport cu laviță înăuntru (ținînd locul diligențelor de mai tîrziu)"; *2.* „car mare pentru căratul făinii de la moară"; *3.* „car sau căruță în genere", — precum și *harabáie* *1.* „casă, încăpere, sau curte"; *2.* „vehicul mare".

Deși nu este atestată o formă intermediară **(a)rábă* (cu accentul modificat), existența ei în limba română din secolele XVII—XVIII este posibilă. Astfel de schimbări de accent au avut loc într-o serie întreagă de cuvinte de origine turcă: *agă*, *chilă*, *culă*, *hoge*, *pașă*, *sîrmă*, *tingire* etc. De asemenea, multe turcisme atestă căderea sunetului inițial: *azagiu*, *azna*, *chindie*, *hursuz*, *stambol* etc. Diftongarea vocalei accentuate este un fenomen mai rar, dar totuși existent în cazul împrumuturilor din turcă: *leáfă*, *maloteá* (<tc. *mallota*), *toáná* „cantitate mică din ceva; bucată" (<tc. *tane* „idem").

Drept exemplu elocvent pentru toate cele trei fenomene fonetice care au intervenit în preluarea termenului *roabă* (schimbarea accentului, căderea sunetului inițial și diftongarea vocalei accentuate), citățm cuvîntul *leafă*< tc. *ölefe*.

În această lumină, credem că *roábă* și *arabá*, *harabá* sînt variante ale unui singur cuvînt, provenit din tc. *araba*.

Roánghеș se folosește în zona Sibiului cu sensul „răutăcios". Este, după părerea noastră, o variantă a cuvîntului *rónghioș* (Transilv. și Maram.) care, pe lîngă sensurile „zdrențăros; murdar", le are și pe acelea de „nemernic, ticălos, vagabond". Prin urmare, *roanghеș* provine, de asemenea, din magh. *rongyos* *1.* „zdrențăros"; *2.* „epitet depreciativ dat unui om rău și antipatic".

Rohái, vezi s.v. *roat*.

Rúzli „un fel de mîncare făcută din ceapă", atestat din Ilva Mică-Năsăud, provine din magh. *ruzli* *1.* „hamsie"; *2.* „salată preparată din hamsii și ceapă".

Emil Suciu

În notele de mai jos se discută originea cîtorva formații regionale (rar folosite) compuse sau derivate, luîndu-se ca punct de plecare datele întîlnite în DLR, tomul VII, partea 1, litera N.

Năpîrț, -ă. Cuvîntul este înregistrat în DLR ca regionalism, cu indicațiile gramaticale: s.m. și f., adj. și cu sensul „(om) mare și prost", după care se notează zona geografică de unde provine termenul (Măță-Cîmpulung) și sursa (COMAN, GL.). După același dicționar, etimologia cuvîntului este necunoscută.

La D. Udrescu, *Glosar regional Argeș* (București, 1967)[1], cu material din aceeași zonă geografică, apar substantivul feminin *năpîrță*, cu sensul „epitet injurios dat unei femei ușuratice, p î r ș ă, n ă p î r ș ă" (spațiat de mine — F.C.), și substantivul masculin articulat *năpîrțu* „poreclă dată (mai ales) unui om bătrîn, hodorogit sau unui om moale, blegos, nătăvălos, tîrîie-brîu". În același glosar, pentru *năpîrșă*, formație neînregistrată în DLR, se trimite la *pîrșă*, iar acesta este definit drept „calificativ de ocară dat unei femei destrăbălate, pațachină". Udrescu înregistrează, ca articol separat, și un substantiv masculin articulat *pîrșu* „termen depreciativ dat unui om îmbrăcat neîngrijit, zdrențăros, îngălat, murdar".

După cum se poate constata, sensul pe care-l are femininul *năpîrță* în glosarul lui Udrescu este total diferit de cel al lui *năpîrț, -ă* în DLR. În cazul masculinului *năpîrțu*, diferențele semantice dintre definiția de la Udrescu și cea din DLR sînt parțiale („om prost" și „om moale, blegos" însemnînd cam același lucru). *Năpîrță, năpîrșă* și *pîrșă* sînt sinonime, iar *năpîrț* și *pîrș* sînt destul de apropiate semantic. Cred că toți acești termeni au origine comună. La baza lor se află substantivul *pîrci* (din bg. *пръч*, scr. *prč*), avînd mai multe sensuri, dintre care notez următoarele (întrucît mi se par interesante în legătură cu discuția de față): „țap de prăsilă (în perioada împerecherii); miros caracteristic pe care îl au țapii în perioada împerecherii, sudoare de țap; epitet pentru un tînăr desfrînat, ușuratic" (cf. DLR, tomul VIII, partea a 3-a, litera P, sub tipar). *Pîrci* are variantele *pîrc, pîc, pîci, părci, pirci, pîrț*, iar în legătură cu sudoarea țapului este atestată și o variantă feminină *pîrșă* (cf. ALR I 1783/243, 744, în DLR, *loc. cit.*).

Din datele de mai înainte rezultă că *pîrșă* „femeie destrăbălată" a putut să apară în același fel în care a apărut și sensul „tînăr desfrînat" al lui *pîrci* (și poate chiar în legătură cu acest sens). *Năpîrșă* este derivat de la *pîrșă* cu prefixul *nă-* [2]. (Acest prefix, adăugat de preferință la cuvinte care exprimă noțiuni dezagreabile, nu are valoare clară, aproape toate derivatele sale fiind sinonime cu baza [3].) Cît privește pe *năpîrț, -ă*, el trebuie considerat drept derivat cu același prefix *nă-* de la varianta *pîrț* a lui *pîrci*.

Neiúrea, năiurá. Despre *neiurea* în DLR se arată că circulă prin Oltenia, fiind folosit cu valoare de substantiv în expresia *a fi în neiurea* sau adverbial în construcția *a vorbi neiurlea* = a aiura, a delira. Cuvîntului nu i se indică etimologia, fiind pus în legătură cu *aiurea*.

În mod indiscutabil, *neiurea* este o formație compusă din prepoziția *în* + adverbul *aiurea*. Această prepoziție apare frecvent în forma *n-* cînd se sudează cu cuvinte care încep cu vocala *a-*, ca, de exemplu: *namiază*, cu variantele *nămiază, nemiaz, nemiez* etc., adverb compus din *în* + *amiază* (cf. DLR, s.v. *namiază*); *napoi, năpoi* variante ale lui *înapoi, înăpoi*, din *în* + *apoi* (cf. DA) etc.

---

[1] Lucrarea, apărută relativ recent, a fost pusă la contribuție în DLR abia începînd cu litera P. Vezi tomul VIII, partea 1. *P-păzúi. Bibliografie* (Completare la bibliografia dată în tomul al VI-lea, p. XXIII ș.u.).

[2] Cf. Florica Ficșinescu, *Prefixul regional* **nă-**, în SMFC, V, p. 11.

[3] *Ibidem.*

Compusul *neiurea* a luat naştere din expresii ca *a vorbi în(tr-) aiurea*, *a fi în(tr-)aiurea*. Construcţia *a fi în neiurea* arată că elementele componente ale adverbului *neiurea* nu mai sînt analizate de vorbitori, care, din această cauză, simt nevoia adăugării prepoziţiei *în*, întocmai ca înaintea lui *aiurea*, cu care *neiurea* a devenit de fapt sinonim. Situaţii similare se întîlnesc şi în cazul unor adverbe compuse cu prepoziţia *de*, ca *dinainte* (< *de* + *înainte*) şi *de dinainte* (*partea dinainte* şi *partea de dinainte*), *dindărăt* (< *de* + *îndărăt*) şi *de dindărăt* (*picioarele dindărăt* şi *picioarele de dindărăt*) [4].

Năiura este un verb folosit prin Banat cu acelaşi sens ca *aiura*. După DLR, *năiura* derivă de la acesta din urmă cu prefixul *în-* [5]. În articolul citat (p. 13), Florica Ficşinescu crede că verbul discutat aici a putut fi format fie în modul arătat mai sus, fie de la *aiura* cu prefixul *nă-* [6].

La aceste etimologii trebuie adăugate următoarele două :

a) Verbul *năiura* ar putea fi derivat de la *neiurea*, ca *înainta* de la *înainte* sau *înapoia* de la *înapoi* (fonetismul cu *nă-* iniţial reprezentînd o fază anterioară celei cu *ne*, ca şi *nămiază* faţă de *nemiază*) ;

b) *năiura* a putut lua naştere ca o formaţie rezultată direct din adăugarea sufixului verbal *-a* la grupul sintactic adverbial sudat *în aiurea* (grup atestat în toată partea de sud a ţării, inclusiv în Banat, după cum se constată din ALR II/I h 108/76).

Cea de-a doua dintre toate cele patru ipoteze, şi anume *nă-* + *aiura*, pare puţin probabilă. Prefixul *nă-* are o individualitate destul de incertă din punct de vedere semantic, sensul lui fiind de obicei neclar. El se ataşează, de preferinţă, la teme slave, care, după cum am arătat în nota precedentă, exprimă cel mai adesea noţiuni dezagreabile.

Etimologia din DLR (pref. *în-* + *aiura*), deşi posibilă, are dezavantajul că nu este sprijinită de prezenţa unei forme cu *î-* (ca *înăcri* faţă de *năcri* sau *înălbi* faţă de *nălbi*).

Cît priveşte cele două etimologii propuse în nota de faţă sub punctele a) şi b), ele sînt la fel de plauzibile, şi nu cred că se poate acorda preferinţă vreuneia dintre ele.

Nelcuşos, -oasă. Este vorba de un regionalism din Transilvania (Micești—Alba Iulia), adjectiv cu sensul „(despre oameni) prefăcut". În ceea ce priveşte etimologia, DLR trimite pur şi simplu la *nelcoşi*, variantă a lui *nielcoşi* „a se mîndri, a se fuduli, a se îngîmfa ; a răsfăţa, a alinta", fără să precizeze legătura etimologică dintre ele.

---

[4] Cf. *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. *Compunerea*, Bucureşti, 1970, p.217, nota 10.

[5] Mai exact cu varianta *n-* a acestui prefix, care (întocmai ca şi în cazul prepoziţiei *în*) poate să apară înaintea unor teme începînd cu *a* : *înăcri-năcri*, *înălbi-nălbi*.

[6] Pentru care vezi mai înainte.

Adjectivul este un derivat cu sufixul adjectival *-os*, fie de la verbul *n(i)elcoși*, ca *arătos* de la *arăta*, *alunecos* de la *aluneca*, *bucuros* de la *bucura*, fie direct de la adjectivul *nialcoș* „mîndru, arătos, gătit, ferches, elegant, cochet; fudul, înfumurat, îngîmfat, trufaș; afectat" (< magh. *nyálkos)*, ca *adîncos* de la *adînc*, *betegos* de la *beteag*, *blegos* de la *bleg*, *dîrzos* de la *dîrz* sau *mișelos* de la *mișel*. Din punct de vedere formal, derivarea lui *nelcușos* de la *n(i)elcoși* sau *nialcoș* nu ridică nici un fel de probleme (trecerea lui *o* neaccentuat la *u* fiind un fapt fonetic obișnuit). Din punct de vedere semantic însă, înțelesul lui *nelcușos* s-ar putea explica mai curînd din sensul „afectat" al lui *nialcoș* decît din sensurile verbului *n(i)elcoși*.

Fulvia Ciobanu

RĂSPÎNDIREA DESINENȚEI *-U* A PERS. 3 PLURAL A IMPERFECTULUI INDICATIV ÎN LIMBA LITERARĂ

DE

ION ȘTEFAN

Formarea desinenței *-u* la pers. 3 plural a imperfectului indicativ[1] și procesul de răspîndire a acesteia constituie o problemă dificilă, de elucidarea căreia s-au ocupat, în două valoroase studii, Ion Gheție și Mirela Teodorescu[2]. Ca o continuare a acestora, încercăm să abordăm în rîndurile ce urmează problema generalizării inovației, în secolul al XIX-lea, în limba literară, interesantă, credem, întrucît se poate vedea, astfel, cum se propagă o inovație lingvistică.

Menționăm că în scrierile literare contemporane, forma veche, etimologică, a pers. 3 plural a imperfectului indicativ este foarte rară, fiind folosită din necesități stilistice, arhaizante, ca într-un *Psalm* de T. Arghezi : *Steagul nopții, desfășat cu stele/Adăpostea faptele mele/Și adormea străjerii-n uliți,/Răzimați pe suliți*[3]. Uneori, forma etimologică pare să fie atrasă de prezența unui verb la pers. 3 sing. a imperfectului, în aceeași frază : „Era fără liniște ; îi *plăcea* toate sburdăciunile"[4]. Sînt aspecte asupra cărora, însă, nu insistăm[5].

Amintim numai cîteva din opiniile cu privire la formarea noii desinențe. Ovid Densusianu și Al. Rosetti consideră că desinența *-u* de la imperfect este analogică : *au* (pers. 3 pl. a prezentului indicativ) a adus pe *aveau* în locul lui *avea*. După acest model s-au adaptat și celalte verbe[6]. Sextil Pușcariu susține că „egalitatea persoanei 3, la singular și plural, în

---

[1] În dialectul aromân, ca și în istroromână, pers. 3 pl. a imperfectului indicativ este egală cu a 3-a sing. (Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, București, 1932, p. 452—454 ; Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, București, 1926, vol. II, p. 178—179). În dialectul meglenoromân, pers. 3 pl. a imperfectului indicativ are terminația *-u* (Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, București, 1925, vol. I, p. 162—163).

[2] SCL, 1965, nr. 1, p. 87 și urm. ; SCL, 1966, nr. 2, p. 175 și urm.

[3] T. Arghezi, *Scrieri. Versuri*, București, E.P.L., 1962, vol. I, p. 24.

[4] Mihail Sadoveanu, *Opere*, București, ESPLA, 1958, vol. 13 *(Frații Jderi* p. 26). Liviu Rebreanu scrie : „pe vatră ardea o flacără uriașă, în jurul căreia *se mișca* o femeie și un bărbat, care parcă era George..." *(Opere*, București, Edit. Minerva, 1970, vol. IV, p. 228). În secolul trecut se întîlnesc frecvent asemenea situații, dar sînt și cazuri inverse, adică se propagă desinența *-u* și la singular, fiind atrasă de prezența unui verb la plural în aceeași frază : „epohele în care picau feliuritele concilii (sfaturi) și alte adunări în care se *dezbăteau strîngerea* a oarecare dări" *(Calendar pe anul 1851*, Iași, p. 9).

[5] În secolul trecut, imperfectul indicativ este folosit, uneori, și în situații în care ar fi mai indicat perfectul simplu sau, mai degrabă, perfectul compus, exprimîndu-se cu ajutorul lui o acțiune care tocmai s-a încheiat, nu una durativă : „după ce toți ședea la masă, ministrul...luă vorba zicînd..." *(Calendar popular românesc pentru anul 1839*, București, p. 29).

[6] Ovid Densusianu, *Opere*, vol. II, *Histoire de la langue roumaine*, București, Edit. Minerva, 1975, p. 557 ; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1964, vol. I, p. 130.

imperfect...e evitată, în limba literară cel puțin...în care toate celelalte verbe s-au orientat după verbul ajutător *(habet>a, habunt>au)* cînd era enclitic *(el cîntat-a — ei cîntat-au)*"[7]. O opinie ce ni se pare mai plauzibilă formulează autorii *Gramaticii limbii române*, elaborată sub egida Academiei R.S. România : formele etimologice „au fost înlocuite cu forme refăcute care au desinența *-u* și la care s-a ajuns fie prin analogie cu *a avea* : *el a* (sing.) — *ei au* (plural), fie prin analogie cu verbele la care desinența veche de persoana a III-a plural indicativ prezent este *-u* : *dau, stau, iau*"[8]. Un argument în sprijinul acestei opinii este repartiția desinenței *-u* în gramatica din 1822 a lui C. Diaconovici-Loga, prima în care se întîlnesc forme cu terminația actuală la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ. Exemplele de verbe date de autor, care nu au terminația *-u* la pers. 3 pl. a prezentului indicativ, la pers. 3 pl. a imperfectului sînt înregistrate fără *-u* : ei, ele *lăuda, vedea* (p. 104), *bătea, auzea* (p. 109), *cugeta* (p. 115), *se mira* (p. 119), *dorea* (p. 123) ; în schimb, verbele care au la pers. 3 plural a prezentului indicativ terminația *-u* primesc desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului : *aveau* (p. 94), *vreau* (p. 99), *luau* (p. 123) ; de asemenea, are desinența *-u* și verbul *a fi* : *erau* (p. 94) [9], probabil unul din primele verbe la care s-a propagat noua desinență. Este posibil ca autorul să fi înregistrat o situație existentă atunci în graiul său. În limba literară, tocmai verbe ca *a bea, a da, a sta* sînt mai rezistente, în secolul trecut, la primirea desinenței *-u*, probabil pentru a nu se confunda cu prezentul indicativ[10].

Examinînd situația actuală a repartiției imperfectului cu desinența *-u* la pers. 3 pl. în graiurile românești, Ion Gheție și Mirela Teodorescu delimitează două mari arii : una în Banat, cu ținuturile limitrofe, și alta în centrul și sudul Moldovei. Autorii conchid că în Banat inovația este veche, probabil din secolul al XVI-lea, întrucît în veacul al XVII-lea ea este atestată și în unele texte scrise de bănățeni, în timp ce în Moldova este mai recentă și introdusă din limba literară. Din textele publicate în *Graiul nostru*, imediat după 1900, reiese că în Moldova nu era cunoscută vorbitorilor desinența *-u*, cu excepția locuitorilor din Iași : „caii sei...*se dipărtau*"[11]. Desinența *-u* este deci o inovație apărută în Banat, proba-

---

[7] DR, III, p. 773.

[8] *Gramatica limbii române*, București, Edit. Academiei, 1966, vol. I, p. 258. Ion Gheție și Mirela Teodorescu acceptă această explicație : „*-u* se explică prin pers. 3 pl. a ind. prez. al verbului predicativ *a avea (ei au)* și, eventual, al verbelor *a da, a sta*" (SCL, 1966, nr. 2, p. 182).

[9] Citatele se dau după ediția : Constantin Diaconovici-Loga, *Gramatica românească*, Timișoara, Edit. Facla, 1973.

[10] Un exemplu din scrierile lui C. Negruzzi : „Pe lîngă perete *sta* așezate în rînd mai multe ulcioare pîntecoase" *(Păcatele tinereților*, Iași, 1857, p. 122) ; în acest volum, scriitorul adoptă noua desinență. Dacă însă există alături și un verb ce nu se sfîrșește la pers. 3 pl. a prezentului indicativ în *-u*, confuzia nu mai este posibilă și desinența este păstrată : „slujitorii *mîncau* și *beau*" *(op. cit.*, p. 123).

[11] I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru*, București, 1906—1907, vol. I, p. 516. În jud. Galați însă : „*vinia* mai multi vapori" *(op. cit.*, p. 320). Afirmația lui H. Tiktin că forma actuală este o inovație a literaților *(Gramatica română*, partea I, București, 1895, p. 147 : „acum cîteva decenii toată lumea rostea *ei jura* și poporul așa rostește pînă în ziua de astăzi : forma *ei jurau* este o invenție a literaților") este parțial adevărată : ei au impus-o ca normă literară. Pentru repartiția actuală a inovației, a se vedea SCL, 1966, nr. 2, p. 180—181.

bil în secolul al XVI-lea ; ea este atestată în texte, tot bănățene, încă din secolul al XVII-lea[12].

Despre răspîndirea desinenței *-u*, autorii citați afirmă că prestigiul imens de care s-a bucurat I. Heliade Rădulescu, care a preluat inovația de la bănățeni și a recomandat-o în scrierile sale[13], a făcut ca forma cu *-u* să se impună în limbă[14]. Opinia lor este acceptată și de alți cercetători[15]. În afară de scrisoarea citată, Heliade dă, în lucrarea sa despre paralelismul dintre limbile română și italiană, la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ, forma actuală : *erau* (p. 80), *aveau* (p. 82), *arau* (p. 87)[16]. El este primul autor muntean care folosește desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului într-o perioadă cînd norma literară era forma etimologică. Noua formă are o atestare, în opera lui, încă din 1839, iar în 1842 se întîlnește și în scrisori[17]. Se poate invoca și următorul argument : unul dintre scriitorii moldoveni care a avut legături cu Heliade și a căutat să muntenizeze, să adopte, în scopul unificării limbii literare, unele forme recomandate de el, este C. Negruzzi. Acesta publică, în 1840, în „Dacia literară", nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanu*. În prima versiune, scriitorul folosește la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ numai forma etimologică. În 1857, cînd își strînge în volumul *Păcatele tinereților* lucrările literare, el adoptă desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ, cu rare excepții. (Printre excepții se numără și imperfectul verbului *a sta*)[18]. În schimb, Vasile Alecsandri, care nu a avut legături cu Heliade, nu face această modificare în 1857. Și Alecsandri publică în 1840, în „Dacia literară", o nuvelă, *Buchetiera de la Florența*, reprodusă în volumul de proză, editat tot în 1857, de poet, la Iași, *Salba literară*. Dar poetul, deși operează unele modificări în textul nuvelei (se remarcă eliminarea repetărilor de cuvinte, prin apelul la sinonime), lasă neschimbată forma etimologică a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ[19] ; el adoptă forma nouă abia după anul 1870.

---

[12] Într-un manuscris al lui Ioan Viski, de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, este atestată forma *pecziau* (= păzeau) (N. Drăganu, în DR, IV, p. 126). Ion Gheție și Mirela Teodorescu dau exemple și de la începutul secolului al XVII-lea.

[13] Într-o scrisoare publicată în 1838, în CAS, I, p. 378, Heliade spune că „muntenii îndeobște, cum și cărțile lor, zic *oamenii cînta*, și bănățenii în parte zic *oamenii cîntau, vorbeau* și gramaticește zic mai bine". Heliade precizează deci că numai o parte din bănățeni cunosc desinența *-u* la imperfectul indicativ.

[14] SCL, 1965, nr. 1, p. 94.

[15] De exemplu, Magdalena Georgescu, *Unificarea lingvistică în operele lui D. Bolintineanu*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. III, București, Editura Academiei, 1974, p. 95.

[16] I. Eliade, *Paralelism între dialectele român și italian*, p. II, București, 1841.

[17] Exemple : „lacrămele ce le *vărsau*" (I. Eliade, *Din operele lui lord Byron*, tom. II, București, 1839, p. 210) ; „averi *erau* primejdii" (I. Heliade Rădulescu, *Opere*, ediția D. Popovici, vol. I, București, 1939, p. 202 ; citatul este din *Michaida*) etc. Într-o scrisoare din 1842 : *aveau* (Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori și acte*, București, Edit. Minerva, 1972, p. 52).

[18] Notăm cu D ediția din 1972 (Minerva) a revistei „Dacia literară" și cu P volumul : C. Negruzzi, *Păcatele tinereților*, Iași, 1857 : mușchii i *se sucea* (D, 13) — *suceau* (P, 113), deputații *era* (D, 16) — *erau* (P, 115), „boierii însă *tremura*" (D, 17) — *tremurau* (P, 115), carii *urzea* (D, 17) — *urziau* (P, 115), „boierii ce *era*" (D, 19) — *erau* (P, 117). Excepții : *era* încuscriți (D, 19) — *era* (P, 116), *sta* așezate (P, 112) etc. Formele fără *-u* din ediția apărută în 1857 au fost corectate în ediția din 1872, deși scriitorul murise în 1868.

[19] Notăm cu D ediția citată a revistei „Dacia literară" și cu S volumul : V. Alecsandri, *Salba literară*, Iași, 1857 : „aceste gînduri triste *făcea*" (D, 355 — S, 59) ; „razele lor *arunca*" (D, 357 — S, 60) ; „toate îmi *era* cunoscute" (D, 359 — S, 63) ; „*zicea alții*" (D, 363—S, 63) ; „toți ne *lua*" (D, 365—S, 64). Dealtfel și în a sa *Grammaire de la langue roumaine*, par V. Mircesco, Paris, 1863, Alecsandri prezintă, la pers. 3 pl. a imperfectului, forma fără *-u*.

Compararea celor două versiuni ale unor nuvele de C. Negruzzi și V. Alecsandri, datînd din 1840 și republicate—revizuite—în 1857, ar îndreptăți deci aserțiunea că Heliade a avut un rol hotărîtor în răspîndirea desinenței *-u* a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ. Dar Heliade n-a persistat să extindă, în scrierile sale, aplicarea desinenței *-u*, ci, dimpotrivă, în cele din urmă, a abandonat-o. Folosirea desinenței *-u* la imperfect are, în scrierile lui Heliade, o evoluție curioasă. În 1840, în traducerea romanului lui Cervantes, făcută după Florian, scriitorul n-o întrebuințează. În 1843 însă, în prefața la traducerea operei *Norma*, desinența *-u* este frecventă (sînt, bineînțeles, și excepții)[20]. În 1846, în traducerea unei cărți a lui Al. Dumas, se întîlnesc, sporadic, cu desinența *-u*, auxiliarele *a avea* și *a fi*, dar nu și alte verbe[21]. În 1847 însă, în traducerea romanului *Speronare*, de Al. Dumas, ca și în *Vocabular de vorbe străine în limba română* (unde nu sînt decît vreo opt verbe la pers. 3 pl. a imperfectului), nici verbele auxiliare nu mai au terminația *-u*[22]. În culegerea *Scrisori și acte ale oamenilor mișcării române în 1848* (Paris, 1851) nu există verbe cu terminația *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ („romînii *se ascundea*", p. 28; „românii *trăgea*", p. 70 etc.). În 1861, Heliade publică o lucrare de istorie a românilor, pe care o reeditează, revăzută, în 1869; verbele din aceste două ediții nu au la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ desinența *-u*[23]. Nici în 1870, cînd desinența *-u* se generalizase, Heliade nu o folosește. În volumul II, apărut în acel an, din *Curs întreg de poezie generală*, desinența *-u* nu are curs[24]. În perioada de după 1850 și chiar înainte de acest an, Heliade nu s-a mai interesat de desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului, de diferențierea acesteia, probabil din cauză că ea nu contribuia la demonstrarea latinității limbii noastre, nu avea nimic tangent cu purismul său. Așa se explică, probabil, faptul că Heliade a renunțat la o desinență pe care el însuși o considerase mai corectă din punct de vedere gramatical[25]. De aceea, credem că nu poate fi acceptată

---

[20] *Norma*, tragedie lirică de Felice Romani, tradusă de I.E., București, 1843: *aveau, se numiau, voiau, erau* (în repetate rînduri), *săvîrșeau* (p. III—IV).

[21] *Din Corricolo*, de Alexandru Dumas, tradus de I. Eliade, București, 1846: *erau* (p. 3), *aveau* (p. 26), dar și: „*era* deschise" (p. XIX); „se *aduna* dame" (p. 3) „steagurile...*defila*" (p. 26) etc. În poeziile revizuite de scriitor, în cazul în care în prima versiune un verb are la pers. 3 pl. a imperfectului desinența *-u*, ea este păstrată în a doua vesiune, dar verbele cu formă etimologică și-o menține, chiar dacă cuvîntul este schimbat (cf. *Opere, ed. cit.*, vol I, p. 202, vers 73 și 84, și p. 602—603).

[22] Pentru *Vocabular de vorbe străine*, a se vedea *Opere*, ediția D. Popovici, vol. II, p. 322, 323, 326, 329, 333, 334. Autorul scrie: „*știa* matroanele"; „*știa* soldații"; „*știa* judecătorii" (p. 322); „nu *era* străine, *era* ale lor" (p. 333). Ex. din *Speronare*, de Al. Dumas, tradus de I. Eliade, București, 1847: „veșmintele-i ordinare *era*" (p. 17); „*avea* și ei" (p. 15); „*era* niște bravi" (p. 15), „celor ce *era*" (p. 17) etc.

[23] I. Eliade, *Prescurtare de historia românilor*, București, 1861 (o notăm cu P) și I. Heliade R., *Elemente de historia românilor*, București, 1869 (o notăm cu E): „*era* împărțiți" (P, 4—E, 4); „preoți ce nu *era*" (P, 4—E, 4); „Romanii se *băteа*" (P,8—E,7); „*era* foarte avuți" (P,6—E, 6). Menționăm că, la Iași, G. Asachi scria cu *-u* pe la 1858, în broșura *Cvestia învățăturii publice în principatul Moldovei*.

[24] Ex.: „se *făcea* sau se *edifiea* turnuri" (p. 7); „acei oameni *avea*" (p. 7); „emblemele ce *era*" (p. 7); „Grecii...se *ocupa*" (p. 20): „cînturile lor *era*" (p. 31); „oamenii...*avea*" (p. 43).

[25] În general, puriștii au adoptat mai tîrziu desinența *-u* la imperfect. I.C. Massim, în tabelul conjugărilor din cartea sa *Elemente de gramatică română*, București, 1856, prezintă la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ forma etimologică (p. 41).

atribuirea răspîndirii desinenței *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ numai prestigiului lui Heliade, care a folosit-o un timp, alternînd-o cu forma etimologică, iar apoi a renunțat la ea.

Adoptarea desinenței *-u*, în locul formei etimologice, nu reprezenta renunțarea la o particularitate regională de limbă, cum ar fi un fonetism (ca *ă* proton > *a*, *barbat*, la moldoveni), ci îndepărtarea unei norme literare, folosită pretutindeni, cu excepția unor părți din Banat, normă la care scriitorii reputați au renunțat mai tîrziu, unul dintre ultimii fiind V. Alecsandri[26]. Nu scriitorii cu renume au răspîndit noua desinență, ci autorii minori. Scriitorii mari au fost mai rezistenți, ei au respectat norma literară, pînă cînd, treptat, inovația a căpătat curs tot mai larg, devenind, ea, normă literară, substituindu-se celeilalte[27].

Inovația morfologică a fost adusă, atît în Moldova, cît și în Muntenia, de dascălii bănățeni și din ținuturile limitrofe, ca Damaschin Bojincă, Moise Nicoară[28], Eftimie Murgu și alții, de la care au preluat-o, în primul rînd, cadrele didactice locale. Ea este deci rezultatul vocației de dascăli și pelerini a cărturarilor bănățeni în prima jumătate a secolului trecut. Aceasta explică, dealtfel, fenomenul curios ce se observă, în unele gramatici, al neconcordanței, în ce privește desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ, dintre uzul autorului și forma indicată ca fiind normativă, corectă. Astfel, G. Seulescu, de exemplu, dă drept normativă, în gramatica sa din 1833, forma cu *-u*, probabil sub influența bănățenilor, dar autorul nu scria cu *-u* (nici în aceeași carte)[29]. Autorul spune în prefață : „Canoanele acestei gramatice sînt culese parte din observațiile făcute asupra dialectului moldovenesc, păstrat în alcătuirea documenturilor și a cărților tipărite aproape cu doao veacuri mai nainte, parte din stilul celor mai noi scriitori, precum și din însuși idiotismurile păstrate în voroava poporului" (p.V). Totuși, desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului nu se află în nici unul din aceste izvoare. Dealtfel, inovația nu a avut ecou imediat în scrierile din Moldova. Dar ea nu s-a difuzat în Moldova din Muntenia.

Un rol hotărîtor în răspîndirea desinenței *-u* la imperfectul indicativ, în Moldova, l-a avut P.M. Câmpeanu, autorul gramaticii de la 1848, personalitate marcantă a învățămîntului din Iași. El era originar din Transilvania, probabil chiar de prin părțile Banatului sau Aradului, fiind chemat la Iași, ca profesor, în toamna anului 1837. Câmpeanu avea în uz desi-

---

[26] În introducerea semnată de poet la *Scrierile lui Constantin Negruzzi*, vol. I, București, 1872 : *rămîneau*, *erau*, *se vedeau* (p. XIX), *veneau* (p. XXI).

[27] De exemplu, Gr. Alexandrescu introduce în puține cazuri desinența *-u* la imperfect, în 1847, iar mai consecvent abia în 1863 (I. Fischer, *Evoluția morfologiei literare în variantele poeziilor lui Gr. Alexandrescu*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan* Ed. Academiei R.S.R., București, 1958, p. 287—288). La D. Bolintineanu, în culegerea de poezii din 1847, desinența *-u* la imperfect apare o singură dată (Magdalena Georgescu, lucrarea citată, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. III, p. 95).

[28] Despre aducerea lui Moise Nicoară și a lui Damaschin Bojincă în Moldova, a se vedea : N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. I, București, 1907, p. 286.

[29] George Seulescu, *Gramatica românească*, Iași, 1833 (p. I) : *erau* (p. 103), *aveau* (p. 105), *vreau* (p. 108), *lăudau* (p. 114), *întîndeau* (p. 122), *auziau* (p. 125). Autorul scrie însă : „limba pre care o *vorbea* odinioară lăcuitorii" (p. 214). El îi zice imperfectului „timpul ce trecea". Menționăm că în *Gramatica româno-latină*, a lui P. Paulini, apărută în 1840, la Iași, forma pers. 3 pl. a imperfectului indicativ este identică cu cea de la pers. 3 sing.

nenţa *-u* la imperfectul indicativ înainte de a se stabili la Iaşi. El se numea înainte Petru Maller. Sub acest nume (schimbat după stabilirea la Iaşi) a tradus şi a publicat, la Buda, în 1832, o gramatică ungurească, urmată de o nouă ediţie, în 1837, partea a II-a a cărţii, un dicţionar maghiar-român, precedat de o prefaţă, fiind scrisă chiar de traducător, lucrare în care se foloseşte, la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ, cu regularitate, desinenţa *-u*[30]. Acelaşi autor tradusese din ungureşte şi publicase, tot la Buda, în 1831, o carte de educaţie, în care pers. 3 pl. a imperfectului indicativ are în mod constant forma actuală[31]. Este firească deci folosirea desinenţei *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului, în gramatica publicată de el la Iaşi, în 1848, întrucît îi era uzuală în vorbire[32]. În acelaşi an, 1848, apărea la Iaşi gramatica lui Nicolae Măcărescu, profesor, citat şi de Creangă în *Amintiri din copilărie* — prelucrată după gramatica lui P.M. Câmpeanu, cum precizează însuşi autorul[33]. Una din ediţiile gramaticii lui N. Măcărescu, pentru şcolile primare, este editată în 1856 de Teodor Codrescu şi D. Gusti, profesori şi ei[34]. Aparţinînd corpului didactic, Teodor Codrescu a avut posibilitatea să vină în contact direct cu profesori care foloseau desinenţa *-u* la imperfect şi să şi-o însuşească la rîndul său. Aceasta explică de ce el este primul autor ce publică, în Moldova, încă din anul 1844, o carte, o scriere de călătorie, în care imperfectul are, nu în mod sporadic, ci, cu foarte puţine excepţii, peste tot, desinenţa *-u* la pers. 3 pl.[35]. Codrescu l-a cunoscut pe P.M. Câmpeanu, ca şi pe N. Măcărescu, şi a învăţat de la el să vorbească şi să scrie cu *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului, dînd curs inovaţiei în cartea citată. În 1841, T. Codrescu nu folosea încă în scris această inovaţie[36]. Este de relevat faptul că Teodor Codrescu publică în 1864 un manual de gramatică românească în limba franceză. El scria,

---

[30] *Gramatica ungurească*, de Emericul Salai, în limba ungurească ţesută, iară din acea pe cea românească întoarsă prin Petru Maller, Buda, 1832 (partea a II-a s-a tipărit în 1833). Imperfectul este denumit „timpul de curînd trecut". Exemple: *aşteptau* (p. 74), *băteau* (p. 80), *se-ngrijeau* (p. 95), *să chinuiau* (p. 100), *erau* (p. 117). O excepţie: *ei se făce* (p. 121). Maller scria: *el mearge* (p. 124); folosea infinitivul lung: „bine a cetire, a scriere şi a vorbire învăţăm" (p. 1). În ediţia din 1837: *aşteptau* (p. 84), *se-ngrijeau* (p. 107), *se chinuiau* (p. 112), *erau* (p. 131).

[31] *Modul învăţerii spre folosul învăţetorilor cetăţenesci şi sătenesci*, scris de Paul Kiss, preot lumesc, iară pre rumânie prin Petru Maller întors, Buda, 1831: *inţintau* (p. IV), *căutau* (p. VI) etc. Autorul şi-a schimbat numele: Petru Maller Câmpean, de unde P.M. Câmpeanu. În *Cuvînt rostit în sala academică*, la 9 oct. 1838, la Iaşi (p. 8), autorul foloseşte unele cuvinte identice cu cele din partea a II-a a gramaticii ungureşti: adevărul *estirii* — ideea *estirii*.

[32] P.M. Câmpeanu, *Gramatică românească*, Iaşi, 1848. Acum imperfectului îi zice „timpul netrecut". Exemple date de autor: *judecau, şedeau, făceau, auziau* (p. 98).

[33] Nicolae Măcărescu, *Gramatica românească*, Iaşi, 1848. Imperfectul are aceeaşi denumire: netrecutul. Exemple: *tremurau* (p. 49), *gemeau* (p. 53), *dormiau* (p. 56), *lăudau* (p. 61).

[34] N. Măcărescu, *Gramatica română pentru şcoalele primare*, editată de T. Codrescu şi D. Gusti, Iaşi, 1856.

[35] Teodor Codrescu, *O călătorie la Constantinopol*, Iaşi, 1844: *întreprindeau, vădeau, se sculau, nu se domoleau* (p. 5), *erau* (p. 27), *ziceau* (p. 39) etc. Excepţii: „cutremure ce se *simţia*" (p. 24); „grupele de soldaţi...*sta* pînă ce venia batalionul" (p. 93). Deci, printre excepţii, şi verbul *a sta*. Uneori, la alţi autori, un verb din această categorie atrage la forma etimologică şi verbul următor, din aceeaşi frază, deşi nu se sfîrşeşte cu *-u* la pers. 3 pl. a prezentului indicativ: „pămîntul era acoperit de păduri şi oamenii nu *cunoşteau* nici olivul (măslinul), nici viţa de vie, ei *bea* apă curată şi *mînca*" (*De la Paris la Atena*, pelerinagiu de lainici, de Ponsson du Terrail, tradus de Dimitrie Gusti, Iaşi, 1851, p. 21).

[36] T. Codrescu, profesor, *Mică gramatică franceză pentru învăţătura tinerimei moldo-române*, Iaşi, 1841: „Tritonii *povăţuia* carul său" (p. 142; verbul francez corespunzător: *conduisaient*).

cum am arătat, cu *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ încă din 1844. Totuși, în manualul în limba franceză, probabil sub influența normei literare, care încă nu cedase la scriitorii mari, ca V. Alecsandri, și poate și a gramaticii acestuia, apărute în 1863 la Paris, în care pers. 3 pl. a imperfectului are forma etimologică, păstrează și el această formă, cu excepția verbelor auxiliare; în textele pe care le dă însă pentru a ilustra cu exemple flexiunile verbale, pers. 3 pl. a imperfectului are numai terminația *-u*[37]. D. Gusti, profesor și el, scrie fără *-u* în 1843[38], însă cu *-u* în 1851 în traducerea citată. Trebuie notat și faptul că autorii de gramatici, în care inițial fusese înregistrată forma etimologică a pers. 3 pl. a imperfectului, o adoptă pe cea nouă la reeditarea lor sau prezintă ambele forme[39].

Se mai poate aduce un argument în favoarea ipotezei că desinența *-u* nu s-a difuzat din Muntenia în Moldova. În Muntenia era foarte răspîndită forma actuală a auxiliarului la pers. 3 sing. a perfectului compus. Heliade a folosit-o în mod constant. Chiar în corespondența sa cu C. Negruzzi el întrebuințează forma de astăzi. Ar fi fost firesc ca această formă să se propage și în Moldova, înaintea desinenței *-u* la imperfect. În realitate, ea s-a răspîndit în Moldova ulterior terminației *-u* de la imperfectul indicativ. C. Negruzzi, în 1857, folosea încă forma *au*, iar Alecsandri o întrebuința și după 1880[40]. Menționăm că și P.M. Câmpeanu utilizează forma *au* la pers. 3 sing. a perfectului compus în gramatica sa[41]. Rezistența mai îndelungată în Moldova a acestei forme se datorește poate și faptului că ea era uzuală și la bănățenii care au adus inovația *-u* la imperfectul indicativ.

Problema propagării noii desinențe la pers. 3 pl. a imperfectului în Muntenia este mai greu de elucidat. Nicolae Bălășescu, autorul gramaticii tipărite în 1848 la Sibiu, în care se folosește actuala formă a imperfectului[42], este transilvănean de prin părțile Sibiului. În prefața la cea de-a doua ediție a gramaticii, în 1850, autorul precizează că a început să-și redacteze lucrarea încă din 1835, la așezarea sa ca profesor la seminarul Mitropoliei din capitala Țării Românești, întrebuințînd-o ca manual, în manuscris. Nu știm dacă imperfectul, căruia îi zice „timpul de curînd trecut", avea

---

[37] *Abrégé de grammaire de la langue roumaine moderne*, par C.T., Iași, 1864. În tabloul sinoptic al celor 4 conjugări se notează formele *cînta, vedea, făcea, auzia* (p. 84), însă *erau, avea* și *aveau, voiau, vreau* (p. 77—78). În exemple scrie: *ieșau, zăceau, mergeau* (p. 94).

[38] D. Gusti, *Geografia veche*, Iași, 1843: „alții *zicea*" (p. 3); „intinerariile...*era*" (p.15); în traducerea citată însă (vezi nota 35): *erau, scăpau, picau* (p. 21) etc.

[39] De exemplu, Constantin Platon, *Manual de gramatică română*, Iași, 1845: ei, ele *avea* (p. 37); *voia* (p. 31); *era* (p. 56); *lăuda, mulgea* (p. 53). În ediția din 1851 însă se dau ambele forme: *aveau, avea*; *voiau, voia*; *erau, era*; *lăudau, lăuda* (p. 51, 53, 55, 57, 60).

[40] C. Negruzzi scrie, în 1857, în *Păcatele tinereților*: „obștia *ne-au* trimis" (p. 11); „el *te-au* învățat" (p. 12); „o jupînească *s-au* aruncat" (p. 23) etc. În corespondența cu G. Sion, Alecsandri scrie (în 1876): „Paulina *au* primit semințele"; în 1883: „ea *m-au* interesat"; în 1888: „un ciclon...*mi-au* cauzat"; tot atunci însă și: „*s-a* rărit pădurea' („Viața românească", 1928, nr. 5—6, p. 196, 197, 199).

[41] Un amănunt interesant: în dicționarul său maghiar-român din gramatica ungurească tradusă, Petru Maller (P.M. Câmpeanu) scrie: *kenyer — pîne, hólnap — mîne, kutyo — cîne*, deci fără *î* epentetic. În Moldova, el găsește aceleași forme. El pledează pentru ele chiar și în 1880, în ediția a doua din *Gramatica românească* (p. VII), combătînd formele muntenești, care nu ar fi corecte. Dealtfel, formele regionale par destul de rezistente. C. Negruzzi scrie în lucrarea citată: *armasar* (p. 112), *margaritar* (p. 117), „*a căruia* ochi" (p. 112) etc.

[42] N. Bălășescu, *Gramatica română*, Sibiu, 1848: *erau, aveau, vreau* (p. 72); *lăudau, vedeau, făceau, auzeau* (p.77). Autorul folosește curent noua desinență *-u*: „școalele ce *se aflau*"; „se *predau*...de dascăli" (p. XI). Gramatica apare într-o nouă ediție, la București, în 1850.

noua formă încă de atunci sau a adoptat-o ulterior. Nu știm nici dacă la Colegiul „Sf. Sava" se formase, ca la Iași, un cerc de dascăli care scriau cu *-u* la imperfect. Unele probe pe care le avem sînt contrare unei asemenea ipoteze. G. Hill, profesor la colegiu, nu folosea desinența *-u* la 1842[43]. Nu o întrebuința nici Fl. Aaron, la 1845, și el profesor acolo[44], și nici C. Aristia[45]. Într-o traducere apărută în 1843, nu întrebuința deloc desinența *-u* nici cel mai zelos heliadist, N. Rucăreanu[46]. În schimb, ea se întîlnește, în 1844, la G. Baronzi, alternînd cu forma etimologică[47]. În aceste împrejurări, este greu de explicat cum I. D. Negulici, care publică două traduceri în 1844, folosește cu atîta constanță noua desinență, încît trebuie să presupunem că la acea dată, și chiar anterior, pentru că, probabil, el lucrase traducerile încă din anul precedent, autorul nu numai scria, ci chiar vorbea cu *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului[48]. El este primul scriitor muntean care folosește, în lucrări de sute de pagini, cu consecvență, noua formă a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ. De unde a preluat-o? De la Heliade, al cărui admirator și colaborator a fost, depășindu-și însă maestrul? Este posibil. Probabil că relațiile dintre Heliade și I.D. Negulici au început pe la 1839, cînd pictorul îi face, se pare, un portret, autorului *Zburătorului*, iar în 1841, o copie după el[49]. Este însă plauzibilă și ipoteza că Negulici și-a însușit inovația la Iași, unde a fost, mai întîi, pentru studiul picturii, între 1829—1833, apoi în 1839 și, din nou, în 1840, și unde avea un frate mai mare. Indiscutabil este că, fiind numit profesor la Colegiul „Sf. Sava", după plecarea sa de la „Curierul românesc", la care a colaborat și pe care l-a condus cîtva timp în 1845—1846, în absența lui Heliade, I. D. Negulici a contribuit la răspîndirea noii desinențe și de la

---

[43] George Hill, *Începătură de gramatica latină*, București, 1842: „monede...*era*" (p. 131), „romanii *avea*" (p. 132) etc.

[44] F. Aaron, *Elemente de istoria lumii*, București, 1845: „ei *se socotea*", „ei *cerea*" (p. 107) etc.

[45] C. Aristia, *Gramatica franțeză*, București, 1845: *ei avea, ei era, ei iubea* (p. 15, 17, 19) etc.

[46] *Douăzeci și patru de ore ale unei femei simțibile sau o mare lecție*, de Princesa Constansa de S., tradusă de N. Rucăreanu, București, 1843.

[47] G.B (aronzi), *Eleonora*, dramă, București, 1844: *erau* (p. 49), *meritau* (p. 50), dar „focurile...curgea" (p. 6). G. Baronzi are o activitate prodigioasă, mai ales ca traducător.

[48] Traducerile la care ne referim sînt: *Educația mumelor de familie sau civilizația neamului omenesc prin femei*, de L. Aimé Martin, tradusă slobod de I. D. Negulici, București, 1844, vol. I, 1846, vol. II. Aici nu se întîlnește nici un verb la pers. 3 pl. a imperfectului fără *-u*. Fiind o scriere de filozofie socială, nu o narațiune, imperfectul însă este relativ rar (în prefață, traducătorul spune că ar fi dorit să folosească o limbă mai „curățită de slavonismuri", dar a renunțat, pentru a fi înțeleasă cartea de „fiecare român, din toate clasele sociale", vol. I, p. IX). Cealaltă carte este: *Iudita franțeză sau Clotida și Eduard*, București, 1844, vol. I, 1846, vol. II. Exemple din vol. I: *renășteau* (p. 2), *erau, dovedeau* (p. 3) etc. Pe alocuri, se menține însă forma etimologică: „junii...să *da*" (p. 36). În volumul II: *ardeau* (p. 7), *s-apropiau* (p. 28), *înaintau, simțiau, însoțeau, mergeau* (p. 45), *se aflau* (p. 47) etc. Verbul *a fi*, la început de frază, păstrează forma veche: „*Era* acum trei" (p. 13), În *Călătoriile lui Gulliver în țări depărtate*, de la Swift, traduse de I.D. Negulici, București, 1848, formele fără *-u* au dispărut aproape complet. Pe o singură pagină se întîlnesc: *erau, trăgeau, încungiurau, veniau* (vol. I, p. 14).

[49] Credem că la I. D. Negulici se referă Heliade într-o scrisoare din 1839, în care, după ce precizează că i-a făcut un portret, adaugă: „un zugrav ce a venit să-i pui o înștiințare la gazetă și care peste o lună este să pornească la Iași" (Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori și acte*, București, Edit. Minerva, 1972, p. 40). Într-o scrisoare din 1841, Heliade menționează numele lui I. D. Negulici, care i-ar fi făcut o copie după portret *(op. cit.*, p. 51).

catedră (ciudat este și faptul că Heliade abandonează noua formă cam în aceeași vreme în care I.D. Negulici se desparte de „Curierul românesc").

În centre culturale din Transilvania, ca Blaj sau Brașov, unde nu au fost chemați bănățeni ca profesori, fiindcă aici exista o veche tradiție didactică, desinența *-u* la imperfect este adoptată mai tîrziu. La Brașov, Andrei Mureșanu scria fără *-u* la 1848, la Blaj, Simeon Bărnuțiu, pe la 1852, de asemenea[50], iar T. Cipariu, în 1854, considera valabile ambele forme, deși el personal începuse să scrie cu *-u*[51].

Credem că altă filieră a răspîndirii desinenței *-u* la imperfectul indicativ este aceea a calendarelor, care se bucurau de o largă difuzare. Este probabil că colaboratorii acestor calendare, dintre care mulți erau profesori, consultau, la întocmirea lor, almanahuri și calendare românești din anii anteriori, editate în alte părți, la Viena, la Buda, în care, datorită participării autorilor din Banat, se folosea desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ. La Viena s-a tipărit, în 1794, un calendar, atribuit lui Paul Iorgovici, în care este atestată terminația *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului[52]. La Buda se tipărea în 1832, deci în același an în care apărea traducerea citată a gramaticii ungurești, semnată de Petru Maller, un calendar, întocmit de un anume Niagoi[53], căruia, într-o scrisoare adresată lui de Em. Gojdu, acesta îi zice „profesor", și-i laudă activitatea anterioară, de 5 ani, ca editor de calendare (deci din 1828). Calendarul, tipărit cu litere latine, este urmat de o biografie a lui Matei Corvin, publicată cu alfabet latin și chirilic, în paralel. Autorul folosește constant desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ[54]. În Moldova, primul calendar în care se întrebuințează terminația *-u* la imperfect s-a tipărit în 1845, la

---

[50] Andrei Murășanu, *Icoana creșterii rele cu mijlocce de a o face și mai rea*, tradusă și prelucrată, Brașov, 1848: „cocoanele se *pricepea*", „*era* îmbrăcate" (p. 5) etc. Simeon Bărnuțiu, *Raporturile românilor cu ungurii*, Viena, 1852: „*credea* ei că *era* legate" (p. 4) etc.

[51] Tim. Cipariu, *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854: *lăuda (u)*, *bătea (u)* (p. 162); în fraze însă: *aveau* (p. VI), *cutezau*, *plingeau* (p. 108). În *Compendiu de gramatica limbii române*, Blaj, 1855, el precizează de ce dă ambele forme: „*vreau* în pl. pe unele locuri se pronunță fără *-u* ca *avea* și toate imperfectele indicative" (p. 46). În 1853, scotea o gramatică, la Sibiu, Sawa Popovici Barcianu (*Gramatica românească*), în care se dau ambele forme la verbele *a fi* și *a avea* (*erau* sau *era*, *aveau* sau *avea*, p. 59), dar numai cea actuală la celalte verbe: *arau*, *ședeau*, *făceau*, *auziau* (p. 64).

[52] Într-o pagină reprodusă în facsimil de N.A. Ursu, se poate citi: „perinții săi...*se pezeau* a voi rău" (N.A. Ursu, *Un calendar istoric-literar publicat de Paul Iorgovici*, în „Limba română", 1963, nr. 3, p. 290). Verbul este același cu cel atestat în textul studiat de N. Drăganu, citat anterior.

[53] „*Calendar românesc pe viseclul de la Hristos an 1832*", Buda. Autorul scrie: *erau* (p. 66), *se preintăreau* (p. 74), *se formau* (p. 82), *îngenunchiau* (p. 122); excepțiile sînt rare: „tunuri...*resuna*" (p. 80). Printre alte particularități, notăm: conjuncția *ma*, în loc de *dar*, preluată și de Heliade, ca și forma *naț*ĭ (p. 96); infinitivul lung, în locul conjunctivului, ca și la Petru Maller: „deminda...*a închiare* un circul" (p. 96); plasarea predicatului la sfîrșitul frazei: „o giumătate de măr înveninat din mîna ei luînd mîncă" (p. 60). Se glosează uneori neologisme, numai în textul cu litere chirilice: *defidența* (necredință) (p. 96).

[54] În calendarul pe anul 1831, editat de același Șt. Neagoe, tot la Buda, se folosește a pers. 3 pl. a imperfectului forma etimologică.

Iași[55], iar la București în 1846, deci aproape concomitent[56]. La un calendar pe anul 1851, editat la Iași, colaborează T. Codrescu și N. Măcărescu, care scriau numai cu *-u*. Doar Alecsandri, care publică un grupaj de cîntece populare, cu o scurtă notă introductivă, folosește încă forma etimologică. În acea vreme, Kogălniceanu scria și el fără *-u*.

În concluzie, credem că la răspîndirea, în limba literară, a noii desinențe, o contribuție importantă au adus, pe de o parte, cadrele didactice care au avut o activitate publicistică, iar pe de altă parte calendarele. Atît la Iași, cît și la București, noua desinență a fost adusă direct de dascăli bănățeni ; prin ei s-au format, în cadrul școlilor, grupuri de profesori care au adoptat noua desinență. Nu se poate vorbi deci de difuzarea desinenței actuale din Muntenia în Moldova, ea fiind acceptată relativ concomitent în cele două provincii românești. Scriitorii mari au acceptat inovația după ce ea fusese introdusă în uzul propriu de autorii minori. În Moldova, inovația s-a răspîndit anterior propagării formei actuale a auxiliarului la pers. 3 sing. a perfectului compus ; în Muntenia situația este inversă[57] ; dealtfel, această inovație a apărut în Muntenia[58]. Este de remarcat, de asemenea, că forma actuală a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ a fost acceptată, în primul rînd, de tineri ; autorii din generația mai veche au adoptat mai tîrziu noua desinență[59]. Avem impresia, totodată, că inovația a fost acceptată mai ușor de autori care cunoșteau și limba franceză, din care au tradus și în care, ortografic, există opoziția singular-plural, la pers. 3 a imperfectului indicativ. Altă observație care se poate face este aceea că mulți scriitori introduc noua formă treptat (ca Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu) ; cei ce și-au însușit mai tîrziu inovația însă, ca V. Alecsandri, o aplică la toate verbele, cu rare scăpări.

---

[55] *Calendar pentru bunul gospodar*, de Ioan Ionescu, Iași, 1845. În prefață : *se slujau, vieţuiau* (p. IV). În cuprins, în textele care conțin sfaturi pentru agricultori, inovația nu are curs : „nu *era* slobozi" (p. 208) ; „*era* făcute" (p. 236). Este posibil ca aceste texte să fi fost scrise anterior.

[56] *Calendar popular pentru anul 1846*, București : *așteptau* (p. 32), *erau* (p. 33), *dovedeau* (p. 34), *formau, răbdau* (p. 35). Sînt și excepții : „pădurile..ce se mai *afla*" (p. 32). Dealtfel și la Buda apar calendare, editate de autori care un timp nu folosesc desinența *-u* ; aceasta devine însă aproape generală începînd din 1847 : „Calendariu pe anul de la Hristos 1847", Buda : nu *începeau* (p. 70), nu *puteau, erau* (p. 71).

[57] În cartea *Mărimea romanilor sau băgare de seamă asupra pricinilor înălțării și căderii lor*, de Monteskiu și tradusă din franțuzește de Stanciu Căpățineanu, profesor, Craiova, 1830, pers. 3 pl. a imperfectului are forma etimologică, iar la perfectul compus, pers. 3 sing., auxiliarul are forma *au* : „Romanii se *sluja*" (p. 58) ; "orașul..*s-au* început" (p. 5). Dar în *Mărirea și decadința romanilor*, traducțiune din Montesquieu, București, 1859, pers. 3 pl. a imperfectului își menține forma veche : „casele *era*" (p. 2), în schimb auxiliarul, la pers. 3 sing. a perfectului compus capătă forma actuală : „numele său *n-a* fost scăzut" (p. 5).

[58] Tot în Muntenia a apărut și forma pluralului egală cu a singularului ; se găsesc exemple și la Ienăchiță Văcărescu : „cînd *a dat* turcii" (*Tezaur de monumente istorice*, II, p. 273).

[59] Ion Ghica folosea forma veche și pe la 1882: „toți cu făclii...le *stingea*" („Convorbiri literare", 1 dec. 1882, p. 326).

PSALTIREA HURMUZACHI ŞI FILIAŢIA PSALTIRILOR ROMÂNEŞTI DIN SECOLELE AL XVI-LEA ŞI AL XVII-LEA

DE

ION GHEŢIE

1. În introducerea la cunoscuta sa ediţie a *Psaltirii Scheiene*, I-A. Candrea se arăta sceptic în privinţa posibilităţilor de a stabili legăturile de filiaţie dintre versiunile din secolul al XVI-lea ale Psaltirii : „e cu neputinţă să se facă analiza filiaţiunii acestor texte din care nu posedăm decît două copii întregi şi un fragment din a treia. Concluziunile pe care le-am trage ar fi numai hipotetice, neavînd destule elemente de comparaţie la îndemînă" [1]. În cei şaizeci de ani şi mai bine care au trecut de la aceste afirmaţii, s-au făcut paşi înainte în problema filiaţiei psaltirilor româneşti din secolul al XVI-lea. Mai multe lucrări, şi în special una dintre cercetările consacrate acestui subiect de J. Smrčkova[2], au avansat puncte de vedere interesante de care trebuie să se ţină seama. Descoperiri recente au sporit numărul versiunilor cunoscute ale Psaltirii, mărind cu aceasta şansele de a stabili mai exact raporturile genealogice dintre texte. Cea mai însemnată dintre ele aparţine lui Al. Mareş, care a semnalat o psaltire slavo-română, cu traducere intercalată, scrisă în Moldova în anii 1573—1585 şi conservată în ms. rom. B.A.R. nr. 3465[3].

2. Dar cea mai importantă sursă pentru a stabili filiaţia psaltirilor este, în momentul de faţă, tocmai ediţia Candrea a *Psaltirii Scheiene*. După cum se ştie, filologul român a însoţit textul *Psaltirii Scheiene* de un aparat critic negativ, în care a trecut diferenţele de ordin lingvistic (cîteodată şi pe cele de ordin grafic) pe care le prezintă faţă de textul stabilit de el *Psaltirile* coresiene din 1570, 1577 şi c. 1588—1589, *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea Voroneţeană* şi *Psaltirea* slavo-română din 1680 a lui Dosoftei. Trebuie să spunem de la început că modul în care este stabilit aparatul negativ al ediţiei este departe de a fi ireproşabil. Deşi nu o spune nicăieri, Candrea a făcut o selecţie a diferenţelor existente între versiuni, trecînd sub tăcere unele dintre ele (socotite a fi, probabil, lipsite de importanţă). Cea mai gravă dintre omisiunile ediţiei (nemărturisită de Candrea) este folosirea parţială, în aparat, a *Psaltirii* slavo-române din c. 1588—1589, tipărită, probabil la Braşov, de Şerban Coresi. După cum poate constata oricine, începînd cu psalmul CIX, sigla C^2, prin care este desemnată această tipăritură, dispare definitiv din aparatul ediţiei. Dincolo de aceste scăderi, ediţia Candrea şi-a păstrat valoarea pînă astăzi

[1] *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, Bucureşti, 1916, vol. I, p. LXXXI.

[2] *À propos des rapports réciproques entre les plus anciennes traductions roumaines manuscrites et imprimées des textes bibliques*, în „Acta Universitatis Carolinae", Philologica, no. 4, 1966, p. 81 şi urm.

[3] *O nouă psaltire slavo-română manuscrisă din secolul al XVI-lea*, în SLLF, II, p. 259—299.

datorită acestui aparat și, în mod paradoxal, tocmai datorită caracterului oarecum sumar în care a fost alcătuit. Într-adevăr, neglijînd de regulă diferențele de ordin grafic și destul de des și pe cele de ordin fonetic, editorul a permis să se observe cu mai multă claritate modul în care, în diverse situații, psaltirile se grupează între ele sau se opun unele altora. Este de la sine înțeles că, într-o varietate uriașă de fonetisme, forme și cuvinte confruntate (ele sînt cu siguranță de ordinul miilor, dacă nu al zecilor de mii), este cu neputință ca două psaltiri (indiferent de gradul lor de înrudire) să meargă întotdeauna împreună. Se constată însă o tendință de grupare predilectă a siglelor, care indică, fără îndoială, în anumite condiții, existența unui raport de filiație între două texte. Faptul se așază deasupra oricărei îndoieli în situațiile cînd două texte concordă frecvent și se opun, în bloc, tuturor celorlalte texte. Frecvența situațiilor de acest fel e în măsură să dovedească că ele nu pot fi opera hazardului.

3. Cercetînd aparatul critic al ediției Candrea, vom fi frapați, din primul moment, de foarte numeroasele concordanțe dintre *Psaltirea Hurmuzachi* și *Psaltirea* slavo-română din 1680 a lui Dosoftei. Afirmînd acest lucru, avem în vedere, în sensul celor spuse mai sus, numai situațiile în care cele două texte merg împreună, opunîndu-se tuturor celorlalte versiuni luate în considerație de filologul român. Este vorba fie de forme identice, fie de forme care prezintă unele diferențe de amănunt, fără a înceta să se opună prin aceasta celorlalte texte. Pentru a face evident acest lucru și a oferi baza necesară discuției, înșirăm mai jos un număr de concordanțe între *Psaltirea Hurmuzachi* și *Psaltirea* lui Dosoftei, așa cum apar ele în aparatul ediției Candrea. Exemplele sînt grupate, în ordine, pe psalmi, și versete. Primul dintre termenii puși în relație este din *Psaltirea Scheiană* celălalt (ceilalți) din *Psaltirile Hurmuzachi* și *Dosoftei*. N-am notat formele existente în celelalte psaltiri, întrucît ele coincid de obicei cu cele existente în *Psaltirea Scheiană* sau sînt foarte apropiate de acestea. În cazul cînd între *Psaltirile Hurmuzachi* și *Dosoftei* sînt semnalate unele diferențe de amănunt, am reprodus ambele forme, folosindu-ne de siglele H (=Hurmuzachi) și D (=Dosoftei)[4].

Ps. II, 11 : *lucrați — șerbiți;* III, 5 : *audzi-mă — me audzi;* IV, 6 : *grăiră — grăescu;* V, 3 : *rugăciuriei — rugiei;* V, 6 : *de — către;* V, 12 : *multă—mulțimea;* V, 13 : *se laudă — lăuda-se-voru* H, *să vor lăuda* D ; VI, 7 : *suspirile — suspinrulu* H, *suspinul* D ; VII, 2 : *gonitorii — ce me gonescu* H, *cei ce mă gonesc* D ; VII, 5 : *vrăjmașul mieu — vrăjmașii miei;* VIII, 8 : *supus-ai — ai plecatu* H, *le plecași* D ; IX, 6 : *cuntirit-ai — cuntinriși* H, *contenișI* D ; X,6 : *ploae — ploa-va;* XII, 4 : *audzi-me — me ascultă;* XIII, 2 : *se vadză — a vedea;* XIII, 3 : *bire — bunrătate;* XIII, 5 : *înfricară-se — să temură* D, *temură-se* H ; XIII, 6 : *upuvăință — nedejdea;* XVI, 5 : *călcăturile — urmele;* XVI, 6 : *cuventele — graiurile;* XVII, 3 : *agiutoriu mie — sprejenitoriulu mieu;* XVII, 9 : *rădică-se —*

[4] Întrucît nu am reținut asemănările și deosebirile de ordin fonetic dintre versiuni, am reprodus ca atare cuvintele din aparatul ediției Candrea, chiar atunci cînd din comoditate editorul a notat printr-o singură formă situațiile identice din punct de vedere lexical, dar diferite din punct de vedere fonetic, existente în două sau mai multe versiuni. Pentru a le face mai accesibile cititorilor revistei, am „interpretat" unele lecțiuni transliterate de autorul ediției.

sui H, *suitu-s-au* D ; XVII, 28 : *pleci — smereşti-i* H, *îi smereşti* D ; XVIII, 3 : *spuse — vesteaşte;* XVIII, 9 : *dzilele — porunca* D, *porîncita* H ; XIX, 7 : *întru — în* ; XXVI, 4 : *se cearcetu — a socoti* H, *să socotesc* D ; XXXI 9 : *n-au mente — no e preceapere* H, *nu iaste priceapere* D ; XXXIV, 13 : *turnă-se — întoarce-se-va* ; XXXIV, 14 : *ugodiiu — îngăduiiu* H, *îngăduiam* D ; XL, 10 : *rădică — mărit-au;* XLI, 11 : *împuta-mi — ponosluia-mi* H, *ponosluia mie* D ; XLVIII, 3 : *measeru — mişel* D, *mişelul* H ; L, 17 : *spure — vesti-va* D, *vesti-vor* H ; L, 19 : *plecată — smerită;* LX, 3 : *reonilor — hicleanilor* H, *vicleanilor* D ; LXVI, 8 : *cumplitele — marginrile;* LXXIII. 11 : *cumplit — svîrşit* H, *sfîrşit* D ; LXXVII, 54 : *limbi — păgînrii* H, *pre păgînii* D ; LXXVIII, 13 : *păscutele — păşunriei* H, *păşunii* D ; LXXXVII, 6 : *vătămaţii — rrăniţi* H, *neşte răniţ* D ; XCIII, 7 : *Dzeul — Dumnedzeul;* CII, 6 : *giudeţu — giudecare* ; CV, 26 : *se piardză ei — ca să-i oboară* D, *a oborri ei* H ; CXVIII, 21 : *leagea — porîncitele* H, *poruncile* D ; CXXXIX, 11 : *băga-veri — oborri-veri* H, *oborî-vei* D ; CXL, 1 : *socoteaşte — ia aminte* D, *ia ame<n>te* H ; CXLIII, 13 : *împlute — pline* D, *plinri* H, CXLV, 3 : *oamerilor — omenreşti.*

Din exemplele înşirate mai sus, se poate observa că diferenţele existente între *Psaltirea Scheiană* (şi celelalte psaltiri din secolul al XVI-lea), pe de o parte, şi *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei*, pe de alta, sînt de natură diversă şi pot fi încadrate, de aceea, în mai multe categorii. Unele dintre ele privesc statutul morfologic al cuvintelor şi constau în modificarea timpurilor verbale sau a numărului substantivelor *(se laudă — lăuda-se-vor, să vor lăuda, suspirile — suspinrulu, suspinul* etc.*)*. Asemenea deosebiri s-ar putea explica foarte bine prin acţiunea independentă a celor ce au elaborat *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei*, indiferent dacă aceştia au avut la dispoziţie o versiune de tipul *Psaltirii Scheiene* sau au tradus direct din slavonă, fără a pune la contribuţie un text românesc. Nici preferinţa marcată pe care o manifestă *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei* pentru viitor, acolo unde *Psaltirea Scheiană* foloseşte prezentul, nu este, ea singură, un argument pentru a susţine că primele două texte au o filiaţie comună. Se ştie că primii noştri traducători redau prezentul verbelor perfective slave fie prin prezentul, fie prin viitorul românesc, după cum sesizau sau nu valoarea temporală reală a formei slave. În foarte multe situaţii însă, *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei* apelează la alţi termeni decît celelalte psaltiri româneşti din secolul al XVI-lea. Coincidenţa întîmplătoare ar putea fi invocată în cazuri izolate, nu şi atunci cînd situaţiile de acest fel abundă. E greu, dacă nu cu neputinţă de explicat prin hazard zeci şi sute de situaţii identice sau foarte asemănătoare. Dacă în unele cazuri autorii se puteau vedea siliţi să apeleze la acelaşi termen în lipsa unui sinonim, există foarte multe cazuri cînd ei puteau alege între mai multe posibilităţi de exprimare. Aşa cum spuneam mai sus, frecvenţa cu care se repetă concordanţele dintre două texte constituie cel mai puternic argument împotriva explicaţiei prin invocarea hazardului[5]. Parcurgînd aparatul critic al primilor 25 de psalmi din ediţia Candrea, am numărat nu mai puţin de 363 de situaţii cînd *Psaltirile Hurmuzachi şi Dosoftei* se grupează împreună (opunîndu-se celorlalte versiuni româneşti din secolul al XVI-lea). Cum

[5] Cf. în această privinţă observaţiile noastre din articolul *Din nou despre raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi şi Evangheliarul din Londra. Chestiuni de metodă*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 6, p. 641—650.

primii 25 de psalmi reprezintă aproximativ 1/7 din textul integral al psaltirii, rezultă că numărul total al concordanțelor dintre cele două texte ar depăși numărul de 2500. Cifra vorbește de la sine și ne scutește de comentarii. Mai adăugăm, totuși, că în amîndouă textele se constată o preferință evidentă pentru unele cuvinte care apar curent în locul anumitor termeni prezenți în *Psaltirea Scheiană* și în celelalte psaltiri. Iată cîteva dintre acestea (primul termen apare în *Psaltirea Scheiană* și în alte psaltiri, al doilea în *Psaltirile Hurmuzachi* și *Dosoftei*): *upovăi — nedejdui, drac — vrăjmaș, measer — mișel, mesereare — milă, agiutoriu — sprejenitoriu, împuta — ponoslui, Dzeul — Dumnedzeul, rădica — înălța.* Repetarea frecventă a unor asemenea termeni ne obligă, în plus, să admitem o filiație comună.

Pe baza tuturor argumentelor prezentate mai sus, avem dreptul să susținem că între *Psaltirile Hurmuzachi* și *Dosoftei* există o relație de filiație, poate nu tocmai ușor de stabilit, dar absolut sigură. Întrucît *Psaltirea* lui Dosoftei din 1680 este cu cel puțin 100 de ani mai nouă decît celălalt text, putem afirma de pe acum că opera mitropolitului moldovean se plasează, direct sau indirect, în descendența versiunii de psaltire conținută în manuscrisul Hurmuzachi. Afirmația este valabilă și dacă admitem, împreună cu Mariana Combiescu, că, tipărindu-și opera, Dosoftei n-a făcut decît să reproducă, cu unele modificări, o versiune moldovenească a psalmilor din prima jumătate a secolului al XVII-lea[6]. Rămîne de stabilit, pe baza unui examen atent al textelor, dacă concordanțele cu *Psaltirea Hurmuzachi* apar și în versiunile manuscrise moldovenești din secolul al XVII-lea, înainte de a le pune în seama mitropolitului Dosoftei.

4. Într-o cercetare publicată într-unul din numerele trecute ale revistei, am semnalat existența unor particularități de tip nordic în limba *Psaltirii* slavo-române atribuite lui Șerban Coresi[7]. Prezența acestor particularități în textul muntenesc din c. 1588—1589, care reia vechea versiune coresiană, ne obligă să presupunem existența unui izvor nordic (moldovenesc, sau, poate, ardelenesc), pus la contribuție de Șerban Coresi. Cercetarea aparatului critic al ediției Candrea e în măsură să ne arate cărui tip de versiune nordică a psalmilor îi aparținea acest izvor. Asemenea *Psaltirii* lui Dosoftei, *Psaltirea* slavo-română din c. 1588—1589 a lui Șerban Coresi prezintă o serie de forme particulare comune cu *Psaltirea Hurmuzachi*, prin care cele două texte se opun *Psaltirii Scheiene* (și celorlalte psaltiri românești din secolul al XVI-lea). Iată cîteva dintre ele (în cele de mai jos, C^2 = *Psaltirea* slavo-română din c. 1588—1589):

Ps. IX, 28: *blăstemu — blăsteme* C^2, *blăstemi* H; IX, 32: *dzise — zise amu* C^2, *dzise amu* H; IX 36: *frîngi — frînge;* XVI, 2: *giudețul — giudecata* H, *judecata* C^2; XVI, 5: *urmele — talpele;* XVI, 8: *lumea — geana* H, *genele* C^2; XVII, 13: *nuori — noorii H, nuorii* D; XVII, 36: *în — pînă în;* XVII, 45: *știa — știuiu* H, *știui* C^2; XVIII, 2: *vîrtute — vîrtos;* XVIII, 6: *uriașul — ispolinul* H, *spolin* C^2; XVIII, 14: *veghii — cruță;* XX, 9: *află — afla-se-va* H, *afla-va* C^2; XX, 14: *sila — putearea;* XXVI, 12: *se pîlcuiescu-se — se răgloti-se* H, *să se va înglota* C^2; XXVI,

---

[6] *Psaltirea de la Mehedia*, în LR, XVII, 1968, nr. 3, p. 259—268.

[7] *Considerații filologice și lingvistice asupra Psaltirii slavo-române atribuite lui Șerban Coresi*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 275—280.

4 : *ura — unrul* H, *pre unul* C^2 ; XXXI, 8 : *deregu-te — te voiu năstăvi* H, *năstăvi-te-voiu* C^2 ; XLI, 9 : *dzise — ce va sponre* H, *spune-va* C^2; XLI, 11 : *gicea-mi — grăiia mie;* XLV, 5 : *veseliră — veseli-vor* H, *veseli-va* C^2 ; XLVIII, 9 : *se izbăvească — izbăvire* H, *izbăvirei* C^2 ; L, 21 : *viței — viţelul;* LV, 10, XCI, 10 : *dracii — vrăjmaşii,* LVII, 11 : *veseleaşte-se — veseli-se-va ;* LXII, 10 : *ei — aceia* H, *iară aceia* C^2 ; LXXII, 12 : *ceşti — adecă aceşti ;* LXXIII, 13 : *învîrtoşaşi — întăriși* H, *întărit-ai* C^2 ; LXXIII, 13 : *frînseşi — zdrobiş ;* LXXII, 13 : *zmeilor — şerpilor ;* LXXIII, 17 : *feceşi — ai faptu* H, *fapt-ai* C^2 ; LXXVII, 2 : *măestriile — măestria ;* LXXXVIII, 38 : *între mere — înaintea mea ;* CI, 7 : *nesăturatul — neiasiteei ;* CV, 38 : *fiele — a feteloru* H, *featelor* C^2 ; CV, 38 : *cumîndară — giungheră* H, *jungheară* C^2 ; CVIII, 15 : *pomeana — pamente.*

Cele spuse mai sus în legătură cu concordanţele dintre *Psaltirile Hurmuzachi şi Dosoftei* rămîn valabile, în întregime, şi în privinţa relaţiilor dintre *Psaltirea Hurmuzachi* şi *Psaltirea* slavo-română a lui Şerban Coresi. Nu încape îndoială că între cele două texte trebuie plasată o legătură de filiaţie. Ţinînd seama de data elaborării celor două texte, este deasupra oricărei îndoieli că alcătuitorii ediţiei din c. 1588—1589 a psaltirii au avut pe masa de lucru o versiune a psalmilor înrudită cu *Psaltirea Hurmuzachi.*

5. Încadrînd în aceeaşi stemă de filiaţie *Psaltirile Hurmuzachi, Dosoftei,* precum şi *Psaltirea* slavo-română din c. 1588—1589, este normal să ne aşteptăm la o serie de concordanţe între aceste trei texte în raport cu celelalte versiuni româneşti din secolul al XVI-lea ale psalmilor. Aparatul ediţiei Candrea ne furnizează şi în această privinţă un număr de situaţii semnificative. Reproducem mai jos cîteva dintre ele :

Ps. IX, 14 : *dracii — vrăjmaşii ;* IX, 20 : *se învîrtoaşe-se — se întăreascâ ;* IX, 28 : *munci — ostenit* H, *usteneală* C^2, *osteninţă* D ; IX, 30 : *se-l aducă — să-l tragă* ; XI, 31 : *cade — va căděa* HD, *căděa-va* C^2 ; X, 2 : *dereptul — iară dereptul ;* IX, 7 : *curata — curăţitu* H, *curăţitu e* C^2D ; XVI, 14 : *săturară-se—sătura-mă-voiu* C^2, *şi mă voiu sătura* HD ; XVII, 7 : *chiemu — chemai ;* XVII, 7 : *ureachea — urechile* ; XVII, 16 : *tuturoru — lumiei ;* XVII, 26 : *preapodobnicii — cuvioşii* H, *preacuvioşii* C^2, *preacuviosul* D ; XVII, 17 : *întorţii — înderetnicii* HD, *îndărăpnicul* D ; XVII, 39 : *n-au putere — nu vor putea ;* XVII, 51 : *mieu — său* ; XIX, 7 : *cunoscu — cunoscui ;* XX, 2 : *în sila — cu puterea* ; XX, 10 : *aprinsu — de foc* ; XX, 14 : *sila ta — puterile tale* HD, *puteriei tale* C^2 ; XXII, 2 : *sătură-me — hrăni-mă* HC^2, *m-am hrănitu-mă* D ; XXVI, 2 : *nu putură — aceia slăbiră* ; XXVI, 4 : *ceiu — cerşuiu* ; XXVI, 4 : *viaţa — vieţiei meale* ; XXXI, 5 : *necuratul — necurăţiile* H, *necurăţiia* C^2D ; XXXIV, 13 : *agiuratul — postul* HC^2, *post* D ; XXXIV, 14 : *pleca-me — mă smerii* HC^2, *mă smeriiam* D ; XXXVI, 6 : *lumea — luminra* ; XXXIX, 3 : *rădică-ne — me scoase-me* H, *scoaseră-mă* C^2, *mă scoasă* D ; XLV, 4 : *suru — sunară* ; XLV, 4 : *Dzeul — Dumnezeu* ; LIV, 24 : *împremidzeadză — nu vor îngiumătăţi* H, *nu-şi vor jumătăţa* C^2D ; LXXIX, 3 : *vîrtutea — puterea* ; XCI, 5 : *faptele — lucrul* H, *lucrurile* C^2H ; XCI, 11 : *un corn — inorogul* HC^2, *inorog* D ; XCIII, 2 : *darea — plată* ; XCVIII, 5 : *rădicaţi — înrălţaţi* HC^2, *nălţat* D ; CII, 4 : *mesereare — milă* HC^2, *mile* D ; CIV, 12 : *nişchită măsură — cu puţin număr* HC^2, *de număr puţintei* D ; CIV, 17 : *într-înşii — înrai<n>te* H, *înnaintea lor* C^2D ; CV, 37 : *fiele — featele.*

6. Fără a intra în discuţia acestor elemente de convergenţă între cele trei texte, care ne-ar duce la rezultate asemănătoare cu cele consemnate la p. 53—55, vom încerca să desprindem, în încheiere, cîteva concluzii pe marginea observaţiilor de pînă acum.

Vreme îndelungată, *Psaltirea Hurmuzachi* a fost socotită un monument oarecum izolat printre celelalte texte româneşti din epoca de început a literaturii noastre. Considerată a fi o traducere independentă a psalmilor, reprezentînd însuşi autograful traducătorului[8], i s-a negat orice legătură cu celelalte versiuni româneşti ale psalmilor din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea. Pusă în circulaţie de I.A. Candrea, opinia aceasta a găsit un larg credit printre oamenii de ştiinţă români din prima jumătate a veacului nostru. Cercetări mai recente[9] au aruncat lumini noi asupra problemei. Nimic nu arată însă mai clar eroarea opiniei lui Candrea decît aparatul critic al ediţiei întocmite de el însuşi. El pune în lumină, în mod indiscutabil, legătura de filiaţie existentă între *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea slavo-română* din c. 1588—1589 şi *Psaltirea* în proză a lui Dosoftei. Desigur, relaţia aceasta nu trebuie înţeleasă, în mod simplist, în sensul că Şerban Coresi şi Dosoftei (eventual traducătorul moldovean anonim din prima jumătate a secolului al XVII-lea) s-au folosit de manuscrisul aflat actualmente în Biblioteca Academiei sau de vreun manuscris foarte asemănător, aflat în ascendenţa sau în descendenţa lui imediată. Singura formulare îngăduită în stadiul actual al cunoştinţelor noastre trebuie să aşeze toate trei textele într-o stemă de filiaţie avîndu-şi punctul de origine (sau unul din punctele de origine) într-o traducere a psalmilor diferită de cea conţinută de *Psaltirile Scheiană* şi *Voroneţeană*, precum şi de *Psaltirile* coresiene din 1570 şi 1577. Fiecare din cele trei texte, inclusiv *Psaltirea Hurmuzachi*, se poate lega şi de această din urmă traducere românească a psalmilor. Faptul este parţial dovedit pentru *Psaltirea* lui Dosoftei[10], dar neprobat şi nici măcar afirmat pînă acum în privinţa *Psaltirii Hurmuzachi*. El este cert pentru *Psaltirea* slavo-română din c. 1588—1589[11].

Procedînd la revizia textului coresian din 1577, socotit a nu mai fi întru totul corespunzător, cărturarii braşoveni au ţinut să consulte cu acest prilej o altă traducere românească, poate mai veche, dar bucurîndu-se de un incontestabil prestigiu. Cîteva decenii mai tîrziu, Dosoftei sau traducătorul moldovean anonim din prima jumătate a secolului al XVII-lea, încercînd să realizeze o nouă versiune a psalmilor, apelează din nou la necunoscuta traducere care servise cîndva la elaborarea *Psaltirii* din c. 1588—1589. Nu am întreprins o cercetare în acest sens, dar nu e exclus ca şi în *Psaltirea* tipărită la Bălgrad în 1651 să se întîlnească ecouri ale aceleiaşi traduceri.

Apelul curent la această veche „întorsură" a psalmilor ne face să presupunem că ea se bucura de o mare notorietate şi de un deosebit presti-

---

[8] I-A. Candrea, *op. cit.*, p.L ; cf. lucrarea noastră *Psaltirea Hurmuzachi, copie sau original?*, în SLLF, III, p. 241—259.

[9] Vezi articolul nostru *Cea mai veche atestare a cuvîntului* **săpun** *şi raportul dintre psaltirile româneşti din secolul al XVI-lea*, în LR, XIX, 1970, nr. 3, p. 247—251.

[10] Vezi I-A. Candrea, *op. cit.*, p. LXIV—LXIX.

[11] *Ibidem*, p. LX—LXIII.

giu printre cărturarii primului veac de literatură românească (1550—1650). Lipsa oricăror date ne oprește să înaintăm mai mult pe calea ipotezelor. Tot ce putem presupune în momentul de față este că traducerea avea o vechime destul de mare de vreme ce ea se reflectă într-unul din cele dintîi manuscrise românești ce ne-au parvenit (*Psaltirea Hurmuzachi*). Nu este cu desăvîrșire exclus ca ea să fi fost pusă sub tipar. Așa s-ar explica mai bine păstrarea și folosirea ei pînă după jumătatea secolului al XVII-lea. Pentru a ști mai mult, va trebui să se întreprindă o cercetare minuțioasă a *Psaltirii Hurmuzachi*, examinîndu-se acest monument de limbă mai ales în raporturile sale cu texte similare din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. A venit momentul ca acest important manuscris, pe nedrept neglijat pînă în prezent, să fie pus în adevărata lui valoare printr-o exegeză conștiincioasă și competentă.

Iunie 1977

COPIȘTII *CODICELUI STURDZAN*

DE

GH. CHIVU

1. Codicele miscelaneu păstrat în fondurile Bibliotecii Academiei R.S. România sub cota ms. rom. nr. 447 (*Codex Sturdzanus*) conține un număr de 21 de texte, majoritatea românești (*Scriptura din ceriu a Domnului nostru a lui Isus Hristos*, f. 1r/1 — 10r/7 ; *Pravila sfinților părinți* — fragment, f.10v ; *Cuvîntul svîntului Pavel apostol de ieșirea sufletelor*, f. 11r—15v ; *Cuvîntul de îmblare pre la munci*, f. 16r—37r/4 ; așa-numitele *Cugetări în ora morții*, f. 37r/5—57r/2 ; o *Rugăciune de scoatere a dracului*[1], f. 76r/ ; un *descîntec* (?), f. 76v/15 — 22 și f. 77r/17 — 19 ; *Legenda lui Avram*, f. 77r—78v, 80, 79r/1—10[2] ; *Legenda Sfintei Vineri*, f. 90r—97v ; *Întrebarea creștinească*, f. 98r—107v/7 ; cîteva *rugăciuni*[3], f. 108v/5—110r/4; *Tîlcovania evangheliei de la judecată*[4], f. 110r/5—115r/15 și *Frați dragi*, f. 115v—122v/14), trei slavo-române (*Rugăciunea Sfîntului Sisinie*, f. 57r/3—63r/9 și două versiuni ale omiliei de Paști : *Să neștire buru creștiru*, f. 63v—67v și *Oarecire era un părinte*, f. 79r/11 — 79v), patru slavone

с к д т с т с т
чи ка побае исхдитисъ крть готовае же стаа іереискы и бжтвнаа лургїе, f. 68r —

н ч н к
— 75v ; чи вернїе дїакостка вели, f. 81r—89v/13; un text neidentificat, f. 108r—108v/5 și заклинаите дияволе, f. 123r—124v) și unul unguresc, scris cu slove chirilice (*Tatăl nostru*, f. 76v/1—15)[5].

Este știut că numai șase dintre textele enumerate mai sus (*Legenda Duminicii*, *Rugăciune de scoatere a dracului*, *Legenda Sfintei Vineri*, *Întrebarea creștinească*, *Frați dragi* și

н ч н к
чи вернїе дїакостка вели) sînt însoțite de însemnări ce conțin numele copistului (Grigore) și acela al satului (Măhaci) în care trăia acesta la sfîrșitul veacului al XVI-lea și începutul celui următor (29 ianuarie 1583 — 10 mai 1619)[6]. Identificarea persoanelor care au alcătuit celelalte scrieri amintite și a localității (ariei lingvistice) din care proveneau aceștia rămîne, de aceea, o sarcină a cercetătorilor manuscrisului.

2. Referindu-se, în cadrul ediției sale, la textele românești cuprinse în *Codicele Sturdzan*, B.P. Hasdeu stabilea distincția între *textele măhăcene*

---

[1] B.P. Hasdeu (*Cuvente den bătrîni*, II, București, 1879, p. 171) intitulează textul *Fragment dintr-o conjurațiune*.

[2] Fila 80 a fost numerotată greșit, locul ei fiind înainte de fila 79.

[3] B.P. Hasdeu (*op. cit.*, p. 213), denumește textul *Fragment liturgic*.

[4] În lucrarea citată, p. 225, fragmentul poartă titlul *Zise Domnul*.

[5] Cf. Ion Bianu, R. Caracaș, *Catalogul manuscriptelor românești*, II, București, Leipzig, Viena, 1913, p. 167—170.

[6] B.P. Hasdeu (*op. cit.*, p. 175) afirmă că ultimul text al codicelui (заклинаите дияволе ar fi scris de un preot pe nume Simeon. Textul, o rugăciune de alungare a diavolului, conține într-adevăr numele citat. Credem însă că nu scribul ultimelor două file ale *Codicelui Sturdzan* purta acest nume, ci, cel mult, copistul textului de pe care sînt reproduse acestea.

şi *textele bogomilice*[7]. Primele erau atribuite popii Grigore (textele „semnate" citate în paragraful anterior, plus *Legenda lui Avram* şi omilia *Oarecire era un părinte*)[8], unui ucenic al acestuia (omilia *Să neştire buru creştiru*)[9] şi altor doi copişti anonimi ce locuiau nu departe de Măhaci (rugăciunile intitulate de B.P. Hasdeu *Fragment liturgic*[10] şi „predica" *Zise Domnul*[11]). Celelalte („textele bogomolice" : *Cuvîntul svîntului Pavel apostol, Cuvînt de îmblare pre la munci, Rugăciunea Sfîntului Sisinie* şi *Cugetările în ora morţii*) se considera că fuseseră scrise toate de o singură persoană, un posibil adept al sectei lui Bogomil[12].

Acestor cinci autori de texte româneşti (patru măhăceni şi unul nemăhăcean) li se adaugă, conform afirmaţiei autorului citat, un posesor ulterior al codicelui, care ar fi compus, inspirat de *Legenda Duminicii*, fragmentul de pe fila 10^{v} *(În ştire să vă fie oamenilor)*[13].

Argumentul invocat de B.P. Hasdeu pentru stabilirea paternităţii popii Grigore asupra *Legendei lui Avram* şi a omiliei *Oarecire era un părinte* a fost compararea grafiei textelor respective cu aceea a scrierilor urmate de însemnările ce conţin numele preotului măhăcean. Tot grafia l-a determinat pe marele filolog să considere că primul rînd din *Să neştire buru creştiru* aparţine de asemenea lui Grigore şi, concluzie firească, persoana care a continuat să scrie filele 63^{v}—67^{v} nu putea fi decît un ucenic al preotului transilvănean.

Deşi interesează mai puţin discuţia de faţă, care urmăreşte să stabilească în primul rînd copiştii *Codicelui Sturdzan* şi abia după aceea localitatea (aria geografică) în care trăiau aceştia, menţionăm plasarea scrierii *Fragmentului liturgic* şi a „predicii" *Zise Domnul*, de către doi „colaboratori" ai popii Grigore, „în vreun sat nu tocmai departe de Măhaciu, căci altminterea ar trebui să presupunem o călătorie prea lungă înainte şi îndărăt pentru bietul caiet de vreo 15 foi, pe care popa Grigore, umplînd paginele cele albe de la sfîrşit, l-a legat apoi la un loc cu alte scrieri manuscrise ale sale"[14].

Pentru a proba tăria acestui argument, în contextul raporturilor de paternitate stabilite de B.P. Hasdeu, este suficient să amintim că aşanumitele *texte bogomilice*, scrise şi ele în afara Măhaciului, provin, după părerea marelui filolog, „din Ţara Românească sau, cel puţin, din Braşov"[15].

3. În ciuda contradicţiei semnalate anterior, toţi cei care s-au oprit asupra *Codicelui Sturdzan* au subscris la opiniile formulate de B.P. Hasdeu.

Faptul că numărul „colaboratorilor" popii Grigore şi, implicit, numărul textelor considerate a fi scrise de aceştia diferă, în unele lucrări, de cele menţionate în volumul al doilea al *Cuventelor*, nu înseamnă, după părerea noastră, o revizie a opiniei emise de Hasdeu, ci o lectură mai

---

[7] B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. XLII.
[8] *Ibidem*, p. 1, 76, 181.
[9] *Ibidem*, p. 1, 76.
[10] *Ibidem*, p. 1, 213.
[11] *Ibidem*, p. 1, 223.
[12] *Ibidem*, p. 247, 260.
[13] *Ibidem*, p. XLII; vezi şi Ion Bianu, R. Caracaş, *op. cit.*, p. 168; cf. Gh. Chivu, *Un text românesc inedit în „Codex Sturdzanus":* **Pravila Sfinţilor părinţi"** *(fragment)*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 281.
[14] B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 223.
[15] *Ibidem*, p. XLIII.

puţin atentă a unor comentarii nu totdeauna clare. În acelaşi mod credem că se pot explica afirmaţiile potrivit cărora unele texte, *măhăcene (Zise Domnul*[16] şi *Să neştire buru creştiru*[17]*)*, dar şi *bogomilice (Cuvîntul apostolului Pavel*[18], *Legenda Sfîntului Sisinie*[19] şi *Cugetări în ora morţii*[20]), ar fi scrise de acelaşi preot Grigore. La fel acelea, foarte răspîndite, care consideră *Codicele Sturdzan* scris de o singură persoană (Grigore)[21], eventual de două (Grigore şi copistul *textelor bogomilice*)[22].

4. Sînt, totuşi, opiniile lui B.P. Hasdeu corecte? Încercînd să răspundem la această întrebare, am pornit, firesc, de la examinarea grafiei textelor semnate de popa Grigore. Scopul era, pe de o parte, stabilirea caracteristicilor scrisului preotului măhăcean şi, pe de altă parte, constatarea unei eventuale evoluţii a acestora, ştiut fiind că prima însemnare autografă datată provine din 29 ianuarie 1583 (f. 89ᵛ/14 — 16), iar ultima din 10 mai 1619 (f. 122ᵛ/14—17).

Putem acum afirma cu certitudine că, în copierea textelor, Grigore a utilizat constant o semiuncială înaltă, urîtă, puţin plecată spre dreapta, scrisul lui putînd fi recunoscut cu uşurinţă (fig. 1 şi 2).

Cum acest fel de a scrie nu se regăseşte în prima filă a *Legendei Duminicii* (fig. 3), text încheiat de popa Grigore la 19 martie 1601[23] (fig. 4),

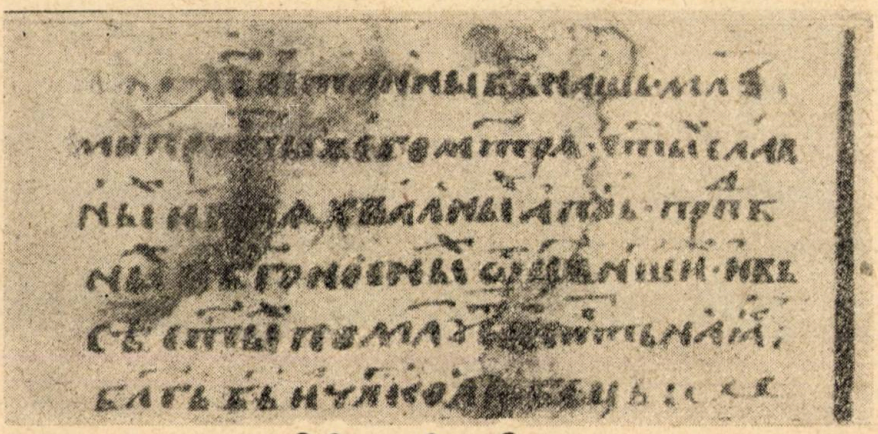

н ч н к

Fig. 1.—чи вернїе дїакоства вели, f. 89ᵛ/1—6.

---

[16] N. Drăganu, *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea*?, în „Dacoromania", IX, 1936—1938, p. 221; cf. Ion Gheţie, *Rolul textelor coresiene în procesul de unificare a limbii române literare*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, III, Bucureşti, 1974, p. 133; idem, *Filiaţia catehismelor luterane din secolele al XVI-lea — al XVII-lea*, în LR, XXIV, 1975, nr. 2, p. 164.

[17] Cf. Ion Gheţie, *Baza dialectală a României literare*, Bucureşti, 1975, p. 311.

[18] M. Gaster, *Chrestomatie română*, I, Leipzig, Bucureşti, 1891, p. C.

[19] *Ibidem*.

[20] G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de filologie română «Alexandru Philippide»", XI—XII, 1944—1945, p. 97—98, 99.

[21] Vezi Sextil Puşcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj, Bucureşti, 1937, p. 88; cf. M. Gaster, *loc. cit.*

[22] Vezi V.A. Urechia, *Schiţe de istoria literaturii române*, Partea I, Bucureşti, 1885, p. 67—68.

[23] Vezi Gh. Chivu, *op. cit.*, p. 282; cf. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 65—66; Ion Bianu, R. Caracaş, *op. cit.*, p. 168.

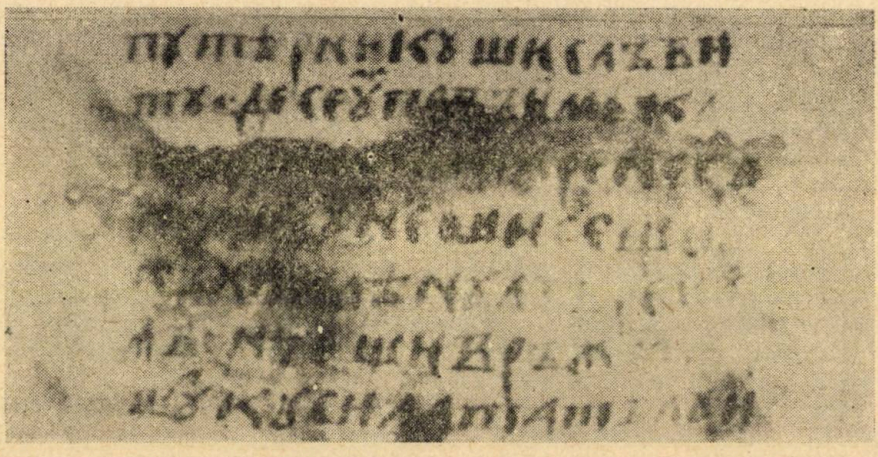

Fig. 2. — *Fraţi dragi*, f. 122^{v}/1—7.

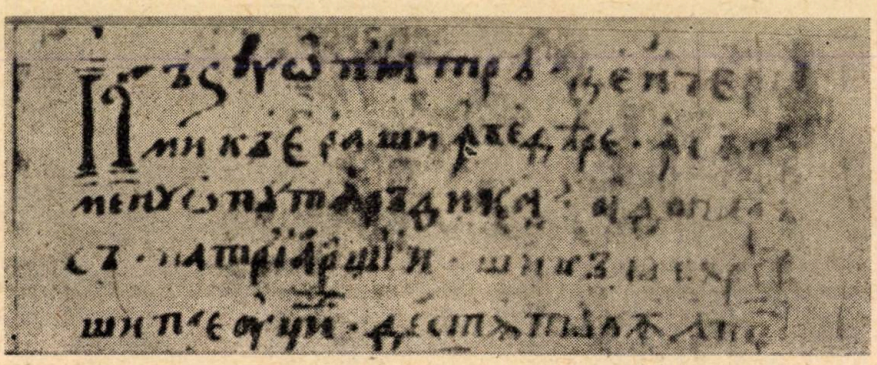

Fig. 3. — *Legenda Duminicii*, f. 1^{r}/7—11.

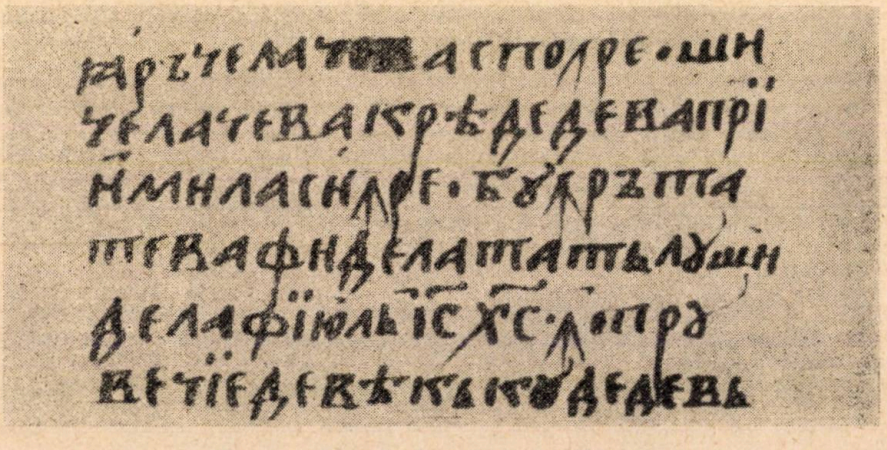

Fig. 4. — *Legenda Duminicii*, f. 10^{r}/1—6.

iar hîrtia celor două porțiuni (f. 1 și f. 2—10) este și ea diferită, rezultă că începutul textului a fost refăcut de o altă persoană decît Grigore[24] cîndva după 1619.

Aceeași concluzie este sugerată și de diferența dintre cerneala utilizată în scrierea celor două porțiuni de text (brună în fila 1, neagră și roșie, specifice popii Grigore, în celelalte file) și de numărul diferit de rînduri aflate pe pagină (17, respectiv 19, pe cele două fețe ale filei 1, dar în mod constant 16 pe paginile scrise de preotul măhăcean).

Reconstituirea actualei file 1[25] s-a făcut, mai mult ca sigur, după o altă versiune a apocrifului decît cea „sturdzană" și, în aceste condiții, în stabilirea paternității, localizării și filiației *Legendei Duminicii*, fila 1 trebuie discutată aparte.

La o asemenea atitudine îndeamnă și constatarea unor caracteristici lingvistice diferite în fila 1 față de următoarele. Ne referim la asimilarea vocalică regresivă *Dumnădzău* (f. 1[v]/13) (în restul textului *e* nu s-a transformat niciodată în *ă*) și la conservarea fără excepție a lui *n* latin intervocalic : *adonară-să* (f. 1[v]/9—10), *oaminilor* (f. 1[v]/2—3) (în porțiunea scrisă de popa Grigore *n* a fost totdeauna rotacizat).

Primul fenomen menționat ne face să credem că scrierea filei 1 s-a putut face într-o zonă situată mai la nord de Măhaci[26] (probabil nordul Moldovei sau nord-estul Transilvaniei) sau că, eventual, versiunea utilizată provenea de aici. Al doilea ar putea proba fie copierea filei 1 într-o zonă nerotacizantă, fie utilizarea unui original nerotacizant[27].

Dintre aceste două posibilități o alegem pe cea mai simplă : fila 1 din *Legenda Duminicii* a fost copiată, probabil, în Măhaci sau în apropierea acestuia de pe un original din nordul Moldovei sau din nord-estul Transilvaniei. Pledează pentru aceasta și absența oricăror date referitoare la circulația *Codicelui Sturdzan* în afara ariei centrale a Transilvaniei.

Oricine compară un text semnat de popa Grigore cu *Legenda lui Avram* (fig. 5) sau cu omilia *Oarecire era un părinte* (fig. 6), scrise amîndouă, în continuare, de aceeași persoană, observă existența unor caracteristici grafice diferite.

Știut fiind că preotul măhăcean își păstrează cu o constanță uimitoare maniera grafică, este și mai frapantă această diferență atunci cînd comparăm textele mai sus menționate cu *Rugăciunea de scoatere a dracului* (fig. 7), scrisă de popa Grigore pe prima filă a caietului astăzi incomplet (f. 76—80) care le conține și pe celelalte două.

Diferite sînt de asemenea cerneala (fila 76[r] este scrisă cu cerneală neagră, constant utilizată de popa Grigore, filele 77[r]—80[v] cu cerneală brună și roșie) și numărul de rînduri din pagină (17 pe fila 76[r], 19—20 pe filele 77[r]—80[v]).

---

[24] Cf. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 44 ; Ion Bianu, R. Caracaș, *op. cit.*, p. 168.

[25] Lacuna existentă la începutul *Legendei Duminicii* corespunde la aproximativ 3 file dintr-un manuscris în 8°. Nu putem ști, însă, dacă „restauratorul" anonim al codicelui a reconstituit, odată cu actuala filă 1, și celelalte două, în prezent pierdute, întrucît în momentul respectiv, acestea s-ar putea să se fi păstrat.

[26] Cf. Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 314.

[27] Cf.C. Pascu, *Istoriea literaturii și limbii române din secolul XVI*, București, 1921, p. 113.

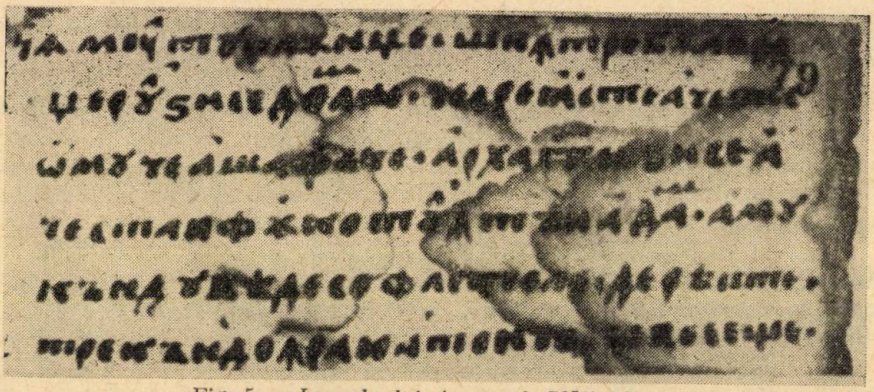

Fig. 5. — *Legenda lui Avram*, f. 79r/1—6.

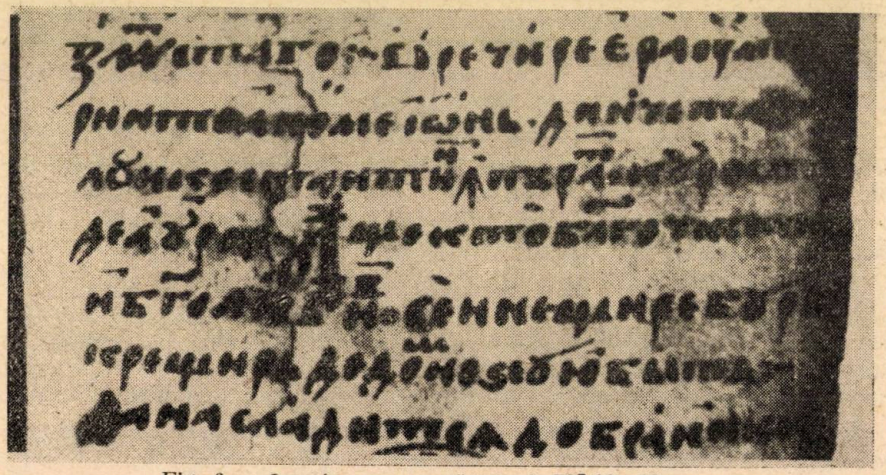

Fig. 6. — *Oarecine era un părinte*, f. 79r/13—19.

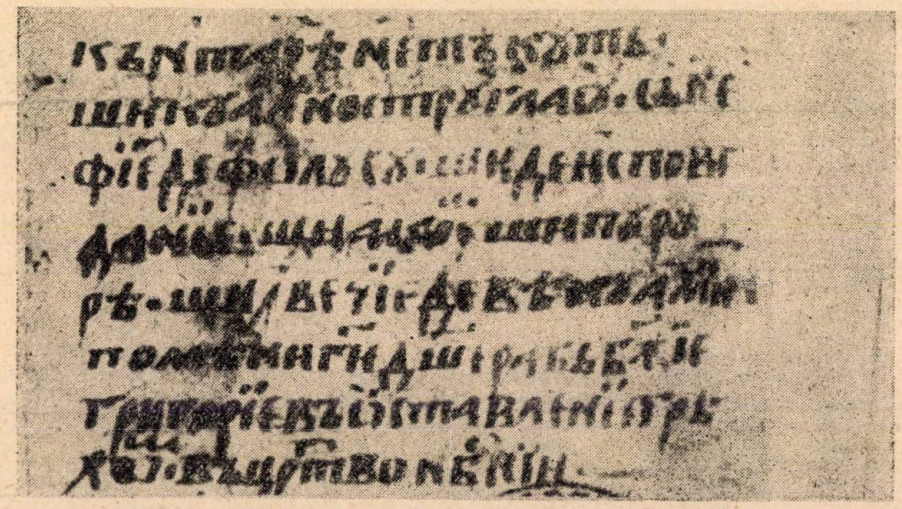

Fig. 7. — *Rugăciune de scoatere a dracului*, f. 76r/10—17.

Explicația acestor deosebiri nu poate fi decît una singură : *Legenda lui Avram* și omilia *Oarecire era un părinte* sînt scrise de altcineva decît popa Grigore[28].

Avînd în vedere dispunerea textelor citate după o filă scrisă de preotul din Măhaci (f. 76[r]), înclinăm să credem că autorul lor era, foarte probabil, un măhăcean sau un locuitor al vreunei sat din apropiere[29].

Pe baza analizei tipului de scriere am eliminat deci, din seria lucrărilor considerate copiate de popa Grigore, două. Compararea grafiei arată însă cu certitudine că așa-numitul *Fragment liturgic* (fig. 8), atribuit de B.P. Hasdeu unui anonim măhăcean[30], aparține preotului transilvănean. Textul este scris, de altfel, cu tipul de cerneală neagră utilizat de Grigore.

Această identificare ne ajută să localizăm cu precizie în zona Măhaciului scrierea, de către un alt anonim, a „predicii" *Zise Domnul* (fig. 9), textul fiind încadrat, conform celor afirmate mai sus, între două scrieri copiate de preotul din Măhaci : *Fragmentul liturgic* și „predica" *Frați dragi*. Localizarea copierii acestui text, propusă de B.P. Hasdeu în urmă cu aproape un secol[31], are abia acum dovezi extralingvistice certe.

Am arătat în altă parte[32] că ultimului copist discutat trebuie să i se atribuie de asemenea copierea, din *Pravila* coresiană, a fragmentului

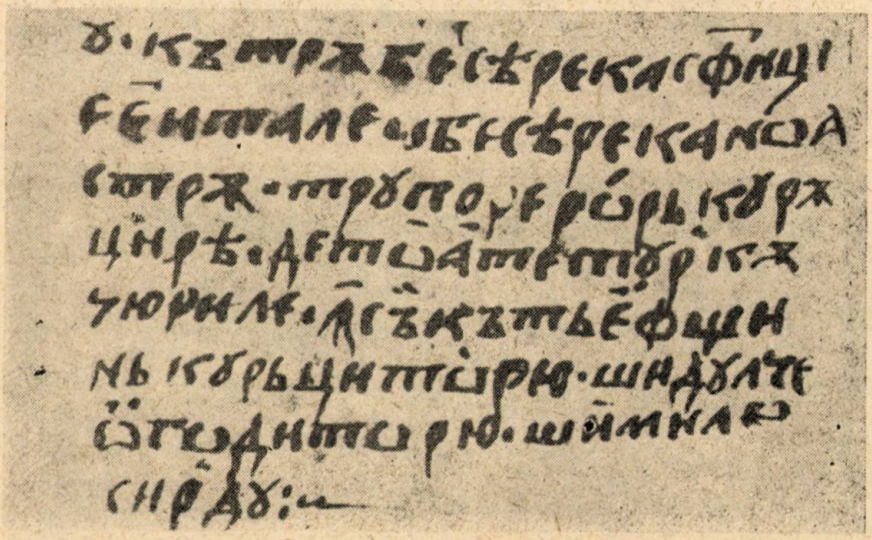

Fig. 8. — *Fragment liturgic*, f. 108[v] /11—18.

[28] Cf. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 1, 76, 181 ; Ion Gheție, *op. cit.*, p. 311.

[29] Întinderea relativ mare a celor două scrieri (5 file) ne determină să considerăm puțin probabilă copierea lor ulterioară, într-o localitate îndepărtată de Măhaci, pe file rămase eventual goale. Spre aceeași concluzie ne conduce și apariția, în partea de jos a filelor 76[v] și 77[r] a *descîntecului* datorat copistului „predicii" *Zise Domnul*. Cînd a fost scris acest text (ca de altfel și *Tatăl nostru* unguresc de pe f. 76[v]/1—15), *Legenda lui Avram* și *Oarecire era un părinte* erau deja copiate.

[30] B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 1, 213.

[31] *Ibidem*, p. 223 ; vezi, mai sus, p. 60.

[32] Vezi Gh. Chivu, *op. cit.*, p. 282.

În ştire să vă fie oamenilor (fig. 10), scrierea *descîntecului* de pe filele 76v/15—22, 77r/17—19 (fig. 11) şi acel *Tatăl nostru* unguresc scris cu slove chirilice pe fila 76v/1—15[33] (fig. 12).

În toate aceste scrieri se întîlneşte acelaşi tip de slove semiunciale neregulate, dînd impresia unui om puţin familiarizat cu migăloasa îndeletnicire a copierii textelor. Cerneala are o culoare brun închis, iar rîndurile, de obicei în număr de 23—24 pe pagină, sînt foarte adesea strîmbe.

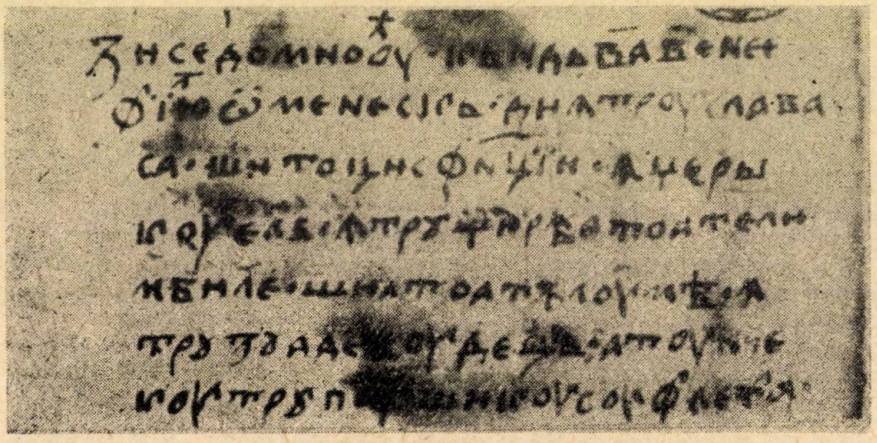

Fig. 9. — *Zise Domnul*, f. 110r/5—11.

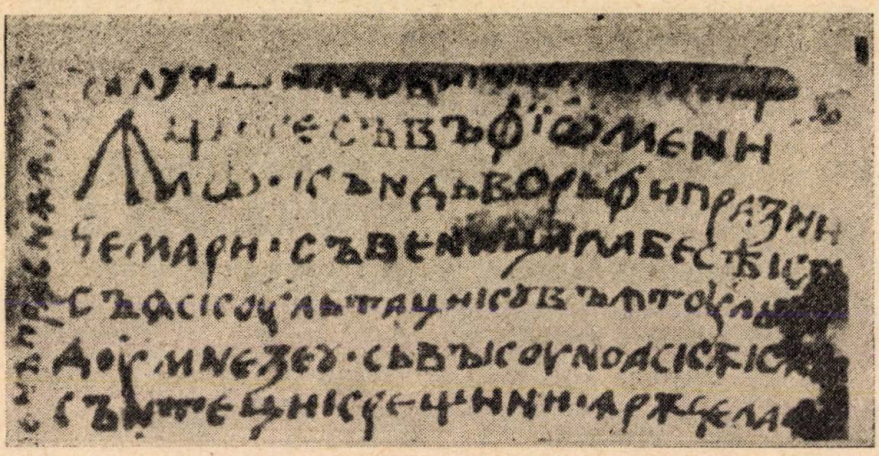

Fig. 10. — *În ştire să vă fie oamenilor*, f. 10v/1—7.

Analiza scrisului arată că aşa-numitele *texte bogomilice* sînt copiate de aceeaşi persoană (fig. 13), originară, probabil, din nordul Hunedoarei[34]. Ne aflăm în faţa unei frumoase scrieri semiunciale influenţate de cursivă, specifică unei persoane îndelung exersate în copierea textelor chirilice. Cerneala, totdeauna brună, este înlocuită cu chinovarul atunci cînd sînt

[33] Cf. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 7.
[34] Vezi Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 316.

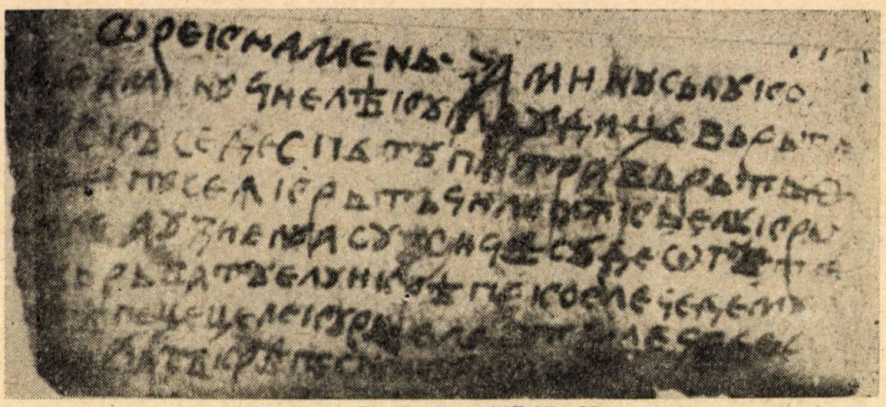

Fig. 11. — *Descintec*, f. 76ᵛ/15—22.

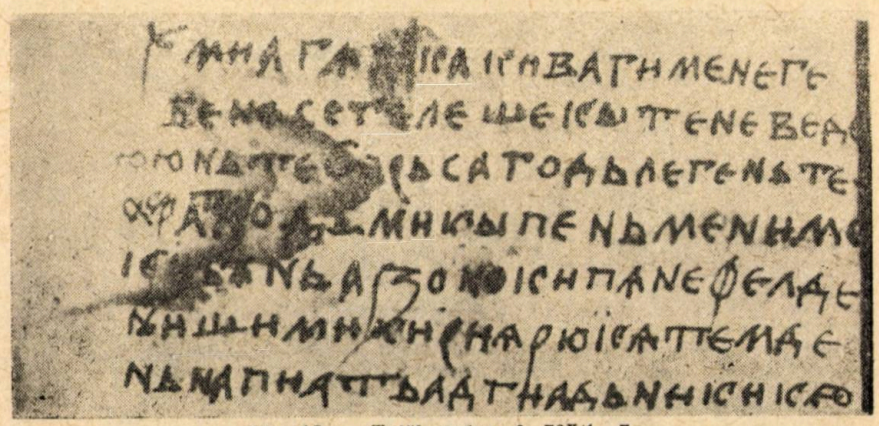

Fig. 12. — *Tatăl nostru*, f. 76ᵛ/1—7.

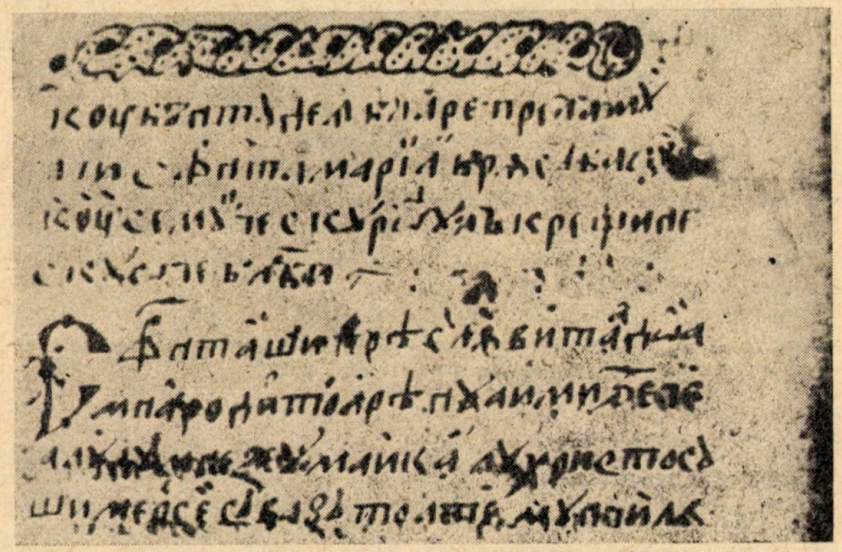

Fig. 13. — *Cuvint de îmblare pre la munci*, f. 16ᵉ/1—8.

caligrafiate unele inițiale sau titluri. Rîndurile sînt întotdeauna drepte, oglinda paginii are contururi precis delimitate, iar numărul rîndurilor pe filă oscilează, cu foarte mici excepții, între 14 și 16. Pe primele pagini ale *Cuvîntului apostolului Pavel* și *Cuvîntului de îmblare pre la munci* sînt desenate cu roșu și negru două frontispicii.

Cuvîntul apostolului Pavel, *Cuvîntul de îmblare pre la munci*, *Cugetările în ora morții* și *Legenda Sfîntului Sisinie* formează, deci, indiscutabil, o unitate. Și un ultim argument, foarte puternic, în favoarea acestei unități : scrierea textelor citate pe același tip de hîrtie de proveniență sibiană.

Cine a scris, însă, omilia *Să neștire buru creștiru*? Grafia textului (fig. 14) arată că ea aparține în întregime aceleiași persoane, fără nici o

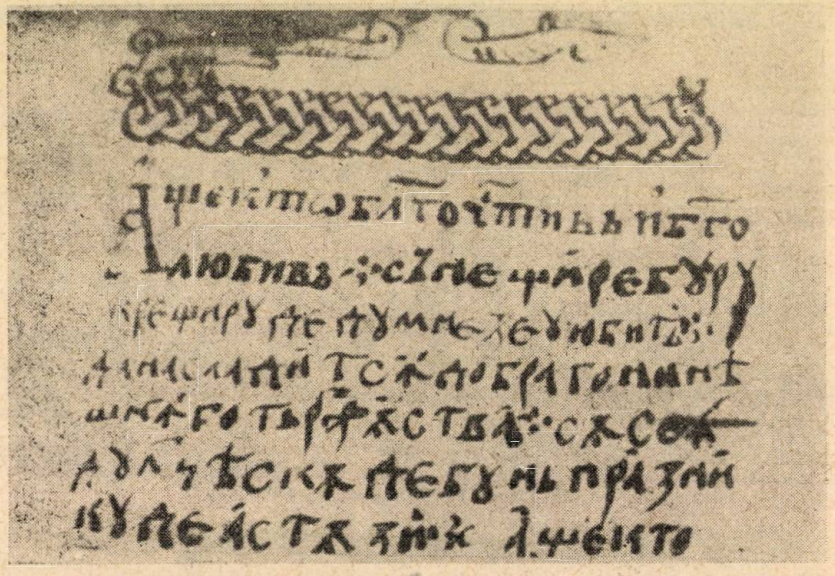

Fig. 14. — *Să neștire buru creștiru*, f. 63ᵛ/1—7.

eg ătură cu popa Grigore. Preotul măhăcean nu îndruma, se pare, pe nimeni în munca migăloasă de copiere a vechilor scrieri românești[35] și ar fi greu de presupus că cineva obișnuit să reproducă textele fără eforturi inutile (în textele lui Grigore lipsesc frontispiciile, inițialele ornate, titlurile scrise cu majuscule etc.) ar fi desenat (sau și-ar fi îndemnat ucenicul să deseneze) frontispiciul de pe fila 63ᵛ.

Analiza hîrtiei și a structurii caietelor în porțiunea din *Codicele Sturdzan* în care apare acest text (f. 63ᵛ—67ᵛ) arată un fapt surprinzător, menit să se alăture acelora prin care D. Russo[36] contesta influența

---

[35] Cf. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 1, 76. Era dealtfel surprinzătoare copierea cu bună știință în cadrul aceluiași manuscris a două variante ale aceleiași scrieri *(Oarecire cra un părinte*, atribuit de Hasdeu popii Grigore, și *Să neștire buru creștiru*, considerată a fi scrisă, sub îndrumare, de ucenicul acestuia).

[36] D. Russo, *Studii bizantino-române : Textele eshatologice din Codex Sturdzanus și pretinsul lor bogomilism ; Învățăturile lui Pseudo-Neagoe*, București, 1907, p. 3—29.

bogomilismului asupra literaturii române : *Să neștire buru creștiru* face parte din așa-numitul „codice antegrigorian"[37] ce cuprinde presupusele *texte bogomilice*. Fiind scris pe ultima pagină a unui caiet de 8 file (f. 63^{v}) și pe alte 4 file, de aceeași proveniență sibiană, ce formau un nou caiet (f. 64—67)[38], este exclusă posibilitatea copierii textului în Măhaci (sau în apropierea acestuia) după ce micul codice „bogomilic" (f. 11—67) intrase în posesia popii Grigore[39].

Exact ca în cazul copistului *Cuvîntului apostolului Pavel*, *Cuvîntului de îmblare pre la munci*, *Cugetărilor în ora morții* și *Legendei Sfîntului Sisinie*[40], locul de origine al persoanei care a scris *Să neștire buru creștiru* trebuie căutat într-o zonă limitrofă Banatului, eventual nordul Hunedoarei, în care o particularitate ca rotacismul putea coexista, la începutul secolului al XVII-lea cu [*ń*] (*dintîni* 64^{v}/16—17).

În ceea ce privește cele trei scrieri slavone la care nu am făcut nici o referire : *Liturghierul* (f. 68^{r}—75^{v}) (fig. 15), textul neidentificat (f. 108^{r}—108^{v}/5) (fig. 16) și *Rugăciunea de scoatere a dracului* (f. 122^{r}—124^{v}) (fig. 17), fiecare aparține unei alte persoane.

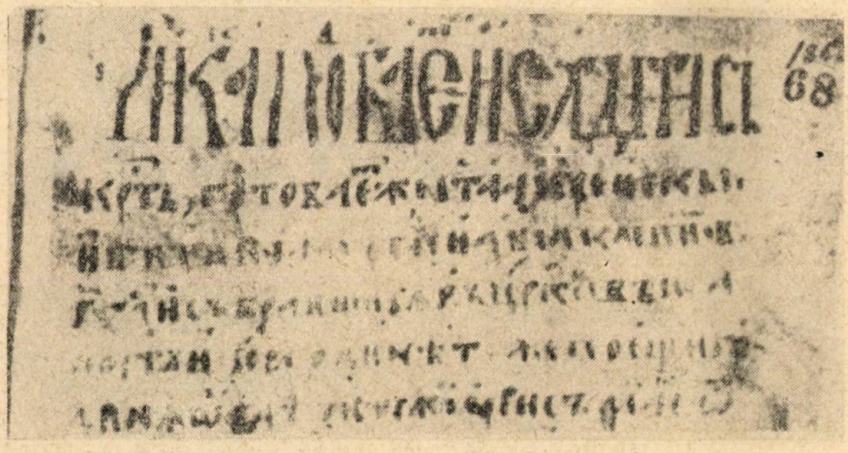

Fig. 15. — *Liturghier* slavon, f, 68^{r}/1—6.

5. Sintetizînd rezultatele cercetării prezentate în paginile anterioare, notăm că textele cuprinse în *Codicele Sturdzan* sînt scrise de nouă persoane diferite. Trei dintre acestea au copiat numai texte slavone (ne referim la scrierile citate în paragraful anterior), două (Grigore și unul dintre „colaboratorii" lui) texte în majoritate românești, dar și un text slavon (Grigore), respectiv unul unguresc („colaboratorul" lui), iar patru numai texte românești.

---

[37] B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. XLII—XLIII.

[38] Sfîrșitul omiliei lipsind, este de presupus că aceste patru file făceau parte tot dintr-un caiet complet.

[39] Cf. B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. XLI. În ciuda aparențelor, nu au fost aduse încă argumente hotărîtoare în sprijinul ideii că popa Grigore ar fi fost acela care a unit textele ce formează actualul *Codice Sturdzan*.

[40] Vezi Ion Gheție, *op. cit.*, p. 316.

Trei dintre copiștii textelor românești locuiau în Măhaci sau în apropierea acestuia (ne referim la Grigore și la cei doi „colaboratori" ai săi care au scris *În știre să vă fie oamenilor*, *Zise Domnul* și *descîntecul*, respectiv *Legenda lui Avram* și *Oarecire era un părinte)*.

Tot în Măhaci sau în împrejurimi a locuit, după cît se pare, și persoana care a copiat fila 1 din *Legenda Duminicii*.

Departe de această localitate, probabil în nordul Hunedoarei, locuiau copiștii de la care ne-au rămas, pe de o parte, omilia *Să nești re buru creștiru* și, pe de altă parte, așa-numitele *texte bogomilice*.

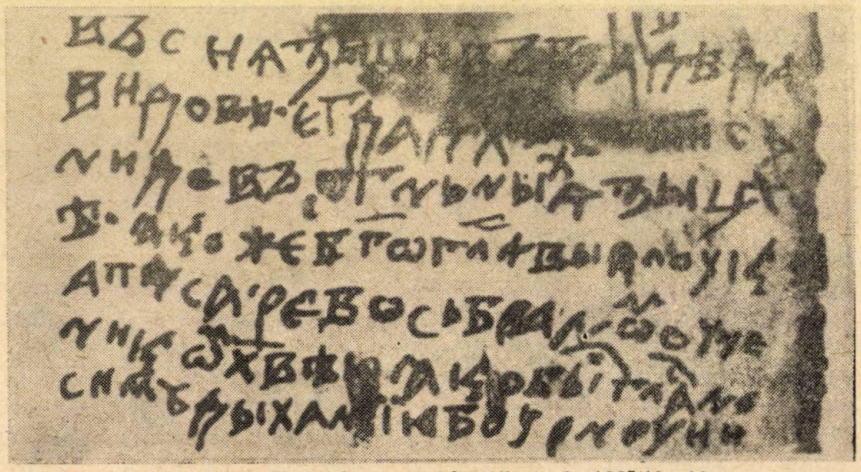

Fig. 16. — Text slavon neidentificat, f. 108r/10—16.

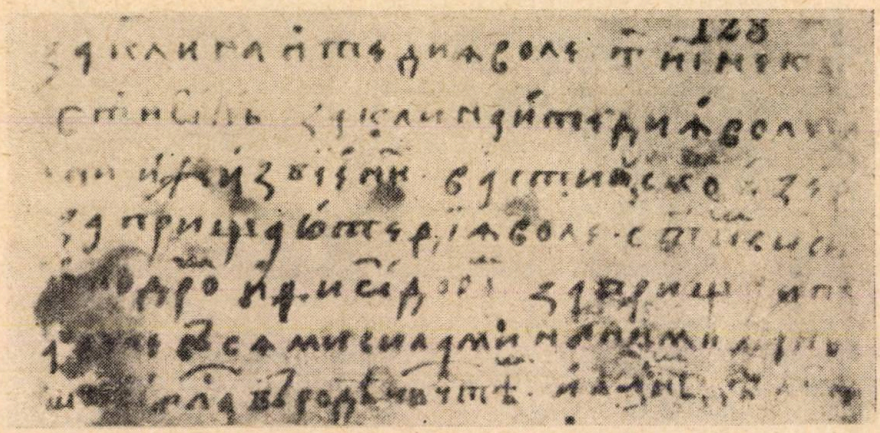

Fig. 17. — ЗАКЛИНАНИЕ ДИАВОЛЕ, f. 123r/1—7.

Lista copiștilor celor 16 texte românești cuprinse în *Codicele Sturdzan* este următoarea :

— popa Grigore : *Legenda Duminicii* (fără fila 1), *Rugăciunea de scoatere a dracului*, *Legenda Sfintei Vineri*, *Întrebarea creștinească*, *Fragmentul liturgic*, *Frați dragi ;*

— copist *a* : *Legenda Duminicii* (fila 1) ;
— copist *b* : *În știre să vă fie oamenilor, descîntecul, Zise Domnul ;*
— copist *c* : *Legenda lui Avram, Oarecire era un părinte ;*
— copist *d* : *Cuvîntul svîntului Pavel apostol, Cuvînt de îmblare pre la munci, Cugetări în ora morții, Rugăciunea Sfîntului Sisinie ;*
— copist *e* : *Să neștire buru creștiru.*

Fără să urmărim o substituire a împărțirii în *texte măhăcene* și *texte bogomilice* cu o alta, remarcăm că textele românești discutate se grupează, din punctul de vedere al locului unde au fost scrise, în *măhăcene* și *nemăhăcene* (nord-hunedorene). Implicațiile acestei constatări și mai ales ale acelora inserate în paginile anterioare asupra studiului acestui vechi miscelaneu românesc sînt ușor de bănuit.

Aprilie 1977

CONSIDERAȚII FILOLOGICE ASUPRA UNUI VECHI TEXT ROMÂNESC

DE

MAGDALENA GEORGESCU

În cadrul unei acțiuni de inventariere a tuturor versiunilor românești din secolul al XVI-lea ale rugăciunii *Tatăl nostru*, întreprinsă în vederea editării lor, am depistat o variantă reprodusă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" cu mențiunea *Manuscris circa 1556 (Transilvania)*[1]. Alături de această variantă, în locul amintit se mai publică încă șase versiuni mai recente ale aceleiași rugăciuni, însoțite de indicații sumare privind locul și data primei apariții. Cele mai multe dintre aceste variante sînt reproduceri din diverse cărți tipărite (*Noul Testament*, Bălgrad, 1648; *Liturghie*, Iași, 1679; *Biblia*, București, 1688; *Noul Testament*, Smirna, 1838 etc.). O notă a redacției, intitulată *Limba noastră și un poliglot*, îl lămurește pe cititor asupra scopurilor urmărite prin publicarea rugăciunilor amintite: „Redactorul acestei foi fu însărcinat, nu așa demult, de la Viena, ca să adune mai multe variante de *Rugăciunea Domnului* din cele mai depărtate timpuri de cînd se află vreo carte sau vreun manuscris compus ori tradus în limba noastră română. Scopul cel mai de aproape al preaînvățaților filologi ai Germaniei este ca, într-un poliglot mare, ce se tipărește în feliuri de limbi, să se treacă și variantele *Tatăl nostrului* în limba română, mai vîrtos din două pricini cumpănitoare:

1) pentru ca să se cunoască, măcar din atîta, cam prin ce schimbări au trecut această limbă din timpuri și veacuri și

2) ca învățații să aibă prilej a alătura limba română de celelalte limbi romanice"[2].

După ce se mai arată că variantele au fost comunicate de Timotei Cipariu[3], se publică șapte specimene de limbă română conținînd textul rugăciunii *Tatăl nostru*[4]. Versiunea care ne interesează, precedată, așa cum s-a arătat mai sus, de indicația *Manuscris circa 1556 (Transilvania)*, nu este însoțită de nici o altă informație suplimentară privitoare la locul, data și împrejurările în care a fost descoperită. În continuare, reproducem în transcriere interpretativă textul acestei rugăciuni, apărut în nr. 17 din 23 aprilie 1845 al revistei „Foaie pentru minte, inimă și literatură":

Părintele nostru,
Cela ce eşti în ceriu,
Sfîntu-i numele tău.
Să vie împărăţiia ta.
Să fie voia ta.

---

[1] Nr. 17 din 23 aprilie 1845, p. 133.
[2] „Foaie pentru minte, inimă și literatură", nr. 17 din 23 aprilie 1845, p. 133.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*, p. 133–134.

Cumu-i în ceriu,
Aşea şi pre pămînt.
Pînea noastră cea săţioasă
Dă-ne-o noao astăzi
Şi ne iartă datoriile noastre,
Ca şi noi se iertăm
Datoriia datornicilor noştri.
Să nu ne duci în ispită.
Ci să ne izbăveşti de hitleanii.

În această formă, versiunea *Rugăciunii domneşti* nu figurează în nici unul din monumentele de limbă română datînd din secolul al XVI-lea sau atribuite acestui secol. În scopul identificării manuscrisului din care fusese extrasă versiunea publicată în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", am cercetat descrierile alcătuite de Timotei Cipariu pentru manuscrisele care i-au fost cunoscute [5]. Am constatat, în felul acesta, că dintre manuscrisele prezentate de Timotei Cipariu în *Principia de limba şi scriptura*, nici unul nu este atribuit de autor secolului al XVI-lea. Totuşi, unul dintre ele, cel descris sub **Rr** şi atribuit de autor secolului al XVII-lea, conţine o versiune comentată a *Rugăciunii domneşti*, intitulată *Tatăl nostru cu tîlc*[6]. Acest manuscris miscelaneu, cunoscut pentru fragmentul de geografie a Transilvaniei, inserat între filele 101 şi 103[7], se păstrează astăzi la Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei R.S. România sub cota 100.

Comparînd textul rugăciunii *Tatăl nostru*, publicat în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", cu textul din manuscrisul miscelaneu nr. 100 al Bibliotecii din Cluj-Napoca, se constată că, dacă facem abstracţie de comentarii, cele două versiuni sînt identice. Dăm mai jos, în transcriere interpretativă, textul integral din miscelaneul amintit, cu menţiunea că, pentru a înlesni compararea celor două rugăciuni, textul propriu-zis al rugăciunii se publică cu aldine:

f. 16r [10]Ocenaş[8] cu tîlc[9]

Părintele nostru, cela ci eşti[10] mai mare îngerilo*r* **din ceriu** şi oamenilo*r* de pre pămînt le eşti[10] iertătoriu de păcate, alegîn*d* celo[15]ra ci să vo*r* ruga sfinţiei tale cu credinţă iertave*r* prenşii[11],

f. 16v **Sfîntu-i numele tău** întru inimile celo*r* direpţi, că cei di/[1]repţi cu numele tău[12] să roagă în toată vreamea.

Să vie împărăţiia ta, doamne, cînd va veni împărăţiia sfinţiei tale, atunci cînd să va ară[5]ta[13] fiiu*l* omenesc viind spre nuorii ceriului, că celo*r*

---

[5] *Principia de limba şi scriptura*, ed. a II-a, Blaj, 1866, p. 101—103, 113—116, 120—121.
[6] *Ibidem*, p, 103, 114.
[7] *Ibidem*, p. 114.
[8] Scris: ѡче наши
[9] Scris: тлъ (к)
[10] Scris: (щ) є
[11] Scris: пре↑шїи; altă lecţiune posibilă: *pre inşii*.
[12] Adăugat deasupra rîndului de aceeaşi mînă.
[13] Scris: арс та.

direpţi li să ști tocmeala carea le-au făgădui*t* duhu*l* sfînt mainte din tocmeala lumiei.

Să fie voia ta, cu[10] mu-i în ceriu, aşea şi pre pămînt. Aşa-u zi*s* duhu*l* sfînt, cumu-i slujesc[14] îngerii[15] în ce*r* cu tocmeala ceaea ci le-au da*t* mai-marele puterilo*r*, cu*m* ai zice[16] cela ce-au făcu*t* cu duhu*l* lui[15] cel sfînt toate cîte sînt şi cu învăţătura sa au tocmi*t* toată lumea, aşea şi oamenii[17]
f. 17r de pre pămînt să fie tot destoi//[1]nici după tocmeala îngerilo*r*.

Pînea noastră cea săţioasă[15] sau spornică
Dă-ne-o noao astăzi.

Ce nu[12] grăiaşte de această pîne ci mîncă*m* de ne sătură*m* trupu[5]rile noastre în ceastă lume, ce zice[16] de sfînta cuminecătură că zice*m* noi, to*ţ* oamenii, la ceasu*l* morţii să ne-o dea, ci celo*r* direpţi le easte[18] de folo*s* sfînta pîne, ia*r* celo*r* greşiţi[10] le va fi de ama*r* şi-i va băga în muncile de veaci.

Şi ne iartă datoriile noastre,
Ca şi noi să iertă*m*
Datoriia datornicilo*r* noştri.

Cu*m* ai zice[16] să ne ispovedi*m* păcatele [15]în ceastă lume ca să rumpem zapisu*l* vrăjmaşului, că cu cîte greşim noi nepriitoriu*l* toate le scrie. Deci[19] pentru acea noi să ne rugă*m*/
f. 17v **[1]Să nu ne duci în ispită[15]**, întru asupreale,
Ci să ne izbăveşti[20] de hitleanii ceia ci prilăstesc lumea. Că a ta easte [5]împărăţiia şi putearea şi mărirea în vecie nesfîrşită[21], amin.

Făcînd abstracţie de comentarii şi analizînd doar textul propriu-zis al rugăciunii inserate în ms.rom. 100 de la B.A.R. — filiala Cluj-Napoca, se constată că acesta este identic cu versiunea reprodusă de T. Cipariu în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". Întrebarea care se ridică în mod firesc este următoarea : ce l-a determinat pe T. Cipariu să afirme că versiunea publicată de el datează din 1556, de vreme ce manuscrisul în discuţie nu oferă informaţii nici în legătură cu data şi locul copierii, nici în legătură cu persoana copistului?

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să aducem în discuţie descrierea făcută de T. Cipariu fragmentului de geografie a Transilvaniei inserat în acelaşi manuscris şi copiat de persoana care a scris şi *Ocenaş cu tîlc*. Astfel, în nr. 25 din 21 iunie 1847 al revistei „Organul luminării", T. Cipariu editează sus-amintitul fragment geografic, însoţindu-l

---

[14] Scris : слоѹскь (ж) ; altă lecţiune posibilă : *slujăsc*.
[15] Următoarele două cuvinte adăugate marginal de aceeaşi mînă.
[16] Scris : зи (ч) ; altă lecţiune posibilă : *zici*.
[17] Scris : шаменїн
[18] Scris : ѡ ; altă lecţiune posibilă : *easti*.
[19] Scris : ре (ч) ; altă lecţiune posibilă : *dece*.
[20] Scris : изьжвещи.
[21] Scris : несфрьшитж.

de o notiță bibliografică și de cîteva comentarii filologice, în care arată că textul publicat nu este redacția primă, ci constituie o copie după o traducere din limba maghiară[22]. Bazîndu-se pe critica de text, T. Cipariu arată că „timpul compunerii se determinează prin datul anului 1556, înainte de care nu s-au putut scrie, și capetul secolului XVII, cînd Transilvania nu mai era sub principii catolici"[23]. Prin urmare, T. Cipariu fixează termenul *a quo* al prototipului în anul 1556. Pentru a data copia manuscrisă pe care o editează, T. Cipariu arată că „nu ne rămîne alta decît numai dupre limbă a judeca despre vechimea acestor fragmente care însă e tot aceea a cărților de la 1580 pînă către 1640, ci neîndoitu mai aproape de cel dintîi decît de al doilea termen"[24]. Asupra justeței acestor afirmații vom reveni mai jos, cînd ne vom referi la datarea manuscrisului. Deocamdată, important este să se observe că toate concluziile la care ajunge T. Cipariu în legătură cu data la care a fost copiat fragmentul de geografie a Transilvaniei sînt valabile pentru textele din prima parte a manuscrisului miscelaneu nr. 100, inclusiv *Ocenaș cu tîlc*, copiate de una și aceeași persoană. Așadar, trebuie să înțelegem, din cele spuse pînă aici, că, publicînd în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" o versiune a rugăciunii domnești, T. Cipariu o datează în 1556 prin raportare la data scrierii prototipului fragmentului geografic, cînd normal era s-o dateze prin raportare la data copierii acestuia. Rămînînd în limitele datării prin limbă propuse de T. Cipariu însuși, trebuie să precizăm că data la care ar fi putut fi scrisă această versiune nu este 1556, ci 1580—1640. Dar aceste limite nu pot fi acceptate, întrucît ele au fost stabilite pe baza unui criteriu ineficient din punct de vedere metodologic[25]. Or, se știe că pentru datarea textelor vechi, mijlocul cel mai sigur este cercetarea filigranelor[26]. Pe baza acestei metode s-a stabilit că textele din prima parte a manuscrisului românesc 100 de la B.A.R. — filiala Cluj-Napoca, între care și *Ocenaș cu tîlc* au fost copiate în secolul al XVII-lea, mai probabil în prima jumătate a acestui secol[27]. Așadar, afirmația lui T. Cipariu în legătură cu vechimea versiunii publicate în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" este infirmată de examenul filigranologic, care ne arată că aceasta a fost copiată nu în 1556, ci în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Pentru a stabili ce grai, eventual ce graiuri, se reflectă în textul discutat, este necesar să se invoce principalele particularități lingvistice ale acestuia. Dar, înainte de a trece la analiza acestora, nu este lipsit de interes să arătăm care este raportul dintre această versiune și celelalte versiuni cunoscute în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, întrucît, după cum se va vedea, această investigație este în măsură să arunce lumină și asupra straturilor de limbă reflectate de textul nostru.

---

[22] *Loc. cit.*, p. 131—132.
[23] *Ibidem*, p. 132.
[24] *Ibidem*.
[25] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 474; cf. și Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974, p. 76.
[26] Ion Gheție, *op. cit.*, p. 80.
[27] Vezi lucrarea noastră *Un vechi manuscris românesc:* **Glosele Cipariu**, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 291—293.

Compararea celor zece versiuni din secolul al XVI-lea ale rugăciunii *Tatăl nostru*[28] duce la reliefarea unor asemănări și a unor deosebiri, pe baza cărora s-au putut identifica trei versiuni de bază :

1. Versiunea din *Evangheliarul slavo-român*, Sibiu, 1551—1553, f. 10^{v}—11^{r}.

2. Versiunea din *Catehismul* tipărit de Coresi la Brașov, în 1559 — 1560, f. 8^{v}.

3. Versiunea Luca Stroici tipărită în lucrarea lui S. Sarnicki, *Statuta y Metrika Przwileiow Koronnych*, Cracovia, 1594, p. 1224.

Prezentarea paralelă a celor trei texte ilustrează deosebirile în temeiul cărora s-au stabilit versiunile de bază :

ES	Coresi, Catehism	Sarnicki
Tată nostr	**Tatăl** nostru	**Parintele** nostru
Cine ești în cer	**Ce** ești în cer	**Ce** ești în ceriu
Svinţească-se numele tău	Sfinţească-se numele tău	Svinţască-se-numele tău
Și se vie împaraţiia ta	Să vie împărăţia ta	Să vie împărăţia ta
Și se fie voia ta	**Fie** voia ta	**Să fie** voia ta
Cum în cer	Cum în ceri	Cumu **e** în ceriu
Așa și pre pomînt	Așa și pre pămînt	Așa și pre pămîntu
Pita noastră săţioasă	**Pita** noastră săţioasă	**Pînea** noastră săţioasă
Dă-ne astădz	Dă-ne **noauă** astăzi	Dă **noauă** astăzi
Și ne iarta noao	Și iartă noao	Și iartă noauă
Datoriele noastre	**Greșalele** noastre	**Dătoriile** noastre
Cum **iartăm** și noi	Cum **iertăm** și noi	Cum și noi **lăsăm**
Datornicilor noștri	**Greșiţilor** noștri	**Datornicilor** noștri
Și nu **ne du** în **ispita**	Și nu **ne duce** în **năpaste**	Și nu **aduce pre noi** în **ispită**
Însa izbăvește-ne de reu	**Ce ne izbăvește pre noi de hitleanul**	**Ce ne mîntuiaște de fitleanul**
Că a ta easte împărăţia	Că a ta e împărăţie	Că e a ta împărăţie
Și putere și **slava**	Și putearea și **slava**	Și putearea și **cinstea**
În **vecie.** Amin.	În **vecie.** Amin.	În **vecii vecilor.** Amin.

Comparînd versiunea publicată de T. Cipariu cu cele trei versiuni de bază din secolul al XVI-lea, se constată că :

1. Versiunea Cipariu nu reproduce cu fidelitate absolută nici una din versiunile de bază cunoscute în secolul al XVI-lea.

2. Versiunea Cipariu se singularizează prin :

a) înlocuirea formei verbale din sintagma *sfinţească-se numele tău*, prezentă în absolut toate versiunile din secolul al XVI-lea, cu construcţia *sfîntu-i numele tău ;*

b) înlocuirea conjuncţiei *cum* prin *ca* în formula *ca și noi să iertăm* . . . ;

---

[28] În ordine cronologică, aceste rugăciuni apar după cum urmează : *Evangheliarul slavo-român*, Sibiu, 1551—1553, f. 10^{v}—11^{r} (=ES) ; Coresi, *Catehism*, Brașov, 1559—1560, f. 8^{r} ; Coresi, *Tetraevanghel*, Brașov, 1560—1561, f. 10^{r}, 142^{v} (=CT_2) ; Coresi, *Cazania I*, Brașov (?), 1567, p. 459 ; Coresi, *Liturghier*, Brașov, 1570, f. 36^{v} ; *Evangheliarul de la Londra*, copiat în anul 1574 de Radu de la Mănicești, f. 12^{r}, 153^{v} (=EL_2) ; Coresi, *Cazania a II-a* Brașov, 1581, p. 621 ; S. Sarnicki, *Statuta y Metrika Przwileiow Koronnych*, Cracovia, 1594, p. 1224 (=Sarnicki). Versiunea Megiser, greșit atribuită secolului al XVI-lea, nu a fost inclusă aici. În legătură cu această problemă, vezi articolul lui Eugenio Coseriu, *Die rumänische Sprache bei Hieronymus Megiser (1603)*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 473—480.

3. Versiunea Cipariu conține unele asemănări cu versiunea din *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu, pe de o parte, și cu versiunea Luca Stroici, pe de altă parte.

4. În porțiunea finală, care nu face parte propriu-zis din textul rugăciunii, dar care figurează în majoritatea versiunilor cunoscute (excepție fac doar CT_2 și EL_2), versiunea Cipariu se apropie de varianta din *Liturghierul* lui Coresi prin utilizarea cuvîntului *mărirea* (în *Liturghier: măriia)* acolo unde celelalte variante conțin cuvîntul *slava* (sau *cinstea*, la Luca Stroici).

Pentru a înlesni verificarea acestor observații, prezentăm în continuare versiunea dată de Cipariu, însoțită de versiunile din ES și din Sarnicki:

ES	Cipariu	Sarnicki
Tată nostr	**Părintele** nostru	**Parintele** nostru
Cine ești în cer	Cela **ce** ești în ceriu	**Ce** ești în ceriu
Svinţească-se numele tău	*Sfîntu-i* numele tău	**Svinţască-se** numele tău
Și se vie împaraţiia ta	Să vie împărăţiia ta	Să vie împărăţia ta
Cum în cer	Să fie voia ta	Să fie voia ta
Aşa şi pre pomînt	Cumu-**i** în ceriu	Cumu **e** în ceriu
Pita noastră săţioasă	Aşea şi pre pămînt	Aşa şi pre pămîntu
Dă-ne astădz	**Pînea** noastră cea săţioasă	**Pînea** noastră săţioasă
Şi ne iarta **noao**	Dă-ne-o **noao** astăzi	Dă **noauă** astăzi
Datoriele noastre	Şi ne iartă	Şi iartă **noauă**
Cum **iartăm** şi noi	Datoriile noastre	Datoriile noastre
Datornicilor noştri	Ca şi noi să **iertăm**	Cum şi noi *lăsăm*
Şi nu ne du în ispita	Datoriia datornicilor noştri	Datornicilor noştri
Însa **izbăveaşte**-ne *de reu*	Să nu ne duci în ispită	Şi nu aduce pre **noi** în ispită
Că a ta easte împaraţiia	**Ci** să ne **izbăveşti de hitleanii**	**Ce** ne *mîntuiaşte* **de fitleanul**
Şi putere şi s l ạ v a	Că a ta easte împărăţiia	Că e a ta împărăţie
În vecie. Amin	Şi putearea şi **mărirea**[29]	Şi putearea şi *cinstea*
	În vecie nesfîrşită. Amin.	În vecii vecilor. Amin.

Alăturarea acestor trei texte este în măsură să evidenţieze asemănările existente între versiunea Cipariu şi celelalte două versiuni amintite, punînd în lumină faptul că versiunea Cipariu reproduce cu destulă fidelitate o versiune de tip nordic, şi anume versiunea Luca Stroici. Către sfîrşit, versiunea Cipariu conţine două elemente care o deosebesc de versiunea Luca Stroici şi o apropie de versiunea din ES. Nu este însă mai puţin adevărat faptul că aceste două elemente *(ierta* în loc de *lăsa* şi *izbăvi* în loc de *mîntui)* se regăsesc şi în Coresi, încă din *Catehism*, dar numai în temeiul existenţei lor nu se poate face o apropiere între versiunea Cipariu şi versiunile coresiene, întrucît ar însemna să se ignoreze deosebirile care sînt incomparabil mai numeroase decît asemănările. Prin urmare, versiunea Cipariu reproduce două versiuni de tip nordic, cu elemente care ar putea, eventual, să-şi aibă sursa şi în redacţiile sudice, mai precis coresiene, ale rugăciunii domneşti. În favoarea acestei ultime ipoteze trebuie invocată asemănarea sus-amintită dintre versiunea Cipariu şi *Liturghierul* lui Coresi.

---

[29] În *Liturghierul* lui Coresi (1570), acest ultim pasaj are următoarea formă: *Că a ta easte împărăţiia şi tăriia şi măriia, tatăl şi fiiul şi sfîntul duh* etc.

Pentru a lămuri raportul dintre versiunea Cipariu și celelalte versiuni din prima jumătate a secolului al XVII-lea, este necesar să se urmărească modul în care acestea se grupează în funcție de asemănările și deosebirile constatate în urma comparării lor[30]. În acest scop, dăm în continuare textul versiunii Cipariu, însoțit de prezentarea pasajelor deosebite existente în celelalte versiuni din secolul al XVII-lea[31]. (Menționăm că deosebirile fonetice nu au fost luate în considerație):

versiunea Cipariu	**Celelalte versiuni contemporane**
Părintele nostru	Cat. M; Tatăl nostru (CS, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2)
Cela ce ești în ceriu	NT_2; Ce ești (CS, Cat. M, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2)
Să vie împărăția ta	CS, Cat. M, Megiser, Mol. Bihor, NT_1, NT_2; omis în Cod. T și Bocatius
Să fie voia ta	CS, Cat. M, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2
Cumu-i în ceriu	CS, Cat. M, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2
Așea și pre pămînt	CS, Cat. M, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2
Pînea noastră cea sățioasă	Cat. M. Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2; Pita (CS); de toate zilele (Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1, NT_2)
Dă-ne-o noao astăzi	CS, Cat. M, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1 NT_2
Și ne iartă datoriile noastre	greșalele (CS, Cat. M, Cod. T, Megiser, Mol. Bihor); păcatele (Bocatius, NT_1, NT_2)
Ca și noi să iertăm	Cum (CS, Cat. M, Bocatius, Megiser, Mol. Bihor, NT_1); Cum să putem ierta și noi (Cod. T); Că și noi încă iertăm (NT_2)
Datoriia datornicilor noștri	greșiților noștri (CS, Cod. T, Megiser, Bocatius, Mol. Bihor, NT_1); greșalele greșiților noștri (Cat. M); Tuturora carii ni-s deatori noao (NT_2)
Să nu ne duci în ispită	Mol. Bihor; în cale de ispită (Megiser); năpaste (CS, Cat. M, Cod. T, Bocatius, NT_1, NT_2)
Ci să ne izbăvești de hitleanii	hitleanul (CS, Cat. M, Mol. Bihor, NT_2) de rău(l) (Megiser, NT_1); hitleanul omis la Bocatius; de hitleanul, de ghevolul (Cod. T)

Iată pe scurt observațiile rezultate din această comparație:

1. Versiunea Cipariu se deosebește de celelalte versiuni din secolul al XVII-lea prin trei elemente specifice, care nu se mai regăsesc în nici o altă variantă contemporană ei:

— *sfîntu-i* în loc de *sfințească-se;*
— *datoriile* în loc de *greșalele* sau *păcatele;*
— *datornicilor* (în loc de *greșiților).*

2. Versiunea Cipariu conține în comun cu versiunea din *Catehismul Marțian* formula de început *Părintele nostru* (în loc de *Tatăl nostru)* notat în celelalte șapte versiuni.

---

[30] Pentru criteriile pe baza cărora se stabilesc tipurile de versiuni, vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 661—679; Ion Gheție și Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, București, 1975, p. 126—128, 141.

[31] În prima jumătate a secolului al XVII-lea, versiunile cele mai cunoscute ale rugăciunii domnești sînt inserate în următoarele manuscrise și tipărituri: *Catehismul Marțian* (=Cat. M), *Codex Sturdzanus* (=CS), *Codicele Todorescu* (=Cod. T), Hieronymus Megiserus, *Specimen quintaginta diversarum atque inter se differetium linguarum et dialectorum...*, Francoforti, 1603 (=Megiser); Melchior Bocatius, *Oratio Domenica Polyglottos*, Cassovia, 1614, p. 9 (=Bocatius); *Manuscrisul popii Ioan din Pocioveliște-Bihor*, alcătuit în c. 1640 (=Mol. Bihor); *Noul Testament*, Bălgrad, 1648, f. 8r (=NT_1), 83r (=NT_2). Siglele din afara parantezelor indică pasajele identice.

3. Versiunea Cipariu conține în comun cu versiunile din Cat. M, Cod. T și Mol. Bihor formula *pînea noastră săţioasă* (față de *pînea noastră cea de toate zilele* din celelalte variante).

4. Versiunea Cipariu conține în comun cu Megiser și Mol. Bihor cuvîntul *ispită* acolo unde în toate celelalte versiuni apare *năpaste*.

5. În sfîrșit, așa cum s-a putut vedea, versiunea Cipariu conține un mare număr de elemente — identităţi sau asemănări — comune cu toate versiunile contemporane.

Analiza acestor identităţi și asemănări, pe de o parte, și deosebiri, pe de altă parte, pune în lumină faptul că variantele discutate reprezintă texte dependente, mai precis contaminate[32], provenind din versiuni care au circulat în secolul anterior.

Știind că versiunea Cipariu reproduce originale de tip nordic cu unele infiltrații din versiuni sudice, este interesant de văzut în ce măsură se reflectă această împrejurare în limba textului nostru[33].

În domeniul *foneticii* notăm :

— *a* analogic în *datoriile* (f. 17r/11—12), *datornicilor* (17r/13) ;

— *ă* protonic păstrat : *făgăduit* (16v/7—8), *grăiaște* (17r/3), *păcatele* (17r/14), *părintele* (16r/11), *vrăjmașului* (17r/16) ;

— *e* medial aton netrecut la *i* : *îngerilor* (16r/12), *numele* (16v/17), *oamenilor* (16r/12—13), *omenesc* (16v/5), *veni* (16v/3) ;

— *e* final păstrat : *lume* (17r/15), *păcatele* (17r/14), *scrie* (17r/18), *trupurile* (17r/4—5) ; excepție face pronumele relativ *ci* (16r/11, 15, 16v/12, 17r/4, 17v/2) ;

— *î* nu s-a „diftongat" în *pîne* (17r/9), *pînea* (17r/1) ;

— labiale moi : *tocmeala* (16v/8—9, 12) ;

— labiale nealterate : *să fie* (16v/18), *veni* (16v/3), *viind* (16v/5).

— dentale moi : *de* (16r/13), *destoinici* (16v/18—17r/1) ;

— *z* (nu *dz)* în cuvinte de origine latină : *astăzi* (17r/3), *ai zice* (16v/14, 17r/14), *zis* (16v/11) ;

— *z*, *ț* moi : *astăzi* (17r/3), *împărăţiia* (16v/2, 3), *morții* (17r/7), *ai zice* (17v/14), *zicem* (17r/6—7) ; *s* este dur în pronumele reflexiv *să* (16r/15) ;

— *ș* moale înainte de *i* : *greșim* (17r/17), *nesfîrșită* (17v/5), *ocenași* (16r/10), *și* (16v/6) ;

— *m* în *să rumpem* (17r/15) ;

În domeniul *morfologiei* se remarcă următoarele particularităţi :

— păstrarea formei etimologice la pers. 3 sg. a indicativului prezent : *ști* (16v/7) ;

— forme verbale iotacizate : *viind* (16v/5).

---

[32] Pentru sensul atribuit termenului *texte contaminate*, vezi lucrarea lui Liviu Onu, *Texte conectate și texte contaminate*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, vol. II, București, 1971, p. 127—134.

[33] Menționăm că materialul a fost extras nu numai din textul propriu-zis al rugăciunii, ci și din comentariile care o însoțesc. Totodată ținem să arătăm că, pentru a nu lungi excesiv expunerea, nu vom indica repartiția dialectală a fiecărui fenomen în parte. Principalele lucrări pe baza cărora am stabilit circulația teritorială a particularităților invocate sînt : Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975 ; Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971.

Analiza răspîndirii teritoriale a acestor particularități pune în lumină faptul că textul se caracterizează printr-un amestec de fonetisme și forme întîlnite în mai toate ariile geografice ale țării. Urmărirea circulației acestor fenomene în prima jumătate a secolului al XVII-lea, cînd a fost scris textul, duce la delimitarea a două straturi de limbă, unul de tip sudic și altul de tip nordic. Faptul în sine nu are nimic surprinzător, ci reprezintă o consecință firească a modului în care s-a constituit această variantă a rugăciunii *Tatăl nostru*, întemeiată, după cum am arătat mai sus, pe versiuni ce conțineau elemente de tip sudic, infiltrate în fondul de bază care este de proveniență nordică. Astfel, din totalul de 14 particularități cercetate, zece aveau curs în graiurile de tip sudic *(a* analogic în *datorie*, *ă* protonic păstrat, *e* medial aton și *e* final netrecuți la *i*, labiale moi, labiale nealterate, *z* în loc de *dz*, *z* și *ț* moi, *ș* moale înainte de *i*, verbe iotacizate). După cum se poate observa, cele mai multe dintre aceste particularități circulau și în alte zone ale teritoriului lingvistic dacoromân, numai că în acele zone norma era, în majoritatea cazurilor, alternantă, adică accepta două úzuri cu preponderența, evident, a unuia dintre ele. În aceste zone, *ă* protonic păstrat apărea alături de *ă* protonic trecut la *a*; *e* medial aton și *e* finali păstrați apăreau alături de *e* medial aton și *e* final închiși la *i* etc. Prin urmare, valoarea probatorie a acestor particularități trebuie căutată nu în prezența lor în textul cercetat, ci în faptul că acesta nu atestă cel de-al doilea uz, respins de scrisul literar din Muntenia și sudul Transilvaniei, dar admis în Moldova, Banat și nordul Transilvaniei. Scoțînd din discuție particularitățile de acest tip, constatăm că specific zonelor sudice ale țării rămîne doar *z* (în loc de *dz)*, care, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, a fost notat în Muntenia, în sudul și sud-vestul Transilvaniei. Tot aici am mai putea, eventual, adăuga și pe *z* și *ț* moi, care, deși se întîlnesc într-o oarecare măsură și în alte regiuni, erau larg majoritari doar în Muntenia și sudul Transilvaniei. Este evident că numai pe baza acestor două particularități nu putem plasa scrierea (copierea) textului în Țara Românească.

Stratul de limbă de tip nordic se caracterizează printr-un număr de șase particularități specifice : *e* trecut la *i* în *ci*, *î* „nediftongat" în *pîne*, dentale moi, *m* în *rumpe*, *s* dur în *să*, *el ști*. Nici una dintre aceste particularități nu este specifică scrisului literar din Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVII-lea. În schimb, ele erau proprii Moldovei, nordului Transilvaniei și, parțial, Banatului. Lipsa omogenității lingvistice a textului devine pe deplin explicabilă dacă ne raportăm la filiația lui. Punerea la contribuție a unor versiuni moldovenești și transilvănene care prezentau contaminări cu versiunile sudice similare explică diversitatea straturilor de limbă reflectate de rugăciunea domnească și de comentariile care o însoțesc. Cu toate acestea, indicarea mai precisă a zonei în care a fost copiat textul nu este imposibilă. Analiza repartiției teritoriale a celor 14 particularități invocate arată că, exceptînd pe *e* închis la *i* în *ci*, pe *el ști* și pe *z*, *ț* rostiți moale, celelalte se explică prin raportarea la graiurile vorbite în prima jumătate a secolului al XVII-lea în partea sud-vestică a Transilvaniei. *El ști*, cunoscut în Moldova, nordul Transilvaniei și Banat, se poate explica satisfăcător prin originalul nordic de pe care a fost făcută copia. Rostirea moale a lui *z* și *ț* și închiderea lui *e* la *i* în *ci*, deși nu erau

caracteristice sud-vestului Transilvaniei, erau totuși tolerate în această zonă, așa încît, dacă fenomenul nu reprezintă o infiltrație sudică, el constituie un reflex normal al graiurilor locale.

În încheiere, prezentăm principalele concluzii la care am ajuns în urma cercetării întreprinse asupra unei versiuni a rugăciunii *Tatăl nostru* presupuse a data din secolul al XVI-lea :

1. Textul publicat de T. Cipariu în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" reprezintă un extras dintr-un text mai amplu, pe care l-am identificat în ms. rom. 100 de la Biblioteca Academiei, filiala Cluj-Napoca.

2. Versiunea cercetată nu datează din 1556, așa cum lasă T. Cipariu să se înțeleagă, și nici nu reprezintă copia unei redacții alcătuite în acel an.

3. Versiunea publicată de T. Cipariu datează din prima jumătate a secolului al XVII-lea și e datorată unui copist originar din sud-vestul Transilvaniei.

4. Persoana care a copiat *Ocenaș cu tîlc* din ms. 100 a mai copiat și alte texte inserate în acest miscelaneu, între care mai cunoscute sînt fragmentul de geografie a Transilvaniei și glosele slavo-române, denumite și *Glosele* (sau *Fragmentul) Cipariu.*

5. Raportată la versiunile din secolul al XVI-lea, versiunea Cipariu reprezintă un caz tipic de versiune conectată, în sensul că reproduce pînă la un punct o anumită versiune (în cazul de față, pe aceea pusă la dispoziție de Luca Stroici), pentru ca în partea finală să reproducă o cu totul altă versiune (pe aceea din *Evangheliarul slavo-român*, Sibiu, 1551—1553).

6. Raportată la versiunile din secolul al XVII-lea, versiunea Cipariu, deși se singularizează prin unele elemente specifice, reprezintă o versiune contaminată a textului pe care îl reproduce.

Februarie 1977

LIMBAJUL ȘI EDUCAȚIA

DE

MIOARA AVRAM

Raporturile dintre limbaj și educație pot fi privite din două puncte de vedere, după cum limbajul este obiect sau instrument al educației : se poate vorbi deci despre educația limbajului, a felului de exprimare, și despre rolul limbii în educație, folosirea limbii ca mijloc de educație sau educație prin limbaj. Și într-un caz și în altul, este vorba atît de educația altora, cît și de autoeducație. În contribuția de față îmi propun să mă opresc la un tip de raporturi în care se combină cele două amintite mai înainte, și anume la e d u c a ț i a l i m b a j u l u i folosită ca m i j l o c d e e d u c a ț i e.

Ca reflectare a gîndirii și ca cel mai important instrument de comunicare între oameni, limba are un rol de seamă în toate componentele fenomenului educativ : în educația intelectuală, estetică, morală, cetățenească și patriotică.

Poate că cel mai cunoscut este rolul limbajului în educația i n t e l e c t u a l ă[1], în formarea și dezvoltarea capacității de gîndire și a bagajului de cunoștințe. Proprietatea termenilor în vocabular și organizarea adecvată a construcțiilor sintactice dovedesc o gîndire clară și asigură înțelegerea exactă a ideilor transmise. Nu degeaba se spune că cine gîndește clar se exprimă clar[2]. Desigur, fiecare om, fiecare membru al societății, știe să vorbească, poate comunica prin limbă din primii ani ai vieții, dar este evident că între diverșii vorbitori ai unei limbi există importante deosebiri de ordin cantitativ și calitativ în privința modului în care stăpînesc și practică limba maternă. Aceste deosebiri nu țin de vîrstă, de sex, de talente înnăscute, ci în primul rînd de educație. De la cea mai fragedă vîrstă este vizibilă deosebirea între felul cum se exprimă un copil de a cărui vorbire s-a ocupat cineva, în familie sau într-o instituție de învățămînt preșcolar, față de altul care și-a însușit vorbirea pe apucate. Mai tîrziu, deosebirile sînt din ce în ce mai legate de gradul de instrucție. După cum spunea acum o sută de ani Eminescu, „limba, alegerea și cursivitatea expresiunii în expunerea vorbită sau scrisă, e un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii"[3]. Cultura lingvistică se face prin școală, și nu numai la orele consacrate limbii, ci prin toate disciplinele predate ; la elevii din ciclul gimnazial, de exemplu, se produc adevărate salturi în

---

[1] Acest aspect este cel mai dezvoltat în volumul editat de Universitatea București — Laboratorul de semiotică sub titlul *Educație și limbaj*, București, 1972.

[2] În formula, devenită clasică, a lui Boileau : „Ce qu'on conçoit bien s'énonce clairement". Arătînd că „educarea gîndirii trece neapărat prin educarea vorbirii", Henri Wald susține că „Boileau trebuie răsturnat : cine vorbește bine, gîndește bine !" (*Vorbirea și educarea gîndirii*, în „Familia", 1976, nr. 7 (131), p. 10).

[3] *Scrieri politice și literare*, ediție critică de Ion Scurtu, vol. I, 1905, p. 12.

dezvoltarea vocabularului, care creşte într-un ritm extraordinar pe măsura abordării unor noi discipline (geografie, ştiinţele naturii, fizică etc.)[4]. Cultura lingvistică se face însă şi înainte de şcoală, în familie, şi se face în timpul întregii vieţi prin lecturi, prin audierea de conferinţe, emisiuni de radio şi televiziune şi în diversele aspecte ale practicii sociale. Orice om întîlneşte mereu în vorbire sau în scris cuvinte şi construcţii noi, dar simplul contact cu acestea nu înseamnă însuşirea lor. Îmbogăţirea propriei exprimări presupune o înţelegere justă a elementului nou, atenţie la forma şi sensul cuvîntului, la condiţiile exacte de întrebuinţare.

Atît pentru îndrumarea limbajului copiilor — în familie şi la şcoală —, cît şi pentru dezvoltarea propriei exprimări în procesul permanent de autoeducaţie nu mi se par de prisos unele recomandări. Ele se reduc, în ultimă instanţă, la evitarea superficialităţii, a însuşirii aproximative a unor elemente lingvistice neasimilate cum trebuie. Orice vorbitor interesat de perfecţionarea exprimării sale trebuie să-şi creeze deprinderea de a nu folosi cuvinte cunoscute numai cu aproximaţie, cu sensuri „deduse" dintr-un context oarecare sau cu indiferent ce aspect formal în care au fost întîlnite, trebuie să se asigure deci de corectitudinea materialului lexical însuşit. Părinţii trebuie să-şi deprindă copiii să pună întrebări şi ei înşişi trebuie să se deprindă să răspundă la întrebările lor în legătură cu ce înseamnă un cuvînt sau altul, cum se spune corect etc. Nu este exclus ca întrebările copiilor să depăşească la un moment dat nivelul de cunoştinţe al părinţilor şi chiar al învăţătorilor. De aceea o recomandare valabilă pentru toate vîrstele este deprinderea de a apela la instrumente normative : pentru corectitudinea formală la *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, iar pentru sensuri la un dicţionar al limbii actuale, de tipul *Dicţionarului limbii române moderne*, al *Micului dicţionar enciclopedic* sau al recentului *Dicţionar explicativ al limbii române*. Din păcate, nu avem încă diverse tipuri de dicţionare, de proporţii variate pentru diferite categorii de vorbitori, dar înţelegerea unor cuvinte mai grele din texte literare sau ştiinţifice este uşurată adesea de explicaţii date de autor sau de traducător în note sau în glosarul de la sfîrşitul cărţii ; şi în această privinţă e necesară deprinderea de a folosi acest aparat instructiv al lecturilor. Cîţi dintre noi nu şi-au însuşit în copilărie termeni de geografie şi de ştiinţele naturii din lectura cărţilor de aventuri, în frunte cu cele ale lui Jules Verne ! Tocmai de aceea e regretabil că mulţi cititori copii urmăresc numai aventura în sine şi trec peste notele care explică ce înseamnă termeni ca *recif*, *savană* etc. În ce priveşte gramatica, dezvoltarea limbajului ca mijloc de educaţie intelectuală vizează, ca prim obiectiv, asigurarea corectitudinii unor enunţuri cu structură simplă, dar, treptat, şi însuşirea unor forme, categorii, elemente relaţionale şi construcţii caracterizate printr-un conţinut mai abstract şi legate de o organizare complexă a enunţurilor (vezi forme verbale ca modul condiţional şi gerunziul, coordonarea conclusivă, subordonarea concesivă etc.). Pentru limbajul oral este necesară cultivarea dicţiunii, înţelegerea rolului pe care îl au intonaţia şi accentul logic în reliefarea conţinutului unei

---

[4] Vezi Ion Coteanu, *Reflecţii privind dezvoltarea vocabularului elevilor*, în *Limbă şi literatură*, 1976, II, p. 281—284.

comunicări, iar pentru aspectul scris al limbajului este necesar să se înțeleagă rolul ortografiei și al punctuației în clarificarea unui enunț.

Rolul limbii în educația e s t e t i c ă este legat în primul rînd de funcția ei ca mijloc de expresie a literaturii artistice : cine nu percepe valorile lingvistice ale fenomenului literar nu este un adevărat cititor de literatură, ci un receptor numai al faptelor brute narate de autor. Există însă și o estetică a limbajului comun neliterar, și o educație estetică a limbajului oricărui vorbitor. Lăsînd la o parte aprecierile la adresa unor scriitori sau a unor oratori, în orice familie, în orice cerc de cunoscuți sînt oameni despre care se spune că vorbesc frumos, că e o plăcere să-i asculți, sau că scriu frumos și scrisorile lor sînt citite ca o operă de creație literară. Frumusețea limbajului înseamnă ceva mai mult decît corectitudine : înseamnă bogăție și varietate, nuanțare și plasticitate, înseamnă folosirea resurselor stilistice ale limbii, folosirea cuvîntului potrivit la locul potrivit. Acțiunea de cultivare a limbii nu se reduce la asigurarea corectitudinii (fonetice[5] și grafice, lexicale, morfologice și sintactice), care este o primă treaptă indispensabilă, ci, într-o fază superioară, urmărește dezvoltarea unei exprimări alese, elegante, bogate și nuanțate[6]. Pentru latura sonoră a limbajului, purtătoarea valorilor estetice este dicțiunea, cultivată prin lectura expresivă.

În estetica limbajului un loc important ocupă sensurile figurate și expresiile idiomatice, care reprezintă imagini artistice ale limbii comune. În părerile asupra frumuseții unui cuvînt sau a unei expresii intră totdeauna o doză de subiectivism, fiecare vorbitor poate avea preferințele sale, legate și de împrejurări de natură afectivă, dar în aprecierea de ansamblu a exprimării cuiva există unele aspecte indiscutabile : exprimarea monotonă și plată, lipsită de culoare, repetițiile nejustificate și, mai ales, clișeele folosite mecanic, aproape ca ticuri verbale, nu pot plăcea nimănui, chiar dacă din punct de vedere lexical, gramatical și fonetic enunțul este corect.

În aprecierea calităților estetice ale exprimării se asociază uneori considerente care țin de componenta m o r a l ă (sau etică) a educației[7]. Participarea limbajului la procesul educației morale este evidentă din momentul în care copilul ia cunoștință de existența unor cuvinte decente și a altora indecente sau, în termeni care țin mai curînd de domeniul educației c i v i c e, permise și nepermise în societate. Însușirea — și folosirea — pronumelui de politețe este un pas important în realizarea aceleiași educații civice. Mai există, din păcate, unii care apreciază bogăția exprimării indiferent de calitatea elementelor constitutive, considerînd un merit lingvistic cunoașterea cuvintelor și expresiilor obscene, a înjurăturilor etc. Pare incredibil, dar am cunoscut pe vremuri un tată ofițer care se mîndrea cu inteligența și memoria fetiței lui de cinci ani pentru faptul

---

[5] Corectitudinea fonetică este ea însăși complexă, implicînd atît ortofonia (pronunțarea normală din punct de vedere fiziologic), cît și ortoepia (pronunțarea conformă cu normele limbii literare).

[6] Arta de a vorbi frumos constituie obiectul disciplinei clasice numite *retorică*. Pentru necesitatea ei în educația oricărui om cult vezi, de exemplu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Elogiul retoricii*, în volumul citat în nota 1.

[7] Dealtfel, prin *a vorbi frumos* sau *urît* poporul nostru se referă în primul rînd la felul cuviincios sau necuviincios al exprimării.

că știa tot atîtea înjurături cît și plutonierul lui. Educația morală și civică a limbajului trebuie să ducă la deprinderea unei exprimări civilizate, la înlăturarea grosolăniilor de tot felul care alcătuiesc adevărate acte de huliganism, chiar dacă este vorba numai de un huliganism verbal. Între elementele de limbă pe care avem interes să le stăvilim se includ nu numai cuvintele și expresiile propriu-zis obscene, ci și alte cuvinte și expresii, care, ca rămășițe ale unor stări din trecut, exprimă atitudini jignitoare față de femeie sau urme de șovinism față de reprezentanții altor popoare. Educația morală prin limbaj privește în mod special cuviința exprimării, dar nu numai atît. Însușirea limbii corecte și a ortografiei cu normele lor are un rol formativ în ce privește educarea spiritului de disciplină și de respect față de normele sociale.

Ca orice aspect al educației în general și al celei morale în particular, educația morală a limbajului trebuie făcută cu mult tact pentru a nu fi sortită eșecului în termenii unui conflict între generații. Adulții trebuie să manifeste înțelegerea necesară față de unele inovații de tendință teribilistă ale generației tinere, să nu considere din principiu orice expresie nouă drept urîtă și inadmisibilă și, mai ales, să nu confunde dorința de originalitate, teribilismul, cu huliganismul. Cîteva exemple vor lămuri mai bine unele dintre aceste idei, ilustrînd în același timp interdependența unor aspecte.

Folosirea vocabularului de proveniență sportivă în vorbirea expresivă a tineretului de azi, legată, pe de o parte, de procesul continuu de înnoire a termenilor și expresiilor cu sens figurat care apar în limbajul voit colorat și, pe de alta, de rolul sportului în viața tinerei generații, se răspîndește evident în dauna unor expresii tradiționale care pierd teren. *A prinde pe cineva în ofsaid* înlocuiește la vorbitorii tineri expresii vechi ca *a prinde cu mîța-n sac* sau *a prinde cu ocaua mică*, toate cu sensul „a prinde în culpă"; *a da în bară* ia locul expresiei populare *a da cu oiștea-n gard*, cu același sens „a greși, a face o gafă, a nu reuși în acțiunea întreprinsă". Dacă ieșirea din vocabularul activ al tineretului a unor expresii vechi și populare ca cele citate poate fi regretată — să sperăm că ele vor continua să fie măcar cunoscute de tineri, ca elemente de vocabular pasiv — , în alte cazuri pierderea este mai mică. Din sfera expresiilor mai mult sau mai puțin sinonime referitoare la noțiunea de „a da gata, a învinge", două expresii de proveniență sportivă, *a face mat* și chiar *a face cnocaut*, nu sînt deloc mai puțin reverențioase decît *a face praf*, *pilaf*, respectiv *piftie*, sau decît *a lua cuiva piuitul*, respectiv *maul*; tot astfel, în cadrul bogatei sinonimii, cu diverse nuanțe, a verbului „a înșela", termenii sportivi *a fenta* (sau *a face o fentă)* și *a dribla* nu sînt mai puțin eleganți decît expresii mai vechi ca *a duce cu mîia*, *cu cobza* sau *cu preșul*. Am atras atenția mai înainte asupra subiectivismului care intervine în aprecierile asupra frumuseții sau — adaug acum — a utilității unor expresii. Cel puțin într-un caz însă trebuie să salutăm fără rezerve extinderea la tineretul de azi a unor expresii din domeniul sportului atunci cînd constatăm că *a face cuiva o fentă* înlocuiește pe *a-i trage o cacealma* din vocabularul jucătorilor de cărți, iar *a face mat* (sau *cnocaut)* pe *a face marț* din terminologia jocului de table, preferința pentru imagini legate de sport în detrimentul celor care amintesc jocurile de noroc reflectă pe plan lingvistic o schimbare sănătoasă în mentalitatea și preocu-

pările tinerei generații. Este un aspect al educației morale prin limbaj care nu trebuie neglijat de dragul menținerii unei așa-zise tradiții[8].

Educația morală a limbajului nu are deci numai aspecte prohibitive, ci se face și prin încurajarea preferințelor pentru anumite elemente de limbaj. O componentă importantă a educației morale și civice este conștiința forței cuvîntului. Înțelepciunea populară ne învață și că „vorba dulce mult aduce", dar și că „limba taie mai rău ca sabia"; într-o avîntată formă poetică Vlahuță a exclamat „Ca-n basme-i a cuvîntului putere!". Orice forță este însă eficientă numai cînd e folosită în mod conștient, în deplină cunoștință de cauză și cu spirit de răspundere. De aceea însușirea proprietății termenilor nu reprezintă exclusiv un aspect al educației intelectuale, ci se leagă și de educația morală prin implicațiile pe care le poate avea folosirea unui cuvînt nepotrivit în anumite ocazii. Nu o dată se ajunge la regretabile conflicte și chiar la procese de calomnie din cauza necunoașterii exacte a gravității unor epitete întrebuințate.

Un aspect luminos al educației morale prin limbaj este legat de însăși noțiunea de limbă maternă, care evidențiază legătura dintre generații și rolul mamei în formarea noului vorbitor. În măsura în care se pot explica sentimentele de dragoste purtate mamei, limba este un element de bază al justificării lor. E suficient să ne amintim cum spune Creangă „și a vorbi de la dînsa am învățat" sau cum notează Sadoveanu în „Anii de ucenicie"[9] expresiile colorate și unele jocuri de cuvinte păstrate de la mama sa[10]. Fiecare dintre noi avem măcar cîte o asemenea amintire particulară din vorbirea mamei, mica noastră avere personală în marele tezaur colectiv ale cărui baze ne-au fost de fapt integral puse de aceeași mamă.

Cu rolul mamei în educația limbajului și în educația prin limbaj ajung la ultima componentă a fenomenului educativ de care urmează să mă ocup. Am lăsat la urmă rolul limbii în educația p a t r i o t i c ă nu pentru că ar fi mai puțin important, ci dimpotrivă, pentru că este o încununare a tuturor celorlalte aspecte educative discutate. Element de bază în definiția națiunii, limba nu poate să nu fie un element de bază al educației patriotice, care începe cu rostirea primelor cuvinte în limba mamei și a patriei-mame. Comunitatea de limbă asigură conștiința unității etnice în orice condiții, dincolo de orice alte considerente. E suficient să ne gîndim la rolul pe care extraordinara unitate teritorială a limbii române și conștiința acestei unități l-au avut în afirmarea unității noastre naționale. În zilele noastre unitatea limbii naționale se întărește pe baze noi prin cultură, prin răspîndirea limbii literare[11]. De aceea însușirea și aplicarea în practică a normelor unitare ale limbii constituie o datorie a fiecărui

---

[8] Reflectată încă preponderent de dicționarele limbii actuale, care, dintre toate expresiile și sensurile figurate ale unor termeni de proveniență sportivă discutate aici, nu înregistrează decît pe *a face mat* (DLRC, DM, MDE, DEX s.v. *mat*) și *a dribla* (DEX). Pentru absența celorlalte cf. în DEX articolele *bară*, *cnocaut* (expresia *a face cnocaut* este notată însă la Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, 1944, p. 341 nota 3), *fentă*, *ofsaid*, unde se consemnează numai sensurile proprii din sport. Verbul *a fenta* nu se găsește, nici cu sensul tehnic, în nici un dicționar românesc (vezi însă Ilinca Constantinescu, în LR, XXI, 1972, nr. 6, p. 531).

[9] Vezi *Opere*, vol. al XVI-lea, [București, 1959], p. 392—393.

[10] Vezi și portretul lingvistic al mamei la Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. I, 1976, p. 22—23.

[11] Vezi Mioara Avram, *Unitatea limbii noastre naționale și problemele cultivării limbii*, în LR, XXV, 1976, nr. 4, p. 339—348.

cetățean. Aceasta presupune nu numai un proces de cunoaștere a normelor și o atitudine de disciplină socială, ci și un sentiment de dragoste și de respect față de limba națională, în care toți vorbitorii trebuie să vadă, ca Alecsandri, „tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc. Ea este cartea de noblețe, testimoniul de naționalitate al unui neam"[12].

Element esențial în educația tineretului, limba merită să i se acorde mai multă atenție din partea tuturor factorilor educativi, de la celula de bază a societății, familia, pînă la cei cu raza de acțiune mai mare — și cu responsabilitate proporțională — ca învățămîntul, literatura și diversele mijloace de comunicații în masă. Ca și în alte aspecte ale educației, modelul oferit celui educat are o importanță covîrșitoare. La vîrsta preșcolară copilul vorbește cum aude pe cei din casă, începînd cu mama, apoi ca educatoarea, învățătorul, profesorii sau colegii săi de școală și de joacă și mai tîrziu ca superiorii și ca tovarășii săi de muncă sau ca actorii, crainicii și conferențiarii de la radio și televiziune. Ideea actuală a educației permanente este mai valabilă ca oriunde în educația limbajului și ea impune necesitatea de a oferi modele cît mai bune noilor generații.

*

În cele ce urmează mă voi referi la sarcinile școlii generale ca principalul factor social de educare a limbajului și de educație prin limbaj.

Studiul limbii române în școala generală capătă o importanță sporită în etapa actuală de dezvoltare a societății românești în legătură cu procesul de întărire a unității limbii naționale pe baza culturii — în care generalizarea învățămîntului de zece ani are o contribuție esențială — și în legătură cu recunoașterea rolului limbii în educația patriotică a tinerelor generații. Cerințele actuale în predarea limbii române trebuie înțelese în funcție de cei doi factori menționați, precum și de orientarea generală spre practică a învățămîntului românesc. Ele vizează în primul rînd cultivarea exprimării orale și scrise a elevilor în toate compartimentele limbii și sub toate aspectele ei, începînd cu asigurarea corectitudinii, respectiv cu însușirea normelor unitare ale limbii literare, și continuînd cu îmbogățirea și nuanțarea inventarului lingvistic personal[13]. Pe lîngă cultivarea limbii ca atare, școala are și sarcina de a cultiva o anumită atitudine față de limbă. Modelele de limbă propuse, prin analiza cărora se realizează cunoașterea treptată a diverselor posibilități de care dispune limba noastră, urmăresc atît perfecționarea exprimării elevilor, cît și formarea unui sentiment de dragoste față de limba națională. În același timp, cunoașterea cîtorva noțiuni de istorie a limbii române, îmbletite cu elemente ale limbii de bază — latina, constituie, alături de studiul istoriei patriei, un factor

[12] *Opere complete*, vol. I, București, 1875, p. 121.

[13] De predarea diverselor compartimente ale limbii m-am ocupat mai pe larg într-o serie de articole publicate în *Limbă și literatură*, 1975, II, p. 372—376 *(Raporturile dintre predarea gramaticii și predarea ortografiei)*, 1976, I, p. 149—156 *(Cum și de ce trebuie să se învețe gramatica în școală)* și 1976, II, p. 348—354 *(Modul de studiere a vocabularului în școală)*; vezi și *Școala și cerințele actuale ale predării ortografiei și ortoepiei*, în volumul editat de Societatea de științe filologice din R.S. România cu prelegerile cursurilor de vară de la Piatra Neamț 1977 sub tipar).

însemnat al dezvoltării conştiinţei de sine a poporului. Este evident că diversele obiective ale predării limbii române sînt strîns legate între ele şi că atît ataşamentul afectiv, cît şi înţelegerea rolului avut de limba naţională în istoria poporului român trebuie să ducă la conştiinţa că respectarea normelor limbii în practica ei, deci cultivarea limbii, reprezintă o datorie patriotică.

Atingerea acestor scopuri depinde în cea mai mare măsură de felul cum se predă limba română în toate treptele şcolii generale, căci, spre deosebire de alte obiecte de învăţămînt, în educaţia lingvistică a elevilor se pune mai puţin problema predării unei cantităţi de cunoştinţe prestabilite, cuprinse în manual, şi mai mult aceea a adecvării la diversele situaţii observate în colectivul şcolar dat, în funcţie de apartenenţa regională sau socioculturală a membrilor lui şi de modelele cu care au contact. Cultivarea limbii este o sarcină complexă a profesorului de limba română, care trebuie să fie atent mai întîi de toate la modelul propus de el însuşi elevilor prin propria sa exprimare, la corectitudinea lingvistică a tuturor materialelor din şcoală : anunţuri de la avizier, inscripţii de pe uşi, lozinci, articole din gazetele de perete etc. şi, în general, la folosirea oricărui prilej de corectare a unei greşeli sau de sugerare a unei formule calitativ superioare.

Secretul reuşitei în acţiunea de educare a limbajului constă în permanenţa acestei acţiuni şi în adaptarea ei la împrejurările concrete. Există, desigur, un număr de norme fundamentale a căror însuşire practică şi formarea deprinderilor corespunzătoare pot fi asigurate conform unei planificări prevăzute în programe şi manuale. De asemenea, se poate planifica, în mare, conştientizarea treptată a unor reguli deprinse întîi empiric, prin corelarea unei reguli ortografice, de exemplu, cu cele învăţate ulterior despre fonetică sau gramatică. Cum însă şcoala nu-şi poate propune învăţarea tuturor normelor particulare legate de scrierea, pronunţarea, flexiunea sau sensul miilor de cuvinte din limbă, mai importantă decît însuşirea unui cuvînt în plus sau a unei reguli de detaliu este conştiinţa existenţei unor deosebiri între normele limbii literare actuale şi alte sisteme (regionale, literare mai vechi etc.) şi formarea deprinderii de consultare a instrumentelor normative în caz de dubiu. A-i învăţa pe elevi să-şi pună problema „cum e corect?" înseamnă a le face o educaţie de perspectivă, a asigura continuitatea acţiunii de cultivare a limbii prin autoeducaţie.

Pentru atingerea acestui ţel se impune nu numai folosirea cît mai raţională a orelor speciale de limbă, ci şi folosirea studiului literaturii pentru sesizarea existenţei diverselor variante lingvistice, care trebuie discutate totdeauna în raport cu normele actuale şi a căror prezenţă în operele literare trebuie justificată. Comentariile complexe ale unor texte alese ca modele de limbă ilustrînd diferite stiluri funcţionale presupun împletirea observaţiilor gramaticale, lexicale şi fonetice cu cele de ordin stilistic, menite să asigure adecvarea propriei exprimări a elevilor la scopul şi natura comunicării practicate. Discutarea unor eşantioane reale de comunicare, pe de o parte a textelor din manual şi pe de alta a compunerilor pe diverse teme redactate de elevi, a răspunsurilor lor orale la lecţii şi chiar a conversaţiei particulare cu profesorul, este totdeauna mai efi-

cientă decît exerciţiile artificiale cu propoziţii izolate în care se urmăreşte o anumită problemă sau cu scheme date după care se cere construirea unui enunţ cu indiferent ce conţinut.

Atenţia principală se cuvine deci să fie îndreptată spre practica reală a exprimării elevilor, întrucît ea reprezintă pentru profesorul de limba română un diagnostic al nivelului cu care îi preia şi cu care îi predă societăţii la absolvirea şcolii generale. Limba fiind „un criteriu al culturii"[14], este firesc ca de la absolvenţii şcolii de zece ani să ne aşteptăm la o exprimare mai corectă, mai bogată şi mai variată decît de la vorbitorii cu mai puţini ani de şcoală. În ce priveşte rolul profesorului în această direcţie, să nu uităm exemple celebre care demonstrează că încă din şcoala primară e posibil să se creeze baze solide ale cultivării limbii, pentru care foşti elevi ca Sadoveanu sau Caragiale au rămas peste ani recunoscători învăţătorilor lor. În noile condiţii de astăzi exemplul înaintaşilor obligă cu atît mai mult.

[14] Vezi nota 3.

TOPONIME COMPUSE : MODELE CU PREPOZIȚII

DE

GH. BOLOCAN

Toponimele în structura cărora apar prepoziții nu au fost studiate în amănunt[1]. În arhiva *Dicționarului toponimic al României* se găsesc cîteva zeci de mii de toponime de acest fel. Numai cu prepoziția *la*, de pildă, s-au înregistrat peste 20 000 de unități toponimice (tipul La Cerdac, La Bîrîcă etc.). Includerea acestor nume în *Dicționarul toponimic al României*, care se elaborează în prezent la Institutul de lingvistică, ridică o serie de probleme care trebuie rezolvate la nivel teoretic.

Toponimele care conțin prepoziții se grupează în două categorii :

I. Prepoziție + substantiv sau grup de cuvinte.

II. Substantiv + prepoziție + substantiv sau un grup de cuvinte.

I. Modelul prepoziție + substantiv este analizat în literatura toponimică mai ales cînd prepoziția face corp comun cu substantivul următor (Intregalde, Subcetate, Suprapietrei etc.)[2]. În colecțiile de materiale publicate de diferiți autori sînt incluse însă multe nume de locuri de acest tip (*La Bocșituri, La Bordeie, La Lespede, După Deal, În Chilii, La Canton, Între Hotare* etc.)[3]. Cercetarea materialului de care dispunem conduce la împărțirea lui în două mari categorii :

1) nume formate din prepoziție + un singur cuvînt ;

2) nume formate din prepoziție + un cuvînt compus sau un grup de cuvinte.

1. Cele mai frecvente îmbinări sînt cele formate din prepoziție simplă sau compusă cu un singur substantiv. În acestea rolul prepoziției este evident, foarte mare, reprezentînd într-o serie de cazuri marca toponimică. Structura gramaticală a numelor din prima categorie este simplă : prepoziție + substantiv în acuzativ singular și plural. Prezentăm mai jos un număr de exemple formate cu prepozițiile *la, în, pe*.

Grupăm materialul după natura termenului al doilea : a) antroponim, b) toponim, c) apelativ.

a) *La Abagiu, La Achim, La Adamescu, La Albu, La Bădălani, La Bădițești, La Boiangerița, La Cîmpoerani, La Catincari, La Agentu, La Agronom, La Adrian Rotaru, La Alampie, La Săndulescu, În Albu, În Budescu, În Avrămești, În Căpitan, În Băianu, În Bălan, În Boldan,*

---

[1] În volumul *Formarea cuvintelor în limba română*, I (București, 1970) sînt descrise unele modele (substantiv + prepoziție + substantiv, prepoziție + substantiv) din cadrul numelor proprii. Cf. și Gh. Bolocan, *Toponime compuse : Substantiv + de + substantiv*, LR, XXVI, 1977, nr. 5.

[2] Cf. Iorgu Iordan *Toponimia românească*, București, 1963, p. 494—495.

[3] Cf. *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969, p. 99—100 ; 121—122.

Pe Baicu, *Pe Balauru*, *Pe Bărbosu*, *Pe Boisescu*, *Pe Bocioiu*, *Pe Căpraru*, *Pe Chioru*, *Pe Cîrstea*, *Pe Coşoveanu*, *Pe Garcea*, *Pe Ghiţulani*, *Pe Ianu*, *Pe Ilaru*.

Am introdus în grupa aceasta şi substantivele care indică profesia (Agent, Agronom etc.), deoarece ele funcţionează cu valoare de nume proprii.

Numele cu prepoziţia *la* au în mod sigur ca parte componentă un antroponim. În cele cu prepoziţiile *în* şi *pe* nu este uşor de demonstrat că avem de-a face cu un nume de persoană. Se poate demonstra mai degrabă inversul. Astfel *Albu* sau *Balauru* pot fi toponime şi fără prepoziţie.

Desigur, în principiu şi *Abagiu*, *Achim* din *La Abagiu*, *La Achim* pot fi nume de locuri fără prepoziţie. Folosirea prepoziţiilor *în* şi *pe* cu un nume de persoană pare lipsită de logică, căci ce înseamnă *În Albu*, *În Bălan*, *Pe Chioru*, *Pe Călugăriţa?*

Albu, *Bălan*, *Chioru* etc., in acest caz, deşi au la bază un nume de persoană, sînt, ca parte componentă a numelor *În Albu*, *În Bălan*, *Pe Chioru*, toponime. Pentru acest motiv ele pot fi folosite şi fără prepoziţie. Cele formate cu *la* funcţionează ca toponime mai ales cu prepoziţie.

Structuri antroponimice ca : *La ai lu Bălan*, *La ai lu Bercea*, *La ai lu Grecu*, *La ai Saftei*, *La ale Cucu*, *La ale Moş Gheorghe Floricel*, *Pe la ai Mărichii*, *Pe la ai lui Andrei* se întîlnesc numai cu prepoziţia *la* sau cu o prepoziţie compusă cu *la*.

b) *La Abator*, *La Academie*, *La Aeroport*, *La Adăpătoare*, *La Albituri*, *La Aleşteu*, *La Arboret*, *La Baie*, *La Balastieră*, *La Afumata*, *La Agre*, *La Aninoasa*, *La Bancă*, *În Agest*, *La Chichinete*, *În Adîncatul*, *În Afeniş*, *În Agest*, *În Agre*, *În Aninoşi*, *Pe Agre*, *Pe Branişte*, *Pe Căprăreţe*, *Pe Ceptură*, *Pe Cioacă*, *Pe Crivină*, *Pe Crovuri*, *Pe Cucui*.

În majoritatea cazurilor, îmbinarea se face cu un nume de loc minor, deci cu un microtoponim. În combinaţie cu un nume de sat, *pe*, de pildă, are sens de *spre* şi indică de obicei un loc de muncă sau un drum care se află spre satul X. Iată cîteva exemple : *Pe Afumaţi*, *Pe Băileşti*, *Pe Bărca*, *Pe Bîrzei*, *Pe Cătane*, *Pe Galicea*, *Pe Gemeni*, *Pe Gubancea*, *Pe Rast* etc.

Într-un număr mic de exemple, substantivul este nume de apă : *Pe Almăjel*, *Pe Beica*, *Pe Geru*, *Pe Jii*, *Pe Omorîcea*, *Pe Seaca*, *Pe Strîmba*, *Pe Cîlnic*.

Multe din îmbinările de mai sus pot fi formate din prepoziţie + apelativ. Este foarte greu de stabilit în ce măsură în combinaţiile de tipul *Pe Branişte*, *Pe Căprăreţe*, *Pe Ceptură*, *Pe Cioacă*, *Pe Ciocane* sau chiar *Pe Chirmigioaia*, *Pe Cătineasa* etc. al doilea termen este apelativ, nume de persoană ori există ca toponim şi fără prepoziţie. În includerea lor într-o grupă sau alta ne bazăm în aproape toate cazurile pe informaţiile culese de pe teren şi existente în arhiva DTR.

c) *La Arie*, *La Baltă*, *La Bărc*, *La Bărîce*, *La Blăni*, *La Bocşă*, *La Bold*, *La Boltă*, *La Bordee*, *La Brad*, *La Corcoduş*, *La Corlate*, *În Aluniş*, *În Argele*, *În Baltă*, *În Bărc*, *În Bordei*, *În Brazi*, *În Brusturi*, *În Cărări*, *În Ceairi*, *Pe Aleşteu*, *Pe Arii*, *Pe Baltă*, *Pe Blană*, *Pe Cărămidă*, *Pe Cleanţ*, *Pe Colţ*, *Pe Cot*, *Pe Crac*, *Pe Crov* etc.

Nici în componența acestei grupe termenul al doilea nu este în mod cert un apelativ. Față de cele arătate mai sus, reiese clar că numele de locuri grupate de noi sub (1) au următoarele structuri sigure :

a) *prepoziție* + *antroponim* cînd prepoziția are rol de marcă toponimică, din care cauză numele de locuri din această categorie nu pot exista fără prepoziție.

b) *prepoziție* + *toponim* în care prepoziția este facultativă. Grupa aceasta este cea mai numeroasă, înglobînd, așa cum am arătat, o bună parte din structurile „antroponimice" și din cele „apelative".

2. Numele formate dintr-o prepoziție + substantiv compus sau un grup de cuvinte sînt în cea mai mare parte alcătuite din prepoziție + toponim compus. De cele mai multe ori toponimele compuse care intră în combinații cu prepoziții există și separat. În aceste îmbinări, prepoziția nu mai are rol de marcă toponimică și nu modifică nici măcar structura gramaticală a toponimelor la care se atașează. Clasificarea numelor din această grupă se face după schema obișnuită a toponimelor compuse cu sau fără prepoziție în interior.

Citățm un număr de exemple din această categorie :

La Balta Rața, La Cimitiru Teiuș, La Balta Ștefanului, La Conacu Serdarului, La Balta Nucului, La Balta Știubeiului, La Balta Curmăturii, La Balta Dăscăliții, La Balta Iepureștilor, La Balta lu Cioi, La Cișmeaua de la Crețești, La Biserica din Cărămidă, La Balta cu Podu, În Cîmpu Nistoiului, În Cracu Țiganului, În Dealul Morii, În Coasta lu Cireș, În Coasta lu Dincă, În Coasta Țurțudan, În Coasta Repede, La Aria bătrînă, La Balta Amară, Pe Botu Piscului, Pe Cioaca Glodului, Pe Coasta Zăvoiului, Pe Culmea Mureșului, Pe Dealu Drăguleștiului, Pe Dealu Torgheștilor, Pe Gura Plopului, Pe Dosu Lacului, Pe Cîmpu lui Argă, Pe Coasta Pleșii, Pe Fața lu Tăsîcă, Pe Fruntea Goila.

Există un mare număr de nume de locuri formate prin alăturarea a două structuri prepoziționale simple : *La Baltă la Căpitan, La Baltă la Nae al Popii, La Baltă la Ceroi, La Bunar la Trăilă, La Cazane la Baltă, La Colț la ale Tănăsuică, La Baltă în Coastele Gurguieții, La Bombe în Jiru, La Bordei în Rogoz, La Cramă în Mina, În Boldan la Brazi, În Braniște la Albulești, În Coastă la Chirițoiu, În Coastă la Fîntînele Mari, În Cot la ale Cireag, În Crîng la ale Jerpelea, În Dos la Căloi, Pe Culme la Jianu, Pe deal la alde Crișu, Pe Dosuri la Picătură, Peste Apă la Mazîloni* etc.

În exemplele citate mai sus, prepoziția cu care începe toponimul nu poate fi suprimată, pentru că ceea ce urmează nu reprezintă un context cu valoare de toponim. Secționarea acestui tip de toponime se poate face numai după primul substantiv, deci înaintea celei de-a doua prepoziții : *La Bunar/La Trăilă; În Braniște/la Albulești.* Cele două grupe *prepoziție + substantiv* pot să-și schimbe locul : *La Trăilă la Bunar, La Albulești în Braniște; În Rogoz la Bordei; La alde Crișu pe Deal, La Picătură pe Dosuri* etc.

Inversarea aceasta schimbă raportul dintre elemente : prima îmbinare indică obiectul despre care este vorba, iar cea de-a doua îl localizează. Prin urmare, *În Braniște(a)* care se află la Albulești *(În Braniște la Albulești)* prin inversare devine *La Albulești în Braniște.* Tot așa *La*

Bordei(ul), care se află la *Rogoz*, devine *La Rogoz(ul)* de lîngă (sau de la) *Bordei*.

Denumiri de tipul celor analizate mai sus se întîlnesc şi cu alte prepoziţii simple sau compuse : *Peste Apă*, *Peste Scrade*, *Deasupra Coastei*, *Deasupra lacului*, *Deasupra Zarafilor*, care se pot combina cu alte denumiri formate cu prepoziţia *la* : *Peste apă la Biserica Veche*, *Peste apă la Mazîloni*, *Deasupra Coastei la Aluni*.

Unele îmbinări se folosesc exclusiv cînd se fixează hotarele unor proprietăţi sau limitele unor obiecte : *De la Bordei*, *De la Bunar*, *De la Liţa în Sus*, *De la Valea Strîmbă*, *Din curte în deal*, *Din Jos de Grama*.

Din descrierea sumară făcută mai sus reiese că numele formate din *prepoziţie + cuvînt sau un grup de cuvinte* nu sînt independente din punct de vedere structural, putînd fi înlocuite sau cu un cuvînt fără prepoziţie sau prin îmbinări cu alte prepoziţii *(La agre, În agre, Pe Agre)* sau se pot uni între ele în structuri apropiate. Mai mult decît atît, cum vom vedea, mai jos, tipul cu *la*, sau *de la* poate primi înaintea prepoziţiei un apelativ sau un toponim, transformîndu-se în felul acesta în parte componentă a unor structuri compuse.

Aceste oscilaţii de natură structurală sînt provocate de contextul în care are loc comunicarea.

Particularităţile acestui grup de toponime le plasează într-o categorie aparte, pe care le putem numi *repere toponimice*.

Structurile toponimice prezentate mai sus sînt foarte vechi. Documentele slavo-române conţin multe exemple. Iată cîteva :
ла фытьнице M 1471, oct. 24), ѡчиꙋ ла лакꙋре (ŢR 1534, sept. 6) ѡцꙋ ла плопꙋл ŢR 1548, mai 20) ла ѡпашка (coada) крънгꙋрелор, ѡт ла горꙋн, ѡт ла копъчале, место ла спин, ла дръстъ драгомиров (ŢR 1559, apr. 24) ѡчиꙋ что се зовет ла рьдꙋлещ (ocina care se cheamă la Răduleşti) ꙋ фꙋндꙋл ѡт ла горган (ŢR 1576, apr. 18), ла лакꙋл със стежарюл (ŢR 1583, mai 27), сѣло на имѣ ла бъдѣи (satul pe nume La Bădeni-M 1593, mart. 16), да ест доле по ѧн долниꙋ чоръчїев (ŢR 1499, iul 13), дори ѡбрьшїе ѧн пькоꙋрїе ŢR 1599, aug. 4) ѧ ꙋрълътои ŢR 1554, mai 25), дарꙋва зѫнога и прислоп и ѧнтре боиле (ŢR 1451, iul.,) един ник ѡт ѧтре ꙗзꙋре ŢR. 1559 apr. 24).

Exemplele citate mai sus, fiind extrase dintr-un context slav, sînt o dovadă în plus că îmbinările în discuţie sînt nume proprii. Există în documente indicii precise că îmbinarea *prepoziţie + substantiv* era din vechime considerată o unitate (v. în acest sens „ocina, care se cheamă *La Răduleşti*", „satul pe nume *La Bădeani*", „două pietre vechi ce s-au numit *La Arţăroaia*—ŢR 1853, febr. 23). După anul 1600, exemple de acest tip sînt foarte numeroase mai ales în documentele româneşti. Citām cîteva în transcriere românească : *La Băşicuţă* (ŢR 1680, ian. 12), *La Teiul Călinesc* (ŢR 1780, iun. 5), *La Bivolărie* (ŢR 1783, dec. 10), *La Capul Gruiului* (ŢR 1792, aug. 19), *La Braturi*, (ŢR 1839, iul. 10), *La Rusca dintre Măguri* (ŢR 1855 febr. 15), *În Hote* (ŢR 1615, mart. 8), *În Negrilă* (ŢR 1655, apr. 15), *În Cîrciuri* (ŢR 1676, febr. 4), *În Năsipoasa* (ŢR 1704, iul. 25), *În Curmătura Măgurii* (ŢR 1711, nov. 19), *În Buza Piscului* (ŢR 1711, nov. 3), *În Capul Curăturii lui Ursea* (ŢR 1712, iun. 8), *În Luncă* (TR 1724, iul. 10), *În Povîrneală* (ŢR 1749,

iun. 12), *În Mîcloasa* (ȚR 1779, apr. 15), *În Băloi* (ȚR 1780, iun.), *În Zăvărnă* (ȚR 1781, mai 24), *În Cumpănul* (ȚR 1836, mart. 6), *În Dolina Vîrfului lui Tutilă* (ȚR 1836, mar, 6), *În Grecele* (ȚR 1839, aug. 12), *Între Răstoci* (ȚR 1784, oct. 5), *Între Culări* (ȚR 1692, iun.31).

Toponimele formate prin alăturarea a două structuri prepoziționale simple sînt foarte numeroase : *La Înșiratele la Bășicuțe* (ȚR 1806 iun. 4), *În Mar la Pisculeț* (ȚR 1673, apr. 11), *În Muchie la Piatra* (ȚR 1857 sept. 16), *În Deal pe Slog* (1817 apr. 12)etc.

Faptele prezentate mai sus demonstrează că modelele microtoponimice românești au o mare stabilitate. În documentele cele mai vechi ele sînt prezentate în număr mare pe o perioadă mai lungă de cincisute de ani.

II. Un mare număr de toponime compuse conțin prepoziții care, așa cum am amintit, formează un cuplu cu termenul al doilea. Majoritatea prepozițiilor care fac parte din toponimele compuse au sens local. Materialul vast al *Dicționarului toponimic al României* furnizează date interesante despre toponimele compuse, în structura cărora intră următoarele prepoziții : *de, de la, de pe, din, de peste, de sub, de după, dintre, după, între, cu, fără.*

De la, la și *din*, deși foarte apropiate ca structură și identice ca înțeles, se deosebesc totuși prin îmbinările pe care le cer.

Din apare pe lîngă un apelativ care poate fi și toponim și pe lîngă un toponim propriu-zis (nume de sat sau de loc) : *Bîrîca din Corbu, din Hoaga Mare, Bunaru din Gîrlă, din Luncă, din Miriște, din Ogaș, Ciutura din Grind, din Zăcătoare, din Valea Lungă, Cîmpia din Ceair, din Ogrăzi, din Vîlcea, Dealu din Ciontu, din Coasta Ra, din Valea Mare, din Față, din Mijloc, Bălțile din Jos, Boovenii din Deal, Ceșmeaua din Dumbravă, din Stîrmină, din Treapturi, Cariera din Scăpău.*

În majoritatea exemplelor citate, *din* poate fi înlocuit cu *de la* sau cu *la* : *Bîrîca de la Corbu* sau *Bîrîca la Corbu.*

Alteori poate fi înlocuit cu *de* : *Bălțile de Jos, Boovenii de Deal.* La numele de sate *din* introduce următoarele localizări : *din deal, din dos, din față, din groapă, din jos, din sus, din vale.*

Pe primul loc se află mai ales un nume de sat : *Alunișu din Deal, Bratia din Deal, Ciolănești din Deal, Menții din Dos, Brădeștii din Față, Crasna din Deal, Cornetu din Vale.*

În privința prepoziției *de la*, remarcăm că ea nu intră în structura numelor de sate. Avînd valoare strict locală, este evident că, îmbinîndu-se cu nume de persoană, le transformă în toponime : *Balta de la Bălțoi, de la Chiriac, Bălțile de la Din, Băltoaca de la Pungă, Buduroiu de la Scarlat, Bunaru de la Canciu, de la Boancă, Dealu de la General, de la Gh. Voiculescu.* În astfel de îmbinări nu apare *din*. Ca termen secund de foarte multe ori apare un toponim propriu-zis : *Balta de la Brătășanca, Băile de la Ionele, Balta de la Dealu Mare, de la Piscu al Nalt, de la Fîntîna de Piatră, Dealu de la Carieră, de la Breaza, de la Tuțuroaie, de la Curmătură, de la Frasin, de la Valea Grajdului, de la Damuri* etc.

În unele cazuri, *de la* poate fi înlocuit cu *de* : *Belgunu de la Vale, de la Deal = Belgunu de Vale, de Deal* ; *Bigărul de la Vale, de la Deal, = Bigărul de Vale, de Deal.*

Toponimele cu *la* se deosebesc de cele cu *de la* prin faptul că sînt construite numai cu toponime : *Balta la Tica, la Andrei, la Aurică Bunaru, la Baraboi, la Chirculescu, la Lambu* etc. *Bîrîcea la Ruginoasa, la Sloveni, la Coborîș, la Ciurești* etc. Cu cuvintele *sus* și *jos, vale, deal* nu se îmbină.

Restul prepozițiilor cu sens local *de pe, de peste, de sub, de după, dintre, între* se folosesc foarte rar : *Balta de peste Vale, Bunaru de peste Vale, Bunaru de după Deal, Balta de sub Coastă, de sub Piscu Floarei, de sub Culme, Balta dintre Dealuri, dintre Vii.*

Nume de sate formate cu prepoziții compuse sînt puține : *Hanța de pe Vale, Hanța de pe Deal, Băița de sub Codru, Cucuieții de sub Măgură, Vitănești de sub Măgură, Odobeasca de sub Munte, Ohaba de sub Piatră.*

Prepoziția *de* este cea mai frecvent folosită în formarea toponimelor compuse atît la numele de sate, cît și la numele de locuri simple. Îmbinările în care intră sînt însă foarte puțin variate.

Foarte numeroase sînt denumirile în care cel de-al doilea element este un substantiv precedat de prepoziția *cu* : *Lacul cu Anini, Calea cu Apă, Dumbrava cu baba Nicula, Poiana cu Cetate, Malu cu Flori, Măgura cu Liliac, Dosu cu Morile, Șesu cu Plopi, Poiana cu Rugi, Puțu cu Sălciile, Valea cu Stuf, Belcești cu Tansa, Făget cu Văcăria.*

Toponimele cu această structură sînt formate cu preponderență din apelative. Între cei doi termeni este un raport calitativ : *Balta cu Brusturi, cu Buruieni, cu Cătină, cu Papură.* Termenul al doilea poate fi înlocuit în unele cazuri cu un adjectiv : *Balta Brusturoasă, cătinoasă, răchitoasă* etc.

Toponimele analizate sub punctul II sînt atestate în documente începînd cu secolul al XIV-lea. Multe din numele prezente în documente în secolele XV—XVIII se găsesc și astăzi. Studierea lor diacronic prezintă o importanță deosebită pentru lingvistică și istorie.

NOI CONTRIBUȚII TOPONIMICO-ETIMOLOGICE. LAT. *CAVUM* ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

DE

DUMITRU LOȘONȚI

Găv, Găf, Gîv, zgăf, zgăv. Ovid Densusianu înregistrează toponimul **„Găvuri**, munte"[1] în Cîmpu lui Neag (din Valea Jiului), considerînd că, în această formă, se găsește „o particularitate interesantă din punct de vedere fonetic", anume „intercalarea lui *-v-* între vocalele în hiat *ău (Găvuri* nu poate fi, într-adevăr, decît o alterare dialectală, în loc de *Găuri)*; fonetismul acesta pare să fi fost cunoscut și în alte regiuni, pentru că în ruteană găsim, ca împrumut din românește, *gavora (gavra)*, ceea ce lasă să presupunem că rutenii au împrumutat acest cuvînt de la noi, rostit *gavură*"[2]. Această explicație, acceptată de Nicolae Drăganu[3] și Iorgu Iordan[4], nu se poate susține, pentru că **Găvuri** nu este o variantă a lui *Găuri*, ci provine din *găvuri*, forma de plural a substantivului neutru *găv*, neînregistrat de dicționare, dar viu în Țara Hațegului și Valea Jiului, după cercetările noastre, cu sensurile 'depresiune, căldare (glaciară), groapă'. Chiar în Cîmpu lui Neag a fost definit „groapă mare, circulară". Menționăm că **Găvuri(le)** de aici numesc „v ă g ă u n i mari, adînci, circulare; niște g ă v u r i împădurite, niște g r o p i mari".

Sub formă de singular, *găv* s-a toponimizat în Hobița-Grădiște (**Găv**, „o d e p r e s i u n e pe pantă mare, mai largă sus și mai îngustă jos") și Uricani (**Găv** sau **Găvu lu Nădrăgel**, adîncitură de teren). În regiune, el a avut (poate are și astăzi) variantele fonetice **găf* și **gîv*,

---

* Fragment amplificat din comunicarea prezentată la a IV-a Consfătuire de onomastică organizată la Cluj-Napoca în 1975. Pentru dicționare am reținut abrevierile din *Bibliografia Dicționarului limbii române*. În plus am folosit următoarele: CIORANESCU = Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de La Laguna, 1958—1961; CDM = Th. Capidan, *Meglenoromânii, III: Dicționar meglenoromân*, București, [1935]; DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a II-a, București, 1974; Densusianu, ILR = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I—II, București, 1961; MDGR = *Marele dicționar geografic al României*, I—V, București, 1898—1902. Simbolurile pentru județe sînt: AB = Alba, AR = Arad, BN = Bistrița-Năsăud, BV = Brașov, CS = Caraș-Severin, CJ = Cluj, CV = Covasna, HD = Hunedoara, MM = Maramureș, MS = Mureș, SJ = Sălaj, SB = Sibiu, VL = Vîlcea.

Relatările informatorilor (numerotați, dacă au fost anchetați mai mulți într-o localitate, prin I, II, III etc.) au fost reproduse literarizat, între ghilimele. În cazul cîtorva cuvinte, s-a considerat utilă indicarea pronunțării locale.

Cînd ne referim la materialul încă nepublicat adunat pentru atlase, după sigla fiecăruia urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv (ALR I, ALR II, NALR), despărțit prin bară oblică de numărul (numerele) cartografic(e) al(e) localității (localităților) anchetate.

[1] *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 64.

[2] *Ibidem*, p. 67.

[3] *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928, p. 121.

[4] *Toponimia românească*, [București], 1963, p. 26.

după cum rezultă din toponimele: **Găf** sau **Găfu Lolăii**, „o groapă, un așezământ în pădure" (Nucșoara); **Găf**, „e un fel de groapă care coboară spre rîu" I, „groapă" II (Peștera, com. Sălașu de Sus); **Gîvu**, „poieniță frumoasă, întinsă" (Crivadia).

Tot în Țara Hațegului și Valea Jiului se folosește *găv* (în Dealu Babii, Dîlja Mare, Federi, Fizești și Petros), cu variantele fonetice *găf* (în Dealu Babii [5], Nucșoara), *gîv* (în Baru Mic [= localitate contopită în 1968 cu Baru Mare], Crivadia, Hobița, Merișor, Petros [6] și Valea Lupului), *zgăf* (în Galați) și *zgăv* (în Pui și Rîu Bărbat) pentru 'partea scobită sau căușată a lingurii'. Adăugăm că *gîv* și *zgăv* au mai fost înregistrate de noi și pentru 'coșul (golul) carului sau căruței, loitrar', primul în Baru Mic („gîvul carului"), iar al doilea în Livadia de Coastă („zgăvul căruței").

gîf. Cuvîntul *gîf* 'covată mică (pentru frămîntat aluatul)' este înregistrat mai întîi în CADE, fără formă de plural, din Moldova, Transilvania și Banat. DA îl atestă ca substantiv masculin [sic !], tot fără plural, cu sensurile **1.** (Someș, Transilv.) 'covată mică rotundă; (Neamțu, Mold.) covată mică în care se frămîntă cozonacii' și **2.** (Transilvania, pe alocuri) 'măsură ca de 3 litri cu care se ia vamă la moară', comparîndu-l cu *găfană*, *găvan*. Doar SCRIBAN, D. îi indică lui *gîf* (Ban., Trans., nordul Mold.) 'covată' forma de plural *(gîfuri)* și genul corect (neutru). Nici unul dintre dicționare nu-l explică etimologic.

C. Diculescu [7] îl consideră continuatorul vechiului grecesc κῦφος 'ein hohles Gefäss'.

În jumătatea de nord a Transilvaniei, *gîf* (pl. *gîfuri)* a mai fost notat pentru ALR I (774 [= 'vasul în care se frămîntă pîinea']/215, 268) în Șanț și (alături de *covată)* în Năsăud BN, iar pentru NALR—*Trans.* (1431 [= 'vasul (lung) de lemn în care frămînți pîinea']/246, 249, 253, 255, 268) în Sîngeorz-Băi, Lunca Ilvei, Rusu Bîrgăului, Năsăud și Cristur-Șieu BN, alături de *covată*, dar cu specificarea că e vorba de una mai mică. În Voiniceni [8] MS se folosește cu sensul (menționat și în DA) de 'măsură cu care se ia vama la moară'.

L-am întîlnit și noi în cîteva localități, definit „covăcioară" (Rugășești CJ), „lighean de lemn" (Năsăud), „covată mai mică" (Drăghia MM) etc.

Zgău, „e așa ca o troacă, e groapă adîncă ca o covată pînă în vale" I „o groapă pe acolo în jos; dincoace-i colț, dincolo-i deal; e ca o troacă pe pantă" II (Sălciua AB); **Zgău**, „un fel de fundoaie, o înfundătură" I, „zănoagă" II, „groapă" III, „văgăună ca o groapă ..." IV, depresiune (Negrilești BN); **Zgău**, „corobană, loc între păduri" I, „o groapă, o jgheaucă [jd'áuucă] între păduri" (Spermezău BN); **Zgău**, „o groapă ca o covată" (Sebeș [9] BN); **Zgău**, „e o hrapă, coboară în vale; e cu pădure" (Zagra BN); **Ogașu Zgăului** (Iloviță [10] CS) etc.

---

[5] Varianta am întîlnit-o la alt informator.

[6] Vezi nota 5.

[7] *Elementele vechi grecești din limba română*, în DR, IV, partea I, p. 467.

[8] ALR II, s. n., vol. I, h. 181, punctul 235.

[9] Toponimul a fost înregistrat și de E. Janitsek, *Toponimia văii superioare a riului Șieu*, în *Studii și materiale de onomastică*, [București], 1969, p. 137: **În Zgău**, „o groapă mare cu fîn".

[10] Rodica Suflețel, *Toponime din comuna Iloviția (județul Mehedinți)*, în „Philologica", II, București, 1972, p. 93.

Principalele dicționare definesc cuvîntul *zgău* : '1. pîntecele mamei ; 2. deschizătură, gaură ; 3. (Banat) rîpă într-un pîrîu adînc, unde sînt tufișuri dese ; 4. (Oltenia) golul carului, atît cît poate cuprinde carul' (CADE), '1. mitră, uter, pîntecele mamei ; 2. gaura urechii ; 3. (Mold.) gaură' (TDRG), '1. pîntecele animalelor, în special pîntecele femelei ; uter, matrice, mitră ; 2. scobitură într-un organ al corpului omenesc ; 3. gaură' (DM, DEX), fără să-i indice etimonul.

Originea acestui cuvînt a fost căutată în slavă, latină și maghiară :

1. Pentru CIHAC, *zgău* 'matrice, vulve' este un element slav.

2. După LM, „*scau* = *scàu* = *sgàu*, s. m., uterus, matrix, vulva", „în origine [...] pare a fi adj. : *scauu*, *scaua*, *(ex-cavus)*, cu însemnarea de : tare cavatu, largu, profundu, și : tare essitu, scossu afora etc. ; compara : scauire, scaurare, scauru etc.". Grigore Crețu [11] îl compară cu *gaură*, *ghiunoaie* și-i propune ca etimon (probabil după LM) tot lat. **ex-cavus*. SCRIBAN, D. raportează pe *zgău* 'pîntece, măruntaie ; (Banat) adîncătură în munți' la neologismul *cav* provenit (după el) din lat. *cavum* [12]. Pentru CIORANESCU *sgău* '1. hueco, concavidad ; 2. seno, madre, matriz', cu varianta *zgău*, este moștenit din „lat. *cavum*, cf. *gaură*", *s* putînd fi expresiv, sau provenit din lat. *ex-*.

3. G. Giuglea (DR, IV$_2$, p. 1553) îl socoate împrumut din „ung. *zugó (zugni)* 'ce face zgomot, ceea ce țîșnește', 'ovarul scroafei' (comp. *zugău* 'loc prăpăstios')". Această ipoteză și-a însușit-o și N. Drăganu (DR, IV, p. 162 ; „Anuarul Institutului de istorie națională", III, Cluj, 1926, p. 213 [13] ; *Toponimie* ..., p. 67).

Ovid Densusianu îl enumeră (ILR, II, p. 358) printre cuvintele care, „nefiind lămurite pînă acum, pun probleme etimologice" (p. 354).

Considerîndu-l pe *zgău* „ein Wort dunkeln Ursprungs", Lajos Tamás[14] manifestă justificate rezerve față de explicațiile lui Grigore Crețu și G. Giuglea (pe a lui Al. Cioranescu nu o cunoaște), apreciind că prima e criticabilă din punct de vedere fonetic, iar în cealaltă, care se bazează pe o singură atestare (și aceasta îndoielnică) a ung. *zugó* 'ovarul scroafei', căderea lui *u* rămîne problematică. Într-adevăr, *zgău* (și foarte multe alte cuvinte) n-ar fi trebuit să figureze în acest dicționar.

După cum s-a văzut, sensul topografic este cunoscut, din Banat, doar de două dicționare. Recent, „*zgău* 'scobitură întunecoasă, acoperită cu tufăriș', sinonim cu *văgăună*" [15], a fost atestat în Oltenia (Bugiulești VL). Din toponimele amintite mai sus reiese că *zgău* 'depresiune, groapă, văgăună' a circulat și în Transilvania.

---

[11] Vezi Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1649*, publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de ..., București, 1900, p. 384.

[12] După DEX, *cav* este împrumutat din fr. *cave*.

[13] În notă, autorul precizează : „cuvîntul unguresc numește propriu partea de trup care produce neliniștea scroafei înainte de a se împerechia s. vierî și o îndeamnă să facă zgomot și să « zbiere » (ung. *zúg*, *zúg-búg*) după vier" și, pentru că nu era convins de explicația lui G. Giuglea, adaugă imediat : „Totuși cf. *găoază* și *sgîi*".

[14] *Etymologisch — historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966, p. 868—869.

[15] Rodica Suflețel, *art. cit.*

După părerea noastră, *găf*, *găv*, *gîf*, *gîv*, *zgăf*, *zgău*, *zgăv*, care — cum ușor poate constata oricine din cele menționate pînă aici — au sensuri identice sau derivate dintr-unul fundamental ('scobitură, cavitate într-un obiect; obiect scobit sau care prezintă forma unei cavități'), au, în ultimă analiză, origine comună: lat. *cavum*, *-i* 'gaură, cavitate' [16].

Considerăm că, pentru a fi convingători, sînt necesare cîteva precizări de fonetică istorică românească, privind sonorizarea lui *c*, păstrarea lui *v* intervocalic ca *u̯*, transformarea acestuia din urmă în *v* și substituirea lui *a* accentuat cu *ă*.

1. Sonorizarea lui *c* s-a putut petrece încă în latina vulgară. Ovid Densusianu (ILR, I, p. 81—82) a arătat că, în „cîteva cuvinte și din motive pe care nu le cunoaștem îndeajuns, *c* inițial urmat de *a* sau de *r* fusese înlocuit cu *g* în latina vulgară. În afară de unele cuvinte de origine greacă care apar cînd cu *ca-*, cînd cu *ga-* [...], găsim *g* în loc de *c* și în forme pur latine. Astfel, derivatele romanice ale lui *cavus* ne trimit la forme cu *g*, care trebuie să fi existat în latina vulgară: dr. *gaură* = **cavula* (comp. pis. *chiava*); it. *gabbiuola*, fr. *geôle*, sp. *gayola*, port. *gaiola* = caveola [...]" [17].

2. În unele cuvinte de origine latină, lat. *b* și *v* intervocalici, confundați (încă în sec. I) într-o fricativă bilabială β, nu au căzut, ci s-au păstrat în *u̯* [18], ultima fază înainte de dispariția lui β: **au̯ea* < lat. *habebam*, **au̯em* < lat. *habemus*, **au̯eți* < lat. *habetis*, **au̯ere* < lat. *habere*, **au̯ui* < lat. *habui*, **au̯ut* < lat. **habutus*, *beț̦iu̯* < lat. **bibitivus*, *gr̥au̯ă* (regional [19]) < (**gr̥au̯e* <) lat. *greve*; *n̥au̯ă* (regional) < (**n̥au̯e* <) lat. *nivem*: *nou̯ă* (pronume, numeral, adjectiv) < *n̥au̯ă* (regional [20]) < (**n̥au̯e* <) lat. *nobis*, *novem*, *novam*, *novae*; *ou̯ă* (pl. lui *ou̯*) < *ɔau̯ă* (regional) < (**ɔau̯e* <) lat. **ovae*; *ou̯ă* (verb, ind. prez. 3) < *ɔau̯ă* (regional) < lat. *ovat*; *plou̯ă* < *plɔau̯ă* (regional) < (**plɔau̯e* <) lat. **plovet*; *rou̯ă* < *rɔau̯ă* (regional) < (**rɔau̯e* <) lat. **rovem*; *vou̯ă* < *vɔau̯ă* (regional) < (**vɔau̯e* <) lat. *vobis*.

După părerea noastră, la aceste exemple se pot adăuga foarte multe altele în care *u̯* este un sunet moștenit, uneori nenotat în ortografia obișnuită(nu introdus pentru evitarea hiatului la puțin timp după ce dispăruse

---

[16] În latină mai există și subst. *cavus-i* 'gaură, vizuină, peșteră' și adj. *cavus -a, -um* 'gol, găunos, scobit, adînc' (vezi *Dicționar latin-român*, București, 1962).

[17] Pentru sonorizarea lui *c*, mai vezi: H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman* [București], 1960, p. 95—96; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, [București], 1968, p. 121; *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1969, p. 35.

[18] Vezi Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 102—103; idem, *Contributions à la phonétique historique du roumain*, Paris, 1976, p. 156.

[19] În aromână, meglenoromână (DDA; ALR I, vol. II, h. 206, punctele 05, 07, 08, 012, 013) și, ceea ce nu se știa, în dacoromână (Criscior și Zam HD: *NALR-Trans.*, 524/370, 371), într-o regiune care are și alte arhaisme.

[20] Vezi I. Pătruț, *Rostirea **nouă, două** etc.*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, [București], 1958, p. 661—665.

creînd hiatul — cum cred Ovid Densusianu [21], Sextil Pușcariu[22] etc. —, nici rezultat din sinereza a două vocale) : *buu̯ăr* < lat. *bubalus*, *bou̯* < lat. **bovus*, *greu̯* < lat. **grevis*, *lau̯* < lat. *lavo*, *nou̯* < lat. *novus*, *nuu̯ăr* < lat. *nubilum*, *ou̯* < lat. *ovum*, *păuun(e)* < lat. *pavonem*, *tăuun(e)* < lat. **tabonem*, *seu̯* < lat. *sebum*, *rîu̯* < lat. *rivus*, *viu̯* lat. *vivus* etc.

3. În cîteva dintre acestea (**au̯ea*, **au̯em*, **au̯eți*, **au̯ere*, **au̯ui*, **au̯ut*, *beț̆iu̯*), precum și în altele în care a rezultat din velarizarea lui *ll* (în silabă posttonică și urmat de *a*: *măduu̯ă*, formă păstrată regional [23], < lat. *medulla*; *piue* [24], formă păstrată regional [25], < lat. *pillae*) sau a fost introdus pentru evitarea hiatului (*văduu̯ă*, pl. *văduue*, forme păstrate regional [26], < lat. *vidua*, pl. *viduae*), *u̯* s-a consonantizat devenind *v* (*avea*, *avem*, *avere*, *aveți*, *avui*, *avut* [27], *beț̆iv* [28], *măduvă*, *pive* [29], *văduvă*, *văduve*).

Acestor exemple li se alătură *găv* < *găv̯* < **găvu* < **gău̯u* (cf., *infra*, *zgău̯*) < **gau̯u* < **cau̯u* [30] < lat. *cavum*.

4. În mod normal, *á* din *cavum* ar fi trebuit să se păstreze în limba română. Prezența lui *ă* în loc de *á* nu o constatăm astăzi numai în acest cuvînt, ci într-o serie de forme din paradigma verbului și în pluralul unor substantive feminine [31]. În cazul lui *găv* e posibil ca *ă* să fi apărut mai întîi în forma de plural (*găvuri*), de unde s-a extins, apoi, și la singular.

În ce privește pe *z* din *zgău̯*, acesta este un sunet protetic, la fel ca în *zgăf*, *zgăv* (vezi *supra*), întîlnit și la alte cuvinte care încep cu *g*: *zgaiță* 'coțofană' (Covasna [32] CV) < *gaiță* 'idem' (Întorsura Buzăului CV, Vama Buzăului BV, Pui HD, Crasna CV, Fundata BV[33]). *Zgaiță*, variantă a lui *gaiță* (= *Garrulus glandarius*), este cunoscută de Mihai C. Băcescu [34]

---

[21] ILR, II, p. 23—24.

[22] *Limba română*, II : *Rostirea*, [București], 1959, p. 55, 161. După cei mai mulți specialiști, *b* și *v* intervocalici s-au pronunțat în vorbirea populară ca o fricativă bilabială sonoră ß, care s-a păstrat în spaniolă, catalană, gasconă și în unele dialecte meridionale italienești sau a evoluat la o fricativă labiodentală (*v*), așa cum există în franceză, italiană, retroromană, provensală și portugheză (vezi Marius Sala, *Contribuții* ..., p. 98; idem, *Contributions* ..., p. 153). Nu putem fi deci de acord cu Sextil Pușcariu cînd afirmă că „lat. *sevum*, *rivus*, *novus* se rosteau — încă în epoca latină vulgară — *se-u*, *ri-u*, *no-u*, cu două silabe" (*op. cit.*, p. 55) și că *u̯* a fost introdus în limba română pentru evitarea hiatului, dar considerăm just felul în care explică evoluția fonetică ulterioară : „S-a zis deci *riu̯u*, *nou̯u*, rostiri care s-au păstrat pînă azi în formele articulate *riul*, *noul*. După E. Petrovici, în formele nearticulate *u* final s-a afonizat : *riu̯ᵘ*, *nou̯ᵘ* [...], încît aceste cuvinte au devenit monosilabe. Mai tîrziu, *u* final afonizat a dispărut cu totul, rămînînd numai *riu̯*, *nou̯*, *miеu̯*, întocmai după cum *homo* sau *lupus* au trecut, prin stadiile *omu*, *lupu*, de două silabe, la *omᵘ*, *lupᵘ*, monosilabe, iar mai tîrziu la *om*, *lup*" (p. 55—56).

[23] Vezi *ALRR-Mar.*, vol. I, h. 103 ; *NALR-Olt.*, vol. I, h. 90 : *NALR-Trans.*, 285/246, 248, 252, 259 etc.

[24] Pluralul lui *piuă*.

[25] Vezi ALR I, 1727/103, 112, 118, 122, 138, 148, 156 etc.

[26] Vezi ALR I, vol. II, h. 280.

[27] Diversele ipoteze în legătură cu originea lui *v* din paradigma verbului *avea* sînt menționate de Marius Sala, *Contribuții* ..., p. 102—103; idem, *Contributions* ..., p. 159—160.

[28] Vezi Mioara Avram, *Contribuții la studierea derivării cu -iv*, în SMFC, IV, p. 97.

[29] Din *pive* s-a refăcut singularul *pivă*.

[30] Considerăm că de la această formă trebuie explicat (ca derivat cu suf. *-uș*) *căuș* (pronunțat : *căuúș*), nu de la **cau*.

[31] Vezi Marius Sala, *Contribuții* ..., p. 117—118 ; idem, *Contributions* ..., p. 191—193.

[32] *NALR-Trans.*, 1390/415.

[33] *Ibidem*, punctele 443, 444, 450, 453, 454.

[34] *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*, [București, 1961], p. 178.

din mai multe părţi ale ţării; *zgăinuşă* (Berzasca [35] CS) < *găinuşă* 'ieruncă *(Tetrastes bonasia)*'; *zgaucă*, *zgăucă* < *găucă*; **zgăvană* (vezi *infra*) < *găvană*; *zgăvîrnă* (vezi *infra*) < *găvîrnă*; *zgîmba* 'a nu avea stare, a nu avea astîmpăr, a fi neliniştit, a plînge, a se frămînta' (Deda [36] MS) < *gîmba* 'a-şi arăta nemulţumirea scîncindu-se, fiind nervos' (Bonţida, Năsal etc. CJ); *zglăvoacă*, *zglăvoc* 'peşte mic cu capul mare şi turtit, cu corpul îngust, fără solzi, răspîndit în apele de munte *(Cottus gobio)*' < bg. *glavoč* (DM); *zglăvoc* '(Pop.) 1. floare de cînepă (mai ales a cînepei de toamnă); 2. (Bot.) vinetele' < bg. *glavoč* (DM); *zgoambă* (pl. *zgoambe*) 'nasture de alamă' (Bonţida CJ) < magh. *gomb; zgriminţeş*, *griminţeş* 'om sărac, cerşetor căruia i se atribuie puterea de a stăpîni ploile, furtuna, grindina; solomonar' (Bonţida), *zgriminţeş* 'idem' (Sînmihaiu Almaşului [37] SJ) < magh. *garboncás*, *garabonciás* 'idem' [38]; *a sta grumurel*, *a sta zgrumurel* 'a sta pe vine' (Ungheni [39] MS); *zgrunţ*, *grunţ* 'drob de sare' (Bonţida), *zgrunţur* '(Reg.) bucăţică dintr-o materie tare şi fărîmicioasă; drob, bulgăre, grunz' (DM) şi *zgrunţuros* 'grunzuros' (DM) < *zgrunţuri*, pl. lui *zgrunţ* etc.

Proteza lui *z-* în *zgău* (singura formă cu o arie mai mare de răspîndire) a putut fi uşurată şi de existenţa unor cuvinte ca *zgaibă* 'scabie', *zgură* etc.

Găvan, Găvană. Iorgu Iordan *(op. cit.)* analizează, mai ales pe baza MDGR, III, p. 490—492, toponimele *Găvan*, *Găvană*, constatînd că ele există „în toate regiunile României..." (p. 555) şi că, „cu extrem de puţine excepţii, [...] forma masculină este moldovenească, cea feminină muntenească" (p. 390).

În Transilvania sînt răspîndite ambele aspecte morfologice ale acestui toponim: **Găvan**, „loc arător, între două coaşte" (Tău [40] AB); **Găvanu**, „deal, loc arabil" (Roşia de Secaş [41] AB); **Găvanu Lupşii**, „e o aşezătură" I, „o gaură mare, un loc larg, un fund de căldare" II, „o găvăună mare, un găvan pe munte" III, „un loc mai jos între munţi" IV (Dejani BV); **Găvan**, „aşezătură, loc mai jos" (Lisa BV); **În Găvan**, „e o groapă; se zice că era matca rîului" I, „pe acolo o venit rîul pe timpuri" II (Pojorta BV); **În Găvan**, „e ca o groapă" (Şercăiţa BV); **În Găvan**, „e o văgăună" (Voivodenii Mici, sat desfiinţat, înglobat la satul Voivodeni BV); **La Găvan**, „e la munte, în Funduri" şi **Şesu Găvanuli**, „teren ca pe masă" (Boiţa SB); **(În) Găvan**, „e o căldare, o căldăruşă" (Cîrţişoara SB); **Găvanu**, „o căldare, e o gaură" I, „îi o dovîncă, o groapă mare" II (Sebeşu de Sus SB) etc.

Găvana, „loc mai găvănos" şi **Colnicu Găvănii** (Copăcel BV); **Găvana**, „loc mai şes, arabil" şi **Piscu Găvănii** (Perşani BV); **Găvană**, „o găvană propriu-zisă; e lîngă vale, înconjurată de dealuri" I, „o groapă" II, „loc mai adîncit, probabil fostă albie" (Vadu BV); **Zgă-**

---

[35] *Ibidem.*
[36] Vezi *Materiale şi cercetări dialectale*, I, [Bucureşti,] 1960, p. 199.
[37] Vezi ALR II, 5796/284; ALRT II, p. 135.
[38] Lajos Tamás, *op. cit.*, p. 390.
[39] *NALR-Trans.*, 393/320. Formele le-am obţinut de la informatori diferiţi.
[40] V. Frăţilă, *Toponimia văii Secaşului — Tîrnavei*, în AUT, X, p. 152.
[41] *Ibidem.*

vana Păducelului, „o v ă g ă u n ă urîtă" I, „e ca un părău între două rîpi" II (Strîmbu CJ); **Găvăni(le),** „loc cam împădurit, tot cam păraie" I, „intră g r o p i între păduri" III, depresiuni, gropi (Ciula Mare HD); **Găvănile** „sînt jos, între dealuri" II, „ca niște ș e i" IV (Densuș HD); **Găvăni** sînt mai multe d e n i v e l ă r i" I, „o f o s t o g ă v ă u n ă" II (Dridif BV). Pentru formarea toponimului **Găvania, În Găvanie** [găvánia, găvánie], „e un loc mai cître Olt" (Turnu Roșu SB), cf. sinonimul **(La) Gropanie** [gropánie], „arabil; e locul mai adîncit, frămîntat; nu-i loc drept" (Berivoii Mici, sat desființat, înglobat la satul Berivoi BV).

Și în dialectul aromân există toponimul **Găvana,** vale foarte adîncă și întunecoasă în regiunea Caraferiei (DA, s.v. *găvan*).

În legătură cu aceste toponime, merită să amintim cîteva cazuri de tautologii (sau aparente tautologii) și etimologii populare. În Avrig SB se află **Groapa Găvanului** I—V („g r o a p ă; te poți pitula cu patru care de fîn în ea; e o șa" I, „o țîr de g r o a p ă în mijlocul finațului" II, „o țîr de g a u r ă ca un fund de f a r f u r i e" III, „g r o a p ă ... ca un b l i d" IV, „groapă" V), **Găvanu** sau **La Găvan** fiind „locul de deasupra, dimprejurul Gropii Găvanului" I, „șes" II, „neted" III. După **Găvan,** numele inițial al acestei *gropi* (înregistrat ca atare numai la soția informatorului I), terenul din jur a fost numit **La Găvan,** iar apoi, probabil pentru că unii oameni au uitat semnificația cuvîntului, **Găvan** s-a extins asupra întregii porțiuni de teren formate de *groapă* și împrejurimi, iar *aceasta* a fost rebotezată **Groapa Găvanului.**

Un caz similar am întîlnit în Șirnea BV, unde un loc din masivul Piatra Craiului e numit **Groapa Găvenii** I, **Găvana** și **Groapa Găvenii** II, III, **Găvana,** IV—VIII, „e g r o a p ă, pășunat" I, „ e o g r o a p ă, o d o l i n ă" II, III, „un teren mai adîncit între două dealuri" VI, VII, „g r o a p ă ca un c e a o n de mămăligă" VIII. S-ar putea ca forma de genitiv *Găvenii,* în loc de *Găvănii,* să se fi născut sub influența numelui de familie *Găvenea,* existent în localitățile vecine Fundata, Moieciu de Jos, Predeluț etc.

O „adîncitură" de teren, din care cea mai mare parte aparține de hotarul satului Ileni BV și puțin de cel al Rîușorului BV, este numită în Ileni **Lîngă Van** I, II, iar în Rîușor **În Găvan** I—III („finație; e o a d î n c i t u r ă ca o c ă l d a r e, pămînt mai pietros, teren mai gropos" I, „e cître Ileni, o parte din finație; vine rîul prin el de la Ileni; e un pic mai g ă v ă u n ă ...; e pe lîngă rîu mai jos" III) și **Lîngă Van** [42]. Și în Voivodenii Mari (sat înglobat la satul Voivodeni BV), un loc mai adîncit se cheamă **În Găvan** I, II („e la rîu, o adîncitură" I) sau **Lîngă Van** II.

Ca termen entopic *găvan* este definit 'locuri joase cu văi întunecoase, în păduri' (DA); 'vîlcea închisă și lungăreață; albie veche de rîu; hîrtop mic cu pereți foarte repezi în semicerc', 'vîlcea în semicerc cu fundul mlăștinos', 'depresiune ca o groapă; veche gîrlă înierbată', 'scobitură mare în pămînt de forma unei linguri sau unui căuș' [43], „groapă adîncă,

---

[42] Răspunsul a fost dat de către soția informatorului II.

[43] T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română,* 1931, p. 34, 43, 46, 71. Acest autor descrie pe larg „găvanele" în „Buletinul Societății române de geografie", tomul XLVII, 1928, p. 148—150.

mare" I, „o adîncime mare ca un ceaon" II (Cuciulata BV), „o fundătură, gaură" (Dejani BV), „gaură" (Mărgineni BV), „ o scobitură, teren sub forma unui castron" (Poarta BV), „căldare (glaciară)" (Sîmbăta de Sus BV). Pentru mai buna conturare a ariei lui de răspîndire, amintesc că l-am întîlnit și în Ciucea CJ : *Fundoaia Feții*, „un g ă v a n". Din graiurile din Moldova a fost cunoscut de Nicolae Labiș, care îl întrebuințează într-una din poeziile sale [44].

În sud-estul Transilvaniei (probabil și în alte părți ale țării) este vie varianta feminină *găvană* „o gaură" (Berivoii Mari, vechea denumire a satului Berivoi BV), „un gang, loc ca un părău, un cap de părău" (Fundata BV) etc.

În afară de sensul (7) topografic menționat deja, după DA *găvan* are sensurile 'I. **1.** scobitură, cavitate într-un obiect; partea scobită s. căușată a lingurii; palma mîinii, cînd o facem ca un căuș; partea scobită a pipei, în care se bagă tutunul; scobitură în care e așezat ochiul, orbită; jgheabul mesei de dulgher, în care se țin uneltele; **II.** obiect scobit s. care prezintă forma unei cavități : **1.** strachină s. blid mare de lemn scobit, întrebuințat mai ales la țară ca vas de bucătărie s. pentru prepararea bucatelor pe cîmp, pentru păstrarea sării, pentru frămîntarea urdei etc.; cenac, strachină, vas mare, în care se toarnă porțiunea a cîțiva soldați; **2.** lingură (mare); **3.** disc, teasc, terezie, taler, șalcă la cumpănă; **4.** gînjeiul furcii; **5.** (La piuă) albia în care se pun dimiile sau abaua; **6.** o parte a morii'. Din zicala (reprodusă în DA) *anu 'și găvanu'* referitoare la „femeile care nasc în fiecare an", rezultă că *găvan* are și sensul (nesesizat de către redactorii DA-ului și ai dicționarelor ulterioare) de 'pîntece', întocmai ca *zgău*. Dialectele aromân și meglenoromân cunosc doar forma feminină *găvană* 'strachină de lemn' (CDM, DDA), 'rîșniță, piuliță' (CDM).

Etimologia acestui cuvînt nu a fost lămurită pînă acum. Dicționarele îl raportează la bg. *gavana*, *gavanca*, *vaganca*, bg., sb. *vagan* 'strachină de lemn', mediogr. *gavéna* 'vasculum' (CIHAC; CADE; DA; CDM; SCRIBAN, D.; DM; CIORANESCU; DDA; DFX).

Bălgarski etimologičen rečnik, tom. I, A—Z, Sofia, 1971, p. 110, 111, 221, atestă cuvintele *gavana* (învechit), *gavanca* 'vas de lemn cu capac' și *vagan* 'strachină' (rezultat, prin metateză, din *gavan*, la fel ca și sb. *vagan* 'vas de lemn; măsură pentru grăunțe'; slov. *vagan*, *vagana* 'vas de lemn, vas de lemn cu capac'; rus. *vagan* 'idem'; ceh. *vahan* 'vas pentru mîncare pregătită la cuptor; ghiveci'; ucr. *vagan* 'ghiveci'), explicîndu-le din ital. *gavagno* [= *cavagno*] (< lat. **cavaneus*, un ipotetic [45] derivat de la *cavus*). Autorii dicționarului apreciază că din bulgară sînt împrumutate tc. *gavanca* 'cutie de lemn cu capac pentru sare', *cavana* 'vas de lemn cu capac; litru; albie (covată, copaie) de lemn', *cavanos* 'vas, oală (de lut); balon (de sticlă), borcan' și, probabil, mediogr. *vaǵéni*, adăugînd, după cuvintele turcești (deci referindu-se numai la ele !) : „compară și rom. *găvan*, *găvanos*".

După părerea noastră, originea românescului *găvan(ă)* nu trebuie căutată în limbi străine. Comparînd sensurile acestuia cu ale lui *găv (găf*,

---

[44] Vezi *Moartea căprioarei* [București,] 1964, p. 172 : „Jos, în găvane strînse de munții bot în bot, / Se-ncolăcesc molatic balaurii de ceață ... / Se va ivi și luna în pisc, curînd de tot, / Printre-n-creștii nouri subțiri, ce se răsfață" *(Odihna lăutarului)*.

[45] Vezi Dante Olivieri, *Dizionario etimologico italiano*, Milano, 1961, p. 155.

gîf, gîv, zgăf, zgău, zgăv), constatăm că sînt aceleași. *Găvan(ă)* este un derivat românesc din *găv* cu suf. *-an, -ană* (cf. *gropan, gropană)*, iar formele din bulgară *(gavana, vagan)*, sîrbo-croată, slovenă, rusă, ucraineană, cehă și mediogreacă sînt împrumutate din română (aromână, meglenoromână). Cazul lui *găvan(ă)* nu e singular. Sînt multe alte derivate literare (sau cu o largă arie de răspîndire) de la cuvinte dispărute din limbă, învechite sau păstrate regional în arii mici [46].

Forma feminină poate fi și un singular reconstituit din pluralul neutru *găvane*.

Cu titlu de curiozitate, amintim că *găvan* este explicat „ca augmentativ din *gavu* = *cavu*" în LM (tom. III : *Glossariu . . .)*, *cavu* fiind un neologism (< lat. *cavum)* pătruns în limba noastră după anul 1830, pentru că în tomul I este prevăzut cu asterisc (vezi *Prefatione*, p. IX).

În *găfană* 'găvan, cavitatea lingurii' (cuvînt atestat de DA din Bihor, lucrat ca articol separat, dar raportat la *găvan)*, ca și în *găf, gîf, zgăf*, constatăm pierderea sonorității lui *v* [47], iar în *gîvan* 'cauc' (Hoteni, Strîmtura, Rozavlea, Dragomirești, Săcel, Moisei și Gura Fîntînii [48] MM), 'lingură (de scos urda din căldare după ce s-a fiert)' (Bîrsana, Rozavlea, Dragomirești, Săcel, Moisei și Gura Fîntînii [49] MM), precum și în *gîf, gîv*, înlocuirea lui *ă* cu *î*. Din *gîvan* s-a ajuns la *ghivan* [givân] 'cauc', 'lingură (de scos urda din căldare după ce s-a fiert)' (Ieud [50] MM).

Varianta *căvan* (atestată de DA din Moldova) poate fi ulterioară lui *găvan(ă)*, care a existat în limba română comună, din moment ce e cunoscut și în dialectele sud-dunărene).

Dacă **Găvănel**, „un pic de așezătură, luncă într-o g a u r ă" (Voivodenii Mici) e derivat de la *Găvan* (vezi *supra)*, **Găvănelele**, „teren arabil ; sînt în legătură cu rîul" (Porumbacu de Sus SB) presupune apelativul **găvănel* (pl. **găvănele)*, diminutiv de la *găvan* 'adîncitură de teren, depresiune, groapă' cu suf. dim. *-el*.

Găvănel, derivat neatestat de dicționare, mai are sensurile 'strachină de lemn' (Covasna [51] CV), 'vas de lemn în care se frămîntă pîinea, mai mic decît *molda*, *troaca* [sinonim deci cu gîf]' (Zăbala și Întorsura Buzăului [52] CV).

Văgăună „o s t r î m t o a r e ; e între dealuri, loc de fînaț" (Mocod BN) ; **Văgăună**, „e un ș a n ț mare, nu poți ieși din el ; da' n-are apă" (Fundata BV).

Apelativul *văgăună* '**1.** loc înfundat între dealuri sau între munți ; scobitură adîncă într-un munte ; **2.** scorbură ; **3.** (rar) orbita ochiului' (DEX), lăsat de dicționare cu etimologia necunoscută, a rezultat prin metateză din *găvăună*, formă menționată doar (ca variantă a lui *văgăună)*

---

[46] Unele dintre acestea au fost discutate de Lucreția Mareș, *Cuvinte regionale în derivate literare*, în LR, XXIV, 1975, nr. 1, p. 71—80.

[47] Cf. *mădûfă* (Băbeni VL : *NALR-Olt.*, vol. I, h. 90, punctul 917 ; Glimboca CS și Mănăștur AR : *NALR-Ban.*, 285/59, 73 ; Vîlcelele Bune HD : *NALR-Trans.*, 285/432) < *măduvă* < *măduuă*.

[48] *ALRR-Mar.*, 2348/228, 231, 232, 234—237.

[49] *Ibidem*, 2361/230, 232, 234—237. În Bîrsana este atestat și de ALR II, s.n., vol. II, h. 419, punctul 353.

[50] *Ibidem*, 2348, 2361/233.

[51] Vezi ALR II, s.n., vol. IV, h. 1043, punctul 192.

[52] *NALR-Trans.*, 1431/386, 443.

de DA, CADE și SCRIBAN, D., dar folosită în multe regiuni ale țării, un derivat de la *găvană (găvan)* 'idem' (larg răspîndit, cum dovedesc toponimele menționate de Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 27, și de noi mai sus) cu suf. *-ună*, ca și *căpșună* din *căpușă* + suf. *-ună*. N-am făcut decît să întărim, cu precizările și completările necesare, explicația justă dată de G. Pascu, dar neluată în seamă de dicționare: „*văgăună* 'depresiune între două dealuri' < **găvănună* < *găvan*, cf. *găvănat*"[53].

Gaură. Gaura cu Viermii, „o g a u r ă, loc arător" (Mititei BN); **Gaura Bătrînă,** „e loc surupat" (Calbor BV); **Gaura lu Șofron,** „f u n d u l ala de unde începe cîmpul" I, „un fel de g r o a p ă" II (Comana de Sus BV); **La Gaura Mînzuli,** „e o g a u r ă mare, un g ă v a n așa-zis, o adîncime rotundă de forma unui ceaon, da mare" (Cuciulata BV); **Gaura Vîntului,** „acolo nu-i pădure pe o porțiune și e locul mai jos și suflă vînt oricînd" I, „așa pe vîrvul dealului" II (Cășei CJ); **(În) Găuri,** „teren mai găuros" (Mărgineni BV); **Găurile Dosului,** „îs niște g r o p i" (Merișor HD) etc. : *gaură* 'adîncitură în teren, groapă, găvan, văgăună'.

Apreciind posibilă, fără a fi necesară, ipoteza general acceptată potrivit căreia *gaură* este un element moștenit (din lat. **cavula*[54] [= *cavus, -a, -um*], lat. **caula*[55] [= *caulae, -arum*] sau lat. **gaula*[56], CIORANESCU îl explică ca o creație românească, un singular analogic reconstituit din *găuri*, pl. lui **gău* (cuvînt pierdut, după acest autor, dar păstrat, după cum am dovedit mai sus, din lat. *cavum)*, ca în *fagure* (< *faguri*, pl. lui *fag)*, *pătură* (< *paturi*, pl. lui *pat)* și, adăugăm noi, *ramură* (< *ramuri*, pl. lui *ram* < lat. *ramus)*.

găușel 'ghiocelul sau casa melcului' este cunoscut de DA după o atestare din Transilvania și considerat „derivat din „*gaură* (< lat. *galla*, cf. g ă o a c e)". Mult mai probabil, cuvîntul provine de la **gău(u)*, fie direct, cu suf. *-ușel*, fie de la derivatul **găuș*, cu suf. *-el*. Cf. **aun* (< lat. *avus)*, *aus*, *ausel*; **cau(u)*, *căuș*, *căușel*; *par*, *păruș*, *părușel* etc.

zgăoagă. Apelativul *zgăoagă* [zgăuǫgă] (pl. zgăoage) „s c o b i t u r ă între dealuri" I[57], „un fel de a f u n d ă t u r ă" II (Răchitova, Țara Hațegului HD), necunoscut de dicționare, poate fi un derivat de la *zgău* cu suf. *-oagă*, o contaminare între *zgău* și unul din sinonimele *văloagă* (< *vale)* ori *zănoagă*, ambele vii în graiul regiunii, sau o variantă (cu *z* protetic și cu transformarea, prin asimilare, a sunetului *c* în *g)* a lui *găoacă*, cu care ne vom ocupa într-o altă contribuție.

zgăvîrnă. Nu este exclus ca *(z)găvîrnă*, care circulă în Valea Jiului și nu este inserat în dicționare, să fie o modificare a neologismului *cavernă* sub influența lui *(z)găv.* Forma *zgăvîrnă* [zgavîrnă] am întîlnit-o, mai întîi, în Dealu Babii, însemnînd „peșteră neadîncă, semipeșteră", apoi în Cîmpu lu Neag: *Buta Mare*, „z ă n o a g ă mare, z g ă v î r n a aia

---

[53] *Sufixele românești*, București, 1916, p. 53. Tot aici (p. 52) este derivat *căpșună* din *căpușă* cu suf. *-ună*. Fără a se referi la acest autor, Sextil Pușcariu (DR II, p. 593) arată că forma *căpușună* [> *căpșune*> *căpșun* și *căpșună*] „trebuie să fie un derivat din *căpușă* prin sufixul augmentativ *-une*, din lat. *onem*"; vezi și completările făcute de Doina Grecu în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 267—269.

[54] Densusianu ILR, I, p. 82; CDDE; REW 1795; DA; TDRG; SCRIBAN, D.; DM; DEX etc.

[55] Sextil Pușcariu, DR, III, p. 671; TDRG; SCRIBAN, D. etc.

[56] G. Pascu, *op. cit.*, p. 57.

[57] Informatorul schițează cu mîna forma unui căuș, ceaun.

mare". Solicitat să precizeze înțelesul, informatorul declară că *zgăvîrnă* (pl. *zgăvîrne*) înseamnă „v ă g ă u n ă". După un timp folosește forma fără *z*: *În Troacă*, „o g ă v î r n ă mare, e numa mlaștină; e dîlmă dincoace, muntele dincolo".

C o n c l u z i i. Latinescul *cavum* nu a lăsat urme numai în italiană (*cavo*, *cava*), provensală (*cau*), logudoreză (*kau*), gasconă (*kau*, *kawę*), cum rezultă din REW 1796, ci și în română (**caṷu*, **gaṷu*, *găv*, *zgăṷ*).

Cuvintele românești au o serie de variante și derivate, dintre care unele (*găvan*, *găvană*) au pătruns în limbile popoarelor cu care românii au venit în contact în cursul secolelor.

Se adeverește, așadar, și cu această ocazie, cîtă dreptate avea Sextil Pușcariu (DR, III, p. 667) cînd, ocupîndu-se de etimologia lui *căuș*, afirma: „Cu cît cercetările etimologice progresează la noi, cu atît ne convingem mai mult de două lucruri. Mai întîi că elementele latine sînt mai numeroase în limba noastră decît se admitea în general pînă acuma și, al doilea, că în cazuri cînd cuvinte românești se potrivesc, ca înțeles și formă, cu cuvinte de-ale popoarelor împrejmuitoare, la ele obscure etimologicește, noi am fost mai des cei care le-am dat decît cei care le-am primit".

Ianuarie 1977.

MIHAI MORARU, CĂTĂLINA VELCULESCU, *Bibliografia analitică a cărților populare laice. Partea I*, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 242 p.

Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu" a inițiat elaborarea unei foarte utile *Bibliografii analitice a literaturii române vechi*, concepută în trei volume : volumul I — *Bibliografia analitică a cărților populare laice*, volumul II — *Bibliografia analitică a istoriografiei române vechi* și volumul III — *Bibliografia analitică a literaturii beletristice*. De curînd a apărut prima parte dintre cele două pe care le conține volumul I, elaborat de M. Moraru și C. Velculescu. *Introducerea* și *Nota asupra ediției*, semnate de I.C. Chițimia, expun datele esențiale referitoare la concepția și structura lucrării. Scopul urmărit prin publicarea *Bibliografiei analitice a literaturii române vechi* este de a crea un instrument de lucru care să permită cercetătorilor o documentare rapidă și completă în domeniul vechilor scrieri românești. Pentru împlinirea acestui deziderat, ampla lucrare va înregistra atît manuscrisele în care se păstrează aceste scrieri, cît și edițiile și studiile ce le-au fost consacrate. Din rîndul cărților populare, cărora *Bibliografia analitică a literaturii române vechi* le consacră primul volum, au fost reținute numai cele laice, în număr de 18 (în prima parte sînt incluse : *Alexandria, Vrednica de însemnare întîmplare a patru corăbieri ruseşti, Alțidalis și Zelidia, Archirie și Anadan, Arghir și Elena, Bertoldo, Erotocritul, Filerot și Anthusa*)[1]. Ar fi fost de așteptat să se motiveze într-un fel această opțiune, care se întemeiază pe o clasificare discutabilă a cărților populare românești, pusă în circuitul științific de ediția *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I—II, București, 1963 (editori : I.C. Chițimia și D. Simonescu). Împărțirea cărților populare în laice și religioase creează dificultăți atunci cînd se trece la încadrarea lor în una dintre aceste două categorii. Cu greu am putea fi convinși, de exemplu, că *Varlaam și Ioasaf* este o carte populară laică (cf. *op. cit.*, p. 16), cînd știm prea bine că aceasta face apologia doctrinei creștine și a ascezei. Observația noastră de fond este însă alta : pe ce temeiuri excludem dintr-o bibliografie a literaturii române vechi cărțile apocrife, apocaliptice, astrologice și de prevestire, legendele hagiografice, biblice și liturgice, într-un cuvînt, o întreagă literatură populară, cu urme vizibile în folclor, bine reprezentată în manuscrise, uneori, cum este cazul cu *Legenda Duminicii*, și în ediții ? Parcurgînd lista celor mai vechi cărți populare așa-zise laice, nu putem reține pînă la începutul secolului al XVIII-lea decît cîteva titluri : *Floarea Darurilor* (sec. XVI), *Alexandria*, *Varlaam și Ioasaf* (dacă e să o includem totuși în această categorie) și *Istoria Troadei* (sec. XVII). Este evident un bilanț cam sărac, atît timp cît nesocotim nenumăratele texte apocrife, hagiografice, de prevestire etc. din secolele al XVI-lea — al XVII-lea, unele dintre ele păstrate în manuscrise bine cunoscute și adeseori cercetate (*Codicele Sturdzanus*, *Codicele de la Ieud*, *Codicele Todorescu*, *Codicele Marțian* etc.).

În *Introducere* ar fi fost indicat să se încerce o definire a noțiunii de cărți populare, care, după cum s-a mai spus, este destul de largă și imprecis stabilită. Facem această observație, avînd în vedere includerea în *Bibliografia analitică a cărților populare laice* a lui *Arghir și Elena*, poem în versuri tradus de I. Barac după o prelucrare maghiară, și a *Vrednicii de însemnare întîmplări...*, traducere a povestirii lui Pierre Ludovic Le Roy, tipărită ca anexă la *Istoria lui Alexandru* (1824). Pentru cei mai puțin avizați, precizăm că N. Cartojan nu a inclus aceste scrieri în rîndul cărților populare. E drept că despre *Arghir și Elena*, M. Gaster afirma că, datorită numărului mare al edițiilor din secolul al XIX-lea, aceasta „a ajuns o adevărată carte populară" (*Literatura populară română*, București, 1883, p. 549). Ne întrebăm totuși dacă traducerile și prelucrările de acest fel, datorate unor „luminători populari" din secolul

[1] Este de presupus că în partea a II-a a volumului vor figura, pe lîngă *Floarea Darurilor* și *Varlaam și Ioasaf* (la care se fac referiri în *Introducere*), încă 7 cărți populare alese dintre următoarele titluri : *Fiziologul*, *Halima*, *Imberie* și *Margarona*, *Istoria ethiopicească*, *Istoria lui Skinder împărat*, *Istoria Troadei*, *Istoria lui Poliționu...*, *Împărăția poamelor*, *Povestiri din Cronografe* și *Sindipa*.

al XIX-lea, pot fi trecute în rîndul cărților populare aparținînd perioadei vechi a literaturii române? Răspunsul la această întrebare necesită însă o clarificare în privința termenului *ad quem* al perioadei în care mai putem vorbi despre literatura românească veche. Este acesta 1780, 1830 sau un alt an? Nici *Introducerea*, nici *Nota asupra ediției* nu spun ceva în această privință.

Lucrarea propriu-zisă conține două părți distincte: prima, intitulată *Bibliografia generală*, care înregistrează lucrările de sinteză dedicate cărților populare laice, a doua, fără titlu, care cuprinde pentru fiecare carte populară trei secțiuni: *1*) manuscrise, *2*) ediții, *3*) studii și articole. În cadrul fiecărei secțiuni, manuscrisele, edițiile și studiile se succedă în ordine cronologică.

Pentru manuscrise, autorii au recurs la metoda de descriere aplicată în volumul IV al *Catalogului manuscriselor românești*, întocmit de G. Ștrempel, Fl. Moisil și L. Stoianovici, metodă care răspunde întru totul exigențelor actuale din domeniul codicologiei. După acest model au fost descrise manuscrisele cuprinzînd cărți laice din Biblioteca Academiei R.S. România, precum și alte manuscrise similare din Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S. România, din Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, din Biblioteca Municipală Cluj-Napoca, din Biblioteca Centrală de Stat București, din Biblioteca Muzeului Literaturii Române, din Biblioteca „Astra" Sibiu, din Biblioteca Județeană Alba Iulia și din Biblioteca Județeană Craiova. Pentru manuscrisele din alte fonduri din țară și străinătate care nu au putut fi consultate s-au folosit, în măsura în care au existat, semnalările și descrierile existente în diverse publicații. Descrierea manuscriselor este foarte amănunțită, indicîndu-se pentru fiecare în parte cota, locul de păstrare, data, proveniența titlul, conținutul, însemnările, dimensiunile, felul legăturii, paginile pe care se află frontispicii, ornamente, desene etc. Pentru manuscrisele lacunare s-au indicat, totodată, începutul și sfîrșitul porțiunilor de text păstrate, introduse prin *Inc.*, respectiv *Des.*, în conformitate cu normele curente. În reproducerea titlurilor și a însemnărilor s-a folosit transcrierea fonetică interpretativă; întregirile editorilor au fost date între paranteze ascuțite, iar repetițiile au fost semnalate între paranteze drepte. La fel de detaliată este descrierea și în cazul edițiilor pentru care se notează anul, titlul în întregime, conținutul, însemnările (situație în care s-a indicat și cota cărții). În sfîrșit, în secțiunea ultimă *(Bibliografia)* sînt înregistrate studiile importante publicate pînă în 1970, cu o prezentare în rezumat a conținutului, fapt care permite urmărirea principalelor probleme abordate de cercetarea cărții respective. Studiile consemnate în *Bibliografia generală* care conțin și informații ce interesează bibliografia unei anumite cărți nu sînt înregistrate în această secțiune; asupra acestor studii se atrage, în schimb, atenția prin trimiteri cifrice care indică poziția lor din *Bibliografia generală*. Surprinde însă absența din cadrul informației bibliografice a unor studii datorate, în cea mai mare parte, lingviștilor. Le semnalăm pe cele mai importante, întîlnite pe fișele noastre de lucru: *a* pentru **Bibliografia generală**: S. Pușcariu, *Istoria literaturii române vechi. Epoca veche*, Sibiu, 1930; N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, (extras din *La Transylvanie*, Bucarest, 1938), p. 26, 43, 55, 64—66; Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, București, 1961, cap. *Limba cărților populare b* pentru **Bibliografia de referință**; *(Alexandria* și *Istoria Troadei)*: M. Ștefănescu, în „Arhiva", XXXIV, 1927, nr. 3—4, p. 150—186; *(Archirie și Anadan)*: T. Cipariu, *Principia de limba și de scriptura*, Blaj, 1866, p. 116; Al. Dm. Grigoriev, *Повѣсть объ Акирѣ премудромъ*, Moscova, 1913; *(Arghir și Elena)*: M. Gaster, *Literatura populară română*, p. 549; *(Esopia)*: N. Drăganu, op. cit., p. 66 (semnalarea unui manuscris neinclus în lucrarea de față).

După cum precizează *Introducerea* (p.17), partea a II-a a volumului I va cuprinde mai mulți indici (de nume, de opere, de manuscrise etc.), care vor înlesni depistarea rapidă a informației dorite.

Modul exemplar în care au fost descrise manuscrisele și edițiile, precum și prezentarea aproape completă a principalelor contribuții fac ca această dificilă lucrare să-și atingă întru totul scopul propus. Este limpede pentru oricine că numai în urma unei ample inventarieri, de felul celei întreprinse de M. Moraru și C. Velculescu, cercetarea și editarea cărților populare laice vor putea fi abordate pe baza unei informații documentare temeinice. Mulțumindu-ne să oferim numai un singur exemplu care ilustrează valoarea acestei lucrări, vom reaminti că pentru *Alexandria* N. Cartojan avea cunoștință în studiul său din 1922 de 18 manuscrise românești; actuala bibliografie înregistrează un număr aproape de două ori și jumătate mai mare: 42 de manuscrise. Se poate, așadar, aprecia că lucrarea înregistrează majoritatea manuscriselor existente în bibliotecile din țară și străinătate. Desigur că bibliografia va putea fi completată, în primul rînd, prin investigarea fondurilor de manuscrise ale unor biblioteci și arhive care nu au stat în atenția autorilor ei. În acest sens, ne permitem să semnalăm

prezența unor manuscrise românești conținînd cărți populare laice în Arhivele Statului Iași (ms. 41 — *Floarea Darurilor*, ante 1790), în Biblioteca Arhiepiscopiei ortodoxe române din Sibiu (ms. 31 — *Archirie și Anadan*, ms. 110 și 239 — *Floarea Darurilor*), în biblioteca Institutului de lingvistică din Cluj-Napoca (ms. 34 — *Archirie și Anadan*; ms. căruia nu-i reținem cota — *Esopia*, scris în 1784 la Brașov) și în Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Sucevei din Iași (ms. 10—*Floarea Darurilor*).

Remarcăm cu satisfacție faptul că, recurgînd pentru fiecare manuscris la descrierea completă a conținutului său, *Bibliografia analitică a cărților populare* permite să se urmărească compania de texte în care apare un anumit text în cadrul manuscrisului, precum și similitudinile care există între manuscrise din acest punct de vedere (al grupării anumitor texte). Deși asemenea cercetări nu s-au întreprins pînă în prezent, abordarea lor contribuie, în bună măsură, la aflarea explicațiilor legate de copierea și circulația în anumite provincii și medii sociale a unor manuscrise cu structuri tematice bine determinate.

Am lăsat la urmă cîteva observații de amănunt. Afirmația că pînă în secolul al XVIII-lea nu s-au tipărit cărți populare românești (*op. cit.*, p. 13) este infirmată de prezența *Gromovnicului* și *Trepetnicului* într-o ediție apărută în jurul anului 1639 (N. Drăganu, în „Anuarul Institutului de istorie națională", I, 1921—1922, p. 168—171); însăși *Floarea Darurilor* tipărită la Snagov în 1700 aparține tot secolului al XVII-lea. *Codicele de la Cohalm* nu datează din 1592 (*op. cit.*, p. 13), ci probabil din a doua jumătate a secolului al XVII-lea sau de la începutul secolului al XVIII-lea (N. Drăganu, în „Anuarul Institutului de istorie națională", I, 1921—1922, p. 373). Între manuscrisele care cuprind cartea populară *Archirie și Anadan* nu s-a semnalat manuscrisul din posesia lui T. Cipariu, descris în *Principia de limba și de scriptura*, p. 116. Nu înțelegem motivul pentru care ms. rom. 1204 (BAR), prezent în rîndul manuscriselor care conțin *Esopia*, nu este totuși descris (vezi *op. cit.*, p. 220, unde pentru acest manuscris se face, în schimb, o trimitere la *Catalogul manuscriselor* românești, vol. IV, p. 288—289). La p. 180, sub nr. 5, se trimite în mod greșit la *Alex.*, nr. 9 (cf. *op. cit.*, p. 105, unde aflăm că numărul respectiv a fost eliminat din bibliografia de referință a *Alexandriei*).

În final, dorim să subliniem încă o dată ideea că ne aflăm în fața unei lucrări bibliografice valoroase, de mare utilitate în cercetarea cărților populare românești, pentru realizarea căreia autorii ei — M. Moraru și C. Velculescu — merită întreaga noastră stimă. Așteptăm deci cu vădit interes apariția părții a II-a a primului volum.

Al. Mareș

G. T. KIRILEANU, *Corespondență*. Ediție îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie și indici de Mircea Handoca, București, Editura „Minerva", 1977, 712 p.

Volumul de față prezintă un deosebit interes, întrucît cuprinde un număr de 767 de scrisori (p. 3—684), alese cu mult discernămînt, dintr-un total de peste 16 000, aflate la Biblioteca Academiei și Biblioteca Centrală de Stat. Prima secțiune cuprinde epistole trimise de către G.T. Kirileanu unor oameni de știință, de litere, de cultură, în sens larg; a doua, epistole către Kirileanu, considerat, pe drept cuvînt, „cel mai bun cunoscător al operei și vieții" lui Ion Creangă (Iorgu Iordan, p. 490)[1].

Mircea Handoca, editorul volumului, a întocmit, la începutul cărții (p. V—XI), un *tabel cronologic* al activității lui Kirileanu și a întocmit numeroase note bibliografice și explicative, la sfîrșitul scrisorilor, în legătură cu unele aspecte mai puțin clare din scrisori (privitoare la persoane, cărți, reviste etc.). Bibliografia operelor lui Kirileanu, cîteva studii despre acestea și un indice de nume (p. 685—705) încheie acest volum.

Pasionat pentru folclor și etnografie, pentru filologie și istorie, precum și pentru alte domenii ale culturii românești, așa cum reiese din întregul volum, G.T. Kirileanu a adunat de-a lungul a șapte decenii cărți și manuscrise, multe de o inestimabilă valoare. Din păcate, o bună parte din biblioteca lui s-a pierdut

[1] G.T. Kirileanu scoate prima ediție a operelor lui I. Creangă împreună cu Ilarie Chendi „care va fi urmată de alte 15" (p. VIII).

în timpul celui de-al doilea război mondial. Cele 20 000 de cărți rămase au fost donate orașului Piatra-Neamț, devenind astfel un bun cultural obștesc.

Profunda lui dragoste pentru vechile documente reiese și din următoarele rînduri: „O zi și o noapte am citit colile din vol. IV al *Catalogului manuscriselor românești* și mi se pare că trăiesc ceasurile plăcute asemănătoare celor din vremea cînd frecventasem aproape zilnic sala manuscriselor din vechiul local al Bibl. Acad. Rom." (p. 222).

Atașamentul adînc pentru marii noștri scriitori clasici și în special pentru Creangă a fost viu în sufletul lui Kirileanu pînă în ultimii ani de viață, cu toate că boala și bătrînețea l-au ținuit la pat. Sînt semnificative în acest sens cuvintele: „la sfîrșitul vieții mele zbuciumate, munca pentru opera lui Creangă îmi aduce mîngîiere și ușurare" (p. 234). De aceea el este recunoscător lui Iorgu Iordan, acest „mare învățat și om al binelui" (p. 234), căruia îi trimite următoarele rînduri: „Primind scrisoarea din 29 martie [1956], vă mulțumesc, din tot sufletul pentru lămuririle ce mi-ați dat și pentru binevoitoarea d-stră apreciere a modestei mele contribuții la editarea scrierilor lui Creangă" (p. 102).

În numeroase scrisori, i se cer lui G.T. Kirileanu lămuriri cu privire la diferite documente vechi, la date bibliografice, sensul unor cuvinte învechite, obiceiuri populare etc.

În volumul de față, găsim de aceea date interesante legate de toponimie și onomastică, lexic regional, filologie, folclor, editarea textelor etc.

Demne de remarcat sînt referirile la unele nume de locuri[2], ca, de exemplu, *Fălticeni (Folticeni)*, derivat de la *Foltea*, și nu, cum considera Capidan, de la *Fălticí*, toponimic inexistent (p. 44). Referitor la *Ceahlău*, se arată că în vechile documente din Moldova este denumit prin *Măgura Peonului* (p. 49); relevăm și mențiunile în legătură cu *Panaghia* (p. 49), *Șarul-Dornii* (p. 62), *Pîriul Leșului*, *Pîriul Isipocei*, *Măzănoaia* (p. 198), *Oslea*, *Altămușul* (V. Bogrea, p. 349) etc. Se încearcă, de asemenea explicarea etimologiei unor nume de persoane: *Coșbuc* (p. 79), *Ștefanelli* (p. 74), *Forminte* (p. 77) etc.

În paginile volumului de față găsim un mare număr de termeni din lexicul regional și popular (uneori se indică și etimologia lor). Ne vom opri la cuvinte ca: *girneț* „stejar", care și-a pierdut sensul originar, întrucît apare în sintagma *girnețe de stejar* „crengi de stejar" (V. Bogrea, p. 347), situație asemănătoare cu termenul *bunget* „stejăriș" (<alb. *bung*), pe care-l găsim determinat de „stejar": *bunget de stejar* (id., ibid.), *feleguns* „felegos, zdrențăros", contaminare între *felegos* și *tuns* (p. 347), *bobletic* „buimac", etimologie populară de la *apoplectic* (id., ibid.; v. și DR, II, 652), *dezbărăna* (unghia) „a se da pe spate" (p. 78); interesantă ni se pare și etimologia lui *cioplea* „dracul", pus în legătură cu satul *Cioplea*, unde erau, pe timpul lui Caragea, ordiile ciumaților, de unde și: „l-a dus la Cioplea", „duce-te-ar la Cioplea = la dracu" (V. Bogrea, p. 346; v. și DR, II, 788). Pentru alte cuvinte se indică sensurile cu care circulă în județul Neamț, ca, de exemplu, *plai*, *șar* (p. 62).

Dintr-un număr de scrisori reiese interesul deosebit al lui G.T. Kirileanu pentru folclor, pentru cercetătorii din acest domeniu, pe care i-a sprijinit permanent. Dar marele cărturar n-a ajutat numai pe folcloriști, ci a dat ajutorul său — și acest lucru ne impresionează în mod deosebit citind volumul de față — multor oameni de știință și cultură din cele mai diverse specialități (M. Costăchescu, H. Tiktin, O. Băncilă, Gh. Vîlsan, Al. Vasiliu, A. Gorovei, M. Lupescu, I.E. Torouțiu etc.).

Iată ce-i scria, în 1926, H. Tiktin celui căruia îi datorează apariția ultimei părți a *Dicționarului român-german*: „Așadar visul vieții mele s-a împlinit în sfîrșit și meritul de a fi adus realizarea lui nu este mai puțin al d-stră decît al meu" (p. 617).

Este cazul să relevăm de asemenea sprijinul acordat lui Sextil Pușcariu pentru tipărirea *Atlasului lingvistic român* (p. 240) și a *Dicționarului* Academiei (Sextil Pușcariu, p. 592).

★

Volumul de față este un călduros omagiu adus ilustrului cărturar G.T. Kirileanu, figură de seamă, cu o importantă contribuție la cultura românească din prima jumătate a secolului nostru.

Folcloriști și etnografi, istorici și istorici literari, lingviști și filologi vor găsi în acest volum date interesante în legătură cu domeniile lor de activitate.

I. Rizescu

[2] Referirile la scrisorile lui G.T. Kirileanu cuprind numai indicația paginii, în timp ce la corespondența primită de Kirileanu se menționează și autorul.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituţii, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1 — Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. COTEANU, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția AL. GRAUR, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită ; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei ; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei ; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier''. Texte, Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei ; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacția : acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei ; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei, sub redacția I. COTEANU și LUCIA WALD.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica.** Sub redacția : acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România : Etnologia** de Romulus Vulcănescu ; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

* * * **Studii clasice**, XVII, 1977, 400 p., 32 lei.

* * * **Manuscrisul de la Ieud**, 1977, 260 p., 18 lei.

LR, Anul XXVII, nr. 1, p. 1—112, București, 1978

I.P.I. c. 7642

42 200

Lei 6.—

I 8233

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL XXVII

1978

mart. — apr.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990 0 III 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei, nr. 125, Sectorul 1, 71021 București.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137— telex 11 226, 70116 București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei ,,Limba română".

La revue ,,Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Academie de la Republique Socialiste de Roumanie seront adressees à :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O.BOX 136—137—telex 11 226, 70116 București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Adresa redacției
Str. SPIRU HARET nr. 12
79515 BUCUREȘTI, Sectorul 7
Telefon: 33.34.40., int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 BUCUREȘTI, Sectorul 1
Telefon: 50.76.80.

I 8233

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- DEC. 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVII 1978 Nr. 2

SUMAR

GRAMATICĂ – VOCABULAR

ECATERINA TEODORESCU, Complement al verbului sau auxiliar de persoană? 115

GH. D. TRANDAFIR, Contribuţii la studiul propoziţiei subiective 121

FINUŢA HASAN, Din nou despre sufixul *-oană* 139

G. C. RUSU, Punctuaţia atributivei după alt atribut care determină acelaşi termen regent 143

ONOMASTICĂ

I. PĂTRUŢ, Nume de scriitori 145

LIMBĂ LITERARĂ – FILOLOGIE

ION GHEŢIE, În legătură cu grafiile de tipul ***adaudze***, ***tradze*** din ***Psaltiri Hurmuzachi*** şi ***Scheiană*** 151

ALEXANDRA ROMAN-MORARU, Primele versuri laice româneşti 155

MIRELA TEODORESCU, Unde a fost tipărită lucrarea lui Varlaam: ***Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc***? 163

EVA MÂRZA, Un fragment din ***Evangheliarul slavo-român*** de la Sibiu (1551–1553) 173

CULTIVAREA LIMBII

IORGU IORDAN, Limba noastră la radio 177

MIOARA AVRAM, Accentuarea formelor de perfect simplu 181

NOTE ŞI COMENTARII

I. FISCHER, Aspectul lingvistic al romanizării Daciei 189

ION CALOTĂ, Probleme de ortoepie în viitorul ***Dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*** 193

28456.

RECENZII

VALERIA BOTIȘ, MARIA VULIȘICI ALEXANDRESCU, IOAN COMĂNESCU, *Sintaxa propoziției. Texte și analize*, Timișoara, Editura Facla, 1977 *(Gabriela Pană-Dindelegan)* 203

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice, de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei R. S. România, 1977 *(I. Rizescu)* 205

Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589.* Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, București, Editura Academiei R. S. România, 1976 *(Alexandru Mareș)* 207

IRINA PANOVF, *Dicționar englez-român*, București, Editura științifică, 1974; *Dicționar român-englez*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976 *(Andrei Bantaș)* 214

IORGU IORDAN, Din nou despre Sextil Pușcariu 215

COMPLEMENT AL VERBULUI SAU AUXILIAR DE PERSOANĂ?

DE

ECATERINA TEODORESCU

În lucrarea *Propoziția subiectivă*, București, 1972, ne-am aflat în situația de a reexamina categoria persoanei gramaticale și de a clasifica, pe baza ei, verbele românești, în vederea explicării, prin verbul regent, a deosebirilor de formă și de conținut dintre subiectivele pronominale și cele conjuncționale. Reluarea problemei ne-a determinat să privim cu rezerve teoria persoanei a III-a ca „non-persoană", pentru motive pe care le-am formulat în amintita lucrare [1].

Revenind acum cu o ușoară modificare în clasificarea verbelor, insistăm și asupra faptului că definirea persoanei a III-a ca non-persoană nu poate fi acceptată și pentru considerentul că absența persoanei nu se confundă cu nonexistența ei. Ceea ce trebuie însă admis, și lucrul a mai fost spus, e că persoana a III-a nu este în ansamblul ei personală. Cît privește clasificarea verbelor, menținînd distincția formală, după numărul formelor flexionare, între tripersonale și unipersonale, considerăm acum că, și după valoarea internă „persoană", verbele pot fi clasificate tot în două categorii [2], și nu în trei (1. personale: *scriu*, *învăț* etc.; 2. impersonale, cu subdiviziunile: a) impersonale prin conținut: *plouă*, *ninge*, *trebuie*, *se cuvine*, *se cade* etc., și b) impersonale prin formă: *îmi (îți, îi* etc.) *place*; *mă (te, îl* etc.) *doare* și 3. unipersonale: *miaună*, *latră*; *fumează*, *curge* etc.), cum le împărțeam în lucrarea citată.

După criteriile amintite, luate simultan în considerație, credem că verbele, locuțiunile și expresiile verbale românești ar putea fi distribuite după cum urmează:

Tripersonale prin formă
Personale prin conținut:
scriu
scrii
scrie etc.
am intenția
ai intenția
are intenția etc.

Unipersonale prin formă

I

Impersonale prin conținut:
1. Fără protagonist:
A. Autosemantice:
— *plouă*, *ninge*, *se înnoptează* etc.
— *se face ziuă (noapte, frig)* etc.
— *e cald (frig, bine)* etc.

[1] A se vedea discuția de la p. 26—29.

[2] Dealtfel caracterul trimembru sau monomembru al flexiunii este determinat de o caracteristică de ordin intern, anume de faptul că verbul implică sau nu, prin semantica sa, un subiect uman, personal.

B. Sinsemantice :
a. Cu formă activă
— *trebuie*
face „merită"
urmează „rezultă"
rezultă etc.
— *e posibil (util, necesar)*
b. Cu formă reflexivă :
se cuvine, se cade, se întîmplă, se pare etc.
2. Cu protagonist :
latră, miaună; curge, derapează; înfrunzește, îmboboceșe etc.

II.

Personale prin conținut :
A. Autosemantice :
îmi (îți, îi etc.) *pasă, mi (ți, i* etc.) *s-a acrit (urît)* etc.
B. Sinsemantice :
a. Cu formă activă :
— *îmi (îți, îi* etc.) *place (convine)* ; *îmi (îți, îi* etc.) *pare, îmi (îți, îi* etc.) *vine; mă (te, îl* etc.) *doare; mă (te, îl* etc.) *miră (uluiește, surprinde)* etc.
— *îmi (îți, îi* etc.) *face plăcere, îmi (îți, îi* etc.) *pare bine, îmi (îți, îi* etc.) *trece prin minte (gînd)* etc.
— *mi (ți, i* etc.)-*i dor (sete, foame, lene, silă, groază, lehamite)* etc.
b. Cu formă reflexivă :
mi (ți, i etc.) *se năzărește (nălucește)* etc.[3]

Posibilitatea unor verbe ca *miaună, latră, înfrunzește* etc., repartizate de noi acum la impersonale prin conținut, de a contracta relația cu un subiect non-uman, animat sau inanimat, nu schimbă sensul lor impersonal. Cum am subliniat și în lucrarea citată, subiectul nu se confundă cu persoana. Valoarea „persoană" implică valoarea „subiect" (gramatical sau așa-numit logic, cf. : *scriu, scrii, scrie* etc. ; *îmi (îți, îi* etc.) *place, mă (te, îl* etc.) *doare*), dar nu și invers.

[3] Dacă disociem criteriile, opoziția stabilită după numărul de membri ai flexiunii se menține în aceiași termeni, dar clasificarea formelor și a valorilor implicate de ele poate fi exprimată în termenii :

Personale prin formă și conținut :
scriu
scrii
scrie etc.

Impersonale prin formă și conținut :
— *plouă, ninge, se înnoptează* etc.
— *se face ziuă (noaple, frig)* etc.
— *e cald (frig)* etc.

Personale prin formă și impersonale prin conținut :
miaună, latră etc.

Impersonale prin formă și personale prin conținut :
— *îmi (îți, îi* etc.) *place (convine), pare* etc.
— *mă (te, îl* etc.) *doare* etc.
— *îmi (îți, îi* etc.) *face plăcere* etc.

După capacitatea de a contracta sau nu relația cu un subiect gramatical, distingem verbe care pot intra într-o relație de interdependență și verbe care rămîn în afara acestei relații. În funcție de natura subiectului, protagonist sau nonprotagonist, primele realizează două tipuri de construcții, și anume : 1) cu subiect (subiectivă) situat(ă) înaintea verbului-predicat și 2) cu subiect (subiectivă) în urma acestuia[4]. În schemă, faptele pot fi reprezentate astfel :

Verbe cu subiect :		Verbe fără subiect :
Cu subiectul înaintea lor :	Cu subiectul după ele :	↑
învăț	*trebuie*	*plouă* [7]
înveți	*se cuvine*	*se înserează*
învață etc.	*se cade*	*mi s-a urît*
miaună	*se întîmplă*	*mi s-a acrit*
latră	*îmi place* [5]	*mi-e foame* etc.
curge	*îmi convine*	
înfrunzește	*mă doare* [6] etc.	
etc. etc.		

În legătură cu formele atone de dativ și acuzativ de pe lîngă verbele clasate de noi la unipersonale prin formă și personale prin conținut, sîntem de părere că ele nu sînt, de fapt, expansiuni, compliniri ale verbului, așa cum sînt interpretate de obicei, ci mărci de persoană, fără de care aceste forme verbale nu pot intra în propoziție ca predicat, cu alte cuvinte nu pot să participe la o relație de interdependență, sau, dacă sînt incompatibile cu un nominativ, să spună numai prin ele ceva în raport cu realitatea[8]. **Place Ion*, **Place pictura*, **Doare capul* nu sînt posibile în limba română nici, cel puțin, ca propoziții principale insuficiente. Substituirea cu zero a formei atone de dativ de pe lîngă un verb ca *a-i păsa*, folosit mai cu seamă în propoziții negative : *Nu-mi pasă*, are același efect : obținerea unei structuri nereperate : **Nu pasă*. Omisiunea formelor atone de dativ și acuzativ, de pe lîngă verbele luate în considerație, avînd drept rezultat dezorganizarea structurii, probează că ele nu sînt expansiuni ale verbului, știut fiind că suprimarea unei expansiuni nu modifică statutul sintactic al regentului său. Ansamblul încetează, în acest ultim caz, de a mai fi închis, dar nu și inteligibil. Să se compare, în acest sens, structurile : *Cartea costă (prețuiește, valorează)* ... ; *Sacul cîntărește* ... ; *Acțiunea culminează* ... ; *Copiii au* ... ; *Profesorul atribuie* ... ; *Mă aflu* ..., obținute prin suprimarea unor determinanți obligatorii, cu cele anterior citate. Dacă acestea din urmă sînt propoziții insuficiente, în care

[4] Ca și deosebirile de flexiune, și cele de construcție se explică deci tot prin semantica verbului, anume prin faptul că acesta implică sau nu un protagonist, cu alte cuvinte, o persoană sau o non-persoană care deține locul prim în raport cu ideea exprimată de verb.

[5] În cazul acestor verbe, protagonistul, deși nerealizat ca subiect gramatical, ocupă locul acestuia și reprezintă, ca și acesta, mobilul ideii verbale, deci punctul ei de plecare.

[6] Ibidem.

[7] Construcțiile cu subiect intern de tipul *Ploaia plouă* nu aparțin vorbirii curente.

[8] Analizînd verbe ca *mă (te, îl* etc.) *doare* și *îmi (îți, îi* etc.) *țiuie*, Sextil Pușcariu admite, în mod judicios din punctul nostru de vedere, fără ca însă să motiveze, că „*mă* și *îmi* sînt auxiliare și nu umplu golurile verbelor" (*Limba română*, București, 1940, p. 154).

există repere de recunoaștere a unei organizări propoziționale, constituenții nucleari (subiectul și predicatul) fiind clari, cele dintîi nu sînt construcții incomplete, ci incorecte. În **Place pictura*, **Doare capul* nu recunoaștem un minimum de organizare propozițională nu pentru că subiectul nu e protagonist și, prin urmare, e mai greu de identificat. Și în : *Există locuri*, *Se vinde pîine*, *S-a întîmplat un accident*, subiectul nu are această valoare, dar raportul de solidaritate dintre el și predicat, deci statutul de propoziție al ansamblului e limpede, clar. **Place pictura*, **Doare capul*, **Nu pasă* nu sînt propoziții, pentru că verbul a fost deposedat de elementul care-i conferă capacitatea predicativă : indicele personal. Numai dotate cu indicii respectivi, verbele în discuție pot fi, ca orice verb conjugat (cf. *scrie*, *notează*, *valorează ; latră*, *nechează*, *curge*, *izvorăște : se cuvine*, *se întîmplă* etc. etc.), nu numai semn virtual, ci și actual [9], apt, așadar, de a intra în propoziție pentru a-și exercita funcțiunea sintactică fundamentală, aceea de predicat. *Îmi place pictura*, *Mă doare capul*, *Nu-mi pasă* sînt structuri organizate în care verbul a căpătat viață, deci forță predicativă, prin referința la persoană, ca orice verb personal [10]. Spre deosebire de expansiunile verbului, fie ele obligatorii sau facultative, care se adaugă unei structuri de bază [11], pentru a o suplimenta, fără a modifica relațiile existente, formele atone de dativ și acuzativ de pe lîngă verbele unipersonale prin formă și personale prin conținut aparțin structurii de bază, ca actualizator organic al verbului, și nu marginal, complementar. Descompunînd o propoziție de tipul *Îmi place Ion* în trei constituenți : subiectul — *Ion (cine* place?), complementul indirect *îmi (cui* place?) și predicatul *place*, analizăm, de fapt, verbul *a plăcea* „a trezi simpatie", „a provoca (cauza) plăcere", desprins din paradigma trimembră *plac*, *placi*, *place*, care cere însă o altă dispoziție a constituenților : *Ion place* (oricui, tuturor, de obicei etc.), și nu verbul *a-i plăcea* „a simți simpatie", „a-i fi pe plac" cu care se deschide enunțul, indiferent dacă acest verb intră în distribuție cu un subiect (ca în cazul de la care am pornit), cu o propoziție corespunzătoare sau cu un complement indirect *(Îmi place de tine)*, ordinea *Ion îmi place*, *De tine îmi place* reprezentînd o inversiune. Exterioară însă formei verbale, și nu încorporate acesteia, așa cum sînt desinențele personale ale unui verb personal cu flexiune completă, aceste mărci ar putea fi considerate auxiliare de persoană [12].

Din faptul că valoarea exprimată de auxiliarele respective poate fi repetată prin formele accentuate corespunzătoare, cu funcție de complement indirect, respectiv direct, așa cum, dealtfel, și valoarea implicată

---

[9] Pentru Ch. Bally, „verbul indoeuropean conjugat este totdeauna actual" *(Linguistique générale et linguistique française*, Berna (1950), p. 83, n. 1).

[10] Cînd un verb, o locuțiune sau o expresie personală, cu flexiune completă sau incompletă, se desprinde din acest sistem referențial, se face trecerea la impersonal (cf., de pildă, *face (să...)*, *merită (să...)* în raport cu *fac*, *faci*, *face* etc., *merit*, *meriți*, *merită* etc., sau *e urît*, *e bine*, *e cald* și alte expresii care indică starea fizică înconjurătoare, în raport cu *mi-e urît*, *mi-e bine*, *mi-e cald*, care exprimă starea psihică sau fiziologică) sau li se anulează capacitatea de a-și comunica conținutul (cazul lui *îmi place*, *mă doare* și al celorlalte verbe care merg împreună cu ele).

[11] Expansiunile se definesc de obicei prin raport cu acestea : subiectul și predicatul sau, după caz, numai predicatul sînt constituenții nucleari, iar tot ce se adaugă acestora (acestuia) reprezintă expansiuni sau constituenți marginali, complementari.

[12] Vezi și S. Pușcariu, *op. cit.*

de desinenţele personale ale unui verb personal cu flexiune completă poate fi repetată printr-un subiect, nu credem că trebuie să conchidem că şi formele atone au aceeaşi funcţiune sintactică. Autonomia acestor forme atone este atît de redusă, încît, din motivele arătate, ele nu pot fi interpretate ca expansiuni ale verbului. Dealtfel, cînd predicatul e exprimat printr-o locuţiune sau printr-o expresie verbală unipersonală prin formă şi personală prin conţinut *(îmi pare bine, mi-e ciudă (necaz, silă), mi-e foame (sete)* etc.), forma atonă aparţine structurii interne a acestor formaţii lexico-gramaticale şi e îndoielnic, cel puţin pentru unele dintre ele, că, în interiorul acestor structuri, pronumele aton e, fie chiar şi numai la origine, complementul verbului. **Pare bine, *E ciudă (necaz, silă), *E foame, *E sete* nu puteau reprezenta structuri fundamentale, fără ca, evident, să nu le alterăm sensul, cărora să li se adauge o completare. Invariabile sub raportul formei, aceste ansambluri, personale prin conţinut [13], la fel cu verbele din aceeaşi categorie, au nevoie de un semn care să exprime valoarea „persoană", implicată de sensul lor, semn care le conferă capacitatea *de a exprima* acest conţinut. Numai pronumele accentuat corespunzător, la persoana a III-a, şi numele care repetă această valoare (cf. *Mie* îmi place, *Pe mine* mă doare, *Mie* îmi pare bine, *Mie* mi-e ciudă, *Mie* mi s-a acrit etc., toate cu caracter emfatic) are rol de complement pe lîngă predicatul exprimat prin verbe, locuţiuni şi expresii unipersonale prin formă şi personale prin conţinut : *a-i plăcea, a-l durea, a-i părea bine, a-i fi ciudă, a i se acri* etc. Situaţia ar putea fi, credem, comparată, ţinînd seama, evident, de deosebirile cazuale şi funcţionale, cu cea din limba franceză, unde, în cuplul *moi, je* ... numai primul pronume are funcţiune sintactică, cel de-al doilea aparţinînd verbului ca „auxiliar de persoană" sau ca „prefix" de conjugare.

Existenţa a două serii de pronume personale pe lîngă verb, dintre care numai unul are funcţiune sintactică, celălalt fiind actualizator organic al verbului, ar putea fi, credem, considerată, alături de altele, o particularitate comună a limbii române cu unele dintre celelalte limbi romanice.

Dacă analizele noastre sînt convingătoare, considerăm necesar ca, în predarea verbului românesc, să se insiste asupra conjugării unipersonale [14]. Va trebui să arătăm că în interiorul acestui tip de conjugare, opusă celei tripersonale, există două categorii de verbe, locuţiuni şi expresii : impersonale şi personale, delimitate după valoarea internă „persoană", şi că acestea din urmă sînt însoţite în conjugare de un auxiliar de persoană, fără de care nu poate fi declanşată forţa lor predicativă, proprie oricărui verb conjugat. *Îmi place, mă doare* exprimă, în forme distincte, aceeaşi relaţie (protagonist — proces enunţat în raport cu protagonistul procesului enunţării) ca şi *iubesc, sufăr*, şi nu ca îmi *dă*, mă *strigă*.

---

[13] Toate exprimă, cum am mai spus, stări sufleteşti sau fiziologice.

[14] A se vedea în legătură cu aceasta H. Tiktin, *Gramatica română*, ed. a III-a, Bucureşti, 1945, p. 126—128, unde se găsesc însă şi cîteva încadrări necorespunzătoare.

de desinențele personale ale unui verb personal cu flexiune completă poate fi repetată printr-un subiect, nu credem că trebuie să concludem că și formele atone au aceeași funcțiune sintactică. Autonomia acestor forme atone este atît de redusă, încît, din motivele arătate, ele nu pot fi interpretate ca expansiuni ale verbului. Dealtfel, cînd predicatul e exprimat printr-o locuțiune sau printr-o expresie verbală unipersonală prin formă și personală prin conținut (îmi pare bine, mi-e ciudă (*mecs, *silă), mi-e foame (sete) etc.), forma atonă aparține structurii interne a acestor formații lexico-gramaticale și e indoielnic, cel puțin pentru unele dintre ele, că, în interiorul acestor structuri, pronumele aton e, fie chiar și numai la origine, complementul verbului. *Pare bine, *E ciudă (*mecs, *silă), *E foame, *E sete nu puteau reprezenta structuri fundamentale, încă evident, că nu le alterăm sensul, cătră că li se adauge o complet invariabile sub raportul formei, aceste amănunte, personale prin conținut[13], la fel cu verbele din accepția categorie, au nevoie de un semn care să exprime valoarea „persoană", implicată de sensul lor, semn care le conferă capacitatea de a cere acest conținut. Numai pronumele accentuat corespunzător, la persoana a III-a, și numele care reprezintă accepția valoare (cf. Îmi place, Îi e mare nă doare, Îmi pare bine, Îmi mi-e ciudă, Îmi mi-a ars etc., toate cu caracter emfatic) are rol de complement pe lîngă predicatul exprimat prin verbe, locuțiuni și expresii unipersonale prin formă și personale prin conținut : a-i plăcea, a-i părea bine, a-i fi ciudă, a i se face etc. Situația ar putea fi, credem, comparată, încînd aceasta, evident, de deosebirile existente și funcționale, cu cea din limba franceză, unde, în enunț mot, je ... numai primul pronume are funcțiune sintactică, cel de-al doilea aparținînd verbului ca „auxiliar de persoană" sau ca „prefix" de conjugare.

Existența a două serii de pronume personale pe lîngă verb, dintre care numai unul are funcțiune sintactică, celălalt fiind actualizator organic al verbului, ar putea fi, credem, considerată, alături de altele, o particularitate comună a limbii române cu unele dintre celelalte limbi romanice.

Dacă analizele noastre sînt corespunzătoare, considerăm necesar ca în predarea verbului românesc, să se insiste asupra conjugării unipersonale[14]. Va trebui să arătăm că în interiorul acestui tip de conjugare, opusă celei tripersonale, există două categorii de verbe, locuțiuni și expresii : impersonale și personale, delimitate după valoarea internă „persoană", și că acestea din urmă sînt înscrise în conjugare de un auxiliar de persoană, fără de care nu poate fi declanșată forța lor predicativă, proprie oricărui verb conjugat. Îmi place, mă doare exprimă, în forme distincte, aceeași relație (protagonist — proces enunțat în raport cu protagonistul procesului enunțării) ca și îmbese, swîér, și nu ca îmi dă, mă strîgă.

[13] Toate exprimă, cînd am mai spus, stări sufletești sau fiziologice.

[14] A se vedea în legătură cu accepția H. Tiktin, Gramatica română, ed. a III-a, Bucureșt, 1945, p. 128—129, unde se găsesc încă și cîteva încadrări necorespunzătoare.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL PROPOZIȚIEI SUBIECTIVE

DE

GH. D. TRANDAFIR

1. Categoria propoziției subiective suscită încă interesul deosebit al cercetătorilor prin cîteva aspecte nesatisfăcător soluționate, deși ea figurează în toate manualele și tratatele de gramatică.

Complexitatea și dificultatea problemei considerate se reflectă atît în varietatea opiniilor, cît mai ales în diferența izbitoare dintre ele. Este semnificativ faptul că ezitări sau inconsecvențe apar chiar în lucrări ale acelorași cercetători care au abordat problema respectivă de mai multe ori.

Se admite, de regulă, existența unui paralelism între propozițiile subordonate și părțile de propoziție, primele îndeplinind în planul frazei o funcție similară părților de propoziție corespunzătoare.

În consecință, descrierea și definiția propozițiilor subordonate se bazează, în general, pe referirea la partea de propoziție echivalentă. Or, subiectul este o parte de propoziție principală, în relație de interdependență cu predicatul respectiv, iar propoziția subiectivă se încadrează în categoria propozițiilor secundare, în raport de subordonare cu predicatul propoziției regente. Această derogare de la principiul corespondenței relaționale dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție ale regentei n-a fost încă explicată acceptabil.

Teoria concordanței funcționale dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție corespunzătoare este adoptată și de H. Tiktin la definirea subiectivei, avertizînd însă că, în general, „această operație lesne poate duce la niște rezultate greșite și nici nu e aplicabilă la orișicare dependență" [1].

Definiția propoziției subiective formulată de Tiktin a fost preluată aproape de totalitatea manualelor și tratatelor de gramatică a limbii române, fără să se comenteze discordanța dintre subiect (interdependent față de predicat) și subiectivă (subordonată regentei), deși ambele unități sintactice aparțin aceleiași clase de substituție, reprezentînd aceeași poziție sintactică.

În cele ce urmează expunem critic principalele soluții cu privire la propoziția subiectivă și în concluzie prezentăm punctul nostru de vedere.

2.1. Adept al concepției gramaticale logistice, G. Ivănescu contestă existența propozițiilor subordonate în genere, pe care le consideră părți de propoziție ale propoziției principale, deoarece nu exprimă o judecată.

Cum „așa-zisele propoziții subiective nu exprimă judecăți, ci membre ale unei judecăți" [2] rezultă că propoziția subiectivă este o parte de propoziție a propoziției principale.

---

[1] Cf. H. Tiktin, *Gramatica română*, ed. a III-a, 1945, p. 221.

[2] Cf. *Gramatica și logica*, II, *Structura gîndirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, în AUT, II, 1964, p. 206.

Inconvenientul unei asemenea soluții îl sesizează însuși autorul ei : ar urma ca aceeași propoziție principală să conțină mai multe predicate și să se ignoreze conectivele subordonatoare ale propozițiilor, considerate ca simple părți de propoziție ale principalei.

2.2. Fără să nege în mod absolut categoria subiectivei subordonate, Al. Graur nu recunoaște subiectivele introduse prin pronumele relative *cel ce* și *cine*, pe carele tratează ca atributive. În același studiu, autorul apreciază că teoria p r i n c i p a l e i i n s u f i c i e n t e duce uneori la un formalism pur, „care nu înseamnă nimic" [3], iar în lucrările ulterioare renunță la acest mod de descriere și analizează pe *cel ce* ca un grup indivizibil care introduce, la fel cu relativul *cine*, propoziții subiective [4].

2.3. D. D. Drașoveanu afirmă că subiectivele și predicativele sînt „ca și subordonatele, tot secundare". În continuare susține însă că aceste două categorii de subordonate „nu au cuvînt regent", că „sînt greșit numite subordonate" și că „raportul dintre subiective sau predicative și așa-zisa „regentă" este altul decît raportul de subordonare ; este un raport mult mai strîns, o implicație" (p. 50—51).

În ediția a II-a a lucrării mai sus citate, subiectiva este considerată ca o subordonată de tip special, în relație de implicație cu supraordonata respectivă (p. 46—47) [5].

2.4. Leontin Ghergariu exclude din sfera subiectivelor pe cele marcate prin pronumele relative *(care, cine, ce, cel ce, cel care, cît)*, limitînd-o la cele conjuncționale [6].

2.5. Preocuparea primordială a lui Ștefan Giosu în studiul *Propoziția subiectivă* [7] este de ordin practic, vizînd identificarea subiectivei în text.

Dintre problemele teoretice semnalăm trei : natura relației dintre subiectivă și regenta sa, rolul accentului în definirea subiectivei și raportul dintre subiectivă și judecată.

(a) Autorul obiectează împotriva considerării tuturor subiectivelor ca subordonate (determinante) : „Altă dată situația se schimbă. Elementul regent nu mai este determinat de subiectivă, ci devine el determinant al subiectivei ... deși elementul numit regent determină subiectiva, aceasta este considerată tot propoziție subordonată".

---

[3] Cf. *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG, I, p. 135—136.

[4] Cf. *Tendințele actuale ale limbii române*, 1968, p. 169 ; *Gramatica azi*, 1973, p. 111—112, 205—206 ; vezi cu privire la statutul morfologic al lui *cel ce* și H. Tiktin, *op. cit.*, p. 224, nota 1 ; Academia R.P.R., *Gramatica limbii române*, vol. I, 1954, p. 208 ; ed. a II-a, vol. I, 1963, p. 160—161 ; Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 144—147 ; Maria Iliescu, *Concurența dintre pronumele relativ* ***care*** *și* ***ce***, în SG, I, 1956, p. 31—32 ; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ed. a II-a, 1956, p. 394 ; I. Gh. Diaconu, *Există pronume relative compuse în limbă română?* în LR, VIII, 1959, 2, p. 23—30 ; Angela Bidu, ***Cel(a)ce și cel(a) care***, în SCL, XVII, 1966, 1, p. 87—93 ; D. D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu, M. Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, ed. a II-a, 1966, p. 16 ; I. Iordan, V. Guțu Romalo, Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, 1967, p. 147 ; Gh. Bulgăr, *Limba română. Sintaxă și stilistică*, 1968, p. 104 ; V. Șerban, *Sintaxa limbii române*, ed. a II-a, 1970, p. 133 ; Ecat. Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, 1972, p. 73—88 ; Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, 1974, p. 141 ; *Limba română contemporană*, Sub coordonarea acad. I. Coteanu, 1974, p. 267.

[5] D. D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu, M. Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, 1959 ; ediția a II-a, 1966.

[6] Cf. *Propozițiile atributive relative introduse prin „cine"*, în LR, XII, 1963, 2, p. 128

[7] În *Studii și cercetări științifice. Filologie*, 1961, 1, p. 65—74.

Propoziția subiectivă *că nici pînă azi nu i-a întors datoria* din fraza *Adevărat că nici pînă azi nu i-a întors datoria* reprezintă, după Șt. Giosu, o subiectivă determinată de regenta respectivă *(Adevărat)*.

(b) Intonația constituie o marcă decisivă în identificarea subiectivei dintr-o construcție de tipul *Comediant e cel ce plînge.*

(c) Cu privire la raportul dintre subiectivă și judecată, se disting două specii de subiective : una care exprimă o judecată *(se vede* ***că a venit)*** și alta care nu constituie singură o judecată ***(cine muncește*** *cîștigă)*.

2.6. Ștefania Popescu tratează probleme de conținut, omițînd deliberat discutarea tipului de relații și a aspectelor formale caracteristice acestei specii de propoziții [8].

Propozițiile subiective sînt clasificate, după criteriul conținutului, în **concrete** și **abstracte.**

Propozițiile cu caracter concret desemnează un **obiect concret,** exprimat prin pronumele relativ sau nehotărît. Ele pot fi substituite printr-un substantiv, pronume personal sau demonstrativ cu valoare hotărîtă.

Predicatul propoziției regente este personal (verbal sau nominal). O categorie de subiective prezintă nuanță circumstanțială condițională sau cauzală, după cum acțiunile respective sînt realizabile sau realizate : ***Cine întreabă*** *nu greșește* (subiectivă cu nuanța condițională) ; ***Cine a fost cumpănit,*** *a agonisit* (subiectivă cu nuanță cauzală).

Subiectivele propriu-zise contractează cu regenta un raport de inerență (notat prin simbolul ←), iar subiectivele cu nuanță circumstanțială un raport de inerență (←) și unul de subordonare (→ : vîrful săgeții este îndreptat spre regentă).

Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei poate avea și un corelativ exprimat prin pronumele demonstrativ *acela, aceea* sau prin pronumele nehotărît *tot* : *Cine ți-a vîrît în cap una ca asta,* ***acela*** *încă-i unul* (Creangă) ; *Cine a făcut planul, cine a întocmit devizul și cine a participat la discuții,* ***toți*** *rămîn aici.*

Subiectivele circumstanțiale se despart prin virgulă de regentele respective după aceleași reguli ca și propozițiile circumstanțiale corespunzătoare.

Subiectivele cu caracter abstract redau un fapt, căruia i se atribuie acțiunea sau însușirea exprimată prin predicatul regentei. Ele se pot substitui prin demonstrativele cu valoarea neutră *aceasta, asta,* prin substantivele abstracte *faptul, lucrul (acesta),* printr-un infinitiv sau supin.

Majoritatea subiectivelor abstracte determină regente cu predicat impersonal. În construcțiile de tipul *Se știe* ***cine e vinovat*** sensul propoziției subiective este de „lucrul acesta" (se știe acest lucru).

O categorie din aceste subiective se caracterizează prin valoarea condițională, concesivă, modală sau temporală : ***Dacă mergi spre dușman,*** *înseamnă că mergi în patrulare* (nuanță condițională) ; ***De (chiar dacă, fie că) mori tîrziu*** *ori* ***de (chiar dacă, fie că) mori curînd,*** *totuna e* (nuanță concesivă) ; *Bine-i* ***cînd se întîlnesc prietenii*** (nuanță temporală) ; *E bine* ***cum spune unchiașul*** (nuanță modală).

---

[8] *Contribuții la cunoașterea propoziției subiective,* în LL, 11, 1966, p. 351–373.

Din punct de vedere logic, propozițiile subiective pot exprima sau nu o judecată. Subiectivele introduse prin conjuncțiile *că, ca ... să, dacă (= că)* și cele construite după modelul „dacă ... e ca să" reprezintă judecăți.

Relevăm cîteva opinii din acest studiu pe care le considerăm discutabile sau inexacte:

(a) Clasificarea propozițiilor subiective în **concrete** (care desemnează obiecte concrete, se introduc prin pronume relative sau nehotărîte și au predicatul regentei redat printr-un verb personal) și **abstracte** (care indică un fapt, se introduc prin conjuncții și au predicatul regentei exprimat prin verbe și expresii verbale impersonale) nu este justă din punct de vedere logic.

Chiar autoarea afirmă, în capitolul consacrat subiectivelor concrete, că subiectivele din proverbe, introduse prin pronumele *cine* arată „ridicarea de la particular la general" (p. 358): ***Cine semănă vînt*** *culege furtună*, deci așa-denumitele subiective concrete indică nu numai obiecte concrete, ci și entități abstracte. Pe de altă parte, așa-zisele subiective abstracte desemnează și un obiect concret, nu numai un fapt: *S-a aflat* ***cine este inițiatorul acțiunii*** *(cine* se referă la o persoană determinată, chiar dacă aceasta nu este numită)[9].

(b) Prima propoziție din enunțul *Cine ți-a vîrît în cap una ca aceasta, acela încă-i unul* este considerată ca propoziție subiectivă propriu-zisă cu un corelativ în regentă exprimat prin pronumele demonstrativ *acela*. În realitate, corelativul exprimat prin demonstrativul *acela* reia propoziția subiectivă și funcționează ca subiect al propoziției regente.

(c) Propoziția *cine-i vinovatul* din fraza *Se știe cine-i vinovatul* (p. 354) este interpretată ca o subiectivă abstractă cu sensul de „lucrul acesta" *(se știe acest lucru)*. După noi, propoziția *cine-i vinovatul* se referă la un obiect concret *(vinovatul)*, chiar dacă nu-l numește, nu la un fapt, deci nu trebuie să fie încadrată în categoria subiectivelor abstracte.

2.7. Ecaterina Alexandrescu abordează problema relațiilor dintre subiectivă și regenta respectivă dintr-un punct de vedere pe cît de interesant, pe atît de original[10].

Categoria propozițiilor subiective constă din propozițiile care au fost considerate și pînă acum ca subiective *(**Cine fuge după doi iepuri** nu prinde niciunul)*, iar propoziția „așa-zisă regentă a subiectivei" este un termen de propoziție pe care îl numește **termen predicativ**, ca, de exemplu, *să se culce* din enunțul *Să se culce cui e somn, fătul meu!*

Propoziția subiectivă și termenul predicativ respectiv constituie părțile principale ale unei unități sintactice foarte strînse, încît poate fi echivalentă unei propoziții: *Cine-ntreabă nu greșește; E de prisos să-i pomenim*. Unitățile sintactice ca cele două enunțuri precedente se comportă ca propoziții obișnuite. Deoarece structura acestor propoziții se deosebește de aceea a propozițiilor propriu-zise, care au un singur predicat, autoarea le numește **propoziții-fraze**.

---

[9] Cf. și Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 700.

[10] *Cu privire la unele probleme ale propozițiilor subiective, predicative și ale regentelor acestora*, în LL, 15, 1967, p. 168—177.

Propozițiile subiective nu sînt subordonate în raport cu termenii predicativi respectivi, ci inerente. Ca un argument concludent în favoarea tezei că subiectiva, propoziție inerentă, nu este subordonată „așa-zisei regente", sînt citate enunțuri în care subiectiva se află în raport de coordonare cu un subiect al aceluiași predicat: ***Casa și ce mai era prin curte rămîneau lui.***

În concluzie, ignorînd criteriul formal, Ecaterina Alexandrescu opinează că subiectiva nu este subordonată, ci contractează un raport de inerență cu termenul predicativ (regenta sa). Elementele joncționale care introduc subiectiva „nu au alt rol decît acela de a face legătura între propoziții, fără a le subordona". Așadar, în propoziția—frază, care conține două predicate, dar formează o singură propoziție, atît subiectiva, cît și regenta acesteia (termenul predicativ) își pierd caracterul de propoziții și se consideră „în egală măsură" părți principale de propoziție.

După părerea noastră, coordonarea subiectivei cu subiectul „așa-zisei regente" nu constituie un argument decisiv în favoarea ideii că subiectiva este o propoziție principală.

În realitate, propoziția *ce mai era prin curte* este simultan coordonată (prin conjuncția *și*) și subordonată (prin pronumele relativ *ce*) cu regenta sa.

Primatul sensului asupra formei, fluctuația și improprietatea terminologică duc la rezultate incoerente, inacceptabile.

2.8. Cea mai amplă lucrare consacrată propoziției subiective este monografia *Propoziția subiectivă* (1972) de Ecaterina Teodorescu.

A. Invocînd teoria glosematică, subiectivele pronominale se consideră în relație de interdependență cu regentele lor (***Cine se grăbește*** *curînd ostenește* — p. 114), iar în frazele cu subiective conjuncționale de tipul ***S-a întîmplat că n-am avut nici un ban***, propozițiile principale „sînt niște propoziții modale, care reflectă atitudinea subiectului vorbitor față de conținutul comunicării sale, se adaugă unui enunț de bază ..." și „ilustrează ... dependența unilaterală obligatorie" (p. 113), deci, după Ecaterina Teodorescu, propoziția principală *S-a întîmplat* ar fi determinantă, iar subiectiva *că n-am avut nici un ban*, determinată [11].

B. În funcție de particularitățile de ordin flexionar, de numărul persoanelor verbale, dar nu și de valorile implicate de acestea, verbele pot fi clasificate în **tripersonale** și **unipersonale** (p. 26).

După criteriul morfo-sintactic, adică după forma și sensurile lor categoriale, verbelor **personale**, care cunosc flexiunea după persoană în raport cu ideea de „eu", „tu", „el", li se opun **impersonalele**, cu flexiune defectivă (au numai persoana a III-a) și „fără subiect în accepția semantică a termenului" (adică de autor al acțiunii): *plouă, fulgeră, trebuie, se cuvine, se întîmplă* (p. 26—27; 54).

Impersonalele se clasifică în **autosemantice**, care nu realizează relația cu un subiect (*plouă, îmi pasă, mi s-a urît* etc.) și **sinsemantice**, care admit raportul cu un subiect obiect al acțiunii, nedeterminat la nivelul sintagmei interne ..., dar determinabil în enunțul finit" (p. 54).

[11] Cf. și Șt. Gîosu, *art. cit.*

Impersonalele se subclasifică în impersonale prin conținut *(se înnoptează, se cuvine, se întîmplă* etc.) și impersonale ca formă *(îmi convine, mă doare, îmi trece prin gînd, mi se năzărește, se spune că* etc.).

Nu se includ în categoria verbelor ***impersonale*** verbele **unipersonale** care exprimă acțiuni, procese ale unor animale, plante, eventual obiecte *(latră, nechează, înfrunzește, curge)*, „deoarece aceste forme verbale ne dau indicații privitoare la existența unui protagonist, autor, a unui subiect în accepția semantică a termenului, ca și verbul cu flexiune trimembră" (p. 28).

La nivelul propoziției, al **sintaxei funcțiilor**, „orice construcție în care există subiecte cu formă gramaticală determinată, pronume sau substantiv în nominativ, care impun conduita verbului, este considerată personală, în baza faptului că raportul dintre persoană și verb este egal cu raportul dintre subiect și predicat, iar cele opuse lor, **impersonale**" (p. 29).

Avîndu-se în vedere că verbele care contractează o relație cu un subiect sau cu o subiectivă realizează două tipuri de construcții, și anume cu subiectul în stînga verbului sau cu subiectul în dreapta verbului, autoarea propune următoarea clasificare sintagmatică, în funcție de topica subiectului față de verb : **verbe personale,** cu golul din stînga ocupat de subiect sau de subiectivă *(scriu, scrii, scrie, latră, curge, mișună* etc.), **verbe unipersonale,** cu subiectul sau subiectiva în dreapta lor *(trebuie, se cuvine, mă doare, se poate, e bine* etc.) și **verbe impersonale,** incompatibile cu subiect sau subiectivă *(ninge, îmi pasă, se doarme* etc.).

C. În aceeași lucrare se identifică o categorie de propoziții subiective apozitive *(**Cine se scoală mai de dimineață**, acela e mai mare în sat la noi; Asta-i rău: **că se grăbește**)*, în care pronumele demonstrative *acela, asta*, corelative, au funcție de subiecte, iar nu de apoziții, deoarece între ele și predicatele respective se stabilesc relații directe de interdependență. Propozițiile *cine se scoală de dimineață* și *că se grăbește*, care contractează relații de echivalență cu subiectele *acela*, respectiv *asta*, n-ar putea să funcționeze ca subiecte ale acelorași predicate din regente, pentru că nu se coordonează cu subiectele menționate ale acestora.

D. Relevăm, de asemenea, opinia autoarei că un număr restrîns de adverbe și locuțiuni adverbiale modale, urmate de conjuncția *că* sau *să (poate, pesemne, desigur, firește, de bună seamă, cu siguranță* etc.), care nu pot să fie predicativizate cu *a fi*, nu răspund la întrebarea subiectului și nu comportă subiect în nici un context, nu sînt adverbe predicative, nu constituie termeni regenți ai unor subiective.

E. Dintre elementele introductive ale propoziției subiective, secvența formate din demonstrativul *cel* și relativul *ce* i se acordă un interes special, întrucît, dacă cele două pronume se consideră în bloc pronume relative compuse, ele introduc subordonate de specii diferite (inclusiv subiective), iar dacă sînt tratate ca unități disociabile, atunci *cel* aparține regentei, iar *ce* este conectivul unei subordonate atributive.

Pe lîngă cele două soluții specificate mai sus se admite și a treia, după care procesul de sudare a celor două pronume se află în curs.

F. Propozițiile subiective se clasifică în :

(a) **conjuncționale,** dependente de verbe, locuțiuni și expresii impersonale, care exprimă prin predicat un fapt și redau, în parte, o judecată ;

(b) **pronominale**, cu regentul verb personal, care exprimă prin pronumele introductiv ființa sau lucrul care efectuează o acțiune, suferă un proces sau posedă o caracteristică, nu exprimă niciodată o judecată și prezintă uneori și valoarea condițională.

G. Reluînd problema propoziției subiective în *Curs de sintaxă a limbii române*[12], Ecaterina Teodorescu retractează sau completează unele din ideile expuse în *Propoziția subiectivă*. Astfel, se renunță la punctul de vedere că unele propoziții principale ar fi dependente de subiective conjuncționale, ca, de exemplu, propoziția *s-a întîmplat* din fraza *S-a întîmplat că n-am nici un ban*[13]. De asemenea, se generalizează raportul logico-semantic de interdependență dintre subiectivă și propoziția corelată cu ea[14].

După noi, unele teze din lucrarea considerată sînt susceptibile de discuții.

A. Pentru Ecaterina Teodorescu, conceptele de **relație sintactică** și cel de **structură** sînt distincte, primul fiind de ordin logico-semantic, al doilea, sintagmatic. Pe baza acestei concepții, în majoritatea cazurilor între subiectivă și „regenta" ei există **relații de interdependență**, însă, din punct de vedere **structural**, subiectiva se subordonează „regentei".

Pentru Louis Hjelmslev, care este invocat de autoare în această discuție, cele două noțiuni specificate mai sus sînt identice : „... la structure est définie par les relations qui la composent"[15], deci structura constă din relațiile sintagmatice.

Dacă se admite concepția lui Hjelmslev că noțiunile de relație și **structură** coincid, că relația de interdependență se stabilește între două constante, că termenul constant este cel **determinat**, iar termenul **variabil**, **determinantul**, atunci propoziția subiectivă nu poate fi considerată o constantă (determinată) din punct de vedere **relațional** și o variabilă (o determinantă, o subordonată) din punct de vedere **structural**.

De regulă, conținutului relației îi corespunde o formă adecvată, ca, de exemplu, în cazul relației de interdependență dintre subiect și predicat, care este marcată în ambii termeni ai relației. În exprimarea relației de interdependență dintre propoziții se constată discordanță între forma și conținutul acesteia : dependența bilaterală este marcată unilateral, prin elementul joncțional al uneia dintre propoziții, care apare, formal, ca subordonată a celeilalte.

Dealtfel divergență între conținutul și forma relației se manifestă și în alte situații sintactice : același conținut relațional (opoziția, de exemplu) se poate reda prin forme diferite : *Puiul cel mai mare, **în loc să stea nemișcat ca frații lui**, zboară* (I. A. Brătescu-Voinești, P., p. 227) (**subordonare** opozițională) — *Puiul cel mai mare **zboară**, nu stă nemișcat ca frații lui* (**coordonare** adversativă).

---

[12] Curs universitar multiplicat, 1974.

[13] *Propoziția subiectivă*, p. 111—113.

[14] *Curs de sintaxă a limbii române*, p. 282.

[15] *Prolégomènes à une théorie du langage*, p. 224 ; cf. și L. Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale* : „*L'ordre structural des mots est celui selon lequel s'établissent les connexions*" (p. 16). „Toute syntaxe structurale repose sur les rapports ..." (p. 19) ; M. Manoliu-Manea, *Structuralismul lingvistic*, 1973, p. 252 ; „structură : ansamblu de relații sintagmatice".

B. Problema categoriei de persoană verbală este deosebit de complexă. Deşi este abordată din mai multe puncte de vedere, poziţia autoarei nu apare clar şi ferm.

(a) Clasificarea verbelor în **tripersonale** şi **unipersonale** este apreciată ca nerecomandabilă, pentru că formele flexionare prezintă şi o valoare sintagmatică, pe care acest criteriu de clasificare n-o evidenţiază.

(b) Se propune deci o altă clasificare, bazată pe criteriul morfo-sintactic (p. 54, 116), după care verbele sînt **personale** (comportă un subiect în accepţia semantică a termenului, adică un autor, un protagonist al acţiunii — p. 28, 54, 116) şi **impersonale** (cu formă numai la persoana a III-a şi compatibile cu un subiect care este **obiect al acţiunii,** nu autor).

Remarcăm faptul că la criteriul gramatical (morfo-sintactic) intervin şi elemente semantice, din care derivă contradicţii şi erori de ordin gramatical şi logic:

— verbele unipersonale de tipul *nechează, înfrunzeşte, derapează* se încadrează în categoria verbelor tripersonale;

— verbele tripersonale la diateza pasivă nu se pot repartiza nici în clasa verbelor personale, fiindcă subiectul acţiunii nu este şi autorul acesteia *(voi aţi fost aplaudaţi de auditoriu)*, nici în clasa verbelor impersonale, întrucît comportă flexiune tripersonală;

— este un nonsens ca verbele impersonale să cunoască moduri personale: *plouă* (indicativ), *să plouă* (conjunctiv), *ar ploua* (condiţional) etc.[16];

— categoria verbelor „impersonale ca formă" (p. 52—53) nu se justifică pe baza criteriului morfo-sintactic, deoarece verbele respective realizează forma persoanei a III-a; *plouă, se călătoreşte, îmi pasă* etc. sînt unipersonale şi nu admit subiect[17].

(c) Fără să conteste justeţea clasificării precedente, autoarea mai propune una, bazată pe proprietăţile combinative ale verbelor cu subiectul sau subiectiva, după care verbele sînt repartizate în: **personale** (cu subiectul sau subiectiva înaintea verbului: *învăţ, latră, curge)*, **unipersonale** (cu subiectul sau subiectiva după verb: *trebuie, se cuvine, se întîmplă)* şi **impersonale** (incompatibile cu subiect sau subiectivă: *plouă, îmi pasă* (p. 56—57, 116—117).

Considerăm neindicată utilizarea termenului unipersonal, cu valoare sintagmatică, deoarece el este consacrat cu sens paradigmatic[18].

C. Avînd în vedere rolul predicatului propoziţiei regente în identificarea subordonatei subiective, se impune soluţionarea problemei aşaziselor **adverbe predicative,** pe care o ridică pentru prima dată Gramatica Academiei (ed. 1954, vol. I, p. 338; vol. II, p. 177; ed. 1963, vol. II, p. 97, 269).

Adverbele şi locuţiunile adverbiale predicative se clasifică în două categorii, după cum admit sau nu prezenţa unui verb copulativ. Astfel,

---

[16] Cf. L. Tesnière, *op. cit.*, p. 239.

[17] Cf. W. Meyer-Lübke, *Grammatik der romanischen Sprachen*, III, Syntax, 1899, p. 112; J. Damourette et Ed. Pichon, *Des mots à la pensée. Essai de grammaire de la langue française*, 1911—1940, V, p. 463.

[18] Cf. şi I. Iordan, LRC, p. 417; Gh. Trandafir, *Categoriile gramaticale ale verbului în româna contemporană*, 1973, p. 202—223; N. Goga, *Verbe şi forme unipersonale, unipersonalizarea în limba română contemporană*, în St. UBB, 1974, 1, p. 89—94.

adverbe și locuțiuni adverbiale ca *desigur, firește, pesemne, poate, de bună seamă, cu siguranță* etc. nu pot să fie catalizate cu *a fi*. Construcții ca **e desigur că sosește, **e poate că a plecat* sînt incorecte.

În general se consideră că această clasă de adverbe formează predicate verbale. În schimb, adverbele care sînt compatibile cu verbul copulativ *a fi* : *(e)posibil, (e)probabil, (e)sigur* etc. reprezintă predicate nominale [19].

Se admite că ambele categorii de adverbe specificate mai sus constituie regente ale unor propoziții subiective [20].

Ecaterina Teodorescu combate punctul de vedere al Gramaticii Academiei, ed. a II-a, cu privire la adverbele predicative care ar forma predicate verbale, pe care le tratează ca adverbe modale nepredicative chiar și cînd sînt asociate cu conjuncția *că* sau *să*.

Argumentarea sa este convingătoare : adverbele *firește (că), desigur(că), pesemne(că), poate(că)* etc. nu contractează în nici un context relații cu un subiect, nu răspund la întrebarea subiectului, nu pot să fie predicativizate cu *a fi*, sînt termeni determinanți, iar nu determinați ; prezența conjuncției *că* sau *să* nu pledează în favoarea predicativității lor, deoarece sînt în variație liberă cu formele fără conjuncție *(poate că va fi știind el ceva — poate va fi știind el ceva)* ; conjuncția *că* manifestă tendința de aglutinare cu alte cuvinte *(cică, parcă, mătincă (mă tem că))* sau este expletivă în propoziții principale independente ori coordonate *(Că bine zici, nea Matei !* Rebreanu, *Răscoala*, p. 397 ; *La Ienachi-mi cobora, / Cheițăle **că** le lua / Și-n pimniță **că** intra, Balade*, II, 378) ; precedată de un adverb din această categorie, conjuncția *că* determină o parte de propoziție : „... *faci a doua redactare, **poate că mai bună***. Arghezi, *Tablete*, p. 119 ; *Tu aduni de pe meleaguri / Pentru stupi și pentru faguri / Pulberi, rouă, stropi și leacuri / **Poate că de mii de veacuri***. Idem, *Scrieri*, 4, p. 175 [21].

D. Definirea unor categorii de propoziții, inclusiv a subiectivei, este în funcție și de interpretarea morfologică a grupului *cel ce*, „format din demonstrativul (sau mai curînd articolul) *cel* și relativul *ce*" [22].

În lucrarea considerată se afirmă că secvența *cel ce* „numai în condiții excepționale ... este individibilă și neanalizabilă" (p. 84). După noi, dimpotrivă, *cel ce* reprezintă, de regulă, un pronume relativ compus [23]. Demonstrativul *cel* s-a delexicalizat în grade diferite [24], pierzîndu-și, în general, independența semantică și sintactică.

Statutul morfo-sintactic al secvenței *cel* + termen determinant este descris mai amplu de Mioara Avram [25] și Maria Manoliu Manea [26], care demonstrează unitatea acestora.

---

[19] În Gramatica Academiei, 1954, p. 70—71, ambele tipuri de predicate se încadrează în categoria predicatului verbal.

[20] Cf. Gramatica Academiei, 1954, vol. II, p. 177 ; ediția a II-a (1963), vol. II, p. 269.

[21] Cf. și V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 142 ; A. Guillermou, *Essai sur la syntaxe des propositions subordonnées dans le roumain littéraire contemporain*, p. 54 (*„**poate că** s-ar mișca" = **poate** s-ar mișca)*.

[22] Al. Graur, *Gramatica azi*, p. 112.

[23] Vezi bibliografia problemei sub 2.2.

[24] Cf. și I. Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână*, 1969, p. 111—113.

[25] *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, p. 144—145.

[26] *Sistematica substitutelor din româna contemporană standard*, 1968, p. 91—92.

Pe baza analizei distributive, Maria Manoliu Manea adoptă denumirea de pronume semiindependente pentru *cel* și *al*, care, spre deosebire de celelalte pronume, nu pot să apară niciodată fără termenul subordonat[27], dar pot să fie substituite cu un nume articulat independent sau cu un pronume. Cu alte cuvinte, relațiile sintagmatice dintre elementele *cel* + termen determinant (inclusiv *ce*, *care)* s-au inversat : termenul determinat *cel* nu-și mai menține independența semantică și sintactică, este substituibil și implică un determinant obligatoriu.

Pronumele demonstrativ obișnuit cu care se substituie *cel* se caracterizează prin independență, iar determinantul său poate să fie omis : ***cel** din față zîmbește*, ***acela** din față zîmbește*, dar *cel zîmbește* reprezintă o construcție incorectă în comparație cu *acela zîmbește*.

Într-un exemplu ca *Cel ce seamănă puțin, puțin și adună* [28] nu se poate suprima nici *cel*, nici *ce*, fapt care demonstrează raportul de solidaritate dintre ele, fenomen sesizat și de Iorgu Iordan, care numește grupurile *cel ce* și, respectiv, *cel care* „un fel de locuțiune pronominală" [29].

Deși admite că pronumele *cel* poate fi considerat, pe drept cuvînt un **pronume semiindependent** (p. 79), autoarea susține că cele două pronume sînt disociabile și delimitează astfel propozițiile din fraza citată mai sus : *cel ... puțin și adună* și *ce seamănă puțin*, analiză care ni se pare de un formalism excesiv, artificios. Interpretarea pronumelui relativ *ce*, din secvența *cel ce*, ca analizabil în general, infirmă teza că *ce* „nu are sens **personal**, se referă la lucruri sau are sens neutru" (p. 70). Dacă demonstrativul are forma întreagă și sensul specific, atunci segmentarea frazei precedente în principală regentă *(acela ...* puțin și adună) și atributivă este corectă, firească. Nu-i mai puțin adevărat că, în unele contexte, *cel* poate să prezinte valoare demonstrativă deplină și funcție sintactică proprie și fără modificarea structurii fonologice, grație unui accent și pauze speciale, cum just remarcă și Maria Iliescu [30].

Cînd se subliniază prin accent și pauză, *cel* se află în variație liberă cu *acela*, deci analizabil, ca în exemplele :

***Cea** / ce-nconjură mulțimea i-o romantică copilă.* Eminescu, *Opere*, I, p. 47 *(cea = aceea)* ;

***Cel** / ce pe la sfîrșit se mîndrește, ca **ceea**/ce se rumenește cînd buba o mistuiește.* Zanne, *Proverbe*, IX, p. 105 *(cel = acela ; ceea = aceea).*

Pauza și intonația constituie repere relevante sub aspect gramatical în structura internă a comunicării [31].

Considerăm că pe baza lor se pot diferenția obiectiv, deci sigur și precis, structurile în care secvența *cel ce* este disociabilă de cele care formează un pronume relativ compus [32].

Constatăm o inconsecvență cu privire la interpretarea morfo-sintactică a pronumelor semiindependente *cel* și *al*, categorie pe care autoarea o recunoaște (p. 79, 84). Se afirmă, pe de o parte, că pronumele semiinde-

---

[27] Cf. și V. Guțu Romalo, *op. cit*, p. 82 ; A. Martinet, *La linguistique synchronique*, 1968, p. 112—113.

[28] *Propoziția subiectivă*, p. 74.

[29] LRC, 1956, p. 394.

[30] *Concurența dintre pronumele relative **care** și **ce***, SG, I, 1956, p. 31—32.

[31] V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 46—58.

[32] De exemplu, cele de la p. 76, 81, 85.

pendent *cel* „are o formă demonstrativă slăbită, dar asta nu-i poate retrage valoarea pronominală ... capacitatea de a reprezenta o parte de propoziție" (*Propoziția subiectivă*, p. 78), iar pe de altă parte că pronumele semiindependent *al* „nu poate reprezenta numai prin el funcția de subiect gramatical, deoarece raportul gramatical firesc se stabilește între *ai casei*, respectiv *ai lui*, și verbul predicat" (*Curs de sintaxă a limbii române*, p. 112).

Dacă *ai casei* ar fi interpretat de pe aceeași poziție strict formală ca *cel ce* (cum impune consecvența), ar trebui să se admită, dimpotrivă, că funcția de subiect gramatical este exprimată exclusiv de *ai*, care singur contractează relații de acord și de recțiune cu predicatul *sînt plecați* și că genitivul *casei* reprezintă o parte de propoziție distinctă, un atribut substantival dependent de *ai*. Deci pronumele semiindependent *cel* este tratat, de regulă, ca analizabil, iar pronumele semiindependent *ai*, exclusiv ca inanalizabil.

2.9. Într-un capitol sistematic și cuprinzător din *Sinteze de limba română* [33], Th. Hristea aprofundează, între altele, problema reluării subiectivei prin pronume, creează conceptul de **subiective în lanț** (*Probabil|că ar trebui | să li se spună mult mai limpede | că nu este îngăduit | să procedeze într-un mod atît de arbitrar*) și discută problema ortografierii subiectivei.

2.10. Natural că tratatele de gramatică generală a limbii române prezintă succint propoziția subiectivă. Totuși cele reprezentative se diferențiază între ele prin unele trăsături specifice, pe care le relevăm.

Gramatica Academiei, ediția din 1954, vol. II, p. 174—178, ca și cea din 1963, vol. II, p. 266—270, indică toate categoriile de elemente joncționale, pe care le ilustrează prin exemple adecvate, face observații judicioase asupra folosirii unor conjuncții, insistă asupra particularităților morfologice ale termenului regent, descrie subiectiva interogativă indirectă, specifică modurile cu care se construiește subiectiva în genere.

Iorgu Iordan include printre elementele introductive ale subiectivei și pronumele relative compuse *cel ce* și *cel care;* subliniază sensul adesea abstract al pronumelui relativ *cine*, caracteristică ce explică marea lui frecvență în sentințe și proverbe; remarcă preferința oamenilor instruiți pentru utilizarea subiectivelor conjuncționale (*op. cit.*, p. 699—700).

Al. Graur combate norma consacrată cu privire la punctuația subiectivei, potrivit căreia aceasta nu se desparte niciodată de regenta ei prin virgulă. Autorul demonstrează prin exemple convingătoare că ambiguitatea unor fraze cu subiective pronominale se evită prin punerea virgulei după subiectivă (*Gramatica azi*, p. 205—206).

Concluzii

3.1. Propoziția subiectivă îndeplinește funcție de subiect al predicatului sau al unui verb la mod nepersonal (infinitiv, gerunziu sau participiu) din propoziția regentă:

(a) *Mi-a plăcut* ***ce ai scris***. Z. Stancu, *Pădurea nebună*, p. 191.

(b) *Este necesar a se reedita* ***ce este viabil din moștenirea literară***.

(c) *Propunîndu-se* ***să fie îmbunătățit proiectul de măsuri***, *acesta va fi revizuit.*

[33] Th. Hristea și Grigore Brâncuș (coordonatori), *Sinteze de limba română*, 1972, p. 120—125.

(d) *Odată compromis* ***cine-l persecuta****, el s-a afirmat curînd.*

Subiectul propoziției regente din exemplul (b) este *a se reedita*; *din* (c), *acesta*; din (d), *el*, iar nu propozițiile subiective, respectiv, *ce este viabil din moștenirea literară, să fie îmbunătățit proiectul de măsuri, cine-l persecuta.*

În consecință, definiția curentă, după care subiectiva are rol de subiect al predicatului propoziției regente, este unilaterală.

Deși aparține aceleiași clase de substituție cu subiectul, propoziția subiectivă realizează relația cu predicatul într-un mod specific. Interdependența dintre subiect și predicat se exprimă, în general, prin acord și recțiune : subiectul impune predicatului categoriile de număr și persoană, iar predicatul determină cazul subiectului. Așadar, relația semantică de dependență bilaterală obligatorie dintre subiect și predicat se manifestă prin mărci bilaterale.

Propoziția subiectivă contractează cu propoziția corelativă ei tot o relație de interdependență : fiecare dintre ele reprezintă o constantă și nu poate să fie omisă fără dezorganizarea enunțului. De exemplu, atît în fraza cu subiectivă pronominală ***Cine umblă pe toate drumurile*** *nu ajunge nicăieri (Proverbe*, p. 89), cît și în subiectiva conjuncțională *Era de prisos,* ***să mai alung geniul rău*** (M.I. Caragiale, *Crații de curtea veche*, p. 152) fiecare propoziție implică prezența celeilalte.

Conținutul de **dependență bilaterală obligatorie** dintre cele două propoziții este marcat însă **unilateral**, și anume printr-un element de relație subordonator, care introduce propoziția subiectivă. Deci există discordanță între caracterul **conținutului** relației contractate de propoziția subiectivă cu propoziția corelativă ei (interdependență, implicație sau inerență) și **forma** relației (dependență) respective. Acordînd prioritate formei relației asupra sensului acesteia, considerăm subiectivele ca o specie de subordonate. Dealtfel orice tipuri de relații sintactice se definesc tot după formă, în cazul lipsei de univocitate între conținutul și forma lor.

Una și aceeași propoziție se tratează ca subordonată sau coordonată în raport cu alta, după natura elementului conectiv. Propoziția subordonată opozitivă *de unde în clasele primare umblam în straie particulare* din fraza *De unde în clasele primare umblam în straie particulare, la liceu purtam uniformă* (M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească"*, 1966, p. 488) este echivalentă ca valoare relațională cu propoziția coordonată adversativă, *iar în clasele primare umblam în straie particulare* din fraza *La liceu purtam uniformă, iar în clasele primare umblam în straie particulare.*

Încadrarea propoziției respective în categoria subordonatelor sau a coordonatelor este determinată de natura subordonativă sau coordonativă a elementului de relație, conținutul relației fiind același în ambele construcții.

Obiecția că subiectiva este o propoziție principală, pentru că se coordonează cu un subiect *(Se cunoaște* ***pregătirea*** *ta superioară și* ***că dorești*** *să realizezi fapte mărețe)* (E. Alexandrescu, *art. cit.*, p. 173) nu este concludentă, întrucît propoziția subiectivă *(și) că dorești* este în realitate coordonată (prin conjuncția *și)* și subordonată (prin conjuncția *că)* față de aceeași propoziție regentă.

Dealtfel subiectul unei regente se poate coordona și cu alte specii de subordonate, care devin, *ipso facto*, coordonate și subordonate ale aceleiași propoziții regente : *Oricine și oricînd are nevoie de mine îmi poate cere sprijinul (oricînd are nevoie de mine)* este circumstanțială temporală subordonată prin *oricînd* și coordonată prin *și* față de regenta *Oricine... îmi poate cere sprijinul)* [34].

3.2. În funcție de elementul de relație subordonator, propozițiile subiective se clasifică în pronominale, adverbiale și conjuncționale.

A. Propozițiile subiective pronominale se introduc prin pronume sau adjective pronominale relative, interogative ori nehotărîte : *care, cine, ce, cît, cel ce, cel care, oricare, oricine, orice.*

(a) ***Cine se teme de moarte*** *și-a pierdut viața. Proverbe*, p. 87.

(b) ***Cui i-e frică de orice nor*** *nici o călătorie nu face. Proverbe*, p. 110.

(c) ***Care nu va fi ucis de gloanțe*** *va fi omorît în bătăi.* Rebreanu, *Răscoala*, p. 489.

(d) ***Ce mi-e drag*** *Juge de mine/Și urîtul calea-mi ține. Proverbe*, p. 72.

(e) ***Ce se scrie cu condeiul*** *nu se taie cu toporul. Proverbe*, p. 73.

(f) ***Cel ce suferă pe nedrept*** *se întărește. Proverbe*, p. 69.

(g) ***Au fost întrebați cei care fuseseră acolo.*** Lăncrănjan, C. III, p. 67.

(h) ***Cîte zboară*** *nu se mănîncă.* Iordache Golescu, *Proverbe*, p. 89.

(i) ***Orice rar se vede,*** *mai dulce ni se pare. Proverbe*, p. 259.

(j) ***Întîi și întîi mă interesează ce se petrece cu noi.*** Lăncrănjan, C. I., p. 165.

(k) *Nici unuia nu-i venea în cap* ***ce să facă.*** Creangă, *Opere*, 1953, p. 247.

Pronumele relative și cele nehotărîte din exemplele precedente cumulează cîte două funcții sintactice, una în propoziția regentă și alta în propoziția subiectivă, dar nu pot exprima decît pe una dintre ele, afară de cazul cînd cele două funcții sintactice sînt identice.

Cu rol de subiect al propoziției subiective, pronumele relativ stă exclusiv în cazul nominativ. Cînd conectivul se află în cazul oblic sau prepozițional, el are în subiectivă funcția sintactică de nume predicativ, atribut sau complement, după spectrul combinatoriu al predicatului acesteia : *Cui nu-i place voia noastră/Spînzure-se colo-n coastă (Flori alese*, p. 476) : *cui* este concomitent subiect al regentei și complement indirect al subiectivei pe care o introduce și care îi dirijează cazul *(cui = acela căruia)*.

Dacă funcțiile sintactice din regentă și subiectivă coincid, atunci forma lui corespunde ambelor funcții : ***Cine umblă din țară în țară*** *nu e om. Proverbe*, p. 89 *(cine = acela care; cine* cumulează funcția de subiect în ambele propoziții).

Pronumele interogativ din subiectiva interogativă indirectă nu realizează decît o funcție sintactică, și anume, în subiectivă : *Nu se poate ști* ***cine a tras manivela.*** Caragiale, *Opere*, II, p. 124. (*cine* = pronume interogativ, subiect în propoziția interogativă indirectă ***cine a tras manivela***).

Cine, oricine, cel ce și *cel care* se folosesc numai ca pronume, spre deosebire de celelalte pronume, care comportă și valoare adjectivală, cînd nu substituie nume, ci le însoțesc și determină.

---

[34] Pentru problema coordonării subordonatei cu regenta respectivă, vezi Gh. D. Trandafir, *Relațiile sintactice în cadrul frazei*, în LR, XXIII, 1974, 5, p. 385–391.

Predicatul propoziției subiective poate să fie **verbal** (ex. (a), (c), (e), (f), (g), (h), (i), (j), (k)) sau **nominal** (ex. (b), (d)) și la orice diateză: **activă** (ex. (b), (d), (f), (g), (h), (k)), *pasivă* (ex. (c)) sau *reflexivă* (ex. (a), (e), (i), (j)).

Predicatul regentei unei propoziții subiective introduse prin pronume se exprimă atît printr-un verb tripersonal, cît și (mai rar) printr-unul unipersonal sau expresie unipersonală: *E destul* ***ce-am făcut.*** Rebreanu, *Răscoala*, p. 443; *Nu importă* ***cine se opune.***

Uneori același verb regent se construiește fie cu conectiv pronominal: *S-a întîmplat* ***ce era de așteptat***, fie cu conectiv conjuncțional: *S-a întîmplat* ***să alunece.***

Valoarea conectivului *cine* este atît generală (***Cine leapădă floarea*** *nu-i simte mirosul. Proverbe*, p. 80), cît și (mai rar) determinată: ***De cine mi-i mie dor*** *de-aici e depărtișor.* Jarnik și Bîrseanu, *Doine și strigături*, p. 96).

Pronumele *ce* substituie și persoane: ***Ce*** *mi-e drag fuge de mine/Și urîtul calea-mi ține. Proverbe*, p. 72 *(ce = cine).*

Considerăm indivizibile din punct de vedere sintactic pronumele compuse *cel ce* și *cel care*, pentru că demonstrativul *cel* s-a delexicalizat în măsura în care și-a pierdut autonomia semantico-sintactică și nu poate fi utilizat decît împreună cu un determinant. *Cel* nu este de regulă în variație liberă cu *acela*, care se caracterizează prin valoare demonstrativă pregnantă și, implicit, prin funcție sintactică proprie. Recunoașterea calității de pronume „semiindependent" a lui *cel* în combinație cu *ce*, presupune același tratament și în sintagma *cel care.*

Determinarea naturii sintactice a unui termen se face prin procedeul omisiunii: dacă în secvența *cel care știa* se suprimă *care* rezultă construcția incorectă *cel...știa*, fapt care demonstrează că *cel* nu poate fi disociat de *care*, dar că acesta din urmă este independent de *cel.*

Adepții punctului de vedere că *cel ce* și *cel care* reprezintă elemente disociabile ignorează insuficiența semantică și sintactică a lui *cel* și admit, în schimb, că „adevărata comunicare se realizează în frază, care are în asemenea situații caracterul unei propoziții vaste"[35] — argument care nu ni se pare satisfăcător.

Procedînd astfel se anulează sintaxa propoziției sau se ajunge la analize sintactice artificiale, cum apar la alți cercetători [36].

Prin posibilitatea substituirii printr-un nume de ființă sau de lucru în nominativ, precum și prin poziția în general inițială în frază, propoziția subiectivă pronominală prezintă o accentuată nuanță nominală: ***Cine nu deschide ochii*** (nechibzuitul) *deschide punga. Proverbe*, p. 83.

Unele propoziții subiective pronominale conțin și valori circumstanțiale condiționale sau cauzale: ***Cine (dacă, fiindcă) știe carte*** *are patru ochi. Proverbe*, p. 88.

Din punct de vedere logic, subiectiva pronominală nu exprimă o judecată. Uneori subiectiva pronominală se separă prin virgulă de regenta sa, în special cînd prezintă valoare circumstanțială sau spre a se evita

---

[35] E. Teodorescu, *op. cit.* p. 85.

[36] Cf., de exemplu, V. Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române*, în care se atribuie funcție de nume predicativ lui *cea* din enunțul *Pălăria mea este* ***cea*** *albă* (p. 137).

ambiguitatea: *Cine cade în gîrlă, de ploaie nu se mai ferește. Proverbe* p. 77. *Cine este pregătit totdeauna are succesul asigurat.* Numai virgula poate decide dacă *totdeauna*, din fraza precedentă, determină pe *este pregătit* sau pe *are*.

B. Propoziția subiectivă poate fi introdusă și printr-un adverb sau locuțiune adverbială interogativă ori relativă: *cînd, cum, unde, încotro, de ce* etc.

(a) *E de neînțeles* ***cum de nu te-au prins mai devreme.*** E. Barbu, *Șoseaua Nordului*, 1965, p. 29.

(b) *Nu trebuie să se afle de către „spioni"* ***cînd și cum pleacă un contingent nou spre răsărit.*** Sadoveanu, *Opere*, XVII, p. 233.

(c) *Nunta s-a făcut în casă la naș și era* ***unde să încapă groaza de lume poftită.*** I.A. Brătescu-Voinești, *Proză*, p. 309.

(d) *Tocmai atunci îi veni în minte* ***pentru ce nu văzuse el stana de piatră.*** Ispirescu, *Basme*, p. 122.

Predicatele regente ale subiectivelor adverbiale sînt redate prin expresii unipersonale sau prin forme verbale unipersonale care aparțin unor verbe cu paradigma completă, dar care în condiții sintactice determinate se utilizează numai la persoana a III-a.

Propozițiile (a), (b) și (d) de mai sus sînt subiective interogative indirecte.

C. O categorie de propoziții subiective se introduc prin conjuncțiile *că, să, ca să, ca...să, dacă* și *de*:

(a) *I s-a părut chiar* ***că ar fi cunoscînd pe acei călăreți.*** Sadoveanu, *Opere*, XVIII, p. 442.

(b) *Să se știe însă* ***că ne-am supăra foarte*** *dacă am cădea între oameni care nu ne sînt de priință.* Sadoveanu, *Opere*, XVIII, p. 35.

(c) *S-ar fi cuvenit* ***să le cerem socoteală.*** Z. Stancu, *Pădurea nebună*, p. 198.

(d) ***Ca să zădărnicească înfăptuirea nemernicului plan****, era o jucărie.* M.I. Caragiale, *Craii de curtea veche*, p. 156.

(e) *Era imposibil* ***ca ea să nu înțeleagă*** *că toate gesturile și cuvintele ne creează noi obligații față de noi înșine.* T. Mazilu, *Bariera*, p. 30.

(f) *Ar fi grozav de bine* ***dacă m-aș alege numai cu atîta.*** Z. Stancu, *Pădurea nebună*, p. 216.

(g) *De-aceea una-mi este mie/****De ar vorbi, de ar tăcé.*** Eminescu, O.A., p. 204.

(h) *E ușor* ***să împrumuți****, dar e mai greu* ***să pui la loc.*** E. Barbu, *Groapa*, p. 110.

(i) *Probabil* ***că și acuma caută prin casă.*** Z. Stancu, *Jocul cu moartea*, p. 228.

(j) *Ar fi o trădare* ***să plec de aici.*** Rebreanu, *Ion*, p. 453.

Propozițiile subiective conjuncționale determină predicate verbale sau nominale exclusiv unipersonale, exprimate prin verbe statutar unipersonale (ex. (c)), prin forme verbale accidental unipersonale ale unor verbe personale (ex. (a), (b)), prin expresii unipersonale (ex. (d), (e), (f), (g), (h), (j)) sau prin adverbe predicative (ex. (i)).

Adverbele modale sau locuțiunile adverbiale modale *poate (că), firește(că), pesemne(că), desigur(că), de bună seamă (că), cu siguranță (că)* etc., tratate de Gramatica Academiei ca adverbe și locuțiuni adver-

biale cu funcții de predicate verbale (vol. II, p. 97), nu sînt termeni regenți ai unei propoziții subiective, deoarece intră în variație liberă cu ele însele neînsoțite de conjuncție, nu se predicativizează cu verbul copulativ *a fi*, nu admit întrebarea subiectului în nici un context (deci nu contractează relații de interdependență cu acesta), determină diferite părți de propoziție (*Vlaica, vechiul și poate că* ***singurul*** *meu prieten, îngroșase unele lucruri.* I. Lăncrănjan, *Caloianul*, p. 9; *Poate că* ***de aceea*** *reușise. Ibidem*, p. 259), valoarea conjuncțională a lui *că* se neutralizează și în unele propoziții principale (*Apoi* ***că*** *eu mă duc.* Lăncrănjan, *Caloianul*, II, p. 82; ***Că așa să și faci.*** *Tinerețe fără bătrînețe*, p. 77).

Conjuncțiile *dacă* și *de* introduc uneori subiective interogative indirecte: *Nu se știe* ***dacă (de) va participa.***

Predicatul subiectivei conjuncționale poate să fie la modul **indicativ** (ex. (i)), **conjunctiv.** (ex. (c), (d), (e), (h), (j)), **condițional** (ex. (b), (f), (g)) sau **prezumtiv** (ex. (a)).

Elementele conjuncției *ca să*, echivalentă cu *să*, apar atît în succesiune imediată (ex. (d)), cît și separate prin intercalarea unei părți de propoziție sau a unei propoziții subordonate subiectivei (ex. (e)). Este recomandabilă folosirea conjuncției simple *să* în locul celei compuse *ca să*, în cazul că elementele acesteia nu sînt dislocate prin intercalarea altor termeni.

Subiectiva conjuncțională, ca și cea introdusă prin adverbe cu valoare de conjuncție, exprimă prin excelență **un fapt, o acțiune.** Ele se pot substitui printr-un infinitiv, supin, pronume demonstrativ cu valoare neutră (*aceasta, asta*) sau substantivele abstracte *faptul, lucrul*, însoțite de adjectivul demonstrativ *acesta*: *E ușor* ***să împrumuți*** *(a împrumuta, de împrumutat, aceasta, asta, lucrul acesta, faptul acesta).*

Propozițiile subiective conjuncționale pot să prezinte și valoare condițională (ex. (f), (j)), concesivă (ex. (g)) sau temporală (ex. (h)).

La fel cu celelalte tipuri de subiective, nici cele conjuncționale nu exprimă singure o judecată. Cercetătorii care admit că subiectivele conjuncționale introduse prin *că* sau *ca să* redau singure o judecată se contrazic atunci cînd susțin că subiectiva conjuncțională „indică o acțiune, o stare sau o caracteristică privite ca un fapt despre care se afirmă sau se neagă ceva prin predicatul regentei", deoarece e clar că, în acest caz, subiectiva conjuncțională reprezintă subiectul judecății, iar regenta, predicatul.

3.3. În româna actuală, propoziției subiective pronominale, adverbiale sau conjuncționale îi corespunde uneori în regentă un corelativ reprezentat prin pronume demonstrativ, nehotărît sau un substantiv foarte abstract (ca, de exemplu: *fapt, lucru, chestiune, idee, problemă* etc.) însoțit de adjectiv demonstrativ sau nehotărît:

(a) *Cine pe sine se laudă,* ***acela*** *mai tare se înjosește. Proverbe*, p. 84.

(b) *Cîte-n lume se nasc, mor* ***toate.*** *Proverbe*, p. 103.

(c) *Dar să-ți vie stimabilul cu idei învechite, cu opiniuni ruginite și să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii subversive...* ***asta*** *nu mai merge.* Caragiale, *Opere*, vol. I, 1959, p. 175.

(d) *Cum se vor desfășura discuțiile, dacă punctul său de vedere va fi acceptat sau dacă se vor propune alte soluții, preferabile, care ar fi consecințele unui eventual eșec,* ***toate aceste chestiuni*** *îl obsedau de cîteva zile.*

Pronumele demonstrativ sau nehotărît, precum și substantivul cu sens abstract determinat de adjectiv pronominal demonstrativ sau (și) nehotărît din această categorie de enunțuri funcționează ca subiect în regentă și reiau propozițiile subiective anterioare, precizîndu-le, sintetizîndu-le[37].

Atît propoziția subiectivă, cît și termenul cu funcție de subiect prin care aceasta este reluată se referă la același obiect (marcat prin pronumele relativ introductiv și prin pronumele demonstrativ sau nehotărît din regentă[38]) sau la aceeași acțiune ori calitate (exprimată prin predicatul subiectivei conjuncționale ori adverbiale, pe de o parte, și prin pronumele demonstrativ, nehotărît sau substantivul abstract însoțit de adjectiv demonstrativ și (ori) nehotărît din regentă, pe de altă parte).

Dacă pe plan semantic termenul corelativ din regentă corespunde unui pronume relativ din subiectiva pronominală[39], sub raport structural el aparține aceleiași clase de substituție cu întreaga propoziție subiectivă, deci reprezintă aceeași poziție sintactică cu aceasta, și anume subiectul, dublu exprimat.

3.4. Propoziția care desemnează același referent cu termenul corelativ din regentă, dar stă după acesta și se separă de el prin pauză și intonație, se numește apozitivă subiectivă (denumirea funcției sintactice a părții de propoziție sau a propoziției în relație apozitivă se face după funcția termenului explicat): ***Asta să-ți intre bine în cap: că viața-i o luptă.***

În consecință, **subordonata subiectivă** reluată prin subiectul regentei se deosebește de **apozitiva subiectivă** atît prin conținut, cît și prin structură: sub raportul conținutului, subiectiva este precizată, sintetizată de subiect, pe cînd apozitiva subiectivă îl explică, dezvoltă; sub raport structural, subiectiva precedă subiectul, iar apozitiva subiectivă îl urmează și se desparte de el prin pauză și intonație în vorbire, prin virgulă, două puncte, linie de pauză și chiar prin punct, în scris.

3.5. Propozițiile subiective contractează relații sintactice variate:

(a) coordonate între ele și subordonate aceleiași regente:

S-ar fi cuvenit, poate[1]*/,* ***să ne prindem mintea cu ei***[2]*/,* ***să ne oprim***[3]*/,* ***să le întoarcem vorbele***[4]*/,* ***să le cerem socoteală***[5]*/* ***și să-i facem cu ou și cu oțet***[6] (Z. Stăncu, *Pădurea nebună*, p. 198): 1←(2+3+4+5+6).

(b) subordonată mai multor regente coordonate între ele:

Cine vorbește multe[1]*/ ori știe multe*[2]*/, ori minte multe*[3]*/* (*Proverbe*, p. 90): (2+3)←1.

(c) subordonate succesiv (ierarhizate între ele):

E drept[1]*/* ***că era adevărat***[2]*/* ***că avea el și ceva de aranjat pe la direcția morăritului***[3]*/* (M. Preda, *Moromeții*, II, p. 465): 1←2←3.

(d) apozitivă:

S-ar fi crezut[1]*/că* ***acesta*** *este destinul lor scris pînă la sfîrșitul veacurilor*[2]*/* : ***să rătăcesacă de la un capăt la altul cu căruțele lor verzi***[3]*/* (Cezar

---

[37] Cf. Gh. Nedioglu, *Independența subiectului*, în LR, IV, 1955, 2, p. 13—22; El. Carabulea, *Repetarea și reluarea subiectului în limba română din secolele al XVI-lea — al XVIII-lea*, în „Omagiu Rosetti", 1965, p. 103—109; Th. Hristea, *op. cit.*; Ioana Vintilă-Rădulescu, *Observații asupra propoziției subiective în limbile franceză și română*, în SCL, XXVII, 1976, 4, p. 364.

[38] Cf. I. Rizescu, *Observații asupra propozițiilor subordonate relative din Carte cu învățătură* (1581), în SCL, VIII, 1962, 1, p. 45—55.

[39] Cf. și Gramatica Academiei, vol. II, 1963, p. 264.

Petrescu, *Întunecare*, p. 267) : 1←2 = 3 (propoziția 3 explică subiectul, *acesta*, din propoziția 2).

(e) subordonată coordonată simultan cu regenta respectivă :

Aceste indicații[1] și ***și ce mai știți voi***[2] *vă sînt suficiente*[1]/ : 1$\overset{+}{\leftarrow}$2, adică subiectiva *(și) ce mai știți voi* este subordonată prin pronumele relativ *ce* față de propoziția regentă *aceste indicații. . . vă sînt suficiente* și coordonată cu aceeași regentă prin conjuncția *și*, ca urmare a coordonării nemijlocite cu subiectul acesteia, *indicații*.

(f) una și aceeași propoziție poate să cumuleze funcția de subiectivă și de subordonată de altă categorie, în raport cu fiecare din regentele respective. :

Îmi spunea[1] */că*[3] */dacă nimic nu s-ar împlini*[2],/ *pentru ea n-ar însemna decît un an de școală pierdut*[3]/ *și s-ar întoarce fără părere de rău la Piatra*/[4]. M.I. Caragiale, *Craii de curtea veche*, p. 160: 1←(3+4)←2.

Propoziția *dacă nimic nu s-ar împlini* este subiectivă față de regenta *că pentru ea n-ar însemna decît un an de școală pierdut* și condițională față de regenta *s-ar întoarce fără părere de rău la Piatra*.

DIN NOU DESPRE SUFIXUL *-oană*

DE

FINUȚA HASAN

În articolul *Sufixul* ***-oană***, apărut recent[1], profesorul George Șerban își propune următoarele :

a) să adauge cinci exemple la lista derivatelor cu sufixul *-oană* semnalate pînă în prezent[2] ;

b) să stabilească valoarea sufixului *-oană* în aceste formații ;

c) să confirme una dintre etimologiile propuse anterior, și anume : rom. *-oană* < ngr. -ῶνα[3].

După părerea noastră, noua contribuție consacrată sufixului *-oană* conține cîteva afirmații neconvingătoare, asupra cărora ne vom opri mai jos.

a) Dintre cele cinci exemple, numai *căţăoană* „femeie arțăgoasă care nu-i altceva decît o c a ț ă" ni se pare a fi un derivat clar. Celelalte patru (trei substantive comune, dintre care unul folosit și ca poreclă, și un nume propriu, toate cunoscute autorului din graiul locuitorilor satului Lisa de la poalele Făgărașilor) comportă anumite discuții.

Șoproană[4] „clădire făcută din scînduri pentru fîn, otavă, paie sau pentru adăpostul diferitelor obiecte (plug, car etc.)" nu provine, desigur, din *șopron* (cu același înțeles)[5], după cum spune și autorul, dar nu este nici un cuvînt cu totul diferit de acesta din urmă. *Șoproană* este o variantă morfologică a lui *șopron* (ca și *cotloană* — *cotlon*[6], *ploscoană* „căpiță de fîn" — *ploscon*[7] etc.), folosită, așa cum se întîmplă de obicei, de alți vorbitori decît de cei care obișnuiesc să spună *șopron*.

Analizele și etimologiile propuse pentru celelalte două substantive comune reprezintă ipoteze, posibilități, nu certitudini.

Băzăoană „femeie harnică și sprintenă la lucru" ar putea avea, eventual, ca punct de plecare, interjecția *bîz*, dacă „creatorul" cuvîntului a avut în minte a l b i n a. Dar putem avea siguranța că *băzăoană* a apărut pe această cale? Este posibilă, credem, și derivarea lui *băzăoană* de la substantivul feminin *bîză* „albină"[8], după cum nu este exclus ca termenul în discuție să aibă altă etimologie și să nu conțină un sufix.

---

[1] LR XXVI, 1977, nr. 5, p. 501—503.

[2] Cf. Iorgu Iordan, *Diftongarea lui* ***e*** *și* ***o*** *accentuați în pozițiile* ***ă*** *și* ***e***, Iași, 1920, p. 212—213 ; Finuța Hasan, *Sufixul* ***-on/-oană***, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 369—374.

[3] Cf. Iorgu Iordan, *loc. cit.*

[4] Existent și în nordul Moldovei (Cristești, jud. Suceava), cf. ALR II/I h 262/414.

[5] Discutat de Iorgu Iordan ca derivat cu ***-on/-oană***, *loc. cit.*

[6] Id. *ib.*

[7] Cf. Finuța Hasan, *lucr. cit.*, p. 369.

[8] Substantiv de la care, după Ștefan Pașca, au fost derivate mai multe nume (porecle) din regiunea Lisei, ca : *Băzînca, Bizic, Bizuleciu* (cf. *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 174—175).

„Patul mare, înalt și larg, pentru tinerii căsătoriți..." a fost poate numit *cotroană* pentru că se află în c o t u l casei. Dar legătura dintre *cotroană* „bucătărie de vară făcută din scînduri" (despre care ne întrebăm dacă nu e un cuvînt diferit de *cotroană* „pat...", omonim cu el) și *cotlon — cotloană*, văzută de V. Bogrea[9], nu trebuie negată pe baza faptului că la Lisa, pe lîngă *cotroană*, nu există și *cotloană*. De asemenea, nu e cazul să fie contestat nici etimonul magh. *katlan* al lui *cotlon*[10], întrucît *katlan* nu are numai sensul de „căldare, cazan", cum ni se spune, ci, dialectal, și pe cel de „vatră", „construcție, zid pe care se așază cazanul"[11] (tocmai înțelesul cu care a trecut în românește). Adăugăm și observația că DA înregistrează la *cotlon* și o variantă *cotron*.

Numele propriu *Viroană (Veroana)* provine mai curînd din *Vironica (Veronica)* prin înlăturarea tranșei finale *(-ica)* interpretate de vorbitori drept sufix diminutival[12] și pronunțarea regională *-oa-* < *-o-*, decît din *Vira (Vera)*, hipocoristic din *Vironica (Veronica)* + sufixul *-oană*, cum crede autorul[13].

b) În nici unul din termenii discutați *-oană* nu are sensul care i se atribuie, și anume cel augmentativ; s-ar putea spune numai că în *cățăoană* sufixul accentuează sensul peiorativ al temei, că are, deci, o valoare apropiată de cea augmentativă.

(c) În ce privește originea sufixului, nu sînt discutate și combătute argumentele formulate împotriva etimonului ngr. *-ωνά* (cuvintele în *-oană* împrumutate de română din greacă nu cuprind un sufix în limba de origine și nici în limba noastră nu sînt analizabile pentru a favoriza detașarea unui derivativ[14]), susținîndu-se numai că forma feminină a formantului din cele cîteva derivate aduse în discuție ar fi o dovadă suficientă a provenienței neogrecești. Nu sîntem de acord cu acest punct de vedere, cu atît mai mult cu cît nu avem motive să credem că toate derivatele în *-on*[15] sînt ulterioare celor în *-oană*.

Pentru a se combate ideea unei posibile legături genetice între *-on/-oană* și *-oi/-oaie* se arată că în Lisa nu există derivate paralele (formate de la aceeași bază) cu *-on/-oană* și cu *-oi/-oaie* (de exemplu, există *șoproană* — și nu *șoproi*, *cotroană* — nu și *cotroi*, *Popoaia* — nu și *Popoană* etc.) Modul acesta de a pune problema este surprinzător. Cînd presupunem că un cuvînt, o formă, un element oarecare provine din altul, nu ne așteptăm

---

[9] Cf. DR III 873.

[10] Cf. DA, s. v.

[11] Cf. Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966, s. v. *cotlon*.

[12] În realitate *Veronica* <lat. *vera iconica*, cf. Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, p. 46.

[13] Ștefan Pașca (*lucr. cit.*, p. 346) indică: „*Veroana* ... După numele *Sf. Veronica*", fără alte precizări.

[14] Vezi lucrarea noastră citată la nota 2, p. 372.

[15] Înregistrate în lucrările citate la nota 2.

să le găsim pe amîndouă (cel originar și cel rezultat) în același loc. Dimpotrivă.

Alte ipoteze privitoare la originea sufixului (de pildă *-oană* < *-oancă)* nu sînt amintite, în schimb, deși se afirmă categoric că etimonul lui *-oană* este ngr. -ῶνα, se spune, cu cîteva rînduri mai sus, că termenii *Cățană* și *cățăoană* prezintă aceeași rădăcină, *cață*, la care s-a atașat sufixul *-ană*. Se emite prin urmare aici, implicit, o altă etimologie : *-oană* < *-ană*. Este deci neașteptată ideea exact contrarie cuprinsă în paragraful imediat următor : „*Cățană*... este aceeași cu forma neînregistrată în scris, *cățăoană*, prin contragerea lui *oa* în *a*, procedeu întîlnit în Lisa și cu alte ocazii", altfel spus, *-oană* > *-ană*.

Așadar, vom conchide, ca și în articolul nostru din 1975 : „originea sufixului *-on/-oană* rămîne deocamdată o problemă deschisă".

PUNCTUAȚIA ATRIBUTIVEI DUPĂ ALT ATRIBUT CARE DETERMINĂ ACELAȘI TERMEN REGENT

DE

G. C. RUSU

În principiu, se recunosc dificultățile mari de interpretare a caracterului izolat (sau neizolat) al atributivei situate după un atribut care determină același termen regent. O „Observație" de la capitolul „Propoziția atributivă" consemnează în mod expres, în Gramatica Academiei[1], această dificultate: „Cînd atributiva apare după alt atribut sau atributivă care determină același element regent *nu putem ști precis dacă ea este izolată sau nu față de regentă*" (subl. ns.).

Și, totuși, există texte speciale în care e foarte important să știm precis dacă o asemenea atributivă este izolată sau nu, cum este cazul textelor de legi, unde incertitudinea ortografică nu este cu nimic mai prejos decît în celelalte stiluri ale limbii.

Credem că analiza unui număr mai mare de fraze din alte stiluri decît cel beletristic, stiluri în care situația atributivelor diferă sub diverse aspecte de stilul beletristic, ar putea duce, în cele din urmă, la o restrîngere considerabilă a ariei de incertitudine consemnată în „Observația" menționată mai sus.

În acest scop, e necesar ca, în afară de sens, intonație și pauză (criterii admise fără rezerve în normativul citat, p. 277), să mai acceptăm încă un criteriu de diferențiere, criteriu admis dealtfel și de Gramatica Academiei, însă în legătură cu punctuația altor subordonate, de tip izolat sau neizolat (vezi *op. cit.*, p. 495 ș.u.), și anume: calitatea unei subordonate de a fi sau nu, după caz, element esențial în frază.

Pentru exemplificare, ne vom opri doar la un singur text de lege, în cadrul căruia același tip de frază e soluționat ortografic în mai multe feluri. Citățm, deci, din *art. 43*, alin. 1 și 3, *Codul familiei comentat și adnotat*, o ediție apărută în același an cu normativul gramatical citat[2]: alineatul 1: „Părintele divorțat, *căruia i s-a încredințat copilul* exercită cu privire la acesta drepturile părintești" și

alineatul 3: „Părintele divorțat, *căruia nu i s-a încredințat copilul*, păstrează dreptul de a avea legături personale cu acesta, precum și de a veghea la creșterea, educarea, învățarea și pregătirea lui profesională".

Observăm că termenul regent „părintele" are, în ambele fraze, doi determinanți atributivi: un atribut propriu-zis („divorțat") și o propoziție subordonată atributivă („căruia i s-a încredințat copilul", respectiv „căruia nu i s-a încredințat copilul").

---

[1] Volumul al II-lea, ediția a II-a, București, 1963, p. 278.

[2] Scarlat Șerbănescu, *Codul familiei comentat și adnotat*, București, 1963, p. 148, respectiv 149.

În ceea ce privește calitatea regentului exprimată de primul determinant, reținem că ea este comună ambilor părinți. În mod logic, doi părinți, raportați la propria lor căsnicie, nu pot să fie unul „divorțat", iar celălalt „nedivorțat".

Prin urmare, în acest caz, numai cel de-al doilea determinant conține un element cu adevărat determinativ și semnificativ în raport cu termenul regent. Ambii părinți fiind „divorțați", distincția între ei se face exclusiv în funcție de „încredințarea copilului" unuia dintre ei. Astfel, fiind cu putință o singură alternativă, cînd cei doi părinți au un singur copil, putem zice că unul se caracterizează pozitiv, iar celălalt negativ sub această dispoziție a legii. (Există, din punct de vedere juridic, și cazuri de excepție, cînd copilul nu este încredințat nici unuia din cei doi părinți ai săi, dar această excepție nu afectează cu nimic obiectul expunerii noastre, nici implicațiile sale ortografice.)

În concluzie, elementul esențial al comunicării, la nivelul determinanților atributivi de natura celor analizați de noi, e încorporat exclusiv în segmentul celui de-al doilea determinant. Considerăm ca fiind demonstrat faptul că primul determinant se caracterizează negativ sub acest aspect.

Se poate proba acest adevăr și prin reducerea determinantului prim, comun ambelor enunțuri, ceea ce face însuși autorul lor, în cadrul „Comentariu"-lui său la *art. 43*, scriind astfel un tip similar de enunț: „Părintele *căruia i s-a încredințat copilul* exercită asupra acestuia drepturile părintești..." (p. 149). Observăm că absența primului determinant atributiv pune mai pregnant în lumină adevărata natură a subordonatei atributive, evidențiind caracterul ei neizolat, așa cum îl presupune însuși sensul acestui tip de comunicare, de strictă interpretare. Prin urmare, aici autorul a scris corect atributiva neizolată („căruia i s-a încredințat copilul"), fără virgule.

Rezultă din cele de mai sus că scrierea corectă a atributivelor după alt atribut care determină același termen regent trebuie să fie, în exemplele citate, următoarea: „Părintele divorțat căruia i s-a încredințat copilul exercită cu privire la acesta drepturile părintești", respectiv: „Părintele divorțat căruia nu i s-a încredințat copilul păstrează dreptul de a avea legături personale cu acesta...".

În sfîrșit, revenind la „Observația" de la care a pornit demonstrația noastră, putem afirma cu certitudine că, dimpotrivă, în textele de strictă interpretare întîlnite în diferite stiluri ale limbii, texte care presupun maximum de rigoare și concentrare, cînd apar (și apar destul de frecvent) atributive situate după atribute care determină același regent, *putem ști (și trebuie să știm) precis dacă acestea sînt izolate sau nu.*

August 1977

NUME DE SCRIITORI

DE

I. PĂTRUȚ

În cele ce urmează voi căuta să explic originea numelor a doi mari scriitori și totodată a altor antroponime și toponime înrudite.

Coșbuc

Unii rostesc numele (din cauza asimilării *-șb- > -jb-*) *Cojbuc*[1]. Dat fiind că numele apare scris numai cu *ș*, așa cum îl și simțea poetul (semnificativă este și anagrama C. Boșcu, cu care și-a semnat unele dintre primele poezii), nu voi lua în considerare varianta fonetică cu *-j-*.

După părerea mea, *Coșbuc* este un derivat românesc, cu sufixul, frecvent, diminutival *-uc* (cf. *Ionuc*, *Păveluc*, *Petruc* etc.).

Tema *Coșb-* provine de la un antroponim, neatestat, pe cît știu, **Coșba*, **Coșbea*, **Coșbu*, format, la rîndul său, cu sufixul *-b-*, de la *Coș-*, deci de la nume cunoscute din vechime: *Coș* nb, *Coșa* nb, *Coșea* nb (DOR, p. 250; ultimele două arată că între ele și substantivul *coș* nu există nici o legătură, împotriva părerii autorului DOR, p. 250). Un derivat vechi este *Coșani*, numele unui sat din județul Vîlcea, atestat într-un document din 1453 (DRH, B, I, p. 191, 192). Anterior atestat, din Moldova, este derivatul (cu sufixul *-c-*) *Coșcu* nb, într-un suret din anul 1397 (DRH, A, I, p. 7). Tot în Moldova apare, din vechime, derivatul (cu sufixul *-il-*) *Coșilă* (într-un document slavon din 1435 : vera pana Koșîlova. DRH, A, I, p. 199). Cf. și derivatele *Coșoe*, *Coșeț*, *Coșota*, *Coșotoiu*, *Coșotoaia*, *Coșotanul*, *Coșuilă* (DOR, p. 250) și numele de localități *Coșca* (com. Ivănești, jud. Vaslui), *Coșeiu* (comună, jud. Sălaj), *Coșești* (comună, jud. Argeș, și sat, com. Ivănești, jud. Vaslui), *Coșoaia* (sat, orașul Videle, jud. Teleorman), *Coșoteni* (sat, com. Vedea, jud. Teleorman).

Sufixul *-b-* apare într-o serie de nume:

Balboaie nb (amplificat cu sufixul *-oi-*), *Balboe* nb, (cu sufixul *-oc-*) *Balboc* nb (DOR, p. 188, s.v. *Balb*), de la o temă *Bal-*, cf. *Bal*, *Balu(l)*, *Bala*, *Bală* (DOR, p. 187);

Bambea nfam, *Bambu* nfam (Pașca, p. 170; cf. DOR, p. 189), deși **Bam*, **Bama*, **Bamu* nu-mi sînt cunoscute;

Bîlbă nb, *Bîlba* nb (DOR, p. 203), față de *Bîla*, *Bîlă*, *Bîlea* nb și numele lacului;

Bulbu, *Bulbe*, *Bulbea* (DOR, p. 221), cf. și *Bulbuc*, sat (com. Ceru-Băcăinți, jud. Alba), *Bulbucani*, sat (com. Gropnița, jud. Iași), față de *Bulu*, *Bule(a)* (DOR, p. 222);

---

[1] Vezi Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, p. 148.

Burbe, *Burbea* nfam, *Burban* nfam, față de *Bur* nb, *Bura* nb, *Bură* nfam, *Burul*, cf. și *Buru*, sat (com. Iara, jud. Cluj[2]).

Ciurbești, sat (jud. Iași), își trage numele de la un *Ciurbă* (numele unui boier atestat la 1404, DOR, p. 240), *Ciurbea* sau *Ciurbu* (DOR, p. 240), care nu trebuie legate de antroponimele *Ciorba*, *Ciorbă*, *Ciorbea* (ca în DOR, p. 240), ci sînt formate de la o temă *Ciur-*, cf. *Ciura* nb, *Ciură* nfam, *Ciure* nfam, *Ciurea* nfam, explicate, stîngaci, din *ciur* [sic], comparate și cu un substantiv cuman, în DOR, p. 242 ; nici părerea că *Ciura*, *Ciurea* ar fi hipocoristice de la *Ciurilă* (Pașca, p. 209) nu poate fi, bineînțeles, reținută (căci, evident, *Ciurilă* este un derivat față de *Ciur(e)a)* ; cf. și numele de sate *Ciurea* (jud. Iași și Neamț), *Ciurelu* (înglobat în municipiul București), *Ciurești* (jud. Argeș, Olt, Galați) ;

în DOR, *Gorban* este considerat ca variantă a lui *Gurban* (p. 290). De fapt, acesta din urmă (explicat, la întîmplare, din tc. *kurban* „jertfă", raportat și la un substantiv *curban* „folosit în cronici", în DOR, p. 290) este un alt nume, derivat (cu sufixul *-an)* față de *Gurba*, antroponim (cf. *Gurbești*, două sate din județul Bihor) sau numele unei localități din județul Arad (atestată la 1213: villa *Gurba*. Suciu, I, p. 275) ;

Gorban, sat (jud. Iași, cf. și der. *Gorbănești*, sat, jud. Botoșani), reprezintă la origine un nume de persoană, derivat față de *Gora*, *Gore*, *Gorea* (cf. și der. *Goran* nb și *Goranu*, comună suburbană a municipiului Rîmnicu-Vîlcea ; *Gorani*, sat, jud. Argeș ; *Gorănești*, sat, jud. Argeș), tratate în DOR ca forme scurtate din *Grigore* (p. 71) ;

pe *Dîrban*, *Dolban* și *Dulban*, împotriva etimologiei propuse în DOR, p. 257, s.v. *Dălban*, le consider formate cu sufixul *-b-* + *-an*, față de *Dîru* sprn actual, *Dolu*, *Dole(a)* (cf. DOR, p. 10, s.v. *Anatolie* [sic]), *Dulea*, *Duli* (DOR, p. 356, s.v. *Radu*, III, 35) ;

Herba nb și *Herbea* (scris *Herbĭa)* nb, explicate în DOR din substantivul *hîrb* [sic] (p. 295), sînt derivate față de *Her* nb, *Heru* nb, *Hera* pren, *Here*, *Herea* pren (cf. der. *Herăști* [cu *e* > *ă* după *r*], numele a trei sate, jud. Buzău, Ilfov, Vîlcea, *Herescu*, *Heroiul)*, explicate, fără nici un temei, din *hĭer* „fier" (DOR, p. 274, s.v. *Fier*, III) ;

Holbă nfam, *Holbe* nfam, *Holbescul*, *Holbăscul* (cu sufixul *-an) Holban* (și *Holbănești*, sat, com. Fitionești, jud. Vrancea) nu au nimic cu vb. *holba* (ca în DOR, p. 291), ci trebuie puse în legătură cu *Holuță* nfam (explicat, forțat, din adj. *gol* „cu fonetism ucrainean", diminutiv de la un **Hol(u)*, **Hol(e)a ;*

Horbescu nfam și (cu sufixul *-aĭ) Horbeai* nb (DOR, p. 297) presupun existența unui *Horb(e)a*, *Horbu*, derivate față de *Horea*, *Horul*[3] ;

Lozbă nfam actual, format din aceeași temă, *Loz-*, ca și *Lozan*, *Lozei* top (DOR, p. 311) ;

Șarbă nf nu trebuie raportat la substantivul *șerb* (ca în DOR, p. 381), ci la *Șaru* nfam (DOR, p. 380) ;

---

[2] Unele forme sub care apare localitatea sînt denaturate fie din cauza armoniei vocalice, fie din pricina apropierii toponimului de ung. *rév* „vad, liman" : 1470 poss. *Borrew*, *Borrw*, *Bor Rew*, 1760—1762 *Burra* [sic], 1824 *Buruv* [sic] (Suciu, I, p. 114).

[3] Pătruț, *Studii*, p. 194—195.

Tarbă nfam, *Tarbu*, *Tarbăscu* (DOR, p. 385) sînt derivate faţă de *Tara*, *Taru* nfam (DOR, p. 156, explicate din *Tarah*, inexistent, iar acesta comparat cu un nume comun grec);

Tolbescu şi *Tulbă* nfam, *Tulbu* nfam, *Tulban* nfam, conţinînd toate sufixul *-b-*, nu provin din aceeaşi temă (în DOR, p. 390, sînt explicate din substantivul *tolbă*, cu varianta, inexistentă, *tulbă)*, ci primul trebuie raportat la *Tolu*, *Tolea* (considerate, la întîmplare, ca provenind din *Apostol*, DOR, p. 15), iar celelalte la *Tula* nb, *Tule(a)* nb (DOR, p. 393), cf. *Tuleşti*, sat (com. Dragomireşti, jud. Vaslui).

Odobescu

Fără îndoială că numele scriitorului şi *Odobeşti*, numele oraşului şi a două sate din judeţele Bacău şi Dîmboviţa, sînt înrudite.

Un anunţ apărut în ziarul „Scînteia" (din 11 octombrie 1972) informa că numele satului Odobeşti din judeţul Bacău se trage de la *Ioan Odoabă*, căpetenie de oşti pe timpul lui Ştefan cel Mare. De fapt şi în DOR antroponimul şi toponimul sînt raportate la *Odoba* nfam, *Odoabă* pren, *Odobul* top, *Odobean* nfam, *Odobeni*[4] sat, *Odobasca*, numele a patru aşezări din judeţul Vrancea (p. 338), la care se adaugă *Odobeasca*, sat în judeţul Teleorman; în aceeaşi familie se încadrează şi (derivat cu sufixul *-ac) Odobac*, antroponimul din nuvela lui Emil Gîrleanu (cf. DOR, p. 338).

Etimologia propusă în DOR, p. 338 („sl. rus. *chudoba* 1° « posesiune », 2° fără valoare <sl. *chudŭ* « prost »[Vasmer]", informaţie, dealtfel, inexactă) este inacceptabilă. Prenumele *Odoabă* (v. *supra)* trebuia să fie un avertisment pentru autorul DOR împotriva explicării antroponimelor respective dintr-un nume comun. Cum pot proveni nişte nume româneşti, printre care şi prenume, dintr-un „sl. rus. *chudoba*"? Dar forma *Odobul*?

Pentru etimologie este preţioasă informaţia, reprodusă în DOR, că *Odobean* Giurgea era din *Hodobeni* şi că *Odobeşti* apare scris şi *Hodobeşti* (p. 338); de asemenea, în DOR este inserat şi un toponim *Hodoba*. Există şi un sat *Hodobana* (com. Arieşeni, jud. Alba), de la un antroponim, actual, omofon (care are un sufix *-an-* în plus faţă de *Hodobă)*.

Cred deci că toate numele menţionate au la bază tema *Hodo(a)b-*; dispariţia lui *h-* este un fenomen obişnuit (cf. *Hariton/Ariton*, *Hamza/Amza* etc.). După părerea mea, toate numele amintite conţin un element sufixal *-ob-*, care mai apare şi în alte antroponime şi toponime româneşti:

Borobăneşti, sat (com. Valea Danului, jud. Argeş), este un derivat de la *Boroban*; acesta (format cu sufixul *-an)* presupune existenţa unui *Borob(e)a*, înrudit cu *Borobeică* nb, consemnat în DOR, p. 210, explicat din *Borobei*, care însă e raportat, fără nici o justificare, la rus. *vorobej* „vrabie" [sic] *(ibid.)*. Cred că *Borobei*, format cu sufixul obişnuit *-ei* (cf. *Florei*, *Berindei*, faţă de *Florea*, *Berinde)* şi *Borob(e)a*, conţin elementul *-ob-*, faţă de numele *Bora*, *Bore*, *Borea* (cf. DOR, p. 209);

Cocioba, nfam actual din judeţul Timiş, este înrudit cu *Coci*, *Cociu*, *Cocea* (înregistrate în DOR, p. 245, s. v. *Coce)*;

---

[4] Probabil că e aceeaşi localitate consemnată sub forma *Odobénii*, într-un document din 1491, considerat îndoielnic (DRH, B, 1, p. 506).

Codoban nfam actual conţine, evident, sufixul *-an* şi presupune existenţa unui *Codob(e)a*, din aceeaşi familie cu *Coda*, *Codea* nfam (explicate, forţat, din subst. *coadă*, în DOR, p. 244);

satul *Corobăneşti* (com. Voineşti, jud. Vaslui) îşi trage numele de la un *Coroban*, care conţine sufixul *-an* faţă de *Corobea* nfam, din care provine *Corobeşti*, numele a două sate din judeţele Argeş şi Gorj, care nu au nici o legătură cu *corobaie* „scorbură" (cf. DOR, p. 249), ci cu antroponimele, existente în DOR, *Cor(a)* (p. 248) şi *Coru (ibid.*, s. v. *Nicolae* [?]);

Cosoba este numele a trei localităţi din judeţul Ilfov. Antroponimul omofon trebuie raportat la **Cos(e)a*, **Cosu*, neatestate în DOR, dar susţinute de alte derivate din tema *Cos-:* (cu suf. *-ot-) Cosótea* [5], *Cosac* nfam, *Cosăcescu* (DOR, p. 427); de fapt un antroponim corespunzător există în limbile slave : bg. *Kóse* nb, *Kóso* nb, *Kósjo* nb (Ilčev); scr. *Kos* (cf. *Koso* top) (RJA); rus. *Kos* (cf. der. *Kośko)* (Tupikov, p. 202) etc.;

Coţobăţ, nume din Oltenia (DOR, p. 251, s. v. **coţ)*, derivat cu suf. *-ăţ*, atestă existenţa unui **Coţoba*, care trebuie raportat la *Coţa* (cf. DOR, p. 35) [6];

Holobani, sat (com. Lupşa, jud. Alba), reprezintă o formă de plural a lui *Holoban*, nume actual, derivat *(Hol-ob-an)* faţă de *Hola* nfam (Paşca, p. 254), cf. dim. *Holuţă* (care nu are nici o legătură cu adj. *gol*, cum credea autorul DOR, p. 285);

Posobeşti, sat (com. Odăile, jud. Braşov), trebuie raportat la antroponimele *Posa*, *Posea* (cf. *Posoiu*, *Poseşti*, două localităţi, jud. Prahova) (comparate, inutil, cu tc. *possa* „depozit", în DOR, p. 351; vezi Pătruţ, *Studii*, p. 209);

Tîrtoba nfam (Paşca, p. 333 : scris *Tirtoba)* este un derivat faţă de *Tîrtea*, înregistrat în DOR, p. 391;

printre boierii lui Mircea cel Bătrîn este consemnat şi Nan *Udoba* într-un document din 1388 (DRH, B, I, p. 25, 27) [7]. Tot din Ţara Românească, într-un document din 1512—1513, e pomenit de două ori Baniţa *Udoba* (DRH, B, II, p. 210, 213). Înregistrat este şi numele *Udob* (DOR, p. 338). În DOR *Udob*, *Udoba* sînt inserate s. v. *Odoba* (p. 338); de fapt ele reprezintă alte nume formate (tot cu elementul *-ob-)* de la o temă *Ud-*, care atestă existenţa unui antroponim, poate *Udea*, de la care provine numele satului *Udeşti*, jud. Suceava.

Antroponimele *Odo(a)bă*, *Odoba*, *Odobul* (v. *supra)* sînt derivate (cu elementul sufixal *-ob-)* de la un radical *Hod-* : cf. *Hodă* = *Hodea*, *Hode*,

---

[5] Şt. Paşca afirmă că este un derivat de la sl. *kosa* (p. 217). Dar el poate fi şi românesc, ca multe altele de aceeaşi structură (vezi Pătruţ, *Studii*, p. 163 ş.u.).

[6] De remarcat că acesta, *Coţa*, este însumat la numele legate de *Constantin*, în timp ce derivatele *Coţan*, *Coţic*, *Coţoiu*, *Coţuş*, *Coţman*, înrudite cu *Coţa*, figurează aparte, s. v. **coţ* (DOR, p. 251).

[7] În traducere, numele are forma Nan *Udobă (ibid.*, p. 27); în textul slav numele apare la un caz oblic : НАНА ѡ҃ДОБѢ *(ibid.*, p. 25); forma Nan *Dobă*, care există, numai ca adaos, în traducerea unui document din 1392 *(ibid.*, p. 44), pare greşită.

Hodco [8], *Hodiş*, *Hodişa*, *Hodişu*, *Hodişel* (şi sate), *Hodoe*, *Hodoiu*, *Hodoş*, *Hodoşa* (sat), *Hodac* (sat), grupate în DOR s. v. *Hod*, raportat, la întîmplare, la sl. *chodŭ* „mers", pentru formele moldovene, şi la ung. *hód* „castor" şi ard. *hodă* „lişiţă", pentru formele ardelene şi muntene (p. 296). Explicaţia nu poate fi, bineînţeles, reţinută. *Hodoş*, ca toponim, poate fi, fără îndoială, legat de ung. *hódos* „loc cu castori" (cf. rom. *Breb*, *Brebi*, nume de localităţi); dar *Hodoş*, antroponim frecvent, poate fi şi derivat, cu sufixul *-oş*, din tema *Hod-* [9] (cf. *Bal-oş*, *Tal-oş* etc.).

Nume corespunzătoare rom. *Hode*, *Hodea* sînt: bg. *Chódo* nb, der. *Chodúlov* nfam (apreciat greşit, după părerea mea, de Ilčev, ca variantă a lui *Fudulov)*, *Chodína* nf (presupus, la întîmplare, ca provenit din rom. *hodină*. Ilčev); scr. *Hódo* nb, (der.) *Hodak* nb, *Hodan* nb, *Hodiša* nb etc. (RJA); rus. (der.) *Chodan*, *Chodyka* (Tupikov, p. 415).

Fr. Miklosich explică asemenea nume (menţionînd ceh. *Chod*, rus. *Chodata*, pol. *Chodko*, scr. *Hodiša* etc.) conform concepţiei sale (faţă de care mi-am arătat dezacordul) [10], din *chodŭ* „ambulare, ducere" (Miklosich, p. 109), etimologie după care s-a orientat şi autorul DOR (v. *supra)*.

Din moment însă ce există un sufix *-d-* (cf. bg. *Bado*, *Gado*, *Dado*, *Lado*, *Slado*, *Mado* etc., cf. Ilčev), înseamnă că antroponime ca *Hodo*, *Hode* pot fi şi, fără îndoială, sînt derivate cu acest sufix [11], de la un radical *Ho-*, detaşat din nume începătoare cu *Ho-*, cf. ceh. *Chotimir*, *Chotivoj*, *Chotislav*, pol. *Chociemir*, ceh. *Chotěslav*, *Chotěbor* etc.

Antroponimele *(H)odoba*, *(H)odobu* sînt, faţă de *Hod*, *Hodea*, *Hoda* etc., derivate româneşti, cu un element sufixal *-ob-*, inexistent sau foarte rar în limbile slave. La Fr. Miklosich găsim sub sufixul *-ba* (astfel analizat de autor) — în afară de scr. *Karĭba*, care nu interesează aici — rus. *Zloba*, care ar putea fi un supranume (cf. rus. *zloba* „răutate"), scr. *Radoba* (Miklosich, p. 12). St. Ilčev nu înregistrează sufixul (vezi p. 25—26) şi nici derivate formate cu el.

ABREVIERI

DOR	N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, 1965.
DRH, A	*Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. I, Bucureşti, 1975.
DRH, B	*Documenta Romaniae Historica*, B. *Ţara Românească*, vol. I—II, Bucureşti, 1966, 1972.
Ilčev	Stefan Ilčev, *Rečnik na ličnite i familni imena u bălgarite*, Sofia, 1969.

[8] Cu completarea, în DOR: „scris şi *Holco* (Ştef)" (p. 296). E adevărat că *-dc-* se poate rosti *-lc-* (cf. *Hodco* sau *Holco* Ştibor boier. I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, II, Bucureşti, 1913), indice, însă *Holco* poate fi legat şi de *Hola*, *Hole*, *Holu* (înregistrate în DOR, p. 297).

Menţionez că *Hodco*, numele a cîtorva persoane, este atestat de numeroase ori (vezi *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, publicate de M. Costăchescu, II, Iaşi, 1932, indice; I. Bogdan, *op. cit.*, II, indice).

[9] Din aceeaşi temă provine şi *Hodici* (existent în DOR, p. 296), nu însă şi *Hudici* (cum se afirmă în DOR, p. 296), care este derivat de la *Hud-*, cf. *Hud*, *Hude*, *Hudea*, *Huda* etc. (DOR, p. 299, unde sînt explicate, inacceptabil, „din subst. *hudă* « spărtură, gaură », cf. sl. *chudă* » « sărman »").

[10] I. Pătruţ, *Despre structura şi originea hipocoristicelor slave*, în CL, XVIII, 1973, p. 75 şi urm. ş.u.

[11] Id., *ibid.*, p. 82.

Miklosich	Franz Miklosich, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, Heidelberg, 1927.
nb	nume de bărbat
nf	nume de femeie
nfam	nume de familie
Paşca	Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936.
Pătruţ, *Studii*	I. Pătruţ, *Studii de limba română şi slavistică*, Cluj-Napoca, 1974.
pren	prenume
RJA	*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1880 şi urm.
sprn	supranume
Suciu	Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, vol. I—II, Bucureşti [1967, 1968].
top	toponim
Tupikov	N. M. Tupikov, *Slovaŕ drevnerusskich ličnych sobstvennych imen*, St.-Peterburg, 1902.

ÎN LEGĂTURĂ CU GRAFIILE DE TIPUL *adaudze*, *tradze* DIN *PSALTIRILE HURMUZACHI* ŞI *SCHEIANĂ*

DE

ION GHEŢIE

1. În monumentala sa operă, *Histoire de la langue roumaine*, vol. II, p. 122, O. Densusianu a semnalat, în două dintre psaltirile rotacizante din secolul al XVI-lea, mai multe grafii prezentînd un *dz* în locul *ğ* : *adaudze* (PH, LXX, 4), *adzuţi* (PS, LXIX, 2), *ledzea* (PS, CIV, 45), *plîndzere* (PH, XXIX, 6), *tradze* (PH, XXIV, 15) etc. Lingvistul român a trecut în grabă asupra fenomenului, mărginindu-se să observe : „vu la fréquence de ces formes avec *dz*, il ne semble pas qu'il y ait là de simples inadvertences de la part du scribe".

Cu prea puţine excepţii, fenomenul nu a atras atenţia cercetătorilor. Nici I.-A. Candrea, nici Al. Rosetti nu-l menţionează în lucrările lor de sinteză consacrate limbii secolului al XVI-lea.

2. La o primă impresie, s-ar părea că avem a face cu trecerea lui *ğ* la *dz*, întocmai ca în dialectul aromân. Nu deţinem nici o dovadă că scribii celor două texte *(Psaltirile Hurmuzachi* şi *Scheiană)* ar fi fost de origine sud-dunăreană. O asemenea explicaţie a fenomenului are, dealtfel, după părerea noastră, prea puţine şanse de a se dovedi întemeiată. N-ar fi exclus însă să ne găsim în prezenţa unei evoluţii fonetice independente, petrecute în dialectul dacoromân. Deşi nimic nu se opune din punct de vedere strict fonetic unei astfel de evoluţii, o asemenea interpretare ar putea părea întrucîtva riscantă, dacă ţinem seama de lipsa oricărui fel de date privitoare la răspîndirea, în trecut şi astăzi, a fonetismului în discuţie în teritoriul dacoromân. Singura excepţie, după cîte ştim, o constituie rostirile *ardzînţel* şi *fudzîţ*, întîlnite de T. Papahagi în Maramureş la începutul secolului nostru[1]. Autorul însuşi trebuie să le fi considerat neobişnuite, de vreme ce s-a simţit obligat să precizeze că avem a face cu un „fonetism datorit, probabil, unei corupţii". Încercările noastre de a afla urme ale acestei particularităţi fonetice în materialul ALR şi NALR (Maramureş) s-au soldat fără rezultate pozitive.

3. O altă explicaţie a prezenţei lui *dz* în locul lui *ğ* ar putea avea în vedere rostirea particulară a ultimei consoane, datorită unui defect de vorbire sau manierei de a articula a unor străini (greci). Cea din urmă posibilitate nu trebuie cu desăvîrşire exclusă, existenţa unor particularităţi de limbă neromâneşti în textele rotacizante fiind susţinută pînă în prezent în mai multe rînduri (între alţii, de N. Drăganu, I.-A. Candrea şi Şt. Ciobanu).

---

[1] Tache Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, p. LXVII.

4. Recent s-a pronunțat asupra fenomenului Al. Mareș[2]. După părerea d-sale, grafiile cu *dz* „ar putea constitui încercări de a nota rostirea lui *ge, gi* ca *że, ži*". Am avea a face, prin urmare, cu redarea în scris a unui fonetism dialectal (*ž*, rezultat din fricativizarea lui *ğ*), pentru scrierea căruia alfabetul chirilic nu oferea un semn corespunzător.

5. Simplul fapt că grafiile cu *dz* nu apar decît în două dintre copiile rotacizante ale psaltirii ne îndreptățește să afirmăm că fenomenul nu figura în traducerile originale[3]. El trebuie pus, în acest caz, pe seama unor copiști, foarte probabil chiar pe seama acelora care au transcris cele două texte. Dintre ei, copistul *Psaltirii Hurmuzachi* avea, indiscutabil, convingerea că grafiile cu *dz* (și, implicit, rostirile pe care acestea le reproduceau) contraveneau unei anumite norme și încerca, în măsura posibilului, să le evite. O. Densusianu a citat grafia hibridă *adaudzge* (PH, LXXXVIII, 23). El avea dreptate să susțină că „le copiste a rétabli *g* [sic !], en oubliant toutefois de biffer *dz*". Grafia dovedește că scribului îi „scăpau" grafii eronate cu *dz*, pe care le corecta, ori de cîte ori își observa greșeala, scriind slova „normală", adică pe *ğ*. O altă grafie de acest fel întîlnită de noi în *Psaltirea Hurmuzachi* este *voiu fudzgi* (CXXXVIII, 7).

Conștiința că deprinderile sale grafice îl pot împinge la greșeală l-a dus pe copistul *Psaltirii Hurmuzachi* la substituiri nejustificate de slove. Transcriind în grabă și destul de neglijent textul pe care îl avea în față, el înlocuiește fără trebuință pe *dz* prin *ğ* în cuvinte ca *grumağul* (LXVIII, 4), *se se îndereptěğe* (CXL, 2), *șeğum* (CXXXVI, 1).

6. Asemenea grafii hipercorecte pun în lumină atitudinea scribului față de o normă pe care se străduia, dar nu reușea întotdeauna, să o respecte. Ele nu ne permit însă să decidem care dintre explicațiile consemnate mai sus sub **2**, **3** și **4** este întemeiată. Grafiile se justifică, indiferent dacă avem a face cu evoluția lui *ğ* la *ž* sau la *dz* sau cu rostirea defectuoasă a acestei consoane.

Felul în care transcrie scribul *Psaltirii Hurmuzachi* cuvîntul *vrăjmaș* ne oferă însă un indiciu prețios în această privință. În mod obișnuit, el scrie *vrăjmaș* sau *vrăjimaș* (cu *j* moale, pe care îl redă prin grupul de slove **жи**)[4]. În locul grafiei cu **жи**, textul psaltirii prezintă o dată o grafie cu **зи** : *vrădzimașii* (LXVII, 2). În alte două rînduri, scribul l-a îndreptat pe *vrădzimașii*, scris inițial, în *vrăjimașii* (XVI, 9, CXXXVIII, 21). Faptul că el substituie prin *dz* un *j*, și nu un *ğ*, ne arată cu destulă certitudine că, în rostirea sa particulară, timpul lui *j* se apropia foarte mult de timbrul consoanei pe care el o reda prin *dz* în cuvinte de tipul *adaudze*. Spunem „se apropia foarte mult" și nu „se identifica", întrucît, dacă cele două sunete ar fi fost perfect asemănătoare, ne-am fi așteptat ca scribul să-l înlocuiască pe *ğ* prin *j*, și nu prin *dz*, așa cum procedează de obicei. Acest sunet foarte apropiat de *j*, dar nu identic cu acesta, nu poate fi decît *ž*. E foarte probabil, prin urmare, ca în grafii de tipul *adaudze*,

---

[2] *Liturghierul lui Coresi*, ed. Al. Mareș, București, 1969, p. 69.

[3] Se admite îndeobște că *Psaltirea Hurmuzachi* are la bază o altă traducere a psalmilor decît *Psaltirea Scheiană*. În legătură cu caracterul de copie al *Psaltirii Hurmuzachi*, vezi lucrarea noastră *Psaltirea Hurmuzachi, copie sau original?*, în SLLF, III, p. 241–259.

[4] Vezi G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947, p. 246.

tradze, dz reproduce, cel puţin în *Psaltirea Hurmuzachi*, un *ẑ*. Nu ni se pare hazardat să presupunem că şi în *Psaltirea Scheiană* slova avea aceeaşi valoare.

7. Acceptînd explicaţia propusă de Al. Mareş şi demonstrată în rîndurile de mai sus, aducem o probă în plus în favoarea localizării în Moldova a textelor rotacizante[5]. Potrivit datelor pe care le deţinem pînă în prezent, fenomenul evoluţiei lui *ǧ* la fricativa *ẑ* nu a fost consemnat, în secolul al XVI-lea, decît în Moldova[6]. Dacă în forma insolită *ačějderi*, pentru *aşijderi* (PH, LXVII, 7), *č* este o grafie hipercorectă, folosită în locul normalului *ş*, atunci am putea conchide că scribul avea în grai şi fenomenul analog al trecerii lui *č* la *ŝ*, ceea ce ar întări localizarea în Moldova a *Psaltirii Hurmuzachi*[7].

Noiembrie 1977

[5] Vezi lucrarea noastră *Moldova şi textele rotacizante*, în LR, XXV, 1976, nr. 3, p. 257—268.

[6] Vezi Ion Gheţie—Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, p. 197.

[7] *Ibidem*, p. 193. Vezi şi articolul nostru *Evoluţia africatelor č şi ǧ la fricative în Transilvania după 1700*, în FD, VI, 1969, p. 108—109.

PRIMELE VERSURI LAICE ROMÂNEȘTI

DE

ALEXANDRA ROMAN-MORARU

Cea mai veche încercare din domeniul versificației culte, alcătuită în limba română, la care se referă pînă în prezent istoriografia noastră literară o reprezintă *Cartea de cîntece* atribuită lui Pavel Tordași. Tradusă din limba maghiară în secolul al XVI-lea și imprimată cu litere latine și ortografie maghiară în jurul anului 1570, cartea nu se conservă decît fragmentar[1], dar ne-a fost transmisă și prin cîteva copii efectuate în secolul următor[2]; cuprinde cîntece religioase, de inspirație calvină.

Deși o plasează la originile poeziei culte în limba română, L. Gáldi sublinia că tentativa de inovație metrică din *Fragmentul Todorescu* „*nu constituie o fază de evoluție, ci numai o încercare de adoptare a unor anumite tipare de origine apuseană*"[3]. D. Strungaru punea chiar la îndoială faptul că această *Carte de cîntece* ar putea fi invocată în legătură cu începutul versificației românești, atitudine oarecum motivată „atît timp cît rima (despre care nu poate fi vorba în traducerea tipărită între 1570—1574) apare întîmplător"[4] în „versurile" cópiilor din secolul următor și nu se poate vorbi decît de procedee poetice rudimentare, dacă avem în vedere măsura sau ritmul.

Reproducem aici din studiul lui L. Gáldi două pasaje aparținînd *Fragmentului Todorescu*, care ar reprezenta, după autor, un vers pseudo-ambrozian (octosilab iambic, în exemplul 1), respectiv un hexasilab (în exemplul 2)[5]:

1) *Mai mult, pămîntul sîngele*
Nu-i va ascunde trupul lui,
Ce Domnezeu viața lui
Rădica-va pre vecie.

---

[1] Textul, cunoscut și sub numele de *Fragmentul Todorescu*, beneficiază de o ediție mai veche, a lui H. Sztripszki și G. Alexics, *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI, századi román forditásban*, Budapesta, 1911.

[2] Este vorba de copiile lui Mihail Halici-senior (Caransebeș, cca. 1640), Gergely Sándor de Agyagfalva (Hațeg, 1642), de o versiune anonimă de pe la 1660 și de cea a lui Ioan Viski, scrisă în 1697 la Sîntămăria-Orlea (lîngă Hațeg) și Geoagiu de Sus (Orăștie).

[3] Vezi Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971, p. 69 (sublinierea aparține autorului).

[4] Vezi Diomid Strungaru, *Versificația românească pînă la Dosoftei*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, II, București, 1971, p. 463, nota 1, și p. 469. Vezi și L. Gáldi, *Esquisse d'une histoire de la versification roumaine*, Budapesta, 1964, p. 46. Pasaje cu rimă gramaticală pot fi totuși întîlnite în *Fragmentul Todorescu*: Iată-l domnul zeu/ Noi credem că-i noauă roditoru/ Ș-încă în toate agiutoru/ Meserernicu grijitoru/ (V, 6); Jesus Cristus ispășitor / Și de pagubă slobozitor / Și meserernic feritor / La tatăl svîntu grăitor / (V, 7); Duhul svîntu-i învățător / Pre izbavă dereptător, / Triștilor veselitor / În suflete hrăboritor / (V, 8).

[5] Vezi L. Gáldi, *Introducere* ..., p. 71—72.

2) *Ia de pre noi, tu, doamne, mînia ta*
Şi cele grele pedepse a tale,
Nu grăbi pre noi tu să ne giudeci
Prin greşala noastră.

Cu excepţia cîntecelor religioase datorate protestantismului ardelenesc din cartea atribuită lui Pavel Tordaşi, pînă la *Psaltirea* în versuri a lui Dosoftei din 1673, literatura română nu se poate referi, ca la realizări anterioare, decît la cîteva încercări în domeniul versificaţiei : este vorba de versurile la stemă sau „stihurile politiceşti" slavone şi româneşti de la jumătatea secolului al XVII-lea, de influenţă polonă, şi de poemul filosofic *Viaţa lumii* al lui Miron Costin[6].

Între textele poetice religioase din *Fragmentul Todorescu* şi stihurile politiceşti (poezie emblematică), care au un caracter laic, există o diferenţă calitativă[7]. Întîlnim, în multe exemple, o oarecare îndemînare prozodică şi spontaneitate, aşa după cum se afirmă într-o serie de studii mai recente dedicate versurilor la stemă sau cronicilor rimate[8]. Faptul nu este lipsit de importanţă pentru istoria noastră literară, dacă avem în vedere că, începînd cu T. Cipariu[9] şi pînă la N. Iorga[10], genul fusese aproape discreditat la noi.

Este îndeobşte cunoscut că în literatura medievală, atît în cea apuseană, cît şi în cea slavă şi bizantină, stihurile la stemă (versuri care, chiar atunci cînd uzau de elemente alegorice religioase, aveau totuşi un pronunţat sens politic) sînt considerate, alături de poezia gnomică, drept genul cel mai răspîndit al poeziei laice. Poezia encomiastică cuprindea nu numai stihurile la stemă (stema unei ţări, a unui oraş, a unui principe), ci şi cronici rimate, panegirice, epitafuri. Erau, de asemenea, subiecte ale elogiului — virtuţi, arte, profesii, animale —, „a căror simplă enumerare lasă să se întrevadă tangenţele poeziei cu retorica panegirică"[11]. Se alcătuiau adevărate „culegeri de sentinţe ordonate alfabetic", care puteau fi apoi folosite în diferite circumstanţe. Desigur, în afara acestui rol pragma-

---

[6] Seria e inaugurată de Udrişte Năsturel în 1635 cu 12 versuri slavone ce precedă *Molitvenicul* slavon, reproduse în 1640 şi în *Pravila* de la Govora. Urmează a) în limba slavonă : 2 versuri din *Învăţături peste toate zilele* (Cîmpulung, 1642), 6 distihuri din *Imitaţia lui Hristos* (tradusă de Udrişte Năsturel şi tipărită în 1647 la măn. Dealu — Tîrgovişte), 7 distihuri în *Penticostarul* slavon (Tîrgovişte, 1649), 3 distihuri în *Mystirio* (Tîrgovişte, 1651) şi b) în limba română : 28 versuri ale lui Varlaam din *Cazanie* (Iaşi, 1643), 4 versuri în *Cazania* de la mănăstirea Dealu (1644), 6 versuri în *Cele şapte taine* (Iaşi, 1645), 2 versuri ale lui Varlaam în *Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc* (1645), 48 versuri în *Paraclisul* ieşean, alte cîteva din *Îndreptarea legii* şi *Tîrnosanie* (1652). La acestea se adaugă versurile lui Staicu grămăticul şi cele din *Acatistul* lui Dosoftei. Pentru bibliografia problemei, vezi I. Bărbulescu, *Versificarea la noi înainte de Dosoftei*, în „Arhiva", 1923, p. 199; D. Strungaru, *art. cit.*, p. 463—467; M. Costinescu, *Versiuni din sec. al XVII-lea ale Acatistului şi Paraclisului Precistei*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, III, Bucureşti, 1974, p. 217—239; D. H. Mazilu, *Barocul în literatura română din sec. al XVII-lea*, Bucureşti, 1976, p. 121 sqq.

[7] Vezi D. H. Mazilu, *op. cit.*, p. 104.

[8] Vezi I. Bărbulescu, *loc. cit.*; L. Gáldi, *Introducere...*, p. 73—77; D. H. Mazilu, *op. cit.*, p. 121—136.

[9] Stihurile politiceşti „nu au nici meritul poeziei, nici măcar al metrului, decît că sînt scrise cu cadenţe finale"; vezi *Elemente de poetică metrică şi versificaţiune*, Blaj, 1860, p. 183.

[10] *Istoria literaturii românilor până la 1688*, în *Studii şi documente privitoare la istoria românilor*, vol. VII, Bucureşti, 1904, p. CLXXXV.

[11] Vezi E. R. Curtius, *Literatura europeană şi Evul Mediu latin*, Bucureşti, 1970, p. 184.

tic, culegerile de sentințe realizau transmiterea culturii antice și slujeau educației morale[12].

Îndreptarele sau breviarele morale tindeau să reprezinte o sumă a cunoștințelor din toate domeniile. Întrucît „cărțile de înțelepciune" urmăreau transmiterea unei experiențe străvechi, ele au uzat adeseori de procedee mnemotehnice. Am amintit deja ordonarea alfabetică. Ar putea fi adăugate gnoma numerică, forma dialogată, versificarea sentințelor.

În literatura noastră întîlnim, între primele texte traduse, o astfel de „carte de înțelepciune" *Floarea Darurilor*. Este vorba de cea mai reprezentativă scriere din literatura florilegiilor, *Fiore di Virtú*, de origine italiană, devenită carte populară datorită circulației sale nu numai în evul mediu occidental și oriental, dar și dincolo mult de această limită, pînă în zilele noastre.

Este cunoscut faptul că versiunea românească cea mai veche a acestei cărți se conservă într-un manuscris bilingv slavo-român (ms. 4620 păstrat în colecția Bibliotecii Academiei R.S. România) și a fost copiată, după toate probabilitățile, în intervalul 1592—1604)[13]. După cum se știe fiecare capitol al acestei opere medievale italiene este conceput în patru secțiuni : 1) definiția unei virtuți sau a unui viciu, 2) asemănarea cu un animal fantastic sau real, 3) o succintă culegere de sentințe sau maxime ale unor autorități în materie de filozofie sau religie (extrase din scrieri antice, biblice, patristice etc.) și 4) un exemplu sau *moralizzazione*. Caracterul didactic moralizator al cărții, care este evident chiar și la o privire superficială, date fiind subiectul și modul de tratare a acestuia, devine și mai pregnant în cazul versiunii b i l i n g v e din ms. 4620[14].

Parcurgînd textul *Florii Darurilor* din acest manuscris, am observat că, în cea d e-a t r e i a s e c ț i u n e a unor capitole, alături de pasajele, majoritare, în proză, pot fi întîlnite sentințe versificate. Avem de-a face, așadar, cu *gnome*, „versuri de reper" care erau învățate pe de rost și care, tocmai datorită cerințelor mnemotehnice, făceau apel la structuri ritmice.

Versurile (cu o structură izosilabică sau cu structuri ritmice bazate pe un număr diferit de silabe) și rimele erau, în primul rînd, mijloace mnemotehnice pentru mai buna reținere a indicațiilor practice, ca în poezia populară (de exemplu, în aceea a obiceiurilor).

Sentințele versificate din *Floarea Darurilor* se bazează, cel mai des, pe repetarea unor structuri sintactice, avînd ca rezultat paralelismul sintactic și implicit, în anumite exemple, rima gramaticală. Se obțin, astfel, unități sintactice închise și complete, delimitate net prin ritm și rimă.

Tot aici se cuvine să subliniem că se va putea observa în mod clar, în unele situații, o i n t e n ț i o n a l i t a t e a traducătorului (sau a unui copist intermediar) în a conferi structură ritmică, versificată, unor sen-

[12] *Ibidem*; cf. și T. Vianu, *Antichitate și Renaștere* în *Studii de literatură universală și comparată*, ed. a II-a, București, 1963, p. 10.

[13] Această datare, bazată pe argumente incontestabile, a fost propusă de Al. Mareș într-o ședință de comunicări a cercului de filologie al Institutului de lingvistică și al Facultății de limba și literatura română, în aprilie 1977. Textul comunicării urmează să apară într-una din revistele de specialitate. Cf. și N. N. Smochină,, N. Smochină, *O traducere românească din secolul al XV-lea a cărții ,,Floarea Darurilor''*, în BOR, LXXX, 1962, nr. 7—8, p. 712—741.

[14] Textele biblingve slavo-române erau destinate și unor cerințe de ordin didactic (învățarea sau consolidarea cunoștințelor de limbă slavonă); vezi Șt. Ciobanu, *Începuturile scrisului în limba românească*, București, 1941, p. 40—54; I. Gheție, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974, p. 196—201.

tinţe. Nu putem şti însă dacă tentativa sa nu a fost generată de izvorul străin pe care-l folosea (vezi mai jos)[15].

Reproducem în continuare unele sentinţe versificate din cea mai veche versiune românească a *Florii Darurilor*. Subliniem că numărul lor putea fi mult mai mare în prima versiune a traducerii româneşti, ceea ce conservă ms. 4620 nefiind decît o copie (deoarece este cunoscut faptul că scribii manuscriselor vechi interveneau în mod frecvent în textul pe care-l puneau la contribuţie).

1) *Cine nu e întru pace*
Nebună viaţă petreace,
(f. 486r/7—8; cf. textul slavon: иже нѣс въ съмиреніи, бꙋи живо(т) проходи(т), fără rimă).

După cum se observă, versurile, cu rimă feminină, sînt izosilabice, iar accentul principal cade pe penultima silabă. Primul vers este alcătuit din 4 trohei, iar ritmul celui de-al doilea este conferit de transformarea unităţilor ritmice în amfibrahi (2 amfibrahi şi un troheu)[16], tendinţă cu caracter folcloric[17].

2) *Cînd e sărăcie*
Cu bucurie,
Pohtit lucru oarecum[18]
Easte în lume şi bun.
(f. 504v/17—505r/1; cf. pasajul slavon: егда нищета е(ст) съ радостїѫ, желателно нѣчто е(ст) въ мирѣ и бл҃гость, fără rimă).

În acest exemplu se remarcă atît topica specială a primelor două versuri („cînd sărăcia e cu bucurie"), vizînd realizarea rimei gramaticale, cît şi folosirea asonanţei din următoarele două, procedeu frecvent în poezia populară. Subliniem, de asemenea, că pronumelui *něčto* „oarecare" din textul slavon îi corespunde în cel românesc adverbul *oarecum*, care intră în asonanţă cu finala ultimului vers. Versurile sînt parţial izometrice (primele două, 6, 5) şi izometrice (ultimele două, 7, 7). Apare, lucru mai rar, rima masculină.

3) *Cine se rău păzeaşte*
Desu se svătuiaşte.
(f. 583v/4—6; cf. textul slavon: кто злѣ (sic!) блюде(т)сѧ, чѧсто съвѣщае(т)сѧ, cu rimă în desinenţa verbală). Apare, ca

---

[15] Este cunoscut faptul că izvorul străin (atît cel prin care cartea populară a ajuns la noi, cît şi versiunea originală italiană) a rămas pînă în prezent necunoscut. Pe de altă parte, versiunea slavonă de redacţie sîrbă intercalată în ms. 4620 nu reprezintă izvorul traducerii româneşti, aşa cum se poate observa şi prin compararea formelor versificate reproduse de noi cu pasajele corespunzătoare din textul slavon. (În legătură cu copia româno-slavă din ms. 4620, vezi N. N. Smochină, N. Smochină, *loc. cit.*; P. Olteanu, *Fiore di virtù dans les versions slaves traduites du roumain*, în „Romanoslavica", XVI, 1968, p. 273—304).

[16] Schema metrică a acestor versuri este următoarea:
´ ´ ´ ´ ´
— — — — — — —
— — — — — — —
În limbaj oral, *viaţă* se pronunţa, probabil, aici cu diftong, şi nu cu hiat (aşa cum cerea pronunţarea literară din secolul al XVI-lea).

[17] Vezi L. Gáldi, *Introducere...*, p. 404.

[18] Scris eronat de scrib: ѡаремꙋм. Astfel de erori de copist indică faptul că versurile nu-i aparţin, ci au fost preluate dintr-o versiune anterioară, pe care a reprodus-o nu întotdeauna fără intervenţii sau greşeli. Unele sentinţe versificate pot fi întîlnite şi în alte copii ulterioare ale *Florii Darurilor*, care reproduc *aceeaşi* versiune a traducerii.

şi în alte exemple, dislocarea sintactică. Versurile, izosilabice, rimate, au acelaşi ritm, fiind formate dintr-un coriamb şi un amfibrah[19]. Probabil că, atunci cînd erau recitate, ele căpătau întru totul ritmul trohaic al poeziei populare, prin contragere : *Cin'se rău păzeaşte,/Des'se svătuiaşte.*

4) *De veri să fii fără frică,*
Nevoiaşte-te cu bine
Şi grăi<aşte> puţine
(f. 570ᵛ/1—3)

Subliniem că în pasajul slavon corespunzător apare sintagma г҃лн мало „vorbeşte puţin". Nu este exclus ca folosirea pronumelui *puţine* în locul adverbului să fi fost dictată, în textul românesc, de cerinţa rimei (ultimele două versuri au o rimă perfectă, feminină : *bine/puţine*). Avem a face cu versuri cu măsura 8, 8, 7 cu accentul tonic principal aflat pe silaba penultimă.

După cum se observă, nu e vorba întotdeauna de versuri izosilabice ; în unele cazuri, numărul de silabe variază de la un vers la altul, o anume ritmicitate fiind însă conferită de accentul tonic al cuvîntului (şi, uneori, de rimă). Dealtfel, izosilabismul caracterizează numai anumite tipuri de versificaţie[20].

5) *Puţină fiiare*
Amăraşte multă miiare.
(f. 625ᵛ/8—10)

Întîlnim în acest exemplu rima perfectă (feminină) ; accentul principal e plasat pe penultima silabă a fiecărui distih.

6) *Ado-ţi amente de sărăcie*
În vreamea cînd eşti evtin
Şi rămăşiţele-ţ lasă să-ţi fie
În vreamea de sărăcie.
(f. 505ʳ/17—505ᵛ/2 ; cf. pasajul slavon : имѣи памѧ(т) нищеты въ врѣмѧ егда еси щедръ и избы(т)чиствовати да бѫде(т) ти въ врѣмѫ нищеты).

Versurile, fără a fi izometrice, au accentul principal pe penultima silabă şi sînt parţial rimate (abaa).

7) *Ca răul,*
De la rău se ia,
Ca fieru(lu) ;
Ce nu se
Lucie cu alt,
Ce, iară,
Cu alt fieru.
(f. 492ᵛ/11—15 ; cf. pasajul în slavonă : ꙗко зло о(т) зла прїемле(т)сѧ, ꙗкоже желѣзное съ ниин(м) чи(м) ѡблъщае(т)сѧ, cu rimă gramaticală, dată de desinenţele verbelor).

---

[19] Schema metrică :
′ — — ′ — ′ —
′ — — ′ — ′ —

[20] Vezi L. Gáldi, *Introducere...*, p. 8.

Deşi nu avem a face în acest caz cu versuri rimate, structura metrică[21] conferă sentinţei o ritmicitate deosebită, surprinzătoare (1—4—6; 2—5; 3—7).

8) *Vidie zice:*
Tînărul, de curveaşte,
Păcatu-ş face,
Iară bătrînul nebuneaşte.
(f. 618ᵛ/15—17; cf. în slavonă: видіє рє(ч): юніи иже блѫдѧ(т) съгрѣшаѫ(т), а старыи ѡбѹѧѫ(т), cu rimă gramaticală).

În acest exemplu, versurile, rimate (abab) sînt parţial izometrice (5, 7, 5, 9), cu accentul tonic pe penultima silabă[22].

9) *Dereptu aceaea, adună vara,*
Ca să-i fie iarna ce va veni;
Că vara află de ce-i trebuiaşte
Şi-(i) preveade, de cunoaşte
Vreamea ce va veni.
(f. 522ʳ/8—12)

În unele situaţii, după cum se vede, rima îmbracă forma aceloraşi desinenţe; semnalăm şi folosirea iterativă a unor cuvinte, fapte care pot fi socotite indicii sau urme ale unei intenţii retorice în poezie.

Iată, de exemplu, cum apare realizată tema medievală frecventă a lamentării în faţa morţii în *Floarea Darurilor* (este vorba de lamentaţia filozofilor la moartea lui Alexandru cel Mare, pe tema *fortuna labilis*):

10) *O, întunecate (!) de minte,*
O, giudecatei năpăstuitoare,
O, a bună rudă pierdzătoare[23],
O, frumseaţeei, gonitoare,
O, bucuriei jeluitoare,
O, îndrăznirei fugătoare[24],
Ce va face lume de-acmu-nainte!
(f. 484ᵛ/7—15)

Primul şi ultimul vers, rimate, închid perfect această structură ritmică versificată.

11) *Nu ocări săracul,*
Nice laudă pre bogatul,

---

[21] Structura metrică are următoarea imagine:
1 _ ´ _
2 ´ _ ´ _ ´
3 _ ´ _ (_)
4 _ ´ _
5 ´ _ ´ _ ´
6 _ ´ _
7 _ ´ _ (_)

[22] Sentinţa are următoarea structură metrică:
´ _ _ ´ _
´ _ _ ´ _ ´ _
_ ´ _ ´ _
´ _ _ ´ _ ´ _ ´ _

[23] „Nobleţe pierdută": *bună rudă* calchiază, în realitate, cuvîntul slavon благородіє — „nobilitas".

[24] De remarcat folosirea acestui derivat, din cerinţe de ritm şi rimă.

Că anul se întoarce ca roata[25]
Şi săracul îmbogăţeaşte
Şi bogatul mesereaşte.
(f. 507r/12—13)

Primele două versuri sînt izosilabice şi izometrice. Numai introducerea eliziunii, dobîndită prin oralitate, poate conferi caracter de versuri următoarelor trei. Astfel, recitarea cu eliziune : *C'anul se-ntoarce ca roata/ Şi săracu'mbogăţeaşte/Şi bogatul mesereaşte* le dă o structură izosilabică, parţial izometrică[26]. Deşi ritmul nu este perfect, fapt care se poate datora fie copistului manuscrisului 4620, fie lipsei de meşteşug a autorului (traducător, copist intermediar), caracterul iterativ al structurii sintactice uşurează memorarea şi imprimă sentinţei ritmicitate şi muzicalitate (datorată, desigur, şi rimelor aabcc).

Nu li se poate tăgădui acestor sentinţe o anumită valoare estetică datorată selectării termenilor, care are în vedere respectarea unei tendinţe de echilibru. Această cerinţă, care explică, probabil, caracterul izometric al unor sentinţe, nu era uşor de realizat ; avem în vedere faptul că aplicarea principiului izosilabismului era dificilă, deoarece este vorba de t r a d u c e r e a unor sintagme, a căror valoare semantică nu suporta, aşadar, intervenţii esenţiale.

Se poate vorbi de un efort c o n ş t i e n t în crearea formelor versificate[27], care valorifică anumite sonorităţi ale tradiţiei vii a limbajului, tradiţia orală populară şi unele efecte bazate pe paralelism. Desigur că numai clarificarea problemelor privind originalul italian şi filiera prin care cartea populară a pătruns la români ar permite observaţii referitoare la originalitatea tentativei autorului versurilor păstrate în manuscrisul 4620. Se ştie, de exemplu, că în literatura italiană *Floarea Darurilor* a circulat şi în variante versificate. Exista, de asemenea, şi o compilaţie populară versificată, alcătuită în secolul al XVI-lea[28]. Nu avem însă cunoştinţă de existenţa unor texte ale *Florii Darurilor*, versificate în literaturile slave. De aceea identificarea unor pasaje versificate în cel mai vechi text românesc al cărţii populare ar putea constitui un indiciu util în cercetarea comparativă a textului românesc cu posibilele sale surse.

Indiferent însă de cauzele care au generat apariţia acestor forme versificate, valoarea lor constă în faptul că ele reprezintă primele versuri româneşti cu caracter laic[29] cunoscute pînă în prezent.

---

[25] Scris : poma.

[26] Schema metrică :

— ´ — ´ — ´ —
— ´ — ´ — ´ —
´ — — ´ — — ´
´ — ´ — ´ — ´ —
´ — ´ — ´ — ´ —
— — — — — — —

[27] Vezi şi observaţiile de sub exemplele 2, 4.

[28] Vezi C. Frati, *Ricerche sul „Fiore di Virtù"*, în „Studii di Filologia Romanza", Roma, 1893, p. 283—284 ; I. Graf, *Il Zibaldone attribuito ad A. Pucci*, în „Giornale storico della letteratura italiana", I, p. 294 *(apud* Frati, *loc. cit.)*.

[29] Această formulare necesită o nuanţare : deşi în *Floarea Darurilor* erau puse la contribuţie şi scrieri religioase (biblice şi patristice), tendinţa generală a antologiei este aceea a educaţiei morale umaniste (confirmată şi de cronologia apariţiei ei în epoca de înflorire a umanismului italian).

UNDE A FOST TIPĂRITĂ LUCRAREA LUI VARLAAM: *Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*?

DE

MIRELA TEODORESCU

În anul 1644, mitropolitul Varlaam al Moldovei s-a oprit, pentru scurt timp, la curtea domnească de la Tîrgoviște „cu treabe domnești și ale nărodului"[1]: domnitorul Vasile Lupu îi încredințase misiunea de a face parte din solia de împăcare trimisă în Țara Românească la Matei Basarab[2]. Prilejul oferit de această călătorie a fost folosit de Varlaam, după propria mărturisire[3], pentru realizarea unor contacte spirituale cu fruntașii vieții politice și culturale muntenești. Întîmplarea a făcut ca în colecția de cărți a lui Udriște Năsturel să se găsească și un exemplar din *Catehismul* calvin tipărit în Transilvania în 1642[4]. Lectura acestei lucrări a produs o impresie puternică asupra mitropolitului moldovean: cartea a fost calificată de el drept „plină de otravă de moarte sufletească", iar sentimentele care l-au copleșit au fost o „mare grije și multă scîrbă"[5]. Ideea redactării unei riposte energice în care să fie condamnate „ereziile" primejdioase ale calvinilor și să fie formulate cu claritate și bine explicate preceptele ortodoxismului, idee acceptată într-un sobor al reprezentanților clerului din Moldova și Muntenia[6], s-a materializat, într-un interval de timp destul de scurt, în *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*, tipărită în 1645.

Semnalată încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în primul rînd de Micu[7], apoi de Șincai[8], lucrarea lui Varlaam a constituit obiectul unor cercetări mai atente abia după anul 1903, cînd a fost descoperit un exemplar, singurul păstrat pînă în zilele noastre[9]. Una din problemele atinse în mai toate contribuțiile consacrate mitropolitului moldovean a fost cea a localizării *Răspunsului*. Faptul nu trebuie să surprindă, deoarece exemplarul cunoscut (aflat în colecția de cărți vechi românești a Bibliotecii Aca-

---

[1] Vezi *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*, 1645, f. II[r] a predosloviei. În trimiterile ulterioare vom cita lucrarea sub titlul *Răspunsul*.

[2] *Istoria României*, vol. III. Feudalismul dezvoltat în secolul al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea. Destrămarea feudalismului și formarea relațiilor capitaliste, București, 1964, p. 170 (Academia Republicii Populare Române).

[3] Vezi *Răspunsul*, f. II[r] a predosloviei.

[4] În legătură cu datarea *Catehismului* calvin, vezi Alexandru Mareș, *Data tipăririi Catehismului calvin: 1640 sau 1642*, în LR, XXIII, 1974, nr. 6, p. 541—542.

[5] Vezi *Răspunsul*, f. II[v] a predosloviei.

[6] *Ibidem*.

[7] Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istorii românilor*, ediție îngrijită de Cornel Cîmpeanu, București, 1963, p. 102.

[8] Gh. Șincai, *Opere III. Hronica românilor*. tom. III. Ediție îngrijită și studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și note de Manole Neagoe, București, 1969, p. 64—65.

[9] Vezi prezentarea făcută de Vasilie Mangra, cel care a donat exemplarul Bibliotecii Academiei, în „Biserica și școala", Arad, XXVII, 1903, nr. 21, p. 165—166, și nr. 22, p. 173—174.

demiei R.S.R., catalogat sub nr. 48, în aceeaşi legătură cu *Învăţătură bisericească*, Rîmnic, 1746) nu poartă nici o indicaţie asupra locului tipăririi. Cei mai mulţi cercetători au considerat că o lucrare scrisă de un moldovean trebuia să fi fost imprimată, în mod firesc, undeva în Moldova, într-un oraş cu tradiţie culturală : în Suceava sau în Iaşi. În una din cele mai vechi menţiuni despre *Răspuns*, Gh. Şincai[10] indică Suceava drept locul imprimării acestei cărţi. Opinia lui a fost preluată de A. Papiu-Ilarianu, E. Hurmuzaki, A. Densuşianu, V.A. Urechiă, Al. Philippide, A. Pumnul, Gh. Adamescu şi Petre V. Haneş[11]. Mai numeroşi sînt cercetătorii care au afirmat că *Răspunsul* a fost tipărit la Iaşi. Menţionăm din rîndul acestora pe Timotei Cipariu, N. Iorga, George Pascu, Aurelian Sacerdoţeanu, G. Călinescu, N. Cartojan şi, recent, Ion Rotaru[12].

Unii cercetători au adus chiar argumente în favoarea opţiunii făcute pentru una din cele două localităţi. Astfel, Ştefan Dinulescu[13] remarcă, pe bună dreptate, că absenţa unei tipografii la Suceava, faţă de situaţia privilegiată a Iaşului în secolul al XVII-lea, cu o tipografie înfiinţată de Vasile Lupu, explică punctul de vedere al celor care optează pentru cea de-a doua localitate.

O altă ipoteză în problema care ne interesează a fost emisă de I. Bianu[14], dar fără producerea probelor necesare. După filologul român, *Răspunsul* a fost tipărit în Muntenia sub supravegherea lui Udrişte Năsturel. Unele cercetări ulterioare au adus o serie întreagă de dovezi în sprijinul acestei opinii.

O contribuţie importantă în acest sens a fost adusă de Dan Simonescu în volumul al IV-lea al *Bibliografiei româneşti vechi*[15]. Pentru a dovedi că *Răspunsul* este o tipăritură munteană, D. Simonescu a cercetat caracterele tipografice şi ornamentele cărţii lui Varlaam în comparaţie cu cele întîlnite într-o lucrare imprimată la Mănăstirea Dealu cam în aceeaşi perioadă : *Imitatio Christi*, versiunea slavonă din 1647. Compa-

---

[10] *Op. cit.*, p. 64—65.

[11] Vezi A. Papiu Ilarianu, *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca*, Bucureşti, 1869, p. 127 ; Eudoxiu von Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, vol. II, Bucureşti, 1881, p. 14—15 ; Ar. Densuşianu, *Istoria limbei şi literaturei române*, ed. a II-a, Iaşi, 1894, p. 200 ; V. A. Urechiă, *Schiţe de istoria literaturei române*, partea I, Bucureşti, 1885, p. 136 ; Al. Philippide, *Introducere în istoria limbii şi literaturii române*, Iaşi, 1888, p. 97 ; *Voci asupra vieţii şi însemnătăţii lui Aron Pumnul*, publicate de dr. Ion al lui G. Sbiera, Cernăuţi, 1889, p. 311 ; Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, ed. a II-a, Bucureşti, 1920, p. 114—115 ; Petre V. Haneş, *Istoria literaturii româneşti*, ed. a III-a, Bucureşti, p. 26.

[12] Tim. Cipariu, *Crestomatia sau analecte literare*, Blaj, 1858, (reeditată în 1916 de V. Mihályi de Apşa), p. XXXVI ; N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, volumul I, Vălenii de Munte, 1908, p. 321 ; Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iaşi, 1922, p. 23 ; Aurelian Sacerdoţeanu, *Predosloviile cărţilor româneşti*, I 1508—1647, Bucureşti, 1938, p. 115—123 ; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, 1941, p. 14 ; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, Bucureşti, 1942, p. 104 ; Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. I (de la origini pînă la 1900), Bucureşti, 1971, p. 21, nota 2.

[13] *Notiţe despre viaţa şi activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam* (1632—1653), în „Candela", Cernăuţi, V, 1886, nr. 6, p. 359—360.

[14] Vezi „*L'indépendance roumaine*", 27, nr. 8317 din 15/28 noiembrie 1903, p. 2, col. 4 ; cf. şi A. Sacerdoţeanu, *op. cit.*, p. 116, care semnalează localizarea *Răspunsului* în Muntenia de către unii cercetători, fără însă a menţiona vreun nume.

[15] *Bibliografia românească veche 1508—1830* de Ioan Bianu şi Dan Simonescu, tom. IV. Adăogiri şi îndreptări, Bucureşti, 1944, p. 190—191.

rația dovedește că *Răspunsul* are litere de aceeași tăietură și mărime cu cele din *Imitatio*, iar frontispiciul de pe fila 1[r] a *Răspunsului* este identic cu cel găsit în tipăritura slavonă din 1647. În felul acesta, Dan Simonescu a adus dovezi concludente în favoarea părerii că Mănăstirea Dealu este locul de imprimare a *Răspunsului*. Examenul limbii întreprins de Liviu Onu [16] a oferit în plus alte argumente importante în favoarea localizării muntenești a tipăriturii lui Varlaam. L. Onu notează existența, în limba *Răspunsului*, alături de particularități fonetice moldovene, a trei fonetisme caracteristice graiului muntenesc : *z*, *j* (în cuvinte ca : *zi*, *zice*, *auzi* etc. și, respectiv, *joc*, *județ*, *jos* etc.) și *f* păstrat nealterat (în cuvinte ca : *fire*, *fi* etc.).

Întrucît toate textele tipărite în prima jumătate a secolului al XVII-lea în Moldova notează cu consecvență, în cuvintele amintite, pe *dz* (ѕ) și pe *ǧ* (ѵ), caracteristice graiurilor de tip nordic ale epocii [17], prezența unor fonetisme sudice în limba *Răspunsului* (alături de cele caracteristice zonei nordice) nu s-ar putea explica decît prin intervenția unui muntean, care a putut fi, după L. Onu, Udriște Năsturel sau tipograful lucrării. Rezultă, din faptele aduse în discuție, că imprimarea cărții lui Varlaam trebuie să se fi făcut în Muntenia, fără însă ca prin examenul limbii să poată fi obținută o mai precisă localizare.

Am încercat, la rîndul nostru, ca, pornind de la rezultatele cercetărilor anterioare, să aducem elemente noi care să confirme localizarea sudică a *Răspunsului*.

I. Ne-am îndreptat atenția, în primul rînd, asupra limbii textului. Ne-am propus ca, în urma examenului exhaustiv al cuvintelor, să obținem date mai precise în ce privește frecvența fonetismelor de tip muntenesc față de cele moldovene și să stabilim dacă nu există și alte particularități fonetice sudice, nesemnalate încă. În urma cercetării întreprinse am observat următoarele :

a) Cel mai frecvent fonetism sudic înregistrat în *Răspuns* este *z*. El apare însă mai rar decît fonetismul *dz* : există 225 de forme cu *z*, față de 307 cu *dz*.

Cercetarea felului în care sînt repartizate formele cu *dz* și *z* în paginile *Răspunsului* ne-a dus la următoarea constatare : pe filele I[r]—V[r], care conțin predoslovia, apar numai forme cu *dz* ; pe filele 1[r]—13[r] din textul propriu-zis am înregistrat numai forme cu *z* ; între filele 13[v]—16[r], *dz* alternează cu *z* ; de la fila 16[v] pînă la sfîrșitul textului (fila 32[v]) nu apare decît *dz*. Pe cît se pare, cei care au imprimat *Răspunsul* au respectat cu strictețe în prefață fonetismul *dz*, prezent în manuscrisul lui Varlaam. Apoi, în prima treime a textului propriu-zis, a fost culeș numai *z*, fonetism caracteristic zonei muntenești. Alternanța celor două fonetisme pe filele 13[v]—16[r] ne face să credem că la un moment dat a intervenit cineva

[16] Vezi *Istoria literaturii române* I. Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400—1780), București, 1964, p. 371 (Academia Republicii Populare Române) ; Liviu Onu, *Éléments nouveaux dans le roumain parlé dans la première moitié du XVII-e siècle. Autour de la paternité d'un ouvrage anonyme faussement attribué à Varlaam*, în RRL, X, 1965, nr. 1—3, p. 159 ; Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I. De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea, ed. a II-a, București, 1971, p. 120.

[17] Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, ILRL, I, p. 589 ; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 288.

care a dat indicații în sensul notării cu fidelitate a lui *dz*, ceea ce s-a și întîmplat în a doua parte a textului, între filele 16^{v} și 32^{v} (dacă nu cumva zețarul a devenit mai atent).

Nu am exclus însă posibilitatea ca *Răspunsul* să fi fost cules concomitent de doi sau mai mulți zețari, ceea ce ar explica diferențele înregistrate între o parte și alta a textului. Examinarea felului în care se repartizează formele cu *dz* și *z* în cele 10 caiete ale *Răspunsului* ne-a permis să constatăm următoarele: *dz* apare notat cu consecvență în primele două caiete și în ultimele patru (caietele 7—10). În caietele 3—5 nu a fost cules decît *z*, în exemple de felul celor amintite mai sus. Caietul al șaselea (13^{r}—16^{v}) prezintă o situație specială: pe fila 13^{r} nu apare decît *z* (exact ca în filele 1^{r}—12^{v} precedente), pe filele 13^{v}—16^{r} ale aceluiași caiet *dz* alternează cu *z*, iar pe ultima pagină, 16^{v}, a fost cules numai *dz*, ca în filele următoare (17^{r}—32^{v}, aparținînd ultimelor patru caiete). Această situație nu se poate explica, după părerea noastră, decît dacă admitem că cel de-al șaselea caiet, cu diferențe atît de sensibile de la o pagină la alta, a fost lucrat de zețarul care a cules și paginile anterioare (din caietele 3—5) și cele următoare (din caietele 7—10). Modificările înregistrate în caietul al șaselea în direcția notării lui *dz* pot fi atribuite intervenției unei persoane, ale cărei indicații au mers nu în sensul „muntenizării", ci, dimpotrivă, în sensul respectării normei cu *dz*, neglijate în caietele 3—5.

Vom socoti, în lumina acestor constatări, că textul *Răspunsului* reflectă norma moldoveană din secolul al XVII-lea în ce privește tratamentul lui *d* latin + *ĕ*, *ī* (tratament aplicat uneori și cuvintelor slave), iar prezența formelor cu *z* nu s-ar putea explica altfel decît ca un tribut pe care imprimarea *Răspunsului* în Muntenia îl plătește graiului vorbit de tipografi.

b) Fonetismul *j* (care corespunde unui *j* latin + *o*, *u* sau lui *d* latin + *eó*) a fost înregistrat în cîteva cazuri (14 forme) alături de *ğ*, caracteristic pentru graiul din Moldova în secolul al XVII-lea, care este predominant (31 de forme). O cercetare atentă a repartiției celor două fonetisme în *Răspuns* ne-a dus la constatarea că formele cu *ğ* apar în predoslovie (filele I^{r}—V^{r}) și pe filele 13^{v}—32^{v} din text, iar cele cu *j*, pe filele 1^{r}—12^{v} ale textului lucrării (pe fila 13^{r} nu există exemple cu *ğ* sau *j*). Este interesant de remarcat că repartiția lui *ğ* și *j* în textul lui Varlaam este în bună măsură asemănătoare celei semnalate de noi în cazul alternanței *dz*/*z*: pe filele 1^{r}—12^{v} (pentru *j*) și 1^{r}—13^{r} (pentru *z*) apar exclusiv fonetismele muntenești; în predoslovie (f. I^{r}—V^{r}) și în partea finală (f. 13^{v}—32^{v} pentru *ğ* și 16^{v}—32^{v} pentru *dz*), nu au fost înregistrate decît fonetismele moldovene. Concluzia care se impune încă o dată, în urma cercetării alternanțelor *ğ*/*j* în *Răspuns*, este că apariția fonetismului muntenesc trebuie să se datorească unei inadvertențe a tipografului, care, după ce a respectat cu strictețe particularitățile graiului lui Varlaam în culegerea predosloviei, a înlocuit pe *dz* și *ğ* (dar numai aceste particularități!) cu *z* și *j* (curente în Muntenia), revenind și respectînd apoi cu fidelitate trăsăturile fonetice moldovene ale autorului.

c) Tot în rîndul particularităților fonetice muntenești trebuie socotită și apariția lui *a* în loc de *ea* după *ș* dur în poziție „moale", în exemple ca: *greșale* (5^{r}/16) și *pășaște* (9^{v}/12). Într-adevăr, textele muntenești

din secolul al XVI-lea, ca și cele din secolul următor, ne oferă suficiente exemple care atestă că formele curente în această zonă sînt cele cu *ș* dur, după care se notează *a*. Astfel : *greșaște*, *sfîrșaște* au fost întîlnite în textele coresiene [18]. Din formele de acest fel întîlnite în secolul al XVII-lea în texte muntenești notăm pe : *greșaște* (BB, 636b), *să să înfricoșaze* (BB, 626b), *săvîrșaște* (BB, 21a), *șarpele* (*Pilde*, 38[r]) etc. [19]. În același timp, atît documentele, cît și textele literare apărute în Moldova în secolul al XVII-lea prezintă, în aceste situații, un *ș* moale [20]. (El apare notat frecvent chiar în paginile textului nostru : *greșeale*, 31[v]/23, *deșearte*, 2[v]/12 etc., precum și în *Cazania* lui Varlaam : *greșește*, 497/26, *greșĕlele*, 382/18 etc.)

d) În aceeași categorie ar intra, după părerea noastră, rostirea dură a lui *r* în poziție „moale", într-un exemplu izolat ca : *izvoraște* (8[r]/6—7). Și prezența acestui fonetism ar putea fi pusă pe seama intervenției involuntare a tipografilor munteni. Într-adevăr, textele muntenești, atît cele din secolul al XVI-lea, cît și cele din secolul al XVII-lea, prezintă, în exemple de felul celor mai sus amintite, *a* și nu *ĕ* (ѣ). Am întîlnit astfel pe : *amăraște*, *izvoraște*, *mohoraște*, *ocăraște*, *oțăraște*, *pîraște*, *uraște* la Coresi [21], *ocăraște* în *Biblia* de la București (637a), *hotăraște* într-un document din 1680 (DMC, 33) [22]. Pe de altă parte, constatăm că în texte nordice din secolul al XVI-lea apare în situații similare *ĕ*, și nu *a* : *amărĕște*, *ocărĕște* în *Psaltirea Scheiană* și *pîrĕște* într-o scrisoare din arhivele Bistriței [23]. Aceleași notații sînt curente în paginile *Cazaniei* lui Varlaam : *izvorĕște* (325/11), *urĕște* (369/32) etc., ca și, dealtfel, în alte lucrări scrise în Moldova în secolul al XVII-lea, la Dosoftei : *izvorĕște* (VS, 32[v]/35—36) și la Miron Costin : *se hotărĕște* (DA, s.v.), *ocărĕște* (DLR, s.v.). În *Cazania* lui Varlaam am întîlnit însă și două exemple cu *r* dur în poziție moale : *amăraște* (113/9) și *izvoraște* (113/12). Prezența în *Cazanie* (alături de formele cu *r* moale) a unor asemenea exemple izolate ne poate duce la concluzia că în cazurile în speță am putea avea a face cu o influență a limbii textelor muntenești, care n-a afectat însă decît parțial (ambele exemple apar pe aceeași filă) norma literară moldoveană. Nu ni se pare însă exclus ca notările de tipul *izvoraște* să fi avut curs și în sudul Moldovei, de unde era originar Varlaam. Dacă acest lucru ar putea fi probat, atunci prezența lui *izvoraște* în *Răspuns* s-ar putea explica prin graiul vorbit de Varlaam.

e) O mențiune specială trebuie făcută asupra formelor : *fieștecine* (III[r]/21), *să fie* (III[v]/23), *fire* (5[r]/18), *fiiul* (2[r]/13) etc. cu *f* păstrat, alături de cele în care a fost notată palatalizarea acestei consoane : *hiecum* (1[v]/12), *hieștecine* (20[v]/12), *hiece* (13[r]/6), *să hie* ((17[r]/24) etc. O cercetare a frecvenței celor două tipuri de forme scoate în evidență faptul că cele cu labiala conservată sînt mult mai numeroase (76 de apariții) decît cele

---

[18] Vezi Densusianu, HLR, II, p. 61 ; cf. Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile daco-române în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 181.

[19] Vezi și Ion Gheție, *Baza dialectală*, p. 277.

[20] Vezi lucrarea noastră : *Normă și grai în scrierile mitropolitului Varlaam*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. III, București, 1974, p. 196.

[21] Densusianu, HLR, II, p. 204 ; Ion Gheție, Al. Mareș, *op. cit.*, p. 204—205.

[22] Pentru alte exemple de acest fel înregistrate în documente muntenești, vezi Ion Gheție, *Baza dialectală*, p. 153.

[23] Densusianu, HLR, II, p. 204.

cu labiala alterată (37 de apariţii). Notăm, ca fapt particular, că în formele verbului *a fi* şi ale pronumelui *fieştecine* *f* alternează cu *h*, pe cînd în toate atestările altor cuvinte (ca *fire*, *fiu*), labiala este intactă.

Numărul mare de exemple cu *f* nepalatalizat în *Răspuns* (ca şi prezenţa lui *z* şi *j*) au fost explicate, aşa cum am arătat, printr-o „muntenizare" a textului, datorată lui Udriste Năsturel sau tipografilor munteni [24]. Dacă aşa ar sta lucrurile, nu s-ar putea explica de ce formele cu *f* apar în exclusivitate în primele două caiete care conţin predoslovia şi unde s-a notat consecvent *dz* şi *ǧ*, conform normei moldoveneşti a epocii. Rămîne, de asemenea, neexplicată alternanţa *f*/*h* în caietele 3—6 (filele 1^{r}—16^{v}), unde a fost cules consecvent *z* şi *j*, ca în textele muntenesti ale epocii.

După părerea noastră, explicaţia alternanţei *f*/*h* din *Răspuns* trebuie căutată în altă parte. O cercetare întreprinsă asupra limbii documentelor scrise în Moldova în secolul al XVII-lea aduce suficiente exemple cu *f* notat alături de *h* : Iaşi, 1628 : *să fie* (BDR, 152), *va fi* (BDR 153); Iaşi, 1631 : *să fie* (BDR, 180; dar şi *să hie*, 182); Hîrlău, 1630 : *fiiară*, *fiecine* (BDR, 177); Suceava, 1632 : *să fie* (BDR, 200) etc. Pe de altă parte, aceeaşi alternanţă poate fi întîlnită şi în textele literare din aceeaşi perioadă, tipărite în Moldova : *Cazania* lui Varlaam, Iaşi, 1643, *Şapte taine*, Iaşi, 1644, *Paraclisul născătoarei de Dumnezeu*, Iaşi 1645, *Pravila*, Iaşi, 1646, *Vieţile sfinţilor* şi *Psaltirea în versuri* ale lui Dosoftei [25]. Toate acestea ne determină să considerăm că oscilaţiile între formele cu labiala *f* palatalizată şi cele cu *f* conservat constituie o caracteristică a textelor scrise din Moldova secolului al XVII-lea şi că prezenţa formelor cu *f* în *Răspuns* nu este o dovadă la fel de puternică, aşa cum sînt celelalte fonetisme menţionate de noi mai sus, în favoarea localizării sudice a textului.

Vom reţine, deci, din cele spuse că, alături de particularităţile fonetice de tip nordic, prezente în toate operele literare tipărite în Moldova secolului al XVII-lea, în *Răspuns* apar şi cîteva fonetisme sudice (*z*, *j*, *ş* şi *r* duri în poziţie moale). Ele însă sînt minoritare în raport cu cele moldovene şi nu se întîlnesc decît într-o anumită parte a lucrării (f. 1^{r}—16^{r}). Această situaţie se poate explica numai dacă admitem intervenţia incidentală a unui sau a unor tipografi munteni, care n-a dus însă, în ansamblu, la înlocuirea normei moldovene prin cea munteană.

II. Am cercetat, în al doilea rînd, caracterele tipografice şi ornamentele *Răspunsului* în comparaţie cu cele prezente în tipăriturile muntene şi moldovene din jurul anului 1645, data apariţiei cărţii lui Varlaam. Cercetarea noastră ne-a permis să constatăm că literele folosite în imprimarea *Răspunsului* sînt identice cu cele utilizate în tipărirea *Liturghierului* slavon de la Mănăstirea Dealu în 1646, şi anume : a) literele de rînd folosite la imprimarea *Răspunsului* (în afara celor de pe foaia de titlu) sînt de aceeaşi tăietură şi mărime cu literele mici de pe foaia de titlu a *Liturghierului* : ele au, în general, înălţimea de 2 mm, dar există şi litere a căror înălţime depăşeşte 2 mm. Astfel, literele ѫ,

[24] Vezi mai sus, p. 165.

[25] Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, ILRL, p. 119, 137, 235—236; L. Onu, *Éléments nouveaux dans le roumain parlé*, p. 158, 159, 589. În *Paraclisul* la care se referă L. Onu, ca şi în *Răspuns*, predomină formele cu *f*.

ѱ, ѣ sînt înalte de 4 mm, ρ, ѕ, ъ au 3, 5 mm ; b) literele de rînd care apar în foaia de titlu a *Răspunsului* sînt de aceeaşi tăietură şi mărime cu literele de rînd cu care a fost imprimat *Liturghierul* slavon din 1646 : ele au, în general, înălţimea de 3 mm (м, в, в, н, д, к etc.), înălţimea unora atingînd 5 mm (ѣ, ц), 6 mm (ѕ,ѯ , д, ρ) şi chiar 8 mm (Ф).

Cercetarea ornamentelor din *Răspuns* ne-a permis să constatăm că, în afară de similitudinea între frontispiciul de pe fila 1[r] şi cel întîlnit în *Imitatio Christi*, Mănăstirea Dealu, 1647 (similitudine semnalată de Dan Simonescu), există identitate perfectă şi între motivul ornamental al chenarului din foaia de titlu a cărţii lui Varlaam şi cel care apare pe ultima filă (115[v]) a *Liturghierului* slavon, în partea de jos (el întîlnindu-se, dealtfel, şi pe alte pagini ale *Liturghierului*). Cel de-al treilea motiv ornamental al *Răspunsului*, care apare pe fila V[r], nu a fost întîlnit de noi în *Liturghier*. Ni se pare însă interesant de semnalat faptul că acest ornament apare, cu o sută de ani mai tîrziu, într-o tipăritură executată la Rîmnic, în 1746, *Învăţătură bisericească* (pe fila 28[v]), cu care a fost legat împreună singurul exemplar cunoscut pînă acum al *Răspunsului*.

III. Ne-am oprit, în cele din urmă, asupra f i l i g r a n u l u i hîrtiei pe care a fost imprimat *Răspunsul*. Deşi în diverse lucrări de filologie românească examenul filigranologic este folosit mai ales pentru datare, el poate oferi uneori indicii deosebit de preţioase pentru localizarea mai precisă a unui text [26]. Este motivul pentru care am socotit necesar să cercetăm cu atenţie filigranul hîrtiei utilizate în imprimarea *Răspunsului* şi să-l comparăm cu cel întîlnit în lucrări tipărite în jurul anului 1645 în provinciile româneşti, şi în primul rînd în Muntenia. Am apelat, în plus, şi la constatările cuprinse în unele contribuţii ale lui Mihai Popescu [27] şi Florea Mureşanu [28] referitoare la tipurile de hîrtie utilizată în tipăriturile româneşti din secolul al XVII-lea. Rezultă din cercetarea acestor contribuţii că, în vreme ce în Muntenia, în perioada care ne interesează, se foloseşte hîrtie de fabricaţie locală, tipăriturile moldovene sînt imprimate pe hîrtie de altă provenienţă (polonă, turcească, germană etc.). La rîndul nostru, am cercetat filigranul hîrtiei utilizate la imprimarea *Răspunsului* (fig. 1), comparîndu-l cu cel întîlnit în alte tipărituri muntene şi moldovene din jurul anului 1645, data apariţiei cărţii lui Varlaam. Cercetarea noastră ne-a permis să constatăm că hîrtia *Răspunsului* este de acelaşi tip cu aceea pe care a fost imprimat *Liturghierul* slavon în 1646 la Mănăstirea Dealu : are o culoare mai închisă, este groasă şi, în general, lucrată mai grosolan (ceea ce ar putea dovedi provenienţa ei dintr-o fabrică cu o tehnică mai primitivă), iar filigranul ei reprezintă o acvilă cu aripile deschise larg, care priveşte într-o parte, cu ciocul deschis către o cruce (fig. 2). În cercetarea lui Mihai Popescu, la care ne-am referit mai sus, se găsesc reproduse două variante ale acestui tip de filigran. M. Popescu crede că

---

[26] Vezi în această privinţă Gebhard Blücher, *Filigranele braşovene şi tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, în „Revista bibliotecilor", XX, 1967, nr. 7, p. 421—425 ; Al. Mareş, *O nouă psaltire slavo-română manuscrisă din secolul al XVI-lea*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, vol. II, Bucureşti, 1972, p. 297—298 ; Ion Gheţie, *Hîrtia sileziană şi textele rotacizante*, în LR, XXI, 1972, nr. 6, p. 571—572.

[27] *Fabrici româneşti de hîrtie*, în „Artă şi tehnică grafică", septembrie-decembrie 1939, caietul 9, p. 58—61.

[28] Florea Mureşanu, *Cazania lui Varlaam 1643—1943*. Prezentare în imagini, Cluj, 1944, p. 21, 120—121 (aici au fost reproduse filigranele întîlnite în *Cazanie*).

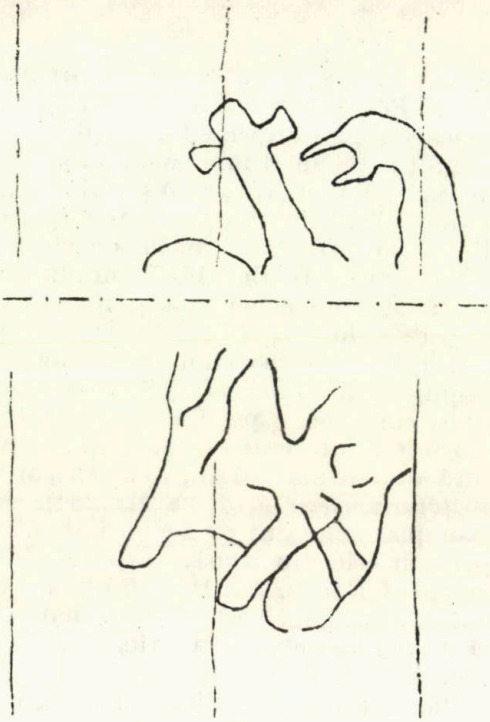

Fig. 1

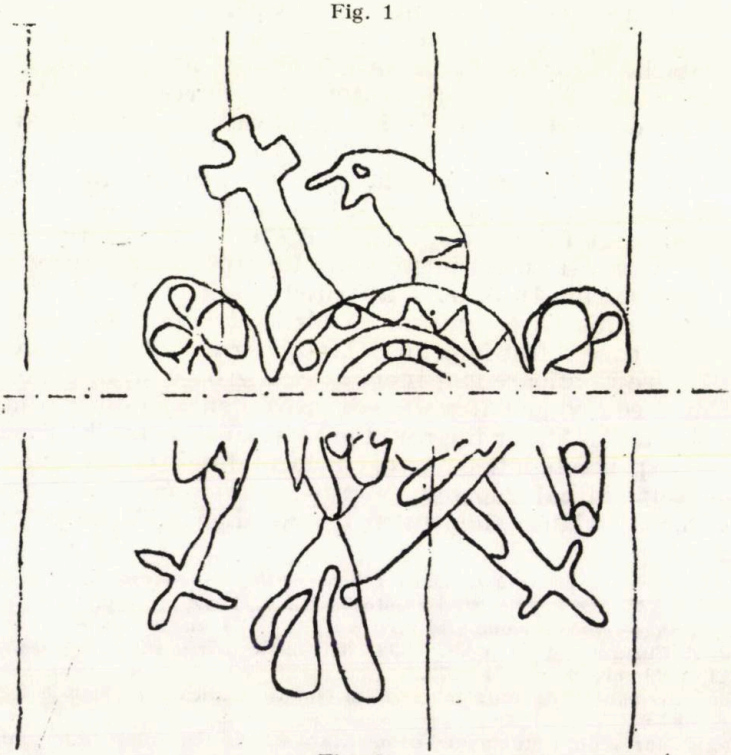

Fig. 2

hîrtia de felul celei întîlnite în *Răspuns* şi în *Liturghierul* slavon de la Mănăstirea Dealu provine din fabrica de la Călimăneşti [29]. Ea apare în documente şi tipărituri începînd cu anul 1642.

Tipul de hîrtie pe care a fost imprimat *Răspunsul* şi *Liturghierul* diferă total de cel care apare în tipăriturile moldovene din anii premergători sau următori lui 1645, precum şi de cel utilizat în tipăriturile de la Govora din acelaşi interval [30]. Concluzia care se impune la capătul acestor constatări este că la imprimarea *Răspunsului* a fost folosită hîrtie din acelaşi stoc utilizat, un an mai tîrziu, pentru imprimarea *Liturghierului* slavon la Mănăstirea Dealu.

★

Examinarea amănunţită a particularităţilor de limbă, a caracterelor tipografice, a ornamentelor, precum şi a filigranului hîrtiei ne-a permis să confirmăm localizarea sudică a *Răspunsului* propusă de Ion Bianu, Dan Simonescu şi Liviu Onu.

Cercetarea noastră a adus elemente noi, faţă de cele oferite în lucrările lui D. Simonescu şi L. Onu : am apelat, astfel, la indiciile pe care le poate furniza filigranul hîrtiei, element pe care contribuţiile anterioare nu l-au reţinut, am adus probe în plus semnalînd similitudinea dintre caracterele tipografice ale *Răspunsului* şi cele ale *Liturghierului* slavon tipărit în 1646 la Mănăstirea Dealu, similitudine, de asemenea, nerelevată în lucrările anterioare. În ce priveşte examenul particularităţilor de limbă muntenească, cercetarea repartiţiei lor în textul lui Varlaam a adus dovezi clare în favoarea „muntenizării" cărţii de care ne ocupăm ca urmare a imprimării ei în Ţara Românească, şi nu ca urmare a unei tendinţe deliberate în acest sens datorată autorului ei sau lui Udrişte Năsturel.

ABREVIERI

BB	*Biblia adecă dumnezeiasca Scriptură*, Bucureşti, 1688.
BDR	I. Bianu, *Documente româneşti*, partea I, tom. I, fasc. 1—2, 1576—1832, Bucureşti, 1907.
DA	*Dicţionarul limbii române*, tom. I (părţile I—III) — II (părţile I—III), Bucureşti, 1913—1949 (Academia Română).
DLR	*Dicţionarul limbii române (DLR)*. Serie nouă, tomul VI, VII (părţile I—II), VIII (părţile I—II), IX.
DMC	*Documente privitoare la proprietăţile Mănăstirii Colţei*, ed. I. Ionescu, Bucureşti, 1941.
Dosoftei, VS	Dosoftei, *Viaţa şi petrecerea sv<i>nţilor*, Iaşi, 1682—1686.
Pilde	Antim Ivireanul, *Pilde filosofeşti*, Tîrgovişte, 1731.

[29] *Op. cit.*, p. 58—59.

[30] Filigranul hîrtiei utilizate la imprimarea *Cazaniei* de la Govora (1644) este reprodus de Mihai Popescu în articolul menţionat, în figura nr. 2 de la p. 59.

UN FRAGMENT DIN *Evangheliarul slavo-român* DE LA SIBIU (1551—1553)

DE

EVA MÂRZA

În timpul cercetării tipăriturilor româneşti vechi, în cadrul acţiunii mai vaste de depistare şi valorificare ştiinţifică a obiectelor susceptibile de a intra în Patrimoniul cultural naţional al României, a fost descoperit la biserica ortodoxă din Oiejdea (judeţul Alba) un fragment din *Evangheliarul slavo-român*, tipărit la Sibiu între anii 1551 şi 1553, datorită osîrdiei meşterului Filip Moldoveanul [1].

Nu este cazul, în contextul contribuţiei de faţă, să discutăm probleme referitoare la importanţa cultural-istorică a tipăriturii, să emitem consideraţii asupra grafiei şi textului românesc sau să abordăm chestiuni relative la traducătorul şi la graiul traducerii şi nici să subliniem însemnătatea primei tipărituri româneşti păstrate pînă astăzi. Toate aceste aspecte au fost dezbătute, în amănunţime şi cu deosebită competenţă, de acad. Emil Petrovici şi de Ludovic Demény, cu prilejul publicării ediţiei *Evangheliarului* de la Sibiu [2].

După cum se ştie, *Evangheliarul slavo-român* nu se găseşte în ţară [3]. Un exemplar cuprinzînd cea mai mare parte a *Evangheliei* după Matei este conservat la Biblioteca de stat publică „M. E. Saltîkov-Şcedrin" de la Leningrad. El a fost utilizat pentru pregătirea ediţiei academice, apărută în anul 1971. Avînd în vedere importanţa cultural-istorică a tipăriturii, socotim că nu este lipsită de interes semnalarea fragmentului specialiştilor, cu atît mai mult cu cît avem în faţă o tipăritură rarisimă, monument de limbă românească veche.

Din această tipăritură românească veche au fost descoperite doar două foi, ambele fiind lipite în interiorul celei de-a doua coperte a unui Triodion (Blaj, 1771), aflat la biserica ortodoxă de la Oiejdea, unde se mai păstrează alte cîteva tipărituri româneşti din secolul al XVIII-lea, toate cu un conţinut teologic. La identificarea fragmentului ne-au fost utile indicaţiile cuprinse în BRV, I, p. 80, nr. 25, unde se află mai multe informaţii asupra *Evangheliarului slavo-român* [4].

Fragmentul descoperit la biserica din Oiejdea reprezintă, de fapt, foile 36—37 din tipăritura datorată meşterului Filip Moldoveanul. (Am întrebuinţat numerotarea din ediţia anului 1971.) Este un fragment din

---

[1] Biserica ortodoxă din Oiejdea (jud. Alba), *Triodion*, Blaj, 1771, interiorul ultimei coperte.

[2] *Evanghelierul slavo-român de la Sibiu 1551—1553.* Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény, Bucureşti, 1971, 418 p.

[3] Vezi Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, I, Bucureşti, 1898, p. 80, n. 25 (abreviat BRV).

[4] Mulţumim, şi pe această cale, colegului Titus Furdui, bibliograf principal la Biblioteca Academiei Filiala Cluj-Napoca, pentru ajutorul oferit la identificarea fragmentului.

evanghelia după Matei. Foile sînt lipite, după cum am precizat deja, în partea interioară a ultimei coperte a tipăriturii blăjene şi au, în întregime, dimensiunea 207 × 342 mm. Din zaţul complet al filei paginii 36 v. lipsesc aproximativ 15 mm din marginea stîngă, adică în zona textului de

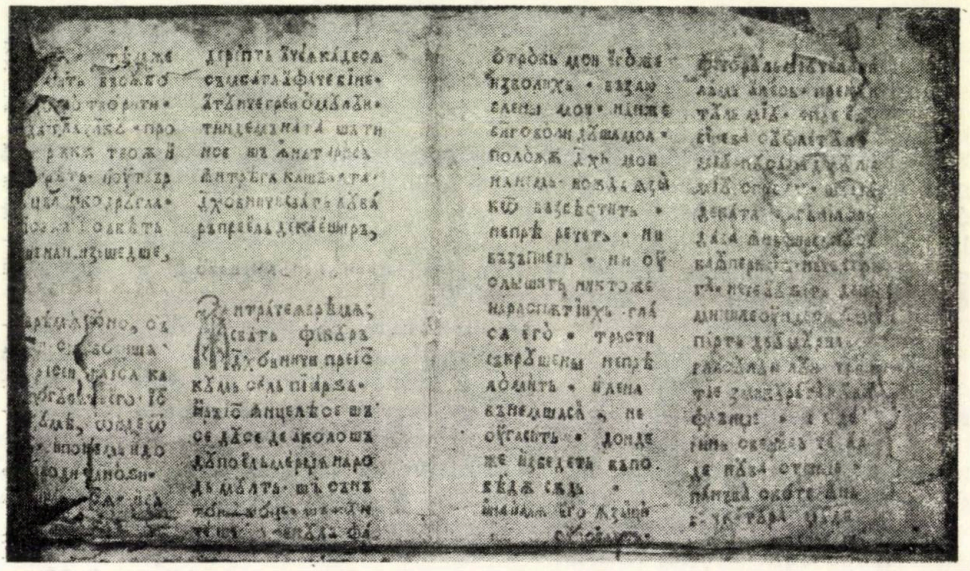

Fig. 1. — Fragment din *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu (1551—1553)* [f. 36 v.—37 r.].

limbă slavonă, şi aproape 20 mm din partea inferioară ; din textul slavon lipsesc 4 rînduri, pe cînd din cel românesc numai 3. Astfel stau lucrurile în fila 37 r : coloana de limbă slavonă este aproape intactă, iar din textul românesc lipsesc doar 2 rînduri. Pe pagina 36 v. există 2 rînduri la începutul rugăciunii, tipărite în roşu. Pe aceeaşi pagină mai apare o iniţială „I". La pagina 36 v. coloana **a** are 17 rînduri, coloana **b** are 18 rînduri, iar pe pagina 37 r. ambele coloane (slavonă şi română) au 20 de rînduri [5]. Cu siguranţă, situaţia existentă pe filele lipite de coperta tipăriturii blăjene, respectiv 36 r. şi 37 v., nu va fi elucidată pînă nu se va proceda la o restaurare inspirată a fragmentului din *Evangheliarul slavo-român*.

Triodul din anul 1771, imprimat în oficina tipografică a Blajului, în coperta căruia se află păstrat *Evangheliarul slavo-român*, beneficiază de o legătură solidă, formată din coperte de lemn învelite în piele. Tipăritura blăjeană conţine cîteva ex-librisuri şi glose de lectură — dovezi incontestabile că lucrarea a circulat în anumite medii care au receptat-o cu siguranţă —, însemnări care, din păcate, nu ne dau informaţii în privinţa legării cărţii, moment în care au fost aplicate, foarte probabil , în interiorul ultimei coperte, cele două foi din *Evangheliarul slavo-român*. Totuşi, dintre însemnări, aceea de pe foile 69 r.—74 r. ne sugerează fap-

[5] Pentru descrierea fragmentului, cf. *Fişa analitică de evidenţă nr. 1518* (Oficiul Patrimoniului cultural naţional al judeţului Alba); vezi şi *Evanghelierul slavo-român de la Sibiu 1551—1553*, p. 191—194.

tul — dealtfel deosebit de important în acest context al cercetării — că tipăritura blăjeană a fost dată bisericii unite din satul Oiejdea, în anul 1772, prin concursul direct al lui Ioan Iacob Aron [6]. Acesta a fost unul din cărturarii vestiţi ai Blajului din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, nepot de frate al episcopului Petru Pavel Aron. În anul 1772, Iacob Aron era profesor la şcolile din Blaj şi candidat de episcop după moartea lui Atanasie Rednic [7]. N-ar fi exclus ca tocmai în calitate de vicar general, sub episcopul Atanasie Rednic, poate în timpul uneia din vizitaţiunile canonice, Ioan Iacob Aron să fi înzestrat colecţia de cărţi a bisericii cu această tipăritură blăjeană, a cărei importanţă este cu mult sporită prin prezenţa fragmentului din *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu* din anii 1551—1553.

Optăm pentru ipoteza potrivit căreia *Triodionul* din 1771 a fost protejat cu cele două coperte chiar în Blaj, poate de către unul din legătorii care funcţionau pe lîngă tipografia seminarială, legător care a folosit între anii 1771 şi 1772 drept „foaie de protecţie" pentru ultima dintre copertele tipăriturii blăjene fragmentul din *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu* (1551—1553). O eventuală înzestrare a tipăriturii cu coperte, după ce a ajuns în posesia bisericii din Oiejdea, ar fi fost consemnată — cum s-a întîmplat în atîtea cazuri—de către cel care a executat sau de către cel care a finanţat lucrarea. Utilizarea fragmentului din *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu* ca „foaie de protecţie" pentru ultima copertă a *Triodionului* ar fi explicabilă — în cazul în care optăm pentru ipoteza legării tipăriturii în Blaj — şi prin faptul că ideile protestante, vehiculate de fragment, respectiv de evangheliar, veneau în contradicţie cu dogmele bisericii unite din Transilvania, al cărei centru spiritual era, după cum se ştie, Blajul.

Descoperirea celor două file din *Evangheliarul* de la Sibiu ne îndreptăţeşte să presupunem existenţa altor fragmente din această tipăritură din diferite colecţii de carte românească veche mai mici, nevalorificate încă din punct de vedere ştiinţific, mai ales în cazul bisericilor ortodoxe din Transilvania. În această ordine de idei atragem atenţia specialiştilor de carte românească veche, mai ales acelora din cadrul oficiilor de patrimoniu, asupra posibilităţilor de a depista unele fragmente din vechi tipărituri româneşti din secolele XVI—XVII [8], ceea ce ar constitui nu numai o dovadă a eficienţei muncii lor, ci ar determina şi utile completări la informaţiile cuprinse în monumentala *Bibliografie românească veche*.

---

[6] Biserica ortodoxă Oiejdea (jud. Alba), *Triodion*, Blaj, 1771, ff. 69r.—74r.: „Acest Triod Sau dat Bisearici ounite din Oejdee varmăgia Bălgradului din mila Krăiaskă prin mine (?) Iacob Aron anul αψõβ/1772)бин/12/ Martie".

[7] În legătură cu Ioan Iacob Aron (?—1788), cf. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, 1902, p. 3, notele 2—3; Ioan Raţiu, *Dascălii noştri. Scurte notiţe din viaţa şi activitatea lor literară (1754—1848)*, Blaj, 1908, p. XIII—XIV; Nic. Comşa, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică cu date bio-bibliografice*, Blaj, 1940, p. 23.

[8] Cf., în acest sens, descoperiri interesante la: Alexandru Mareş — Titus Furdui, *Un fragment inedit din Molitvenicul tipărit de Coresi*, în SCL, XXVI, 1973, 1, p. 57—58; Pavel Binder, *Un fragment necunoscut al Molitvenicului coresian*, în LR, XXII, 1973, 4, p. 301—304.

LIMBA NOASTRĂ LA RADIO

DE

IORGU IORDAN

Sînt bucuros că în articolul de faţă pot recomanda cîteva emisiuni care mi se par că satisfac într-o mare măsură condiţiile, considerate de mine, aşa cum le-am arătat încă de la inaugurarea acestei rubrici, obligatorii pentru ca „Odă limbii române" să-şi atingă scopul urmărit de iniţiatorii ei. Succesul nu se explică — departe de asta — prin acceptarea unora dintre criticile aduse de mine în articolele precedente. Nu s-a schimbat absolut nimic, vreau să spun că, în general, se merge pe linia veche, fără abateri vrednice de luat în seamă. Dacă un număr, redus, de emisiuni au fost într-adevăr reuşite, faptul se datoreşte, aş zice, cu riscul de a fi greşit înţeles, întîmplării, mai precis, unei ... inspiraţii de moment. Celor care se ocupă de organizarea programului acestei rubrici le-au venit în minte, firește, ca efect al meditării asupra problemei, fie un eveniment important, care trebuia comemorat, fie numele unor oameni foarte indicaţi pentru a-şi prezenta ideile şi observaţiile cu privire la o problemă oarecare.

În cele se urmează mă voi opri la cîteva emisiuni care pot fi socotite drept foarte reuşite. Ordinea lor, aşa cum apare mai jos, nu e cronologică, amănunt, dealtfel, fără importanţă în general. Dacă îmbunătăţirea muncii celor însărcinaţi cu organizarea lor s-ar putea înregistra, măcar aproximativ regulat, de la una la alta, fie şi după trecerea unui interval de timp îndelungat, cronologia lor ar trebui luată în seamă, căci ar avea o semnificaţie. Ordinea aleasă — e un fel de a vorbi — de mine are la bază oarecum calitatea, aşa cum am văzut-o eu (şi, poate, n-am văzut-o totdeauna potrivit realităţii).

„Ziua învăţătorului" a fost onorată, cum se şi cuvenea dealtfel, dată fiind importanţa primilor dascăli ai copiilor în deprinderea unei limbi corecte, prin două emisiuni. Din păcate, eu n-am putut asculta decît pe cea de-a doua (30 iunie 1977), care m-a ajutat totuşi să înţeleg ceva şi din predecesoarea ei. Se pare că unele comunicări au fost un fel de reeditări ale altora, ţinute mai demult, ceea ce nu ştirbeşte cu nimic valoarea şi importanţa lor. Au vorbit Alexandru Philippide, Radu Beligan şi alţii, s-au reprodus pasajele despre domnul Trandafir din „Amintirile" lui Sadoveanu etc. Despre acesta însuşi, un contemporan al său din Tarcău ne-a prezentat cîteva lucruri caracteristice. O reuşită pledoarie pentru studierea stilistică a gramaticii (formula, aparent curioasă, îmi aparţine !) în şcoală şi contra studierii ei formale. A vorbit şi o profesoară bucureşteană din învăţămîntul de cultură generală, cam didactic şi pretenţios ca exprimare.

În două zile consecutive (15 şi 16 mai) s-a comemorat crearea rubricii „Cultivarea limbii". Idee vrednică de a fi subliniată şi de a nu fi ... uitată la Radio, dacă tovarăşii de acolo sînt de acord cu mine — şi nu

văd de ce n-ar fi — că „Odă limbii române" trebuie să urmărească, prin toate mijloacele, scopul de a ajuta la îmbunătăţirea şi înfrumuseţarea limbii noastre naţionale, indiferent de condiţiile exterioare în care este ea folosită. Au participat la această emisiune dublă Al. Graur, Al. Philippide, G. Ivănescu, G. I. Tohăneanu, I. Pătruţ şi autorul acestui articol, dintre oamenii cu preocupări mai mult ori mai puţin permanente de această natură, cîţiva profesori de liceu, cîţiva muncitori şi cîţiva elevi. Aşadar, mai toate categoriile de vorbitori ai limbii române, fiecare, şi individual şi ca membru al grupului corespunzător, cu punctul său de vedere. Unii dintre vorbitori au emis păreri cu care eu n-aş fi în întregime de acord. S-a spus, de pildă, că la noi interesul pentru problemele de limbă ar fi mai mare decît în alte ţări. Decît în unele, poate, dar decît în Ungaria sau în Franţa cu siguranţă că nu. Nici afirmaţia că deosebirile teritoriale sînt pe cale de dispariţie, în cea mai mare parte, ceea ce ar însemna unificarea destul de rapidă a limbii noastre după modelul ei literar. Despre unitatea lingvistică, în sensul că de la o regiune la alta se constată în vorbire deosebiri relativ puţine (în comparaţie cu Italia, de pildă, chiar foarte puţine), s-a vorbit şi se vorbeşte mereu, în sens pozitiv, cu dovezi. Dar pînă la o unitate din punct de vedere literar cred că mai avem mult de aşteptat. Dealtfel, fără a ... lupta, bineînţeles, pentru menţinerea graiurilor populare, nu văd ce inconvenient, de ordin naţional, ar prezenta continuarea, firească, nu căutată, a unor trăsături caracteristice pentru fiecare dintre ele. În Franţa şi în Italia, dialectele sînt chiar încurajate şi încă oficial (cel puţin în prima dintre aceste ţări). Eu nu văd o opoziţie între patriotismul naţional, dacă-l pot numi aşa, şi patriotismul local, aş spune, mai degrabă, dimpotrivă. Într-o emisiune — nu i-am reţinut data — amănunt neimportant — C. Otobîcu a recomandat, după mine cu dreptate, „cultivarea" (termenul e hiperbolic) graiului popular al elevilor din regiunea lor natală, în sensul de a-i face să nu-l uite, din contra, să-l cunoască oarecum ştiinţific, prin compararea lui cu limba literară. S-a vorbit, tot de către unii dintre noi, despre cultivarea limbii ca despre o stăpînire estetică a ei, în felul scriitorilor (s-a folosit expresia „măiestrie artistică"), nu ca o obligaţie a acestora, ci ca un scop al fiecărui vorbitor. Produs evident al unui entuziasm exagerat.

Foarte bine organizată a fost emisiunea de la 20 august 1977, graţie problemelor supuse discuţiei, şi anume : 1. cum se face şi mai ales cum trebuie făcută analiza textelor literare (I. Coteanu); 2. combaterea aşa-ziselor „creaţii" lingvistice, de fapt, a exagerărilor care depăşesc orice limită (mai ales răspîndirea sufixului *-itate*, de care a rîs, foarte spiritual, cu o ocazie oarecare, Ecaterina Oproiu); 3. o studentă sovietică ne-a informat, inteligent şi pasionat, despre modul cum este organizat, la Universitatea din Leningrad, cursul de Limba română, pe care îl urmează ea acolo. (În treacăt spus, la Leningrad a existat şi există în continuare un interes ştiinţific susţinut pentru această disciplină. Pot da un nume, dealtfel cunoscut la noi : Tamara Repina.) La 3 martie 1977, Al. Philippide a prezentat o excelentă analiză literară a operei lui Creangă. Se ştie că acest mare poet are preocupări de critic literar, care s-au realizat, concret, în volume, cu un succes recunoscut de toată lumea. Nefiind „profesionist" în materie, are avantajul, pe de o parte, că nu cade niciodată victimă, dacă pot zice aşa, clişeelor, şabloanelor şi celorlalte aspecte oarecum teh-

nice ale meseriei, iar pe de alta, că acordă problemelor de limbă, privite din punct de vedere estetic, o atenţie mai totdeauna absentă la criticii profesionişti. Marele povestitor humuleştean n-a avut acest singur noroc. Comunicarea lui Philippide a fost urmată de lecturi din „Amintiri", făcute de Constantin Moruzan, la aceeaşi înălţime artistică, poate chiar uşor superioară, ca ale lui Sadoveanu, amîndoi cu respectarea pronunţării moldoveneşti autentice.

Mă mai opresc cu aceste însemnări, cam grăbite, la două emisiuni, foarte interesante şi în sine, dar şi prin raritatea lor. Este vorba mai întîi de o convorbire, bine condusă, cu cîţiva muncitori despre problemele de limbă (17 noiembrie 1977). Toţi au spus lucruri foarte la obiect, cum se zice, pline de înţelegere şi de bun simţ şi, fapt cu deosebire interesant, întrucîtva chiar surprinzător, în fraze perfect construite, cum nu se întîmplă de multe ori nici în emisiunile susţinute de intelectuali propriu-zişi. Iniţiativa ar trebui continuată, în sensul de a fi programată mai des.

A doua inovaţie, relativă şi aceasta, căci nu apare pentru prima dată, a fost organizarea unei emisiuni, prin postul de radio Craiova, consacrată cultivării limbii, la care au participat profesori şi elevi. Conţinutul, satisfăcător, putea fi mai bogat şi mai variat, dată fiind însemnătatea problemei puse în discuţie. N-ar fi stricat nici o grijă ceva mai atentă pentru o bună pronunţare a unor nume proprii (*Meterlinck* în loc de *Ma[e]terlinck—ae* redă un fel de *a* lung, *Bógdan* pentru *Bogdán* etc.).

ACCENTUAREA FORMELOR DE PERFECT SIMPLU

DE

MIOARA AVRAM

I.1. Pentru majoritatea verbelor românești accentuarea formelor de perfect simplu nu pune nici un fel de probleme; este vorba de verbele cu perfect „slab", accentuat la toate persoanele pe sufixul temporal, care la conjugarea I și a IV-a coincide cu sufixul infinitivului (*-a-*, respectiv *-i-* sau *-î-*), iar la conjugarea a II-a și a III-a (și la cîteva verbe neregulate de alte conjugări: *a da*, *a sta*, *a fi*, *a ști*) este *-u-*.

În opoziție cu perfectul slab, accentuat pe sufix, perfectul „tare" ar trebui să fie, prin definiție, accentuat pe rădăcină. Denumirea de perfect tare, aplicată prin tradiție perfectului simplu în *-se-* (sau sigmatic) al unor verbe de conjugarea a III-a (la care se adaugă de la alte conjugări *a mînea* și, parțial, *a avea*, *a fi* și *a vrea* în formele lor dublu sufixate cu *-u-* și *-se-*) nu este însă pe deplin justificată[1] nici măcar de situația originară, din protoromână și din limba veche, cînd acest perfect avea, datorită formelor de 1 sg. de tip *duș*, *întorș*, mai multe forme personale accentuate pe rădăcină, dar forma de persoana a 2-a sg. purta accentul pe sufix[2]. Formele moderne ale perfectului simplu, cu *-ș* înlocuit prin *-sei* la persoana 1 sg. și cu *-sem*, *-set* înlocuite prin *-serăm*, *-serăți* la persoanele 1 și 2 pl., au adoptat uneori și alte accentuări de tip slab și au ajuns să prezinte variante de accentuare, pentru care sînt necesare, în orice caz, indicații normative precise.

Articolul de față pornește de la constatarea că asemenea indicații lipsesc cu totul în unele instrumente normative de bază (în primul rînd în *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*[3] și în *Dicționarul explicativ al limbii române*[4]), sînt neclare în altele (Gramatica Academiei[5]) sau sînt contradictorii de la o lucrare la alta. Atît neglijarea acestor forme, cît și contradicțiile se explică în mare parte prin faptul că la majoritatea verbelor cu perfectul în *-se-* limba scrisă nu lasă să se deducă locul accentului, ascunzînd variantele existente în pronunțare. Unele variante din

---

[1] Pentru caracterul „ușor impropriu" al termenului vezi Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 253.

[2] A. Lambrior, *Carte de citire (Bucăți scrise cu litere chirilice în deosebite veacuri) cu o introducere asupra limbei românești*, Iași, 1882, p. XXXII, dă totuși pentru „monumentele vechi" o paradigmă pură de tip tare: *zișĭ*, *zișeșĭ*, *zișe*, *zișem*, *zișet*, *zișeră*; o paradigmă cu aceeași calitate se poate întîlni și mai aproape de zilele noastre, dar cu forma *zișei* la I sg.

[3] Vezi ediția a III-a, București, 1971. Nici măcar îndreptarul special de pronunțare care a precedat lucrarea citată, *Dicționar ortoepic*, București, 1956, nu cuprinde astfel de forme, deși pretindea că „în cazurile cînd există fluctuații în accentuarea unui cuvînt, dicționarul ortoepic arată care este accentuarea considerată literară" (p. 16).

[4] București, 1975: în mod cu totul inconsecvent, la unele verbe cu perfectul în *-se-* se indică forma de 1 sg. (vezi *alege*: *alesei*, *merge*: *mersei*, nu însă și la *ajunge*, *arde* sau *duce*); alte forme nu apar și nici cea de 1 sg. nu are notat accentul.

[5] Vezi mai departe, p. 183.

limbă şi, mai ales, opţiunile diferite ale unor cercetători se explică, pe de altă parte, prin folosirea redusă a acestui timp în limba literară vorbită.

2. Singura persoană a perfectului simplu în *-se-* care pare a avea accentul constant — şi necontroversat[6] — pe rădăcină este persoana a 3-a sg.: *ársе*, *întoársе*, *rămáse*, *zíse* etc., unde se menţine accentuarea originară.

3. Pentru celelalte două persoane ale singularului diverse lucrări afirmă existenţa unor variante de accentuare. Limba literară s-a decis pentru formele de tip slab, accentuate pe sufix: *arséi*, *arséşi*; *întorséi*, *întorséşi*; *rămáséi*, *rămáséşi*; *ziséi*, *ziséşi* etc. Alături de acestea s-au înregistrat variante de tip tare, accentuate pe rădăcină, ca *mérsei*, *mérseşi*; *rămásei*, *rămáseşi* etc.[7] Practic neînregistrate în ALR[8], aceste variante sînt atribuite unor vorbitori din afara ariei de folosire vie a perfectului simplu[9]. În zilele noastre ele sînt ca şi inexistente, deci se poate spune că accentuarea persoanelor 1 şi 2 sg. nu prezintă interes pentru normare. Se pare însă că ea a constituit pînă nu demult o problemă reală, din moment ce diverse lucrări normative mai vechi acordă atenţie exclusiv formei de 1 sg. din paradigma perfectului simplu în *-se-*: vezi, în primul rînd, S. Puşcariu — T. Naum, *Îndreptar şi vocabular ortografic*, unde recomandările accentuale se limitează la această formă[10], şi Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, unde se relevă accentul „nesigur" de la această persoană, norma fiind dată în opoziţie cu variante ca *mérsei*, *púsei*, *rămásei*, „cum spun mulţi"[11].

Din păcate, accentuarea *mérsei*, *mérseşi*, care nu a fost niciodată acceptată într-o gramatică românească şi pe care unele descrieri recente o mai notează numai pentru a o combate, este singura indicată în manualul de limba română al lui Alain Guillermou[12].

4. Dacă norma de accentuare a persoanelor 1 şi 2 sg. ale perfectului simplu în *-se-* este o problemă rezolvată astăzi, accentuarea aceloraşi persoane la plural constituie o problemă de actualitate, întrucît aici au circulaţie cîte două variante: *mérserăm/mersérăm*, respectiv *mérserăţi/mersérăţi*[13].

---

[6] Singurul gramatic care înregistrează varianta de accent *zísе* (combătută printre alte „corupţiuni barbare" ca *zisérăm*, *zisérăţi*, *ziséră*) este Timotei Cipariu, *Gramateca limbei române*, Partea I *Analitica*, Bucureşti, 1869, p. 329. Ea pare suspectă, deşi *Atlasul lingvistic român*, Serie nouă, Vol. VII *Verbul*, 1972, h. 1989, înregistrează, izolat, accentuarea *spusă* în punctul 362 (= Borşa — Maramureş).

[7] Vezi Alf Lombard, *Le verbe roumain. Etude morphologique*, Lund, 1955, II, p. 929—930, 974—976, şi *La langue roumaine*, *loc. cit.*

[8] Vezi SN VII h. 1983 *(arsei)*, 1984 *(ascunsei)*, 1985 *(copsei)*, 1987 *(zisei; ziseşi; zise)*. H. 1988 atestă accentuarea izolată *spúsăi* 1 [şi 2?] într-un punct (386 = Marginea — Rădăuţi) în care nu s-au mai obţinut alte forme de perfect simplu.

[9] Vezi Grigore Brâncuş, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, Bucureşti, 1976, p. 11.

[10] Ediţia a III-a, Bucureşti, 1941, p. 39, şi vocabularul s.v. *ajunge*, *aprinde*, *arde*, *merge*, *toarce*, *traduce*, *trimite*. Faptul a fost remarcat de Alf Lombard, *Le verbe roumain*, II, p. 930.

[11] Bucureşti, 1937, p. 40.

[12] *Manuel de langue roumaine*, Paris, 1953, p. 122.

[13] Pentru situaţia din graiuri vezi ALR SN VII h. 1990 *(spuserăm; spuserăţi)* şi 1987 *(zisei; ziseşi; zise)*.

Gramatica Academiei nu se pronunţă direct asupra accentuării acestor forme, dar, din faptul că relevă numai pentru persoana a 3-a plural accentul pe antepenultimă, se poate deduce că la 1 şi 2 pl. recomandă accentul pe penultimă (pe sufixul *-se-*)[14]. În orice caz, formele accentuate pe sufix *(-sérăm, -sérăţi)* sînt singurele forme indicate în manualul de limba română pentru străini de B. Cazacu, Clara Georgeta Chiosa, Matilda Caragiu Marioţeanu, Valeria Guţu Romalo, Sorina Bercescu[15] sau formele preferate, considerate ca reprezentînd norma, de autori care se referă şi la existenţa celeilalte variante: Valeria Guţu Romalo[16], Gr. Brâncuş[17], Blair A. Rudes[18]. În schimb, în alte lucrări formele cu accentul pe rădăcină *(ˊserăm, ˊserăţi)* sînt singurele indicate: J. Felix[19], A. Juilland — P.M.H. Edwards[20], manualul pentru străini de I. Popescu[21], D. Irimia[22] sau cele preferate, recomandate în opoziţie cu accentuarea pe sufix: Alf Lombard[23]. De menţionat că preferinţele diferite sînt însoţite de condamnarea în termeni categorici a celeilalte variante: Gr. Brâncuş[24] declară „neliterare" accentuările *prínserăm, prínserăţi*, în timp ce Alf Lombard[25] îi avertizează pe străini să se ferească de a imita accentuarea „aberantă" a unor români care „spun (sau citesc)" *pusérăm, pusérăţi*.

Cine are dreptate? Spre deosebire de alte situaţii, în care o normă pusă în discuţie este susţinută sau combătută cu ajutorul formelor întrebuinţate, în practica limbii literare, de autorităţi recunoscute, în cazul de faţă, pe de o parte, este greu să se găsească citate, întrucît persoanele 1 şi 2 pl. ale acestui timp sînt puţin folosite în limba literară, iar, pe de alta, ele nu ar servi decît dacă ar fi din texte în versuri care să permită deducţii sigure asupra accentului; de exemplu, versurile populare *Merserăm la tîrgurele,/cumpărarăm fier ş-oţele/şi făcurăm secerele/pentru nouă nepoţele* (G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, p. 139) sau *Hodoronc...tronc.../ajunserăm la scoc/şi găsirăm morarul la foc* (id., *ib.*, p. 140) sînt de natură să susţină accentuarea pe rădăcină: *mérserăm, ajúnserăm*. O indicaţie preţioasă ne pot da, în orice fel de texte, verbele la care deplasarea accentului are implicaţii asupra vocalismului rădăcinii, şi anume verbele care cunosc alternanţele fonetice

---

[14] *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1963, vol. I, p. 260.

[15] *Cours de langue roumaine*, Bucureşti, 1967, p. 372 şi 453 — 455; *A course in contemporary Romanian*, Bucureşti, 1969, p. 420—421 şi 505—507.

[16] *Morfologie structurală a limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 153—154 şi în Ciompec Georgeta, Dominte Constantin, Guţu Romalo Valeria, Mîrza Clement, Vasiliu Emanuel [sic], *Limba română contemporană* vol. I, sub coordonarea acad. Ion Coteanu, Bucureşti, 1974, p. 217—218.

[17] *Lucr. cit.*, p. 8—9, 11, 38—39, 126.

[18] *The history and function of stress in the Romanian verb system*. I, în RRL, XXII, 1977, nr. 4, p. 411.

[19] *Rumunština pro samouky*, Praga, 1965, p. 268; ediţia a II-a, Praga, 1972, p. 276.

[20] *The Rumanian verb system*, Haga-Paris, 1971, p. 74—75.

[21] *Curs de limba română (Lehrbuch für rumänische Sprache)*, II, Bucureşti, 1974, p. 139, nota 5.

[22] *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, [Iaşi, 1976], p. 87 (afirmaţia „accentul ... rămîne pe rădăcina verbului" nu e valabilă însă şi pentru 1 şi 2 sg.; vezi tabelele finale).

[23] *Le verbe roumain*, II, p. 976 şi, mai ales, *La langue roumaine, loc. cit.*

[24] *Lucr. cit.*, p. 39.

[25] *La langue roumaine, loc. cit.*

a accentuat/*ă* neaccentuat şi *oa* accentuat/*o* neaccentuat: de îndată ce ne referim la verbe ca *a rade, sparge, trage* (şi *atrage, retrage, sustrage*), *mînea* şi *rămîne*, devine evident şi în scris faptul că, între variante ca *răserăm (răserăţi), spărserăm, trăserăm, (ră)măserăm* şi *raserăm (raserăţi), sparserăm, traserăm, (ră)maserăm*, literare sînt cele din urmă; la fel, la verbe ca *a coace (răscoace, scoace), întoarce, roade, scoate, stoarce, toarce*, literare sînt formele *coapserăm (coapserăţi), întoarserăm, roaserăm, scoaserăm, stoarserăm* şi nu *copserăm, întorserăm, roserăm, scoserăm, storseră*m. Să fie oare o întîmplare că toţi cei care recomandă accentuarea pe sufix (*-sérăm, -sérăţi*) o ilustrează exclusiv cu exemple ca *merserăm, prinserăm, rupserăm* neafectate de alternanţe în funcţie de locul accentului (şi deci cu o unică înfăţişare scrisă), în timp ce susţinătorii accentului pe rădăcină nu evită exemple ca *sparserăm, traserăm, coapserăm, toarserăm*? Oricum, mi se pare semnificativ faptul că Iordache Golescu[26], singurul gramatic mai vechi care a acceptat formele accentuate pe sufix, le-a introdus ca forme unice la marea majoritate a verbelor conjugate, în special la cele neafectate de alternanţe (*a aduce, alege, frige, frînge, plînge, prinde, pune, rupe, scrie* etc.), dar şi la unele cu alternanţe (*a coace, rade, toarce*), în timp ce pentru verbele *a roade, sparge* şi *trage* indică două serii de forme, punînd pe primul loc formele accentuate pe rădăcină cu vocalismul *a, oa*: *roáserăm* şi *rosérăm, spárserăm* şi *spărsérăm, tráserăm* şi *trăsérăm*. Admiterea ca literare a formelor de tip tare la verbele susceptibile de alternanţe cred că poate atrage aceeaşi interpretare şi pentru celelalte verbe.

5. În ce priveşte persoana a 3-a plural, norma actuală nu pare controversată: nu numai lucrările care recomandă accentul pe rădăcină la primele două persoane ale pluralului, ci şi cele care pentru acestea recomandă accentul pe sufix sînt de acord aici asupra accentului pe rădăcină: *mérseră, întoárseră, tráseră* etc. Aceasta nu înseamnă însă că normarea accentului la persoana a 3-a plural nu are obiect, din moment ce regional se întîlneşte şi la această persoană accentuarea pe sufix ca la celelalte persoane ale pluralului: *merséră, întorséră, trăséră* etc. Orientarea diferită a normei şi neglijarea variantelor accentuate pe sufix în diverse descrieri, care pentru alte persoane notează variante de accentuare, se poate explica prin răspîndirea mai redusă a variantei cu *-se-* accentuat la această persoană faţă de persoanele 1 şi 2 pl., situaţie care, la rîndul ei, se explică prin paralelismul cu forma de persoana a 3-a sg. Circulaţia limitată a formelor de tipul *merséră, trăséră* rezultă şi din *Atlasul lingvistic român*[27], şi din împrejurarea că în 1955 ea scăpa încă observaţiei lui Alf Lombard, care afirma că „la persoana a 6-a...accentul pare a fi rezistat"[28]; în 1974 acelaşi autor pune în paranteză această persoană printre variantele cu accentuare aberantă pe sufix: „4 *pusérăm*, 5 *pusérăţi* (6 *puséră*)"[29].

---

[26] *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticeşti*, Bucureşti, 1840, „tabla 8 la faţa 60".

[27] Vezi în SN VII h. 1987 raportul exact invers dintre formele tari şi slabe la 1 şi 2 pl. faţă de 3 pl.: în timp ce la 1 şi 2 pl. s-au înregistrat cîte 13 atestări de tipul *zisérăm* şi 3 de tipul *ziserăm*, la 3 pl. sînt 13 atestări pentru *ziseră* şi numai 3 pentru *ziséră*. Vezi, ibidem, h. 1989: *spúseră* în 6 puncte/*spuséră* în 8 (faţă de h. 1990: *spusérăm* în 18 puncte/*spúserăm* în 2).

[28] *Le verbe roumain*, II, p. 976.

[29] *La langue roumaine, loc. cit.*

Situația specială a persoanei a 3-a în cadrul pluralului reiese și din vechea gramatică a lui Iordache Golescu[30], care la această persoană oscilează între accentul pe rădăcină (la marea majoritate a verbelor, între care toate cele susceptibile de alternanțe) și pe sufix: vezi *aleséră, purceséră, puséră* și *uciséră* față de *prínseră, rúpseră, scríseră* etc.

6. În concluzie, după părerea mea, norma de accentuare a perfectului simplu în *-se-* este, și în limba actuală, cea indicată de P. Cîmpeanu[31], A. Lambrior[32], H Tiktin[33], I. Manliu[34] sau Al. Philipide[35], cu forme slabe la două persoane (1 și 2 sg.: *prinséi, prínséși)* și tari la celelalte patru (3 sg. și toate de la plural: *prínse, prínserăm, prínserăți, prínseră*).

II. Norma de accentuare prezintă interes și la verbele care au forme de perfect simplu dublu sufixate, în *-use-*, cel puțin la cele două admise ca atare în limba literară: *a fi* și *a avea* în formele de tipul *fuse-, avuse-*. Accentul acestora este indicat în mai puține lucrări decît cele citate pentru sufixul *-se-* simplu[36], dar și între acestea puține se constată contradicții la plural, deși nici una dintre lucrările în cauză nu se referă la existența unei variante opuse: Alf Lombard[37] cunoaște numai accentuarea de tip tare la toate persoanele pluralului *(fúserăm, fúserăți, fúseră*, la fel *avúserăm* etc.), Blair A. Rudes[38] numai accentuarea de tip slab *(fusérăm, fusérăți, fuséră)*, iar B. Cazacu și colaboratorii[39], ca și Gr. Brâncuș[40] un plural cu accentul de tip diferit după persoane *(fusérăm, fusérăți, fúseră)*. Pentru persoana a 3-a plural este evident caracterul literar al lui *fúseră* în opoziție cu *fuséră*, care e regional. Pentru persoanele 1 și 2 pl. este însă mult mai greu de apreciat norma: după părerea mea, limba literară, care folosește rar aceste forme, tolerează ambele accentuări *(fúserăm, fúserăți* și *fusérăm, fusérăți)* și, poate, chiar preferă accentuarea pe sufixul *-se-* pentru a evita o posibilă confuzie cu mai mult ca perfectul[41].

Și în această privință poate fi de folos referirea la gramatica lui Iordache Golescu[42], la care perfectul sigmatic al lui *a avea* are la majoritatea persoanelor (3 sg. și 1—3 pl.) o accentuare diferită de același perfect

---

[30] *Loc. cit.*

[31] *Gramatica românească*, Iași, 1880, p. 118.

[32] *Loc. cit.*

[33] *Gramatica română*, Iași, 1893, p. 167; ediția a III-a, București, 1945, p. 112.

[34] *Gramatica istorică și comparativă a limbii române*, București, 1894, p. 226.

[35] *Gramatică elementară a limbii române*, Iași, 1897, p. 100—103.

[36] În mod curios, studiul special consacrat acestor verbe de C. Frâncu, *Din istoria verbelor neregulate: perfectul sigmatic al verbelor* ***a fi, a avea*** *și* ***a vrea***, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 55—65, nu atinge deloc problema accentuării formelor discutate.

[37] *Le verbe roumain*, II, p. 706—708 și 907; *La langue roumaine*, p. 271 și 273.

[38] *Lucr. cit.*, p. 413. Dintr-o inadvertență, desigur, aici apare notat accentul pe sufix și la 3 sg.: *fusé*; o formă *fusă* a fost înregistrată în ALR SN VII h. 2163 în trei puncte (36, 53, 279) care pentru alte verbe cu perfectul simplu în *-se-* nu au mai furnizat forme de 3 sg.

[39] *Cours...*, p. 469 (la p. 373, probabil greșeală de tipar, *fuséră*); *A course...*, p. 421 și 519.

[40] *Lucr. cit.*, p. 112 și 114.

[41] C. Frâncu, *lucr. cit.*, p. 64, se referă la „omonimia" formelor sigmatice de perfect simplu cu unele forme de mai mult ca perfect la persoanele 2 și 3 sg., 1 și 2 pl., a cărei rezolvare o vede numai în crearea mai mult ca perfectului bisigmatic.

[42] *Lucr. cit.*, „tabla 5 la fața 32".

al lui *a fi* : perfectul lui *a avea* este accentuat aici pe sufixul *-se-* la toate persoanele, inclusiv a 3-a sg. *avusé*, desigur pentru diferenţierea faţă de formele monosigmatice omografe ale mai mult ca perfectului (după modelul lui 2 sg. *avusésĭ* : *avúseşi*, s-a creat şi opoziţia 3 sg. *avusé* : *avúse*, 3 pl. *avuséră* : *avúseră)*, în timp ce *a fi*, care nu are în această gramatică forme de mai mult ca perfect monosigmatice, îşi menţine accentul pe *-u-* în formele de perfect simplu *fúse*, *fúserăm*, *fúserăţi*, *fúseră*. De remarcat că o deosebire între perfectele de acelaşi tip ale lui *avea* şi *fi* ar rezulta şi din datele incomplete ale *Atlasului lingvistic român*[43] : în timp ce la formele de plural sigmatice ale lui *a fi* se înregistrează şi accentuări tari ca *fúserăm* (1 punct faţă de 25 cu *-sé-*) şi mai ales *fúseră* (5 : 12 puncte), pentru *a avea* toate atestările aparţin tipului slab, accentuat pe *-se-*.

Deosebirea faţă de verbele cu sufixul simplu *-se-*, la care am optat pentru o normă clară şi diferită de cea din cazul de faţă, se explică măcar în parte prin răspîndirea mult mai mare a formelor cu *-se-* accentuat, atestată de *Atlasul lingvistic român*[44].

III. Dacă între verbele cu perfectul în *-se-* şi cele în *-use-* analogiile de accent sînt numai parţiale, acestea sînt aproape totale în ce priveşte formele de perfect tare ale lui *a da* şi *a sta* cu rădăcina „reduplicată" şi cu sufixul *-e-* : *dedei/detei*...şi *stetei*...[45]. Deşi pentru paradigme regionale ca cele în speţă este din principiu discutabilă aplicarea unei norme, în măsura în care aceste forme se întîlnesc uneori în limba literară vorbită (sau citită), ele au nevoie de indicaţii de accentuare. În lucrările consultate am întîlnit şi aici recomandări contradictorii, în primul rînd pentru persoanele 1 şi 2 pl., dar şi pentru 1 şi 2 sg. La 1 şi 2 pl. Alf Lombard[46] dă numai accentuarea *déderăm/déterăm* şi *stéterăm*, *déderáţi/déteráţi* şi *stéteráţi*, în timp ce Gr. Brâncuş[47] are numai accentuarea *dedérăm/detérăm* şi *stetérăm*, *dedéráţi/detéráţi* şi *stetéráţi*. La 1 şi 2 sg. sursele citate şi altele concordă în accentuarea pe sufix a formelor *dedéi*, *dedéşi* şi *stetéi*, *stetéşi* ; unele lucrări acordă însă un tratament diferit formelor *detei*, *deteşi*, la care se indică drept variantă paralelă[48], eventual preferată[49], şi chiar drept unica existentă[50] accentuarea *détei*, *déteşi*. „Norma" actuală mi se pare, la ambele verbe şi la ambele variante de rădăcină ale lui *a da*, exact aceea de la perfectul în *-se-* : accentul pe sufix la 1 şi 2 sg., pe rădăcină la toate celelalte.

IV. Părerile cercetătorilor care s-au ocupat de variantele de accentuare ale perfectului simplu diferă şi în ce priveşte sensul evoluţiei şi proveniența normei.

---

[43] Vezi h. 2163 *(fuse; fuseră)* şi 2164 *(fuserăm; fuseráţi)* faţă de h. 2172 *(avui)*.

[44] Raportul dintre *-se/-sé-* este 1 : 25 la *fuserăm* şi 2 : 18 la *spuserăm*, 3 : 13 la *ziserăm*.

[45] Pentru această analogie vezi şi Alf Lombard, *Le verbe roumain*, I, p. 458 şi *La langue roumaine*, p. 257.

[46] *Le verbe roumain*, I, p. 452 şi 454 ; *La langue roumaine*, *loc. cit.*

[47] *Lucr. cit.*, p. 118—119.

[48] Alf Lombard, *Le verbe roumain*, I, p. 453.

[49] Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 194, nota 1.

[50] Gh. Pop, *Langenscheidts Taschenwörterbuch der rumänischen und deutschen Sprache*, I, Berlin-Schöneberg, 1911, după Alf Lombard, *Le verbe roumain*, *loc. cit.*

Unii cercetători, care iau ca bază accentuarea de tip slab a primelor două persoane ale pluralului, anume Valeria Guţu Romalo[51], Gr. Brâncuş[52] şi Blair A. Rudes[53], interpretează variantele paralele de tip tare ca o „extindere" a accentuării de acest tip de la persoana a 3-a (plural). Raportul cronologic dintre cele două tipuri de accentuare pe care îl presupune această interpretare nu corespunde însă realităţii. Accentuarea de tip tare, pe rădăcină, este originară, moştenită în formele etimologice de 1 pl. de tip *spúsem* şi menţinută în formele amplificate cu *-ră-* de tip *spúserăm*; refăcute, secundare sînt formele de tip slab *spusém*[54] şi *spusérăm*, născute prin tendinţa de uniformizare a accentului după modelul celorlalte conjugări[55].

Este drept că astăzi, în aria regională de întrebuinţare a perfectului simplu, formele mai recente de 1 şi 2 pl. accentuate pe sufix predomină, dar această situaţie nu poate reprezenta un argument pentru norma literară. În limba literară perfectul simplu nu constituie un aport regional, ci un arhaism, ceea ce rezultă clar din valoarea sa temporală nelimitată la acţiuni recente[56]; menţinerea normei de accentuare pe rădăcină la persoanele 1 şi 2 pl. ale verbelor cu *-se-* (şi *-e-* : *a da*, *a sta*) poate fi considerată un arhaism din punct de vedere formal.

Faptele prezentate în articolul de faţă arată că, cel puţin la persoanele 1 şi 2 pl., nu se poate vorbi de eliminarea „fluctuaţiei de accent"[57], cu atît mai puţin în direcţia fixării accentului pe sufix[58]. Dar, chiar dacă s-ar accepta ca normă acest accent la 1 şi 2 pl. şi accentul pe rădăcină la 3 pl., tot n-am avea a face cu „impunerea normei de accentuare proprii graiurilor oltenești", cum susţine Gr. Brâncuş[59], întrucît situaţia respectivă nu este caracteristică acestor graiuri nici în sensul unităţii lor, nici în sensul opoziţiei cu altele. În Oltenia s-a înregistrat şi accentuarea pe rădăcină la întreg pluralul (tip *zíserăm* etc.[60]), şi, mai ales, accentuarea pe sufix la persoana a 3-a plural[61], neadmisă de nici un cercetător ca normă, iar accentuarea pe sufix la 1 şi 2 pl. e răspîndită şi în graiul bănăţean, şi în cel muntean[62].

Orientarea normei literare spre accentuarea pe rădăcină la formele de plural în *-(s)eră(-)*, susţinută în acest articol, mi se pare că ar merge paralel cu norma fixată la cuvintele — substantive — cu variante de accent

---

[51] *Loc. cit.*

[52] *Lucr. cit.*, p. 11; pasajul respectiv pare însă în contradicţie cu unele de la p. 40 şi 126, unde se vorbeşte de impunerea (recentă?) a accentuării pe *-se-*.

[53] *Lucr. cit.*, p. 411, nota 11.

[54] Atestate şi ele în ALR; vezi şi V. Bidian, *Persistenţa unor forme vechi la primele două persoane de plural ale perfectului simplu*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 217—225.

[55] Vezi Alf Lombard, *Le verbe roumain*, II, p. 976.

[56] Vezi *Gramatica limbii române*, ediţia citată, vol. I, p. 238—239.

[57] Cf. Gr. Brâncuş, *lucr. cit.*, p. 40.

[58] Id., *ib.*, p. 126.

[59] P. 40.

[60] Ceea ce infirmă părerile exprimate de Valeria Guţu Romalo, *loc. cit.*, şi de Gr. Brâncuş, *lucr. cit.*, p. 11 şi 39, conform cărora accentuările de acest fel apar numai la vorbitori sau în zone pentru care perfectul simplu nu e un timp viu.

[61] Vezi cele trei tipuri de structuri accentuale ale pluralului, stabilite după *NALR Oltenia*, la Mihai Conţiu, *Observaţii asupra accentuării formelor verbale în graiurile oltenești*, în FD VII, 1971, p. 170.

[62] Vezi ALR SN VII h. 1990.

pe silaba penultimă şi pe antepenultimă (şi chiar pe silaba precedentă acesteia în cuvintele mai lungi de trei silabe) de tipul *arşíţă/árşiţă* (şi multe altele în *-iţă)*, *miríşte/mírişte*, *obîrşíe/obîrşie*, *oftícă/óftică*, la care limba literară nu a ales accentuarea oltenească şi muntenească pe silaba penultimă, ci accentul pe antepenultimă[63] din alte graiuri, exact ca în cazul lui *ˊ(s)erăm*, *ˊ(s)eraţi*, *ˊ(s)eră*.

V. Accentuarea perfectului simplu numit „tare" ridică multe alte probleme din punct de vedere istoric, începînd cu formele moştenite, deci cu situaţia din protoromână, şi continuînd cu formele din textele vechi româneşti. Semnalez, de exemplu, contradicţia existentă în tratatul *Istoria limbii române*, vol. al II-lea, între paradigma dată pentru latina tîrzie, cu accentuarea de tip tare la persoana a 3-a pl. *dúxera(nt)* [64], şi cea dată pentru româna comună, cu accentuare de tip slab : *ḑisérə*, *ječérə*, *alepsérə*[65]. În ce priveşte limba veche, relevarea unor atestări ale persoanelor 1 şi 2 sg. în *-sei*, *-seşi* de la verbe susceptibile de alternanţe (la cele două alternanţe discutate pentru limba actuală, se adaugă, pentru limba veche, alternanţa *e* neaccentuat/*ea* accentuat)[66] ar permite rezolvarea controversei asupra raportului cronologic dintre variante ca *prinséi/prínsei* şi asupra vechimii accentuării *prínseşi*[67].

Articolul de faţă nu şi-a propus să prezinte decît situaţia din limba actuală, pentru a pune în discuţie norma limbii literare.

---

[63] Pentru formele literare vezi *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie.*

[64] Bucureşti, 1969, p. 93.

[65] P. 264 (cf. o greşeală de tipar la p. 263 : „suf. neacc. *fečérə*"). Capitolul e semnat de Matilda Caragiu Marioţeanu, care în lucrarea ulterioară *Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană)*, Bucureşti, 1975, p. 112, dă, drept unică formă, *fe̯áčerə*, fără a menţiona dacă prin aceasta corectează reconstrucţiile semnate anterior.

[66] Se ştie însă că în general frecvenţa acestor persoane, ca şi a celor corespunzătoare de la plural, este foarte redusă în limba veche ; vezi Viorica Pamfil, *Formele de trecut indicativ în limba română din secolul al XVI-lea şi frecvenţa lor*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 207.

[67] Vezi discuţia de la Al. Procopovici, *Aoristul în raport cu alte timpuri şi moduri*, în „Revista filologică" II, 1928, nr. 1—2, p. 17—18, şi Alf Lombard, *Le verbe roumain*, II, p. 974—976.

ASPECTUL LINGVISTIC AL ROMANIZĂRII DACIEI *

DE

I. FISCHER

Prin romanizare înţelegem procesul, extins de-a lungul mai multor generaţii, de învăţare a limbii latine de către populaţia autohtonă, a cărei limbă originară devine, pentru un timp, un mijloc de comunicare de folosire restrînsă, familială. Trebuie subliniat că, cu toate expediţiile punitive, masacrele şi distrugerile, romanii n-au impus cu forţa limba latină populaţiilor dominate; numai personajele care deţineau magistraturi romane erau obligate să ştie latineşte (Suet., *Claud.*, XVI, 4). Latina a fost învăţată datorită interesului populaţiilor de a se integra lumii romane, de a stabili contactul cu administraţia, comercianţii etc. De asemenea, cu toate colonizările intense ale unor regiuni (printre care şi Dacia), latina nu a rămas limba colonilor — de altfel prezenţă romană nu echivalează cu romanizare—, ci s-a extins asupra populaţiilor autohtone (în acest domeniu antroponimia — dezvăluită de epigrafie — oferă indicii interesante); deci romanizarea nu rezultă din deplasări de populaţie, ci din învăţarea de bunăvoie a limbii latine. Acest proces, odată pornit, era ireversibil şi n-a fost (şi nu putea fi) oprit nici de retragerea administraţiei romane din provincie şi nici de dezmembrarea Imperiului (de altfel, latina a supravieţuit, ca limbă de civilizaţie, căderii Imperiului de apus şi a fost preluată ca atare de succesorii acestuia.) Prestigiul civilizaţiei romane a constituit, pe lîngă interesul practic imediat, un factor primordial în activarea romanizării: au rezistat numai unele regiuni orientale, unde greaca deţinea rolul de limbă comună de civilizaţie, şi unele teritorii retrase, montane de obicei, cu economie închisă (albaneza, basca, berbera, limbile celtice din insulele britanice); dar şi acestea, ca şi greaca însăşi, au suferit o puternică influenţă latină.

Să încercăm acum să răspundem la prima chestiune pe care ne-am pus-o: romanizarea a început numai odată cu cucerirea Daciei şi desăvîrşirea ei se explică exclusiv prin intensitatea colonizării? Fără a mai vorbi de romanitatea sud-dunăreană, există indicii şi analogii istorice care permit presupunerea că latina a pătruns destul de adînc şi înainte de cucerire, prin comercianţi, „tehnicieni", dar şi datorită faptului că unele straturi ale populaţiei erau interesate să cunoască limba latină. Analogia Macedo-

* Nota de faţă reprezintă partea finală a unui referat ţinut la deschiderea consfătuiri organizate, la 2 iunie 1977, de Societatea română de lingvistică în colaborare cu Societatea de studii clasice. Tema consfătuirii a fost „Romanizarea Daciei, problemă lingvistică şi arheologică" şi şi-a propus să dezbată în primul rînd următoarele probleme: (1) elemente de romanizare înaintea cuceririi Daciei, (2) romanizarea după retragerea administraţiei romane, (3) romanizarea teritoriilor din afara provinciei şi (4) romanitatea din Scythia Minor şi rolul ei în romanizarea teritoriului de la nordul Dunării. Scopul limitat al referatului (destinat să provoace şi să axeze discuţiile) îi explică atît scurtimea — faţă de importanţa problemei — şi referirea constantă la tematica consfătuirii, cît şi absenţa oricărei trimiteri bibliografice.

niei, total elenizată fără nici o cucerire militară, ne pare demnă de reținut; la aceasta am adăuga un argument *e silentio*, conștienți de valoarea relativă a unui asemenea argument: cînd o populație care cunoaște scrierea influențează puternic sau domină o populație care nu o cunoaște, asistăm de obicei la apariția unor documente scrise în cea de a doua limbă cu sistemul grafic al „civilizatorilor" sau cu o adaptare a acestuia: apariția a numeroase scrieri pe bază etruscă în Italia, a scrierii cu caractere grecești în Gallia și în a sudul Italiei, a linearului B pe baza linearului A sînt numai cîteva exemple bine cunoscute. În Dacia nu asistăm însă la acest fenomen, ceea ce ar putea duce, după opinia noastră, la concluzia că locuitorii nu simțeau nevoia de a-și consemna în scris limba. În sfîrșit, latina putea juca în Dacia și alt rol: divizarea tribală corespundea, desigur, multiplicității ariilor lingvistice (chiar dacă diferențele nu vor fi fost profunde); latina oferea însă un mijloc de comunicare unic și bine închegat. După cum se poate observa, sprijinirea (sau infirmarea) acestor ipoteze are nevoie de datele istoriei civilizației, concretizate în monumentele epigrafice și în vestigiile arheologice (fără a uita sursele literare).

Se pune întrebarea în ce măsură poate contribui lingvistica la rezolvarea celei de a doua probleme: extinderea teritoriului romanizării. Aici aportul ei este destul de redus. Că centrul romanizării îl constituie vechea provincie pare a rezulta din aria de răspîndire a unor termeni latini (se invocă în special *nea* și *cuminecătură*), dar, deoarece corespondentele în alte arii ale acestor termeni sînt de origine slavă, precizarea cronologică este imposibilă; nu știm să existe o concurență de acest tip între un cuvînt latin și unul de substrat.

Dar pe lingvist îl interesează și — am putea spune în primul rînd — rezultatul romanizării, calitatea acesteia, trăsăturile limbii romanice vorbite pe teritoriul în discuție. Faptele lingvistice pot, în același timp, oferi informații despre felul de viață al vorbitorilor.

Rezultatul romanizării este, în cazul nostru, o limbă compactă răspîndită la nordul și la sudul Dunării (mai puțin compactă în sud, dar aceasta se poate datora mișcărilor u l t e r i o a r e de populație), fără enclave ale limbilor anterioare romanizării (cum se întîmplă chiar în Italia, unde greaca se menține în Grecia Mare și unde un substrat osc mai profund acționează pe teritoriile unde se vorbea osca, sau în regiunea Pirineilor occidentali — enclava bască). Latina care stă la baza românei era o latină c o r e c t ă, nu o limbă amestecată sau puternic invadată de elemente din stratul anterior (comparația cu etimologia limbii grecești vechi, unde majoritatea lexicului e de origine obscură, e edificatoare). Prin corectitudine se înțelege conformarea la anumite norme; în cazul latinei vorbite la noi, nu este vorba, evident, de normele ciceroniene, ci de ale latinei convențional numite „vulgare", limba comună — *koiné* — a imperiului. Corectitudinea astfel definită nu constă numai în bogăția și varietatea lexicului, ci și în gramatică: sistemul cazurilor, simplificat față de latina epocii clasice, prezintă tocmai sincretismele din latina tîrzie, genetiv+dativ, acuzativ+ ablativ—caz prepozițional; genurile din latină se păstrează toate trei, nu în distribuția și cu caracterele formale clasice, ci cu acelea pe care ne permit să le deducem textele tîrzii și celelalte limbi romanice (tendința spre gruparea inanimatelor în genul neutru, pluralul neutru în *-a* și *-ora*,

acordul la plural al substantivelor neutre cu adjectivul de formă feminină). Flexiunea verbală este de asemenea bogată şi conformă normelor tîrzii (cu foarte puţine abateri, de dată incertă), dar conservatismul verbal e un fenomen general şi nu surprinde. În sfîrşit, este vorba de o latină care nu şi-a pierdut contactul cu imperiul, chiar după retragerea administraţiei romane din Dacia ; contactele mai susţinute sînt, în această perioadă tîrzie, cu Orientul, lucru care rezultă din caracteristicile formale şi semantice ale unor împrumuturi greceşti pătrunse în latina noastră pe cale orală.

Faţă de romanitatea din alte regiuni se observă unele deosebiri, care constau în esenţă în caracterul arhaic al latinei danubiene, provenit în parte din dezvoltarea izolată a acestei zone lingvistice (d u p ă secolul al VII-lea, cînd în Orient, greaca înlocuieşte latina ca limbă oficială) şi în caracterul ei rustic (reflectat în absenţa sau predominarea unor terminologii ; nici aici cronologia nu poate fi precizată). Acestea sînt, foarte pe scurt, rezultatele lingvistice ale romanizării şi în aceste domenii se poate dezvolta dorita colaborare cu ştiinţele istorice în sens restrîns.

PROBLEME DE ORTOEPIE ÎN VIITORUL *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*

DE

ION CALOTĂ

Ne propunem, în cele ce urmează, o discuție în legătură cu noul dicționar ortografic[1] proiectat, pornind de la macheta acestuia, publicată în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 117—129, ca și de la articolele care au anunțat și au prezentat acest dicționar[2]. Problemele ortografiei românești actuale ar fi meritat o dezbatere mai largă, în vederea îmbunătățirii continue a ortografiei noastre. În condițiile în care „dicționarul la care ne referim reprezintă a p l i c a r e a actualei ortografii, și nu m o d i f i c a r e a ei"[3], ne propunem să facem cîteva observații de amănunt, pentru aplicarea cît mai riguroasă și mai consecventă a actualei ortografii, în limitele normelor și principiilor în vigoare. Ar fi fost totuși momentul acum, după apariția cărții acad. Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, nu numai pentru aplicarea actualelor norme și principii, ci și pentru adoptarea unor modificări, precum introducerea lui *ĭ* (scurt), la care noi am fi adăugat notarea cu semnul scurtimii și a celorlalte elemente asilabice ale diftongilor, în favoarea căreia acad. Al. Graur a adus argumente peste care nu se poate trece : „Este nevoie de un semn în plus, chiar și numai în scopul de a simplifica scrierea, iar *i* scurt ar juca foarte bine acest rol. Cînd se pregătea noua ortografie din 1953, am pledat pentru *i* scurt, fără succes : mi s-a răspuns adesea, de persoane din public, că « ar fi greu de învățat », că trebuie să simplificăm, nu să complicăm. Dar complicațiile vin de la nepotriviri, nu de la numărul literelor ; dacă am avea un singur semn pentru *a* și *e*, de pildă, nu s-ar putea vorbi de o simplificare. Sînt de acord că pentru cei care au învățat să scrie într-un fel e greu să se deprindă cu alt fel, dar trebuie să ne gîndim în primul rînd să ușurăm munca copiilor, pentru care n-are de ce să fie grea scrierea cu *i* scurt, de vreme ce corespunde pronunțării cu care sînt obișnuiți"[4].

Deși introducerea lui *ĭ* (scurt), ca, dealtfel, notarea în general a oricărui element asilabic al diftongilor, ar fi reprezentat, după părerea noastră, un bun mijloc tocmai pentru a p l i c a r e a mai riguroasă a principiului fonetic, recunoscut ca principiu de bază al ortografiei românești[5], propunerea acad. Al. Graur, oricît de judicioasă și de bine argumentată, întrucît presupunea o m o d i f i c a r e, considerată, în mod exagerat, ca

---

[1] Pentru care vom folosi abrevierea DO.

[2] Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române*, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 279—288 ; Ion Coteanu, *Pentru un mare dicționar ortografic al limbii române*, în LR, XXV, 1976, nr. 4, p. 351—354 ; Mioara Avram, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 107—116.

[3] I. Coteanu, *Pentru un mare dicționar ortografic...*, p. 352.

[4] Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, § 141, p. 135—136.

[5] Vezi Mioara Avram, *op. cit.*, 1975, p. 283, 285.

o complicare, nu a fost luată în seamă. Este evident că aceasta ar fi însemnat o m o d i f i c a r e, după părerea noastră, utilă şi necesară, o modificare raţională şi simplificatoare, neradicală, iar nu o s c h i m b a r e, o r e f o r m ă ortografică, ceea ce, firește, nu e de dorit. Dar, în sfîrşit, dacă o reformă ortografică nu e de dorit, nu înseamnă, credem, că nu se acceptă nici un fel de modificare, nici chiar acelea menite să producă a p l i c a r e a „riguroasă şi mai ales consecventă"[6] a normelor ortografice şi ortoepice în vigoare.

În spiritul consideraţiilor de mai sus şi, cum spuneam, în limitele restricţiei despre care a fost vorba, facem observaţiile şi propunerile care urmează pe baza ultimei ediţii (a III-a, Bucureşti, 1971) a *Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*[7], a machetei viitorului *Dicţionar ortografic...* (DO), precum şi a articolelor prin care a fost anunţată şi prezentată această lucrare de o deosebită importanţă pentru cultivarea limbii naţionale. Subliniem, din capul locului, în dezacord cu unii dintre participanţii la dezbaterea din 8 decembrie 1976, organizată în cadrul Comisiei pentru cultivarea limbii a Academiei R.S. România[8], ca o latură pozitivă, proporţiile pe care le va avea DO, marea utilitate a introducerii sau, mai bine zis, a extinderii problemelor de morfologie, amploarea care se va da listei de cuvinte şi forme, care e realmente bine să cuprindă şi arhaisme, regionalisme şi termeni speciali, lucrarea fiind un dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române în general, nu numai al limbii române literare moderne sau contemporane. Nu este, oare, util şi necesar ca cei interesaţi să găsească în DO indicaţii normative în legătură cu scrierea *estimp* sau *iestimp*, cu pronunţarea şi silabaţia *boj-deu-că* sau *boj-de-u-că*, cu formele de singular *priveghi*, *priveghiu*, *priveghe*, *priveghie* sau cu cele de plural *priveghi*, *priveghii*, *priveghiuri* etc.?

Într-o lucrare specială, pe tema principiului fonetic[9], am arătat multe din inconsecvenţele care caracterizează ortografia noastră actuală, ca urmare a aplicării, uneori întîmplătoare, a atîtor principii ortografice: *fonetic*, *etimologic*, *morfologic*, *sintactic*, *silabic*, *simbolic*, *estetic*[10]. Într-o astfel de multitudine de principii, chiar dacă cel fonetic (de fapt fonematic sau fonologic) este recunoscut ca principiu de bază, ortografia românească capătă un caracter neunitar, eterogen, eclectic, prin care se explică multe dintre fluctuaţiile şi inconsecvenţele discutate. Parafrazînd pe Titu Maiorescu[11], vom spune că, spre deosebire de ortografiile anterioare, care erau întemeiate „pe un etimologism temperat prin concesii fonetice", ortografia noastră actuală este întemeiată „pe un fonetism temperat prin necesităţi etimologice", la care se adaugă şi alte feluri de „necesităţi", simbolice, estetice etc. Şi, din nefericire, nici măcar nu putem ieşi din

---

[6] Marina Rădulescu, *Dezbaterea cu privire la „Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române" — Academia R. S. România — Bucureşti, 8 decembrie 1976*, cronică, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 205.

[7] Pentru care vom folosi abrevierea ÎO.

[8] Vezi Marina Rădulescu, *op. cit.*, p. 205—206.

[9] Ion Calotă, *Principiul fonetic în ortografia românească actuală*, multiplicată la rotaprint în cadrul Centrului de ştiinţe sociale din Craiova al Academiei de ştiinţe sociale şi politice, Seria lingvistică XI, Craiova, 1971 (42 p.).

[10] Cf. Mioara Avram, *op. cit.*, p. 282—285.

[11] *Raport cetit în Academia Română (sesiunea generală de la 1880) asupra unui nou proiect de ortografie*, în *Critice*, vol. II, Bucureşti, 1915, p. 141.

această încurcătură : „Mi se pare clar că orice acțiune de reașezare a normelor ortografice va trebui să mențină toate aceste principii, fără să absolutizeze pe nici unul dintre ele. [...] Problema este în primul rînd o problemă de dozaj și de echilibru între diversele principii urmate"[12]. Dar cum de o „reașezare" a normelor ortografice nu este vorba deocamdată, întrucît viitorul dicționar „reprezintă a p l i c a r e a actualei ortografii, și nu *modificarea* ei", sîntem nevoiți să ne mulțumim cu ortogorafia actuală, așa eclectică și eterogenă cum e ea, și să recurgem doar la îmbunătățirea prin „cîrpeli": „Se știe că, din păcate, orice ortografie este imperfectă și că din principiu nu se pot aduce îmbunătățiri decît prin « cîrpeli » (ajustări)" [13].

Așadar, dacă ortografia devine un domeniu cvasi-închis, cum dicționarul la care ne referim este și ortoepic, ne oprim la domeniul pronunțării corecte, cu atît mai mult cu cît, așa cum rezultă din citatul reprodus de Mioara Avram[14] după Sextil Pușcariu și Teodor Naum[15], ortoepia este latura cea mai dificilă a unei astfel de lucrări normative. Ortoepia este într-adevăr dificilă, în ceea ce privește rostirile și formele „șovăitoare", fluctuante, mai ales din domeniul lexicului neologic, pe care însă numai uzul le poate fixa. Amintim aici celebra constatare saussuriană : „Ce qui fixe la prononciation d'un mot ce n'est pas son orthographe, c'est son histoire"[16]. Dar rostirea cuvintelor din fondul vechi și popular al limbii este de multă vreme stabilizată și totuși ortografia n-o reprezintă nici pe aceasta, asupra căreia nu există nici o îndoială, fie din „necesități" etimologice, fie din cauza tradiției, fie, în sfîrșit, din pricina unor impresii „estetice", așa cum se va vedea mai jos. Multe din neconcordanțele dintre scriere și pronunțare provin din cauza răsturnării raportului firesc dintre cele două elemente, din cauza fenomenului de uzurpare a importanței rostirii de către scriere, cum a apreciat foarte plastic F. de Saussure : „Langue et écriture sont deux systèmes de signes distincts ; l'unique raison d'être du second est de représenter le premier ; l'objet linguistique n'est pas défini par la combinaison du mot écrit et du mot parlé ; ce dernier constitue à lui seul cet objet. Mais le mot écrit se mêle si intimement au mot parlé dont il est l'image, qu'il finit par usurper le rôle principal ; on en vient à donner autant et plus d'importance à la représentation du signe vocal qu'à ce signe lui-même. C'est comme si l'on croyait que, pour connaître quelqu'un, il vaut mieux regarder sa photographie que son visage"[17]. Rămînem acum în domeniul cuvîntului vorbit, al rostirii. Vom urmări, așadar, indicațiile ortoepice din DO plecînd de la principiul formulat de Mioara Avram în articolul de prezentare a lucrării : „Ca principiu general, nu se dă pronunțarea cînd e egală cu scrierea..."[18]. Urmează să vedem acum în

---

[12] Mioara Avram, *op. cit.*, p. 285.

[13] *Ibidem*, p. 281.

[14] *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 114.

[15] Cf. și Sextil Pușcariu, *Rostiri și forme șovăitoare*, în vol. S. Pușcariu, *Cercetări și studii*, Ediție îngrijită de Ilie Dan, București, 1974, p. 405.

[16] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Al. Riedlinger, Paris, 1969, p. 53.

[17] *Ibidem*, p. 45.

[18] Mioara Avram, *op. cit.*, p. 112.

ce mod este aplicat acest principiu în macheta DO. La pagina 122 din LR, XXVI, 1977, nr. 2, apare cuvîntul *ie*, redactat ca articol, după cum urmează : „*ie* s.f. art. *ia*, g-d. art. *iei*, pl. *ii*, art. *iile* (sil. *i-i-*)". O astfel de redactare este realmente incompletă pentru un dicționar care se vrea și ortoepic. Există într-adevăr suficiente indicații ortografice și morfologice, dar indicațiile ortoepice sînt indirecte și insuficiente : indicarea accentului (*ie*, *ia* etc.) rezolvă numai problema silabației (*i-e*, *i-a* etc.), nefiind o indicație ortoepică, sau, eventual, fiind o indicație ortoepică...incorectă, dacă avem în vedere principiul mai sus citat că „nu se dă pronunțarea cînd e egală cu scrierea". Să fie, oare, pronunțarea acestui cuvînt egală cu scrierea *ie*? Evident că nu, căci lat. *linea* a evoluat în românește după cum urmează : *l'iňă* > *i̯i̯ă* > *i̯i̯e*. Așadar, adevărata rostire românească este *i̯i̯e*, articulat *i̯i̯a*, așa cum se și aude la vorbitorii care mai folosesc acest cuvînt, în conformitate cu fonetica vechiului fond lexical al limbii române, după care, într-o astfel de situație, nu avem a face cu hiaturile *i-e* și *i-a*, cum greșit apare în îo (§§ 30 și 31), ci cu două silabe din care cea de-a doua o constituie diftongii *i̯e* și *i̯a*, al căror *i̯* (semiconsonantic) este continuatorul lui *ń* din *l'iňă* (< *linea*). Am ajuns din nou la ortografie, care, în acest caz, nu are nici măcar „meritul" de a fi etimologică, de data aceasta din cauza unor impresii „estetice", ridicate la rangul de „principiu estetic" în ortografie, presupus de Mioara Avram „ca explicație a menținerii unor reguli stabilite mai demult în virtutea acestui principiu", care constă în „evitarea, acolo unde e posibil, a obținerii unor cuvinte prea lungi sau a repetării prea multor semne identice în unul și același cuvînt și mai ales în succesiune directă"[19]. Dar, în sfîrșit, dacă, dintr-un motiv sau altul, ortografia a rămas în neconcordanță cu pronunțarea, dacă ținem ca ortografia să rămînă la aceeași distanță față de „singura ei rațiune de a fi", rostirea, nici reversul, conformarea rostirii după forma scrisă, nu-l putem pretinde : cele două „sisteme de semne" rămîn distincte, continuîndu-și evoluția pe piste separate. Rezultă că viitorul DO, fiind și ortoepic, latură care ar fi bine să fie mult dezvoltată, atît în raport cu îo, cît, mai ales, în funcție de necesități, trebuie să indice și pronunțarea, cu mijloacele și semnele pe care le-a adoptat : *i̯i̯e* sau, cel puțin, *i̯e* (*i̯-ĭe*), dacă avem în vedere numai problema așazisului hiat, bineînțeles, făcînd abstracție de rostirea corectă a primei silabe. Articolul în discuție ar putea fi redactat aproximativ în felul următor : „*ie*, s.f., pr. *i̯-ĭe*, art. *ia*, pr. *i̯-ĭa*, g. -d.art. *iei*, pr. *i̯-ĭeĭ*, pl. *ii*, pr. *i̯ĭ*, art. *iile*, pr. *i̯-ĭile*". La fel ar trebui procedat cu toate cuvintele și formele vechiului fond lexical, care nu cuprind nici unul dintre hiaturile *i-e*, *i-a*, *i-i* (care apar eronat în îo, §§ 30, 31, 32) : *vie*, pr. *vi̯e*, *știe*, pr. *ști̯-ĭe*, *via*, pr. *vi̯-ĭa*, *știa*, pr. *ști-i̯a*, *ființă*, pr. *fi-i̯nță* etc. De asemenea, chiar formularea citată, după care „nu se dă pronunțarea cînd este egală cu scrierea", îngăduie, ba chiar impune, să se indice neapărat pronunțarea cînd nu este egală cu scrierea, în cazuri ca : *eu*, pr. *ĭeŭ*, *el*, pr. *ĭel*, *ei*, pr. *ĭeĭ*, *ea*, pr. *ĭa*, *ele*, pr. *ĭele*, *ești*, pr. *ĭeștĭ*, *este*, pr. *ĭeste*, *eram*, *erai* etc., pr. *ĭeram*, *ĭerăĭ* etc., nu atît pentru a se vedea că „se scrie, dar se pronunță" sau „se scrie, deși se pronunță", cît mai ales pentru a deter-

[19] Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii...*, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 284.

mina evitarea unor rostiri neromâneşti, de tipul *el, ăa, ęste* etc., care s-ar putea încadra în caracterizarea de „hideuses prononciations fondées sur l'orthographe"[20].

Spre deosebire de vechiul fond lexical, cuvintele fondului neologic şi-au constituit reguli aparte : acestora, de pildă, hiatul le este caracteristic. Este diferenţa pe care o subliniază Îo, în § 10 : „*E*, la început de silabă, precedat de vocală, în cuvintele din vechiul fond, se scrie şi se pronunţă *ie: baie, băieţi, cuie, femeie, ploaie, Ploieşti, voie* etc." şi în § 11 : „...*e* la început de silabă, precedat de vocală, în neologismele de tipul, *aed, alee, coexistenţă, idee, poem, poet*, se scrie şi se pronunţă *e*, nu *ie*. De la această regulă fac excepţie verbele a căror rădăcină se termină în *i (atribui, constitui)*, care se scriu şi se pronunţă la persoana a III-a cu *ie: atribuie, constituie*".

După această regulă, două cuvinte asemănătoare formal, unul din fondul vechi, *apropia*, celălalt din fondul neologic, *apropria*, urmează că ar trebui scrise ca atare, *apropi-a, apropi-em*, ca *apropri-a, apropri-em*, dar pronunţate diferit, conform cu regulile caracteristice fiecărui strat lexical în parte : *apropi-ĭa, apropi-ĭem*, spre deosebire de *apropri-a, apropri-em*. Din acest exemplu, ca şi din multe altele, rezultă, pe de o parte, că cele două straturi lexicale au norme diferite în ceea ce priveşte pronunţarea, iar pe de altă parte că norma este unică în ceea ce priveşte scrierea, în sensul că scrierea cuvintelor din vechiul fond este orientată după aceea a cuvintelor din fondul neologic.

Distincţia dintre cele două straturi lexicale ale limbii române, prin care se motivează o serie de grafii şi de rostiri contradictorii, a fost teoretizată de Emanuel Vasiliu[21], care arată că „distincţia « cuvinte din vechiul fond — cuvinte neologice » este o distincţie savantă, filologică, pe care este sigur că vorbitorul obişnuit nu o face"[22]. Mai departe, comentînd această distincţie, Em. Vasiliu, *Fonologia limbii române*, p. 96 şi urm., arată că pronunţarea veche, a cuvintelor din fondul vechi, se caracterizează prin prezenţa apendicelui asilabic *i̯, u̯, ĭ* înaintea vocalelor din propria serie de localizare, în timp ce absenţa acestuia reprezintă inovaţia şi caracterizează cuvintele din fondul neologic. Se creează, aşadar, distincţia dintre cuvintele cu pronunţare conformă cu uzul fonetic românesc, pentru fondul vechi, şi cuvinte cu pronunţare conformă cu uzul fonetic străin, pentru fondul neologic. Prin generalizare, pronunţarea conformă cu modelul străin a devenit sinonimă cu pronunţarea literară, de unde s-a tras concluzia, evident falsă, că pronunţarea conformă cu uzul fonetic românesc ar fi neliterară. Dar, cum vorbitorul obişnuit nu face distincţia dintre cele două straturi lexicale, în realitate se creează două uzuri lingvistice fundamentale, care generalizează, absolutizează fie una, fie cealaltă normă de rostire :

---

[20] Leonard Bloomfield, *Le langage*. Traduit de l'américain par Janick Gazio, Paris, 1970, p. 473.

[21] *Fonologia limbii române*, Bucureşti, 1965, şi, mai recent, în capitolul *Fonologia* din manualul Universităţii din Bucureşti, sub coordonarea acad. Ion Coteanu, *Limba română contemporană*, vol. I, Bucureşti, 1974.

[22] Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 96.

1) A rosti cuvintele ambelor straturi lexicale ca pe cele din fondul vechi, în manieră populară: *aléie, poieziie, creiátiie, contribuie, ierou, iepocă*, întocmai ca *știie, viie, priieteniie, apropiie, iel, ieste* etc.

2) A rosti cuvintele ambelor straturi lexicale ca pe cele din fondul neologic, adică în manieră cultă: *este, eram, el, ea, Nicolae, ploae, trebue, albie, vie, apropie, boer* etc., întocmai ca *boem, bielă, epocă, poem, creație* etc.

Cele două uzuri lingvistice fundamentale, în manieră populară și în manieră cultă, au ca element comun lipsa distincției dintre cele două straturi lexicale. Evident că există deosebiri, în ceea ce privește gradul de cultură, între vorbitorii care îmbrățișează unul sau celălalt mod de rostire, dar acestea nu sînt esențiale, pentru că, oricît ar părea de paradoxal, rostirea în manieră populară, care este cea autentic românească, nu caracterizează numai pe oamenii cu puțină instrucție, ci, în largă măsură, și pe vorbitorii cu instrucție superioară, în timp ce rostirea în manieră cultă, datorată influenței scrisului, caracterizează de obicei pe vorbitorii cu o instrucție medie.

Ar putea exista, în sfîrșit, și o a treia posibilitate, aceea de a rosti cuvintele fiecărui strat în maniera specifică, ceea ce presupune realizarea distincției despre care a fost vorba mai sus. Acest uz este însă foarte puțin răspîndit, el putînd caracteriza numai pe vorbitorul specialist, lingvistul, care are și cunoștințe teoretice, precum și un ascuțit simț al limbii, cu precizarea că acest uz este numai o posibilitate pedantă, căci, în realitate, și vorbitorul specialist aderă la unul din cele două uzuri fundamentale, în funcție de sentimentul său lingvistic, de atitudinea pe care o are față de tradiția sau inovația lingvistică.

Dacă ortografic se observă tendința scrierii în manieră cultă chiar și a unor cuvinte din fondul vechi, din punctul de vedere al pronunțării, lucrurile stau exact invers: uzul lingvistic cel mai frecvent, cel mai obișnuit și, se poate zice, cel mai „normal", adică cel mai conform cu specificul românesc, este rostirea cuvintelor ambelor straturi lexicale în manieră populară. Așa cum este și normal, adoptarea neologismelor presupune și adaptarea lor la sistemul limbii, de multă vreme constituit, prin întreaga sa evoluție, pînă în momentul împrumutului, ceea ce înseamnă încadrarea neologismelor în sistemul limbii, rostirea lor în manieră populară, și nu invers.

Una din particularitățile cele mai caracteristice ale „sistemului fonetic indigen al limbii române, în parte moștenit, în parte agonisit în cursul timpului"[23], este absența „cacofoniei hiatului"[24], adică „tendința ce se poate observa din cele mai vechi timpuri de a nu suferi bucuros două vocale învecinate cu caracterul lor silabic"[25], o adevărată predilecție pentru diftongii care urmează după o vocală din silaba precedentă, indiferent de timbrul celor două vocale silabice: *ba-ie, îmbă-ia, rî-ie, vo-ie, cu-iul, feme-ie, aschi-ie, copi-ii, ro-uă, plo-ua, mi-uară, o-uînd, fi-uul, ga-uură, do-uă* etc.

---

[23] Cf. S. Pușcariu, LR, II, *Rostirea*, București, 1959, p. 190.
[24] *Ibidem*, p. 418.
[25] *Ibidem*.

La adoptarea neologismelor de origine franceză procedeele de adaptare au fost diferite[26]. „În cele din urmă — spune acad. Al. Graur — s-a găsit alt procedeu care încetul cu încetul s-a generalizat: se iau cuvintele direct din franţuzeşte, dar sub forma lor scrisă, care de fapt reproduce pronunţarea lor de acum cîteva secole, mult mai apropiată decît cea de azi de originalul latin. Ele sînt citite ca şi cînd ar fi româneşti, adică se pronunţă consoanele finale, nu se ţine seamă de nazalizarea vocalelor etc."[27]. Exemplul pe care-l dă acad. Al. Graur este fr. *sentiment*. Noi vom face apel la alte exemple, cuvinte franţuzeşti care conţin grupuri vocalice susceptibile de a fi pronunţate în româneşte în una sau două silabe: *social, dialectal, immédiat, collégial, violent, accentuer, annuaire, circuit, diluer, diurne, Florian, Mariette, influent, insinuant, menuet, nation, orient, premier, situation, aviation, silhouette* etc. În cuvintele de tipul celor de mai sus, grupurile vocalice formează diftongi în rostirea franţuzească[28]: diftongul *ja (so-sjal, dja-lektal, ime-dja), jă (chris-tjă, Flo-rjă), jo (vjo-lă), jõ (na-sjõ), je (prə-mje), ɥe (dilɥe, aksă-tɥe), ɥi (sir-kɥi), ɥa* şi *jõ (si-tɥa-sjõ), ja* şi *jõ (a-vja sjõ), we (si-lwe* (-) *t (ə)* etc.

La pronunţarea acestor cuvinte în limba română, pe principiul că „sînt citite ca şi cum ar fi româneşti", deşi limba noastră posedă unii dintre aceşti diftongi, dat fiind faptul că vorbitorul de limbă română pleacă de la forma scrisă a acestor cuvinte, care reproduce aproximativ scrierea lor franţuzească *(social, imediat, violent, circuit, situaţie, aviaţie* etc.), el citeşte fiecare literă a grupului vocalic, o silabiseşte, rezultînd astfel două silabe în locul uneia singure: *soci-al, imedi-at, vi-olent, circu-it, situ-aţi-e, a-vi-a-ţi-e, si-lu-etă* etc. Fenomenul a fost observat de G. Ivănescu şi formulat ca regulă în 1935, referitor la diftongul *aŭ*: „Cînd un român, neobişnuit cu pronunţia limbii străine din care s-a împrumutat un cuvînt cu diftongul *aŭ*, pronunţă acest cuvînt, el desface, involuntar şi inconştient, diftongul în două silabe, realizînd astfel o adaptare a cuvîntului la propria lui pronunţie"[29].

Este fenomenul de diereză a diftongului prin care se ajunge la situaţia de vocale în hiat, pe care o recomandă ÎO şi, după cum apare în machetă, chiar şi DO, din păcate nu numai pentru neologisme, ci chiar şi pentru unele cuvinte din vechiul fond. Dar, după cum am văzut mai sus, nefiindu-i caracteristic pentru cuvintele din vechiul fond, limba română vorbită, populară şi chiar literară respinge hiatul, chiar şi în cuvintele fondului neologic, pe care le adaptează la fonetica vechiului fond lexical: „În gura oamenilor culţi ele sună *aviïaţie, Bulgariïa, casiïerie, recreïaţie, sociïal, ziïar, chestiïa*"[30]. O astfel de constatare a făcut şi Lidia Sfîrlea: „Contrar exigenţelor ortoepice, chiar şi neologismele s-au adaptat acestei rostiri: *aluziye, construyim, impetuwos, ziyar* etc."[31]. După cum se vede

---

[26] Vezi Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 280—281.

[27] *Ibidem*, p. 280.

[28] Vezi Léon Warnant, *Dictionnaire de la prononciation française*, Troisième édition revue et corrigée, Gembloux, 1968, s.v.

[29] G. Ivănescu, *Din fonetica evolutivă a limbii române (Cu cîteva discuţii de fonetică generală)* I. *Soarta diftongului latinesc aŭ*, în BIFR, II, (1935), p. 130.

[30] Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Ediţia a II-a, Bucureşti, 1947, p. 34.

[31] Lidia Sfîrlea, *Pronunţia românească literară. Stilul scenic*, Bucureşti, 1970, p. 58.

din exemplele citate aici mai sus, desfacerea diftongului în două silabe are ca rezultat hiatul celor două elemente vocalice, prin vocalizarea elementului asilabic al fostului diftong, dar, odată rezultat, hiatul nu poate fi tolerat și limba îl evită prin intercalarea unui element semiconsonantic între cele două vocale silabice, iar semiconsoana se grupează în silaba a doua. Așadar, evitarea hiatului se face în acest caz prin proteza unui element asilabic înaintea celei de-a doua vocale a hiatului, care are ca scop întărirea elementelor inițiale de silabă[32]. Urmează să vedem, în continuare, condițiile dependenței timbrului elementului asilabic intercalat între cele două vocale silabice. După Emanuel Vasiliu[33], care tratează la un loc cuvintele celor două straturi lexicale, deși face distincție netă între ele, „natura fonetică a acestui apendice, în speță localizarea lui, este determinată fie de natura vocalei precedente, fie de natura vocalei următoare"[34]. Referindu-se la această afirmație, Andrei Avram susține că „... factorul hotărîtor este, întotdeauna, vocala care urmează după semivocală. Timbrul elementului semivocalic precedat și urmat de vocală nu este determinat niciodată de timbrul vocalei precedente"[35]. Într-adevăr, cazul cel mai frecvent este ca timbrul elementului asilabic să depindă de locul de articulare al vocalei următoare, fiecare din cele trei semiconsoane fricative (*i̯*, *e̯*, *u̯*) constituindu-se ca apendice asilabic pentru seria sa de localizare. Semiconsoana fricativă palatală *i̯* devine apendice asilabic pentru vocalele anterioare *i* și *e*, cu care formează diftongii ascendenți *i̯i* și *i̯e*: *cre-i̯ind*, *contribu-i̯e*, ca *fi-i̯ind*, *trebu-i̯e* etc. Semiconsoana fricativă velară *e̯* nu apare în neologisme, ci, foarte rar, ea poate fi presupusă ca apendice asilabic într-o formă ca **măduẹ̯ă*, dezvoltată din fonetismul etimologic *măduuă* (<lat. *medulla*), căci fonetismul dialectal *mădugă* nu poate fi explicat decît prin acest intermediar. Semiconsoana fricativă labială *u̯* devine apendice asilabic pentru vocalele posterioare *u* și *o*, cu care formează diftongii ascendenți *u̯u* și *u̯o*: *nați-u̯une*, *vi-u̯olent*, ca *ga-u̯ură*, *sca-u̯un*, *no-u̯or*, *frăți-u̯or* etc.

Există însă și situații cînd timbrul elementului asilabic intercalat între cele două vocale silabice depinde de vocala precedentă. Așa, de pildă, elementul asilabic *i̯* poate preceda nu numai vocale din propria serie de localizare (*i* și *e*), ci și vocalele silabice *a*, *o* și *u*.

Vocala *a* este precedată de elementul asilabic *i̯*, dacă vocala silabică precedentă este *i*: *imedi-i̯at*, *gardi-i̯an*, *soci-i̯al*, *avi-i̯ați-i̯a* etc., întocmai ca *vi-i̯a*, *și-i̯a*, *mi-i̯a* etc., din fondul vechi. Dacă vocala precedentă este *e*, atunci elementul asilabic poate fi ori semiconsoana *i̯* (*cre-i̯a*, *recre-i̯ație* etc.), ori semivocala *e̯* (*cre-e̯a*, *recre-e̯ație*, *ide-e̯al*, *re-e̯alitate* etc.). În toate aceste situații se poate presupune o acomodare vocalică progresivă a apendicelui asilabic „normal" *i̯* la vocala palatală precedentă: **gardi-i̯an* > *gardi-i̯an*,* *cre-i̯a* > *cre-i̯a* etc.

Vocala *o* poate fi precedată de elementul asilabic *i*, dar acesta nu are rol de apendice, ci este etimologic: *ma-i̯or*, *ma-i̯ou*, *ta-i̯or*, ca *bălă-i̯or*,

---

[32] Cf. Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 22; cf. și Lidia Sîrlea, *op. cit.*, p. 58—64.

[33] *Fonologia limbii române*, p. 98—99.

[34] *Ibidem*, p. 98.

[35] A. Avram, *Interpretarea fonologică a semivocalelor inițiale de silabă în limba română*, în SCL, XVII, 1966, nr. 5, p. 534.

fu-i̯or, *busu-i̯oc*. Pentru vocala *u* precedată de elementul asilabic *i̯* nu avem decît cuvinte din fondul vechi, în exemple precum *cu-i̯ul*, unde fricativa palatală de asemenea nu are rol de apendice asilabic, ci de sunet etimologic.

În sfîrșit, elementul asilabic *u̯* poate preceda, în afară de vocalele din propria serie de localizare, și vocalele centrale *a*, *ă*, *î*. Fricativa labială *u̯* precedă pe *a*, cînd vocala precedentă este *u* : *dilu-u̯a*, *anu-u̯ar*, *situ-u̯a̯ți̯e* etc., întocmai ca *lu-u̯a*, *subsu-u̯ară* din fondul vechi. Și în acest caz se poate presupune aceeași acomodare vocalică progresivă a apendicelui asilabic „normal" *î* la vocala labială precedentă : **dilu-i̯a* > *dilu-u̯a*.
Același lucru cu vocalele *ă* și *î*.

Dacă vocala precedentă este *u*, *ă* și *î* din silaba următoare sînt precedați de elementul asilabic *u̯* (<**î*) : *dilu-u̯ăm*, *accentu-u̯ăm*, *dilu-u̯înd*, *accentu-u̯înd*, ca *lu-u̯ăm*, *lu-u̯înd*. Dovadă este forma populară de gerunziu *lun(d)*, care provine de la o formă *lu-u̯und* (< *lu-u̯înd*).

Din exemplele de mai sus rezultă că, dacă vocalele anterioare și posterioare au ca apendice asilabic pe *i̯* și, respectiv, *u̯*, apendicele fiind determinat de propria lor localizare, în schimb vocalele centrale, în special *a*, pot avea ca apendice asilabic atît semiconsoana velară *i̯*, depinzînd de propria lor localizare, cît și celelalte semiconsoane, *i̯* și *u̯*, ba chiar și semivocala *e̯*, depinzînd de locul de articulare al vocalei din silaba precedentă cu care formează hiat. Cum însă, așa cum arătam, semiconsoana fricativă velară *i̯* nu apare ca apendice asilabic pentru propria ei serie de localizare decît ca posibilitate, rezultă că, de fapt, vocala *a* este singura vocală al cărei apendice asilabic este altul decît cel propriu, anume *i̯* sau *u̯*, singura vocală al cărei apendice asilabic este determinat de locul de articulare al vocalei din silaba precedentă cu care intră în hiat. Așadar, cînd *a* urmează după o vocală anterioară din silaba precedentă, apendicele asilabic cu rol de protează este *i̯* sau *e̯* (*labi-i̯al*, *bili-i̯ar*, *spați-i̯at* sau *ide-e̯al*, *re-e̯al*, *recre-e̯ați̯e*, *le-e̯al*), în timp ce, cînd urmează după vocala posterioară *u*, apendicele asilabic este *u̯* : *anu-u̯ar*, *actu-u̯al*, *vizu-u̯al*, *dilu-u̯a*, *accentu-u̯a*, *insinu-u̯a*, *situ-u̯a̯ți̯e* etc.

Trebuie precizat că fricativa labială *u̯* din exemple ca *ro-u̯ă*, *no-u̯ă*, *plo-u̯înd*, *do-u̯a*, căreia Em. Vasiliu[36] îi stabilește o „localizare labio-velară", nu are funcție de apendice, ea fiind acolo un sunet etimologic sau analogic și numai de aceea are o prezență „obligatorie", nu pentru că urmează după *o* din silaba precedentă, căci ea poate urma foarte bine și după alte vocale în exemple ca *pi-u̯ă*, *stea-u̯a* etc., cuvinte în care de asemenea este un sunet etimologic.

Pe lîngă rostirea în două silabe, între care se intercalează un element asilabic, a grupurilor vocalice comentate mai sus, mai există încă un tip de rostire a acestora în neologisme : *acți̯une*, *soci̯al* > *soc̑al*, *soci̯etate* > *socetate*, *accentu̯a*, *dilu̯a*, *anu̯ar*, *Flori̯an*, *Mari̯eta*, *Mari̯ana*, *naț̑iune*, *premi̯eră*, *situ̯a̯ți̯e*, *avi̯a̯ți̯e*, *manu̯al* etc. Dacă fenomenul disocierii diftongului, însoțit de proteza unui element asilabic, caracterizează „oamenii culți", cum afirma acad. Iorgu Iordan în citatul reprodus mai sus, rostirea cu diftong, care are, cum vom vedea, două explicații, caracterizează, pe de o parte, pe oamenii cu o instrucție incompletă și sumară, care au și o exprimare negli-

[36] Em. Vasiliu, *op. cit.*, p. 99, § 2,1.4.3.2.

jentă, iar pe de altă parte pe vorbitorii cu instrucţie superioară care cunosc şi folosesc alternativ româna şi franceza, suferind influenţa fenomenului de bilingvism cultural[37], dat fiind faptul că, aşa cum am văzut mai sus, toate grupurile vocalice citate formează în franţuzeşte diftongi.

Să urmărim acum mecanismul producerii fenomenului. Pe de o parte, vorbitorii simpli, care iau cunoştinţă de aceste cuvinte de obicei pe cale orală, auzindu-le de la oamenii instruiţi, le apropie formal de cuvinte din fondul vechi care au în aceeaşi poziţie diftongi şi le pronunţă ca atare, ajungînd la contragerea celor două vocale silabice într-o singură silabă, la fuzionarea acestora într-un diftong ascendent, adică la fenomenul de sinereză, care se produce prin consonantizarea[38] primei vocale a hiatului, deoarece aceasta are apertura mai mică decît cea de-a doua: *avi-aţi-e* > *a-vi̯a-ţi̯e* (evoluat, în unele graiuri, cele în care *ţ* are timbru velar, la *a-vi̯a-ţă* < *a-vi̯a-ţe*), *casi-eri-e* > *ca-si̯e-ri̯e* > *ca-se-ri̯e*, *cantoni-i̯er* > *cantoni̯er* > *cantoner*, întocmai ca în cuvîntul vechi *pri-i̯eten* > *pri̯e-ten* > *preten* (*pretin*). Pe de altă parte, la vorbitorii care cunosc şi folosesc curent şi franceza e de presupus că se petrece fenomenul de influenţă a limbii franceze, de pronunţare a limbii române cu bază de articulaţie franţuzească, fiindcă la aceştia apar şi unii diftongi franţuzeşti, inexistenţi şi imposibili în limba română: *menu̯et*, *silu̯etă*, *Manu̯ela*, *circu̯it* etc.

Sigur că, din punctul de vedere al normei ortoepice româneşti, rostiri ca *Mari̯ana*, *Mari̯eta*, *soc̆al*, *socetate*, *naţi̯une*, *situaţi̯e*, *acţi̯une*, *idi̯ot*, *actu̯al*, *vizu̯al*, *virtu̯al*, *bibli̯otecă* (> *bibliotecă*) etc., chiar dacă sînt mai apropiate de rostirea franţuzească (cu excepţia lui *bibli̯otecă*), sînt neglijente şi trebuie evitate. În schimb, celălalt procedeu, anume diereza diftongului şi evitarea hiatului prin proteza unui apendice asilabic, din moment ce caracterizează rostirea firească a vorbitorilor culţi, nu pe cea afectată, „hiperliterară", credem că trebuie acceptat, cel puţin din punctul de vedere al ortoepiei, ceea ce impune indicaţii de pronunţare în acest sens în DO.

---

[37] Cf. Iorgu Iordan, *Bilingvism în domeniul romanic*, în SCL, XXIV, 1973, nr. 2, p. 135.
[38] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală*..., p. 34.

VALERIA BOTIȘ, MARIA VULIȘICI ALEXANDRESCU, IOAN COMĂNESCU, *Sintaxa propoziției. Texte și analize*, Timișoara, Editura Facla, 1977, 149 p.

Sintaxa propoziției se înscrie în seria bogat reprezentată în ultima vreme de culegeri de texte, de analize și exerciții gramaticale. Spre deosebire de majoritatea lucrărilor de acest fel, destinate, în primul rînd, elevilor, cartea de care ne ocupăm „a fost elaborată din dorința de a pune la dispoziția *studenților de la facultățile de filologie*, precum și *a profesorilor de limba română* (subl. ns.—*G.P.D.*) un bogat și variat material...". Dar, după cum se va vedea, diferența de nivel științific se manifestă mai puțin în concepția care a stat la baza selecției și a analizei textelor, cît mai ales în privința inventarului de clase și de situații discutate. Așa se explică luarea în discuție a unor categorii pe care programele școlare nu le prevăd: elementul predicativ suplimentar, complementele opoziționale, cumulativ și de excepție sau a unor situații constituind excepții de la regulile curente ale limbii române, cum ar fi excepțiile privind cazul subiectului sau prepoziția complementului direct.

Culegerea urmărește numai nivelul propoziției, limitînd analiza la părțile de propoziție. Analiza părților de propoziție se realizează în cadrul propozițiilor independente, dar și în cadrul frazelor formate prin subordonare, „pentru a putea arăta funcția sintactică a pronumelor relative și a adverbelor relative în propozițiile subordonate pe care le introduc".

Cartea cuprinde trei părți.

P a r t e a I este o culegere de texte literare repartizate pe părți de propoziție, în care sînt grupate separat texte pentru analiza subiectului, altele pentru analiza predicatului verbal, altele pentru cel nominal etc. În cadrul fiecărui text, cuvintele avînd rolul părții de propoziție pentru care s-a recomandat textul sînt marcate cu alt caracter de literă: în locul „dreptelor", se folosesc „cursivele".

Inventarul de părți de propoziție, ordonarea lor, ca și concepția care a stat la baza selectării textelor reflectă fidel concepția și soluțiile de interpretare ale Gramaticii Academiei.

Meritul autorilor constă în aceea că alegerea textelor nu s-a făcut la întîmplare. S-au ales texte cuprinzînd cele mai variate posibilități de exprimare pentru fiecare parte de propoziție. De exemplu, în cazul complementului direct, s-au ales texte cu complement intern, cu dublu complement, cu complement direct reluat și anticipat, cu complement precedat de *la* cu valoare cantitativă, cu complement exprimat prin substantiv, prin diverse feluri de pronume, inclusiv prin pronume reflexiv, prin pronume relativ precedat de altă prepoziție decît *pe*, prin numeral, prin infinitiv, supin, prin adverb substantivizat. S-au ales texte care să conțină, pe lîngă cazurile clare, și excepțiile, avîndu-se ca punct de reper situațiile comentate de Gramatica Academiei și recomandîndu-se în subsolul paginii soluțiile propuse de ea. De exemplu, în cazul subiectului, s-au inclus texte în care subiectul se exprimă prin *cu toții*, *ai casei*, *ai lui*, *de aceia*, prin pronume relativ în dativ sau precedat de prepoziție. Astfel că fiecare text conține un element sintactic nou față de textele anterioare.

Cîteva neglijențe tipografice și erori strecurate în prima parte: la capitolul *Subiect*, în textele 6, 10, 16, nu sînt indicate grafic toate subiectele; la capitolele *Atribut substantival* și *Atribut pronominal*, în textele 3 și, respectiv, 2, 3 și 9, nu sînt semnalate toate atributele. La p. 13, nota 6, în construcția: *...altfel, vei fi respins cu revolta cui se apără de un atentat la pudoare*, pronumele relativ *cui* este în cazul genitiv, și nu dativ. La p. 25, în textul 6: *...și mîine duceți-vă la Cotigeoaia*, interpretarea pronumelui reflexiv ca obiect direct nu este potrivită, deoarece *a duce pe cineva și a se duce* sînt unități lexicale distincte. La p. 28, în textul 12: *...pline de văgăuni și de sute de scorburi*, grupul *de scorburi* apare cu funcție de complement indirect; or, relațiile sintactice, din pricina numeralului *sute*, cu valoare substantivală, sînt altele. La p. 37, în textul 10: *Din pricina asta...*, este subliniat ca intrînd în componența complementului de cauză și cuvîntul *asta*, deși comportamentul lui adjectival este neîndoielnic.

Întrucît s-a folosit procedeul explicării în note a construcțiilor mai speciale, credem că, pe aceeași linie, ar fi fost utilă și discutarea următoarelor situații: *cel ce* (text 13, *Subiect*), *neavînd ce-i face* (text 14, *Predicat*), *era cășunată* (text 10, *Predicat*), *asemenea cuvînt* (text 8, *Atribut adjectival*), *nici un fel de Budule* (text 11, *Atribut adjectival*), cu atît

mai mult cu cît soluțiile recomandate, pentru unele din ele, nu sînt singurele posibile și nu sînt fără de cusur.

Partea a II-a este o culegere de 100 de texte analizate sintactic. Notarea grafică a analizei este simplă, ușor de urmărit, înregistrîndu-se funcția sintactică, termenii aflați direct în relație și sensul relației, precum și cazul. Ca și în prima parte, textele sînt alese cu grijă, iar analizele corect făcute. Soluțiile de interpretare sînt cele ale Gramaticii Academiei cu o singură excepție (necomentată de autori) privind cazul elementului predicativ suplimentar exprimat prin adjectiv sau substantiv fără prepoziție, atunci cînd elementul predicativ se raportează la complementul direct, și nu la subiect (ex. *Se gîndi... la viața lui...și o găsi stearpă și rușinoasă*, text 44; vezi și textele 70, 76), situație în care autorii indică acuzativul, și nu nominativul. Probabil că s-au condus după acordul cu numele regent, pierzînd din vedere că asemenea construcții sînt eliptice, fiind ,,contrageri" din: *au găsit că ea (viața) era stearpă și rușinoasă*.

Analizele, efectuate potrivit constrîngerilor formulate de Gramatica Academiei, ajung, uneori, la soluții nesatisfăcătoare. Este, de exemplu, cazul pronumelor relative precedînd verbe aspectuale sau modale. În construcțiile: *...pe care urmează să le folosească* (text 7) și *...orice om de la care poți să înveți ceva* (text 35), pronumele relative *pe care*, *de la care* sînt raportate la verbele *să folosească*, *să înveți*, fără nici un comentariu privind includerea lor în propoziția anterioară.

Cîteva omiteri și erori strecurate în partea a doua. Din analiza textului 7 lipsește cuvîntul *temeinic*, iar din textul 50 cuvîntul *l-*. În textul 72, dependența cuvintelor *universalitatea* și *umanistic* este greșit trasată. Cazul cuvintelor *instalat* (text 58), *dublă* (text 60), *păzite* (text 73) este nominativ, și nu acuzativ, toate fiind dependente de subiect. Cazul cuvintelor *compoziției secrete* din construcția *datorită compoziției secrete* (text 91) este dativ, și nu genitiv. Cazul cuvîntului *nopții* din construcția *în timpul nopții* (text 93) este genitiv, și nu acuzativ. Credem că ar fi fost util să se marcheze grafic distinct complementele directe sau indirecte dublu exprimate (deci reluarea și anticiparea complementului), pentru a se evita confuzia cu situația sintactică a două părți de propoziție referențial deosebite.

Partea a III-a, concepută în scopul învățării prin autoverificare, este alcătuită din *Exerciții de rezolvat* și *Răspunsuri. Exercițiile* includ o culegere de texte, unde, în cadrul fiecărui text, se analizează una, maximum două situații sintactice. Pentru fiecare situație analizată se indică două, trei sau chiar patru soluții, dintre care numai una este corectă, restul fiind greșite. *Răspunsurile* dau soluția corectă și pe cea sau pe cele greșite, precum și argumentele care au condus la decizia dată.

Noutatea cărții, în ansamblul culegerilor apărute pînă acum, constă în această parte a III-a, care reprezintă, în fond, o listă de erori posibile în interpretarea sintactică și atrage atenția asupra necesității stabilirii de criterii în funcție de care să se decidă ,,justețea" unei soluții.

În încercarea autorilor de ,,justificare" a unei soluții și de ,,combatere" a celorlalte, găsim elemente de sintaxă teoretică, constînd în stabilirea criteriilor de identificare și delimitare a părților de propoziție. ,,Justificările" autorilor includ și explicații nesatisfăcătoare.

În distingerea numelui predicativ exprimat prin substantiv fără prepoziție de complementul direct (vezi textele 11, 19, 51, 55, 73, 77), s-a recurs la calitatea de verb copulativ sau de verb tranzitiv a regentului. Or, nu s-a făcut o demonstrație, ci s-a transpus aceeași problemă în alți termeni. Criteriile propuse sînt inoperante, dacă ne gîndim că se definește complementul direct prin verbul tranzitiv și numele predicativ prin verbul copulativ, iar, la rîndul lor, verbul tranzitiv și cel copulativ se definesc prin vecinătatea complementului direct și, respectiv, a numelui predicativ.

Pentru a deosebi elementul predicativ suplimentar, cînd acesta se referă la subiect, de numele predicativ (vezi textele 8, 49, 66, 73, 102), criteriul la care se recurge este calitatea de verb predicativ sau de verb copulativ a regentului. Or, delimitarea celor două clase de verbe este la fel de neclară, de nesigură, ca și distincția inițială. De altfel, apar și comentarii inexacte: ,,În exemplul *se arătă mihnit* verbul *se arătă* nu este verb predicativ, ci copulativ, avînd sensul de *a deveni*" (p. 124).

Pentru a deosebi elementul predicativ suplimentar, cînd acesta se referă la complementul direct, de situația sintactică a două complemente directe raportate la același verb (vezi textele 79, 80, 95), s-a recurs la calitatea de verb dublu tranzitiv, într-o situație, și de verb cu un singur complement direct, în alta. În textul 79, pentru a demonstra că ceea ce urmează după verb nu are funcție de complement direct, se dă următoarea explicație: ,,Verbul *a socoti* este un verb tranzitiv care nu poate guverna concomitent două complemente directe". Un asemenea comentariu ar fi trebuit să fie o concluzie la o argumentare prealabilă, și nu un punct de plecare.

Confuze sînt și criteriile formulate pentru deosebirea complementelor de agent, de cauză și indirect, mai ales în situația în care regentul face parte din clasa verbelor care nu admit combinarea cu un subiect animat, ,,autor" al

acțiunii. În textul 108: *...am ajuns încetul cu încetul să mă dumiresc asupra pornirilor de care sînt stăpînite deosebitele popoare...*", existența unui complement de agent se argumentează astfel: „Partea de propoziție exprimată prin pronumele relativ *de care*...arată autorul (sic!) acțiunii (sic!) exprimate de verbul *a stăpîni* la diateza pasivă *(sînt stăpînită de către pornirî)*". Tot criteriul „autorului acțiunii" (sic!) este adus în discuție și într-o construcție ca *podidită de plîns* (text 59), în funcție de care autorii recunosc grupului *de plîns* calitatea de complement de agent.

Ceea ce se poate reproșa, în general, acestei cărți, avînd în vedere că se adresează studenților, este ignorarea tuturor cercetărilor mai noi privind definirea și delimitarea părților de propoziție și rămînerea la o bază teoretică schematică și, în multe privințe, confuză. De asemenea, este surprinzător faptul că se reduce sintaxa propoziției la operația de recunoaștere a părților de propoziție.

Gabriela Pană-Dindelegan

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice, de Mirela Teodorescu și Ion Gheție. București, Editura Academiei R. S. România, 1977, 208 p. + facsimile

Semnalat cu aproape șase decenii în urmă de către Andrei Bîrseanu, *Manuscrisul de la Ieud*, unul din cele mai interesante texte vechi românești, nu a cunoscut pînă în prezent o ediție științifică, incluzînd un studiu integral.

Este adevărat că Ion Bianu a pus manuscrisul la dispoziția cercetătorilor, prin reproducerea anastatică a facsimilelor, în cadrul colecției *Texte de limbă din secolul XVI* (București, 1925), apărută sub egida Academiei Române; considerațiile ilustrului cărturar care precedă facsimilele nu rezolvă însă nici pe departe numeroasele probleme de ordin filologic și lingvistic ridicate de cercetarea manuscrisului.

După *Cuvînt înainte* (p. 5—7), ediția de față, întocmită de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, cuprinde două ample și aprofundate studii: unul, filologic (p. 7—59), celălalt, lingvistic (p. 59—142). În primul studiu, editorii aduc interesante contribuții în legătură cu: datarea și localizarea manuscrisului, unele chestiuni de filiație, persoana copistului, raportul dintre textul slav și cel românesc al *Legendei duminicii* etc. Studiul de limbă relevă aspecte deosebit de importante legate de grafie, fonetică, morfologie, formarea cuvintelor, sintaxă și lexic.

A doua parte a volumului cuprinde transcrierea celor trei texte diferite care alcătuiesc *Manuscrisul de la Ieud*, și anume: I. *Legenda duminicii* (f. 170^{v}—183^{v}), scriere slavo-română, II. *Învățătura la Paști* (f. 183^{v}—189^{v}), III. *Învățătura la cuminecătură* (f. 189^{v}—193^{v}). Ediția se încheie cu un *indice de cuvinte* și *facsimilele* celor trei texte.

Pe baza analizei a numeroase fapte de ordin lingvistic, filologic și grafic, Mirela Teodorescu și Ion Gheție ajung la concluzia că aceste texte sînt copii, scrise în jurul anului 1630[1], și nu originalele traducerilor din slavonește. Textele au fost traduse în Muntenia sau în sudul Transilvaniei de persoane vorbind graiuri de tip muntenesc, copiate apoi în Moldova și transcrise, în fine, în forma în care au ajuns pînă la noi, în Maramureș. În această ultimă formă, ele sînt, probabil, opera unui călugăr ucrainean, deprins cu scrierea chirilică, dar care stăpînea în chip imperfect limba română, ceea ce explică prezența unor grafii insolite (de exemplu ѕ în loc de ѫ cu valoarea [ă]: кѕрѣѕшн (I, 171^{v}/9—10), ѡкинѕчюрѣ (II, 189^{r}/18), ѧѕкрѣѕѕ (3 sg.; I, 175^{r}/14), сѫмѣѫтѕ (I, 175^{r}/13).

---

[1] În ultimul timp, s-au publicat mai multe articole în care autorii susțin, fără o fundamentare științifică, că *Manuscrisul de la Ieud* ar data de la sfîrșitul secolului al XIV-lea (cf. D. Șerbu, *Manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud. Mărturie documentară a vechimii limbii române*, în „Tribuna" XXI (1977), nr. 8, 24 februarie, p. 6, și nr. 9, 3 martie, p. 8; Miron Blaga, *Manuscrisul românesc din „Sbornicul de la Ieud" cel mai vechi monument de grai românesc*, în „Cronica" 33 (603), 1977, 19 august, p. 8; vezi și critica acestor păreri la Alexandru Mareș, *Cînd au fost scrise textele românești manuscrise din „Codicele de la Ieud"*, în „Tribuna", XXI (1977), 9 iunie, p. 5; G. Mihăilă, *În legătură cu vechimea „Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud"*, în „România literară" X (1977), nr. 26, 30 iunie, p. 8; Iorgu Iordan, *„Cronica", revistă de cultură generală, Iași*, în LR XXVI, 1977, nr. 5, p. 583—584.

În ceea ce privește studiul de limbă, editorii ne avertizează că „nu conține o descriere exhaustivă a particularităților lingvistice relevabile la o cercetare conștiincioasă a textelor" (p. 59). Pentru a justifica acest punct de vedere, editorii arată că, dacă nu ar fi operat o selecție, ar fi încărcat, în mod fatal, lucrarea cu un mare număr de particularități lipsite de importanță pentru caracterizarea limbii *Manuscrisului de la Ieud*.

Deosebit de interesante sînt capitolele consacrate grafiei și foneticii. Se discută pe larg, cum e și firesc, prezența rotacismului din ultimele două texte, fenomen fonetic în declin în graiul maramureșean după anul 1630, data presupusă a copierii *Manuscrisului de la Ieud*. Autorii menționează, de asemenea, unele fapte de grafie cu ajutorul cărora se pot descifra diferitele intervenții făcute în unele texte ale manuscrisului de alte patru persoane. În ceea ce privește grafia, credem că ar fi trebuit menționată suprascrierea grupului final GT într-un nume propriu ca *Ioan Zlatoust* (f. 183^{v}/11).

În capitolele consacrate gramaticii și lexicului găsim numeroase date interesante pentru cunoașterea istoriei limbii române din primele decenii ale secolului al XVII-lea.

Am adăuga următoarele fapte de morfologie care ar fi meritat să fie notate : substantivul articulat *lucrul* precedat de articol nehotărît *(un lucrul* f. 193^{r}/4), *înșine* (f. 193^{v}/18) — neprecedat de pronume personal.

În legătură cu sintaxa frazei, socotim că propoziția subordonată (introdusă prin conjuncția *că)* din enunțul : *Și așea mă voiu giura...că aceaste tremitere iaste de la tatul nevădzut* (f. 178^{v}/6—11) este completivă indirectă, și nu directă (p. 125).

În privința conjuncțiilor introductive ale frazelor (vezi p. 126, unde se arată că „o caracteristică a limbii vechi românești, prezentă și în *Manuscrisul de la Ieud*, o constituie folosirea curentă a unor conjuncții ca element introductiv în frază"), credem că această chestiune este de fapt legată de editarea textelor, deoarece gruparea enunțurilor în fraze — în cazul vechilor texte — este o problemă susceptibilă de diferite interpretări.

Cît despre exemplele privitoare la anacolut de la p. 128, acestea ar fi trebuit analizate mai pe larg.

Pentru istoria lexicului limbii române și a formării cuvintelor ne sînt furnizate (p. 109—115, 128—142) multe elemente importante. Nu ar fi fost lipsită de interes o statistică a frecvenței sinonimelor, pentru a se vedea care sinonim este mai frecvent în comparație cu altul (sau altele) din lanțul sinonimic (ca, de ex., *popă* de 6 ori, *preut* de 4 ori). Un paragraf privitor la nume proprii de persoane și de locuri, fie el cît de scurt, ar fi fost binevenit.

Nu totdeauna se precizează localizarea unor documente citate în studiul de limbă (de exemplu la p. 136, unde se menționează „într-un document din 1674").

În legătură cu derivarea prefixală, relevăm că unele formații cu prefixe apar în corelație cu cuvîntul de bază : *și-mi* ***găvozdiră*** *mînule și-mi* ***prigvozdiră*** *picioarele* (f. 174^{r}/16—17).

★

Transcrierea textelor este făcută cu o deosebită acurateță. Editorii au reușit, pe baza analizei grafemelor, să descifreze „care este limba textului", și nu să stabilească „limba (pronunțarea) scribului" (p. 146).

Fără îndoială că au existat greutăți destul de mari în transcrierea textelor din cauza unor forme insolite explicabile prin originea străină a scribului. Ion Gheție și Mirela Teodorescu n-au recurs însă la facila cale „a românizării" limbii manuscrisului, ceea ce „ar fi dus, de fapt, la uniformizarea limbii și într-un fel chiar la reconstituirea prototipului" (p. 146) ; ei s-au străduit, și au reușit cu succes, să deosebească particularitățile pur grafice ale copistului de cele avînd acoperire în modul particular în care el vorbea românește.

Aparatul critic are două secțiuni : în prima au fost consemnate grafiile eronate sau datorite manierei particulare a scribului de a reda în scris unele sunete românești ; de asemenea, s-au notat modificări operate de copist, intervențiile altor persoane, precum și alte lecțiuni posibile ale unor grafii interpretate de editori într-un anumit fel. A doua secțiune se prezintă diferit la textul nr. I, față de II și III. În ultimele două, au fost notate în aparat diferențele constatate în versiunile din *Cazania a II-a* coresiană și din *Codicele Todorescu* (la textul nr. II) sau numai din Cazania coresiană (la textul nr. III).

Întrucît originalul textului nr. I nu este cunoscut pînă în prezent, iar versiunea din *Codicele Sturdzan* a *Legendei duminicii* prezintă un număr foarte mare de deosebiri, editorii au reprodus integral, în cel de-al doilea aparat, textul din *Codicele Sturdzan*. Toate textele din cel de-al doilea aparat critic au fost reproduse conform acelorași principii de transcriere interpretativă ca și textele din *Manuscrisul de la Ieud*.

Indicele cuprinde toate cuvintele existente în paginile celor trei texte ale *Manuscrisului de la Ieud*. Pentru a se ușura consultarea indicelui, cuvintele-titlu au fost notate în forma curentă din limba română literară

actuală. În interiorul fiecărui articol, variantele și formele aceluiași cuvînt au fost reproduse în grafie chirilică.

În ceea ce privește variantele, acestea au fost înregistrate și separat, numai în cazul în care încep cu altă literă decît a cuvîntului-titlu, cu trimitere la articolul unde apar, ca, de exemplu: *părăție* v. *împărăție*, *îmbla* v. *umbla*. Credem însă că notarea variantei ar fi fost necesară și în alte cazuri în care aceasta diferă de cuvîntul-titlu, nu numai prin litera inițială: *prespre* v. *peste*, *rădica* v. *ridica*, *părete* v. *perete* etc.

Indicele, întocmit cu deosebită minuțiozitate, este deosebit de util pentru studiul limbii manuscrisului. Ar fi fost poate bine ca formele articulate ale substantivelor și adjectivelor să se noteze separat de cele nearticulate.

În indice nu s-a notat valoarea de adverb a lui *dară* (f. 181^{v}/4) sub cea de conjuncție, iar despre verbul *a adeveri* din propoziția: *Ce adeverit să fie trupul și sînge a lui Hristos* (f. 191^{v}/13—14) se spune — dintr-o greșeală de tipar — că este la persoana 1 plural, în loc de a 3-a sg.

*

Ediția de față reprezintă o contribuție deosebit de importantă pentru cunoașterea limbii române de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor. Prin structura și realizarea ei, lucrarea se adresează nu numai lingvistului, filologului, editorului de vechi texte românești, ci și istoricului culturii noastre, în general.

Istoria *Manuscrisului de la Ieud* este încă o ilustrare a itinerariilor urmate de cartea veche românească între anii 1550 și 1650. Textele din manuscrisul de față, pornite din sudul țării, au fost recopiate în Moldova, pentru a ajunge în cele din urmă, după multe popasuri, în colțul nord-estic al Transilvaniei, în Maramureș.

I. Rizescu

CORESI, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, București, Editura Academiei R. S. România, 1976, 779 p.

Prin numărul edițiilor pe care le-a cunoscut, *Psaltirea* deține locul întîi pe lista tipăriturilor românești din secolul al XVI-lea. În afara celor trei ediții binecunoscute (1570, 1577 și circa 1589), avem cunoștință de existența unei a patra ediții, din care N. Iorga a descoperit un singur fragment de filă, a cărui urmă s-a pierdut în prezent (vezi articolul nostru din LR, XV, 1966, nr. 4, p. 371—379). Nu este însă exclus ca numărul real al edițiilor *Psaltirii* din secolul al XVI-lea să fi fost totuși mai mare. Cînd afirmăm acest lucru, avem în vedere, pe de o parte, unele indicii textologice pe care ni le furnizează versiunea bilingvă a *Psaltirii* din ms. rom. 3465 (vezi articolul nostru din SLLF, II, 1972, p. 294), iar pe de altă parte, informația expresă din titlul glosarului alcătuit de G. Săulescu pe baza unui exemplar din *Psaltirea* lui Coresi, 7076 (1568); cît privește un alt exemplar al *Psaltirii* descoperit în Berivoii Mici, despre care N. Iorga susținea că ar conține o versiune diferită de cele coresiene, pe baza fragmentului publicat (ps. 45, v. 1—3) în *Studii și documente*, XIII, p. 53, putem afirma că aparține în mod sigur ediției atribuite lui Șerban Coresi.

Fiind, dintre textele secolului al XVI-lea, cel mai des multiplicat prin intermediul tiparului și al copiilor manuscrise, este lesne de înțeles de ce *Psaltirea* ridică numeroase probleme de critică textuală. Realizarea ediției de față a *Psaltirii* slavo-române tipărite de Coresi în 1577 înregistrînd în aparat diferențele pe care le prezintă textele edițiilor din 1570 și circa 1589 este, prin urmare, de un real folos atît pentru cercetarea problemelor legate de constituirea versiunilor coresiene, cît și pentru studiul limbii române vechi. Nu putem, așadar, decît să-i fim recunoscători editorului care, prin această lucrare foarte dificilă, în primul rînd, prin volumul de muncă pe care l-a necesitat, a încercat și, într-o oarecare măsură, a reușit să realizeze o ediție care să satisfacă deopotrivă pretențiile lingvistului, filologului și istoricului literar.

Apărută sub egida Comisiei de texte vechi a Academiei R.S. România, sub ale cărei auspicii a mai fost publicată în decurs de zece ani o singură ediție, ea cuprinde următoarele secțiuni: introducere, notă asupra ediției, textul propriu-zis și aparatul critic, indice și anexă.

De proporții reduse, studiul introductiv atinge numai două din principalele aspecte ale cercetării versiunilor coresiene ale *Psal-*

tirii (cercetarea comparativă a grafiei şi raportul dintre textul slavon şi cel românesc); în rest, se mai relevă lipsurile ediţiei lui B.P. Hasdeu, justificîndu-se, nu însă în modul cel mai potrivit, necesitatea alcătuirii actualei ediţii, şi se descriu exemplarele celor trei ediţii amintite. Unele afirmaţii din această primă secţiune sînt susceptibile de completări sau chiar de rectificări.

Ne vom referi pentru început la *Psaltirea* din 1577, retipărită în 1881 de B.P. Hasdeu, cu textul chirilic în partea de sus şi cu transcrierea lui cu litere latine în partea de jos a paginii, iar la sfîrşit cu 66 de facsimile. Din rapoartele pe marginea dezbaterilor Academiei Române pentru anii 1878—1880, ştim că B. P. Hasdeu intenţiona să realizeze o lucrare cu mult superioară celei pe care a publicat-o în 1881. În intenţia sa, ediţia urma să cuprindă reproducerea fotografică a fiecărei file din tipăritură, însoţită pe contrapagină de transcrierea ei, precum şi un aparat critic prezentînd „diferite note şi versiuni de texturi comparative după alte psaltiri". Posibilităţile modeste ale Academiei Române au împiedicat realizarea acestui proiect, iar primul volum al ediţiei lui B.P. Hasdeu a apărut sub forma care ne este cunoscută. După cum se preciza în prefaţa lui, volumul al II-lea urma să cuprindă „un studiu biografic şi mai cu seamă bibliografic despre Coresi, precum şi un glosar comparativ pentru care se vor utiliza toate psaltirile române tipărite şi manuscripte din secolii XVI şi XVII". Ceea ce se cunoaşte însă mai puţin este că B.P. Hasdeu a continuat să lucreze la proiectatul volum, din care a şi tipărit patru coli, fapt menţionat în rapoartele Academiei Române din perioada 1888—1895 (vezi despre toate acestea N. Ursu, în LR, XV, 1966, nr. 5, p. 535—538). De asemenea, puţini sînt cei care ştiu că textul ediţiei lui B.P. Hasdeu a fost republicat parţial (49 de psalmi) într-o ediţie şcolară apărută în Editura „Socec & comp." în 1894 şi reeditată în 1896.

Psaltirea slavo-română din 1577 s-a păstrat în două exemplare, care prezintă la ps. 104, v. 20 o diferenţă de text, explicabilă, după Stela Toma, printr-un „rînd căzut şi refăcut ad-hoc de zeţar" *(op. cit.*, p. 12); segmentului и поставн его господинь домъ своемъ îi corespunde, într-un exemplar, traducerea *pusem Domn casei sale*, iar în alt exemplar, traducerea *şi puse el Domn casei sale*. Această neconcordanţă are însă o altă explicaţie decît cea furnizată de editor. Cum în locul respectiv *Psaltirea* din 1570 prezintă traducerea *puse-l Domn casei sale*, este uşor de întrevăzut că la alcătuirea versiunii bilingve din 1577, grafia поусель (ediţia 1570) a fost confundată cu поусемь. Ulterior, după tipărirea cîtorva coli, greşeala a fost sesizată; поусемь a fost modificat în поусе ель, introducîndu-se totodată şi conjuncţia ши, omisă, de asemenea, în versiunea din 1570. În acest fel, traducerea românească corespundea textului slavon alăturat и поставн его. Explicaţia noastră este întărită şi de un alt fapt: în exemplarul care conţine aceste rectificări, pe rîndul respectiv literele au fost mult apropiate pentru a se obţine spaţiul necesar introducerii literelor ш şi и (corespunzătoare conjuncţiei *şi)*, precum şi un alt spaţiu alb între cuvintele поусе şi ель (iniţial fusese cules поусемь). Deşi literele au fost înghesuite, rîndul respectiv depăşeşte ca întindere celelalte rînduri de pe pagină (vezi facsimilul corespunzător filei 203^{v} din exemplarul care a servit drept text de bază *(op. cit.*, p. 440). Diferenţa dintre cele două exemplare, pe care o relevă începutul versetului 20 al psalmului 104, dovedeşte că, pe parcursul tipăririi, tipografii sau diortositorii nu au avut o atitudine pasivă faţă de textul pe care îl imprimau. Asemenea îndreptări efectuate în timpul tipăririi, semnalate şi în cazul altor cărţi româneşti din secolul al XVI-lea *(Tetraevanghelul*, 1561; *Palia de la Orăştie*, 1582), interesează în mod deosebit pe editor la stabilirea textului de bază.

Ediţia românească din 1570 s-a păstrat în mai multe exemplare decît cele semnalate de Stela Toma: un exemplar descoperit de V. Mangra în Bihor (BAR, CRV 16, exemplarul prim), două exemplare existente la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca (unul fost al lui Gr. Creţu, împrumutat în prezent Muzeului de istorie naţională din Bucureşti; altul — a cărui fotocopie se păstrează la BAR, CRV 16, exemplar fotocopiat[1]); în sfîrşit, mai sînt cunoscute două file ale *Psaltirii* din 1570 (BAR, CRV 16, dublet 2), aflate în legătura *Liturghierului* slavon imprimat de Şerban Coresi (BAR, CRV 32 A); alte cîteva file din această ediţie se aflau, conform mărturiei lui N. Iorga, în legătura unui exemplar al *Triodului* slavon imprimat de Coresi în 1578 *(Almanahul graficei române*, Craiova, 1926, p. 28).

Descrierea ediţiei din 1570 este întreprinsă de editor pe baza exemplarului Academiei R.S. România şi a fotocopiei exemplarului clujean păstrat în biblioteca aceleiaşi instituţii. În descrierea ultimului exemplar, care completează lipsurile primului exemplar, în tabelul sinoptic (este vorba de-al doilea tabel;

---

[1] În BRV IV, p. 171, se menţionează, pe baza unei afirmaţii a lui N. Drăganu, şi un exemplar fost odinioară în posesia lui G. Giuglea, care, după părerea noastră, ar putea fi exemplarul existent la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, a cărui fotocopie se păstrează în prezent la BAR.

op. cit., p. 14) trebuia să se menționeze lipsa filei 4 din caietul 47; în tabel prezența acestei file este semnalată în mod greșit, după cum în descrierea care se face aceluiași exemplar se menționează lipsa filei 3 din caietul 46, care în realitate există (cf. tabelul sinoptic, unde prezența ei este, pe bună dreptate, indicată). Pentru restul filelor, care urmează după caietul 47 și care nu sînt indicate în tabel, putem face următoarele observații: fila 171 aparține caietului 48 sau 49; din caietul 50 se păstrează ultimele două file (f. 176 și 175), iar din caietul 51 primele 3 file (f. 178, 177 și 179). Despre al doilea exemplar clujean, aparținînd cîndva lui Gr. Crețu, editorul relatează că a luat cunoștință de existența lui numai în faza de corectură a actualei ediții (*op. cit.*, nota de la p. 14), afirmația surprinzătoare, dacă avem în vedere că el fusese semnalat încă din 1927 (N. Drăganu, în „Dacoromania", IV, partea a II-a, p. 914, nota 3); o copie fotografică a exemplarului se păstrează, de altfel, din 1971 la Colectivul de filologie al Institutului de lingvistică din București. Fiind la rîndul lui defectuos, acest exemplar nu permite să se completeze nici una din lacunele celorlalte exemplare. Din acest punct de vedere de o mare importanță sînt însă cele două file descoperite în legătura *Liturghierului* slavon, catalogate sub cota CRV 16, dubletul 2 (BAR), a căror existență nu este cunoscută editorului. Ele sînt lipite pe coperțile interioare și *corespund primelor 2 file ale primului caiet, inexistente în toate exemplarele păstrate din ediția* ***Psaltirii*** *din 1570.* Fila 1^v (1^r este lipită pe prima copertă interioară) conține textul ps. 1, v. 3—ps. 2, v.3 *(incipit:* „<ieși>/tul apelor ce rodul său[dă] în vremea sa"; *desinit:* „și domnii adu<na>ră-se depreună spre Domnu[l] și pre Hristosul l[ui]. Să"). Fila 2^v (2^r este lipită pe a doua copertă interioară) conține textul ps. 2, v. 10 — ps 3, v. 3 *(incipit:* „toți judecătorii pămîntului"; *desinit:* „Tu, Doamne, folositoriul mieu esti sl[a]va mea și înna/<lț>"). Importanța acestor 2 file este deosebită: pe lîngă faptul că prezintă fragmente de text, inexistente în exemplarele păstrate din *Psaltirea* din 1570, ele conțin și cîteva frînturi de text (ps. 1, v. 3—4) pe care nu le regăsim nici în celelalte exemplare ajunse pînă la noi din edițiile tipărite în 1577 și circa 1589.

În sfîrșit, ca o observație generală care privește descrierea acestor ediții, era de așteptat ca editorul să indice, pentru fiecare exemplar în parte, porțiunile de text păstrate cu trimitere la psalm și verset; el s-a rezumat însă să ne semnaleze numai filele păstrate în cadrul caietelor.

Sub raportul formatului de carte, cele trei ediții sînt identice (format în -4^0); cf. *op. cit.*, p. 12, unde se afirmă că ediția din 1570 este „de un format puțin diferit de al *Psaltirii slavo-române* de la 1577". În privința corpului de litere, editorul nu are o opinie precisă: o dată afirmă că formatul literei din *Psaltirea* românească (1570) „seamănă cu cel al *Psaltirii* slavo-române de la 1589" *(op. cit.*, p. 13), altă dată susține că cele două tipărituri prezintă „aceleași caractere tipografice" *(op. cit.*, p. 13, nota 24). Opinia din urmă este cea adevărată, ambele cărți fiind tipărite cu corpul de litere întrebuințat și la imprimarea *Tetraevanghelului, Catehismului, Apostolului, Cazaniei I* și *Liturghierului* (așa-numitul tip I în clasificarea lui Ferenc Hervay). *Psaltirea* slavo-română din 1577 a fost, în schimb, tipărită cu o altă garnitură de litere (tipul IV, în clasificarea aceluiași cercetător), pe care o regăsim în *Triodul* slavon din 1578 și în *Palia de la Orăștie* (1582).

Edițiile bilingve din 1577 și 1589 s-au realizat prin împărțirea textelor slavon și românesc în segmente, tipărite alternativ: segmentul slavon urmat de corespondentul său românesc. Referitor la acest aspect, editorul afirmă că „în privința stabilirii întinderii textelor care urmau să fie intercalate se pare că nu s-a avut în vedere un criteriu oarecare" *(op. cit.* p. 11 și p. 16). Nu împărtășim acest punct de vedere, deoarece în segmentarea textului slavon, respectiv a celui românesc, alcătuitorii acestor versiuni s-au orientat după un criteriu precis: cel al punctuației. Este însă vorba de vechea punctuație pe care traducătorii slavi ai textelor religioase și profane au adoptat-o din textele grecești care le-au servit drept izvoare. Astfel, se explică de ce întinderea segmentelor slavone și românești în cele două ediții bilingve coincide cu întinderea segmentelor demarcate de punctuație în *Psaltirea* românească din 1570; punctuația din acest ultim text este preluată din versiunile slavone ale *Psaltirii.*

O problemă de mare interes în cercetarea versiunilor bilingve ale *Psaltirii* este cea a corespondenței dintre textul slavon și textul românesc. În tratarea ei, editorul se rezumă însă să urmărească asemănările sau deosebirile din punct de vedere grafic între versiunile slavone, respectiv românești ale celor două ediții bilingve (cazurile *a, b, c).* Atunci cînd se relevă diferențe de traducere (cazul *d)* între cele două versiuni românești, exemplele selectate sînt neconcludente pentru rezolvarea raportului dintre versiuni: *dealâ* (CP, CP_1) — *lucru* (CP_2); *zăpräleaște* (CP, CP_1) — *opri* (CP_2); *pristaniște* (CP, CP_1) — *adăpostul* (CP_2); *zmeu* (CP, CP_1) — *șarpe* (CP_2) Pe marginea unor asemenea exemple, constatările editorului nu pot depăși stadiul unor simple generalități: „cînd într-o psaltire, cînd într-alta, din cele analizate, se constată fie «neputința» găsirii unui corespondent româ-

nesc pentru termenul slav, fie «zelul» în a da sinonime românești, care, destul de des, se îndepărtează de sfera semantică a cuvîntului din textul original. (O atenție specială trebuie acordată aici și traducerilor eronate)" *(op. cit.*, p. 19). Ar fi fost mult mai util dacă în această parte a studiului s-ar fi prezentat rezultatele lui I.-A. Candrea referitoare la corespondența dintre textul slavon și cel românesc al psaltirilor coresiene *(Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, vol. I, București, 1916, p. LXX—LXXIV și p. CX—CXII), după cum nu ar fi trebuit să lipsească din introducere nici opiniile aceluiași cercetător despre felul în care s-au realizat cele trei versiuni coresiene.

Tot I.-A. Candrea *(op. cit.*, p. LXIII) a arătat că limba ediției din circa 1589 e mai puțin arhaică decît limba edițiilor anterioare datorită schimbărilor operate în fonetică, morfologie, dar mai ales în lexic. Stela Toma remarcă, la rîndul ei, că în ediția atribuită lui Șerban Coresi limba este mai cursivă, topica mai puțin aservită textului slavon, iar vocabularul mai bogat *(op. cit.*, p. 20). Întemeindu-ne pe aceste observații, nu putem însă împărtăși concluzia că ediția „subliniază progresul realizat în limba română pe o perioadă de aproximativ douăzeci de ani" *(op. cit.*, p. 8). Schimbările efectuate în ediția din circa 1589 cad în seama alcătuirilor acestei versiuni, interesați să realizeze un text mai puțin aservit celui slavon și deci mai ușor accesibil cititorilor. Putem vorbi, așadar, despre o revizie a vechii versiuni efectuată cu mai mult curaj și inițiativă, dar nu despre niște mutații intervenite în planul limbii în perioada 1570—1589 pe care această ediție le-ar fi înregistrat ca atare.

Observații se pot face și pe marginea cercetării comparative a grafiei celor trei versiuni. Printre semnele care corespund unui singur sunet sînt semnalate ѡ și ѻ. Ele corespund, în majoritatea cazurilor, lui *o* din limba literară actuală. Întîlnim însă și exemple, nerelevate de editor, cînd ѻ corespunde fie lui *ǫ*, fie lui *ǫa* (мѻртє, 7ʳ/9, нюстрж, 122ᵛ/1), după cum ѡ corespunde, după vocală, diftongului *u̯o* sau *u̯ă* (дѻаѡ, 296ʳ/16, нѻаѡ 55ʳ/2). La discuția despre slovele ѳ, ѯ ar fi fost indicat să se consemneze și acele situații de notare a lui *u* final (e drept, puține la număr; vezi, de exemplu, єѧѕ 37ᵛ/10), semnalîndu-se totodată ponderea grafiilor cu consoana finală urmată de ь sau ъ. În ceea ce privește slova ѣ, trebuia, de asemenea, să se menționeze că ea corespunde lui *n'* în exemple de tipul снѣѣ, 93ʳ/9. Slovele ѧ, ѫ și ѣ sînt tratate prea sumar. Despre ѣ, de exemplu, se spune că „redă fie pe *e*, fie pe *ea*", adăugîndu-se că a fost interpretat în transcriere numai prin *ea (op. cit.*, p. 23). De altfel, întreaga cercetare referitoare la grafie se reduce, în ultimă analiză, la semnalarea pentru slovele discutate a echivalențelor stabilite de editor. Nu reiese, bunăoară, din această cercetare dacă se face vreo distincție grafică în notarea lui *ă* și *î* din limba literară actuală sau dacă grafiile cu ѣ și ѧ în cuvinte de tipul *lege* sînt concurate de grafii cu є (cf. de pildă, Хрънѣщıє, 17ᵛ/16 — Хрънѣщıє, 20ᵛ/15. Cercetarea nu ar fi trebuit să ocolească nici grafiile influențate de reguli ortografice slave, cum ar fi cele care prezintă notațiile лъ, ръ pentru *îl(ăl)*, *îr(ăr)* din limba actuală sau reduplicări de vocale și de consoane (сѣ̃нтаа, маннж). Tot aici și-ar fi găsit locul și observațiile referitoare la suprascrierea literelor pe care le aflăm expuse într-o altă parte a introducerii *(op. cit.*, p. 11, 14). Binevenit ar fi fost și un paragraf în care să se înfățișeze modalitățile de prescurtare a cuvintelor, după cum nu ar fi trebuit să lipsească nici o listă a cuvintelor abreviate. În sfîrșit, studiul grafiei se încheie cu o descriere a semnelor diacritice și de punctuație. Corespunde întru totul realității afirmația că punctuația din cele trei versiuni este, cu rare excepții, identică *(op. cit.*, p. 27). Utile sînt și observațiile pe marginea tipurilor de greșeli tipografice, din care se poate desprinde încheierea unei mai bune imprimări a versiunii din 1570 *(op. cit.*, p. 27—28).

A doua secțiune a volumului o constituie *Nota asupra ediției*. Editorul a găsit o soluție foarte bună de așezare în pagină a textului de bază (CP) și a aparatului critic în care sînt înregistrate diferențele din celelalte două versiuni tipărite (CP_1 și CP_2)[2]. El a reprodus fotocopia fiecărei pagini din tipăritură la dimensiuni micșorate (circa 11,5 × 8 cm), care permit totuși o bună lectură a textului; dedesubt a așezat transcrierea interpretativă corespunzătoare textului din fotocopie. Fiecare rînd din transcriere corespunde unui segment din traducerea românească intercalată între segmentele versiunii slavone. Sfîrșitul rîndurilor din textul original a fost marcat printr-o bară (/), iar sfîrșitul paginii prin două bare (//). Totodată s-au indicat prin cifre așezate la umărul cuvintelor precedate de / sau // numărul rîndului respectiv de pe pagină. În stînga textului transcris de editor s-a notat numărul versetului pentru fiecare psalm în parte, respectîndu-se numerotarea versetelor din ediția *Bibliei* tipărite în 1968. Aparatul critic conține două secțiuni. Prima este așezată în dreptul fiecărei fotocopii și cuprinde două nivele: cel superior, în care

[2] CP = *Psaltirea* slavo-română din 1577; CP_1 = *Psaltirea* românească din 1570; CP_2 = *Psaltirea* slavo-română din circa 1589.

s-au înregistrat diferenţele versiunii din CP_1, şi cel inferior, în care s-au notat diferenţele versiunii din CP_2. Trimiterile la această primă secţiune se fac prin cifre care corespund rîndurilor din original. A doua secţiune a aparatului critic, aşezată în subsolul paginii, înregistrează greşelile din textul de bază, neconcordanţele dintre textul slavon şi textul românesc, filele lipsă din exemplarul folosit ca text de bază, precum şi intervenţiile ulterioare ale cititorilor pe exemplarul tipărit. Trimiterile la această secţiune a aparatului se fac prin asterisc. Prin acest mod de dispunere în pagină a transcrierii, a fotocopiei şi a aparatului critic, cititorul poate urmări cu uşurinţă felul în care s-a realizat transcrierea, diferenţele pe care le prezintă celelalte două versiuni faţă de textul de bază, precum şi greşelile strecurate în textul de bază. Nota asupra ediţiei cuprinde totodată şi normele după care s-a efectuat transcrierea. Se relevă întregirea tacită a cuvintelor prescurtate, coborîrea în rînd a literelor suprascrise, completarea porţiunilor deteriorate de text între [ ], folosirea punctuaţiei moderne, precum şi corespondenţele slovelor chirilice adaptate în transcriere. Referitor la ultimul aspect, editorul, care a optat pentru transcrierea fonetică interpretativă, nu ne dă toate echivalările la care a recurs în transcrierea sa. De exemplu, nu se spune cum a fost interpretat ы, nici că ѧ = *e* în formele de reflexiv сѧ, тѧ sau că ъ = *ă* în cîteva exemple. În această secţiune a ediţiei, ar fi fost de aşteptat să se indice exemplarul care a servit drept text de bază (e vorba de exemplarul descoperit la Mănăstirea Bistriţa), precum şi porţiunile de text care au fost completate pe baza dubletului existent la Biblioteca Academiei R.S. România (aceste lămuriri le găsim, în schimb, în *Introducere*, p. 11). Indicaţii asemănătoare trebuiau date şi pentru ediţiile din 1570 şi circa 1589, ale căror diferenţe s-au înregistrat pentru fiecare dintre ele pe baza consultării a două exemplare.

Textul propriu-zis al ediţiei este reprodus, conform afirmaţiei editorului, în transcriere fonetică interpretativă. În destule situaţii, aceasta se reduce la o simplă transliteraţie, editorul acordînd cu prea multă uşurinţă credit grafiilor întîlnite. Aplicînd cu consecvenţă interpretarea ъ = zero la finala cuvîntului, după consoană, editorul denaturează, fără nici un temei, forma reală a unor cuvinte: *să ajung* (p. 50) în loc de *să ajungă* (съ аж҃нгъ, $8^v/2-3$; cf. постигнеⷭ҇ъ), *nevinovat* (p. 88) în loc de *nevinovată* (невиновать кадъ а҃ѕи, $27^v/11$; cf. непороченъ пѫть его), *mult* (p. 95) în loc de *multă* (пѫтире мѫлъть, $31^r/17$; cf. въздаⷭ҇е много), *se acoaper* (p. 139) în loc de *se acoaperă* (ши аж се акоапеⷬ҇ пъкателе, $53^r/10$, cf. и имже прикришж сѧ гр҃ѣхи), *adincat* p. 262) în loc de *adîncată* (инемж ад҃жикатъ, $114^v/10$, cf. срце глъбоко) etc. În schimb, interpretarea ъ = *ă* în *uşă* (p. 541) pentru оу҃шь ($253^r/13$) este greşită, deoarece aici nu avem a face cu forma de singular a substantivului (cf. въ врат҃ѣхъ în textul slavon alăturat; *în uşi* în CP_1); ъ notînd durificarea lui *ş* din forma de plural, grafia оу҃шь se pretează la două interpretări: *uşi* sau *uş*. În мнишьѧѕлъ ($159^r/15$), interpretarea lui ъ, după şuierătoare, drept *ă* este deasupra oricărei îndoieli; totuşi editorul transcrie *mişelul* (p. 351), semnalînd în notă grafia care acoperă o pronunţare reală. Nejustificată este şi echivalarea ѧ = *ia*, după consoană, întrucît în această poziţie ѧ alternează adeseori cu ѣ: *buria* (p. 233) în loc de *burea* (боу҃рѧ, $100^r/18$, *veseliaşte-se* în loc de *veseleaşte-se* (вєсєлѧщиⷭ҇ сє, $115^r/4$), *vreamia* (p. 61, 293) în loc de *vreamea* (вр҃кмѧ, $14^r/2$, $130^r/12$) etc. Transcrierea *învească* (p. 551) pentru ѧ҃вѣскь ($258^r/1$) nu are acoperire pe plan fonetic; cuvîntul este fie tipărit greşit ca urmare a confundării lui ъ cu ѣ şi atunci trebuia transcris *învăsc*, fie redat într-o grafie particulară în care ѣ = *e*, ceea ce îndreptăţea transcrierea *învesc*. Pentru o grafie ca спѕѧ҃н ($93^r/9-10$), în care ѧ҃ notează fonetismul *n'*, întîlnim transcrierea de-a dreptul rebarbativă *spuii* (p. 219). Interpretarea ѧ҃ = *im* în contextele шн ѧ҃ пъръ ($136^r/13$), чє҃мпъръ ($234^v/12$) nu ni se pare cea mai indicată. În afara *Pravilei* ritorului Lucaci, *i* protetic în formele pronumelor personale atone în dativ şi acuzativ nu a mai fost semnalat în textele secolului al XVI-lea. În alte contexte similare din CP, lui ѧ҃ îi corespunde м (шнм ва дѧ, $27^r/5$; дѣ чѣм вою лъса, $71^v/2$). Nemotivate sînt emendările unor grafii, precum дѣрѣть ($7^r/7$), cu reducerea lui *pt* la *t*, transcris *derept* (p. 47) sau лѣуе мѣ ($173^r/1$), transcris *leagea mea* (p. 379). Greşite sînt şi completările în cazul unor grafii lacunare, datorită suprascrierii sau omisiunilor tipografice. Astfel, forma verbală рн̾ din contextul рн̾ шн съпж ($9^v/8$) trebuia interpretată *rimă* şi nu *rim* (p. 52); în contextul єсъ ноу сє съ҃вѧр ($108^v/1$), litera omisă în forma verbală este є; avem a face cu forma condiţionalului întîlnită în acelaşi pasaj şi în CP_1 *(e să nu se săturare* traducînd prezentul imperfectiv cu valoare de viitor durativ: ащє ли же не насытѧт сѧ „iar dacă nu se vor sătura"), iar nu cu cea a perfectului simplu *(nu se săturară)*, cum restabileşte editorul (p. 250). Unele grafii influenţate de maniera scrierii slave au fost menţinute în transcriere în mod nejustificat. потр҃ѣбѣщиⷭ҇ ($99^r/15$), см҃ѣренїѧ ($234\ bis^v/14$), нз см҃ѣрїю мж ($236^r/18$), transcrise *potrebeaşte* (p. 231), *smeareniia* (p. 504), *nu smeariiu-mă* (p. 507) sînt modelate după formele cores-

pondentelor slave : потрѣвн, смѣренїемь, не смѣрнїсѧ. Grafia достоанїа (21ᵛ/1, 182ᵣ/13—14) a fost transcrisă ca atare *(dostoania*, p. 76, 397), deşi ea reproduce grafia corespondentului slav достоанїа ; fiind la iniţială silabică, primul а trebuia echivalat în transcriere prin *ia*. Grafia Хоусїж (7ᵛ/17) transcrisă *Husii* (p. 48) reproduce întocmai grafia din textul slav (о словесехъ Хоусїж ,,pentru cuvintele lui Husi") ; în slavă avem a face cu un genitiv redat, conform amestecului iusurilor, cu ж în loc de м. Transcrierea corectă este, aşadar, *Husiia*. Reduplicarea lui а în сѳ̃нтаа (115ᵛ/10) s-a produs sub influenţa formei slave echivalente сѳ̃а, după cum acelaşi resort l-a avut şi reduplicarea lui н în маннж (148ᵣ/8 ; în textul slav aceeaşi grafie). Aceste grafii trebuiau transcrise *sfinta* şi *mană* şi nicidecum *sfîntaa* (p. 264) şi *mannă* (p. 329).

Surprind în mod neplăcut unele inconsecvenţe în interpretare : ешиѧи (121ᵣ/1)=*ieşiai* în CP, dar *ieşiiai* în CP_2 (ambele interpretări pe aceeaşi pagină, 275) ; смѣренїѧ (234 bisᵛ/14) = *smeareniia* în CP, dar смеренїѧ (din acelaşi pasaj în CP_1) = *smerenia* (p. 504) ; лакрѫмеле (7ᵣ/15) = *lacrămele* în CP, dar лакрѫмиле (din acelaşi loc în CP_2) = *lacrimile* (p. 47). Grafia гоуносливж сѧ (CP_2, ps. 55, v.5) este transcrisă *gunoslii-se* (p. 238), deşi scrierea lui ж pentru м fiind un simplu fapt de grafie, ж trebuia echivalat prin *ia* (cf. гоунослиѧ се 102ᵛ/14—15 în acelaşi pasaj din CP transcris *gunosliia-se)*. Aceeaşi remarcă şi pentru transcrierile *bogăţiă* de la p. 257 (богѫцїж, 112ᵣ/17—18) şi *lepădatu-i-i* de la p. 306 (лепѫдатѫжи în CP_2, ps. 72, v. 18) ; cf. însă alte situaţii similare, unde editorul echivalează pe ж prin *ia* : *aciia* (p. 462), *tăriia* (p. 296) pentru дчїж (214ᵛ/3), търїж (131ᵛ/2) etc.

Atitudinea editorului faţă de greşelile de tipar este oscilantă. De exemplu, la p. 362, în nota introdusă prin *** se notează forma greşită мѣсерѧль, iar în transcriere se restabileşte lecţiunea corectă *measeru-s*. În alte situaţii însă forma greşită este menţinută în transcriere, iar în notă se indică termenul slavon corespunzător. Astfel, la p. 380, pentru *nu* din contextul *să nu David menţi-voiu*, în notă se afirmă ,,greşit pentru аще дѣдѧ слъже". Ne-am fi aşteptat ca în transcriere *nu* să fie înlocuit prin *lu* (cum apare şi în CP_1), iar în notă să se indice greşeala tipografică. Exemplul nu este singular : *văzură* (p. 76) în loc de *căzură*, iar în notă ,,pentru допадошѫ" ; *implind* (p. 332) în loc de *împlind*, iar în notă ,,pentru ходѧ" etc. Întîlnim, de asemenea, destule greşeli tipografice nedepistate de editor şi menţinute în transcriere. La ps. 77, v. 38, ѳѡдрчѣ се (149ᵣ/9) este transcris ca atare *(întoarcea-se*, p. 331), deşi tema imperfectului nu prezintă alternanţe *o/oa*. La ps. 72, v. 15 în contextul *să grăiiu suş aşa* (cf. аще гѫ̃а повѣмь тако), *suş* trebuia rectificat în *s<p>uş*, corespunzător lui повѣмь (aceeaşi greşeală apare şi în CP_1). La ps. 77, v. 5, tot printr-o omisiune tipografică din спѳ̃ндь (cf. въздѣѭщаѫще) s-a ajuns la пѳ̃ндь (145ᵛ/18). Greşeala nu a fost îndreptată de editor, deşi depistarea ei era uşurată de prezenţa formei corecte în CP_1. O greşeală comună versiunilor din CP şi CP_1 este ѳ̃висе (ps. 117, v. 27) din contextul *zeul Domnul ivi-se noao* (p. 230ᵛ/12—13) ; lui ѳ̃висе în textul slav îi corespunde нѧвисѧ ,,se ivi". Grafia se pretează la două interpretări : *ivi-se* (o formă *ivi-se* cum aflăm în transcriere nu are acoperire pe plan fonetic) sau *învise* perfectul simplu al lui *învie*, rezultat prin confundarea unei grafii ависе, modelată după corespondentul slav (vezi ѩвесѧ în *Psaltirea Scheiană*, C VII, v. 44), cu ѳ̃висе. O altă greşeală comună celor două versiuni este cea existentă la ps. 63, v. 6 în contextul *şi periră ce ispitiia ispiti-ne* (p. 262). Consultarea textului slavon alături clarifică înţelesul contextului : и пиезошѫ испытажщеи испытаѭа ,,*şi pieriră cei ce ispitiau ispitiri*", cf. în *Psaltirea Scheiană: şi periră cei ce ispitiia ispitire*. Două explicaţii pot fi date grafiei испитие. Ea poate fi o grafie hipercorectă ceea ce ne-ar îndrepta atenţia asupra unui izvod rotacizant folosit de alcătuitorii versiunii din CP_1, sau mai curînd o simplă greşeală tipografică (испитие în loc de испитире) efectuată la tipărirea versiunii din CP_1, de unde a întrat apoi şi în versiunea din CP. Ţinînd seama de a doua explicaţie, испитие ar fi trebuit transcris *ispitire*, semnalîndu-se în notă grafia. În cazul în care se acorda credit primei explicaţii, transcriindu-se deci *ispiti-ne*, se cuvenea să se semnaleze în notă corespondentul slav испитаѭа.

În transcriere întîlnim şi unele lecţiuni greşite, explicabile printr-o segmentare necorespunzătoare a cuvintelor : *în mulţi* (p. 85) pentru ѳ̃мѕлци (26ᵣ/4), în loc de *înmulţi* (оумножи) ; *fapta-i* (228) pentru ѳ̃апти (97ᵛ/6), în loc de *fapt-ai* (сътворилъ есн), *deadeş* (în CP_2, ps. 17, v. 15) pentru дѣдешь în loc de *deade-ş* (дасть).

În sfîrşit, referitor la transcriere vom semnala omiterea cuvîntului *[în]şivă* de pe ultimul rînd al epilogului ediţiei din 1577 : *că veţi ve[dea] [în]şivă că e cu adevăr;* cf. p. 662 ; *că veţi vedea că e cu adevăr*, unde, pe lîngă omisiunea semnalată, trebuia încadrată între [ ], ultima silabă a cuvîntului *vedea* aflată în porţiunea lacunară a paginii.

Aparatul critic din subsolul paginii înregistrează greşelile tipografice, precum şi neconcordanţele dintre textul slav şi românesc. Dintre greşelile tipografice pe care le conţine

versiunea din CP cele mai multe au fost notate de editor. Au tămas totuşi nesemnalate altele, cum ar fi аръль (133v/17), transcris *aurul* (p. 300), дѣдєѣрѣль (238v/15), transcris *deadevărul* (p. 512), доумнєѣль (134v/1), transcris *Dumnezeul* (p. 302), исповѣ҃ін (233v/7), transcris *ispovedii* (p. 500), ѳмждрѣєкж (204r/5—6), transcris *înmindrească* (p. 441), ѳтоаче сє воры (95v/12), transcris *întoarce-se-vor* (p. 224), лат҃рнлє (253v/7), transcris *laturile* (p. 542), ръвнінирѣ (125r/15—16), transcris *rivnirea* (p. 283), внѳнлє (156r/3), transcris *vinile* (p. 345) etc. Unele note referitoare la corespondenţa dintre textul slavon şi românesc nu-şi dovedesc utilitatea. Astfel, єкоє (semnalat în nota de la p. 127) din contextul сѣ҃сн людн єкоє explică pe *tăi* din traducerea *spăseaşte oamenii tăi;* contrar afirmaţiei din nota de la p. 288, паче din contextul и годѣ бждєть в҃ паче телца юна este tradus : *Şi mai ogoditu-i va fi zeului decît viţelul tînăr;* în nota de la p. 425 se afirmă că lui и din textul slav îi corespunde *ce* în textul românesc ; afirmaţia este inexactă, în textul slavon conjuncţia и neexistînd ; cf. însă нцѣлѣжщаго „cel ce vindecă" tradus prin *ce vindecă.* Neconcordanţele dintre cele două versiuni sînt însă mult mai numeroase decît cele înregistrate de editor. În linii mari, ele pot fi grupate în patru categorii, pe care, pentru economia expunerii, le vom ilustra numai prin două-trei exemple din multele care pot fi date : **a** omisiuni în versiunea slavonă inexistente în cea românească : <и> изводѧ окованыѧ — *şi scoate ferecaţii* (ps. 67, v. 7) ; такожде прогнѣвающіѧ <жнжщіа> къ гробѣхъ — *şi aşa ce mînia ce viia în mormente* (ps. 67,v/7) ; **b** omisiuni în versiunea românească în raport cu cea slavonă : сє оу҃дали҃ сѧ ѥгда҃ж и оу҃дворі҃ — *Adecă delungaiu-mă* <...> *şi sălăşuii* (ps. 54, v. 7) ; сє дастъ гласъ своємѹ — *Adecă* <...> *glasului său* (ps. 67, v. 34) ; въ чрѣвѣ прі҃ѧмѹ҃ и повѣлѣѵѹ҃ и рождѹ҃ *in maţe priimim şi* <...> *născum* (C V, v. 18) ; **c** omisiuni comune ambelor versiuni : <покрн мє съ тѧнн҃ѣ кровѣ его> — <*coperi-me în ascunsu coperitul lui*>, ps. 26, v. 9 (textul românesc după *Psaltirea Scheiană*) ; <и красота селнда съ множ҃є> — <*şi frumuseţile fsatelor cu mere sîntu*>, ps. 49, v. 12 (textul românesc după *Psaltierea Scheiană*) ; **d** traduceri greşite : *roata* (122r/5) pentru колєсница „căruţă", *arşii* (123v/7) pentru нскоушєныѧ „cei ispitiţi", *să se răcească* (128v/6) pentru да постыдѧт сѧ „să se ruşineze", *în reace* (130v/13) pentru къ стоудь „în ruşine", *nu agoniseaşte* (5v/11) pentru гнжшдєт сѧ „se scîrbeşte", *undele* (118r/16) pentru оустнѣ „buze".

Diferenţele pe care le prezintă versiunile din CP_1 şi CP_2 faţă de versiunea din CP sînt înregistrate în primul aparat critic situat în dreptul fiecărei fotocopii. El este încărcat în mod inutil, în primul rînd, prin faptul că înregistrează şi unele diferenţe pur grafice ; de exemplu дєѳпрєжѣрѣлъ, CP_1 — дєѳпрєжѣрѣль CP (p. 340). În al doilea rînd, pentru versiunea din CP_2 nu trebuiau înregistrate în aparat diferenţele din porţiunile lacunare ale exemplarului prototipului Ilie Cîmpeanu (ps. 2, v. 9 — ps. 8, v. 3, C V, v. 17 — C VI, v. 3), completate ulterior de mînă pe baza unei versiuni mai recente, diferite de cea din circa 1589. S-au strecurat în aparat şi unele greşeli, dintre care ne rezumăm să semnalăm cîteva : CP_2 : 6v*16: neputincioş* (corect : *neputincioşi)* ; 7v9 : *şi să să stideascâ* (corect : *şi să stideascâ)* ; 9v 6 *adecă om* (corect : *iată*, ortografiat ѥѡ) ; 22r11 : *sfîrşit* (corect : sfi<r>şit) ; 37r 5—6 ; *că nu ur* (!) (corect : *că nu uri*, ortografiat къ нѣ вры) ; 39v9—10 : *uşa Domnului* (corect : *uşa domnlui* ; врата кнѧзн) ; 80r 5—6 *stricaş oameni şi gonişi ei* (corect : *stricaş oameni şi goniş esi!)* ; 120r17 : *îndulceascâ* (corect : *îndulţeascâ* ca şi în CP). Vom atrage atenţia şi asupra unor diferenţe neînregistrate în aparatul critic (de regulă forme greşit tipărite, consemnate în alte situaţii) : CP_1 : 102r8 : *pudredire;* 103v2 : оупобнню ! ; 109r2 : *pămînul;* 131r17 : *rudeii;* 148r/15 : *că virtutea;* 151v5 : *Israul;* 209v4 : *şi şi* ; CP_2 : 22v9—10 : *înfiebîntatu-m-ai* ; 50v13 : ж (în loc de ѳ) ; 127r5 : *vazsă;* 142v11 : коуѵтєлѡ.

Indicele de cuvinte înregistrează în caractere chirilice ocurenţele pentru fiecare variantă grafică, fonetică şi morfologică a unităţilor lexicale, cu trimiteri la fila şi rîndul din original. Faţă de indicii altor ediţii de texte vechi, indicele de faţă prezintă şi cîteva noutăţi notabile : înregistrează cuvintele proprii într-un indice separat (p. 768—773), numerotează fiecare unitate lexicală (cuvînt-titlu), cu excepţia compuselor, şi indică, la sfîrşitul articolului, frecvenţa fiecărui cuvînt din text. Considerăm că s-a procedat bine literarizîndu-se forma cuvîntului-titlu, cu excepţia cuvintelor dispărute astăzi din limbă, înregistrate sub forma din text. În situaţia din urmă, cuvinte ca исмаилтін şi скымєнѣль trebuiau însă reproduse sub titlurile *ismaill* (nu *ismaielil)* şi, respectiv, *schimen* (nu *scimen;* aceeaşi greşeală şi în transcrierea cuvîntului ; *op. cit.*, p. 80, deşi interpretarea ы = *i* este pusă în lumină şi de formele скы҃мєни şi скы҃мєнін din text). O formă ca ръзболи сє воры corespunzînd slavonului разболѧтсѧ „se vor îmbolnăvi" nu poate fi înregistrată sub cuvîntul-titlu *războiu* [2], ci sub *războli.* Nu am

întreprins o verificare a indicelui sub raportul exactităţii trimiterilor şi încadrărilor gramaticale. Semnalăm totuşi cîteva inadvertenţe constatate la o parcurgere superficială a indicelui. Sub *însumi* trebuia să figureze şi forma [ѧ]шивѫ, 312ᵛ/18, omisă, cum am arătat şi în transcrierea textului. Din indice lipseşte cuvîntul *chivot*, sub forma de vocativ кꙋ̈вѡте, 256ᵛ/17. Unele forme sînt greşit încadrate din punct de vedere gramatical: арсе 86ʳ/14 nu este adjectiv, ci verb (corespunde lui съжежеть); плѫтиа 124ᵛ/16 şi рѣпїа 124ᵛ/15 sînt formele pentru pers. 1 sg. şi nu pers. 3 sg. ale imperfectului; коꙋвѫнта 247ᵛ/18 este forma normală a imperfectului, pers. 1 sg., deci nu este motivată interpretarea ei drept o greşeală de tipar, marcată prin (!); рабꙑ 125ʳ/4 este la pers. 3 pl. şi nu la pers. 1 sg. a indicativului. Am întîlnit şi cîteva cuvinte reproduse în indice cu forme grafice care nu coincid cu cele din original: ѧ (234ᵛ/12) reprodus ѧм (sub *eu*); ѧтоаче се ворь, 95ᵛ/12 reprodus ѧтоарче се ворь.

Anexa (p. 774—778) înregistează cuvintele-titlu care apar în plus în ediţiile din 1570 şi circa 1589 faţă de unităţile lexicale atestate în indicele ediţiei din 1577. Dintre cele 222 de cuvinte-titlu atestate suplimentar în CP_2, aproximativ 18 nu trebuiau înregistrate în *anexă*, deoarece aparţin versiunii manuscrise prin care s-au completat unele lacune ale exemplarului tipărit. Nu trebuie să rămînem însă cu convingerea că vocabularul acestui text (CP_2) este mai întins decît vocabularul textului de bază (CP) cu o cifră situată în jurul a 200 de unităţi lexicale (cf. p. 20, 665). Căci, dacă pe lista cuvintelor-titlu suplimentare din CP_2 întîlnim cuvinte ca *scurma* sau *vier* (inexistente în CP), nu-i mai puţin adevărat că acestora le corespund în CP *rîma* şi *mascur*, pe care versiunea din CP_2 nu le înregistrează. Numai avînd în vedere acest aspect vom putea stabili întinderea reală a vocabularului versiunii din circa 1589.

În final, vom reaminti un lucru binecunoscut: valoarea unei ediţii o stabilim, în primul şi în ultimul rînd, după felul în care aceasta a reuşit să ne restituie textul. O transcriere exactă, atît sub raportul integrităţii textului, cît şi al preciziei interpretării grafiei, va întruni întotdeauna aprecierile noastre. Din acest punct de vedere, observaţiile noastre critice scad, fără îndoială, din meritele acestei ediţii. Pentru beneficiarii ei, ne gîndim în primul rînd la lingvişti şi filologi, prezenţa facsimilelor înlesneşte totuşi posibilitatea verificării transcrierii şi a indicelui de cuvinte

Mai 1977 *Alexandru Mareş*

IRINA PANOVF, *Dicţionar englez-român*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1974, 432 p.; *Dicţionar român-englez*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 461 p.

În cadrul amplificării, diversificării şi îmbunătăţirii instrumentelor de lucru puse la dispoziţia elevilor, studenţilor şi marelui public ce se află într-un stadiu iniţial sau intermediar de învăţare a limbilor străine, Editura ştiinţifică şi enciclopedică a iniţiat în ultimii ani seria dicţionarelor bilingve pentru uzul elevilor.

Un loc deosebit în această serie îl ocupă dicţionarele elaborate de un cadru universitar cu competenţă şi experienţă deopotrivă didactică şi editorială, Irina Panovf, de la Facultatea de limbi străine a Universităţii din Bucureşti. Cele două lucrări ale Irinei Panovf ridică valoarea dicţionarelor pentru uzul elevilor pe un plan superior.

Continuînd realizările lexicografiei bilingve româneşti — aflată astăzi la un nivel cel puţin egal cu cea din ţările cu o bogată tradiţie şi în acest domeniu editorial —, Irina Panovf aplică metodele cele mai moderne în aceste dicţionare destinate celor ce învaţă engleza — limbă ale cărei particularităţi gramaticale generează numeroase dificultăţi pentru străini.

Sintetizînd paşii înainte făcuţi sub imperiul necesităţilor predării limbii engleze la străini de către A. S. Hornby în *An Advanced Learne's Dictionary* şi de către Leon Leviţchi şi Andrei Bantaş în dicţionarele anglo-române din ultimul deceniu, autoarea dicţionarelor şcolare recurge la o foarte intensă „gramaticalizare" a acestor lucrări. Ea amplifică într-o măsură încă nerealizată pînă în prezent indicaţiile morfologice, stilistice şi contextuale date în cadrul cuvîntului-titlu, dovedind astfel eficacitatea practică a concepţiei referitoare la interacţiunea dintre cuvînt şi context, aplicabilitatea noţiunii de „regim sau sistem gramatical".

Cei ce consultă dicţionarele Irinei Panovf sînt ajutaţi în folosirea corectă a cuvintelor şi prin listele, tabelele şi indicaţiile gramaticale şi fonetice din partea iniţială a volumelor respective, desigur susceptibilă de amplificări. În felul acesta se rezolvă într-un mod corespunzător problema spinoasă pe care o ridică numeroase dicţionare ale altor autori: vor şti oare cei ce consultă dicţionarul să folosească în mod adecvat şi corect cuvintele, prin simpla însuşire a traducerilor?

În afară de această trăsătură nouă şi pozitivă a celor două dicţionare, autoarea a asigurat şi traduceri concise şi foarte exacte cuvintelor şi diferitelor sensuri ale acestora, facilitînd folosirea lor corectă şi printr-o exemplificare ce se bucură de aceleaşi calităţi. De asemenea, trimiterile prin asteriscuri şi cifre la tabelele din partea iniţială a volumelor, la modelele de folosire, la listele de forme aberate, susţin efortul celor care doresc să facă tot ceea ce trebuie pentru însuşirea corectă a acestei limbi. Ne exprimăm părerea de rău că aceste materiale auxiliare, atît de utile pentru sprijinirea celor ce consultă dicţionarele, nu au căpătat o amploare mai mare. Dar şi în aceste condiţii, dicţionarele Irinei Panovf se înscriu ca realizări de o valoare deosebită în cadrul amintitei iniţiative a Editurii ştiinţifice şi enciclopedice, la a cărei producţie în domeniul anglisticii autoarea îşi aduce de mulţi ani contribuţia.

Andrei Bantaş

DIN NOU DESPRE SEXTIL PUŞCARIU

DE

IORGU IORDAN

Articolul meu *Cum l-am cunoscut pe Sextil Puşcariu*, apărut în LR, XXVI, p. 375 şi urm., are două lipsuri, care trebuie explicate. În primul alineat (p. 375), înainte de „Aşa se chema catedra...", s-a sărit propoziţia: „El era acolo profesor de *Limba şi literatura română*". La p. 577, r. 23—22 de jos, unii cititori vor fi fost surprinşi, poate, gîndindu-se la Emil Petrovici, cînd au văzut afirmaţia mea: „... elevii săi direcţi, care, de altfel, nu sînt nici numeroşi, nici deosebit de valoroşi". Pentru mine, la redactare, precizarea „direcţiei" mi s-a părut suficientă, nu însă şi la o nouă lectură. Emil Petrovici, excelent lingvist, a fost, indirect, elevul lui Puşcariu, dar s-a format ca fonetician şi ca slavist în anii de studii de la Paris.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituţii, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, Istoria limbii române, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, Gramatica limbii române, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 20 lei; vol. II, 589 p., 20 lei.

*** **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier''. Texte, Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

*** **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacția: acad. Al. Graur și acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

*** **Istoria științelor în România. Lingvistica.** Sub redacția: acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

*** **Istoria științelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

*** **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

*** **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacția: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

*** **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

*** **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, 1977, 208 p., 18 lei.

LR, Anul XXVII, nr. 2, p. 113—216, București, 1978

I. P. I. c. 7733 42200 Lei 6.—

I 8234

LIMBA ROMÂNĂ

3

ANUL XXVII

1978

mai — iun.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 · III · 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, 71021 București.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex: 11 226, 70 116 București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à:

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70 116 București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

ADRESA REDACȚIEI
Str. Spiru Haret nr. 12
79 515, BUCUREȘTI, Sectorul 7
Telefon: 33.34.40, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71 021, BUCUREȘTI, Sectorul 1
Telefon: 50.76.80

I 8234
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU
ULU. 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVII 1978 Nr. 3

2022

SUMAR

ONOMASTICĂ

GH. BOLOCAN, Despre grafia numelor proprii în documentele slavo-române 221
EMILIAN N. BUREŢEA, Aspecte ale formării cuvintelor în toponimia din zona carpatică şi subcarpatică a judeţului Vîlcea 227
DOMNIŢA ICHIM-TOMESCU, Observaţii asupra adaptării morfologice a toponimelor străine în limba română 237
CHRISTIAN IONESCU, Sistemul antroponimic românesc în secolele al XIV-lea şi al XV-lea (Ţara Românească) 243
E. JANITSEK, Apelativul şi toponimul *certej* 253
ENVER MAHMUT, Structura numelor topice turceşti medievale din Dobrogea 259
ECATERINA MIHĂILĂ, Despre geneza şi funcţia numelor proprii 267
VIRGIL NESTORESCU, Toponime româneşti în sudul Dunării 279
I. PĂTRUŢ, Antroponime şi toponime româneşti formate cu sufixele *-e/ê-* 287
ION PENIŞOARĂ, Elemente de toponimie turcească din Dobrogea 293
MAGDALENA POPESCU-MARIN, Modele învechite şi populare de derivare menţinute în numele de familie 297
RADU SP. POPESCU, Însemnări de toponimie istorică 305
ASPAZIA REGUŞ, Antroponime feminine nearticulate în vechi acte istorice 311
NUŢU ROŞCA, Particularităţi ale articolului în onomastica din comuna Bîrsana (jud. Maramureş) 321
ELENA ŞODOLESCU, O problemă de sintaxă în toponimie 327
MARIUS SALA, Bibliografia lucrărilor de onomastică apărute în România — 1975—1977 329

LR, Anul XXVII, nr. 3, p. 217—336, Bucureşti, 1978.

28457.

OMAGIU
ACADEMICIANULUI
IORGU IORDAN
LA ÎMPLINIREA VÎRSTEI DE 90 DE ANI

Există un sentiment de bucurie pe care îl ai pentru tine, pentru faptele tale, există însă și sentimentul bucuriei pentru faptele unei vieți închinate colectivității în care te-ai născut și trăiești. Un astfel de sentiment încercăm acum, cînd acad. Iorgu Iordan împlinește 90 de ani. Bucuria de a fi contemporan cu cercetătorul pasionat al limbii române și al altor limbi, care vreme de 70 de ani a reușit să dea strălucire științei românești, nu este numai a noastră, a Comitetului de redacție al revistei „Limba română", ci și a tuturor celor care îl cunosc personal sau din scris, numeroase generații de cercetători, profesori, studenți, elevi.

În lucrările sale a abordat aproape toate compartimentele lingvisticii. Limba română, pe care nu numai că a studiat-o în amănunt, dar a și apărat-o de viciul inculturii și al diletantismului, a fost însă în centrul preocupărilor sale.

Între multe altele, academicianului Iorgu Iordan știința românească îi datorează formarea la noi a toponimiei ca disciplină lingvistică bine structurată și pusă pe baze științifice. Fanteziei exagerate din studiile multora dintre predecesorii săi, tentați să găsească pentru originea numelor de locuri românești cele mai năstrușnice explicații, predominant externe, acad. Iorgu Iordan îi opune o interpretare riguroasă prin care limba română este pusă și în acest domeniu în drepturile ei. Avîntul luat de cercetarea toponimiei în ultimii 10 ani izvorăște din realismul lucrării sale capitale, Toponimia românească, *din respectul pentru fapte și din înțelegerea fenomenului toponimic în toată complexitatea lui. În această direcție de cercetare acad. Iorgu Iordan are astăzi un mare număr de discipoli.*

Cu prilejul celui de-al XII-lea Congres internațional de științe onomastice, care va avea loc anul acesta la Cracovia, alături de Comitetul de redacție al revistei „Limba română", un grup de cercetători aduc creatorului toponimiei românești un fierbinte omagiu, urîndu-i mulți ani pentru progresul continuu al științei românești.

DESPRE GRAFIA NUMELOR PROPRII ÎN DOCUMENTELE SLAVO-ROMÂNE

DE

GH. BOLOCAN

Interpretarea grafiei chirilice a textelor slavone a format obiectul multor cercetări. O atenţie deosebită s-a acordat mai ales interpretării grafiei chirilice în care sînt scrise textele româneşti.

Andrei Avram [1] a supus unui examen critic minuţios punctele de vedere existente în această problemă, făcînd lumină în multe chestiuni controversate. Un studiu de proporţiile şi profunzimea celui citat este necesar şi asupra grafiei documentelor slavone. Observaţiile făcute asupra acestor texte pînă în prezent sînt sporadice şi, de aceea, nu dau o imagine clară asupra problemei.

Textele slavo-române nu sînt unitare decît, poate, într-o oarecare măsură, în domeniul terminologiei folosite. Şi aici însă trebuie să deosebim textele din Ţara Românească de cele din Moldova. Documentele slavone din ambele provincii româneşti au fost scrise de numeroşi pisari. În plus, majoritatea actelor de cancelarie sînt un fel de texte bilingve, în sensul că, în afara textului slav propriu-zis, ele cuprind foarte multe elemente de limbă română. Cuvintele româneşti [2] din documentele slavone sînt în cea mai mare parte nume de persoană şi nume de locuri. Cînd interpretăm grafia acestor texte, trebuie să ţinem seama ca cele două straturi — cel slav şi cel românesc — să fie considerate separat. În articolul de faţă ne vom ocupa mai întîi de unele aspecte ale folosirii literelor ѣ, ѣ, ѫ în documentele slavone.

Vom prezenta cîteva constatări cu caracter general privind situaţia acestor litere [2]. În documentele din sec. al XIV—XV-lea, publicate în colecţia *Documenta Romaniae Historica* (prescurtat DRH) [3], vol. I, litera ѫ are o frecvenţă relativ mare în textul slav propriu-zis şi mai mică în cuvintele româneşti din acea epocă. După anul 1450 se constată o scădere simţitoare a frecvenţei acestei litere. În secolul următor, ѫ devine din ce în ce mai rar, după cum se poate observa din următoarele date statistice. În perioada 1500—1525, din cele 209 de documente slavone publicate în volumul al II-lea al colecţiei citate, 118 nu au în textul

---

[1] *Contribuţii la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte româneşti.* Extras din SCL, XV 1964, fasc. 1—5.

[2] Cf. Andrei Avram, *Grafia chirilică şi problema opoziţiei /ă/ : /i/ în dacoromâna din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea* în SCL, XXIV, 1973, nr. 1, unde sînt argumentate necesitatea evaluării statistice a datelor furnizate de texte şi admiterea ca fiind „semnificativă preponderenţa unei anumite notaţii într-o situaţie dată" (p. 10).

[3] *Documenta Romaniae Historica A. Moldova*, vol. I (1975), vol. II (1976); *B. Ţara Românească* vol. I (1966), vol. II (1972), vol. III (1975), vol. XI (1977), vol. XXI (1965), vol. XXIV (1974). Am efectuat statisticile noastre pe baza ediţiei care nu modifică nimic din textele documentelor în chestiunea care ne interesează.

lor litera ѫ, iar 27 o conţin numai în elemente româneşti (de obicei nume proprii). În perioada 1525—1535, din cele 178 de documente slave publicate în volumul al III-lea, litera ѫ nu apare în 119, iar în 23 se găseşte numai în elemente româneşti. În volumul al XI-lea din aceeaşi colecţie, care cuprinde documente de la Mihai Viteazul (1593—1600), situaţia literei ѫ este şi mai precară. În 237 din cele 273 de documente slave, ѫ nu apare niciodată, în 23 apare numai în nume proprii româneşti şi numai în 13 documente apare şi în cuvinte slave, dintre care la 4 în citate cu caracter religios.

Prin urmare, în cele trei volume amintite, ѫ se foloseşte în cuvinte slave numai în 109 documente din cele 660. În 474 nu se întîlneşte deloc, iar în 77 apare numai în cuvinte româneşti (mai ales nume proprii).

În secolul al XVII-lea (volumul XXI şi XXIV din DRH), litera ѫ nu se foloseşte decît extrem de rar. Se înţelege de la sine că litera ъ devine din ce în ce mai frecventă.

În documentele din Moldova, de regulă, litera ѫ nu se foloseşte. Apariţia ei încă de la începutul secolului al XIV-lea este extrem de rară.

Dacă am elimina din discuţie cuvintele pătrunse prin diferite formule din literatura religioasă în textul documentelor, se poate spune cu siguranţă că ѫ apare cu precădere, cel puţin după sec. al XV-lea, în cuvinte româneşti. Tendinţa de a înlătura alternanţa grafică ъ/ѫ existentă în elementele româneşti din documentele slave poate fi probată prin analiza materialului care cuprinde trecerea lui *á* la *ă* în derivate şi în formele gramaticale ale aceluiaşi cuvînt. Vom prezenta mai jos modul în care este redată în documente litera *ă* neaccentuată provenită din *á* în nume proprii.

În mod amănunţit ne vom referi la derivate în *-eşti*, *-eni*, *diminutive*, şi numai în treacăt la numele formate cu alte sufixe [4].

I. Nume în *-eşti*

a) *În Ţara Românească*

дъбъчєщоѫ (1387, iun. 27); калимънєщи (1388, mai 20); тамъшєщи (1444, ⟨sept.⟩ 20); слъвнлєщи (1468, nov. 5); фръцнлєщи (1467, ian. 5); мѳшътєщи (1475, ian. 1); комънєщи (1475, sept. 9); бъркънєщи (1476, iul. 4); шєрбънєщи, когдънєщи, стънчєщи, чокънєщи (1478, sept. 9); гєрмънєщи мърешєщи (1486, apr. 23); грозъкєщи (1492, oct. 9); бънєщи (1498, iul. 19); чокънєщи, кълимънєщїи, богдънєщи (1501, mai 24); михъилєщи (1501, iun. 16); стънєщи (1502, iun. 19); мълдьрєщи (1504, iun. 15); бънєщи (1510, mai 27.) Pînă la anul 1600, în documente, am notat încă 127 de exemple, în total, deci, 141. Alternanţa *á-ă* a fost notată prin ѫ numai în 19 exemple: чокѫнєщи (1436, iun. 25); мѳртѫшєщом (1469, iun. 28); шєрбѫнєщи (1475, iul. 15); фѫркъшєщи (1489, oct. 2); бѫлєщи, стѫнчєштн (1501, mai 24); нѫнѫшъщи (1496, aug. 1); бѫнєщ (⟨1512—1521⟩); брѫгърєщи (1513, ⟨mart.⟩ 9); мѫлдьрєщ (1519, ⟨ian.-aug.⟩ 10); бъкѫлєщи (1531, mai); цнгѫнщ(1579) etc.

Într-un număr mic de cazuri alternanţa este redată prin ь: гьнєщи (1480, nov. 7), цієфьнєщи (1484, apr. 24); кьзьнєщи (1508, sept. 10). Mai

---

[4] Pentru exemple şi determinarea bazei de la care s-a făcut derivarea, cf. şi Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV—XVI). II. Derivarea cu sufixe*, în SCL, XXVII, 1976, nr. 5.

frecvente sînt cazurile în care alternanţa, dacă va fi avut loc în totdeauna, nu este redată grafic : калимънєцн, богдънєцн, Хинатєцн (⟨1421⟩, iun. 19) ; гаканєцн (1451, aug. 5) ; ротарєцн (⟨1512—1513⟩, iul. 23) ; банєцн (⟨1525⟩, iul.) etc.

Nu se poate spune în toate cazurile cînd avem de-a face cu o alternanţă grafică între *a* şi ъ. Ceea ce ni se pare însă sigur este faptul că, aflîndu-ne într-un proces de generalizare a lui ъ în poziţie neaccentuată în derivate, *ă* poate fi interpretat măcar, într-o parte din cuvintele în care apare, ca reprezentînd un fonetism viu în acea vreme [5].

Am introdus în exemplele citate şi unele nume în care alternanţa s-a petrecut la nivelul antroponimului фръцилєцн ⟨фръцилъ, pentru motivul că apar atestate în aceste forme. Formarea numelor de sate de tipul *Frăţileşti* presupune, după părerea noastră, un lanţ de transformări : *Frăţilă* > *frăţilesc* > *frăţileşti* > *Frăţileşti*. Alternanţa *á—ă* este atestată în toponim, nume de sat, dar ea s-a petrecut cu mult înainte la nivelul limbii comune [6].

b) *În Moldova*

цигънєцн (1420, apr. 25) ; бълънєцн (1443, mai 4) ; бъдєцн (1443, iun. 8) ; бълошєцн (1447, aug. 22) ; стънижєцн (1455, aug. 15) ; съсєцн (1460, dec. 5) ; шербънєцн (1469, oct. 20) ; брътѧлєцн (1491, ian. 7) ; бъешєцн (1499, sept. 15) ; цъпєцн (1499, nov. 14) ; остъшєц (1527, mart. 16) ; дръкѧлєцїн (1548, mart. 21) ; бъчєц (1566, iul. 12) ; бъншєцн (1569, aug. 12) ; кръєцн (1588, aug. 28) ; шофрънєцїн (⟨1590, sept. 1 — 1591, aug. 31⟩) etc. Exemple cu ж pentru *ă* sînt extrem de puţine (цжпєц 1546, ⟨apr.⟩15). În schimb cu *a* neschimbat sînt foarte multe : цигънєцн (1414, 1523, 1552) ; крaєцїн (1444, sept. 1) ; фратєцїн (1554, mart. 2 ; 1555, aug. 23) ; шербанєцн (1518, aug. 26) ; балънєцїн (1531, mart. 18) ; карѕарєцѡм (1525, aug. 26) etc. Prin sondaj, pe baza documentelor din volumele I—II din DRH—Moldova, am stabilit un raport aproximativ de 1/25 în favoarea notării alternanţei aici în discuţie cu ъ faţă de ж. Însumînd datele pe care ni le oferă documentele pînă la anul 1600 din Ţara Românească cu cele înregistrate în documentele din Moldova, constatăm că alternanţa *á — ă* este redată în proporţie de aproximativ 90% prin а — ъ. Remarcăm, de asemenea, că cele mai vechi exemple sînt în Ţara Românească din secolul al XIV-lea (1387, 1388), iar în Moldova din secolul al XV-lea (1420).

II. Nume în *-eni*

a) *În Ţara Românească*

гъѕрѣнє (1437, aug. 13) ; бъвѣнн (1464, oct. 28 ; 1502, mart. 9 ; 1525, dec. 17 ; 1530, iun. 23) ; въдѣнн (1465, nov. 5 ; 1597) ; пѣркърѣнн (⟨1487, după nov. 21—1494⟩) ; мълѧрѣнн (1494, mart. 16 ; 1503, iun. 11 ; 1506, sept. 1 ; 1508, 1512, 1558) ; скъѕнѣн (⟨1495—1508⟩) ; бъбѣн (1502, mart. 9 ; 1531, ian. 9 ; 1559, ian. 17) ; копъчанн (1505, iun. 2) ; въдѣнн (⟨1523, după apr. 4 — 1528⟩) ; бълтѣнн (1525, iul. 24) ; гъѕрѣнн (1532,

[5] Cf. şi Andrei Avram, *Contribuţii...*, p. 49—52.
[6] Cf. Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, nr.1.

sept. 1); Хотъраии (⟨1532—1533⟩, dec. 6) etc. Am găsit încă 88 de exemple în secolul al XVI-lea, în total, deci, 111. Cu ь pentru *ă* se găsesc puţine exemple: брьтиıани (1508, iul. 29); мьрцинѣни (1512, sept. 3) dar cu *a* neschimbat sînt mai multe: брадацѣни (⟨1402—1403⟩, ⟨1421⟩, iun. 19); карарѣни (⟨1424⟩, dec. 12); вадѣни (1465, nov. 5); бадѣни (1520, apr. 10) etc.

b) *În Moldova*

пабрътѣнꙋлъ (1437, iun. 30); бръгърѧни (1437, dec. 20); съсѣни (1443, mart. 6); мърмоурѣне (1467, ian. 10); бъхнѣни (1468, febr. 5); вълѣнїи (1482, mart. 15); жоумътъцѣни (1492, mart. 17); фръциıан (1497, febr. 25); мържирѣнїи (1532 — notat în felul acesta de 9 ori); гъоурѣни (1555, mai 2; 1583, apr. 12); гъурѣнѵл (1576, Ghib. Sur., XIX, p. 91); въдꙋрѣни (1588, aug. 2); цюмѫтъцѣни (1600, mart. 20) etc. Am introdus în lista de mai sus şi cîteva nume de persoană pentru că sînt mai vechi. Nume cu ь pentru *ă* sînt extrem de puţine (тътьрѣнꙋлъ — 1472, ian. 25). În Moldova mai numeroase sînt cazurile în care alternanţa *a—ă* nu este notată. Cu ѫ în loc de ъ nu sînt multe exemple: бродѫцѣни (⟨1414⟩, dec. 12; 1436, iun. 25); брѫдъцѣни (1475, iul. 15); секѫрѣни (1510, mai 27).

III. Diminutive. Vom cita materialul în ordine cronologică fără a face o clasificare pe sufixe [7].

a) *Ţara Românească*

копъчел (1473, mai 17; 1496, apr. 14; 1517 etc.); съръцел (1473, mai 17; 1582, iun. 4); фъцецелꙋ (1475, iun. 1; ⟨1506⟩, ian. 21; 1529, iul. 27); ръдꙋца (1503, ian. 11); мълꙋрел (⟨1506⟩, ian. 21); слътиореле (1508, sept. 7 — notat de 8 ori cu ъ şi 1 cu ь); цигънꙋша (⟨1526⟩, ian. 7); фръцика (1535, iul. 30); кръюц (⟨1554—1557⟩); скъришоара (1556, apr. 8) etc. Am notat cu ъ pentru *a* încă 37 de exemple pînă la anul 1600. Foarte puţine exemple sînt cu ь pentru *ă*: фьцецел (1529, iul. 27), ca dealtfel şi cu ѫ (водѫстрица ⟨1424⟩, dec. 12). La diminutive, cazurile în care alternanţa *á — ă* nu este notată sînt puţin numeroase (салчюшюрѡм — ⟨1400—1418⟩).

b) *În Moldova*

дꙋмбръвица (1431, aug. 22); гъоурича (1432, dec. 21; 1453, ian. 1; iun. 26; iun. 20; sept. 7; dec. 21 etc.); четъцѣ (1455, aug. 15); бръдецел (1456, iun. 13); къшчореле (1469, febr. 9); кълдърꙋша (1492, nov. 24); Хлъбничел (1494, mart. 11).

După anul 1500 am extras un număr mare de toponime numai cu ъ pentru *ă*. Cu ь în secolul al XV-lea avem numai un exemplu, дꙋмбрьвица (1431, aug. 22). Existenţa alternanţei la diminutivele de tipul водѫстрица, дꙋмбрьвица este, credem, un argument în plus că derivarea s-a făcut pe teren românesc. Atestarea relativ tîrzie a fenomenului cercetat la diminutive se poate, probabil, explica prin faptul că derivarea de acest tip se face la nivelul toponimic, şi nu al limbii comune [8].

---

[7] Cf. pentru exemple şi clasificarea sufixelor Virgil Nestorescu, *op. cit.*, p. 493—514.
[8] Cf. Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3.

La substantivele colective care stau la baza multor toponime atestate în documente *ă* < *á* este notat în cea mai mare parte prin ъ (бръдет — 1536, iun.; 1549, mai 8; 1568, iul. 24 etc.); фръсинет (1502, sept. 12; 1504, iun. 15; 1510, aug. 2; 1537, iun. 20) etc.

Am înregistrat, de asemenea, cîteva forme cu ь (de ex. фрьсинетȣл — ŢR, 1589, sept. 6) şi cîteva cu *a* (врадет — ŢR ⟨1498, sept.—1499 aug. 31⟩, 1508, iul. 29); фрасинетов ŢR, 1537, iun. 18). Spaţiul nu ne permite să citām toate numele care au la bază un derivat românesc în care apare alternanţa *á* — *ă*.

Vom cita în ordine cronologică numai cîte un exemplu din fiecare model derivaţional, făcînd în final unele observaţii globale: бърбошїи (M, 1438, aug. 24); припъшари (M, 1453, iul. 8); фъȣроанѣ (M, 1455, aug. 15); мъѕъреск ȣла (M, 1488, aug. 17); бъıаш (ŢR, 1550, iul. 3); Хотъроаса (ŢR ⟨1586⟩, iun. 15); бъчоае (ŢR, 1592, ian. 27). Exemple de tipul acesta se găsesc şi cu ѫ pentru *ă* în proporţie de aproximativ 20 %. Cu ь sînt însă extrem de puţine atît în documentele din Ţara Românească, cît şi în cele din Moldova.

Documentele slave conţin un număr de exemple în care alternanţa *á*—*ă* are loc sub accent în diferite forme gramaticale ale cuvintelor: до ȣста вънеи (ŢR, 1556, mai 4); ѡ(т) ȣста вънеи команов (ŢR, 1572, iul. 15); ѡ(т) ȣста вънеи пȣ(р)карȣлȣи (ŢR, 1515, apr. 13); до изворȣл въеи (ŢR, 1548, mai 22); до съвръшение вънеи боȣлов (ŢR, ⟨1522⟩, febr. 5); ѡт ȣста въеи дракȣлȣи (ŢR, 1526, iul. 7); над вън тътари (ŢR, 1499, oct. 6); до вънле мънънилов (ŢR, 1547, iun. 25); валѣ съръцеи (ŢR, 1538, iul. 16); коа(с)та ѡгръзиеи (ŢR, 1577, apr. 15); шъриле (ŢR, 1517, iul. 10); жȣмътъци (ŢR, ⟨1577—1589, 1585—1591⟩).

Aşa cum am arătat mai sus, tendinţa pisarilor de a opta pentru o singură literă ъ în redarea alternanţei *á*—*ă* corespunde cu o poziţie activă a structurii gramaticale şi derivaţionale a limbii române. Cercetînd finalul numelor de persoană sub aspectul care ne interesează aici, am remarcat aceeaşi tendinţă de eliminare a literei ѫ şi de generalizare a lui ъ. Dacă în secolul al XV-lea întîlnim alături de forme ca винтилъ, фръцилъ, миХънилъ şi grafii винтилѫ, фръцилѫ, миХънилѫ, din secolul al XVI-lea formele cu ѫ tind să devină din ce în ce mai rare, pentru ca spre sfîrşitul secolului să nu se mai întîlnească la numele formate cu sufixul -илъ, -отъ sau, în general, la numele masculine terminate în *-ă*[9].

Vom da mai jos un număr de exemple grupate în ordinea volumelor din DRH de unde le-am extras:

Vol. XI: берилъ, бръннлъ, дьнилъ, фръцилъ, гостилъ, мънъилъ, миХънилъ, сльвилъ, стънилъ, вончилъ; балотъ, калотъ, драготъ, плешотъ.

Vol. XXI: бръилъ, брътилъ, котешилъ, фръцилъ, миХънилъ, мънънилъ, стънилъ, тръкилъ, вентилъ; балотъ, калотъ.

Vol. XXIV: бръилъ, берилъ, бъцилъ, фръцилъ, мънънилъ, миХънилъ, мȣстилъ, ръдилъ, стънилъ, вентилъ, вончилъ; калотъ, кашотъ, добротъ, драготъ.

Numele înşirate apar des în volumele citate, fără a mai prezenta fluctuaţii în scrierea sufixului.

---

[9] Cf. Gh. Bolocan, *Despre articularea numelor proprii în documentele slavo-române*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 6.

Citām mai jos, în ordine alfabetică, cîteva nume masculine terminate în *-ă*, notate în documente după 1550 în proporţie de 90% cu ъ : броаскъ, бръ(н)зъ, бȣлигъ, бȣдȣхалъ, кътърамъ, къделницъ, чоакъ, чокинъ, кирицъ, коадъ, копитъ, кривинъ, фȣрникъ, фȣркъ, никоаръ, негоицъ, ѡбїалъ, панъ, пъкалъ, пенишоаръ, роатъ, зърнъ.

În documentele publicate în volumele XI, XXI şi XXIV apar cîteva nume notate, în puţine cazuri, cu ѫ : панѫ (de cele mai multe ori este notat панъ) ; брагѫ. În volumul XI, în documentele 314, 337, scrise de Stan Săvescul, apar şi forme ca вльдїкѫ, пȣикѫ, чокинѫ, четинѫ, în restul documentelor ъ este absolut general.

Folosirea literelor ъ, ѫ pentru redarea lui *ă* a fost discutată de diferiţi autori. G. Mihăilă lasă să se înţeleagă că folosirea literelor ъ, ѫ pentru *ă* din limba română se explică prin scrierea bulgărească, unde sunetul bulgar *ă* este notat atît ъ, cît şi ѫ, pînă în 1945 [10].

Faptele prezentate de noi pun în evidenţă necesitatea de a rezolva astfel de probleme nu numai pe baza cîtorva exemple şi a unor teze generale formulate în slavistică de multă vreme.

Tratamentul literelor ѫ, ъ, ь în documentele slavo-române este în multe cazuri în directă legătură cu unele fenomene ale limbii române. Folosirea preponderentă a lui ъ faţă de ѫ în documente la scrierea cuvintelor comune sau proprii indiferent de originea lor ar putea fi interpretată, în lumina celor arătate mai sus, ca o manieră proprie stilului administrativ adoptat în cancelariile româneşti.

Concluzii definitive în această problemă se pot trage însă numai după cercetarea în amănunt a raportului dintre literele ъ, ѫ, ь şi *î* din limba română pe baza faptelor din documentele slavo-române.

---

[10] *Dicţionar al limbii române vechi (sfîrşitul sec. X — începutul sec. XVI)*, Bucureşti, 1974, p. 184—185 ; cf. şi critica adusă de A. Avram acestui punct de vedere în articolul *Cu privire la vechimea opoziţiei /ă/ :/î/ în dacoromână*, apărut în CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 147—150.

ASPECTE ALE FORMĂRII CUVINTELOR ÎN TOPONIMIA DIN ZONA CARPATICĂ ŞI SUBCARPATICĂ A JUDEŢULUI VÎLCEA

DE

EMILIAN N. BUREŢEA

Ca disciplină în primul rînd lingvistică, toponimia ne pune adesea la dispoziţie un bogat material pentru cunoaşterea mai amplă şi amănunţită a inventarului lexical din limba română, deoarece numele de locuri sînt, în ultimă instanţă, elemente lexicale care apar fixate ca toponime fie singure, fie împreună cu alte cuvinte comune (apelative) sau proprii (antroponime, toponime) în sintagme care îndeplinesc o funcţie toponimică.

Este îndeobşte cunoscut că denumirile topice apărute în general pe baza apelativelor, a numelor de persoană sau chiar a altor toponime îndeplinesc funcţia denominativă în forma primară sau, de cele mai multe ori, sub forma unor nume noi, formate prin derivare cu ajutorul unor afixe lexicale.

Chiar dacă în unele cazuri cuvintele comune, apelativele, pot fi descoperite fără dificultăţi în toponimele corespunzătoare, acestea din urmă nu pot fi considerate identice cu apelativele pe baza cărora s-au format. Devenind toponime, astfel de cuvinte comune cu sens bine precizat în cadrul lexicului unei limbi capătă anumite trăsături specifice, individualizatoare, pierzînd treptat din conţinutul semantic iniţial şi rămînînd numai cu funcţia de bază, aceea de desemnare, de denumire a unui obiect geografic anumit [1]. În procesul — deseori foarte îndelungat — de transformare a unui cuvînt oarecare, de cele mai multe ori entopic, în toponim s-au estompat sau chiar au dispărut unele trăsături proprii elementului lexical propriu-zis şi s-au dezvoltat şi accentuat altele noi, acelea de identificare, de individualizare a obiectului cu o anumită determinare geografică. Astfel, în toponimele cu cel mai înalt grad de toponimizare nu se mai recunosc cu uşurinţă cuvintele care le-au stat iniţial la bază, motivarea denumirii nu mai e evidentă în conştiinţa vorbitorilor. Ele le apar de aceea ca „nemotivate", servind doar pentru a denumi o anumită realitate geografică (apă, munte, deal, vale, pîrîu etc.): *Dîlga*, *Govora*, *Lotru*, *Luncavăţ*, *Olt*, *Otăsău*, *Picuiu*, *Sohodol* etc.

Pentru orice limbă, formarea cuvintelor este un mijloc important de îmbogăţire a vocabularului prin utilizarea resurselor proprii limbii respective, pornindu-se de la cuvinte existente în limbă [2]. Afirmaţia este valabilă şi dacă se aplică în cadrul toponimiei. Inventarul toponimic s-a îmbogăţit

---

[1] Vezi articolul nostru *Unele aspecte ale relaţiei dintre toponimic şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, XXIV, 1975, 3, p. 207—214.

[2] Cf. *Formarea cuvintelor în limba română* (tratat), volumul I, *Compunerea*, [Bucureşti], 1970, p. V.

într-o foarte mare măsură prin formarea de noi denumiri pe baza unor cuvinte comune simple sau derivate sau a unor antroponime și toponime deja existente în limba română. Acestea au primit la un moment dat o funcție toponimică datorită adăugării unor elemente lexicale derivative sau de compunere proprii limbii române.

Problema formării cuvintelor în toponimia noastră a fost, în general, mai puțin studiată de către cercetătorii cu preocupări în acest domeniu. După studierea sporadică a unor aspecte [3], acest domeniu s-a bucurat de o abordare mai amplă în vasta lucrare de sinteză *Toponimia românească* (București, 1963) a acad. Iorgu Iordan, în care i s-a consacrat un capitol special.

În ultimul timp, odată cu intensificarea preocupărilor de toponimie, mai ales ca urmare a începerii înregistrării numelor de locuri în primul rînd pe teren, din graiul localnicilor, în vederea elaborării unui dicționar toponimic românesc pe regiuni, au fost publicate și cîteva articole care au în vedere unele aspecte ale formării cuvintelor în toponimie [4], cu puncte de vedere noi și, ca atare, cu sugestii interesante în legătură cu etimologia unor nume de locuri românești. De remarcat că și în privința formării cuvintelor, atunci cînd e vorba de numele de locuri, problema nu se poate pune în același fel ca pentru apelative, cu toate că, așa cum s-a subliniat mai înainte, multe dintre acestea din urmă se regăsesc, sub formă simplă sau derivată, în toponimie. În cazul cînd toponimul se reduce pur și simplu la apelativul din care a apărut, lucrurile se simplifică dintr-un anumit punct de vedere, dar, pe de altă parte, par să se complice, pentru că, de pildă, *Alunu* ca toponim (sat, comună) nu poate fi considerat identic cu *alun⟨ul⟩* (arbust), cu toate că în unele studii de toponimie faptele au fost interpretate astfel. De asemenea, toponimul *Părăginosu* (munte, pîrîu) nu este identic cu *părăginos* din lexicul regional, cu sensul de „părăginit" etc.

În lucrarea de față ne vom ocupa de cel mai important procedeu de formare a cuvintelor, larg răspîndit și în toponimie, și anume derivarea cu ajutorul unor afixe lexicale, în special sufixe lexico-toponimice. Vom avea în vedere numai cîteva dintre sufixele productive pe plan toponimic, deoarece nu ne propunem aici o tratare exhaustivă a problemei.

În ceea ce privește sufixele întîlnite în toponimie, se poate susține existența a două categorii :

---

[3] Vezi Iorgu Iordan, *-ar=tán în toponimie*, în „Arhiva", Iași, XXX, 1923, nr. 1, p. 104—106 ; idem, *Toponimice. Sufixul -ar cu funcțiune locală. Sufixul -aș sinonim cu -ar*, în „Buletinul Institutului de filologie română « Alexandru Philippide »", Iași, III, 1936, p. 157—161 ; Ștefan Pașca, *Contribuții toponomastice. 2. Ceva despre sufixul -at, -ată în toponomastica noastră*, în DR, XI, 1948, p. 84—96 ; Iorgu Iordan, *Nume de locuri în -eni (-ani)*, în CV, I, 1949, nr. 8, p. 15—16.

[4] Vezi Viorica Florea, *Derivatele toponimelor în raport cu cele ale apelativelor în română*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, I, București, 1970, p. 1137—1141 ; Dragoș Moldovanu, *Legile formative ale toponimelor românești cu radical antroponimic I. Formații de plural*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XXI, 1970, p. 15—45 ; Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, p. 38—42, 66—73, 74—82 ; Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, 3, p. 187—196 ; idem, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, 1, p. 89—98 ; idem, *Toponime compuse în documentele slavo-române*, în LR, XXV, 1976, 3, p. 303—311 ; Viorica Florea, *Sufixul în toponimie*, în *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, p. 184—203 ; Gh. Bolocan, *Există un plural toponimic?*, în SCL, XXVIII, 1977, 1, p. 3—13.

1) sufixe lexicale, care apar și la toponime, pe care le-am putea numi **lexico-toponimice**, folosite pentru derivarea unor cuvinte comune din altele, care nu pot apărea ca nume topice, dar și pentru derivarea unor cuvinte devenite toponime sau chiar a unor toponime propriu-zise. În aceste ultime ipostaze, sufixele capătă uneori sensuri noi, diferite de cele cunoscute cînd apar la cuvintele comune.

2) **sufixe toponimice**, constituite de acele segmente lexicale care, deși în cele mai multe cazuri au fost preluate tot de la lexicul curent, nu se mai întîlnesc sau se întîlnesc foarte rar la derivarea cuvintelor lexicului comun, ele utilizîndu-se însă foarte frecvent în toponimie. Cu ajutorul lor se derivă toponime de la alte toponime [5], precum și de la antroponime sau de la apelative care pot avea o funcție toponimică. Unele sufixe din această categorie și-au pierdut sensul lexical propriu-zis, devenind **formanți toponimici**, adică elemente de creare a unor toponime, fără să presupună un anumit sens.

Spre deosebire de sufixele la care ne-am referit, sînt multe altele care apar numai la derivarea din cadrul vocabularului comun al limbii. Se poate vorbi, prin urmare, de o selecție pe care o operează toponimia și în cadrul elementelor derivative, a sufixelor pe care le folosește pentru necesitățile sale de denominație a unor locuri, în scopul unei individualizări cît mai precise.

În cele ce urmează ne vom referi numai la cîteva dintre sufixele lexico-toponimice, pe baza unor exemple înregistrate în zona carpatică și subcarpatică a județului Vîlcea :

a) Sufixul *-an(u)*, f. *-ană* este folosit la formarea cuvintelor din lexicul comun, avînd mai multe valori [6]. Se utilizează și pentru formarea unor nume de persoană [7]. Nu a fost discutat pînă acum ca sufix care apare și la numele de locuri. V. Frățilă[8] îl trece printre sufixele care apar la cîteva toponime, dar exemplele în *-an* oferite nu pot fi interpretate ca derivate, ele fiind nume de persoană formate cu acest sufix, folosite în funcție toponimică. Din județul Vîlcea s-au înregistrat, pe lîngă alte nume de locuri în *-an* provenind din apelative sau din nume de persoană, și cîteva care sînt formate cu sufixul *-an* indicînd obiectul purtător al unei calități : *Bărcane* „coastă de deal cu poieni și teren arabil" (s. Angheleşti, c. Pietrari) și *Barcanele* [9], sat (c. Păușești). Toponimul provine de la *bărc (bîrc*,

---

[5] Față de definiția pe care o dă sufixului toponimic Viorica Florea (*Sufixul toponimic*, în *Studii de onomastică*, p. 188), noi atribuim acestui element derivativ un înțeles mai larg, avînd în vedere posibilitatea creării de toponime noi nu numai pe cale strict toponimică, ci și din apelative sau nume de persoane.

[6] Vezi Marieta Pietreanu, *Sufixul -an*, în SMFC, II, 1960, p. 93—100; I. Coteanu și A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, *Vocabularul*, București, [1975], p. 145.

[7] Marieta Pietreanu, *ibidem*, p. 96—97; Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, p. 117—118, 120.

[8] *Toponimia văii Secașului-Tîrnavei*, în „Analele Universității din Timișoara", seria Științe filologice, X, 1972, p. 143.

[9] Numele este același cu cel anterior, mai ales că sînt sate vecine, numele satului provenind de la numele dealului, dar acest fonetism ne arată că avem a face cu forma oficială a satului.

berc) „pădurice, dumbravă" (CADE) + suf.-*an* > *bărcan*[10], devenit apoi toponim. *Bărcán* ar fi astfel „locul (dealul) cu sau care are *bărc*, pădurice", ceea ce pentru o regiune de dealuri subcarpatice este foarte plauzibil.

Dintre toponimele formate cu *-an* mai citãm : *Beucán* „teren plantat cu pin" (s. Genuneni, c. Frînceşti) şi *Beucánu* „deal şi vale, cu păşune şi locuri de muncă" (s. Şerbăneşti, c. Păuşeşti). Fiind sate vecine, este vorba despre unul şi acelaşi toponim, dar notat diferit de către anchetatori diferiţi. Explicaţia dată de către informatori că „e o beucă, sînt nişte ponoare" ne face să credem că toponimul este format în acelaşi fel : entopicul *beucă* „văgăună, prăpastie, scobitură, făcută în pămînt de ape" + *-an(u)* > top. *Beucan(u)*[11], care ar însemna „locul (dealul) cu sau care are beuci, văgăuni".

La fel, *Ogrăzan* „drum de care printre păşuni" (s.c. Costeşti), provine din pluralul apelativului *ogrăzi* + *-an* sau din toponimul *Ogrăzi* + *-an*, însemnînd „drumul care trece prin ogrăzi sau prin locul numit *Ogrăzi*".

Mai adăugăm toponimul *Piscanu* „deal" (s. Obîrşia, c. Cernişoara), provenit din entopicul *pisc* + *an(u)*> toponimul *Piscanu*, avînd sensul de „locul (dealul) cu piscuri sau cu un pisc mare" (aici se sesizează şi ideea de augmentativ), precum şi *Tîrsanu* „porţiune de pădure" (s.c. Costeşti), format din entopicul *tîrsă* „curătură, parte din pădure unde s-au tăiat copacii" + *-an(u)* > *Tîrsanu*, avînd deci sensul de „locul cu tîrsă (tîrse), pădurea cu locuri de unde s-au tăiat copacii (curături)".

Sufixul **-ánă** este forma de feminin a sufixului *-an*[12], apărînd şi ca sufix independent la cuvintele comune *(fetişcană, juncană, lungană* etc.). În toponimie este folosit în derivate de la nume de persoane exprimînd un raport de apartenenţă. Iată exemplele din zona cercetată : *Andreána* „izlaz" (s. Dezrobiţi, c. Frînceşti) < *Andrei* + *-ana*, cu sensul de „locul (izlaz, teren, pădure etc.) care aparţine sau a aparţinut lui Andrei" ; *Coşana* „munte (s. Ciunget, c. Malaia) < antroponimul *Coş, Coşu, Coşea* + *-ana*, însemnînd „loc (munte) aparţinînd lui Coş, Coşu, Coşea"[13] ; *Dobrána* „cîmpie lîngă Olt" (s. Olteni, c. Bujoreni) < *Dobre* + *-ana*, cu sensul de „cîmpie, teren care aparţinea lui Dobre" (un informator a dat explicaţia : „loc unde îşi păştea oile Dobre") ; *Lungána* „vale" (s. c. Slătioara) < *Lungu*

---

[10] Petre V. Rotaru şi George A. Oprescu *(Lexicon toponimic*, Bucureşti, 1943, p. 6) înregistrează şi un entopic *bărcan*, sinonim cu *bărăgan*. În exemplul citat nu credem însă că e vorba de acest entopic. Toponimul nu poate proveni nici de la numele de persoană *Bărcan*, deoarece ar trebui să aibă atunci forma *Bărcani* sau *Bărcăneşti*.

[11] Un nume de persoană *Beucan(u)*, deşi ar fi posibil, nu este atestat, Cf. N.A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc* (DOR), Bucureşti, 1963, p. 201.

[12] Vezi Marieta Pietreanu, *op. cit.*, p. 98—99.

[13] Deoarece în com. Frînceşti există satul *Coşani*, numele muntelui poate fi interpretat şi cu sensul de „munte care aparţine locuitorilor (sau unui locuitor) din Coşani". Iniţial, apartenenţa s-a exprimat, probabil, prin genitiv *(Muntele Coşanilor)*, apoi printr-un adjectiv indicînd apartenenţa (*Muntele Coşan*), după care, ca şi în alte situaţii *(Apa* sau *Valea Strîmbă* > *Strîmba)*, adjectivul s-a substantivat, devenind toponim simplu, *Coşana*, cu sufixul *-a*, acordul făcîndu-se fie cu „culme muntoasă", fie cu „ocină" sau „moşie" *(Ocina (Moşia) coşană* > *Coşana)*. Pentru astfel de derivate toponimice, vezi Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, 1, p. 94.

+ *-ana*, cu înțelesul de „valea lui Lungu"; *Motoana* „pădure" (s.c. Vlădești) < *Mutu* + *-ana*[14] (sens: „pădurea lui Mutu").

b) Sufixul ***-at(u)***, f. ***-ată*** este frecvent folosit în limba comună mai ales pentru formarea unor cuvinte deverbale, care sînt, în ultimă instanță, participii cu valoare adjectivală *(retezat, -ă; săpat, -ă; semănat, -ă* etc). Se mai întîlnesc însă derivate cu *-at* și de la substantive *(buzat, dințat, gușat, moțat* etc.) sau adjective *(adîncat* etc.)[15]. Sufixul apare mai des în forma *-ata* în toponimia zonei, numele de locuri formate astfel fiind de origine adjectivală, derivînd de la nume de plante, animale, diverse ființe sau de la alte nume comune[16]. Sensul unor astfel de toponime, așa cum precizează Ștefan Pașca în studiul amplu cu privire la sufixul în discuție, este de a indica „locul unde se găsește ceva din belșug („loc acoperit cu..." sau „bogat în...") sau aspectul caracteristic al locului"[17].

Printre toponimele din nordul județului Vîlcea formate cu acest sufix, doar unul singur este din categoria celor care se referă la abundența în ceva: *Păstăiata* „teren arabil" (s. Romanii de Sus, or. Horezu) < *păstaie* + *-ata*. Celelalte pornesc de la aspectul caracteristic al locului denumit: *Adîncata* „pîrîu, i se spune așa pentru că are albia adîncă" (s. Tîrgu Gîngulești, c. Berbești); „vale adîncă, pîrîu" (s.c. Oteșani) < *adînc* + *—ata*, cu substantivare în procesul transformării în toponim (inițial a fost *Valea Adîncată*, dar s-a suprimat primul termen al sintagmei toponimice, ca și în cazul toponimului *Strîmba* <*Valea Strîmbă)*; *Căciuláta*, localitate componentă a orașului Călimănești; fost sat; „vale și culme de munte" (loc. comp. Căciulata, or. Călimănești); „pădure" (s. Andreești, c. Mueresca) <, *căciulă* + *-ata* > *căciulată* > *(Culmea) Căciulată* > *Căciulata; Gurguiata* „deal" (s. Livadia or. Băile Olănești); sat (or. Băile Olănești) < < *gurgui* + *-ata* > *gurguiată* > *(Culmea) Gurguiată* > *Gurguiata; Măciucatu* „deal" (s. Piscu Mare, c. Stoenești) < *măciucă* + *-at(u)* > *măciucat*> *(Dealul) Măciucat*> *Măciucatu* (=„dealul care are formă de măciucă sau care are un vîrf ca o măciucă, cu multe piscuri ca măciuca").

Dintre toponimele care aparțin acestui tip (în *-at(u), -ata)* se detașează un grup care provine din participiile verbelor corespunzătoare *(a afuma, a împușca, a înșira, a pitula* „a ascunde", *a săra* etc.), adăugat inițial ca determinant adjectival pe lîngă un substantiv (entopic) care se referă la caracteristici geografice ale terenului: culme, deal, depresiune, munte, pîrîu, vale ș.a. Astfel, ca și în multe alte situații (cf. *Adîncata, Larga, Lunga, Strîmba* etc.), *Afumata* „culme care se află în permanență în ceață" (s. Romanii de Sus, or. Horezu) a fost inițial *Culmea-Afumată*. La fel se explică *Împușcata* „pîrîu cu pădure" în s. c. Malaia *(Valea-Împușcată*> *Împușcata* „valea cu locuri împușcate, care par împușcate"), *Înșirata* „pîrîu lung, înșirat, cu cascade, pe valea Latoriței" în s. Ciunget, c. Malaia *(Apa-Înșirată*> *Înșirata*, „pîrîu cu apă care curge, se înșiră

---

[14] La forma *Motoana* s-a ajuns ca urmare a unor transformări fonetice: *Mutu-ana*> *Muto-ana*> *Motoana* (cu asimilare vocalică regresivă).

[15] Vezi G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 93—96.

[16] Vezi Iorgu Iordan, *Rumänische Toponomastik*, Bonn-Leipzig, 1924—1926, p. 174—177; Ștefan Pașca, *op. cit.*, p. 84—96; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 461—466.

[17] *Op. cit.*, p. 85.

printre stînci"), *Pitulata* „teren agricol între niște dealuri și păduri" în c. Măldărești (*Padina* sau *Tarlaua-Pitulată* > *Pitulata* „locul care pare ascuns, pitulat, printre dealuri și păduri"), *Sărata* 1. „pîrîu cu apă sărată" în s. Gruieri, c. Stoenești; 2. „vale, cătun" în s. Pietrarii de Sus, c. Pietrari; 3. „pîrîu în care se varsă multe izvoare cu sare" în s. Goruniș, or. Ocnele Mari (*Apa-Sărată* > *Sărata*), *Stricatu* „munte, vîrf de munte și pîrîu" în s.c. Voineasa (*Muntele-Stricat* > *Stricatu*, cu sensul de „muntele stricat de intemperii"). De la informatorii locali s-a obținut precizarea că „e un loc primejdios, muntele avînd țancuri, stînci ascuțite", fapt care confirmă interpretarea de mai sus. De aceea nu credem că aici avem a face cu numele de persoană *Stricatu* (poreclă), ceea ce teoretic ar fi posibil, ca în alte toponime din această zonă, precum *Degeratu* „teren cu pășune, fînețe și pădure" (s. Muerească de Jos, c. Muerească) și *Vasilátu*, pîrîu și fost sat, acum parte a orașului Brezoi. În primul caz este o poreclă provenită din participiul verbului *a degera*, în funcție toponimică, iar în al doilea caz este numele de persoană *Vasile* (*Văsălie*, *Vasălie*, variante întîlnite în Transilvania) + sufixul *-at* (> *Vasilat*, *Văsălat*, *Vasălat*), atribuit inițial, probabil, unui munte din apropiere, de la care au împrumutat apoi numele pîrîul care curgea pe lîngă el [18], precum și satul care a luat ființă aici. Astfel de nume de persoane în *-at* (*Cernat*, *Romanat*, *Urlat*, *Vasilat* etc.) stau la baza unor nume de așezări umane în *-ați* (*Cernați*, *Romanați*, *Urlați*, *Vasilați* etc.) [19].

e) Sufixul ***-easă*** ***(-easa)*** este cunoscut ca sufix moțional, servind la formarea numelor de persoane feminine de la masculine [20] (*Bogdan* — *Bogdăneasa* etc.) sau a numelor de agent feminine de la masculine (*cîrciumar* — *cîrciumăreasă* etc.).

În toponimie apare deseori numele feminine formate de la masculine cu acest sufix fiind frecvente în funcție toponimică. Acad. Iorgu Iordan, deși îl amintește și citează multe toponime provenite de la nume de persoană feminine în *-easa* [21], nu discută acest sufix la capitolul *Formarea cuvintelor*. Acad. Al. Graur [22], cu toate că îl menționează la numele de locuri, găsindu-l caracteristic pentru Muntenia, îl discută totuși cît se poate de succint. În alte lucrări [23] este tratat drept sufix derivativ pentru toponime, dar fără explicații suplimentare. În regiunea carpatică și subcarpatică a județului Vîlcea sînt multe nume de locuri fie provenite de la nume de persoană feminine cu sufixul *-easa*, fie formate cu acest sufix prin derivare de la alte toponime provenite din nume de persoană cu formă de masculin. Amintim numai cîteva: *Bucureásа* (și *Valea-Bucuresii*) „pîrîu, are izvor

---

[18] C. Alessandrescu, *Dicționarul geografic al județului Vîlcea*, București, 1893, p. 464, atestă toponimul *Valea Vasalatului* (= *Văsălatului*) din comuna Brezoiu, care nu poate fi decît „valea muntelui Văsălat, valea din acest munte".

[19] Cf. V. Bogrea, în „Anuarul Institutului de istorie națională", Cluj, I, 1921—1922, p. 390; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963., s.v.; Emil Petrovici, *Toponime sud-slave occidentale în Oltenia*, în volumul *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 256—258.

[20] Vezi G. Pascu, *op. cit.*, p. 24—26; Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 141; Elena Ciobanu, *Observații asupra formării numelor de familie feminine de la masculine*, în SMFC, I, 1959, p. 137, 138—139, 140—142.

[21] *Toponimia românească*, București, 1963, p. 179—180 și 345—346.

[22] *Nume de locuri*, București, 1972, p. 69.

[23] Vezi, de pildă, V. Frățilă, *op. cit.*, p. 143 și altele.

în muntele Cocora" (s. Ciunget, c. Malaia); *Dăneásа* „munte, vale şi pîrîu" (or. Brezoi); *Drăgăneasa* „deal şi pădure" (s. Neghineşti c. Stoeneşti); *Ludeásа* „munte şi pădure" (s. Romanii de Sus, or Horezu); *Mînăileásа* (variante: *Mănăileásа, Mînileásа)* „vale, pîrîu, se varsă în Lotru" (s.c. Voineasa); *Purcăreásа* „deal" (s.c. Voineasa); *Rudăreásа* „pîrîu, vale" (s. Ciunget, c. Malaia); *Ticuleásа* „hududoi, loc arabil" (s. Mireşti, c. Tomşani); *Trifăneásа* „curea de pămînt, teren arabil" (s. Rugetu, c. Slătioara); *Vîlculeásа* „vălcea, pîrîu" (s. Dăeşti, c. Popeşti"); *Voineásа* [24], sat (com. Voineasa) şi altele.

Analizînd aceste toponime şi altele, pe care le vom aminti mai jos, observăm că sufixul *-easa* are mai multe valori semantice. Pe lîngă faptul că astfel de denumiri pot fi forme feminine derivate cu *-easa* la nivel antroponimic şi după aceea folosite în funcţie toponimică, e posibil ca, mai degrabă, să fie feminine formate de la toponime provenite din nume de persoane masculine. De la un munte *Bucur*, de pildă, valea care îşi avea izvorul sau trecea prin acest munte se putea numi *Bucureásа*, exprimînd ideea de apartenenţă (Valea sau apa muntelui *Bucur> Bucureasa)*. Ideea de apartenenţă a acestui sufix este sesizabilă şi în toponimele *Dăneasa, Drăgăneasa, Ludeasa, Mînăileasa, Ticuleasa, Trifăneasa, Vîlculeasa, Voineasa* ş.a., care ar fi putut avea fie sensul de „valea, apa, pîrîul etc. muntelui, dealului, piscului, vîrfului, locului etc. *Danu, Drăganu, Ludu, Mînăilă, Purcaru, Ticu, Vîlcu, Voinea* ş.a., fie au fost, la origine, toponime „compuse" dintr-un entopic şi un nume de persoană masculin în nominativ sau genitiv (respectiv *Dan, Drăgan, Ludu, Mînăilă, Purcaru, Ticu, Vîlcu, Voinea* etc.) cu articol proclitic *(lui*, în forma populară *lu)* sau enclitic *(-lui)*. Al doilea termen al sintagmei toponimice, trecînd uneori prin faza adjectivală, s-a substantivat apoi cu forma feminină în *-easă (Valea Mînăilă* sau *lu Mînăilă> Valea Mînăileasă> Mînăileasa*; *Vîlceaua Vîlcu, lu Vîlcu* sau *Vîlcului> Vîlceaua Vîlculeasă> Vîlculeasa* etc.). Faza adjectivală nu e obligatoriu să fi apărut într-un toponim concret. Ea a existat de cele mai multe ori numai în conştiinţa vorbitorilor, în procesul de toponimizare.

La alte toponime de acest tip se distinge pentru sufixul *-easa* sensul de „care există din abundenţă, care posedă o anumită însuşire, înzestrat cu ceva". În acest caz, sufixul este sinonim cu *-oasa*, forma de feminin a sufixului *-os*. Hidronimul *Clăbuceásа* „vale, pîrîu, izvorăşte din Molivişu Mare şi se varsă în Priboasa; are căderi de apă repezi" (s.c. Malaia), spre exemplu, are şi o variantă în *-oasa, Clăbucioásа*, care are sensul de „pîrîul, apa, cu clăbuci". Explicaţia localnicilor („are căderi de apă repezi") confirmă presupunerea noastră. La fel se pot explica *Vultureásа (Vîltureásа)* „pîrîul, apa cu vîltori" *(< vîltoare* + suf. *-easa)* [25], *Nopteásа* (şi *Noptésele)* „munte care are «multă noapte», întunecat" în s.c. Voineasa *(<noapte* + *-easa), Pietreásа* (s.c. Voineasa) „muntele cu multe pietre" *(<piatră* + *-easa)*, sinonim cu *Pietroasa*. Numele pîrîului *Rudăreasa*

[24] În *Dicţionarul geografic al judeţului Vîlcea* (Bucureşti, 1893) este înregistrat şi un rîu *Voineasa*, care nu poate fi decît pîrîul cunoscut în prezent sub numele de *Voineşiţa*. Probabil că a existat şi un alt pîrîu cu acest nume diminutiv, care a rămas, dar transferat la pîrîul numit anterior *Voineasa*, dispărut ulterior pentru a se evita omonimia cu numele satului.

[25] Prin transfer, numele a trecut apoi şi la un munte, precum şi la un grup de case din oraşul Brezoi.

credem că este format cu sufixul *-easa* de la hidronimul *Rudaru*, pîrîu afluent al Lotrului pe partea stîngă.

O variantă a sufixului *-easa* este *-asa*, reprezentat în această zonă prin cîteva toponime, dintre care notăm pe *Hotărása* „pîrîu care face hotarul între două sate ; sat" (s. Bondoci și Hotărasa, c. Copăceni) și *Priboiása* „pîrîu, afluent al pîrîului Păscoaia, în stînga Lotrului ; e o vale strîmtă" (or. Brezoi și s.c. Malaia). Sufixul *-asa* este sinonim cu *-oasa*, avînd sensul amintit mai sus *(Hotărása* „pîrîul, valea, cu (de) hotar" *<hotar + -asa (=oasa) ; Priboiása* „pîrîul, valea cu multe priboaie" *< priboi + -asa (=oasa) ; priboi* „loc unde stînca muntelui dă de-a dreptul în apa rîului, fără a rămîne loc măcar de o potecă" (vezi CADE, s.v.). Cf. explicația dată de informatorii locali : „e o vale strîmtă".

d) Sufixul ***-os***, f. ***-oasă*** este foarte productiv în limba română comună, dînd derivatelor sale adjectivale fie înțelesul general de „cu ceea ce indică baza", deci ideea de posesiune, fie pe acela de „asemănător cu ceea ce indică baza", deci ideea de asemănare [26]. Cînd exprimă ideea de posesiune presupune și precizarea „în cantitate mare" (cf. *cărnos, frunzos, ierbos* etc.).

În toponimie se întîlnesc numeroase adjective în *-os, -oasă* în funcție toponimică [27]. În general, numele de locuri cu formă masculină în *-osu* sînt într-o cantitate mai redusă față de cele cu formă feminină în *-oasa* [28]. Constatarea este valabilă și pentru zona la care ne referim în studiul de față. Am găsit numai cinci toponime în *-osu* : *Bătăiosu* „deal" (s.c. Mateești) ; *Ghimpurósu* „deal cu finețe" (s. Balota, c. Racovița și s. Robești, c. Cîineni) ; *Părăginósu* „munte și pîrîu" (s.c. Voineasa ; s. Ciungetu, c. Malaia) ; *Pietrósu* „deal ; e pămîntu pietros acolo, cu pietre mari" (s.c. Bujoreni) ; *Rîiosu* „deal cu pădure" (s. Hotarele, c. Muereasca) ; grup de case (s. Muereasca de Jos, c. Muereasca). Dintre acestea, *Bătăiosu* și *Rîiosu* sînt nume de persoane în funcție toponimică, celelalte fiind adjective în *-os* substantivate apoi în procesul toponimizării *(Muntele părăginos> > Muntele Părăginos> Părăginosu*, cu sufixul *-osu*, care apare, după cum am văzut, la toponime cu aspect de masculin-neutru). În *Ghimpurosu* este forma compusă *(-u-rosu)* a sufixului *-osu*.

Am găsit peste 20 de toponime în *-oása*. Dintre acestea menționăm : *Aninoása* „deal împădurit, pe care creșteau anini" (s. Bodești, c. Bărbătești) ; „vale cu anini, pîrîu" (s. Genuneni, c. Frîncești) ; „pîrîu" (s. Igoiu, c. Alunu) ; *Băloása* „deal" (s. Lunca și Ocnița, or. Ocnele Mari) ; *Bărcoása* „teren acoperit cu pădure" (s. Genuneni, c. Frîncești) ; *Cărpănoása* (variantă : *Cărpinoása)* „pîrîu și vale" (s.c. Malaia) ; „pădure" (or. Călimănești) ; *Dovlecoása* „pîrîu ; alături e o poiană cultivată cu dovleci" (s.c. Bujoreni) ; „deal, loc cu surpături" (s. Olteni, c. Bujoreni) ; *Găunoása* „pîrîu și vale cu maluri înalte ; trece prin terenuri « găunoase »" (s.c. Otești) ; *Hălîngoása* „pîrîu, finețe și loc cultivabil" (s. Valea Măcești, c. Voineasa) ; *Mosoroása* „deal și sat" (s. Mosoroasa, or. Băile Olănești) ; *Păltinoása* „munte și pîrîu" (s. Ciunget, c. Malaia) ; *Pietroása* „munte și

[26] Cf. I. Coteanu și A. Bidu-Vrănceanu, *op. cit.*, p. 165. Vezi și G. Pascu, *op. cit.*, p. 70—76.

[27] Multe exemple se găsesc la Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 466—473.

[28] Cf. și observația acad. Al. Graur, *op. cit.*, p. 72.

pîrîu" (or. Brezoi); „vîlcea mare" (s. Genuneni, c. Frînceşti); *Podoása* „deal şi vale" (s.c. Oteşani); *Puturoása* „izvor sulfuros" (s.c. Buneşti); *Răpănoása* „vale mîncată de ape" (s. Găvăneşti, c. Muereasca); *Răpuroása* „poiană şi rîpi; era o păşune acolo" (s. Livadia, or. Băile Olăneşti); *Suhăroása* „pîrîu" (or. Brezoi); *Tinoása* „deal cu fineţe şi pîrîiaş" (s. Cîinenii Mari, c. Cîineni); *Tulburoása (Turburoása)* „pîrîu; cînd plouă are apa tulbure" (s. Lunca, c. Bujoreni); *Ţăpoása* „deal" (s. Angheleşti, c. Pietrari). Cele mai multe dintre acestea sînt adjective cu formă de feminin formate de la apelative diferite şi substantivate în procesul de toponimizare *(Aninoasa, Cărpănoasa, Dovlecoasa, Hălîngoasa, Păltinoasa, Pietroasa, Răpănoasa* [29], *Răpuroasa* [30], *Tinoasa* etc.). În toate aceste nume sufixul *-oasa* indică „abundenţa în ceva", faptul că locul respectiv posedă în mare cantitate un anumit obiect (plante, forme de relief etc.).

În aceeaşi categorie se includ *Bărcoása* (=loc cu multe *bărcuri)* [31] şi *Podoása* (loc cu multe „poduri", cu „pod" întins <*pod* „podiş", „platou"). Aproape toate adjectivele care stau la baza toponimelor de mai sus nu se mai întîlnesc în limba comună.

Toponime ca *Băloasa* [32] şi *Mosoroasa* nu pot fi decît antroponime feminine în *-oasa* [33], sufixul *-oasa* fiind aici moţional, ca *-easa*. Altele sînt provenite de la adjective care încă mai circulă în limba comună *(Găunoasa* <*găunos* „scorburos, găurit, cu multe găuri" şi *Puturoasa* <*puturos* „care miroase urît").

O formaţie toponimică interesantă este *Suhăroása*, pe care-l considerăm un derivat la nivel toponimic, deci dintr-un toponim *Suhar(u)* şi sufixul *-oasa*. Deşi nu a fost înregistrat în această regiune un toponim *Suhar(u)* [34], derivatul ne atestă că a existat cîndva, probabil, un munte din care sau pe lîngă care curgea pîrîul cu numele derivat. Se cuvine să subliniem că, deşi toponimul primar *(Suharu)* este de origine slavă, derivatul toponimic *Suhăroasa* este românesc, derivarea înfăptuindu-se pe terenul limbii române, cu sufix românesc [35].

Din analiza faptelor prezentate mai sus în legătură cu numai patru dintre sufixele lexicale care apar şi la toponime ne putem da seama că o cercetare aprofundată a modului de formare a numelor de locuri se impune cu necesitate din capul locului. Aplicînd procedeele de formare a cuvintelor din cadrul vocabularului curent al limbii în domeniul formării numelor de locuri, avem posibilitatea să obţinem date noi şi să formulăm observaţii preţioase pentru cercetarea toponimică românească în general.

---

[29] Provenit din *răpănos, ripănos*, adjectiv format de la *ripă* + sufixul compus *-ănos*.

[30] Formaţie interesantă, provenită din *răpuros, ripuros*, adjectiv format din *ripă* + suf. compus *-uros*, ca *deluros* < *deal* + *uros*.

[31] Cf. *Bărcáne, Barcane* (sat din apropiere), discutate mai sus.

[32] Cf. *Balu*, munte < nume de persoană *Balu, Bălu*.

[33] Pentru antroponimele formate cu acest sufix, vezi Ion Roşianu, *Antroponime neoficiale din Transilvania terminate în* ***-oasă***, în CL, XVII, 1972, 1, p. 117—121.

[34] Pentru atestarea toponimului în alte părţi ale ţării, vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 128.

[35] Cf. Gh. Bolocan, *Modele derivative...*, p. 189—191.

OBSERVAȚII ASUPRA ADAPTĂRII MORFOLOGICE A TOPONIMELOR STRĂINE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

DOMNIȚA ICHIM-TOMESCU

Adaptarea numelor proprii străine la sistemul unei alte limbi este o problemă de actualitate în onomastică în perspectiva direcției noi de standardizare a numelor de locuri prin respectarea strictă a formei din limba de origine. În cele ce urmează ne propunem să cercetăm unele modalități de adaptare morfologică a toponimelor străine la sistemul limbii române. Considerăm subclasa numelor de locuri un inventar deschis, care include elemente atît autohtone, cît și străine, cu posibilitatea ca denumirile străine să-și păstreze sau să-și modifice din punct de vedere fonetic și gramatical forma inițială. Calitatea de nume propriu străin se poate atribui prin considerarea a două aspecte : a) un nume propriu de orgine străină denumește un loc al geografiei românești, fiind **o denumire geografică românească de origine străină** ; b) un nume propriu de origine străină denumește un loc al geografiei altei țări, fiind **o denumire geografică străină.** Pătrunderea denumirilor geografice străine într-o altă limbă se explică prin necesități de ordin științific (geografic), economic, politic sau cultural.

Întrucît seria numelor de locuri se subclasifică după criteriul naturii obiectului denumit (oiconime, hidronime, oronime etc.) sau al importanței acestuia (macrotoponime și microtoponime), trebuie observat că, în general, numele proprii străine, înglobate în inventarul onomastic al altei limbi, aparțin macrotoponimiei : nume de teritorii (continente, țări, provincii, subdiviziuni administrative, insule), nume de localități (orașe), nume de ape mari (oceane, mări, fluvii, rîuri, lacuri), nume de lanțuri muntoase. Se constituie astfel un fond de nume proprii, alcătuit din elemente de diferite origini, cu caracter internațional prin circulația lor și în afara sistemelor onomastice proprii fiecărei limbi. Un nume propriu de acest fel poate prezenta mai multe variante formale potrivit diferitelor adaptări la sistemul altor limbi [1] (it. *Firenze*, rom. *Florența*, germ. *Florenz*, fr. *Florence*).

Adaptarea morfologică a numelor proprii străine la sistemul limbii române presupune participarea acestor forme la opozițiile de gen, număr, caz și determinare, exprimate prin indici specifici flexiunii nominale românești (în condițiile în care numele proprii, în general, au posibilitatea de a realiza aceste tipuri de opoziții). Rezultatul încadrării numelui propriu, indiferent de origine, în paradigmele flexionare ale limbii române va fi, în toate cazurile, o formă românească.

Discuția noastră se va limita la unele aspecte ale adaptării numelor de localități străine (orașe) la categoria gramaticală a genului românesc.

---

[1] Vezi Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, p. 59.

Aspectul diacronic inerent al unei asemenea cercetări se reflectă în selectarea materialului din limba scrisă a secolului al XIX-lea, perioadă de modernizare a limbii literare, în care introducerea neologismelor și a numelor proprii străine (mai ales de către literatura patruzecioptistă de călătorie) ridică dificultăți de ordin teoretic și practic.

Analiza noastră este condiționată de recunoașterea participării numelor proprii la opoziția de gen, definită ca indice de clasificare formală în cazul substantivelor non-animate. Considerăm că, prin terminație, numele proprii, în general, se grupează în serii de gen opuse (seria feminină și nonfeminină)[2], pentru a se încadra, ulterior, în modelele formale ale flexiunii substantivelor comune. Alegerea seriei formale de gen determină exprimarea celorlalte opoziții morfologice.

În ceea ce privește denumirile toponimice străine, observăm că preluarea lor se face prin alăturarea formală, pe baza terminației, la seriile de gen ale numelor proprii românești de locuri. Numele proprii străine devin, astfel, posesoare ale unei anumite valori de gen, caracteristice morfologiei limbii române. (Terminația numelui propriu străin, adoptată în limba română, poate reprezenta variante de pronunție sau de grafie ale acestui nume în diferite limbi.) [3] Specifice pentru selectarea seriilor de gen toponimice sînt considerate : terminația vocalică *-a* (cu variantele *-ia, -ea)* pentru genul feminin și terminația vocalică *-u* sau terminația consonantică pentru non-feminin. Includerea formelor onomastice străine cu terminații specifice într-o anumită serie de gen are un caracter sistematic.

Dificultăți în adaptarea morfologică de gen apar în cazul numelor proprii străine a căror terminație este nespecifică pentru stabilirea genului gramatical (terminațiile vocalice *-e* și *-i)*, precum și în cazul formelor străine a căror terminație nu este proprie sistemului toponimic românesc (terminația vocalică *-o)*.

În subclasa formală a toponimelor străine cu terminația *-e* vom încadra : a) numele proprii al căror *-e* final aparține formei inițiale a numelui (de exemplu numele proprii italiene de tipul *Miramare* etc.) ; b) numele proprii al căror *-e* final provine dintr-o acomodare fonetică a terminației inițiale pe terenul altei limbi (de exemplu numele proprii grecești compuse cu elementul lexical *polis* de tipul : *Constantinopole* ; c) numele proprii al căror *-e* final aparține grafiei formei inițiale,în pronunție terminația numelui fiind consonantică (de exemplu numele proprii franceze de tipul *Toulouse)*.

Ambiguă în selectarea seriei de gen a numelor proprii, terminația vocalică *-e* creează posibilitatea unei duble încadrări a formelor pe care le

---

[2] Pentru formele de singular ale numelor proprii ne limităm la aceste două indicii de gen. Posibilitatea numelor proprii non-feminine de a alcătui o subserie de gen masculină sau neutră se poate stabili numai prin raportare la formele de plural ale acestor nume proprii, problemă ce depășește preocuparea acestei analize.

[3] Forma adaptată în limba română nu reprezintă întotdeauna forma inițială a numelui propriu din limba de origine. Există posibilitatea de a prelua fie un model de adaptare a denumirilor străine, fie variante ale numelor proprii deja adaptate la sistemul altor limbi. Ca și în cazul etimologiei multiple a cuvintelor comune, proveninența unei forme onomastice din mai multe surse trebuie să fie luată în considerație în analiza adaptării numelor proprii străine. În discuția noastră vom specifica dacă formele din limba română ale unor denumiri străine corespund variantei aceleiași denumiri dintr-o altă limbă sau dacă ele caracterizează numai sistemul onomastic românesc.

caracterizează, în seria feminină sau non-feminină. Valoarea de gen stabilită pentru aceste nume proprii este indicată formal prin distribuţia determinanţilor în două variante : determinant masculin singular (antepus sau postpus) + x (nume propriu în *-e)* sau determinant feminin singular (antepus sau postpus) + x (nume propriu în *-e)*.

Materialul cercetat indică unele încercări de a rezolva ambiguitatea încadrării morfologice de gen a toponimelor străine cu terminaţia *-e*. Soluţiile propuse au avut în vedere fie reducerea formei numelui propriu la terminaţie consonantică (specifică valorii non-feminine), fie adoptarea terminaţiei vocalice *-a* (specifică valorii feminine).

Aplicarea ambelor procedee de modificare a terminaţiei la unele nume proprii străine în vederea încadrării în serii de gen a avut ca rezultat apariţia unor forme de gen opuse pentru o singură denumire toponimică.

Pentru exemplificare, alegem numele proprii străine cu terminaţia *-e* (tipul *Constantinopole)*. Reducerea vocalei finale creează un şir de forme cu terminaţie consonantică [4] : *Constantinopol*, *Adrianopol*, *Nicopol*, *Sevastopol* etc., cu valoare non-feminină. Paralel, înregistrăm forme ale aceloraşi nume proprii cu valoare feminină [5], obţinute prin adjoncţiunea la forma iniţială a terminaţiei *-a* (este posibil ca terminaţia *-a* să reprezinte de fapt o articulare a numelui propriu cu forma de feminin, singular, a articolului hotărît). Alegem pentru atestarea formelor de feminin ale numelor discutate următoarele exemple : „*Constantinopolea* însăşi îi văzu..." (Bălcescu, o.I 193), „mai lesne a transporta *Constantinopolea*" (Ghica, o. II 302), „izbeşte *Nicopolea*" (Bălcescu, o. I 193), „am căutat *Sebastopolea*" (Ghica, o. II 309).

Cu terminaţie consonantică, numele proprii străine au fost interpretate ca forme non-feminine de singular, nearticulate, fapt care a pregătit ocurenţa formei non-feminine de singular a articolului hotărît (*-l*) în contextele caracteristice determinării definite. Compararea seriei de exemple : „greci din *Constantinopol*" (Bălcescu, Rom. 27), „la *Nicopol*... se afla" (Bălcescu, o. I 194), „*Neapol*... răsfrînge dealuri" (Alexandrescu, o. 256), „oraşul *Sevastopol* ars..." (Alecsandri, o. I 499) faţă de „cuprinsese *Constantinopolul*" (Bălcescu, Rom. 73), „izbi *Nicopolul*" (Bălcescu, Rom. 185), „părăsi *Neapolul*" (Filimon, o. II 247), „a căzut *Sebastopolul*" (Ghica, o. II 433) indică realizarea opoziţiei formale : nedeterminat/determinat definit de către numele proprii cu terminaţie consonantică. Lei doi termeni ai opoziţiei sînt forme româneşti, adaptări morfologice ale unei denumiri străine.

Apariţia, pe terenul limbii române, a unor forme diferite în paradigma unui nume propriu străin este determinată de alegerea iniţială a formei de gen a numelui. De exemplu, formele diferite de articulare ale variantei non-feminine sau feminine a numelui (modelul : *Constantinopolul — Constantinopolea*) hotărăsc formele flexiunii cazuale a numelui propriu. Textele indică prezenţa ambelor forme de gen la cazurile oblice : „zidurile *Constantinopolului*" (Bălcescu, o. I 81), „portul *Constantinopo-*

[4] Cu terminaţie consonantică apar şi variantele din limba germană şi din limba rusă ale acestor toponime : cf. germ. *Konstantinopel*, *Adrianopel*, *Neapel* etc., rus. *Константинополь*, *Адрианополь*, *Неаполь*.

[5] Această formă de adaptare a numelor proprii este specifică limbii române.

lului" (Ghica, O. III 166), „războiul *Neapolului*" (Bălcescu, Rom. 38), „cetatea *Nicopolului*" (Bălcescu, Rom. 97), precum și „învincitori ai *Constantinopolei*" (Asachi, S.L. II 81), „cuceritor al *Constantinopolei*" (Negruzzi, O. A. I 221), „concherantul *Constantinopolii*" (Bălcescu, O. I 191), „asupra *Constantinopolei*" (Ghica, O. II 26), „cer al *Napolii*" (Kogălniceanu, S. 103), „vîntul *Neapolii*" (Alecsandri, PR. 74), „ruinele *Sevastopolii*" (Alecsandri, O. I 496).

Semnalăm și varianta de adaptare a numelui propriu *Constantinopol* cu aspect formal de gen feminin: *Constantinopola*, rezultată din adjoncțiunea terminației *-a* la forma consonantică sau din înlocuirea terminației *-e* cu terminația *-a*, atestată în cuprinsul unei recomandări ortografice privitoare la fixarea acestui nume în limba română: „pe lîngă armonie mai are înainte și sistema de a nu face zicerile polisilabice... *Ierusalim*, *Constantinopol*, iar nu *Ierusalema*, *Constantinopola*" (I. H. Rădulescu, O. II 220).

Apariția unor forme opuse de gen pentru o singură denumire în textul aceluiași scriitor probează o nesiguranță în încadrarea corectă de gen a numelor proprii respective. În concurența dintre cele două variante de gen ale toponimelor discutate, forma feminină nu s-a impus.

Alte denumiri geografice străine cu terminația *-e* nu cunosc decît varianta feminină de adaptare morfologică prin înlocuirea terminației *-e* cu terminația *-a* [6]. Numele orașului babilonian *Ninive* apare sub forma *Niniva* „au fundat *Niniva*" (Ghica, O. III 126), „se va șterge... ca *Niniva*" (Alecsandri, PR. 185). Ca nume din seria onomastică feminină cu terminația *-a*, forma *Niniva* participă la opoziția de caz: „căința *Ninivei* rele" (Asachi, O. I 243), „Sodomă! *Ninivă!*" (Negruzzi, O. A. I 184). În mod asemănător, numele propriu *Alicante* apare modificat în exemplul: „trecînd pe la *Alicanta*" (Alecsandri, PR. 203).

Alt grup de denumiri toponimice străine cu terminația *-e* au fost adaptate exclusiv în forma non-feminină prin preferința pentru terminația consonantică. Astfel se explică apariția formelor *Singapur* [7] (Alecsandri, PR. 206), *Miramar* (Bolintineanu, O. A. II 242) față de formele *Singapore*, *Miramare*.

În cazul numelor proprii străine cu două variante de terminație, în pronunție și în grafie (tipul *Toulouse*), ne-am aștepta ca terminația consonantică specifică pronunției să impună numelui propriu valoarea nonfeminin. Apare cu atît mai surprinzătoare încercarea de a da acestor nume o formă feminină prin adoptarea terminației *-a*. Numele orașelor *Bayonne*, *Toulouse*, *Lausanne* apar cu următoarele forme [8]: *Baiona*, *Țuluza* (Alecsandri, PR. 191, 192) și *Losanna* (Golescu 173), *Toluza* (Kogălniceanu, S. A. 92). Fixarea formei românești actuale *Nisa* [9] pentru *Nice* este rezultatul unei adaptări de gen similare. În același mod sînt preluate și numele cu varianta grafică terminată în *-es* de tipul *Bruxelles*, *Sèvres*, *Nîmes*,

---

[6] Nu am întîlnit variante străine pentru numele proprii cu această terminație.

[7] Forma consonantică a numelui propriu *Singapore* corespunde pronunției acestui nume în limba engleză. Cf. și fr. *Singapour*, rus. *Сингапур*.

[8] Fixarea în limba română a acestor nume proprii, în forma feminină, a fost influențată de modelul italian de adaptare a acestor denumiri: it. *Baiona*, *Tolósa*, *Losanna*. Cf. și rus. *Байонна*, *Тулуза*, *Лозанна*.

[9] Cf. it. *Nizza*, rus. *Ницца*.

atestate sub forma[10] românească *Bruxella* (Russo, S. A. 124) şi *Sevra* (Ghica, O. II 499), *Nima* (Alecsandri, PR. 200). Frecvenţa formelor feminine de acest fel, în perioada de care ne ocupăm, a permis apariţia unui model de adaptare morfologică a numelor de oraşe, căruia i se supun şi numele proprii străine cu terminaţie consonantică (specific non-feminină). Formele *Ohrida* (Negruzzi, O. A. I 196), *Babilona*[11] (Alecsandri, PR. 185), *Caiena*[12] (Ghica, O. II 225), *Maienţa*[13] (Ghica, O. II 432) şi *Cadixa*[14] (Alecsandri, O. I 457) (pentru numele proprii străine: *Ohrid*, *Babilon*, *Caen*, *Mainz*, *Cadiz*), care ilustrează tendinţa de stabilire a unei serii onomastice feminine prin terminaţie, nu s-au impus datorită artificialităţii lor.

Numele de localităţi străine cu terminaţia vocalică *-i* se apropie de toponimele străine terminate în *-e* prin posibilitatea de selectare a formei numelui fie în seria feminină, fie în seria non-feminină, precum şi prin exprimarea opoziţiei de gen prin indici determinativi. Pentru exemplificare vom compara: „frumosul *Scutari*" (Bolintineanu, O. A. II 385) şi „Doarme dusă *Misolonghi*" (Zamfirescu, O. I 6). Observăm, de asemenea, că toponimele străine cu această terminaţie nu suferă modificări ale vocalei finale în vederea accesului în seria feminină sau non-feminină.

Denumirile străine cu terminaţia vocalică *-o* pun probleme dificile de încadrare în sistemul limbii române. În cazul acestor nume proprii se manifestă două tendinţe opuse: păstrarea terminaţiei formei iniţiale *-o* într-o formă fixă, care exclude posibilitatea de a fi inclusă într-o serie de gen, de a participa la flexiune, sau modificarea terminaţiei numelui. Prima situaţie poate fi ilustrată de următoarele exemple: „Lucesc în *Solferino*" (Alecsandri, O. I 584) şi „Părăsi *Livorno*" (Filimon, O. II 322).

Modificarea terminaţiei numelor proprii cu finala *-o* se realizează fie prin renunţarea la terminaţia vocalică în favoarea variantei formale consonantice, fie prin substituirea vocalei finale *-o* cu *-a*, modalităţi de adaptare specifice şi numelor proprii străine terminate în *-e*. Formele[15] *Cair* (Bolintineanu, O. A. II 418), *Turin* (Alecsandri O. I 302, 558), *Milan* (Golescu 127) pentru numele oraşelor *Cairo*, *Torino*, *Milano*, prin terminaţia lor consonantică, reprezintă varianta non-feminină de adaptare a acestui tip formal de nume proprii. Forme ca[16] *Palerma* (Alecsandri, O. I 545), *San-Marina* (Bolintineanu, O. A. I 135), *Tîrnava* (Bălcescu, Rom. 188), *Bergama* (Filimon, O. II 307), pentru numele proprii *Palermo*, *San-Marino*, *Trnovo*, *Bergamo*, vor fi alăturate seriei feminine a numelor de locuri (cu terminaţia *-a* caracteristică).

Ca şi în cazul numelor proprii cu terminaţia *-e*, prin intermediul formei de gen adoptate se va ajunge la forme flexionare ale numelui, stabilite prin modelul formal al fiecărei serii.

---

[10] Aceste forme nu mai apar între modelele străine. Cf. it. *Brusselle*, germ. *Brüssel*, rus. *Брюссель*, span. *Brussellas*; it. *Sèvres*, germ. *Sèvres*, rus. *Сеор*; it. *Nîmes*, germ. *Nîmes*, rus. *Ним*.

[11] Cf. it. *Babilonia*, fr. *Babylone*, germ. *Babylon*, rus. *Бабилон*.

[12] Cf. it. *Caen*, germ. *Caen*, rus. *Каен*.

[13] Cf. fr. *Mayence*, it. *Magonza*, rus. *Маинц*.

[14] Cf. fr. Cadix, it. Cadice, rus. *Кадис*.

[15] Există posibilitatea ca aceste forme să fie preluate din limba franceză. Cf. fr. *Caire*, *Turin*, *Milan* şi rus. *Каир*, *Турин*, *Милан*.

[16] Aceste variante par a fi adaptări exclusiv româneşti.

Spre deosebire de numele proprii străine cu terminația *-e*, denumirile de localități în *-o*, pentru care avem atestări, nu cunosc, în adaptare, ambele variante de modificare a terminației pentru unul și același nume propriu. Cele două posibilități formale de a include numele proprii cu terminația *-o* în serii de gen nu s-au impus, limba actuală preferînd forma inițială a numelui.

Concluziile discuției noastre, privitoare la încadrarea numelor proprii străine în tipurile de opoziții formale ale flexiunii românești, arată că formele actuale modificate ale unor toponime străine sînt rezultatul unei tradiții de adaptare a numelor proprii străine în limba română. Reîntoarcerea la forma inițială, în cazul unei eventuale standardizări a numelor de localități, este în multe situații dificilă sau chiar imposibilă.

ABREVIERI

Alecsandri, O.	Vasile Alecsandri, *Opere*, I—II, Ediție critică de G. C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru, București, E.P.L., 1966.
Alecsandri, Pr.	Vasile Alecsandri, *Proză*, Ediția îngrijită de G. C. Nicolescu, București, EPL, 1967.
Alexandrescu, O.	Grigore Alexandrescu, *Opere*, I, Ediție critică de I. Fischer, București, E.S.P.L.A, 1957.
Asachi, O.	Gheorghe Asachi, *Opere*, I, Ediție critică de N. A. Ursu,. București, Minerva, 1973.
Asachi, S.L.	Gheorghe Asachi, *Scrieri literare*, I—II, Ediție îngrijită de N. A. Ursu, București, E.S.P.L.A., 1957.
Bălcescu, O.	Nicolae Bălcescu, *Opere*, I—II, București, Editura Academiei R.S.R., 1953.
Bălcescu, Rom.	Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, Ediție îngrijită de A. Rusu, București, ET, 1965.
Bolintineanu, O. A.	Dimitrie Bolintineanu, *Opere alese*, I—II, Ediție îngrijită de Dan Costa, București, E.S.P.L.A., 1955.
Filimon, O.	Nicolae M. Filimon, *Opere*, I—II, Ediție îngrijită de George Baiculescu, București, E.S.P.L.A., 1957.
Ghica, O.	Ion Ghica, *Opere*, I—III, Ediție îngrijită de Ion Roman, București, EPL, 1967.
Golescu	Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele, Constantin Radovici din Goleşti, făcută în anul 1824, 1825, 1826*, Ediție îngrijită de D. Panaitescu-Perpessicius, București, E.S.P.L.A., 1952.
I. H. Rădulescu, O.	Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, I—II, Ediție critică de D. Popovici, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939.
Kogălniceanu, S.A.	Mihail Kogălniceanu, *Scrieri alese*, I—II, Ediție îngrijită de Dan Simonescu, București, E.S.P.L.A., 1956.
Kogălniceanu, S.	Mihail Kogălniceanu, *Scrisori. Note de călătorie*, Ediție îngrijită de Z. N. Pop și Dan Simonescu, București, EPL, 1967.
Negruzzi, O. A.	Costache Negruzzi, *Opere alese*, I—II, București, E.S.P.L.A, 1955.
Russo, S. A.	Alecu Russo, *Scrieri alese, Ediție îngrijită de Emil Boldan*, București, ES, 1948.
Zamfirescu, O.	Duiliu Zamfirescu, *Opere*, Ediție îngrijită de M. Gafița, București, Minerva, 1973.

Ianuarie 1978

SISTEMUL ANTROPONIMIC ROMÂNESC ÎN SECOLELE AL XIV-LEA ȘI AL XV-LEA (ȚARA ROMÂNEASCĂ)

DE

CHRISTIAN IONESCU

Cercetarea de față urmărește evidențierea trăsăturilor generale ale sistemului antroponimic din Țara Românească în secolele al XIV-lea și al XV-lea, așa cum se relevă el în documentele istorice păstrate pînă astăzi.

În vederea stabilirii inventarului formulelor antroponimice și a numelor de persoană unități minimale din care sînt constituite acestea au fost excerptate cele mai vechi documente ale Țării Românești, publicate în cel dintîi volum al seriei „B. Țara Românească" din colecția *Documenta Historiae Romanica* [1]. După limba în care au fost scrise, precum și după forma lor, cele 311 documente cercetate (dintre care 8 sînt îndoielnice), emanate din cancelaria domnească sau din cancelariile boierești, sînt: 219 originale (217 slave și 2 latinești); 24 copii (21 slave, 2 grecești și una latină); 38 traduceri (35 românești, 2 maghiare, una latină); 30 rezumate, transumpturi, extrase (românești, grecești, latinești). Copiile, traducerile și rezumatele au fost luate în considerație numai în ceea ce privește stabilirea numărului total de persoane și de nume folosite pentru desemnarea acestora; structura formulelor antroponimice, valoarea funcțională a elementelor lor constitutive, structura morfosintactică ori formarea numelor de persoane au fost analizate numai pe baza informațiilor oferite de documentele originale.

În urma operațiilor de identificare a persoanelor, facilitate în mare măsură și de indicele onomastic al colecției, am stabilit că în cele 311 documente, care acoperă o perioadă de un secol și jumătate, între anii 1352 și 1500 (cu excepția unuia singur din anul 1247), sînt menționate **1453 de persoane**, 1387 bărbați și 66 femei. Avîndu-se în vedere că „în Țara Românească a secolelor XIV—XV existau cel puțin 3000 de sate (tîrgurile inclusiv)" [2], dintre care 514 sînt deja atestate în perioada 1352—1500, numărul total al persoanelor nominalizate în documente este extrem de redus, el reprezentînd, probabil, în jur de 1% din numărul real. Situația este la fel de deficitară și sub aspectul reflectării structurii sociale a epocii, marea majoritate a persoanelor menționate aparținînd clasei de stăpîni ai pămîntului, desemnați, fie numai nominal, fie și cu titlurile de boieri (mari și mici), slugi, dregători, jupani, cnezi etc. Dar, deși „forma curentă a exercitării dreptului de proprietate este în secolele XIV—XV stăpînirea în comun a satelor, a ocinilor" [3], în documente nu sînt menționați nominal toți indivizii cărora li se atribuie sau li se întărește o proprietate, uzul

---

[1] București, 1966.

[2] Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV—XV*, București, 1973, p. 27.

[3] *Ibidem*, p. 231.

curent fiind doar precizarea numelui capului de familie. În opoziție cu stăpînii pămîntului, membrii clasei dependente nu apar nominal în documente decît în mod excepțional; faptul este explicabil, „deoarece statul feudal are menirea să asigure interesele clasei boierești, să întărească pe cei ce dețin proprietatea solului, iar actele oficiale, prin întreg cuprinsul lor, exprimă concludent tocmai acest rol al cîrmuirii" [4]. În număr destul de redus apar în documentele cercetate și reprezentanți ai clerului și ai tîrgoveților.

Numărul total extrem de mic al persoanelor nominalizate în documentele păstrate pînă astăzi și preponderența membrilor clasei de stăpîni ai pămîntului nu permit decît cunoașterea parțială a modalităților de desemnare personală. La aceasta se adaugă și faptul, de o importanță deosebită, că documentele originale, folosite ca material informativ de bază, sînt, cu numai două excepții, slave; în mod logic, ne vom aștepta ca sistemul antroponimic al epocii cercetate să fie redat, în anumite aspecte ale sale, prin mijloace specifice limbii în care sînt scrise documentele.

Dar asemenea dificultăți, de care s-au lovit cercetătorii antroponimiei românești din perioadele deficitare sub aspectul informației, pot fi îndepărtate, cel puțin parțial, dacă în analiza numelor de persoane sînt folosite, ca mijloace de investigație, rezultatele cercetării sincronice a sistemului antroponimic actual. Este un deziderat de care am ținut seama însă și din necesitatea realizării unei descrieri coerente, unitare și corecte a evoluției sistemului din epoca primelor atestări și pînă astăzi.

Cele 1453 de persoane identificate sînt desemnate în documentele cercetate prin formule antroponimice în componența cărora intră 607 nume, considerate unități minimale distincte. Dintre acestea, 516 apar atît în formulele antroponimice simple (persoana este desemnată printr-un singur nume), cît și în formulele antroponimice complexe, ca nume prim (determinat), iar o parte dintre ele, ca nume secund (determinant).

Din punctul de vedere al funcției antroponimice, unitățile inventariate se repartizează în trei clase: 1. nume individuale; 2. supranume individuale; 3. supranume de grup.

1. **Numele individuale**, cu denotare unică, fixe și obligatorii, sînt date, în general, la nașterea persoanei. Avem dovezi sigure că în secolele al XIV-lea și al XV-lea, ca și mai tîrziu dealtfel, numele individual putea fi schimbat în anumite situații. Doamna *Rada*, mama lui Radul cel Mare, este menționată în documentele din perioada 1495—1496 cu numele monahal *Samonida; Calinichia* (1391...1464) și *Eupraxia* (1492...1495) sînt, cu siguranță, tot nume monahale, adoptate de mama lui Mircea cel Bătrîn și, respectiv, mama lui Vlad Călugărul odată cu trecerea lor în rîndul călugărițelor.

În ceea ce privește componența inventarului din care erau alese numele individuale, lucrurile nu sînt încă pe deplin lămurite. În mod sigur din inventar făceau parte elemente ale onomasticonului creștin și, în principiu, orice nume care aparținea acestuia putea fi ales ca nume indi-

[4] *Ibidem*, p. 246.

vidual şi atribuit în cadrul unei ceremonii religioase (botezul). Dată fiind însă frecvenţa foarte mare a unor nume laice, prezenţa lor în inventarul prenumelor actuale şi continuitatea în timp, trebuie să acceptăm că, alături de elemente ale onomasticonului creştin, inventarul în discuţie cuprindea şi nume laice, impuse prin tradiţie. În rezolvarea corectă a acestei probleme trebuie să se ţină seama şi de o altă serie de fapte, a căror importanţă nu poate fi negată. Reducerea continuă a numărului de nume laice pasibile de a fi considerate nume individuale şi scăderea accentuată a frecvenţei lor în secolele următoare, prezenţa unor nume laice în inventarul numelor de familie actuale, ceea ce presupune, în anumite situaţii, caracterul lor ereditar şi funcţia anterioară de supranume, puternica presiune la care au fost supuse numele laice, în sensul îndepărtării lor din inventarul numelor de botez, din partea numelor creştine, promovate de oficialitatea bisericească, sînt elemente care ne fac să presupunem, şi pentru Ţara Românească a secolelor al XIV-lea şi al XV-lea, existenţa unui fenomen întîlnit în alte părţi. Numele laice sau cel puţin o parte dintre ele, respinse de către biserică la botez, ar putea fi în realitate înlocuitori ai numelor din onomasticon impuse împotriva dorinţei familiei şi, în consecinţă, am putea avea de-a face cu supranume individuale (fenomenul este întîlnit şi astăzi în cadrul sistemului popular de denominaţie personală).

Majoritatea persoanelor identificate sînt desemnate în documentele epocii cercetate printr-un singur nume, dar trebuie să atragem imediat atenţia că acest fapt nu este un criteriu pentru a decide asupra funcţiei de nume individual. Forma unor nume, derivate în *-escu(l)*, *-easa*, *-(e)anu(l)* etc., ne împiedică să le considerăm nume individuale, deşi ele apar ca desemnări unice ale persoanei. Pe de altă parte, semantismul unor nume „înţelese" la nivelul limbii comune *(Ceapă*, *Cîrpitul*, *Furcă*, *Gogoaşă*, *Lăudat*, *Păunul*, *Stîngaciu*, *Taurul* etc.) poate fi folosit, cu toate precauţiile necesare şi numai în corelaţie cu frecvenţa, drept criteriu pentru stabilirea funcţiei antroponimice; semantismul clar şi frecvenţa extrem de redusă indică, în cele mai multe cazuri, un supranume, nu un nume individual.

2. **Supranumele individuale**, înlocuitori ai numelor individuale, au denotare unică, nu sînt fixe şi nici obligatorii. Ele apar atît ca desemnări unice ale persoanei, cît şi ca determinante ale primului nume, în formulele complexe. Din punctul de vedere al originii lor, supranumele individuale sînt reprezentate de următoarele tipuri:

a. o formă hipocoristică ori un derivat al numelui individual: jupanul *Dragomir*, care apare în sfatul domnesc în perioada 1456—1492, este menţionat într-un document din anul 1478 şi sub numele *Dragul* (драгꙋлъ мънеѥ); *Gligor* (ѡт сннн глигорѡ „de la fiii lui Gligor", 1499), stăpîn în Recica Dabului, este menţionat într-un document din anul 1494 sub forma *Gliga* (глиго съ дѣцамн сн „lui Gliga cu copiii lui"); *Ion* (іѡнѫ и със братїѣ мꙋ „lui Ion şi cu fraţii lui", 1483) este menţionat în acelaşi document şi sub forma *Onu* (мон да сѫ ѡнѫ „/satul / Moi să fie lui Onu"); *Dobre* Runceanul (1492) este numit şi *Dobriţa* (1492); *Vîlcan*, jupan în sfatul domnesc (⟨1390—1400⟩), este menţionat sub forma *Velka* într-un document din anul 1400 (traducere maghiară după original slav) etc.

b. nume de origine etnică (Cîrstea *Tătarul*, 1418; Stepan *Turcul*, 1461; Vladul *Arbănaş*, 1483 etc.), locală (v., mai jos, derivatele în *-eanu(l)* şi *-schi)* ori personală (v., mai jos, formele genitivale, determinantele apoziţionale şi derivatele în *-escu(l)*, *-easa*, formele adjectivale slave).

c. nume de funcţii (Dan *Puşcarul*, 1487—1494; Cîrstea *Birciul*, 1489).

d. porecle: *Creţul* (казан крєцꙋл, 1452, dar şi în traducere slavă, казан къдрави, 1450, deşi este vorba de aceeaşi persoană); *Iubitul* (шєрбан любитꙋл, 1418); *Lungul* (în traducere slavă, антонїє длъгы, 1425); *Negrul* (манѣ негрꙋл, 1476); *Orbul* (în traducere slavă, драгꙋшин ꙋмрака, 1412 şi grecească, σμέιλον τõν τϊφλõν, 1412); *Taurul* (нѣг таꙋрꙋл, 1475) etc.

3. **Supranumele de grup,** cu denotare multiplă (desemnează mai mulţi membri ai familiei sau ai grupului), sînt ereditare, dar neobligatorii. În principiu, orice supranume individual transmis urmaşilor şi folosit de aceştia ca substituit ori determinant al numelui ori supranumelui individual trebuie considerat supranume de grup. Există părerea că în Ţara Românească supranumele de grup ereditar nu exista în secolele al XIV-lea şi al XV-lea[5]. Cercetarea atentă a documentelor epocii infirmă însă această ipoteză. Vom analiza doar trei situaţii în care valoarea de supranume de grup nu poate fi, considerăm noi, infirmată. 1. Jupanul *Dragomir*, menţionat de documente în perioada 1447—1492 prin 6 formule antroponimice diferite, fiul jupanului *Manea*, poartă şi supranumele *Udrişte* (драгомир ꙋдрищє, 1456); tatăl său, menţionat în perioada 1439—1457, purta acelaşi supranume *Udrişte* (манѣ оудрищє, 1450), al cărui caracter ereditar nu poate fi negat. 2. *Drăghici* vornicul, menţionat în perioada 1471—1500, purta şi supranumele *Vintilescul* (драгич винтилескꙋл, 1491); el este fiul jupanului *Stoica*, desemnat prin acelaşi supranume, dar sub o formă slavă (стоика винтилов, 1463). Mai mult decît atît, unul dintre nepoţii lui Drăghici vornicul poartă şi el acelaşi supranume, *Vintilescul* (радꙋл, винтилескꙋл, 1488). 3. Jupanul *Radul*, menţionat în documentele din perioada 1431—1436 sub numele радꙋлъ саХакѡв, a avut trei fii: *Radul*, menţionat şi cu supranumele individual *Trămîndan* (дєл трѫмъндановъ „partea lui Trămîndan", 1492), *Cazan* logofătul, desemnat numai prin formula казан саХакѡв, 1451—1478, şi *Sahac*, decedat deja în 1450, cînd este menţionat (и брата иХ ꙋмершааго саХака „şi pe fratele lor răposat Sahac"). Tatăl şi unul dintre fii poartă deci acelaşi supranume, саХакѡв, care, cel puţin în cazul fiului, are caracter ereditar.

Considerînd demonstrată existenţa supranumelui ereditar în perioada cercetată, trebuie să menţionăm că distincţia dintre acesta şi supranumele individual este foarte dificilă, întrucît documentele nu oferă decît arareori posibilitatea de a stabili filiaţii sigure între persoane. Putem presupune însă că şi alte supranume menţionate mai jos fără a mai face distincţia i n d i v i d u a l — d e g r u p aveau caracter ereditar.

---

[5] „En Valachie le surnom hereditaire n'apparâit qu'au cours du XVIIe s. et ceci seulement pour les familles de grande noblesse, mais encore en plein XVIIIe s. l'usage n'exige le nom double" (André de Vincenz, *Les fonctions anthroponimiques: évolution et structure. Domaine roumain*, în „Orbis", XI, 1962, nr. 1, p. 40—41).

Sînt situaţii în care fraţii au supranume diferite (Radul *Trămîndan* este fratele lui Cazan *Sahacov;* Mircea *Buzev* este fratele lui Stoica *Corman* etc.); în asemenea cazuri, cel puţin unul dintre cele două supranume are cu siguranţă caracter individual.

Un fapt de mare importanţă în analiza sistemului antroponimic din secolele al XIV-lea şi al XV-lea este stabilirea claselor de formule echivalente. Dat fiind că numărul persoanelor este cu mult mai mic decît cel al formulelor antroponimice, o parte dintre acestea se grupează în clase de formule echivalente **prin care este desemnată una şi aceeaşi persoană.** Clasele stabilite de noi cuprind cel puţin 2 şi cel mult 6 formule echivalente. Iată o serie de exemple: *Radul = Trămîndan; Gligor = Gliga; Ion = Onu; Cîrstea = Cîrstea Tătarul; Nanul = Nan Pascal; Manea = Manea Udrişte; Stanciul = Stanciul Şoiomul; Dumitru = Dumitru Ghizdaveţ; Manea = Manea Negrul; Vintilă = Vintilă Florescul; Dan = Dan Puşcarul; Buzea = Mircea Buzev; Radul = Radul Furchev; Radul = Radul Vintilov; Popşor = Micul = Micul Popşor; Dohoreţ = Stoica = Stoica Dohoreţ; Buţcat = Mircea = Mircea Buţcat; Stoica = Corman = Stoica Corman; Izvoranul = Dragomir = Dragomir Izvoranul; Draghici Stoicov = Draghici = Draghici Vintilescul; Dragomir = Dragomir Udrişte = Dragomir Manev = Dragomir Udrieştev = Dragul Manev = Udrişte* etc.

Cea mai interesantă concluzie care se poate trage din analiza claselor de formule echivalente se referă la uzul consemnării în scris a numelor de persoană în secolele al XIV-lea şi al XV-lea. Deşi emise de cancelariile domneşti sau boiereşti, deci cu caracter oficial, documentele nu impun folosirea unei anumite formule antroponimice sau a unei anumite categorii de nume, alegerea uneia sau a alteia dintre formulele echivalente reale sau posibile în virtutea sistemului rămînînd, probabil de cele mai multe ori, la discreţia pisarului.

Din punctul de vedere al structurii lor, formulele antroponimice prin care sînt desemnate cele 1453 de persoane identificate în documente se repartizează în două grupe:

a. formule simple, în componenţa cărora intră un singur nume de persoană. De cele mai multe ori, asemenea formule apar integrate într-o formulă mixtă în care numele de persoană este asociat cu unul sau mai multe cuvinte (nume de demnităţi ori funcţii), cu toponime precedate de prepoziţii *(ot* în documentele slave şi *de* în cele latineşti) ori cu alte nume de persoană precedate de substantive grade de rudenie (în traducere slavă). Prin elementele asociate sînt exprimate analitic şi cu mai multă claritate aceleaşi valori pe care le au supranumele propriu-zise (originea locală, apartenenţa personală etc.).

Din analiza formulelor simple reiese clar că acestea se realizează prin întrebuinţarea u n u i a dintre numele individului, indiferent de funcţia antroponimică (nume ori supranume individual, supranume de grup). Faptul că majoritatea persoanelor poartă, î n d o c u m e n t e, un singur nume nu este deci un criteriu pe baza căruia să se poată trage concluzia că, în realitate, acesta este şi singurul nume al persoanei în cauză sau că, în mod necesar, avem de-a face cu un nume individual.

b. formule complexe, constituite prin combinarea unor nume de persoană care aparţin celor trei categorii stabilite mai sus din punctul de

vedere al funcţiei antroponimice. La fel ca şi formulele simple, dar nu aşa de frecvent, formulele complexe apar integrate în formule mixte.

Din totalul persoanelor identificate, 142, deci 10%, sînt desemnate prin (sau şi prin) formule complexe, în care elementul secundar determinant este totodeauna un supranume.

Din punctul de vedere al formei, supranumele individuale şi de grup se pot clasifica în :

1. atribute substantivale genitivale (forme genitivale româneşti) :

a. cu articol proclitic : матешь а лꙋ коцани (1425) ; щефан а лꙋ Хан давидъ (1425) ;

b. cu articol enclitic : радꙋл граме[н] (1461) ; станꙋ мъндрї (1478—1481).

2. atribute substantivale apoziţionale (nume sau supranume la Nominativ) :

a. forme nederivate : Ci(o)p Haneş (чип Ханоша, ⟨1391—1392⟩), Cîrstea Tătarul (кръстѣ тѫтароул, 1418), Stancio Mezea (станчо мѣзѣ, 1418), Stancio Sîrbul (станчо сръбꙋл, 1418), Şerban Liubitul (шербан любитꙋл, 1418), Micul Popşor (микꙋл попшор, 1421), Petre Zamona (петръ замона, 1421), Crîstian Petru (кръстїань петрꙋ, 1425), Radul Porca (радꙋль порка, 1425), Nan Pascal (нан паскал, 1428), Tatul Sîrbul (татꙋл сръбꙋл, 1428), Ioan Alexandru (іоаннъ алезандра, 1433), Stanciul Honoi (станчюл Хонои, 1437), Cazan Creţul (казан крецꙋл, 1452), Dragomir Ruhat (драгомирꙋ рꙋХат, 1451), Stoica Curcmaz (стоика кꙋркмаз, 1451), Cazan Bilbaneş (казан билбанешъ, 1453), Manea Udrişte (манѣ оудрище, 1450), Dragomir Udrişte (драгомир ꙋдрище, 1456), Voico Dobriţa (вонко добрица, 1457), Dragomir Ţacal (драгомир цакал, 1457), Stepan Turcul (степан тꙋркꙋл, 1461), Stanciul Şoiomul (станчꙋл шоюмꙋл, 1467), Stoica Naneş (стоика нанеш, 1473), Neag Taurul (нѣг таꙋрꙋл, 1475), Dumitru Ghizdaveţ (димитръ гиздавецъ, 1476), Manea Negrul (манѣ негрꙋл, 1476), Stoica Dohoreţ (съ стоике доХорецом, 1477), Stan Cortofleş (стан кортофлеш, 1478), Mircea Buţcat (мирча бꙋцкат, 1481), Stanciul Cortofleş (станчюл кортофлеш, 1483), Radul Răitea (радꙋлъ ръитѣ, 1483), Vladul Arbanas (владоул арбанас, 1483), Stan Macrea (станꙋ макрѣ, 1485), Dan Puşcarul (дан пꙋшкарꙋл 1487—1494), Stanciul Fusea (станчꙋл фꙋсѣ, 1486), Cîrstea Birciul (кръсте бирчиоулꙋ, 1489), Stanciul Ceapă (станчюл чапѫ 1492), Tatomir Ursea (татомир ꙋрсѣ, 1493), Stoica Corman (стоика корман, 1493), Ion Capotă (їѡн капотѫ, 1493), Stanciul Dohoreţ (станчюл доХорецъ, 1495), Stan Nebuneica (станꙋ небꙋнѣика, 1500) etc. ;

b. derivate româneşti în *-escu(l)* şi *-easa* : Vintilă Florescul (винтилѫ флорескꙋл, 1483), Radul Vintilescul (радꙋл винтилескꙋл, 1488), Draghici Vintilescul (драгич винтилескꙋл, 1491), Barbul Craiovescul (барбꙋл краиѡвескꙋл, 1487) [6] ;

---

[6] Jupan Barbul, marele ban al Olteniei, este menţionat în cele 30 de documente slave originale prin 4 formule echivalente : барбꙋл кралевслї(н) — în 24 de documente ; барбꙋл în 3 documente ; барбꙋл от кралева — în 2 documente ; барбꙋл краиѡвскꙋл — într-un singur document din anul 1487 („... jupan Vintilă *Florescul*, jupan Draghici *Vintilescul*, jupan Barbul *Craiovescul*...”). Frecvenţa celor două derivate probează limpede, considerăm noi, că forma în *-escul* nu este o excepţie de la regula potrivit căreia asemenea nume au la bază un antroponim, ci o eroare a pisarului ; probabil şi sub influenţa celor două derivate româneşti corecte care apar înainte, *Cralevschi*, derivatul slav corect la care ne-am fi aşteptat, a devenit *Craiovescul*, incorect din punctul de vedere al sistemului românesc (forma în discuţie are însă o mare importanţă

c. derivate româneşti în *-easa:* стьнѣса — 1480; синови воинѣсеви „fiii Voineasei" — 1496;

d. derivate româneşti în *-eanu(l):* Stoica Harsean (стоикꙋ Харсѣнꙋ, 1437—1446), Stanciul Dijanul (станчꙋл дижанꙋл, 1453), Coman Fagaraşanul (коман фагарашанꙋл, 1488), Dobre Runceanul (добре рꙋнчанꙋл, 1492), Dan Oteşanul (дан ѡтешанꙋл, 1492), Dragomir Izvoranul (драгомир изворанꙋл, 1499).

3. atribute adjectivale slave:

a. adjective posesive în -ов, -ев, derivate de la nume de persoană: радꙋла станова — 1409; костандин тꙋдорѡв — 1424; радꙋлъ саХакѡв — 1431; влъксан флорев — 1436; стан ꙗрчюловъ — 1429; братꙋлꙋ сꙋмариновꙋ — ⟨1431 — 1436⟩; радꙋл борчев — 1436; микꙋлова банкова — 1441; станча албꙋлѡв — 1450; казан саХаков — 1451; конка ꙋтмешов — 1452; нѣгое борчев 1464; станило васїев — 1476; воико татꙋлов — 1480; драгич стоиков — ⟨1485⟩; никꙋле блидев — 1486; степан тепеев — 1487; станчюл стоиков — 1487; мирче бꙋзев — 1492; радꙋл фꙋркев — 1494; стоика талꙗнов — 1495; — радꙋл винтилов — 1498; стоика винтилов — 1463 etc.;

b. adjective posesive în -ин, derivate de la nume de persoană: стоанъ голин — ⟨1389 — 1400⟩; станча вранина — ⟨1391 — 1392⟩; стоика рꙋсин — 1415; бадѣ чютин — 1445; петек бабꙋшин—1451; ѡнчѣ щефина—1495 etc.;

c. adjective posesive în -ски, derivate de la nume de locuri: димитръ дабачещскы — 1387; барвꙋл кралевски — 1493;

d. adjective calificative: басараб младї — 1472; антонїе длъгы — 1425; драгꙋшин ꙋмрака—1412; гостѣи чръни—1405; никола великы—⟨1492—1493⟩ etc.

Prin adjectivele posesive în -ов, -ев, care respectă întotdeauna topica românească, pisarii au redat în slava documentelor din secolele al XIV-lea şi al XV-lea fie derivatele româneşti în *-escu(l)*, fie formele genitivale româneşti ale supranumelor [7]. Adjectivele posesive în -ски redau, probabil, în unele cazuri derivatele româneşti în *-eanu(l)*.

Inventarul numelor de persoană unităţi minimale întîlnite în documentele cercetate este constituit din următoarele elemente, prezentate în ordinea frecvenţei (cifra indică numărul de persoane desemnate de fiecare nume):

Nume feminine: *Stana, Stanca*—6; *Maria*—5; *Anca*—4; *Neacşa, Neaga*—3; *Bisa, Marga, Marina, Mica, Rada, Vladaia, Voica*—2; *Boba, Calea, Calinichia, Caplea, Catalina, Cheraţa, Chira, Cîrstiiana, Dobra, Dragolea, Elena, Eupraxia, Fima, Leia, Lucşăneasa, Magdalina, Pîrvana, Samonida, Staia, Stăneasa, Stroiasa, Tesa, Tudora, Vişa, Voineasa*—1; *supranume: Pîrciulovoaia.*

Nume masculine: *Radul*—72; *Stan*—54; *Stanciul*—49; *Stoica*—36; *Dragomir*—33; *Vlad*—31; *Badea, Pătru*—21; *Dan*—20; *Mihail,*

pentru toponimie, întrucît baza de la care a pornit pisarul, кранѡв(а), este prima atestare a formei *Craiova*, asigurîndu-ne astfel că în secolul al XV-lea numele oraşului din Oltenia se pronunţa ca şi astăzi, şi nu кралева ori кралюва, cum apare în documente pînă la 1500). Documentele analizate de noi au intrat în circuitul informaţional mai ales pe baza unor traduceri de la jumătatea secolului trecut, în care, fără excepţie, кралевскї(и) este „tradus" *Craiovescu(l)*, formă care s-a impus în istoriografia românească.

[7] Vezi şi Corneliu şi Aspazia Reguş, *Antroponimele masculine în documentele slavo-române emise de cancelaria Moldovei între anii 1388—1456*, II, în SCL, XXV, 1974, nr. 6, p. 597.

Nicula(e)—18; *Ion*—16; *Manea, Nan, Neagul*—15; *Oprea, Şerban, Tatul*—14; *Alb(ul), Dumitru*—13; *Danciul, Mircea*—12; *Cîrstea*—11; *Bratul, Cazan, Micul, Oancea, Stănilă, Vîlcul, Vlaicul*—10; *Cîrstian, Stoian, Tudor, Voico*—9; *Ivan, Roman*—8; *Costea, Drăgoi*—7; *Balea, Coman, Costandin, Jitiian, Mînea, Stance, Stepan, Stoe, Stroe, Vîlcan, Vladislav, Voina*—6; *Barbul, Bucur, Deatco, Dragul, Macarie, Milea, Gherghi, Pîrve, Radomir, Staico, Stanislav, Ştefan*—5; *Basarab, Bogdan, Coica, Colţea, Crăciun, Dobromir, Dorotei, Lalu, Laţco, Drăghici, Iosif, Şerbu, Teodor, Toader, Vintilă, Vîlcsan*—4; *Aldea, Baico, Borcea, Bran, Brata, Codrea, Curchi, Dadul, Dobrotă, Dragoe, Iacov, Iova, Martin, Milco, Muşat, Nenciul, Preda, Radoslav, Slav, Stait, Ştefu, Tatomir*—3; *Agaton, Alaman, Andrei, Arca, Ban, Basea, Batea, Bîra, Bîrseanul, Bodea, Boica, Bora, Bria, Bucşa, Buda, Caloian, Calotă, Chircă, Ciop(a), Cînda, Corlat, Dabul, David, Deadiul, Dobre, Dobrul, Domentian, Dragoslav, Dragota, Drăgan, Gherghina, Godea, Goe, Hamza, Hariton, Hranitul, Ianeş, Iarciul, Ilarion, Iuga, Ivanco, Luca, Lumota, Manciu, Marco, Mareş, Matei, Miclea, Mihu, Mogoş, Moian, Moş, Neacşu, Neagotă, Nicodim, Novac, Ona, Oprişa, Proica, Rădei, Rodea, Roşca, Sava, Sin, Slăveiu, Stancul, Toxaba, Udrişte, Utmeş, Visarion*—2; *Aga, Agăta, Alagoz, Alexa, Alexandru, Amza, Andreian, Andriaş, Anghel, Antim, Antonie, Atanasie, Avram, Baghin, Balaban, Baldovin, Balin, Bancea, Barnaba, Bars, Başait, Bat, Batie, Bănie, Bărbat, Bealota, Berilă, Berindei, Berivoi, Bîca, Bîrcă, Bîre, Bîrul, Bobe, Bodin, Boe, Boian, Borcan, Bordea, Boţea, Branco, Branislav, Bratco, Bratea, Braţeţ, Brăleţ, Brătilă, Brătivoe, Budea, Budu, Buduşlov, Bugheanul, Buia, Buncea, Burcea, Buriu, Buşaga, Calcea, Cancio, Caraja, Carapcin, Cazac, Căliian, Călin, Cănădin, Cega, Cernat, Chicoş, Chirtop, Chită, Cioban, Ciolan, Ciorea, Cîrjău, Cîrlig, Cîrpitul, Cocora, Coia, Cojoc, Colan, Cornea, Costinca, Curcea, Daluţa, Danil, Danişor, Diicul, Dija, Dima, Dionisie, Dîlban, Dobriţa, Dobrovoe, Dode, Dolofan, Draghislav, Dragoş, Draguşin, Duca, Dude, Duşman, Eftimie, Ermon, Farcaş, Fătul, Fiiat, Filos, Fintea, Fistruia, Fîrcea, Frăţilă, Furcă, Furdui, Gal, Galeş, Ganea, Gavalin, Gavriil, Gheorghe, Gherasim, Ghinea, Gîrdea, Gligor, Golea, Gorga, Gostei, Gradislav, Gramatogu, Groza, Grozav, Grozea, Guia, Gureş, Guţilă, Hacico, Hanoş, Hasan, Hînsea, Hîrgota, Hodor, Hrană, Iachint, Ianache, Iancu, Iane, Iano, Ianus, Iarcîn, Ieremia, Ioanichie, Ioil, Iov, Iovan, Iuba, Iuban, Ivaşco, Ivul, Ladislau, Laslău, Lazăr, Lăpădat, Lăudat, Lihul, Linart, Litovoi, Lubaş, Lucaci, Lungaşi, Lupşa, Lupul, Macrea, Maher, Malciul, Maleuş, Mamacic, Mano, Manuga, Marin, Mateş, Maxim, Măcui, Mănioc, Mărdarie, Mela, Miched, Micleuş, Mihală, Mihnea, Miia, Mileţ, Minţică, Mîndrea, Mînje, Mladin, Moga, Mogoşel, Moisi, Moldovean, Mudracica, Muja, Murgoci, Mustea, Muşain, Nanotă, Narte, Năsturel, Neagomir, Neamiş, Necea, Neda, Negovan, Negrilă, Nichifor, Oană, Orla, Pahulea, Palco, Papa, Pardos, Pascul, Pavel, Păunul, Petec, Peteu, Petriman, Pilea, Piper, Piprea, Pîrlea, Pîrlitul, Pratea, Precopie, Puiul, Raicul, Ratea, Razmir, Rădiniţă, Răsipă, Rusin, Rutaş, Sahac, Samoil, Sarandino, Sarapion, Sarul, Seate, Semen, Seneslau, Seva, Sima, Simeon, Simon, Sinea, Sirban, Sisoie, Sîmbotin, Slab, Smil, Sofronie, Sprinten, Staia, Stîngaciu, Stoilă, Straoa, Straţimir, Sucal, Şaim, Şipin, Şişa, Şişman, Şolda, Şolea, Ştirbeţ, Şuban, Şuşman, Şutilă, Taeîncoş, Telichi, Tepşa, Ticuci, Tihul, Tîmpa, Tîrtă, Tolan, Toma, Treandafil, Trifo, Truţea, Tudoran, Ţigul, Ţima, Ţughea,*

Ugolin, Ulea, Ursul, Vasea, Viniamin, Vînjea, Vîrban, Vlacul, Vladimir, Voicea, Voislav, Vrabeţ, Zamona, Zlatco, Zlate, Zorza—1;

Supranume: *Afumatul, Arbănaş, Babuş, Balcu, Balşu, Bancu, Bilbaneş, Birciul, Bîrta, Blidea, Buţcat, Buzea, Capotă, Ceapă, Cerni, Ceucuţ, Ciutea, Cnej, Conţ, Corman, Cortofleş, Costişatul, Coţani, Craiovescul (Cralevschi), Creţul, Curcmaz, Dăbăceştischi, Dălghi, Dijanul, Dohoreţ, Faur, Făgărăşanul, Florea, Florescul, Frăluţ, Fusea, Galian, Gari, Ghizdaveţ, Grama, Halgaş, Han, Harsean, Honoi, Izvoranul, Liubitul, Lugaş, Marnicul, Metaxar, Mezea, Mladi, Moenescu, Muchia, Naneş, Nebuneica, Negrea, Negreş, Negrul, Obraz, Oprischi, Oreah, Oteşanul, Paramali, Pascal, Pătruţu, Pleşeschi, Popşor, Porca, Puşcarul, Răitea, Roademei, Ruhat, Runceanul, Sîrbu, Solcea, Sumarin, Şoiomul, Şula, Tatarul, Taurul, Tepei, Tiflu, Trămîndan, Turcul, Ţacal, Udobă, Umraca, Velichi, Vintilescu, Vrană.*

Creaţiile româneşti întîlnite în inventarul numelor de persoană din secolele al XIV-lea şi al XV-lea pot fi grupate în trei categorii: 1. forme hipocoristice: 2. derivate cu sufixe; 3. supranume sau nume individuale create pe baza unor cuvinte comune ale limbii române.

1. Formele hipocoristice care ar putea fi considerate creaţii româneşti sînt doar cîteva: *Mica, Fima, Costea, Gliga, Onu.*

2. Derivarea cu sufixe este procedeul principal de formare a unor noi nume de persoană. Numărul mare al derivatelor pe teren românesc atestă atît vechimea procedeului în antroponimia noastră, cît şi vechimea sufixelor şi a bazelor la care acestea sînt ataşate. Prezentăm în continuare, în ordine cronologică, formele pe care le-am întîlnit în inventarul nostru şi care pot fi considerate, din punctul nostru de vedere, derivate româneşti sigure [8]:

— *işor: Danişor (<Dan)* — 1392
— *şor: Popşor (<Popa)* — 1392
— *an: Şerban (<Şerbu)* — 1392
— *aş: Lungaş (<Lungu)* — 1417; *Andriaş (<Andrei)* — 1425
— *ilă: Negrilă (<Negru)* — 1429; *Şutilă (<Ciutu)* — 1454; *Frăţilă (<Frate)* — 1486
— *ea: Draculea (<Dracul)* — 1431—1433; *Blidea, Ciorea, Colţea, Dracea, Florea, Mînzea* etc.
— *oc: Mănioc (<Manea)* — 1437
— *eş: Galeş (<Gal)* — 1461; *Gureş (<Gură* sau *<gureş)* — 1467
— *uş: Micleuş (<Miclea)* — 1429
— *eţ: Ştirbeţ (<Ştirbu)* — 1465
— *ei: Slăvei (<Slav)* — 1465; *Rădei (<Radu)* — 1469
— *el: Năsturel* (probabil de la *Nestor)* — 1469; *Mogoşel (<Mogoş)* — 1497
— *ca: Roşca (<Roşu)* — 1486
— *ică: Minţică (<Menţea)* — 1487
— *ar: Puşcarul* (de la *puşcar)* — 1487—1494

[8] Derivarea cu sufixe în cele mai vechi documente din Ţările Româneşti a fost recent analizată de Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV—XVI)*, în SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 493—514.

— *iţa: Dobriţa (<Dobre)* — 1492
— *aia: Vlădaia (<Vlad)* — 1489
— *uţ(a): Daluţa (<Dalea)* — 1499
— *eica: Nebuneica (<*Nebunu) — 1500.

3. Dat fiind că documentele româneşti apar mult mai tîrziu, numele de persoană, alături de cele de locuri, sînt singurele în măsură să ne furnizeze informaţii asupra lexicului românesc din secolele XIV—XV. Nume de persoană din această perioadă pe care le considerăm formate pe baza unor elemente ale lexicului sînt următoarele : *Oprea, Albul, Bucur, Colţea, Bărbat, Cazac, Pîrciul (ovoaia), Cîrjău, Cîrlig, Cîrpitul, Cocora, Cojoc, Dolofan, Faur, Fistruia, Frăţ(ilă), Grozea, Grozav, Gureş, Lăpădat, Lăudat, Lung(aşi), Lupul, Mîndrea, Mînzea, Negrul, Negrilă, Păunul, Pîrlea, Pîrlitul, Puiul, Răsipă, Roşca, Sprinten, Stîngaciu, Şolda, Ştirbeţ, Şerbu, Ciutea, Şutilă, Tîmpa, Ursul, Vînjea, Moş, Muşat, Gogoaşă, Afumatul, Arbănaş, Birciul, Blidea, Buzea, Cnej, Costişatul, Creţul, Furcă, Fusca, Liubitul, Nebuneica, Obraz, Popşor, Puşcarul, Sîrbu, Tătarul, Turcul, Taurul, Ceapă.*

Ianuarie 1978

APELATIVUL ŞI TOPONIMUL *certej*

DE

E. JANITSEK

1. Studierea toponimelor care apar în zona Carpaţilor, unde trăiesc mai multe grupuri etnice, necesită, în afara analizei etimologice şi semantice a lor, respectiv a apelativelor lor, şi stabilirea originii toponimelor şi a apelativelor corespunzătoare, care apar în această zonă. Pentru a rezolva problema este nevoie să fie identificaţi creatorii numelor în anumite arii ale răspîndirii lor.

2. Apelativul *certej* nu figurează în DA, fiind semnalată însă forma sa verbală *a certeji*, *a certi* cu sensul „a coji un arbore în picioare, ca să se usuce ; a săcui, a plesura, a înconjura, a cheretui, a ciungi". Sextil Puşcariu arată că în judeţul Mehedinţi şi în Banat se întrebuinţează verbul *a certi* şi varianta lui *a certeji* „a coji un arbore în picioare, ca să se usuce" [1]. Vorbind de toponimia judeţului Caraş-Severin, V. Ioniţă menţionează : „ne surprind atît numeroasele forme *Certej*", continuînd : „... alături de atîtea apelative dispărute, *certej*, *certeg*, *certeze*, *certejă* au circulat odinioară, astăzi sensul lor pierzîndu-se" [2].

Relevăm faptul că în multe locuri s-a pierdut numai forma substantivizată a apelativului, forma verbală întîlnindu-se şi astăzi în numeroase localităţi din părţile muntoase ale Banatului, în judeţele Arad, Caraş-Severin, Hunedoara, Gorj şi Mehedinţi. Înregistrăm prezenţa verbului *a certeji* şi a substantivelor *certej*, *certejă* şi în unele localităţi din zona Munţilor Apuseni [3]. Aria apelativului se extinde apoi în nord-estul judeţului Sălaj, unde se folosesc verbul *a certui* şi substantivul *certez* „defrişare", cunoscute însă numai de generaţia în vîrstă. În unele părţi nordice ale Maramureşului şi în Oaş sînt cunoscute formele verbale *a certi* şi *a cerdi* „a ciungi, a cheretui, a săcui, a plesura". Substantivul *certez* „loc defrişat prin descojirea copacilor" sau, mai frecvent, „loc defrişat, fînaţ" există numai în unele sate, în graiul bătrînilor [4].

Existenţa frecventă a verbelor *a certi*, *a certui*, *a certeji* ne inspiră ideea că în trecut şi forma substantivală a apelativului *certej* a fost mult mai cunoscută şi frecventă în zonele amintite. Afirmaţia noastră este susţinută şi de repartizarea teritorială a toponimelor *Certej* şi a variantelor sale *T'ert'ejele*, *T'ert'ej*, *Cert'ejele*, *Cert'ez*, *Cert'egu*, *Cert'itura* etc., care corespund răspîndirii teritoriale a apelativului, formînd însă o reţea mai densă. Ele apar în judeţele Maramureş, Sălaj şi Ţara Oaşului, sînt mai frecvente în zona Munţilor Apuseni, mai rare în judeţele Arad şi Bihor,

---

[1] S. Puşcariu, *Etimologii*, în DR, IV, 1924—1926, partea 2, p. 680.
[2] O. Răuţi şi V. Ioniţă, *Studii şi cercetări de istorie şi toponimie*, Reşiţa, 1972, p. 62, 83.
[3] Idem, *ibidem*, p. 82.
[4] *Ibidem*, p. 63.

frecvența lor crescînd apoi în partea apuseană a județului Gorj și mai ales în județul Caraș-Severin, în timp ce în județul Mehedinți numărul lor scade.

3. Aria toponimelor și a apelativului românesc *certej* se interferează la nord cu aria toponimelor și a apelativului ucrainean *čertež*. În partea nordică a județului Maramureș, pe teritoriul satelor în care există și populație ucraineană, se întinde o rețea deasă a toponimului ucrainean *Čertež* (Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova) și a variantei lui huțule *Čert'iž* (Crasna, Bistra, Valea Vișeului) [5]. S. B. Bernștejn [6] relevă următoarele sensuri ale apelativului ucrainean *čertiž*: „loc curățit în pădure; copac cu scoarță tăiată împrejur ca să se usuce; trunchi de copac la tăietură; poiană în pădure; pășune la curătură"; totodată îl compară cu verbele ucrainene *čerty*, *čersty*, *očerty*. Se poate constata că apelativul ucrainean *čertež* este viu și astăzi în graiurile din partea nordică a Carpaților orientali. Astfel, E. M. Pospelov [7] îi conferă apelativului ucrainean *čertež* sensurile: 1. „partea de pădure pregătită pentru defrișare prin descojirea copacilor", 2. „parte de pămînt care urmează să fie lucrată, obținută prin tăierea copacilor". St. Hrabec [8] amintește faptul că apelativul ucrainean *čertež* și variantele lui *čertiž*, *čerteže*, *čerik'iš*, *čerk'iže* „teritoriu pe care copacii sînt descojiți ca să se usuce cu scopul de defrișare", *čert'iž* „lot de pămînt lucrat, obținut prin tăierea și defrișarea pădurilor" sînt folosite de către populația huțulă. De asemenea, el remarcă apelativul *čertežyna* „copac, pădure descojită", verbul *učerty* „a descoji" și *pročert* „defrișare, poiană în pădure", F. Bezlaj [9] cunoaște în partea nordică a Carpaților orientali apelativele ucrainene regionale: *čertež*, *čertiš*, *čerk'iš*, *pročert*. În graiurile vorbite de populația ucraineană din nordul Maramureșului, îndeosebi de vîrstnici, apelativul *čertež* cu sensul de „loc defrișat, uneori fînețe" este viu.

În ceea ce privește toponimia, A. Petrov [10] enumeră 36 de toponime ucrainene *Čertež* (și variante) în zona Ucrainei transcarpatice. Fr. Miklosich [11] menționează toponimele *Čertež*, *Čertiž* și *Čertyžne* pe teritoriul Galiției, iar E. M. Pospelov [12] notează în partea nordică a Carpaților orientali de 5 ori toponimul *Čertež*, apoi *Čerteznyk* și *Na Čerteže*. St. Hrabec [13]

---

[5] Toponimele ucrainene care au la bază un apelativ ucr. *čertež* din județul Maramureș sînt următoarele: *Čertež* (Poienile de sub Munte, Repedea (de două ori) (1863: Csertis), Ruscova); *Certiž* (Crasna, Valea Vișeului, Bistra).

[6] S. B. Bernštejn, V. M. Illič-Svityč, G. P. Klepikova, T. V. Popova, V. V. Usačeva, *Karpatskij dialektologičeskij atlas*, Moscova, 1967, p. 35.

[7] E. M. Pospelov, *Geografičeskaja terminologija v mikrotoponimii Vostočnych Karpat*, în *Microtoponimija*, Moscova, 1967, p. 27.

[8] St. Hrabec, *Nazwy geograficzne Huculszczyzny*, Cracovia, 1950, p. 31, 34, 36.

[9] F. Bezlaj, *Karczowiska*, în „Z badań nad językami jugoslawii" zeszyty językoznawcze 6, PWN, Varșovia, 1961, p. 47—49; apelativele sînt extrase din lucrările: J. Rudnickij, *Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny*, Lwów, 1939; A. Petrov, *op. cit.*, Z. Stieber, *Toponomastyka Łemkowszczyzny*, vol. I—II, Łodz, 1948—1949; St. Hrabec, *op. cit.*; Z. Stieber, *Nazwy miejscowe pasma Górców*, în „Lud słow", vol. III, 1934, p. 213—265.

[10] A. Petrov, *Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX a poč. XX st.*, Praga, 1929, p. 214.

[11] Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, în *Die slavischen Personnen- und Ortsnamen*, Heidelberg, 1927, p. 236.

[12] E. M. Pospelov, *art. cit.*, p. 27.

[13] St. Hrabec, *op. cit.*, p. 34, 36.

atestă, de asemenea, toponimele *Czerteż*, *Czerk'iš*, *Czerteże*, *Čertyk*, *Czertene* pe teritoriul locuit de huţuli.

Toponimul *Czerteż*, prezent şi pe teritoriul lingvistic polonez, depăşind cu limita lui nord-estică poalele Carpaţilor Păduroşi, ajunge pînă la bazinul rîului San [14]. Pe acest teritoriu muntos şi deluros circulă varianta poloneză a apelativului *czerteż* „poiană, defrişare : cîmp arabil, anterior defrişat".

Pe teritoriul Cehoslovaciei există, de asemenea, date despre existenţa acestui toponim. M. Vasmer [15] indică nume de localităţi cehe *Střitež*, *Třitež* şi slovace, *Čiert'až*, care provin dintr-un apelativ slovac *čiert'až* „linie", în vechime cu un sens secundar „defrişare". E. Schwarz [16] aminteşte apelativul slovac şi ceh *střitež* „pădure de mlaştină" şi numele de localitate *Střitež*, germ. *Schrittenz*.

Avînd în vedere că în partea nordică a Carpaţilor orientali şi în Carpaţii Păduroşi apar toponime de tip *Čertež* atît de origine ucraineană, cît şi de origine cehă, slovacă şi poloneză, unii autori, ca, de exemplu, Z. Stieber [17], consideră că „valahii au fost mijlocitorii, care au vehiculat ucr. *čertež* pe teren polonez, ceh şi slovac". Cunoscînd migraţia şi mişcările populaţiei româneşti şi regiunile amintite, această ipoteză pare verosimilă.

În ceea ce priveşte zona de interferenţă lingvistică româno-ucraineană din nordul Maramureşului, stabilirea originii toponimelor *Certej* este mai dificilă. Pe acest teritoriu pot exista toponime româneşti *Certej* de origine românească, dar şi ucraineană. De exemplu, pe teritoriul satelor Petrova şi Leordina se găsesc toponimele româneşti de origine ucraineană *Certej* şi *Certeza* [18]. În vechime, cînd în aceste sate trăiau şi ucraineni pe lîngă populaţia românească, ele au fost create de aceştia cu ajutorul apelativului ucrainean *čertež*, *čertiž* „defrişare prin descojirea copacilor". Mai a sud de zona de interferenţă româno-ucraineană, românii, împrumutînd apelativul ucrainean, au creat, cu ajutorul acestuia, o serie de toponime româneşti. Acestea sînt de origine românească şi se încadrează în categoria toponimelor pseudoslave. Ele au la bază apelativul românesc *certej* şi sînt răspîndite atît pe teritoriul judeţelor Maramureş, Sălaj (partea nordică), cît şi în zona Munţilor Apuseni şi în judeţul Hunedoara. Din vechime, dar şi din epoca noastră, avem date certe că în zona Munţilor Apuseni, pe teritoriul păduros al judeţului Hunedoara, au venit continuu din Maramureş muncitori — mai ales sezonieri — între ei fiind şi ucraineni, care s-au ocupat cu tăierea pădurilor. Numind astfel teritoriul defrişat prin munca lor, aceşti muncitori forestieri au contribuit la răspîndirea termenului *certej*.

---

[14] Vezi J. Rieger, *Nazwy wodne dorzecza Sanu*, Wrocław—Varşovia—Cracovia, 1969, p. 39

[15] M. Vasmer, *Etimologičeskij slovaŕ russkogo jazyka*, Moscova, 1973, vol. IV, p. 342—343, 348.

[16] E. Schwarz, *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtequellen*, München, 1934, p. 48.

[17] Z. Stieber, *op. cit.*, p. 213—218 ; vezi şi K. Dobrowolski, *Migracja wołoskie na zemiach Polskich*, în „Pamiętnik V Powsz. Zjadu Historuków Polski w Warszawie", 1930, I. Referaty, Lwów, 1930, p. 142 ; E. Pawlowsky, *O kilku rzekonnych zapożyczeniach rumuńskich w słownictwie miejscowyn Zachodnich Słowian*, în „Onomastica", XII, 1—2, 1967, p. 86—88.

[18] A se vedea E. Janitsek, *Probleme de interferenţe româno-ucrainene (Relaţii între macro- şi microtoponimie)*, în *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, p. 228.

4. Cu toate acestea, în unele părți ale teritoriului județului Hunedoara nu se poate ignora existența unui apelativ românesc *certej*, care ar avea la bază un cuvînt *čertež*, împrumutat din limba sîrbă. Sîntem de părere că în sud-vestul țării, în Banat și îndeosebi în județele Caraș-Severin și Mehedinți a circulat un apelativ românesc *certej* de origine sîrbească, care a servit drept bază românilor de aici pentru crearea unei serii noi de toponime. Pe acest teritoriu exista o veche zonă de interferență lingvistică româno-sîrbească, fapt confirmat și de prezența unor toponime de origine slavă de sud-vest [19]. Nu este întîmplător faptul că în județele Gorj, Mehedinți și Caraș-Severin unele dintre toponime care au la bază apelativul *certej* circulă în satele care, judecînd după numele lor cu caracter slav sud-vest, au avut în cursul istoriei și o populație sîrbească [20]. Așadar, unele toponime românești *Certej* de pe acest teritoriu puteau să fie create și de sîrbi, însă majoritatea numelor topice de aici sînt cu certitudine de origine românească, create pe baza apelativului *certej*, împrumutat din graiurile sîrbești din țara noastră.

Nu trebuie să ne inducă în eroare faptul că în limba sîrbă literară și în cele mai multe graiuri actuale din Iugoslavia apelativul și toponimul apar în formă de *Crtež*. Se știe că grupul inițial *čr-* s-a transformat în secolele XIII—XIV în *cr-* [21]. La noi, însă, unele graiuri sîrbești, ca cel al carașovenilor din localitatea Svinița, și-au păstrat acest arhaism dezvoltînd o vocală *e* între *č* și *r*. Acest *čertež* vechi sîrbesc a pătruns în graiurile românești cu ajutorul căruia bănățenii și oltenii au creat toponime de origine românească.

Cunoscînd aria de răspîndire a apelativului *čertež* (și a toponimelor corespunzătoare) [22] în Slovenia și Serbia, se pare că apelativul românesc *certej* din regiunile sud-vestice ale țării a fost împrumutat de la sîrbi în secolul al XIV-lea, eventual mai devreme, explicîndu-se apariția grupului *cr-* în loc de *čr-* (deși prima atestare a toponimului corespunzător este relativ recentă — 1482 — în forma numelui unui sat dispărut *Certeji* (чартежь), jud. Mehedinți [23]. Este cunoscut faptul că la noi unele graiuri sîrbești și-au menținut grupul inițial *čr-*. Din această cauză, am putea considera că împrumutul este mai vechi, după cum menționează unii autori [24].

---

[19] E. Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 138—141, 255—262.

[20] Vezi nume de localități ca *Barlova, Bogiltin, Girbovăț, Luncavița, Suchevița, Teregova, Topleț, Veredin* (jud. Caraș-Severin).

[21] E. Petrovici, *Graiul carașovenilor*, București, 1935, p. 115—116; A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*, 1. Teil, Heidelberg, 1914, p. 45; P. Ivić, *Die serbokroatischen Dialekte. Ihre Struktur und Entwicklung*, vol.I, S-Gravenhage, 1958, p. 176, 276; V. Vescu, *Fonetisme arhaice în graiurile sîrbo-croate din regiunea Banat*, în RSl, 1963, VII, p. 195—200.

[22] *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb, 1880—1882, vol. I, p. 849, 850; F. Bezlaj, *op. cit.*, p. 45—66; idem, *Krčevine*, în „Slavistična revija", VIII, 1955, nr. 1—2, p. 1—23; idem, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Ljubljana, 1977, vol. I, A—J, p. 89; *Rječnik Mjesta*, Belgrad, 1925.

[23] *Documenta Romaniae Historica*, seria B, Muntenia, vol. I, București, 1966, p. 306—307, 583.

[24] Vezi S. Dragomir, *Vechimea elementului românesc și colonizările străine în Banat*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", III, Cluj, 1926, p. 282—283; E. Petrovici, *Dacoslava*, în DR, vol. X, partea I, p. 261; S. Bocu, *La question du Banat, Roumains et Serbes*, Paris, 1919, p. 36. Recenzia lui G. Ivănescu asupra lucrării lui I. Popović, *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, în „Analele Universității din Timișoara", seria Științe filologice, III, 1965,

În concluzie, putem afirma că pe teritoriul lingvistic românesc, în cea mai mare parte a ariei de răspîndire a lui, toponimul *Certej* este o creaţie românească, prezentîndu-se ca un nume topic pseudoslav.

5. Să vedem acum etimologia şi dezvoltarea semantică a apelativului şi toponimului *Certej*. Am văzut că, în afara zonelor de interferenţă ucraineană (nordul Maramureşului) şi sîrbească (judeţele Caraş-Severin, Mehedinţi), unde pot fi şi de origine ucraineană sau sîrbească, toponimele *Certej* şi variantele lor sînt de origine românească, avînd la bază apelativul românesc *certej* împrumutat din limba ucraineană, respectiv sîrbă. Apelativul *certej* are astăzi un teritoriu de răspîndire mai redus, dar este înrudit cu verbele *a certui*, *a certeji*, care sînt mult mai răspîndite, acoperind aproape toată aria de răspîndire a toponimului. Este adevărat că, în majoritatea localităţilor unde în grai aceste verbe sînt vii, ele au astăzi un sens mai generalizat, însemnînd numai „a defrişa"; însă sînt unele locuri (în Maramureş şi în zona Munţilor Apuseni) unde şi-au păstrat sensul iniţial: „a defrişa prin uscare, descojind trunchiul copacilor". Copacii uscaţi prin descojire au fost mai uşor de ars, pentru ca pădurea să fie transformată în păşuni, fînaţe sau arături. În unele locuri, îndeosebi în judeţul Hunedoara, sensul acestui apelativ s-a extins şi mai mult, ajungînd la „poiană în pădure".

Dacă apelativul ucrainean *čertež* are sensul identic cu cel românesc, în limba poloneză sensul este mai extins: pol. *czertež* înseamnă „poiană defrişată; arător pe un teritoriu anterior defrişat" [25], iar în cea slovacă apelativul *čiartaž* înseamnă „linie de hotar" [26]. În limba sîrbă contemporană, cuvîntul corespunzător al apelativului vechi *čртеž* este rostit *цртж* şi nu mai are sens topic, însemnînd „linie, linie trasă" [27]. Aşadar, sensul secundar, vechi topic „defrişare", identic cu al apelativului românesc, este astăzi învechit. În limbile bulgară şi rusă, cuvîntul *čertež* „desen, linie, haşurare" nu are funcţia apelativului topic [28].

La baza apelativului şi cuvîntului slav *čertež* stă verbul sl. com. **čortǫ*, **čersti* „a tăia" [29]. La tema acestui verb s-a adăugat sufixul slav

---

p. 294; Rodica Sufleţel, *Toponimie din com. Iloviţa (jud. Mehedinţi)*, în „Philologica", vol. II, Bucureşti, 1972, p. 96., V. Vescu, *Fonetisme arhaice din graiurile sîrbocroate din Banat*, în RSl, VII, 1963, p. 195, 200.

[25] J. Rieger, *op. cit.*, p. 39; F. Bezlaj, *Karczowiska*, p. 48—49.

[26] *Slovnik slovenského jazyka*, Bratislava, 1959, vol. I; V. Machek, *Etimologicky slovnik ceskeho*, Praha, 1968; M. Vasmer, *op. cit.*, vol. IV, p. 348.

[27] *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb, 1880—1882, vol. I, p. 849—850.

[28] *Rečnik sъvremennija bъlgarski knižoven ezik*, III, Sofia, 1959; M. Vasmer, *op. cit.*, vol. IV, p. 348; Fr. Miklosich, *Die Slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, în *Die Bildung der slavischen Personnen- und Ortsnamen*, Heidelberg, 1927, p. 236.

[29] Din rădăcina comună s-au format: 1. sl. com. **čьrta* „linie desemn", apoi, prin dezvoltarea semantică, „defrişare" (cf. v. sl. *črъtati* „a desemna, a trage linie", cu sens modificat sloven. *črtati* „a defrişa", *čŕt. čŕča* „defrişare", sloven. *črta* „linie", desemn", vb. *čertati* „a trage linie, a tăia"; scr. *crta* „linie", vb. *cŕtati* „a trage linie", dar şi „a tăia"; ucr. *čerta* „linie", v. rus, *očeresti* „a stabili o graniţă", slavonă rusă *črъtu, čresti* „a tăia"); 2. sl. com.**črětъ* „trestie", apoi, prin dezvoltare de sens, „mlaştină", „pădure de mlaştină", (cf. sloven, *črȩt* „loc mlăştinos", rcgoz"; scr. *ćrēt* „pădure de mlaştină", ucr. *čeret, očeret, očyret* „trestie); 3. vb. sl. com. *čьrto, čersti (*čert-ti)* „a tăia" e înrudit cu lit. *kertu, kirsti* „a tăia, a bate"; comp. ltv. *kirtis* „lovitură" şi v. ie. *krtis* „cuţit". Pentru bibliografie a se consulta:

-ež, care a fost foarte productiv în trecut, cu ajutorul lui formîndu-se substantive din verbe în toate limbile slave [30].

Dezvoltarea semantică a acestui apelativ stă în legătură cu anumite obiceiuri străvechi. În vechime, populaţia cu mijloace rudimentare făcea semne, desene; tăiau în lemn linii, gravau în metal sau piatră. Astfel, noţiunea de „linie, semn, desen" a fost legată de cea de „tăiere, gravare". Acest stadiu reflectă deplin sensul cuvîntului *čertěž* (resp. *čertež)* din limbile contemporane rusă şi bulgară. Cu timpul, sfera noţională a cuvîntului s-a extins, înglobînd şi noţiunea de „hotar, limită, linie de hotar".

În evul mediu, graniţa unei ţări adeseori trecea prin păduri greu de străbătut, care formau o zonă de apărare, numită, „prisacă". Linia de hotar în aceste păduri era trasată prin tăierea copacilor într-o zonă îngustă. Acest obicei este reflectat şi de un alt cuvînt rusesc şi ucrainean, cu sens asemănător. Este vorba de termenul învechit *rubež* „graniţă, limită, linie de hotar", provenit din verbul *rubit'* „a tăia" + suf. *-ež*[31]; cuvîntul se păstrează astăzi în expresia *zarubežom*, cu sensul „în străinătate", adică, „dincolo de graniţă".

Această dezvoltare semantică se observă şi la cuvîntul *čertež*, „tăietură", la început probabil cu sensul „defrişarea unei păduri într-o fîşie lungă". La dezvoltarea lui semantică se mai adaugă însă şi „defrişarea prin descojire". Această activitate este legată, de asemenea, de noţiunea „linie", de acţiunea „a face, a tăia linie". Se ştie că descojirea copacilor se face prin tăierea a două cercuri inelare la o anumită distanţă în scoarţa copacului; apoi se taie fîşii paralele perpendiculare pe cele două inele tăiate anterior şi se trage scoarţa fîşiilor de pe trunchiul copacului. Copacul astfel descojit se usucă repede. Pe urmă, copacilor uscaţi li se dă foc şi teritoriul respectiv este curăţit, defrişat. Aşadar, sensurile „linie" şi „tăiere" sînt îmbinate atît prin ideea însăşi de defrişare, cît şi prin defrişarea în formă de linie de graniţă a unor fîşii de păduri.

La noi, probabil, această formă de defrişare s-a dezvoltat după secolul al XIII-lea, cînd, în general, terenurile agricole situate pe şesuri şi pe locurile mai accesibile erau deja folosite şi defrişate prin alte metode, cum dovedesc apelativele mai vechi: *runc*, *arsură*, *curătură*, *tăietură* [32] etc. Numai în regiunile deluroase şi muntoase, pline de păduri, din partea nordică a Carpaţilor orientali, ale zonei Munţilor Apuseni şi Munţilor Bănăţeni, unde defrişarea a fost începută relativ tîrziu, s-a aplicat această metodă.

E. Berneker, SEW, vol. I, p. 171—172; F. Bezlaj, *op. cit.*, p. 48—49; *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Ljubljana, 1977, vol. I, A—J, p. 89; Vl. Šmilauer, *Příručka*, p. 50; Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 236; M. Vasmer, *op. cit.*, vol. IV, p. 342—343, 348—349; A. Fick, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, 4. Aufl. bearb. von A. Bezzenberg, Göttingen, 1890, vol. I, p. 25; R. Trautmann, *Baltisch-slavisches Wörterbuch*, Göttingen, 1923, p. 130.

[30] A se vedea I. V. Lekov, *Slovoobrazovatelni sklonnosti na slavjanskite ezici*, Sofia, 1958, p. 40, şi M. Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik*, vol. I, Belgrad, 1964, p. 481—482.

[31] M. Vasmer, *op. cit.*, vol. III, p. 510.

[32] I. Iordan, *Bezeichnung für „Rodenland" in der Rumänischen Toponomastik* în „Zeitschrift für Ortsnamenforschung", IV, 1928, p. 48—60, 171—183. I. Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 22—26; E. Janitsek, *Contribuţii la studiul numelor topice care au la bază noţiunea de „defrişare"*, în StUBB, Seria Philologia, fasc. 2, 1965, p. 129—132.

STRUCTURA NUMELOR TOPICE TURCEȘTI MEDIEVALE DIN DOBROGEA

DE

ENVER MAHMUT

Printre multiplele straturi de nume topice care s-au suprapus în timp în Dobrogea se numără și stratul toponimic turcesc medieval. În prezent, deși majoritatea acestor nume topice aparțin deja trecutului istoric, analiza structurii lor ne oferă posibilitatea de a stabili nu numai structura, dar și sensul autentic al multor nume topice actuale dobrogene. Pe de altă parte, studiul numelor topice turcești medievale are avantajul de a ne furniza și unele informații interesante cu privire la relieful, fauna și flora locurilor, la originea așezărilor, la îndeletnicirile locuitorilor dintr-o perioadă istorică dată.

După cum se știe, structura și mai ales valoarea (sensul) unui nume topic nu pot fi stabilite fără o reconstituire prealabilă a formei primare. În cazul numelor topice turcești medievale din Dobrogea, reconstituirea formei primare a acestora a fost făcută prin confruntarea materialului toponimic adunat din anchete cu numirile topice pe care le-am excerptat în special din izvoare scrise [1]. Materialul obținut astfel se află la baza prezentului articol și se referă exclusiv la numele de așezări din Dobrogea. Din totalul de 308 nume topice turcești medievale reconstituite, 243 — reprezentînd un procent de 78,9 % — formează apelative, iar restul de 65, adică 21,1%, derivă de la nume proprii de persoane.

După structura lor de formare, numele topice menționate se împart în trei mari categorii: I. Nume topice primare cu elementul formativ zero; II. Nume topice formate prin afixare și III. Nume topice formate prin compunere. În continuare, trecem la analiza fiecărei categorii în parte.

I. Nume topice primare cu elementul formativ zero. Din această categorie fac parte un număr de 29 (9,4%) nume de sate. Acestea derivă de la:

---

[1] Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, III, V. Istanbul, s.a.; *Evlia Çelebi, Studiu biobibliografic și traducere* de Mustafa Ali Mehmet, în *Călători străini în Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 326—780; v. și *Indice*, p. 781—820; Ion Ionescu de la Brad, *Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja*, Constantinopole, 1850, p. 82; Dănescu Grigorie, *Dicționarul geografic al jud. Tulcea*, București, 1896; *Dicționarul geografic al jud. Constanța*, București, 1897; *Marele dicționar geografic al României*, vol. I—V, București, 1898—1902; M. D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, 1904, p. 357—482; Alexandru P. Arbore, *Contribuțiuni la studiul așezărilor tătarilor și turcilor în Dobrogea*, în „Arhiva Dobrogei", II, 1919, p. 213—260; Constantin Brătescu, *Contributions à la question de la Dobroudja*, în *La Dobroudja Roumaine*, București, 1919, p. 87; *Două probleme dobrogene: colonizare, toponimie*, în „Analele Dobrogei", II, 1921, p. 129; *Indicatoare și statistici ale localităților din România* (din anii 1883, 1887, 1905, 1908, 1912 și 1914); vezi și Enver Mahmut, *Anlam ve yapı bakımından Dobrucadaki yer adları*, în „Çevren", 11, Priștine-Jugoslavia, 1976, p. 33—39.

1. **nume geografice:** *Kaçamak* (Viişoara-CT) [2] „adăpost, refugiu pentru animale", *Kaçamak* (Călugăreni-TL), *Kışla* (Strunga-CT) „loc de iernat, cazarmă", *Kışla* (Mineri-TL), *Yayla* (Poiana-TL) „platou", *Saray* (Saraiu-CT) „serai, palat", *Derbent* (? -TL) [3] „trecătoare", *Geçit* (Smîrdan-TL) „loc de trecere, vad", *Estehr* (Oituz-CT) „heleşteu", *Sebil* (Zebil-TL) „fîntînă publică", *Musluk* (Cloşca-CT), „robinet", *Kanara* (Ovidiu-CT) „abator".

2. **nume de persoane:** *Bekter* (Curcani-CT), *Köstel* (Castelu-CT), *Fakriye* (Făclia-CT), *Haci-Avat* (?-CT), *Murfat* (Siminoc-CT), *Musurat* (Filimon Sîrbu-CT), *Nasradin* (Pădureni-CT), *Rahman* (Rahman-TL), *Iskender* (Furnica-CT), *Tortoman* (Tortomanu-CT).

3. **termeni care exprimă ocupaţii şi îndeletniciri:** *Bazargân* (Rariştea-CT) „negustor", *Kalfa* (Calfa-TL) „calfă, meşter", *Nalbant* -TL) „potcovar", *Dülger* (Dulgheru-CT) „dulgher, tîmplar".

4. **nume de păsări şi animale:** *Atmaca* (Atmagea-TL) „şoim", *Balabança* (Balabancea-TL) „erete", *Kartal* (Vulturu -CT) „vultur", *Kuzgun* (Ion Corvin-CT) „corb", *Kongaz* (Rîndunica -TL) „gîndac".

5. **cuvinte care exprimă trăsături fizice ale oamenilor:** *Şırın* (Şiriu -CT) „simpatic", *Topal* (Topal-CT) „şchiop".

II. Nume topice formate prin afixare. Din această categorie fac parte 97 (31,5%) de nume de aşezări. Cele mai productive sufixe care participă la formarea acestei categorii de nume topice sînt :

1. **sufixul de agent** *-cı, -ci/ -cu, cü/, /-çı, -çi/-çu, -çü* : *Amzacı* (Amzacea-CT) „purtător de sigiliu", *Arabacılar* (Hıţeg-CT) „căruţaşi", *Baltacı* (Băltăgeşti-CT) „toporar", *Balcı* (Albina-CT) „mierar", *Kavgacı* (Caugagiu-TL) „certăreţ", *Kırcılar* (Cîrjelari-TL) „cîmpeni", *Kuvancılar* (? -CT) „prisăcari", *Kiracı* (Cotu Văii-CT) „chiriaş", *Keçeci* (? -CT) „căprar"), *Kalaycı* (Făurei-CT) „spoitor", *Kopukçu* (Arsa-CT) „vînzător de porumbe", *Kapucu* (Crişan-CT) „uşier", *Kışıkçı* (Casicea-CT) „lingurar", *Demirci* (Mircești-CT) „fierar", *Demirci* (Olteni-CT), *Düğüncü* (Nuntaşi-CT) „nuntaş", *Çıkırıkcı* (Sibioara-CT) „rotar", *Hamamcı* (Baia-TL) „băieş", *Hasancı* (Valu Traian-CT) „discipolul lui Hasan", *Nazarcea* (Galeşu-CT) „privitor", *Mambetçi* (Straja-CT) „discipolul lui Mambet", *Muhammetçi* (Stînca-TL) „discipolul lui Mahomed", *Osmancı* (Osmancea-CT) „discipolul lui Osman", *Davutçu* (Curmătura-TL) „discipolul lui Davut", *Pastramacı* (?-CT) „păstrămar", *Polukçu* < rom. *plug* + *çu* (Adîncata-CT)„ plugar", *Sabancı* (Sabangia -TL) „plugar", *Tuğlacı* (Tulcea) „cărămidar", *Turbeci* (?-TL).

2. **sufixul colectiv** *-lık, -lik//-luk, -luk* : *Hasarlık* (Cetatea-CT) „cetăţi", *Yılanlık* (Vama Veche-CT) „şerpărie", *Pazarlık* (Tîrguşor-CT) „tîrguială", *Kargalık* (Corbu-CT) „ciorărie", *Karanlık* (Negureni-CT) „întuneric", *Kireçlik* (Cheia-CT) „vărărie", *Beylik* (Viile-CT) „clădire pentru găzduirea trimişilor otomani".

[2] Numele topice turceşti se dau în transcriere cu alfabetul limbii turce moderne şi vor fi subliniate; cele oficiale se vor da în paranteză, indicîndu-se prin siglă şi judeţul de care aparţin (CT — Constanţa, TL — Tulcea), iar în ghilimele se va da semnificaţia (traducerea).

[3] Semnul (?) indică localităţi neidentificate.

3. **sufixul posesiv-adjectival**: *-lı, -li/-lu, -lü*: Almalı (Almalău-CT) „meriş", *Armutlu* (Turda-TL) „periş", *Armutlu* (Olteni-CT), *Azaklı* (23 August-TL) „originar din Azov", *Mamuzlu* (Căscioarele-CT) „jungherat", *Güvenli* (Chirnogeni-CT) „asigurat", *Hamzalı* (dispărut-CT) „sigilat, ştampilat", *Kuleli* (Colelia-CT) „cu culă, cu turn", *Oğurlu* (Urluia-CT) „norocos", *Arnavutlu* (?-CT) „cu albanezi", *Cevherli* (?-TL) „cu comoară", *Yenişenliği* (Văleni-CT) „aşezaţii noi", *Silleli* (Uzlina-TL) „burdufat, cu foale".

4. **sufixul adverbial** *-ca, -ce// -ça, -çe* cu valoare de „loc, parte": *Acıca* (Agigea-CT) „Amara", *Borunca* (Poieniţa-CT) „promontoriu", *Devçe* (Gherghina-CT) „locul uriaşului", *Yenice* (Deleni-CT) „locul nou", *Sarıca* (Gălbiori-CT) „gălbioară", *Kasımça* (Casimcea-TL) „loc de împărţire" (provine de la rîul cu acelaşi nume, care era împărţit de crescătorii de animale în parcele), *Harapça* (? -TL) „locul distrus", *Koruca* (Corugea-CT) „loc de apărare".

5. **sufixul cu sens local** *-iye: Mecidiye* (Medgidia-CT) „numele provine de la sultanul Abdul-Mecid, care în a doua jumătate a secolului al XIX-lea construieşte aici o moschee cu acelaşi nume", *Mahmudiye* (Mahmudia-TL) „numele provine de la sultanul Mahmud II, care construieşte aici o moschee cu acelaşi nume", *Saydiye* (I.A.S. Peştera-CT) „numele provine de la Said-paşa, ultimul guvernator turc în Dobrogea".

6. **sufixul diminutival** *-cık, -cik/-cuk, -cük*: *Boğazçık* (Dunărea-CT) „strîmtoare mică, gîtlej", *Gelincik* (Pecineaga-CT) „mireasă", *Gelincik* (Mireasa-CT), *Kuyucuk* (Cuiugiuc-CT) „fîntînică", *Erkeçik* (Stupina-CT) „dezmierdat".

7. **sufixul** *-la<lak*, care arată locul unde abundă ceva: *Tuzla* (Tuzla-CT) „salină", *Yayla<Yazlak* (Poiana-TL) „platou", *Kışla<Kışlak* (Cîşla-CT) „loc de iernare, cazarmă".

8. În sfîrşit, un număr destul de mare de nume de aşezări sînt formate cu ajutorul mărcii pluralului *-lar, -ler: Acemler* (Ciobăniţa-CT) „persani", *Hacılar* (Hagieni-CT) „pelerini", *Hacılar* (Lăstuni-TL), *Azaplar* (Tătaru-CT) „chinuiţi", *Arabacılar* (Haţeg-CT) „căruţaşi", *Horozlar* (Poiana-CT) „cocoşi", *Aşçılar* (Vînători-CT) „bucătari", *Homurlar* (Pădureni-CT) „mormăiţi", *Kavaklar* (Plopeni-CT) „plopi", *Köseler* (Petroşani-CT) „spini, cazaci care se rădeau la cap", *Murfatlar* (Basarabi-CT) „cei ai lui Murfat", *Sofular* (Credinţa-CT) „cuvioşi", *Uzunlar* (Lanurile-CT) „lungani", *Kırcılar* (Cîrjelari-TL) „cîmpeni", *Bilaller* (Dorobanţu-CT) „cei ai lui Bilal", *Hasanlar* (Ardealu-TL) „cei ai lui Hasan", *Narcılar* (? -CT) „producători şi vînzători de rodii", *Koçular* (? -TL) „berbeci", *Davutlar* (dispărut -CT) „cei ai lui Davut", *Arıklar* (? -TL) „slăbănogi", *Kuvancılar* (? -TL) „prisăcari".

III. Nume topice formate prin compunere. Un număr de 182 (59,1%) de nume topice, reprezentînd majoritatea numelor topice turceşti medievale din Dobrogea, aparţin categoriei cuvintelor compuse în care cei doi termeni inegali ca valoare se îmbină prin juxtapunere. Acestea se caracterizează prin prezenţa unei anumite scheme tipologice, în care primul termen (determinantul) este, de obicei, un adjectiv, numeral ori substantiv, iar al doilea termen (determinatul) este, de cele mai multe ori, un substantiv

propriu sau un entopic care desemnează natura unui termen geografic. Dăm mai jos principalele categorii de nume topice turceşti compuse uzitate pentru desemnarea numelor de aşezări din Dobrogea :

1. **Substantiv+substantiv.** Din această categorie fac parte un număr de 104 de nume de aşezări, în care cel de-al doilea termen este un entopic geografic sau un substantiv. Entopicele geografice folosite frecvent in formarea numelor topice turceşti medievale din Dobrogea sînt :

a) *köy* „sat" : *Abdulahköy* (Potîrnichea-CT) „satul lui Abdulah", *Anadolköy* (cartier în CT) „satul Anatolia", *Alibeyköy* (Strachina-CT) „satul lui Ali bei", *Alibeyköy* (? -TL), *Başköy* (N. Bălcescu-TL) „satul principal", *Boğazköy* (Cernavoda-CT) „satul strîmtorii", *Kalaköy* (Capidava-TL) „satul cetăţii", *Kaharlıköy* (Hotarele-CT) „satul blestemat", *Kasapköy* (Sinoe-CT) „satul măcelarului", *Karaköy* (Pelinu-CT) „satul negru", *Kadıköy* (Coroana-CT) „satul cadiului", *Kalfaköy* (Letea-TL) „satul calfăi", *Karamanköy* (6 Martie-TL) „satul lui Caraman", *Çatalköy* (Pantelimonu-CT) „satul bifurcat", *Çatalköy* (Ceatalkoy-TL), *Çauşköy* (Războieni-TL) „satul sergentului", *Çukurluköy* (Brebeni-CT) „satul cu gropi", *Çerkezköy* (Cerchezu-CT) „satul cerchezului", *Çelebiköy* (Mircea Vodă-CT) „satul superiorului", *Derinköy* (Dropia-CT) „satul adînc", *Danaköy* (N. Bălcescu-CT) „satul juncanului", *Davulluköy* (Darabani-CT) „satul cu tobe", *Ebeköy* (Lanurile-CT) „satul doicăi", *Edilköy* (Miriştea-CT) „satul lui Edil", *Yeniköy* (M. Kogălniceanu-TL) „satul nou", *Yeniköy* (Satu Nou-CT), *Eseköy* (Esechioi-CT) „satul lui Ese", *Haydarköy* (Vînători-CT) „satul lui Haidar", *Hayranköy* (Dumbrăveni-CT) „satul de admirat", *Meydanköy* (Valea Teilor-TL) „satul pieţei", *Nedilköy* (Letea-TL) „satul lui Nedil", *Ortaköy* (? -TL) „satul central", *Paraköy* (Băneasa-CT) „satul cu bani", *Ramazanköy* (Cişmeaua Nouă-TL) „satul lui Ramazan", *Sarıköy* (Sarichioi-TL) „satul galben", *Satışköy* (Crucea-CT) „satul tîrgului", *Terziköy* (Runcu-CT) „satul croitorului", *Tekeköy* (Lespezi-CT) „satul ţapului", *Uğurluköy* (Urluia-CT) „satul cu noroc", *Veliköy* (Porumbacu-TL) „satul lui Veli", *Vlahköy* (Vlahii-CT) „satul vlahilor" ;

b) *mahalle* „mahala" : *Laz mahalle* (Lazu-CT) „mahalaua lazului", Kence mahalle (Mereni-CT) „mahalaua tînără" ;

c) *kışla* „cazarmă" : *Kadı kışla* (Mioriţa-CT) „cazarma cadiului", *Paşa kışla* (Vişina-TL) „cazarma paşalei" ;

d) *kale* „cetate" : *Kara kale* (Carcaliu-CT) „Cetatea neagră", *Eski kale* (Vicina-TL) „cetatea veche", *Mankale* (Mangalia-CT) „cetatea scufundată" ;

e) *hisar* „fort" : *Kızıl hisar* (Slava Rusă-TL) „fortul roşu", *Toprak hisar* (Topraisar-CT) „fortul de lut" ;

f) *saray* „serai, palat" : *Eski saray* (anticul Cius ; Gîrliciu-CT) „vechiul serai" ;

g) *ağıl* „ţarc, stînă" : *Taşağıl* (Sibioara-CT) „stîna de piatră".

Hidronime : *su* „apă" : *Karasu* (veche denumire a oraşului Medgidia-CT) „apa neagră".

pınar „izvor" : *Akpınar* (?-CT) „izvorul sfînt", *Başpınar* (Fîntîna Mare-CT) „izvorul principal", *Başpınar* (Fîntîna Mare-TL), *Koyunpınar* (Fîntîna Oilor-TL) „izvorul oilor", *Kertikpınar* (Curcani-CT) „izvorul crestat", *Gölpınar* (Şipotele-CT) „izvorul lacului", *Yusufpınar* (Petroşani-CT)

„izvorul lui Iusuf", *Mancapınar* (Schitu-CT) „izvorul de piatră", *Merdivenlipınar* (Scărișoara-CT) „izvorul cu trepte".

çeşme „cișmea" : *Iğne-han çeşme* (Fîntînele-CT) „cișmeaua lui Igne han", *Körçeşme* (Tepeș Vodă-CT) „cișmeaua secată".

dere „pîrîu, vîlcea, vale" : *Kayalıdere* (Neatîrnarea-TL) „pîrîul cu stînci", *Çilikdere* (Mănăstirea Cilicu-TL) „valea fragilor", *Tekederesi* (Valea Țapului-CT) „valea țapului".

göl „lac" : *Acıgöl* (Agighiol -TL) „lacul amar", *Sarıgöl* (Albești-CT), *Sarıgöl* (Sarighiol-din Deal-TL) „lacul galben", *Morugöl* (Murighiol-TL) „lacul violet", *Tekirgöl* (Techirghiol-CT) „lacul sur; lacul vărgat".

kuyu+su (sufix posesiv persoana a III-a) „puț, fîntînă" : *Mahmut kuyusu* (Izvoru Mare-CT) „fîntîna lui Mahmut", *Idris kuyusu* (Veteranu-CT) „fîntîna lui Idris", *Kerim kuyusu* (Vîrtop-CT) „fîntîna lui Kerim", *Recep kuyusu* (Tudor Vladimirescu-CT) „fîntîna lui Regep", *Bakkuyusu* (Floriile-CT) „fîntîna viței de vie".

Oronime : *dağ* „munte" : *Babadağ* (Babadag-TL) „muntele străbunului".

orman „pădure" : *Ayıorman* (Dorobanțu-TL) „pădurea ursului", *Karaorman* (Caraorman-TL) „pădurea neagră", *Çatalorman* (Ceatalorman-TL) „pădurea bifurcată".

tepe „colină : *Altıntepe* (Mina Altîntepe-TL) „colina de aur", *Beştepe* (Beștepe-TL) „cinci coline".

ova „cîmpie" : *Çukurluova* (Ciucurova-TL) „cîmpia cu gropi", *Malçıova* (Abrud-CT) „cîmpia păstorului", *Görgüova* (Gorgova-TL) „cîmpie experimentală".

bucak „colț" : *Beybucak* (Plopul-TL) „colțul beiului", *Kanlıbucak* (Colina-TL) „colțul cu sînge".

kulak „vale, fundătură" : *Durhankulak* (Răcari-CT) „fundătura lui Dyrhan", *Karaağaçkulak* (Limanu-CT) „valea ulmului".

Din aceeași categorie fac parte și numele topice cu un substantiv ca al doilea termen care exprimă **titluri :** *fakih* „legist, cunoscător al dreptului canonic musulman" : *Alifakih* (Războieni-TL), *Mustafakih* (Comana-CT) *Osmanfakih* (Bărăganu-CT); *bey* „bei, domn" : *Muslubey* (Horia-CT), *Urumbey* (Greci-TL) și **nume proprii :** *Haci Kabul* (? -CT) „pelerinul din Kabul", *Haci Avat* (Simbăta Nouă-TL) „Avat pelerinul", *Haci Ömer* (Cerbu-TL) „pelerinul Omer", *Terzi Veli* (Runcu-CT) „Veli croitorul", *Ayğır Ahmet* (Măgurele-TL) „Ahmet armăsarul" [4], Valalı<Veli Ali (Vîlcele-CT).

2. **Adjectiv+substantiv.** Această categorie însumează un număr de 73 de nume de așezări și ele sînt, cel puțin prin forma lor, mult mai stabile decît restul numelor topice. În mod deosebit, această stabilitate se manifestă la numele de așezări care își trag numele de la hidronimele din apropiere. Cf. *Techirghiol* „lacul sur; lacul vărgat" *Murighiol* „lacul violet", *Sarighiol* „lacul galben" etc.

Dintre adjectivele calificative folosite frecvent la formarea acestei categorii de nume topice amintim :

[4] Aici cu sens de „marele Ahmet".

kara „negru" : *Karaharman* (Vadu-CT) „aria neagră", *Kara Ömer* (Negru Vodă-CT) „Omer cel negru", *Karabakı* (Negreşti-CT) „legistul cel negru", *Karaköy* (Pelinu-CT) „satul negru", *Karakoyun* (Năvodari-CT) „oaia neagră", *Karatay* (Nisipari-CT) „mînzul negru", *Karakuyu* (Valea Dacilor-CT) „fîntîna neagră", *Kara Ahmet* (Crîngu-CT) „Ahmet cel negru", *Karaağac* (Tufani-CT) „ulmul negru", *Karasöğüt* (Băltenii de Jos-TL) „salcia neagră", *Kara Habil* (Colina-TL) „Habil cel negru", *Kara Nasuf* (Istria-CT) „Nasuf cel negru", Karapelit (Stejaru-CT) „stejarul negru".

sarı „galben" : *Sarıköy* (Sarichioi-TL) „satul galben", *Sarıgöl* (Sarighiol de Deal-TL) „lacul galben", *SarıNasuf* (Sarinasuf-TL) „Nasuf cel galben".

moru „violet" : *Morugöl* (Murighiol-TL) „lacul violet".

tekir „sur" : *Tekirgöl* (Techirghiol-CT) „lacul sur; lacul vărgat"[5].

ak „alb, cărunt, sfînt" : *Akbaş* (Albeşti-CT) „cap cărunt", *Akkadın* (dispărut-CT) „femeia albă", *Akpınar* (? -CT) „fîntîna sfîntă".

kızıl „roşu" : *Kızıl Hisar* (Slava Rusă-TL) „cetatea roşie", *Kızıl Murat* (Movila Verde-CT) „Murat cel roşu".

kızılca „roşcat" : *Kızılca Veli* (Coşlugea-TL) „Veli roşcatul".

ala „bălţat" : *Alakapı* (Poarta Albă-CT) „poarta bălţată".

Unele nume topice făcînd parte din aceeaşi categorie sînt formate cu ajutorul adjectivelor care exprimă trăsături, calităţi şi defecte ale oamenilor : *Deli Alifakı* (Războieni-CT) „nebunul de Ali legistul", *Manka hacî* (dispărut-CT) „pelerinul cîrn", *Koca Ali* (Lumina-CT) „Ali uriaşul", *Kop Aydın* (Cobadin-CT) „Aidin lăudărosul", *Hoşkadın* (Albeşti-CT) „femeia plăcută".

Alte adjective care participă la formarea numelor de aşezări turceşti medievale din Dobrogea sînt : *acı* „amar" : *Acıgöl* (Agighiol-TL) „lacul amar", *tatlı* „dulce" : *Tatlıcak* (Dulceşti-CT) „locul dulce"; *büyük* „mare" : *Büyük Bülbül* (Ciocîrlia de Sus-CT) „privighetoarea cea mare", *küçük*„ mic": *Küçük Bülbül* (Ciocîrlia de Jos-CT) „privighetoarea cea mică".

3. **Numeral+substantiv:** *beş* „cinci" : *Beştepe* (Beştepe-TL) „cinci coline", *Beşağıl* (Conacu-CT) „cinci ţarcuri"; *dokuz* „nouă" : *Dokuzağıl* (Cuza Vodă-CT) „nouă ţarcuri", *Dokuzağaç* (Măgura-CT) „nouă copaci".

În sfîrşit, un singur nume topic se distinge net de toate celelalte prin faptul că este format din îmbinarea unui substantiv cu un verb la timpul trecut persoana a III-a singular, avînd structura unei propoziţii simple : *Tanrı Verdi* (Tariverde-CT).

Din cele prezentate pînă aici se pot trage şi unele concluzii :

1. După structura lor formală, toate numirile topice turceşti medievale din Dobrogea se supun aceloraşi legi care sînt proprii şi structurii de formare a cuvintelor din limba turcă osmanlie.

2. La baza majorităţii numelor topice analizate stau cuvintele comune, iar dintre acestea multe aparţin terminologiei geografice (oiconime, hidronime şi oronime).

3. O categorie aparte o formează însă acele numiri topice care îşi au originea în nume de persoane şi titluri. Frecvenţa unora din ele (cf. *Ali*,

[5] Vezi etimologia populară dată acestui nume topic la Al. Graur, *Nume de locuri*, Bucureşti, 1972, p. 115.

Osman, *hacı* „pelerin", *bey* „domn, bei", *paşa* „paşă", *sofu* „cuvios", *fakih* „legist" etc.) prezintă interes şi din punct de vedere sociologic.

4. Evidenţierea structurii materialului toponimic turcesc medieval pe care am încercat s-o analizăm aici, într-o formă sumară, prin identificarea cu numele de aşezări actuale, ne arată că o parte însemnată a acestora din urmă sînt preluate prin adaptare semantică (traducere, calchiere, asonanţă, etimologie falsă) de la numirile vechi turceşti medievale. Cf. Fîntîna Oilor<tc. *Koyunpınar*, Valea Ţapului<tc. *Tekederesi*, Nuntaşi< tc. *Düğüncü*, Plopeni < tc. *Kavaklar*, Baia < tc. *Hamamcı* „băieş", Casicea<tc. *Kaşikçı*, Făclia<tc. *Fakriye*, Tariverde<tc. *Tanrı verdi* etc.

5. Categoria cea mai numeroasă însă o formează numele de aşezări adaptate sistemului fonetic şi topic al limbii române. Cf. Carcaliu< tc. *Karakale*, Saraiu<tc. *Saray*, Sabangia<tc. *Sabancı* etc.

6. Menţionăm că cea mai mare parte din denumirile analizate de noi au dispărut, fiind înlocuite de nume româneşti.

Ianuarie 1978

DESPRE GENEZA ŞI FUNCŢIA NUMELOR PROPRII

DE

ECATERINA MIHĂILĂ

1. INTRODUCERE

Numele proprii nu sînt, ca geneză, semne primare. Ele se formează, de obicei, pe baza elementelor şi a regulilor de combinare deja existente într-o limbă.

În articolul de faţă vom face cîteva observaţii asupra **genezei** şi **funcţiei** numelor proprii (de locuri şi de persoane).

Ne referim la **geneza**, şi nu la **etimologia** numelor proprii, deoarece ne interesează modul de selectare a elementelor şi a regulilor adecvate funcţiei de identificare, pe care orice nume propriu trebuie să o îndeplinească, şi nu **originea** numelor proprii — cuvîntul (cuvintele) de la care provin.

De aceea, ne vom ocupa numai de numele proprii create pe terenul limbii române, nu şi de cele împrumutate, a căror geneză s-a produs în cadrul altei limbi. Pentru numele de persoană ne vom referi, din acelaşi motiv, în primul rînd, la numele de familie, create pe terenul limbii române, căci prenumele sînt, în cea mai mare parte, împrumutate (cele de botez, mai ales, din calendarul creştin ortodox).

Geneza numelor proprii în limba română a fost deja analizată în lucrări fundamentale privind această problemă. Astfel, modalităţile de formare a numelor de locuri româneşti (categoriile semantice, procedeele de compunere şi derivare, aspectele fonetice şi morfologice etc.) sînt descrise în *Toponimia românească* de Iorgu Iordan. Principalele procedee de formare a numelor româneşti de familie sînt prezentate de Al. Graur în *Nume de persoane* (mai ales cap. VIII, *Nume de familie româneşti)*. De asemenea, lucrarea *Nume româneşti de familie* de Iorgu Iordan, în curs de apariţie, va cuprinde (din declaraţiile autorului) un bogat repertoriu alfabetic de nume şi un studiu introductiv, în care vor fi analizate şi procedeele de formare a numelor româneşti de familie [1].

Ceea ce ne interesează aici, cu privire la formarea numelor proprii este doar problema motivării ca semn a numelui propriu în momentul cînd ia naştere în limbă şi a pierderii motivării pe măsura integrării în sistemul de semne al limbii şi a întăririi funcţiei sale denominative.

2. MATERIALUL FOLOSIT

Ca material am folosit nume de locuri şi de persoane din decumente (perioada 1450—1850). Am ales această perioadă, deoarece în acţiunea de delimitare a proprietăţilor — moşneneşti, mănăstireşti şi boiereşti — sînt

[1] Vezi şi Şt. Paşca, *Nume de persoane şi de animale din Ţara Oltului*, Bucureşti 1936; N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, 1963, Al. Graur, *Nume de locuri*, Bucureşti, 1972.

emise multe acte de stabilire a hotarelor (hotărnicii), în care poate fi urmărit procesul de geneză a numelor de locuri, căutarea și fixarea celor mai potrivite procedee denominative. Aceasta nu înseamnă că formarea numelor românești de locuri s-a produs în perioada respectivă, ci doar că există pentru secolele indicate un număr mare de asemenea acte. Dealtfel, procesul denominativ, pentru locuri și persoane, este neîncheiat, chiar dacă modelele de bază sînt de mult fixate în limbă.

Pe de altă parte, tot în această perioadă, se generalizează procedeul dublei, triplei sau chiar cvadruplei denominații la persoane. Numele personal unic începe să fie sistematic însoțit de alte nume, care vor deveni nume de familie. Modelele dublei denominații la persoane sînt, pentru aceste secole, mult mai variate decît cele care s-au impus, ulterior, oficial. Multe dintre aceste modele se păstrează în sistemul denominativ popular [2], altele au dispărut cu totul.

În *Anexă* sînt reproduse cîteva hotărnicii și un mic repertoriu de nume, care ne vor servi ca bază în discuția asupra motivării ca geneză a numelor proprii. Considerăm că exemplele sînt reprezentative pentru un material vast extras din documente (Arhivele Statului București și fondul de documente al Academiei R.S.România) pentru *Dicționarul toponimic al Olteniei* [3].

3. DE LA MOTIVAT LA ARBITRAR

Deoarece numele proprii nu sînt semne primare, problema motivării ca semn a numelui propriu se pune diferit față de cea a motivării semnului verbal în general.

La început, motivarea semnului verbal a fost interpretată ca o adaptare mimetică a posibilităților articulatorii la realitatea pe care semnul verbal o referă. Analiza atentă a diferitelor categorii de semne în toate limbile a arătat însă că numai o categorie restrînsă de semne, practic neglijabilă, își imită referentul.

Autoritatea principiului saussurean al legăturii arbitrare dintre semnul verbal și referentul său se părea că a pus capăt definitiv disputei motivat/arbitrar în favoarea arbitrarietății semnului verbal.

Dar o nouă mare autoritate în lingvistică, R. Jakobson [4], redeschide problema motivării în sistemul de semne al limbii, punînd la îndoială nu numai definiția arbitrarietății, ci chiar definiția semnului verbal însuși, identificat, pînă acum, cu secvența sonoră ce reprezintă un cuvînt sau un grup de cuvinte. El arată că apariția unui semn verbal este uneori impusă (deci motivată) de existența unui alt semn verbal cu care intră în relație. Astfel, un exemplu adaptat la limba română, *se pare*, cere, în mod

---

[2] V. Natalia Cernăuțeanu, *Observații asupra sistemului de denominație personală în mediu rural*, în „Limbă și literatură", V, 1961, p. 77—87; Al. Cristureanu, *Supranumele locuitorilor din satul Răchita* (raionul Sebeș, regiunea Hunedoara), în CL, VI, 1961, p. 397—411; Doina Grecu, *Despre supranumele din comuna Berzovia* I. *Supranume provenite din nume de familie, prenume și hipocoristice*, în CL, VII, 1962, p. 53—56.

[3] În curs de elaborare la Institutul de lingvistică.

[4] R. Jakobson, *À la recherche de l'essence du langage*, în „Diogène", nr. 51, 1965, p. 22—39.

necesar, conjuncţia *că*. Deci apariţia conjuncţiei este **motivată** de regimul verbului, conjuncţia, la rîndul ei, **motivează** apariţia unui anumit tip de subordonată ş.a.m.d.

Deoarece motivarea din sistemul de semne al limbii, asupra căreia a atras atenţia Jakobson, priveşte relaţiile care se stabilesc între semnele verbale, şi nu cele dintre semne şi referenţii lor, pentru problema care ne interesează considerăm că semnul verbal, cu puţine excepţii, stabileşte o relaţie prin **convenţie, arbitrară**, cu referentul, sau, altfel spus, nimic din expresia lui sonoră nu **aminteşte**, nu **evocă**, nu **actualizează** referentul.

Întrucît numele proprii se formează într-un sistem de semne deja constituit, motivarea numelui propriu se stabileşte în mod **mediat**, prin intermediul semnelor verbale folosite.

După cum se observă din materialul din anexă şi după cum se ştie, iniţial, numele propriu se formează pe baza unor clase de semne verbale şi a unor procedee care exprimă o trăsătură distinctivă a obiectului. Această trăsătură singularizează obiectul în raport cu un grup restrîns de obiecte similare la care trebuie să se refere la început un grup, de asemenea, restrîns de vorbitori. Astfel, numele unui copil interesează, mai întîi, familia şi cercul familial. De aceea, individualizarea este suficientă dacă va fi denumit *Albu, Negru, Soare, Lepădat, Tîrziu* etc.

Dubla denominaţie apare din necesitatea unei individualizări mai puternice impuse de intrarea persoanei respective în viaţa socială a unei comunităţi. Acest al doilea nume poate să exprime [5]:

A. Apartenenţa la un grup:

a. familia în sens restrîns:

— m o d e l e a n a l i t i c e: *Chirca sin Dumitraşcu, Chirca feciorul Chircăi, Chera fata lui Dobre, Anghel al Titei, Antona muma Udrei Slăvitescu, Arsenie brat Matei* etc.;

— m o d e l e s i n t e t i c e: *Costandin Chirii (al Chirei), Ancuţa Zătreanca (soţia lui Zătreanu), Ancuţa Vlădeasca (soţia lui Vlădescu), Elina Băneasa (soţia banului), Aspru Atănasi (prin aglutinare), Bucur Costică (fiul lui Costică);*

b. familia în sens larg (clan): aici intră, în primul rînd, formaţiile cu sufixul de grup *-escu: Preda Berescul, Mihai Bibescul, Bogdan Slăvitescu, Diicul Buicescul* etc.

Sufixul apare, în această perioadă, şi cu forma *-eşti (Radul Fruntesti, Andrei Şodoleşti)*, amănunt deosebit de interesant, căci această formă, generalizată la numele de sate, exprimă o apartenenţă mai puternică la grup şi, deci, o individualizare mai slabă în comparaţie cu *-escu*.

B. Meserii şi ocupaţii: *Badea Abagiul, Stan sin Chirca Moraru, Chirca Săpunariul, Antonie Şelarul, Andrei Gealep, Andreiaş Lăcătariul* etc.

C. Funcţii administrative: *Cerbul Iuzbaşa, Răducan Ceauş, Danciul Dvornicul, Chirca Vistiar, Chirca Comisul* etc.

---

[5] O tipologie a modelelor denominative antroponimice pentru această perioadă a dat André de Vincenz, *Les fonctions anthroponymiques: évolution et structure. Domaine roumain*, în „Orbis", XI, 1962, nr. 1, p. 33—56.

D. Originea etnică: *Marco Armeanu, Chiriac Grăcu, Căzan Ţiganul, Andronie Grecul, Andrei Sărbul* etc.

E. Originea locală:

— f o r m e a n a l i t i c e (răspîndite în epocă): *Danciul Logofăt ot Rîmnic, Daniil Monahul din Ioneşti, Andronie de Prigorie*[6] etc.;

— f o r m e s i n t e t i c e; cea mai răspîndită formă sintetică este cu suf. *-an (-ean): Chirica Rudeanul, Ilie Cernăian, Ionaşcu Berceanu, Şărban Bojrean* etc.

F. Caracteristică fizică sau de caracter ieşită din comun. Aceste nume apar mai întîi ca porecle, apoi se impun ca nume de familie: *Badea Nătărău, Badea Palaşcă, Anghel Cap Mare, Cazan Flocosul, Danciul Gîngavu* etc.

O individualizare şi mai puternică a persoanei se produce prin introducerea unui al treilea sau chiar al patrulea element în modelul denominativ personal: *Antonie Ţiganu Lăutaru, Ivan Sîrbul Birovescul, Danciu Zamonie cel Bătrîn, Avram Guivela Moşneanu, Ancuţa Stolniceasa Pîrşcoveanca* etc.

Interesant este un model de tipul *Bucur din Hirişeşti Tînjală*, care ar părea nefiresc dacă nu am admite că modelul nume + element ce exprimă originea locală era firesc şi răspîndit, astfel încît la acesta s-a adăugat, în mod natural, porecla *Tînjală*.

Adeseori porecla, ca al treilea element al modelului denominativ, este introdusă prin formula „ce-i zice şi" sau „numit". Astfel, *Danciul Stolnic* **(1482)** apare cu porecla *Gogoşe Stolnic* **(1483)**, pentru ca într-un act din **1598**, între timp devenise comis, să apară cu numele: *Danciul Comis zovemag* (numit) *Gogoaşe.*

După cum se observă, în această perioadă, numele de familie oscilează între forma nearticulată şi cea articulată. Forma nearticulată individualizează mult mai slab. Ea mai păstrează o trăsătură adjectivală care subordonează numele unei caracteristici universale (în sensul că poate fi atribuită unui ansamblu mare de obiecte). Tocmai de aceea s-a simţit nevoia unui cumul de indici de individualizare, recurgîndu-se şi la articol ca la un operator de individualizare foarte puternic.

Din cele prezentate se poate observa că pentru formarea numelor proprii de persoană se selectează elemente semantice şi procedee adecvate unei individualizări din ce în ce mai puternice, pe măsură ce persoana trebuie identificată într-o colectivitate din ce în ce mai mare. Astăzi, de exemplu, pentru a identifica o persoană la nivelul întregii populaţii a ţării, sînt necesare, pe lîngă nume şi prenume, numele părinţilor, locul şi data naşterii. În afară de data naşterii, toate celelalte elemente sînt folosite în modelele denominative analizate.

Vom face, în continuare, cîteva observaţii asupra formării numelor de locuri. Mecanismul selectării elementelor semantice şi a procedeelor de formare a toponimelor este similar, din punctul de vedere care ne interesează, cu cel al formării antroponimelor.

Şi în acest caz, un loc trebuie singularizat mai puternic pe măsură ce el interesează o colectivitate din ce în ce mai mare. Atunci cînd se denu-

[6] Pentru valoarea locală a prepoziţiei *de* în astfel de formaţii, vezi Gh. Bolocan, *Toponime compuse: substantiv+de+substantiv*, în LR, XXVI, 1977, nr. 5, p. 535—537.

mesc locuri de pe teritoriul unui sat, colectivitate relativ restrînsă, procedeele lingvistice de singularizare sînt, în mod corespunzător, mai slabe. De aceea, singularizarea se realizează, în mare măsură, cu ajutorul operatorilor de individualizare folosiţi în general în limbă (vezi hotărniciile din anexă).

Articulare: *mijlocul coastei, muchia dealului, drumul dealului, valea hotarului* etc.

Calificare şi determinare *(de toate tipurile): piatra din drum, părul ce s-au însămnat, piatra de la paltin, cele două pietri mari, hotarul vechi* etc.

Indicatori adverbiali de localizare: *izvorul despre apus, pe din jos / pe din sus / despre plai, potecul din sus* etc.

Localizare prepoziţională: *în luncă, pe sleame, în sleame, în obreje, în dreptul muchiei* etc.

În schimb, locurile mai importante din punct de vedere topografic şi economic şi cunoscute pe o rază mai mare au nume proprii. Singularizarea se realizează în acest caz, cel mai adesea, prin:

caracteristici ale locului: *Piatra Cîrnă, Pîrîul Sec, Valea Scurtă, Pietrile Roşii* etc.

apartenenţa la o persoană: *Vîrful lui Roman, Poteca lui Glig, Piscul lui Epure* etc.

apartenenţa locală: *Piscul Pupezei, Vîrful Bărcaciului, Obîrşia Negrăei* etc.

Se observă că selectarea la nivelul sistemului primar de semne este **motivată** de caracteristicile obiectului. Numele propriu va **actualiza**, prin intermediul semnelor verbale folosite, diferite trăsături distinctive: **calificative, determinative, de apartenenţă** sau de **raportare locală**. Această analiză, pe baza hotărniciilor, confirmă observaţia [7], făcută deja, că o determinare **eterogenă**, pe care noi am numit-o calificativă (criteriul luat în considerare a fost altul), singularizează mult mai slab decît una de dependenţă personală sau de raportare locală.

Pentru numele de sate, singularizarea este mai puternică şi, în mod corespunzător, procedeele de formare mai mult sintetice (cu formaţii derivative frecvente). Cu toate acestea, în fiecare caz, motivarea numelui în raport cu sistemul primar de semne este transparentă [8].

O singularizare foarte puternică este necesară pentru oraşe, rîuri mari, lanţuri muntoase şi unităţi administrative, ale căror nume sînt folosite de populaţia întregii ţări. Dacă numele de locuri din spaţiul unui sat se pot repeta şi se repetă, în mare parte, pentru fiecare sat, dacă numele de sate se pot repeta în cadrul diferitelor judeţe sau chiar în acelaşi judeţ, categoriile de toponime enumerate mai sus nu admit o astfel de repetare, pentru că nu au posibilitatea unei singularizări suplimentare prin subordonări locale succesive de tipul: *din satul..., din comuna..., din judeţul...* Aceste subordonări succesive realizează, în sistemul toponimic, o dublă, triplă sau cvadruplă denominaţie, izomorfă sistemului denominativ antoponimic.

---

[7] Marius Sala, *Sur quelques déterminatifs de la toponymie roumaine*, în *Proceedings of the Eighth International Congress of Onomastic Sciences*, Amsterdam, 1963, p. 442—449.

[8] V. Gh. Bolocan, *Structura numelor de sate româneşti*, în LR, XXV, 1976, nr. 6, p. 594—608.

Singularizarea cea mai puternică o realizează numele pe care vorbitorii nu le mai pot analiza (asupra acestei idei vom reveni).

Din materialul prezentat rezultă că orice nume propriu, atunci cînd ia naştere în limbă, **este motivat în raport cu sistemul primar de semne şi**, prin intermediul acestora, **cu obiectul însuşi.**

O cercetare sincronică a sistemului denominativ de persoane şi de locuri ne va conduce însă la cu totul alte concluzii. Integrîndu-se sistemului primar de semne al limbii, numele proprii, ca şi celalte semne, dezvoltă **o realitate** proprie limbii, care nu mai poate fi justificată sau motivată de **realitatea însăşi**, căci ea apare ca un rezultat al funcţionării sistemului, al relaţiilor pe care semnele le contractează în interiorul acestuia şi în raport direct cu procesele mentale.

Numele proprii, odată intrate în limbă, îşi dezvoltă funcţia de identificare. Şi dacă la început numele propriu exprimă o **calitate**, în sensul cel mai general, datorită funcţiei sale, el devine o **marcă** a obiectului, considerat global. Astfel, numele *Albeşti* trimite la un sat din jud. Gorj, fără ca vorbitorii să actualizeze **calitatea** care a motivat numele : apartenenţa la familia *albeştilor*, întemeietorii satului.

Aşa se explică şi păstrarea unui nume propriu după ce **calitatea** care l-a motivat a dispărut de mult şi, din acelaşi motiv, e posibil şi transferul între diferitele subclase ale numelui propriu [9]. Dealtfel, în anchetele de teren pe care le-am făcut pentru *Dicţionarul toponimic al Olteniei*, mi-am dat seama că vorbitorii identifică numele cu locul şi că nici cea mai transparentă motivare a numelui nu este sesizată.

Pierderea motivării este şi mai evidentă în cazul numelor de persoană. Astfel, un vorbitor al limbii române nu ştie că numindu-şi copilul *Andrei* exprimă calitatea de **bărbat** sau că, numindu-l *Radu*, exprimă calitatea de **voios**. Numele sînt alese după cu totul alte criterii : moda, sonoritatea, raritatea etc.

Şi în toponimie sînt păstrate nume neanalizabile pentru vorbitori şi, de asemenea, sînt folosite nume de localităţi şi locuri din alte ţări, a căror motivare este complet opacă pentru vorbitorii limbii române, dar aceasta nu înseamnă că ele sînt respinse de sistemul limbii române, ci, dimpotrivă, sînt integrate ca semne ce singularizează şi individualizează în gradul cel mai înalt.

Deci numele proprii, formate pe baza sistemului primar de semne al limbii şi motivate ca geneză, **îşi pierd motivarea** datorită întăririi funcţiei de identificare. Considerate sincronic, ele apar într-un raport de **completă arbitrarietate** faţă de referentul individual. Sistemul toponimic şi antroponimic se impune şi se perpetuează deci ca o **realitate a limbii**, independent de **realitatea care l-a generat.**

4. RAPORTUL DINTRE MOTIVARE ŞI SENS LA NUMELE PROPRIU

Concluziile la care am ajuns ne permit să abordăm problema, mult disputată, a sensului numelui propriu [10].

---

[9] Pentru transferul de nume între diferitele categorii de toponime, vezi Gh. Bolocan, *Transferul de nume în toponimie*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 2, p. 171—180.

[10] Pe această temă, la noi, au scris : Sabina Teiuş, *Despre conceptul de nume propriu şi sfera onomasticii*, în LR, XVI, 1967, nr. 6, p. 513—516 ; idem, *Referitor la sfera şi locul onomasticii*, în *Studii şi materiale de onomastică*, Bucureşti, 1969, p. 7—11 ; Al. Graur, *Între numele*

Pentru aceasta trebuie să adoptăm, mai întîi, cîteva definiţii. Logicienii [11] au făcut o diferenţă netă între **clasa de obiecte** la care se referă un semn verbal, numind-o **extensiune**, şi ansamblul de **proprietăţi** comune întregii clase de obiecte, numite **intensiune.** Astfel (exemplul ne aparţine) pentru cuvîntul *casă* extensiunea este : *totalitatea caselor care au existat, există sau pot fi imaginate.* În schimb, intensiunea lui, ca semn al limbii, nu ca uz contextual, este : *spaţiu îngrădit* (1) şi *acoperit* (2) *care serveşte pentru locuit* (3).

Se observă că prin extensiune semnul verbal se raportează la realitate, iar prin intensiune reflectă procesele mentale care s-au produs asupra realităţii. Limba acţionează şi se dezvoltă la nivelul intensiunilor, condiţionată însă de extensiunea semnelor verbale. La acest nivel, al intensiunilor, au loc devieri sau chiar modificări fundamentale, atunci cînd semnele reflectă o evoluţie a gîndirii asupra unui anumit aspect al realităţii. Tot la acest nivel, datorită relaţiilor dintre semnele verbale, deci numai contextual, se produc interferenţe între intensiunile diferitelor semne. Astfel, în anumite contexte, *casă* poate să însemne : „cuib", „univers" sau „temniţă". Acestea sînt însă dezvoltări ale intensiunii semnului, generate numai de combinatorica semnelor. Exemplul dat este foarte simplu, deoarece semnul verbal se referă la un **obiect fizic.** Problema se complică atunci cînd extensiunea însăşi este o realitate mentală sau psihică. Dar această situaţie ne interesează mai puţin aici (este doar cazul numelor proprii date unor obiecte mentale, de tipul *Zamolxe).*

Logicienii s-au ocupat şi de numele proprii. Rudolf Carnap[12] a definit **numele propriu** ca o clasă cu un singur element. Exemplul dat de el este cel al scriitorului **W. Scott.** Extensiunea acestui nume este un obiect singular (persoana autorului), iar intensiunea este **calitatea om,** singura proprietate pe care o exprimă.

Vom face aici completarea că uneori semnul verbal folosit ca nume propriu nu poate exprima nici măcar această intensiune. De exemplu, în limba română, semnul verbal *Roman* nu exprimă decît proprietatea „nume propriu", căci poate desemna, deopotrivă, un oraş sau o persoană.

Intensiunea clasei de obiecte cu un singur element poate avea, în limba română, doar următoarele dezvoltări :

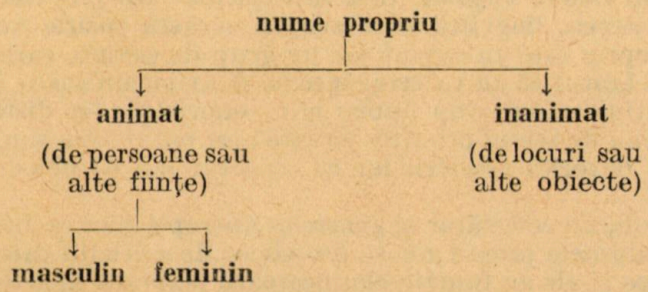

proprii şi cele comune, în LR, XIX, 1970, nr. 5, p. 461—463 ; idem, *Nume de locuri*, Bucureşti, 1972 (Introducere) ; Domniţa Ichim Tomescu, *Sens şi context la numele proprii*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 3, p. 239—246. V. şi V. Păltineanu în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai, 1971 (citat indirect).

[11] Vezi, de exemplu, Rudolf Carnap, *Semnificaţie şi necesitate* (trad.), Cluj, 1972.

[12] Rudolf Carnap, *op. cit.*, p. 85—88.

De exemplu, semnul verbal *Alexandru* are următoarea intensiune : *nume propriu* (1) *de persoană* (2) *sex masculin* (3), în rest, ca semn al sistemului limbii române, el nu poate spune nimic în plus.

Urmîndu-l pe G. Frege din studiul său *Über Sinn und Bedeutung*[13], din păcate puţin folosit de autorii care s-au ocupat de semantica numelor proprii, vom defini **sensul** sau **înţelesul** (după engl. *Meaning)* unui semn verbal ca **intensiune** (în accepţie logică), iar **nominatul** sau **denotatul** lui ca **extensiune** (în accepţie logică). Am preferat traducerea lui *Bedeutung* prin **nominat** (după Gh. Enescu şi S. Vieru [14]), şi nu prin *semnificaţie* (după Anton Dumitriu) [15], deoarece termenul **semnificaţie** este ambiguu în terminologia lingvistică.

Exemplul pe care îl dă G. Frege este deosebit de clar. Numele *Venus* „corp ceresc" nu exprimă *un sens*, în afara aceluia de **nume propriu. Nominatul** lui este „planeta denumită astfel" **(obiect singular).** Pentru acelaşi nominat, mai există două expresii care au sens : „luceafărul de seară" şi „luceafărul de dimineaţă (după poziţia pe care planeta o are faţă de Soare). Sensul acestor expresii este dat de către semnele verbale „de seară" şi „de dimineaţă", care exprimă următoarele proprietăţi : „răsare seara" şi „răsare dimineaţa".

Pornind de la accepţia termenilor din logică, vom considera că numele propriu nu exprimă un **sens** (înţeles), deoarece nu exprimă **proprietăţi. El semnifică** (trimite la) însă un **nominat** sau un **denotat: obiectul singular pe care îl denumeşte.**

Am prezentat, pe scurt, concepţia logicienilor, fiindcă ceea ce apare simplu şi clar la aceştia devine foarte complicat în analiza lingvistică a sensului numelor proprii.

Părerile atît de opuse provin din perspectivele diferite din care a fost considerat numele propriu.

1) Astfel, două perspective diferite sînt cele discutate mai sus : aceea a genezei numelor proprii, pe de o parte, şi aceea a funcţiei lor în sistemul de semne al limbii, pe de altă parte.

Logicienii au luat în considerare numai **funcţia** numelui propriu într-un sistem de semne. Ei au constatat că numele propriu este un simplu **indiciu** al unui **obiect singular,** fără să exprime vreo proprietate logică a acestuia. De aceea, lingviştii care adoptă această poziţie vor spune că „un nume propriu este un cuvînt sau un grup de cuvinte care pot fi recunoscute după faptul că au ca scop specific doar identificarea şi care ating sau tind să atingă acest scop numai prin sonorităţile lor distinctive, fără să se ţină seamă de sensul primitiv pe care l-au putut avea sau pe care l-au putut căpăta datorită asocierii lor cu obiectul sau cu obiectele identificate" [16].

În schimb, un cercetător al genezelor antropologice ca Lévi-Strauss [17] consideră că numele proprii nu se deosebesc de celelalte categorii de cuvinte, deoarece şi ele au funcţie clasificatoare (exprimă apartenenţa la un trib, la un clan etc.).

---

[13] G. Frege, *Sens şi semnificaţie* (trad.), în *Logică şi filozofie*, Bucureşti, 1966, p. 54—80.
[14] Rudolf Carnap, *op. cit.*, nota 21 (a traducătorilor Gh. Enescu şi S. Vieru), p. 169—170.
[15] Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, Bucureşti, 1975, p. 871.
[16] M. Gardiner, *The Theory of Proper Names*, London, 1957, p. 73.
[17] Lévi-Strauss, *La Pensée sauvage*, Paris, 1962.

Din analiza materialului toponimic şi antroponimic pe care am făcut-o rezultă că numele proprii exprimă un **sens** sau un **înţeles (proprietăţi** sau **calităţi)** numai **ca geneză.**

În funcţiune, ele îşi pierd înţelesul primar şi devin simple indicii ale obiectelor singulare. Numele proprii nu mai exprimă un înţeles decît pentru eventualul cercetător care le urmăreşte geneza şi motivarea în sistemul primar de semne al limbii.

2) O altă dublă perspectivă, cu concluzii opuse privind sensul numelor proprii, este aceea determinată de opoziţia **sistem/uz.**

Dezvoltările intensionale ale unui nume propriu în limba română, prezentate mai sus, sînt valabile numai dacă considerăm numele propriu ca semn într-un ansamblu mai vast de semne (al limbii). În momentul cînd un nume propriu este folosit de vorbitori, el se identifică însă cu obiectul denumit. Dacă un vorbitor foloseşte numele propriu *Roman*, el ştie precis la ce se referă : **oraş, bărbat, femeie** (ca nume de familie), **altă fiinţă, alt obiect.**

În uzul limbii, identificîndu-se cu obiectul, numele propriu poate să exprime infinitatea însăşi a trăsăturilor concrete ale acestuia. El poate să exprime pentru vorbitor nu numai mulţimea trăsăturilor lui obiective, ci chiar amintiri sau sentimente ale celui care îl foloseşte. Dar aceasta nu înseamnă că numele propriu le exprimă prin calitatea sa de semn al limbii.

Dealtfel, în uzul limbii, individualizarea este foarte puternică şi pentru celelalte categorii de semne. Căci oamenii, cel mai adesea, se referă la un univers de obiecte bine cunoscute lor. De aceea, limba şi-a creat un sistem perfecţionat de operatori de individualizare [18], dintre care cel mai puternic rămîne numele propriu.

Pornind de la uzul numelui propriu, şi nu de la funcţia lui în sistemul de semne al limbii, H. S. Sørensen [19] consideră că sensul unui nume propriu este suma caracteristicilor obiectului individual la care se referă vorbitorul. O asemenea definiţie îl conduce pe autor la concluzia că numele proprii sînt semnele cu înţelesul cel mai bogat din limbă. Dacă admitem această interpretare, trebuie să admitem, însă, implicit că acelaşi nume propriu are pentru fiecare vorbitor alt înţeles.

Pentru o interpretare corectă a sensului numelui propriu, considerăm că trebuie făcută o diferenţă netă între diferitele nivele ale limbii, la care numele propriu poate fi raportat :

A. Nivelul genetic. Numele propriu este un semn constituit pe baza sistemului primar de semne al limbii. La acest nivel el este **motivat** şi are **înţeles.**

B. Nivelul funcţional în uz. Numele propriu **se identifică cu obiectul singular** cunoscut de către vorbitor. El evocă vorbitorului obiectul cu multitudinea caracteristicilor lui concrete.

C. Nivelul funcţional în sistem. Numele propriu este un **semn arbitrar** în raport cu obiectul singular la care se referă. El nu exprimă alt **sens (înţeles)** decît acela de „nume propriu".

D. Nivelul metasistemului. Numele propriu este **nume** al unei **clase de nume proprii.** De exemplu, *Albeşti* poate fi numele tuturor numelor

---

[18] O analiză a operatorilor de individualizare pentru limba franceză (în mare parte asemănători limbii române) a făcut Jean Claude Pariente, *Le langage et l'individuel*, Paris, 1973.

[19] H. S. Sørensen, *The Meanings of Proper Names*, Copenhaga, 1963.

de sate „Albeşti" care sînt în ţara noastră. Această distincţie este deosebit de importantă, căci confuzia între **numele propriu** şi **numele propriu ca nume al clasei de nume** poate să ducă la erori în interpretare, după cum sesizarea ei poate să lămurească unele aspecte ale funcţiei numelor proprii. Astfel, această distincţie a fost implicată într-o analiză făcută pluralelor toponimice [20]. Se consideră că forma articulată *Videle* este un plural formal care exprimă un obiect singular : *Videle* (satul) *a fost cîndva în judeţul Vlaşca*, iar forma nearticulată, *Vide*, este un plural logic : *Vide în judeţul Vlaşca au fost cîteva.* În acest ultim exemplu, *Vide* este numele propriu al clasei de nume proprii „Vida".

În încheiere la consideraţiile făcute asupra raportului dintre **motivare** şi **sens** la numele propriu, vom spune că numele propriu are **sens** sau **înţeles** numai cînd motivarea lui este transparentă. Din momentul în care această motivare se opacizează, iar numele propriu devine **arbitrar** faţă de obiectul denumit, el îşi pierde şi înţelesul primitiv. Singura calitate pe care o mai exprimă este aceea de „nume propriu".

5. CONCLUZII

Urmărind procesul genezei numelor proprii pe baza unui material toponimic şi antroponimic extras din documente, am constatat că numele propriu este **motivat** prin intermediul sistemului primar de semne, pe baza căruia ia naştere. Numele propriu îşi pierde însă motivarea pe măsură ce îşi întăreşte funcţia de individualizare şi devine **arbitrar** în raport cu denotatul.

Concomitent, el îşi pierde şi **înţelesul** conferit de motivarea în sistemul primar de semne şi devine un simplu indiciu al obiectului.

Aceste transformări funcţionale pot fi exprimate schematic astfel :

opoziţii	motivat/arbitrar	cu înţeles/indiciu
consecinţe	motivat→cu înţeles	arbitrar→indiciu

ANEXĂ

REPERTORIU DE NUME*

Ancuţa Zătreanca (**1695** *rom.* Horezu LIII/16) ; Ancuţa Vlădeasca (**1732** *rom.* Episcopia Rîmnic LX/22) ; Ancuţa Stolniceasa Pîrşcoveanca (**1682** *rom.* Episcopia Rîmnic XCVIII/12) ; Ancuţa fata lui Greiere (**1791** *rom.* Dintrunlemn XLIX/59) ; Ancuţa Văduva (**1832** *rom.* Episcopia Rîmnic CIX/55) ; Andreiu Gealep (**1585** *sl.* Secţia Istorică 1243) ; Andrei Sîrbul (**1741** *rom.* Episcopia Rîmnic LIX/54) ; Andrei Zidar (**1832** *rom.* Episcopia Rîmnic LXXIII/6) ; Andrei Vizitiu **1837** *rom.* Horezu LII/140) ; Andreiu Ţiganul (**1693** *rom.* Horezu LII/12) ; Andrei Şodoleşti (**1757** *rom.* Horezu XXVII/30) ; Andrei Orbu (**1735** *rom.* Bistriţa X/6) ; Andrei Potrivitu (**1791** *rom.*

[20] Gh. Bolocan, *Există un plural toponimic?*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 1, p. 10.

* Fondurile din *Arhivele Statului Bucureşti* le vom indica cu numele lor : Horezu, Episcopia Rîmnic etc. Documentele din fondul *Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România* le vom indica cu abrevierea : Acad. RSR, urmată de nr. de inventar ; *rom.* şi *sl.* înseamnă original românesc şi original slavon.

Dintrunlemn XLIV/39); Andrei Mustaţa (**1815** *copie*,Horezu XVIII bis/21); Andrei Corcodel (**1835** *rom.* Horezu XIX/168); Andrei al lui Tudor Breaz (**1703** *rom.* Horezu XVI/32); Andrei Buză (**1832** *rom.* Episcopia Rîmnic CIX/55); Andrei Buzduga (**1705** *rom.* Horezu XXX/31); Andrei Cap Mare (**1652** *rom.* Episcopia Rîmnic LXV/6); Andreiaş Lăcătariul (**1585** *sl.* Secţia istorică 1296); Andronie Grecul (**1616** *sl.* Acad. RSR LXXII/20); Andronie de Prigorie (**1622** *rom.* Acad. RSR XXI/60); Antona muma Udreri Slăvitescu (**1670** *copie*, Horezu XXIV/2); Antonie Şelariul (**1625** *rom.* Radu Vodă XXXIV/11); Antonie sin Marco Armeanu (**1751** *rom.* Dintrunlemn XXVII/3); Antonie Dogaru (**1782** *rom.* Horezu I/84); Antonie Ţiganu Lăutaru (circa **1778** *copie*, Dintrunlemn XLIV/64); Andronie Zmeul (circa 1700 copie, Horezu I/104) Anghel Vătaf de ciocănaşi (**1708** *rom.* Dintrunlemn XLIV/24); Anghel al Titei (**1666** *rom.* Episcopia Rîmnic XLVII/11); Anghel Cap Mare (**1652** *rom.* Episcopia Rîmnic LXV/6); Aspru Atănasi (**1624** *rom.* Radu Vodă XXXIV/10); Arsenie brat Matei (**1693** *rom.* Horezu XXIV/3); Avram Giuvela Moşneanu (**1805** *rom.* Bistriţa XIII/48); Badea Abageul (**1694** *rom.* Episcopia Rîmnic LXXXIV/19); Badea Lipsitu (**1832** *rom.* Episcopia Rîmnic CIX/55); Badea Nătărău (**1827** *rom.* Episcopia Rîmnic CIX/27); Bogdan Slăvitescul (**1645** *rom.* Horezu XVII/3); Bucur Costică (**1813** *rom.* Horezu XXIII/30); Bucur din Irişti < Hiriseşti > Tînjală (**1730** *rom.* Dintrunlemn XIII/11); Căzan Ţiganul (**1636** *rom.* Tismana XCVII/17); Căzan Flocosul (**1725** *rom.* Episcopia Rîmnic LX bis/34); Cerbul Iuzbaşa (**1656** *rom.* Cozia XXI/3); Chera fata lui Dobre (circa **1778** *copie*, Tismana LI/19) Chiful Neguţătoriul (**1631** *rom.* Plumbuita X/1); Chira Vameşul (**1630** *rom.* Viforita I/17); Chirca sin Dumitraşco (**1711** *rom.* Polovragi III/17); Chirca Rudeanul (**1714** *rom.* Horezu IV/2); Chirca Fulger (**1799** *rom.* Episcopia Rîmnic LX/51); Chirca Comisul (**1636** *rom.* Tismana XIII/15); Chirca feciorul Chircăi (**1626** *rom.* Radu Vodă IV/28); Chirca Vistiar (**1547** *sl.* Secţia istorică 538); Chirca Dvornic (**1544** *sl.* Secţia istorică 499); al Chircăi Săpunariul (**1692** *rom.* Episcopia Rîmnic XXXIX/65); Chiriac Grăcu (**1547** *sl.* Secţia istorică 533); Danciul Dvornicul (**1628** *sl.* Viforita I/14); Danciul Comis zovemag Gogoaşe (**1589** *sl.* Achiziţii Noi XXVII/2); Gogoşe Stolnic (**1483** *sl.* Acad. RSR XC/5); Danciul Stolnic (**1482** *sl.* Acad. RSR XL/7); Danciul Logăfăt ot Rîmnic (**1710** *rom.* Dintrunlemn IV/29); Danciul Fluerătoriul (**1730** *rom.* Episcopia Rîmnic XXIV/3); Danciul Gîngavul (**1636** *sl.* Episcopia Rîmnic CI/6); Danciu Zamonie cel Bătrîn (**1820** *rom.* Horezu XIX/127); Daniil Monahul din Ioneşti (**1780** *rom.* Govora V/13); Ilie Cernăian (**1704** *rom.* Tismana LI/19); Ivan Sîrbul Birovescul (**1683** *rom.* Tismana XCIII/50); Ionaşcu Berceanu (**1834** Catagrafie Mss. 386, 5); Mihai Bibescul (**1708** *rom.* Tismana XV/6); Marco Armeanu (**1751** *rom.* Dintrunlemn XXVII/3); Radul Frunteşti (**1548** *sl.* Secţia istorică nr .550); Stan sin Chirca Moraru (**1834** Catagrafie Mss. 386,25); Şerban Clucer Bujoreanul (**1695** *rom.* Tismana XXXVI/8);

DOCUMENTE DE STABILIRE A HOTARELOR

Cartea de hotărnicie a moşiilor *Romanul*, *Rovina* şi *Lunga*, j. Vîlcea (**1724** *rom.* Horezu I/37) [fragment]:

Şi măsurînd hotarul Romanilor din hotarul Bogdăneştilor din piatră pe riu în sus spre plai pîn în gura Văei Lungi... datu-s-au sfintei mănăstri Hurezii pe din jos şi moşteanilor din Romanul pe din sus despre plai...Şi au venit partea sfintei mănăstiri din piatra de unde s-au îndreptat pricina cu mănăstirea Arnota în sus pe riu iar din jos de Piscul lui Epure... şi într-această parte fiind locul mai îngustat s-au dat sfintei mănăstiri şi Rovinile şi Lunga... şi din partea aceasta a sfintei mănăstiri în sus din piatra cea dintre doi anini spre plai pîn în gura Văei Lungi... Iar pentru plai şi munţii acestui hotar, noi aşa am găsit cu dreptate adeverind după moştenirea românilor şi după cumpărăturile sfintei mănăstiri...

Pentru carii munţi au fost judecată şi multă pricină la mijloc, rădicîndu-se moşteanii din Tomşani asupra unui munte ce să numeşte Bărcaci că iaste al lor încă mai nainte de vreame.

Aşijderea şi pentru munţii de la obîrşia Riului Hurezilor de carii să apucă moşteanii din Rîmeşti zicînd că sînt ai lor de moştenire. Iar moşteanii din Romanul aşa zicea că sînt ai lor de moştenire fiind în hotarul lor de unde le curg apele. Iar rîmeştii au munţii lor osebiţi în hotarul lor de unde şi lor li să sloboade apele riului lor. Iară pentru un munte ce să cheamă Brădăţelul, scoţînd Ion Vîrzob din Rîmeşti un zapis că l-ar fi cumpărat de la slătiori mai înainte de vreame... adevărat am judecat.

Şi seamnele moşiei de hotarul Romani i Rovina i Lunga i Hurez... să să ştie: din piatra din Dealul Ulmului drept în luncă, în piatra din drum şi de acolea drept peste Riul Hurezului în valea hotarului, în vîrful Dealului Lungei în Piatra Albă şi de acolea drept în piatră în Lăzurel şi de acolea drept în piatră în Piscul Pupezei şi de acolea drept peste Valea Neagoţei în piatra de la paltin, deci pe Piscul Mozocilor la ceale două pietri mari unde să împreună cu

hotarul Bistriței, deci sleamea în sus pe Dealul Ohabei și înainte tot sleamea, pîn în poteca Bistriței unde iaste pusă piatră în sleame și de-aici înainte pe sleame prin cărarea care iasă de la Bistriță, pe unde să desparte hotarul Bistriței de hotarul Hurezului, din piatră pe sleame în sus pînă în obîrșia Negrăei, în sleama unde s-au pus piatră. Și tot pe sleame în sus pînă în Vîrful Măgurilor și din Vîrful Măgurilor tot pe sleame în sus pîn în Vîrful Dăroiului și din Vîrful Dăroiului pe sleame în Scărișoară. Iar seamnele cele vechi au întrat în Piatra Cîrnă și au apucat apa în sus pe unde sînt și seamne în pietri.

Și dăruind un om din Hurez mănăstirei Bistriței un codru de loc de supt Vîrful Măgurei Albe și de acolea tot pe sleame în Vîrful Păstăiatei și de acolo tot pe sleame pînă în Prajilă și tot pe sleame pîn în Cuibul Vulturului și din Cuibul Vulturului intră hotarul în Rătivoe pîn în hotarul vechi și mearge hotarul tot pe apa Rătivoei peste Piatra Caprei și acolo să fac doao izvoară unde să întîlnească cu Muntele Arnotei. Și apucă pe izvorul despre apus peste Curmătura Rudeanului tot pe izvor pîn iasă izvorul pentre lotreani și tot pe izvor pîn iasă izvorul alături cu Curmătura în vîrfu și pe vîrfu pîn în Vîrfu Văleanului și de acolea tot pe vîrfu pîn în Vărful Bărcaciului unde să înpreună hotarăle sfintei mănăstiri Hurez și de acolea tot vărful înainte cel despre Lotru, peste obîrșiile Cernealelor pîn înpotriva izvorului Brădățelului unde s-au pus piatră. Și din piatra ce s-au pus acolo în vîrfu la vale... tot muchea plaiului la vale, obîrșiile Mirăorilor, tot Vîrful Piscului Murgu, Pietrile Roșii și Zeleatecul, tot Vîrful lui Roman ... din apa rîului pîn în mijlocul coastei, însă în lung, de unde să înfundează golul la vale pîn în Poteca lui Glig.

Cartea de hotărnicie a moșiei *Rimești*, j. Vîlcea
(1728, *rom.* Horezu I/42) [fragment] :

Și trăgînd munții după obiceai, din marginea muntelui ce să cheamă Bolca, pe vîrf în sus pe cale pîn în Mălaia ... din Vîrful Bărcaciului pe vîrf spre Mălaia, pe la fîntînă, pîn în hotarul Bistriței sup Vîrful Mălăei, apoi drept în vale pe Pîriul Sec.)

Cartea de hotărnicie a moșiei *Bîrzoteni*, j. Vîlcea
(1746, *rom.* Horezu VIII/8) [fragment] :

Și au mersu pe hotar dăn Gruiul Lupului dă unde să hotărăște cu Rimeștii, pe Gruiul Lupului în jos pînă în Valea Ursului, valea în jos pînă în apa Luncăviciorului, deci apa în jos pînă în Valea Lazului, deci valea în sus pînă în fîntînă și drept în sorb, despre Urșani. Deci pe muchea dealului în jos pînă unde spun acești bătrîni că au fost crucea spăt. Diicului Buicescului în potecul din sus, de aci dăn potecă drept peste cîmp pînă în scursura Vălcelii Vîrtopului, de aci vîlceaua în jos pînă în Valea Floreștilor, de acolea Valea Floreștilor în jos pînă în apa Luncavățului de acolea apa în sus pînă în colnicul Floreștilor, apoi pe muche în sus pînă în doi stejari, în obreje ... drept în Valea Mărginelii, în frasin, din frasin în muche, în Grohotiș cu Pietrile, pînă în Valea Cornetului în tei, dăn tei în muchea Văii Scurtă, de acolea muchea în jos pînă unde zic bătrînii că au fost un măr, dăn măr peste Valea Scurtă, în tei.

Cartea de hotărnicie a moșiei *Ușurei*, j. Vîlcea
(1806, *rom.* Horezu V/104) [fragment] :

Din piatra ce este pusă alături cu partea Ușureilor din susul morii lui Dumitru Mușuroi și iaste și movilă cu cărbuni pă Beica în sus unde s-au pus piatră și s-au făcut și movilă aproape de gura Văii Roșioru în dreptul muchii aceștii văi ce este pă de la deal s-au dat semne ... S-au dat și la capu despre apus ... alături cu drumul Dealului în sus prin pădure pînă iasă în seciul Sîrbile, prin capu hotarului boierilor Bîrzani. Apoi apucă în dreapta pă cîmp, pă o mejdină spre miază noapte drept la părul ce s-au însemnat în anu trecut și s-au făcut și graopă în muchea Bălșori și de aci drept peste Piscul Goțoi între Valea Nucului unde acolea s-au însămnat un copaci uscat.

Ianuarie 1978

TOPONIME ROMÂNEȘTI ÎN SUDUL DUNĂRII

DE

VIRGIL NESTORESCU

În partea de vest a R. P. Bulgaria, în regiunea cuprinsă între rîul Timoc și orașul Vidin, se află aproximativ 30 de localități cu populație românească, a cărei limbă a făcut obiectul unor cercetări întreprinse de noi în ultimii ani. Printre datele culese în cursul anchetelor am obținut și unele privitoare la modul cum își numesc românii locurile, în diferitele zone geografice pe care le ocupă.

Reamintim că, în funcție de caracteristicile de relief, satele românești din această regiune se împart, după vechi tradiții locale, în trei grupe : cîmpeni, văleni, pădureni [1]. În selecționarea materialului am ținut seamă de acest lucru, astfel că în cele ce urmează vor fi analizate toponime din sate aparținînd fiecăreia din cele trei grupe [2].

Informațiile noastre provin de la locuitori ai satelor respective și adesea numele topice furnizate sînt însoțite de explicații. Socotim utilă menționarea acestor încercări de lămurire a originii toponimelor, întrucît nu numai că în bună măsură ele sînt veridice, dar și pentru că pot constitui mostre interesante de grai local, motiv pentru care,în redarea lor, vom folosi transcrierea fonetică.

În vederea unei mai bune organizări a materialului și a evitării unor repetări, vom prezenta numele topice în ordine alfabetică.

Albotína (loc arabil-D). Numele este format din antroponimul *Albotă* și sufixul *-ina*.

Aníma (loc arabil-Dr): „lîngă Bégu. Bégu a ținút válea, da pe sus iel i-a dat la nevásta lui și i-a pus lúmili (=numele) la pămîntu-ala Aníma, că pi‿fămeja lui, pe cădînă a kemát-o Anîma, Ana, Ana a kemát-o. Și să vorbeáștie și ástăz la Aníma". Explicația propusă de vorbitor este în parte adevărată, căci numele topic este legat de un nume feminin, dar acesta este cuvîntul turcesc comun *hanım* „doamnă" (ortoepic *anîm)*.

Apa réce (izvor-P) : „acoló jéști o fîntînă care noi ne ĉudím (= ne minunăm) de ea, múltă apă are și nu să mai fîrșéște nicodátă, tót‿așa cúră de cîn‿țîn jo mínte, múltă și réce și vára și járna".

---

[1] Em. Bucuța, *Românii dintre Timoc și Vidin. Cu un adaus de documente, folklor, glosar, fotografii și hărți*, București, 1923, p. 28 ; Virgil Nestorescu, *Stadiul actual al palatalizării labialelor în graiurile românești din regiunea Vidin (R. P. Bulgaria)*, în SCL, XXII, 1971, 1, p. 42.

[2] Acestea vor fi reprezentate astfel : **cîmpeni**-Cosovo (în pronunția locală Cósova), Drujba (inițial numit Molalia și devenit o vreme Sveti Petăr), Rachitnița (în pronunția locală Răchínța) ; **văleni** — Antimovo (înainte Șeu, nume întîlnit și astăzi în vorbirea localnicilor) ; Florentin, Iasen (în pronunția locală Isăn, Slanotrăn (în pronunția locală Stanotîrn) ; **pădureni** —Deleina, Periloveț (în pronunția locală Perilovăț), Rabrovo (în pronunția locală Rábova).

În continuare vom folosi numele acestor localități prescurtat, indicînd în paranteză, pe lîngă exemplele analizate, următoarele sigle : C, Dr, R, A, F, I, S, D, P, Rab.

Bálta látă (A) : „báltă cu ráţă sărbátiče şi cu gîşţi sărbátiče".

Bujórna (C) : „pămînt bun, puţín năvălít, da pămînt drept". Numele este întîlnit în toponimia românească veche. Oricum însă, este o formaţie slavă, provenită de la antroponimul Bujor [3].

Caraúlă (loc arabil-S) : „ieriá odátă póstu acoló şi să zíče la mesnostáua-ia (<bg. *местност* „loc") caraúlă".

Cărări (loc arabil-I).

Ceriş (cîmp, vale-Rab, P). Reprezintă entopicul românesc *ceriş*, cu *r* dur, sinonim cu *ceret*, *cerăt*, format de la *cer* „un soi de stejar" (cunoscut în aceste locuri în forma *êeroi*), cu sufixul colectiv *-iş*. În toponimia românească există un toponim identic, anume *Ceriş* (pădure cu cer) la Hinova, în jud. Mehedinţi (din Arhiva Dicţionarului toponimic al României).

Cetáte (loc arabil-P) : „... în vréme, cînd a săpát lúmia acoló a găsít multe căşi făcúte de mult. A trăiít fodátă lúmie măi bătrînă decît noi acoló".

Corbaĝíia (loc arabil-A) : „lúmili la un êorbaĝíu". Din bg. *чорбаджия* „chiabur, om înstărit" (<tc.).

Cucárţu (C) : „cam coástă aşá iéstie". Din bg. *чукар*, *чукара* „vîrf pietros" (BTR, p. 951) sau „rît, vîrf, movilă" (Gerov, III, p. 565). Forma este adaptată fonetic după modelul numelor de agent cu sufixul *-ari* (de exemplu *skerári* „fierar").

Cînepíştea (vale-S) : „a fost pămînt númăi de cînepă şi-i zíče lúmia cînepíşte".

Cosovăţu (loc arabil-C) : „cam potrivíre, niĝ vále, niĝ deál". Diminutiv românesc de la *Cosovo*, numele satului din care face parte acest toponim. Prin *potrivire*, *potrivitură*, *loc potrivit* se înţelege „pămînt întins, neted, bun de muncă".

Curătúri (loc arabil-Rab) : „aşá am pomenít şi noi, da ê-o fi ştiu io ?". Sub forma *Curătúrili* am înregistrat un toponim în comuna Deleina, de asemenea fără ecou în conştiinţa vorbitorilor. Numele este fără îndoială vechi, dat de locuitorii care cunoşteau sensul cuvîntului *curătură*, nefolosit de cei de astăzi. Entopicul este răspîndit şi ca toponim pe întregul teritoriu al limbii române la nord de Dunăre. De remarcat că românii din zona cercetată cunosc verbul *a cura* numai cu sensul „a curăţa" (de exemplu *a cura porumbul*), dar nu şi cu cel de „a tăia, a defrişa o pădure" şi, ca urmare, nici derivatul *curătură*.

Deálu Dárului (deal împădurit-R). Informatorul a adăugat că astăzi acest toponim se cunoaşte şi sub forma *Deálu Rudárului*.

Délniţa (pămînt arabil-S). Se explică fie prin rom. *delniţă*, binecunoscut, fie prin bg. *делница* „cîmp mic, împărţit dintr-unul mai mare" (cf. M. Mladenov, *Интимански от говор*, Sofia, 1966 p. 158).

Dósu ăl di la deal şi *Dósu ăl di la vále* (pădure-R). Reprezintă cuvîntul românesc *dos* „pădure", curent în zona aceasta, cunoscut şi în nordul Dunării (după datele Arhivei DTR).

Drúmu Níşului (Dr) : „îi zíče aşá că pi acoló a trecút aidúcu Stîngă, din Niş a venit". Despre haiducul Stîngă, erou legendar al multor cîntece

---

[3] Pentru interpretarea toponimelor în *-na*, vezi Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, 3, p. 191—196.

cunoscute în aceste locuri, ne mai vorbeşte şi alt toponim (vezi mai departe).

Fîntîna cu sálcă (fîntînă-S). În aceste sate am întîlnit fără excepţie numai forma *salcă* pentru *salcie*.

Fîntîna dintre potǫáĉe (fîntînă-P): „acoló trec dóǫă potǫáĉe[4] s-a-dúnă-ntr-únu şi baş[5] fîntîna i̯éstie-ntre i̯elį acoló".

Fîntîna lu Cáţălă (fîntînă-P). *Caţălă* este un antroponim (vezi şi *La Cáţălă*).

Fîntîna lu Mărín Iáncu (loc arabil-S): „parţélă[6] de pămínt".

Fîntîna nóu̯ă (fîntînă-P): „fíncă-i̯ făcútă măi̯ la úrmă i̯-a pus lúmįlį nóu̯ă".

Fîntîna Popǫáiĉi (fîntînă-R). Fîntîna a [illegible] făcută de o femeie numită *Popoaica*.

Fundoái̯a (vale-D). Se explică fie p[illegible] in antroponimul *Fundoaia*.

Ĝerán (teren arabil-S): „i̯e măi̯ înált [illegible] pămînt crăpat" sau bg. *геран* „1. fîntînă; 2. loc mai [illegible]

Grădinúţ (grădini cu zarzavat-A). Repr[illegible] mânesc al lui *grădină*.

Grăjdáreţ (loc arabil-Rab). Formaţia este, du[illegible] rezultată din rom. *grăjdar*, recompus cu sufixul *-eţ*, fo[illegible] la formarea numelor de agent.

Grínduri̯ (loc arabil-A): „o ţîricánă măi̯ delúş, mă[illegible]

Gropánu lu Stîʊgă (izvor-Dr): „într-un potóc jos, de[illegible]

În Báĉova (loc arabil-F): „ăl‿măi̯ nalt pămínt i̯éstį a[illegible]ló cîn‿te‿úi̯ţ vez tǫátă Romániia; o fi lúmįlį la fun turc ĉéva [illegible]plicaţia dată de informator nu poate fi acceptată. Credem că este vorba de bg. *бачиво* „stînă" (Gerov, I, p. 28).

În Băşte̯á (fîntînă-Dr): „di‿ĉé-i̯ zîĉe fîntínă în băşte̯á...a avút túrcu băşte̯á acoló, a avut grădină acoló." Toponimul se explică prin tc. *baħçe* „grădină (de zarzavat)" sau prin bg. *бахча* „idem".

În Bostăníşte (loc arabil-F): „i̯o cred că înai̯ínte vréme i̯ei̯ mult bostáni̯ a pus acoló de i̯-a pus lúmįlį bostăníşte".

În Bugári̯ (mahala bulgărească dispărută-R). De remarcat că toţi românii din satele cercetate spun *bugár*, *bugăréşte*, cu omisiunea lui *l* din corpul fonetic al cuvîntului *bulgar*, ceea ce corespunde pronunţiei sîrbo-croate.

(În) Gol (pămînt arabil-Dr): „pămíntu-sta a fost sărác, n-a dat berekét[7], în vrémurlį áli̯a".

În Parăĝini̯ (teren-C).

În Tătári̯ (loc arabil-R): „a fost fodátă sat tătărăsc în vréme̯a turĉáscă, loc potrivít".

La Bisérică (loc arabil-A): „o fi fost fo bisérică pi‿acoló".

La Bégu (vale-Dr; vezi şi *Anîma*): „acoló-i̯ o vále míndră; pămíntu ăla l-a ţînút Ali beg túrcu cînd a fost ai̯íĉa ş-a făcút o mǫáră acoló şi mǫára

---

[4] Împrumut din bg. *поток* „pîrîu".

[5] Împrumut din bg. *баш* „chiar, tocmai".

[6] Împrumut din bg. *парцела* „parcelă".

[7] Cu sensul „rod, recoltă", ca şi tc. *bereket* şi bg. *берекет*. Am întîlnit şi adjectivul *berekétós* „rodnic" (în *pămînt berekétós*).

ie ş-acúşa acoló în pământu ăla. Şi ăia di-acoló n-o fărímă niĉ-ai nóstri n-o fărímă". Din tc. *beg* „titlu în ierarhia administrativă turcească, atașat numelui celui care îl purta".

La Calaĝíja (loc arabil-F) : „áma [8] di ĉe-i zíĉe la Calaĝíja nu putém să spuném". Toponimul s-ar putea explica prin bg. *калайджия* „făurar, spoitor ; țigan" sau tc. *kalayıcı* „idem".

La Cásă (teren arabil-C) : „píngă (=pe lîngă) pădúre".

La Cáţălă (loc arabil-P) : „aşá-i zíĉe fíncă ăl bătrîn cáre a ţînút acoló l-a kemát Cáţălă".

La Ĉeşmeá (loc arabil-Dr) : „di⌣la vále de sat ; a fost fo ĉeşmeá fódată din vréme : io, zíĉe, am loc la ĉeşmeá şi mă duc să ar la ceşmeá acoló".

La Cúlme (pădure-C).

La Deálu Pópi (D).

La Fundéni (loc-Rab). Locul numit astfel se află lîngă satul cu populație românească *Fundeni*, cunoscut astăzi sub denumirea oficială *Kaniț* (după numele istoricului austriac Kanitz). Folosirea în continuare a numelui exprimă rezistența firească a vorbitorilor față de schimbările operate pe cale administrativă în toponimie.

La Grániță (vale-D).

La Otári (loc arabil-F) : „la otári acoló a foz⌣grániţa-ntre noi şi novesăléni [9]. Şi i-a pus lúmili la otári, otári pintră⌣nói".

La Păr (loc arabil-F) : „să védi treába c-a fost fun pom mare, fun păr pi⌣acoló".

La Pímniț (loc arabil-R). Locul se află în afara satului, unde aveau sătenii pivnițe cu rezerve pentru vremuri de restriște.

La Plíop (loc arabil-F) : „acoló a fost fun plíop máre şi ... ai să merĝém la plíop, am loc la plíop la deal". Forma palatalizată *plíop* este foarte răspîndită în graiuri. Fenomenul se regăsește și la cuvinte ca *plíumb*, *plíută*, *glíonț*, făcînd arie comună cu zona sudică a graiurilor oltenești [10].

La Poiéni (vale-D).

La Stănói (fîntînă-Dr) : „avém fîntînă la Stănói. Un ⁹om în vréme⌣ia atúnĉ a foz⌣bogát rău şi iel a zîs că io o să m-apúc máistor şi o să fac o fîntînă aiíĉ".

La Stupínă (loc arabil-R) : „loc únde a fost o stupínă".

La Surda (fîntînă-P) : „áia ápă de réĉe ĉe iești te surzăşți. A surzít o bábă şi i-a pus lúmili súrda". Explicația este plauzibilă, deși s-ar putea ca toponimul să fie pus în legătură cu o poreclă *Surda*.

La şuşáua álbă (I). De remarcat aici fonetismul românesc *şuşa* pentru *şosea*, cunoscut în sudul Olteniei, în Muntenia și Moldova.

La Vîrțeáje (loc lîngă Dunăre-S) : „iar aşa am pomenít din bătîrneáță ; ĉ-or fi fost nú⌣ştiu". Forma diftongată *Vîrțeáje* este o relicvă în acest grai, care nu cunoaște vechiul diftong *ea(ia)* în poziția *e*, fenomen tipic pentru graiul pădurenilor din Calenic [11].

---

[8] Conjuncția *ama* „dar" (<bg. *ама* sau tc. *ama*) este în general folosită în zonă.

[9] Locuitorii satului bulgăresc Novoselo, numit de românii de aici Novesăl.

[10] M. Sala, *Du rapport entre l'évolution des appellatifs et celle des toponymes*, în *Contributions onomastiques*, p. 93—94 ; Radu St. Popescu, *Rostirile pl'op, pl'ută etc.*, în LR, XIX, 1970, 3, p. 238—239.

[11] Virgil Nestorescu, *Diftongul ea în graiurile românilor din regiunea Vidin (R. P. Bulgaria)*, în LR, XXII, 1973, 2, p. 162.

La Zărzăliu (loc arabil-F) : „să vedi treaba că fodată a fost fun zărzăliu máre pi acoló cumvá". Forma *zărzăliu* pentru *zarzăr*, provenită din bg. *зарзалия*, este general întrebuințată în zonă.

Livádia lúngă (cîmp-C, D). *Livádie* înseamnă pe aici „teren acoperit cu iarbă, nelucrat".

Livéz (loc arabil-C) : „ieriá livéz, acúma să lúcră și iéli". Găsim același toponim și pe teritoriul localității Rachitnița, fiind vorba de „un loc cu fînéță".

Lúnca la ai lu Bîrsán (R) : „livádie píngă pădúre". După cum ne relatează informatorul, există în sat cam 15 familii *de-ai lu Bîrsanu*, de origine din Țara Bîrsei.

Maláua la ai lu Țăreánu (mahala din sat-R). Informatorul ne precizează că în sat există 7 familii cu acest nume, întemeietorul fiind Ion Țăreanu, supranume provenit din *țărean* „venit din țară".

Năsipuri (A) : „pămînt mai slab".

Omu-ăl mort (P) : „din vále de potcáce. Acoló a omărît odátă o fămíie. A foz năcáz pi ómu ăla céva, c-o fi fost nú știu cum a fost atúnc în vréme și a luuát și l-a omărît noáptia și l-a băgát într-o cútură acoló. Și l-a găsít un om dupe zéce doáuăzeg de zîle. Și de-atúnca a rămîns acoló să-i zică că ie uómu al mort".

Óstrovu (S) : „îi zíce óstrovu că iești gorá [12] pe márginea Dúnări".

Pădinili (D) : „lócuri cu văi".

Perétu (D) : „iar așá lócuri de lucráre".

Periș (C, D, Rab). Informatorul din Rabrovo adaugă : „a fost peri, cine știie, nu știie níma".

Pin Țăréni (mahala -F). Pentru explicație vezi mai sus *Maláua la ai lu Țărcánu*.

Podulét (C) : „potrivíre, merge la deal".

Poggáne (A).

Potócu bábi Stánki (vale-D).

Sádina (loc arabil-C). Toponimul are la bază fie bg. *садина* „grădină cu răsaduri, plantație ; pășune", fie rom. *sadină* „nume de plantă ; loc sterp, nelucrat ; pepinieră" (după Arhiva DTR) [13].

Sălíște (C, R, Rab). În primele sate numele este dat unui loc „potrivit". Pentru cel din Rabrovo, informatorul adaugă că acolo se află rămășițele unui sat vechi pe lîngă apă.

(În) Sărăcíi (loc sărac-C, R).

Stupína (loc arabil-R, S). Informatorul din Slanotrăn : „au avút fodátă móși nósti stupi".

Surúpa (loc-P) : „pisti fo tríizeg de ai (=în urmă cu 30 de ani) de vále de sat a fos tot potrivíre. Ama s-a făcút acoló ce s-a făcút și s-a surupát pămíntu în jos la cînspreće duáuăzeg de métre ș-acoló îi zícem surúpa că s-a surupát". Forma nesincopată *surupa* este des întîlnită în limba română, în special în Oltenia. Ca entopic, *surupă* „ridicătură de pămînt surpat", se găsește în Maramureș (Satu-Mare), iar ca toponim, în forma *Surupa albă* (prăpastie pe teren nisipos), în comuna Livezi (fostă Broscari) din jud. Mehedinți (din Arhiva DTR).

---

[12] Din bg. *гора* „pădure".

[13] Vezi și Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 27.

Teiíș (loc cu tei-D).

Țárina (loc arabil-R) : „pămînt bogát, potrivíre".

Țélină (pămînt arabil-A) : „pîngă sat fîncă pămîntu-i măi țăpăn".

Úniia álbă, Úniia lúngă, Úniia strîmbă, Úniia lu Pandíia, Úniia lu Turíță, Úniia Negovánițului (văi-I). În ultimul toponim este amintit satul Negovanovți, cu populație românească, pronunțat de localnici *Negovánit*. Toate numele topice incluse în această serie au la bază entopicul *úniie*, cu o largă circulație în graiurile de la nordul Dunării *(húnie* sau *únie)*. În Arhiva DTR sînt notate numeroase exemple, culese din cele mai variate regiuni ale țării : *húnie* „drum îngust ; vale ; coastă care se prăvălește ; drum îngust pe marginea unei prăpăstii" (județele Vîlcea, Gorj, Mehedinți, Prahova, Hunedoara, Covasna, Brașov, Olt, Ilfov, Tulcea, Constanța, Satu-Mare) ; varianta *únie* este cunoscută în Oltenia (jud. Mehedinți, Dolj).

Și în bulgară există cuvîntul, sub formele *фунúя, хунúя*, dar numai regional cu sens apropiat de cel românesc, anume „uliță strîmtă" (cf., de exemplu, M. Mladenov, *Говорът на Ново Село, Видинско*, Sofia, 1969, p. 293).

Vezurínțlț (loc arabil-R): „ieriáu pi acoló vézuri". Cuvîntul *vezurină* notat în alte puncte *vdezurínă, vdiezuiínă*, are sensul de „loc unde se adăpostesc animalele pădurii". Dicționarele nu înregistrează acest cuvînt în afara lui *vizuină*. Din nou Arhiva DTR ne pune la dispoziție un corespondent identic în graiurile oltenești : *vizurină* „gaură în care se adăpostesc animalele " (Florești-Mehedinți) sau *viezurină* „idem" (Melinești, Ploștița-Dolj, Butoiești, Gîrla Mare-Mehedinți). Sinonim cu *vizuină* și alături de acesta, cuvîntul este cunoscut și în Banat (jud. Caraș-Severin) [14], unde îl găsim și în toponimie : *Cracu Vizurin, Dealu Vizurinii, Vizuriniu Mare, Vizurini* [15].

Vîrcáne (vale-D). Toponimul are la bază termenul geografic popular *vîrcan* „loc adînc în albia unui rîu ; loc adînc" (Budești, jud. Mehedinți) sau „scobitură în pămînt, un loc accidentat, vale adîncă" (Vîrtop, Bechet, jud. Dolj ; Videle, jud. Teleorman), după cum rezultă din fișierul Arhivei DTR.

Zafét (loc la marginea satului-P) : „pîngă sat, acoló únde-n vréme lúmia ai nóstri a făcut zaféturili cu lăutári, cu cînteće, cu múzică, tóbili bat".

Zapísc (P) : „iésti într-un loc un liemn mári. Acoló din vréme la práznićele mari iasă toț din sat cu mîncáre și bére și víne pópa și četéște. Atúnča așá a fost. Acoló-i zapísc. Ala liemn ai nostri ăi bătríni încă nu puteáu să-l táie să ia liemni din iel că spun că dumnezéu védi și trăznéște în cásă, dacă ia liémne și árde din iel. Și ála liemn stă acoló". Forma toponimului este curioasă și greu de explicat prin ceva similar în limba română. S-ar părea că ne aflăm în fața unei formații hibride rezultate din bg. *за* „la", și rom. *pisc*.

---

[14] Octavian Răuț și Vasile Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Reșița, 1976, p. 66.

[15] Atestarea acestui cuvînt, verigă prețioasă în lanțul etimologic *viezure-viezurină-viezuină(vizuină)*, risipește orice nedumerire cu privire la formarea lui *vizuină*, pentru care nu se mai potrivește vechea soluție păstrată încă în lucrările noastre lexicografice (cf. DEX, unde se trimite la *viezure)*.

Zǵezuiíná (loc în cîmp-s) : „îi zîce așá c-a foz‿zgezuiíni de vúlpii". Sub raportul palatalizării labialelor, graiurile nu sînt unitare ; graiul din Slanotrăn, de unde avem acest exemplu, face parte din aria palatalizantă, în care *v* + *ie* are mai multe realizări : *vǵérme*, *zǵézure*, *zǵer*, *ǵespári*.

★

Din cele de mai sus pot fi trase cîteva concluzii privitoare la caracterul și structura toponimiei existente în zona cercetată, cu toate insuficiențele pe care recunoaștem că le are o adunare de date în limitele unei anchete generale, fără un chestionar toponimic special.

În marea lor majoritate, toponimele înregistrate sînt românești atît în ce privește originea elementelor care le compun, cît și în ce privește structura lor de organizare. Ne referim întîi la mijloacele lexicale care stau la baza formării lor, entopice cunoscute limbii române comune : *baltă*, *cărare*, *ceriș*, *cînepiște*, *curătură*, *deal*, *bostăniște*, *culme*, *dos*, *drum*, *fîntînă*, *grind*, *gropan*, *luncă*, *periș*, *teiș*, *stupină*, *surupă*, *țarină*, *viezurină*, *vîrcan*.

După cum se poate ușor observa, un loc restrîns îl ocupă, în materialul furnizat de subiectele anchetate, toponimele de altă origine, turcă sau bulgară. Faptul este semnificativ în cazul unei populații minoritare și îl explicăm prin aceea că localitățile cu români din această zonă sînt concentrate una lîngă alta, comunicarea dintre vorbitori fiind permanentă pe o întindere ale cărei denumiri nu aveau și probabil nu vor avea motiv să le schimbe.

În al doilea rînd, avem în vedere procedeele de formare a toponimelor, identice cu cele pe larg folosite în toponimia românească dincoace de Dunăre :

a) substantiv + adjectiv : *Balta lată*, *Apa rece*, *Fîntîna nouă*, *Livada lungă* etc.

b) substantiv + substantiv în genitiv : *Dealul Darului*, *Fîntîna lu Caţălă*, *Fîntîna Popoaicii*, *Gropanu lu Stîngă*, *Uniia Negovanițului*, *Uniia lu Turiță* etc.

c) prepoziție + substantiv : *În Băștea*, *În Bostăniște*, *În Gol*, *În Parăgini*, *La Biserică*, *La Begu*, *La Stupina* etc.

d) toponime compuse din mai multe elemente : *Dosu ăl de la deal*, *Dosu ăl de la vale*, *Lunca la ai lu Bîrsan* etc.

Elementele de toponimie analizate confirmă încă o dată că, în mare parte, graiurile din această zonă se înscriu în aria graiurilor oltenești de sud.

Ianuarie 1978

ANTROPONIME ŞI TOPONIME ROMÂNEŞTI FORMATE CU SUFIXELE *-c/ĉ-*

DE

I. PĂTRUŢ

Împerecherea celor două sufixe se justifică prin faptul că, adesea, nu se poate preciza dacă unele derivate provin de la teme terminate în *-c-* sau în *-ĉ-* (vezi *infra*).

Sînt printre cele mai frecvente sufixe în antroponimia românească, productivitatea lor fiind sporită, probabil, şi de existenţa sufixelor omofone în lexicul comun.

Localităţile *Bălceşti*, jud. Cluj, Gorj, Vîlcea, îşi trag numele de la *Balc*, *Balcu(l)*, *Balcea* sau *Balciu* (vezi DOR, p. 188; *Balciu* este şi numele unui sat, jud. Iaşi). *Balc* apare din vechime la români, ca nume de botez: (în Transilvania) 1363 Iwan Wayuoda de Bulenus ac Boch et *Balc* fratres sui (*Doc. Val.*, p. 163); 1371—1372 *Balk* kenezius de Mylas (*ibid.*, p. 242); de asemenea, *Balcul:* (în Ţara Românească) 1505 (DRH, B, II, p. 84).

Toate antroponimele menţionate mai sus pot fi derivate româneşti (cf. însă şi bg. *Bálko* nb, *Bálčo* nb. Ilčev; rus. *Balko*. Tupikov, p. 59), de la tema *Bal-*, cf. *Bal(u)*, *Bal(e)a* (vezi DOR, p. 187).

Evident că *Banca*, sate, jud. Bacău, Vaslui, şi *Bancu*, înglobat în satul Coşna, jud. Suceava, reprezintă nume de persoane, ca şi *Bănceasca*, sat înglobat în municipiul Buzău, *Băncilă*, înglobat în comuna Boloteşti, jud. Vrancea. Antroponimele *Banc*, *Banca*, *Bancu*, *Bance(a)*, *Banciu* (vezi DOR, p. 190; cf. şi der. *Băncescul* nfam, *Bancotescu* nfam, *ibid.*), deşi au corespondente în limbile slave (cf. bg. *Bánko* nb, *Bánčo* nb. I. Ilčev; scr. *Bánko* nb. RJA), pot fi derivate româneşti de la tema *Ban-*, cf. *Ban(u)*, *Bane(a)* etc. (DOR, p. 190).

Şase localităţi poartă numele *Bărcăneşti* (jud. Ilfov, Neamţ, Olt, Prahova, Vîlcea). Cea din judeţul Prahova (comună suburbană a municipiului Ploieşti) este consemnată la anul 1476 (DRH, B, I, p. 256).

Bărcan nfam (DOR, p. 186; cf. şi *Barcana*, sat, jud. Bacău) nu trebuie raportat la tc. *Barkan* (ca în DOR, p. 196), ci este un derivat (cu sufixul *-an-*) de la tema *Barc-*. Dacă *Barca* nb poate fi apropiat de substantivul (necunoscut mie) *barcă* „femeie proastă" (DOR, p. 192), o asemenea apropiere nu este posibilă în cazul lui *Barcul* top (DOR, p. 192). Le consider derivate româneşti, ca şi pe *Barcea* nfam (DOR, p. 192) şi denumire a trei localităţi din judeţul Galaţi (cf. şi *Barcianu* nfam, *Barcioiul* nfam, *ibid.*), de la tema *Bar-*, cf. antroponimele *Bar*, *Bara* (DOR, p. 191); cf. şi bg. *Bárko* nb, *Bárčo* nb. Ilčev; cf. scr. *Bárka* nf. RJA.

De la *Belcu* (cf. *Belculescu* nfam. DOR, p. 198) sau *Belciu* nb, *Belcea* nb (şi sat, jud. Botoşani) provine denumirea *Belceşti*, sate, jud. Iaşi, Vaslui. Un Crăciun *Belcescul* este menţionat într-un document din anul 1414 (DRH, A, I, p. 53, 54).

Derivat (slav) cu sufixul *-in-* este *Belcin* (vezi DOR, p. 198), de unde *Belcinu*, sat, jud. Dolj, şi *Belcineanca*, înglobat la satul Teslui, jud. Olt. *Belcu*, *Belciu*, *Belcea* au corespondente în limbile slave (cf. bg. *Bélko* nb, *Bélčo* nb. Ilčev ; rus. *Belko* nb, *Bělka* nb. Tupikov 76 ; cf. scr. *Belčići* pl., sat. RJA), dar ele pot fi şi derivate româneşti de la tema *Bel-*, cf. antroponimele *Belu*, *Bel(e)a* (DOR, p. 198).

Nume de persoană poartă şi localităţile *Boanca*, jud. Ilfov, şi *Bonciu*, jud. Vîlcea. De un asemenea antroponim se leagă *Bonceşti*, înglobat în oraşul Cîmpeni, jud. Alba.

Deşi în limbile slave există nume corespondente (bg. *Bónko* nb, *Bónčo* nb. Ilčev ; cf. scr. *Bonković* nfam. RJA), antroponimele menţionate, la care se alătură formele înrudite *Bonc* sprn (jud. Timiş), *Boncea* nfam (cf. şi der. *Boncan*, *Boncănel*, *Boncuţ*, *Boncilă*, *Bonchiciul*. DOR, p. 209 ; *Bóncoş* nfam. Paşca, p. 184), mă determină să cred că sînt derivate româneşti, faţă de *Bon*, *Bone(a)* (vezi DOR, p. 209).

Acad. Iorgu Iordan grupează toponime (unele omofone cu antroponimele) ca *Bora*, *Borea*, *Borăneşti*, *Borăşti*, *Borca*, *Borcuţa*, *Borcea*, *Borceşti*, *Borcilă*, *Borcileni* printre sinonimele lui *pinet* (p. 92), orientîndu-se după lucrarea lui Miklosich, la care a găsit corespondente slave ale numelor româneşti inserate s.v. *borŭ* „pin" *(ibid.*[1]*)*, însă cu observaţia, pe care o consider binevenită : „Cu privire la unele dintre toponimele înşirate aici [« sinonimele » lui *pinet*] nu putem avea nici măcar o siguranţă relativă că trebuie interpretate în sensul arătat. Să se aibă în vedere şi alte posibilităţi, de pildă, magh. *bor* « vin » (cf. *Valea Vinului)*, sau n. pers. slav. *Borislav*, al cărui hipocoristic sună *Bora*, *Bora* etc." *(ibid.*, nota 8).

În DOR, p. 210, originea lui *Borc(u)* nu este indicată, *Borca* e comparat cu substantivul *borcă* „rochie de lînă", pe cînd *Borcea*, *Bîrciu*, *Borcilă* „se pot explica" din „tema *Borc* + suf. *-cea*, *ciu*", „dar aici poate intra în joc tc.-cuman *borč*", pentru ca, în continuare, *Borce* să fie considerat ca provenind din „tc.-cuman *Borča*" *(ibid.)*.

După părerea mea, *Borc(u)*, *Borca*, *Borce*, *Borcea*, *Borciu* (care au corespondente slave : cf. bg. *Bórka* nf. Ilčev ; scr. *Bórko* nb, *Bôrča* top. RJA ; cf. rus. *Borkov* nfam. Tupikov, p. 484) pot fi derivate româneşti de la tema *Bor-*, cf. *Bora*, *Bore(a)*, atestate din vechime la români *(Bora* într-un document din anul 1418, vezi DRH, B, I, p. 87, 88), ca, dealtfel, şi derivatele discutate aici *(Borcea*, la anii 1424, 1429 etc., vezi DRH, B, I, p. 103, 104, 111, 112, 123).

De antroponimele menţionate mai sus, inclusiv derivatele *Boran*, *Borcan*, se leagă numele de localităţi *Bora*, jud. Ialomiţa, *Borăneşti*, jud. Ilfov, *Borăscu*, jud. Gorj, *Borăşti*, jud. Iaşi, *Borca*, jud. Neamţ, *Borcăneşti*, jud. Mehedinţi, *Borcea*, jud. Ialomiţa. Aici se încadrează şi *Boarca*, sat, jud. Brăila, cu *o* > *oa*, ca şi în cazul lui *Boanca* (vezi *supra)*.

Fonetism asemănător *(o* > *oa)* prezintă şi *Boaşca* (sat, jud. Gorj), variantă a lui *Boşca* nfam (vezi Pătruţ, *Studii*, p. 179), derivat, faţă de *Boş*, *Boşa (ibid.)*, precum şi *Boatca*, sat, jud. Iaşi, şi, bineînţeles, antroponim, format din tema *Bot-*, cf. numele de persoane *Bot*, *Bota*, *Bote(a)* (vezi DOR, p. 211), de la care provin denumirile aşezărilor *Bota*, *Boteni*, *Boteşti*.

[1] Vezi Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appelativen*, II, Heidelberg, 1927, p. 226–227 [145–146].

Numele localităţii *Braşca*, jud. Suceava, confirmă existenţa antroponimului (neatestat, pe cît ştiu), omofon, înrudit cu *Braşa*, cf. bg. *Brášo* nb (Ilčev), de care se leagă derivatul (format de slavi) *Braşov* (vezi Pătruţ, *Studii*, p. 179).

Într-un document de la Mircea cel Bătrîn, dintre anii 1390 şi 1400, figurează, de două ori, *Burcea*, probabil ca prenume [2], alături de Ion şi Caliian („am dăruit [...] hrisovul domniei mele, anume lui Ion şi *Burcea* şi lui Caliian") (DRH, B, I, p. 31, vezi şi p. 32). Forma paralelă *Burciul* este numele unui comis din sfatul domnesc al Moldovei, pe timpul lui Iliaş voievod (1442 вѣра пана Боурчюла комиса „credinţa panului *Burciul* comis". DRH, A, I, p. 306, 307, 308, 310, 311). Femininul, *Burcioaia*, este denumirea unei localităţi înglobate în oraşul Adjud, jud. Vrancea.

Existenţa antroponimului corespunzător (cu sufixul *-c-*) este confirmată de *Burca*, sat, jud. Vrancea.

Burcea, *Burciul*, *Burca* sînt înrudite cu *Bur*, *Bura*, *Bure(a)*, *Buru(l)* (vezi DOR, p. 223); cf. şi bg. *Búrko* nb, *Búrčo* nb (Ilčev); scr. *Burča*, nume de sat (RJA).

Dintr-un substantiv, obscur, *bușcă*, nu pot fi explicate *Bușcă* nfam şi, mai ales, *Bușcul* şi *Bușcea* (ca în DOR, p. 225). Ele trebuie raportate la *Bușu* pren, *Buşe* pren, nfam (vezi DOR, p. 225); cf. şi bg. *Búško* nb (Ilčev).

Bușca este şi numele unui sat, jud. Olt.

De la antroponimele *Chirca*, atestat din vechime la români (vezi DRH, B, I, p. 352, 354, anul 1489) şi *Chircea (ibid.*, II, p. 192, 193, anul 1512—1521) sau *Chirciu* nfam (înregistrat în DOR sub forma *Chirciul* şi explicat, la întîmplare, din verbul *a se chirci*, p. 237) provin denumirile localităţilor *Chirca*, jud. Dîmboviţa, şi alta înglobată în municipiul Bucureşti, *Chirceşti*, jud. Vaslui, *Chirculeşti*, jud. Ilfov, Vîlcea.

Antroponimele menţionate sînt derivate faţă de *Chira* nb, *Chiru*, *Chire* (vezi DOR, p. 30); cf. şi bg. *Kírko* nb, *Kírčo* nb (Ilčev); rus. *Kirka* nb (Petrovskij), cf. der. *Kirkov* nfam, *Kirkin* nfam (Tupikov, p. 179, 570).

Două localităţi din judeţele Buzău şi Ilfov au purtat numele *Clinciu*. Nume înrudite sînt *Clinceni*, comună, jud. Ilfov, şi *Clinceanca*, aşezare înglobată comunei Chitila.

Antroponimele *Clinciu*, *Clincea* nfam, *Clincă* (cf. şi *Clincescu* nfam) sînt înrudite cu *Clinu* nb (DOR, p. 244) şi *Clina* top *(ibid.)*.

De la un *Doiciu* (atestat din vechime, vezi DRH, B, II, p. 449, 450, anul 1525) sau *Doicea*, *Doicu* nfam (Paşca, p. 225), *Doica* (explicat din *doică*, în DOR, p. 262) provine *Doiceşti*, comună suburbană a municipiului Tîrgovişte şi sat dispărut în judeţul Olt, consemnat într-un document din anul 1518 (DRH, B, II, p. 324).

Antroponimele menţionate au corespondente în limbile slave (cf. bg. *Dójka* nf, *Dójko* nb, *Dójčo* nb. Ilčev; scr. *Dojko* nb, *Dójča* nb. RJA), dar nu este exclus să fie formaţii româneşti de la tema *Doi-*, cf. *Doi* nb, *Doiul* nb (DOR, p. 262).

Satul *Dolceşti*, jud. Gorj, a fost numit după *Dolca* nb (consemnat într-un uric din anul 1495. Costăchescu, II, p. 434), *Dolcu* (DOR, p. 10, s.v. *Anatolie)* sau *Dolcea*, care trebuie raportate la *Dolu* nb, *Dole(a)* (explicate, forţat, din tc. *Anadol*, în DOR, p. 10, s.v. *Anatolie* [sic]; ele,

[2] Vezi şi *Burcea* nfam (Paşca, p. 193).

de fapt, sînt de proveniență slavă : cf. bg. *Dóle* nb, *Dóljo* nb. Ilčev ; rus. *Dolja* nb. Petrovskij).

Vechile atestări documentare 1439 *Danchofalwa* (ung. *falva* „sat"), 1553 *Danchfalwa* (Suciu, I, p. 207) nu redau numele, românesc, al satului *Donceşti* (jud. Arad), care s-a impus totuşi ulterior : 1719 *Donczén*, 1746 *Doncseny*, 1828, 1851 *Doncsény*, pentru ca ultima denumire oficială maghiară să coincidă cu una dintre formele vechi : 1913 *Dancsfalva (ibid.)*.

Toponimul se bazează pe un nume de persoană *Donca* nb, *Doncea* nb, *Donciu* nb, derivate faţă de *Don*, atestat şi ca prenume, *Dona* nb, *Done(a)* nb, a căror grupare, în DOR, p. 14, s.v. *Antonie*, cu variantele *Andonie*, *Andon*, este discutabilă ; cf. şi bg. *Dóna* nf, *Dóné* nb, *Dóno* nb (Ilčev) [3], scr. *Dóna* nf, *Dončić* nfam (RJA), cf. bg. *Dóncо* nb (Ilčev).

Faţă de *Giura* pren (DOR, p. 66) şi sat, jud. Mehedinţi (cf. şi *Giureşti*, înglobat la satul Bala, jud. Mehedinţi), apar ca derivate *Giurcu* (DOR, p. 66) şi localitate înglobată la satul Totea, jud. Gorj, *Giurcani*, sat, jud. Vaslui, *Giurcuţa (de Jos* şi *de Sus)*, sate, jud. Cluj ; cf. şi bg. *Džúrko* nb (Ilčev), scr. *Đurko* nb (RJA).

Satul *Moţca*, jud. Iaşi, poartă un nume de persoană : cf. *Moţcă* nb (DOR, p. 328), care nu trebuie considerat formă sincopată din *Moţică* (ca în DOR, p. 328), ci, deşi are corespondent în bg. *Mócko* nb (Ilčev), îl cred derivat românesc, din tema *Moţ-*, cf. *Moţ* nb, *Moţ(e)a* nb (considerate, în DOR, p. 328, ca supranume [<*moţ*] ; cf. însă şi bg. *Móca* nb, *Móco* nb. Ilčev ; scr. *Móco* nb. RJA) ; cf. şi *Moţeşti*, sate, jud. Bihor, Gorj, Vîlcea.

Fără îndoială că *Panciu*, numele oraşului, reprezintă tot un antroponim. Într-un document din anul 1448 este consemnată o localitate *Pancești* (la obîrşia Bîrladului), identificată cu satul *Pînceşti*, jud. Neamţ (DRH, A, I, p. 407, 408, 485). Cf. *Păncești*, sat, jud. Bacău.

Pancești şi *Păncești* pot fi derivate şi de la tema *Panc-*, cf. *Panc* nb (şi sat, jud. Hunedoara), *Pancu(l)* nb, *Panco* nb (DOR, p. 126), care pot fi raportate la bg. *Pánko* nb (Ilčev), scr. *Panko* nb, der. *Pankoviċ* nfam (RJA), sau considerate derivate româneşti, faţă de *Pan*, *Panu* nfam, *Pană* nb, *Panea* nb (cf. *Păneşti*, toate sate, jud. Brăila, Dîmboviţa).

ABREVIERI

Costăchescu	*Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, publicate de Mihai Costăchescu, I—II, Iaşi, 1931, 1932.
Doc. Val.	*Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum*, curante Emerico Lukinich et adiuvante Ladislao Gáldi, ediderunt Antonius Fekete Nagy et Ladislaus Makkai, Budapesta, 1941.
DOR	N. A. Constantinescu, *Dicţionarul onomastic românesc*, Bucureşti, 1963.
DRH, A	*Documenta Romaniae Historica. A. Moldova.* Volumul I (1384—1448), Bucureşti, Editura Academiei, R. S. R., 1975.

[3] Considerate şi de Ilčev ca forme abreviate din *Andon*, etimologie propusă de Weigand *(Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen*, în „XXVI—XXIX. Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig", 1921, p. 118), acceptată, pentru *Donea*, şi de Paşca (p. 226). Evident că bg. *Dóno*, *Dóné*, *Dónjo* nu se pot explica, formal, din *Andon* ; potrivit sistemului pe care îl susţin, ele sînt formate din radicalul *Do-* + sufixul *-n-* (I. Pătruţ, *Despre structura şi originea hipocoristicelor slave*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 82).

DRH, B	*Documenta Romaniae Historica.* B. *Ţara Românească.* Volumul I (1247—1500). Volumul II (1501—1525), Bucureşti, Editura Academiei, 1966, 1972.
Ilčev	Stefan Ilčev, *Rečnik na ličnite i familni imena u bălgarite*, Sofia, 1969.
Iordan	Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.
nb	nume de bărbat
nfam	nume de familie
Paşca	Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936.
Pătruţ, *Studii*	I. Pătruţ, *Studii de limba română şi slavistică*, Cluj-Napoca, 1974.
Petrovskij	N. A. Petrovskij, *Slovaŕ russkich ličnych imen*, Moscova, 1966.
pren	prenume
RJA	*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1880 şi urm.
sprn	supranume
Suciu	Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, vol. I—II, Bucureşti, Editura Academiei, [1967, 1968].
top	toponim
Tupikov	N.M. Tupikov, *Slovaŕ drevnerusskich ličnych sobstvennych imen*, S.-Peterburg, 1902.

N.B. Numele oficiale ale localităţilor şi informaţiile asupra situaţiei lor administrative sînt obţinute din lucrarea întocmită de Ion Iordan, Petre Gâştescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităţilor din România*, Bucureşti, Editura Academiei R. S. R., 1974.

ELEMENTE DE TOPONIMIE TURCEASCĂ DIN DOBROGEA

DE

ION PENIŞOARĂ

În desemnarea elementelor geografice românii au folosit şi folosesc, în afara creaţiilor toponimice proprii, şi o serie de nume de locuri provenind de la vorbitorii de altă limbă decît limba română. Existenţa unor astfel de toponime adaptate sistemului limbii române presupune fie contactul nemijlocit dintre români şi grupuri de vorbitori ai unei alte limbi — în cadrul toponimelor de superstrat —, fie continuitatea — în cazul toponimelor de substrat.

În stadiul actual al cercetării din domeniul toponimiei, un bun cîştigat ni se pare a fi principiul potrivit căruia distincţia între creaţia românească şi cea străină în toponimia noastră se face ţinînd seama de posibilitatea sau imposibilitatea de a se forma în limba română un anumit nume de loc.

Dat fiind că orice toponim are la bază un cuvînt comun sau un nume propriu de persoană sau de loc din limba creatorilor toponimului, regula generală este — nu fără a admite şi excepţii — că acele nume de locuri care pot fi explicate satisfăcător, respectînd toate cerinţele unei etimologii corecte prin elemente comune sau proprii ale limbii române, indiferent de originea lor, vor fi considerate creaţii toponimice româneşti [1].

Influenţa turcică în toponimia românească se încadrează în rîndul problemelor controversate.

Vorbim de influenţă turcică şi nu turcească (turcă-osmanlie), întrucît, după cum bine se ştie, românii au venit în contact nemijlocit în timpuri şi locuri diferite cu populaţii care vorbeau sau vorbesc limbi aparţinînd aceleiaşi familii, numite de noi turcice. Cel mai vechi este contactul cu pecenegii şi cumanii, populaţii turcice care aproape au dispărut de pe teritoriul românesc : de aici şi dificultatea de a decide care dintre elementele turcice ale limbii române sînt de origine pecenego-cumană.

În privinţa toponimiei, primul care a atras atenţia asupra unor nume de locuri probabil pecenego-cumane a fost Gustav Weigand [2]. Au emis apoi păreri în această privinţă, pro ori contra originii pecenego-cumane, C. Diculescu [3], A. Philippide [4], I.-A. Candrea [5], N. Drăganu [6], I. Conea şi

---

[1] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 7.

[2] Gustav Weigand, *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische sprache zu Leipzig", XXVI—XXIX, Leipzig, 1961, p. 70—103.

[3] C. Diculescu, *Die Gepiden*, Leipzig, 1922, p. 193—194.

[4] A. Philippide, *Originea românilor*, II, Yassy, 1928, p. 349 şi p. 372—373, 375—376.

[5] I.-A Candrea, *Probleme de toponimie*, [curs litografiat], Bucureşti, 1931, p. 230—231.

[6] N. Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei şi onomasticii*, Bucarest, 1933, p. 532—533.

I. Donat [7], Laszlo Rásonyi [8] și H. Wendt [9]. Cu excepția lui Wendt, toți aceștia s-au ocupat numai de toponime terminate în *-ui* sau *-lui* de tipul *Bahlui, Călmățui, Cătălui, Covurlui, Vaslui* etc., considerate fie compuse, fie derivate, ori infirmîndu-se originea lor turcică.

Spre deosebire de influența pecenego-cumană, numită uneori și turanică, influența turcă-osmanlie, mult mai puțin cercetată, deși dificultățile etimologice sînt mai mici, s-a manifestat într-un spațiu geografic mult mai restrîns și mai precis conturat. Este vorba de Dobrogea și de unele zone de-a lungul Dunării, unde s-a realizat un contact nemijlocit între populația românească și cea turcească (turco-tătară).

Din cîte cunoaștem, pînă în prezent, elementele turcești din toponimia românească nu au constituit obiectul unor studii separate. În afară de *Toponimia românească* [10] — carte de căpătîi în explicarea numelor de locuri —, în care acad. Iorgu Iordan a acordat atenția cuvenită problemei pe care o punem în discuție, s-au mai publicat cîteva lucrări [11], dar acestea au semnalat parțial sau incidental unele toponime de origine turcă.

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm pe scurt cîteva elemente turcești, prin aceasta înțelegînd apelative și nume proprii capabile să devină toponime, reguli de îmbinare în cadrul toponimelor compuse, derivarea prin sufixe a unor apelative pentru a forma altele mai productive pentru calitatea de toponimice.

Ca și în limba română, și în limba turcă există un număr de apelative care desemnează forme de relief pozitive sau negative, accidente de teren, ape curgătoare sau stătătoare, locuri de un anumit fel naturale sau artificiale ș.a. O bună parte din acestea apar și în toponimia din Dobrogea.

După cum se știe, o serie de termeni turcești au pătruns în lexicul românesc direct ori prin filiera limbilor slave, în special prin sîrbo-croată și bulgară. În principiu, toponimele *Baíru, Ceaíru, Cișla, Ghiólu, Ormánu* etc. sînt creații românești care au la bază apelative din lexicul românesc *baír, ceaír, cișlă, ghiól, ormán*. Dar excepția la această situație este ușor de depistat. Termenii de felul celor enumerați mai sus nu pot fi considerați românești atunci cînd fac parte din toponime compuse care se remarcă prin topica specific turcească. Spre exemplu, în toponimul *Cinghenè Ormán Baír* (D)[12] — deal în partea de est a satului Deleni, jud. Constanța —, cu toate că *ormán* și *baír* sînt cuvinte comune românești, topica elementelor componente ale toponimului în discuție, în care determinantele *cin-*

---

[7] I. Conea și I. Donat, *Contributions à l'étude de la toponymie petchenègue-coumane de la plaine roumaine du bas-Danube*, în *Contributions onomastiques publiées à l'occasion du VI-e Congrès international des sciences onomastiques à Munich du 24 au 28 août 1958*, [București], p. 139—169.

[8] Laszlo Rásonyi, *Contributions à l'histoire des premières cristallisations d'Etat des Roumains. L'origine des Basarabes*, în „Archivum Europae Centro-Orientalis", I, 1955, p. 225—226.

[9] Heinz F. Wendt, *Die türkischen Elemente im Rumänischen*, Berlin, Akademie-Verlag, 1960, IX + 188 p.

[10] Iorgu Iordan, *op. cit.*

[11] Vezi V. Bogrea, *Note de toponimie dobrogeană*, în AD, II, 1921, nr. 2, p. 34 și urm.; I. Constantinescu, *Note asupra toponimiei grindurilor și apelor din Delta Dunării*, în „Analele Dobrogei", XI, 1930, fasc. 2, p. 153—165; Virgil Nestorescu, *Note de toponimie dobrogeană*, în *Studii de slavistică*, vol. I, 1969, p. 141—160; O. Vințeler, P. Chirilov, *Microtoponimia Bălții Brăilei*, în CL, XVI, 1971, 2, p. 297—311; V. Băjenică, *Cișlă în toponimia dobrogeană*, în CL, XVII, 1972, 1, p. 113—116 etc.

[12] Prezenta lucrare face parte dintr-un studiu mai mare, pentru care s-au întreprins anchete în următoarele localități din județul Constanța: *Aliman* (A), *Brebeni* (B), *Carvăn* (Ca), *Cobadin* (Co), *Deleni* (D), *Ion Corvin* (IC), *Rariștea* (R), *Vîlle* (V), *Zorile* (Z).

ghené şi *orman* stau înaintea determinatului *baír*, ne împiedică să vedem în acesta o creaţie românească. Deci ordinea elementelor într-un toponim compus — acestea fiind şi cuvinte comune lexicului românesc — poate fi un factor esenţial în considerarea toponimului drept creaţie românească sau turcească. La aceasta se mai adaugă încă un fapt, şi anume prezenţa sau absenţa morfemelor flexiunii nominale româneşti.

★

Toponimele compuse create de vorbitorii de limba turcă se caracterizează prin aceea că ele sînt alcătuite de obicei prin juxtapunerea termenilor constituienţi într-o construcţie sintactică (atributivă) în care determinantul stă întotdeauna înaintea determinatului.

Sub aspectul structurii, toponimele compuse sînt alcătuite din :

a) două substantive comune în forma lor nominală : *Cinghené Orman* (D) „Pădurea Ţiganilor" [13], *Taş Oluc* (R) „Jghiabul de Piatră" ;

b) două substantive comune în care determinatul primeşte sufixul apartenenţei :*Deirmén Bairi* (D) „Dealul Morii", *Ghelingic Pînari* (D) „Fîntîna Miresii" ;

c) un toponim (simplu sau compus) şi un substantiv comun : *Caciamac Baír* (CO) „Dealul Caciamacului" — *Caciamác* „loc de refugiu" — este numele vechi al satului Viişoara judeţul Constanţa, *Ceşmé Culác Ceaír* (D) „Izlazul din Valea Cişmelii", unde *Ceşmé Culác* „Valea Cişmelei" este un toponim compus ;

d) un nume de persoană şi un substantiv comun : *Cherím Cuiusú* (Z) „Fîntîna lui Cherim", *Inán Ceşmé* „Cişmeaua lui Inan" ;

e) un adjectiv calificativ şi un substantiv : *Curú Alceác* (IC) „Valea uscată", *Eschí Deirmén* (CO) „Moara Veche" ;

f) Un numeral şi un substantiv comun : *Iúci Pînár* (V) „Trei Fîntîni", *Iúci Iuc* (CO) „Trei Movile", *Beş Tepé (Beştepé)* [14] „Cinci Coline" ;

În privinţa toponimelor simple, acestea s-au format de la apelative sau nume de persoană cu sufixe, cum sînt :

a) sufixe diminutivale *-gic*, *-giuc* şi variante, în toponime ca *Boazgíc* (vechiul nume al satului Dunărea), spre a-l deosebi de *Boáz Chióí* (astăzi Cernavodă), *Cuiugiúc* „Fîntîniţa" (azi satul Fîntînele) ;

b) sufixe colective *-lîc*, *-lic* cu variante, foarte productive, ataşate la substantive comune formează frecvent toponime. Numele de sate ca *Asarlic*, *Ilanlíc* sau numele de locuri *Aivalíca*, *Ceacmaclíca*, *Tezeclíca* (IC), *Taşlica* (V) etc. sînt formate din apelativele tc. *hisár* „cetate", *ilân* „şarpe", *ayvá* „gutuie", *ceacmác* „cremene", *tezék* „băligar", *taş* „piatră" + suf. tc. *-lik*, *-lık*. Toponimele simple astfel constituite pot fi şi elemente ale unor toponime compuse ca *Sarí Iarlíc* (D) „Rîpile Galbene", *Tutunlúc Ceaír* (A) „Valea Tutunului" etc. ;

c) sufixe de plural *-lar*, *-ler ;* alipite la diferite substantive comune formează toponime care denumesc în general nume de localităţi. Astfel, toponime ca *Agemlér* (Ciobăniţa), *Cavaclár* (Plopeni), *Hagilár* (Hagieni) etc. provin din apelativele tc. *acém* „persan", *kavák* „plop", *hagí* „idem"

---

[13] Pentru sensurile unităţilor lexicale turceşti s-au folosit următoarele dicţionare : *Yeni Türkçe Sözlük*, Istanbul, 1964, 535 p. ; *Rusça-Türkçe Sözlük*, Moskova, 1972, 1028 p.

[14] Elementele componente ale unui nume de loc compus din doi termeni se pot scrie în limba turcă şi împreună, ca un singur cuvînt, cf. *Babádág*, *Casápchiói*, *Băşpunár*, *Altîntepé*, *Béştepé* etc.

+ suf. tc. *-lar, -ler*. Aceste sufixe în situaţia de faţă ar corespunde suf. rom. *-ani, -eni* (cf. *Plopeni, Hagieni)*;

d) sufixele *-gea, -cea* cu variante formează toponime de la adjective ca numele de localităţi *Agígea, Enígea* (azi Deleni), *Sarígea* (azi Gălbiori) etc., provenite din adj. tc. *acı* „amar", *yeni* „nou", *sarı* „galben" + suf. tc. *-ca;* sufixul *-cea* formează nume de sate de la nume de persoană. Toponimele *Amzácea, Hasáncea, Mahométcea, Osmáncea* sînt derivate cu suf. *-cea* de la antroponimele *Âmza, Hasán, Mahomét, Osmán*. Acest sufix ar corespunde în general suf. rom. *-eşti* (cf. *Hăsăneşti)*.

★

Cele mai frecvente entopice pe care le întîlnim în toponimia de care ne ocupăm sînt :

Alceác ~ Alceá „vale, teren lăsat" — *Derín Alceá* (CO) „Valea Adîncă", *Curú Alceác* (IC) „Valea Uscată".

Baír „deal" — *Deirmén Baír* (D) „Dealul Morii", *Mezarlíc Baír* (D) „Dealul Cimitirului".

Ceaír „izlaz, vale, pîrîu" — *Derín Ceaír* (B) „Valea Adîncă", *Tutunlúc Ceaír* (A) „Valea Tutunului".

Chióí „sat" — *Casáp Chióí* „Satul Măcelarilor", *Cerchéz Chióí* „Satul Cerchezilor", *Vlah Chióí* „Satul Vlahilor".

Cîşla „loc de iernat pentru vite ; cazarmă" — *Cîşla Pînár* (D) „Fîntîna de la Cîşlă".

Cuiú „puţ, fîntînă" — *Cherím Cuiusú* „Fîntîna lui Cherim", *Idrís Cuiusú*, „Puţul lui Idris".

Culác „ureche ; locul unde începe sau se sfîrşeşte o vale ; vale" — *Sarí Culác* „Valea Galbenă", *Uzún Culác* (IC) „Valea Lungă".

Dag „munte, deal" — *Babá Dag (Babadág)* „Muntele Tatălui (strămoşului)".

Ghiól „lac" — *Sarí Ghiól* „Lacul Galben", *Morú Ghiól* „Lacul Vînăt".

Deré „pîrîu" — *Deré Ceaír* „Valea Pîrîului".

Iar ~ Iarlíc „rîpă, loc cu rîpi, loc prăpăstios" — *Sarí Iarlíc* (D) „Rîpile Galbene".

Iuc „vîrf de deal, movilă, înălţime" — *Harámi Iuc* (CO) „Movila Tîlharilor", *Iúci Iuc* (CO) „Trei Movile".

Ormán „pădure" — *Baş Ormán* „Pădurea Mare (principală)", *Curú Ormán* (B) „Pădurea Uscată".

Pînár ~ Punár ~ Bunár „fîntînă" — *At Punár* (D) „Fîntîna Cailor", *Gelingíc Pînarí* (D) „Fîntîna Miresei".

Sîrt „spate, spinare ; deal" — *Baş Punár Sîrtí* (B) „Dealul Fîntînii Mari"

★

Din cercetările făcute rezultă că, în general, o serie de nume de locuri turceşti (din toponimia minoră) şi-au păstrat forma primară cu mici modificări, chiar în zona unde nu mai există populaţie mixtă, dar aceste numiri treptat au fost înlocuite cu nume româneşti. Elementele turceşti din toponimia localităţilor anchetate s-au păstrat în forma lor iniţială mai ales în cazul cînd ele au desemnat caracteristici naturale evidente ale locului sau atunci cînd ele au fost numiri oficiale de localităţi. Unele elemente turceşti ale toponimelor create de români au fost adaptate limbii române în aşa fel încît uneori acestea şi-au pierdut sensul primar, ca în toponimele *Pădurea Beiormanului* (Z), *Pădurea Tunormanului* (V) etc.

Ianuarie 1978

MODELE ÎNVECHITE ŞI POPULARE DE DERIVARE MENŢINUTE ÎN NUMELE DE FAMILIE

DE

MAGDALENA POPESCU-MARIN

Printre sufixele vechi, ale căror derivate sînt înregistrate încă din primele noastre texte, dar care în limba literară contemporană sînt neproductive (cel puţin în ceea ce priveşte apelativele), se numără şi *-eţ* (cu corespondentul său feminin *-eaţă)*.

Precizăm că în limba română există două sufixe *-eaţă* avînd origine şi valori deosebite : unul abstract şi colectiv, moştenit din latină *(-itia* din formaţii ca *dulceaţă, verdeaţă)* şi celălalt, creat pe terenul limbii române, din femininele formaţiilor în *-eţ (drumeaţă; bîrneaţă, şopîrleaţă* etc.), care are aceleaşi valori semantice cu acesta din urmă. În cele ce urmează ne vom ocupa de *-eaţă* non-abstract şi non-colectiv.

Deşi sursele lexicografice înregistrează un număr relativ important de derivate (în *Dicţionarul invers* [1] sînt inserate 160 de formaţii analizabile în *-eţ* şi 70 în *-eaţă* non-abstract), cele mai multe sînt învechite, ocazionale, populare sau regionale. În limba literară actuală circulă, în general, puţine formaţii în *-eţ, -eaţă*, mai ales substantive şi adjective cu forme paralele : *călăreţ, -eaţă, cîntăreţ, -eaţă, drumeţ, -eaţă; citeţ, -eaţă, glumeţ, -eaţă, îndrăzneţ, -eaţă, lăieţ, -iaţă, lumeţ, -eaţă, mălăieţ, -iaţă, măreţ, -eaţă, pădureţ, -eaţă;* dintre substantivele în *-eţ* sînt uzuale *făcăleţ, podeţ*, iar dintre cele în *-eaţă, coconeaţă* şi *fîşneaţă* (ultimul formaţie glumeaţă, probabil cu segmentul derivativ *-neaţă)*.

Dacă apelativele cu *-eţ* au ieşit din uz în general sau se mai menţin în sfere lingvistice periferice, onomastica are în circulaţie încă numeroase formaţii cu acest sufix (sau cu unele sufixe dezvoltate sau compuse care îl conţin : cele mai multe în *-uleţ*, foarte rar în *-ăreţ)*. Aceste formaţii contribuie la păstrarea în limbă a unui model vechi de derivare.

Nu ne vom opri în cele ce urmează asupra originii sufixului substantival *-eţ*, deoarece pentru acesta cercetătorii au optat în general pentru un etimon comun [2]. Ne vom permite unele observaţii în legătură cu originea sufixului *-eaţă* non-abstract şi non-colectiv.

Există două ipoteze : prima aparţine acad. Iorgu Iordan, care consideră că avem a face cu forma de feminin a lui *-eţ*, creată pe teren românesc prin diftongarea lui *-e-* şi adăugarea morfemului de feminin *-ă* [3] (de la substantive în care *-eaţă* reprezintă forma de feminin a lui *-eţ*, sufixul a fost detaşat şi a continuat să formeze substantive feminine fără să mai existe un intermediar masculin ; derivatele în *-eaţă* au aceleaşi valori cu cele în *-eţ);*

[1] Editura Academiei R.P.R., 1957.

[2] Sl. *-ici*. Cu excepţia lui St. Ştefurea *(Sufixele latineşti -aceus, -uccus, -icceus în limba românească*, în ,,Convorbiri literare", XI, p. 222—223), care-l consideră urmaş al lat. *-icius*; părerea lui a fost combătută de Al. Graur, în *Nom d'agent et adjectifs en roumain*, Paris, 1929, p. 44.

[3] *Diftongarea lui e şi o accentuaţi în poziţiile ă, e*, Iaşi, 1920, p. 75—76.

cealaltă ipoteză asupra originii lui *-eață* non-abstract aparține lui V. Șerban, care, în formațiile fără corespondent masculin, consideră că avem a face tot cu urmașul lat. *-itia* [4] (abstract și colectiv în latină, al cărui reflex românesc *-e(a)ță, -ețe* dezvoltă aceleași valori etimologice).

Optăm pentru părerea acad. Iorgu Iordan, avînd în vedere următoarele: 1. deoarece sufixul *-iță* < sl. *-ica*, corespondentul etimologic feminin al lui *-eț*, are forma fonetică diferită în română de sufixul masculin, vorbitorii nu au mai stabilit relația *-eț, -iță*, astfel că acesta din urmă a avut în română o dezvoltare independentă de *-eț*. S-a simțit nevoia refacerii unui nou feminin după regulile fonetice proprii limbii noastre; 2. valorile sufixului *-eață*, care interesează discuția noastră (și care este tratat de V. Șerban în *art. cit.)*, se deosebesc de cele ale omonimului său de origine latină și corespund valorilor semantice [5] ale lui *-eț;* sufixul formează: nume de agent și de instrument și nume de ocupație *(horneață* „hornăriță", *păcăneață* „clopoțel", *păleață* „ciomag, prăjină"; cf. *colindeț* „colindător", *pîndeț* „pîndar"), diminutive *(blăneață* „scîndură mică folosită în jocul de-a țurca", *coceneață* „cocină mică", *gunoiață* „gunoi mic"; aici trebuie incluse și diminutivele de la nume de botez: *Mineață, Mirceață;* cf. *brădeț, gruieț; Dobreț, Ioneț)*, asemănarea cu obiectul denumit de temă *(șopîrleață* „persoană vioaie"; cf. *nodeț* „extremitatea inferioară a gambei"), specia *(măureață* „specie de mohor", *tîrneață* „un fel de coș"; cf. *fundeț* „un tip de capac de lemn"), destinația *(haleață* „bucată de carne", *merindeață* „șervet pentru merinde"; cf. *ocheți* „ochelari"); *-eață* are și valoare moțională: *crîșmăreață* „crîșmăriță"; 3. în cazul numelor proprii de persoane, derivarea cu un sufix dintre cele abstracte este accidentală (e posibilă teoretic în cazul poreclelor). Dar în materialul cercetat de noi nu am întîlnit nici o formație cu *-eață* de la o temă adjectivală care ne-ar putea trimite la *-eață* abstract (tipul *dulceață)*. În schimb, există formații în *-eț* cu bază adjectivală posibilă: *Goleț, Știrbeț, Verdeț* (nume de familie).

În discuția noastră vom avea în vedere și formațiile în *-ăț* (variantă regională a lui *-eț*, adesea condiționată fonetic: *nelumăț, burăț, Ghizdavăț* sau reflexul sufixului sîrbo-croat *-ac*, avînd etimon comun cu românescul *-eț*) și *-uleț* (care are ca punct de plecare derivarea numelor proprii de la forma articulată: *Răduleț* < *Radul* + *-eț* [6]) sau *-ăreț* (compus din *-ar* + *-eț* sau moștenit din lat. *-aricius* [7]).

Mecanismul derivării numelor proprii de persoană cu *-eț* a fost mai puțin cercetat în comparație cu cel al numelor de locuri [8]. Un material

[4] *Sufixul românesc -eață*, în „Analele Universității din Timișoara", Seria Științe filologice, IV (1966), p. 169—173.

[5] V. Șerban stabilește valorile semantice ale sufixului nu prin raportul semantic între bază și derivat *(art. cit.*, p. 173—180), ci, în general, prin clasa de „obiecte" la care aparține realitatea denumită de formația cu sufix.

[6] Vezi Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, Editura științifică, 1968, p. 265; Elena Carabulea, *Interfixul [vocală +] -l- în derivarea non-verbală în limba română*, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al VI-lea, p. 129—131.

[7] Al. Graur, *Nom d'agent* ..., p. 91—94.

[8] George Pascu, în lucrarea *Sufixele românești* (București, 1916), nu se ocupă de acest domeniu al derivării cu *-eț*. N. A. Constantinescu *(Dicționar onomastic românesc*, 1963, p. LIX) înregistrează cîteva nume în *-(ul)eț, -eață*, fără a face o analiză mai detaliată a lor. Exemple de nume de persoane în *-eață* se găsesc și la V. Șerban, *art. cit.*, p. 178. În lucrarea *Nume de persoane* a acad. Al. Graur, *-eț* nu este menționat printre sufixele specifice acestei categorii de cuvinte.

bogat conținînd diminutive apare în lucrarea *Toponimia românească* a acad. Iorgu Iordan [9]. Valoarea diminutivală a sufixului este încă sesizabilă în cazul toponimelor mai ales cînd primitivul este tot toponim [10]. Interesul prezentat de toponimele care sînt atestate și ca apelative constă în faptul că menținin în nomenclatura oficială cuvintele din fondul vechi al limbii sau care circulă în zone lingvistice limitate : *codreț, gruieț, plăieț, runculeț* etc. (cf. toponimele : *Codreț, Gruieț, Crînguleț, Plăieț(ul), Pisculețul, Puiulețul, Runculețul, Ulm(ul)ețul).* Formații ca *Blîndeț* sau *Stuhuleț* ne pot trimite, în lipsa diminutivelor apelative corespunzătoare, la un primitiv nume propriu. În sfîrșit, în toponimie sînt conservate pluralele unor diminutive : *Lăculețe* (cf. *lăculeț), Crîngulețe* (cf. *crînguleț).*

Ca și toponimele, numele de persoane în *-(ul)eț* apar înregistrate încă din primele texte, scrise în slavonă, care conțin nume românești. Este vorba de diminutive formate de la nume de botez sau de porecle : *Brateț* DRH. B. I [11] (a. 1392), cf. *Brat (-a/-ul); Știrbeț* DRH. B. I (a. 1465), cf. *știrb, Știrban; Mileț(u)* DRH. B. I (a. 1424 ... 1429), cf. *Mile(a), Milco, Milești; Răduleț* (a. 1411) [12], *Dobruleț* (a. 1448) și *Nuorețu* (a. 1454) [13] etc. Formații de acest tip continuă să apară și în secolele următoare : *Grueț* DRH. B. XXII (a. 1629), cf. *Gruia, Gruiu, gruieț; Lupulețul* DRH. B. XXIII (a. 1631), cf. *Lupul, lup; Ghizdaveț* DRH. B. XXIII (a. 1631), cf. *ghizdav(eț); Nenețul* DRH. B. XXIV (a. 1634), cf. *Nan, Neniul* etc.

Productivitatea sufixului în această epocă este probată de formațiile cu teme latinești moștenite : *Lupulețul, Nuorețu* etc., iar derivatele ilustrează principalele valori etimologice ale sufixului : purtătorul calității (poreclele *Ghizdaveț, Știrbeț)* și diminutival alintător, în cazul derivatelor de la nume de botez.

N. A. Constantinescu *(loc. cit.)* înregistrează și alte formații în *-(ul)eț* cu valoare diminutivală : *Dobreț, Ioneț, Lungueț, Maneț, Mihueț, Oneț* și *Rădeț.*

Nu putem preciza vechimea sufixului *-eață* la numele proprii de persoană. V. Șerban [14] discută pe *Dobrineață, Dumitreață, Măneață, Mineață, Mirceață*, toate diminutive masculine, și numele de familie : *Gogoneață, Măcăneață.*

Sufixele *-eț, -eață*, la origine creatoare de nume proprii masculine, s-au menținut în derivatele nume de familie, unde sensul inițial și chiar

---

[9] Iorgu Iordan include în lista de diminutive și pe *Porcăreț(ul), Purcăreți*, aducînd argumentul că mai toate derivatele cu acest sufix de la teme substantivale au valoare diminutivală. Nu poate fi exclusă nici posibilitatea ca acest derivat să fie la origine un nume de ocupație în *-(ăr)eț*; cf. *meșteșugăreț* „cel care practică un meșteșug", *timpănăreț* „cel care cîntă din tîmpănă". Dintre derivatele cu *-eață*, Iordan înregistrează pe *Porcăreața*, la care presupune un sens inițial de colectiv ; datorită valorii sufixului îl considerăm derivat cu sufixul moștenit *-eață.*

[10] Vezi Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 190, care este de părere că diminutivul în toponimie la naștere prin raportare tot la un toponim, și nu la apelativul care a stat la baza toponimului primitiv.

[11] *Documenta Romaniae Historica.* B. Țara Românească, București, Editura Academiei R.S.R., vol. I, 1966 ; vol. al II-lea, 1972 ; vol. al III-lea, 1975 ; vol. al XXII-lea și al XXIII-lea, 1969 ; vol. al XXIV-lea, 1974.

[12] Înregistrat de Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV—XVI)*, II, în SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 503.

[13] La Corneliu Reguș, Aspazia Reguș, *Antroponimele masculine în documentele slavo-române emise de cancelaria Moldovei între anii 1388—1456*, în SCL, XXV, 1974, nr. 5, p. 507.

[14] *Lucr. cit.*, p. 178—179.

genul (la cele în *-eață)* s-au estompat. Este interesant de observat că marea majoritate a formațiilor înregistrate ca nume de familie intră într-un sistem complex de derivate cu temă comună, cele mai multe fiind creații cu sufixe diminutivale *(-el, -ică, -iș, -uș(ă), -uț(ă)* etc.) sau cu sufixele specifice numelor de familie românești : *-ea, -eanu, -escu* etc.

În *Lista abonaților la serviciul telefonic din București* (1973), care cuprinde un registru foarte întins de nume de familie (specifice tuturor regiunilor țării), am înregistrat 34 de nume în *-eț (-ăț)* analizabile și 4 semianalizabile, 28 în *-uleț*, 2 în *-(ăr)eț(u)* și 15 în *-eață*.

-eț, (-ăț). Cele mai multe formații sînt analizabile prin nume proprii (de botez sau de familie) : *Balaeț* (cf. *Bală, Bălă, Bala; Bălăeș, Bălăianu, Bălăiță); Beleț* (cf. *Bal; Bălău, Belei, Beleș, Beleuță); Cabăț* (cf. *Caba; Cabulea, Căbuț, Căbuz); Cîrsteț* (cf. *Cîrstea; Cîrstescu, Cîrstinoiu, Cîrstoiu* etc.); *Coneț* (cf. *Cone(a); Conescu, Conete); Dăneț(iu)* (cf. *Dan; Dane(a), Dănescu); Dănileț* (cf. *Dănilă), Dineț* (cf. *Dinu; Dineață, Dinică, Diniță, Dinoiu); Găneț* (cf. *Gane(a); Gănescu); Gavrileț* (cf. *Gavril(ă); Gavrilan, Gavrilaș, Gavrilescu, Gavriliță, Gavriloiu, Gavriluț(ă)); Ghineț* (cf. *Ghinea; Ghinescu); Iacobeț* (cf. *Iacob; Iacobache, Iacoban(u), Iacobescu, Iacobuță); Ioneț* (cf. *Ion; Ionescu, Ionete, Ionică, Ioniță, Ionuț(ă)); Leveneț* (cf. *Lev(u), Leveanu;* aici am putea opera analiza *Lev* + *-eneț* sau *Leveanu* + *-eț); Mireț* (cf. *Mirea; Mirescu, Mirică); Nătălețu* (cf. *Natal; Nataliuc); Zaneț* (cf. *Zane(a); Zanet, Zanete, Zănescu).* Sînt semianalizabile prin alte nume proprii : *Ciuvăț* (cf. *Ciuveică, Ciuvică), Copeț* (cf. *Copici), Corățu* (cf. *Corăscu, Corăș), Cotleț* (cf. *Cotlaru, Cotleanu, Cotlerov, Cotlez).* De remarcat la această categorie de formații că acelea care sînt raportabile la un nume propriu de botez uzual *(Dăneț, Dănileț, Dineț, Gavrileț, Iacobeț, Ioneț)* sînt ieșite din uz ca diminutive alintătoare, în timp ce formațiile de la aceeași bază cu alte sufixe diminutivale sînt încă în circulație : *Dănuț, Dinuț, Gavriliță, Gavrilaș, Gavriluț(ă), Iacobuță, Ionică, Ionuț, Ioniță* (ultimele șapte sînt și nume de familie) etc. Formațiile de la nume proprii care nu funcționează ca nume de botez sînt concurate de alte categorii de sufixe, în general non-diminutivale. Vezi exemplele de la *Cîrsteț, Coneț, Găneț, Ghineț, Zaneț.*

Formații analizabile prin nume propriu sau apelativ, ultimul putînd fi substantiv : *Bădeț* (cf. *bade, Bade(a); Bădeața, Băduleț); Gorgoneț(u)* (cf. *gorgonă, Gorgon; Gorgonetu); Morăreț* (cf. *morar, Morar(u); Morăraș, Morărescu, Morăruș); Păcureț* (cf. *păcură; Păcurar(u), Păcurariu); Păuneț* (cf. *păun, Păun; Păunel, Păunescu, Păunete, Păuniță); Ruseț* (cf. *rus, Rus(u); Ruse(a), Rusescu);* numele *Bucaleț* poate fi raportat la substantivele proprii din aceeași familie care conțin segmentul *-al-* : *Bucaloiu* (în cazul în care avem a face cu o greșeală de tipar și forma corectă a derivatului ar fi cu *-ăleț* am putea porni de la *bucă, Bucă); Boroneț* se poate analiza prin *boroni* „a grăpa" sau *boroană;* cf. și numele de familie *Boroneanț* (cu un sufix local) și *Boronceanu.*

Formații la care am putea avea a face cu un transfer semantic de la apelativ la nume propriu (fără să fie exclusă derivarea de la nume propriu) : *Burăț* (cf. *burăț* „ceață, bură pe munte", *Bură, Bura); Căpeț* (cf. *căpeț, Cap); Cotîrleț* (cf. *cotîrleț; Cotîrlă, Cotîrlea); Gogoneț* (cf. *gogoneț; Gogonea, Gogoneață); Ghizdăveț* (cf. *ghizdăveț; Ghizdav(u); Ghizdoveanu); Goleț* (cf. *goleț; Golea, Goleanu, Golașu, Golescu); Negreț(u)* (cf. *negreț, Negru;*

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Negrea, Negrescu, Negrilă, Negruș, Negruț(ă)); Pădureț(u) (cf. *pădureț; Pădure, Pădureanu, Păduroiu); Verdeț(u)* (cf. *verdeț* „omidă"; *Verde, Verdeanu, Verdeș); Bocăneț(u)* (cf. *bocăneț, Bocăneală, Bocănete).* Numele de familie omonime cu un apelativ sau analizabile printr-un apelativ (substantiv sau adjectiv) înregistrează următoarele valori: diminutive, cele mai numeroase *(Bădeț, Cotîrleț, Păuneț, Ruseț* etc.), substantive indicînd asemănarea: *Gogoneț*, apartenența locală: *Pădureț*, purtătorul calității: *Ghizdaveț, Goleț, Negreț, Verdeț*, nume de agent: *Bocăneț, Boroneț.* Majoritatea formațiilor non-diminutivale sînt atestate și ca apelative ieșite din uz sau cu circulație regională.

-uleț. Ca și *-eț*, segmentul derivativ dezvoltat *-uleț* intră în componența numelor de familie, majoritatea analizabile prin: substantive proprii: *Buguleț* (cf. *Bug; Bugoiu, Bugulescu); Burculeț* (cf. *Burcu; Burciu, Burcuș); Cînduleț* (cf. *Cînda; Cîndea, Cîndescu); Conduleț* (cf. *Condu; Condulescu); Dănuleț* (cf. *Dan;* vezi *Dăneț); Dinuleț* (cf. *Dinu;* vezi *Dineț, Dineață); Duculeț* (cf. *Ducu, Duca; Duculescu), Ianculeț* (cf. *Iancu; Ianculescu, Ianculovici); Mărculeț(iu)* (cf. *Marcu; Mărculescu); Mituleț u* (cf. *Mitu*, nume de botez; *Mitucă, Mitulescu); Păsculeț* (cf. *Pascu; Păsculescu, Păsculete); Petculeț* (cf. *Petcu, Petculescu); Pîrvuleț(u)* (cf. *Pîrvu, Pîrvulescu), Răduleț(u)* (cf. *Radu; Rădoiu, Răducă, Rădulea, Rădulescu, Răduță* etc.); *Roșculeț(u)* (cf. *Roșca, Roșculescu); Stănculeț* (cf. *Stancu; Stănculescu, Stănculete); Voiculeț(iu)* (cf. *Voicu, Voiculescu);* substantive proprii sau comune: *Băduleț* (vezi *Bădeț); Brebuleț* (cf. *breb, Brebu); Fătuleț* (cf. *făt, Fătu; Fătulescu, Fătuloiu); Gînduleț* (cf. *gînd, Gîndu; Gîndilă); Sîrbuleț* (cf. *sîrb, Sîrb(u), Sîrbulescu).*

Formații la care există și apelativul omonim: *Bobuleț* (cf. *bobuleț; Bobu, Bobulescu), Doruleț* (cf. *doruleț; Doru, Doruș), Ghemuleț* (cf. *ghemuleț, Ghemu), Lupuleț* (cf. *lupuleț, Lupu; Lupulescu, Lupușor, Lupuț), Turculeț* (cf. *turculeț, Turcu; Turcuș); Albuleț* (cf. *albuleț, Albu; Albulescu* etc.), *Drăguleț* (cf. *drăguleț, Dragu; Drăgulea, Drăguleanu, Drăgulici, Drăgulin, Drăgulescu, Drăguș).* Dată fiind valoarea denominală și diminutivală preponderentă a acestui sufix, considerăm mai probabilă derivarea de la un nume, chiar dacă apelative omonime există la majoritatea formațiilor și le presupunem și acolo unde noi nu le-am avut atestate (tipul *fătuleț, gînduleț* etc.). Spre deosebire de *-eț*, derivarea cu *-uleț* de la nume proprii de botez este încă vie în limbă, dar se menține mai ales la nivelul limbajului afectiv (popular și familiar). Existența formațiilor cu *-uleț* în cadrul denominației oficiale contribuie la depășirea sferei lui de întrebuințare.

-ăreț. Este reprezentat în materialul nostru doar prin două formații, dintre care una cu dublă analiză: *-ăreț* sau *-ăr(i)* + *-eț*, în *Băltăreț(u)*, indicînd apartenența locală, și *Gustăreț(u)* la origine probabil nume de agent (de la vb. *gusta, gustări).*

-eață. Formațiile cu *-eață* pornesc mai ales de la baze substantive comune (care pot fi și proprii): *Bădeața* (vezi *Bădeț* etc.); *Boldeață* (cf. *bold, Bold; Boldea, Boldeanu, Boldei, Boldescu); Boteață* (cf. *bot, Bot; Botea, Boteanu, Botescu, Botică); Buleață* (cf. *bulă* „haină rea; femeie stricată"; *Bula, Bulea, Bulei, Bulete, Bulică); Călineață* (cf. *călină, Călin(a); Călinel, Călinescu, Călinoiu).* Cîteva formații sînt raportabile numai la nume proprii: *Dideață* (cf. *Dida, Didea, Didu, Didescu, Didiță, Didoacă,*

Didoi etc.); *Dineață* (cf. *Dinu, Dinea, Dinescu, Dinuț(ă)); Marineață*, (cf. *Marin, Marinache, Marinaș, Marinel, Marinescu, Marinete, Marinică Mariniță); Orneață* (cf. *Ornea, Orniac, Ornoiu);* în cazul lui *Căpeneață*, preferăm analiza prin nume propriu *Capan, Capanu, Căpănescu* decît cea prin numele comun *cap* sau propriu *Cap*, în care caz s-ar detașa segmentul derivativ dezvoltat *-eneață.Coteață* poate fi la origine apelativ sau poate avea aceeași bază cu *Cotescu, Coteanu*. Pentru *Colindeață* trebuie să pornim de la apelativul omonim, iar *Vîneață* se explică de asemenea prin apelativ: *vîneață* „vînă de apă". Există atestat apelativul și în cazul numelor *Bîrneață* (cf. *bîrneață; Bîrnea, Bîrnescu)* și *Gogoneață* (cf. adj. f. *gogoneață; Gogonea, Gogonețu)*. Dintre formațiile cu *-eață* înregistrate de noi la numele de familie nici unul nu se întîlnește în limba literară ca apelativ. Sînt învechite și populare: *bîrneață, colindeață, gogoneață, vîneață* și neatestate ca apelative *Bădeață, Boldeață, Boteață, Buleață, Călineață*. De asemenea, diminutivele formate de la nume proprii sînt neuzuale. Dealtfel și V. Șerban, în articolul său, care are în vedere mai ales apelativele în *-eață*, ajunge la concluzia că sufixul este astăzi neproductiv și că are un caracter popular [15]. Unele formații diminutivale sînt utilizate și în limbajul afectiv cu o ușoară nuanță de glumă (tipul *Mirceață)* [16].

Deși în denominația oficială *-eț, -eață* mai ocupă un loc important în comparație cu situația lor din limba literară actuală, existînd în relație cu teme care selectează și alte numeroase sufixe, dintre care unele au o poziție mai puternică în sistemul derivării, trebuie să arătăm totuși că numele de familie în *-eț, -eață* nu au o circulație foarte ridicată (majoritatea numelor au pînă la cinci atestări în sursa noastră). Vom da cîteva exemple de la bazele cu un număr mai mare de derivate.

-eț (-ăț): *Gavrileț* (1), *Gavrilan* (1), *Gavriliuc* (2), *Gavriluț* (2), *Gavriluță* (2), *Gavrilaș* (5), *Gavrilică* (7), *Gavriloiu* (7), *Gavriliu* (11), *Gavrilescu* (cca 100);

Găneț (1), *Gănescu* (40), *Ganea* (cca 100);

Goleț (1), *Golășel* (1), *Golașu* (1), *Golescu* (7), *Goleanu* (8), *Golea* (12);

Iacobeț (4), *Iacobache* (1), *Iacobuță* (1), *Iacoban(u)* (12), *Iacobescu* (cca 50);

Ioneț (1), *Ionuță* (1), *Ionuț* (4), *Ionete* (6), *Ionică* (47), *Ioniță* (cca 300), *Ionescu* (cca 1000);

Morăreț(u) (2), *Murăreț(u)* (4), *Morăruș* (1), *Morăraș* (5), *Morărescu* (cca 50);

Negreț(u) (6), *Negruț* (2), *Negruță* (2), *Negrițu* (5), *Negruș* (8), *Negrilă* (20), *Negrescu* (cca 50), *Negreanu* (cca 50), *Negrea* (cca 100);

Pădureț(u) (5), *Păduroiu* (6), *Pădureanu* (30);

Păuneț (1), *Păunete* (1), *Păuniță* (1), *Păunică* (6), *Păunel* (8), *Păunescu* (cca 150);

Verdeț(u) (2), *Verdeanu* (1), *Verdeș* (13);

Zaneț (1), *Zanet* (1), *Zanete* (1), *Zanea* (4), *Zănescu* (15).

---

[15] *Lucr. cit.*, p. 184.

[16] J. Byck, în *Le féminin péjoratif* (BL I, 1933, p. 109), arată că forma feminină a unor sufixe are un grad mai mare de expresivitate în cazul poreclelor date bărbaților, ca și la nume de obiecte și de animale (vezi exemple de tipul *cocîrleață, fordeață* etc.). V. Șerban (*lucr. cit.*, p. 180) citează cîteva derivate argotice recente: *măi gogoneață, măi șmechereață* (formații glumețe).

-uleț intră în general în concurență cu mult mai puține sufixe de la aceeași bază decît *-eț*, *-eață* (a se vedea lista formațiilor). La temele cu un număr mai mare de formații răspîndirea celor în *-uleț* este de asemenea redusă :

Drăguleț (1), *Drăgulea* (1), *Drăgulici* (1), *Drăguleanu* (2), *Drăgulin* (16), *Drăguș* (18), *Drăgulescu* (21) ;

Lupuleț (1), *Lupuț* (1), *Lupușor* (8), *Lupulescu* (17) ;

Răduleț(u) (6), *Rădulea* (5), *Răducă* (6), *Răduț* (26), *Răduță* (28), *Răducu* (30), *Rădoi(u)* (cca 70), *Răducan(u)* (cca 150), *Rădulescu* (cca 1000) ;

Stănculeț (5), *Stănculete* (2), *Stăncules cu* (cca 150).

-ață : *Boldeață* (1), *Boldeanu* (5), *Boldei* (5), *Boldescu* (8) ;

Boteață (1), *Botică* (3), *Botescu* (13), *Boteanu* (23), *Botea* (41) ;

Marineață (3), *Marinete*, *Mariniță* (cîte 3), *Marinel* (4), *Marinică* (15), *Marinaș* (16), *Marinache* (23), *Marinescu* (cca 1000).

În puține cazuri formațiile în *-(ul)eț* au o frecvență ceva mai ridicată (mai ales în comparație cu alte derivate de la aceeași bază) :

Bocăneț(u) (6), *Bocăneanu*, *Bocănescu* (cîte 1), *Bocănete* (3), *Bocăneală* (7) ;

Dăneț (20) și *Dănuleț* (6), *Dănuț*, *Dănuță* (cîte 1), *Dănuș*, *Dane* (cîte 3), *Danea* (4), *Dănulescu* (6), *Dănescu* (62) ;

Turculeț (10), *Turcuș* (4) ;

Roșculeț(u) (17), *Roșculescu* (2) ;

Buleață (4), *Bulei*, *Bulică* (cîte 1), *Bulete* (4), *Bulea* (7).

Reiese că și alte sufixe diminutivale au o frecvență relativ redusă la numele de familie : *-ache*, *-aș*, *-el*, *-ete*, *-uc(ă)*, *-uț(ă)*. Dintre acestea, *-aș -el*, *-uț(ă)* au, în orice caz, o situație mai bună în limba literară actuală decît *-eț*, *-eață*. Așadar, derivatele nume de familie în *-eț*, *-eață* intră într-un sistem complex în care și alte sufixe neproductive sau puțin productive în limba literară se mențin prin formațiile lor din acest domeniu (de exemplu *-ache*, *-ete*, *-uc(ă)* etc.). Ceea ce trebuie subliniat în încheiere este că numele de familie în *-eț*, *-eață* (și unele sufixe dezvoltate) conservă cu precădere valoarea diminutivală a sufixelor, care în limba literară actuală aproape că s-a pierdut în cazul apelativelor (cu *-eț* se menține numai *podeț*). *-uleț* este general diminutival. În schimb *-ăreț*, care circulă mai ales cu valori non-diminutivale în limba literară (nume de agent și adjective etc.), apare accidental la numele de familie.

Februarie 1978

ÎNSEMNĂRI DE TOPONIMIE ISTORICĂ

DE

RADU SP. POPESCU

În studiul de faţă ne vom ocupa de numele unor sate dispărute şi de numele schimbate ale unor localităţi din judeţul Gorj.

Cîteva dintre ele — puţine la număr — au fost înregistrate şi de Alexandru Ştefulescu [1]. De asemenea, numirile dispărute sînt menţionate în *Documenta Romaniae Historica* [2], putînd fi regăsite şi în *Documente privind istoria României, B.* Datele hrisoavelor transcrise în aceste lucrări au stat, în primul rînd, în atenţia noastră ; în urma cercetării lor şi a altor izvoare, am căutat să stabilim cauzele care au determinat aceste fenomene. Totodată, reinterpretarea unora dintre ele ne-a permis rectificarea anumitor păreri sau aducerea unor dovezi suplimentare în privinţa explicării unor nume şi, mai ales, a localizării mai precise a unor foste aşezări.

În unele cazuri, situaţia este simplă, înseşi documentele explicîndu-ne felul în care a dispărut sau s-a modificat numele vreunei localităţi ; o vreme, cele două nume, cel vechi şi cel nou, apar notate, concomitent, în unul şi acelaşi hrisov. În alte cazuri însă, datele sînt insuficiente şi localizarea satelor dispărute nu se poate face decît prin deducţii. Acest lucru este posibil în cîteva situaţii :

a) cînd satul dispărut este amintit în hrisov ca fiind în hotar cu un sat existent pînă astăzi. De exemplu, *Slătioara* era în Gorjul de nord, lîngă *Runcu*, întrucît într-un document din 10 iunie 1656 se spune : „şi iar să le fie lor satul Slătioara lîngă Runcu, judeţul Gorj" [3].

b) Unele numiri dispărute de sate pot fi localizate prin specificarea, în document, a vecinilor. De exemplu, într-un hrisov din 1704 referitor la *Rugi* (com. Turcineşti), se spune că „au rămas megieşii lor din satul... *Rusăşti* de judecată" [4]. Înseamnă că satul Rusăşti, dispărut, era lîngă Rugi din moment ce sătenii celor două localităţi erau „megieşi".

Satul *Răguleni* trebuie să fi fost pe lîngă *Măzăroi* (com Stăneşti), întrucît într-un hrisov al lui C. Brîncoveanu din 28 noiembrie 1705 relativ la Cernădia de Jos şi de Mijloc (azi Măzăroi, nume dat în 1968), printre cei 24 de boieri hotarnici este citat şi „Preda ot Răguleani" [5].

Localizarea poate fi făcută şi cînd în documente se specifică martorii din localităţile învecinate, prezenţi la încheierea actelor sau la judecată.

---

[1] Al. Ştefulescu, *Gorjul istoric şi pitoresc*, Schitul Strîmba, 1904, p. XI—XXVII ; idem, *Documente slavo-române relative la Gorj, 1406—1665*, Tîrgu-Jiului, 1903 ; idem, *Gorjul istoric*, respectiv, *Documente slavo-române ;* idem, *Din trecutul Gorjului, satele dispărute, satele care şi-au schimbat numele. Configuraţia Gorjului. Culele*, Bucureşti, 1907.

[2] *Documenta Romaniae Historica, B. Ţara Românească* = DRH ; după abreviere vom cita, cu cifre romane, volumul, iar cu cifre arabe numărul documentului din volumul respectiv ; cf. şi volumele corespunzătoare din *Documente privind istoria României, seria B: „Ţara Românească"*.

[3] Al. Ştefulescu, *Gorjul istoric...*, p. XVI.

[4] *Ibidem*, p. XV.

[5] *Ibidem*, p. XVI.

De exemplu : în 1642 se încheie un act între Pîrvul Armaşul din Drăgoieni şi boierul Pîrvul din Izvoare [6]. Numele *Izvoare* a dispărut, dar ca martori apar săteni din *Copăcioasa*, *Budieni*, *Viezuri* şi *Pisteşti* şi, deci, *Izvoarele* trebuie să fi existat pe aici [7].

c) Localizarea unor numiri dispărute poate fi făcută — în funcţie de numele altor sate — şi cu ajutorul acelor documente care înşiră localităţile într-o ordine geografică (pe hartă, de la dreapta spre stînga sau invers). De exemplu, în 1486, Vlad Călugăru dă lui Jupan Roman şi urmaşilor săi satele *Romaneşti pe Jiu*, *Balomireşti*, *Budieni*, *Izvoarele*, *Crasna* ş.a. [8]. În această succesiune, *Balomireşti* (nume dispărut) apare între *Romaneşti* şi *Budieni*.

d) Putem localiza numele dispărut şi cînd cunoaştem numele proprietarului şi satul său apropiat, de reşedinţă. De exemplu, în 1430, apare un sat *Ciureleşti*, notat alături de *Dîmbova* [9]. *Ciureleştii* reapare într-un document din 1624, cînd este confirmat jupiniţei Anca şi fiului său Drăghici Postelnicul din Fărcăşeşti. Numele Ancăi reapare peste 20 de ani, în 1644, ca jupîneasă a stolnicului Frăţilă din Rovinari[10]. În funcţie de numele proprietăresei, ca şi de cel al celor trei sate, se poate conchide că *Ciureleşti* este unul şi acelaşi sat cu *Ciurii* de azi [11], şi nu un sat dispărut, cum afirma Ştefulescu.

e) Localizarea unei aşezări cu numele dispărut se poate face şi în funcţie de unele microtoponime (din fosta localitate sau din jur), consemnate în documente şi păstrate pînă azi. Despre satul *Frăsinet* se credea, de exemplu, că era pe lîngă Tîrgu-Jiu şi că numele i-a dispărut prin extinderea ulterioară a oraşului [12]. Pentru noi, localizarea este însă certă, deoarece un deal de lîngă Tîrgu-Jiu se cheamă *Dealu Frăsinetului*.

La fel, localizarea *Corcoleţilor*, nume dispărut de sat, odinioară lîngă Stăneşti, nu este dificilă, întrucît în microtoponimia localităţii s-au păstrat două denumiri, amintite într-un hrisov de la 1521 : „şi iar să-i fie lui Stanciul un loc de arătură în Corcolaţi la Peret, din *Valea lui Stan* pînă în *Valea lui Roman*" [13] (subl. ns.).

Mai greu este de precizat unde se găseau satele cu nume dispărute, foste proprietăţi ale mănăstirilor, fiindcă, se ştie, mănăstirilor li se făceau danie şi moşii ceva mai îndepărtate. Şi aici ne ajută însă cercetarea microtoponimiei unei zone. Satul *Amaru*, cîndva în stăpînirea Mănăstirii Tismana, este amintit într-un act de danie din 16 septembrie 1430 [14]. Atît Ştefulescu, cît şi DRH nu dau nici o informaţie despre locul probabil pe unde s-a aflat. Un pîrîu *Amaru*, afluent al Şuşiţei Verzi, de la care provenea

---

[6] *Ibidem*, p. XIV.

[7] A nu se confunda cu *Izvoarele* de pe Jiu (vezi Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. XIV).

[8] DRH, I, 199.

[9] DRH, I, 68.

[10] Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. L.

[11] Lucru pe care DRH, I *(Indice*, p. 538) îl dă cu probabilitate. Al. Ştefulescu *(op. cit.*, p. L) îl dă ca sat dispărut. În realitate, este vorba de un sat cu numele modificat (dar avînd la bază acelaşi etimon, şi anume un nume de persoană *Ciuru*. *Ciurii* este pluralul, iar *Ciureleştii* se explică prin forma articulată *Ciurul*+suf. *-eşti*. *Ciuruleşti*>*Ciureleşti*, prin asimilarea celui de-al doilea *u* la *e* din sufix.

[12] Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. XIII.

[13] Al. Ştefulescu, *Documente slavo-române*, p. 81. Mai mult ca sigur, numele de persoană *Stan* din toponimul *Valea lui Stan* stă şi la baza numelui localităţii *Stăneşti*.

[14] Al. Ştefulescu, *Gorjul istoric*, p. XI ; DRH, I, 68.

şi numele satului, există însă în hotarul localităţii Curpen (com. Stăneşti). Noi credem că aici trebuie să fi existat şi satul, cu atît mai mult cu cît în document apare, ca donaţie, şi *Turcineştii*, localitate din apropiere.

f) Unele nume de locuri s-au pierdut înainte de a fi atestate, dar fosta lor existenţă o demonstrează alte toponime. De exemplu, am văzut că în secolul al XVII-lea apare atestat, lîngă *Runcu*, *Slătioara*. Acest nume de sat ne face să credem că prin apropiere trebuie să fi existat şi un nume topic, mai vechi, *Slatina* (la care s-a raportat *Slătioara)*, nepomenit de documente [15].

Ţinînd seama de sistemul toponimic, se pot aduce corecturi unor supoziţii formulate pînă acum. De exemplu, atît Ştefulescu, cît şi DRH [16] consideră că vechea localitate *Curtea* şi-a schimbat numele în *Curtişoara*. O astfel de schimbare nu este însă firească în sistemul toponimic românesc. *Curtea* (probabil *Curtea lui Vîlcan*, atestată în 1480 [17]) trebuie să fi existat, ca nume de aşezare, alături de *Curtişoara*, pînă cînd *Curtea* a dispărut sau şi-a schimbat numele. Aşadar, *Curtişoara* nu este acelaşi sat cu *Curtea*, ci un sat din apropiere, iar *Curtea*, ca nume de sat, era mai vechi decît *Curtişoara; Curtea* este toponimul primitiv, iar *Curtişoara* este derivat.

★

Cercetînd documentele istorice, am constatat că, în trecut, dispariţia numelor de sate era cauzată de următoarele situaţii : 1) dispărea complet aşezarea umană ; 2) aşezarea continua să existe, cu locuitorii ei, dar îşi pierdea individualitatea (independenţa administrativă, în multe situaţii) şi, odată cu ea, numele.

1) Dispariţia unei localităţi era cauzată, de regulă, de locuitorii ei, care o părăseau, treptat sau masiv, dintr-un motiv sau altul (pămînt prea sterp, teren periculos, inundaţii, aşezări prea izolate etc.). La fel, cînd în urma unor războaie, unele sate erau arse de către năvălitori. Aşa trebuie să se fi întîmplat cu *Slătioara* de lîngă *Runcu*, amintită, după cum arătam, într-un hrisov din 10 iunie 1656. Tradiţia locală spune că satul a fost ars de turci, iar sătenii care n-au reuşit să se ascundă în pădurile din jur au fost trecuţi prin sabie. Desigur, adevărul istoric al tradiţiilor trebuie privit cu circumspecţie, dar asemenea situaţii s-au întîmplat, de bună seamă, în trecut.

Alteori, satele şi numele lor au dispărut prin împuţinarea treptată a locuitorilor. Rămaşi în număr mic şi în case sau bordeie izolate, ei s-au mutat în satele apropiate din jur. S-au adăugat şi unele măsuri de sistematizare din prima jumătate a secolului trecut. De exemplu, satul *Spineni*, cîndva lîngă *Runcu* [18], dispare în urma măsurilor de sistematizare luate de Kiseleff, cînd satul *Runcu* este mutat de pe Jaleş pe actuala sa vatră. Puţinii locuitori ai Spinenilor, care se aflau tot pe Jaleş, sînt şi ei mutaţi, şi, amestecîndu-se cu cei din *Runcu*, cătunul dispare. Pe locul unde se

---

[15] Opoziţia toponim/primitiv, toponim/diminutiv (pentru care vezi Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR , XXIV, 1975, nr. 3, p. 188) este frecvent întîlnită în Gorj : *Bîlta-Bîltişoara, Ursaţi-Ursăţei, Rasova-Rasoviţa, Curpen-Curpenelu* etc.

[16] Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. XX ; DRH, *Indice*, p. 542.

[17] DRH, I, 170, 192. Numele de persoană românesc *Vîlcan* (E. Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, 1970, p. 259), întîlnit aici, este acelaşi cu cel întîlnit în *Munţii Vîlcan*.

[18] Atestat tot în 1656 (vezi Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. XVII).

afla odinioară acest cătun se mai poate vedea astăzi doar temelia din piatră a fostei biserici.

2) În ceea ce privește cea de-a doua situație, ea se datorește, în special, extinderii unei localități mari, pînă ajunge să se contopească cu alta mai mică, pe care, înglobînd-o, o face să-și piardă individualitatea și, prin aceasta, cu timpul, și numele.

Uneori, pentru ca numele unui sat să dispară, nu era necesară contopirea satelor, ci era suficientă unirea moșiilor, a proprietăților sub un singur stăpîn. De exemplu, *Balomirești*, sat aflat cîndva pe lîngă *Romanești*, și-a pierdut numele, fiindcă a intrat în posesiunea boierilor Romanești : în 1486, Vlad Călugărul îl dăruiește „lui jupan Roman și fiilor lui [19]. Satul *Măscătești* a fost înglobat la *Bibești* prin extinderea moșiei Bibeștilor [20] ; *Bilugești*, de lîngă *Bălăcești*, se va chema tot *Bălăcești* pe măsură ce va intra, treptat, în posesia boierilor Bălăcești, după cum reiese din cîteva hrisoave de la 1697, 1743 și 1756 [21].

În decursul istoriei lor, multe sate din Gorj și-au schimbat numele, unele chiar de mai multe ori. Lectura documentelor istorice, împletită cu studiul etimologiei numelor de locuri, ne arată că astfel de schimbări aveau loc în următoarele situații :

a) schimbarea unui nume topic provenit de la un antroponim cu un nume topic de aceeași natură se petrecea, îndeosebi, tot în acele cazuri cînd vechiul stăpîn dispăruse, de curînd ori de mai multă vreme, sau cînd moșia trecea, prin învoială sau judecată, de la un proprietar la altul.

Al. Ștefulescu [22] citează schimbarea numelui muntelui *Andreianu* în *Dîlban*. Muntele *Andreian* își trăgea numele de la *jupan Andreian*, stăpîn (pe la 1490) și asupra unor sate din apropiere : *Ohaba*, *Pietreni* și *Topești* [23]. În 1468 însă, Radul cel Frumos dă jumătate din munte jupînului *Dîlban* și fiilor săi [24]. Satul *Prunești* se chema înainte *Cincu*, după numele celui ce-l stăpînea. Vechea moșie a lui Cincu începe însă să se împartă, după cum dovedesc diferite acte din 1468 și 1493 [25]. În cele din urmă, numele său devine *Prunești* (c.n. fam. *Prună*). Satul *Popești* și-a schimbat și el numele în *Logrești*, deoarece pămîntul din hotarul său a fost cumpărat, treptat, de boierii din familiile *Logrescu* [26]. *Musculeștii* de astăzi se numeau înainte vreme *Sărăcinești*. Numele *Musculești* nu apare în actele din secolul al XVIII-lea. Un document de la sfîrșitul veacului (datat 17 iulie 1797) [27] ne arată însă că familia *Moscu* ajunsese stăpînă pe unele părți de sat.

Schimbarea de nume trebuie să se fi făcut, în cele mai multe cazuri, în mod firesc, de însăși locuitorii moșiei sau de locuitorii din jur, după numele noului stăpîn al acesteia.

---

[19] Vezi DRH, I, 199.

[20] De exemplu, într-un document din 30 mai 1610 se confirmă stăpînirea lui Vlad din Bibești asupra unui loc din Măscătești, cumpărat cu 200 de aspri de la Vlad Diaconul (Al. Ștefulescu, *op. cit.*, p. XIV).

[21] Vezi Al. Ștefulescu, *op. cit.*, p. 239—242. Pentru deosebirea celor două localități, *Bilugești* a fost numită *Bălăcești de Sus*. Astăzi însă, prin crearea barajului de acumulare, satul a dispărut de pe hartă.

[22] Al. Ștefulescu, *op. cit.*, p. XVII.

[23] DRH, I, 226.

[24] DRH, I, 132.

[25] Ștefulescu, *op. cit.*, p. 373—374.

[26] *Ibidem*, p. XXIII—XXV.

[27] *Ibidem*, p. 350.

Există însă cazuri cînd schimbarea de nume se petrecea şi prin intervenţia boierului, care voia ca satul stăpînit să-i poarte numele. Citäm, în acest sens, un document de la 1493, din care se vede că boierul *Ursea* voia să schimbe numele satului *Băleşti* cît mai repede, întrucît îl obţinuse prin înşelăciuni : „iar cărţile ce şi-au făcut de la domnia mea *(n.n.:* Vlad Călugărul) Tatomir, Ursea şi Bogdan pe hotarul Băleştilor şi i-au pus numele *Urseşti*, ei nu sînt *Urseşti*, ci toţi *Băleşti* şi cărţile lor sînt mincinoase" [28].

b) Uneori, sate care-şi luaseră numele de la termeni geografici populari sau de la apelative şi-l schimbă după numele familiilor în stăpînirea cărora ajung.

c) În cîteva cazuri, numele provenite de la termeni entopici au fost schimbate cu nume de grup [29]. De exemplu, satul numit *Poienile* apare, în 1610, şi sub numele *Poienari* „cei din Poieni", iar o sută de ani mai tîrziu, în 1710, este înregistrat doar cu ultimul nume, *Poienari*, menţinut pînă astăzi [30].

d) S-au întîmplat însă şi situaţii inverse. De exemplu, în hrisoavele din secolele XVI—XVIII, *Valea cu Apă* de azi apărea sub numele de *Vălari* [31].

e) Se pare că schimbarea unor nume de sate avînd la bază termeni entopici se datorează şi schimbărilor de natură a terenului, a reliefului. Satul *Vînăta* se chema înainte *Groşi* [32] *(gros* „trunchi mare de copac; butuc" [33]) sau *Groşani* „cei din locul cu groşi". Cînd aşezarea a crescut, în dauna pădurilor, prin defrişări, numele său nu mai era justificat. Vechea aşezare îşi ia alt nume, după cel al apei care îl străbate. La fel, satul *Crivinele*, de lîngă Tismana, prin veacul al XVII-lea îşi schimbă numele în *Părîu* [34].

f) Există cazuri cînd unele localităţi şi-au schimbat numele pentru evitarea confuziilor. De exemplu, se numea *Petreşti* o localitate în hotar cu *Cărbuneşti* spre nord, iar la sud, şi nu prea departe, o altă localitate se chema tot *Petreşti*. În secolul al XVII-lea, Petreştii de la nord de Cărbuneşti s-au numit *Tîrgul-Bengăi* [35], iar cei de la sud — *Petreştii-Scurtului* [36], după n. pers. *Benga* şi *Scurtu*. Mai tîrziu, dispărînd amintirea acestor foşti proprietari temporari, s-au numit *Petreştii de Sus*, respectiv *Petreştii de Jos*.

g) Schimbarea unor nume de locuri este şi urmarea unor evoluţii lingvistice. Nu ne referim la cazurile dictate de evoluţii fonetice (de exemplu : *Albeani—Albeni*, *Budeani—Budieni* etc.), cît la cele determinate de acţiunea unui sistem toponimic sau altul, în funcţie de epocă sau de preferinţa pentru vreunul dintre ele la cei ce dădeau numele de locuri. De

[28] Al. Ştefulescu, *Documente slavo-române*, p. 37 ; DRH, I, 240.

[29] Pentru noţiunea de „nume de grup" în toponimie, vezi Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 87—88.

[30] Vezi Al. Ştefulescu, *Gorjul istoric*, p. XXV—XXVII.

[31] *Ibidem*, p. XXVII.

[32] Atestat circa 1392 — *DRH*, I, 16.

[33] Pentru numele *Groşi* în toponimie, vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 317.

[34] Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. XX.

[35] Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. 333. Tot în secolul al XVII-lea apare şi sub numele de *Tîrgul Gilortului (ibidem*, p. 333).

[36] Al. Ştefulescu, *op. cit.*, p. 348.

exemplu, după cum am văzut, un sat se cheamă azi *Ciuri*, dar în vechile documente el apare sub numele *Ciureleşti*. Şi un nume, şi celălalt desemnează pe „cei din familia *Ciuru(l)*". Cătunul *Corbi*, de lîngă Bîrseşti (Tîrgu-Jiu), s-a numit, ulterior, *Corbeni* „locul unde locuiesc cei din familia Corbu" [37]. *Crivina Murgenilor* se cheamă astăzi, după cum am văzut, *Murgeşti*. Satul *Boroşteni* de astăzi se numea înainte *Borăşti* şi desemna pe „cei din familia Bora". Cu timpul, în loc de *Borăşti*, satului i s-a zis *Borăşteni* (>*Boroşteni*, prin asimilarea lui *ă* de către *o* anterior), adică „locul în care trăiesc Borăştii".

h) Unele schimbări de nume şi în special atribuirile de nume noi sînt urmarea aşezării în zonă a unor populaţii venite din alte părţi. De multe ori, populaţia unui sat venită de peste munte întemeia o nouă aşezare şi dădea multor locuri nume similare cu cele din satul din care plecaseră. Concordanţele toponimice dintre Gorjul de nord şi Ţara Haţegului nu sînt întîmplătoare. Astfel de concordanţe există chiar în cazul unor nume de sate sau cătune : *Hobiţa*, *Ohaba*, *Obîrşia*, *Gureni*, *Peşteana*, *Suseni* ş.a. sînt întîlnite şi în Gorj, şi în Haţeg. Ele vorbesc nu numai despre revărsările de populaţie, ci şi despre contactele permanente ale celor două populaţii, contacte care explică, şi ele, asemănările lingvistice, inclusiv pe cele din domeniul toponimiei.

[37] *Ibidem*, p. 286.

ANTROPONIME FEMININE NEARTICULATE ÎN VECHI ACTE ISTORICE

DE

ASPAZIA REGUȘ

Actele istorice slavo-române, începînd mai ales cu a doua jumătate a secolului al XV-lea, inserează în cuprinsul lor, alături de antroponimele masculine, numeroase nume feminine. Putem afirma că, în documentele de danii, confirmări, vînzări-cumpărări, înfrățiri, împărțiri, moșteniri este cuprins, pînă în secolul al XVII-lea, aproape întregul onomasticon feminin al epocii din Moldova și Muntenia. Numai într-un singur document din Moldova, scris la 28 febr. 1507, se menționează 29 de urmașe din neamul lui Dragoș Viteazul *(Agatona, Anna, Anușca* — 6, *Fedorca, Grișca, Magda*—2, *Marena* — 3, *Maria* — 2, *Marușca, Nastasia, Nastea* — 4, *Neagșa* — 2, *Negrita, Parasca, Vasutca* — 2)[1], iar uricul de întărire emis de Petru voievod la 1546, mai 28, cuprinde alte 25 de persoane feminine *(Anesia, Anghelina* — 2, *Angrișca, Anisia, Anușca* — 2, *Catrina, Cîrstina* — 2, *Dușca* — 2, *Erina, Fiica, Greaca, Ilca, Ilisafta* —2, *Măgdălina, Mărie, Mărușca, Nastea, Soriță, Todosia, Vasca)*[2].

Materialul antroponimic feminin cuprins în documentele istorice din secolele XV—XVI, în ciuda caracterului său compozit ca origine, dovedește că avem a face cu un sistem închegat, cu numeroase trăsături românești bine reliefate. Strict numeric vorbind, numele calendaristice de factură greco-slavă sînt predominante. Pe primul plan se situează prenume ca *Maria, Magdalina, Anna, Todosia, Sofia, Tudora* etc. Chiar dacă nu sînt foarte numeroase, un înalt indice de frecvență îl au numele laice de origine slavă *Stana, Voica, Neaga, Vlada, Velica, Rada* etc. O categorie aparte o formează prenumele laice tradiționale, ale căror corespondențe se regăsesc în vocabularul comun al limbii române, cum ar fi : *Alba, Negrita, Buna, Brînduța, Fetița, Floare, Lupa, Luna, Muța, Mușata, Mica, Mierla, Sora, Urîta, Bucuria* etc. Unele din ele, ca *Alba, Negrita, Muța, Sora, Urîta*, sînt uzitate des, iar teritorial difuze.

Un interes major pentru limba română prezintă aspectul fonetic și structura morfologică a numelor. Aproape fără excepție, sistemul antroponimic feminin poartă amprenta limbii române în toate sferele gramaticale, indiferent de originea numelor. Astfel, antroponimul ecleziastic *Marina* este atestat în această formă de 47 de ori, iar de 50 de ori în forma *Mărina* (мърина). Prenume ca *Drăgălina, Călina, Fădora, Măgdălina, Măriica, Frăsina, Cătelina, Mărușca, Tudora, Sanhira, Agahia, Frăsira* reprezintă doar cîteva exemple în care ni se relevă fonetismul graiurilor populare ale limbii române. Sufixele diminutivale *-uța (Drăguța, Măricuța), -ica (Marica, Sorica)* sau maritale *-oaia (Cîrjoaia), -easa (Agafie Ciolpăneasa),*

[1] Cf. Cost., *Doc. Bogdan*, p. 89—90.
[2] Cf. DIR A, veacul XVI, vol. I, p. 528—529.

genitiv-dativul în *-ei*, *-ăi* al substantivelor feminine *(Călinei, Ancăi)* sînt alte elemente gramaticale întîlnite frecvent în cele mai vechi documente slavo-române.

O trăsătură aparte a limbii române, care pînă în prezent a trecut neobservată de către specialiști și pe care o vom releva în cele ce urmează, reprezintă formele nearticulate ale prenumelor feminine atestate în textele istorice din secolele al XV-lea și al XVI-lea.

Într-un studiu privind evoluția sistemului de articulare a numelor proprii românești, Alexandru Ionașcu remarcă, pe baza datelor oferite de ALR serie nouă, vol. V, că prenumele feminine, în majoritatea graiurilor de peste munți, „apar frecvent în formă nearticulată" și că „sistemul literar coexistă cu un sistem local de tip arhaic, similar celui din aromână" [3]. Autorul, completînd datele cu alte exemple de prenume feminine nearticulate inserate fie în unele studii dialectale, fie în unele opere literare, emite părerea „că e vorba de păstrarea unei particularități care într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat era general răspîndită" [4].

Folosind un bogat material toponimic contemporan, coroborat cu numeroase atestări din documentele istorice, Gh. Bolocan demonstrează că, într-o perioadă mai veche a limbii române, toponimele feminine adeseori puteau să apară și în formă nearticulată [5].

Fenomenul lingvistic amintit în cele două studii se întîlnește în actele originale slavo-române scrise atît în Moldova, cît și în Țara Românească, la o serie de nume de femei. Aceste antroponime prezintă o abatere de la norma generală, alternînd la cazurile nominativ-acuzativ o formă articulată cu una nearticulată terminată în *-ă* (notat ъ, ѫ sau, mai rar, ѣ) sau *-e* (după *i* sau consoană moale). Pot avea finala *ă* sau *e* antroponimele simple, care etimologic se termină în *a*, *ia* sau *ea*, sau antroponimele sufixate, care în limba română prezintă desinența de feminin *-a*.

Iată, în ordinea cronologică a atestărilor, faptele înregistrate:

1. Prenume terminate în *-ă:*

A. MOLDOVA:

Chirană: доумбравъ и жена его на имѣ кирань „Dumbravă și soția lui, anume Chirană" ⟨1473 sfîrșitul lui iunie — înainte de 13 sept.⟩ (DRH A, II, p. 285);

Annă: оже тота н(с)тн(н)на а(н)нъ сестра доброула логофета пръиде прѣ(д) нами „că această adevărată Annă, sora panului Dobrul logofăt, a venit înaintea noastră" 1480, sept. 11 (BA, V/73);

Mărină Lolcă: и дала мъринъ ло(л)къ тотн два села „și a dat Mărină Lolcă acele două sate" 1481, febr. 1 (ASB, Peceți nr. 249).

Soră: и такождере [пръи]де [прѣд нами] соръ, дочка лацка wт моисїѫ „și de asemenea a venit înaintea noastră Soră, fiica lui Lațco din Moisia" 1487, oct. 12 (Bogdan, I, p. 516); и ѕставше . . . аннѕшка и анасїа и братанича

---

[3] Cf. Alexandru Ionașcu, *Evoluția sistemului de articulare a numelor proprii românești*, în *Sistemele limbii*, București, 1970, p. 176.

[4] *Ibidem.*

[5] Cf. Gh. Bolocan, *Despre articularea numelor de locuri*, în SCL, 1977, nr. 4, p. 379—385.

и(Х) соръ та заплатили ... пинѣзи „și s-au ridicat ... Anușca și Anasia și nepoata lor de frate Soră și au plătit... bani" ⟨1494⟩ (ASB, M-rea Bogdana, XLII/1); ѡже прїидоша ... наши слоуги ѡана ришканоу(л) и сестри его соръ и настѣ и черна„ că au venit ... slugile noastre Oană Rișcanul și surorile lui Soră și Nastea și Cerna" 1500, mart. 27 (BA, DCXLIII/66); цю има(л) м҃ти и(Х) соръ „ce l-a avut mama lor, Soră" 1518, dec. 26 (ASB, M-rea Neamț, XXII/1); и оуставшисѣ наши слоуги ... и моиси и сорѫ та заплатили „și ridicîndu-se slugile noastre ... și Moisi și Soră și au plătit" 1548, mart. 3 (BA, Peceți nr. 88). Forma соръ mai apare în documentele din 1552, apr. 28 (BA, VI/49); ⟨1558, mart. 21⟩ (AS Iași, CCXI/20), iar сорѫ în actul din 1574, mai 13 (AS Bacău, XLVII/4).

Ileană: и тако(ж) прїиде ... илѣнъ до(ч)ка некитова „și de asemenea a venit ... Ileană, fiica lui Nechita" 1488, oct. 15 (BA, Peceți nr. 135); ѡже тоти истиннїи дочки нистра федка и илѣнъ и анѹшка ... жаловали есмы иХь ѡсобною нашею милостїю „că acele adevărate fiice ale lui Nistor, Fedca și Ileană și Anușca ... le-am dăruit cu deosebita noastră milă" 1502, mart 14 (Bogdan, II, p. 203); дѹмитрѹ и сестри и(Х) илѣнѫ и бѹра „Dumitru și surorile lor Ileană și Bura" 1518, ian. 22 (BA, CXCIX/5); тоаде(р) и алеѯа и сестра и(Х) илѣнъ „Toader și Alexa și sora lor Ileană" 1528, mart. 15 (BA, Peceți nr. 23); илѣнѫ 1574, mart. 27 (Inst. de ist. și arh. „A. D. Xenopol", Iași, Pergamente I/4);

Soriță: тома и сестра его сорицъ „Toma și sora lui, Soriță" 1489, ian. 22 (BA, LXXVII/1); прїиде прѧ(д) нами ... сорицъ до(ч)ка марена „a venit înaintea noastră ... Soriță, fiica Marenei" 1533, mart. 12 (BA, Peceți nr. 123); v,. și 1546, mai 28 (BA, Peceți nr. 229);

Baniță: дръгѹ(ш) и сестри его баницъ и армѣнка „Drăguș și surorile lui Baniță și Armeanca" 1490, ian. 18 (BA, CVIII/16);

Neagoslavă: наши слѹги ... дѧдко и вла(д) и сестра и(Х), нѣгославъ, с҃нве влада ѡрбескѹла „slugile noastre ... Deadco și Vlad și sora lor Neagoslavă, fiii lui Vlad Orbescul" 1491, oct. 16 (Cost., *Doc. Șt.*, p. 152).

Mierlă: и ѹставше наши слѹги тоадер и племени(к) ето сима и сестра ето м́иерлъ „și s-au ridicat slugile noastre Toader și vărul lui Sima și sora lui, Mierlă" 1492, oct. 14 (BA, Peceți nr. 198);

Ciorciolină: ѡже прїиде прѧ(д) нами ... чорчолинъ дочка дръгоичи́на... непоата шерба ръспопа „că a venit înaintea noastră... Ciorciolină, fiica lui Drăgoicea ... nepoata lui Șerb Răspop" 1493, mart. 26 (BA, Peceți nr. 89).

Drăgălină: прїидоше прѣд нами ... иванко и сестри его ѡлюшка и дръгълинъ „au venit înaintea noastră ... Ivanco și surorile sale Oliușca și Drăgălină" circa 1495 ian. (Bogdan, II, p. 64); тако(ж) прїиде прѧ(д) нами ... тота(ж) вышеписан(н)а дръгълинъ дочка настина „de asemenea a venit înaintea noastră ... acea mai sus scrisă Drăgălină, fiica Nastei" 1497, mart. 20 (BA, CXXXIV/86); mai apare în 1495, ian. 3 (Bogdan, II, p. 87); 1495 sau 1496 (Bogdan, II, p. 92); 1495, febr. 3 (Cost., *Doc. Șt.*, p. 193); 1495, febr. 4 (BA, LII/137); 1502, mart. 13 (BA, CXC/1);

Mălină: слѹга на(ш) миклѣ и сестри его мълинъ и бѹрае и грѣка „sluga noastră Miclea și surorile lui, Mălină și Burae și Greaca" 1495, ian. 10 (AS Iași, CCCXL/29); ѡже тоти и(с)ти(н)нїи марицъ до(ч)ка симина... и сестра и(Х) мълинъ ... и се(с)тра еи лоу(ш)къ „că această adevărată Mariță, fiica lui Sima ... și sora lor Mălină... și sora ei Lușcă" 1495, ian. 17 (BA, Peceți

nr. 119); оунꙋка иХ мълинъ, дѡчка лазорова 1499, nov. 23 (Bogdan, II, p. 153); що има(л) ꙋе(ц) его заХарїꙗ и тю(т)ка его мълинъ „ce l-a avut unchiul său Zaharia și mătușa sa Mălină" 1559, mart.24 (BA, XXXVII/36).

Mariță, Luşcă v. *Mălină* 1495, ian. 17.

Dolcă: наши слоуги тоаде(р) юка(ш) и братаничь его фарко апро(д) и сестри его дѡ(л)къ и мъроушка „slugile noastre Toader Iucaș și vărul său Farco aprod și surorile lor Dolcă și Măruşcă" 1495, ian. 22 (BA, XL/12): настѣ и долкѫ и ерина 1528, mart. 15 (BA, Peceți nr. 23); миХꙋ(л) и сестри его долкѫ и кр(с)тина 1529, mart. 19 (BA, Peceți nr. 403): влаико и сестри его че(р)на и до(л)къ и варвара дѣти томини „Vlaico și surorile sale Cerna și Dolcă și Varvara, copiii Tomei" 1537, mart. 30 (Muz. jud. Suceava, nr. 1694);

Măgdălină: ѡж прїиде прѧ(д) нами... мъгдълинъ дѡчка петра спътарѣ „că a venit înaintea noastră ... Măgdălină, fiica lui Petru spătar" 1495, mart. 13 (BA, CVIII/30); aceeași formă se găseste și în documentele din 1495, mart. 15 (BA, CVIII/28); 1521, iun. 3 (BA, LXVIII/130); 1522, oct. 31 (Cost., *Ștefăniță*, p. 407); 1546, mai 28 (BA, Peceți nr. 229). În actele din 1551, mart. 21 (BA, Peceți nr. 175) și 1569, mart. 11 (BA, Peceți, nr. 162), acest antroponim apare în grafia мѫгдѫлинѫ.

Drăguță: марга и анна и илка и дръгꙋцъ „Marga și Anna și Ilca și Drăguță" 1502, mart. 13 (BA, CXC/1).

Întrucît, după cum se poate observa din exemplele citate pînă aici, formulele în care apar antroponimele sînt aproape identice, le vom menționa în continuare fără context, cu specificarea că ele reprezintă cazurile nominativ sau acuzativ: негритъ 1521, iun. 3 (BA, LXVIII/130); 1522, ⟨mart.-iul.⟩ 26 (Cost., *Ștefăniță*, p. 411); негритѫ 1548, apr. 12 (BA, Peceți nr. 402); ⟨1555⟩, ... 9 (ASB, M-rea Adam, II/1); сѡркъ 1546, mai 1 (BA, Peceți nr. 33); 1591, dec. 28 (Inst. de ist. și arh. „A. D. Xenopol", Iași, XXXD/68a); бочкъ 1546, iun. 18 (BA, Peceți nr. 39); долъ 1558, apr. 7 (BA, XCIV/99); мъргитъ 1558, apr. 7 (BA, Peceți nr. 151); пїетрѫ 1574, mai 13 (AS Bacău, XLVII/4)[6]; грѣкѫ 1586, mai 16 (ASB, M-rea Neamț, LV/9).

B. ȚARA ROMÂNEASCĂ:

Mică: потом прїиде стан макрѣ... та си ꙋложи дьщере си, по име микѫ и нѣга „După aceea, a venit Stan Macrea ... și a așezat pe fiicele sale, anume Mică și Neaga" — copie slavă după un original din ⟨1485⟩, sept. 7 (DRHB, I, p. 314);

Mărină: ѡприше съ дъщере си преꙗ и биса и стана и мѫринѫ и станче „Opriș cu fiicele sale Preia și Bisa și Stana și Mărină și Stance" 1505, iul. 31 (DRH, B, II, p. 479);

Dragă: та си ꙋложи дъщере си по име драгь и боба и комана 1519, mai 6 (BA, foto., III/10);

Dobrină: дꙋмитрꙋ съ дьщер си по име добринь и рада и стана и бꙋна „Dumitru cu fiicele sale, anume Dobrină și Rada și Stana și Buna" 1519, mai 6 (BA, foto., III/10);

Nană: дьщером воикꙋ, по именꙋ виша и воика и нанъ „fiicelor lui Voicu, anume Vișa și Voica și Nană" 1526, mai 18 (DRH B, III, p. 19);

---

[6] Antroponimul пїетра este atestat în actele din 1584, apr. 24 (BA, LXXXIX/66) și 1591, apr. 1 (ASB, M-rea Cașin VI/1).

Stoică : и паки да е(ст) попꙋ мирче и съ(с) с҃нови си и дъщери си мꙋша и стана и виша и стоикъ „Și iar să-i fie popii Mircea și cu fiii lui și cu fiicele lui Mușa și Stana și Vișa și Stoică" ⟨1527⟩, apr. 23 (ASB, S. I., nr. 296) ; дава(т) г(сд)во ми сїе повелѣнїе . . . дѫщере(в) стоике(в) ѡ(т) томѣни по име кера и стоикѫ „Am dat domnia mea această poruncă . . . fiicelor lui Stoica din Tomeni, anume Chera și Stoică" 1548, apr. 18 (ASB, S.I., nr. 546) ; v. și 1538, apr. 24 (ASB, S. I., nr. 455) ; 1577, apr. 10 (ASB, S. I., nr. 1019) ; 1588, mai 1 (BA, CCCXCVII/24) ; 1598, iun. 28 (BA, DCCXC/8) ;

Voislavă : а пото(м) дѣде воико . . . сестре си по име вои(с)лавеи зане(ж) е(ст) пази(т) вои(с)лавъ по бра(т) еи по воико „Apoi a dat Voico . . . sorei sale, anume Voislavei, pentru că a păzit Voislavă pe fratele ei, pe Voico" ; и плати(т) вои(с)лавъ „și a plătit Voislavă" 1552, iun. 2 (ASB, S. I. nr. 583).

Alte antroponime în contexte apropiate de cele semnalate mai sus : аницъ 1556, febr. 9 (ASB, S. I., nr. 612) ; кълинъ, кълинѫ 1556, febr. 9 ; 1588, ian. 5 (ASB, S.I., nr. 1370) ; славнъ ⟨1563⟩, oct. 25 (BA, XL/36) ; 1565, aug. 31 (ASB, S. I., nr. 747) ; 1598, mai 23 (ASB, S.I., nr. 1630) ; сла(в)нѫ 1575, nov. 13 (ASB, S. I., nr. 990) ; сла(м)нѫ 1578, febr. 6 (ASB, S. I., nr. 1057) ; сламнь 1599, apr. 16 (DRH B, XI, p. 445) ; соркъ 1565, aug. 31 (ASB, S.I., nr. 747) ; 1573, mai 13 (ASB, S. I., nr. 935) ; команъ 1562, mai 23 (BA, CI/46) ; 1567, iul. 19 (ASB, S.I., nr. 771) ; зоикъ 1586, dec. 18 (ASB, S.I., nr. 1332) ; ба(дї)цѫ 1591, mart. 19 (ASB, S.I., nr. 1448) ; воикѫ 1594, dec. 13 (ASB, S.I., nr. 1553) ; воикъ 1599, aug. 29 (DRH B, XI, p. 483).

2. Prenume terminate în *-e* (după *i* sau după consoană moale) :

Antroponimul biblic *Maria*, la fel de răspîndit în trecut ca și în prezent, este notat adeseori *Marie*, *Mărie*. Prima atestare a formei *Marie* o aflăm în documentul moldovean din 1479, aug. 11 (DRH, A, II, p. 333) : ѡже тоти истинни анꙋшка и марїе, дъщери комариневи „că aceste adevărate Anușca și Marie, fiicele lui Comarin". Actul din 1489, ian. 16 (BA, CCCI/21), inserează forma *Mărie :* сима и бра(т) его ива(н) и сестра и(х) мърїе „Sima și fratele său Ioan și sora lor Mărie". Se pare că diecii moldoveni preferă această formă a antroponimului *Maria* întrucît ea apare consecvent în actele ulterioare. Iată și alte exemple : и оуставше мърїе дочка бръсанова „și ridicîndu-se Mărie, fiica lui Bîrsan" 1495, mart. 15 (BA, CVIII/28) ; сестричича и(х) мърїе би(л)ка до(ч)ка настина „nepota lor de soră Mărie Bilca fiica Nastei" 1495, mart. 16 (BA, CI/66) ; настѣ и сестра еи мърїе до(ч)ки нѣгини „Nastea și sora ei Mărie, fiicele Neagăi" 1495, mart. 19 (BA, XXX/85). În actul din 1521, iun. 3 (BA, LXVIII/130) trei femei poartă numele *Mărie :* авъръ и сестри его мърїе и анна ; нистѡ(р) и сестра его мърїе ; петрѧ и лазѧ . . . и сестра и(х) мърїе „Avăr și surorile lui Mărie și Anna ; Nistor și sora lui Mărie ; Petrea și Lazea . . . și sora lor Mărie" ; v. și 1497, mart. 20 (BA, CXXXIV/86) ; 1522, iun. 25 (BA, LXX/48) ; 1525, sept. 9 (BA, LXXII/2) ; 1529, mart. 17 (BA, Peceți nr. 140) etc.

În documentele din Țara Românească forma nearticulată a antroponimului *Maria* este menționată, comparativ cu Moldova, mult mai rar. Actul din 1536, iul. 28 (ASB, S. I., nr. 436), ne oferă primul exemplu de acest fel : при(де) са(м) балдови(н) и съ(с) жꙋпаница его марие „a venit însuși Baldovin și cu jupanița lui Marie". Alte atestări găsim în documentele

de la sfîrșitul secolului al XVI-lea : миха(л) дворни(к) и жупани(ц) его маріе „Mihail vornic și jupanița lui Marie" 1570, oct. 23 (ASB, S. I., nr. 869) ; дъщере ѥ(мѫ) на име маріе и нѣкша „fiicele sale, anume Marie și Neacșa" 1588, mai 7 (BA, CCCXCVII/25) ; добрица и мъріе и анка „Dobrița și Mărie și Anca" 1596, aug. 12 (BA, CLIX/14) etc.

Mai apar nearticulate, în Moldova, antroponimele флоаре 1555, apr. 25 (BA, XL/33) ; 1527, mai 22 (ASB, M-rea Galata, VI/1) ; 1578, iul. 12 (AS Iași, CLVIII/6) ; агафіе 1579, apr. 26 (AS Iași, CCCXL), iar în Țara Românească анастасіе 1568, aug. 11 (ASB, S.I. nr. 792) ; пръе 1568, oct. 9 (ASB, S.I., nr. 803) ; нѣгоае 1535, iul. 30 (BA, XX/154) ; 1590, febr. 4 (BA, CXXVIII/217). Prenumele драгоае apare menționat în această formă, începînd din secolul al XV-lea, atît în Moldova (1491, ian 17 ; 1497, mart. 15 etc.), cît și în Țara Românească (1487, iun. 13 ; 1535, iul. 30 etc.).

Trebuie menționat că, în unele traduceri, copii sau rezumate românești din secolul al XVII-lea sau al XVIII-lea ale documentelor moldovene din perioada cercetată, găsim atestate nume feminine nearticulate ca *Anastasie* 1491, oct. 15 (Cost., *Doc. Șt.*, p. 151) ; *Dochie* 1555, mai 12 (DIR A, veacul XVI, II, p. 83) ; *Palaghie, Gafie* 1558, apr. 14 (DIR A, veacul XVI, II, p. 114) ; *Sofronie* 1572, dec. 3 (DIR A, veacul XVI, III, p. 9) ; 1591, mai 28 (DIR A, veacul XVI, IV, p. 27).

Prenumele feminine formate cu sufixul *-aia* sînt menționate, în majoritatea cazurilor, în formă nearticulată [7].

A. MOLDOVA :

Burae : слѫга на(ш) миклѣ и сестри его мълинъ и бѫрае и грѣка „sluga noastră Miclea și surorile lui Mălină și Burae și Greaca" 1495, ian. 10 (AS Iași, CCCXL/29).

Micae : сима и кѡсте и сестри и(х) анѫшка и соръ и нѣга и микае „Sima și Coste și surorile lor Anușca și Soră și Neaga și Micae" 1520, apr. 23 (Cost., *Ștefăniță*, p. 177).

Sorae : и сестра и(х) сѡрае и сестра и(х) нѣгша „și sora lor Sorae și sora lor Neagșa" 1521, iun. 3(BA, LXVIII/130) ; сорае 1569, iul. 19 (BA, LXX/52).

крѣцае 1552, mai 5 (Inst. de ist. și arh. „A. D. Xenopol", Iași, VIII/2) ;

Drăgae : дръгае до(ч)ка тоадера „Drăgae, fiica lui Toader" 1522, iun. 24 (Cost., *Ștefăniță*, p. 356) ; v. și 1554, febr. 28 (BA, Peceți, nr. 41) ; 1581, apr. 4 (Ba, Peceți nr. 190) ; 1581, oct. 18 (BA, LXXVI/82).

B. ȚARA ROMÂNEASCĂ

Stanae, Stănae : а потом се дньже станае съ мѫж ею страwа, та дадоше единь конь станчѣкѫ бащѫ станаѣкѫ за радї да имат стѣнае ... wколо над wчине „Iar apoi s-a ridicat Stanae cu bărbatul ei Straoa, de au dat un cal lui Stance, tatăl Stanei pentru ca să aibă parte Stănae ... peste ocine" 1509, iul. 19 (DRH B, II, p. 135).

---

[7] Să se compare și formele : дръгаш 1519, iul. 9 (ASB, S.I., nr. 236 ; влъ(да)ш 1570, ian. 19 (ASB, S. I., nr. 848) ; влъдаш 1593, oct. 8 (BA, CXXXII/94) ; добраш 1573, mart. 11 (ASB, S. I., nr. 930) ; вилаш 1584, febr. 5 (BA, CLXXXII/17), 1588, iun. 14 (BA, CCCXCVII/27) din Țara Românească și *Drăgaia* 1587, mart. 25 (DIR A, veacul XVI, vol. III, p. 344) original românesc din Moldova.

Drăgae: брькь ... съ дъщерѫ сн на имѧ дрѣгае „Bîrcă ... cu fiica sa, anume Drăgae" 1519, iul. 9 (DRH B, II, p. 352).

Vladae, Vlădae: бадѣ пеха(р)ни(к) и жѫпаница владае „Badea paharnic și jupanița Vladae" 1520, sept. 2 (ASB, S. I., nr. 246); v. și 1523, iul. 11 (ASB, S.I., nr. 262); клъдае 1526, mai 30 (ASB, S.I., nr. 287); 1565, aug. 31 (ASB, S. I., nr. 747); 1569, apr. 25 (ASB, S.I., nr. 827); 1569, dec. 17 (BA, XL/40).

Vilae: джщере бѫике(к) киае и кера „fiicele lui Buică, Vilae și Chera" 1548, apr. 18 (ASB, S. I., nr. 546); v. și 1587, febr. 14 (BA, CXXXIV/75); 1587, nov. 18 (ASB, S. I., nr. 1367).

Bîrnae: покѫпи(х) ста(н) к̃ ни(к) w(т) брънае „a cumpărat Stan 2 ogoare de la Bîrnae" 1598, iun. 8 (Muz. de ist. a orașului București, nr. 81 675).

În două copii slave aflăm antroponimele *Rădae* 1555, sept. 1 și *Brae* ⟨1557⟩, iul. 7 (DIR B, veacul VI, III, p. 36, 63), iar în actele ulterioare anului 1600 (originale slave sau românești) continuă să fie menționate nume ca *Stănae* 1603, ian. 7; *Vlădae* 1604, apr. 20; *Rădae* 1609, mai 28; *Tomae* 1628, iun. 10 — toate din Țara Românească.

Referitor la valoarea sufixului *-aie (-aia)* trebuie făcută o precizare: N. A. Constantinescu îl considera „sufix pentru nume maritale: Brătae, Drăgae, Rădaia, Stănae, Vlădae și Vlădaia, formate din numele soțului: Bratu, Dragu etc" [8].

Materialul faptic din documente dovedește, însă, că sufixul *-aie (-aia)* nu exprima în perioada istorică cercetată o asemenea valoare, din moment ce *Vladae* este soția lui *Badea* paharnic, fiind menționată astfel în două documente (primul este scris la Tîrgoviște de Marcea în 1520, sept. 2, al doilea la București, de Vladul gramatic, în 1523, iul. 11), iar *Stănae* din actul scris la 1509, iul. 19, este fiica lui *Stance* și soția lui *Straoa*.

Uneori, cînd sînt precedate de prepoziții, unele nume apar în formă nearticulată, ca în următoarele exemple: w(т) мъріе 1497, mart. 20; w(т) сорѣ 1518, dec. 26; съ драгалинѣ 1521, iun. 1; w(т) чернѣ 1518, dec. 31 (Moldova) și w(т) драге 1510, iun. 18; w(т) къліньж 1588, ian. 5; w(т) на юцѣ 1598, iul. 4 (BA, CXCVI/179); wт wпрїянѣ 1599, aug. 20 (DRH B, XI, p. 483) (Țara Românească).

Cazul dativ al numelor proprii feminine este exprimat în actele slavone prin desinențele -н, -ѣк, -ек, -ѣн, -ен. Ultimele două sînt desinențe românești de genitiv-dativ atestate frecvent atît la numele comune, cît și la cele proprii. Adeseori, însă, la acest caz numele feminine pot să apară în formă neflexionată, respectiv nearticulată: та дахн слѫга(м) нашн(м) работъ и сестрн его сорѣ „și am dat slugilor noastre Rabotă și surorii lui Soră", în loc de сестрн его сорн 1493, mart. 7 (BA, Peceți nr. 173); семы дахн... нѣгшн и анисѫ[шцн] и анасїн и братанничн и(х) сорѣ „am dat ... Neagșei și Anușcăi și Anasiei și nepoatei lor de frate Soră" ⟨1494⟩; прода(л) снмн и сестрн его мнерлѣ „a vîndut ... lui Sima și surorii lui Mierlă" 1492, oct. 14; е(д)на ча(ст) w(т) того села да е(ст) мариць „o parte din acest sat să fie a Mariței" 1495, ian. 17 (Moldova) și дадє(х)... сестра(м) сн станкъ „a dat ... surorilor sale Stancă ..." 1561, mai 31; дака(т)... жѫпанице(к) клъдае „a dat ... jupanței Vlădae" 1569, apr. 25 (Țara Românească).

---

[8] *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. LV.

Folosirea într-o perioadă mai veche a prenumelor feminine şi în formă nearticulată este dovedită şi de alte izvoare scrise. Astfel, Pomelnicul slav al Mănăstirii Bistriţa [9] menţionează un şir întreg de antroponime feminine terminate în *ă* (notat grafic în toate cazurile cu ѫ cu excepţia prenumelor *Soră*, notat o singură dată, сорь, şi *Maghiţă*, scris cu ъ магицъ) : *Annă*, *Anghelină*, *Antonidă*, *Călină*, *Cernă*, *Dobrană*, *Dobriţă*, *Dobrîţă*, *Domnină*, *Dragă*, *Dragnă*, *Draghiţă*, *Ecaterină*, *Elisavtă*, *Featiţă*, *Hristină*, *Ileană*, *Ioannă*, *Iorină*, *Irină*, *Liubă*, *Luşcă*, *Macrină*, *Magdalină*, *Măgdălină*, *Maghiţă*, *Malină*, *Mălină*, *Marghită*, *Marină*, *Negrită*, *Parască*, *Samfiră*, *Sarră*, *Slavnă*, *Soră*, *Stană*, *Staniţă*, *Uliană*, *Varvară*, *Vasilisă*.

Din categoria numelor în *-ia*, numai *Maria* apare în forma *Marie* (никоарѫ и марїе, мати его и подрѹжїе его марїе „Nicoară şi Marie, mama lui şi soţia lui, Marie") şi *Mărie*. Subliniem că aproape toate numele menţionate aici cunosc în acest pomelnic şi varianta cu *-a*: *Anna*, *Anghelina*, *Călina* etc.

Scris la peste un secol şi jumătate după cel al Mănăstirii Bistriţa, Pomelnicul de la Bisericani, cu un inventar onomastic la fel de bogat, nu ne oferă decît un singur exemplu de acest tip : alături de долка, varianta долкѫ [10].

Formele nearticulate se află în raport de variaţie liberă cu cele articulate. Cu excepţia antroponimelor în *-aie* (tipul *Vlădae*, *Sorae)*, predominante faţă de formele în *-aia*, şi a prenumelui *Mărie*, care în Moldova concurează pe *Maria*, celelalte nume, sub raport numeric, sînt mai puţin frecvente faţă de cele articulate.

Documentele în care acest fenomen lingvistic românesc este atestat sînt atît din Moldova, cît şi din Ţara Românească. Unii pisari vădesc predilecţie pentru formele nearticulate, notînd, probabil, numele aşa cum erau ele „dictate" de către cei cărora li se emitea actul. În documentul scris de Alexa (1495, ian. 17) sînt menţionate antroponimele *Mariţă*, *Mălină*, *Luşcă*. Tot el scrie *Drăgălină* (1495, sau 1496), *Dolcă* (1495, ian. 22), *Măgdălină* (1495, mart. 13 şi mart. 15). Ion Popovici, pisarul documentului din 1502, mart. 13, menţionează prenumele *Drăgălină* şi *Drăguţă*, iar în cel din mart. 14 — *Ileană*. Documentul din 1521, iun. 3, scris de Dumitru Popovici, inserează pe *Mărie*, *Măgdălină*, *Negrită*, *Sorae* [11]. Interesant din acest punct de vedere este actul particular de danie pentru Mănăstirea Snagov din 1565, aug. 31, scris de un cleric: „Şi eu popa Mămuie, am scris acestea cu scrierea mîinii mele, în scaunul care se chiamă Brăila", act ce menţionează pe *Slavnă*, *Sorcă*, *Vlădae*.

Sîntem de părere că atestarea antroponimelor feminine nearticulate în actele istorice reprezintă o reflectare directă a unui fenomen de limbă în uzul vorbitorilor din secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Presupunem că acest fenomen a fost puternic din moment ce, împotriva rezistenţei unui sistem etimologic care impunea terminaţia *-a* la toate numele feminine, el învinge normele unei limbi scrise, care nu permitea în asemenea situaţii *-ă* final.

Faptele semnalate de noi, adăugate la cele cunoscute din graiurile populare contemporane, vor servi, credem, la o mai bună cunoaştere a unui interesant aspect din domeniul onomasticii şi gramaticii limbii române.

---

[9] Cf. *Pomelnicul Mînăstirei Bistriţa*, publicat de Damian P. Bogdan, Bucureşti, 1941.
[10] Cf. Elena Linţa, *Pomelnicul de la Bisericani*, în „Romanoslavica", XIV, 1967, p. 423.
[11] Toate actele menţionate sînt din Moldova.

ABREVIERI

ASB	Arhivele Statului București.
BA	Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.
Bogdan	Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I—II, București, 1913—1914.
Cost., *Doc. Bogdan*	Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Bogdan voievod*, București, 1940.
Cost., *Doc. Șt.*	Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933.
Cost., *Ștefăniță*	Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Ștefăniță voievod*, Iași, 1943.
DIR	*Documente privind istoria României, A. Moldova* și *B. Țara Românească*, București, 1951—1954.
DRH	*Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I, II, București, 1975—1976; *B. Țara Românească* vol. I, II, III, XI, București, 1966—1975.

Ianuarie 1978

PARTICULARITĂȚI ALE ARTICOLULUI ÎN ONOMASTICA DIN COMUNA BÎRSANA (JUD. MARAMUREȘ)

DE

NUȚU ROȘCA

Particularitățile de limbă din antroponimia și toponimia comunei Bîrsana sînt numeroase, ele însumînd o mare parte din aspectele specifice graiului maramureșean. Printre acestea se numără și cele privitoare la articol și în primul rînd formele arhaice ale acestei părți de vorbire.

1. CONSERVAREA ARTICOLULUI PROCLITIC FEMININ LA GENITIV „i"

Articolul proclitic la genitiv, care însoțește sub diferitele lui forme *(ai, ei, ii, îi, i)* prenume feminine, a fost observat și studiat de mai mulți cercetători ai istoriei limbii române. Părerile lor cu privire la conservarea acestui articol vechi sînt diferite.

Timotei Cipariu a observat în textele vechi existența articolului pus înaintea numelui la genitiv și l-a amintit în *Principia de limba și de scriptura*. Cipariu credea însă că această formă de articol a existat numai într-o epocă mai îndepărtată a limbii române „pentru numele feminine cele vechi" și că avea o frecvență redusă, „de care usu numai prea pucine urme aflamu" [1]. Exemplele date de Cipariu „îi Sara" și „îi Tamara" sînt din *Palia de la Orăștie* (1581).

Alexandru Philippide a susținut că această formă de articol a existat în secolul al XVI-lea și, la fel ca Cipariu, credea că exemplele sînt foarte rare : „Se găsesc ici, colea prin cărțile veac. XVI exemple ca niște vechi rămășițe de articol femeesc gen.-dat. singular" [2].

Și Ioan Bianu credea că articolul proclitic feminin de la genitiv a existat numai „în vechime" și că „a dispărut demult din limbă" [3].

I. Tanoviceanu a susținut că articolul feminin proclitic a existat în secolul al XVI-lea, că „se găsește totuși foarte des prin documentele veacului al XVII-lea și chiar al XVIII-lea", dar cu următoarele delimitări : 1. numai în secolul al XVI-lea acest articol a existat și înaintea numelor proprii feminine ; 2. în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea articolul proclitic feminin nu mai exista înaintea numelor proprii feminine, ci numai „la cele femininizate" ; 3. articolul proclitic feminin „dispare către mijlocul secolului al XVIII-lea" [4].

---

[1] T. Cipariu, *Principia de limba și de scriptura*, ed. a II-a, Blaj, 1866, p. 134.

[2] Al. Philippide, *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1888, p. 67—68.

[3] I. Bianu, *Articolul prepus ei la numele proprii*, în „Arhiva", Iași, anul III, 1892, p. 228.

[4] I. Tanoviceanu, *Articolul antepus ei, ai, îi, i, la numele propriu feminine*, în „Arhiva", Iași, anul VIII, p. 329—344.

Chiar și Ovid Densusianu s-a referit la formele acestui articol numai din primele texte, dar a subliniat importanța lor pentru istoria declinării românești : „Aceste cazuri izolate de *lor, ei (ii)* proclitic sînt mărturii prețioase pentru istoria declinării și apar ca o vagă urmă a vechii flexiuni a substantivului în dacoromână " [5].

Alexandru Rosetti crede că articolul proclitic a fost puțin frecvent : „Procliza apare rareori la numele proprii feminine" [6].

Cercetătorii menționați pînă aici s-au bazat în studiile lor numai pe texte vechi, fără să ia în considerare graiurile.

Al. Procopovici a arătat că „asemenea genitive și dative cu articol antepus sînt chiar foarte frecvente în documentele moldovene începînd din jumătatea întîia a secolului al XVII-lea și pînă la începutul secolului al XVIII-lea (1636—1726) [7]. Deci Al. Procopovici, urmîndu-l pe Tanoviceanu, admite existența articolului proclitic în același timp — secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, cu delimitări precise : 1636—1726. Dar această delimitare o face numai cu privire la texte și, referindu-se la limba vorbită, la graiuri, menționează că „s-a păstrat pînă astăzi în Maramureș și auxiliarul genitivului prepozițional al pluralului *ad illi* sub forma de *ai* resp. *a i*" [8]. El și-a dat seama că studiul istoriei articolului din limba română nu poate fi suficient pe bază de documente. „O cercetare amănunțită a documentelor noastre vechi, a folclorului nostru și a tot materialului dialectal în direcția aceasta ar lămuri în mod definitiv istoria formelor acestora" [9].

Nicolae Drăganu, cercetînd texte din diverse regiuni — Rîmnicu-Sărat, Prahova, Someș —, a arătat că „fenomenul este mai întins", iar privitor la folosirea în timp a acestei forme a adus exemple, mai ales din registrele stării civile din Zagra, din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea [10].

Tache Papahagi prezintă cîteva exemple de articol proclitic arhaic din Munții Apuseni, arătînd că, pe lîngă documente, el „s-a păstrat în graiul moților" [11]. Tot Papahagi mai înregistrează șapte exemple și din Maramureș în lucrarea sa *Graiul și folclorul Maramureșului (a i Florică*, p. LXXI și 136 ; *mama i Surae*, p. LXXI și 138 ; *i Docă*, p. LXXI și 137 ; *Anuță a i Parasca*, p. LXXI ; *Budnaru Ion a i Mari*, p. LXXI ; *Dealu i Bersî*, p. 202 și 204 ; *Valea i Scradi*, p. 202 și 204). Papahagi precizează că „genitiv-dativul singular feminin al substantivelor proprii apare cu terminațiunea prepusă" [12], dar credea că „această construcție apare din ce în ce mai rar" [13].

Constantin Lacea a consemnat faptul că articolele proclitice feminine se află mai ales în toponimie, unde „sînt pietrificate și păstrate în grai pînă astăzi" [14].

---

[5] O. Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1961, p. 113.

[6] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, (București), 1968, p. 538.

[7] Al. Procopovici, *Ille ca articol antepus*, în „Revista filologică", Cernăuți, 1927—1929, p. 249—267.

[8] *Ibidem*.

[9] Al. Procopovici, *loc. cit.*

[10] N. Drăganu, *Formele de dativ cu ală și al antepus în dacoromână*, în „Revista filologică", Cernăuți, 1927—1929, p. 308—314.

[11] T. Papahagi, *Cercetări în Munții Apuseni*, în „Grai și suflet", II, 1925—1926, p. 52.

[12] T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925, p. LXXI.

[13] T. Papahagi, *loc. cit.*

[14] C. Lacea, *Cuvinte feminine formate cu articol prepozitiv*, în „Dacoromania", III, 1923, p. 798.

★

Articolul proclitic feminin la genitiv s-a păstrat bine în graiul Maramureșului, dar mai ales în onomastică.

Articolul proclitic feminin la genitiv se păstrează sub forma *i*. Acest *i* este însă astăzi semivocalic și formează silabă împreună cu vocala de la sfîrșitul prenumelui sau al altui element care se află înaintea lui (de aceea l-am notat întotdeauna cu cratimă): *Alexa-i Pălăguțî, Danielu-i Aṅii lu Pătrovai, Grigore-a-i Aṅii Iurî, Ionu-i Dochii lu Dumṅitru, Ionu-i Crăiesî, Mṅihaiu-i Mării Vălenănčî, Nelu-i Mării Čobanului, Nuțu-i Aṅișchii Pint'ii, Pătru-i Anuțî d'e la Părău.*

Acest arhaism se găsește și în toponimie: *Costa-i Trest'ii, Dosu-i Boii, Dosu-i Bradovii, Dosu-i Brezaii, Dosu-i Cărbovii, Fața-i Custurii, Fața-i Dumbrăziții, Fața-i Măgurii, Gura-i Bradovii, Gura-i Strîmbii, Gura-i Trest'ii, Valea-i Humiṅii, Valea-i Trest'ii, Valea-i Vraṅițî.* Articolul proclitic feminin se află în 59 de toponime dintre cele 525 cîte am înregistrat în comuna Bîrsana, avînd o mare frecvență și în antroponimie, la supranume. Numai în supranumele masculine purtate de persoanele cu prenumele *Gheorghe* se întîlnește de 24 de ori: *D'ord'-a-i Aṅii lu Pătrovai, D'ord'-a-i Bologoii d'in Văleṅ, D'ord'-a-i Čolbăṅesî, D'ord'-a-i Dochii Gagî, D'ord'-a-i Greluṣoii, D'ord'-a-i Hubăroii, D'ord'-a lu D'ord'-a-i Anuțî, D'ord'-a lu D'ord'-a lu Tod'eru-i Lupii, D'ord'-a lu D'ord'-a lu Vasali-a-i Feroii, D'ord'-a lu Grigore-a-i Anuțî Iurî, D'ord'-a lu Ionu-i Aṅișchii Pint'ii, D'ord'-a lu Ionu-i Vîrvarii Racului, D'ord'-a lu Mṅihaiu-i Aṅii Bughii, D'ord'-a lu Vasali-a-i Feroii, D'ord'-a lu Vasali-a lu Vasali-a-i Feroii, D'ord'-a-i Mării Anuțî Iurî, D'ord'-a-i Mării lu Gulin, D'ord'-a-i Mării Roșchii, D'ord'-a-i Mărișchii lu Verd'eș, D'ord'-a-i Pălăguțî-i Axăṅii, D'ord'-a-i Sichii.* În cele 2 462 de supranume masculine de care dispunem articolul în discuție se află de 380 de ori. O frecvență la fel de mare are și în rîndul supranumelor feminine.

Articolul proclitic feminin la genitiv unește două elemente care intră în formarea supranumelor sau a toponimelor și, totodată, arată apartenența elementului de dinaintea lui la elementul care-l urmează. Astfel, el leagă:

1. două prenume: *D'ord'-a-i Sichii, Grigore-a-i Anuțî Iurî, Ionu-i Dochii Ileṅii Borchii, Vasali-a-i Anuțî lu N'icoară, Vasali-a-i Anuțî-i Păraschii*;

2. un prenume și un supranume simplu: *D'ord'-a lu Vasali-a-i Fereoii, Ionu-i Crăiesî, Pătru-i Bărsănoii, Pătru-i Čolbăṅesî, Pătru lu D'ord'-a-i Hubăroii*;

3. un prenume și un hipocoristic: *Nuțu Ionii lu D'ord'-a-i Anuțî, Pătru-i Mărișcuțî, Pătru-i Pălăguțî Ončî, Șandoru lu Vasali-a lu Mṅihaiu-i Docuțî*;

4. un substitut al unui prenume și un prenume: *Gîṅerele-i Anuțî Demii*;

5. un substitut al unui prenume și un supranume simplu: *Gîṅerele-i Gîzoii*;

6. două elemente toponimice: *Costa-i Trest'ii, Fața-i Pt'etrii, Șăsu-i Custurii, Tău-i Bradovii, Valea-i Dumbrăziții*;

7. un element toponimic și unul antroponimic care formează împreună un toponim: *Groapa-i Mătășoii, La Čuroiu-i Dolhii, Valea-i Mṅijločîii.*

Ca urmare a influenței limbii literare, se observă că generațiile tinere din comuna Bîrsana întrebuințează mai puțin decît cele vîrstnice forma arhaică a articolului.

2. POZIȚIA ARTICOLULUI MASCULIN „*LUI*" LA GENITIV

La unele nume și prenume care servesc drept elemente componente ale supranumelor articolul masculin *lui* la genitiv este proclitic, ca și în limba literară, dar sub forma veche *lu*: *Adrianu lu D'ord'-a lu Sîdău, Aurelu lu Ionu lu Bat'in, Costantinu lu Bărsănuc, Danu lu Ionu lu Pătru lu Dan, Dumńitru lu Vasalia lu Silip.*

La foarte multe nume însă articolul masculin *lui* este enclitic, ca și în limba veche. Interesant este faptul că această formă nu se întîlnește numai la numele a căror proveniență de la substantive comune este evidentă, cum sînt: *Dumńitru Ilișchii Sufletului, Dumńitru Morarului, D'ord'-a Bd'irăuașului, D'ord'-a Cucului, Mńihaiu Crăiuțului*, ci și la numele și prenumele consacrate, ale căror proveniență și sensuri inițiale nu mai sînt cunoscute de masa subiecților vorbitori: *Costantinu Hrițului, D'ord'-a Pecului, Ionu Cujńerului, Ionu lu Ionu Feriului, Ionu lu Ionu Tincului, Ionu Onucului, Pătru Șpuhului, St'efanu lu Ionu Nuțului.*

Există însă și nume care, cu toate că provin de la anumite substantive comune, sînt articulate proclitic: *D'ord'-a Iońii lu Pit'ic, Ionu lu D'ord'-a lu Plăieșuc, Ionu lu Morăreț, Vasali-a lu Dohotar.*

3. ARTICOLUL ENCLITIC

Semiarticularea elementelor antroponimice. Privitor la semiarticularea numelor și a prenumelor masculine s-au adus cîteva contribuții valoroase, de care trebuie să ținem seama.

Margareta Ștefănescu a adunat o serie de nume de persoane din documentele româno-slave din secolele al XIV-lea și al XV-lea și a constatat că cele mai multe nume sînt articulate „complect" cu *-ul* și că „sub toate aspectele și în toate funcțiile cazuale apar concomitent, în aceleași condiții, însă și cu articularea înjumătățită, prin care înțeleg lipsa lui *-l*, dar pronunțarea cu *-u*, și sub formă nearticulată" [15]. Deci, după Margareta Ștefănescu, *-u* final de la numele proprii masculine este o urmă a formei articulate complet.

Fenomenul semiarticulării antroponimelor a fost observat și de Ștefan Pașca în antroponimia din Țara Oltului, dar, ținînd seamă de anumite trăsături, el i-a dat o altă interpretare. Pașca menționează că „numele trunchiate rămase de o silabă ... au nevoie de o întărire — care se constată și în alte limbi — și limba română, în cazul formelor terminate în consoană, recurge la adăugarea lui *-u*(final), care e o urmă a articolului hotărît, obișnuit altădată în pronunțarea numelor personale. Acest *-u*

[15] M. Ștefănescu, *Urme de limbă românească în documentele româno-slave (moldo și vlaho-slave) din secolele XIV și XV*, în *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu*, Iași, 1931, p. 617.

final se adaugă la sfîrşitul tuturor oxitonelor de două sau chiar de mai multe silabe" [16].

Fie că este vorba de un *-u* conservat sau de unul adăugat, semiarticularea prenumelor masculine cu *-u* este frecventă în antroponimia comunei Bîrsana. Dar, faţă de cele menţionate de Ştefan Paşca, trebuie să precizăm că fenomenul este mult mai complex. Astfel, există o serie de nume care nu sînt articulate în sistemul oficial, dar în formele lor populare au *-u*, iar faţă de cele arătate de Paşca în legătură cu numele trunchiate, aici *-u* se adaugă la prenumele întregi. La fel, îl întîlnim nu numai la sfîrşitul oxitonelor, ci şi la sfîrşitul prenumelor care nu au accentul pe ultima silabă şi nu numai cele terminate în consoană sînt articulate, ci şi cele terminate în vocală. Prenumele masculine terminate în vocală nu sînt articulate cu *-u*, ci cu articolul *-a*, care s-a desprins din articolul genitival masculin *al*. De aceea ele vor fi prezentate separat:

1. Nume nearticulate în sistemul oficial: *Alb, Bodnar, Bud, Danci, Dudaş, Glodean, Măran, Moldovan, Muntean, Pătrovan, Popan, Rocnean, Vişovan*, dar articulate în forma populară: *Albu, Bugnaru, Budu, Dancu, Dudaşu, Glod'anu, Măranu, Moldovanu, Munt'anu, Popanu, Rogńanu, D'işăuanu*.

2. Articularea prenumelor întregi: *Adrianu lu D'ord'-a lu Sîdău, Andraşu lu Pătcaş, Aurelu lu Ionu lu Bat'in, Costantinu Bologhii, Emilu lu Vasali-a Luchii, Mńiculaiu lu Îndrei, Mńihaiu Luchii*.

3. Oxitone + *-u*: *Costantinu Hriţului, Neluţu lu Vasali-a Ileńii Ursului, Iońelu Paşcului, Iulianu lu Cora, Mńihaiu Crăiuţului, Sîmńionu lu Pătcaş, Trăianu lu Panfin*.

4. Articularea prenumelor care nu au accentul pe ultima silabă: *Dragoşu lu Vasalia lu Tod'eru Radului, Gaboru lu Ionu lu D'ord'-a Bonci, Iacobu lu D'ord'-a T'irî, Şandoru Sfatului, Tod'eru Bugnarului, Victoru lu Ionu lu Dumńitru*.

5. Prenume terminate în consoană + *-u*: *Aurelu lu Soţchi, Costantinu lu Bărsănuc, Danu lu Ionu lu Pătru lu Dan, Dănuţu lu Marin, Iacobu lu Micu, Ionu Balii, Şandoru Corî, Şt'efanu lu Griguţ*.

6. Prenumele care provin de la substantive comune l-au pierdut pe *-l*, rămînînd semiarticulate cu *-u*: *Crîsnicul>Cîrzńicu, Diacul>D'iacu, Domnul Bologa>Domnu Bologa, Rusul de la Irina lui Pop>Rusu d'e la Ierina lu Pop*.

4. ARTICULAREA UNOR PRENUME MASCULINE CU ARTICOLUL „-a"

În formarea supranumelor se simte nevoia unei coeziuni a tuturor elementelor care le compun. Această unitate se realizează şi prin articulare. Toate elementele care precedă ultimul element dintr-un supranume au articol enclitic, ultimul însă poate avea articol proclitic. Prenumele masculine care nu sînt articulate primesc articolul *-a*. Acest *-a* provine din articolul genitival masculin *al*, din care *-l* a dispărut, iar *a* s-a adăugat

[16] Şt. Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936, p. 129.

prenumelui anterior, formînd ultima silabă a acestuia : *Găvril-**a** lu Nuțu, D'ord'-**a** Cucului, Grigore-**a** lu Grigore-**a** lu Sîdău, Ili-**a** lu Ili-**a** lu Mat'ei, Vasali-**a** lu Vasali-**a**-i Crăiesî.*

5. ARTICULAREA DUBLĂ LA GENITIV

Toate elementele care sînt însoțite de articolul proclitic feminin la genitiv sînt articulate și cu articolul enclitic ; astfel, aceste elemente apar în antroponimie și toponimie dublu articulate : *Ionu-i Aňii lu Pătrovai, Ionu-i Dochii lu Dumňitru, Ionu-i Botăgii, Ionu-i Florii, Vasali-a-i Aňii lu Bărsan, Vasali-a-i Dochii Stuparului, Vasali-a-i Mării Roșchii, Ćuroiu-i Dolhii, Dosu-i Măgurii, Gura-i Bradovii, Fața-i Trest'ii, Valea-i Boii, Valea-i Humiňii.*

Studiile de istorie a limbii și de dialectologie n-au epuizat încă toate problemele referitoare la articol pentru că nu au cuprins toate sectoarele limbii ; or, unele forme arhaice de articol s-au conservat tocmai în aceste compartimente care au rămas necercetate.

În onomastica din comuna Bîrsana, articolul proclitic feminin la genitiv s-a păstrat pînă astăzi și se menține încă. Una din manifestările sale o reprezintă toponimia și sistemul popular de denominație personală.

Ianuarie 1978

Școala generală nr. 2
Sighetu Marmației

O PROBLEMĂ DE SINTAXĂ ÎN TOPONIMIE

DE

ELENA ŞODOLESCU

Toponimia este considerată, pe bună dreptate, ca păstrătoare a unor forme vechi de limbă. În multe studii de specialitate s-au pus în evidenţă elemente ale limbii române care, după cum s-a demonstrat, nu se mai găsesc astăzi în limba vorbită. Există două sectoare ale limbii în care nu se poate spune cu siguranţă dacă avem sau nu de-a face cu un arhaism păstrat numai în toponimie :

a) domeniul lexicului, unde, din păcate, nici pînă în prezent nu avem o descriere a vocabularului dialectal. Lucrările publicate sînt puţine şi limitate atît ca tematică, cît şi ca teritoriu ;

b) domeniul sintaxei, care lasă, în general, calea deschisă oricărei interpretări pentru îmbinări care nu se încadrează în modelele sintactice actuale ale limbii române.

Ne vom opri sumar asupra unui astfel de model care, după părerea noastră, nu a fost examinat cu toată atenţia, şi anume din punctul de vedere al toponimiei, nu al limbii comune. Este vorba de structura **substantiv+substantiv nume de persoană de genul masculin articulat enclitic:** *Valea Marcului*, *Valea Stanciului* etc., care, evident, sînt forme mai vechi, astăzi rar folosite. Exemplele citate mai sus circulă şi în îmbinări cu determinare proclitică : *Valea lui Marcu*, *Valea lui Stanciu*.

Întrebarea care se pune este dacă, în toate cazurile, antroponimul în cazul genitiv este sau nu antroponim : dacă este antroponim, atunci forma este arhaică şi păstrarea ei presupune o acţiune a altor modele.

Academicianul Iorgu Iordan a explicat fenomenul păstrării acestor arhaisme ca un rezultat al analogiei, ceea ce este adevărat în cazul în care termenul al doilea este un antroponim [1].

Ce se întîmplă însă în cazul în care termenul al doilea nu este antroponim ? Chiar teoretic se poate demonstra posibilitatea ca într-un mare număr de cazuri să nu avem de-a face cu un antroponim [2]. Genitivul arată, în astfel de construcţii, posesiunea sau apartenenţa fie la o persoană, fie la un nume de loc. În caz că termenul al doilea este nume de loc, nu mai avem de-a face cu o construcţie arhaică.

Se pot aduce foarte multe exemple care să probeze că termenul al doilea este un toponim, întrucît pe teritoriul ţării noastre sînt foarte multe nume de sate formate de la antroponime fără nici o schimbare. Citez după Indicatorul din 1896 [3] un număr mic de cazuri din cîteva judeţe :

Mehedinţi: *Magheru*, *Mormanu*, *Jitianu*, *Dudaşu*, *Viaşu*, *Bărboiu*, *Manu*.
Dolj: *Baicanu*, *Obedinu*, *Bojinu*, *Nistoiu*, *Radovanu*, *Damianu*, *Belcinu*,

---

[1] Cf. Iorgu Iordan, *Toponimia Românească*, Bucureşti, 1963, p. 487—488.
[2] Cf. Gh. Bolocan, *Nume de locuri compuse*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 6, p. 623—624.
[3] *Indicator al comunelor urbane şi rurale din regatul Romaniei*, Bucureşti, 1896.

Băranu, Novacu, Floranu, Ştefănelu, Milovanu.
Vîlcea: *Bonciu, Dianu, Bădiţoiu, Tetoiu, Butanu.*
Bacău: *Coman, Traian, Motocu, Codreanu.*
Brăila: *Spînu, Dudescu, Jugureanu, Băndoiu, Vameşu, Nazîru, Osmanu, Sihleanu, Mareş, Mortu, Sasu.*
Buzău: *Roşcoiu, Bontu, Boroianu, Izvoranu, Cojanu, Botanu.*
Făleiu: *Manţu, Cantemir, Voinescu, Petcu.*
Ilfov: *Gagu, Dascălu, Vitanu, Zoicaru, Sulimanu, Tînganu, Şoldanu, Şeinoiu, Bălanu, Gologanu, Manciu, Jăianu, Radovanu, Clinciu, Drăgănescu, Varlam, Asan, Filipescu* (de două ori), *Otetelişanu, Ordoreanu, Nefliu, Butimanu, Creţu* etc.
Prahova: *Bărăitaru, Potigrafu, Răctivanu, Băicoiu, Cotoiu, Ogretinu, Colceagu, Slavu, Sfăcaru.*
Teleorman: *Bragadiru, Dorobanţu, Nanovu, Năsturelu, Traian.*
Vlaşca: *Dadilovu, Branu, Cioflecu, Naipu, Şelaru, Butanu, Cantemir, Chiriacu* şi *Pitaru* etc...

În lista foarte sumară de mai sus sînt incluse nume de sate formate din nume de persoană terminate în *-escu, -eanu, -u* şi în consoane. Indiferent de finalul acestor nume în îmbinări cu apelative, de pildă, *dealul, valea, drumul, calea, coasta (Dealul Novacului, Branului, Boroianului, Manţului, Voinescului* etc.), se mai poate oare vorbi de un arhaism? Îmbinarea unui astfel de apelativ cu un toponim masculin în genitiv singular articulat enclitic se face după regulile curente ale limbii române actuale: *Drumul Giurgiului, Faţa Maglavitului* etc. Greutatea mare constă în a determina cînd cel de-al doilea termen este un toponim sau un antroponim. Dacă în *Valea Ştefanului* termenul al doilea ar fi antroponim, construcţia ar fi arhaică; cum însă este toponim (nume de apă), evident, nu avem de-a face cu un arhaism. Dificultăţi mari apar cînd trebuie să se determine natura termenului al doilea, atunci cînd acesta nu este nume de sat sau de apă. Logica îmbinărilor [4] ne ajută numai parţial. În compusele *Fundul* Armeanului, *Cracul* Bonciului, *Botu* Berindeiului etc., termenul al doilea este evident un toponim.

Există un fenomen de atracţie în îmbinările de acest tip sau unul de respingere prezent atît la nivelul toponimiei, cît şi la nivelul limbii comune: *Casa Giurgiului* poate fi interpretat numai ca proprietatea unui oarecare *Giurgiu*, în schimb *primăria Giurgiului* este, evident, altceva. Tot aşa şi în toponimie: *Chinga Bărcanului* este o îmbinare arhaică cu nume de persoană, iar *Faţa Bărcanului* o îmbinare normală pentru limba actuală: **substantiv + toponim.**

Prin urmare, în afară de datele concrete despre termenul al doilea, care sînt, de cele mai multe ori edificatoare, analiza fenomenelor de atracţie şi respingere logică între termenii unei îmbinări ne oferă posibilitatea de a determina cu ce fel de îmbinare avem a face.

---

[4] Cf. Gh. Bolocan, *art. cit.*, p. 623; idem, *Toponime compuse: modele cu prepoziţii*, în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 92.

BIBLIOGRAFIA LUCRĂRILOR DE ONOMASTICĂ APĂRUTE ÎN ROMÂNIA — 1975 — 1977*

DE

MARIUS SALA

Această bibliografie a fost întocmită cu ocazia celui de-al XII-lea Congres internațional de științe onomastice de la Cracovia și continuă bibliografia publicată în urmă cu trei ani (vezi LR, XXIV, 1975, 3, p. 267—275).

Structura bibliografiei este identică cu cea a bibliografiei citate mai sus, care urmează îndeaproape bibliografia publicată anual în *Onoma* (Louvain, Belgia).

01. *BIBLIOGRAFII, BIOBIBLIOGRAFII*

01.73.10 Bărboi, C., Ovid Densusianu și toponimia românească, în *La împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Ovid Densusianu. Omul și opera*, Deva, 1973, p. 186.

01.74.05 Macrea, D.,. Emil Petrovici — In memoriam, în *LL* III (1974), p. 592—596.

01.74.06 M. F., Recenzie: I. Iordan, Titluri și lucrări (01.74.02), în *Forum* XVI (1974), nr. 11, p. 91.

01.75.01 Popa, E.—Dănăilă, I., Bibliografia românească de lingvistică *(BRL*, 17, 1974), în *LR* XXIV (1975), p. 349—434.

01.75.02 Sala, M., Bibliografia lucrărilor de onomastică apărute în România — 1970—1974, în *LR* XXIV (1975), p. 267—275.

01.75.03 Vasiliu, G., Bibliografia lucrărilor lui Ștefan Pașca, în *CL* XXI (1976), p. 145—151.

01.76.01 Popa, E. — Dănăilă, I., Bibliografia românească de lingvistică *(BRL*, 18, 1975), în *LR* XXV (1976), p. 367—460.

01.76.02 Ivănescu, G., Activitatea lingvistică a lui Vasile Bogrea, în *AnL* XXIV (1976), p. 176—185.

01.77.01 Popa, E. — Dănăilă, I., Bibliografia românească de lingvistică *(BRL*, 19, 1976), în *LR* XXVI (1977), p. 369—478.

01.77.02 Iordan, I., Vasile Bogrea (1881—1926), în *CL* XXII (1977), p. 11—16.

02. *MISCELLANEA, VOLUME COLECTIVE*

02.75.01 Lucrările simpozionului de toponimie — București, iunie 1972, București, Institutul de geografie, 1975, 195 p.

02.76.01 Studii de onomastică, Cluj-Napoca, 1976, 285 p.

02.76.02 Graur, Al., Recenzie: Studii de onomastică (02.76.01), în *RLit.* IX (1976), nr. 53, p. 7.

---

* Și adaosuri la anii precedenți.

03. *DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI*

03.74.01 Vraciu, A., Al XI-lea Congres internațional de onomastică, în *AUI* XX (1974), p. 163—164.
03.76.01 I.H., Sesiunea științifică „Toponimie și istorie" (Tîrgoviște, 8—9 noiembrie 1975), în *LL* (1976), p. 251—253.
03.76.02 Ionescu, C., Sesiunea națională de toponimie — Tîrgoviște, 8—9 XI 1975, în *LR* XXV (1976), p. 323—324.
03.76.03 Penișoară, I., Cerc științific de onomastică, în *Forum* XVIII (1976), p. 52.
03.76.04 Roșianu, I., A IV-a consfătuire națională de onomastică, în *LR* XXV (1976), p. 627—629.
03.76.05 Vasiliu, G., Consfătuirea de onomastică, în *CL* XXI (1976), p. 129—132.
03.76.06 Bârsan A., Congresul internațional de onomastică de la Berna, în *SCG* XXIII (1976), p. 112—113.
03.77.01 Ionescu, C., Simpozionul de toponimie și Consfătuirea anuală de onomastică — București, 9 decembrie 1976, în *LR* XXVI (1977), p. 206—209.
03.77.02 Penișoară, I., Simpozionul de toponimie și Consfătuirea anuală de onomastică, în *LL* (1977), p. 529—531.
03.77.03 Simpozionul de toponimie și Consfătuirea anuală de onomastică (București, 9 decembrie 1976), în *SCL* XXVII (1977), 2, p. 228.

04. *ETIMOLOGII, SURSE DE MATERIAL, TOPONIMIE*

04.70.22 Moldoveanu, G., Din toponimia comunei Răcoasa, județul Vîlcea, în *LȘt.* Galați IV (1970), p. 341—350.
04.70.23 Țurlan, V., Din terminologia entopică legată de pescuit (II), în *LȘt.* Galați IV (1970), p. 329—340.
04.73.22 Dragu, G., Toponimie geografică I, București, 1973, 228 p.
04.73.23 Ioniță, V., Nume topice din Reșița, în *Banatica* III (1973), p. 416—421.
04.73.24 Popescu, R. Sp., Din antroponimia Gorjului de nord, în *LȘt.* Oradea VII (1973), p. 21—30.
04.73.25 Sanie, L., Onomastica orientală din Dacia romană I, în *Dacia* XIV (1970), p. 233—241; II *Acta Musei Napocensis* X (1973), p. 151—170.
04.73.26 Tufescu, V., Recenzie: G. Dragu, Toponimie geografică (04. 73.22), în *Terra* VI (1974), p. 115—116.
04.74.07 Conea, I., Graiul unor nume geografice din Valea Dunării românești, în *SCG* XXI (1974), p. 137—148.
04.74.08 Guyonnarc'h, Chr.-J., Inventaire antique des toponymes celtiques continenteaux en Noviodumum, în *Apulum* XII (1974), p. 75—86.
04.74.09 Iordan, I., Formations hybrides dans la toponymie roumaine, în *Etudes romanes* I, (1974), p. 101—104.
04.74.10 Iordan, I., — Giștescu, P. — Oancea, I., Indicatorul localităților din România, București, 1974, 276 p.
04.74.11 Janitsek, J., Miklósvár és Köpec helyenevei, în *NyIK* XVIII (1974), p. 149—160.
04.74.12 Nedelcu, E., Cu privire la semnificația și aria teritorială a termenului geografic popular și numelui propriu *mușcel-Mușcel* în județul Argeș, în *SCG* XXI (1974), p. 149—153.
04.74.13 Oros, M., Recenzie: A. Graur, Nume de locuri (04.72.08), în *StUBB* XIX (1974), p. 149—151.
04.74.14 Diaconu, P., Recenzie: A. Graur, Nume de locuri (04.72.08), în *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* XXV (1974), p. 154—157.
04.74.15 Dominte, C., Recenzie: A. Graur, Nume de locuri (04.72.08), în *SCL* XXV (1974), p. 619—622.
04.75.01 Aricescu, A., Contributions épigraphiques à l'identification de quelques toponymes de Scythia Minor, în *Revue roumaine d'histoire* XIV (1975), p. 693—700.
04.75.02 Boldur, A. V., Originea numelui *Moldova* (o ipoteză nouă), în *Revista de istorie* XXVIII (1975), p. 935—940.
04.75.03 Boldur, A.V., *Țara Bîrlad*, numele și unele momente din istoria ei, în *Revista Arhivelor* LII (1975), p. 429—436.

04.75.04 Bugă, D., Sensul termenului ,,plai'' la populația satelor Olteniei subcarpatice, în *LST*(1975), p. 77—82.
04.75.05 Cioculescu, Ș., Bucureștiul sau Bucureștii, în *Flacăra* XXIX (1975), nr. 51—52, p. 49.
04.75.06 Florea, V., Cum au luat naștere numele de ape românești, în *LST*(1975), p. 69—76.
04.75.07 Homorodean, M., Nume de locuri de pe valea Riului Grădiștii (jud. Hunedoara), în *StUBB* XX (1975), p. 52—56.
04.75.08 Homorodean, M., Toponime de pe Riu Grădiștii (jud. Hunedoara), în *CL* XX (1975), p. 131—136.
04.75.09 Ioniță, V., Mărturii de viață pastorală în toponimia Banatului, în *SCEIC* (1975), p. 263—274.
04.75.10 Janitsek, J., Barót és Olasztelek helynevei, în *NyIK* XIX (1975), p. 94—104.
04.75.11 Koço, B., A propos de l'extension du nom *Arbanon* à l'époque byzantine, în *Actes du XIVe Congrès International des Etudes Byzantines, Bucarest, 6—17 septembre 1971* II, București, 1975, p. 307—313.
04.75.12 Lobiuc, I., Interacțiuni româno-hutule în toponimia rîului Moldovița, în *LST*(1975), p. 161—176.
04.75.13 Loșonți, D., Contribuții toponimico-etimologice, în *LR* XXIV (1975), p. 239—256.
04.75.14 Maciu, V., Semnificația denumirii satelor istorice române, în *Revista de istorie* XXVII (1975), p. 1301—1332.
04.75.15 Maciu, V., *Țara Românească* — istoria unui nume al întregului teritoriu locuit de români, în *Magazin istoric* IX (1975), nr. 12, p. 1—3, 36.
04.75.16 Maniu Osof, A., Etimologii onomastice : *Orlat*, în *Transilvania* IV (1975), nr. 3, p. 51.
04.75.17 Moldoveanu, G., Structuri ale toponimelor din bazinul Milcovului, în *LST*(1975), p. 93—112.
04.75.18 Moldoveanu, G., Toponimie din bazinul Milcovului, în *LR* XXIV (1975), p. 249—259.
04.75.19 Motomancea, A., Premise la o cercetare a zonei etnografice Băuțar-Marga (Caraș-Severin), în *SCEIC* (1975), p. 275—286.
04.75.20 Nestorescu, V., Despre originea unor toponime bulgărești în- ещеа (- нщен), în *LR* XXIV (1975), p. 261—262.
04.75.21 Oancea, D., La toponimia romena e le piante, în *Revue Roumaine de géologie, géophysique et géographie* XIX (1975), p. 223—229.
04.75.22 Obreja, A., Cîteva toponime rare din cuprinsul podișului moldovenesc, în *LST*(1975), p. 59—68.
04.75.23 Pătruț, I., Toponimicul *Zagra*, în *SCL* XX (1975), p. 411—413.
04.75.24 Petrovan, I., Numele topic ,,Sighetu(l) Marmației'', în *LST* (1975), p. 113—119.
04.75.25 Popescu, R. Sp., Note de toponimie transilvăneană, în *LR* XXIV (1975), p. 263—266.
04.75.26 Rosetti, A., Istoria cuvintelor, în *SCL* XXVI (1975), 1, p. 61.
04.75.27 Suciu, E., Nume de familie românești de origine turcă, în *LR* XXIV (1975), p. 129—136.
04.75.28 Șpacovschi, A., O altă ipoteză, în *Ramuri* XII (1975), nr. 7, p. 8—9 [Etimologia *Craiova*].
04.75.29 Tibád, L., Egy falu (Farkaslaka) földrajki neveinek rendeszere (Rendszerezési kisérlet), în *NyIK* XIX (1975), p. 17—24.
04.75.30 Toma I., Despre vechea toponimie a Craiovei, în *Ramuri* XII (1975), nr. 7, p. 8.
04.75.31 Toma I., Stadiul actual al cercetărilor de toponimie românească, în *CF* II (1975), p. 50—86.
04.75.32 Vlad, S., Din toponimia comunei Lupșa (jud. Alba), în *CL* XX (1975), p. 153—161.
04.75.33 Vornicescu Severineanul, N., Originea românească a denumirii municipiului Craiova, în *Ramuri* XII(1975), nr. 10, p. 11.
04.75.34 Vornicescu Severineanul, N., Originea românească a denumirii municipiului Craiova și a arhiepiscopiei Craiova, în *MO* XVII (1975), p. 364—373
04.75.35 Vulcănescu, R., Toponimie mitică românească, în *LST*(1975), p. 177—199.
04.76.01 Gămulescu, D., Intérferences onomastiques roumaines-serbocroates, în *RESEE* XIV (1976), p. 121—129.
04.76.02 Gheție, I., *Moldova* — un cuvînt de origine gotică?, în *SCL* XXVII (1976), p. 307—309.
04.76.03 Groza, I., Termeni geografici populari în regiunile carstificabile din România, în *SCG* XXIII (1976), p. 101—105.
04.76.04 Ioniță, V., Relicte lexicale în toponimia Banatului, în *SO*(1976), p. 208—221.
04.76.05 Ioniță, V., Note de toponimie bănățeană, în *SLLF* III (1976), p. 299—309.
04.76.06 Janitsek, E., Probleme de interferențe româno-ucrainene (Relații între macro- și microtoponimie), în *SO*(1976), p. 222—242.
04.76.07 Janitsek J., Bölon helynevei, în *NyIK* XX (1976), p. 192—197.

04.76.08 Loşonţi, D., Toponime şi apelative româneşti pentru noţiunea de „terasă, platou". I. *Pod* şi derivatele, în *CL* XXI (1976), p. 17—30, 199—234.
04.76.09 Mateescu, T., Sate dobrogene dispărute în secolul al XIX-lea, în *AnI* XIII (1976), p. 171—193.
04.76.10 Moise, I., Tendinţe în toponimie, în *Argeş* XI (1976), nr. 3, p. 6.
04.76.11 Muntean, V., *Baian-Ban-Banat*, în *Orizont* XXVII (1976), nr. 34, p. 6.
04.76.12 Neiescu, I., Nume de familie derivat cu sufixe în zona Porţilor de Fier, în *CL* XXI (1976), p. 31—37.
04.76.13 Oancea, D., Toponimia şi reprezentările cartografice, în *SCG* XXIII (1976), p. 11—18.
04.76.14 Oros, M.I., Note de hidronimie, în *SO*(1976), p. 243—248.
04.76.15 Pătruţ, I., Toponime formate din antroponime, în *SCL* XXI (1976), p. 17—19.
04.76.16 Pătruţ, I., Din nou despre toponime formate din antroponime, în *CL* XXI (1976), p. 39—44.
04.76.17 Răuţ, O., Originea toponimicului Timişoara şi a hidronimului Bega, în *SLLF* III (1976), p. 141—154.
04.76.18 Săteanu, C. — Homorodean, M., Cîmpuri semantice în sistemul denominativ al formelor de relief, în *SO*(1976), p. 17—37.
04.76.19 Sluşanschi, D., *Tisa-Timiş-Prahova*, în *StTrac* (1976), p. 151—165.
04.76.20 Stan, I.T., Toponime din comuna Sohodol (jud. Alba), în *SO* (1976), p. 249—266.
04.76.21 Sufleţel, R., Structura numelor de locuri din zona munţilor Cernei, în *SO*(1976), p. 267—282.
04.76.22 Szász, P., Gyergyócsomafalva helyenevei, în *NyIK* XX (1976), p. 85—91.
04.76.23 Tibád, L., Bogárfalva mai magyar helyenevei, în *NyIK* XX (1976), p. 91—92.
04.76.24 Tibád, L., Firtosveralja mai magyar helyenevei, în *NyIK* XX (1976), p. 197—199.
04.76.25 Zdrenghea, M., Numele de persoană, în *Scînteia* XLV (1976), nr. 10442, p. 5.
04.76.26 Seche, L., Recenzie: Iordan, I. — Giştescu, P.—Oancea, I., Indicatorul localităţilor din România (04.74.10), în *LR* XV (1976), p. 113—115.
04.76.27 Mihăescu, H., Recenzie: I. Duridanov, Die Hydronimie des Vardarssystems alsgeschichtsquelle, Köln-Wien, 1974, în *RESEE* XIV (1976), p. 559—560.
04.76.28 Mihăescu, H., Recenzie: E. Lafe, Toponime latino-romane në trualtín i shqipes, *Studime Filologjike* X (1973), în *RESEE* XIV (1976), p. 348.
04.77.01 Arvinte, V., Termenul *România* şi paternitatea *Cîntării României*, în *LR* XXVI (1977), p. 297—302.
04.77.02 Bîrsan, A. — Dragomirescu, S., Exonimele în nomenclatura geografică, în *SCG* XXIII (1977), p. 267—279.
04.77.03 Bolocan G., Nume de locuri compuse, în *SCL* XXVIII (1977), p. 621—629.
04.77.04 Bolocan G., Toponime compuse: substantiv + *de* + substantiv, în *LR* XXVI (1977), p. 533—539.
04.77.05 Bolocan G., Transferul de nume în toponimie, în *SCL* XXVIII (1977), p. 171—180.
04.77.06 Bureţea, E.N., Consideraţii asupra hidronimiei din Vîlcea, în *LR* XXVI (1977), p. 541—553.
04.77.07 Dragu, G., Recenzie: E.M. Murzaev, Očerki toponimiki, Moskva, 1974, 381 p., în *SCG* XXIII (1977), p. 315—316.
04.77.08 Janitsek, E., Apelativul şi toponimul *obcină*, în *LR* XXVI (1977), p. 175—181.
04.77.09 Loşonţi, D., Numele de locuri din Bonţida, în *CL* XXII (1977), p. 63—72.
04.77.10 Pătruţ, I., Alte vechi toponime româneşti în Transilvania, în *CL* XXII (1977), p. 73—76.
04.77.11 Proca-Tepelea, Ofelia, Începuturile terminologiei geografice româneşti în primele lucrări şi manuale în limba română, în *SCG* XXIII (1977), p. 87—96.
04.77.12 Rosetti, Al., Istoria cuvintelor *(Moldova)*, în *SCL* XXVIII (1977), p. 445.
04.77.13 Strungaru, D., Un „toponimic compus *Vai-de-ei*" în secolul al XV-lea, în *SCL* XXVIII (1977), p. 87—98.
04.77.14 Ichim-Tomescu, D., Probleme ale subclasificării în toponimie, în *SCL* XXVIII (1977), p. 609—619.

05. *ETIMOLOGII, SURSE DE MATERIAL, ANTROPONIMIE*

05.71.12 Şara Varna, A., Aria de răspîndire a numelui de familie în Ţara Lăpuşului, în *BulŞt* Baia Mare III (1971), p. 91—101.
05.72.10 Moraru, E.C., Antroponimia satului Bîrsăteşti, în *BŞtS* (1972), p. 129—134.

05.72.11 Varna, A., Despre specificul local al sistemului de denominaţie cu prenume în Ţara Lăpuşului, în *BulŞt* Baia Mare IV (1972), p. 50—54.
05.74.08 Pantaki, J., A vezetéknév kialakulása a XVI. szávadvégi udvarhelyszéki adatok fényénel, în *NyIK* XVIII (1975), p. 7—18.
05.75.01 Csak, L., Bélfenyér jelenkori keresztnevei, în *NyIK* XIX (1975), p. 65—72.
05.75.02 Dumea, F., Observaţii asupra hipocoristicelor, în *BŞtS* (1975), p. 107—112.
05.75.03 Graur, A., Hipocoristice moderne, în *LR* XXIV (1975), p. 221—222.
05.75.04 Ionaşcu, A., Sur la prononciation de quelques noms propres, în *RRL* XX (1975), p. 361—362.
05.75.05 Ionescu, C., Mică enciclopedie onomastică, Bucureşti, 1975.
05.75.06 Ionescu, I., L'histoire d'un nom chrétien-byzantin *Emanuel Manole*, etc., în *Actes du XIVe Congrès International des Etudes Byzantines, Bucarest, 6—11 septembre 1971*, II, Bucureşti, 1975, p. 571—577.
05.75.07 Kelemen, B., Contributions à l'anthroponymie roumaine diachronique, în *RRL* XX (1975), p. 683.
05.75.08 Olteanu, T., Famil'nye imena v govorah dobrudzskih lipovan, în *RRL* XX (1975), p. 27—36.
05.75.09 Onu, L., Accident fonetic sau evoluţie normală? (În legătură cu numele de persoană *Racoviţă*), în *SCL* XXVI (1975), p. 535—538.
05.75.10 Pătruţ I., Relaţii onomastice slavo-române, în *CL* XX (1975), p. 137—151.
05.75.11 Vascenco, V., Nume de familie şi prenume ruseşti. Dicţionar invers. Russkije familij i ličenije imena. Obratnoj slovar', Bucureşti, 1975, 263 p.
05.75.12 Graur, Al., Recenzie: C. Ionescu, Mică enciclopedie onomastică (05.75.05), în *RLit.* VIII (1975), nr. 24, p. 8.
05.75.13 Moga, M., Recenzie: C. Ionescu, Mică enciclopedie onomastică (05.75.05), în *Contemporanul* XXI (1975), p. 10.
05.75.14 Vasiliu, G., Recenzie: C. Ionescu, Mică enciclopedie onomastică (05.75.05), în *CL* XX (1975), p. 223—224.
05.76.01 Arvinte, V., *Român, românesc, România.* Studiu filologic, în *Convorbiri literare* (1976), nr. 5, p. 2—3; nr. 6, p. 5, 10.
05.76.02 Andriescu, Al., Etnonimul *român* în cronicile ţărilor româneşti, în *Convorbiri literare* (1976), nr. 5, p. 1, 4.
05.76.03 Arvinte, V., Numele etnic român şi crearea denumirii statului naţional *România*, în *Cronica* XI (1976), nr. 22, p. 1,3; nr. 27, p. 4—5.
05.76.04 Bărboi, C., Antroponimia comunei Rucăr din jud. Argeş I, în *LR* XXV (1976), p. 609—626.
05.76.05 Bărboi, C., Onomastica comunei Rucăr, judeţul Argeş, Bucureşti, 1976, 26 p. (rezumatul tezei de doctorat).
05.76.06 Gămulescu, D., Anthroponymes roumains dans la Serbie Orientale, în *RRL* XXI (1976), p. 409—416.
05.76.07 Goga, N., Valori conotative ale antroponimelor la nivelul expresiei fonetice, în *SO* (1976), p. 3—16.
05.76.08 Goicu, V., Nume de familie din comuna Eftimie Murgu (jud. Caraş-Severin), în *SO* (1976), p. 118—126.
05.76.09 Ioniţă, V., Contribuţii la cercetarea onomasticii din localitatea Cilnic (judeţul Caraş-Severin). II. Antroponimia în *SLLF* III (1976), p. 69—86.
05.76.10 Keintzel-Schön, F., Die Siebenburgisch-sachsichen Familier namen, Köln-Wien, Böhlau Verlag, 1976, 373 p.
05.76.11 Mihoc, V., Recenzie: C. Ionescu, Mică enciclopedie onomastică (05.75.05), în *Mitropolia Ardealului* XXI (1976), p. 330—332.
05.76.12 Pătruţ, I., Relaţii slavo-române în antroponimie, în *SO* (1976), p. 143—150.
05.76.13 Poghirc, C., Numele şi caracterul vechii divinităţi supreme a geto-dacilor, în *Studia Indoeuropaea ad Dacoromanos pertinentia* I, Bucureşti, 1976, p. 27—34.
05.76.14 Şerban, G., *Caţavei*, în *LR* XXV (1976), p. 543—546.
05.76.15 Ungureanu, V., Antroponime în poezia populară românească, în *SO* (1976), p. 151—166.
05.76.16 Penişoară, I., Recenzie: C. Ionescu, Mică enciclopedie onomastică (05.75.05), în *Forum* XVIII (1976), nr. 11, p. 84—85.
05.77.01 Bărboi, C., Denominaţia personală actuală în comuna Rucăr, judeţul Argeş, în *SCL* XXVIII(1977), p. 287—403.
05.77.02 B. Gergely, P., Személynynév-magyárąsatok, în *NyIK* XXI (1977), p. 101—108.
05.77.03 Pătruţ, I., Antroponime româneşti formate cu sufixul *-l-*, în *SCL* XXVIII (1977), p. 631—638.

05.77.04 Tufescu, V., Nume populare pentru regiuni geografice din România, în *SCG* XXII (1977), p. 171—178.
05.77.05 Muntean, G., Recenzie : I. Guția, Storia del nome *Dracula* e altri paroli d'oggi, Roma, 1976, în *Revista de istorie și teorie literară* XXV (1976), p. 608—610.
05.77.06 Todoran, R., Recenzie : I. Guția, Storia del nome *Dracula*..., în *CL* XXII (1977), p. 116—117.

06. *ETIMOLOGII, SURSE DE MATERIAL, ALTE NUME*

06.76.08 Graur, A., Nume de animale, *RLit* IX (1976), nr. 1, p. 8.

07. *ORTOGRAFIE, TRANSCRIERE, PRONUNȚARE*

07.74.08 Roman, A., Recenzie : F. Sădeanu, Dicționar de pronunțare (07.74.04), în *Limbi moderne în școală* II (1974), p. 144.
07.75.01 Graur, A., Scrierea numelor de locuri în românește, în *LST*(1975), p. 5—9.
07.75.02 Mihăilescu, V., Toponimia și transcrierea numelor geografice vechi preocupări ale Societății Geografice Române, în *LST* (1975), p. 51—57.

08. *GRAMATICA, TEORIA NUMELUI*

08.75.01 Bolocan, G., Modele derivative în toponimie, în *LR* XXIV (1975), p. 187—196.
08.75.02 Florea, V., Raportul dintre înțelesul numelui de locuri și cel al numelor comune corespunzătoare, în *LR* XXIV (1975), p. 215—220.
08.75.03 Ichim-Tomescu, D., Opoziția de număr la numele proprii de persoane în limba română. Numele de familie, în *LR* XXIV (1975), p. 223—232.
08.75.04 Ichim-Tomescu, D., Sens și context la numele proprii, în *SCL* XXVI (1975), p. 239—246.
08.76.01 Florea, V., Sufixul în toponimie, în *SO* (1976), p. 184—207.
08.76.02 Funeriu, I., Numele proprii din punct de vedere prozodic, în *SO* (1976), p. 92—101.
08.76.03 B. Gergely, P., Încadrarea onomastică a supranumelor și poreclelor în sistemul morfologic al antroponimelor, în *SO* (1976) p. 102—117.
08.76.04 Ichim-Tomescu, D., Aspecte metodologice ale cercetării opoziției de număr la numele proprii, în *SCL* XXVII (1976), p. 469—477.
08.76.05 Ionescu, C., Observații asupra sistemului antroponimic românesc, în *LR* XXV (1976), p. 519—528.
08.76.06 Șerban, V., Flexiunea toponimelor compuse, în *Orizont* XXVII (1976), nr. 32, p. 7.
08.76.07 Vascenco, V., Sens diferențial, sens denotativ și sens conotativ, cu privire specială asupra onomasticii, în *SO* (1976), p. 60—81.
08.77.01 Bolocan G., Există un plural toponimic?, în *SCL* XXVIII (1977), p. 3—13.
08.77.02 Bolocan, G., Despre articularea numelor de locuri, în *SCL* XXVIII (1977), p. 379—385.

09. *METODOLOGIE, TERMINOLOGII, DISCIPLINE CONEXE*

09.75.01 Bolocan, G., Stratificare în toponimie, în *LR* XXIV (1975), p. 583—585.
09.75.02 Bolocan, G., Dicționarul entopic al limbii române, în *SCL* XXVI (1975), p. 467—472.
09.75.03 Bolocan, G.—Ionescu, C., Dicționarul toponimic al României, în *LR* XXIV (1975), p. 197—205.
09.75.04 Bureței, E., Unele aspecte ale relației dintre toponimic și apelativ în toponimia din Oltenia, în *LR* XXIV (1975), p. 207—214.
09.75.05 Iordan, I., Observații cu privire la raporturile dintre toponimie și antroponimie, în *LR* XXIV (1975), p. 233—237.

09.76.01 Bolocan, G., Nume de locuri din oraşe şi locul lor în *Dicţionarul toponimic al României*, în *LR* XXV (1976), p. 515—518.
09.76.02 Bolocan, G. — Ionescu, C., *Dicţionarul toponimic al României* — operă de interes naţional, în *Anuar 1976. Realizări*. Societatea de ştiinţe filologice, Bucureşti, 1976, p. 83—91.
09.76.03 Bolocan, G., Sistemul entopic al limbii române şi rolul lui în toponimie, în *LR* XXV (1976), p. 205—208.
09.76.04 Bolocan, G., Toponime compuse din documentele slavo-române, în *LR* XXV (1976), p. 301—311.
09.76.05 Bolocan, G., Structura numelor de sate româneşti, în *LR* XXV (1976), p. 593—608.
09.76.06 Bolocan, G., Categoria ,,nume de grup'' în toponimie, în *LR* XXV (1976), p. 89—98.
09.76.07 B. Gergely, P., A szemelynevek kapisolódási értékeröl, în *NyIK* XX (1976), p. 61—67.
09.76.08 Kis, E., Fundamente semiotice în delimitarea termenilor poreclă-supranume, în *SO* (1976), p. 127—142.
09.76.09 Roşianu, I., O problemă de onomastică în discuţie: categorii antroponimice, în *LR* XXV (1976), p. 289—301.
09.77.01 Pătruţ, I., Despre stratificare în toponimie, în *CL* XXII (1977), p. 209—211.

10. *SOCIOLOGIE, PSIHOLOGIA NUMELUI*

10.75.01 Bălaşa, D., Biserica domnească ,,Sf. Dumitru'' şi vechimea oraşului Craiova. *Craiov-Craiuva- Craiova*, în *MO* XXVII (1975), 7—8, p. 493—505.
10.75.02 Bârsan, A., Consideraţii asupra utilizării termenilor generici originali în nomenclatura geografică oficială, în *SCG* XXII (1975), p. 109—114.
10.75.03 Bârsan, A., Reglementarea numelor geografice străine, în *LST* (1975), p. 149—160.
10.75.04 Conea, I., Badea, L., Oancea, D., Concluzii istorice în lumina unor toponime din Ţara Haţegului, în *LST* (1975), p. 29—36.
10.75.05 Dragu, G., Locul şi rolul microtoponimiei în cercetarea geografică, cu referiri la Ţara Oltului, în *LST* (1975), p. 83—92.
10.75.06 Sacerdoţeanu, A., Toponimia ţării, document important al permanenţei vieţii istorice a poporului român, în *LST* (1975), p. 37—49.
10.75.07 Ştefănescu, C.M., Toponimia românească — o componentă de seamă a patrimoniului cultural al poporului nostru, în *LST* (1975), p. 131—148.
10.75.08 Trâpcea, T., Toponimija i istorija, în *Književni život*, Timişoara VIII (1975), nr. 7, p. 87—88.
10.76.01 Dan, I., Cu privire la raportul dintre toponimie şi istorie, în *CL* XXI (1976), p. 5—15.
10.76.02 Ionaşcu, Al. , Toponimia şi cultivarea limbii, în *LR* XXV (1976), p. 529—534.
10.76.03 Pietreanu, M., O cercetare de ,,socioonomastică'' aplicată la material românesc, în *SO*, (1976), p. 38—48.

11. *LITERATURA ŞI NUMELE*

11.71.01 Racariu, Gr., Numele proprii în opera lui Calistrat Hogaş, în *LŞl* Galaţi V (1971), p. 581—586.
11.72.01 Dumitru, C., Numele proprii în opera lui Sadoveanu, în *BŞtS* (1972), p. 99—111.
11.74.02 I. H., Recenzie: M. Straje, Dicţionar de pseudonime (11.73.01), în *LL* III (1974), p. 620—621.
11.74.03 Lazăr Sărăianu, D., Recenzie: M. Straje, Dicţionar de pseudonime (11.73.01), în *Presa noastră* XIX (1974), nr. 1, p. 18.
11.75.01 Badea, Şt., Numele proprii din poezia lui Eminescu. Observaţii stilistice, în *LR* XXIV (1975), p. 618—620.
11.76.01 Marcea, P., Numele proprii în opera lui Sadoveanu, în *Luceafărul* XIX (1976), nr. 29, p. 3.
11.76.02 Vinţeler, A.- Vinţeler, D., Cîteva consideraţii pe marginea onomasticii literaturii ruse, în *SO*(1976), p. 167—183.
11.76.03 Cioculescu, S., Caragiale, Valeriu Braniştе şi un nou repertoriu de nume proprii, în *RLIt.* IX (1976), nr. 36, p. 7.
11.77.01 Boroianu, C., Semnificaţia antroponimului *Harap-Alb*, în *LL* IX (1965), p. 371—376. Fragment în *Ion Creangă*. Antologie, prefaţă, tabel cronologic şi bibliografie de C. Ciopraga, Bucureşti, 1977, p. 84—92.

ABREVIERI

AnI	Anuarul de istorie, Iași.
AnL	Anuarul de lingvistică și istorie literară, Iași.
AUI	Analele științifice ale Universității „A.I. Cuza", serie nouă, secțiunea II (științe sociale) e. Lingvistică, Iași.
BulȘt.	Buletin științific, Baia Mare.
BȘtS	Buletin științific studențesc, București.
CF	Contribuții filologice, Craiova.
CL	Cercetări de lingvistică, Cluj-Napoca.
LL	Limbă și literatură, București.
LR	Limba română, București.
LST	Lucrările simpozionului de toponimie — București, iunie 1972, București, Institutul de geografie, 1975, 195 p.
LȘt	Lucrările științifice, Galați; Oradea.
MO	Mitropolia Olteniei, Rîmnicu-Vîlcea.
NyIK	Nyélv-es irodalomtudomanyi közlemenyek, Cluj-Napoca.
RESEE	Revue des études sud-est européennes, București.
RLit	România literară, București.
RRL	Revue roumaine de linquistique, București.
SCEIC	Studii și comunicări de etnografie și istorie, Caransebeș, 1975.
SCG	Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie, București.
SCL	Studii și cercetări lingvistice, București.
SLLF	Studii de limbă, literatură și folclor, Reșița.
SO	Studii de onomastică, Cluj-Napoca, 1976.
StUBB	Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Philologia, Cluj-Napoca.

RECTIFICARE

Cititorii sînd rugați ca la nr. 2/1978 să facă următoarea rectificare:

La p. **200,** rîndul 6 de sus, p. **201,** rîndul 5 de jos, p. **202,** rîndul 7 de jos, în loc de *protează*, se va citi *epenteză*.

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Publicația abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, 71021 București

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., **30 lei.**

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită ; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei ; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei ; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier", Texte. Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei ; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacția : acad. Al. Graur și acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei. ; VII, 1977, 127 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica**. Sub redacția acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România : Etnologia** de Romulus Vulcănescu ; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică**. Sub redacția Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii românești**, 1975, 107 p., 4,25 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, litera R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

Manuscrisul de la Ieud, 1977, 208 p., 18 lei.

LR, Anul XXVII, nr. 3, p. 217—336, București, 1978

I. P. L. c. 189 | 42 200 | Lei 6. —

18235 astra

LIMBA ROMÂNĂ

4

ANUL XXVII

1978

iul, — aug.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

1990

0 IIII 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei, nr. 125, Sectorul 1, 71021 București.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137—telex 11 226, 70116 București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est 12 $.

Toutes commandes de l'entranger pour les travaux parus aux Editions de l'Academie de la Republique Socialiste de Roumanie seront adressees à :

I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O.BOX 136 — 137 — telex 11 226, 70116 București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacției :
Str. Spiru Haret nr. 12
79515 București, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40., int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 București, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80.

I 8235

-- BLL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVII 1978 Nr. 4

2022

SUMAR

GRAMATICĂ-VOCABULAR

LUIZA SECHE, ***-rama (-orama)*** 339
Note lexicale și etimologice (FELICIA ȘERBAN, HELMUT KÜHNEL) 345

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

W. van EEDEN, O formă neobișnuită a pronumelui personal *aton* persoana a II-a plural din secolul al XVII-lea 351

CULTIVAREA LIMBII

LAURA VASILIU, Oscilația *s/x* și unele elemente de compunere din lexicul românesc 353

RECENZII

AL. ROSETTI, *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, București, Editura Albatros, 1976 *(Ion Gheție)*. . . . 359

Cărți și reviste primite la redacție 363

Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **20**, 1977) (ELEONORA POPA și ION DĂNĂILĂ) 365

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LR, Anul XXVII, nr. 4, p. 337—470, București, 1978

28458

LIMBA ROMÂNĂ

-RAMA (-ORAMA)

DE

LUIZA SECHE

În lexicul românesc există relativ puține cuvinte terminate în ***-rama***, unele dintre ele datînd din secolul al XIX-lea. Pătruns în limbă odată cu cuvintele care îl conțineau *(diorama, georama, panstereorama, stereorama)*, acest segment formativ a ajuns să creeze o serie de termeni și pe teren românesc, ca, de exemplu, *ciclorama, radiofonorama, muzicorama, sociorama, telerama* și altele.

Părerile referitoare la statutul acestui element formativ sînt diferite : literatura franceză de specialitate îl scoate sufix, decupat în mod eronat din cuvîntul *panoramă*[1] și reîntărit, pe la mijlocul secolului al XX-lea, fără îndoială și sub influența englezescului ***-rama*** (limba engleză înregistrînd și ea numeroase formații cu ***-rama)***[2] ; în tratatul de *Formarea cuvintelor în limba română*[3], ***-rama*** este considerat — ca și *-tron* sau *-buz* din *ciclotron, betatron, sincrofazotron*, respectiv *autobuz, troleibuz, bibliobuz, hidrobuz* — element de compunere rezultat din izolarea arbitrară a unor fragmente de cuvinte. Ne raliem părerii susținute de autorii tratatului de formare a cuvintelor.

Etimologia elementului formativ ***-rama*** nu pune probleme deosebite, el reprezentînd, după cum s-a spus, segmentarea greșită a cuvîntului grecesc ὅραμα „spectacol" din cuvîntul πανόραμα[4].

Dintre împrumuturile în română, mai vechi sau mai noi, care au la finală grupul ***-rama***, dăm mai jos o serie de exemple :

cinerama (< fr. *cinérama)* „procedeu de filmare cu ajutorul a trei aparate de proiecție pe un ecran semicircular". Cf. SMFC V, 67[5], M. D. ENC., DEX ;

---

[1] În romanul lui H. de Balzac, *Moș Goriot*, 1834, trad. de Cezar Petrescu, Biblioteca pentru toți, [f.a.], apar în limba unor personaje, o serie de formații ocazionale, glumețe, terminate în *-rama*, după modelele *panorama* și *diorama: fricorama* (p. 63), *frigorama* (p. 63), *mortorama* (p. 332), *patriarhalorama* (p. 183), *recordorama* (p. 66), *sexorama* (p. 245), *sănătaterama* (p. 63), *sticlorama* (p. 214), *suporama* (p. 64), chiar și de la nume proprii : *Goriorama* < *Goriot* (p. 65), *Rastignacorama* < *Rastignac* (p. 121) sau de la adverbe *afarorama* < *afară* (p. 245), redînd fr. *froidorama, santérama, soupeaurama* etc.

[2] Cf. J. Marouzeau, *Porcédés de composition en français moderne*, în „Le Français moderne", XXV, 1957, nr. 4, p. 247 ; O. Södergard, *De panorama a discorama*, în „Neuphilologische Mitteilungen", 60, 1959 ; id., *Nouveaux emplois du suffixe -rama*, în „Le Français moderne", XXXII, 1963, nr. 3, p. 219—222 ; Hans Marchand, *The Categories and Types of Present-day English Word-Formation. A Synchronic-Diachronic Approach*, 1960, p. 161 ; *The Concise Oxford Dictionary of curent English*, 1967 *[diorama, panorama]* ; Pierre Gilbert, *Dictionnaire des mots nouveaux*, 1971, p. 445.

[3] Volumul I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, 1970, p. 135, 256.

[4] Vezi și Al. Graur, *Cuvinte rău formate*, în LR, VII, 1958, nr. 2 ; id. *Cuvinte formate greșit*, în *Studii de lingvistică generală*, Variantă nouă, 1960, p. 88—89.

[5] Au fost folosite următoarele abrevieri : CIN. =*Cinema*, Revistă lunară ; COSTINESCU = Ion Costinescu, *Vocabular româno-francesu*, 1870 ; DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, 1975 ; DLR = *Dicționarul limbii române, Litera P (P-PĂZUI)*, 1972 ; DM = *Dic-*

dioramă (<fr. *diorama)* „**1.** tablou alcătuit din mai multe planuri; **2.** reprezentare muzeală a unei porțiuni de peisaj, în care sînt expuse animale împăiate, manechine de oameni etc.". Cf. DEX;

georamă (<fr. *géorama)* „încăpere sferică pe a cărei față interioară sînt reprezentate în relief formele și accidentele scoarței terestre". Cf. DN[6];

panoramă (< fr. *panorama*, germ. *Panorama*, gr. πανόραμα) „**1.** tablou plasat de jur-împrejurul unei încăperi circulare, din centrul căreia spectatorul privește imaginile tabloului; **2.** vastă priveliște circulară din natură". Cf. NEGULICI, STAMATI, D., KOGĂLNICEANU, S. A., ODOBESCU, S., DM, DN, DLR etc. Dintre toate împrumuturile terminate în ***-rama***, *panoramă* este cuvîntul cu cele mai vechi și mai multe atestări în limba noastră;

panstereoramă (< fr. *panstéréorama)* „reprezentare în mărime naturală a unui obiect". Cf. NEGULICI, COSTINESCU, DLR;

stereoramă (< fr. *stéréorama)* „hartă topografică în relief". Cf. M. D. ENC., DEX.

După modelul acestor cuvinte a fost foarte simplu să se creeze, și în cadrul limbii române, asemenea formații lexicale, al căror sens nu s-a îndepărtat prea mult de sensul originar al lui -ὅραμα[7]. Recentele cuvinte formate cu ***-rama***, deși relativ frecvente în limbă, nu au fost înregistrate de dicționarele de curînd apărute și nici nu au constituit obiectul vreunui studiu special. Le vom prezenta pe cele întîlnite mai des în publicistica actuală, la radio și la televiziune. Propunîndu-ne să ne spunem părerea în legătură cu acest element de compunere — devenit productiv și în limba română —, vom analiza, în continuare, categoriile de cuvinte pe care le formează, valorile și productivitatea lui, precum și perspectivele pe care le are în viitor.

Înainte de a trece la prezentarea propriu-zisă a noilor termeni compuși cu ***-rama***, dorim să relevăm un fapt interesant, și anume: pe valoarea originară „spectacol" au fost grefate cîteva nuanțe suplimentare, care specializează încă mai mult elementul de compunere de care ne ocupăm: „tridimensionalitatea", semnificație care sugerează aspectul de relief, imprimat noțiunilor denumite (cf. *cinerama*, *diorama*, *georama*, *panstereorama)*, și „circularitatea" sau „semicircularitatea", adică însușirea care denumește amplitudinea, sferică sau emisferică, a imaginilor și plasarea spectatorului în centru, în jurul lui desfășurîndu-se respectivele imagini (cf. *cinerama*, *georama*, *panorama)*.

ționarul limbii române moderne, 1958; DN = Florin Marcu-Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a II-a, 1966; FILIMON, O. = Nicolae Filimon, *Opere* [1957]; KOGĂLNICEANU, S. A. = Mihail Kogălniceanu, *Scrieri alese*, 1948; M = *Magazin;* M. D. ENC. = *Mic Dicționar Enciclopedic*, 1972; NEGULICI = I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele strămbune...*, 1848; ODOBESCU, S. = A. I. Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, 1887; PN = *Presa noastră;* R-TV = *RADIO-TV*, Radioteleviziunea Română; SĂPT. = *Săptămîna culturală a capitalei;* SMFC V = *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, V, 1968; STAMATI, D. = Teodor Stamati, *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*, 1851; V. EC. = *Viața economică.*

[6] Al. Graur, în *Cuvinte formate greșit*, p. 88, îl glosează „glob geografic luminos".

[7] Unii vorbitori neavizați fac o greșită apropiere între segmentul formativ *-rama* și substantivul *ramă* (< rus. *PAMA*, cf. germ. *Rahmen)* „cadru, spațiu limitat, schelet de formă, mărimi și materiale diferite, în care se fixează ceva".

Vom înfăţişa, în rîndurile ce urmează, noile cuvinte formate cu ***-rama (-orama)*** în cadrul limbii române, după care vom încerca să tragem concluziile desprinse din analizarea lor :

bibliorama < *biblio-* (cf. *bibliofilie*, *bibliofilm*, *bibliografie*, *bibliologie* etc.) + *-rama*. L-am întîlnit în revista CIN., nr. 1/1974, p. 54/3, figurînd ca titlu al unei rubrici cu conţinut complex (cronici, comentarii, aprecieri, noutăţi, cancanuri etc. din lumea filmului). Nici un dicţionar românesc nu înregistrează termenul ;

ciclorama, asemănător, în ceea ce priveşte sensul, cu *bibliorama*, dar raportat, de data asta, la viaţa teatrală (repertorii, regie, premiere, interpreţi, succese etc.) ; am auzit cuvîntul într-o emisiune cultural-artistică a televiziunii. Este ambiguu din cauza temei neclare din punct de vedere semantic (elementul de compunere *ciclo-* < gr. κυκλο, κύκλος are sensul „cerc", „ciclu") [8] ;

circorama, cuvînt notat de Al. Graur [9], fără nici o precizare referitoare la sens. Pare a fi format din : circ + *-orama ;*

mondorama, titlu de rubrică în revista V. EC., sub care sînt grupate articole, note, informaţii etc. din economia întregii lumi. Tema, la care a fost ataşat elementul de compunere *-rama*, a putut să fie detaşată dintr-un cuvînt ca *mondial ;*

muzicorama *(muzic[ă] + -orama)*, grupaj de emisiuni radiofonice sau de televiziune în care sînt adunate noutăţi muzicale în special din repertorîul de muzică uşoară. Am auzit cuvîntul la radio şi la televizor ; cf. M 668/1970, 6, PN 9/1970, 45 ;

radiofonorama, denumire dată, în programul R-TV, unui ciclu de emisiuni radiofonice *(Arii celebre din opere*, *Voci mari din trecut*, *Muzică pop*, *Formaţii corale româneşti* etc.). Uneori, cuvîntul *radiofonorama* este precedat sau urmat de determinarea *stereo* (< *stereofonie)*. Cu sau fără determinare, cuvîntul apare regulat în programele săptămînale R-TV. Şi la acest termen, originea este limpede : un cumul de segmente formative *radio-* (cf. *radioreceptor*, *radiodifuziune)* + *fono-* (cf. *fonogramă*, *fonotecă)* + *-rama* ;

sociorama, întîlnit tot în programul R-TV, denumeşte o serie de emisiuni pe teme de sociologie ; este constituit din elementul de compunere *socio-* şi elementul *-rama ;*

stereorama[2], omonim cu *stereorama*[1] împrumutat din limba franceză şi pomenit mai sus (p. 340) este format din *stereo-* + *-rama*. Înţelesul cuvîntului se referă la emisiunile stereofonice transmise la radio şi la televiziune ; l-am întîlnit în aceeaşi publicaţie editată de Radiodifuziunea Română (45/1977, 13/2). Ca şi alte cuvinte formate cu prefixe sau cu elemente de compunere, *stereorama*[2] apare, uneori, scris cu linioară *(stereo-rama*, cf. R-TV, 18/1976, 15/3) ;

telerama *(tele- + -rama)*, titlul unui ciclu de emisiuni prezentate la televizor, cuprinzînd informaţii, telefotografii, comentarii, pe diverse teme, din ţară şi din străinătate *(Telerama — Obiceiuri folclorice de iarnă*, R-TV, 1/1974, 2/3, *Telerama — Pasăre albastră, moment coregrafic...*

---

[8] Vezi *Formarea cuvintelor în limba română. Compunerea*, p. 245.

[9] *Studii de lingvistică generală.* Variantă nouă, 1960, p. 89.

ib. 48/1972, 11/3, *Telerama — Sport. O selecție a celor mai interesante reportaje sportive filmate pe toate meridianele*, ib. 47/1977, la 12/2 etc.);

tinerama, auzit la radio, are la bază tema formei de plural a substantivului *tineri (tiner-)* + elementul formativ *-rama*, unde *-r-* (din *tiner-)* și *-r-* (din *-rama)* se confundă. Pluralul marchează ansamblul persoanelor antrenate să realizeze și să recepționeze emisiunile dedicate tineretului (reportaje, recitaluri de poezie, muzică, sport etc.);

zoorama, termen frecvent folosit în sumarul emisiunii *Teleenciclopedia*, emisiune prezentată în fiecare sîmbătă, pe micul ecran, cuprinzînd imagini, comentarii și informații științifice referitoare la viața, la răspîndirea și la comportamentul unor animale de pe planeta noastră. Ca și în cazul celorlalte formații lexicale cu *-rama*, structura acestui cuvînt este evidentă: *zoo-* + *-rama*.

Un caz aparte îl constituie cuvîntul ***discorama*** (SĂPT. 5/1972, p. 13), titlul unei rubrici sub care sînt anunțate noi înregistrări pe discuri (muzică simfonică, ușoară sau populară, piese de teatru etc.). Înregistrat și de unele dicționare franțuzești [10], *discorama* este un împrumut (< fr. *discorama)* analizabil în românește *(disc* + *-orama)*.

★

La capătul acestei treceri în revistă a recentelor formații cu ***-rama (-orama)***, putem conchide că:

— noile compuse românești au determinat modificarea și îmbogățirea sensului originar al elementului de compunere. Peste valoarea inițială „spectacol" s-au suprapus valori noi legate de ideea de ansamblu, de grupare a unor noțiuni pe baza unor trăsături sau obiective comune;

— elementul formativ analizat se prezintă sub două variante: ***-rama*** *(bibliorama, radiofonorama, sociorama, stereorama*^{2}*, telerama, tinerama, zoorama)* și ***-orama*** *(ciclorama, circorama, mondorama, muzicorama);*

— se combină cu teme de cuvinte: *cicl-, circ-, disc-, mond-, muzic-, tiner- (ciclorama, circorama, discorama, mondorama, muzicorama, tinerama)* sau cu elemente de compunere: *biblio-, radio, fono-, socio-, stereo-, tele-, zoo- (bibliorama, radiofonorama, sociorama, stereorama, telerama, zoorama);*

— spre deosebire de împrumuturile terminate în ***-rama***, care sînt folosite atît la singular, cît și la plural (cf. *dioramă-diorame*, DM, DN, M. D. ENC., DEX; *panoramă-panorame*, DM, DN, M. D. ENC., DEX; *panstereoramă-panstereorame*, DLR; *stereoramă*^{1}*-stereorame*, DEX), recentele unități lexicale compuse cu ***-rama/-orama*** nu sînt folosite niciodată la plural *(bibliorama, ciclorama, circorama, mondorama, muzicorama, radiofonorama, sociorama, stereorama*^{2}*, telerama, tinerama, zoorama)*. La această situație contribuie, desigur, și faptul că aproape toate formațiile cu *-rama/-orama* sînt folosite ca titlu de rubrici sau de emisiuni — valoare, care, de asemenea, le diferențiază de împrumuturile preluate din alte limbi;

— tot ca o notă specifică acestui element formativ, compusele cu ***-rama*** apar numai în forma articulată: *bibliorama, radiofonorama, sociorama, telerama, tinerama, mondorama, zoorama* etc., situație motivată,

[10] Vezi Pierre Gilbert, *Dictionnaire des mots nouveaux*, p. 445.

și de această dată, de calitatea acestor cuvinte de a figura, în publicațiile în care apar, ca titluri;

— în sfîrșit, în ceea ce privește productivitatea, spre deosebire de limbile franceză și engleză — unde este deosebit de activă și în continuă creștere, „o adevărată invazie”[11] —, în limba noastră, prolificitatea acestui element de compunere nu este prea puternică și nici nu manifestă, cel puțin deocamdată, o tendință de creștere.

Neavînd pretenția că am adunat toate formațiile românești cu ***-rama/-orama*** și ținînd seama de caracterul ocazional al unora dintre aceste cuvinte, sîntem de părere, totuși, că viitoarele dicționare ale limbii române trebuie să le înregistreze (măcar pe cele uzuale, corecte și necesare cum ar fi, de exemplu, *bibliorama*, *muzicorama*, *radiofonorama*, *sociorama*, *stereofonorama*, *telerama*, *zoorama*).

[11] Cf. Pierre Gilbert, *Dictionnaire des mots nouveaux*, p. 445.

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

Terc, cherc. În *Lexic regional*, vol. II (Bucureşti, 1967, p. 71), este semnalat un substantiv *terc*, astăzi ieşit din uz, care a circulat prin sud-vestul Munteniei şi însemna „tipar folosit de croitori şi cizmari". Etimonul acestuia este bg. *мерк*[1].

Tot în forma *terc* este notat cuvîntul *cherc* (< magh. *kerék*)[2] în unele izvoare, printre care şi la P. Maior *(Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi*, Buda, 1809, p. 166 : *Ar vedea întru aceeaşi vreame pre unii din dînşii jucîndu-se în cărţi, pre alţii povestind la un terc)*. Sursele citate de *Dicţionarul Academiei* şi de L. Tamás [3] pentru *cherc* sînt mai noi cu circa o sută de ani.

Tradiruí. D. Ţichindeal utilizează acest verb în *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături* (Buda, 1808, p. 404), cu sensul „a transmite (oral), prin tradiţie" : *Învăţătura [...] şi altor noroade europeneşti le-au împărtăşit şi le-au tradiruit.* Cuvîntul este împrumutat din germ. *tradieren* [4].

Trafór. Însemnînd „ornament arhitectural perforat", cuvîntul este sinonim parţial cu *ajur* şi *traforaj: Balcoane, trafoare [...], amănunte care ţin de exprimarea plastică* („Contemporanul", 1966, nr. 1 005, p. 6); provine din it. *traforo* [5].

Turtiţă. În afară de sensurile pe care le are ca diminutiv al lui *turtă*, *turtiţă* este şi numele unei plante neidentificate, atestat de unele izvoare : T. Pamfile, *Agricultura la români*, Bucureşti — Leipzig — Viena, 1913, p. 263 ; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri şi viorele*, ed. a II-a, Gherla, 1891, p. 118 ; *Folclor din Transilvania*, [vol.] II, [Bucureşti], 1962, p. 333. Termenul nu figurează în *Dicţionarul etnobotanic* al lui Al. Borza (Bucureşti, 1968). Ar putea fi acelaşi derivat al lui *turtă* — nume dat, prin metaforă, plantelor *Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris;* contextul în care este plasată denumirea în poezia populară pare să contrazică faptul că ar fi vorba aici despre aceste plante : *Să-ţi fac verde cununiţă, / Cununiţă de turtiţe, / Mestecate cu trifoi, / Să mai vii, bade, la noi* (I. Pop-Reteganul, *loc. cit.)* ; însă *Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris* sînt plante ghimpoase, aproape lipsite de tulpină. Putem presupune o substituţie, favorizată de asemănarea cuvintelor, a lui *turiţă (Galium aparine)*, după cum rezultă dintr-o variantă a poeziei citate mai sus, publicată în „Şezătoarea", II, 1893, p. 212 : *Să rup două, trei crenguţe, / [...] Să-mi fac verde cununiţă, / Cununiţă de turiţă, / Să mai vii, badea, bădiţă.* Dar nici *turiţa*, cu tulpina acoperită cu ghimpi, nu este potrivită cu textul. Iniţial în poezie trebuie să fi fost *tămîiţă* „plantă erbacee cu miros foarte plăcut" *(Che-*

---

[1] Vezi *Rečnik na sъvremennija bъlgarski knižoven ezyk*, Sofija, 1959.

[2] Vezi şi DA.

[3] *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966.

[4] Vezi A. Genius, *Neues grosses Fremdwörterbuch*, Regensburg, [f.a.].

[5] Vezi *Enciclopedia universale dell'arte*, Venezia — Roma, 1963.

nopodium ambrosioides), ca în următoarea variantă : *Să-m rup două, trei floriţe, / Să fac mîndră cununiţă / [...] Cu mai multă tămîiţă / Mestecată cu triţoi, / Să ne luăm amîndoi* (I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 94). Păstrînd rima şi iniţiala, numele plantei a fost înlocuit în celelalte cazuri.

Pe baza materialului de care dispunem deocamdată, nu putem şti cu exactitate care este planta numită regional *turtiţă*.

Turvín, turvini, turvinós. Emil Petrovici considera că *turvin* (< magh. *törvény* „lege, judecată, tribunal") şi *turvini* au fost preluate în vorbirea comună din terminologia juridică, suferind totodată o evoluţie semantică, şi că ar data încă din epoca feudală[6]. După cum constatăm, încercările succesive de a le defini au fost influenţate de etimonul maghiar. S. C. Mîndrescu pornea de la magh. *törvényt (hozni)* pentru verbul *a turvini*, glosîndu-l „a decide, a hotărî" *(Elemente ungureşti în limba română*, Bucureşti, 1892, p. 111). Contextul prin care era ilustrat nu convinge de exactitatea acestei glosări : [Corbii] *Grăesc Şi-mi ciormănesc Şi de Gruia turvinesc, Faţa albă ca să-i strice Şi carnea să i-o mînînce*. H. Tiktin, care porneşte de la *turvin* ca împrumut din maghiară, modifică definiţia lui *turvini*, servindu-se de acelaşi citat : „Gericht halten" *(Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bukarest, 1924).

Cît despre *turvin*, după cum observa G. Ivănescu *(loc. cit.)*, glosarea lui H. Tiktin „Gericht, Gerichtverhandlung" nu se potriveşte cu exemplul care o însoţea : *Ursu, începînd turvinu cu omu nostu, îl întreabă: „unde te duci, măi omule?"* (reproducem aici textul după „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig", III, 1896, p. 283 ; grafia a fost literarizată). L. Tamás începe tot cu un sens juridic „Gerichtverhandlung", lărgit apoi prin „Beratung", iar *stau la turvin* este tradus „ich unterhalte mich" *(Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966).

Aria de circulaţie a lui *turvin* şi *turvini* este Banatul. La atestările existente în lucrările citate adăugăm pentru substantiv o comunicare din Oraviţa şi un răspuns din *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. V, h. 1390, punctul 29 : [Stau] *la turvin*, iar pentru verb — un citat din *Baladele poporale* culese de A. Corcea (Caransebeş, 1899, p. 123) : *Şedea [...] Tot plîngînd şi suspinînd Şi de Gruia turvinind*. În lipsa altor informaţii, definiţiile prin care se încearcă apropierea de sensul magh. *törvény* sînt forţate ; mai potrivit ni se pare *turvini* = a ţine sfat, a vorbi despre cineva *(a sta la turvin* = a sta la sfat) [7].

Definirea adjectivului *turvinos* în *Materiale şi cercetări dialectale*, [vol.] I, [Bucureşti], 1970, p. 27, este inspirată tot de etimonul maghiar al lui *turvin*, de la care derivă adjectivul : în însemnările lexicografice ale lui I. Micu Moldovan, „(cuvîntul este nedefinit ; are probabil sensul) Însetat de dreptate, care îşi caută dreptatea ; revoltat împotriva nedreptăţii. (Exemplul după « Gazeta Transilvaniei » :) Nu fi aşa turvinos, bade ! N-aş vrea să te împuşc" *(loc. cit.)*. Pentru etimologie se trimite şi la magh. *törvenyes* „după lege, legal". Textul din care provine citatul repro-

---

[6] Ap. G. Ivănescu, în SCL, VIII, 1957, p. 512.

[7] Apropiat ca formă şi întrucîtva ca sens este scr. *turviñiti* „a sfătui" (vezi *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, svezak 78, Zagreb, 1966).

dus este o poveste populară din Bihor şi reprezintă cuvintele cu care un flăcău se adresează unui lup care-i ieşise în cale („Gazeta Transilvaniei", XII, 1899, nr. 247, p. 4). Nepotrivirea dintre sensul atribuit şi context apare clar. Într-un glosar, tot din Bihor, publicat în „Revista critică literară", IV, 1896, p. 340, *turvinos* este explicat prin „mînios de tot". Prin urmare, nici în cazul lui *turvinos* nu avem un indiciu de păstrare a ideii de „dreptate, judecată"; introducerea acestui element în definiţia lui, cît şi a celorlalte cuvinte din familie ni se pare artificială.

Turzucá. L-am întîlnit în scrierile lui T. Popovici, însemnînd, probabil, „a zbîrli, a răvăşi": *Se plimba prin toată casa, turzucîndu-şi părul şi vorbind fără şir (Străinul*, ediţia a II-a, [Bucureşti], 1956, p. 142). Îl socotim un derivat al lui *turzuc*, acesta, la rîndul lui, fiind o variantă a lui *tuzuc* „dropie" (< magh. *túzok* [8]); aria de circulaţie este aceeaşi — vestul Transilvaniei: *turzuc* figurează în materialele netipărite ale *Atlasului lingvistic român*, partea a doua, punctul 316, iar *tuzuc* în punctul 64.

Sensul dobîndit de verb se explică prin aspectul păsării [9]: „Dropioiul se roteşte în jurul dropiei ca un curcan. Îşi zburleşte penele de la gît, îşi lasă aripile în jos fără să le tîrîie, îşi resfiră penele de la coadă [...]. Seamănă cu un vălătuc de pene" (I. Simionescu, *Fauna României*, Bucureşti, 1938, p. 104).

***Tus-* şi numeralele colective.** Unele lucrări lexicografice moderne (DL, DM, M. D. ENC., DEX) consideră pe *tus-* drept un „element de compunere cu sensul «toţi», «laolaltă», care, ataşat pe lîngă numeralele cardinale (în special pe lîngă «trei» şi «patru»), formează numerale colective" (DEX). Ca provenienţă, este explicat „din *toţi* (pl. lui *tot)*". Înaintea ultimelor două dintre aceste lucrări, apăruse însă volumul I din *Formarea cuvintelor în limba română*, în care numeralele colective de tipul *tustrei*, *tuspatru* sînt prezentate drept formaţii „din adjectivul *toţi* (în forma *tus-)* + numeral cardinal" [10].

Un element de compunere *tus-* nu se putea forma decît prin detaşare din compuse constituite cu adjectivul *toţi*, cele mai răspîndite fiind *tustrei* şi *tuspatru*. Numeralele colective respective apar sudate încă în secolul al XVI-lea: *Evanghelie cu învăţătură den tuspatru evanghelistii aleasă* (Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură (1581)...*, Bucureşti, 1914, p. 1); *Patriarhul dusă tustreale crucile* (Varlaam, *Cazanie (1643)*, Bucureşti, 1943, p. 364); *Pre hatmanii leşeşti cu meşterşug i-au prinsu pre tuspatru* (Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei...*, ediţia a II-a, revăzută, Bucureşti, 1959, p. 289). Adjectivul *tot* nici nu mai era identificat cîteodată de vorbitori, numeralul colectiv fiind întărit pleonastic: *Toţi aceştie tusncinci, feciori cuparului celui bătrîn* (I. Neculce, *op. cit.*, p. 100). Regional însă, forme nesudate pot fi întîlnite şi mai tîrziu: *Pre tuţi-patru cu vreme i-a făcut chesari* (Gh. Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri...*, [vol.] I, Iaşi, 1853, p. 44); *Tute-trele cărţile acestea* (idem, *ibidem*, [vol.] I, p. 288); forma de feminin *tute-trele* a fost înre-

---

[8] Vezi L. Tamás, *op. cit.*

[9] Pentru alte derivate verbale de la nume de păsări, vezi V. Breban, *Note lexicale*, în CL, XI, 1966, nr. 2, p. 334.

[10] Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul I. *Compunerea*, [Bucureşti], 1970, p. 206.

gistrată şi de T. Frîncu şi G. Candrea, în *Românii din Munţii Apuseni (Moţii)*... (Bucureşti, 1888, p. 106). Varianta de feminin, cu terminaţia specifică, indică cert că în acest caz e vorba de numeralul colectiv. Forma *tute* apărea în limba veche mai ales urmată de un numeral cardinal : *Tute patru cornurile (Palia de la Orăştie* (1581—1582)..., Bucureşti, 1968, p. 672)[11]; izolat are şi valoare pronominală : *Aceste au fost tute* (document din anul 1606, ap. B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*..., vol. I, Bucureşti, 1878, p. 151). De asemenea, izolat, apare o variantă masculină *tus* a adjectivului *tot* la masculin plural : *Să fie neiartatŭ [...] de tusŭ [sic] sfinţii* (document din anul 1722, ap. N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. XVI, Bucureşti, [f. a.], p. 315).

Pentru alte construcţii formate cu *tuţi*, *tute* decît cele feminine de la *trei*, este greu de precizat dacă sînt forme nesudate ale numeralului colectiv sau dacă reprezintă exprimarea ideii de numeral colectiv prin *tute* + numeral cardinal. Un indiciu ar fi determinarea pleonastică a construcţiei prin adjectivul *toţi : Toţi tute-şapte (Tetravanghelul* diaconului Coresi..., Bucureşti, 1889, p. 169).

Dintre variantele numeralelor colective, nu ne vom opri asupra celor provenite din forme regionale ale numeralelor care au intrat în componenţa cuvîntului (ca *tustrii*, *tusşese)*, ci asupra celor rezultate după sudarea elementelor, datorită unor fenomene de propagare, disimilare şi acomodare : *trustrei* (Ion al lui G. Sbiera, *Poveşti poporale romaneşti*..., Cernăuţi, 1886, p. 67), *trustei (Herodot 1645*, Vălenii-de-Munte, 1909, p. 234; „Şezătoarea", I, 1892, p. 68), cu femininul *trustele* (Amfilohie Hotiniul, *De obşte gheografie pe limba moldovenească*..., Iaşi, 1795, p. 108); *truspatru* („Şezătoarea", II, 1893, p. 46); *tuşşepte* (documente din anul 1806, ap. T. V. Ştefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*..., Bucureşti, 1915, p. 322); *tăstri* (O. Birlea, *Antologie de proză populară epică*, vol. I, Bucureşti, 1966, p. 275). Dintre acestea, *trustrei*, *trustei*, *truspatru* prezintă modificări care arată că elementele componente nu mai sînt distinse de vorbitor. Cel din urmă însă, *tăstri*, indică sau că e compus relativ recent din *tăţi* (variantă regională a lui *toţi)* + numeral, sau că legătura compusului cu adjectivul este încă sesizabilă, forma numeralului colectiv fiind influenţată de varianta regională.

Singurele numerale colective în care elementul iniţial este invariabil sau nu s-a modificat în urma sudării cu un a n u m i t numeral (ca *tuşşepte* — aici prin asimilare) sînt, după materialul de care dispunem, *tuscinci*, *tusşase* şi *tusopt*. Există ipoteza ca aceste numerale să fie formate dintr-un element de compunere *tus-* şi numeralele cardinale respective. Dacă admitem existenţa elementului de compunere *tus-*, atunci trebuie să precizăm că acesta nu se poate forma din *toţi* (pluralul lui *tot)*, cum consideră dicţionarele menţionate, ci se putea desprinde din numerale colective de mare circulaţie, ca *tustrei* şi *tuspatru*. Elementul de compunere nu a fost ataşat, ca atare, la numeralele amintite, ci serveşte la formarea unor numerale colective mai puţin uzuale.

---

[11] Alte exemple la O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, tome II, Paris, 1938, p. 178.

Tuş. Un omonim al cuvîntului care denumeşte cerneala specială (utilizată pentru desen sau în tipografie) este *tuş* „scurtă piesă muzicală, executată puternic de orchestră în momente solemne" : *Un tuş al orchestrului anunţă că tocmai bătuse miezul nopţii şi că începuse alt an* (I. Negruzzi, *Scrieri complecte*, vol. III, p. 170). Deşi dicţionarele explicative româneşti nu-l înregistrează, cuvîntul este utilizat : *Dicţionarul german-român* apărut în 1966 traduce prin intermediul lui germ. *Tusch*, care este şi etimonul cuvîntului românesc respectiv. La rîndul său, germ. *Tusch* este legat tot de fr. *toucher*, ca şi germ. *Tusche* „cerneală specială"[12]. Din germ. *Tusch* provine şi rus. *myu* „scurtă piesă muzicală" [13].

Tuţie. În DL acest substantiv este definit prin „două", deci „cantitate determinată dintr-o substanţă", pe baza unui citat pe care îl reproducem cu o completare : *Mercur precipitat roşu zece grăunţe. Tuţie bună douăzeci de grăunţe* (Şt. V. Piscupescu, *Oglinda sănătăţii...*, Bucureşti, 1829, p. 315). Rezultă de aici că, de fapt, *tuţie* este denumirea unei substanţe, şi anume a oxidului de zinc. Etimonul este germ. *Tuzia*.

Felicia Şerban

Cele două cuvinte discutate în notele de mai jos figurează în DEX (Bucureşti, 1975).

dugliş. „(Reg.) (om) leneş, trîndav, puturos ; *Taugenichts Schelm*". — Cf. magh. *dög*, se spune în DEX, fără a lua în seamă elementul *-liş*. Există însă în maghiară cuvîntul compus *döglés* 'molimă, Seuche'. De la acesta derivă direct rom. *dugliş*. Nici din punct de vedere semantic nu prezintă dificultăţi, dacă ne gîndim, de exemplu, la germ. *Schelm*, al cărui sens etimologic este tot 'Seuche, molimă'.

zărăsti. „(Reg.) a se rătăci", cu menţiunea „etimologie necunoscută" în DEX. Credem că este un derivat de la rus. *zarasti 'zuwachsen ; verwildern ;* a se astupa, a se sălbătici' ; *zarosl' 'Gestrüpp, Dickicht ;* desiş, hăţiş'. Schimbarea sensului se explică fără probleme deosebite.

Helmut Kühnel

[12] Vezi A. Genius, *op. cit.*
[13] Vezi M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1958.

O FORMĂ NEOBIȘNUITĂ A PRONUMELUI PERSONAL ATON PERSOANA A II-A PLURAL DIN SECOLUL AL XVII-LEA

DE

W. van EEDEN

Într-un text tipărit în anul 1642 la Cîmpulung-Muscel, intitulat *Învățături preste toate zilele*, a cărei ediție o pregătim, pronumele personal aton persoana a II-a plural вѫ/въ (alternanță pur grafică) are o variantă ѡ̀, omografă față de pronumele aton persoana a III-a feminin singular acuzativ. Vom încerca să explicăm, în cele ce urmează, această formă curioasă, care, pe cît știm, n-a atras încă atenția lingviștilor.

Să dăm mai întîi contextele în care se întîlnește forma în chestiune[1] :

(1) дꙋмнезеꙋ ѡ̀ва ерта пъка́теле вѡа́стре ($2^r/_{15}$)
(2) дꙋмнезеꙋ нꙋѡ̀ва ертà пъка́теле вѡастре ($2^r/_{18}$)
(3) нꙋѡ̀ва ѐртà пъка́теле, ($2^r/_{19}$)
(4) че ѫ̀кѫ ѡ̀ва бъгà шѝ ѧмꙋнка чѣ̀ девечїе ($2^r/_{19-20}$)
(5) че́ѡ вою май спꙋне, шѝде мꙋзъвнрїѧ.. ($16^v/_{14}$)
(6) веци фа́че чѐѡвафѝ во́ѧ кꙋ ди́нсꙋл^s ($20^v/_7$)
(7) дꙋмнезеꙋ че́л^s сфьнтъѡ̀ва плътѝ, ($53^v/_{17}$)
(8) шѝ ѧчѣ̀ѧ лꙋме чевà съфїе ѡ̀вàдà ($53^v/_{18}$)
(9) пла́та челꙋй де сꙋсъ да́ѡва шѝ па́че. ($53^v/_{19-20}$) (subiectul din (8) și (9) : *Dumnezeu*).

Nu toate frazele (1—9) admit numai o singură interpretare. Pe cînd în (1—4) și în (6) ѡ̀ este, într-un mod neechivoc, o variantă a lui вѫ/въ și, de asemenea, în (5), în ciuda faptului că construcția verbului *a spune* (+ SN_{dativ} + $SPrep_{de}$) nu ne este cunoscută din alte texte și se datorește, poate, unei interferențe cu limba originalului (textul este tradus din greacă), în (7—9) ambiguitatea care rezultă din omonimie nu este rezolvată de context. Pronumele aton din fraza (9) poate fi interpretat ca „vă" sau ca „o" coreferențial cu numele *plata*, dat fiind că deplasarea constituentului nominal (la acuzativ sau la dativ) nu are drept consecință prezența obligatorie a unui pronume aton coreferențial în limba textului [2]. Tot

---

[1] Pentru ca cititorul să-și poată da seama de grafia exactă, dăm aceste exemple în grafia chirilică. Literele suprascrise au fost trecute la rînd și subliniate ; abrevierile au fost întregite tacit. Celelalte exemple vor fi redate într-o transcriere interpretativă.

[2] La aceeași pagină găsim : „(..) pre aceasta (sc. cruce) să sărutăm, pre aceasta (..) să o sărutăm (..)" ($39^r/_{15-6}$). Alte exemple : „(..) pacea mea o dau voauo (..)" ($1^r/_{6-7}$), însă „(..) munca cea de vecie vom să dobăndimŭ (..)" ($3^v/_{18-9}$).

ambigue sînt (7) şi (8) : *o* se poate interpreta ca „aceasta" sau ca „vă"; contextul mai larg ne face să preferăm totuşi a doua interpretare. Alte exemple ale unei astfel de ambiguităţi nu se întîlnesc în text.

Din examenul cazurilor sigure reiese că forma pronumelui *o* în loc de *vă* e urmată imediat de auxiliarul viitorului, şi anume, cu o singură excepţie : (5), de forma *va*. Invers, nu am întîlnit în text secvenţa *vă va* (care s-ar fi notat *въва). Acest fapt ne face să admitem că grafia în discuţie notează o realitate fonetică şi nu se datoreşte aplicării unei reguli grafice [3]. Care realitate fonetică?

S-a demonstrat că în grafia chirilică a primelor texte româneşti litera ѡ reprezintă fonologic /o/ şi că în limba acestor texte segmentul /o/ se realizează ca [u̯o] sau ca [u̯ə] în contextul / $\left\{\begin{matrix} V \\ \# \end{matrix}\right\}$ o X /[4]. Deocamdată nu dispunem de indicii care să ne permită să decidem dacă avem a face cu o variaţie liberă sau o variaţie condiţionată de contextul lingvistic sau extralingvistic. În *Învăţături* există o situaţie asemănătoare, cum dovedesc grafiile лѹѡмъ, въдѹѡлоръ, воаѡ etc., care reprezintă fonetic [luu̯om^{u}]/[luu̯əm^{u}], [vəduu̯olor^{u}] / [vəduu̯əlor^{u}], [voau̯o] / [voau̯ə]. Pronumele clitic notat ѡ reprezintă de asemenea [u̯o]/[u̯ə].

Dacă admitem că în limba *Învăţăturilor* secvenţa / X # və # va # Y/ a fost supusă unei reguli fonologice (obligatorii?) conform căreia se schimbă în / X u̯əva Y /, înţelegem de ce pronumele a putut fi notat cu ajutorul lui ѡ, ceea ce a dus la o omonimie care trebuie să fi fost destul de supărătoare.

O asemenea regulă de disimilare, avînd ca rezultat înlocuirea în segmentul /v/ a trăsăturii [—vocalic] cu [+vocalic], nu ne este cunoscută prin alte exemple. O altă schimbare, anume consonantizarea unui segment semivocalic, este, dimpotrivă, atestată atît în limba standard ([vəduu̯ə] → [vəduvə]), cît şi, mai frecvent, în unele graiuri ([luu̯a] → [luva] etc.) [5]. Nu este exclus ca prezenţa regulii în discuţie să se datorească unei fluctuaţii [u̯] ~ [v] în contextul / V — V /, proprie graiului care stă la baza textului. Trebuie însă să recunoaştem că această supoziţie ar fi mai întemeiată dacă am fi întîlnit cel puţin o singură dată în textul nostru un fonetism ca [vəduvə] sau [ziva], ceea ce nu este cazul.

Încheiem exprimînd speranţa că alte fapte vor confirma sau infirma cele expuse în această notă.

Instituut voor Romanistiek
Amsterdam

---

[3] Ipoteza unei realităţi fonetice devine şi mai plauzibilă, dacă se ţine cont de observaţiile următoare. Cînd între pronumele *vă* şi forma auxiliarului *va* se află alt pronume, avem secvenţa „normală" : „(..) păcatele voastre nu vă le va ierta Dumnezeu (...)" ($2^{r}/_{9}$); dacă forma auxiliarului nu este *va*, pronumele este tot *vă* (afară de un sigur caz): „(..) de nu vă veţi ntoarce (..)" ($8^{r}/_{2}$).

[4] A. Avram, *Contribuţii la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte româneşti*, Extras din „Studii şi cercetări lingvistice" XV (1964), 1—5, p. 85—86.

[5] I. Gheţie şi Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, p. 112—114.

OSCILAȚIA *s/z* ȘI UNELE ELEMENTE DE COMPUNERE DIN LEXICUL ROMÂNESC

DE

LAURA VASILIU

În volumul I, consacrat compunerii, din tratatul *Formarea cuvintelor în limba română* (București, 1970 = FC I)[1], se înregistrează o serie de elemente de compunere care conțin un *s* alternînd cu *z*, în poziție intervocalică[2] în corpul elementului sau la junctură[3]: *cvasi-*, *cvazi-*; *eclezi-*, *eclesi-*; *izo-*, *iso-*; *mis(o)-*, *miz-*; *noso-*, *nozo-*[4].

Pe lîngă aceste elemente cu oscilație, lucrarea menționată mai înregistrează 22 de elemente de compunere care conțin fie un *s*, fie un *z* în aceeași poziție (intervocalică), anume: *dis-*, *droso-*, *efuzio-*, *estezio-*, *faz(o/i)-*, *fizio-*, *frazeo-*, *ftizio-*, *genezio-*, *gli/ucoz-*, *gnoseo-*, *mez(o)-*, *muzeo-*, *muzico-*, *paraziti/o-*, *piezo-*, *piso-*, *poso-*, *schizo-*, *scizi-*, *talaso-*, *uzu-*[5].

Oscilația *s/z*, sub aspect grafic și/sau fonetic, în corpul sau la juncturа elementelor de compunere menționate este atestată de diverse lucrări lexicografice, inclusiv ortografice, fie în cuprinsul aceleiași lucrări, fie în lucrări diferite. De exemplu:

— Pentru *cvasi-*, scris *quasi*[6], se recomandă în SD[7] pronunția *cŭasi* sau *cŭazi*, cu sugestia că „mai conformă spiritului limbii române" ar fi chiar scrierea *cŭasi* ori *cŭazi*. În alte surse, precum LTR, DEX, ÎO, apare exclusiv grafia cu *s*. Notăm că în limba română actuală uzul fluctuează între cele două pronunții (cu *s* și cu *z*) chiar la cei care folosesc o singură grafie (cea cu *s*) și că, în cazul acestui element, oscilația vizează mai mult aspectul fonetic decît cel grafic.

---

[1] Vezi *Lista principalelor elemente de compunere*, p. 246—254.

[2] Fără a se oferi vreo informație cu privire la extinderea acestor oscilații sau, eventual, la raportul dintre grafii și pronunțările corespunzătoare. Singura pereche fluctuantă exemplificată în cuprinsul lucrării este *iz/so-*, prin formații ca *isoglosă*, *izoclină*, fără explicații cu privire la distribuția celor două grafii. Celelalte perechi sînt exemplificate numai parțial (*cvasi-*, probabil faptul reflectă opțiunea autorilor pentru această variantă, dealtfel, recomandată de ÎO) sau deloc (*ecelz/si-*, *nos/zo-*).

[3] În ultima situație, ne interesează formațiile în care baza are inițială vocalică.

[4] Contextual, au această poziție și *s/z* din elementele de compunere finale *-zaur*, *-saur*; *-zof*, *-sof*; *-zom*, *-som*, înregistrate în aceeași lucrare (vezi *Lista....*). Întrucît însă, după cît se pare, aceste fapte nu conțin situații noi față de cele prezentate de elementele inițiale, ne restrîngem cercetarea la acestea din urmă.

[5] Vezi *Lista...*, p. 247—259.

[6] Nu interesează aici grafia grupului inițial al elementului.

[7] Explicația siglelor mai puțin folosite: LTR = *Lexiconul tehnic român*. Elaborare nouă. I—XVIII. Editura tehnică, București, 1957—1966; PN = Sextil Pușcariu și Teodor A. Naum, *Îndreptar și vocabular ortografic*. Editura „Cartea românească", București, 1941; SD = = August Scriban, *Dicționaru limbii românești*. Institutul de arte grafice „Presa bună", Iași, 1939.

— Fluctuaţia *eclezi-/eclesi-* este ilustrată în SD prin *ecleziast(ic)* şi prin dubletul *ecleziarh/eclesiarh*, în PN prin *ecleziastic* şi *eclisiarh*, iar în DN prin *ecleziarh* şi *ecleziast(ic)* cu varianta *eclesiast(ic)*. În CADE, DM, MDE, DEX, ÎO, apare exclusiv grafia *eclezi-*, ilustrată prin aceleaşi formaţii. În limba actuală, deşi nu este exclusivă, se pare că pronunţia cu *z* este cea mai obişnuită atît pentru *ecleziast*, cît şi pentru *ecleziarh*.

Fluctuaţia *iso-/izo-* corespunde la două situaţii diferite :

a. opoziţia dintre formaţiile *isoscel* şi *isoglosă*[8], care apar exclusiv cu această grafie în marea majoritate a surselor lexicografice contemporane[9], şi formaţii (foarte numeroase) ca *iz/somorf*, care apar cu ambele grafii în surse diferite sau chiar în aceeaşi sursă[10] ;

b. tipul *iz/somorf* însuşi, la care fluctuaţia *s/z* vizează, se pare, mai puţin aspectul fonetic, întrucît, adesea, persoane care folosesc în scris varianta cu *s* o folosesc în vorbire pe aceea cu *z*. Distribuţia celor două grafii în sursele lexicografice avute în vedere este, în marea majoritate a cazurilor, consecventă. Astfel, DM, DN, MDE, DEX, D. chim., D. fiz., ÎO înregistrează varianta cu *z* : *izoamplitudine*, *izobară*, *izocianat*, *izocoră*, *izocron*, *izodinamic*, *izogamie*, *izomer*, *izopod*, *izotrop* etc.[11], CADE, DA, LTR, varianta cu *s* : *isocron*, *isomer* etc., iar SD, *iso-* cu varianta *izo-* : *isomer* şi *izomer* etc. [12]

— Fluctuaţia *mis-/miz-*, grafică şi fonetică, este înregistrată în majoritatea surselor avute în vedere de noi : SD, DLR *(misogin şi mizogin, mizantrop şi misantrop)*, CADE, DM, DN, DEX *(misogin, mizantrop)*. ÎO este neconcludent, deoarece dintre cele două formaţii menţionate o înregistrează numai pe *misogin*.

— Fluctuaţia *noso-/nozo-*, înregistrată ca atare la SD *(nosologie* şi *nozologie)* şi D. med. *(nosofobie, nosologie/nozocomial)*[13], deosebeşte DLR *(nosocomion, nosofobie, nosograf, nosolog(ie))* şi DEX *(nosofobie)* de MDE *(nozologie)*.

Sursele lexicografice avute în vedere de noi atestă existenţa fluctuaţiei *s/z* şi la cîteva din elementele de compunere descrise în *Formarea cuvintelor* ca avînd grafie unică. Astfel :

cris(o)-, notat în mod consecvent cu *s* în *crisalidă*, *criselefantin*, *crisopraz*, *crisoterapie* etc. în DM, DN, MDE, LTR, D. med., DEX, PN, ÎO şi consecvent cu *z* în *crizantemă* de CADE, SD, DM, DN, MDE, ÎO, apare cu grafie fluctuantă în CADE *(cris/zalidă)*, SD *(cris/zalidă, crisopras/crizopraz)*

---

[8] Vezi şi *ison* < ngr. ἴσον, care nu este însă cuvînt compus nici în limba de origine.

[9] CADE, DA, DM, DN, LTR, MDE, DEX, PN şi, respectiv, DA, DM, DN, MDE, DEX, ÎO ; SD înregistrează şi varianta *izoscel*, iar DEX, şi varianta *izoglosă*.

Nu ne oprim asupra formaţiilor cu grafie nefluctuantă dacă ele sînt atestate într-o singură sursă fie că aceasta foloseşte în mod consecvent grafia respectivă (LTR : *isobiocoră*, *isocardia* etc., aceste grafii nu sînt concludente pentru discuţia noastră), fie că ea foloseşte în mod obişnuit cealaltă grafie (DN : *isagogică*, *isadelf*, *isocol*, *isopan*, grafii care par scăpări în contextul formaţiilor similare scrise cu *z*).

[10] *Izomorf* : DM, DN, MDE, D. chim., DEX, ÎO ; *isomorf:* CADE, DA, LTR ; *iz/somorf:* SD, *iz/somorfă:* Puşcariu, *Limba-română* I 217, II 282, 322 (ultimul volum mai puţin concludent, deoarece nu e tipărit sub îngrijirea autorului).

[11] Nu toate formaţiile menţionate apar în toate sursele indicate.

[12] Vezi şi *iz/somorf*.

[13] Ea apare într-o formă ciudată şi în DN : *nosofobie*, *nosomanie*, *nosologie* „nozologie"/ *nozologie* (articol distinct de cel referitor la formaţia precedentă).

și DA *(cris/zalidă, crizantemă/crisantim* (citat dintr-o revistă de specialitate : „Buletinul grădinii botanice")[14].

dis-, apărînd în compusul *dis/zenterie*, este notat cu *s* în CADE, cu *z* în DM, DEX, ÎO și cu forme alternante, cu *s/z*, în SD.

fizio- apare cu grafie fluctuantă într-o singură formație, în DA : *fizionomie/fisiognomie* (învechit la Șincai).

gnoseo- apare notat în mod consecvent cu *s* în cele două formații care îl conțin : *gnoseologic, -ie* (DM, DN, MDE, DEX, ÎO). Notăm totuși grafia cu *z* din cuvîntul necompus, care reprezintă baza elementului în discuție : *gnozie* (D. med.). Pronunția celor două compuse, dealtfel, de mică circulație, este în mod frecvent conformă cu grafia și rar cu *z*.

Termenii fluctuației *mezo-/meso-* corespund la surse diferite sau la aceeași sursă : exclusiv *mezo-* : DM, DN, ÎO *(mezocarp, mezolitic, mezozoic* etc.) ; exclusiv *meso-* : LTR *(mesocarp, mesolitic, mesozoic* etc.) ; *mezo-* și *meso-* la formații diferite și la aceleași formații : CADE *(mesocarp* etc. ; *mes/zozoic)*, DLR *(meson ; mezenter, mezocarp* etc. cu variantele notate ca grafice *mesenter* etc.)[15]. Credem că nu greșim dacă interpretăm ca fluctuație aparentă situația reprezentată de D. med. : grafia *meso-* este folosită pentru formele latinești ale termenilor înregistrați, iar grafia *mezo-* pentru formele românești (românizate) : *mesangium/mezangiu, mesenterium/mezenter, mesoesophagus/mezoesofag ; mesosalpinx, mesovarium ; mezentoderm, mezocranial* etc.[16].

Fluctuația *poso-/pozo-* e atestată în DN : *posologie* și, respectiv, MDE, DEX : *pozologie*. (În FC I 256 e înregistrat elementul *poso-* fără a fi ilustrat prin nici o formație.)

scizi-, notat ca atare în toate sursele recente (DM, DN, MDE, DEX : *scizipar, -itate)*, apare cu varianta *scisi-* la SD *(scisipar, -itate)*[17].

talaso-, notat cu *s* în DN *(talasoterapie)*, apare cu grafie fluctuantă în DEX *(talas/zoterapie)*.

Adăugăm la această serie elementul *fusi-*, neînregistrat în *Formarea cuvintelor*, care apare cu grafie și pronunție fluctuantă în aceleași surse și în surse lexicografice diferite : DM, DEX *(fusiform/fuziform)*, DN, ÎO *(fusiform)*, SD, MDE *(fuziform)*.

Fluctuațiile mai sus înregistrate se explică în parte prin etimologiile (istoria) elementelor de compunere și ale formațiilor prin care acestea au intrat în limba română.

Elementele sînt de proveniență greacă (unsprezece) și latină (trei), toate scrise cu *s* în limba de origine[18] : *cris/zo-* : *gr.* χρυσο-, *cvas/zi-* : lat. *quasi-*, *dis-* : gr. δυσ-, *eclez/si-* : gr. ἐκκλησία, *fiz/sio-* : gr. φύσις, *fus/zi-* : lat. *fusus*, *gnoseo-* : gr. γνῶσις, *is/zo-* : gr. ἰσο-, *mez/so-* : gr. μεσο-, *mis/z-* : gr. μισο-, *nos/zo-* : gr. νοσο-, *pos/zo-* : gr. πόσος, *sciz/si-* : lat. *scissus*, *talas/zo-* gr. θάλασσο-.

---

[14] Vezi și acizi *crisantemcarbonici* LTR.

[15] Lăsăm la o parte fluctuația reprezentată de formațiile *mezocarp* etc. față de *mesohippus* în MDE și DEX, deoarece considerăm că *mesohippus* nu e cuvînt românesc, deși e tratat ca atare în dicționarele menționate.

[16] Dubletul *meso-/mezorinie* pare să fie o simplă scăpare.

[17] Vezi și „*scisiune*, fals *sciziune*" în același loc și *scisiune, sciziune* la CADE.

[18] Cp. cu *piezo-* : gr. πιέζειν, *schizo-* : gr. σχίζο-.

Formaţiile care au vehiculat elementele de compunere au corespondente în greacă, latină şi/sau franceză (foarte rar germană, sporadic engleză) :

cris/zalidă: gr. χρυσαλλίς, -ίδος, lat. *crisalis, -idis*, fr. *chrysalide*, *cris/zopraz:* gr. χρυσόπρασος, lat. *chrysoprasus*, fr. *chrysoprase*, *crizantemă:* fr. *chrysanthème* etc.;
quasi-contract[19]*:* fr. *quasi-contrat*, *quasi-delict*[19]*:* fr. *quasi-délit* etc.[20];
diz/senterie: fr. *dysenterie;*
ecles/ziarh: gr. ἐκκλησιάρχες, fr. *ecclésiarque*, *eclez/siastic:* gr. ἐκκλησιαστικός, lat. *ecclesiasticus*, fr. *ecclésiastique;*
fis/ziognomie: gr. φυσιογνομία, lat. *physiognomia*, germ. *Physiognomie*, *fizionomie:* fr. *physionomie;*
fus/ziform: fr. *fusiforme;*
gnoseologie: germ. *Gnoseologie;*
is/zoscel: gr. ἰσοσκελής, lat. *isosceles*, it. *isoscele*, fr. *isocèle*, *is/zoglosă:* fr. *isoglosse* etc.;
mez/son: fr. *méson*, germ. *Meson*, engl. *meson*, *mez/senter:* lat. *mesentherium*, gr. μεσεντέριον, fr. *mésentère* etc.;
misogin: fr. *misogyne*, germ. *Misogyn*, *mizantrop:* fr. *misanthrope;*
nosocomion: gr. νοσοκομεῖον, *nosograf:* gr. νοσόγραφος, *nosofobie:* fr. *nosophobie*, *nos/zologie:* fr. *nosologie* etc.;
poz/sologie: fr. *posologie;*
sciz/siparitate: fr. *scissiparité;*
talas/zoterapie: fr. *thalassothérapie.*

Etimoanele elementelor de compunere ca şi etimoanele greceşti şi latineşti ale unor formaţii explică grafiile cu *s* şi pronunţiile corespunzătoare; etimoanele franceze şi germane explică deopotrivă grafiile cu *s* şi cu *z* (grafia cu *s* reprezintă grafia etimoanelor, iar grafia cu *z*, pronunţia lor) şi pronunţia cu *z*. Astfel, *crisalidă*, *crisopraz*, *eclesiarh*, *disenterie*, *fisiologie*, *fusiform*, *isoscel*[21], *isomer*, *mesenter*, *misogin*, *meson*, *misantrop*, *nosograf*, *nosologie*, *quasi-contract*, *talasoterapie* etc. redau, în ceea ce priveşte pe *-s-*, etimoanele greceşti sau latineşti ori grafiile etimoanelor franceze sau germane (în cazul împrumuturilor din franceză sau germană, atunci cînd pronunţia este identică cu scrierea, ea nu este conformă cu pronunţia din limba de origine). *-z-*din *crizalidă*, *crizopraz*, *dizenterie*, *ecleziarh*, *fiziologie*, *fuziform*, *izoscel*, *izomer*, *mezenter*, *mizogin*, *mizantrop*, *nozologie*, *cvazi-contract* etc. redă aspectul vorbit al corespondentelor franceze sau germane. *Scisiparitate* redă atît grafia, cît şi pronunţia corespondentului francez. *Sciziparitate*, ca şi *talazoterapie*[22], nu se explică etimologic.

Frecventele fluctuaţii între *-s-* şi *-z-* coroborate cu relaţiile etimologice stabilite mai sus demonstrează că istoria formaţiilor cu elementele de compunere discutate aici se încadrează în procesul mai cuprinzător al

---

[19] La SD.

[20] Formaţiile cu *cvasi-*, serie deschisă, sînt adesea româneşti: *cvasibibliotecar*, *cvasimulţumit*, *cvasiprimăvăratic* (FC I 142; 20, 186; 186) etc.

[21] Vezi şi formele mai vechi, mai apropiate de modelul grecesc sau hibride: *isoschelés* (1801—1814), *izoschelés* (1814—1818), la URSU, T.Ş. s.v. *isoscel*.

[22] *Talazoterapie*, variantă incultă, este, probabil, rezultatul unei etimologii populare.

adaptării la limba română a neologismelor latino-romanice, uneori de proveniență greacă, cu *s* intervocalic.

G. Ivănescu și L. Leonte [23], ocupîndu-se de acest proces, se opresc asupra tratamentului lui *s* intervocalic pronunțat „în latină și în greacă ca *s*, dar în franceză și în italiana de nord ca *z*". Autorii menționați remarcă pentru perioada ulterioară lui 1830 tendința de înlocuire a pronunțării în manieră latină sau greacă a lui *-s-* cu pronunțarea în manieră franceză sau italiană (impusă inițial de „pronunția rusă, în parte și cea germană, italiană și franceză") și apreciază această trecere de la „o pronunție greacă la una romanică" drept o cale de modernizare a limbii. Cercetătorii sus-numiți observă totodată că numeroși scriitori păstrează totuși ortografia etimologică (cu *-s-*) a cuvintelor greco-latine, însoțind-o de pronunțarea lui *-s-* ca atare sau ca *z* [24].

Examenul corespondențelor relevate mai sus, în perspectiva recomandărilor ÎO[25] pentru scrierea elementelor de compunere în discuție, permite formularea cîtorva observații :

a. Deși, după cum s-a văzut, limbile de origine prezintă toate grafia cu *-s-*, iar reperele oferite de limba română în procesul de adaptare a lor sînt foarte diferite, elementele de compunere în discuție se bucură de regim diferențiat, în ce privește grafia, din partea normei literare actuale[26] : *criso-*, *cvasi-*, *fusi-*, *gnoseo-*, *noso-*, *talaso-*/*diz-*, *eclezi-*, *fizio-*, *izo-*, *mezo-*, *pozo-*, *scizi-*[27].

b. Uneori, pentru același element de compunere se recomandă atît grafia cu *-s-*, în anumite formații, redînd grafia etimonului, cît și grafia cu *-z-*, în alte formații, redînd pronunția din limba de origine a etimonului :

criselefantin, *crisoterapie* etc./*crizantemă*;
izobară, *izocron* etc./ *isoscel*, *isoglosă*;
mezenter, *mezocarp* etc./*meson*[28];
mizantrop/*misogin*.

---

[23] *Fonetica și morfologia neologismelor române de origine latină și romanică*, SCȘt., Seria filologie, Iași, VII (1956), 2, p. 1—20.

[24] Vezi *lucr. cit.*, p. 15—16 ; vezi, în acest sens, și poziția teoretică a lui Ovid Densusianu (*Noua ortografie*, *Opere* I, București, 1968, p. 575), care pledează pentru ortografierea cu *-s-* a neologismelor, deoarece, „aparținînd patrimoniului culturei generale, fiind cuvinte ale civilizației, ele trebuie să-și păstreze o anumită fizionomie, să nu se îndepărteze prea mult de cum sînt scrise în alte limbi".

[25] Cînd ÎO nu cuprinde nici o recomandare, ne-am referit la dicționarele normative cele mai noi apărute sub egida Institutului de lingvistică : DLR și DEX.

[26] Uneori, și anume atunci cînd norma nu e consecventă, ne referim la p r e f e r i n ț a manifestată de această normă.

[27] Vezi și elementele cu grafie unitară : *droso-* : gr. δροσο-, din *drosofilă* < fr. *drosophile*, *efuzio-* : lat. *effusio*, din *efuziometru* < fr. *effusiomètre*, *estezio-* : gr. αἴσθησις, din *esteziometru* < fr. *esthésiomètre*, *fazo-* : gr. φάσις, din *fazotron* < fr., engl. *phasotron*, *frazeo-* : gr. φράσις, din *frazeolog* < fr. *phraséologue*, *ftizio-* : gr. φθισι-, din *ftiziolog* < fr. *phtisiologue*, *genezio-* : gr. γένεσις, din *geneziologie* < fr. *génésiologie*, *glicoz-* : gr. γλυκύς, din *glicozurie* < fr. *glycosurie*, *lizi-* : gr. λύσις, din *lizigen* < fr. *lysigène*, *muzeo-* : gr. μουσεῖον, lat. *museum*, din *muzeograf* < fr. *muséographe*, *muzico-* : gr. μουσική, lat. *musica*, din *muzicolog* < fr. *musicologue*, *paraziti-* : gr. παράσιτος, lat. *parasitus*, din *parazitologie* < fr. *parasitologie*, *piso-* : gr. πίσος, din *pisolitic* < fr. *pisolithique*, *uzu-* : lat. *usus*, din *uzufruct* < lat. *usufructus*.

[28] Influențați, probabil, de grafia din singura sursă de atestare (LTR, care scrie în mod consecvent *meso*, ca și *iso-*), autorii DLR înregistrează substantivul *meson* cu această unică grafie, deși pentru toate celelalte compuse cu același element recomandă grafia cu *-z-* (chiar dacă menționează și o variantă cu *-s-*).

Inconsecvența semnalată sub **a.**, care vizează seria elementelor în întregimea ei, ar putea fi înlăturată prin generalizarea grafiei cu *s*, conformă cu istoria cuvintelor, adică cu etimoanele lor (întrucît ortografia limbii române e în general fonetică, grafia cu *s* ar presupune, în general, și pronunția corespunzătoare). Această soluție este însă dificil de adoptat, deoarece inconsecvența menționată antrenează un foarte mare număr de fapte și e puternic consacrată de uzul literar al limbii[29]; de aceea încercarea de aplicare a ei nu are mari șanse de succes. Credem totuși că ar trebui încercat cu elementul *scizi-*, a cărui grafie (și pronunțare) nu are nici o justificare etimologică[30], și, în consecință, propunem scrierea și pronunțarea lui *sciziparitate*[31] cu *s*, și nu cu *z*.

Credem totodată că mai multe șanse de succes ar putea avea o intervenție urmărind regularizarea grafiilor fluctuante care privesc formațiile aceluiași element de compunere (vezi **b.**). Această regularizare ar putea viza însă numai cuvintele a căror structură e transparentă (analizabile), deoarece despre celelalte (neanalizabile) se poate spune că, din punctul de vedere al limbii române, nu aparțin la clasele constituite de elementele formative respective. Astfel, ar trebui revizuite grafiile cuvintelor *isoglosă*[32], *isofonă*, *isomorfă*[33], *mizantrop*[34] și păstrate ca atare grafiile cuvintelor *crizantemă* și *isoscel*.

---

[29] O regularizare scrupuloasă ar impune introducerea în regulă și a elementelor cu grafie unitară, dar diferită de cea etimologică, de exemplu: *estezio-*, *frazeo-*, *muzeo-* etc. Or, grafia a numeroase elemente din această categorie e susținută de grafia cuvintelor corespunzătoare (*frază*, *muzeu* etc.), de aceea, în cazul lor, intervenția ar fi și mai șocantă.

[30] Se explică, probabil, prin ceea ce Flora Șuteu (*Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976, p. 211) numește „o lege aproape consecvent aplicată neologismelor latino-romanice, aceea de transformare a oricărui *s* intervocalic în *z*". (Fenomenul a fost descris în aproximativ aceiași termeni de acad. Al. Graur în *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 49—50.)

[31] Și împreună cu el *sciziune*, *scizură*, cuvinte necompuse, dar formate de la aceeași bază (lat. *scissus-scindere*), scrise și pronunțate în franceză cu *-ss-*, respectiv, [s]: *scission*, *scissure*.

[32] Acad. Al. Graur (*Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 152) consideră că scrierea în două feluri a aceluiași element de compunere în cuvinte din arii mai mult sau mai puțin apropiate, precum *isoglosă* față de *izomorf*, *isoscel* față de *izotop* și *izomer* e regretabilă, dar definitivă.

[33] Ultimele două formații nu apar nici în ÎO, nici în DEX. Ele apar însă scrise în această formă la Sextil Pușcariu (*Limba română*, vol. II), și la Matilda Caragiu-Marioțeanu, (*Compendiu de dialectologie română*, 1975; vezi aici, la p. 35, și *isolexă*), probabil datorită faptului că editorii, respectiv autoarea, s-au ghidat, în mod firesc, după modelul oferit de *isoglosă*. Notăm că în primul volum al lucrării *Limba română*, apărut sub îngrijirea autorului, cuvintele amintite apar scrise cu *-z-* (vezi p. 217 și indicele), iar cîte o apariție în fiecare volum de grafie contrastantă cu restul aparițiilor (*isofone*: I, 76; *izofone*: II, 311) atestă încă o dată existența fluctuațiilor în interiorul aceluiași text.

[34] Inconsecvența reprezentată de *meson*, care pare a fi o scăpare (vezi mai sus), a fost rezolvată în DEX, care îl scrie cu *-z-*.

AL. ROSETTI, *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, București, Editura Albatros, 1976, un vol. in —8° de XI + 132 p. [Colecția Lyceum]

Cu mai bine de treizeci de ani în urmă, în 1942, acad. Al. Rosetti a publicat în Editura Universul o *Istorie a limbii române*, cu subtitlul *Noțiuni generale*. Destinat „cititorilor de toate categoriile" (între alții, elevilor de liceu și candidaților la bacalaureat și la examenele de admitere la universitate), micul volum de 96 de pagini a fost tipărit, un an mai tîrziu, în versiune germană și italiană.

Asemenea lucrării din 1942, *Schița de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, publicată în Editura Albatros, urmărește să fie accesibilă „cititorului care intră pentru prima oară în contact cu o lucrare din această categorie" (p. V). Ea reprezintă, cu unele abrevieri, versiunea românească a unei cărți publicate în franceză : *Brève histoire de la langue roumaine, des origines à nos jours*, apărută în 1973 în Editura Mouton din Haga.

Ne grăbim să arătăm că, pe lîngă unele asemănări firești, între cele două lucrări nu există o legătură directă, *Scurtă istorie* (de fapt, *Brève histoire)* nefiind reluarea, într-o formă sau alta, a succintei sinteze din 1942. Ea nu este, totuși, cum s-ar putea crede, o elaborare de sine stătătoare. Deși autorul nu dă nici o indicație în acest sens, nu e greu de observat că primele șapte capitole (p. 1—60), prin urmare aproape jumătate din lucrare, rezumă, cu importante scurtări sau condensări ale textelor, cele șase părți componente ale *Istoriei limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, publicată de acad. Al. Rosetti în 1968. Diferența de structură provine din scindarea celei de-a șasea părți a *Istoriei* „mari" *(Din secolul al XIII-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea)* în două capitole, al șaselea și al șaptelea, ale *Scurtei istorii (Din secolul al XIII-lea pînă în secolul al XVI-lea* și *Secolul al XVI-lea)*, operație pe care o socotim judicioasă. Nu ne vom opri asupra acestor capitole ale lucrării, întrucît opiniile și soluțiile avansate de autor sînt binecunoscute publicului de specialitate din numeroasele ediții ale *Istoriei limbii române* și din recenziile care s-au scris pe marginea lor. Reeditarea apropiată a acestei opere de sinteză la Editura științifică și enciclopedică va oferi, fără îndoială, un prilej mai potrivit pentru o discuție în jurul problemelor pe care le ridică. Vom observa numai că expunerea este concisă și beneficiază de o metodă adecvată. Ținînd seamă de destinația lucrării, am fi preferat ca, pe alocuri, materialul de limbă să fi fost comunicat cu și mai multă parcimonie, iar comentariilor să li se fi rezervat un spațiu mai amplu.

Era de presupus că, începînd cu secolul al XVII-lea, autorul va zăbovi cu predilecție asupra evoluției limbii literare de-a lungul ultimelor patru secole. Așteptările nu ne sînt înșelate, dar felul în care autorul înțelege să-și organizeze expunerea ridică pentru noi numeroase semne de întrebare. Înainte de a intra în detalii, vom menționa că, pe parcursul a peste 30 de pagini (60—93), *Scurta istorie* urmează îndeaproape, cu importante scurtări și condensări ale materiei, *Istoria limbii române literare de la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea* (ed. a II-a, București, 1971), scrisă împreună cu B. Cazacu și L. Onu. Fiind vorba de o operă realizată în colaborare cu alte persoane, era necesar ca autorul să-și avertizeze cititorii despre maniera în care a elaborat capitolele respective.

Cele zece pagini ale capitolului al optulea *(Secolul al XVII-lea și al XVIII-lea)* rezumă, într-un mod destul de singular, capitolele consacrate în *Istoria limbii române literare* evoluției limbii literaturii religioase, istorice, beletristice și juridice în epocile respective. Dacă în primele capitole am putut reproșa autorului abundența materialului ilustrativ în detrimentul comentariilor, de data aceasta sîntem puși în situația de a-i adresa o observație diametral opusă. Reducînd la dimensiunile *Scurtei istorii* textul *Istoriei limbii române literare*, autorul a reținut, în mod paradoxal, numai informațiile biobibliografice și de istorie literară, neglijînd, în general, problemele limbii literare și lăsînd cu totul deoparte materialul faptic (excepție fac paragrafele consacrate lui Cantemir, în care sînt citate 15 neologisme întrebuințate în *Istoria ieroglifică)*. În asemenea condiții, capitolul pare desprins mai degrabă dintr-o prelegere avînd drept obiect vechea cultură românească decît dintr-o istorie a limbii române, fie ea scurtă și destinată unui public larg. Ca să exemplificăm, în cele douăzeci de rînduri referitoare la Dosoftei există o singură propoziție despre problemele limbii române : „a contribuit puternic la progresul limbii lite-

rare" (p. 61). În rest, sînt amintite limbile pe care le vorbea mitropolitul, se evocă acțiunea desfășurată pentru naționalizarea serviciului divin și se dau informații cu caracter istorico-literar general despre *Psaltirea* în versuri și *Viața și petreacerea sfinților* (greșit datată 1682—1688, în loc de 1682—1686). Nici în spațiul mai larg (de o pagină și jumătate) rezervat *Bibliei de la București* nu ni se spune altceva decît că „limba acestei cărți reprezintă sinteza eforturilor traducătorilor români pentru dezvoltarea și afirmarea limbii române literare" (p. 62) și că „textul *Bibliei* din 1688 conține multe elemente grecești, care provin din versiunea originală" (p. 63). În plus, e reluată afirmația, lipsită de acoperire științifică, potrivit căreia „prin această operă monumentală, graiul din Țara Românească s-a impus ca limbă literară" (p. 63; ideea e repetată în *Concluzile* din josul paginii)[1].

În aceeași manieră este tratată literatura istorică, care apare redusă la un grupaj de notițe istorico-literare, fără a conține nimic (sau aproape) despre limba operei cronicarilor. Iată, *in extenso*, ceea ce găsim scris despre Grigore Ureche și despre Constantin Cantacuzino: „Cronicarul *Grigore Ureche* (către 1590—1647), născut în Moldova, și-a făcut studiile într-un colegiu din Polonia. În cronica Moldovei *(Letopisețul Țării Moldovei)*, el a consacrat un capitol limbii natale, arătînd originea latină a cîtorva cuvinte". „*Constantin Cantacuzino* (cca 1650—1716), cu studiile la Padova (Italia), exprimă ideea unității românilor, care, deși împrăștiați în diverse provincii, vorbesc aceeași limbă". Nimic despre fonetica, morfologia, vocabularul și, mai cu seamă, despre sintaxa, în atîtea privințe interesantă, a cronicarilor (unele observații disparate sînt formulate în capitolul al treisprezecelea). Întîlnim, e adevărat, cîteva aprecieri asupra stilului unora dintre ei (în subcapitolul *Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce* și *Dimitrie Cantemir, scriitori)*. Ni se spune că acești autori au abandonat imitația textelor scrise în slavonește și s-au orientat direct după limba vorbită (se trece însă sub tăcere, în acest loc, imitarea de către Costin și Cantemir a sintaxei latine). Cu totul neglijată în economia capitolului este literatura juridico-administrativă. Cele trei (!) rînduri care i se consacră se limitează a semnala apariția *Pravilei* de la Govora din 1640 și a *Codului* (sic!) de la Iași, (1646). Nici un cuvînt despre *Îndreptarea legii* din 1652, a cărei însemnătate o depășește cu mult pe cea a *Pravilei* din 1640 sau despre raportul dintre textele din 1646 și 1652, interesînd îndeaproape istoria limbii române literare.

Următoarele două capitole ale lucrării (al nouălea și al zecelea) se ocupă de *Influența turcă otomană* și de *Influența neogreacă*. Dacă în capitolul precedent expunerea s-a referit la istoria limbii literare, de data aceasta prezentarea elementelor turcesc și grecesc se face la nivelul general al limbii (întocmai ca în *Istoria limbii române literare)*.

Cel de-al unsprezecelea capitol, *Tranziția spre epoca modernă*, are în vedere, cum era de așteptat, o perioadă de aproximativ cincizeci de ani, întinsă asupra ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea și asupra începutului celui următor. O prezentare cu caracter introductiv, intitulată *Privire asupra evoluției limbii literare începînd cu secolul al XVII-lea*, recapitulează unele dintre concluziile capitolului al nouălea și schițează cele mai de seamă orientări ale limbii literare după 1800. Termenul limită al perioadei de tranziție (circa 1830) este larg depășit. Autorul amintește astfel curentul italienizant, posterior anului 1840, precum și o serie de scriitori care și-au desfășurat activitatea după 1830 (și chiar după 1880!): V. Alecsandri, N. Bălcescu, I. L. Caragiale, G. Coșbuc, I. Creangă etc. În mod neașteptat, după ce am fost purtați de-a lungul secolului al XIX-lea, expunerea introductivă se încheie cu o serie de date asupra istoriei țărilor române în secolul al XVIII-lea. În măsura în care erau necesare, ele trebuiau să preceadă discuțiile consacrate limbii și literaturii române din perioada de tranziție. Cea mai mare parte a capitolului este consacrată Școlii Ardelene și scriitorilor din Țara Românească și din Moldova (poeții Văcărești, Iordache și Dinicu Golescu, Costache Conachi). Întocmai ca în capitolul al nouălea, expunerea se reduce de regulă la comunicarea unor informații cu caracter biobibliografic despre autorii studiați. Observațiile cu privire la limbă sînt întîmplătoare și generale, cînd nu lipsesc cu desăvîrșire. Excepție fac *Lexiconul de la Buda* și Dinicu Golescu, din care se citează o serie de neologisme. Iată, spre exemplificare, cum sînt tratați Ienăchiță Văcărescu și Costache Conachi: „*Ienăchiță Văcărescu* (circa 1740—1797) este erudit și poet. Gramatica sa, *Observații sau băgări de seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii rumânești* (Viena, 1787[2]), conține și noțiuni de poetică și versificație. În genere, vocabularul tehnic este împrumutat din limba italiană. Văcărescu este și poet liric. Cîteva din poeziile sale au o mare popularitate: *Amărîtă turturea* e inspirată din literatura populară" (p. 79—80). „*Costache Conachi* (1777—1849),

[1] Vezi lucrarea noastră *Biblia de la București și procesul de unificare a limbii române literare*, în SLLF, II, p. 53—66.

[2] Lucrarea a apărut, în același an (1787), la Rîmnicu-Vîlcea și la Viena.

născut în Moldova, este autorul unor poezii, din care unele au fost popularizate. Limba lui e nuanțată cu elemente caracteristice graiurilor din Moldova" (p. 81).

Expunerea conține, nu o dată, erori, contradicții sau afirmații discutabile. La p. 64 se afirmase că „marea inovație" a cronicarilor „consistă în abandonarea imitației cărților bisericești", dar zece pagini mai încolo aflăm că „limba cronicarilor din secolul al XVII-lea conține încă un număr însemnat de arhaisme venite din cărțile bisericești". Opinia că Eminescu ar fi „creator al limbii noastre poetice", susținută cu oarecare insistență în urmă cu 20—30 de ani, nu mai poate fi luată astăzi în considerație. Oare n-a existat o limbă poetică românească înainte de 1870? Pomenirea lui A. Pumnul, alături de Heliade, ca promotor al curentului italienist, surprinde (p. 75). Gheorghe Șincai a murit în 1816, nu în 1846, în timp ce Petru Maior s-a născut în 1760, nu cu zece ani mai devreme (p. 77). Pe aceeași pagină, nașterea lui Budai-Deleanu este fixată în 1760, iar două pagini mai încolo în anii 1760—1763. Ar fi interesant de știut cine mai „consultă cu profit și în zilele noastre" *Lexiconul* de la Buda „pentru indicațiile etimologice" (p. 78). Soluțiile lui Maior și ale cerlorlalți autori se citează curent ca exemple de etimologii forțate, fără valoare științifică. De menționat că toate aceste greșeli sau afirmații discutabile lipsesc din secțiunea *Faza de tranziție spre epoca modernă* a *Istoriei limbii române literare*, pe care *Scurta istorie* o urmează și de astă dată îndeaproape.

Influența franceză se numește cel de-al doisprezecelea capitol al lucrării, din care aproximativ jumătate este consacrat termenilor de origine franceză pătrunși în românește prin filieră rusă. Din rîndul termenilor înșirați pe p. 81 trebuie însă scoși *aliat, invalid, a înrola, proprietate, rezistență*, care nu au pătruns în limba română din rusă. Tot astfel trebuie rectificată lista de „termeni privind administrația" prin eliminarea lui *concert* și a lui *rezistență*, care nu au nimic a face cu acest domeniu al vieții publice.

Următorul capitol *(Privire asupra evoluției normelor limbii literare pînă la începutul secolului al XIX-lea)* se întemeiază pe capitolul de concluzii al *Istoriei limbii române literare*, intitulat foarte asemănător: *Evoluția normelor limbii române literare pînă la începutul secolului al XIX-lea*. Față de model, expunerea prezintă, spre sfîrșit, un subcapitol, avînd titlul *Influența limbii vorbite*. La un examen atent, se observă că, de fapt, cele ce se spun aici figurează, de asemenea, în capitolul de concluzii al *Istoriei limbii române literare*, și anume în paragrafele consacrate vocabularului. În momentul cînd a prelucrat textul din 1971, autorul a împărțit, fără justificare, materia în două părți: primul paragraf a fost redat sub titlul *Vocabularul*, iar restul sub titlul, impropriu, de *Influența limbii vorbite*. Într-adevăr, numai primele rînduri ale acestui subcapitol și un scurt paragraf de pe pagina următoare se ocupă de problema enunțată în titlu. În rest, se vorbește (atît în *Istoria limbii române literare*, cît și în *Scurtă istorie)* despre chestiuni cum ar fi termenii neologici pătrunși în limba română sau vocabularul stilurilor limbii române literare, adică, de fapt, despre influența savantă exercitată asupra limbii de cultură, pe care autorul o prezentase la p. 89. În mod neașteptat, nu *Concluziile* încheie expunerea, ci un ultim subcapitol, *Mărturia textelor*. Autorul reproduce cîte un scurt fragment din prefața la *Gramatica* lui Heliade și dintr-un discurs rostit de Al. Filipescu în 1832, fără a le însoți de vreun comentariu sau de vreo explicație, lăsîndu-ne să ghicim motivul pentru care a alăturat cele două texte.

Lectura capitolului ne-a permis să descoperim o serie de erori. Nu corespunde adevărului afirmația că „mitropolitul Varlaam întrebuințează forme palatalizate în lucrările sale, dar în *Răspunsurile* (sic!) *la Catehismul calvinesc* (1645), tipărit (sic!) în Țara Românească, găsim pe *f* conservat *(ar fi, fire)*' (p. 84[3]). În *desghinat* nu avem a face cu palatalizarea unei dentale sau a unei guturale, cum afirmă acad. Al. Rosetti, ci cu un *ģ* provenit din *gl* latin *(<disglutinare)*; de menționat că *desghinat* înseamnă „dezbinat", nu „desfrînat" (!)(p. 84). Rotacismul lui *-n-* și rostirea „lungă" a lui *r* nu sînt fenomene caracteristice Maramureșului și nordului Transilvaniei; ambele fenomene aveau curs în secolul al XVI-lea și în Moldova (p. 85)[4]. Fonetismul cu *m* al verbului *rupe (rumpe)* nu e general în secolul al XVI-lea. *Rupe* apare la Coresi și în *Psaltirile Hurmuzachi* și *Scheiană* (p. 85)[5]. „În secolele al XVI-lea și al XVII-lea găsim încă forma veche, fără *-m*, la pers. 1 sg., și forma fără *-u*, la pers. 3 pl.: *eu era, ei era*. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea sînt întrebuințate forma veche și forma nouă: 1 sg. *eu pricepea* și *aștieptam*; 3 pl. *era* și *erau*" (p. 87). În realitate, formele în *-m* și în *-u* apar în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Cea mai veche atestare a unei forme cu *-u* este din 1608; *-m* apare pentru prima dată în

---

[3] Vezi Mirela Teodorescu, *Normă și grai în scrierile mitropolitului Varlaam*, în SLLF III, p. 193—194.

[4] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 244—245.

[5] Vezi Densusianu, HLR, II, p. 125

1644[6]. Nu *să aiub* a devenit *să aib* (p. 88), ci invers : din forma etimologică *să aib* (< *habeam*) a rezultat, în Moldova, *să aiub* (tot la Varlaam, *cuiub* < *cuib* < **cubium*).

Odată cu acest capitol, expunerea consacrată evoluției limbii române se încheie. În loc de a ne face cunoscute transformările petrecute în ultimul secol și jumătate, epocă de o însemnătate excepțională în istoria românei literare, autorul își încheie lucrarea cu două capitole consacrate aspectului contemporan al limbii române : *Tendințele limbii actuale* și *Dialectele limbii române*. În primul dintre ele, acad. Al. Rosetti ne prezintă o serie de particularități „din domeniul foneticii și al vocabularului, care caracterizează evoluția limbii actuale" (p. 93 ; de fapt, sînt aduse în discuție și fenomene morfologice și sintactice, cf. p. 97—98). Faptele considerate a fi caracteristice limbii actuale sînt selectate prin aplicarea unor criterii neunitare. Sînt puse la un loc fenomene proprii limbii vorbite (rostiri de tipul *jumate, propietar, delicvent, indentic*) cu altele caracteristice unor graiuri (accentul în cuvinte de tipul *bolnav, dușman, Ștefan*) sau limbii literare (maniera de a reda grupurile *qu* și *gu*). Erorile și afirmațiile discutabile sînt la fel de numeroase ca în capitolele precedente. În fruntea lor, vom cita felul neobișnuit în care a fost întocmit „tabloul" de la p. 93—94, al cărui rost era de a prezenta faptele fonetice regionale „care se regăsesc uneori în limba literară". Fenomenele, alese la întîmplare, sînt distribuite (mai corect vorbind : trebuiau să fie distribuite) în trei rubrici : Moldova, Transilvania, Țara Românească. Spre surprinderea noastră, în rubrica destinată Transilvaniei nu figurează absolut nici un fenomen, în vreme ce în celelalte două se găsesc menționate cîte zece particularități fonetice. Concluzia pe care cititorul neavizat o va trage examinînd tabelul nu va fi alta decît aceea că ardelenii, spre deosebire de moldoveni și de munteni, nu au introdus și nu introduc fonetisme regionale în textele literare, ceea ce, desigur, nu corespunde cîtuși de puțin adevărului. Iată și alte cîteva din observațiile ce se pot face. Rostirea cu *ǫ (dǫuă, nǫuă)* nu e caracteristică numai graiurilor vorbite în Moldova, ci și celor ardelenești, bănățenești și oltenești (p. 94)[7]. *Curagiu* nu „a devenit" *curaj* (p. 94). *Curagiu* provine din italiană *(coraggio)*, cum arată însuși autorul, în timp ce *curaj* a pătruns din franceză *(courage)*. Grupul *sk' (deschide)* nu e caracteristic Moldovei, iar *šk' (deșchide)* Țării Românești. ALR II, vol. I, h. 248, consemnează cele două rostiri atît în Moldova, cît și în Țara Românească. *Serviciu* s-a menținut numai în vorbirea îngrijită. În limba uzuală se folosește curent *servici* (p. 94). Nu e potrivită așezarea pe același plan a rostirilor *fere* (= fiere) și *meu* (= *mieu*). În primul caz, avem a face cu o rostire neliterară (regională) ; *meu*, în schimb, este singura formă admisă de uzul literar (p. 94). E discutabilă afirmația că pluralele în *-i (aripi, boli, căni)* ar fi caracteristice graiurilor moldovene (p. 95) Pl. *căne* (= căni) e de neconceput în românește (ar putea fi o greșeală de tipar, în loc de *cane*). Formele de tipul *au lăudatără* nu sînt caracteristice limbii vorbite în general, ci unor graiuri muntene și, mai ales, periferiei bucureștene (p. 98).

Destul de numeroase sînt inexactitățile care s-au strecurat în capitolul consacrat dialectelor limbii române. Fricativele moldovene rezultate din *č* și *ǧ* sînt *š* și, respectiv, *ž*, nu *š* și *ž* (p. 100). *ǧ* (< lat. *j* + *o/u*) din *ǧoc* nu poate fi socotit caracteristic Modovei, întrucît apare izolat (mai ales în Bucovina) ; în graiurile vorbite în Moldova, *ǧ* > *ž* : *žoc* (p.100). În Banat, palatalizarea lui *d* se realizează în stadiul *ḍ*, nu *d'* ; pentru a-l reda pe *ḍ* se putea apela la *ǧ*, așa cum s-a făcut uz de *č* pentru a-l reproduce pe *ć* în *frace* (p. 101). Numai *-ę* rezultat din *-ea* aton este caracteristic graiului crișean (p. 101). *Ǧoc* nu e semnificativ pentru rostirea dură a africatei *ǧ* în Maramureș. Pronunțarea dură a lui *č* e făcută evidentă de o formă *činči*, nu *činči* (p. 100). În Crișana se spune *pîncete*, nu *pintece* (p. 100). Sinonimul bănățean al lui *cimitir* este *morminț*, nu *mormînt* (p. 100). *Arină* nu se întîlnește numai în Crișana, ci și în Transilvania propriu-zisă și în unele graiuri moldovene (p. 102). *Cute, (a)sudoare, rărunchi* și *curechi* nu sînt caracteristice numai Moldovei, ci și Banatului, Crișanei și Transilvaniei de nord (cu Maramureșul) (p. 101—102).

Vom spune în încheiere că parcurgerea lucrării acad. Al. Rosetti dă naștere unor impresii derutante și contradictorii. În prima ei jumătate, pînă la finele secolului al XVI-lea, cît timp autorul a urmat, în linii mari, propria sa *Istorie a limbii române*, expunerea e clară, concisă și la obiect. Propunîndu-și să urmărească, după 1600, evoluția limbii de cultură, autorul și-a luat drept călăuză

[6] Vezi, pentru *-m*, I. Rizescu, *Noi date în legătură cu raportul dintre Cazania lui Varlaam și Cazania de la Dealu*, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 317, iar pentru *-u*, Ion Gheție și Mirela Teodorescu, *Asupra desinenței -u a pers. 3 pl. a indicativului imperfect. Noi contribuții*, în SCL, XVII, 1966, nr. 2, p. 180.

[7] Vezi I. Pătruț, *Rostirea nouă, două etc.*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, [București], 1958, p. 661—665 ; vezi și ALR, SN, vol. VI, h. 1766, 1767, 1768, 1774.

Istoria limbii române literare, scrisă în colaborare cu B. Cazacu și L. Onu. Deși avea la dispoziție o lucrare care cuprinde un bogat material de limbă, acad. Al. Rosetti s-a mulțumit, cel mai adesea, să rețină observațiile cu caracter general, privitoare la cadrul cultural și de istorie literară al epocilor cercetate. Evoluția fenomenelor de limbă este, în felul acesta, insuficient evidențiată. Expunerea se fărîmițează excesiv și se pierde în amănunte nesemnificative. Două probleme atît de importante cum sînt unificarea și modernizarea românei literare sînt atinse în trecere și superficial, mai ales pentru că autorul se oprește, în prezentarea sa, la anul 1830. Lipsa unei concepții metodologice coerente este evidentă. Ea explică nivelul nesatisfăcător la care a fost realizată lucrarea în cea de-a doua ei jumătate.

Februarie 1978

Ion Gheție

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

Contribuții la o bibliografie critică „Șerban Cioculescu". Opera în periodice. Partea I (1923—1947), Drobeta Turnu-Severin, 1977.

VICTOR IANCU, *Limbaj cotidian și rostire literară*, Timișoara, Editura Facla, 1977.

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.

„Der Sprachdienst". Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden) von ihrem Geschäftsführer Otto Nüssler, 21. Jahrgang, Heft 8, 10, 12, August-Oktober-Dezember 1977, 22. Jahrgang, Heft 2, Februar 1978.

„Lenguaje y ciencias". Publicacion Trimestral del Departamento de Idiomas y Lingüistica. Universidad Nacional de Trujillo. Trujillo-Peru. Vol. 17, No. 2, 3, Junio de 1977—Setiembre de 1977.

„The Linguistic Reporter". A Newsletter in Applied Linguistics. Published by the Center for Applied Linguistics. Arlington-Virginia, S.U.A. Volume 19, Number 8, 9 — May, June 1977, Volume 20, Number 3 — December 1977.

„Muttersprache". Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache. 87. Jahrgang 1977 : 1, 2, 3 — Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden).

„Anuario del curso" 1977—1978, Universidad Autonoma de Barcelona, Facultad de letras.

„Годишник на софийския университет". Факултет по занадни филологии, „Annuaire de l'Université de Sofia". Faculté des lettres, София, 1977, том, LXX 2, година 1977.

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, 20, 1977)

DE

ELEONORA POPA şi ION DĂNĂILĂ

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ŢARA NOASTRĂ DE LA 1 IANUARIE PÎNĂ LA 31 DECEMBRIE 1977*

I. *Documentare şi informare* 366
1. Bibliografii 366
2. Periodice 368
3. Volume omagiale, culegeri etc. 369
4. Semnalări, referate etc. 370
5. Indici, sumare, schimburi de cărţi 370
6. Rezumate de teze de doctorat 370
II. *Generalităţi* 372
1. Congrese, conferinţe, simpozioane etc. 372
2. Dări de seamă, cronici 374
III. *Lingvistică generală* 375
1. Lingvistică teoretică 375
2. Lingvistică matematică şi aplicată 381
IV. *Limba română* 383
1. Generalităţi 383
2. Istoria lingvisticii româneşti 385
3. Istoria limbii 387
4. Dialectologie 390
a. Generalităţi 390
b. Graiurile dacoromâne 391
c. Aromână 392
d. Istroromână 392
e. Meglenoromână 392
5. Filologie 392
6. Fonetică şi fonologie 398
7. Gramatică 399
a. Generalităţi 399
b. Morfologie 399
c. Sintaxă 400
8. Lexicologie 401
a. Semantică 401
b. Formarea cuvintelor 405
c. Etimologii 405
d. Lexicografie 406
9. Limbă literară 411
a. Generalităţi 411
b. Stilistică, poetică, limba scriitorilor 411
c. Cultivarea limbii 415

---

* Au fost incluse şi titluri din anii precedenţi, reprezentînd lucrări care nu ne-au parvenit la timp.

10. Onomastică 417
a. Generalități 417
b. Antroponimie 417
c. Toponimie 417
11. Ortografie și ortoepie 418
V. *Balcanistică* 419
VI. *Filologie clasică* 420
VII. *Germanistică* 423
VIII. *Orientalistică* 426
IX. *Romanistică* 426
X. *Slavistică* 430
XI. *Tracologie* 433
XII. *Limba albaneză* 433
XIII. *Limba maghiară* 434
XIV. *Limba vietnameză* 436
XV. *Limbi bantu* 436
XVI. *Limbi chino-tibetane* 436
XVII. *Limbi egiptene* 436
XVIII. *Limbi indiene* 436
XIX. *Limbi indiene din America* 436
XX. *Limbi indo-europene* 437
XXI. *Limbi iraniene* 437
XXII. *Limbi oguzo-seldjuce* 437
XXIII. *Limbi semitice* 437
XXIV. *Limbi ugro-finice* 437
XXV. *Metodica predării limbilor* 438
1. Generalități 438
2. Limba română 438
3. Limbi străine 441
4. Manuale, ghiduri etc. 444
XXVI. *Diverse* 448
XXVII. *Aniversări* 448
XXVIII. *In memoriam* 449
Abrevieri 449
Indice alfabtic al bibliografiei 453
a. Autori 453
b. Cuvinte 467

I. *DOCUMENTARE ȘI INFORMARE*

1. BIBLIOGRAFII

1. Bălășescu, Sevastia, *Contribuții la o* **Bibliografie critică „Șerban Cioculescu”**. *Opera în periodice*, Partea I *(1923—1927)*, Drobeta—Turnu-Severin, Inspectoratul școlar județean, Casa Corpului didactic Mehedinți, 1977, 113 p.
2. Cernovodeanu, Paul, **Revista istorică română** *1931—1947. Bibliografie critică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 175 [—176] p.
3. Faiciuc, Elisabeta, *Bibliografia lucrărilor profesorului Dimitrie Macrea*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 135—141.
4. Fischer, I., Blaga, Diana, Capatos, Roxana, Ciocîltan, Carmen, Mladenova, Olga, Teodorescu, Virginia, *Importanța și modernizarea învățământului limbii latine. Bibliografie selectivă*, StCl, **17**, 1975 (1977), 275—277.
5. Ioniță, Vasile, *Banatul, parte integrantă și individualitate distinctă în contextul istorico-geografic al spiritualității românești. Contribuții bibliografice. 1. Graiul bănățean*, Reșița, 40 p. (Consiliul de Cultură și Educație Socialistă al județeului Caraș-Severin, Biblioteca județeană.)
6. Penelea, Georgeta, *Bibliographie historique (I)*, RRH, **16**, nr. 1, 1977, 201—221; *(II)*, nr. 2, 383—407; *(III)*, nr. 3, 573—595; *(IV)*, nr. 4, 815—839.
7. Popa, Eleonora, Dănăilă, I., *Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **19**, 1976)*, LR, **26**, nr. 4, 1977, 369—478.

8. ŞTEFAN, ALEXANDRA, FISCHER, I., *Bibliografia clasică românească (1974)*, StCl, **17**, 1975 (1977), 252—269.
9. VATAMANIUC, D., *Lucian Blaga, 1895—1961. Bibliografie*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 262 p. Vezi şi nr. 15, 25.
10. * * * *Analiza textului şi pedagogia limbilor străine. Fişier bibliografic*, LMŞ, 1977, 110—113.
11. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicaţii periodice şi seriale*, [Bucureşti], [Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România], **24**, nr. 18—24, 1976, **25**, nr. 1—15, 1977.
12. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărţi, albume, hărţi*, [Bucureşti], [Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România], **26**, nr. 1—23, 1977.
13. * * * *Lista lucrărilor publicate de membrii catedrei* [de filologie rusă a Facultăţii de limbi slave, Universitatea din Bucureşti] *în perioada 1973—1976*, PFR, 1977, 355—383.

★

Vezi şi nr. 483, 1170.

Recenzii

14. ANGHEL, PETRE, Ion Bălu, *G. Călinescu. Biobibliografie*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1975, 680 p., LL, 1, 1977, 336—337.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
15. ANTONESCU, NAE, *Comentarii la bio-bibliografia Blaga* [de D. Vatamaniuc, Bucureşti, 1977], Transilvania, **6**, nr. 12, 1977, 22—23.
Vezi nr. 9.
16. BUZĂ, EMANUELA, *Bibliografia Mihai Eminescu 1866—1970*. Volumul I, *Opera*, Bucureşti Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 278 p. in-folio, LR, **26**, nr. 5, 1977, 579—581.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 9.
17. C. G., Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*. Vol. I. *Cărţile populare laice* (Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1976, 242 p.), Forum, **19**, nr. 1, 1977, 94.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 3.
18. CUNESCU, GH., *Bibliografia M. Eminescu (1866—1970)*, volumul I. *Opera*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1976, 218 p., BO, **49**, nr. 9—12, 1976, 1089—1091.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 9.
19. DUŢĂ, MARCEL, Ion Bălu, *G. Călinescu, 1899—1965, Biobibliografie*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1975, RITL, **26**, nr. 4, 1977, 605—608.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
20. DUŢU, ALEXANDRU, [Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Biobliografia analitică a literaturii române vechi*. Vol. I. *Cărţile populare laice*, Bucureşti, 1976], RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 797.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 3.
21. MĂNUCĂ, DAN, C. Pompilian, H. Zalis, *„Convorbiri literare". Bibliografie*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1975, VIII + 539 p., LL, 2, 1977, 563—566.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 14.
22. MUNTEAN, GEORGE, *Contribuţii eminescologice* [*Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970)*. Vol. I. *Opera*, Bucureşti, 1976 şi M. Eminescu, *Dicţionar de rime*, Bucureşti, 1976, Scînteia, **46**, nr. 10 719, 5 feb. 1977, 4.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 9 şi 799.
23. PIPPIDI, D. M., *L'année Philologique. Bibliographie analytique et critique de l'antiquité gréco-latine* (fondée par J. Marouzeau) publiée par Juliette Ernst et par George Kennedy et Viktor Poeschl, avec la collaboration de Marianne Duvoisin, Ingrid Robbe-Grillet, Pierre Langlois, Claude-Lise Foult, William C. West III et Michael Drucker, sous les auspices de la Société internationale de Bibliographie classique (administrateur Pierre Wuilleumier). Tome XLIII: *Bibliographie de l'année 1972 et complément d'années antérieurees*. Paris, Société d'Édition Les Belles Lettres, 1974, XXXII + 967 p. in 8°, StCl, **17**, 1975 (1977), 279.

24. Popa, Mircea, Mihai Moraru — Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărților populare laice* (Bibliographie analytique des livres populaires laïcs), I-ère partie, Bucarest, Editura Academiei, 1976, 242 p., Synthesis, **4**, 1977, 250—252.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 3.
25. Țincu, Bucur, D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga. 1895—1961. Bibliografie*, Edit. științifică și enciclopedică, 1977, Orizont, **28**, nr. 43, 1977, 2.
Vezi nr. 9.

★

Vezi și nr. 1409, 1502.

2. PERIODICE

26. *Analele Universității din Craiova*. Seria : Științe filologice, Craiova, **4**, 1976.
27. *Analele Universității din Timișoara*. Seria științe filologice, Timișoara, **12**, 1974.
28. *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași, **24**, 1976 (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor).
Vezi și nr. 66, 73.
29. *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **14**, nr. 1, 1977 (apărut în cadrul revistei *Revue roumaine de linguistique*, **22**, 1977).
30. *Cercetări de lingvistică*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Cluj-Napoca, **22**, nr. 1, 2, 1977.
31. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Sibiu, **20**, nr. 1, 2, 1977.
Vezi și nr. 41, 44, 68.
32. *Limba română*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **26**, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 1977.
Vezi și nr. 39, 67, 69, 74.
33. *Limba și literatura română*. Revistă trimestrială pentru elevi, București, **3**, nr. 1, 2, 3, 4, 1977 (Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România).
34. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Cluj-Napoca, **21**, nr. 1, 2, 1977.
Vezi și nr. 42, 45.
35. *Revue des études sud-est européennes*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **15**, nr. 1, 2, 3, 4, 1977 (Académie des Sciences Sociales et Politiques, Institut d'études sud-est européennes).
Vezi și nr. 65, 71.
36. *Revue roumaine de linguistique*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **22**, nr. 1, 2, 3, 4, 1977.
37. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*. Series Philologia, Cluj-Napoca, **22**, nr. 1, 1977.
38. *Studii și cercetări lingvistice*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **28**, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 1977.
Vezi și nr. 64.

Recenzii

39. A. M., *Limba română*, nr. 3 și 4 (1977), RITL, **26**, nr. 3, 1977, 467—468.
Vezi nr. 32.
40. Anghelescu, Mircea, *Cahiers roumains d'études littéraires*, nr. 1, 1976, LL, 2, 1976, 545—546.
41. B. N., *Forschungen zur Volks- und Landeskunde (Sibiu)*, Bd. 19/2, 976, NL, **28**, nr. 4, 1977, 121—122.
Vezi nr. 31 și BRL, **19**, 1976, nr. 31.
42. Cseke, Péter, *A NyIrK első húsz éve*, Utunk, **32**, nr. 10, 1977, 2.
Vezi nr. 34.
43. Iordan, Iorgu. „*Cronica*", *revistă de cultură generală, Iași*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 583—584.

44. M. K., *Forschungen zur Volks- und Landeskunde (Sibiu)*, Bd. 20/1/1977, NL, **28**, nr. 10, 1977, 123—124.
Vezi nr. 31.
45. * * * *NyIrK*, I—XX, Korunk, **36**, nr. 1—2, 1977, 102—103.
Vezi nr. 34.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI ETC.

46. * * * *Contribuții filologice*. 2. Craiova, 1975, 156 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România).
47. * * * *Limbă și literatură*, 2, 1976, 1, 2, 1977 (Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România).
Vezi și nr. 55, 59, 70.
48. * * * *100 de ani de la nașterea lui Sextil Pușcariu (1877—1948)*. Comunicările simpozionului din 14.I.1976, Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 1977, 133 p. [multigrafiat].
Vezi și nr. 61.
49. * * * *Probleme de rusistică și lingvistică generală*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 212 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi slave, Catedra de filologie rusă).
50. * * * *2-nd International Conference of English Contrastive Projects (Bucharest, 20—23 November, 1975)*. Edited by Dumitru Chițoran, [Bucharest], Bucharest University Press, 1976, 361 p. (University of Bucharest, Department of English and The Centre for Applied Linguistics, Arlington, Va.).
51. * * * Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România. *Buletinul Societății pe anul 1977*, București, 1977.
52. * * * *Studii de limbă, literatură și folclor*. [Vol.] 3, Reșița, 1976, 348 p. (Societatea de Științe Filologice din R.S.R., Filiala Reșița, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Caraș-Severin. Caietele „Banatica" — Seria Filologie).
Vezi și nr. 54, 57, 58.

Recenzii

53. Anghelescu, Mircea, *Memoriul Jan Reychman*, „*Rocznik Orientalistyczny*", tome XXXVIII (1976), RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 391—392.
54. Borcilă, Mircea, *Studii de limbă, literatură și folclor* [vol. 3, Reșița, 1976], Tribuna, **20**, nr. 46, 1976, 6.
Vezi nr. 52.
55. Bujeniță, Mihai, *Dezbateri filologice publicate în revista „Limbă și literatură"* [2, 1976], Forum, **19**, nr. 3, 1977, 61.
Vezi nr. 47.
56. Cazacu, B., Jiři Felix, *Sbírka rumunských textu jazykovědných*. Culegere de texte românești de lingvistică, Praha, Statni pedagogické nakladatelství, 1976, 203 p., LL, 1, 1977, 298—299.
57. Funeriu, I., *Reșița filologică* [*Studii de limbă, literatură și folclor*, vol. 3, 1976], Orizont, **27**, nr. 48, 1976, 6.
Vezi nr. 52.
58. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Locul și timpul* [*Studii de limbă, literatură și folclor*, vol. 3, Reșița, 1976], RLit, **10**, nr. 16, 1977, 8.
Vezi nr. 52.
59. Graur, Al., [La rubrica : Limba noastră] „*Limbă și literatură*", RLit, **10**, nr. 35, 1977, 8.
Vezi nr. 47.
60. Guțu Romalo, Valeria, *Cercetări de limbă și literatură*, Societatea de științe filologice din Republica Socialistă România, Filiala Oradea, vol. I, 1968, 107 p.; vol. II, 1969, 198 p., AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 175—177.
61. Mihăilă, G., Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, *100 de ani de la nașterea lui Sextil Pușcariu (1877—1948)*. Comunicările simpozionului din 14.I.1977, Cluj-Napoca, 1977, [4] + 134, p. (litogr.), SCL, **28**, nr. 4, 1977, 461—462.
Vezi nr. 48.

4. SEMNALĂRI, REFERATE ETC.

62. * * * Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. II.* (The Individuality of the Romanian Language among the Romance Languages, II), RomBooks, nr. 3, 1977, 18.
63. * * * *La Editura Academiei sub tipar* — **Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900**, Scînteia, **47**, nr. 10 914, 22 sep. 1977, 4.

5. INDICI, SUMARE, SCHIMBURI DE CĂRȚI

64. Bîrlădeanu, Mihaela, *Indicele revistei pe anul 1977*, SCL, **28**, nr. 6, 1977, 659—691.
Vezi nr. 38.
65. Grigoraș, Maria, *Tables des matières. Tome XV (1977)*, RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 815—821.
Vezi nr. 35.
66. * * * *Cărți și reviste primite la redacție*, AnL, **24**, 1976, 259—260.
Vezi nr. 28.
67. * * * *Cărți și reviste primite la redacție*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 220; nr. 6, 647.
Vezi nr. 32.
68. * * * *Gesamtinhaltsverzeichnis der Bände 1—20 (1959—1977)*, FVL, **22**, nr. 2, 1977, 109—124.
Vezi nr. 31.
69. * * * *Indicele revistei pe anul 1977*, LR, **26**, nr. 6, 1977, 649—685.
Vezi nr. 32.
70. * * * *„Limbă și literatură"*. Indice bibliografic vol. I—II, 1975, I—II, 1976, I—II, 1977, LL, 2, 1977, 574—594.
Vezi nr. 47.
71. * * * *Livres reçus*, RESEE, **15**, nr. 1, 1977, 201—203; nr. 2, 407—410; nr. 3, 599—600.
Vezi nr. 35.
72. * * * *Publicații primite în redacție între 1 ianuarie și 31 decembrie 1974*, StCl, **17**, 1975 (1977), 379—382.
Vezi nr. 1 226.
73. * * * *Sumarul „Anuarului de lingvistică și istorie literară" pe anii 1964—1973*, AnL, **24**, 1976, 249—257.
Vezi nr. 28.
74. * * * *Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1977*, LR, **26**, nr. 6, 1977, 645—647.
Vezi nr. 32.

6. REZUMATE DE TEZE DE DOCTORAT

75. Barbă, Ecaterina, *Fonetica și morfologia graiurilor francone de sus vorbite în județul Arad.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. doc. Mihai Isbășescu, [București], [Tipografia Universității din București], 1977, 20 p. +5 hărți în afară de text (Universitatea din București, Institutul de lingvistică).
76. Bărboi, Constanța, *Onomastica comunei Rucăr, județul Argeș.* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Acad. prof. Al. Graur, București, [Tipografia Universității din București], 1976, 26 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
77. Dobrițoiu-Alexandru, Teodora, *Elemente lexicale românești în graiurile slovace și cehe din nord-estul Moraviei.* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Prof. dr. doc. Pandele Olteanu, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 15 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).
78. Doca, Gheorghe, *Interferențe lingvistice în învățarea limbii române de către vorbitori cu limba maternă franceză.* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: prof. dr. doc. Tatiana Slama-Cazacu, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 25 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).

79. FRÂNCU, CĂTĂLINA, *Evoluția subordonării necircumstanțiale în limba română*. Rezumatul tezei de doctorat, Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. G. Ivănescu, membru corespondent al Academiei R.S.R., Iași, [Tipografia Universității], 1977, 23 p. (Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de filologie).
80. FRIGURĂ-ILIASA, DOINA, *Sinonimia lexicală în opera lui Mihail Sadoveanu*. — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: prof. univ. dr. doc. Dimitrie Macrea, Membru Corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 23 + V p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
81. JURCONI, ION I., *Terminologia tehnico-științifică rusă privitoare la uneltele și mașinile agricole moderne*. — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Prof. dr. Emil Vrabie, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 24 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi slave).
82. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Receptarea poetică*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. Silvian Iosifescu, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 22 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
83. MOLDOVEANU, NICU, *Izvoare ale cîntării psaltice în biserica ortodoxă română — manuscrise muzicale vechi bizantine din România (grecești, românești și româno-grecești) pînă la începutul secolului al XIX-lea*. Teză de doctorat, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1974, 151 p.
Vezi și nr. 94.
84. NEGOMIREANU, DOINA STELA, *Studiu asupra cîmpului semantic al cuvintelor privitoare la noțiunea de „gîndire" în limba română*. — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Prof. dr. doc. Béla Kelemen, [Cluj-Napoca], [Tipografia Universității], 1977, 22 p. (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Institutul de lingvistică și istorie literară).
85. OTAȘEVICI, SVETOZAR, *Terminologia sportivă rusă (TSR). Studiu lexico-semantic*. — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Prof. dr. Emil Vrabie, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1977, 24 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).
86. PETRE PÎRVAN, ELIZA, *Structuri și modele stilistice în poezia romantică*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. univ. George Macovescu, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 29 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
87. PIETREANU, MARICA, *Salutul verbal în limba română*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Acad. Alexandru Graur, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 21 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
88. POPESCU, FLORIN D., *Structura lingvistică și stilistică a poeziei lui Vasile Alecsandri*. — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. Dimitrie Macrea, Membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 24 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
89. ROMAN, ION, *Micul* **Octoih** *brașovean din secolulul al XVI-lea în raport cu celelalte octoihuri slavo-române din sec. XV—XVII*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. doc. Pandele Olteanu, [București], [Tipografia Universității din București], 1977, 21 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).
90. SÎRBU, RICHARD, *Antonimia în sistemul lexico-semantic (Cu privire specială la limba rusă)*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. Emil Vrabie, [București], [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1977, 43 p. (Universitatea din București, Institutul de limbi și literaturi străine, Facultatea de limbi și literaturi slave).
91. STAN, IONEL, *Natura și cauzele schimbărilor lexicale*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. docent Gheorghe Ivănescu, Timișoara, [Tipografia Universității], 1977, 27 + XIX p. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie).
92. TEODORESCU, VASILE, *Terminologia sportivă românească (1850—1916)*. — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Prof. univ. B. Cazacu, membru corespondent al Academiei, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1977, 25 p. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
93. URIȚESCU, DORIN, *Fonetismul unor graiuri românești din nordul Banatului*. Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. univ. dr. G. I. Tohăneanu, Timișoara, [Tipografia Universității], 1977, 20 + X p. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie).

Recenzii

94. VĂRĂDEAN, VASILE, Nicu Moldoveanu, *Izvoare ale cîntării psaltice în biserica ortodoxă română — manuscrise muzicale vechi bizantine din România (greceşti, româneşti şi româno-greceşti) pînă la începutul secolului al XIX-lea.* Teză de doctorat, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1974, 151 pp., MB, **26**, nr. 9—12, 1976, 765—768.
Vezi nr. 83.

95. * * * *Diplomarbeiten zu Themem der rumäniendeutschen Literaturgeschichte, Sprachwissenschaft und Volkskunde am End des Studienjahres 1976—1977 vorgelegt von Absolventen der Philologischen Fakultäten*, FVL, **22**, nr. 2, 1977, 107—108.

96. * * * *Tezele de doctorat susţinute de către cadrele didactice de la catedra de filologie rusă între anii 1973—1976*, PFR, 1977, 354.

II. *GENERALITĂŢI*

1. CONGRESE, CONFERINŢE, SIMPOZIOANE ETC.

97. ANCA, GHEORGHE, *Simpozionul de românistică de la Bucureşti* [cu tema „Naţiune, societate, limbă şi cultură în Ţările Române în secolele XVIII şi XIX", organizat de universităţile din Bucureşti şi Leipzig, Bucureşti, 1976], TribRom, **5**, nr. 97, 1976, 11.

98. BARAN, NECULAI V., *Congresul internaţional pentru latină* [Rapallo (Genova), 21—23 ian. 1977], Cronica, **12**, nr. 20, 1977, 10 şi Forum, **19**, nr. 3, 1977, 93—96.

99. BÂRSAN, A., *Congresul internaţional de onomastică de la Bern* [25—29 aug. 1975], SCGeogr, **23**, 1976, 112—113.

100. BREZEANU, STELIAN, *Al XV-lea Congres Internaţional de studii bizantine* [résumé en français], RI, **30**, nr. 3, 1977, 461—473.

101. BULGĂR, GH., *Colocviul româno-german închinat Centenarului Independenţei de stat a României (Leipzig, 16—17 iunie 1977)*, LL, 2, 1977, 527—528.

102. BULGĂR, GH., *Un simpozion ştiinţific la Roma („Convergenţe lingvistice în spaţiul trac" — Fundaţia Drăgan, 14—17 XI)* [1977], Săptămîna, nr. 365, 1977, 7.

103. CÂNDEA, VIRGIL, *Cel de al III-lea Congres Internaţional de studii Sud-Est Europene (Bucureşti, 4—10 septembrie 1974)*, VS, **6**, nr. 4, 1977, 821—823.

104. CIZEK, EUGEN, *Colocviul de la Cargnano al Societăţii internaţionale de studii neroniene (SIEN)* [17—18 mai 1974], StCl, **17**, 1975 (1977), 213—214.

105. COMAN, ILEANA, *Al VII-lea Congres internaţional de epigrafie greacă şi latină*, IB, **24**, nr. 7 459, 9 sep. 1977, 2.

106. DIACONU, PETRE, *Al XV-lea Congres Internaţional de studii bizantine*, SCIVA, **28**, nr. 2, 1977, 271—272.

107. FISCHER, I., *Al VI-lea Congres Internaţional de Studii Clasice, Madrid, 2—6 septembrie 1974*, StCl, **17**, 1975 (1977), 207—208.

108. IONESCU, CHRISTIAN, *Simpozionul de toponimie şi Consfătuirea anuală de onomastică — Bucureşti, 9 decembrie 1976*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 206—209.

109. IONESCU, I., *Al doilea Congres internaţional de tracologie* [Bucureşti, 4—8 sep. 1976], BO, **94**, nr. 9—12, 1976, 943—948.

110. IORDAN, IORGU, *Două congrese lingvistice* [al XV-lea Congres de lingvistică şi filologie romanică, Rio de Janeiro, 25—29 iulie 1977 şi al XII-lea Congres al lingviştilor, Viena, 29 aug. — 2 sep. 1977], RLit, **10**, nr. 37, 1977, 19.

111. MARIN CURTICEANU, VALENTINA, *Omagiu lui Sextil Puşcariu* [simpozionul de la Cluj-Napoca, 14 ian. 1977], SCL, **28**, nr. 3, 1977, 351.

112. MATEI, IOAN, *Al II-lea Congres internaţional de turcologie* [Istanbul, 4—9 oct. 1976], RI, **30**, nr. 6, 1977, 1170—1171.

113. MUSCAN, CATINCA, *Ştiinţa descifrării inscripţiilor* [al VII-lea Congres internaţional de epigrafie greacă şi latină, Constanţa, 9 sep. 1977], Magazin, **21**, nr. 1040, 1977, 5.

114. MUSICESCU, MARIA ANA, TEOTEOI, TUDOR, *XVe Congrès international d'études byzantines (Athènes, 5—11 septembre 1976)*, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 561—565.

115. PAUL, ZAMFIRA, *Al III-lea Congres Internaţional de studii sud-est europene, Bucureşti, 4—10 septembrie 1974*, MMS, **50**, nr. 9—12, 1974, 849—854.

116. PĂTRUȚ, I., *Simpozionul „Raporturi culturale literare și lingvistice româno-iugoslave"*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 123.
117. PEDESTRAȘU, A., WOLF, S., *O prestigioasă manifestare științifică internațională* [al III-lea Congres internațional al profesorilor de limba și literatura rusă, Varșovia, 23—28 aug. 1976], LMȘ, 1977, 128—131.
118. PENIȘOARĂ, ION, *Simpozionul și Consfătuirea anuală de onomastică* [București, 9 dec. 1976], LL, 2, 1977, 529—531.
119. PIPPIDI, D. M., *Al IX-lea Congres al Asociației „Guillaume Budé", Roma, 13—18 aprilie 1973*, StCl, **17**, 1975 (1977), 209—211.
120. PIPPIDI, D. M., *Cuvînt de închidere* [la simpozionul „Cultura clasică și societatea contemporană"], StCl, **17**, 1975 (1977), 230.
121. P[OPA], D[UMITRU] R[ADU], *Brașov. Colocvii de limbă și cultură*, TribRom, **7**, nr. 116, 1977, 8.
122. PREDA, CONSTANTIN, POENARU BORDEA, GH., *Al II-lea Congres internațional de tracologie, București, 4—10 septembrie 1976*, SCIVA, **28**, nr. 1, 1977, 3—18.
123. RADU, CONST., *Al XIII-lea Congres „Eirene" (Dubrovnic, 7—12 oct. 1974)*, Cronica, **12**, nr. 10, 1977, 8.
124. REP., *Congresul de lingvistică de la Viena* [29 aug. — 2 sept. 1977], Cronica, **12**, nr. 37, 1977, 10.
125. TEOTEOI, TUDOR, *Le XVe Congrès International d'Études Byzantines (Athènes, 5—11 septembre 1976)*, RRH, **16**, nr. 1, 1977, 194—198.
126. ȚUȚUIANU, C., *Al XV-lea Congres Internațional de studii bizantine* [Atena, 5—11 sept. 1976], MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 761—763.
127. URSACHI, PETRU, SOLCANU, ION I., *Le colloque La romanité orientale — Continuité et civilisation* [Iași și Suceava, 20—26 sep. 1976] RRH, **16**, nr. 1, 1977, 198—200.
128. VÎRTOSU, ILEANA, *II-e Colloque d'études roumaines: „Nation, société, langue et culture dans les pays roumaines aux XVIII-e et XIX-e siècles" (București, 6—8 septembre 1976)*, CREL, **5**, nr. 2, 1977, 149—150.
129. VLAD, ION, *Cuvînt înainte* [la deschiderea lucrărilor simpozionului „100 de ani de la nașterea lui Sextil Pușcariu (1877—1948)", Cluj-Napoca, 14 ian. 1977], Omagiu Pușcariu, 1—4.
130. WOLF, S., PEDESTRAȘU, A., *Cel de-al III-lea Congres internațional al profesorilor de limba și literatura rusă* [Varșovia, 23—28 aug. 1976], PFR, 1977, 296—301.
131. * * * *Al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină. Zona mării Negre — un pivot în dezvoltarea civilizației europene (Constanța, 9—15 septembrie 1977)* [declarații ale unor participanți la congres: Miroslava Mirković, Yuri Germanovici Vinogradov, Giancarlo Susini, James Frank Gilliam, G. W. Bowersock, Edmund Buchner, Tibor Nagy, Hans-Georg Kolbe, Denis Van Berchem, José d'Encarnação, Ian Trynkowski, consemnate de Vasile Simandan], MI, **11**, nr. 12, 1977, 50—51, 55.
132. * * * *Between June 21—26, took place in Bucharest the International Symposium of the Translators of Romanian Literature into Foreign Languages*, RomBooks, nr. 3, 1976, 15.
133. * * * *Bicentenarul tipografiei universitare din Buda* [colocviul „Rolul Tipografiei Universității din Buda în dezvoltarea socială, culturală și politică a țărilor din Europa orientală între anii 1777 și 1848", Budapesta, 4—8 sept. 1977], RITL, **26**, nr. 4, 1977, 628.
134. * * * *Brașov. Colocviile limbii și culturii române* [convorbiri cu Jacques Bouët, Linda Jo Kown, Bruno Mazzoni, John Charles Smith, Dietmar Andrae, Catharina Claesen, consemnate de Dumitru Radu Popa], TribRom, **6**, nr. 116, 1977, 8—9.
135. * * * *Consfătuire și simpozion în probleme de toponimie. 9 decembrie* [1976], AA, **26**, 1977, 109.
136. * * * [La rubrica: Dosar] *Cultură și civilizație românească. Cursurile de vară 1977. Brașov. Cluj-Napoca. Iași*, TribRom, **6**, nr. 116, 1977, 8.
137. * * * *Discuții* [referitoare la Simpozionul „Cultura clasică și societatea contemporană"; participă E. Cizek, Mihai Nasta, L. Stoianovici-Donat, Maria Iliescu, Margareta Nasta, Viorica Bălăianu, Luciana Aman, D. Burtea, Maria Duțescu, Liviu Andrei], StCl, **17**, 1975 (1977), 226—230.
138. * * * *Epigrafie, civilizație, cultură. Al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină* [convorbiri cu Louis Robert, Luigi Moretti, Radu Vulpe, Edmund Buchner, Velizar Velkos, James Frank Gilliam, Iuri Germanovici Vinogradov, D. M. Pippidi consemnate de Mihai Bucovală și Carmen Tudora], Contemporanul, nr. 38, 1977, 10.
139. * * * *Le Congrès de Thracologie — 1976* [4—10 sept., București], RR, **31**, nr. 1, 1977, 130.

140. * * * *Simpozionul „Cultura clasică și societatea contemporană", Craiova, 18 mai 1975*, StCl, **17**, 1975 (1977), 215.
141. * * * *Simpozionul de toponimie și Consfătuirea anuală de onomastică (București, 9 decembrie 1976)*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 228.
142. * * * *The Second World Thracology Congress* [București, 4—10 sept. 1976], RomBooks, nr. 1, 1977, 10—11.

★

Vezi și nr. 1682.

Recenzii

143. Bîrlădeanu, Mihaela, *Actes du XIII-e Congrès international de Linguistique et Philologie romanes, tenu à l'Université Laval (Québec, Canada) du 29 août au 5 septembre 1971*, publiés par Marcel Boudreault et Frank-Walt Möhren, Vol. I—II, Québec, les Presses de l'Université Laval, 1976, 1209 + 1248 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 319—323.
144. Coman, Ioan G., *Actes de la Conférence de Carthage en 411*. Tome I: *Introduction générale* par Serge Lancel. Tome II: *Texte et traduction de la* **Capitulation Générale** *et des* **Actes de la première séance** par Serge Lancel, Paris, Les Éditions du Cerf, 1972, 914 p. 8° *(Sources Chrétiennes*, 194, 195), StCl, **17**, 1975 (1977), 315—318.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI

145. Bogza Irimie, Rodica, *Cercetări științifice la catedra de limba și literatura română a Universității „Eötvös Loránd" din Budapesta*, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 303—304.
146. Bulgăr, Gh., *Odă limbii române* [despre emisiunea radiofonică cu același titlu], LLR, **3**, nr. 2, 1977, 13—16.
147. Deleanu, Marcu Mihail, *Activitatea Filialei* [din Reșița a Societății de Științe Filologice] *și a membrilor săi. 30 sept. 1971—31 iul. 1976]*, SLLFolc, **3**, 1976, 339—348.
148. Enciu, C., *Sesiunea științifică „Probleme ale analizei stilistice a textului literar în școală" (Ploiești, 12—13 iunie 1976)*, LL, 2, 1976, 548—549.
149. Golopenția Eretescu, Sanda, *A VIII-a sesiune a Proiectului de analiză contrastivă a limbilor română și engleză* [Sibiu, 20—21 mai 1977], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 585—587.
150. Hreapcă, Doina, Șuiu, Rodica, *Activitatea Institutului de lingvistică, istorie literară și folclor în perioada 1974—1976*, AnL, **24**, 1976, 243—248.
151. Iancu, Anca, *Échos de l'Institut des études sud-est européennes de Bucarest (juillet 1976—juin 1977)*, RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 783—785.
152. Iordan, Iorgu, *Hispanistica românească*, RLit, **10**, nr. 27, 1977, 19.
153. Iordan, Iorgu, *Societatea de Științe Filologice*, BulSȘF, 1977, 5—6.
154. Iova, Mariana, *Evoluția scrisului românesc în Maramureș* [sesiune de comunicări, Baia Mare, 25—26 iun. 1977], Biblioteca, nr. 3, 1977, 26—27.
155. Irimescu, N., *Zilele germanisticii* [Iași, 24—27 oct. 1977], Cronica, **12**, nr. 44, 1977, 9.
156. Matei-Săvulescu, Aura, *Lucrările de diplomă la facultățile de limbi străine ale Universității din București. O ecuație cu trei necunoscute.*, Flacăra, **26**, nr. 27, 1977, 9.
157. N. M. *Sesiune științifică B. P. Hasdeu* [București, 16—17 noi. 1977], RITL, **26**, nr. 4, 1977, 629.
158. Popa, N. I., *Filiala Iași a Societății de Științe Filologice*, BulSȘF, 1977, 7—8.
159. Rădulescu, Marina, *Dezbaterea cu privire la* **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române** — *Academia R. S. România — București, 8 decembrie 1976*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 205—206.
160. Roșianu, Ion, *Activitatea Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca în anul 1976*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 125—128.
161. * * * *Az irodalom és anyelv tudományának mühelye* [participanți: Antal Arpad, Kelemen Béla, Murádin László, Ioan Pătruț, Gavril Scridon, Sőni Pal], A Hét, **8**, nr. 20, 1977, 2.

162. * * * *Cronica activității științifice și metodologice din anul 1977* [a filialelor SȘF], BulSȘF, 1977, 54—72.
163. * * * *Cursuri de informare și documentare pentru perfecționarea pregătirii profesorilor de limba română (Piatra Neamț, 15—28 iulie 1976)*, LL, 2, 1976, 551—552.
164. * * * *Dare de seamă asupra activității desfășurate de Societatea de Științe Filologice din R. S. România în perioada aprilie 1972—aprilie 1977* [la Conferința națională a SȘF din 24 apr. 1977], BulSȘF, 1977, 25—33.
165. * * * *Dezbaterea „Creația lexicală în literatura română contemporană". 5 aprilie* [1976, București], AA, **26**, 1977, 70.
166. * * * *Dezbaterea cu tema „Problemele elaborării* **Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române**". *8 decembrie* [1976, București], AA, **26**, 1977, 108.
167. * * * *Dezbaterea: „Îmbogățirea vocabularului prin lecțiile de limba și literatura română" (Slatina, 27 și 28 noiembrie 1976)*, LL, **1**, 1977, 355—356.
168. * * * *Dezbaterea privind problemele elaborării* **Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române** *(București, 8 decembrie 1976)*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 227.
169. * * * *Limba română de azi în perspectivă sociolingvistică* [masă rotundă, București, 14 apr. 1976], LL, 2, 1976, 409.
170. * * * *Probleme ale perfecționării învățământului limbii și literaturii române în școală. Dezbatere, București, 3—4 aprilie 1976*, LL, 2, 1976, 275.
171. * * * *Sesiunea științifică „M. Eminescu într-o ediție vorbită". 30 martie* [1976], AA **26**, 1977, 69.
172. * * * *Sesiune științifică consacrată lui Sextil Pușcariu.* Scînteia, **46**, nr. 10 701, 15 ian. 1977, 5.
173. * * * *Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România. Dări de seamă ale ședințelor*, StCl, **17**, 1975 (1977), 383—398.
174. * * * *Ședința publică comună a Secției de științe filologice, literatură și arte și a Comisiei pentru cultivarea limbii române. 29 iunie* [1976], AA, **26**, 1977, 80.
175. * * * *Ședința publică de comunicări a Comisiei pentru cultivarea limbii române. 2 noiembrie* [1976], AA, **26**, 1977, 100.
176. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte. 20 ianuarie* [1976], AA, **26**, 1977, 65.
177. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte. 17 februarie*, [1976], AA, **26**, 1977, 66.
178. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte. 20 aprilie* [1976], AA, **26**, 1977, 70.
179. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte, 10 noiembrie* [1976], AA, **26**, 1977, 101.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

180. Anghelescu, Nadia, *Actele de vorbire și sensul enunțurilor*, PLG, **7**, 1977, 11—14.
181. Balotă, Nicolae, *Préliminaires théorique à la stylistique comparée*, RITL, **26**, nr. 2, 1977, 201—204.
182. Bantaș, Andrei, *Cîteva aspecte teoretice și practice ale traducerilor consecutive* [abstract in English], LA, 165—169.
183. Bantaș, Andrei, *Notes on Pluralization, Singularization, Countability and Numericalization*, ICECP, **2**, 293—299.
184. Barthes, Roland, *Hol kezdjük?* StT, 72—84.
185. Bărbat, Rodica, *Despre natura limbajului poetic*, Orizont, **28**, nr. 26, 1977, 2, 4.
186. Bîrlea, Ovidiu, *L'oralité folklorique. Sa découverte. Ses caractéristiques*, CREL, **5**, nr. 1, 1977, 14—22.
187. Boér, Géza, *A nyelv győzelme és a forma fájdalmának szélfaküszrepestőeke*, Korunk, **36**, nr. 10, 1977, 865—868.
188. Booth, Wayne C., *Retorica romanului*. În românește de Alina Clej și Ștefan Stoenescu. Prefața de Ștefan Stoenescu, București, Editura Univers, 1976, 571 p.
Vezi și nr. 335.
189. Bratu, Costin, *Some Remarks on the Dialogue in Popular Speech*, RRL, **22**, nr. 3, 333—337.

190. Buium, Sara, *Lacunele lingvistice în procesul traducerii*, PRLG, 1976, 143—151.
191. Buium, Sara, *Voprosy teorij perevoda (Probleme ale traducerii)*, Buharest, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1977, 184 p. (Buharestskij Universitet, Fakul'tet slavjanskih jazykov).
Vezi și nr. 319.
192. Cazacu, B., *Cîmpul lingvistic*, LLR, **3**, nr. 2, 1977, 14—15.
193. Chivescu, Romeo, *Importanța factorului psihologic și concurența dintre sistemul limbii materne și presiunea sistemului codului aloglot, în traducerea simultană* [abstract in English], LA, 171—174.
194. Chivescu, Romeo, Pedestrașu, Anatol, Petrescu, Ion, *Cîteva considerații privind structura semantică a cuvîntului*, PRLG, 1976, 97—104.
195. Constantinescu, Ilinca, *Aspecte funcționale în analiza erorilor* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 547—554.
196. Coteanu, I., *Semantica și funcția reflexivă a limbii*, PLG, **7**, 1977, 15—21.
197. Coteanu, Ion, *Stílusnemek és stílusok*, StT, 189—211.
198. Cvasnîi, Maria, *Le rapport „verbal" — „non-verbal" dans le dialogue (avec référence aux textes dramatiques des auteurs roumains du XIX-ème siècle)*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 327—331.
199. Dascălu, Crișu, [Sub titlul comun : Limbaj poetic românesc] *Textualizarea ca proces și rezultat*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 4.
200. Deák, Tamás, *Az író és a nyelv*, Korunk, **36**, nr. 1—2, 1977, 43—48.
201. Diaconescu, Mihail, *Teoria specificului național. Limba — factor osmotic*, Argeș, **12**, nr.1, 1977, 11.
202. Diaconescu, Paula, *Un model lingvistic al structurilor narative*, PLG, **7**, 1977, 23—31.
203. Doležel, Lubomir, *Általános stilisztikai kérdések*, StT, 85—96.
204. Dorcescu, Eugen, [Sub titlul comun : Limbaj poetic românesc] *Conceptele analizei stilistice*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 4.
205. Dragoș, Elena, *À propos de la stylistique structurale: Michael Riffaterre*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 99—105.
206. Drașoveanu, D. D., *Coordonarea / subordonarea — o diviziune dihotomică* [résumé en français], CL, **22**, nr. 1, 1977, 27—32.
207. Duda, Gabriela, *Niveaux d'analyse isotopique du texte. Essai d'interprétation du poème „Prose pour des esseintes" de Stéphane Mallarmé* [cu 6 scheme în text, 2 anexe și bibliografie], CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 3—22.
208. Farkas, Cs. Magda, *A gyerminyelvi performancia közös vonásai az első, a második és a harmadik nyelv közegében* [Particularități comune ale performanței limbajului copiilor privind însușirea primară, secundară și terțiară a limbilor ; cu 4 tabele în text și rezumat în română], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 44—57.
209. Flămând, Dinu, *Limbajul poetic*, Steaua, **28**, nr. 4, 1977, 14.
210. Foarță, Maria, [Sub titlul comun : Limbaj poetic românesc] *Lectură de vacanță* [despre metaforă], Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 5.
211. Foarță, Șerban, *Metalimbaj și adecuație*, Orizont, **28**, nr. 11, 1977, 2.
212. Fodor, Ecaterina, *Funkcional'naja grammatika (K istorii voprosa)*, PFR, 1977, 5—13.
213. Fodor, Ecaterina, *Osnovnye napravlenija v razvitij semantiki*, PRLG, 1976, 7—18.
214. Fontanier, Pierre, *Figurile limbajului*. Traducere, prefață și note de Antonia Constantinescu, București, Editura Univers, 1977, 526 [—527] p.
Vezi și nr. 313.
215. Gergely, Róza, *Anyanyelv és beszédkészség*, Korunk, **36**, nr. 12, 1977, 1030—1032.
216. Gibbon, Dafydd, *Performatory Categories in Contrastive Intonation Analysis*, ICECP, **2**, 145—156.
217. Golopenția-Eretescu, Sanda, *Actes de parole et praxiologie*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 371—378.
218. Golopenția-Eretescu, Sanda, *Elemente praxiologice și pragmatice relevante pentru o tipologie a informatorilor* [résumé en français], REF, **22**, nr. 1, 1977, 15—29.
219. Golopenția Eretescu, Sanda, *Towards a Contrastive Analysis of Conversational Strategy*, RECAPDC, 79—132.
220. Gorăscu, Adriana, *Predication and Reference (Remarks on the Nature and Function of the Propositional Act)*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 275—283.
221. Gorăscu, Adriana, *Predicație și definiție* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 537—545.
222. Graur, Al., Wald, Lucia, *Scurtă istorie a lingvisticii*. Ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 273 [—275] p.
Vezi, BRL, **[8]**, 1965/1966, nr. 6.

223. GULIAN, C. I., *Marxism şi structuralism*, Bucureşti, Editura politică, 1976, 260 [—261] p. *(Idei contemporane)*.
224. GUŢU, ROMALO, VALERIA, *Dezideratul simplităţii în descrierea lingvistică*, PLG, **7**, 1977, 33—38.
225. HANKISS, ELEMÉR, *Az irodalmi élményfolyamat dinamikus képlete*, StT, 58—71.
226. HODIŞ, VIOREL, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (I)*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 101—108.
227. HOGDON, DAVID, POPA, MARIANA, *Remarks on Lexical Errors*, ICECP, **2**, 325—331.
228. IAROVICI, EDITH, *Overstatement, Understatement and Contrastive Analysis*, RECAPDC, 145—163.
229. ILIESCU, MARIA, *Antonimele: încercare de definire şi de clasificare*, PLG, **7**, 1977, 39—53.
230. INGARDEN, ROMAN, *Az irodalmi műalkotás ketdimenziós szerkezete*, StT, 25—39.
231. IOAN-ROMAN, SANDA, *Irepetabilitatea discursului artistic şi consecinţele ei asupra traducerii* [abstract in English], LA, 175—178.
232. IOSUB, ELENA, VAIMBERG, S., *Contribuţii la definiţia conceptului de conversiune*, PFR, 1977, 30—40.
233. IVIR, VLADIMIR, *The Semantics of False Pair Analysis*, ICECP, **2**, 117—123.
234. JAKOBSON, ROMAN, *Nyelvészet és poétika*, StT, 117—165.
235. KALOGJERA, DAMIR, *On „Broader" or „Factual" Contrastive Analysis*, ICECP, **2** 101—107.
236. KOHN, ION, *Probleme estetice ale traducerii*, Familia, **12**, nr. 10, 1976, 7.
237. KÜHLWEIN, WOLFGANG, *An Outline of the Project* **Forum Applied Linguistics** *of the International Hasselt Conference*, ICECP, **2**, 67—74.
238. KULCSÁR, TIBOR, *Piaget útja*, Korunk, **36**, nr. 9, 1977, 770—773.
239. LINTVELT, JAAP, *Pour une typologie de l'énonciation écrite*, CREL, **5**, nr. 1, 1977, 62—80.
240. LINŢA, ELENA, *Caracterul şi funcţiile categoriilor morfologice* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 65—71.
241. LOTMAN, J. M., *A szöveg és a szövegen kívüli művészi struktúrák*, StT, 97—116.
242. MANOLIU-MANEA, MARIA, *Le possesif-objet entre syntaxe, lexique et actes du langage*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 187—191.
243. MANOLIU-MANEA, MARIA, *The Nature of the Pronoun and the Phenomenon of the „Pronominalization"*, RECAPDC, 165—183.
244. MARCUS, SOLOMON, *Structura proceselor de abstractizare din lingvistica modernă*, PLG, **7**, 1977, 69—77.
245. MARCUS, SOLOMON, [La rubrica : Ecuaţii] *Teoria învăţării*, VSt, **21**, nr. 5, 1977, 9; *Protezele limbajului*, nr. 15, 9; *Ereditatea, o problemă de sintaxă*, nr. 18, 9; *Semantica genetică*, nr. 20, 10; *Limbi artificiale şi limbaje artificiale*, nr. 31, 5; *Propoziţie logică şi propoziţie gramaticală*, nr. 33, 5.
246. MARGA, ANDREI, *Lingvistică şi filosofie*, Tribuna, **21**, nr. 42, 1977, 1, 8.
247. MARINESCU, RAREŞ, *Pour une stratégie de la recherche dans la linguistique contrastive*, ICECP, **2**, 125—143.
248. MICHĂESCU, RADU, DĂNĂILĂ, I., *Principii de analiză confruntativă a vocabularului I*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 111—124; II, nr. 3, 247—260 [abstract in English].
249. MICLĂU, PAUL, *Semiotica presei*, Cronica, **12**, nr. 3, 1977, 1, 4—5.
250. MIHĂILĂ, RODICA, *Le discours prescriptif*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 379—384.
251. MIHĂILĂ, RODICA, *Le silence en tant qu'acte de langage*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 417—421.
252. MIŞAN, ANDREI, *În legătură cu definirea tranzitivităţii — intranzitivităţii*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 33—41.
253. MITESCU, ADRIANA, *Reflecţii asupra teoriei genurilor literare*, RITL, **26**, nr. 3, 1977, 401—407.
254. NEGOMIREANU, DOINA, *Valori conotative şi funcţionalitatea lor semantică*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 55—58.
255. NICOLAE, EMIL, *Accesibilitatea limbajului poetic*, Cronica, **12**, nr. 47, 1977, 4.
256. OLTEAN, ŞTEFAN, *Consideraţii asupra naturii limbajului uzual* [abstract in English], CL, **22**, nr. 1, 1977, 43—47.
257. OPREA, IOAN, *Definiţia lexicografică în perspectivă semiotică* [résumé en français], AnL, **24**, 1976, 97—113.
258. OPREA, MAGDALENA, *Langage poétique — de l'échec à la réussite*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 207—209.
259. PERL, MATTHIAS, *Contrastive Analysis and Valence Theory*, ICECP, **2**, 109—116.
260. PETŐFI, JÁNOS S., *Műelemzés — strukturaliszmus — nyelvi struktúra*, StT, 166—188.
261. POPA TOMESCU, TEODORA, *Lexicul internaţional. Definiţie. Criterii de delimitare* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLLR, **19**, nr. 2, 1970, 135—142.

262. PRIOTEASA, IOANA, *Redundanța și economia lingvistică — bază a unor schimbări spontane (Cu aplicare la flexiunea adjectivului demonstrativ în limba română)*, PLG, **7**, 1977, 79—86.
263. ROBU, V., *Contribuții teoretice privind accentul intensiv și accentul tonic*, PLG, **7**, 1977, 87—96.
264. RUSU, VALERIU, *Sur le statut du dialectologue*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 339—340.
265. SARAMANDU, NICOLAE, *Deux types de variables sociolinguistiques*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 315—319.
266. SCOROBETE, AUREL, *Semantică și onomasiologie — cîteva precizări*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 555—567.
267. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *For a Complexe Approach in Research on Sources of Inter- and Intraspeaker Variability in the Acoustic Properties of Speech Sounds*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 3—8.
268. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Theoretical Interpretation and Methodological Consequences of „Regularization"*, RECAPDC, 5—35.
269. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Treapta decodării lingvistice în receptarea textului literar* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 525—536.
270. SLAVE, ELENA, *Supramotivarea*, PLG, **7**, 1977, 97—104.
271. STAN, IONEL, *Despre creația și evoluția lingvistică (lexicală)*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 227—230.
272. SZABÓ, ILONA, *Gondolatok nyelvről, nyelvművelesről*, Korunk, **36**, nr. 4, 1977, 264—267.
273. SZABÓ, ZOLTÁN, *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai*, Kolozsvar-Napoca, Dacia Könivkiadó, 1977, 261 p.
Vezi și nr. 1539.
274. ȘCHIOPU, URSULA, *Limbajul la copii. Cauze psihologice ale tulburărilor de vorbire*, ȘtTehn, **28**, nr. 5, 1977, 16—17.
275. TABARCEA, CEZAR, *Statutul semiotic al proverbului* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 509—524.
276. TALOȘ, ION, *La relation oral-écrit-oral dans l'étude du folklore*, CREL, **5**, nr. 1, 1977, 41—52.
277. TEODORESCU, ANDA, *Operații semantice în procesul de metaforizare* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 4, 1977, 417—423.
278. TIUGAN, MARILENA, *Notes on the Conversational Openings*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 303—313.
279. TIUGAN, MARILENA, *Sociolinguistic Analysis of a Phonological Variable*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 431—444.
280. TOȘA, ALEXANDU, *Filozofia limbii în cultura indiană*, Familia, **12**, nr. 10, 1977, 7.
281. TUȚESCU, MARIANA, *La structure présuppositionnelle du langage*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 285—290.
282. VAINA, LUCIA, *À propos du „lauzengier"*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 259—261.
283. VAINA, LUCIA, *Les „mondes possibles" de la narration*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 355—363.
284. VASCENCO, VICTOR, *Asupra unei teorii sintactice: segmentarea actuală a enunțului*, PFR, 1977, 14—29.
285. VASCENCO, VICTOR, *Sens referențial, sens denotativ și sens conotativ. Cu privire specială asupra onomasticii*, PRLG, 1976, 19—30.
286. VASCENCO, VICTOR, *Teoria sintactică a lui Vilém Mathesius*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 203—208.
287. VASILIU, E., *Analyticity and Selection Restrictions*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 271—274.
288. VASILIU, E., *Semn, sens, referință*, PLG, **7**, 1977, 105—115.
289. VLAD, CARMEN, *Conceptul de text*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 251—254.
290. VLAD, CARMEN, *Premise ale elaborării unei tipologii textuale* [résumé en français], CL, **22**, nr. 1, 1977, 49—53.
291. VOIA, MARIA, *Probabilitatea — aspect al modalității intelective* [abstract in English], StUBB, **22**, nr. 1, 1977, 70—77.
292. WALD, HENRI, *Al doilea salt*, Familia, **13**, nr. 3, 1977, 6.
293. WALD, HENRI, *Arhetipurile*, Familia, **13**, nr. 7, 1977, 5.
294. WALD, HENRI, *Cuvînt și imagine*, VR, **30**, nr. 11, 1977, 34—37.
295. WALD, HENRI, *Dialectica limbajului*, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 425—428.
296. WALD, HENRI, *General și universal în limbă*, VR, **30**, nr. 3, 1977, 40—43.
297. WALD, HENRI, *Gramatical, logic, epistemic (II)*, Familia, **13**, nr. 1, 1977, 7.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 244.
298. WALD, HENRI, *Ideea vine vorbind*, Familia, **13**, nr. 12, 1977, 7.
299. WALD, HENRI, *Le deuxième saut*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 365—369.
300. WALD, HENRI, *Limbajul și dialectica materialistă*, Familia, **13**, nr. 5, 1977, 8.
301. WALD, LUCIA, *Raportul dialectic dintre teoretic și aplicativ în istoria lingvisticii* [abstract in English], LA, 23—28.

302. Walzel, Oskar, *Conținut și formă în opera poetică*. În românește de Gherasim Pintea. Cuvînt introductiv de Tudor Olteanu, București, Editura Univers, 1976, 448 p.
303. Wehrli, Max, *Stílus és mű*, StT, 5—24.
304. Wellek, R., Warren, A., *A stílus és a stilisztika*, StT, 40—57.
305. Zdrenghea, Mihai M., *Despre relația de presupoziție, implicație și complementizare* [abstract in English], CL, **22**, nr. 1, 1977, 87—92.
306. * * * *Probleme de lingvistică generală*, vol. VII, Redactori responsabili: acad. I. Coteanu, Lucia Wald, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, 126 [—127] p.
Vezi și nr. 312.
307. * * * *Stilisztikai tanulmányok*. Válogatta és az utószót írta Murvai Olga, Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1976, 254 [—256] p.
Vezi și nr. 321,

★

Vezi și nr. 50, 82, 90, 91, 855, 868, 996, 1496, 1623, 1640, 1651, 1672, 1678, 1690, 1705.

Recenzii

308. A. I., Rossetto Langarato Antonella : *La strutturalismo funzionale* (Structuralismul funcțional). În : Scuola e didattica, Brescia, 1971, nr. 3, p. 213—214, nr. 5, 402—404, PredLLR, **2**, 1973, 145—152.
309. Bidu-Vrănceanu, Angela, Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, Editura Facla, 1976, LL, **2**, 1977, 547—551.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 166.
310. Borcilă, Mircea, Roger Fowler, *The Languages of Literature. Some Linguistic Contributions to Criticism*, New York, Barnes and Noble, 1974, 250 p., CREL, **5**, nr. 1, 1977, 141—142.
311. Bulgăr, Gh., C. Baylon, P. Fabre, *Initiation à la linguistique*, Paris, Nathan, 1976, 190 p. LMȘ, 1977, 134—135.
312. C. G., * * * *Probleme de lingvistică generală*, vol. VII (Editura Academiei R.S.R., București, 1977, 126 p.), Forum, **19**, nr. 10, 1977, 95.
Vezi nr. 306.
313. Dugneanu, Paul, Pierre Fontanier : „*Figurile limbajului*", Contemporanul, nr. 44, 1977, 11.
Vezi nr. 214.
314. E. P., Kelemen János : *A nyelvfilozofia kérdései* [Budapesta, 1977], Korunk, **36**, nr. 10, 1977, 873—874.
315. E. P., *Travaux sur le système de signes* [Paris, 1976], Korunk, **36**, nr. 4, 1977, 312.
316. E. V., Angela Bidu-Vrănceanu, *Systématique des noms de couleurs* (Editura Academiei R.S.R., 246 p.), Forum, **19**, nr. 7, 1977, 95.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 162.
317. Golopenția Eretescu, Sanda, *Semiotica* 16 (1976), nr. 1, 2, 3, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 331—339.
318. Gorun, Irina, Barron Brainerd, *Weighting evidence in language and literature. A statistical approach*, University of Toronto Press, 1974, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 114—115.
319. Graur, Al., [La rubrica : Limba noastră] *Probleme ale traducerii* [de Sara Buium, București, 1977], RLit, **10**, nr. 44, 1977, 9.
Vezi nr. 191.
320. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Teorie și practică* [M. Bucă, I. Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, 1976], RLit, **10**, nr. 3, 1977, 8.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 166.
321. Cs. Gyímesi, Éva, *Partalan stilisztika?* [*Stilisztikai tanulmányok*, București, 1976], Utunk, **32**, nr. 16, 1977, 2.
Vezi nr. 307.
322. Hartular, Anca, *Language*, 51 (1975), nr. 3 (septembrie), nr. 4 (decembrie), SCL, **28**, nr. 1, 1977, 105—106.
323. Ion, Angela, Robert Escarpit, *L'Écrit et la communication*, Paris, Presses Universitaires de France, Coll. „Que sais-je " 1973, 128 p., CREL, **5**, nr. 1, 1977, 134—136.

324. IORDAN, IORGU, Kemény Ferenc, *Das Sprachenlernen der Völker*, Wien, 1975, 189 p., SCL, **28**, nr. 5, 1977, 565—567.
325. J. R., *Studii de lingvistică* (Linguistische Studien). Universität Temesvar, Fakultät für Philologie und Geschichte, 1976, NL, **28**, nr. 11, 1977, 118.
326. LUCUȚA, YVONNE, Thea Schippan, *Einführung in die Semasiologie*, Leipzig, Veb Bibliographisches Institut, 1972, 246 p., AUT, **12**, 1974 (1977), 147—148.
327. M. F., Leif, J. — Rustin, G. : *Le Vocabulaire* (Vocabularul). În : Leif, J. — Rustin, G. : *Pédagogie spéciale*, Paris, Delegrave, 1965, p. 94—110, PredLLR, **2**, 1973, 123—133.
328. MIHĂESCU, H., Exhep Ismajli, *Shenjë e ide* (Signe et idée), Prishtinë, Rilindja, 1974, 161 pp., RESSEE, **15**, nr. 1, 1977. 190.
329. MIHĂESCU, H., Hans-Martin Gauger, *Sprachbewusstsein und Sprachwissenschaft*. Piper Verlag, München, 1976, 241 p. (**Serie Piper**, 144), RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 387—388.
330. MÎRZA, CLEMENT, *Analiza numelor de culori* [Angela Bidu-Vrănceanu, *Systématique des noms de couleurs*, București, 1976], TribRom, **6**, nr. 121, 1977, 11.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 162.
331. MÎRZA, CLEMENT, *Semantică și interpretare* [M. Bucă, I. Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, 1976], TribRom, **6**, nr. 118, 1977, 11.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 166.
332. MOISE, ION, *Probleme de semasiologie* [de M. Bucă și I. Evseev, Timișoara, 1976], Argeș, **12**, nr. 1, 1977, 11.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 166.
333. OANCEA, VIORICA, Evanghelos Moutsopoulos, *Categoriile estetice. Introducere la o axiologie a obiectului estetic*, București, Editura Univers, 1976, 146 p., SLU, **19**, 1976, 135.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 205.
334. OANCEA, VIORICA, Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului*, București, Editura Univers, 1975, 208 p., SLU, **19**, 1976, 135.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 209.
335. OANCEA, VIORICA, Wayne Clayson Booth, *Retorica romanului*, București, Editura Univers, 1976, 565 p., SLU, **19**, 1976, 536.
Vezi nr. 188.
336. PANAITESCU, VAL., Carlos Buosoño, *Teoria expresiei poetice* [București, 1975], ConvLit, nr. 9, 1977, 16.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 107.
337. PÂRLOG, HORTENSIA, Erik C. Fudge, *Phonology*, Harmondsworth, England, Penguin Books, 1973, 383 p., AUT, **12**, 1974 (1977), 143—146.
338. POPESCU, IULIAN, Luis J. Prieto, *Études de linguistique et de sémiologie générales*, Droz, Genève — Paris, 1975, 196 p. Pertinence et pratique, Ed. de Minuit, Paris, 1975, 144 p., AnL, **25**, 1976, 240—242.
339. PRICOP, CONSTANTIN, *Où en sommes-nous du* **Dictionnaire international des termes littéraires?** [The Hague, Paris, 1973], CREL, **5**, nr. 4, 1977, 153—154.
340. RĂDULESCU, SORIN, M., Charles W. Lachenmeyer, *Limbajul sociologiei* (The Language of Sociology), Columbia University Press, 1971, VS, **6**, nr. 2, 1977, 384—386.
341. RUSU, VALERIU, *Atlas Linguarum Europe (ALE). Premier Questionnaire — onomaséologie, vocabulaire fondamental* préparé par Joep Kruijsen, 1976, Van Gorcum, Assen/ Amsterdam, Pays-Bas, 128 p., RRL, **22**, nr. 4, 1977, 497—498.
342. SCHVEIGER, PAUL, K. Danziger, *Interpersonal Communication*, Pergamon Press Inc., New York, Toronto, Oxford, Sydney, Paris, Braunschweig, (1976), I—XXII + 1 + + 238, CL, **22**, nr. 1, 1977, 120.
343. SCHVEIGER, PAUL, Teun A. Van Dijk (Ed.) 1974, *Pragmatics of Language and Literature*, Amsterdam, Oxford, New York : North Holland and American Elsevier ; VII—X + 1—236 pp., CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 107—108.
344. STEINKE, KLAUS, L. B. Nikol'skij, *Sinhronnaja sociolingvistika (Teorija i problemy)*, Moscova, 1976, 168 p., SCL, **28**, nr. 5, 1977, 567—571.
345. SZABÓ, ZOLTÁN Balogh László, *Irodalom és kommunikácio I—II*. Tömegkommunikációs kutatóközpont. Budapest, 1975. I : 151 l., II : 155 l., NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 234—236.
346. SZ[ABÓ], Z[OLTÁN], *Pragmatics of Language and Literature*, [Amsterdam, 1976], Korunk, **36**, nr. 1—2, 1977, 148—149.
347. ȘERBAN, VALENTINA, Henri Holec, *Structures lexicales et enseignement du vocabulaire*, Mouton, The Hague-Paris, 1974, 109 p., CL, **22**, nr. 1, 1977, 119—120.

348. T. C., Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie* (Editura Facla, 1976, 202 p.), Forum, **19**, nr. 1, 1977, 89.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 166.
349. Vascenco, Victor, D. E. Rozental', M. A. Telenkova, *Slovar'-spravočnik lingvističeskih terminov*, ed. a 2-a, Moscova, 1976, 543 p., SCL, **28**, nr. 5, 1977, 571—574.
350. Vasiliu, E., Angela Bidu-Vrănceanu, *Systématique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 244 p., LL, 2, 1977, 534—540.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 162.
351. Vintilă-Rădulescu, Ioana, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Dumitru Chițoran, *Sociolingvistica. Orientări actuale*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, 296 p., SCL, **28**, nr. 4, 1977, 462—463.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 157.
352. Vlad, Carmen, Iános S. Petőfi, *Vers une théorie partielle du text*, Helmut Buske Verlag, Hamburg, 1975, 148 p. (**Papiere zur Textlinguistik**, vol. 9), CL, **22**, nr. 1, 1977, 117—119.
353. Vultur, Smaranda, *Poétique* (1970—1976), nr. 1—26, Paris, Éditions du Seuil, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 339—341.
354. * * * *Ember — nyelv — gép (Voproszi filoszofii*, 1976, 10), Korunk, **36**, nr. 3, 1977, 239—240.

★

Vezi și nr. 1075, 1077, 1079, 1085, 1086, 1089, 1371, 1372, 1725.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ȘI APLICATĂ

355. Ardelean, Gheorghe, *Topologie, automate finite și relația de dominare din lingvistica algebrică* [abstract in English], SCMatem, **29**, nr. 6, 1977, 577—585.
356. Balaban, Romulus, *Prof. S. Marcus și lingvistica matematică*, TribRom, **6**, nr. 103, 1977 6.
357. Bălăceanu, C., Nicolau, E., *Noi contribuții la abordarea sistemică a mecanismelor psiholingvistice* [abstract in English], LA, 179—183.
358. Calavrezo, Constantin, *Încercare de sistematizare a gesturilor care însoțesc vorbirea (Aplicații terapeutice în logonevroză, dizartrie, afazie, surdomutitate și hemipareză)* [abstract in English], LA, 205—209.
359. Calude, Cristian, *On Compatibility between the Analytic and the Generative Hierarchies of Formal Languages*, RRMPA, **22**, nr. 4, 1977, 437—439.
360. Cazimir, Bogdan, *Qu-est-ce que la linguistique mathématique peut faire pour la sémiotique musicale?*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 343—353.
361. Câmpeanu, Gheorghe, *Analiza de conținut — abordare cantitativă a calității conținutului comunicării* [abstract in English], LA, 223—226.
362. Ciobotaru, Sorin, *O metodă lingvistică de determinare a drumurilor hamiltoniene* [résumé en francais], SCMatem, **29**, nr. 2, 1977, 103—112.
363. Cîmpeanu, Pavel, *Titlul emisiunii de televiziune și selectivitatea publicului* [abstract in English], LA, 227—231.
364. Diaconescu Prioteasa, Ioana, *Traducerea automată* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLLR, **19**, nr. 2, 1970, 143—157.
365. Gheorghiță, Natalia, *Metoda lecturii pe verticală pentru recuperarea afaziei și dislexiei* [abstract in English], LA, 201—204.
366. Marcus, Solomon, *Darboux Property and Formal Languages*, RRMPA, **22**, nr. 10, 1977, 1449—1451.
367. Marcus, Solomon, [La rubrica: Ecuații] *Limbaje de programare*, VSt, **21**, nr. 12, 1977, 4.
368. Marcus, Solomon, *Lingvistica cibernetică*, VSt, **21**, nr. 34, 1977, 4.
369. Máté, Jakab, Schveiger, Paul, *Nyelvészet és matematika*, Kolozsvar-Napoca, Dacia Könivkiadó, 1977, 100 p.
Vezi și nr. 399, 402.
370. Mîrza, Clement, *Model taxonomic sau model transformațional într-o analiză contrastivă?* [с резюме по русски], AUBLLR, **19**, nr. 2, 1970, 159—164.
371. Nadin, Mihai, *The Set of Signs*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 45—51.
372. Nicolau, Edmond, *Cibernetica și poetica*, Transilvania, **6**, nr. 2, 1977, 47—48.
373. Nicolescu, Alexandra-Constantina, *Cîteva considerații în legătură cu raportul dintre structura și eficiența practică a anunțurilor în limba rusă* [abstract in English], LA, 243—248.

374. NICULESCU, ALEXANDRU, *Probleme ale didacticii lingvistice în perspectiva socioculturală: convergență/divergență, discriminare/imitare* [abstract in English], LA, 89—94.
375. OLTEAN, ȘTEFAN, *A Textual Model for Free Indirect Speech*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 53—57.
376. ORMAN, GABRIEL, *Unele rezultate privind structura gramaticilor independente de context* [abstract in English], SCMatem, **29**, nr. 2, 1977, **141**—147.
377. PĂUN, GHEORGHE, *Contextual Grammar with Restriction in Derivation*, RRMPA, **22**, nr. 8, 1977, 1147—1154.
378. PĂUN, GHEORGHE, *Gramatici parametrice* [abstract in English], SCMatem, **29**, nr. 2, 1977, 167—173.
379. PĂUN, GHEORGHE, *Noi operații cu limbaje* [abstract in English], SCMatem, **29**, nr. 5, 1977, 521—533.
380. PERJU-LIICEANU, AURORA, *Componenta verbală a interacțiunii sociale în studiul comportamentului interpersonal* [abstract in English], LA, 219—222.
381. PETRESCU, ALEXANDRU, *O ierarhie infinitivă a limbajelor regulate* [abstract in English], SCMatem, **29**, nr. 4, 1977, 413—418.
382. PETRESCU, ALEXANDRU, *O relație de dominare în raport cu două partiții ale vocabularului* [abstract in English], SCMatem, **29**, nr. 1, 1977, 43—50.
383. POPESCU, MARIA, *Une approche linguistico-mathématique de l'ambiguïté clinique et du changement de diagnostic dans les maladies des glomérulonéphrites*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 59—67.
384. RĂDULEȚ, VIRGIL, *Unele probleme ale optimizării comunicării verbale în scopul stimulării dezvoltării mentale a copiilor* [abstract in English], LA, 209—213.
385. RUNCAN, ANCA, *Le dialogue. Préliminaires à une étude logique*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 321—326.
386. SĂHLEANU, VICTOR, OPRESCU, ION, *Antropologia cultural-lingvistică aplicată. Cercetarea sistemului comunicațional medic-pacient* [abstract in English], LA, 185—189.
387. SIMESCU, MARIA, CARAMELEA, VASILE, *Rudenie și limbaj la grupurile umane „stație-pilot" Berivoiești-Argeș* [abstract in English], LA, 215—218.
388. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Relația circulară dintre cercetarea fundamentală și cea aplicativă în lingvistică și unele obiective ale lingvisticii aplicate* [abstract in English], LA, 17—21.
389. TABACU, MIHAELA, *Aspecte morfologice și sintactice ale abrevierii termenilor de specialitate în tehnica de calcul* [abstract in English], LA, 237—242.
390. TABACU, MIHAELA, *Contrastive Aspects (Romanian-English) in the Code of Computing Technology*. ICECP, **2**, 333—339.
391. TOMESCU, MARGARETA, *Aspecte fonetice în vorbirea rhinolalică la copiii cu despicături congenitale de boltă și văl palatin: fonostatistica și interpretarea matematică a gradului de inteligibilitate* [abstract in English], LA, 195—200.
392. WOOD, DERICK, *n-Linear Simple Matrix Languages and n-Parallel Linear Languages* RRMPA, **22**, nr. 3, 1977, 403—412.
393. * * * *Computerul traducător*, Albina, **80**, nr 6, 1977, 4.
394. * * * *Lingvistica aplicată în diverse domenii practice*. Lucrările celei de-a II-a sesiuni de comunicări a GRLA: *Probleme ale lingvisticii aplicate și importanța cercetărilor din acest domeniu pentru lingvistică, învățământ și diferite activități practice* (București, 18—19 iunie 1976). Sub redacția T. Slama-Cazacu, București, Tipografia Universității din București, 1977, 250 [—251] p. (Grupul Român de Lingvistică Aplicată — GRLA în colaborare cu Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română — *Psiholingvistica și lingvistica aplicată*)

★

Vezi și nr. 193, 301, 1560, 1672, 1673, 1674, 1678, 1708, 1709.

Recenzii

395. CONSTANTINESCU, ANTONIA, *Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică*. Sub redacția profesorului Solomon Marcus („La sémiotique du folklore. Approche linguistique-mathematique" sur la direction du professeur Solomon Marcus), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 267 p., CREL, **5**, nr. 1, 1977, 127—130.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

396. Davidoviciu, A., *Programmiersprechen*, 4. Fachtagung der GI. Erlangen, März 1976. Informatik — Fachnereichte 1. Edited by H.-J. Schneider and M. Nagl, 1976, Springer-Verlag, Berlin — Heidelberg — New York, 270 p., RRMPA, **22**, nr. 9, 1977, 1347.
397. Máté, Jakab, Schveiger, Paul, *Papers in Computational Linguistics* (Edited by Ferenc Papp and György Szépe). Akadémiai Kiadó. Budapest, 1976. 585 lap.), NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 232—234.
398. Nadin, Mihai, Solomon Marcus et collaborateurs : *La sémiotique du folklore*, Éditions de l'Académie, RR, **31**, nr. 1, 1977, 113—115.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.
399. Péntek, János, Maté Jakab — Schveiger Paul, *Nyelvészet és matematika*. Dacia Könivkiadó. Koloszvár-Napoca, 1977, 100 l., NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 236—237.
Vezi nr. 369.
400. Popescu, M. F., Joost Engelfreit, *Simple Schemes and Formal Languages*, Lecture Notes in Computer Science vol. 20, VII + 254 pp. Springer Verlag, Berlin-Heidelberg-New York, RRMPA, **22**, nr. 4, 1977, 580.
401. Roman, Andrei, Academia Republicii Socialiste România, Comisia de lingvistică matematică. *Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică*, sub redacția prof. Solomon Marcus, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 267 p., SCL, **28**, nr. 1, 1977, 95—97.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.
402. Szilágyi, Sándor N., *Töprengések gy kőniv olvasása közben* [Maté Jakab, Schveiger Paul, *Nyelvészet és matematika*, 1977], A Hét, **8**, nr. 28, 1977, 9.
Vezi nr. 369.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂȚI

403. Alexadru, Domnița, *Româna fundamentală — o problemă de actualitate*, AMPLR, 1—12.
404. Bouvier, Jean-Claude, *Limba română în contextul romanității. Cu profesorul..., vicepreședinte al Universității din Aix-en-Provence (Franța)* [convorbire consemnată de Ilie Dan], Cronica, **11**, nr. 47, 1976, 8.
405. Bulgăr, Gh., *Presa locală și tezaurul nostru folcloric și lingvistic*, Era Socialistă, **57**, nr. 10, 1977, 58—59.
406. Chițoran, Dumitru, *Report on the Romanian-English Contrastive Analysis Project*, ICECP, **2**, 11—34.
407. Coteanu, Ion, *„Creșterea limbii românești și a patriei cinstire"* [convorbire cu pionierii consemnată de B. Caragiale], Cutezătorii, **11**, nr. 3, 1977, 9.
408. Ghelmez, Petre, *Creșterea limbii românești*, TribRom, **5**, nr. 97, 1976, 1.
409. Iordan, Iorgu, *Limba literară. Studii și articole*. Ediție îngrijită și note de Pavel Țugui și Ion Trăistaru, Craiova, Scrisul românesc, 1977, 364 p.
410. Iordan, Iorgu, Limba noastră, RLib, **35**, nr. 10 108, 25 apr. 1977, 2.
411. Maissen, Augustin, 30 *de ani de studiu al limbii române la Universitatea din Chapel Hill*, RLit, **9**, nr. 46, 1976, 24.
412. Maissen, Augustin, *Trente ans de langue roumaine à Chapel Hill*, CREL, **5**, nr. 3, 1977, **144**—146.
413. Marcea, Pompiliu, *Limba și literatura națională*, Săptămîna, nr. 362, 1977, 1, 7.
414. Niculescu, Alexandru, *Limba și cultura românească în Mexic (I)*, RLit, **10**, nr. 28, 1977, 20; *(II)*, nr. 29, 20.
415. Popa, Dumitru Radu, *Contribuții la dezvoltarea limbii și culturii românești*, TribRom, **6**, nr. 111, 1977, 11.
416. Popa, Ștefan N., *Societatea de limbă română din Voivodina*, Cronica, **12**, nr. 16, 1977, 8.
417. Rosetti, A., *Mélanges linguistiques*, București, Editura Univers, 1977, 202 p.
Vezi și nr. 427, 432, 433.
418. Simionescu, Mircea Horia, *Aspectul muzical al limbii române*. VR, **30**, nr. 11, 1977, 9—10.
419. Sorescu, Constantin, *Limba ce exprimă adevărul*, Săptămîna, nr. 331, 1977, 3.

420. TAGLIAVINI, CARLO, [Sub titlul comun : Rencontres avec la Roumanie], RR, **31**, nr. 3, 1977, 48—49.
421. * * * *Odă limbii române* [emisiune radiofonică], Cronica, **12**, nr. 23, 1977, 7.
422. * * * *The Romanian-English Contrastive Analysis Project*. Director : Prof. Dumitru Chiţoran, Ph. D. Further Developments in Contrastive Studies, Bucharest, University Press, 1974, 235 p. (University of Bucharest, Department of English and Laboratory of Psycho-linguistics. Romanian Academy of Sciences, Center for Research in Phonetics and Dialectology, Center for Applied Linguistics, Arlington, Virginia).

★

Vezi şi nr. 97, 127, 134, 136, 169, 194, 1109, 1343, 1435, 1792, 1796, 1797, 1806.

Recenzii

423. ANGHELESCU, M., *International Journal of Rumanian Studies*, I (1976) nrs. 1—2, RITL, **26**, nr . 3, 1977, 68—469.
424. BULGĂR, GH., D. MACREA, *Studii de lingvistică română*, Editura didactică şi pedagogică, 1970, 256 pag., AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 171—174.
Vezi BRL, **13**, 1970/1971, nr. 639.
425. DIMITRESCU, FLORICA, A. Lambrior, *Studii de lingvistică şi folcloristică*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ion Nuţă, Iaşi, Ed. Junimea, 1976, XXXII + 248 p., LR, **26**, nr. 2, 1977, 211—212.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 349.
426. GIOSU, ŞTEFAN, *O primă ediţie Lambrior* [*Studii de lingvistică şi folcloristică*, Iaşi, 1976] Cronica, **12**, nr. 10, 1977, 6.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 349.
427. GRAUR, AL., Al. Rosetti, *Studii de lingvistică* [*Mélanges linguistiques*, 1977], Contemporanul, nr. 35, 1977, 10.
Vezi nr. 417.
428. GRAUR, AL., [La rubrica : Cronica limbii] *Despre inovaţie* [N. Mihăescu, *Dinamica limbii române literare*, 1976], RLit, **10**, nr. 9, 1977, 7.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 352.
429. M. A., *Analele Societăţii de limba română — Voivodina*, Tom VI, 1975, LL, 2, 1976, 547.
430. MACREA, D., Sextil Puşcariu, *Limba română*, volumul I, Scînteia, 46, nr. 10 802, 22 iul. 1977, **4**.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 356.
431. MARTIN, AUREL, *Cultul limbii române* [Sextil Puşcariu, *Limba română*. Vol. I. *Privire generală*, Bucureşti, 1976], VM, **30**, nr. 1, 1977, 22.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 356.
432. MIHĂILĂ, G., A. Rosetti, *Mélanges linguistiques*, Bucureşti, Editura Univers, 1977, 202 p., SCL, **28**, nr. 6, 1977, 643—645.
Vezi nr. 417.
433. NICULESCU, ALEXANDRU, *Sensul unor „mélanges linguistiques"* [A. Rosetti, *Mélanges linguistiques*, 1977], RLit, **10**, nr. 38, 1977, 8.
Vezi nr. 417.
434. UDREANU, OANA, N. Mihăescu, *Dinamica limbii române literare*, Bucureşti, Editura Albatros, 1976, 148 p., LL, 2, 1977, 551—553.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 352.
435. VERZEA, ILEANA, Michael Impey, *The Present State of Romanian Studies in the United States and Canada*. Reprinted from the Modern Language Journal, vol. LIX, No. 5—6, September-October, 1975, pp. 262—272, Synthesis, 4, 1977, 264.
436. ZUGUN, P., A. Lambrior, *Studii de lingvistică şi folcloristică*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ion Nuţă, Iaşi, 1976, 248 p. + 7 facsimile, MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 790—791.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 349.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

437. Albu, Corneliu, *Alesandru Papiu Ilarian. Viața și activitatea sa*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 328 p. + 8 f. p. portrete și facsimile.
Vezi și nr. 513, 515.
438. Bahner, Werner, *Curentul italienizant al lui I. Heliade Rădulescu*, LL, 1, 1977, 161—168.
439. Bahner, Werner, *Problemele îmbogățirii lexicale în cadrul Școlii ardelene raportate la mediul european din secolul al XVIII-lea*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 193—203.
440. Balotă, Nicolae, *L'École transylvaine: la conception philologique, historique et linguistique*, CREL, **5**, nr. 2, 1977, 18—28.
441. Bhose, Amita, *Gramatica sanscrită mică a lui Fr. Bopp în traducerea lui Eminescu*, CME, **4**, 1977, 68—79.
442. Bojin, Al., [La rubrica: Povestea vorbei] *Camil Petrescu: O microantologie de cîntece populare*, Manuscriptum, **8**, nr. 4, 1977, 21—25.
443. Borcilă, Mircea, *Alexe Procopovici (1884—1946)*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 17—26.
444. Borcilă, Mircea, *Sextil Pușcariu și problemele limbajului poetic românesc*, LR, **26**, nr. 6, 1977, 621—637.
445. Brâncuș, Grigore, *A universal spirit: B. Petriceicu Hasdeu (1838—1907)*, RomBooks, nr. 3, 1976, 15.
446. Brâncuș, Grigore, *Teoria „limbii în circulație" aplicată în* **Etymologicum magnum romaniae** [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 11—17.
447. Burețea, Emilian, Calotă, Ion, Toma, Ion, *Preocupări de limbă în activitatea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor*, CF, **2**, 1975, 87—94.
448. Cantemir, Dimitrie, *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei. IV* [text stabilit și traducere din latină de Dan Slușanschi, note istorice de Radu Lăzărescu], Manuscriptum, **8**, nr. 1, 1977, 95—106; *V*, nr. 2, 17—36.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 388.
449. Cazacu, B., *Limba română literară în concepția lui Ion Heliade Rădulescu*, LLR, **3**, nr. 3, 1977, 5—7.
450. Ceciu, Ana, *Alexandru Roman și „Cultivarea limbii române"*, CCB, 1974, 197—203.
451. Chivescu, Romeo, *Considerații privind structura și tratamentul lexico-semantic în „Dicționarul rus-român" elaborat de Alexandru Macedonski*, PFR, 1976, 83—90.
452. Ciocîltan, Carmen, *Aram Frenkian comentat la cercul studențesc de filologie clasică din București*, StCl, **17**, 1975 (1977), 230.
453. Cojocaru, Constantin, *Un mare lingvist: Sextil Pușcariu*, Ateneu, **14**, nr. 1, 1977, **4**.
454. Comșulea, Elena, Șerban, Valentina, Teiuș, Sabina, *Moștenirea lingvistică a lui Sextil Pușcariu în conștiința generației tinere*, Omagiu Pușcariu, 95—100.
455. Cosma, Aurel, *Amintiri despre Emil Petrovici*, SLLFolc, **3**, 1976, 205—208.
456. Csák, László, *Sextil Pușcariu születésének centenáriumi ünnepségei*, NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 128.
457. Curticeanu, Mircea, *Sextil Pușcariu în corespondență*, Steaua, **28**, nr. 2, 1977, 44—45.
458. Decusară Bocșan, Crina, *Date noi privind opera lui B. P. Hasdeu* **Magnum Etymologicum Romaniae**, LR, **26**, nr. 4, 1977, 357—361.
459. Deleanu, Marcu-Mihail, *Contribuții la cunoașterea activității lingvistice a lui Simeon Mangiuca*, SLLFolc, **3**, 1976, 217—248.
460. Dimitrescu, Florica, *90 ans depuis la parution de la première étude sémantique roumaine* [de L. Șăineanu], RRL, **22**, nr. 4, 1977, 399—402.
461. Dincă, Doina, *O judecată de valoare* [pe marginea studiului *Titu Maiorescu, teoretician al limbii* din volumul *Stil și limbaj* de Al. Andriescu], Orizont, **28**, nr. 34, 1977, 7.
Vezi nr. 995.
462. Donat, Lileta, *Începuturile studiilor clasice în Oltenia* [résumé en français], AUC, **4**, 1976, 37—42.
463. Drăgan, Mihai, *Exemplul lui B. P. Hasdeu*, ConvLit, nr. 8, 1977, 13.
464. Franga, Liviu, *Note pentru o istorie a lingvisticii noastre*, RLit, **10**, nr. 41, 1977, 19.
465. Iliescu, Ion, *Timotei Cipariu și Banatul. 90 de ani de la moarte*, Orizont, **28**, nr. 35, 1977, 3.
466. Iordan, Iorgu, *Vasile Bogrea (1881—1926)*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 11—16.
467. Iordan, Iorgu, *Cum l-am cunoscut pe Sextil Pușcariu*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 575—578.
468. Istrate, Gavril, *Sextil Pușcariu editor al lui Coresi*, Omagiu Pușcariu, 36—48.
469. Ivănescu, G., *Activitatea lingvistică a lui Vasile Bogrea*, AnL, **24**, 1976, 176—185.

470. KELEMEN, BÉLA, *Sextil Puşcariu* [rezumat în română], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 68—73.
471. KELEMEN, BÉLA, *Sextil Puşcariu în contextul lingvisticii europene*, Omagiu Puşcariu, 89—94.
472. KRONER, MICHAEL, *Enzyklopädischer Geise. 100 Jahrezeit der Geburt Sextil Puşcariu*, Karp-Rund, **10**, nr. 1, 1977, 5.
473. MACREA, D., *O sută de ani dela naşterea lui Sextil Puşcariu*, TribRom, **6**, nr. 101, 1977, 11.
474. MACREA, DIMITRIE, *Personalitatea lui Sextil Puşcariu*, Omagiu Puşcariu, 5—**14**.
475. MACREA, DIMITRIE, *Sextil Puşcariu (1877—1948)*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 5—10.
476. MARIN CURTICEANU, VALENTINA, *Sextil Puşcariu — între ştiinţă şi artă*, Omagiu Puşcariu, 79—88.
477. MIHĂILĂ, G., *Eminescu şi studiul limbii paleoslave*, CME, **4**, 1977, 80—107.
478. MIHĂILĂ, G., *„Prietenii Dicţionarului"* [Academiei Române], LL, 1, 1977, 264—270.
479. MITREA, ION, *Dimitrie Cantemir despre romanitatea, continuitatea şi unitatea poporului român* [résumé en français], SCŞt Bacău, 1974, 15—22.
480. M. N. R., *Sextil Puşcariu — 100* [de ani de la naştere], VSt, **21**, nr. 2, 1977, 8.
481. NASTA, ATANASIE, *O gramatică românească apărută la Viena în 1813* [Mihail G. Boiagi, *Gramatica română sau macedoromână*], RLit, **10**, nr. 14, 1977, 19.
482. NAUM, TEODOR, [Sub titlul comun: Sextil Puşcariu 1877—1977] *Amintiri de la Muzeul limbii române*, Tribuna, **21**, nr. 1, 1977, 7.
483. NEGULESCU, CONSTANTIN, *Sextil Puşcariu — bibliograf*, Omagiu Puşcariu, 57—64.
434. NETEA, VASILE, *Al. Papiu Ilarian la 150 de ani de la naştere* [résumé en français], RI, **30**, nr. 11, 1977, 2009—2023.
485. N[ICULESCU], AL., *Sextil Puşcariu 1877—1948*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 493—496.
486. NICULESCU, ALEXANDRU, *Sextil Puşcariu — 100* [de ani de la naştere], RLit, **10**, nr. 1, 1977, 8.
487. NISTOR, G., *Sextil Puşcariu. 100 de ani de la naştere*, Orizont, **28**, nr. 1, 1977, 3.
488. OALLDE, PETRU, *Despre coordonatele bănăţene ale Şcolii ardelene*, SLLFolc, **3**, 1976, 249—272.
489. OANCEA, ILEANA, *Sextil Puşcariu şi mutaţiile lingvisticii moderne*, Orizont, **28**, nr. 45, 1977, 2.
490. PASCU, ŞTEFAN, *Sextil Puşcariu şi Academia Română*, Omagiu Puşcariu, 15—24.
491. PĂTRUŢ, IOAN, *Sextil Puşcariu şi Muzeul limbii române*, Omagiu Puşcariu, 65—70.
492. PIRU, AL., *Dimitrie Cantemir, orientalist*, Luceafărul, **20**, nr. 27, 1977, 1, 5.
493. POP, DUMITRU, *Sextil Puşcariu şi cultura noastră populară*, Steaua, **28**, nr. 1, 1977, 33—34.
494. POTRA, GEORGE, *Prima gramatică româno-macedoneană* [a lui Mihail G. Boiagi], Amfiteatru, **12**, nr. 7, 1977, 10.
495. SASU, AUREL, *Retorica literară românească*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, 332 p. (Colecţia *Universitas*) [résumé en français].
Vezi şi nr. 517.
496. SIMIONESCU, CONSTANTIN, *Centenar Sextil Puşcariu*, Săptămîna, nr. 319, 1977, 3.
497. TATAI-BALTĂ, CORNEL, *Din activitatea lui Timotei Cipariu ca director al gimnaziului din Blaj* [abstract în English], Apulum, **14**, 1976, 321—342.
498. TODORAN, ROMULUS, *Sextil Puşcariu despre romanitatea limbii române şi continuitatea poporului român*, Omagiu Puşcariu, 25—35.
499. TODORAN, ROMULUS, *Sextil Puşcariu (la centenarul naşterii sale)*, LL, 1, 1977, 271—282.
500. TOŞA, ALEXANDRU, *Puşcariu*, Vatra, **7**, nr. 1, 1977, 6.
501. URSU, IOANA, *J. A. Vaillant un prieten al poporului român*, MI, **11**, nr. 7, 1977, 14—15.
502. VULPE, MAGDALENA, *Sextil Puşcariu şi dialectologia* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 3, 1977, 239—245.
503. VULPE, MAGDALENA, *Sextil Puşcariu. File de jurnal*, Omagiu Puşcariu, 49—56.
504. VULPE, MAGDALENA, *Sextil Puşcariu — inedit*, LL, 1, 1977, 239—242.
505. ZAMFIR, MIHAI, *Sextil Puşcariu — un secol de viaţă*, Luceafărul, **20**, nr. 2, 1977, 1, 2.
506. ZAMFIR, MIHAI, *Reabilitatea unei cărţi uitate. O sută de ani de la moartea lui I. C. Massim*, Luceafărul, **20**, nr. 37, 1977, 1, 7.
507. ZDRENGHEA, MIRCEA, *Puşcariu şi limba contemporană*, Omagiu Puşcariu, 71—78.
508. * * * *B. P. Hasdeu*, ÎndrCult, **30**, nr. 8, 1977, 4.
509. * * * *Ion Heliade-Rădulescu (1802—1872). — 175 ani de la naşterea scriitorului, lingvistului, gînditorului şi omului politic român*, AnivCult, **14**, nr. 1, 1977, 37—42.
510. * * * *Sextil Puşcariu (1877—1948). — 100 ani de la naşterea lingvistului şi filologului român —*, AnivCult, **14**, nr. 1, 1977, 9—28.
511. * * * *50 de ani de la moartea filologului Vasile Bogrea* [şedinţa publică a Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte, 6 oct. 1976], AA, **26**, 1977, 194.

★

Vezi şi nr. 48, 111, 129, 133, 157, 171, 1607.

Recenzii

512. ANTONESCU, NAE, Gh. Bulgăr: *Scriitorii români despre limbă și stil* [București, 1976], Cronica, **11**, nr. 51, 1977, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 387.
513. BULGĂR, GH., *Alesandru Papiu Ilarian [Viața și activitatea sa*, de Corneliu Albu, 1977], Steaua, **28**, nr. 8, 1977, 33.
Vezi nr. 437.
514. E. V., Gh. Bulgăr, *Scriitorii români despre limbă și stil* (Editura Albatros, 1976, 354 p.), Forum, **19**, nr. 3, 1977, 91.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 387.
515. LUGOJANUL, VICTOR N., Corneliu Albu: *Alesandru Papiu Ilarian*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1977, Orizont, **28**, nr. 50, 1977, 7.
Vezi nr. 437.
516. MANU, EMIL, Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Edit. Dacia, 1976, 224 p., RITL, **26**, nr. 2, 1977, 298—299.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 410.
517. OANCEA, ILEANA, Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, Edit. Minerva, 1976, RITL, **26**, nr. 4, 1977, 611—612.
Vezi nr. 495.
518. * * * *Scriitorii români despre limbă și stil* de Gh. Bulgăr, IB, 24, nr. 7 292, 23 feb. 1977, 5.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 387.

★

Vezi și nr. 61.

3. ISTORIA LIMBII

519. ARMBRUSTER, ADOLF, *La romanité des Roumains. Histoire d'une idée*, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, 279 p. (**Bibliotheca Historica Romaniae**. *Monographies*, XVII).
Vezi și nr. 582, 583 și BRL, **15**, 1972, nr. 428.
520. ARVINTE, VASILE, *Le nom ethnique* **român** *et la création du nom de l'état national* **România**, RRH, **16**, nr. 3, 1977, 439—454.
521. AVRAM, ANDREI, *Cu privire la vechimea opoziției /ă/ : /î/ în dacoromână*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 147—150.
522. [AVRAM, ANDREI, AVRAM, MIOARA, COTEANU, I., FISCHER, I., SALA, MARIUS, VASILIU, EM.], *Puncte de vedere pentru un* **Tratat de istorie a limbii române**, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 231—238.
523. BERCIU, DUMITRU, *Procesul formării poporului român și a limbii române. Elemente constitutive, aria geografică și perioada istorică*, Era Socialistă, **57**, nr. 2, 1977, 39—44.
524. BRÂNCUȘ, GR., *Schimbări fonetice târzii în română și albaneză* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 3, 1977, 289—293.
525. BULGĂR, GH., *Despre limba documentelor Independenței*, BulSȘF, 1977, 17—22.
526. BULGĂR, GH., *Rolul latinei medievale (savante) în modernizarea limbii române literare*, LL Prelegeri, **1**, 1977, 196—209.
527. BUREȚEA, EMILIAN N., *Unele elemente caracteristice limbii populare vorbite în* **Hronograful** *lui Dionisie Eclisiarhul*, CF, **2**, 1975, 13—28.
528. COSERIU, EUGENIO, *Zur Kenntnis des Rumänischen im Westeuropa um 1600. Megister und Botero*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 151—153.
529. DENSUSIANU, OVID, *Opere*. [Vol.] III. *Limba română în secolul al XVII-lea. Evoluția estetică a limbii române*. Ediție critică și comentarii de Valeriu Rusu, București, Editura Minerva, 1977, 753 [—755] p.
Vezi și nr. 589, 593 și BRL, **18**, 1975, nr. 449.
530. FRÂNCU, C., *Din istoria „genului personal": vechimea și răspîndirea posesivelor scurtate în limba română*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 231—238.
531. FRÂNCU, C., *Din istoria verbelor neregulate: imperfectul verbelor* **a da** *și* **a sta**, LR, **26**, nr. 1, 1977, 79—90.

532. FRÂNCU, C., *Formarea și evoluția complementului concesiv în limba română* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 15—28.
533. GHEȚIE, ION, *Derivatele cu sufixul* **-ame** *și o chestiune de paternitate* [răspuns la articolul lui D. Strungaru din SCL, **27**, nr. 5, 1976], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 559—562.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 464.
534. GHEȚIE, ION, *Noi contribuții în problema trecerii lui* **ea** *la* **e**: **leage** > **lege**, SCL, **28**, nr. 1, 1977, 79—86.
535. GHEȚIE, ION, *Note de morfologie istorică românească*, SCL, **28**, nr. 6, 1977, 639—642.
536. GHINESCU, FLORENTE, *Urme ale conjugării perifrastice active în limba română* [С резюме по русски ; résumé en français], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 49—58.
537. GOSTAR, N., *Toponimia antică a Moldovei* [résumé en français], SCȘt Bacău, 1974, 37—42.
538. GRAUR, AL., *Latinitate și romanitate*, LL Prelegeri, **1**, 1977, 187—195.
539. HAMP, ERIC P., *On XVI-th Century* **tomni**, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 197.
540. HAMP, ERIC P., *On Two Romanian Elements of Dubious Age*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 35—37.
541. HAMP, ERIC P., *The Locative Pronominals in Romanian*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 167—170.
542. HURDUBEȚIU, ION, *Die Deutschen über die Herkunft der Rumänen*. Mit einem Vorwort von Akademiemitglied Constantin C. Giurescu, Bukarest, Kriterion Verlag, 1977, 229 [—231] p.
543. ILIESCU, MARIA, *Retoromana și cuvintele românești de substrat*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 181—186.
544. IORGA, N., *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică* (după note stenografice ale unui curs). Postfață de Mihai Ungheanu, București, Editura Minerva, 1977, 319 [—320] p.
Vezi și nr. 576, 586, 591, 592.
545. ISTRATE, GAVRIL, *Locul* **Didahiilor** *lui Antim Ivireanu în istoria limbii române literare*, MMS, **52**, nr. 5—6, 1977, 374—382.
546. IVĂNESCU, G., *Graiul românesc*, Luceafărul, **20**, nr. 44, 1977, 7.
547. KELEMEN, B., *Cu privire la primele atestări și la răspîndirea geografică a termenului* **falce**, CL, **22**, nr. 2, 1977, 185—186.
548. MACREA, D., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Latinitatea limbii române și evoluția ei specifică*, Scînteia, **46**, nr. 10 720, 6 feb. 1977, 4.
549. MACREA, D., *Limbă, istorie și continuitate*, LL, 2, 1976, 386—394.
550. MARIN CURTICEANU, VALENTINA, **Opera literară** *(din istoria termenului)*, LLR, **3**, nr. 4, 1977, 21—23.
551. MIHĂESCU, H., *Preverbul latin* **per-** *în limba română*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 195—198.
552. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *„Rezbelul", țăranii și limba română*, RLit, **10**, nr. 18, 1977, 19.
553. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romanitatea românească*, RLit, **10**, nr. 7, 1977, 8.
554. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romanitate de limbă, romanitate de cultură*, LL, 1, 1977, 146—160 ; apărut și în broșură, f. l., f.e., 1976 (1977), 27 p. ; versiune franceză, CREL, **5**, nr. 3, 1977, 4—19.
555. OLTEAN, VASILE, *Afirmarea limbii române scrise. Elemente românești în manuscrisele slavone din Schei*, Astra, **12**, nr. 2, 1977, 11.
556. PIRU, AL., *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 751 [—752] p.
557. POPA, RADU, *Considerații istorice pe marginea toponimiei vechi maramureșene*, RI, **30**, nr. 8, 1977, 1447—1464.
558. POPESCU, RADU SP., *Despre vechimea transformărilor* **ĉ**>**t** *și* **ĝ**>**d(z)** *din dialectele aromân și meglenoromân* [résumé en français], AUC, **4**, 1976, 7—10.
559. POTRA, FLORIAN, *Limba* **Națională**, Teatru, **22**, nr. 12, 1977, 37.
560. PROCA-ȚEPELEA, OFELIA, *Începuturile terminologiei geografice românești reflectate în primele lucrări și manuale în limba română*, SCGeogr, **23**, nr. 4, 1977, 87—96.
561. RUDES, BLAIR A., *The history and function of stress in the Romanian verb system. I*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 403—415.
562. STRUNGARU, DIOMID, *Palatalizarea lui* **m** *și* **p** *este atestată în secolul al XVI-lea?* [pe marginea volumului lui I. Gheție și Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în sec. al XVI-lea*, 1974], SCL, **28**, nr. 4, 1977, 447—451.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 479.
563. STRUNGARU, DIOMID, *Un „toponimic compus* **Vai-de-ei**" *în secolul al XV-lea?*, SCL, **28**, nr. 1, 1977, 87—89.
564. SUCIU, EMIL, *Contribuții la studiul limbii române vechi. Note lexicale*, LR, **26**, nr. 4, 1977, 343—350.

565. ȘERBAN-BARBORICĂ, ELENA, *Diferențe lexicale între textele traduse și netraduse din secolul al XVI-lea* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 19—25.

566. ȘTEFAN, ION, *Evoluția semantică a cuvintelor* **poezie** *și* **vers** *și circulația lor în limba literară*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 163—173.

567. TEODORESCU, MIRELA, *Aspecte ale lexicului lucrării* **Răspunsul împotriva catehismului calvinesc** [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 27—48.

568. TOMA, ELENA, *La Transylvanie et la modernisation de la langue de culture roumaine au début du XIX-e siècle*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 73—80.

569. TOMA, ELENA, *Note asupra tratamentului lat. ĕ accentuat în limba română* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 59—63.

570. ȚÂRA, V. D., *Mărturii istorice și toponimice despre vechimea românilor din Transilvania de nord-est* [с резюме по русски; abstract in English], AUT, **12**, 1974 (1977), 19—26.

571. ZDRENGHEA, MIRCEA, *Structura etimologică a cuvintelor cuprinse în* **Vocabularul** *din* **Elementa linguae daco-romanae sive valachicae**, CL, **22**, nr. 2, 1977, 261—263.

572. ZGRAON, FLORENTINA, *Este atestat* **agrăi** *în secolul al XVI-lea?*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 315—317.

573. ZUGUN, PETRU, *Argumente ale continuității limbii și poporului român*, Cronica, **12**, nr. 35, 1977, 1, 6.

574. ZUGUN, PETRU, *Unitate și varietate în evoluția limbii literare române*, Iași, Junimea, 1977, 228 p.
Vezi și nr. 584, 590, 620.

575. * * * *Aspecte ale evoluției limbii și literaturii române. Latina în formația profesorului de limba română*. Cursuri de vară, Piatra Neamț, 1977, București, 1977 (Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, **Limbă și literatură**. Seria I. *Prelegeri*. 1).

★

Vezi și nr. 62, 79, 127, 128, 134, 136, 479, 498, 606, 625, 866, 1008, 1218, 1332, 1355, 1428, 1454, 1601, 1602, 1636, 1780.

Recenzii

576. ADAM, IOAN, Nicolae Iorga: *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, ScTin, **33**, nr. 8 825, 6 oct. 1977, 4.
Vezi nr. 544.

577. ANGHEL, PETRE, Al. Rosetti, *Schiță de istorie a limbii române*, București, Editura Albatros, 1976, 132 p., LLR, **3**, nr. 4, 1977, 47—48.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 459.

578. BULGĂR, GH., Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române moderne. Evoluția stilului artistic în secolul al XIX-lea*, București, Tipografia Universității, 1975, 308 p., LL, 1, 1977, 351—352.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 450.

579. CHIVU, GH., C. Dimitriu, *Romanitatea vocabularului unor texte vechi românești*, Iași, Editura Junimea, 1973, 221 p., LL, 1, 1977, 293—298.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 490.

580. CUNESCU, GHEORGHE, Constantin C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2. *De la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 448 p., BO, **95**, nr. 5—6, 1977, 545—550.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 446.

581. DRAGOȘ, ELENA, Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*, partea I și a II-a, București, 1974—1975, CL, **22**, nr. 1, 1977, 114—115.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 450.

582. DUȚU, ALEXANDRU, [Adolf Armbruster, *La romanité des Roumains. Histoire d'une idée*, București, 1977], RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 797.
Vezi nr. 519 și BRL, **15**, 1972, nr. 428.

583. E. V., Adolf Armbruster, *La romanité des Roumains. Histoire d'une idée* (Editura Academiei Republicii Socialiste România, 280 p.), Forum, **19**, nr. 5, 1977, 93.
Vezi nr. 519 și BRL, **15**, 1972, nr. 428.

584. GRAUR, AL., [La rubrica : Cronica limbii] *Pronunțare și scriere* [Petru Zugun, *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*, 1977], RLit, **10**, nr. 26, 1977, 8.
Vezi nr. 574.

585. GRIGORAȘ, N., Constantin C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor. II. De la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea*, București, 1976, 448 p., MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 801—804.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 446.

586. HANGIU, I., N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică (după note stenografice ale unui curs)*. Postfață de Mihai Ungheanu, București, Editura Minerva, 1977, 230 p., LLR, **3**, nr. 4, 1977, 48—49.
Vezi nr. 544.

587. ISTRATE, G., Corneliu Dimitriu, *Romanitatea vocabularului unor texte vechi românești*, Iași, 1973, 221 p., AnL, **24**, 1976, 223—226.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 490.

588. KELEMEN, BÉLA, Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 695 1., NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 230—232.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 456.

589. NICULESCU, ALEXANDRU, *Densusianu anilor din urmă* [*Opere*, vol. III, 1977], RLit, **10**, nr. 31, 1977, 9.
Vezi nr. 529.

590. NUȚĂ, ION, Petru Zugun : *„Unitate și varietate în evoluția limbii române literare"*, Cronica, **12**, nr. 30, 1977, 3.
Vezi nr. 574.

591. PAPU, EDGAR, N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Scînteia, **47**, nr. 10 992, 22 dec. 1977, 4.
Vezi nr. 544.

592. PIRU, AL., *O introducere în literatura română* [N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, 1977], Luceafărul, **20**, nr. 41, 1977, 7.
Vezi nr. 544.

593. ROSETTI, AL., *O imagine veridică* [Ovid Densusianu, *Opere*, vol. III, 1977], Săptămîna, nr. 341, 1977, 1.
Vezi nr. 529.

594. ȚÂRA, VASILE D., Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei R. S. România, 1975, 695 p., LL, 1, 1977, 288—293.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 456.

595. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Marius Sala, *Contributions à la phonétique historique du roumain*, Paris, Éditions Klincksieck, 1976, 296 p. (= **Bibliothèque française et romane** publiée par le Centre de Philologie et Littératures romanes de l'Université des Sciences humaines de Strasbourg sous la direction de Georges Straka, Série A : *Manuels et études linguistiques* 31), SCL, **28**, nr. 2, 1977, 219—220.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 462.

★

Vezi și nr. 619, 1 241, 1 242, 1 243, 1 249, 1 255.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalități

596. CARAGIU-MARIOȚEANU, MATILDA, GIOSU, ȘTEFAN, IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, TODORAN, ROMULUS, *Dialectologie română*, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 286 [—287] p. + 1 hartă în afară de text.

597. FRĂȚILĂ, VASILE, *Dialectologia limbii române*. Partea I, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1977, 157 p. [multigr.] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).

★

Vezi și nr. 264, 502, 530, 987, 1619.

Recenzii

598. Bulgăr, Gheorghe, *Compendiu de dialectologie română* [de M. Caragiu-Marioţeanu, 1975], Familia, **12**, nr. 11, 1976, 6.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

599. Iordan, Iorgu, Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română*, Bucureşti, 1975, 299 de pagini, LR, **26**, nr. 3, 1977, 321—322.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

600. Vătăşescu, Cătălina, Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană)*. Compendium de dialectologie roumaine (nord- et sud-danubienne), Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1975, 229 p., RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 390—391.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

601. * * * Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română*. Compendium of Romanian Dialectology, RomBooks, nr. 3, 1976, 18.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

★

Vezi şi nr. 588, 594.

b. Graiurile dacoromâne

602. Avram, Andrei, *Analiza în trăsături distinctive a fonemelor consonantice din dialectele limbii române* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 473—494.

603. Avram, Andrei, *Preliminarii la o clasificare a graiurilor dacoromâne pe baza palatalizării labialelor* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 3, 1977, 277—288.

604. Avram, Andrei, *Tipologia sistemelor vocalice ale dialectelor româneşti* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 4, 1977, 355—378.

605. Avram, Mioara, *Particularităţi sintactice regionale în dacoromână* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 29—35.

606. Bîrleanu, Ion-Horia, *Consecinţe lingvistice ale mişcărilor de populaţie românească din Transilvania în Moldova şi Bucovina*, AnL, **24**, 1976, 133—142.

607. Calotă, Ion, *Graiul rudarilor de la Pirtieni (jud. Vîlcea)*, CF, **2**, 1975, 29—49.

608. Dumistrăcel, Stelian, **Noul Atlas lingvistic român pe regiuni, Moldova şi Bucovina.** *Probleme ale elaborării (II)* [résumé en français], AnL, **24**, 1976, 55—64.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 499.

609. Frăţilă, V., *Palatalizarea labialelor în graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor* [résumé en français; с резюме по русски], AUT, **12**, 1974 (1977), 11—18.

610. Hreapcă, Doina, *Derivate cu sufixul* **-aş(ă)** *în graiurile din sudul Moldovei*, AnL, **24**, 1976, 121—131.

611. Loşonţi, Dumitru, **Grum, grumur** *şi derivatele lor*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 187—190.

612. Moise, Ion, *Aria de răspîndire a perfectului simplu în Oltenia şi Muntenia*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 91—93.

613. Rusu, Valeriu, *Introducere în studiul graiurilor româneşti*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 175 [—176] p.
Vezi şi nr. 620.

614. Saramandu, N., *Aspecte ale variaţiei lingvistice în graiurile actuale oltenesti*, LL, 2, 1976, 414—416.

615. Saramandu, Nicolae, *Un procedeu de elaborare a hărţilor fonologice (pe baza N.A.L.R.—Oltenia)*, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 429—437.

616. Ulivi, Anca, *Quelques remarques sur la relation entre la syncope et l'accent dans les parlers dacoroumains*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 63—71.

617. Vulpe, Magdalena, *Despre aria de răspîndire a perfectului simplu în graiurile muntenesti*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 255—259.

★

Vezi şi nr. 5, 93, 502, 562, 755, 861, 1 019, 1 038, 1 054.

Recenzii

618. Popescu-Sireteanu, Ion, C. Mohanu, *Fîntîna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, Minerva, 1975, 683 p., LL, 2, 1976, 541—543.
619. Saramandu, Nicolae, Victor Iancu, *Palatalizarea dentalelor în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1975, 147 p., LL, 2, 1977, 540—543.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 501.
620. Vasiliu, Gabriel, *Cărți de lingvistică* [V. Rusu, *Introducere în studiul graiurilor românești*, 1977 și Petru Zugun, *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*, 1977], Transilvania, **6**, nr. 12, 1977, 39.
Vezi nr. 574, 613.

c. Aromână

621. Neiescu, Petru, *Cu privire la o accentuat în dialectul aromân*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 203—204.
622. Scărlătoiu, Elena, *Nouvelles contributions à l'étude des emprunts slaves dans le lexique aroumain*, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 535—551.

★

Vezi și nr. 481, 494, 558, 867.

Recenzii

623. Șorobetea, Aurel, *Biblioteca aromânească* [*Antologie de poezie populară aromână*, București, 1976; *Antologie lirică aromână*, București, 1975; Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, 1974], Steaua, **28**, nr. 3, 1977, 46—47.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 764.

d. Istroromână

624. Avram, Andrei, *Observații asupra fonemelor vocalice ale dialectului istroromân* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 6, 1977, 591—597.

e. Meglenoromână

Vezi nr. 558.

5. FILOLOGIE

625. A. B., *Vechimea scrisului în limba română* [despre *Codicele de la Ieud*], Steaua, **28** nr. 4, 1977, 63.
626. Alicu, Grațiana, *Un manuscris inedit de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea* [mit deutsche Zusammenfassung], AMN, **13**, 1976, 409—426.
627. Apreotesei, Cezar, *O controversă rezolvată* [pe marginea tipăriturii *De lipsă cărticea pentru învățători*, Viena, 1785], Orizont, **28**, nr. 23, 1977, 3.
628. Arvinte, Vasile, *Termenul* **România** *și paternitatea* **Cîntării României**, LR, **26**, nr. 3, 1977, 297—302.
629. Badea, Ștefan, *„Singurătate" — de la variante la forma definitivă*, CME, **4**, 1977, 141—159.
630. Barbu-Bucur, Sebastian, *Elemente în arta lui Filetei sin Agăi Jipei* — **Gramatica muzicală**, GB, **34**, nr. 5—6, 1975, 591—622.
631. Bazilescu, Ștefan, *Mitropolitul Antim Ivireanul — patriot și luminător al poporului*, MO, **27**, nr. 11—12, 1975, 861—872.
632. Băjău, Ioan, *Contribuții mai noi cu privire la izvoarele* **Cazaniei** *mitropolitului Varlaam al Moldovei*, ST, **26**, nr. 9—10, 1974, 748—758.

633. Bălaşa, D., *Inscripţii, însemnări, odoare şi cărţi vechi din bisericile Olteniei, Bisericile Amaradia, Sf. Apostoli şi Sf. Arhangheli din Craiova*, MO, **27**, nr. 9—10, 1975, 693—702.
634. Bellu, Nicolae, *Cartea manuscris în Evul Mediu*, Ramuri, **14**, nr. 1, 1977, 13.
635. Bellu, Nicolae, *Govora în istoria tiparului românesc*, Ramuri, **14**, nr. 2, 1977, 11.
636. Bodinger, M., *Catalogul cărţilor rare şi preţioase de la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" — Iaşi*. Volumul I. *Incunabule şi secolul XVI*. Volumul II. *Secolul XVII*, Iaşi, vol. I: 1974, 215 p.; vol. II: 1975 (1977), 399 p. (Biblioteca Centrală Universitară „Mihail Eminescu" Iaşi) [multigrafiat].
Vezi şi nr. 734.
637. Bordeianu, M., *Molitvenicul slavo-român de la Iaşi*, MMS, **53**, nr. 5—6, 1977, 474—479.
638. Bordeianu, Mihai, *O cronică rimată referitoare la uciderea lui Grigore Alexandru Ghica Vodă*, Cronica, **12**, nr. 26, 1977, 6.
639. Bradu, Ion, *Copişti de cărţi şi manuscrise româneşti în Bihor*, CCB, 1974, 9—33.
640. Bunea, Ion, *Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain*, BO, **94**, nr. 9—12, 1976, 985—993.
641. Cardaş, Gh., *Însemnările marginale de pe cel mai vechi manuscris inedit al cronicii lui Grigore Ureche*, MO, **28**, nr. 5—6, 1976, 455—461.
642. Cernovodeanu, Paul, *Istoria ştiinţelor şi a culturii universale într-un manuscris românesc din veacul al XVIII-lea*, RITL, **26**, nr. 3, 1977, 431—440.
643. Chiţimia, I. C., *Cărţile populare româneşti în perspectivă europeană*, LL, 2, 1976, 460—470.
644. Chivu, Gh., **Mitrece = mătrice?**, LR, **26**, nr. 4, 1977, 363—364.
645. Chivu, Gh., *Un text românesc inedit în* **Codex Sturdzanus: Pravila sfinţilor părinţi** *(fragment)*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 281 — 287.
646. Ciuchindel, C., **Povestea lui Archirie filosoful**... *Carte populară românească din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, 230 p.
Vezi şi nr. 725.
647. Cociu, Mircea, *Izvoarele şi datarea anonimului brîncovenesc. O reconsiderare a argumentelor*, RITL, **26**, nr. 4, 1977, 521—534.
648. Corfus, Ilie, *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi de cult privind istoria bisericii ortodoxe române* [cu un glosar], BO, **94**, nr. 7—8, 1976, 798—818.
649. Cornea, Lucia, *Tipar orădean (I)*, Familia, **13**, nr. 2, 1977, 11.
650. Costin, Nicolae, **Ceasornicul domnilor** *de Antonio de Guevara, traducere din limba latină de*.... Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, LIV + 689 p.
Vezi şi nr. 743.
651. Drăgan, Mihai, *Discuţii despre o nouă ediţie Eminescu*, Ateneu, **15**, nr. 1, 1977, 5.
652. Drăgoi, Eugen, *Un manuscris psaltic inedit din Biblioteca centrului arhiepiscopal Galaţi*, GB, **35**, nr. 1—2, 1976, 245—247.
653. Dumitriu-Snagov, I., *Românii în arhivele Romei (Secolul XVIII)*, [Bucureşti], Editura Cartea românească, [1976], 566 [—567] p. + 29 p. cu facsimile [résumé en français; abstract in English; с резюме по русски].
654. Edroiu, Nicolae, *Note de epigrafie româno-chirilică (II)* [mit deutsche Zusammenfassung], AMN, **13**, 1976, 393—397.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 536.
655. Georgescu, Magdalena, *Un vechi manuscris românesc:* **Glosele Cipariu**, LR, **26**, nr. 3, 1977, 289—296.
656. Gheţie, Ion, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra* **Psaltirii slavo-române** *atribuite lui Şerban Coresi*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 275—280.
657. Gheţie, Ion, *În legătură cu versiunile moldoveneşti din 1532 ale* **Evangheliei** *şi* **Apostolului**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 187—192.
658. Haţeganu, Lucia, *Cartea veche românească în Biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia (III)* [résumé en français], Apulum, **14**, 1976, 225—250.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 553, **18**, 1975, nr. 557.
659. Istrate, G., *Cînd a apărut prima ediţie românească a* **Alexandriei**, AnL, **24**, 1976, 197—203.
660. Lăudat, I. D., *Antim Ivireanul: activitatea culturală, oratorul, patriotul*, MMS, **52**, nr. 5—6, 1976, 360—373.
661. Lăudat, I. D., *Contribuţia tipografiei din Rîmnicu Vîlcea la promovarea cărţii în veacul al XVIII-lea*, MO, **28**, nr. 5—6, 1976, 360—369.
662. Mareş, Alexandru, *Cînd au fost scrise textele româneşti manuscrise din „Codicele de la Ieud"?* [răspuns la articolul lui D. Şerbu din Tribuna, **21**, nr. 8, 1977], Tribuna 21, nr. 29, 1977, 5.
Vezi şi nr. 692, 668.

663. Mareș, Alexandru, *Pasaje obscure din „Pseudo-Amiras"*, SCL, **28**, nr. 5, 1977, 555—557.
664. Marinoiu, Costea, *Legăturile Rîmnicului cu Transilvania (sec. XVII—XVIII)*, Transilvania, **6**, nr. 1, 1977, 38—39.
665. Mălinaș, Marin, *Manuscrise liturgice din Bihor*, BO, **93**, nr. 9—10, 1975, 1129—1138.
666. Micle, Veniamin, *Despre mitropolitul Dosoftei inedit*, MO, **28**, nr. 5—6, 1976, 462—465.
667. Mihăescu, Doru, *Cîteva observații asupra unor izvoare scrise românești din secolul al XVII-lea păstrate în Biblioteca Academiei R.S.R.*, MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 677—691.
668. Mihăilă, G., *În legătură cu vechimea „Manuscrisului românesc din* **Codicele de la Ieud***"* [pe marginea articolului lui D. Șerbu din Tribuna, **21**, nr. 8 și 9, 1977], RLit, **10**, nr. 26, 1977, 8.
Vezi nr. 692, 662.
669. Milin, J., *Momente din istoricul cercetării manuscriselor slavone și slavo-române din bibliotecile românești și străine (I)* [résumé en français ; с резюме по русски], AUT, **12**, 1974 (1977), 95—107.
670. Moldoveanu, Micu, *Manuscrise muzicale bizantine cu notație antechrysantică din Biblioteca sf. Sinod și Biblioteca palatului patriarhal din București*, GB, **34**, nr. 7—8, 1977, 806—812.
671. Nägler, Doina, *Catalogul „transilvanicelor"*. Volumul I. *Sec. XVI—XVII*, Sibiu, 1974, 332 p. + 1 f. + 8 il. (Biblioteca Muzeului Brukenthal).
Vezi și nr. 727.
672. Nussbächer, Gernot, *Johannes Honterus, Viața și opera sa în imagini.* — Ediție îmbunătățită și adăugită — Traducere de Mircea Cornescu. Prefață de Mihai Isbășescu, București, Editura Kriterion, 1977, 143 [—144] p.
673. Oprișiu, Mircea, *Impressum Cibinii. X*, Transilvania, **6**, nr. 7, 1977, I—IV ; *XI*, nr. 12, II—V.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 572.
674, Pană, Marin N., *Manuscrise liturgice din Biblioteca Patriarhiei române*, GB, **34**, nr. 7—8, 1975, 824—834.
675. Pascu, Constantin, *Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal*, Sibiu, 1976, 172 p.
Vezi și nr. 717, 718, 731.
676. Petkov, Gheorghi, *„Skazanie o pismenah" de Constantin Kostenețki, în literatura română veche* [с резюме по русски], AUC, **4**, 1976, 27—37.
677. Petraru, Ștefan, *Calendare românești. Brașovul — prim centru editorial*, Astra, **12**, nr. 4, 1977, 10.
678. Petrina Liviu, *Cel mai vechi text românesc păstrat* [în Codicele de la Ieud], Săptămîna, nr. 330, 1977, 3.
679. Plămădeală, Antonie, *Clerici ortodocși români clitori de limbă și cultură românească*, București, 1977 (supliment la „Ortodoxia", 29, nr. 1, 1977).
Vezi și nr. 737.
680. Popa, Mircea, *Cărți populare mai puțin cunoscute* [*Razumnic de toate întrebările și răspunsurile și de alte multe treburi*, ms. 4 390 din B.C.U. Cluj-Napoca], Transilvania, **6**, nr. 10, 1977, 40—41.
681. Popa, Mircea, *O operă a lui Barac și originalul său* [*Moartea Polixeniei Radak*], RITL, **26**, nr. 1, 1977, 119—122.
682. Popescu-Vîlcea, G., *Erotocritul logofătului Petrache*, București, Editura Meridiane, 1977, 22 p. + XL ilustrații [résumé en français].
683. Porcescu, Scarlat, *Activitatea cărturărească a Mitropolitului Dosoftei*, MMS, **50**, nr. 9—12, 1974, 800—837.
684. Rădulescu, Cornel, *Primele traduceri românești ale cărților de ritual, secolele XVI—XVIII (Studiu istoric, liturgic și lingvistic) (Partea a II-a)*, GB, **34**, nr. 5—6, 1975, 565—591 ; *(Partea a III-a)*, nr. 7—8, 779—806 ; [Partea a IV-a], nr. 9—10, 1 028—1037.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 578.
685. Răduțiu, Aurel, *Actele bisericești în limba română din Transilvania ca izvoare pentru vocabularul social al satului în epoca feudală* [résumé en français], StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 28—45.
686. Roman, Alexandra, *Considerații asupra grafiei din documentele și însemnările românești scrise de Petru Șchiopul*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 63—78.
687. Rusu, M. N., *O tipăritură necunoscută a lui Dinicu Golescu*, Amfiteatru, **12**, nr. 2, 1977, 414.
688. Severineanu, Nestor V., *Despre bucoavnele, abecedarele și cărțile noastre vechi de citire*, MO, **28**, nr. 5—6, 1976, 438—454.

689. SIMONESCU, DAN, *Movileștii în cronicile versificate*, Manuscriptum, **8**, nr. 4, 1977, 61—62.
690. ȘERBĂNESCU, NICOLAE, *Încă o carte de mitropolitul Antim Ivireanul [Acatistul Maicii Domnului*, Snagov, 1698], BO, **94**, nr. 3—4, 1976, 349—355.
691. ȘERBĂNESCU, N., *Tipografia ieromonahului Lavrentie de la mănăstirea Plumbuita din București (sec. XVI)*, ST, **28**, nr. 1—2, 1976, 20—39.
692. ȘERBU, D., *Manuscrisul românesc din* **Codicele de la Ieud** *(1391—1392). Mărturie documentară a vechimii limbii noastre*, Tribuna, **21**, nr. 8, 1977, 6; *(II)*, nr. 9, 9.
Vezi și nr. 662, 668.
693. TEODORESCU, MIRELA, GHEȚIE, ION, *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de..., București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, 259 [—260] p. (Ministerul Educației și Învățământului. Institutul de lingvistică din București. Universitatea București, Facultatea de limba și literatura română).
694. URSU, N. A., *Debutul literar al lui Dosoftei*, LR, **26**, nr. 6, 1977, 607—620.
695. URSU, N. A., *Poetul moldovean necunoscut Manolache Cîrjă și paternitatea unor versuri atribuite lui Conachi* [résumé en français], AnL, **24**, 1976, 15—38.
696. URSU, N. A., *Traducătorul necunoscut al romanului* **Critil și Andronie**, LR, **26**, nr. 4, 1977, 351—355.
697. VAIDA, VERONICA, *Forme verbale în documentele slavo-moldovenești*, PFR, 1977, 79—94.
698. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Viața patriarhului Nifon și* **Alexandria**, RITL, **26**, nr. 1, 1977, 115—117.
699. VORNICESCU SEVERINEANUL, NESTOR, *Mitropolitul Dosoftei, traducător și editor al unor texte patristice*, MMS, **50**, nr. 9—12, 1974, 748—752.
700. VULPE, MAGDALENA, *Transcrierea fonetică impresionistă și problema delimitării unităților lexicale*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 93—100.
701. ZGRAON, FLORENTINA, *Manuscrisele românești ale* **Leastviței** *pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea. Probleme de filiație*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 517—531.
702. * * * *Catalogul documentelor moldovenești de la Direcția Arhivelor Centrale*. Vol. II. *1701—1720*. Sub conducerea lui Mihai Fănescu, de Veronica Vasilescu și Doina Duca-Tinculescu, București, 1974, 656 p. (Direcția Centrală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România).
Vezi și nr. 711.
703. * * * *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*. Supliment I. *(1403—1700)*. Sub îngrijirea lui Mihai Fănescu, [de] Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, București, 1975, 492 p. (Direcția Centrală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România).
704. * * * *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov*. Volumul II. *(1800—1825)*. Sub îngrijirea lui Mihai Fănescu, București, 1975, 1111 p. (Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, filiala Arhivelor Statului județul Brașov).
705. * * * *Documenta Romanae Historica*, B. *Moldova*. Volumul II. *(1441—1486)*. Volum întocmit de L. Șimanschi în colaborare cu Georgeta și Dumitru Agache, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, LVIII + 649 p. (Academia de Științe Sociale și Politice, Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" Iași).
Vezi și nr. 746.
706. * * * *Documenta Romaniae Historica*. C. *Transilvania*. Volumul X. *(1351—1355)*. Volum întocmit de Sabin Belu, Ioan Dani, Aurel Răduțiu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, XLIII + 463 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Secția de istorie și arheologie, Institutul de istorie și arheologie Cluj-Napoca).
Vezi și nr. 720.
707. * * * *Documenta Romaniae Historica*. D. *Relații între țările române*. Volumul I. *(1222—1456)*. Volum întocmit de Ștefan Pascu, Constantin Cihodaru, Konrad G. Gündisch, Damaschin Mioc, Viorica Pervain. Traduceri din latină: Ștefan Bezdechi, Theodor Naum, Lelia Oprea, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, XLIII + 531 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Secția de istorie și arheologie, Institutul de istorie și arheologie Cluj-Napoca, Institutul de istorie „Nicolae Iorga" București. Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" Iași).
Vezi și nr. 719, 732.

708. * * * *Legislația urbană a Țării Românești (1765—1782)*. Ediție critică (Texte de epocă, traducere din limba greacă, studiu introductiv, anexe) de Valentin Al. Georgescu și Emanuela Popescu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 316 p.
Vezi și nr. 738.

★

Vezi și nr. 83, 89, 133, 154, 468, 533, 543, 560, 562, 563, 565, 567, 815, 1218, 1428.

Recenzii

709. Anghelescu, Mircea, Felix Karlinger, *Ein rumänisches Volksbuch des 16. Jh.:* **Der Gang Mariae zu den Quälen,** Salzburg, 1976, 35 p., Synthesis, **4,** 1977, 252—253.

710. Armbruster, Adolf, Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, Editura Minerva, București, 1974, Bul UNESCO, **18,** nr. 3—4, 1976, 141—142.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 544.

711. Caproșu, I., Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, *Catalogul documentelor moldovenești de la Direcția Arhivelor Centrale*, vol. II, *1701—1720*, București, 1974, 656 p., AnIst Iași, **12,** 1975, 357.
Vezi nr. 702.

712. Chilea, Sebastian, Dosoftei. *Psaltirea în versuri*. Ediție critică de N. A. Ursu. „Cuvînt înainte" de I.P.S. Justin Moisescu, arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, ST, **28,** nr. 1—2, 1976, 191—196.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 542.

713. Constantinescu, Horia, Dumitru Velciu, **De neamul moldovenilor** *în copia lui Sava Ieromonahul*, în „Manuscriptum", nr. 4 (21), 1975, p. 163—167, GB, **35,** nr. 1—2, 1976, 259—260.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 596.

714. Cunescu, Gh., Academia Republicii Socialiste România. Comisia de texte românești vechi, Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu „Psaltirile coresiene" din 1570 și 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 780 p., BO, **94,** nr. 7—8, 1976, 835—839.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 526.

715. Dima-Drăgan, Corneliu, *The Anonymus Chronicle of Moldova*. Study and Critical Edition by Dan Simonescu, RomBooks, nr. 2, 1976, 11.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 599.

716. Dimitrescu, Florica, Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 779 p., CL, **22,** nr. 1, 1977, 109—112.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 526.

717. E[ngber], C[arl], Constantin Pascu : *Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal* (Die alten rumänischen Bücher der Brukenthal Bibliothek), Muzeul Brukenthal, 1976, NL, **28,** nr. 6, 1977, 116—117.
Vezi nr. 675.

718. Engber, Carl, *Das alte rumänische Buch* [C. Pascu, *Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal*, 1976], V.u.K., **29,** nr. 4, 1977, 34.
Vezi nr. 675.

719. E. V., Ștefan Pascu, Constantin Cihodaru, Konrad G. Gündisch, Damaschin Mioc, Viorica Pervain, *Documenta Romaniae Historica: D. Relații între țările române*, vol. I (Editura Academiei R.S.R., 1977, 530 p.), Forum, **19,** nr. 8, 1977, 87.
Vezi nr. 707.

720. Goldenberg, S., * * * *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania*, vol. X *(1351—1355)*, București, Edit. Academiei R.S.R., 461 p., RI, **30,** nr. 11, 1977, 2111—2112.
Vezi nr. 706.

721. Ionescu-Nișcov, Tr., Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iași, Edit. Junimea, 1975, 340 p. + 14 reproduceri, RI, **30,** nr. 6, 1977, 1193—1194.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 527.

722. Iosipescu, Sergiu, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. I *(1384—1448)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 607 p., RI, **30,** nr. 3, 1977, 537—541.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 600.

723. Ivănescu, D., C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi: *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. I *(1384—1448)*, Cronica, **12,** nr. 49, 1977, 6.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 600.

724. Kelemen, Béla, Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 279 l., NyIK, **21,** nr. 1, 1977, 121—122.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 526.

725. Mareș, Alexandru, C. Ciuchindel, *Povestea lui Archirie filosoful... Carte populară românească din secolul al XVII-lea*, București, Editura Minerva, 1976, 230 p., LR, **26,** nr. 2, 1977, 213—216.
Vezi nr. 646.

726. Marinescu, Stelian, Ilie Corfus: *Însemnări de demult*, Iași, 1975, p. 339, **GB,** 34, nr. 11—12, 1975, 1411—1412.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 527.

727. Mârza, Iacob, Doina Nägler, Biblioteca Brukenthal Sibiu. *Catalogul „transilvanicelor"*, vol. I, *Sec. XVI—XVII*, Sibiu, 1974, 228 p. + /1/ f. + 8 il., RI, **29,** nr. 6, 1977, 968—969.
Vezi nr. 671.

728. Mihail, Paul, *Documenta Romaniae Historica*, A. *Moldova*, vol. I *(1381—1448)*, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi, București, Editura Academiei, 1975, ST, **28,** nr. 7—10, 1976, 764—766.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 600.

729. Mihail, Zamfira, Coresi, *Psaltirea slavo-română (1557)* (Le Psautier slavo-roumain), texte établi par Stela Toma avec introduction et index, București, Editura Academiei, 1976, 760 p., RESEE, **15,** nr. 1, 1977, 171—173.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 526.

730. Mocanu, Nicolae, Ion Gheție, Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, București, Editura enciclopedică română. Colecția „Enciclopedia de buzunar", 1974, 208 p., CREL, **4,** nr. 4, 1976, 132—135.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 565.

731. Nistor, G., Constantin Pascu, *Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal*, Transilvania, **6,** nr. 7, 1977, V—VI.
Vezi nr. 675.

732. Nussbächer, Gernot, *Documenta Romaniae Historica*. Ein Band über die Beziehungen der Rumänischen Länder [1222—1456], KarpRund, **10,** nr. 31, 1977, 6.
Vezi nr. 707.

733. Paul, Zamfira, Coresi, *Psaltirea slavo-română 1577*, text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, București, Editura Academiei R. S. România, 780 p., MMS, **53,** nr. 5—6, 1977, 488—490.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 526.

734. Pippidi, Andrei, M. Bodinger, *Catalogul cărților rare și prețioase*, I. *Incunabule și secolul XVI*, Iași, 1974, 215; N. Gaidagis, *Catalogul cărților grecești, I (sec. XVI—XVII)*, Iași, 1974, 277 p. + *II (sec. XVIII)*, Iași, 1975, 737 p., RI, **29,** nr. 7, 1976, 1098—1100.
Vezi nr. 636 și BRL, **19,** 1976, nr. 1269.

735. Popescu, Adrian N., Publius-Ovidius Naso, *Metamorfoze* („Schimbările lui Ovidie"), Traducere și prelucrare de Scarlat Barbu Tîmpeanu (1808). Prefață de prof. univ. dr. doc. Nicolae Lascu. Introducere, text stabilit, transcriere și note de Nicolae Vasilescu-Capsali și Dan Rîpă-Buicliu, Editura „Cartea românească", București, 1975, 157 p., ST, **29,** nr. 1—2, 1977, 185—188.

736. Rădulescu, Gh., *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și a lui Șerban Coresi din 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei R.S.R., 1976, MO, **28,** nr. 5—6, 1976, 493—494.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 526.

737. RĂDULESCU, MIHAI, Episcop Dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși români ctitori de limbă și cultură românească* (Articol apărut ca supliment la revista „Ortodoxia", XXIX, 1977, nr. 1), GB, **36**, nr. 5, 1977, 473—476.
Vezi nr. 679.

738. RIZESCU, I., *Legislația urbană a Țării Românești (1765—1782)* La législation urbaine de Valachie (1765—1782) — édition critique de Valentin Al. Georgescu et Emanuela Popescu. Éditions de l'Académie, Bucarest, 1975, 316 p. + 5 fac-similés + 1 plan, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 498—500.
Vezi nr. 708.

739. RUSU, D., Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R. *Documenta Romaniae Historica*, comitetul de redacție: Mihai Berza, Constantin Cihodaru, Damaschin Mioc, Francisc Pall, Ștefan Pascu și Ștefan Ștefănescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974—1976, GB, **36**, nr. 5, 1977, 480—481.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 599, **18**, 1975, nr. 600, 601, 602, 603.

740. SIMONESCU, DAN, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu 1551—1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici, studiu introductiv istoric de L. Demény L'Évangéliaire slavo-roumain de Sibiu de 1551—1553). Étude introductive philologique par l'acad. Emil Petrovici, étude introductive historique par L. Demény, București, Ed. Academiei, 420 pages, RRH, **16**, nr. 3, 1977, 551—552.
Vezi BRL, **14**, 1971, nr. 524.

741. STRIHAN, PETRE, Ilie Corfus, *Însemnări de demult*. Edit. Junimea, Iași, 1975, 340 p., RA, **54**, vol. 39, nr. 3, 1977, 343—345.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 527.

742. ȘTREMPEL, GABRIEL, Pr. Paul Mihail, *Manuscrise românești din biblioteca Mitropoliei Moldovei*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor... L (1974), nr. 5—6, p. 432—446; LI (1975), nr. 1—2, p. 133—164 și LII (1976), nr. 1—2, 120—146, BO, **95**, nr. 1—3, 1977, 198—199.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 561, **18**, 1975, nr. 564.

743. VELCIU, DUMITRU, *Ceasornicul domnilor de Antonio de Guevara* traducere din limba latină de Nicolae Costin. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1976, LIV + 689 p., RI, **29**, nr. 11, 1976, 1818—1821.
Vezi nr. 650.

744. VELCULESCU, CĂTĂLINA, Klaus-Henning Schroeder, *Die Geschichte vom trojanischen Krieg in der älteren rumänischen Literatur*, Wilhelm Fink Verlag, München, 1976, 247 + 11 fac-similés, Synthesis, **4**, 1977, 254—255.

745. ZISSU, MARIA LIGIA, Publius Ovidius Naso, *Metamorfoze*. Cartea I. Traducere și prelucrare Scarlat Barbu Tîmpeanu (1808). Prefață de prof. univ. dr. doc. Nicolae Lascu. Introducere, text stabilit, transcriere și note de Nicolae Vasilescu Capsali și Dan Rîpă-Buicliu, [București], Cartea Românească, [1975], 159 p., LL, 2, 1976, 516—519.

746. * * * *Documenta Romaniae Historica*. A. *Moldova*, vol. II, București, 1976, MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 799—801.
Vezi nr. 705.

★

Vezi și nr. 17, 20, 24, 94.

6. FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

747. CALOTĂ, ION, *Diftongii românești — clasificare, I*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 481—494; *(II)*, nr. 6, 599—606.

748. DASCĂLU, LAURENȚIA, *A Note on the Perception of Intonation*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 37—41.

749. DASCĂLU, LAURENȚIA, *Les questions annulées par l'intonation en roumain*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 139—146.

750. MANECA, CONSTANT, SENATORE PERILLO, ADRIANA, *Cenni di tipologia contrastiva fonostatistica rumeno-italiana*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 179—186.

751. PÂRLOG, HORTENSIA, *Romanian and English Stops: A Contrastive Analysis*, ICECP, **2**, 341—351.

752. RUDES, BLAIR A., *A Note on Romanian Fast-speech*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 87—97.

753. RUSU, GR., *Accentul din punct de vedere fonologic*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 217—220.

754. VASILIU, EM., *Fonologia şi ortografia limbii române*, Braşov, f.e., 1976, 16 p. [multigr.] (Universitatea din Bucureşti, Cursurile de vară şi colocviile ştiinţifice, Braşov, 25 iulie — 20 august 1976); versiune franceză, *Le roumain: phonologie et orthographe*, Braşov, f.e., 1976, 17 p. [multigr.].

755. VASILIU, E., *Unele aspecte fonologice ale palatalizării labialelor în limba română*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 247—249.

★

Vezi şi nr. 93, 251, 263, 288, 521, 524, 534, 558, 560, 561, 569, 602, 603, 604, 609, 615, 616, 624, 687, 1047, 1185, 1417, 1707, 1711, 1745, 1779.

Recenzii

Vezi nr. 595, 619.

7. GRAMATICĂ

a. Generalităţi

756. TOHĂNEANU, G. I., [La rubrica: Creşterea limbii româneşti] *Gramatica*, Flacăra, **26**, nr. 29, 1977, 17.

★

Vezi şi nr. 297, 481, 494, 1323, 1575, 1583, 1589, 1590, 1608, 1615, 1640, 1650, 1778, 1779, 1780, 1787.

Recenzii

757. ARDELEAN, LILIANA, Silviu Constantinescu, *Exerciţii şi analize gramaticale*, E.D.P., Bucureşti, 1976, Orizont, **28**, nr. 10, 1977, 7.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 652.

★

Vezi şi nr. 1812, 1813.

b. Morfologie

758. ALISTAR, D., *Încadrarea morfologică a pronumelui „se"* [résumé en français], SCŞt Bacău, 1974, 157—161.

759. AVRAM, MIOARA, *Despre flexiunea substantivelor feminine terminate în* **-(t)oare**, LR, **26**, nr. 1, 1977, 5—13.

760. AVRAM, MIOARA, *Genitiv-dativul singular articulat al unor substantive feminine în* **-ie**, LR, **26**, nr. 4, 1977, 365—368.

761. BETTISCH, IOAN, *Precizări în legătură cu noţiunile de superlativ absolut obiectiv şi subiectiv*, SLLFolc, **3**, 1976, 19—22.

762. BRÂNCUŞ, GRIGORE, *La productivité des conjugaisons dans le roumain actuel*, Braşov, f.e., 1976, 18 p. [multigr.] (Université de Bucarest, Cours d'été et colloquies scientifiques — Braşov, 25 juillet — 20 août, 1976).
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 662.

763. CALOTĂ, ION, *Cuvinte româneşti cu flexiune dificilă*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 37—42.

764. CARABULEA, ELENA, *Flexiunea derivatelor în* **-iţă**, LR, **26**, nr. 5, 1977, 569—574.

765. CĂLĂRAŞU, CRISTINA, *Despre timpurile de relaţie în limba română* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 37—47.

766. CONSTANTINESCU, GH., *Conversiunea la adverb, prepoziție și conjuncție* [с резюме по русски ; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 113—118.
767. CRAȘOVEANU, D., *Observații asupra raportului adversativ (În jurul locuțiunii conjuncționale* **numai că**), LR, **26**, nr. 3, 1977, 223—230.
768. CRAȘOVEANU, D., *Observații privind verbele copulative*, LLR, **3**, nr. 2, 1977, 18—20.
769. CVASNÎI, MARIA *Note despre unele valori ale imperfectului din limba română* [с резюме по русски ; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 65—70.
770. DIACONESCU, ION, *Infinitivul în limba română*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 244 p.
771. DUȚESCU, TAINA, SPĂRIOSU, DOMNICA, *Adverbialization and its Relevance to the Contrastive Analysis of Romanian and English*, RECAPDC, 209—235.
772. FRÂNCU, CĂTĂLINA, *Cu privire la pasiv și la transformarea pasivă în limba română*, LR, **26**, nr. 4, 1977, 327—342.
773. GOGA, N., *Pe marginea unei definiții: verbul*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 171—175.
774. GRAUR, AL., *Despre dativul cu* **la**, LR, **26**, nr. 1, 1977, 3—4.
775. MANOLIU MANEA, MARIA, *„I Don't Hate You, I Love You": Adversative Conjunction in a Romanian-English Contrastive Grammar*, ICECP, **2**, 159—168.
776. MIHĂILĂ, RODICA, *The Imperative in Romanian and in English*, ICECP, **2**, 245—258.
777. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica: Limba noastră] *Prepoziții și istorie literară...*, RLit, **10**, nr. 34, 1977, 8.
778. SĂTEANU, CORNEL, *Opozițiile fundametale în sistemul temporal adverbial românesc* [résumé en français], CL, **22**, nr. 1, 1977, 77—86.
779. TOȘA, ALEXANDRU, *Articolul — parte de vorbire* [pe marginea studiului Valeriei Guțu Romalo, *Articolul și categoria determinării în limba română actuală*, în „Elemente de lingvistică structurală", 1967], Vatra, **7**, nr. 4, 1977, 6.
Vezi BRL, **10**, 1967/1968, nr. 362.
780. TOȘA, ALEXANDRU, [La rubrica : Logos] *Vocativul (I)*, Vatra, **7**, nr. 2, 1977, 6; *(II)*, nr. 3, 14 [pe marginea articolului lui Mircea Zdrenghea. *Este vocativul un caz?*, SCL, **11**, nr. 3, 1960, 797—801].
781. TRANDAFIR, GH. D., *Aspecte controversate ale categoriei comparației în româna contemporană*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 23—32.
782. TRANDAFIR, GH., *Valorile temporale ale formelor de viitor în româna contemporană* [résumé en français], AUC, **4**, 1976, 15—18.
783. VASILIU, E., *On the Meaning of Some Interrogative Particles in Romanian and in English*, RECAPDC, 65—78.
784. VÂNTU, ILEANA, *Remarks on the Romanian Performative Verbs. The Exercitives*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 385—395.

★

Vezi și nr. 159, 166, 168, 224, 240, 242, 243, 252, 262, 530, 531, 535, 536, 541, 561, 612, 617, 697, 792, 794, 894, 898, 899, 910, 922, 995, 1006, 1038, 1056, 1110, 1124, 1125, 1153, 1154, 1183, 1184, 1277, 1280, 1286, 1291, 1294, 1299, 1301, 1338, 1339, 1347, 1363, 1426, 1599, 1601, 1613, 1631, 1648, 1683, 1794.

Recenzii

785. BEREA GĂGEANU, ELENA, Grigore Brâncuș, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, București, 1976, 126 p., SCL, **28**, nr. 1, 1977, 99.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 661.
786. VIȘOIANU, MARIA, Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Editura Facla, Timișoara, 1974, 182 p., AnL, **24**, 1976, 231—236.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 667.

★

Vezi și nr. 1467.

c. Sintaxă

787. BOTIȘ, VALERIA, VULIȘICI ALEXANDRESCU, MARIA, COMĂNESCU, IOAN, *Sintaxa propoziției. Texte și analize*, [Timișoara], Editura Facla, 1977, 151 [—152] p.
788. CONSTANTINESCU, SILVIU GH., *Exerciții de sintaxă*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 168 p.

789. Dragomirescu, Gh. N., *Prolepsă (procatalepsă) și „predicativă suplimentară"*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 15—21.
790. Drașoveanu, D. D., *Relația — dimensiunea esențială a sintagmei*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 155—158.
791. Goldiș, Ana, *Observații în legătură cu construcțiile calchiate franceze în cadrul raportului de coordonare* [с резюме по русски; résumé en français], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 89—96.
792. Graur, Al., *Din nou despre suprimarea pronumelui personal*, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 13—14.
793. Hazy, Ștefan, *Construcții prepoziționale atipice*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 177—179.
794. Marinescu, Rareș, *Les pronoms personnels compléments en roumain et en français. Analyse contrastive (I)*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 193—200; *(II)*, nr. 4, 423—430.
795. Muțiu, I., *Coordonarea implicită* [résumé en français; с резюме по русски], AUT, **12** 1974 (1977), 1—10.
796. Teiuș, Sabina, *Există coordonare conclusivă?*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 239—241.
797. Toșa, Alexandru, [La rubrica: Logos] *Asimetria sintaxei*, Vatra, **7**, nr. 7, 1977, 5; *Restructurarea sintaxei (I)*, nr. 8, 6; *(II)*, nr. 9, 6; *(III)*, nr. 10, 6; *(IV)*, nr. 11, 5; *(V)*, nr. 12, 6.

★

Vezi și nr. 79, 206, 221, 222, 242, 245, 284, 285, 459, 532, 605, 910, 997, 1037, 1038, 1060, 1121, 1273, 1280, 1294, 1334, 1335, 1336, 1362, 1425, 1490, 1583, 1605, 1622, 1627, 1628, 1632, 1644, 1704.

Recenzii

798. Călărașu, Cristina, Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române*. Partea I. *Sintaxa grupului verbal*, Universitatea din București, 1976, 228 p., LL, 2, 1976, 514—516.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 689.
799. Pamfil, Carmen-Gabriela, Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Editura Academiei, 1974, 295, AnL, **24**, 1976, 226—229.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 693.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

800. Arvinte, Vasile, *Contribuții onomasiologice*: **finaț, fineață** și *termeni înrudiți* [résumé en français], AnL, **24**, 1976, 5—14.
801. Bacalu, Andrei, **Mascon. Fluidica. Poliapa. Pulsar. Software. Logistica**, ÎndrCult, **30**, nr. 1, 1977, 36—37; **Alcaloizi. Anticorp. Scara Beaufort. Tub catodic. Cryotron. Decibel** nr. 2, 44; **Magnetism terestru. Moho. Stroboscop. I. L. S. Bang sonic. Constanta Hubble**, nr. 3, 41; **Camera cu bule. Fibre carbonice. Dializă. Norii lui Magellan. Orbită sincronă**, nr. 4, 42, **Quasar. Coordonate carteziene. Efect Cerenkov. Reacție în lanț. Teoria corpusculară**, nr. 6, 43.
802. Baican, Branda, [La rubrica: Dicționar] **Quark**, Contemporanul, nr. 45, 1977, 2.
803. Băltărețu, A., *Astronautică* [Baikonur. Colonie spațială. Cospar. Drept spațial. Fiabilitate. Linces. Ozona. Propergel], ÎndrCult, **30**, nr. 10, 1977, 43.
804. Bărbulescu, Nicolae, [La rubrica: Cum vorbim, cum scriem românește?] *Influențe asupra terminologiei științifice*, Scînteia, **46**, nr. 10 712, 28 ian. 1977, 4.
805. Cioculescu, Șerban, *Superstițiile* [pascalie, pascalier], Flacăra, **26**, nr. 26, 1977, 17.
806. C. K., [Sub titlul comun: Glosar] **Deflatori**, RE, **3**, nr. 1, 1977, 31; **Unități de cost**, nr. 2, 31; **Conjunctură**, nr. 3, 31; **Lira sterlină**, nr. 4, 31; **Inflația importată**, nr. 7, 31; **Acoperirea pierderilor din deprecierea valutară**, nr. 8, 31; **Practici restrictive** nr. 9, 31; **Compensație particulară**, nr. 10, 31: **Cliring**, nr. 13, 31; **Banca Reglementelor Internaționale**, nr. 15, 31; **„Devalorizarea" monedelor scandinave**, nr. 17, 31; **Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare**, nr. 45, 31; **Paritatea puterilor de cumpărare**, nr. 47, 31; **„Coșul" valutar**, nr. 49, 31; **Consiliul celor 20**, nr. 51, 31.

807. CONSTANTIN, C., [La rubrica : Dicţionar] **Noesis**, Contemporanul, nr. 47. 1977, 2.
808. COSMA, VIOREL, [Sub titlul comun: Dicţionar muzical] **A. abreviaţie, a cappella, accelerando, accent, accident, acompaniament, acord, acordeon, acut, adagio, ad libitum, aerofonie, affectuoso, afon, agitado, agogică, agugurit,** ÎndrCult, **30**, nr, 1, 1977, 23 ; **Als, aigis, aksak, alăuta, aleatoric, alta breve, allargando, allegretto, allegro, allemanda, alteraţie, althorn, alto, ambitus,** nr. 2, 31 ; **Anacruză, ancie, andante, andantino, angleza, antifon, antologie, antract, apogiatură, appassionato, arabesc**ă, nr. 3, 33 ; **Aranjament, arcuş, arie, arietta, arioso, armonie, armoniu, armură, arpegiu, arpeggione, arsis, as, asas, assai, atac, attaco,** nr. 4, 27 ; **Atonal, atonalitate, aubade, augmentare, aules, autentic, auz, a vista,** nr. 5, 35 ; **B. Baccanală, badinerie, bagatelă, bag-pipe, bala, baladă** nr. 6, 33 ; **Balalaică, bandă, bandieră, banjo, bar, bară de măsură, barcarola, bard, bariton, bas, bas-boulon,** nr. 7, 35 ; **Bas cifrat. bas continuu, baterie, beat, becar, bel canto,** nr. 8, 32—33 ; **Bemol, berceuse, bergamasca, bergereta, besle, bicordie, bimodal, bitonal, bizoi, blues,** nr. 9, 21 ; **Bocet boîte à musique bombard, bombardon, boogie woogie, bourree, braille, braci,** nr. 10, 29 ; **Breaza, brevis, brezaie, brio, brîul, broancă, broderie, bucium, buffet, buffo.** nr. 11, 25 ; **Burdoaie, burlesca, burletta, buzdugan, cabaletta, caccia, cadenţă,** nr. 12, 33.
809. COŞMAN, CONSTANTIN, [La rubrica : Dicţionar] **Ineism,** Contemporanul, nr. 1, 1977, 2 ; **Sintagmă,** nr. 2, 2 ; **Afinitate electivă,** nr. 3, 2 ; **Psihedelic,** nr. 4, 2 ; **Instrumentalism** nr. 5, 2 ; **Semnificant,** nr. 6, 2 ; **Refulare,** nr. 7, 2 ; **Meliorism,** 8, 2 ; **Exogamie,** nr. 9, 2 ; **Omenie,** nr. 10, 2 ; **Demnitate** nr. 11, 2 ; **Normă,** nr. 12, 2 ; **Apodictic,** nr. 13, 2 ; **Teleonomie,** nr. 14, 2 ; **Logos,** nr. 15, 2 ; **Biologism,** nr. 16, 2 ; **Redundanţă,** nr. 17. 2 ; **Asociaţionism ;** nr. 18, 2 ; **Esantion,** nr. 19, 2 ; **Metapsihologie,** nr. 20, 2 ; **Kitsch,** nr. 22, 2 ; **Eteromanie,** nr. 23, 2 ; **Principiu** nr. 24, 2 ; **Paralogism ;** nr. 25, 2 ; **Sincretism,** nr. 26, 2 ; **Atitudine,** nr. 27, 2 ; **Tehnocraţie,** nr. 28, 2 ; **Culturologie,** nr. 29, 2 ; **Mecanicism ,**nr. 30, 2 ; **Sublimare,** nr. 31, 2 ; **Mobilitate socială,** nr. 32, 2 ; **Teorie,** nr. 34, 2 ; **Introversiune,** nr. 36, 2 ; **Iconologie,** nr. 38, 2 ; **Etologie,** nr. 41, 2 ; **Emotivism,** nr. 44, 2.
810. DROGEANU, PAUL P., *Diminutivul firesc*, IndrCult, **30**, nr. 9, 1977, 24.
811. DROGEANU, PAUL, P., *Pilda graiului*, ÎndrCult, **30**, nr. 10, 1977, 33.
812. FIRCA, GHEORGHE, [La rubrica : Dicţionar] **Armonie**, Contemporanul, nr. 43, 1977, 2.
813. GANEA, ION M., *Dubletele limbii române şi clasificarea lor*, LL, 2, 1976, 404—408.
814. GHEORGHE, GABRIEL, *Omul este propriul său creator. Confruntări filozofice* [teism, deism, panteism, indiferentism, panenteism, ateism, isoteism], ÎndrCult, **30**, nr. 8, 1977, 41—43.
815. GHEŢIE, ION, **Agonisi** *„a detesta, a urî, a se scîrbi"*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 169—170.
816. HOBEANU, CONSTANTIN, *De la proverb la expresie : „Tot ciinele iernează, dar numai pielea lui ştie"*, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 12—13.
817. HODIŞ, VIOREL, *Despre cuvintele polisemantice*, LLR, **3**, nr. 2, 1977, 15—18.
818. HOMORODEAN, M., *Vechimea morii de apă la români. Un nou argument lingvistic*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 61—62.
819. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Limba noastră] *Analogia lexicală*, RLit, **10**, nr. 30, 1977, 9.
820. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Cuvinte şi variante*, RLit, **10**, nr. 15, 1977, 8.
821. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Despre unele dublete lexicale*, RLit, **10**, nr. 19, 1977, 10.
822. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] **Petrolier** *şi* **petrolifer**, RLit, **10**, nr. 24, 1977, 8.
823. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Limba noastră] *Tezaurul lexical al limbii române*, RLit, **10**, nr. 42, 1977, 11.
824. IFTIMOVICI, RADU, [La rubrica : Dicţionar] **Genă,** Contemporanul, nr. 42, 1977, 2.
825. ILIESCU, MARIA, *Pentru un vocabular fundamental al limbii române contemporane*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 239—263.
826. IORDAN, IORGU, *Expresii : „Ducă-se opt şi cu-a brînzei nouă!"*, LLR, **3**, nr. 3, 1977, 8—9.
827. IORDAN, IORGU, *Expresii : „Sărac lipit pămîntului, a da bir cu fugiţii"*, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 11.
828. IORDAN, IORGU, *Note de lexicologie românească. T (II)*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 187—195. Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 714.
829. IORDAN, IORGU, **Român ; românesc**, LR, **26**, nr. 1, 1977, 33—35.

830. Kis, Emese, Corda, Mioara, Kis, Géza, Maier, Felicia, Muscalu, Mihaela, *Termeni folosiți de muncitorii uzinei „Tehnofrig" din Cluj-Napoca* [abstract in English, LA, 233—236.
831. Mării, I., *Note lexicale* [păsară, rug știbă, votcol], CL, **22**, nr. 2, 1977, 191—194.
832. M. I., [Sub titlul comun : Glosar] **Scheme de preferințe tarifare generalizate**, RE, **3**, nr. 50, 1977, 31.
833. Pop, Gh. G., [La rubrica : Dicționar] **Fisiune, fuziune**, Contemporanul, nr. 39, 1977, 2.
834. Pop, Gheorghe, *Unitate și varietate în terminologia minieră din bazinele maramureșene*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 213—215.
835. Popescu, Ion, *Cîteva observații în legătură cu vocabularul limbii române*, Radioteleșcoală, martie, 1977, 52—53.
836. Prut, Constantin, [La rubrica : Dicționar] **Impresionism**, Contemporanul, nr. 40, 1977, 2 ; **Pop art**, nr. 51, 2.
837. Seche, Luiza, *Lexic filatelic*, în „Almanahul filatelic '78", București, Rompresfilatelia, 1978, 154—175.
838. Seche, Mircea, *Note despre sinonimie*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 221—223.
839. Sireteanu-Popescu, Ion, *Deformări lexicale în folclor*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 509—516.
840. Sîrbu, Richard, *Antonimia lexicală în limba română*, [Timișoara], Editura Facla, 270 [—272] p.
841. Spirescu, Nicolae, [Sub titlul comun : Dicționar coregrafic] **Bambula, baris, barong, bară, basse danse, baterie**, ÎndrCult, **30**, nr. 1, 1977, 23 ; **Battement fondu, battement frappé, battement relevé, battement soutenu, battement tenu**, nr. 2, 1977, 31 ; **Bhârata natyam, bolero, boston, bourrée, brandon**, nr. 3, 33 ; **Branee, brisé, buleria, gabriole, cachucha**, nr. 4, 27 ; **Calypso, canaria, cancan, carmagnola**, nr. 5, 35 ; **Chaconna, charleston, chassé-chironomie, clachetă**, nr. 6, 33 ; **Changement de pieds, chaînes, chassé coda, comedia-balet**, nr. 7, 35 ; **Contradans, coregraf, coregrafie**, nr. 8, 33 ; **Corelagie, cordax, corifeu, corp-ansamblu, corp de balet, costum**, nr. 9, 21 ; **Cadril, con-de-pied, coupé, cotillon**, nr. 10, 29 ; **Călușul, ceardaș, cracoviana, croisé, curanta**, nr. 11, 25 ; **Dans**, nr. 12,3.
842. Todoran, R., *Note lingvistice. Pe marginea unei colecții de folclor*, [Alexiu Viciu, *Flori de cîmp*, 1976 ; blenderezat, blenderi, blendi, dîmboviță, lume, lună, pîndăci], CL, **22**, nr. 2, 1977, 243—246.
843. Tohăneanu, Gheorghe I., *Reflexele lingvistice ale corelației spațiu — timp*, SLLFolc, **3**, 1976, 155—158.
844. Vlad, Valentin I., [La rubrica : Dicționar] **Holografie**, Contemporanul, nr. 50, 1977, 2.
845. * * * (Sub titlul comun : Dicționar istoric. Neamuri și triburi tracice) **Geto-dacii**, MI, **10**, nr. 1, 1976, 17—20 ; **Carpii**, nr. 2, 33—34 ; **Besii, Burii (buridavensii). Apulii**, nr. 3, 26—27 ; **Bistonii. Biefii. Costobocii. Laii**, nr. 4, 15—16 ; **Ausdecensii (usdecensii). Harpii. Briantii**, nr. 5, 36—37. **Moesii. Serdii. Tribalii**, nr. 6, 45—47. **Odrisii. Sucii**, nr. 7, 33—34 ; **Crobizii. Sacii. Terizii**, nr. 8, 44—45 ; **Piefigii. Potulatensii. Siensii. Rotacensii. Albocensii. Predavensii. Ceiagisii**, nr. 9, 18—19 ; **Edonii**, nr. 10, 10, 19 ; **Astii. Bisaltii, Zaielii**, nr. 11, 22, 40. **Caucoensii. Ansamensii. Obulensii. Oinensii. Derronii. Orrescii**, nr. 12, 29, 46 ; **Bitinii. Medobitinii. Brigii. Berbricii**, 11, nr. 1, 1977, 35, 38 ; **Tinii. Tyntenii**, nr. 2, 53, 56 ; **Agrianii. Apsinthioi. Piarensii** și **Dimensii. Tagrii**, nr. 3, 50, 51. **Tyrageții. Cotensii**, nr. 4, 33, 49 ; **Artacii. Carpodacii. Dantheletii. Diorii**, nr. 6, 27, 39. **Napeii. Nipsaioii. Piengeții. Sabocii. Sargeții. Satrii. Siginii**, nr. 7, 22—23 ; **Corpilii. Trausii. Trerii. Utii**, nr. 8, 40—41 ; **Sithonii. Celegerrii, Corallii. Crestonii**, nr. 9, 25, 26 ; **Ciconii**, nr. 10, 51, 61 ; **Odomantii. Pierii. Singii**, nr. 11, 47, 48 ; **Doloncii. Caenii. Mygdony. Digerii. Diobessii. Brisii. Bottiati. Berecyntii**, nr. 12, 48—49.
846. * * * [Sub titlul comun : Glosar] **Cavitație, Distorsiune. Fonem. Yterbiu**, Magazin, **21**, nr. 1004, 1977, 2 ; **Genă, Undă. mecanică. Ziggurat**, nr. 1005, 2 ; **Deplasarea spre roșu. Masa de repaos. Zona activă a reactorului nuclear**, nr. 1006, 2 ; **Electronvolt. Cuantă**, nr. 1007, 2 ; **Accelerație. Litonic. Incunabul**, nr. 1008, 2 ; **Inhibiție. Speologie**, nr. 1009, 2 ; **Carotaj radioactiv. Difracție. Halucinogen. In vitro. Tautologie**, nr. 1010, 2 ; **Anevrism. Biblioteconomie. Diamagnetism, Endogamie**, nr. 1011, 2 ; **Aparat vestibular. Fus nuclear. Giroscop. Sindrom**, nr. 1012, 2 ; **Pozitron. Toponimie. Ubicuitate**, nr. 1013, 2 ; **Epifenomen, Fuzibil. Greutate atomică. Mezolitic. Termodinamică**, nr. 1016, 2 ; **Conjuncție. Derivă. Endogen. Hipsometrie. Traductor**, nr. 1017, 2 ; **Conducție. Diafonie. Zigot. Votiv**, nr. 1018, 2 ; **Divinație. Eritrocit. Giruetă. Hemeralopie. Presurizare**, nr. 1019, 2 ; **Audiofrecvență. Cromoplast. Introspecție. Joule**. nr. 1020, 2 ; **Aven, Motivație. Sial**, nr. 1021, 2 ; **Alexie. Celostat. Diastolă. Gliptogeneză. Know-how. Muscarină. Neural. Senzorial**, nr. 1023, 2 ;

Alpha. Nucleon, Protiu. Radiolocaţie, nr. 1024, 2; **Pupinizare. Tahion. Ventru. Zoopsie**, nr. 1025, 2; **Dioptru. Efectul Doppler. Genom. Izomeri. Nervaţiune. Velarium**, nr. 1026, 2; **Butadiena. Paraboloid. Semiconductori. Tolometru. Vergentă**. nr. 1027, 2; **Dehiscenţă. Epicard. Flutter atrial. Neutrop. Reologie. Vigilitate**, nr. 1028, 2; **Glicogeneză. Intarsie. Metamatematica, Proteine**, nr. 1029, 2; **Hidrocarbură. Releveu. Vector. Xantomatoză**, nr. 1030, 2; **Extrudare. Geloză. Hipoestezie. Neck. Transaminare. Vang**, nr. 1031, 2; **Criocauterizare. Diaforeză. Falx. Horst. Lexicografie. Ortocentru. Preştiinţă. Sateloid. Vitrificare**, nr. 1032, 2; **Colagen. Euriterm, Geofon. Habitus. Neeuclidian. Prosector**, nr. 1033, 2; **Crioscopie. Ester. Fibulă**, nr. 1034, 2; **Izodinamie. Murex. Silicon**, nr. 1035, 2; **Glucagon. Izotropie. Kaon. Lenitiv**, nr. 1036, 2; **Colimator. Metopa. Polariscop**. nr. 1037, 2; **Cuantificare. Electru. Hiperemie. Litarga**, nr. 1038, 2; **Diapirism. Navigraf. Sexagesimal**, nr. 1039, 2; **Donor. Fangoterapie. Geostaţionar. Izohietă. Maregraf. Plasmon. Şrot**, nr. 1040, 2; **Anosmie. Colligatum. Difluenţă. Entalpie. Fotosferă. Grapină. Higrograf. Invertază. Splanhnologie**, nr. 1041, 2; **Abscisă. Antocian. Butirometru. Cetaceum, Climax. Noema**, nr. 1042, 2; **Ebulioscopie. Potamologie. Seismonastie. Uviol**, nr. 1043, 2; **Conimetrie. Dina. Farmacognozie. Graviton. Iraser. Mutilplex. Oniromanţie. Teletop**, nr. 1044, 2; **Aleuronă. Chemotropism. Hemosinderoză. Fibrocor. Hematoză. Melifer. Satelizare**, nr. 1045, 2; **Apoftegma. Barie. Corindon. Dendrolatrie. Irbis. Revulsie. Turbiditate**, nr. 1046, 2; **Biotină. Clidonograf. Colerează. Dipol. Enclavă. Fonom. Megaciclu. Paramnezie**, nr. 1047, 2; **Afinant, Bardor. Convector de climatizare. Exomorfism. Litiază. Nobeliu. Termonastie. Vertex. White-spirit**, nr. 1048, 2.

847. * * * [Sub titlul comun : Mic dicţionar filatelic] *Mărci uzuale*[mărci jubiliare comemorative, marca centrală, timbre fiscale], Filatelia, **26**, nr. 11, 1977, 13.

★

Vezi şi nr. 80, 84, 91, 92, 165, 167, 180, 192, 196, 229, 245, 248, 254, 261, 266, 271, 275, 277, 285, 288, 294, 403, 439, 451, 547, 550, 560, 564, 565, 566, 567, 572, 611, 750, 855, 870, 1024, 1029, 1030, 1041, 1049, 1051, 1064, 1092, 1094, 1104, 1117, 1121, 1125, 1127, 1159, 1162, 1165, 1181, 1183, 1319, 1332, 1414, 1558, 1567, 1586, 1591, 1595. 1635, 1637, 1638, 1710, 1779, 1780, 1801.

Recenzii

848. Bolocan, Gh., I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, Vol. II. *Vocabularul*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976, SCL, **28**, nr. 5, 1977, 563—565.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 699.

849. Cioculescu, Şerban, *O seamă de cuvinte româneşti* [de G. I. Tohăneanu şi Teodor Bulza, 1976], RLit, **10**, nr. 24, 1977, 7.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 740.

850. Drincu, Sergiu, G. I. Tohăneanu şi Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte româneşti*, Ed. Facla, 1976, Orizont, **28**, nr. 13, 1977, 3.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 740.

851. Kohn, Ion, G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte româneşti*, Familia, **13**, nr. 4, 1977, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 740.

852. Mironovici, R., Ion Vlăduţiu, *„Etnografia românească"*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1973, 508 p., MMS, **50**, nr. 9—12, 1974, 858—859.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 741.

853. Mîrza, Clement, *O carte despre viaţa cuvintelor* [G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte româneşti*, 1976] TribRom, 6, nr. 109, 1977, 11.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 740.

★

Vezi şi nr. 309, 316, 330, 331, 332, 348, 350, 579, 587, 786, 1067, 1 076.

b. Formarea cuvintelor

854. Anghel, Ioana, Breban, Vasile, *Contribuții la problema formării cuvintelor*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 143—146.
855. Bogza-Irimie, Rodica, *Aspecte sociolingvistice în selectarea unor morfeme derivative ale lexicului politic*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 265—268.
856. Király, Fr., *Sufixul adjectival -оș* [résumé en français; с резюме по русски], AUT, **12**, 1974 (1977), 27—32.
857. Seche, Luiza, *Compunerea cu ajutorul abrevierilor*, LLR, **3**, 1977, 12—14.
858. Seche, Luiza, *Elementul formativ* **-tecă** LR, **26**, nr. 3, 1977, 269—273.
859. Seche, Luiza, **Radio-** *și* **tele-** *și formațiile lexicale compuse cu ele*, PN, **22**, nr. 11—12, 1977, 59.
860. Șerban, George, *Sufixul* **-oană**, LR, **26**, nr. 5, 1977, 501—503.

★

Vezi și nr. 533, 551, 610, 759, 764, 810, 1149, 1155, 1156, 1177, 1183, 1272, 1332.

c. Etimologii

861. Cîrstoiu, Ion, *Considerații etimologice asupra unor termeni din județul Vîlcea* [blendărău, chirovnic, neder, triftar], în „Trepte", Revista Liceului de cultură generală Bălcești — județul Vîlcea, nr. 3, 1977, 22—23.
862. Cîrstoiu, I., *Despre originea cuvîntului* **prune**, în „Trepte", Revista Liceului de cultură generală Bălcești — județul Vîlcea, nr. 4, 1977, 34—35.
863. Cojocaru, Constantin, *Contribuții la etimologia rom.* **furtună**, [résumé en français], SCȘt Bacău, 1974, 163—167.
864. Ferrand, Marcel, *Étymologies roumaines* [iscá[1], nebun], CL, **22**, nr. 2, 1977, 159—163.
865. Florea, I. A., *Elemente germane în terminologia fierăriei din Moldova. Privire istorică* [résumé en français], AnL, **24**, 1976, 65—84.
866. Hamp, Eric P., *Addenda on* ***b** *before liquid* [pătul, faur], RRL, **22**, nr. 1, 1977, 9—10.
867. Hamp, Eric P., *Romanian Etymologies* [*merge*, ar. *orca*, *păstra*], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 73—77.
868. Hristea, Theodor. [La rubrica: Limba noastră] *Calc, traducere, împrumut lexical*, RLit, **10**, nr. 33, 1977, 8.
869. Hristea, Theodor, *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești moderne*, LR, **26**, nr. 6, 1977, 587—598.
870. Iliescu, Maria, *Note etimologice în domeniul numelor de păsări. Rom.* **gaie** *(Milvus), fr. „milan"* [résumé en français], AUC, **4**, 1976, 11—14.
871. Ionescu, I., *Despre originea cuvîntului „crăciun" în limba română*, GB, **34**, nr. 11—12, 1975, 1264—1276.
872. Ivănescu, G., Dimitriu, C., *Lexicul limbii române*, Cronica, **11**, nr. 46, 1976, 8.
873. Mihalcea, D. R., *Note etimologice* [longeviv], LR, **26** nr. 1, 1977, 43.
874. Nasta, Mihail, *Cuvinte latine moștenite în limba română și neologisme de origine latină*, Radioteleșcoală, martie 1977, 53—55.
875. Pamfil, Viorica, *Despre elementele latine păstrate numai în limba română*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 205—208.
876. Popescu-Sireteanu, Ion, *Etimologia cuvîntului* **stroh**, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 305—306.
877. Robciuc, I., *Note etimologice* [căpciúri, curiác, curióznic, damijón, drujb, paporotnec, parisíp, pupiț, ráhotă, rub, starșói, tărpón, tarînca], LR, **26**, nr. 2, 1977, 183—186.
878. Rosetti, Al., *Istoria cuvintelor* [etimologia cuvîntului *Moldova;* precizare la articolul din SCL, **26**, nr. 1, 1975], SCL, **28**, nr. 4, 1977, 445.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 757.
879. Semčinski, Stanislav, *Note etimologice* [ráhotă, rampás, răfui, remeneacă, reșcă, riciuri, răitar, rospiscă, rus], LR, **26**, nr. 1, 1977, 42—46.
880. Teaha, Teofil, *Lat.* **grumus** *în română și în limbile romanice (I)*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 235—238.
881. Todoran, Emilia, *Etimologii* [tertipát, tizălí, transúmpt, transúmt, trăgără, trifășág, trufășág, turchíză], CL, **22**, nr. 1, 1977, 59—60.
882. Urmă, Dem., *De unde vin numele lunilor anului și ale zilelor săptămînii ?*, în „Almanahul filatelic '78", București, Rompresfilatelia, 1978, 184—188.
883. Zăstroiu, Victoria, *Note etimologice* [șiclí, șiclu, șiștar, șusău, șușman, șușni, șustav, șutru, șvenc, șiștav, șușarnie, șușcuri, șușilă, șușă], AnL, **24**, 1976, 159—162.

★

Vezi și nr. 520, 537, 539, 540, 543, 571, 611, 644, 907, 1168, 1169, 1174, 1176, 1181.

Recenzii

884. MUNTEAN, GEORGE, Ion Guția : *Storia del nome* **Dracula** *e di altre parole d'oggi*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 608—610.

885. TODORAN, R., Ioan Guția, *Storia del nome* **Dracula** *e di altre parole d'oggi*, Roma, Bulzoni editore, 1976, 144 p., CL, **22**, nr. 1, 1977, 116—117.

d. Lexicografie

886. ANDREESCU, LUDMILA, *Dicționar rus-român de fizică nucleară (pentru uzul studenților)*, București, [Tipografia Universității București], 1976, 280 p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de limbă rusă).

887. ARGHEZI, TUDOR, [La rubrica : Povestea vorbei] *„Limbă, om și pământ..."* [pe marginea *Dicționarului limbii române literare contemporane*], Manuscriptum, **8**, nr. 4, 1977, 19—20.

888. AVRAM, MIOARA, **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 107—116.
Vezi și nr. 922.

889. BANTAȘ, ANDREI, *Pentru noi tipuri de dicționare bilingve*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 495—499.

890. BAUBEC, AGIEMIN, FERIAN, ISMAIL, *Mic dicționar român-turc*, București, Editura Sport-Turism, 1977, 350 [—352] p. [liliput].

891. BREABĂN, MARIA LUIZA, STROESCU, RIMMA, *Dicționar de metalurgie francez-român*. Coordonare : Prof. Șt. Mantea, București, Editura tehnică, 1977, 376 p.

892. CAZACU, B., *Considerații preliminare asupra MELR* [*Mica enciclopedie* a limbii române], LL, 1, 1977, 218—219.

893. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Pentru un dicționar al terminologiei cinematografice* [pe marginea *Dicționarului actorilor de film* de N. T. Iancu, 1977], Flacăra, **26**, nr. 35, 1977, 17.
Vezi nr. 908.

894. CIOMPEC, GEORGETA, [Sub titlul comun : Mica enciclopedie a limbii române(MELR)] *Adverbe negative*, LL, 2, 1977, 485—487.

895. CONEA, ANA, VINTILĂ, IRINA, CANARACHE, ANDREI, *Dicționar de știința solului cu termeni corespondenți în limbile franceză, germană, engleză, rusă*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 671 [—2672] p.

896. CONSTANTIN, PAUL, *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative și aplicative moderne*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 200 p. + 60 de planșe în afară de text *(Dicționare enciclopedice)*.

897. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Precizări necesare* [pe marginea recenziei lui Th. Hristea la *Micul dicționar de cuvinte perechi*], Argeș, **12**, nr. 4, 1977, 9.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 793, 851.

898. CRUCERU, C., *Comparația* [mostră din *Mica enciclopedie a limbii române*], LL, 1, 1977, 220—223.

899. CVASNÎI, MARIA, *Personificarea* [mostră din *Mica enciclopedie a limbii române*], LL, 1, 1977, 223—224.

900. DIACONESCU, PAULA, [Sub titlul comun : Mica enciclopedie a limbii române (MELR)] *Aliterație*, LL, 2, 1977, 479—485.

901. FLORESCU, CRISTINA, *Observații privind folosirea indicațiilor stilistice în DLR*, AnL, **24**, 1976, 155—157.

902. GRECU, MITICĂ, BAUBEC, AGIEMIN, MAMBET, ZELDULA, *Dicționar român-turc*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 354 [—355] p.

903. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Flexiunea substantivului* [mostră din *Mica enciclopedie a limbii române*], LL, 1, 1977, 225—227.

904. GUȚU ROMALO, VALERIA, *În legătură cu* **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române** [pe marginea machetei], LR, **26**, nr. 3, 1977, 307—314.
Vezi nr. 922 și BRL, **19**, 1976, nr. 823.

905. HANEȘ, GHERGHINA, *Mic dicționar francez-român*, București, Editura Sport-Turism, 1977, 424 p. [liliput].

906. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Limba noastră] *Bogăția limbii și sărăcia dicționarelor*, RLit, **10**, nr. 36, 1977, 8.

907. HRISTEA, THEODOR, *Frazeologie și etimologie*, RLit, **10**, nr. 2, 1977, 8.

908. IANCU, NAPOLEON TOMA, *Dicționarul actorilor de film*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, **426** [—427] p.
Vezi și nr. 893, 929, 957.

909. IOACHIM, GRIGORE, MIHĂILESCU, NICOLAE, COVACI, ȘTEFAN, PEAHĂ, MIRCEA, SAVIN, FILOMENOS, GRIGORE, VIRGIL, *Lexicon. Geologie. Geografie. Mine. Petrol.* Vol. II. *L—Z.* Coordonator: conf. ing. Nicolae Mihăilescu, București, Editura tehnică, 1977, 936 p.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 820.

910. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Regimul verbului* [mostră din *Mica enciclopedie a limbii române*], LL, 1, 1977, 227—230.

911. POPA, MARIAN. *Dicționar de literatură română contemporană.* Ediția a doua revăzută și adăugită, București, Editura Albatros, 1977, 630 [—632] p. *(Dicționarele Albatros).*
Vezi și nr. 926, 946, 959, 966 și BRL, **14**, 1971, nr. 663.

912. POPA-SOTIR, MIHAI, KATHREIN, IOSIF, POPA, CORNEL, *Dicționar poliglot de industrie alimentară, Engleză, română, germană, franceză, rusă.* Coordonator: prof. ing. Ion Rășenescu, București, Editura tehnică, 1977, XVI+620 p.

913. POPOVICI, CĂLIN, STĂNILĂ, GEORGE, ȚIFREA, EMILIA, ZĂGĂNESCU, FLORIN, *Dicționar de astronomie și astronautică.* Coordonator general: prof. dr. doc. Călin Popovici, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 440 p. cu figuri + 16 f. p. *(Dicționare enciclopedice).*

914. SARAȘ, MARCEL, *Dicționar român-francez (pentru uzul elevilor).* Ediția a II-a, București. Editura științifică și enciclopedică, 1977, 429 [—431] p.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 834.

915. SECHE, LUIZA, **Dicționarul limbii române pentru elevi** (DREV), LLR, **3**, nr. 1, 1977, 14—16.

916. SECHE, LUIZA, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, PN, **22**, nr. 2, 1977, 41—42.
Vezi nr. 922.

917. SECHE, LUIZA, *Normele limbii literare în* **Dicționarul explicativ al limbii române**, LL, 2, 1977, 403—409.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

918. SECHE, MIRCEA, *Ce se așteaptă de la dicționarele limbii române destinate elevilor?*, Scînteia, **47**, nr. 10 887, 20 aug. 1977, 4.

919. STOICOVICI, ELENA, PETAC, MARGARETA, *Dicționar român-vietnamez*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1976, 344 p. [multigr.] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).

920. ȚEGHIU, LIVIU, MASRI, HABIB, *Mic dicționar român-arab al* **Manualului de limbă română pentru studenții străini** din anul pregătitor, Timișoara, [Tipografia Universității de filologie-istorie, Catedra de limba română, Cursuri intensive pentru studenții străini).

921. * * * *Dicționarul limbii române (DLR).* Serie nouă. Tomul VIII. Partea a 3-a. Litera P. *PÎNĂ[1]-POGRIBANIE.* București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, 253 p. (Academia Republicii Socialiste România).

922. * * * *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române — Machetă —*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 117—129.
Vezi și br. 888, 904, 916, și BRL, **19**, 1976, nr. 823.

923. * * * *Mică enciclopedie de politologie.* Coordonatori științifici: dr. Ovidiu Trăsnea, dr. Nicolae Kallós, București. Editura științifică și enciclopedică, 1977, 493 [—495] p.
Vezi și nr. 925, 927, 937, 938, 939, 948, 977, 980, 983.

924. * * * *Personalități ale științei. Mic dicționar. Astronomie. Biologie. Chimie. Fizică Geografie. Geologie. Matematică. Medicină. Științe agricole*, București, Editura. științifică și enciclopedică, 1977, 312 p.

★

Vezi și nr. 63, 159, 166, 168, 257, 446, 451, 458, 463, 478, 506, 1099, 1185.

Recenzii

925. A. J., *Mică enciclopedie de politologie*, Korunk, **36**, nr. 11, 1977, 947—949.
Vezi nr. 923.

926. ALBOIU, GEORGE, *La un dicționar* [Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, ed. a II-a], Luceafărul, **20**, nr. 52, 1977, 3.
Vezi nr. 911.

927. Aluaș, Ion, *Mică enciclopedie de politologie*, Scînteia, **47**, nr. 10 928, 8 oct. 1977,4.
Vezi nr. 923.

928. B. F. H., Vladimir Trebici : *Mică enciclopedie demografică* [Népesedéstudományi kislexicon], Bukarest, Tudományos és Enciklopédiai Könivkiadó, 1975, 494 p., Művelődés, **29**, nr. 12, 1976, 48.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 803.

929. Bibicioiu, Victor, *Dicționarul actorilor de film* [de N. T. Iancu, 1977], Ramuri, **14**, nr. 9, 1977, 12.
Vezi nr. 908.

930. Birăescu, Traian Liviu, *Un dicționar de termeni literari* [1976], Orizont, **27**, nr. 50, 1976, 4.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 820.

931. Boldur, Alexandru V., *Dicționar de istorie veche a României (paleolitic — sec. X)*, elaborat de un colectiv de autori sub conducerea prof. univ. dr. doc. D. M. Pippidi, București, 1976, RS, **54**, vol. 39, nr. 4, 1977, 469—470.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

932. Bot, Nicolae, *Une encyclopédie des contes populaires roumaines* [par Ovidiu Bîrlea, 1976], CREL, **5**, nr. 1, 1977, 152—153.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 788.

933. Cazacu, B., Bogdan Petriceicu-Hasdeu, **Magnum Etymologicum Romaniae**. *Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, vol. III. Ediție îngrijită de Grigore Brâncuș, București, Editura Minerva, 1976, 787, p., LL, 2, 1976, 543—544.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 813.

934. Călugăr, D., Ilie Popescu Teiușan, *Pedagogi și oameni de școală din România. Mic dicționar*. Editura didactică și pedagogică, București, 1975, 194 p., MA., **21**, nr. 4—6, 1976, 334.
Vezi BRL, **18**, 1976, nr. 795.

935. Câmpeanu, Eugen, *Dicționarul eminescian de rime*, Familia, **12**, nr. 10, 1976, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 799.

936. Chiriac, Aurel, Vasile Drăguț, *Dictionarul enciclopedic de artă medievală românească*, Familia, **13**, nr. 8, 1977, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 798.

937. Coșman, Constantin, *Mică enciclopedie de politologie*, Contemporanul, nr. 35, 1977,11.
Vezi nr. 923.

938. Crăciun, B., *Mica enciclopedie de politologie*, Familia, **5**, nr. 12, 1977, 6.
Vezi nr. 923.

939. Cuciuc, C., *O perspectivă enciclopedică asupra politicului* [*Mică enciclopedie de politologie*], RF, **24**, nr. 6, 1977, 723—724.
Vezi nr. 923.

940. Cunescu, Gh., M. Eminescu, *Dicționar de rime*, Ediție îngrjită de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan. Seria Dicționarele Albatros, Editura Albatros, București, 1976, 710 p., BO, **94**, nr. 9—12, 1976, 1091—1092.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 799.

941. C. W., Octavian Barbosa : *Dicționarul artiștilor români contemporani* (Lexikon der rumänischen Gegenwartskünster), Editura Meridiane, București, 1976, NL, **28**, nr. 4, 1977, 119.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 786.

942. Dimitrescu, Florica, *Pe marginea unui dicționar de expresii și locuțiuni românești* [de V. Breban, Gh. Bulgăr, D. Grecu, I. Neiescu, Gr. Rusu și A. Stan, 1969], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 167—170.
Vezi BRL, **12**, 1969/1970, nr. 925.

943. E. P., *Dicționar de termeni literari*. A Dictionary of Literary Entires, RomBooks, nr. 1, 1977, 40.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 820.

944. E. P., Octavian Barbosa, *Dicționarul artiștilor români contemporani*. A Dictionary of the Contemporary Romanian Artists, RomBooks, nr. 1, 1977, 40.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 786.

945. E. P., Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*. An Encyclopaedic Dictionary of Romanian Medieval Art, RomBooks, nr. 1, 1977, 40—41.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 798.

946. F. B., Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană* [ed. a II-a, 1977], Contemporanul, nr. 46, 1977, 10.
Vezi nr. 911.

947. FORĂSCU, NARCISA, Silviu Constantinescu, *Mic dicţionar de cuvinte perechi*, Bucureşti, Editura Albatros, 1976, 169 p., LL, 1, 1977, 300—302.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 793.

948. GÂNJU, TRAIAN, *Mică enciclopedie de politologie*, ScTin, **33**, nr. 8 751, 11 iul. 1977, 2.
Vezi nr. 923.

949. GRIGORAŞ, N., V. Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească*, Bucureşti, 1976, 330 p., MMS, **53**, nr. 1—3, 1977, 200—202.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 798.

950. H. F., *Dicţionar de termeni literari* (Wörterbuch literarischer Begriffe), Editura Academiei, Bucureşti, 1976, NL, **28**, nr. 2, 1977, 117—118.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 820.

951. H. F., *Die Staaten der Erde*. Zweite, erwiterte Auflage des Nachschlagewerks in rumänischen Sprache, NW, **29**, nr. 8 623, 5 feb. 1977, 4.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 806.

952. HODIŞ, VIOREL, *Operă lexicografică de pionierat* [Marin Bucă şi Onufrie Vinţeler, *Dicţionar de antonime*, 1974], StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 78—80.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 747.

953. HORAŢIU, IULIU, Russu, George, *Boli şi sindroame cu nume proprii*. Definiţie, caractere morfo-bio-clinice, evoluţie, prognostic, tratament, index bibliografic, Vol. II *(L—Z)*, Iaşi, Edit. Junimea, 1975—1976, Cronica, **11**, nr. 46, 1976, 7.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 798 şi **19**, 1976, nr. 817.

954. IONESCU, I., G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfîrşitul sec. X — începutul sec. XIV)*, Bucureşti, 1974, 348 p., BO, **93**, nr. 7—8, 1975, 992—99. Vezi BRL, **17**, 1975 nr. 847.

955. JACOTĂ, DORIN, Marin Bucă şi O. Vinţeler, *Dicţionar de antonime*, Editura enciclopedică română, Bucureşti, MB, **26**, nr. 9—12, 1976, 780—781.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 747.

956. KIRÁLY, FR., *DEX*, Orizont, **28**, nr. 27, 1977, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

957. LAZĂR, IOAN, *„Dicţionarul actorilor de film"*, ScTin, **33**, nr. 8 783, 17 aug. 1977, 2.
Vezi nr. 908.

958. MANCAŞ, MIHAELA, M. Eminescu, *Dicţionar de rime*. Ediţie îngrijită de Marin Bucur şi Victoria Ana Tăuşan, Bucureşti, Editura Albatros, 1976 (Col. Dicţionarele Albatros), 709 p., LL, 1, 1977, 302—305.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 799.

959. MANU, EMIL, *Dicţionar de literatură română contemporană (I)*, Săptămîna, nr. 368, 1977, 2; *(II)*, nr. 369, 2.
Vezi nr. 911.

960. MAREŞ, LUCREŢIA, Dumitru I. Hâncu, *Dicţionar şcolar*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976, 638 p., SCL, **28**, nr. 6, 1977, 650—656.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 804.

961. M. Cz., Vasile Drăguţ: *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească* (Enzyklopädischer Wörterbuch der rumänischen mittelalterrichen Kunst), Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1976, NL, **28**, nr. 5, 1977, 119—120.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 798.

962. MIHĂILESCU, FLORIN, *Simple sugestii la un dicţionar* [de termeni literari], VR, **30**, nr. 2, 1977, 48—49.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 820.

963. MIHOC, VASILE, Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1975, 335 p., MA, **21**, nr. 4—6, 1976, 330—332.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 787.

964. M. N., Horia C. Matei, Silviu Neguţ, Ion Nicolae, Nicolae Ştefiea, *Statele lumii. Mică enciclopedie* (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, 695 p., 52 lei), Forum, **19**, nr. 4, 1977, 91.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 806.

965. MOHANU, C., Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti*. A Small Encyclopaedia of Romanian Tales, RomBooks, nr. 3, 1976, 28—29.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 788.

966. MORARU, CORNEL, *O istorie a literaturii române contemporane* [Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, ed. a II-a], Flacăra, **26**, nr. 51, 1977, 17.
Vezi nr. 911.

967. M. R., Mihai Berindei : *Dicţionar de jazz* (Jazz Lexikon), Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, NL, **28**, nr. 6, 1977, 117.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 787.

968. PAUL, ZAMFIRA, *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, Bucureşti, 1975, 1050 p., MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 788—790.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

969. PENTEŞ, ION, Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, Orizont, **28**, nr. 2, 1977, 3.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 788.

970. P. M., Octavian Barbosa, *Dicţionarul artiştilor români contemporani*, V.u.K., **29**, nr. 5, 1977, 37.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 786.

971. P. N., Vasile Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească* (Enzyklopädie der mittelalterrichen rumänischen Kunst), Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 329 Sieten, FVL, **20**, nr. 1, 1977, 115—116.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 798.

972. P. SCH. ST., George Antoniu/Constantin Bulai/Gheorghe Chivulescu : *Dicţionar juridic penal* (Wörterbuch des Strafrechts), Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, NL, **28**, nr. 2, 1977, 118—119.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 783.

973. RUDNEANU, CONSTANTIN, *Dicţionar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*. Elaborat de un colectiv de autori sub conducerea prof. univ. der. doc. D. M. Pippidi, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, 625 p., MB, **26**, nr. 9—12, 1976, 778—780.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

974. SĂVULESCU, ŞTEFAN AL., Ilie Popescu Teiuşan, *Pedagogi şi oameni de şcoală din România. Mic dicţionar*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1975, 163 p., GB, **35**, nr. 3—4, 1976, 475—476.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 821.

975. SÎNGEORZAN, ZAHARIA, *Dicţionar de termeni literari* [1976], Cronica, **12**, nr. 2, 1977, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 820.

976. STĂNCULESCU, IOAN, *Dicţionar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*. Elaborat de un colectiv de autori sub conducerea Prof. univ. dr. doc. D. M. Pippidi, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, 628 p., GB, **35**, nr. 3—4, 1976, 470—473.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 808.

977. SUCIU, GHEORGHE S., *Mică enciclopedie de politologie*, Tribuna, **21**, nr. 28, 1977, 6.
Vezi nr. 923.

978. TALOŞ, ION, Ovidiu Bîrlea : *Petite encyclopédie des contes roumains*. Éditions scientifiques et encyclopédiques, RR, **31**, nr. 1, 1977, 111—113.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 788.

979. TÂNJALĂ, EMANUEL, *„Dicţionar de jazz"*, Flacăra, **26**, nr. 4, 1977, 17.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 787.

980. TISMĂNEANU, VLADIMIR, *Mică enciclopedie de politologie. Secţiune prin evoluţia unei discipline*, VSt, **21**, nr. 23, 1977, 9.
Vezi nr. 923.

981. ŢURNĂ, CONSTANTIN, *Dicţionarul explicativ al limbii române* (Editura Academiei), BulŞtConstr, **19**, 1976, 215.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

982. UŢĂ, VASILE N., *Dicţionar de termeni literari*, RPed, **26**, nr. 3, 1977, 56.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 820.

983. VOICULESCU, MARIN, *Mica enciclopedie de politologie*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, VS, **6**, nr. 3, 1977, 587—588.
Vezi nr. 923.

984. VULPESCU, VINTILĂ, *Statele lumii. Mică enciclopedie*, Tribuna, **21**, nr. 19, 1977, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 790.

985. * * * *Dicţionar tehnic polon — român şi român — polon*. A Technical Polish-Romanian and Romanian-Polish Dictionary, RomBooks, nr. 4, 1976, 28.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 822.

986. * * * *Dicţionarul explicativ al limbii române*. The Explanatory Dictionary of the Romanian Language, RomBooks, nr. 3, 1976, 18.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

★

Vezi şi nr. 22.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalităţi

987. Munteanu, Ştefan, *Dialectal şi literar*, LL, 1, 1977, 169—178.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorilor

988. Alexe, Neacşu, *Tudor Arghezi*: **De ce-aş fi trist?**, LLR, **3**, nr. 4, 1977, 23—25.
989. Andriescu, Al., *Stil şi limbaj*, [Iaşi], Editura Junimea, 1977, 253 [—255] p.
Vezi şi nr. 461, 1068, 1073, 1074, 1084, 1087, 1088.
990. Balotă, Nicolae, *Prolegomene la poetica romanului*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 475—382.
991. Barbu, Eugen, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent. Caragiale (XXXIII)*, Săptămîna, nr. 318, 1977, 2; *(XXXIV)*, nr. 319, 2; *(XXXV)*, nr. 320, 2; *(XXXVI)*, nr. 321, 2; *(XXXVII)*, nr. 322, 2; *(XXXVIII)*, nr. 323, 2; *(XXXIX)*, nr. 324, 2; *(XL)*, nr. 325, 2; *(XLI)*, nr. 326, 2; *(XLII)*, nr. 327, 2; *(XLIII)*, nr. 328; 2; *(XLIV)*, nr. 329, 2; *(XLV)*, nr. 330, 2; *(XLVI)*, nr. 331, 2; *(XLVII)*, nr. 332, 2; *(XLVIII)*, nr. 333, 2; *(XLIX)*, nr. 334, 2; *(L)*, nr. 335, 2; *(LI)*, nr. 336, 2; *(LII)*, nr. 337, 2; *(LIII)*, nr. 338, 2; *(LIV)*, nr. 339, 2; *(LV)*, nr. 340, 2; *(LVI)*, nr. 341, 2; *(LVII)*, nr. 342, 2; *(LVIII)*, nr. 343, 2; *(LIX)*, nr. 344, 2; *(LX)*, nr. 345, 2; *(LXI)*, nr. 346, 2; *(LXII)*, nr. 347, 2; *(LXIII)*, nr. 348, 2; *(LXIV)* nr. 349, 2; *(LXV)*, nr. 350, 2; *(LXVI)*, nr. 351, 2; *(LXVII)*, nr. 352, 2; *(LXVIII)*, nr. 353, 2; *(LXIX)*, nr. 354, 2; *(LXX)*, nr. 355, 2; *(LXXI)*, nr. 356, 2; *(LXXII)*, nr. 357, 2; *(LXXIII)*, nr. 358, 2; *(LXXIV)*, nr. 359 2; *(LXXXV)*, nr. 360, 2; *(LXXVI)*, nr. 361, 2; *(LXXVII)*, nr. 362, 2; *(LXXVIII)*, nr. 363, 2; *(LXXIX)*, nr. 364, 2; *(LXXX)*, nr. 365, 2; *(LXXXI)*, nr. 366, 2; *(LXXXII)*, nr. 367, 2; *(LXXXIII)*, nr. 368, 2; *(LXXXIV)*, nr. 369, 2.
992. Bălăeţ, Dumitru, *Aspecte ale metaforei la Cantemir* [reluare din VR, **26**, nr. 9, 1973], CANTEMIR, 235—244.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 897.
993. Berca, Olimpia, [Sub titlul comun: Limbaj poetic românesc] *Despre rimele sintagmatice*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 4.
994. Bercea, Livius Petru, [Sub titlul comun: Limbaj poetic românesc] *Observaţii asupra grafiei argheziene*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 5.
995. Berea, El., *Aspecte ale folosirii viitorului în opera lui C. Negruzzi* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 71—80.
996. Bogdan Dascălu, Doina, [Sub titlul comun: Limbaj poetic românesc] *Metafora în limbajul criticii literare*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 4.
997. Brâncuş, Gr., *Că „narativ" în balada populară*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 505—508.
998. Buium, Sara, *Redarea figurilor de stil în traducerea românească a prozei literare ruse*, PFR, 1976, 1976, 65—73.
999. Bulgăr, Gh., *Puterea de expresivitate* [la Caragiale], TribRom, **6**, nr. 102, 1977, 10.
1000. Cazacu, B., *Arta de scriitor a lui Tudor Arghezi*, LL Prelegeri, **1**, 1977, 98—107.
1001. Cazacu, B., *Marin Sorescu:* **La strigat** *(Interpretare de text)*, LL, 2, 1976, 455—459.
1002. Cazacu, B., *Variaţia registrelor stilistice în* **Un om între oameni** *de Camil Petrescu*, LL, 2, 1977, 383—387.
1003. Călin, Cornelia, *Literatură şi mitologie populară în* **Condica**... *lui Iordache Golescu*, RITL, **26**, nr. 1, 1977, 51—57.
1004. Călinescu, Al., *Posibilităţile stilului* [lui Caragiale], TribRom, **6**, nr. 102, 1977, 10.
1005. Chesaru, Stanca, *Nicolae Labiş:* **Comunistului**, LLR, **3**, nr. 4, 1977, 26—27.
1006. Constantinescu, Antonia, *Universul comparaţiei în romanele lui Proust şi Camil Petrescu*, SLU, **19**, 1976, 96—104.
1007. Cvasnîi, Maria, *Mihail Sadoveanu:* **Fraţii Jderi**, LL, 2, 1977, 450—454.
1008. Cvasnîi, Maria, *Repetiţia în dialog (cu aplicare la dialogul din textele dramatice româneşti din secolul al XIX-lea)*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 55—62.
1009. Deleanu, Marcu Mihail, *De la „gura satului" la „dialogurile colectivităţii"; consideraţii stilistice asupra prozei ardelene*, SLLFolc, **3**, 1976, 35—68.
1010. Deleanu, Marcu Mihail, *Despre abordarea stilistică a prozei ardelene*, Orizont, **28**, nr. 33, 1977, 3.
1011. Deleanu, Marcu Mihail, *Tradiţia sobrietăţii stilistice şi a realismului lingvistic în proza ardeleană*, Tribuna, **21**, nr. 15, 1977, 5.
1012. Diaconescu, Emil, *Lucian Blaga:* **Glas de seară**, LL, 2, 1976, 452—454.

1013. DUMBRAVĂ, LUCIA, *Stilul și graiul* [la Ion Istrati], ConvLit, nr. 2, 1977, 14.
1014. DUMITRESCU, ANA, *Cuvînt și expresivitate*, LLR, **3**, nr. 2, 1977, 24—26.
1015. DUMITRESCU, ION, *Metafora (I)*, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 17—21; *(II)*, nr. 3, 15—19.
1016. DUMITRESCU, ION, *Structuri stilistice în poezia „Ce te legeni"*, PredLLR, **2**, 1973, 26—47.
1017. FUNERIU, I., [Sub titlul comun: Limbaj poetic românesc] *Parodia sau despre intuirea stilului*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 5.
1018. FUNERIU, ION, PEPELEA, SILVIU, *The Interrelation between Language and Prosody: A Contrastive Analysis of Prosodic Elements in Romanian and English*, ICECP, **2**, 353—361.
1019. GHEȚIE, ION, *Termenii regionali* în **Viața la țară**, *de D. Zamfirescu*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 47—53.
1020. GHICA, GEORGETA, *Stilistica elementelor fatice ale comunicării în teatrul lui I. L. Caragiale*, LL, 2, 1976, 395—403.
1021. GIURGIU, FELICIA, *Între original și traducere: Nikolaus Lenau* **Jugend und Liebe**, AUT, **12**, 1974 (1977), 123—127.
1022. GUILLERMOU, ALAIN, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*. Cu un cuvînt al autorului către cititorii români. Traducere de Gh. Bulgăr și Gabriel Pîrvan, Iași, Editura Junimea, 1977, 605 [—608] p. *(Eminesciana*, 11).
1023. IANCU, VICTOR, *Limbaj cotidian și rostire literară*, [Timișoara], Editura Facla, 1977, 158 [—159] p.
1024. IAROVICI, EDITH, *Observații pe marginea unor greșeli lexicale de traducere din limba engleză în limba română* [abstract în English], LA, 159—163.
1025. IORDAN, IORGU, *Cu privire la limba lui Dimitrie Cantemir* [reluări din Cronica, **8**, nr. 43, 1973, și „300 de ani de la nașterea lui D. Cantemir", 1974], CANTEMIR, 223—228.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 939, **17**, 1974, nr. 868.
1026. IORDAN, IORGU, *„Eu continui să îi consider pe Eminescu și pe Sadoveanu ca modele în ce privește limba"* [convorbire consemnată de Constantin Dumitrache], Ramuri, **14**, nr. 8, 1977, 5, 15.
1027. IRIMESCU, PETRU, *Conceptul „eului originar" și natura limbajului poetic*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1976, 18 p. [multigr.] (Ministerul Educației și Învățămîntului, Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Filiala Timișoara, Seria *Didactică modernă)*.
1028. IRIMIA, D., *Nichita Stănescu*: **Cîntec**, LL, 2, 1977, 463—471.
1029. IRIMIA, D., *Vocabularul eminescian între statistică și semnificații poetice (I)*, Cronica, **12**, nr. 2, 1977, 5; *(II)*, nr. 3, 4—5.
1030. ISTRATE, G., *Cuvinte rare în opera lui Sadoveanu*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 181—184.
1031. ISTRATE, GAVRIL, *Dosoftei — un moment al poeziei și limbii românești*, Steaua, **28**, nr. 2, 1977, 10.
1032. ISTRATE, GAVRIL, *Limba română literară în „Psaltirea în versuri" a lui Dosoftei*, MMS, **50**, nr. 9—12, 1974, 777—799.
1033. LOVINESCU, VASILE, *Formule incipiente și concludente în basmele românești*, Orizont, **28**, nr. 5, 1977, 3.
1034. MANCAȘ, MIHAELA, *Al. Philippide*: **Promontoriu**, LL, 1, 1977. 211—217.
1035. MANCAȘ, MIHAELA, *Lucian Blaga și inovațiile limbajului poetic modern*, LL Prelegeri, **1**, 1977, 108—134.
1036. MILEȘAN, ION I., *Luna — laitmotiv în proza lui Fănuș Neagu*, LL, 2, 1976, 442—447.
1037. MOLDOVANU, DRAGOȘ, *Sintaxa narațiunii în* **Istoria ieroglifică** *(II)*, RITL, **26**, nr. 1, 1977, 37—49.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 960.
1038. NEAGOE, VICTORELA, *Despre unele funcții sintactice ale verbelor* **a veni, a deveni** *în vorbirea populară actuală*, LL, 2, 1977, 410—413.
1039. NEGRICI, EUGEN, *Expresivitatea involuntară*, [București], Editura Cartea românească, [1977], 232 p.
Vezi și nr. 1075, 1077, 1079, 1085, 1086, 1089.
1040. NICULESCU, ALEXANDRU, *Caragiale sau cultivarea limbii prin umor*, RLit, **10**, nr. **4**, 1977, 14—15.
1041. NICULESCU, AL., *Structuri sinonimice binare în stilul lui Dimitrie Cantemir*, CANTEMIR, 245—250.
1042. POPA, MARIAN, *Specificul regional*, Săptămîna, nr. 353, 1977, 2.
1043. RĂDULESCU, GHEORGHE, *Aspecte stilistice ale diatezei reflexive în poezia lui Lucian Blaga* [résumé en français], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 81—87.

1044. Rosetti, Al., *Artist al cuvîntului* [Caragiale], TribRom, **6**, nr. 102, 1977, 11.
1045. Rosetti, Al., *Observații asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în* **Istoria ieroglifică** [reluare din „Buletin științific", tom. I, nr. 1—2, 1951], CANTEMIR, 219—223.
1046. Rosetti, A., *Remarques sur les anagrammes et autres procédés poétiques*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 219—221.
1047. Rosetti, A., *Sur la syllabe supplémentaire dans les vers chantés en roumain*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 341—342.
1048. Rotaru, Ion, *Valori expresive în literatura română veche*. [Vol.] I, București, Editura Minerva, 1976, 320 p. [résumé en français].
Vezi și nr. 1081.
1049. Rusu, M. N., *Dicționarul romanului „Groapa"*, VSt, **21**, nr. 9, 1977, 8.
1050. Simion, Eugen, *Limbajul lui Caragiale*, Ramuri, **14**, nr. 1, 1977, 1, 2.
1051. Sorescu, Constantin, *Lexicul mitologic* [la Eminescu], Săptămîna, nr. 357, 1977, 2.
1052. Sorescu, Roxana, *G. Bacovia*: **Nervi de primăvară**, LL, 2, 1976, 148—151.
1053. Sorescu, Roxana, *Lucian Blaga*: **Liniște**, LL, 2, 1977, 455—462.
1054. Stafie, Rodica, *Aspecte ale limbii populare în proza lui Calistrat Hogaș* [résumé en français], SCȘt Bacău, 1974, 179—185.
1055. Streinu, Vladimir, *Eminescu — Arghezi*. Ediție alcătuită și prefațată de George Munteanu, București, Editura Eminescu, 1976, 239 [—240] p.
1056. Șerban, Felicia, *Din stilistica adjectivului*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 231—233.
1057. Șesan, Dragoș, *Limbajul poetic la Ion Barbu* [résumé en français], SCȘt Bacău, 1974, 169—177.
1058. Tohăneanu, G. I., [Sub titlul comun: Sadoveniana] *„Argoul" ostășesc*, Orizont, **28**, nr. 5, 1977, 4; *Oralitate și realism lingvistic*, nr. 7, 5; *Onomatopeea; interjecția*, nr. 8, 4; *Comparația*, nr. 9, 4; *Metafora: preliminarii*, nr. 10, 4; *Metafora în „Povestiri din război"*, nr. 11, 4; *Metafora „răsăririi"*, nr. 12, 4; *Tabără*, nr. 24, 4; *Codri merei*, nr. 26, 4; *Armonie*, nr. 29, 4; *Frații Jderi*, nr. 30, 4; *Sinonimia frazeologică*, nr. 33, 5: *Zîmbetul filologului*, nr. 34, 7; *Eufonia (I)*, nr. 35, 4; *(II)*, nr. 36, 4; *Ritmul (I)*, nr. 37, 4; *(II)*, nr. 38, 5; *Se stinse vederii*, nr. 39, 4; *Dinamica vocabularului*, nr. 40, 4; *Dinamica sensurilor: „limba"*, nr. 41, 4; *Dinamica sensurilor: „mișel"*, nr. 43, 4; *Întîmpinare*, nr. 44, 4; *„Îndeletnicirea cu bucatele"*, nr. 45, 4; *„Aiul" din „chebap"*, nr. 46, 4; *Popas*, nr. 47, 4; *Despre potroc și despre altele*, nr. 48, 4; *Miniatură*, nr. 49, 7; *Însurăței*, nr. 50, 7; *Nevăstuica*, nr. 51, 4; *Ningău*, nr. 52, 4.
1059. Tudorică, Al., *Despre limbajul poetic*, LLR, **3**, nr. 4, 1977, 17—21.
1060. Tunsoiu, Olga, *Izolarea părților de propoziție în proza artistică contemporană* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 99—111.
1061. Țancu, Sorina, *Valorificarea artistică a folclorului în limba și stilul lui M. Sadoveanu*, LL, 2, 1977, 388—402.
1062. Ursache, Petru, *Poetică folclorică*, Iași, Editura Junimea, 1976, 247 [—248] p.
1063. Viorel, Elena, *Șt. O. Iosif — traducătorul* [mit deutsche Zusammenfassung], StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 11—15.
1064. Vlăduț, D., [Sub titlul comun: Limbaj poetic românesc] *Metasememe bacoviene*, Orizont, **28**, nr. 38, 1977, 4.

★

Vezi și nr. 1, 80, 82, 86, 87, 88, 148, 165, 185, 189, 198, 199, 202, 204, 209, 210, 217, 218, 219, 231, 236, 253, 255, 258, 269, 276, 277, 278, 283, 289, 290, 304, 409, 442, 444, 495, 526, 527, 545, 566, 567, 574, 898, 899, 900, 901, 917, 1095, 1121, 1285, 1288, 1420, 1576, 1579, 1590, 1623, 1625, 1626, 1641, 1646, 1647, 1659, 1787.

Recenzii

1065. Bercea, Livius Petru, G. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvînt*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, LR, **26**, nr. 5, 1977, 581—583.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 972.
1066. Cazimir, Șt., Gabriela Duda, Mihaela Mancaș, Roxana Sorescu, Mihai, Vornicu, Mihai Zamfir, *Structuri tematice și retoricostilistice în romantismul românesc (1830—1870)*. Sub îngrijirea și cu un studiu introductiv de Paul Cornea, București. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 367 p., LL, 2, 1976, 525—527.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 925.

1067. COJOCARU, CONSTANTIN, *Dincolo de cuvînt* [de G. I. Tohăneanu], Ateneu, **14**, nr. 4, 1977, 15.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 972.

1068. COJOCARU, CONSTANTIN, *Stil şi limbaj* [de Al. Andriescu], Ateneu, **14**, nr. 2, 1977, 15.
Vezi nr. 989.

1069. COTEANU, ION, Alexandra Indrieş, *Corola de minuni a lumii*. The World's Corola of Wonders, RomBooks, nr. 3, 1976, 19.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 909.

1070. FOTINO, STANCA, Gheorghe Vrabie, *Structura poetică a basmului*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 251 p., REF, **22**, nr. 1, 1977, 125—126.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 959.

1071. FRÎNCULESCU, MIRCEA, Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, 332 p., LL, 1, 1977, 305—311.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 970.

1072. H. A., Ladislau Gáldi: *Introducere în stilistica literară a limbii române* (Einführung in die literarische Stilkunde der rumänischen Sprache), Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, NL, **28**, nr. 7, 1977, 118.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 933.

1073. IRIMIA, D., *„Stil şi limbaj"* [de Al. Andriescu], ConvLit, nr. 6, 1977, 13.
Vezi nr. 989.

1074. LEONTE, LIVIU, *Cercetare stilistică* [Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*], Cronica, **12**, nr. 20, 1977, 4.
Vezi nr. 989.

1075. MAXIM, ION, Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Ed. Cartea Românească, 1977, Orizont, **28**, nr. 35, 1977, 2.
Vezi nr. 1039.

1076. M. B., G. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvînt* (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 265 p.), Forum, **19**, nr. 2, 1977, 93.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 972.

1077. MORARU, CORNEL, Eugen Negrici: *„Expresivitatea involuntară"*, Flacăra, **26**, nr. 45, 1977, 17.

1078. OLTEANU, A. GH., Nicolae Constantinescu, *Rima în poezia populară românească* („La rime dans la poésie populaire roumaine"), Bucureşti, Ed. Minerva, 1973, 216 p., CREL, **5**, nr. 1, 1977, 136—138.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 915.

1079. POPA, MARIAN, Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, VSt, **21**, nr. 39, 1977, 8.
Vezi nr. 1039.

1080. POPA, MIRCEA, Ioan Piuariu Molnar, *Retorică, adecă învăţătura şi întocmirea frumoasei cuvîntări*. Ediţie critică, prefaţă, notă asupra ediţiei, glosar şi indice de Aurel Sasu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, 176 p., LL, 2, 1977, 554—555.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 965.

1081. SÎNGEORZAN, ZAHARIA, *Valori expresive* [*în literatura română veche*, de Ion Rotaru], Cronica, **11**, nr. 39, 1976, 2.
Vezi nr. 1048.

1082. STAN, ELENA, * * * *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc* (1830—1876), Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 265 l., NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 118—119.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 925.

1083. ŞTEFAN, I., Alexandra Indrieş, *Corola de minuni a lumii, Interpretarea stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Timişoara, Editura Facla, 1975, 246 p., LL, 2, 1976, 519—520.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 909.

1084. TABARCEA, CEZAR, Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, Editura Junimea, 1977, 253 p., LLR, **3**, nr. 3, 1977, 55—56.
Vezi nr. 989.

1085. TEODORESCU, DORIN, Eugen Negrici — *Expresivitatea involuntară*, Ramuri, **14**, nr. 7, 1977, 6.
Vezi nr. 1039.

1086. URICARIU, DOINA, *Exerciţii de modernizare* [Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*], Luceafărul, **20**, nr. 27, 1977, 2.
Vezi nr. 1039.

1087. URICARIU, DOINA, *Stil, limbaj și serie culturală* [Al. Andriescu, *Stil și limbaj*], Luceafărul, **20**, nr. 23, 1977, 2.
Vezi nr. 989.
1088. VLĂDUȚ, DUMITRU, *Stil și limbaj* [de Al. Andriescu], Orizont, **28**, nr. 36, 1977, 2.
Vezi nr. 989.
1089. ZĂRNESCU, NARCIS, *Critica ironică și libertatea receptării* [Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*], VR, **30**, nr. 10, 1977, 67—68.
Vezi nr. 1039.

★

Vezi și nr. 512, 514, 518, 578, 581, 584, 588, 590, 594.

c. Cultivarea limbii

1090. ALEXANDRESCU, CHIRIAC, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Inconsecvențe și prețiozități*, Scînteia, **46**, nr. 10 706, 21 ian. 1977, 4.
1091. BERINDE, ION, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *De ce „Maramă"?*, Scînteia, **46**, nr. 10 694, 7 ian. 1977, 4.
1092. BRUMARU, A. I., *Vocabular, spre folosința exclusivă a profesorului dr. docent Al. Piru*, Săptămîna, nr. 353, 1977, 3.
1093. CAZACU, B., *Cum vorbim, cum scriem*, Cutezătorii, **11**, nr. 32, 1977, 6.
1094. CIOBANU, RADU, *Fascinația cuvintelor*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 99.
1095. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Pufină filologie* [pe marginea unor versuri apărute în RLit], Flacăra, **26**, nr. 19, 1977, 10.
1096. CONSTANTINESCU, C. R., *Traduceri din limba română... în limba română*, ScTin, **33**, nr. 8 797, 3 sep. 1977, 4.
1097. CONSTANTINESCU, LIVIU, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Interferențe de limbaj*, Scînteia, **46**, nr. 10 706, 21 ian. 1977, 4.
1098. DUMITRESCU CONSTANTINIU, CRISTINA, *Spuneți cu cuvintele dumneavoastră*, PN, **22**, nr. 9—10, 1977, 64.
1099. GRAUR, AL., *Aspecte ale cultivării limbii în învățămînt (Rolul dicționarelor)*, LL, 2, 1976, 279—280.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1065.
1100. GRAUR, AL., [La rubrica : Cronica limbii] *Cultivarea limbii*, RLit, **10**, nr. 6, 1977, 8.
1101. GRAUR, AL., *Limbajul formelor (I)*, RE, **3**, nr. 1, 1977, 31 ; *(II)*, nr. 2, 31.
1102. GRAUR, AL., [La rubrica : Cronica limbii] **Niște**, RLit, **10**, nr. 29, 1977, 8.
1103. GRAUR, AL., [La rubrica : Limba noastră] *O comparație cu trecutul*, RLit, **10**, nr. 47, 1977, 9.
1104. GRAUR, AL., *Pentru un vocabular îngrijit*, LLR, **3**, nr. 4, 1977, 12—14.
1105. GRIGORIU, CORNELIU, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Exprimări greoaie și confuze*, Scînteia, **46**, nr. 10 700, 14 ian. 1977, 4.
1106. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Limba noastră] *Limbaj cotidian și rostire literară*, RLit, **10**, nr. 49, 1977, 14.
1107. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Mai multă latină!*, RLit, **10**, nr. 8, 1977, 7.
1108. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Norme depășite de realitatea lingvistică*, RLit, **10**, nr. 5, 1977, 8.
1109. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Studiul limbii române în lucrările de diplomă*, RLit, **10**, nr. 27, 1977, 9.
1110. IORDAN, IORGU, [La rubrica : Limba noastră] *Despre pluralul substantivelor neutre românești*, RLit, **10**, nr. 52, 1977, 8.
1111. IORDAN, IORGU, *Limba noastră la radio. Observații generale*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 95—98.
1112. IORDAN, IORGU, *Limba noastră la radio*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 303—306 ; nr. 6, 639—641.
1113. IRIMIA, D., [La rubrica : Cronica limbii] *Despre creativitate în limbă*, ConvLit, nr. 9, 1977, 16.
1114. IRIMIA, D., [La rubrica : Cronica limbii literare] *Limba, presa, radio-televiziunea*, ConvLit, nr. 9, 1977, 13.
1115. MANU, MARGARETA, *Constatări referitoare la vorbirea tinerilor din București*, LL 2, 1976, 417—421.
1116. MARCEA, POMPILIU, *Cum vorbim la școală, cum vorbim în vacanță*, Flacăra, **26**, nr. 35, 1977, 9.

1117. Miclău, Paul, *Semiotica presei sportive*, PN, **22**, nr. 3—4, 1977, 61—62.
1118. Mihăescu, N., *Cîteva observaţii cu privire la mijloacele de expresie*, PN, **22**, nr. 5, 1977, 26.
1119. Mihăescu, N., *Inadvertenţe*, PN, **22**, nr. 3—4, 1977, 60—61.
1120. Mihăescu, N., [La rubrica : Cum rostim, cum scriem] *În jurul unui verb* [originá], IB, **24**, nr. 7 274, 2 feb. 1977, 5; *„În jur de..."*, nr. 7 295, 26 feb. 1977, 5.
1121. Mihăescu, N., *Vocabular, sintaxă, stil*, PN, **22**, nr. 6—7, 1977, 49.
1122. Mihăilescu, Magda, *Blidele de trebuinţă şi de podoabă*, Cinema, **15**, nr. 7, 1977, 4.
1123. Mihăilescu, Magda, [La rubrica : Vorbirea noastră cea din toate filmele] *Acolo unde se nasc poeţii*, Cinema, **15**, nr. 5, 1977, 10; *Replica potrivită la genul potrivit*, nr. 6, 22; *Să o luăm înaintea dicţionarului*, nr. 8, 8; *Nu cuvîntul e de vină...*, nr. 9, 8; *Pohta ce-au pohtit*, nr. 11, 23.
1124. Niculescu, Alexandru, [La rubrica : Cronica limbii] *Demonstrativele*, RLit, **10**, nr. 14, 1977, 8.
1125. Niculescu, Alexandru, [La rubrica : Limba noastră], *Despre pluralul unor neologisme (I)*, RLit, **10**, nr. 46, 1977, 9; *(II)*, nr. 50, 10.
1126. Niculescu, Alexandru, [La rubrica : Limba noastră] *Lingvistică şi medicină*, RLit, **10**, nr. 43, 1977, 8.
1127. Popescu, Darda, *Cuvinte şi necuvinte*, IB, **24**, nr. 7 423, 27 iul. 1977, 5.
1128. Popescu, Ion, *Muzica uşoară, în texte şi păreri, citite întocmai şi pre limba lor la lume date*, Flacăra, **26**, nr. 39, 1977, 19.
1129. Popescu, Ion, *Şcoala, păstrătoare a bunelor tradiţii lingvistice*, LR, **26**, nr. 1, 1977, 101—104.
1130. Popovici, A., *Piruete printre cuvinte*, ScTin, **33**, nr. 8 797, 3 sep. 1977, 4.
1131. Şerdean, Ion, *Critica unor erori din manualele şcolare şi erorile criticii* [pe marginea articolului lui O. Tudor, Flacăra, **26**, nr. 35, 1977], Flacăra, **26** nr. 39, 1977, 9. Vezi nr. 1133.
1132. Tohăneanu, G. I., [La rubrica : Creşterea limbii româneşti] *Cuvînt înainte* [la rubrică], Flacăra, **26**, nr. 25, 1977, 17; *Vorbe de clacă*, nr. 30, 17; *Examenul de bacalaureat*, nr. 27, 17.
1133. Tudor, Octavian, *Limba română în cărţile de citire. Mari erori pentru cei mici*, Flacăra, **26**, nr. 35, 1977, 8—9.
Vezi şi nr. 1131.
1134. Uriţescu, Dorin-Nicolae, *Fosile ortografice*, Cronica, **11**, nr. 47, 1976, 6.
1135. Uriţescu, Dorin Nicolae, *Nu este totuna dacă scriem corect sau incorect*, Cronica, **12**, nr. 11, 1977, 6.
1136. Uriţescu, Dorin Nicolae, *Ortografia studiilor de ortografie şi gramatică*, Cronica, **12**, nr. 3, 1977, 6.
1137. * * * *Consultaţii la limba română*, ConvLit, nr. 2, 1977, 15.

★

Vezi şi nr. 146, 255, 407, 450, 804, 820, 888, 893, 1021, 1623, 1634, 1642.

Recenzii

1138. Hristea, Theodor, [La rubrica : Cronica limbii] *Dificultăţile limbii române* [Al. Graur, *„Capcanele" limbii române*], RLit, **10**, nr. 12, 1977, 7.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1059.
1139. Macarie, Augustin, N. Mihăescu, *Îndrumări pentru studiul limbii române*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 57.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1106.
1140. Mihăescu, H., Al. Graur, *„Capcanele" limbii române* (Les „attrapes" de la langue roumaine), Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 588.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1059.
1141. Mihăescu, N., *„Capcanele" limbii române* de Al. Graur, IB, **24**, nr. 7 262, 19 ian. 1977, 5.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1059.
1142. Moisa, Mircea, *Cultivarea permanentă a limbii naţionale* [Al. Graur, *„Capcanele" limbii române*], Ramuri, **14**, nr. 2, 1977, 14.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1059.

11. ONOMASTICĂ

a. Generalităţi

Vezi nr. 76, 99, 108, 118, 141, 285.

Recenzii

1143. Penişoară, Ion, * * * *Studii de onomastică* (Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca. Facultatea de filologie. Institutul de lingvistică şi istorie literară Cluj-Napoca, IV + 285 p.),
Forum, **19**, nr. 7, 1977, 88.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1185.

1144. Vascenco, Victor, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de filologie, Institutul de lingvistică şi istorie literară, *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, 285 p., SCL, **28**, nr. 2, 1977, 210—212.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1185.

b. Antroponimie

1145. Bărboi, Constanţa, *Denominaţia personală actuală în comuna Rucăr, judeţul Argeş* [mit deutscher Zusammenfassung], SCL, **28**, nr. 4, 1977, 387—403.

1146. Boroianu, Constantin, *Semnificaţia antroponimului* **Harap Alb** [fragment din studiul publicat în LL, **9**, 1965], în *Ion Creangă*. Antologie, prefaţă, tabel cronologic şi bibliografie de Const. Ciopraga, Bucureşti, Editura Eminescu, 1977, p. 84—92.
Vezi BRL, **8**, 1965/1966, nr. 361.

1147. Ichim Tomescu, Domniţa, *Probleme ale subclasificării antroponimice* [abstract in English], SCL, **28**, nr. 6, 1977, 609—619.

1148. Ioniţă, Vasile, *Contribuţii la cercetarea onomasticii din localitatea Cîlnic (judeţul Caraş-Severin). II. Antroponimia*, SLLFolc, **3**, 1976, 69—86.
Vezi BRL, **15**, 1972, nr. 1008.

1149. Pătruţ, I., *Antroponime româneşti formate cu sufixul* **-l-** [résumé en français], SCL, **28**, nr. 6, 1977, 631—638.

c. Toponimie

1150. Andrei, Nicolae, [La rubrica: Cum vorbim, cum scriem româneşte?] *Toponimele şi ortografia*, Scînteia, **46**, nr. 10 712, 28 ian. 1977, 4.

1151. Bălaşa, D., *Date privind localităţi din Oltenia şi bisericile lor, între anii 1823—1840. I*, MO, **28**, nr. 5—6, 1976, 419—431.

1152. Bârsan, A., Dragomirescu, Ş., *Exonimele în nomenclatura geografică*, SCGeogr., **23**, nr. 2, 1977, 267—279.

1153. Bolocan, Gh., *Despre articularea numelor de locuri* [с резюме по русски], SCL, **28**, nr. 4, 1977, 379—385.

1154. Bolocan, Gh., *Există un plural toponimic?* [с резюме по русски], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 3—13.

1155. Bolocan, Gh., *Nume de locuri compuse* [с резюме по русски], SCL, **28**, nr. 6, 1977, 621—629.

1156. Bolocan, Gh., *Toponime compuse: substantiv* + **de** + *substantiv*, LR, 26, nr. 5, 1977, 533—539.

1157. Bolocan, Gh., *Transferul de nume în toponimie* [с резюме по русски], SCL, **28**, nr. 2, 1977, 171—180.

1158. Bureţea, Emilian N., *Consideraţii asupra hidronimiei din Vîlcea*, LR, **26**, nr. 5, 1977, 541—553.

1159. Groza, Ion, *Termeni geografici populari în regiunile carstificabile din România*, SCGeogr, **23**, 1976, 1101—105.

1160. Iliescu, Octavian, *Toponimie medievală dobrogeană* [résumé en français], SCIVA, **28**, nr. 1, 1977, 143—147.
1161. Ioniță, Vasile, *Note de toponimie bănățeană* [Agreș, Aniniș, Aniniște, Aninoasă, Bucuroasa, Bucuruşu, Celnic, Cîrpa, Craina, Gomul, Grumotinul, Gugu, Imuruşu, Jigorea, Magu, Mirelu, Miru, Muru, Piga, Pravăț, Puciosul, Săuci, Sclipa, Stupa, Şuşcu, Teregova], SLLFolc, **3**, 1976, 299—309.
1162. Janitsek, E., *Apelativul şi toponimul* **obcină**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 175—181.
1163. Loşonți, Dumitru, *Numele de locuri din Bonțida*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 63—72.
1164. Oancea, Dimitrie, *Toponimia şi reprezentările cartografice*, SCGeogr, **23**, 1976, 11—18.
1165. Obreja, Al., *Numiri geografice populare*, Cronica, **12**, nr. 27, 1977, 8.
1166. Pătruț, I., *Alte vechi toponime românești în Transilvania* [Bîrla, Bîrlea, Borla, Dipșa, Băbuțiu, Babța; с резюме по русски], CL, **22**, nr. 1, 1977, 73—76.
1167. Pătruț, I., *Despre stratificare în toponimie*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 209—211.
1168. Răuț, Octavian, *Originea toponimului* **Timișoara** *şi a hidronimului* **Bega**, SLLFolc, **3**, 1976, 141—154.
1169. Simionese, V., *Hidronime de origine slavă din Banat*, AUT, **12**, 1974 (1977), 135—138.
1170. Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974, 987 p. (Direcția Patrimoniului cultural şi național, Biblioteca monumentelor istorice din România).
Vezi şi nr. 1173.
1171. Toma, Ion, *Stadiul actual al cercetărilor de toponimie românească*, CF, **2**, 1975, 50—86.
1172. Tufescu, Victor, *Nume populare pentru regiuni geografice din România*, SCGeogr, **23**, nr. 2, 1977, 171—178.

★

Vezi şi nr. 108, 118, 135, 141, 537, 557, 563, 570.

Recenzii

1173. Caproşu, I., Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974, 987 p., AnIst Iaşi, **12**, 1975, 341—342.
Vezi nr. 1170.
1174. Cocora, Gabriel, Nestor Vornicescu-Severineanul, *Originea românească a denumirii municipiului* **Craiova**, în revista „Ramuri", **Craiova**, nr. 10 (136), 15 octombrie 1975, p. 11, ST, **37**, nr. 9—10, 1975, 810—811.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1238.
1175. Turcuş, Aurel, Octavian Răuț, Vasile Ioniță, *Studii şi cercetări de istorie şi toponimie*, Orizont, **28**, nr. 19, 1977, 6.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1232.

11. ORTOGRAFIE ŞI ORTOEPIE

1176. Beldescu, G., *Ortografie şi etimologie*, LLR, **3**, nr. 3, 1977, 9—12.
1177. Carabulea, Elena, *Numele de locuitori în* **-ean, -ian, -an**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 149—154.
1178. Ciobanu, Fulvia, *Unele funcții ale cratimei*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 159—162.
1179. Cioculescu, Şerban, *Sic*, Flacăra, **26**, nr. 31, 1977, 17.
1180. Guțu Romalo, Valeria, *Variații de pronunțare în limba română actuală*, LL, **2**, 1977, 414—418.
1181. Hasan, Finuța, *Dublete neologice cu sau fără* **h** *la inițială*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 131—134.
1182. Hristea, Theodor, [La rubrica: Limba noastră], *Rigiditate şi inconsecvență în normare*, RLit, **10**, nr. 45, 1977, 11.
1183. Popescu-Marin, Magdalena, *Genul unor termeni științifici formați cu elementul de compunere* **-cit**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 141—143.
1184. Rădulescu, Marina, *Desinență zero sau* **-u** *la substantivele neutre cu tema* **-ó**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 135—139.
1185. Rizescu, I., *Hiat şi diftong în dicționarele normative*, LR, **26**, nr. 2, 1977, 155—157.
1186. Rusu, G. C., [La rubrica: Cum vorbim, cum scriem românește?] *Anomalii ortografice*, Scînteia, **46**, nr. 10 694, 7 ian. 1977, 4.

1187. Rusu, G. C., *De ce scriem* **cunoştinţă** *cu un singur* **i**, *iar* **ştiinţă** *cu doi* **i**?, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 16—17.

1188. Seche, Luiza, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Trei litere în aşteptarea legitimizării alfabetice*, Scînteia, **46**, nr. 10 694, 7 ian. 1977, 4.

1189. Uriţescu, Dorin-Nicolae, [La rubrica : Ortografia] *„Deoparte" — „de o parte"*, Cronica, **12**, nr. 20, 1977, 8.

1190. Vasiliu, Laura, *Feminînul formaţiilor cu* **-log : -logă/-loagă**, LR, **26**, nr. 2, 1977, 145—148.

★

Vezi şi nr. 159, 166, 168, 888, 904, 916, 922, 994, 1023, 1091, 1093, 1106, 1108, 1134, 1135, 1136, 1141, 1142, 1150, 1568, 1570, 1571, 1573, 1616, 1617, 1620, 1624, 1629, 1630.

Recenzii

1191. Baciu, Mioriţa, Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, Steaua, **28**, nr. 7, 1977, 55—56.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1249.

1192. David, Doina, Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1976, 244 p., LL, **2**, 1978, 543—546.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1249.

1193. Dimitrescu, Florica, *Actualitatea problemelor de ortografie* [F. Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*], Forum, **19**, nr. 2, 1977, 83—84.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1249.

1194. Kelemen, Bela, Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1976, 244 p., CL, **22**, nr. 1, 1977, 112—114.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1249.

1195. Vasiliu, Gabriel, Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1976, 244 l., NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 237.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1249.

1196. Zugun, Petru, *Influenţa ortografiei asupra ortoepiei* [de F. Şuteu], Cronica, **11**, nr. 45, 1976, 2.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1249.

V. *BALCANISTICĂ*

1197. Djamo-Diaconiţă, Lucia, *Pronoms et adverbes formés avec le verbe „vouloir" en roumain et en albanais*, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 553—560.

★

Vezi şi nr. 103, 115, 151, 524.

Recenzii

1198. Cuceu, Ioan, Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare româneşti* („Coordonnées sud-est européennes de la ballade populaire roumaine"), Bucureşti, Ed. Academiei, 1975, 270 p., CREL, **5**, nr. 1, 1977, 132—133.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1057.

1199. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *O nouă arhivă balcanică* [Balkan-Archiv, Leipzig], RLit, **10**, nr. 23, 1977, 8.

1200. Graur, Al., [La rubrica : Limba noastră] *Un studiu merituos* [Vladimir Skalička, *Comparaţia tipologică a limbilor slave*, Praga], RLit, **10**, nr. 39, 1977, 8.

1201. Mihăescu, H., *Grammatičeskij stori balkanskih jazykov. Issledovanija po semantike grammatičeskih form*, Leningrad, Nauka, 1976, 318 p., RESEE, **15**, nr. 1, 1977, 190—191.
1202. Mihăescu, H., Helmut Wilhelm Schaller, *Die Balkansprachen. Eine Einführung in die Balkanologie*, Winter, Heidelberg, 1975, 207 p., RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 383—386.
1203. Mihăescu, H., Titos P. Jochalas, *Sulla problematica dei prestiti bizantini e neogreci nei dialetti italo-albanesi*, „Balkan Studies", XVI (1975), 44—45, RESEE, **15**, nr. 1, 1977, 190.
1204. Scărlătoiu, Elena, Akademija Nauk SSSR. Institut skavjanovedenija i balkanistiki. *Balkanski lingvističeski sbornik*, Moscou, 1977, 323 p., RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 805.
1205. Teoteoi, Tudor, *Byzantion*. Revue Internationale des Études Byzantines. Index. Tomes I (1924) — XXX (1960) par Blanche Lagarde, Bruxelles, 1975, 240 p., RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 597—598.
1206. Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Balkan-Archiv*, Neue Folge herausgegeben von Johannes Kramer, 1 (1976), 101 p., SCL, **28**, nr. 4, 1977, 465—466.

★

Vezi și nr. 1491, 1492, 1493, 1494, 1495.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1207. Aricescu, Andrei, **Classis in Plateypegiis** [résumé en français], StCl, **17**, 1975 (1977), 161—165.
1208. Bordea, Carmen, *Concepte clasice și clasicizante în poetica tragediei lui Scaliger*, StCl, **17**, 1975 (1977), 179—186.
1209. Cizek, Eugen, *Structure et idéologie dans „Les vies des douze Césars" de Suétone*, București, Editura Academiei — Paris, Société d'édition „Les belles lettres", 1977, 264 p.
1210. Doruțiu-Boilă, Emilia, *M. Arruntius Claudianus praefectus classis et ripae Danuuii*, StCl, **17**, 1975 (1977), 89—100.
1211. Hamp, Eric P., *Notulae Latinae*, StCl, **17**, 1975 (1977), 147—152.
1212. Ionescu-Cârligel, Constantin, *Platon*, **Ménon** *86 E — 87 A*, StCl, **17**, 1975 (1977), 17—35.
1213. Kollmann, B. D., *Die Macht des Namens (Beobachtungen zum „unpersönlichen" Stil Caesars)*, StCl, **17**, 1975 (1977), 45—60.
1214. Lee, G. M., *An Aeschylean Fragment*, StCl, **17**, 1975 (1977), 145.
1215. Masson, Emilia, *Présence éventuelle de la langue hourrite sur les tablettes chypro-minoennes d'Enkomi*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 483—488.
1216. Mihăescu, H., *Trois documents athonites du XIVe siècle comportant des références à la Valachie*, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 453—462.
1217. Morogan, Elena, *Gradele de comparație ale adjectivelor din limba latină*, Radioteleșcoală, martie, 1977, 55—57.
1218. Murnu, George G., *Rumänische Lehnwörter in Neugriechischen*. Mit historischen Vorbemerkungen. Mit einem Nachtrag herausgegeben von H. Mihăescu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, 105 [—107] p.
1219. Neuberger-Donath, Ruth, *Beiträge zur Homerinterpretation*, StCl, **17**, 1975 (1977), 139—144.
1220. Peek, Werner, *Compositis componendis. Grabepigramm eines Bithyniers in Tomis*, StCl, **17**, 1975 (1977), 113—116.
1221. Piatkowski, A., *Lucrèce, V, 925—1457 et quelques fragments des poètes tragiques grecs*, StCl, **17**, 1975 (1977), 37—43.
1222. Pippidi, Andrei, *Aux confins de la République des lettres. La Valachie des antiquaires au début du XVIIIe siècle*, StCl, **17**, 1975 (1977), 233—246.
1223. Pippidi, D. M., *Spicuiri epigrafice* [résumé en français], StCl, **17**, 1975 (1977), 101—111.
1224. Slabotzky, Aida, *Some observations on SEG, 24*, 1081, StCl, **17**, 1975 (1977), 117—138.
1225. Wald, Lucia, *Observații asupra conceptului de ambiguitate în opera lui Aurelius Augustinus*, PLG, **7**, 1977, 117—126.

1226. * * * *Studii clasice* XVII, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975 (1977), 399 [—400] p. (Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România).
Vezi şi nr. 72.

★

Vezi şi nr. 4, 72, 98, 100, 104, 105, 106, 107, 113, 114, 119, 120, 123, 125, 126, 131, 137, 138, 140, 173, 452, 462, 526, 538, 548, 551, 568, 575, 653, 670, 874, 875, 880, 1107, 1597, 1654, 1664, 1676, 1677, 1692, 1703, 1781.

Recenzii

1227. Baran, Neculai V., Esop, *Fabule*, Traducere, prefaţă şi note de Traian Diaconescu, Bucureşti, Ed. Univers, 1972, 160 p., StCl, **17**, 1975 (1977) 324—325.

1228. Brezeanu, Stelian, * * * *Izvoarele istoriei României — Fontes Historiae Daco-Romanae.* III. *Scriitori bizantini (sec. XI—XIV)*, publicate de Alexandru Elian şi Nicolae-Şerban Tanaşoca, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975, 570 p., RI, **30**, nr. 7, 1977, 1378—1381.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1103.

1229. Coravu, Dimitrie, Γεωργίου Αυτ, Γαλίτη, Ἡ χρήσις τοῦ ὅρος «ἀρκηγὸς» ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Συμβολὴ εἰς τὸ προβλημα τῆς ἐπιδρασεος τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ ἐπὶ τὴν Κ. Διαθήκην. Ἀθῆναι 1960 (Gheorghe A. Galitis, *Folosirea termenului* Ἀρκηγος în **Noul Testament**. *Contribuţie la problema influenţei elenismului şi a iudaismului asupra* **Noului Testament**, Atena, 1960), 184 p., MO, **27**, nr. 9—10, 1975, 786—787.

1230. Costa, Traian, Archimède, Tome III. *Des corps flottants, Stomachion, La méthode. Le livre des lemmes, Le problème des boeufs.* Tome IV. *Commentaires d'Eutocius et fragments.* Texte établi et traduit par Charles Mugler. Paris, Les Belles Lettres, 1971, [X] + 180 [—184] şi [VIII] + 223 [—226] p. în majoritate duble (Collection des Universités de France), StCl, **17**, 1975 (1977), 290—293.

1231. Costa, Traian, Basil G. Mandilaras (Βασίλειος Γ. Μανδηλαρᾶς). *The Verb in the Greek Non-Literary Papyri*, Athens, Hellenic Ministry of Culture and Sciences, 1973, 493 [—496] p. (Office of Scientific Research and Development), StCl, **17**, 1975 (1977), 335—338.

1232. Costa, Traian, *Cicéron*, **Aratea**. *Fragments poétiques.* Texte établi et traduit par Jean Sobiran. Paris. Les Belles Lettres, 1972, [3.f.] + 317 p. din care o parte duble (Collection des Université de France), StCl, **17**, 1975 (1977), 293—297.

1233. Costa, Traian, Johnny Strand, *Notes en Valerius Flaccus* **Argonautica**. Acta Universitatis Gothoburgensis [Göteborg, 1972], 138 [—140] p. *(Studia Graeca et Latina Gothoburgensia*, XXXI), StCl, **17**, 1975 (1977), 328—330.

1234. Costa, Traian, Pline l'ancienne, *Histoire Naturelle. Livre XXIV.* Texte établi, traduit et commenté par Jacques André. Livre *XVIII.* Texte établi, traduit et commenté par Henri Le Bonniec, avec la collaboration de André Le Boeuffle. Paris, Les Belles Lettres, 1972, 166 [—170] p., din care p. 26—91 duble şi 337 [—342] p., din care 58—179 duble (Collection des Universités de France), StCl, **17**, 1975 (1977), 301—304.

1235. Costa, Traian, Renzo Vitali, *Melisso di Samo „Sul mondo o sull'essere". Una interpretazione dell'eleatismo*, Urbino, Argalia ed., 1973, 363 [—368] p. Publicazioni dell'Università di Urbino, Testi e saggi a cura dell'Istituto di Filosofia „A. Massolo" della Facoltá di Letterre e Filosofia), StCl, **17**, 1975 (1977), 281—283.

1236. Costa, Traian, Vitruve, *De l'architecture. Livre VIII.* Texte établi, traduit et commenté par Louis Callebat. Paris, Les Belles Lettres, 1973, LIV + 196 [—198] p. + V hărţi, p. 2—33 duble (Collection des Universités de France), StCl, **17**, 1975 (1977), 298—300.

1237. Duţu, Alexandru, Katerina Kinini, *Le Discours à Nicoclès par Misiodax*, „Ἑλληνικά, Thessaloniki, 1976, 1, p. 61—115, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 587.

1238. Fischer, I., Avianus, *Œuvres*, éditées et traduites par Léon Herrmann. Bruxelles, Latomus, 1968, 177 p. (Collection *Latomus*, XCVI), StCl, **17**, 1975 (1977), 312—314.

1239. FISCHER, I., Suétone, Περὶ βλασφημιῶν, περὶ παιδιῶν [*Des termes injurieux, Des jeux grecs*] (Extraits byzantins) par Jean Taillardat. Paris, Les Belles Lettres. 1967, 188 p. (Nouvelle collection des textes et documents), StCl, **17**, 1975 (1977), 304—306.

1240. GEORGESCU, CONSTANT, C. Austin, *Comicorum Graecorum Fragmenta in papyrus reperta*, Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1973, XXX + 454 p., 320 DM, StCl, **17**, 1975, (1977), 285—290.

1241. IONESCU, I., Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, *Inscripţiile antice din Dacia şi Scythia Minor*. Colecţie îngrijită de D. M. Pippidi şi I. I. Russu, Seria I, Inscripţiile Daciei Romane, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1975, 285 p., ST, **27**, nr. 9—10, 1975, 814.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1091.

1242. IONESCU, I., Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Institutul de istorie „Nicolae Iorga". Institutul de studii sud-est europene, *Izvoarele istoriei României*. III. *Scriitorii bizantini (Sec. XI—XIV)*. Publicate de: Alexandru Elian şi Nicolae Şerban Tanaşoca, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 568 p., GB, **35**, nr. 1—2, 1976, 254—255.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1306.

1243. IONESCU, I., I. I. Russu, *Scrierea greacă şi latină în Dacia preromană (Regele Thiamarcos, Decebalus şi Scorilo)*, în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie Cluj-Napoca", XIX, 1976, Edit. Acad. R. S. România, p. 29—51, GB, **36**, nr. 4, 1977, 481—486.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1297.

1244. LUPAŞ, LIANA, Euripides, *Heraclidae*. Edidit Antonius Garzya, Leipzig, Teubner, 1972, XXII + 42 p. (**Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana**), StCl, **17**, 1975 (1977), 279—281.

1245. LUPAŞ, LIANA, Sven-Tage Teodorsson, *The Phonemic System of the Attic Dialect 400—340 B. C.*, Lund, 1974, 326 p., (= **Studia Graeca et Latina Gothoburgensia**, XXXII), SCL, **28**, nr. 4, 1977, 453—456.

1246. LUPAŞ, LIANA, W. F. Wyatt Jr., *The Greek Prothetic Vowel*. Case Western Reserve University, 1972, XVIII + 125 p. (**Philological Monographs of the American Philological Association**, 31), StCl, **17**, 1975 (1977), 330—332.

1247. MIHĂESCU, H., *Cronaca dei Tocco di Cefalonia di Anonimo*. Prolegomeni, testo critico e traduzione a cura di Giuseppe Schirò. Accademia Nazionale de Lincei, Roma, 1975, XXXIV, 618 pp. (**Corpus Fontium Historiae Byzantinae**, X), RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 572—574.

1248. MIHĂESCU, H., Emmanouil Kriaras, Λεξικὸ τῆς μεσκιωνικῆς Ἑλληνικῆς δημώδους γραμματείας 1000—1669. Τομος Δ. Thessaloniki, 1975, 431 p., RESSE, **15**, nr. 1, 1977, 173—174.

1249. MIHĂESCU, H., *Inscripţiile greceşti şi latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, culese, traduse în româneşte, însoţite de indici şi comentate de Emilian Popescu. Prefaţă de D. M. Pippidi, Bucureşti, Editura Academiei, 1976, 438 pp., 442 tables, RESEE, **15**, nr. 1, 1977, 189.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1293.

1250. NASTA, MARGARETA, Janine Debut, Διδάσκω. Manuel à l'usage des Grands Débutants des lycées et universités. Première année. Tome I, Paris, les Belles Lettres, 1973, XIV + 453 p. şi 5 hărţi în afara textului, în 8°, StCl, **17**, 1975 (1977), 375—377.

1251. NASTA, MIHAI, Plutarchi, *Moralia*, vol. V, Fasc. 2, Pars 1. Edidit Jürgen Man, Leipzig, Teubner, 1971, IX + 153 p. (**Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana**), StCl, **17**, 1975 (1977), 306—312.

1252. NOICA, C., Aristote, *Marche des animaux. Mouvement des animaux. Index des traités biologiques*. Texte établi et traduit par Pierre Louis, Paris, Les Belles Lettres, 1973, XX + 170 p., StCl, **17**, 1975 (1977), 284—285.

1253. PIPPIDI, D. M., Giulio Molisani, *La collezione epigrafica dei Musei Capitolini. Le iscrizioni greche e latine*, Roma, „L'Erma" di Bretschneider, 1973, 158 p. în 8° + numeroase planuri şi 16 planşe afară din text, StCl, **17**, 1975 (1977), 367—368.

1254. PIPPIDI, D. M., Jérôme Carcopino, *Les bonnes leçons*, Paris, Presses Universitaires de France, 1968, XXIII + 207 p. în 16° („**À la Pensée**", collection dirigée par Philippe Garcin), StCl, **17**, 1975 (1977), 326—328.

1255. PROTASE, D., Emilian Popescu, *Inscripţiile greceşti şi latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, Bucureşti, Edit. Acad., 1976, 438 p., 372 fig. în text (desene), 84 pl., 203 fotografii, 1 hartă, SCIVA, **28**, nr. 3, 1977, 462—464.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1293.

1256. Russu, I. I., *Inscriptions de la Mésie Supérieure, I. Singidunum et le Nord-Ouest de la Province* de Miroslava Mircović şi Slobodan Dušanić, sub direcţiunea lui Fanoula Papazoglu, Belgrad, 1976 (Centre d'Études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de Philosophie de l'Université de Beograd), 171 p. in 4°, SCIVA, **28**, nr. 3, 1977, 459—462.

1257. Russu, I. I., Petar Petrović, *Paleografija rimskih natpisa u Gornjoj Meziji* (Paléographie des inscriptions romaines en Mésie Supérieure), Belgrad, 1975 (Institut Archéologique, Monographies, vol. 14), 171 p., in 4°, 23 pl., 63 fig. (foto şi desene), SCIVA, **28**, nr. 2, 1977, 286—290.

1258. Saramandu, Nicolae, M. Setatos, Φωνολογία τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς, Atena, 1974, 80 p., SCL, **28**, nr. 2, 1977, 212—215.

1259. Sluşanschi, Dan, Columelle, *De l'agriculture, Livre X (De l'horticulture)*. Texte établi, traduit et commenté par E. de Saint-Denis, Paris, Les Belles Lettres, 1969, 82 p., StCl, **17**, 1975 (1977), 300—301.

1260. Steriade, Donca, Pierre Huart, Γνώμη *chez Thucydide et ses contemporains (Sophocle — Euripide — Antiphon — Andocide — Aristophane)*. Paris, Klincksieck, 1973, 195 p. (**Études et Commentaires**, LXXXI), 76 F., StCl, **17**, 1975 (1977), 332—335.

1261. Tanaşoca, Nicolae-Şerban, *Ioannis Tzetzae* **Epistolae**. Recensuit Petrus Aloisius M. Leone, Leipzig, Teubner, 1972, XXII + 218, StCl, **17**, 1975 (1977), 322—323.

1262. Tanaşoca, Nicolae-Şerban, Michelle Psello, *Epistola a Giovanni Xilifino*. Testo critico, introduzione, traduzione e commentario a cura di Ugo Criscuolo, Università di Napoli, Cattedra di filologia bizantina, 1973, 87 p. (Byzantina et neo-hellenica Neapolitana Collana di studi e testi, diretta da Antonio Garzia, I), StCl, **17**, 1975 (1977), 320—321.

1263. Tanaşoca, Nicolae-Şerban, Pseudo-Luciano, *Timarione*, Texto critico, introduzione, traduzione, commentario e lessico a cura di Roberto Romano, Università di Napoli, Cattedra di filologia bizantina, MCMLXXIV, 197 p. (Byzantina et neo-hellenica Neapolitana Collana di studi e testi, diretta da Antonio Garzya, II), StCl, **17**, 1975 (1977), 321—322.
Garzya, II), StCl, **17**, 1975 (1977), 321—322.

1264. Tanaşoca, Nicolae-Şerban, Xenophontis Ephesii, *Ephesiacorum libri V de amoribus Anthiae et Abrocomae*. Recognouit Antonius D. Papanikolaou, Leipzig, Teubner, 1973, XXII + 117 p., StCl, **17**, 1975 (1977), 318—320.

1265. Topliceanu, Gabriel, Eugen Cizek, *Tacit*, Bucureşti, Editura Univers, 1974, 285, StCl, **17**, 1975 (1977), 338—339.

1266. Wald, Lucia, *Scripta Classica Israelica*. Yearbook of the Israel Society of Classical Studies, edited by J. Geiger, D. Gershenson and I. Shatzman, vol. I, 1974, 148 p., StCl, **17**, 1975 (1977), 371—375.

1267. * * * Al. Elian şi N. Şerban Tanaşoca, *Fontes Historiae daco-romanae* (Izvoarele istoriei României) III. *Scriitorii bizantini (sec. XI—XIV)*, Bucureşti, 1975, 568 p., MMS, **52**, nr. 9—12, 1976, 784—788.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1103.

★

Vezi şi nr. 23, 144, 579, 582, 583, 587, 1492, 1730, 1811.

VII. *GERMANISTICĂ*

1268. Antoni, Erhardt, *Vor 150 Jahren geboren: Johann Mätz — Forscher der Mundart und des Brauchtums Heimatkunde*, KarpRund, **9**, nr. 46, 1976, 6.

1269. Binder, Pál, *A hazai német tudományorsag uj eredményi*, Korunk, **36**, nr. 12, 1977, 1055—1058.

1270. Bîtea, Ioan N., *An attempt at defining apposition in modern English*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 453—477.

1271. Boas, Hans Ulrich, *„Perceptual Constrains" and Prenominal Modification in English and German*, ICECP, **2**, 91—100.

1272. Cazacu, Dimitrie, Hamsea, Barbara, *On the Limits of Verb Derivation. A Contrastive Study of English, Romanian, German, Russian and Hungarian*, ICECP, **2**, 301—316.

1273. CORNILESCU, AL., *Notes on a Syntactic Constraint on Movement Rules in English and Romanian: Pied-Piping on the Fellow Traveling Constraint*, RECAPDC, 185—208.
1274. CULCER, RODICA, *A Possible Approach to the Problem of Verbal Modality in Contrastive Grammar*, ICECP, **2**, 273—284.
1275. DEZSŐ, LÁSZLÓ, STEPHANIDES, ÉVA, *Report on the English Hungarian Contrastive Linguistic Project*, ICECP, **2**, 53—59.
1276. GOCIMAN, ANCA, BANTAŞ, ANDREI, *Whence the English Deceptive Cognates?*, ICECP, **2**, 317—323.
1277. GRUIŢĂ, MARIANA, *Emphasis in the And-Type Conjunction in English and Romanian*, ICECP, **2**, 181—188.
1278. HORGA-IANCOVICI, MIMOZA, *Probleme ale sinonimiei contextuale în opera lui Erwin Wittstock* [mit deutscher Zusammenfassung], AUC, **4**, 1976, 104—107.
1279. LANG, RICHARD, *Deformarea lingvistică de personaje istorice cuprinse în „Finnegans Wake" de James Joyce* [abstract în English], StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 59—65.
1280. LUNGU, MIHAELA, *A Contrastive Grammar of English and Romanian Coordinate Conjoined Construction*, ICECP, **2**, 169—179.
1281. NICOLESCU, ADRIAN, *Tendinţe în engleza britanică contemporană*, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1977, 306 p. [multigr.] (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi germanice).
1282. NIEDZIELSKI, HENRY, *A Contrastive Semantico-Syntactic Analysis of Pseudo Reflexive Verbal Constructions in English and Romanian*, ICECP, **2**, 207—223.
1283. OPRIŞAN, I., *Cea dintîi traducere din opera lui Eminescu* [în germană], CME, **4**, 1977, 160—179.
1284. PARIS, MARIE-CLAUDE, *Relative Clause Formation in English and Mandarin Chinese and Ross' Constraints. A Contrastive Approach*, ICECP, **2**, 189—200.
1285. PARPALĂ, EMILIA, *Ulise — dinamica metaforei poetice* [abstract in English], AUC, **4**, 1976, 99—103.
1286. PECULEA, POMPILIU, *Verb and Determinative Interplay. Contrastive Analysis in the Study of English and Romanian*, ICECP, **2**, 259—271.
1287. STROIESCU, VICTORIA, *The Stylistic Aspect of Proverbs in English and Romanian* [с резюме по русски], AUT, **12**, 1974 (1977), 43—47.
1288. ŞAHIGHIAN, ALEXANDRU AL., *Puncte de vedere în germanistica actuală*, Sec 20, nr. 10—11—12, 1976, 281—284.
1289. ŞALAPINA, GALINA, *Unele observaţii asupra cîmpului modalităţii în limba engleză* [abstract in english; с резюме по русски], AUT, **12**, 1974 (1977), 33—40.
1290. TAYLOR, LORING R., *On the Distribution of Address Forms*, RECAPDC, 133—143.
1291. TĂMAŞ, NORA, TĂMAŞ, IOAN, *Aspects of Reflexivization in English and Romanian*, ICECP, **2**, 201—206.
1292. TEODORESCU-BRÎNZEU, PIA, *Rhetorical Figures of Repetition in Shakespeare's* **Richard III**, AUT, **12**, 1974 (1977), 131—133.
1293. THUDT, ANNELIESE, KONNERTH, GERHARD, *Ergiebige Feldforschung und viele Diplomarbeiten. Über die Arbeit am Siebenbürgisch-Sächsischen Wörterbuch und die Aufänge der Mundartforschung am Hochschulinstitut in Sibiu*, NW, **29**, nr. 8 826, 1 oct. 1977, 4.
1294. VASILIU, EMANUEL, *On Contrasting Contrastive Grammars (Negation, Interrogation and Emphasis in English and Romanian)*, ICECP, **2**, 77—89.
1295. VERZEA, ILEANA, *Eminescu în tălmăcire engleză*, SLU, **19**, 1976, 83—88.
1296. WEBER, RALPH E., *More on English Tense and Slavic Aspect*, ICECP, **2**, 225—234.
1297. WOLF, JOHANN, *Die Mundart als Grundschicht. Zu den sprachlichen Voraussetzungen der deutschsprachigen Literatur im rumänischen Sprachraum (I)*, NW, **29**, nr. 8 892, 17 dec. 1977, 3, 4; *Dialektismen und Umgangssprache (II)*, nr. 8 898, 24 dec., 3,4.
1298. WOLF, MARIANNE, *Aufsatz, Land der Möglichkeiten. Der muttersprachliche Deutschunterricht fördet die positive Einstelfung zur Arbeit und zu den Mitmenschen*, NW, **28**, nr. 8 550, 10 noi. 1976, 4.
1299. WOTJAK, GERD, *Versuch einer konfrontativen Beschreibung deutscher und rumänischer Verben*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 95—108.
1300. ZDRENGHEA, MIHAI M., *Towards a Semantic Description of Tenses in English*, RRL, **22**, nr. 3, 1977, 291—302.
1301. ZDRENGHEA, MIHAI MIRCEA, *Elements of Contrast in the Systems of Tenses in English and Romanian*, ICECP, **2**, 235—243.

1302. * * * *Mundartliteratur Heute* [convorbire cu Bernhard Capesius, Anneliese Thudt, Walter Seydner, Karl Gustav Reich, Emil Bruckner, Eduard Stoof, consemnată de Viktor Käsher şi Friedrich Schuster], V.u.K., **29**, nr. 9, 1977, 39—40.

★

Vezi şi nr. 50, 101, 149, 155, 182, 183, 195, 216, 219, 228, 390, 406, 422, 542, 751, 771, 775, 776, 784, 865, 895, 912, 1018, 1021, 1024, 1432, 1558, 1655, 1657, 1662, 1685, 1686, 1688, 1693, 1705, 1707, 1710, 1747, 1749, 1753, 1754, 1758, 1761, 1765, 1773, 1774, 1775, 1776, 1784, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1798, 1800, 1804, 1807.

Recenzii

1303. A. C., *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*, Bd 1—6, Akademie-Verlag, Berlin, 1977, NL, **28**, nr. 10, 1977, 122.

1304. Andrici, Vl., Admoni, V. G., *Osnovnye tendencii razvitija sintaksičeskogo stroia v sovremennom nemeckom jazyke*. În: Inostrannye jazyki v škole, Moskva, 1970, nr. 5, p. 3—11, PredLS, **2**, 1972, 67—73.

1305. Andrici, Vl., Raihstein, A. D.: *Nemeckie idiomatičeskie frazy*. În: Inostrannye jazyki v škole, Moskva, 1969, nr. 4, p. 4—15, PredLS, **2**, 1972, 153—164.

1306. A. Th., Fritz Keintzel-Schön: *Die siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen*. Bucureşti/Köln-Wien, Editura Academiei R. S. România, Böhlau Verlag, 1976, 373 Seiten, Grundkarte des siebenbürgisch-sächsischen Mundartgebietes, 38 Karten, FVL, **20**, nr. 1, 1977, 118—119.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1328.

1307. Avram, Andrei, Alena Skaličková, *Srovnávací fonetika angličtiny a češtini*, Praga, Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1974, 132 (+22) p. (= **Studie ČSAV**, číslo 10), SCL, **28**, nr. 3, 1977, 316—317.

1308. B. V., *Der Sprachdienst*. Herausgegeben um Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden). Jg. 21, Heft 5 und 6/1977, NL, **28**, nr. 9, 1977, 120.

1309. Mantsch, Heinrich, Fritz Keintzel-Schön, *Die siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen* (Nume de familie săseşti transilvănene), Studia Transilvanica, vol. 3, Bucureşti, Edit. Academiei şi Böhlau Verlag, Köln-Viena, 1976, VS, **6**, nr. 1, 1977, 200—204.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1328.

1310. M. Cz., Fritz Keintzel-Schön: *Die siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen*. (Studia Transylvanica. Ergäzungsbänd des Siebenbürgischen Archivs, Im Auftrag des Arbeitkreises für Siebenbürgische Landeskunde. Herausgegeben von Paul Philippi, Band 3), Böhlau Verlag, Köln/Wien, 1976, — Editura Academiei R.S.R., NL, **28**, nr. 8, 1977, 118—119.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1328.

1311. Nicolescu, Adrian, Geoffrey Leech, Jan Svartvik, *On Communicative Grammar of English*, London, Longman, 1975, 324 p., LMŞ, 1977, 137—138.

1312. Roman, Al., *„Zielsprache Deutsch"* [1/1977], LMŞ, 1977, 140—141.

1313. Vulpe, Magdalena, Arno Ruoff, *Grundlagen und Methoden der Untersuchung gesprochener Sprache. Einführung in die Reihe „Idiomatica", mit einem Katalog der ausgewerteten Tonbamdaufnahmen*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1973, 405 p. + 1 hartă (= **Idiomatica**. Veröffentlichungen der Tübinger Arbeitsstelle „Sprache in Südwestdeutschland", Band 1), SCL, **28**, nr. 3, 1977, 307—310.

1314. Vulpe, Magdalena, Fritz Eisenmann, *Die Satzkonjunktionen in gesprochener Sprache. Vorkommen und Funktion, untersucht an Tonbandaufnahmen aus Baden-Württenberg, Bayrisch-Schwaben und Vorarlberg*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1973, 417 p. (= **Idiomatica**, Veröffentlichungen der Tübinger Arbeitstelle Sprache, in Südwestdeutschland", Band 2), SCL, **28**, nr. 3, 1977, 323—324.

★

Vezi şi nr. 1720, 1721, 1726, 1727, 1728, 1731, 1732, 1735, 1736, 1743, 1744.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

Vezi nr. 492, 902.

Recenzii

1315. Ciocîltan, V., *„Romano-arabica"*, II, CREL, **5**, nr. 3, 1977, 137—138.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1357.
1316. Constandache, G. G., *Orientalia...varia* [Constantin Daniel, *Orientalia Mirabilia*, 1976], Forum, **19**, nr. 2, 1977, 86—87.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1351.
1317. Constantin, Dan, *Romano-arabica*, vol. II, edited by M. Anghelescu, București, 1976, 88 p., RITL, **26**, nr. 1, 1977, 153.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1357.
1318. Gaşpar, Iustin, Constantin Daniel, *Orientalia Mirabilia*, vol. I, București, 1976, 289 p., MMS, **53**, nr. 1—3, 1977, 200.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1351.

★

Vezi şi nr. 53.

IX. *ROMANISTICĂ*

1319. Atanasov, Petar, *Concordanţe lexicale între română şi idiomurile ibero-romanice*, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 439—443.
1320. Avram, Andrei, *Remarques sur les semi-voyelles dans la phonologie générative du portugais*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 119—123.
1321. Bulgăr, Gh., *Bacovia în italiană*, VR, **30**, nr. 6, 1977, 58—59.
1322. Cârstea-Romaşcanu, Mihaela, *I tipi di verbi riflessivi in italiano*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 125—130.
1323. Cristea, Teodora, *Éléments de grammaire contrastive. Domaine français-roumain*, București, Editura didactică şi pedagogică, 1977, 288 p.
1324. Crişan, Alexandru, *Remarques sur l'inchoatif incorporant en portugais*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 131—138.
1325. Dumitrescu, Domniţa, *Acerca del orden de las palabras en las interrogativas españolas (I)*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 147—152; *(II)*, nr. 4, 445—451.
1326. Durand, J., *French Nasalisation Revisited*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 23—33.
1327. Giurescu, Anca, *Une approche romane de la suffixation en portugais moderne*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 153—159.
1328. Gorăscu, Adriana, *L'enfasi : che cos'é ?*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 161—163.
1329. Hamp, Eric, P., *Slavic* **kum** *and Eastern Romance*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 11.
1330. Hristov, Païssy, *Distribution sémantique des préfixes verbaux en français moderne*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 43—61.
1331. Iliescu, Maria, *„Parler" en rhétoroman*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 165—169.
1332. Iliescu, Maria, *Structura semantică a urmaşilor sufixului lat.* **-arius, -aria, -arium** *în română şi în italiană* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 6, 1977, 599—608.
1333. Macarie, Liliana, *Structure étymologique du vocabulaire fondamental catalan*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 171—178.
1334. Manoliu-Manea, Maria, *Elemente de sintaxă comparată romanică. Tipologie şi istorie*, [București], [Tipografia Universităţii din București], 1977, 336 p.
1335. Manoliu Manea, Maria, *Ambiguitate şi redundanţă în istoria propoziţiei relative romanice: despre schimbarea sintactică*, PLG, **7**, 1977, 55—68.
1336. Manoliu-Manea, Maria, *„How Can SOMEBODY become NOBODY ?" Perceptive Strategy and Romance Negation*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 13—19.
1337. Miclău, Paul, *Les sept niveaux sémiotiques du texte poétique ou la complainte des* **Alcools**, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 201—205.

1338. MOURIN, LOUIS, *Individualisation ou conformité dans les réfections des subjonctifs présents romans irréguliers*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 143—155.

1339. MOURIN, LOUIS, *Typologie des formes irrégulières des indicatifs en subjonctifs présents romans*, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 261—276.

1340. MURARIU, ELENA, *Cîteva observaţii asupra unor locuţiuni frazeologice franceze* [résumé en français], SCŞt Bacău, 1974, 235—238.

1341. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *„Cîntece vechi din Franţa"*, RLit, **10**, nr. 25, 1977, 9.

1342. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Sobre a base românica no sistema fonetico dos crioulos portugueses da África*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 211—213.

1343. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Roumain et francoprovençal*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 215—217.

1344. ROEGIEST, EUGÈNE, *Le régime des mots de proximité dans les langues romanes*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 69—86.

1345. SALA, MARIUS, MUNTEANU, DAN, NEAGU, VALERIA, ŞANDRU-OLTEANU, TUDORA, *El léxico indígena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad*. Premio del Centenario de la Academia Mexicana, Lingüística Hispánica, 1975, México — Bucureşti, Academia Mexicana — Editura Academiei Române, 1977, 197 [—199] p.

1346. SENATORE PERILLO, ADRIANA, MANECA, CONSTANT, *Cenni di grafo-fonostatistica dell'italiano*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 81—94.

1347. SÎRBU, GABRIELA, *Perfectul simplu în presa franceză contemporană (Consecinţe în predarea la facultatea de ziaristică)*, [abstract in English], LA, 85—88.

1348. SOLTISCHI, LIGIA STELA, *La proposition relative. Étude syntaxique*, StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 46—58.

1349. SORESCU, ROXANA, *Echivalenţe poetice ale versului arghezian în limba franceză*, SLU, **19**, 1976, 89—95.

1350. STĂNESCU, MIHAIL, *Chanson d'amour et répétition*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 223—228.

1351. ŞANDRU-OLTEANU, TUDORA, *Observaciones sobre la formación de palabras en el español americano : tipos productivos de la derivación por sufijos*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 229—236.

1352. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Observaţii asupra derivării indigenismelor din lexicul spaniolei americane* [con resumen en español], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 499—508.

1353. ŞOPTEREANU, LILIANA, *Despre specificul corespondenţei comerciale sub aspectul stilului funcţional (cu referire la limba spaniolă)* [abstract in English], LA, 71—74.

1354. ŞTIURCĂ, LAURA, *Observaţii asupra limbii şi stilului lui Choderlos de Laclos* [résumé en français], SCŞt Bacău, 1974, 239—246.

1355. TAGLIAVINI, CARLO, *Originile limbilor neolatine — Introducere în filologia romanică* — Versiune românească îngrijită şi coordonată de Alexandru Niculescu. Traducere : Anca Giurescu, Mihaela Cârstea-Romaşcanu, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 592 [—594] p.
Vezi şi nr. 1380, 1387, 1388, 1407, 1408.

1356. TASMOWSKI-DE RYCK, LILIANE, *Tours* **-ment/-age** *et génération morphologique*, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 405—416.

1357. THEBAN, MARIA, *Tema indígena e estilo brasileiro (semantaxe dos verbos de comunicação e percepção em* **Iracema**), RRL, **22**, nr. 2, 1977, 237—243.

1358. THEBAN, LAURENŢIU, *Indo-românica. Estruturas sintácticas em contacto*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 245—248.

1359. TITOVA, V. P., **Imparfait** — *forma vyraženija kosvennoj modal'nosti vo francuzskom jazyke*, RRL, **22**, nr. 1, 1977, 21—36.

1360. TUŢESCU, MARIANA, *Sur la voix impersonnelle*, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 249—258.

1361. URSACHI, MIHAI, [Sub titlul comun : Eminescu în lume] *O nouă versiune franceză*, ConvLit, nr. 1, 1977, 9.

1362. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Observaţii asupra subordonatei predicative în limbile franceză şi română* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 2, 1977, 157—165.

1363. VLĂDUŢ CUNIŢĂ, ALEXANDRA, **Dincoace — dincolo / en deça — au-delà**, RRL, **22**, nr. 2, 1977, 263—267.

1364. * * * *Unitate şi diversitate în Romania*. [Vol.] 2. *Lexic de cultură. Contacte culturale româno-romanice (Secolele XVIII-XIX)*, Coordonator : prof. dr. Alexandru Niculescu, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1976, 206 p. [multigr.] (Universitatea din Bucureşti).

★

Vezi și nr. 62, 75, 110, 127, 152, 207, 242, 243, 404, 498, 519, 538, 541, 543, 548, 553, 554, 750, 791, 794, 874, 875, 880, 891, 895, 905, 912, 914, 1006, 1455, 1660, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1681, 1687, 1702, 1704, 1751, 1752, 1755, 1763, 1764, 1769, 1770, 1771, 1777, 1782, 1793, 1795, 1799, 1801, 1802, 1803.

Recenzii

1365. ARVINTE, VASILE, Werner Bahner, *Die lexikalischen Besonderkeiten des Frühromanischen in Südosteuropa* (Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch.-historische Klasse, Band 115. Heft 3), Akademie-Verlag, Berlin, 1970, 124 p., AnL, **24**, 1976, 221—223.

1366. AVRAM, ANDREI, Maria Helena Mira Mateus, *Aspectos de fonologia portuguesa*, Lisabona, 1975, 278 p. (= **Publicações do Centro de estudos filológicos**, 19), SCL, **28**, nr. 1, 1977, 91—93.

1367. BÎRLĂDEANU, MIHAELA, *Introduction aux dictionnaires les plus importants pour l'histoire du français*, Recueil d'études publié sous la direction de Kurt Baldinger, Paris, Ed. Klincksieck, 1974, 184 p. (= **Bibliothèque française** ; Série D-8 : *Initiation, textes et documents*), SCL, **28**, nr. 2, 1977, 217—219.

1368. COVACI, VASILE, *Langue française* (1976), nr. 29, *L'apprentissage du français par les ouvriers immigrés*, SCL, **28**, nr. 2, 1977, 225—226.

1369. COVACI, VASILE, *Langue française* (1976), nr. 31, *Le français au Québec*, Paris, Larousse, 125 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 344—345.

1370. DAHMEN, WOLFGANG, Pierette Dubuisson, **Atlas linguistique et ethnographique du Centre**, Vol. 2 : *L'homme*. Paris, Édition du Centre National de la Recherche Scientifique, 1976, SCL, **28**, nr. 6, 1977, 646—648.

1371. DRAGOMIRESCU, GH. N., *Cu privire la terminologia stilisticii retorice în* **Dictionnaire de linguistique** [de J. Dubois ș.a., 1973], SCL, **28**, nr. 2, 1977, 199—201.

1372. DRAGOMIRESCU, ȘERBAN, Henri Dorion, Jean Poirier, *Lexique des terms utilés à l'étude des noms de lieux*, Cooll. Choronoma, nr. 6, Les Presses de l'Université, Québec, 1975, 162 p., SCGeogr, **23**, nr. 2, 1977, 316—317.

1373. DUMITRESCU, DOMNIȚA, Jesús Pena, *Usos anómalos de los sustantivos verbales en el español actual*, Universidad de Santiago de Compostela, 1976, 213 p. (= „**Verba**" — *Anuario gallego de filologia*, Anejo 6), SCL, **28**, nr. 1, 1977, 102—103.

1374. DUMITRESCU, DOMNIȚA, Juan Alcina Franch, José Manuel Blecua, *Gramática española*, Barcelona, Editorial Ariel, 1975, 1.245 p. (= **Letras e ideas**), SCL, **28**, nr. 2, 1977, 220—223.

1375. DUMITRESCU, DOMNIȚA, María del Carmen Bobes Naves, *Gramática de „Cántico" (Análisis semiológico)*, Barcelona, Editorial Planeta, 1975, 262 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 327—328.

1376. DUMITRESCU, DOMNIȚA, William Patterson — Hector Urrutibéheity, *The Lexical Structure of Spanish*, Mouton, Haga-Paris, 1975, 162 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 328—329.

1377. DUȚU, ALEXANDRU, *Limbă populară și literatură națională* [Werner Bahner, *Opere*, vol. I, 1977], RLit, **10**, nr. 19, 1977, 19.

1378. GHIȚESCU, M., Charaudeau, P. : *Le système des démonstratifs en espagnol*. În : Les langues modernes, Paris, 1971, nr. 2, p. 95—102, PredLS, **3**, 1973, 106—111.

1379. GHIȚESCU, M., Haggis, Bernard M. : *Verbes réfléchis ou verbes pronominaux?* În : Le français dans le Monde, Paris, 1971, nr. 79, p. 6—13, PredLS, **3**, 1973, 134—142.

1380. GRAUR, AL., [La rubrica : Limba noastră] *O lingvistică generală* [Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*], RLit, **10**, nr. 32, 1977, 8.
Vezi nr. 1355.

1381. ILIESCU, MARIA, G. B. Pellegrini, *Studi di dialettologia e filologia veneta*, Pisa, Pacini, 1977, 546 p. (= **Biblioteca degli studi mediolatini e volgari**. *Nuova Serie* I), SCL, **28**, nr. 5, 1977, 574—576.

1382. ILIESCU, MARIA, Hugo Plomteux, *I dialetti della Liguria orientale odierna. La Val Graveglia*, Vol. I : *A—O*, p. 1—720 ; Vol. II : *P—Z*, p. 721—1174, Bologna, Pàtron Editore, 1975, SCL, **28**, nr. 6, 1977, 648—650.

1383. KELEMEN, BÉLA, *Revista portuguesa de filologia*, Vol. XVI — Tomos I e II 1972—1974, 967 l., NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 122.

1384. MUDURE, MIHAELA, J. și J.-P. Caput, *Dictionnaire des verbes français*, Larousse, Paris, 1975, 589 p., LMȘ, 1977, 139—140.

1385. NICHITA, IOANA, *Parole e metodi. Bolletino dell'Atlante linguistico italiano* (1971—1973), nr. 2—5 şi *Bolletino dell'Atlante linguistico italiano* (1976), nr. 1, SCL, **28**, nr. 3, 1977, 345—348.

1386. PICCILLO, GIUSEPPE, Giovanni Tropea, *Italiano di Sicilia*, Palermo, Aracne, 1976, 176 p. SCL, **28**, nr. 3, 1977, 324—326.

1387. PIRU, AL., *Originile limbilor neolatine* [de Carlo Tagliavini], Luceafărul, **20**, nr. 45, 1977, 1, 7. Vezi nr. 1355.

1388. PÎRVAN, GABRIEL, [La rubrica : Cronica limbii] Carlo Tagliavini : *Originile limbilor neolatine*, Argeş, **12**, nr. 3, 1977, 12.
Vezi nr. 1355.

1389. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Boletim de filologia* XXIV (1975), nr. 1—4, Centro de Estudios Filológicos, Lisabona, 331 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 348—350.

1390. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Miscelânea luso-africana*. Colectânea de estudos coligidos por Marius F. Valkh *off* com a colaboração de Willy Bal, Jorge Morais Barbosa, Luis Ferraz, Sergio *Frusoni*, Deirdre Meintel, Margaret Nunes Nabarro, Peter E. Raper e Manuel Valenca, Lisabona, 1975, 319 p., SCL, **28**, nr. 5, 1977, 581—583.

1391. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Questionário linguístico*, Publicações do Atlas linguístico-etnográfico de Portugal e da Galiza, Lisabona, 1974, 3 vol., SCL, **28**, nr. 1, 1977, 103—104.

1392. PLOAE HANGANU, MARIANA, Sílvio Elia, *Preparação à lingüística românica*. Rio de Janeiro, Livraria Acadêmica, 1974, 298 p., SCL, **28**, nr. 1, 1977, 93—95.

1393. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Centro di Cultura — Regole Ampezzane. *Vocabolario Ampezzano. Anpezán-Talian, Italiano-Ampezzano*, vol. 1 : *A—B*; vol. 2; *C*; vol. 3 : *D—E—F*, Cortina d'Ampezzo, 1975, 74+63+88 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 326—327.

1394. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, A. Chenal — R. Vautherin, *Nouveau Dictionnaire de Patois Valdôtain*, Aoste, vol. IV *(Cr-Du)*, 1971, 554 p., vol. VII *(H—L)*, 1974, 524 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 314—315.

1395. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, **Documents Linguistiques de la France** (Série franco-provençale) publiés par l'Institut de Linguistique Romane de Lyon sous la direction de P. Gardette et de J. Monfrin. I. *Documents Linguistiques du Forez (1260—1498)* par Marguerite Gonon ; II. *Documents Linguistiques du Lyonnais (1225—1425)* par Paulette Durdilly, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1974—1975, 404+602 p., SCL, **28**, nr. 5, 1977, 579—580.

1396. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Gaston Tuaillon, *Comportements de recherche en dialectologie française*, Paris, Éditions du CNRS, 1976, 112 p., SCL, **28**, nr. 4, 1977, 463.

1397. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Glossaire des Patois de la Suisse Romande*, tome V, pages 225—448, fasc. 56, 58, 61, 63, tome VI, pages 113—336, fasc. 57, 59, 60, 62, 1972—1976, Librairie Droz, Genève, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 458—459.

1398. RUSU, VALERIU, *Cahiers d'études romanes* (1974), nr. 1, Université de Provence, SCL, **28**, nr. 1, 1977, 105.

1399. RUSU, VALERIU, Gaston Tuaillon, *Comportements de recherche en dialectologie française*, Éditions du CNRS, 1976, 103 p., RRL, **22**, nr. 4, 1977, 500—501.

1400. RUSU, VALERIU, Jean-Claude Bouvier, *Les parlers provençaux de la Drôme. Étude de géographie phonétique*, 1976, Librairie C. Klincksieck, Paris, 609 p., 75 cartes et 4 sonagrammes, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 109—111.

1401. SALA, MARIUS, Michael Studemund, *Bibliographie zum Judenspanischen*, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1975, 148 p. (= **Romanistik in Geschichte und Gegenwart** 2, Herausgeber : Herald Haarman — Hans-Josef Niederehe — Michael Studemund), SCL, **28**, nr. 5, 1977, 576—578.

1402. SĂDEANU, FLORENŢA, Dieter Messner, *Chronologische und etymologische Studien zu den iberoromanischen Sprachen und zum Französischen*, Tübingen, Tübinger Beiträge zur Linguistik, 1974, 115 p., RRL, **22**, nr. 1, 1977, 111—114.

1403. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, Al. Niculescu, E. Goga, A. Cristodorescu, C. Lupu, *Manual de lingvistică romanică. Latinitate vs. romanitate*, Bucureşti, ed. a II-a nemodificată, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1976, 300 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 329.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1198.

1404. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, Isaías Lerner, *Arcasismos léxicos del español de América*, Madrid, Ed. Insula, 1974, 274 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 310—311.

1405. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, Marius Sala, *Le judéo-espagnol*, La Haya — París, Mouton, 1976, 117 págs. (= **Trends in Linguistics**, *State-of-the-Arts Reports*, 7), RRL, **22**, nr. 4, 1977, 501—502.

1406. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, T. Navaro Tomás, *Capítulos de geografía lingüística de la Península Ibérica*, Bogotá, 1975, Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo, XXXV, 207 p., SCL, **28**, nr. 5, 1977, 580—581.

1407. TOHĂNEANU, G. I., *Un veritabil act de cultură : traducerea în limba română a lucrării „Originile limbilor neolatine" de Carlo Tagliavini*, Scînteia, **47**, nr. 10 937, 19 oct. 1977, 4.
Vezi nr. 1355.

1408. VASILIU, GABRIEL, *Despre originile limbilor neolatine* [Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*], Transilvania, **6**, nr. 8, 1977, 45.
Vezi nr. 1355.

1409. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Isolde Burr, *Lateinisch-romanische Konsonantenverbindungen mit Liquid. Untersuchungen zur Lautgeschichte und Etymologie*, Bonn, Romanisches Seminar der Universität, 1975, 282 p. (= **Romanistisches Versuche und Vorarbeiten** 51), SCL, **28**, nr. 1, 1977, 101—102.

1410. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Marius Sala, *Le judéo-espagnol*, Haga-Paris, Mouton, 1976, XII + 117 p. (= **Trends in Linguistics**, *State-of-the-Art-Reports* 7), SCL, **28**, nr. 4, 1977, 463—465.

1411. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Revue de linguistique romane* publiée par la Société de Linguistique Romane avec le concours du Centre National de la Recherche Scientifique, 38 (1974), nr. 149—152 (ian.—dec.), XXXII + 624 p., 39 (1975), nr. 153—154 (ian.—iun.) şi 155—156 (iul.—dec.) 507 p. şi 40 (1976), nr. 157—158 (ian.—iun.) şi 159—160 (iul.—dec.), 499 p., SCL, **28**, nr. 3, 1977, 341—344.

1412. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Sanda Reinheimer Rîpeanu, *Probleme ale fonologiei şi foneticii romanice comparate*, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1975, 138 p., SCL, **28**, nr. 1, 1977, 100—101.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1204.

1413. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Theodor Berchem, *Studien zum Funktionswandel bei Auxiliarien und Semi-auxiliarien in den romanischen Sprachen. Morphologisch-syntaktische Untersuchungen über* **geben, haben, sein**, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1973, 159 p. + 5 hărţi (= **Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie**, Band 139), SCL, **28**, nr. 2, 1977, 209—210.

★

Vezi şi nr. 144, 323, 579, 582, 583, 587, 1492, 1719, 1723, 1724, 1729, 1733, 1734, 1810.

X. *SLAVISTICĂ*

1414. ARVINTE, MARIETA, BRAŞOVEANU, AURICA, *Microsistemul metaforic al „părţilor corpului omenesc". (Preliminarii la studiul contrastiv ruso-român)*, PRLG, 1976, 133—142.

1415. BAZ-FOTIADE, LAURA, **Moromeţii** *de Marin Preda în limba bulgară*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 580—582.

1416. BĂDICĂ, GALINA, *K voprosu o vzajmodejstvii terminologičeskoj i neterminologičeskoj leksiki v sovremennom russkom jazyke*, PFR, 1976, 99—108.

1417. BRAŞOVEANU, AURICA, *Cu privire la intensitate în limbile rusă şi română (Note contrastive)*, PRLG, 1976, 153—163.

1418. BRAŞOVEANU, AURICA, *Substantivul ca mijloc de exprimare a calităţii*, PFR, 1976, 17—23.

1419. BREZULEANU, ARIADNA, *Marin Preda în rusește*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 574—577.

1420. BUIUM, SARA, *Nekotorye normy perevoda s russkogo jazyka na rumynskij (na materiale chudožestvennoj prozy)*, PFR, 1977, 104—114.

1421. CĂLIN, GHEORGHE, **Moromeţii** *lui Marin Preda în limba slovacă*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 582—583.

1422. CHIRILĂ, TEODOR, *Cauze ale apariţiei şi dezvoltării sinonimiei dialectale*, PRLG, 1976, 175—195.

1423. Chirilă, Feodor, *Sinonimia lexemelor exprimînd noţiunea de „mişcare în spaţiu" într-un grai rus din România*, PFR, 1976, 115—132.
1424. Chirilă, Feodor, *Sinonimia totală în graiul rus din Carcaliu (judeţul Tulcea)*, PFR, 1977, 149—165.
1425. Chivescu, Romeo, *Unele aspecte ale raportului determinat-determinant în construcţiile participiale din rusă şi română*, PFR, 1977, 95—100.
1426. Chivescu, Romeo, Wolf, Siegfried, Ivanov, Andrei, *Elemente de paradigmatică, recţiune şi sintagmatică verbală în rusă şi română (Cu privire specială la elaborarea dicţionarului rus-român de paradigmatică, recţiune şi sintagmatică verbală)*, PRLG, 1976, 121—132.
1427. Cîrstoiu, Ion, *Numele lui Lenin*, în „Trepte", Revista Liceului de cultură generală Bălceşti — judeţul Vîlcea, nr. 3, 1977, 10.
1428. Djamo-Diaconiţă, Lucia, *Contribuţii la cunoaşterea slavonei româneşti. Elemente româneşti în varianta slavonă a* **Învăţăturilor lui Neagoe Basarab** [résumé en français], SCL, **28**, nr. 3, 1977, 295—302.
1429. Dumitrescu, Maria, *Novoe v leksike sovremennogo russkogo jazyka (1974—1975 gg)*, PRLG, 1976, 51—63.
1430. Dumitrescu, Maria, *Novoe v leksike sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, PFR, 1976, 75—81.
1431. Dumitrescu, Maria, *Unele aspecte ale limbii creaţiei lui A. S. Puşkin* (pe baza **Dicţionarului limbii lui Puşkin**, vol. I, Moscova, 1956), PFR, 1977, 115—121.
1432. Filipovič, Rudolf, *The Yugoslav-Serbo-Croatian English Contrastive Project from the Zagreb Conference to the Present*, ICECP, **2**, 35—51.
1433. Fodor, Ecaterina, Arvinte, Maria, *Otmennye i otglagol'nye obrazovanija i ix stilističeskaja funkcija v sovremennoj sovetskoj poezii (Čast' pervaja)*, PFR, 1976, 49—64.
1434. Gheorghiu, Mircea, *Tendinţe în limba rusă actuală (morfologia)*, PFR, 1976, 37—48.
1435. Ionescu, Anca, Irina, *Considérations sur la traduction du* **Livre sur le système de la religion des musulmans** de *Cantemir par Sofronie Vračanski*, RESEE, **15**, nr. 1, 1977, 101—112.
1436. Ivanov, Andrei, *Aspectele paradigmatic şi sintagmatic ale genului substantivelor în graiurile lipoveneşti (Cu privire specială asupra genului neutru)*, PRLG, 1976, 197—209.
1437. Ivanov, Andrei, *Puncte de vedere asupra dispariţiei genului neutru în unele graiuri est-slave*, PFR, 1977, 131—149.
1438. Ivanov, Andrei, *Timpul viitor al verbelor în graiurile lipoveneşti*, PFR, 1976, 109—114.
1439. Jelev, Pano, [Sub titlul comun : Eminescu în lume] *Primele traduceri în limba bulgară*, ConvLit, nr. 1, 1977, 9, 14.
1440. Klisurać, Č. Č., [La rubrica : Naš jezik] *Kada* **l** *postaje* **o**?, BN, **34**, nr. 3435, 1977, 5; *Imenica sa tri pada*, nr. 3442, 5; *Nepostojano* **A**, nr. 3451, 5; *Neposlušne... reči*, nr. 3459, 5; *Dozivane*, nr. 3469, 5; *Lančane promene*, nr. 3477, 5.
1441. Laszlo Kuţiuk, Magdalena, *Marin Preda în ucraineană*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 578—580.
1442. Lazić, Margarita, *On the Usage of the Verbal Suffixes* **-ira, -isa, -ova** *of Serbocroatian*, CLTA, **14**, nr. 1, 1977, 39—**44**.
1443. Mârza, Eva, *Vechi tipărituri din Slovacia, Cehia şi Moravia în Biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia (sec. XVII—XVIII)* [abstract in English], Apulum, **14**, 1976, 185—208.
1444. Mihăilă, G., *Note etimologice. Rom. com.* **abia** > v. sl. абиѣ, CL, **22**, nr. 2, 1977, 199—202.
1445. Oiţă, Ion, *Učet specifiki russkogo i rumynskogo jazykov pri sostavlenii gramatik russkogo jazyka*, PFR, 1977, 41—62.
1446. Oiţă, Ion, *Vlijanie otricatel'nyx slov na upotreblenie vidov v sovremennom russkom jazyke*, PRLG, 1976, 105—112.
1447. Oiţă, Maria, *Suščestvitel'nye obščestvo roda v russkom jazyke*, PFR, 1976, 25—36.
1448. Olteanu, Teodor, *Elemente eteroglote într-un grai rus de tip divergent (I)*, PRLG, 1976, 165—174; *(II)*, PFR, 1977, 166—175.
1449. Pedestraşu, Anatol, *Determinarea/indeterminarea în cadrul construcţiilor nominale din limba rusă*, PRLG, 1976, 113—120.
1450. Pedestraşu, Anatol, *Determinanţii pronumelor nedefinite ruseşti*, PFR, 1976, 7—15.
1451. Pedestraşu, Anatolie, *Locuţiunile pronominale nedefinite în limba rusă contemporană*, PFR, 1977, 72—78.
1452. Rădan, Mihai, *Influenţa limbii române asupra graiurilor caraşovene din judeţul Caraş-Severin*, SLLFolc, **3**, 1976, 127—140.

1453. Reguş, Corneliu, *Particularităţi ale adverbelor demonstrative în graiurile ucrainene din jud. Suceava* [с резюме по русски], SCL, **28**, nr. 5, 1977, 495—498.
1454. Robciuc, I., *„U final" de origine românească în documentele slavone* [с резюме по русски], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 49—51.
1455. Şoptereanu, Liliana, *Problemy leksikologii i semasiologii v lingvističeskix atlasax slavjanskix i romanskix jazykov (na primere russkogo, rumynskogo i ispanskogo jazykov)*, PRLG, 1976, 85—96.
1456. Şoptereanu, Virgil, *Relaţia dintre conţinutul de idei şi expresia artistică în analiza literară, cu aplicare la poezie*, PFR, 1977, 200—208.
1457. Vaida, Veronica, *Cu privire la lexicul exprimînd noţiunea de „agricultură" în limba rusă*, PRLG, 1976, 65—83.
1458. Vinţeler, Onufrie, *Porjadok slov v kontekst v russkom jazyke*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 489—492.
1459. Vîrcioroveanu, Marin, *Marin Preda în traducere polonă*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 571—574.
1460. Wolf, Siegfried, *Cu privire la unele procedee de formare a cuvintelor în domeniul terminologiei lingvistice ruse*, PFR, 1976, 91—97.
1461. Wolf, Siegfried, *Modele de compunere a cuvintelor în domeniul terminologiei lingvistice ruse*, PFR, 1977, 101—103.
1462. * * * *Probleme de filologie rusă*, Bucureşti, [Tipografia Universităţii din Bucureşti], 1976, 271 [—273] p., [multigr.], (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi şi literaturi slave. Catedra de filologie rusă).
1463. * * * *Probleme de filologie rusă*, Bucureşti, [Tipografia Universităţii din Bucureşti], 1977, 388 p. [multigr.] (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave. Catedra de filologie rusă).

★

Vezi şi nr. 49, 77, 81, 85, 90, 116, 117, 130, 190, 191, 212, 213, 232, 239, 373, 451, 477, 555, 622, 637, 654, 669,678, 697, 886, 895, 912, 998, 1169, 1272, 1296, 1329, 1659, 1668, 1677, 1678, 1688, 1700, 1701, 1708, 1709, 1746, 1748, 1756, 1757, 1759, 1760, 1762, 1766, 1767, 1768, 1772, 1783, 1785, 1786, 1805, 1806.

Recenzii

1464. Babeu, Doina, *Slovo o slovennost* XXXVII(1976), nr. 1—4, Praga, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 466—467.
1465. Dragu, Gh., E. M. Murzaev, *Očerki toponimiki*, Ed. Mysl', Moskva, 1974, 381 p., bibl., index de denumiri geografice, SCGeogr., **23**, nr. 2, 1977, 315—316.
1466. Dumitrescu, Maria, *Voprosy jazykoznanija*, 1952—1977; Institut jazykoznanija AN SSSR, PFR, 1977, 301—304.
1467. Dumitru, Nastasia, Edith Tauberg, *Sistemul temporal în limbile rusă şi română*, Bucureşti, Tipografia Universităţii, 1975, 170 p., LMŞ, 1977, 142.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1284.
1468. Fodor, Ecaterina, T. P. Lomtev, *Obščee i russkoe jazykoznanie*, Moskva, 1976, 381 str,. PFR, 1977, 305—307.
1469. Gheorghiu, M., D. E. Rozental', M. A. Telenkova, *Slovar' trudnostej russkogo jazyka*, Izdatel'stvo „Russkij jazylk", Moscova, 1976, 680 p., PFR, 1977, 308+310.
1470. Ionescu, Anca-Irina, E. M. Despalatović, *Ljudevit Gaj and the Ilyrian Movement*, Columbia University Press, New York — London, 1975, 271 p., RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 578—580.
1471. Ionescu, I., Pandele Olteanu, *Sintaxa şi stilul paleoslavei şi slavonei*. Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, 392 p., GB, **34**, nr. 11—12, 1975, 1401—1403.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 1188.
1472. Mihail, Paul, F. V. Mareš, *Die Anfänge des slawiscjen Schrifftums und die byzantinisch-griechische Literatur*, în „Cyrillomethodianum", III, Thessaloniki, 1975, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 592.
1473. Mihail, Paul, Gerhard Birkfellner, *Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich* (Schriften der Balkankommission Linguistische Abteilung XXIII), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1975, 540 S. + 16 Abb., RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 574—576.
1474. Mihail, Zamfira, Robert Auty, *The importance of the aesthetic factor in East-European language revivals*, „Melbourne Slavonic Studies", Nos. 9—10, 1975, pp. 5—11, RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 399—400.

1475. MIHĂESCU, H., P. Hr. Ilievski, *Der Anteil des Griechischen und des Lateinischen an der Entwicklung der grammatischen Struktur der slawischen Balkansprachen.* „Zeitschrift für Slawistik", XXI, 1976, p. 129—135, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 588—589.

1476. OIȚĂ, MARIA, GHEORGHIU, M., Ferenzy Gyula, *Rendeszerező-gyarkorló orosz nyelvtan* (25 *blokkban*), a TIT Idegennyelv-oktatási Központjának Kiadványa, Budapesta, 1973, I (313 p.), II (299 p.), PFR, 1977, 313—317.

1477. PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, CORNELIA, Manio Stojanov, *Die ersten Übersetzungen aus dem Deutschen in Bulgarien*, dans „Zeitschrift für Slawistik", XIX, 1974, Heft 6, Berlin, p. 747—764, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 595.

1478. SIUPIUR, ELENA, *Rečnik na bălgarskata literatura* (Dictionnaire de la littérature bulgare), BAN, Institut de la littérature, I, Sofia, 1976, 408 p., RESEE, **15**, nr. 1, 1977, 191—192.

1479. STEINKE, KLAUS, E. N. Šipova, *Slovar' tjurkizmov v russkom jazyke*, Nauka, Alma Ata, 1976, 444 S., RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 811.

1480. SÝKORA, JÁN, Gerhard Birkfellner, *Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1975, 540 p. + 16 ilustr., RI, **30**, nr. 1, 1977, 176—177.

1481. VAIMBERG, S., D. Rozental', M. Telenkova, *Praktičeskaja stilistika russkogo jazyka*, Moscova, 1976, 344 p., PFR, 1977, 318—320.

1482. VAIMBERG, S., *Russian Linguistics.* International Journal for the Study of the Russian Language, Dordrecht — Holland/Boston — U.S.A., 1974 sq., RRL, **22**, nr. 4, 1977, 502—505.

1483. VAIMBERG, S., V. G. Gak, *Russkij jazyk v sopostavlenii s francuzskim*, Moscova, 1975, 280 p., PFR, 1977, 311—312.

★

Vezi și nr. 349, 1307, 1714, 1715, 1716, 1717, 1737, 1738, 1739, 1740, 1744, 1808, 1809.

XI. *TRACOLOGIE*

1484. CROSSLAND, R. A., *Limbile dacă și tracă în contextul dialectologiei indoeuropene generale*, MI, **11**, nr. 7, 1977, 23.

★

Vezi și nr. 102, 109, 122, 139, 142, 437, 543.

Recenzii

1485. CEAUȘESCU, GH., *Noi studii românești de tracologie* [*Thraco-Dacica*, 1976], RI, **30**, nr. 3, 1977, 523—528.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1531.

1486. FRANGA, LIVIU, „*Thraco-Dacica*", RLit, **10**, nr. 4, 1977, 7.
Vezi BRL, **19**, 1977, nr. 1531.

1487. L. A., *Thraco-Dacica*, A Hét, **8**, nr. 3, 1977, 10.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1531.

1488. MIHĂESCU, H., Ivan Duridanov, *Ezikăt na trakite* (La langue des Thraces). Nauka i Izkustvo Sofia, 1976, 166 pp., RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 388.

1489. VAIMBERG, S., Ivan Duridanov, *Ezikăt na trakite*, Sofia, Izdatelstvo „Nauka i izkustvo", Sofia, 1976, 165 p., SCL, **28**, nr. 4, 1977, 456—458.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1490. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Paralelisme româno-albaneze în domeniul construcțiilor prepoziționale cu sensuri temporale* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 1, 1977, 59—64.

★

Vezi și nr. 524, 543.

Recenzii

1491. MIHĂESCU, H., Eqrem Çabej, *Storia linguistica e struttura dialettale dell'albanese d'Italia. Problemi di morfosintassi dialettale.* Atti del XI Convegno per gli studi dialettali italiani (Cosenza-Reggio Calabria, 1—4 Aprile 1975), Pacini, Napoli, 1976, p. 5—30, RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 807.

1492. MIHĂESCU, H., Eqrem Çabej, *Iberoromanishtja dhe shqipja, izoglosat e tyre latine* (Ibéroroman et albanais, leurs isoglosses latines), „Studime Filologjike", XXX (XIII), 4, 1976, p. 69—72, RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 807.

1493. MIHĂESCU, H., Jorgji Gjinari, *La structure dialectale de l'albanais et son rapport avec l'histoire du peuple*, „Studia Albanica", XIII, 2 (1976), p. 151—171, RESEE, **15**, nr. 4, 1977, 806—807.

1494. MIHĂESCU, H., Palok Daka, *Bibliografi e studimeve dhe artikujve për shqipe (1945—1974)* — Bibliographie des études et articles sur la langue albanaise. Redaksia (Rédaction) : Pr. Mahir Domi (rédacteur en chef), Menella Totoni, Xhevat Loshi. Tirana, 1975, VIII, 361 pp. (Académie des Sciences de la R. P. d'Albanie. Institut de linguistique et de littérature), RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 389—390.

1495. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, Zegir Sadiku : *Sur l'opposition du passé indéfini aoriste en albanais*, Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, V (1975), p. 51—59, RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 590—592.

★

Vezi și nr. 328.

XIII. *LIMBA MAGHIARĂ*

1496. ANDRÁSI, KATALIN, *Kultúra és oktatás — társas nyelvjátsmában*, Korunk, **36**, nr. 10, 1977, 856—858.

1497. ANTAL, PÉTER, [La rubrica : Anyanyelvünk az iskolában] *Ars poeticák dicsérete*, TÚ, **20**, nr. 6, 1976, 4.

1498. BALÁSZ, LÁSZLÓ, [La rubrica : Anyanyelvünk az iskolában] *Figyelmeztető tanulságok*, TÚ, **21**, nr. 2, 1977, 2.

1499. BALÁSZ, LÁSZLÓ, [La rubrica : A román nyelv tanitása] *Interferencia-jelenségek a szókészlet tanulásaban*, TÚ, **21**, nr. 11, 1977, 2.

1500. BALLA, SÁRA, *Önálló tanulór munka román nyelvtan órán*, TÚ, **21**, nr. 2, 1977, 2.

1501. BARTHA, JANOS, [La rubrica : Nyelvművelés] *Ne érstük — alatta!*, Új Élet, nr. **1**, 1977, 20; *Áll — es helytáll*, nr. 2, 15; „*Ezen gyárban*", nr. 6, 11; *Egy megjegyzés margójára*, nr. 7, 23; „*Hogy úgy mondjam . . .*", nr. 8, 22; „*Komoly*" *akadály*, nr. 9, 20; „*Repartizálás*", nr. 10, 13; *Felszámoljuk*, nr. 11, 20; *Eredmény-e a következmény?*, nr. 12, 11; *Eszközölünk, eszközölünk*, nr. 13, 20; *Intéskedést hoz?*, nr. 14, 20; *Aki, ameli, ami*, nr. 15, 20; „*Pozitíve*" *tudom . . .*, nr. 16, 20; „*Élet*", nr. 17, 20; „*Mi úgy gondoljuk*", nr. 18, 20; *A beszélő mozdulatai*, nr. 19, 14; *Ami kerülendő*, nr. 20, 20; „*Jobban meg- alapozottabb*", nr. 21, 12; *Ugyanakkor*, nr. 22, 20; *Sor kerül rá*, nr. 23, 20.

1502. BEKE, GYÖRGY, *Nyelművelési mozzanatok*, A Hét, **8**, nr. 6, 1977, 4.

1503. CHIȚU, IOAN N., [La rubrica : A román nyelv tanitása] *A nyelvi interferenciak didaktikai felhasználása*, TÚ, **21**, nr. 12, 1977, 2.

1504. FÁBIÁN, ERNÓ, *Magyar Encyklopaedia — ismeret — „alkalmazás" vagy műveltségmodell?*, Korunk, **36**, nr. 10, 1977, 804—808.

1505. FINYÁK, TIBOR, [La rubrica : A román nyelv tanitása] *Gyakorlás és ismeretellenőrzés feladatlappal*, TÚ, **21**, nr. 1, 1977, 2.

1506. GÁLFFY, MÓZES, *A tárgy és a tárgyas szószerkezet a marosmagyrói nyelvjárásban* [Complementul direct și sintagma obiectivală în graiul maghiar din Aluniș — jud. Mureș; rezumat în română], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 58—67.

1507. GÁLFFY, MÓZES, *Unele procedee de acord in graiul maghiar din comuna Aluniș (jud. Mureș)*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 165—168.

1508. B. GERGELY, PIROSKA, *A kálotaszegi magyar ragadványnevek rendszere* [Sistemul supranumelor maghiare din zona Călatei; rezumat în română; abstract in English], Bukarest, Kriterion, 1977, 263 p.

1509. B. Gergely, Piroska, *Személynév-magyarázatok* [Etimologia numelor de familii Szallós, Kömös, Tőtszegi; rezumat în română], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 101—108.
1510. Györfi, Ibolya, [La rubrica : Anyanyelvünk az iskolában] *Irodalomolvasás és személyeség fejlesztés*, TÚ, **21**, nr. 5, 1977, 2.
1511. Janitsek, Jenő, *Felsőrákos helynevei*, NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 205—208.
1512. Kovacs, Erzsebet Ö., [La rubrica : Anyanyelvünk as iskolában] *Játékosság és élményszerűség*, TÚ, **21**, nr. 6, 1977, 2; *A szerkesztés elemeinek gyakorlása a fógalmazás tanításában*, nr. 7, 2.
1513. Kovács, István, [La rubrica : Anyanyelvünk az iskolában] *Irányított számonkérés feladatlappal*, TÚ, **21**, nr. 10, 1977, 2.
1514. Kovacs, Nemere, *Hiánycikk a bibliográfia*, Utunk, **32**, nr. 32, 1977, **1**, 6.
1515. Kovácsné, József Magda, *Máréfalva mai magyar keresztés becenevei*, NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 187—196.
1516. Láng, Gusztáv, *A medőség mítosza (Egy Ady-vers eszme- és formaszerkezete)* [Structura de conținut și de formă a unei poezii de Ady Endre], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 3—11.
1517. Lázár Szini, Karola, *Egykori életes valóság — korszerű lexikográfia*, Művelődés, **29**, nr. 12, 1976, 42—56.
1518. Márton, Gyula, Péntek, János, Vöő, István, *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai* [Împrumuturile românești ale dialectelor maghiare], Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1977, 469 [—471] p.
1519. Murádin, László, *Állathívogató és -üző szavak erdélyi nyelvföldrajza (I)*, NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 161—173.
1520. Murádin, László, *Csikszepviz mai magyar helynevei*, NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 112—114.
1521. Murádin, László, *Szavak Titka* [Sensul cuvintelor], Koloszvár-Napoca, Dacia Könyvkiadó, 1977, 163 [—164] p.
1522. Ráduly, Endre, *Felalatlapos munka nyelvtanórán*, TÚ, **21**, nr. 1, 1977, 2.
1523. Salamon, Ida, *A kisiratosi dohánytermesztés szakszókincse* [Terminologia cultivării tutunului în Dorobanți], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 114—117.
1524. Salamon, Ida, [La rubrica : A román nyelv tanitása] *A szókincs fejlesztésének gyakorlatából*, TÚ, **20**, nr. 8—9, 1976, 4; *Szó kincsfejlesztési kísérlet*, **21**, nr. 6, 1977, 2; *A gyakorlati nyelvhidás kidakitásának útján*, nr. 10, 2.
1525. Szabó, Zoltán, *Szecessziós sajátosságok Ady Stílusában* [Caracteristicile „stilului 1900" în opera lui Endre Ady; rezumat în română], NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 12—21.
1526. Szilágyi, Sándor N., *Módszertani észrevételek a kötőhangzóvitához*, NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 145—160.
1527. Szilágyi, Sándor N., *Pottömnyi kincs keresők*, A Hét, **7**, nr. 45, 1976, 5, 6.
1528. Szilágyi, Sándor N., *„Törvény kell a nyelvnek"*, A Hét, **8**, nr. 2, 1977, 4.
1529. Szőcs, István, *A „Könív" titkai*, Utunk, **32**, nr. 13, 1977, 6.
1530. Teodorescu, Sorin, *Czelekedtető nyelvtanitas, gyakorlati nyelvtudás*, TÚ, **21**, nr. 8—9, 1977, 5.
1531. Tulogdi, János, Madarász, Antal, Balás, Árpád, *Földrajzi kislexikon* [Mic dicționar geografic], Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976, 455 p.
Vezi și nr. 1542.
1532. Vass, István, *A gyakorlati nyelvtudás — a hazafias nevelés elmélyítésének eszköze*, TÚ, **20**, nr. 10, 1976, 3.
1533. Veres, József, *Jókai természettudománya és a műszaki nyelv*, Művelődés, **30**, nr. 3, 1977, 44—45.
1534. Vöő, István, *Bánsagi tajszavak*, NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 208—214.
1535. * * * *Fizikai kislexicon*, Bukarest, Kriterion Könykiadó, 1976, 530 [—531] p.
Vezi nr. 1544.
1536. * * * *Irodalmi lexikon* [antológia, bírálat, dráma, humor, iró, klasszikus, korlát, olvasó, zseni], Új Élet, nr. 24, 1977, 21.

★

Vezi și nr. 1 272, 1 275.

Recenzii

1537. D. E., *Pedagógiai lexikon I—II* [de Roger Gal, Budapesta, 1977], Korunk, **36**, nr. 12, 1977, 1061—1062.
1538. Gálffy, Mózes, Balogh Lajos — Király Lajos, *Az állathangutánzó igék, hívohatók és terelők somogyi nyelvatlasza*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1976, 226 l., NyIK, **21**, nr. 1, 124—126.

1539. Cs. Gyímesi, Eva, *A stílusról kettős tükörben* [Szabó Zoltán, *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai*, 1977 şi *Tanulmányok a magyar impreszionista stílusrol*, 1976], Utunk, **32**, nr. 34, 1977, 2.
Vezi şi nr. 273 şi BRL, **19**, 1976, nr. 1578.
1540. K. L., *Világirodalmi kisenciklopédia I—II*, Korunk, **36**, nr. 3, 1977, 235.
1541. Mareş, Lucreţia, Bakos Ferenc, *Idegen szavak és kifejezések szótára*, Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1973, 937 p., SCL, **28**, nr. 2, 1977, 224—225.
1542. H. Szabó, Gyula, Dr. Tulodgi János, Madarász Antal, Balás Árpád, *Földrajzi kislexikon*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976, 455 l. (Kriterion Kézikönyvek), Művelődés, **29**, nr. 12, 1976, 47—48.
Vezi nr. 1531.
1543. Szabó, Zoltán, *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tar* (Transylvanian Hungarian Historical Thesaurus), Szabó T. Attila, 1st vol., *A—C*, Kriterion, Bucharest, 1975, 1 225 p., RRL, **22**, nr. 4, 1977, 505—506.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1329.
1544. Vincze, János, *Fizikai kislexikon* [1976], A Hét, **7**, nr. 51, 1976, 10.
Vezi nr. 1535.
1545. * * * *Anyanyelv és társadalom* (*Magyar Nyelv*, 1976, 4), Korunk, **36**, nr. 6, 1977, 512.
1546. * * * *Az idegen szavakról* (*Magyar Nyelvőr*, 1977, 2), Korunk, **36**, nr. 9, 1977, 798—799.

★

Vezi şi nr. 345.

XIV. *LIMBA VIETNAMEZĂ*

Vezi nr. 919.

XV. *LIMBI BANTU*

Vezi nr. 1594.

XVI. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

Vezi nr. 1284.

XVII. *LIMBI EGIPTENE*

Recenzii

1547. Necula, N. D., *Papiri copti di contenuto teologico*. Edizione e traduzione in italiano di Tito Orlandi (= **Mitteilung aus des Papyrussammlung der Österreichischen** Nationalbibliothek, [Papyrus Erzherzog Reiner], Neue Serie, IX Folge), Verlag, Bruder Hollinck, Wien, 1974, 220 p., ST, **27**, nr. 7—8, 1975, 642—643.

XVIII. *LIMBI INDIENE*

Vezi nr. 280, 441, 1 358.

XIX. *LIMBI INDIENE DIN AMERICA*

1548. Maissen, Augustin, *„Miorița" in limba indienilor Cheerokee*, RLit, **10**, nr. 3, 1977, **19**.

XX. *LIMBI INDO-EUROPENE*

1549. IVĂNESCU, G., *Erori în analiza secvențelor fonetice ale indo-europenei primitive* [résumé en français], SCL, **28**, nr. 2, 1977, 125—141.

XXI. *LIMBI IRANIENE*

1550. * * * *Descifrarea unor texte vechi* [de limbă parță], VN, **33**, nr. 6, 1977, coperta 2.

XXII. *LIMBI OGUZO-SELDJUCE*

Vezi nr. 112, 890, 902.

Recenzii

1551. MIHĂESCU, H., Charalambos Symeonidis, *Der Vokalismus der griechischen Lehnwörter im Türkischen*. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1976, 143 p., RESEE, **15**, nr. 2, 1977, 389.

1552. PENIȘOARĂ, ION, N. A. Baskakov, *Istoriko-tipologičeskaja charakteristika struktury tjurkskich jazykov* (Moskva, 1975, 283 p.), Forum, **19**, nr. 4, 1977, 89.

XXIII. *LIMBI SEMITICE*

1553. DALNOKY, RĂGINE, *Descoperiri arheologice în Siria. O bibliotecă de acum 4500 ani*, MI, **11**, nr. 8, 1977, 42—43.

1554. IVANIUC, FLORENȚA, *Tipar de carte bisericească pentru arabi în vremea domnului Constantin Brâncoveanu* [résumé en français], BO, **94**, nr. 7—8, 1976, 792—797.

1555. * * * *Tăblițele de la Ebla*, Lumea, **15**, nr. 5, 1977, 30.

★

Vezi și nr. 920, 1 750.

Recenzii

1556. CORNIȚESCU, EMIL, Șlomo Laiș și Moșe Maur, *Lexicon*. Partea I: Noțiuni, obiceiuri și sărbători evreiești. Partea a II-a; Expuneri, inițiere, noțiuni sioniste și acțiuni naționale, ed. a II-a, completată, 1974, 468 coloane + XIII p., ST, **29**, nr. 1—2, 1977, 180—182.

★

Vezi și nr. 1 315, 1 317.

XXIV. *LIMBI UGRO-FINICE*

1557. SAJAVAARA, KARI, *The Finnish-English Contrastive Project: Objectives and Present State*, ICECP, **2**, 59—66.

XXV. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂȚI

1558. Iarovici, Edith, *Some Pedagogical Implications of Lexical Contrastive Analysis*, ICECP, **2**, 287—292.

1559. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Determinări și implicații sociolingvistice în predarea limbii materne în școală*, LL, 2, 1976, 410—413.

Recenzii

1560. Duțu, P., Letiția Pintea, *Învățământului formativ prin procedee logico-matematice, cu referiri speciale la gramatică*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 138 p., LL, 1, 1977, 340—344.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1 601.

1561. M. Gh., Dubois Jean : *Grammaire scientifique et grammaire pédagogique*, În : Langue française, 1972, nr. 14, p. 6—32, PredLLR, **3**, 1974, 118—136.

1562. Oros, Valeriu, *Învățământ formativ prin procedee logico-matematice* [*cu referiri speciale la gramatică* de Letiția Pintea], RPed, **26**, nr. 2, 1977, 16.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1 601.

2. LIMBA ROMÂNĂ

1563. Alecu, Viorel, Jemăneanu, Nina, Lăzărescu, Gheorghe, *Obiective instructiv-educative ale studierii limbii și literaturii române în liceu*, RPed, **26**, nr. 9, 1977, 18—20.

1564. Alexe, Maria, *Aspecte metodice ale predării culturii și civilizației românești studenților străini* [abstract in English], LA, 111—114.

1565. Andronache, Dumitru, *Locul orelor de compoziție în învățământul liceal*, LL, 2, 1976, 320—323.

1566. Ardelean, Liliana, Costea, Letiția, *Sugestii pentru întocmirea exercițiilor funcționale (în predarea limbii române la studenții străini)*, AMPLR, 13—23.

1567. Avram, Mioara, *Modul de studiere a vocabularului în școală*, LL, 2, 1976, 348—354.

1568. Avram, Mioara, *Școala și cerințele actuale ale predării ortografiei și ortoepiei*, LL Prelegeri, **1**, 1977, 151—168.

1569. Baubec, Eugenia, *Mijloace de îmbogățire a vocabularului la clasele V—VIII*, LL, 2, 1976, 373—374.

1570. Beldescu, G., *Analiza mesajelor și educația ortografică* [abstract în English], LA, 115—119.

1571. Beldescu, G., *Ortografia, punctuația și cunoștințele lingvistice în practica predării*, LL, 2, 1976, 367—373.

1572. Beldescu, G., *Pregătirea lingvistică a candidatului la definitivat*, LL, 1, 1977, 80—84.

1573. Bînă, Elena, *Învățarea ortografiei la clasa a II-a*, TribȘc, **7**, nr. 175, 1977, 4—5.

1574. Bobic, Floare, *Eficiența compunerilor în însușirea limbii de către studenții străini*, AMPLR, 24—35.

1575. Boldureanu, Viorel, *Pentru o gramatică practică a limbii române (în cursul intensiv la studenții străini)*, AMPLR, 36—53.

1576. Borcilă, Mircea, *Premisele unui curs de poetică și implicațiile lui practice*, LL, 1, 1977, 121—126.

1577. Budai, Lucia, *Cîteva considerații asupra compunerilor în liceu*, LL, 2, 1976, 335—336.

1578. Bulearcă, Alexandrina, *Cauze care determină însușirea defectuoasă a citit-scrisului la clasa I*, RPed, **26**, nr. 11, 1977, 47—49.

1579. Cazacu, B., *Interpretarea lingvistică a textului literar*, LL, 1, 1977, 30—35.

1580. Cazacu, B., *I. Limba și literatura română în învățământul superior (Cuvînt de deschidere)* [la dezbaterea : Perspectivele învățămîntului filologic... Cluj-Napoca, 20—21 nov. 1976], LL, 1, 1977, 19—20 ; *II. (Concluzii)*, 144—145.

1581. Cazacu, B., *I. Limba și literatura română în școală (Cuvînt de deschidere)* [la dezbaterea : Probleme ale perfecționării învățămîntului limbii și literaturii române în școală, București, 3—4 apr. 1976], LL, 2, 1976, 277—278 ; *II. (Concluzii)*, 384—385.

1582. CAZACU, BORIS, [La rubrica: Cum vorbim, cum scriem românește?] *Studiul limbii și literaturii române în procesul de formare civică și profesională a tinerilor*, Scînteia, **46**, nr. 10 700, 14 ian. 1977, 4.
1583. COSTE, ILEANA, FRĂȚILĂ, FLORENTINA, *Fișa gramaticală în predarea limbii române ca limbă străină*, LL, 1, 1977, 127—132.
1584. COSTE, ILEANA, FRĂȚILĂ, FLORENTINA, POPA, IOAN I., *Teoria și practica testelor la limba română anul pregătitor — studenți străini*, AMPLR, 54—68.
1585. COTEANU, I., *Integrare și orientare în învățămîntul superior*, LL, 1, 1977, 24—29.
1586. COTEANU, ION, *Reflecții privind dezvoltarea vocabularului elevilor*, LL, 2, 1976, 281—284.
1587. DIACONESCU, ION, *Analiză și construcție — un exercițiu de sintaxă*, LL, 2, 1976, 355—358.
1588. DIACONU, MIHAI, *Funcționalitatea pedagogică a emisiunilor de televiziune școlară în cadrul lecțiilor de limba română*, Radioteleșcoală, martie 1977, 40—41.
1589. DOBREANU, EMILIA, *Valențele formative ale exercițiului structural în predarea gramaticii*, LL, 2, 1976, 375.
1590. DRAGOȘ, ELENA, *Gramatica textului narativ — componentă a cercetării diacronice a stilului literar-artistic*, LL, 1, 1977, 61—63.
1591. DUȚU, OLGA, *Importanța momentului lexical în precizarea și îmbogățirea lexicului elevilor*, LL, 2, 1976, 300.
1592. DUȚU, OLGA, *Însușirea normelor comunicării corecte prin munca în grup la literatura română* [abstract in English], LA, 121—125.
1593. FURCILĂ, EUGENIA, *Aspecte ale modernizării predării limbii române în școala generală* LL, 2, 1976, 375—377.
1594. GEORGESCU, IULIA, ȘOȘA, ELISABETA, BUZ, MARIA, *Predarea contrastivă a limbii române la vorbitorii de swahili (substantivul și adjectivul)*, AMPLR, 69—83.
1595. GHEORGHIU, DOMNICA, *Analogia — auxiliar în dezvoltarea vocabularului*, LL, 2, 1976, 377—378.
1596. GHEORGHIU, VLADIMIR, *Perfecționarea exprimării orale și scrise (mai ales scrise!) a elevilor*, ÎnvLicTehn, **26**, nr. 8, 1977, 3—4.
1597. GRAUR, AL., *Latina în formația profesorului de limba română*, LL, 1, 1977, 107—108.
1598. GUIU, MARIANA, *Cîteva probleme legate de predarea complementului direct la studenții străini* [с резюме по русски; abstract in English], AUBLbR, **19**, nr. 2, 1970, 119—132.
1599. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Morfologia limbii române ca obiect de sudiu în învățămîntul preuniversitar (Perfecționarea predării limbii române)*, LL, 2, 1976, 344—347.
1600. HANCU, ALEXANDRU, *Reluarea unor probleme de limbă în prima treaptă de liceu*, ÎnvLicTehn, **26**, nr. 5, 1977, 16—17.
1601. HODIȘ, VIOREL, *Româna ca limbă străină; o metodă de predare a cazului*, AMPLR, 84—93.
1602 IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Rolul gramaticii istorice în învățămîntul superior*, LL, 1, 1977, 63—64.
1603. IVĂNESCU, G., *Istoria limbii române în universitățile din România*, LL, 1, 1977, 42—44.
1604. IZSÁK, ÁGNES, ISTVÁN, ANA-MARIA, *Formarea deprinderilor de punctuație*, LL, 2, 1976, 379.
1605. JĂMNEALĂ, AUREL, *Aspecte ale învățării relației predicative*, LL, 2, 1976, 380.
1606. LEFTER, MARILENA, *Formarea unor deprinderi fundamentale de limbă română la studenții străini în prima etapă a cursului intensiv*, LL, 1, 1977, 139—142.
1607. LEFTER, MARILENA, *Ion Slavici și problemele actuale ale metodologiei limbii și literaturii române* [abstract in English], ScȘt Bacău, 1974, 199—206.
1608. LUPAȘ, ANA, *Utilizarea modelelor figurative în însușirea gramaticii la clasele mici*, RPed, **26**, nr. 8, 1977, 51—54.
1609. MARCEA, POMPILIU, *„Citirea" — cartea de căpătîi*, Flacăra, **26**, nr. 43, 1977, 9.
1610. MARCEA, POMPILIU, *Româna în licee, prin prisma admiterii*, Flacăra, **26**, nr. 30, 1977, 9.
1611. MATEESCU, ELENA, *Limbă și personalitate*, Argeș, **12**, nr. 3, 1977, 2.
1612. MĂRGINEAN, NICOLAE, *Din activitatea inspectorului școlar*, LL, 2, 1977, 511—518.
1613. MĂRGINEANU, VALERIA, *Unele aspecte metodice ale predării pronumelui și adjectivului interogativ „care"*, AMPLR, 104—111.
1614. MIȘAN, ANDREI, *Limba și literatura română în programul facultăților și al secțiilor de limbi străine*, LL, 1, 1977, 135—136.
1615. MITRĂNESCU, GABRIELA, *Probleme ale predării integrate a limbii române (compunere și gramatică)*, RPed, **26**, nr. 7, 1977, 38—40.
1616. MUNTEANU, GEORGETA, *Exerciții structurale — un nou mijloc de formare a automatismelor ortografice*, PredLLR, **2**, 1973, 7—25.

1617. MUNTEANU, GEORGETA, *Jocul didactic, mijloc de consolidare și apreciere a deprinderilor ortografice*, RPed, **26**, nr. 1, 1977, 29—34.
1618. MUSTER, DUMITRU, PUȘCAȘU, SOFIA, *Examinarea în ciclul primar cu teste docimologice*, RPed, **26**, nr. 7, 1977, 44—47.
1619. NEIESCU, PETRU, *Despre necesitatea cercetărilor dialectale*, LL, 1, 1977, 136—138.
1620. NEȘTIAN, VALERIU C., *Contribuția lecțiilor de limbă și literatură la cultivarea exprimării elevilor*, ÎnvLicTehn, **26**, nr. 3, 1977, 16—17.
1621. NEȘTIAN, VALERIU C., *Rolul limbii și literaturii române în cultivarea limbajului profesional al elevilor*, ÎnvLicTehn, **26**, nr. 8, 1977, 17—18.
1622. NICA, MELENTE, *Utilizarea fișelor secvențiale în predarea propozițiilor subordonate*, LL, 2, 1976, 382—383.
1623. NICULESCU, LAURENȚIU, *Competența lingvistică și înțelegerea textului poetic*, LL, 1, 1977, 138.
1624. OLTEAN, FELICIA, *Discutarea compunerilor, factor important în formarea și evaluarea deprinderilor de exprimare orală și scrisă la elevii ciclului gimnazial*, LL, 2, 1976, 380—381.
1625. OTOBÎCU, CONSTANTIN, *Însușirea normelor limbii literare de către elevi*, LL, 2, 1976, 289—292.
1626. OTOBÎCU, CONSTANTIN, *Studierea aspectelor stilistice ale limbii române*, LL, 1, 1977, 115—120.
1627. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Îndrumări practice pentru analiza sintactică*, LLR, **3**, nr. 4, 1977, 14—17.
1628. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Probleme ale predării sintaxei în școală*, LL, 2, 1976, 362—366.
1629. PAȘCA, MARIA-DORINA, *Scris-citit: corelarea imagine — cuvînt*, TribȘc, **7**, nr. 175, 1977, 5.
1630. POP, MARIA, *Scrierea corectă la clasa I*, TribȘc, **7**, nr. 175, 1977, 4.
1631. PREDA, NINA, *Clasic și modern în metodologia predării pronumelui personal la clasa a V-a*, LL, 2, 1977, 505—510.
1632. PURA, GRIGORE, *Modele lingvistice în lecțiile de sintaxă a propoziției*, LL, 2, 1977, 494—504.
1633. RAȘCĂ, LUCIAN, *Mijloace practice, autentice, de comunicare*, TribȘc, **7**, nr. 179, 1977, 6.
1634. RĂPIȚEANU, MARIA ARGENTINA, *Aspecte ale cultivării limbii în primii ani de școală*, LL, 2, 1976, 307—308.
1635. ROTARU, N., *Cuvinte necunoscute*, LL, 2, 1976, 339.
1636. RUXĂNDOIU, PAVEL, *Raportul dintre folclor și istoria limbii și literaturii române în procesul de predare*, LL, 1, 1977, 49—52.
1637. SĂTEANU, CORNEL, *Locul semanticii în predarea limbii române*, LL, 1, 1977, 108—114.
1638. SIMA, ALEXANDRU, *Rolul culorilor în dezvoltarea limbajului la preșcolarii din grupa mare* [abstract in English], LA, 145—149.
1639. SIMION, MAGDALENA, *Exercițiile structurale — procedeu de bază în formarea deprinderilor de limba română la studenții străini*, AMPLR, 112—120.
1640. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Gramatica comunicării în programele școlare și în practica predării limbii române*, LL, 2, 1976, 484—492.
1641. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *„Pe-un picior de plai..." (Necesitatea insistării, în școală, asupra treptei de decodare elementară lingvistică în analiza textului literar)*, RPed, **26**, nr. 11, 1977, 33—39.
1642. SOARE, GHEORGHE, *Cultivarea limbii — obiectiv interdisciplinar*, Argeș, **12**, nr. 1, 1977, 13.
1643. SOROCEANU, ȘTEFAN, *Considerații privind Olimpiada de limba română (etapa pe localitate)*, RPed, **26**, nr. 5, 1977, 60—61.
1644. SPINEANU, IULIANA, *Contribuții metodice la predarea limbii române la clasa a VIII-a, pornind de la sintaxă*, LL, 2, 1976, 340—341.
1645. ȘERBAN, V., *Probleme „actuale" ale predării limbii române contemporane*, LL, 1, 1977, 53—56.
1646. TABARCEA, CEZAR, *Obiectivele analizei textului poetic*, LL, 1, 1977, 68—69.
1647. TEODORESCU, VASILE, *Compunerile-corespondență și compunerile cu destinație oficială în gimnaziu și în liceu*, LL, 2, 1976, 328—332.
1648. TOȘA, AL., *Perfecționarea predării morfologiei în gimnaziu*, LL, 2, 1976, 359—361.
1649. UNGUREANU, GH., *Activități diferențiate cu elevii din treapta I de liceu pentru îmbunătățirea ortografiei și exprimării în scris*, RPed, **26**, nr. 7, 1977, 12—15.
1650. VERDEȚU, N., *Observații cu privire la predarea gramaticii*, RPed, **26**, nr. 4, 1977, 53—55.
1651. VLAD, CARMEN, *Importanța disciplinelor lingvistico-teoretice în predarea limbii și literaturii române*, LL, 1, 1977, 36—41.
1652. ZDRENGHEA, MIRCEA, *Cursul și seminarul de limbă română contemporană*, LL, 1, 1977, 142—143.

1653. * * * *Aspecte metodologice ale predării limbii române la anul pregătitor.* Lucrări prezentate la sesiunea de comunicări din mai 1976. Coordonator: Prof. dr. Vasile Şerban, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1977, 121 p. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie. Colectivul pentru şcolarizarea studenţilor străini).

★

Vezi şi nr. 78, 148, 167, 170, 575, 1099, 1116, 1129.

3. LIMBI STRĂINE

1654. Andrei, Nicolae, *În sprijinul predării limbii latine în şcoala generală*, TribŞc, **7**, nr. 175, 1977, 5.
1655. Barbu, Elisabeta, *Problematica atributului dezvoltat din limba germană prin prisma predării* [abstract in English], LA, 61—66.
1656. Bettisch, Ioan, *Însuşirea limbilor străine — componentă a formării personalităţii*, SLLFolc, **3**, 1976, 185—190.
1657. Binder, Ursula, *Die Anwendung des dreiwertigen Satzbauplans N-AKK-ADV im fremdsprachlichen Deutschunterricht* [rezumat în română], LucrŞt Oradea, 1975—1976, 127—132.
1658. Braşoveanu, Aurica, *Sugestii de metodă în predarea textului*, LMŞ, 1977, 38—42.
1659. Braşoveanu, Aurica, *Valorificarea lingvistică a textului literar — unul din obiectivele seminarului de interpretări de texte*, PFR, 1977, 122—131.
1660. Brăescu, Maria, *Dezvoltarea exprimării spontane la lecţia de limba franceză* [abstrat in English], LA, 43—47.
1661. Burdea, Silvia, Dobrescu, Liliana, Ionescu, Doina, Niculescu, Raisa, *Tipuri de exerciţii folosite în laboratorul lingvistic*, LMŞ, 1977, 51—57.
1662. Carlton, Charles M., *On Error Analysis (with reference to errors in English committed by native-speakers of Romanian)*, RECAPDC, 37—48.
1663. Carpov, Maria, *Analiza semiotică a textului*, LMŞ, 1977, 85—94.
1664. Ceauşescu, Gh., *Studiul limbii latine în şcoală*, LLR, **3**, nr. 1, 1977, 8—10.
1665. Chiţoran, D., *Asocierea verbală în învăţarea unei limbi străine* [abstract in English], LA, 127—132.
1666. Chiţoran, Dumitru, *Sugestii privind organizarea învăţământului limbilor străine în sistemul „Universităţii deschise"*, Radioteleşcoală, martie 1977, 7—8.
1667. Chiţoran, Dumitru, *The Contrastive Hypothesis in Second Language Acquisition*, RECAPDC, 49—63.
1668. Chivescu, Romeo, Wolf, Siegfried, *Conştientizare şi eficienţă în procesul achiziţiei limbii străine* [abstract in English], LA, 151—154.
1669. Cilianu, Corina, *Transformarea încoativă şi unele consideraţii în predarea limbii franceze* [abstract in English], LA, 49—53.
1670. Ciocîrlie, Constanţa, *Tradiţional şi modern în metodica seminarului de redactare la limba franceză*, Timişoara, [Tipografia Universităţii din Timişoara], 1976, 10 p. multigr.].
1671. Cosma, Maria, Ghiţă, Elena, *De la franceza literară la franceza vorbită*, Timişoara, [Tipografia Universităţii din Timişoara], 1976, 10 p. [multigr.].
1672. Cristea, Teodora, *Gramatica textului şi didactica limbilor străine*, LMŞ, 1977, 15—22.
1673. Cristea, Teodora, *Incidenţe pedagogice ale teoriei cazurilor* [abstract in English], LA, 39—42.
1674. Doca, Gheorghe, *Experimentul de regularizare — confirmare a unei ipoteze psiholingvistice (Consecinţe privind metodologia predării limbilor străine)* [abstract in English], LA, 133—137.
1675. Farcaş, Ludmila, Tudor, Ortansa, *Textul în însuşirea elementelor de limbaj ştiinţific şi tehnic*, LMŞ, 1977, 71—78.
1676. Fischer, I., *Cultura clasică în învăţământ*, StCl, **17**, 1975 (1977), 222—226.
1677. Fischer, I., *Propuneri pentru reorganizarea licenţei în filologia clasică*, StCl, **17**, 1975 (1977), 271—274.
1678. Fodor, Ecaterina, *Aspecte psiholingvistice în stilistica decodării limbii ruse (Consecinţe aplicative în analiza textului literar)* [abstract in English], LA, 31—34.
1679. Gabrielescu, Daniela, *Pentru o lectură imanentă a textului*, LMŞ, 1977, 107—110.

1680. GĂLĂȚANU, OLGA, *Interpretanții semantici și îmbogățirea vocabularului* [abstract in English], LA, 55—59.
1681. GULEA, MIHAELA, *Dezvoltarea competenței de comunicare și unele utilizări ale condiționalului în limba franceză de către studenții economiști* [abstract in English], LA, 79—83.
1682. GYÖRPALL, IOSIF, *Cîteva aspecte ale dezvoltării exprimării orale (scrise) a elevilor în școala primară și în clasele V—VI ale școlilor cu limba de predare a naționalităților conlocuitoare*, LL, 2, 1976, 378.
1683. ILIESCU, ADA, *Conversația ca exercițiu gramatical (cu aplicație la formele atone ale pronumelor)*, AMPLR, 94—103.
1684. ISAC, IOANA-MARIA, *Observații asupra însușirii în paralel (în limba română și în limba străină) a vocabularului de specialitate)* [abstract in English], LA, 75—78.
1685. KLASTER-UNGUREANU, GRETE, *Textul — primul exercițiu aplicativ*, LMȘ, 1977, 43—50.
1686. LEVIȚCHI, LEON, *Învățarea lexicului nou — sugestii*, LMȘ, 1977, 34—37.
1687. LUPAȘ, TEODORA, *Exploatarea textului prin folosirea mijloacelor audio-vizuale*, LMȘ, 1977, 58—63.
1688. MAKARENCO, TATIANA, DRONDOE, VERA, *Din experiența predării intonației în laboratorul fonetic (Cu referire la limbile engleză și rusă* [с резюме по русски], StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 65—69.
1689. MARINESCU, RAREȘ, *Proiectarea și testarea metodei de predare a unei a doua limbi (L_2)* [abstract in English], LA, 95—99.
1690. MĂGUREANU, ANCA, *Pragmatica textului literar*, LMȘ, 1977, 102—106.
1691. MIȘAN, ANDREI, *Studiul confruntativ al limbilor (I)* [с резюме по русски], StUBB, **22**, fasc. 1, 1977, 34—45.
1692. MUNTEANU, GEORGETA, *Aspecte metodologice noi în lecțiile de limba latină*, RPed, **26**, nr. 12, 1977, 44—48.
1693. NICOLAE, GERTRUD, NICOLAE, OCTAVIAN, *Predarea limbii germane în învățămîntul tehnic mai aproape de exigențele practicii*, Forum, **19**, nr. 10, 1977, 38—39.
1694. OPRICĂ, OCTAVIAN, *Dezvoltarea concepțiilor și învățarea limbilor străine* [abstract in English], LA, 139—143.
1695. OPRICĂ, OCTAVIAN, *Filmul de limbi străine la Televiziune*, Radioteleșcoala, decembrie 1977, 91—92.
1696. OPRICĂ, OCTAVIAN, *Utilizarea filmului didactic în lecția de limbi străine*, RPed, **26**, nr. 9, 1977, 40—42.
1697. PERIAN, IUDITA, *Exercițiile în formarea deprinderilor de exprimare orală*, SLLFolc, **3**, 1976, 199—202.
1698. RAȘCĂ, LUCIAN, *Accent pe însușirea practică a limbilor moderne*, TribȘc, **7**, nr. 182—183, 1977, 6.
1699. RIVERS, WILGA M., *Formarea deprinderilor de limbă străină*. Traducere de Eugen P. Noveanu, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 370 p.
Vezi și nr. 1718.
1700. RUTHNER, IVAN, *Complexul audiovizual în procesul de însușire a limbii ruse*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1976, 28 p. [multigr.] (Ministerul Educației și Învățămîntului, Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Filiala Timișoara. *Expuneri. Prelegeri. Consultații*).
1701. SAFTA, ANETA, *Sopostavitel'noe izučenie glagolov jazykov dviženija russkogo jazyka v rumunskom škole*, PFR, **1977**, 63—71.
1702. SARAȘ, MARCEL, *Folosirea textului în predarea cunoștințelor de gramatica limbii franceze în liceu*, LMȘ, 1977, 23—28.
1703. STANCU, M., *Predarea limbii latine*, Argeș, **12**, nr. 1, 1977, 13.
1704. STERIU, MARIA, *Unele probleme ale sintaxei complementelor direct și indirect exprimate prin determinanți pronominali în franceză și română* [abstract in English], LA, 105—109.
1705. SURDULESCU, RADU, *Textul literar în predarea limbii și literaturii engleze*, LMȘ, 1977, 79—84.
1706. SZABÓ, ZOLTÁN, *Analiza stilistică în lumina lingvisticii textului*, LMȘ, 1977, 95—101.
1707. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, V., *Fonologie și fonetică în cadrul analizei contrastive a două limbi (cu referiri la limbile română și engleză)* [abstract in English], LA, 101—104
1708. VASCENCO, OLIMPIA, *Forma semnului lingvistic și învățarea (Cu aplicații la predarea limbii ruse, ca limbă străină la liceu)*, PFR, 1976, 133—142.
1709. VASCENCO, OLIMPIA, *„Strategii" ale achiziționării limbii străine în școală (cu aplicații la predarea limbii ruse în liceu)* [abstract in English], LA, 35—38.

1710. Viorel, Elena, *Statutul locuțiunilor și expresiilor verbale în germană și română* [abstract in English], LA, 67—70.
1711. Vîrtosu, Ileana, *Fonetica textului*, LMȘ, 1977, 29—33.
1712. * * * *Predarea limbilor străine*. Vol. II, III, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, vol. II: 1972, 215 [—216] p.; vol. III: 1973, 204 [—207] p. [multigr.] (Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Biblioteca centrală pedagogică. Colecția *Modernizarea învățămîntului*).
1713. * * * *Studiul limbii materne în nouă țări străine*, BulSȘF, 1977, 123—125.

★

Vezi și nr. 4, 117, 130, 374, 1 500.

Recenzii

1714. Andrici, Vl., Beleaev, B. V.: *Novoe psixologii obucenija inostrannym iazykam*. În: Psixogiceskie i psixolingvističeskie *problemy vladenija i ovladenija iazykom*, Moskva, Izd-vo Moskovskogo Universiteta, 1969, p. 143—155, PredLS, **3**, 1973, 11—22.
1715. Andrici, Vl., Beleaev, B. V.: *Psixologičeskij analiz novejšix metodičeskix principov obučenija inostrannym jazykam*, În: Inostrannye iazyki v škole, Moskva, 1968, nr. 3, p. 31—35, PredLS, **2**, 1973, 7—11.
1716. Andrici, Vl., Golubiov, Ia. V.: *O formirovanii reč na inostrannom jazyke na rannej stadii obučenija*. În: Inostrannye jazyki v škole, Moskva, 1969, nr. 1, p. 38—47. PredLS, **2**, 1972, 32—36.
1717. Andrici, Vl., Pehlivanova, K.: *Sistema prepodavanija russkix padežej inostrancam*. În: Russkij jazyk za rubežom, Moskva, 1970, nr. 1, p. 42—46, nr. 3, p. 61—65, nr. 4, p. 51—54; 1971, nr. 1, p. 40—44, nr. 3, p. 43—45, PredLS, **3**, 1973, 153—178.
1718. E. V., Wilga M. Rivers, *Formarea deprinderilor de limbă străină*. Traducere de Eugen P. Noveanu (Editura didactică și pedagogică, 1977, 370 p.), Forum, **19**, nr. 5, 1977, 92.
Vezi nr. 1 699.
1719. Ghițescu, M., Beaudot, Alain: *Propositions pour une psychopédagogie des méthodes audio-visuelles intégrés*. În: Les langues modernes, Paris, 1971, nr. 1, p. 39—45, PredLS, **3**, 1973, 7—11.
1720. Ghițescu, M., Billows, F. L.: *Reading and the study of prose literature*. În: Billow, F. L., *The techniques of language teaching*. London-Harlow, Longmans, 1968, p. 210—228, PredLS, **3**, 1973, 73—80.
1721. Ghițescu, M., Billows, F. L.: *The teaching of composition*. În: Billows, F. L., *The techniques of language teaching*, London-Harlow, Longmans, 1968, p. 181—209, PredLS, **3**, 1973, 81—95.
1722. Ghițescu, M., Cristo, Albert di: *L'enseignement de l'intonation française: exercices structuraux pour la classe et le laboratoire*. În: Le Français dans le Monde, Paris, 1971, nr. 80, p. 10—16; nr. 82, p. 16—21, PredLS, **3**, 1973, 112—126.
1723. Ghițescu, M., Frérot, Jean-Louis: *Une leçon d'ortographe au niveau d'initiation*. În: Le Français dans le Monde, Paris, 1971, nr. 80, p. 6—9, PredLS, **3**, 1973, 127—133.
1724. Ghițescu, M., Gréve, Marcel de: *Nouvelles méthodes d'enseignement des langues étrangères*. În: Revue des langues vivantes, Bruxelles, 1968, nr. 1, 79—92, PredLS, **2**, 1972, 37—50.
1725. Ghițescu, M., Hebb, D. O. — Lambert, W. E. — Tucker, G. R.: *Language, thought and experience*. În: The Modern Language Journal, Boudler, 1971, nr. 4, p. 212—222, PredLS, **3**, 1973, 23—31.
1726. Ghițescu, M., Kranich, Irmhild — Lenertat, Waltraud: *Zur Reifeprüfung im Schuljahr 1970/71 in der 2. und 3. modernen Fremdsprache*. În: Fremdsprachenunterricht, Berlin, 1971, nr. 3, p. 122—125; nr. 4, p. 189—192, PredLS, **3**, 1973, 32—41.
1727. Ghițescu, M., Lichem, Klaus: *Die Sprechmelodie*. În Lichem, Klaus: *Phonetik und Phonologie des heutigen Italiensich*, Berlin, 1970, Akademie-Verlag, p. 142—149, PredLS, **3**, 1973, 143—146.
1728. Ghițescu, M., Paine, M. J.: *The variation of classroom drill techniques*. În: English Language Teaching, London, 1969, nr. 1, p. 34—43., PredLS, **2**, 1972, 74—152.

1729. GHIȚESCU, M., Renkin, André : *Évolution de la connaissance des langues.* În : Revue des langues vivantes, Liège, 1971, nr. 1, p. 101—109, PredLS, **3**, 1973, 42—46.

1730. GHIȚESCU, M., Rousselet, Michel : *Les exercices fondamentaux* [la orele de limbă latină]. În : Rousselet, Michel : *L'enseignement du latin*, Paris, Presses Universitaires de France, 1966, p. 107—130, PredLS, **3**, 1973, 179—184.

1731. GHIȚESCU, M., Taylor, H. J. S. : *Making the most of a textbook passage.* În : English Language Teaching, London, 1971, nr. 2, p. 156—160, PredLS, **3**, 1973, 198—202.

1732. GHIȚESCU, M., Valdman, Albert : *Programmed instruction and foreign language teaching.* În : Valdman, Albert : *Trends in language teaching.* New York — St. Louis — San Francisco — Toronto — Sydney, McGraw-Hill Book Company, 1966, p. 133—158, PredLS, **3**, 1973, 47—60.

1733. HESSELMAN, M., Linker, Arnold : *L'enseignement des langues vivantes.* În : Pédagogie, Paris, 1967, nr. 5, p. 431—448, PredLS, **2**, 1972, 51—58.

1734. HESSELMAN M., Schraepen, Edmond : *Méthodes audio-visuelles et théorie de l'apprentissage d'une langue étrangère.* În : Revue des langues vivantes, Bruxelles, 1968, nr. 4, p. 414—419, PredLS, **2**, 1972, 59—63.

1735. LĂZĂRESCU, S., Banathy, Bela H. : *The systems approach.* În : The Modern Language Journal, Wisconsin, 1967, nr. 5, p. 281—289, PredLS, **2**, 1972, 11—25.

1736. M. G., Cave, George N. : *From controlled to free composition.* În : English Language Teaching, London, 1972, nr. 3, p. 262—269, PredLLR, **3**, 1974, 111—117.

1737. RADU, A., Sosenko, E. I. : *Sozdanie rečevyx situacii na uroke.* În : Russkij jazyk za rubežom, Moskva, 1970, nr. 3, p. 52—56, PredLS, **2**, 1972, 165—173.

1738. RĂUTU, N., Brzeski, Alojzi : *Od ćwiczen automatyzujacych do swobodnego mówienia (De la exercițiile de automatizare la vorbirea liberă* [în limba germană]). În : Jezyki obce w szkole, Warszawa, 1971, nr. 4, p. 193—200, PredLS, **3**, 1973, 96—105.

1739. RĂUTU, N., Zawadzka, Elzbieta : *Kilka problemow zwiazanych z metodyka w laboratorium.* În : Jezyki obce w szkole, Warszawa, 1971, nr. 1, p. 36—43, PredLS, **3**, 1973, 61—68.

1740. SCHNEIDER, M., Șeleachin, M. A. : *Der Gebrauch der Aspekt-und Tempusformen des Indikativs in der russischen Sprache. Versuch einer algoritmischen Beschreibung.* În : Fremdsprachenunterricht, Berlin, 1969, nr. 3, p. 108—120, PredLS, **2**, 1972, 174—186.

1741. SOLACOLU, M., * * * *Le Conseil de l'Europe et le programme de langues vivantes.* II. *Le Congrès d'Ostie (1966) : objectifs, contrôles et examens.* În : Revue des langues vivantes, Bruxelles, 1970, nr. 2, p. 207—213, PredLS, **2**, 1972, 26—31.

1742. VOICU, MIHAELA, *Predarea limbilor străine* în colecția *Modernizarea învățământului*, vol. IV — 1974, vol. V — 1975, vol. VI — 1976, LMȘ, 1977, 135—137.

1743. * * * Sachs, Sabine : *Die Gestaltung und die Verwendung von Gesprächsmustern als grammatische Lern- und Übungseinheiten im Russischunterricht.* În : Fremdsprachenunterricht, Berlin, 1971, nr. 2, p. 64—67, PredLS, **3**, 1973, 185—191.

1744. * * * Schutrak, Ingeborg : *Übungen zur Satzintonation in Russischunterricht der Klassen 7 bis 9.* În : Fremdsprachenunterricht, Berlin, 1971, nr. 12, p. 537—544, PredLS, **3**, 1977, 191—197.

4. MANUALE, GHIDURI ETC.

1745. ALEXANDRU, DOMNIȚA, COMAN, ILEANA, GRECU, DOINA, NICOLESCU, CARMEN, *Exerciții pentru laboratorul lingvistic.* I. *Fonetică.* Cordonator : V. Șerban, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1976, 48 p. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Colectivul de școlarizare a studenților străini).

1746. ANDREESCU, VASILE, BĂLOIU, ELENA, GHIȚULESCU, ELIZA, *Manual unic de limba rusă pentru economiști.* Partea I. Coordonator : Hîrlăoanu Alfred, București, 1976, 523 p. [multigr.] (Academia de Studii Economice, Facultatea de comerț, Catedra de limbi străine, Colectivul de limba rusă).

1747. BANTAȘ, ANDREI, Elements of Descriptive English Syntax, București, Tipografia Universității din București, 1977, 423 [—424] p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi germanice).

1748. BENEA, VERONICA, CRISTUREANU, IOANA, *Curs de limba rusă pentru studenții Facultății de electrotehnică*, Cluj-Napoca, 1976, 141 p. [multigr.] (Institutul politehnic Cluj-Napoca).

1749. BLÎNDU, MIHAELA, *Limba engleză. Automatică și calculatoare*, București, Editura didactică și pedagogică, [1977], 303 p. (Ministerul Educației și Învățământului, Institutul Politehnic București).

1750. BOCA BORDEI, RAMONA, COSTE, ILEANA, POPA, IOAN I., CHANTAR, HASSAN, *Ghid român-arab*. Ediția a doua, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1977, VI + 193 p. [multigr.] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Colectivul pentru școlarizarea studenților străini).

1751. CÂRSTEA-ROMAȘCANU, MIHAELA, *Corso di morfosintassi della lengua italiana contemporanea*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 274 p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

1752. CÂRSTEA-ROMAȘCANU, MIHAELA, *Verbul. Il verbo*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 128 p.

1753. CHIȚORAN, DUMITRU, PETRI, LUCREȚIA, *Workbook in English Phonetics and Phonology*, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 234 [—236] p. (Ministerul Educației și Învățământului).

1754. CIOBANU, GEORGETA, *Îndrumător de terminologie engleză pentru specialitatea arhitectură-construcții*, Timișoara, 1976, IV + 115 p. [multigr.] (Institutul politehnic „Traian-Vuia" Timișoara, Facultatea de construcții).

1755. DOBRESCU-WARODIN, ANDREEA, MARCU, RODICA, REPEȚEANU, LIANA, *Langue, vie et civilisation françaises*. Cours pratique pour la IIe année, București, Editura didactică și pedagogică, [1977], 271 [—272] p.

1756. DUMITRESCU, MARIA, *Lexicul limbii ruse contemporane. Elemente noi*, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 119 p. [multigr]. (Universitatea din București, Facultatea de limbi străine, Catedra de filologie rusă).

1757. DUMITRESCU, MARIA, *Sinajskij Paterik. Ukazatel' slov i form*. 2. *N — ω* Indice de cuvinte și forme gramaticale, București, [Tipografia Universității din București], 1976, 198 p. [multigr.].

1758. DUȚESCU, DAN, *Engleza fără profesor — Teach yourself English*. Seria I, Vol. I—IV, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, vol. I: 240 p.; vol. II: 199 p.; vol. III: 239 p.; vol. IV: 184 p.

1759. EVSEEV, AMETISTA, *Idiomatica limbii ruse (Exerciții practice)*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1976, 152 p. [multigr.] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de limbă și literatură rusă).

1760. FODOR, ECATERINA, *Sovremennyi russkij jazyk*. Izdanie 2—o, Buharest, 1976, 163 p. [multigr.] (Buharestskij Universitet, Fakul'tet slavjanskih jazykov).

1761. GEHL, IOAN, *Curs practic de limba germană, pentru toate facultățile*. Anul I, Timișoara, 1976, 146 p. [multigr.] (Institutul politehnic „Traian Vuia" Timișoara).

1762. GHEORGHIU, MIRCEA, *Limba rusă contemporană. Morfologie*. Ediția a II-a, București, Tipografia Universității din București, 1976, 295 p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie rusă).
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1261.

1763. GOGA, ECATERINA, GOLU, ELENA, *Filologie și filozofie (Culegere de texte pentru facultățile filologice)*. Ediția a II-a, București, [Tipografia Universității din București], 1976, 198 p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

1764. GORUNESCU, ELENA, *Exerciții de limbă franceză. Gramatică și lexic*, București, Editura Albatros, 1977, 296 p. (Colecția *Lyceum*).
Vezi și nr. 1810.

1765. HORAK, VALERIE, *Curs practic de limba germană pentru arhitectură*, Timișoara, 1976, 150 p. [multigr.] (Institutul politehnic „Traian Vuia" Timișoara, Catedra de limbi moderne).

1766. IOVAN, TIBERIU, *Bolgarsko-rumynski razgovornik*, Ediția a II-a, București, Editura Sport-Turism, 1977, 190 [—192] p.
Vezi BRL, **15**, 1972, nr. 1369.

1767. IOVAN, TIBERIU, *Ghid de conversație român-bulgar*, București, Editura Sport-Turism, 1977, 176 p.

1768. KIRALY, MARIA, *Komponentnyi analiz sinonimičeskix rjadov imen suščestvitel'nyx v russkom i rumunskom jazykax* [rezumat în română; résumé en français], Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1976, 13 p. [multigr.].

1769. LĂZĂRESCU, ADRIANA, *Ghid de conversație român-italian*, București, Editura Sport-Turism, 1977, 216 p.

1770. LĂZĂRESCU, ADRIANA, *Guida de conversazione italiano-romena*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1977, 263 [—264] p.

1771. MANOLIU MANEA, MARIA, DUHĂNEANU, CONSTANTIN, DUMITRESCU, DOMNIŢA, GOGA, ECATERINA, LEAHU, SARMIZA, PĂCURARIU, DOINA, PAPADOPOL, MARIANA, SĂDEANU, FLORENŢA, *Manual de limba spaniolă. I. Categoriile gramaticale*. Colectivul de limba spaniolă sub conducerea conf. dr. Maria Manoliu Manea. Ediţia a 2-a, revăzută, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1976, 305 p. [multigr.] (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale). Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1189.

1772. MARINESCU, M., VAIMBERG, S., *Structuri ale limbii ruse. Exerciţii de dezvoltare a vorbirii şi scrierii elevilor*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1977, 266 p.
Vezi şi nr. 1808, 1809.

1773. MUNTEANU, VALERIU, *Ghid de conversaţie român-suedez*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1977, 182 [—183] p.

1774. MUNTEANU, VALERIU, *Svensk rumänsk parlör*. Ghid de conversaţie suedez-român, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1977, 185 [—187] p.

1775. NAGY, MARIA, *Curs de limba germană*. Pentru studenţii Facultăţii de electrotehnică, Cluj-Napoca, 1976, 228 p. (Institutul politehnic Cluj-Napoca).

1776. PEPELEA, SILVIU-MIHAI, SECEA, DORALINA, *Limba engleză curs practic*, pentru studenţii Facultăţii de construcţii, Timişoara, [Tipografia Universităţii din Timişoara], 1976, 207 p. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de limbi germanice).

1777. PISOSCHI, VICENŢA, GRIGORESCU, VALENTINA, DIGNOIRE, CLAUDE, *Cours pratique de traductions politiques*, Bucureşti, [Tipografia Universităţii din Bucureşti], 1977, 147 [—148] p. [multigr.] (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale, Catedra de limba franceză).

1778. POGONSCHI, ANA, *Gramatică şi compunere*. Manual pentru clasa a II-a a şcolilor de ambliopi, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1977, 68 p.

1779. POPESCU, ION, *Gramatică şi noţiuni de fonetică şi vocabular*. Manual pentru clasa a VII-a, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1977, 200 p.

1780. POPESCU, ION, *Gramatică şi noţiuni de vocabular şi de istoria limbii*. Manual pentru clasa a VIII-a, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1977, 176 p.

1781. POPESCU, ION, *Limba latină — Ciclul radioşcoală. Pronunţarea şi accentul în limba latină*, Radioteleşcoală, decembrie 1977, 136—137.

1782. RĂILEANU, ILEANA, *Exercices structuraux et microconversations*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 250 [—251] p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Universitatea din Iaşi).

1783. ROTUNDU, V., *Fonetika sovremennogo russkogo jazyka*, Iaşi, 1975 (1976), 165 p. [multigr.].

1784. SCHMIDT, GERTRUD, *Gramatica comparată a limbilor germanice — Comparative grammar of the Germanic languages*. Ediţia a II-a, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1977, 172 p. [multigr.] (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de limbi germanice).
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1129.

1785. SFETCU, GABRIELA, COLCERIU, TATIANA, VERENCA, ECATERINA, *Limba rusă*. Manual pentru facultăţile tehnice şi nefilologice, Galaţi, 1977, 202 p. [multigr.] (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Universitatea din Galaţi).

1786. SIMULA, TRAIAN, *Sovremennyi russkij jazyk. Slovoobrazovanie*, Constanţa, 1976, 126 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Institutul pedagogic Constanţa).

1787. ŞERDEAN, ION, DIŢULEASA, FLORIN, PAVELIU, ELIZA, *Gramatică şi compunere*. Manual pentru clasa a III-a, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1977, 104 p.

1788. ŞTEFĂNESCU-DRĂGĂNEŞTI, VIRGILIU, NICOLESCU, ADRIAN, HANEA, VICTOR, *Limba engleză*. Curs practic, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 733 [—736] p. (Universitatea cultural-ştiinţifică Bucureşti).

1789. ŞTEFĂNESCU-DRĂGĂNEŞTI, VIRGILIU, NICOLESCU, ADRIAN, HANEA, VICTOR, *Limba engleză*. Curs practic. 1. Lecţiile 1—12, [Bucureşti], Editura ştiinţifică, 1977, 94 p. (Universitatea populară Bucureşti).

1790. ŞTEFĂNESCU-DRĂGĂNEŞTI, VIRGILIU, NICOLESCU, ADRIAN, HANEA, VICTOR, *Limba engleză*. Curs practic. 1. Lecţiile 13—35, [Bucureşti], Editura ştiinţifică, 1977, 246 p. (Universitatea populară Bucureşti).

1791. ŞTEFĂNESCU-DRĂGĂNEŞTI, VIRGILIU, NICOLESCU, ADRIAN, HANEA, VICTOR, *Limba engleză*. Curs pratic. 2. Lecţiile 26—29, [Bucureşti], Editura ştiinţifică, 1976, 328 p. (Universitatea populară Bucureşti).
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 1535, **15**, 1972, nr. 1376.

1792. TABARCEA, CEZAR, *Româna pentru dumneavoastră — Romanian for you. Anul III, Lecția 6*, TribRom, **6**, nr. 101, 1977, 11 ; *Lecția 7*, nr. 102, 11 ; *Lecția VIII*, nr. 103, 11 ; *Lecția IX*, nr. 104, 11 ; *Lecția X*, nr. 105, 11 ; *Lecția XI*, nr. 106, 11 ; *Lecția XII*, nr. 107, 11 ; *Lecția XIII*, nr. 108, 11 ; *Lecția XIV*, nr. 109, 11 ; *Lecția XV*, nr. 110, 11 ; *Lecția XVI*, nr. 111, 11 ; *Lecția XVII*, nr. 112, 11 ; *Anul IV. Lecția I*, nr. 118, 11 ; *Lecția II*, nr. 119, 11 ; *Lecția III*, nr. 120, 11 ; *Lecția IV*, nr. 121, 11 ; *Lecția V*, nr. 122, 11 ; *Lecția VI*, nr. 123, 11.

1793. TĂNASE, ADELA, TĂNASE, EUGEN, *Le français contemporain. Morphologie. 2. La partie verbale*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1977, 209 p. [multigr.] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de limbi romanice).
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1411.

1794. TOȘA, ALEXANDRU, *Elemente de morfologie*. I. Partea 1, Tîrgu Mureș, 1977, 301 p. [multigr.] Partea 2, Tîrgu Mureș, 1977, 162 p. [multigr.[(Ministerul Educației și Învățămîntului, Institutul de învățămînt superior).

1795. TUȚESCU, MARIANA, MĂGUREANU, ANCA, *Recueil d'exercices de sémantique*, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 139 [—140] p. (Ministerul Educației și Învățămîntului, Universitatea din București).

1796. VUSDEA, IOANA, BOIANGIU, ANA, BALEA, MARGARETA, ILIE, DUMITRU, *Curs de limba română. Pentru studenții din anul pregătitor*. [Partea 2. Învățămînt tehnic], [București], 1976, 336 p. [multigr.] (Ministerul Educației și Învățămîntului).

1797. * * * *Curs practic de limba română. Pentru anul pregătitor. Profil tehnic*, Timișoara, [Tipografia Universității din Timișoara], 1976, 214 p. [multigr.] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Colectivul pentru școlarizarea studenților străini).

1798. * * * *Curs de limba engleză*, Radioteleșcoală, decembrie 1977, 92—101.

1799. * * * *Curs de limba franceză. Teleșcoală. Leçon A*, Radioteleșcoală, decembrie 1977, 101—108 ; *Leçon B*, 109—115 ; *Leçon C*, 116—124.

1800. * * * *Curs de limba germană*, Radioteleșcoală, decembrie 1977, 124—132.

1801. * * * *Glossaire socio-politique français-roumain — roumain-français*. À l'usage des étudiants. Coordonator : Vicența Pisoschi, București, [Tipografia Universității din București], 1977, 116 [—117] p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limba franceză).

1802. * * * [La rubrica : Limbi străine. Ciclul IV] *Limba franceză*. Serialul : *En France avec... Nicolas*. Leçon 6, Radioteleșcoală, martie 1977, 58—62.

1803. * * * [La rubrica : Radiofonoteca școlară] *Limba franceză*. Tema a XI-a. *Concordanța timpurilor la indicativ (raport de simultaneitate)*, Radioteleșcoală, martie 1977, 63—65 ; Tema a XII-a. *Concordanța timpurilor la indicativ (raport de autenticitate). Adjectivele și pronumele demonstrative*, 65—67.

1804. * * * [La rubrica : Limbi străine. Ciclul IV] *Limba germană. Gemeinsam — schneller und besser*, Radioteleșcoală, martie 1977, 69—71.

1805. * * * **Limba rusă pentru clasa a V-a*, Radioteleșcoală, decembrie 1977, 132—134.

1806. * * * [La rubrica : Radiofonoteca școlară] *Limba rusă*. Tema XII. *Declinarea adjectivelor și substantivelor la singular*, Radioteleșcoală, martie 1977, 67—69.

1807. * * * *Româna pentru dumneavoastră — Romanian for you*. Anul III. *Lecția 3*, TribRom, **5**, nr. 97, 1976, 11 ; *Lecția 4*, nr. 98, 11 ; *Lecția 5*, nr. 99, 14.
Vezi și nr. 1792.

★

Vezi și nr. 688, 1131, 1133, 1609.

Recenzii

1808. CHIVESCU, R., WOLF, S., M. Marinescu, S. Vaimberg, *Structuri ale limbii ruse*, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 266 p., LMȘ, 1977, 141—142.
Vezi nr. 1772.

1809. DRAGNA, TUDOR, M. Marinescu, S. Vaimberg, *Structuri ale limbii ruse. Exerciții de dezvoltare a vorbirii și scrierii elevilor*, Editura didactică și pedagogică, București, 1977, PFR, 1977, 352—355.
Vezi nr. 1772.

1810. NASTA, DAN-ION, Elena Gorunescu, *Exerciții de limba franceză*, București, Editura Albatros, 294 p., RRL, **3**, nr. 3, 1977, 56—57.
Vezi nr. 1764.

1811. NASTA, MARGARETA, Janine Debut, Διδάσκω, *Manual à l'usage des Grands Débutants des lycées et universités. Première année*. Tome I, Paris, Les Belles Lettres, 1973, XIV + 453 p. și 5 hărți în afara textului, în 8°, StCl, **17**, 1975 (1977), 375—377.

1812. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Ana Dumitrescu, Emilia Zaharescu, *Culegere de exerciții gramaticale pentru clasele II—IV*, și N. Rotaru, Gabriela Rotaru-Vîlcu, *Învățăm să scriem și să pronunțăm corect. Caiet pentru munca independentă a elevilor din clasele II—IV*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 184 și 158 p., LR, **26**, nr. 3, 1977, 322—324.

1813. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Anca I. Maria, Radu I. Maria, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, Partea I, 165 p., Partea a II-a, 219 p., LR, **26**, nr. 2, 1977, 216—219.

XXVI. *DIVERSE*

1814. IORDAN, IORGU, *Ar fi bine ca orice umanist să fie și om de omenie* [convorbire cu ... consemnată de Valeriu Mangu], VSt, **21**, nr. 7, 1977, 12.

1815. IORDAN, IORGU, *Memorii*. Vol. II, [București], Editura Eminescu, 1977, 349 [—350] p.
Vezi și nr. 1821, 1822, 1823, 1824, 1825 și BRL, **19**, 1976, nr. 1714.

1816. IORDAN, IORGU, *„Specificul literaturii poate fi exprimat printr-un singur cuvînt: simțire"* [convorbire cu .... consemnată de Mariana Nicolescu], Ateneu, **14**, nr. 2, 1977, 2.

1817. IVĂNESCU, G., *Lingvistica — o disciplină umanistă* [convorbire cu... consemnată de Dumitru Nica], Cronica, **12**, nr. 48, 1977, 1, 6.

1818. IVĂNESCU, G., *Un specialist în limba română: profesorul Glenville Price* [de la Universitatea din Țara Galilor], Cronica, **12**, nr. 23, 1977, 8.

1819. ROSETTI, AL., *Călătorii și portrete. Note din Grecia, India, Istambul, S.U.A., Albania. Diverse. Cartea Albă*, [București], Editura Sport-Turism, 1977, 292 p.

1820. * * * *Contribuții culturale bihorene*. Oradea, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bihor, 1974, 389 [—392] p.

Recenzii

1821. CRIȘAN, OCTAVIAN, **Memoriile** *lui Iorgu Iordan*, Flacăra, **26**, nr. 36, 1977, 17.
Vezi nr. 1815 și BRL, **19**, 1976, nr. 1714.

1822. GEORGESCU, PAUL, Iorgu Iordan, *Memorii* [vol. I], Contemporanul, nr. 35, 1977, 10.
Vezi nr. 1815 și BRL, **19**, 1976, nr. 1714.

1823. M. B., Iorgu Iordan, *Memorii* I (Editura Eminescu, 1977, 311 p.), Forum, **19**, nr. 9, 1977, 93.
Vezi nr. 1815 și BRL, **19**, 1976, nr. 1714.

1824. PIRU, AL., **Memoriile** *lui Iorgu Iordan*, Luceafărul, **20**, nr. 52, 1977, 2.
Vezi nr. 1815 și BRL, **19**, 1976, nr. 1714.

1825. SIMION, EUGEN, *Memorialiști: Iorgu Iordan*, Luceafărul, **20**, nr. 20, 1977, 1, 5.
Vezi nr. 1815 și BRL, **19**, 1976, nr. 1714.

XXVII. *ANIVERSĂRI*

1826. BULGĂR, GH., *Alf Lombard la 75 de ani*, Săptămîna, nr. 348, 1977, 3.

1827. BULUȚĂ, GHEORGHE, *Dan Simonescu* [la 75 de ani], Luceafărul, **20**, nr. 50, 1977, 6.

1828. IANCU, VICTOR, *Profesorul Dimitrie Macrea la 70 de ani*, Steaua, **28**, nr. 7, 1977, 6.

1829. IRIMIA, D., *Mario Ruffini la 80 de ani*, Cronica, **11**, nr. 46, 1976, 10.

1830. KELEMEN, BÉLA, *Dimitrie Macrea hetvenéves*, NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 239—240.

1831. LĂUDAT, I. D., *Profesorul Dan Simonescu la 75 de ani*, Cronica, **12**, nr. 51, 1977, 2.

1832. Mihăilă, G., *Profesorul Dimitrie Macrea la 70 de ani*, LL, 2, 1977, 523—526.
1833. Pătruț, Ioan, *Dimitrie Macrea* [la 70 de ani], Tribuna, **21**, nr. 30, 1977, 2.
1834. Pătruț, I., *Dimitrie Macrea la 70 de ani*, CL, **22**, nr. 2, 1977, 133—134.
1835. Silvestri, Artur, *Patosul filologic* [Iorgu Iordan la 89 de ani], RLit, **10**, nr. 41, 1977, 9.
1836. * * * *Sărbătorirea profesorului Dimitrie Macrea la împlinirea vîrstei de 70 de ani*, SCL, **28**, nr. 6, 1977, 657.

XXVIII. *IN MEMORIAM*

1837. Caragiu-Marioțeanu, Matilda, *Personalitatea profesorului Tache Papahagi* [1892—1977], TribRom, **6**, nr. 103, 1977, 11.
1838. Caragiu-Marioțeanu, Matilda, *Tache Papahagi — savantul peregrin* [1892—1977], RLit, **10**, nr. 4, 1977, 8.
1839. Chițimia, I. C., *Al. Bistrițianu — in memoriam (1911—1976)*, LL, 2, 1976, 511—513.
1840. Chițimia, I. C., *Witold Doroszewski (1899—1976)*, CL, **22**, nr. 1, 1977, 121—122.
1841. Dron, Virgil, *Profesorul Ion Dumitrescu* [1914—1977], BulSȘF, 1977, 128—129.
1842. Fochi, Adrian. *Profesorul Tache Papahagi (Avdela, Grecia 1892 — București 1977)*, REF, **22**, nr. 2, 1977, 233—235.
1843. Ganea Nadu, Ecaterina, *Savantul Tache Papahagi* [1892—1977], Forum, **19**, nr. 2, 1977, 59—63.
1844. Graur, Al., *Emile Benveniste (1902—1976)*, SCL, **28**, nr. 1, 1977, 107.
1845. Graur, Al., *Pierre Chantraine 1899—1974*, StCl, **17**, 1975 (1977), 399.
1846. Iordan, Iorgu, *I. Șiadbei (1901—1977)*, LR, **26**, nr. 3, 1977, 319.
1847. Mării, I., *Tache Papahagi* [1892—1977], Tribuna, **21**, nr. 5, 1977, 7.
1848. Mihăescu, H., *Tache Papahagi* [1892—1977], RESEE, **15**, nr. 3, 1977, 565—566.
1849. Mihăescu, H., *Ioan Șiadbei (1901—1977)*, SCL, **28**, nr. 4, 1977, 469—470.
1850. Mihăilă, G., *André Vaillant (1890—1977)*, RRL, **22**, nr. 4, 1977, 507—508.
1851. Niculescu, Alexandru, *Profesorul* [Ion Șiadbei 1901—1977], RLit, **10**, nr. 11, 1977, 7.
1852. Saramandu, Nicolae, *Tache Papahagi (1892—1977)*, LR, **26**, nr. 6, 1977, 643—644.
1853. Stoleru, Victor, *Ion Dumitrescu (9 ianuarie 1914—27 iunie 1977)*, LL, 2, 1977, 532—533.
1854. Szász, Lőrinc, *Németh Gyula 1890—1976*, NyIK, **21**, nr. 1, 1977, 127.

ABREVIERI*

AA = [**26**, 1977]
AIst = [**23**, nr. 6, 1977]
Albina = [**81**, nr. 12, 1977]
Amfiteatru = [**12**, nr. 12, 1977]
AMN = [**13**, 1976]
AMPLR = *Aspecte metodologice ale predării limbii române la anul pregătitor.* Lucrări prezentate la sesiunea de comunicări din mai 1976. Coordonator: Prof. dr. Vasile Șerban, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1977, 121 p.
AnIst Cluj-Napoca = [**19**, 1976]
AnIst Iași = [**13**, 1976]
AnivCult = [**14**, nr. 1—2, 1977]
AnL = *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași, **1**, 1950 (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor) [**24**, 1976]
Apicultura = [**51**, nr. 10, 1977]
Apulum = [**14**, 1976]
Argeș = [**12**, nr. 4, 1977]

* Datele bibliografice nu s-au mai dat la siglele periodicelor care figurează în BRL, **19**, 1976. La periodice este indicat — în paranteze drepte — ultimul număr fișat.

Astra = [**12**, nr. 4, 1977]
Ateneu = [**14**, nr. 4, 1977]
AUBLbR = *Analele Universităţii Bucureşti. Limba română*, Bucureşti, **1**, 1954 [**19**, nr. 2, 1970].
AUC = [**4**, 1976]
AUT = *Analele Universităţii din Timişoara. Seria ştiinţe filologice*, Timişoara, **1**, 1963 [**12**, 1974 (1977)]
Biblioteca = [nr. 3, 1977]
BN = *Banatske novine*, Društveno-politički nedel'nik. Izdajn Timiški zupanijski komitet RKP i županijski narodni odbor, Timişoara, **1**, 1949 [**34**, nr. 3 486, 1977]
BO = [**94**, nr. 5—6, 1977]
BulSŞF = Societatea de Ştiinţe Filologice din Republica Socialistă România. *Buletinul societăţii pe anul 1977*.
BulŞtConstr = *Buletinul ştiinţific*. Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului. Institutul de Construcţii Bucureşti, Bucureşti, **1**, 1961 [**19**, 1976].
Bul UNESCO = [**18**, nr. 3—4, 1976]
CANTEMIR = *Dimitrie Cantemir*. Antologie, prefaţă, cronologie şi bibliografie de Suzana-Carmen Dumitrescu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1977, 269 p. *(Biblioteca critică)*
Carpica = [**8**, 1976]
CCB = *Contribuţii culturale bihorene*, Oradea, Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Bihor, 1974, 389 [—392] p.
CF, **2** = *Contribuţii filologice*. [Vol.] II, Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, Craiova, 1975, 156 p.
Cinema = [**15**, nr. 12, 1977]
CL = [**22**, nr. 2, 1977]
CLTA = [**14**, nr. 1, 1977]
CME = [**4**, 1977]
Contemporanul = [nr. 52, 1977]
ConvLit = [nr. 9, 1977]
CREL = *Cahiers roumains d'étude littéraires*, Bucarest, Éditions Univers, **1**, 1973 [**5**, nr. 3, 1977]
Cronica = [**12**, nr. 52, 1977]
Cutezătorii = [**11**, nr. 52, 1977]
Era socialistă = [**57**, nr. 24, 1977]
Familia = [**13**, nr. 12, 1977]
Femeia = [**30**, nr. 12, 1977]
Filatelia = [**26**, nr. 12, 1977]
Flacăra = [**26**, nr. 52, 1977]
Forum = [**19**, nr. 10, 1977]
FVL = [**20**, nr. 2, 1977]
GB = [**36**, nr. 5, 1977]
A Hét = [**8**, nr. 44, 1977]
IB = [**24**, nr. 7 527, 28 noi. 1977]
ICECP, **2** = *2-nd International Conference of English Contrastive Projects (Bucharest*, 20—23 November, 1975). Edited by Dumitru Chiţoran, [Bucharest], Bucharest University Press, 1976, 361 p. (University of Bucharest, Department of English and The Centre for Applied Linguistics, Arlington, Va.)
IS = [**25**, nr. 10, 1977]
ÎndrCult = [**30**, nr. 12, 1977]
ÎnvLicTehn = [**26**, nr. 10, 1977]
Jóbarát = *Jobarát*. A pionirszenvezet országos tanácsának hetilapja Bukarest [nr. 51, 1977]
KarpRund = [**10**, nr. 51, 1977]
KŽ = *Kn'iževni život*. Časopis Saveta kn'iževnika Socijalističke Republike Rumunije, Timişoara, **1**, 1968 [**10**, nr. 1, 1977]
Korunk = [**36**, nr. 12, 1977]
LA = *Lingvistica aplicată în diverse domenii practice*. Lucrările celei de-a II-a sesiuni de comunicări a GRLA : *Probleme ale lingvisticii aplicate şi importanţa cercetărilor din acest domeniu pentru lingvistică*,

învățământ și diferite activități practice (București, 18—19 iunie 1976). Sub redacția T. Slama-Cazacu, București, Tipografia Universității din București, 1977, 250 [—251] p. (Grupul Român de Lingvistică Aplicată — GRLA în colaborare cu Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română. *Psiholingvistica și lingvistica aplicată)*.

LL = [nr. 2, 1977]

LL Prelegeri, **1**, 1977 = *Aspecte ale evoluției limbii și literaturii române. Latina în formația profesorului de limba română*. Cursuri de vară. Piatra Neamț, 1977, București, 1977, 229 p. (Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România. **Limbă și literatură**. Seria I. *Prelegeri*, 1).

LLR = [**3**, nr. 4, 1977]

LMȘ = *Limbile moderne în școală*. Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, 1977.

LR = [**26**, nr. 6, 1977]

Luceafărul = [**20**, nr. 53, 1977]

Lumea = [**15**, nr. 52, 1977]

MA = [**21**, nr. 6, 1976]

Magazin = [**21**, nr. 1056, 1977]

Manuscriptum = [**8**, nr. 4, 1977]

MB = [**26**, nr. 12, 1976]

MI = [**11**, nr. 12, 1977]

MMS = [**53**, nr. 5—6, 1977]

MO = [**28**, nr. 5—6, 1976]

Munca = [**33**, nr. 8 412, 4 noi. 1977]

Művelődés = [**30**, nr. 12, 1977]

NL = [**28**, nr. 11, 1977]

NW = [**29**, nr. 8 904, 31 dec. 1977]

NyIK = [**21**, nr. 2, 1977]

Orizont = [**28**, nr. 52, 1977]

Ortodoxia = [**28**, nr. 3—4, 1976]

PFR, 1976, 1977 = *Probleme de filologie rusă*, București, [Tipografia Universității din București], 1976, 271 [—273] p., 1977, 388 p. [multigr.] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie).

PLG, **7** = *Probleme de lingvistică generală*. Vol. VII. Redactori responsabili: acad. I. Coteanu, Lucia Wald, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, 126 [—127] p.

PN = [**22**, nr. 12, 1977]

PredLLR, **2**, **3**, = *Predarea limbii și literaturii române*. Vol. 2 și 3, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, vol. 2 : 1973, 169 [—171] p. ; vol. 3 : 1974, 179 [—180] p. [multigr.] (Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Biblioteca centrală pedagogică. Colecția **Modernizarea învățămîntului** — X și XVI).

PredLS, **2**, **3** = *Predarea limbilor străine*. Vol. 2 și 3, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, vol. 2 : 1972, 215 [—216] p. ; vol. 3 : 1973, 204 [—207] p. [multigr.] (Institutul central de perfecționare a personalului didactic. Biblioteca centrală pedagogică. Colecția **Modernizarea învățămîntului**).

PRLG, 1976 = *Probleme de rusistică și lingvistică generală*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 212 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi slave, Catedra de filologie rusă).

PVH = [**26**, nr. 11, 1977]

RA = [**54**, vol. 39, nr. 4, 1977]

Radioteleșcoală = [dec. 1977],

Ramuri = [**14**, nr. 12, 1977]

RE = [**3**, nr. 52, 1977]

RECAPDC = *The Romanian-English Contrastive Analysils Project*. Director: Prof. Dumitru Chițoran, Ph. D. *Further Developments in Contrastive Studies*, Bucharest, University Press, 1974, 235 p. (University of Bucharest, Department of English and Laboratory of Psycho-

linguistis, Romanian Academy of Sciences. Center for Research in Phonetics and Dialectology. Center for Applied Linguistics Arlington, Virginia).

REF = [**22**, nr. 2, 1977]
RESEE = [**15**, nr. 4, 1977]
RF = [**24**, nr. 6, 1977]
RI = [**30**, nr. 12, 1977]
RITL = [**26**, nr. 4, 1977]
RLib = [**35**, nr. 10 332, 31 dec. 1977]
RLit = [**10**, nr. 52, 1977]
RMM = [**16**, nr. 11, 1977]
RMMMON = [**46**, nr. 2, 1977]
RomBooks = [nr. 3, 1977]
Roum = [nr. 12, 1977]
RP = [**6**, nr. 12, 1977]
RPed = [**26**, nr. 12, 1977]
RPsih = [**23**, nr. 4, 1977]
RR = [**31**, nr. 4, 1977]
RRH = [**16**, nr. 2, 1977]
RRL = [**22**, nr. 4, 1977]
RRMPA = [**22**, nr. 10, 1977]
RSSPh = [**21**, nr. 4, 1977]
RSSPs = [**21**, nr. 2, 1977]
Săptămîna = [nr. 369, 1977]
SCD = [**19**, nr. 1—2, 1977]
SCGeogr = *Studii şi cercetări de geologie, geofizică şi geografie. Geografie.* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **1**, 1954 [**24**, nr. 2, 1977].
SCIVA = [**28**, nr. 4, 1977]
Scînteia = [**47**, nr. 11 000, 31 dec. 1977]
SCL = [**28**, nr. 6, 1977]
SCMatem = [**29**. nr. 6, 1977]
SCŞt Bacău = *Studii şi cercetări ştiinţifice. Seria istorie, filologie.* Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului, Institutul pedagogic Bacău, Bacău [1974].
ScTin = [**33**, nr. 8 899, 31 dec. 1977]
Sec 20 = [nr. 10—11—12, 1977]
SLLFolc = *Studii de limbă, literatură şi folclor*, 3, Reşiţa, 348 p. (Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. R. Filiala Reşiţa, Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Caraş-Severin. Caietele „**Banatica**" — *Seria Filologie).*
SLU = [**19**, 1976]
ST = [**29**, nr. 3—4, 1977]
StCl = *Studii clasice.* Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, [**17**, 1975 (1977)].
Steaua = [**28**, nr. 12, 1977]
StT = *Stilisztikai tanulmányok.* Válogatta és az utószót írta Murvai Olga, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976, 254 [—256] p.
StUBB = [**22**, fasc. 1, 1977]
StUBBHist = [**22**, fasc. 1, 1977]
StUBBPh = [**22**, fasc. 1, 1977]
Synthesis = [**4**, 1977]
ŞtTehn = [**28**, nr. 12, 1977]
Teatrul = [**22**, nr. 12, 1977]
Terra = *Ocrotirea mediului înconjurător, Natura. Terra.* Subtitlul *Terra*, Societatea de Ştiinţe Geografice din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1969 [**9**, nr. 2, 1977]
Tomis = [**12**, nr. 4, 1977]
Transilvania = [**6**, nr. 12, 1977]
TribRom = [**6**, nr. 123, 1977]
TribŞc = [**7**, nr. 186, 1977]
Tribuna = [**21**, nr. 52, 1977]

TÚ = *Tanügyi Újság.* Kiadja a Nevelés- és Oktatásügyi Minisztérium és az Oktatási Tudományos és Művelődési Szakszevezetek Szövetsége, Bucureşti, **1**, 1956 [**21**, nr. 12, 1977]
Új Élet = [nr. 24, 1977]
Utunk = [**32**, nr. 39, 1977]
Vatra = [**7**, nr. 12, 1977]
VînPesc = [**29**, nr. 9, 1977]
VM = *Viaţa militară.* Revistă ilustrată de literatură şi artă editată de Ministerul Apărării Naţionale, Consiliul Politic Superior, Bucureşti, **1**, 1947 [**30**, nr. 12, 1977].
VN = [**33**, nr. 12, 1977]
VR = [**30**, nr. 12, 1977]
VS = [**6**, nr. 4, 1977]
VSt = [**21**, nr. 43, 1977]
V.u.K. = *Volk und Kultur.* Zeitschrift des Rates für Kultur und sozialistische Erziehung, Bucureşti, **1**, 1948 [**29**, nr. 9, 1977]

INDICE ALFABETIC AL BIBLIOGRAFIEI

a. AUTORI *

A

A.B. 625
A.C. 1303
Adam, Ioan 576
Admoni, V. G. [1304]
Agache, Dumitru 705, [746]
Agache, Georgeta 705, [746]
A.I. 308
A.J. 925
Alboiu, George 926
Albu, Corneliu 437, [513], [515]
Alecsandri, V. [88]
Alecu, Viorel 1563
Alexandrescu, Chiriac 1090
Alexandru, Domniţa 403, 1745
Alexe, Maria 1564
Alexe, Neacşu 988
Alieu, Graţiana 626
Alistar, D. 758
Aluaş, Ion 927
A.M. 39
Aman, Luciana 137
Anca, Gheorghe 97
Andocide [1260]
Andrae, Dietmar 134
Andrási, Katalin 1496
André, Jacques [1234]
Andreescu, Ludmila 886
Andreescu, Vasile 1746
Andrei, Liviu 137
Andrei, Nicolae 1150, 1654
Andrici, Vl. 1304, 1305, 1714, 1715, 1716, 1717
Andriescu, Al. [461], 989, [1068], [1073], [1074], [1084], [1087], [1088]
Andronache, Dumitru 1565
Anghel, Ioana 854
Anghel, Petre 14, 577
Anghelescu, Mircea 40, 53, 423, 709, [1315], [1317]
Anghelescu, Nadia 180
Antal, Arpad 161
Antal, Péter 1497
Antifon [1260]
Antonescu, Nae 15, 512
Antoni, Erhardt 1268
Antoniu, George [972]
Apreotesei, Cezar 627
Ardelean, Gheorghe 355
Ardelean, Liliana 757, 1566
Arghezi, Tudor 887, [988], [1000], [1055]
Arhimede [1230]
Aricescu, Andrei 1207
Aristofan [1260]
Aristotel [1252]
Armbruster, Adolf 519, [582], [583], 710
Arvinte, Maria 1433
Arvinte, Marieta 1414
Arvinte, Vasile 520, 628, 800, 1365
Atanasov, Petar 1319
A. Th. 1306

* Cifrele indică numărul de ordine al lucrărilor din bibliografie. Cifrele din paranteze drepte trimit la lucrări recenzate sau la autori discutaţi în articole speciale.

Augustinus, Aurelius [1225]
Austin, C. [1240]
Auty, Robert [1474]
Avianus [1238]
Avram, Andrei 521, 522, 602, 603, 604, 624, 1307, 1320, 1366
Avram, Mioara 522, 605, 759, 760, 888, 1567, 1568

B

Babeu, Doina 1464
Bacalu, Andrei 801
Baciu, Miorița 1191
Bacovia, G. [1052], [1064], [1321]
Badea, Ștefan 629
Bahner, Werner 438, 439, [1365], [1377]
Baican, Branda 802
Bakos, Ferenc [1541]
Bal, Willy [1390]
Balaban, Romulus 356
Balás, Árpád 1531, [1542]
Balász, László 1499
Baldinger, Kurt [1367]
Balea, Margareta 1796
Balla, Sára 1500
Balogh, László [345]
Balotă, Nicolae 181, 440, 990
Banathy, Bela H. [1735]
Bantaș, Andrei 182, 183, 889, 1276, 1746
Baran, Neculai V. 98, 1227
Barbă, Ecaterina 75
Barbosa, Jorge Morais [1390]
Barbosa, Octavian [941], [944], [970]
Barbu, Elisabeta 1655
Barbu, Eugen 991, [1049]
Barbu, Ion [1057]
Basarab, Neagoe [1428]
Barbu-Bucur, Sebastian 630
Bartha, Janos 1501
Barthes, Roland 184
Baskakov, N. A. [1552]
Baubec, Agiemin 890, 902
Baubec, Eugenia 1569
Baylon, C. [311]
Baz-Fotiade, Laura 1415
Bazilescu, Ștefan 631
Bădică, Galina 1416
Băjău, Ioan 632
Bălașa, D. 633, 1151
Bălăceanu, C. 357
Bălăeț, Dumitru 992
Bălăianu, Viorica 137
Bălășescu, Sevastia 1
Băloiu, Elena 1746
Băltărețu, A. 803
Bălu, Ion [14], [19]
Bărac, Ioan [681]
Bărbat, Rodica 185
Bărboi, Constanța 76, 1145
Bărbulescu, Nicolae 804
Bârsan, A. 99, 1152
Beke, György 1502
Beaudot, Alain [1719]
Beldescu, G. 1176, 1571, 1572
Beleaev, B. V. [1714], [1715]
Bellu, Nicolae 634, 635
Belu, Sabin 706, [720]
Benea, Veronica 1748
Benveniste, Emile [1844]
Berca, Olimpia 993
Bercea, Livius Petru 994, 1065
Berchem, Theodor [1413]
Berciu, Dumitru 523
Berea (Găgeanu), Elena 785, 995
Berinde, Ion 1091
Berindei, Mihai [967], [979]
Berza, Mihai [739]
Bettisch, Ioan 761, 1656
Bezdechi, Ștefan 707, [719], [732]
B.F.H. 928
Bhose, Amita 441
Bibicioiu, Victor 929
Bidu-Vrănceanu, Angela 309, [316], [330], [350], [848]
Bilows, F. L. [1720], [1721]
Binder, Pál 1269
Binder, Ursula 1657
Birăescu, Traian Liviu 930
Birkfellner, Gerhard [1473], [1480]
Bistriţianu, Al. [1839]
Bină, Elena 1573
Birlădeanu, Mihaela 64, 143, 1367
Birlea, Ovidiu 186, [932], [965], [969], [978]
Birleanu, Ion-Horia 606
Bitea, Ioan N. 1270
Blaga, Diana 4
Blaga, Lucian [9], [15], [25], [1012], [1035], [1043], [1053]
Blecua, José Manuel [1374]
Blîndu, Mihaela 1749
B.N. 41
Boas, Hans Ulrich 1271
Bobes Naves, Maria del Carmen [1375]
Bobic, Floare 1574
Boca Bordei, Ramona 1750
Bodinger, M. 636, [734]
Boér, Géza 187
Bogdan Dascălu, Doina 996
Bogrea, Vasile [466], [469], [511]
Bogza-Irimie, Rodica 145, 855
Boiagi, Mihail G. [481], [494]
Boiangiu, Ana 1796
Bojin, Al. 442
Boldur, Alexandru V. 931
Boldureanu, Viorel 1575
Bolocan, Gh. 848, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157
Booth, Wayne C. 188, [335]
Bopp, Fr. [441]
Borcilă, Mircea 54, 310, 443, 444, 1576
Bordea, Carmen 1208

Bordeianu, Mihai 637, 638
Boroianu, Constantin 1146
Bot, Nicolae 932
Botiș, Valeria 787
Boudreault, Marcel [143]
Bouët, Jacques 134
Bouvier, Jean-Claude 404, [1400]
Bowersock, G. W. 131
Bradu, Ion 639
Brașoveanu, Aurica 1414, 1417, 1418, 1658, 1659
Bratu, Costin 189
Brăescu, Maria 1660
Brâncuș, Grigore 445, 446, 524, 762, [785], [933], 997
Breabăn, Maria Luiza 891
Breban, Vasile 854, [942]
Breinerd, Barron [318]
Brezeanu, Stelian 100, 1228
Brezuleanu, Adriana 1419
Bruckner, Emil 1302
Brumaru, A. I. 1092
Brzeski, Alojzi [1738]
Bucă, Marin [309], [320], [331], [332], [348], [952], [955]
Buchner, Edmund 131, 138
Bucovală, Mihai 138
Bucur, Marin [935], [940], [958]
Budai, Lucia 1577
Buium, Sara 190, 191, [319], 998, 1420
Bujeniță, Mihai 55
Bulai, Constantin [972]
Bulearcă, Alexandrina 1578
Bulgăr, Gh. 101, 102, 146, 311, 405, 424, [512], 513, [514], [518], 525, 526, 578, 598, [942], 999, 1022, 1321, 1826
Buluță, Gheorghe 1827
Bulza, Teodor [849], [850], [851], [853]
Bunea, Ion 640
Buosoño, Carlos [336]
Burdea, Silvia 1661
Bureței, Emilian N. 447, 527, 1158
Burr, Isolde [1409]
Burtea, D. 137
Buz, Maria 1594
Buză, Emanuela 16
B.V. 1308

C

Çabej, Eqrem [1491], [1492]
Calavrezo, Constantin 358
Calotă, Ion 447, 607, 747, 763
Calude, Cristian 359
Canarache, Andrei 895
Cantemir, Dimitrie 448, [479], [492], [992], [1025], [1037], [1041], [1045], [1435]
Capatos, Roxana 4
Capesius, B. 1302
Caproșu, I. 711, [723], [728], 1173
Caput, J. [1384]
Caput, J.—P. [1384]
Carabulea, Elena 764, 1177
Caragiale, B. 407
Caragiale, I. L. [991], [999], [1004], [1020], [1040], [1044] [1050]
Caragiu-Marioțeanu, Matilda 596, [598], [599], [600], [601], 1837, 1838
Caramelea, Vasile 387
Carcopino, Jérôme [1254]
Cardaș, Gh. 641
Carlton, Charles M. 1662
Carpov, Maria 1663
Cave, George N. [1736]
Cazacu, B. 56, 92, 192, 449, 892, 933, 1000, 1001, 1002, 1093, 1579, 1580, 1581, 1582
Cazacu, Dimitrie 1272
Cazimir, Bogdan 360
Cazimir, Șt. 1066
Călărașu, Cristina 765, 798
Călin, Cornelia 1003
Călin, Gheorghe 1421
Călinescu, Al. 1004
Călinescu, G. [14], [19]
Călugăr, D. 934
Câmpeanu, Eugen 935
Câmpeanu, Gheorghe 361
Cândea, Virgil 103
Cârstea-Romașcanu, Mihaela 1322, 1355, [1380], [1387], [1388], [1407], [1408], 1751, 1752
Ceaușescu, Gh. 1485, 1664
Ceciu, Ana 450
Cernovodeanu, Paul 2, 642
C.G. 17, 312
Chanal, A. [1394]
Chantar, Hassan 1750
Chantraine, Pierre [1845]
Charaudeau, P. [1378]
Chesaru, Stanca 1005
Chilea, Sebastian 712
Chiriac, Aurel 936
Chirilă, Theodor 1422, 1423, 1424
Chițimia, I. C. 643, 1839, 1840
Chițoran, Dumitru 50, 406, 422, 1665, 1666, 1667, 1753
Chițu, Ioan N. 1503
Chivescu, Romeo 193, 194, 451, 1425, 1426, 1668, 1808
Chivu, Gh. 579, 644, 645
Chivulescu, Gheorghe [972]
Cicero, Marcus Tullius [1232]
Cihodaru, Constantin 707, [719] [723], [728], [732], [739]
Cilianu, Corina 1669
Ciobanu, Fulvia 1178
Ciobanu, Georgeta 1754
Ciobanu, Radu 1094
Ciobotaru, Sorin 362
Ciociltan, Carmen 4, 452
Ciociltan, V. 1315
Ciocîrlie, Constanța 1670
Cioculescu, Șerban [1], 805, 849, 893, 1095, 1179

Ciompec, Georgeta 894
Ciopraga, Const. [1146]
Ciapariu, Timotei [465], [497], [655]
Ciuchindel, C. 646, [725]
Cizek, Eugen 104, 137, 1209, [1265]
Cîmpeanu, Pavel 363
Cîrjă, Manolache [695]
Cîrstoiu, Ion 861, 862, 1427
C.K. 806
Claesen, Catharina 134
Clej, Alina 188, [355]
Cociu, Mircea 647
Cocora, Gabriel 1174
Cojocaru, Constantin 453, 863, 1067, 1068
Colceriu, Tatiana 1785
Columella [1259]
Coman, Ileana 105, 1745
Coman, Ioan G. 144
Comănescu, Ioan 787
Comșulea, Elena 454
Conachi, C. [695]
Conea, Ana 895
Constandache, C. 1316
Constantin, C. 807
Constantin, Dan 1317
Constantin, Paul 896
Constantinescu, Antonia 214, [313], 395, 1006
Constantinescu, C. R. 1097
Constantinescu, Gh. 766
Constantinescu, Horia 713
Constantinescu, Ilinca 195
Constantinescu, Liviu 1097
Constantinescu, Nicolae [1078]
Constantinescu, Silviu [757], 788, 897, [947]
Coravu, Dimitrie 1229
Corda, Mioara 830
Coresi [468], [714], [716], [724], [729], [733], [736]
Coresi, Șerban [656], [736]
Corîus, Ilie 648, [721], [726]
Cornea, Lucia 649
Cornea, Paul [1066]
Cornescu, Mircea 672
Cornilescu, Al. 1273
Corniţescu, Emil 1556
Coșeriu, Eugenio 528
Cosma, Aurel 455
Cosma, Maria 1671
Cosma, Viorel 808
Costa, Traian 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236
Coste, Ileana 1584, 1750
Costea, Letiţia 1566
Costin, Miron [713]
Costin, Nicolae 650, [743]
Coșman, Constantin 810, 937
Coteanu, I. 196, 197, 306, [312], 407, 522, [848], 1069, 1585, 1586
Covaci, Ștefan 909
Covaci, Vasile 1368, 1369
Crașoveanu, D. 767, 768
Crăciun, B. 938
Creangă, Ion [1146]
Crisculo, Ugo [1262]
Cristea, Teodora 1323, 1672, 1673
Cristo, Albert di [1722]
Cristodorescu, A. [1403]
Cristureanu, Ioana 1748
Crișan, Alexandru 1324
Crișan, Octavian 1821
Crossland, R.A. 1484
Cruceru, C. 898
Csák, László 456
Cseke, Péter 42
Cuceu, Ioan 1198
Cuciuc, C. 939
Culcer, Rodica 1274
Cunescu, Gh. 18, 580, 714, 940
Curticeanu, Mircea 457
Cvasnii, Maria 198, 769, 899, 1007, 1008
C.W. 941

D

Dahmen, Wolfgang 1370
Daka, Palok [1494]
Dalnoky, Régine 1553
Dan, Ilie 404
Dani, Ioan 706, [720]
Daniel, Constantin [1316], [1318]
Danziger, K. [342]
Dascălu, Crișu 199
Dascălu, Laurenţia 748, 749
David, Doina 1192
Davidoviciu, A. 396
Dănăilă, I. 7, 248
D.E. 1537
Deák, Tamás 200
Debut, Janine [1250], [1811]
Decusară Boeșan, Crina 458
Deleanu, Marcu Mihail 147, 459, 1009, 1010, 1011
Densusianu, Ovid 529, [589], [593]
Despalatović, E. M. [1470]
Dezső, Laszló 1275
Diaconescu, Emil 1012
Diaconescu, Ion 770, 1587
Diaconescu, Mihail 201
Diaconescu, Paula 202, [578], [581], 900
Diaconescu Prioteasa, Ioana 364
Diaconu, Mihai 1588
Diaconu, Petre 106
Dignoire, Claude 1777
Dima-Drăgan, Corneliu 715
Dimitrescu, Florica 425, 460, 716, 942, 1193
Dimitriu, C. [579], [587], 872
Dincă, Doina 461
Dionisie eclisiarhul [527]
Diţuleasa, Florin 1787
Djamo Diaconiţă, Lucia 1197, 1428
Dobreanu, Emilia 1589
Dobrescu, Liliana 1661
Dobrescu-Warodin, Andreea 1755
Dobriţoiu-Alexandru, Teodora 77
Doca, Gheorghe 78, 1674

Doležel, Lubomir 203
Domi, Mahir [1494]
Donat, Lileta 462
Dorcescu, Eugen 204
Dorion, Henri [1372]
Doroszewski, Witold [1840]
Doruțiu-Boilă, Emilia 1210
Dosoftei [666], [683], [694], [699], [712], [1031], [1032]
Dragna, Tudor 1809
Dragomirescu, Gh. N. 789, 1371
Dragomirescu, Șerban 1152, 1372
Dragoș, Elena 205, 581, 1590
Dragu, Gh. 1465
Drașoveanu, D. D. 206, 790
Drăgan, Mihai 463, 651
Drăgoi, Eugen 652
Drăguț, Vasile [936], [945], [949], [961], [971]
Drincu, Sergiu 850
Drogeanu, Paul P. 810, 811
Dron, Virgil 1841
Drondoe, Vera 1688
Drucker, Michael [23]
Dubois, J. [1371], [1561]
Dubuisson, Pierette [1370]
Duca-Tinculescu, Doina 702, [711] vezi și **Tinculescu, Doina**
Duda, Gabriela 207, [1066]
Dugneanu, Paul 313
Duhăneanu, Constantin 1771
Dumbravă, Lucia 1013
Dumistrăcel, Stelian 608
Dumitrache, Constantin 1026
Dumitrescu, Ana 1014, [1812]
Dumitrescu, Domnița 1325, 1373, 1374, 1375, 1376, 1771
Dumitrescu, Ion 1015, 1016, [1841], [1853]
Dumitrescu, Maria 1429, 1430, 1431, 1466, 1756, 1757
Dumitrescu Constantin, Cristina 1098
Dumitriu-Snagov, I. 653
Dumitru, Nastasia 1467
Durand, J. 1326
Durdylly, Paulette [1395]
Duridanov, Ivan 1489
Dušanić, Slobodan 1256
Duță, Marcel 19
Duțescu, Dan 1758
Duțescu, Maria 137
Duțescu, Taina 771
Duțu, Alexandru 20, 582, [710], 1237, 1377
Duțu, Olga 1591, 1592
Duțu, P. 1560
Duvoisin, Marianne [23]

E

Edroiu, Nicolae 654
Eexhep, Ismajli [328]
Eisenmann, Fritz [1314]
Elia, Sílvio [1392]
Elian, Alexandru [1228], [1242], [1267]
Eminescu, Mihai [16], [18], [22], [171], [441], [477], [629], [651], [935], [940], [958], [1016], [1022], [1026], [1029], [1051], [1055], [1283], [1295], [1439]
d'Encarnação, José 131
Enciu, C. 148
Endre, Ady [1517], [1525]
Engber, Carl 717, 718
Engelfreit, Joost [400]
E.P. 315, 943, 944, 945
Ernst, Juliette [23]
Escarpit, Robert [323]
Eschil [1214]
Esop [1228]
Euripide [1244], [1260]
E.V. 316, 514, 583, 719, 1718
Evseev, Ametista 1759
Evseev, Ivan [309], [320], [331], [332], [348], [786]

F

Fabian, Ernó 1504
Fabre, P. [311]
Faiciuc, Elisabeta 3
Farcaș, Ludmila 1675
Farkas, Cs. Magda 208
Fănescu, Mihai 702, 703, 704, [711]
F.B. 946
Felix, Jiří [56]
Ferian, Ismail 890
Ferrand, Marcel 864
Ferraz, Luis [1390]
Filipovič, Rudolf 1432
Filotei sin Agăi Jipei [630]
Finyák, Tibor 1505
Firca, Gheorghe 812
Fischer, I. 4, 8, 107, 522, 1238, 1239, 1676, 1677
Flămând, Dinu 209
Florea, I. A. 865
Florescu, Cristina 901
Foarță, Maria 210
Foarță, Șerban 211
Fochi, Adrian 1198, 1842
Fodor, Ecaterina 212, 213, 1433, 1468, 1678, 1760
Fontainer, Pierre 214, [313]
Forăscu, Narcisa 947
Fotino, Stanca 1070
Foult, Claude-Lise [23]
Fowler, Roger [310]
Franch, Juan Alcina [1374]
Franga, Liviu 464, 1486
Frățilă, Florentina 1584
Frățilă, Vasile 597, 609
Frâncu, Cătălina 79, 530, 531, 532, 772
Frenkian, Aram [452]
Frérot, Jean-Louis [1723]
Figură-Iliasa, Doina 80
Frînculescu, Mircea 1071

Frusoni, Sergio [1390]
Fudge, Eric C. [337]
Funeriu, I. 57, 1017, 1018
Furcilă, Eugenia 1593

G

Gabrielescu Daniela 1679
Gaidagis, N. [734]
Gak, V. G. [1483]
Gal, Roger [1543]
Gáldi, Ladislau [1072]
Gálffi, Mózes 1506, 1507, 1538
Galitis, Gheorghe A. 1229
Ganea, Ion M. 813
Ganea Nadu, Ecaterina 1843
Gardette, P. [1395]
Garzya, Antonius [1244]
Gaşpar, Iustin 1318
Gauger, Hans Martin [329]
Gălăţanu, Olga 1680
Gânju, Traian 948
Gehl, Ioan 1761
Geiger, J. [1266]
Georgescu, Al. 708, [738]
Georgescu, Constant C. 1240
Georgescu, Iulia 1593
Georgescu, Magdalena 655
Georgescu, Paul 1822
B. Gergely, Piroska 1508, 1509
Gergely, Róza 215
Gershenson, D. [1266]
Ghelmez, Petre 408
Gheorghe, Gabriel 814
Gheorghiţă, Natalia 365
Gheorghiu, Domnica 1595
Gheorghiu, Mircea 1434, 1469, 1476, 1762
Gheorghiu, Vladimir 1595
Gheţie, Ion 533, 534, 535, [562], [588], [594], 656, 657, 693, [730], 815, 1019
Ghiga, Georgeta 1020
Ghinescu, Florente 536
Ghiţă, Elena 1671
Ghiţescu, M. 1378, 1379, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732
Ghiţulescu, Eliza 1746
Gibbon, Dafydd 216
Gilliam, James Frank 131, 138
Giosu, Ştefan 426, 596
Giurescu, Anca 1327, 1355, [1380], [1387] [1388], [1407], [1408]
Giurescu, Constantin C. 542, [580], [585]
Giurescu, Dinu C. [580], [585]
Giurgiu, Felicia 1021
Gjinari, Jorgji [1493]
Gociman, Anca 1276
Goga, E. [1403], 1763, 1771
Goga, N. 773
Goldenberg, S. 720
Goldiş, Ana 791
Golescu, Dinicu [687]
Golescu, Iordache [1003]
Golopenţia Eretescu, Sanda 149, 217, 218, 219, 317
Golu, Elena 1763
Golubiov, Ia. V. [1716]
Gonon, Marguerite 1395
Goraşcu, Adriana 220, 221, 1328
Gorun, Irina 318
Gorunescu, Elena 1764, [1810]
Gostar, N. 537
Graur, Al. 58, 59, 76, 87, 222, 319, 320, 427, 428, 538, 584, 774, 792, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, [1138], [1140], [1141], [1142], 1199, 1200, 1380, 1597, 1844, 1845
Grecu, Doina [942], 1745
Grecu, Mitică 902
Gréve, Marcel de [1724]
Grigoraş, Maria 65
Grigoraş, N. 585, 949
Grigore, Virgil 909
Grigorescu, Valentina 1777
Grigoriu, Corneliu 1105
Groza, Ion 1159
Gruiţă, Mariana 1277
Guevara, Antonio de 650, [743]
Guillermou, Alain 1022
Guiu, Mariana 1598
Gulea, Mihaela 1681
Gulian, C. I. 223
Gündisch, Konrad G. 707, [719], [732]
Guţia, Ion [884], [885]
Guţu Romalo, Valeria 60, 224, [779], 903, 904, 1180, 1599
Cs. Gyímesi, Éva 321, 1539
Györfi, Ibolya 1510
Györpall, Iosif 1682
Gyula, Ferenzi [1476]

H

H.A. 1072
Haarman, Herald [1401]
Haggis, Bernard M. 1379
Hamp, Eric P. 539, 540, 541, 866, 867, 1211, 1329
Hancu, Alexandru 1600
Hanea, Victor 1788, 1789, 1790, 1791
Haneş, Gherghina 905
Hangiu, I. 586
Hankiss, Elemér 225
Hartular, Anca 322
Hasan, Finuţa 1181
Hasdeu, B.P. [157], [445], [446], [458], [463], [508], vezi şi **Petriceicu-Hasdeu, Bogdan**
Haţeganu, Lucia 658
Hazy, Ştefan 793
Hâncu, Dumitru I. [960]
Hebb, D.O. [1725]
Heliade Rădulescu, I. [438], [448], [509]
Hermann, Léon [1238]
Hesselman, M. 1733, 1734
H.F. 950, 951

Hobeanu, Constantin 816
Hodiș, Viorel 226, 817, 952, 1601
Hogaș, Calistrat [1054]
Hogdon, David 227
Holec, Henri [347]
Homer [1219]
Homorodean, M. 818
Honterus, Johannes [672]
Horak, Valerie 1765
Horațiu, Iuliu 953
Horga-Iancovici, Mimoza 1278
Hreapcă, Doina 150, 610
Hristea, Theodor 819, 820, 821, 822, 823, 868, 869, [897], 906, 907, 1106, 1107, 1108, 1109, 1138, 1182
Hristov, Païssy 1330
Huart, Pierre [126]
Hurdubețiu, Ion 542

I

Iancu, Anca 151
Iancu, Napoleon Toma [893], 908, [929], [957]
Iancu, Victor [619], 1023, 1828
Iarovici, Edith 228, 1024, 1558
Ichim Tomescu, Domnița 1147
Iftimovici, Radu 824
Ilie, Dumitru 1796
Iliescu, Ada 1683
Iliescu, Ion 465
Iliescu, Maria 137, 229, 543, 825, 807, 1331, 1332, 1381, 1382
Iliescu, Octavian 1160
Ilievski, P. Hr. [1475]
Indrieș, Alexandra [1069], [1083]
Ingarden, Roman 230
Ioachim, Grigore 909
Ioan-Roman, Sanda 231
Ion, Angela 323
Ionescu, Anca Irina 1435, 1470
Ionescu, Christian 108, [963]
Ionescu, Doina 1661
Ionescu, I. 109, 871, 954, 1241, 1242, 1243, 1471
Ionescu-Cârligel, Constantin 1212
Ionescu-Nișcov, Tr. 721
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana [351], 596, 1559, 1602
Ioniță, Vasile 5, 1148, 1161, [1175]
Iordan, Iorgu 43, 110, 152, 153, 324, 409, 410, 466, 467, 599, 826, 827, 828, 829, 1025, 1026, 1110, 1111, 1112, 1814, 1815, 1816, [1821], [1822], [1823], [1824], [1825], [1835], [1846]
Iorga, N. 544, [576], [586], [591] [592]
Iosif, Șt. O. [1063]
Iosifescu, Silvian 82
Iosipescu, Sergiu 722
Iosub, Elena 232
Iova, Mariana 154
Iovan, Tiberiu 1766, 1767
Irimescu, N. 155
Irimescu, Petru 1027
Irimia, D. 1028, 1029, 1073, 1113, 1114, 1829
Isac, Ioana Maria 1684
Isbășescu, Mihai 75, 672
Istrate, Gavril 468, 545, 587, 659, 1030, 1031, 1032
Istrati, Ion [1013]
István, Ana-Maria 1604
Ivaniuc, Florența 1554
Ivanov, Andrei 1426, 1436, 1437, 1438
Ivănescu, D. 723
Ivănescu, G. 79, 91, 469, 546, 872, 1549, 1603, 1817, 1818
Ivir, Vladimir 233
Ivireanul, Antim [545], [631], [660], [690],
Izsák, Ágnes 1604

J

Jacotă, Dorin 955
Jakobson, Roman 234
Janitsek, E. 1162
Janitsek, Jenő 1511
Jămneală, Aurel 1605
Jelev, Pano 1439
Jemăneanu, Nina 1563
Jochales, Titos P. [1203]
Joyce, James [1272]
J.R. 325
Jurconi, Ion I. 81

K

Kallós, Nicolae 923, [925], [927], [937], [938], [939], [948], [977], [980], [983]
Kalogjera, Damir 235
Kanini, Katerina [1237]
Karlinger, Felix 709
Käsher, Viktor 1302
Kathrein, Iosif 912
Keintzel-Schön, Fritz [1306], [1309], [1310]
Kelemen, Béla 84, 161, 470, 471, 547, 588, 724, 1194, 1388, 1830
Kelemen, János [314]
Kemény, Ferenc [324]
Kennedy, George [23]
Király, Fr. 856, [956]
Kiraly, Maria 1768
Kis, Emese 830
Kis, Géza 830
K.L. 1540
Klaster-Ungureanu, Grete 1685
Klisurać, Č. Č. 1440
Kohn, Ion 236, 851
Kolbe, Hans Georg 131
Kollmann, B. D. 1213
Konnert, Gerhard 1293
Kostenețki, Constantin [676]
Kovacs, Erzsebet Ö. 1512
Kovács, Istvan 1513
Kovács, Nemere 1514
Kovácsné József, Magda 1515
Kown, Linda Jo 134
Kramer, Johannes [1206]
Kranich, Irmhild [1726]

Kriaras, Emmanouil [1248]
Kroner, Michael 472
Kruijsen, Joep [341]
Kühlwein, Wolfgang 237
Kulcsár, Tibor 238

L

L.A. 1487
Labiș, Nicolae [1005]
Lachenmeyer, Charles W. [340]
Laclos, Choderlos de [1354]
Lagarde, Blanche 1205
Laiș, Șlomo [1556]
Lajos, Balogh [1538]
Lajos, Király [1538]
Lambert, W. E. [1725]
Lambrior, A. [425], [426], [436]
Lancel, Serge [144]
Láng, Gustav 1516
Lang, Richard 1279
Langlois, Pierre [23]
Lascu, Nicolae [735], [745]
Laszlo Kuțiuk, Magdalena 1441
Lavrentie ieromonahul [691]
Lázár Szini, Karola 1517
Lazăr, Ioan 957
Lazić, Margareta 1442
Lăudat, I. D. 660, 1831
Lăzărescu, Adriana 1769, 1760
Lăzărescu, Gheorghe 1563
Lăzărescu, Radu 448
Lăzărescu, S. 1735
Leahu, Sarmiza 1771
Le Boeffle, André [1234]
Le Bonniec, Henri [1234]
Lee, G. M. 1214
Leech, Geofrey [1311]
Lefter, Marinela 1606, 1607
Leif, J. [327]
Lenau, Nikolaus [1021]
Lenertat, Waltraud [1726]
Leone, P.A.M. [1261]
Leonte, Liviu 1074
Lerner, Isaías [1404]
Levițchi, Leon 1686
Lichem, Klaus [1727]
Linker, Arnold [1733]
Lintvelt, Jaap 239
Lința, Elena 240
Lombard, Alf [1826]
Lomtev, T.P. [1468]
Loshi, Xhevat [1494]
Loșonți, Dumitru 611, 1163
Lotman, J.M. 241
Lovinescu, Vasile 1033
Lucrețiu [1221]
Lucuța, Yvonne 326
Lugojanul, Victor N. 515
Lungu, Mihaela 1280
Lupaș, Ana 1608
Lupaș, Liana 1244, 1245, 1246
Lupaș, Teodora 1687
Lupu, C. [1403]

M

M.A. 429
Macarie, Augustin 1139
Macarie, Liliana 1333
Macedonski, Alexandru [451]
Macovescu, George 86
Macrea, Dimitrie [3], 80, 88, [424], 430, 473, 474, 475, 548, 549, [1828], [1830], [1832], [1833], [1834], [1836]
Madarász, Antal 1531, [1542]
Maier, Felicia 830
Maioreșcu, Titu [461]
Maissen, Augustin 411, 412, 1548
Makarenko, Tatiana 1688
Mallarmé, Stéphane [207]
Mambet, Zeldula 902
Man, Jürgen [1251]
Mancaș, Mihaela 958, 1034, 1035, [1066]
Mandilaras, Basil G. [1231]
Maneca, Constant 750, 1346
Mangiuca, Simeon [459]
Mangu, Valeriu 1814
Manoliu-Manea, Maria 242, 243, 775, 1334, 1335, 1336, 1771
Mantsch, Henrich 1309
Manu, Emil 516, 959
Manu, Margareta 1115
Marcea, Pompiliu 413, 1116, 1609, 1610
Marcu, Rodica 1755
Marcus, Solomon 244, 245, [356], 366, 367, 368, 395, [398], [401]
Mareș, Alexandru [562], 662, 663, [668], [692], 725, [730]
Mares, F.V. [1472]
Mareș, Lucreția 960, 1541
Marga, Andrei 246
Maria, Anca I. [1813]
Maria, Radu I. [1813]
Marin Curticeanu, Valentina 111, 476, 550
Marinescu, M. 1772, [1808], [1809]
Marinescu, Rareș 247, 794, 1689
Marinescu, Stelian 726
Marinoiu, Costea 664
Marouzeau, J. [23]
Martin, Aurel 431
Martinet, A. 226
Márton, Gyula 1518
Masri, Habib 920
Massim, I.C. [506]
Masson, Emilia 1215
Máté, Jakab 369, 397, [399], [402]
Mateescu, Elena 1611
Matei, Horia C. [964]
Matei, Ioan 112
Matei-Săvulescu, Aura 156
Mateus, Maria Helena Mira 1366
Mathesius, Vilém [286]
Mätz, Johann [1268]
Maur, Moșe [1556]
Maxim, Ion 1075
Mazzoni, Bruno 134
Măgureanu, Anca 1690, 1795

Mălinaș, Marin 665
Mănucă, Dan 21
Mărginean, Nicolae 1612
Mărgineanu, Valeria 1613
Mării, I. 831, 1847
Mârza, Eva 1443
Mârza, Iacob 727
M.B. 1076, 1823
M.Cz. 961, 1310
Meintel, Deirdre [1390]
Messner, Dieter [1402]
M.F. 327
M.G. 1736
M.Gh. 1561
M.I. 832
Michăescu, Radu 248
Miclău, Paul 249, 1117, 1337
Mille, Veniamin 666
Mihail, Paul 728, 1472, 1473
Mihail, Zamfira 729, 1474
Mihalcea, D.R. 873
Mihăescu, Doru 667
Mihăescu, H. 328, 329, 551, 1140, 1201, 1202, 1203, 1216, 1218, 1247, 1248, 1249, 1475, 1488, 1491, 1492, 1493, 1494, 1551, 1848, 1849
Mihăescu, N. [428], [434], 1118, 1119, 1120, 1121, [1139], 1140
Mihăilă, Ecaterina 82
Mihăilă, G. 61, 432, 477, 478, 668, [954], 1444, 1832, 1850
Mihăilă, Rodica 250, 251, 776
Mihăilescu, Florin 962
Mihăilescu, Magda 1122, 1123
Mihăilescu, Nicolae 909
Mihoc, Vasile 963
Milin, J. 669
Mioc, Damaschin 707, [719], [732], [739]
Mircović, Miroslava 131, [1256]
Mironovici, R. 852
Mișan, Andrei 252, 1614, 1691
Mitescu, Adriana 253
Mitrănescu, Gabriela 1615
Mitrea, Ion 479
Mîrza, Clement 330, 331, 370, 853
Mladenova, Olga 4
M.K. 44
M.N. 964
M.N.R. 480
Mocanu, Nicolae 730
Mohanu, C. [618], 965
Möhren, Frank-Walt [143]
Moisa, Mircea 1142
Moise, Ion 332, 612
Moisescu, Iustin [712]
Moldovanu, Dragoș 1037
Moldoveanu, Nicu 83, [94], 670
Molisani, Giulio [1253]
Monfrin, J. [1395]
Moraru, Cornel 966, 1077
Moraru, Mihai [17], [20], [24]
Moretti, Luigi 138
Morogan, Elena 1217
Mourin, Louis 1338, 1339
Moutsopoulos, Evanghelos [333]
M.R. 967
Mudure, Mihaela 1384
Mugler, Charles [1230]
Muntean, George 22, 884
Munteanu, Dan 1345
Munteanu, George 1055, 1616, 1617, 1692
Munteanu, Ștefan 987
Munteanu, Valeriu 1773, 1774
Murádin, László 161, 1519, 1520, 1521
Murariu, Elena 1340
Murnu, George G. 1218
Murvai, Olga 307, [321]
Murzaev, E.M. [1465]
Muscalu, Mihaela 830
Muscan, Catinca 113
Musicescu, Maria Ana 114
Muster, Dumitru 1618
Muțiu, I. 795

N

Nadin, Mihai 371, 398
Nagl M. [396]
Nägler, Doina 671, [727]
Nagy Maria 1775
Nagy, Tibor 131
Nasta, Atanasie 481
Nasta, Dan Ion 1810
Nasta, Margareta 137, 1250, 1811
Nasta, Mihai 137, 874, 1251
Naum, Theodor 482, 707, [719], [732]
Navaro Tomas, T. [1406]
Neagoe, Victorela 1038
Neagu, Fănuș [1036]
Neagu, Valeria 1345
Necula, N.D. 1547
Negomireanu, Doina (Stela) 84, 254
Negrici, Eugen 1039, [1075], [1077] [1079], [1085], [1086], [1089]
Negruzzi, C. [995]
Negulescu, Constantin 483
Neguț, Silviu 964
Neiescu, I. [942]
Neiescu, Petru 621, 1619
Nemeth, Gyula [1854]
Neștian, Valeriu C. 1620, 1621
Netea, Vasile 484
Neuberger-Donath, Ruth 1219
Nica, Dumitru 1817
Nica, Melente 1622
Nichita, Ioana 1385
Nicolae, Emil 255
Nicolae, Gertrud 1693
Nicolae, Ion [964]
Nicolae, Octavian 1693
Nicolau, Edmond 357, 372
Nicolăescu-Plopșor, C.S. [447]
Nicolescu, Adrian 1281, 1311, 1788, 1789, 1790, 1791
Nicolescu, Alexandra-Constantina 379

Nicolescu, Carmen 1745
Nicolescu, Mariana 1816
Niculescu, Alexandru [62], 374, 414, 433, 485, 486, 552, 553, 554, 589, 777, 1040, 1041, 1124, 1125, 1126, 1341, 1355, 1364, [1380], [1387], [1388], [1403], [1407], [1408], 1851
Niculescu, Laurenţiu 1623
Niculescu, Raisa 1661
Niederehe, Hans-Josef [1401]
Niedzielski, Henri 1282
Nikol'skij, L.B. [344]
Nistor, G. 487, 731
N.M. 157
Noica, C. 1252
Noveanu, Eugen P. 1699, [1718]
Nunes-Nabarro, Margaret [1390]
Nussbächer, Gernot 672, 732
Nuţă, Ion [425], [426,] [436], 590

O

Oallde, Petru 488
Oancea, Dimitrie 1164
Oancea, Ileana 489, 517
Oancea, Viorica 334, 335
Obreja, Al. 1165
Oiţă, Ion 1445, 1446
Oiţă, Maria 1447, 1476
Oltean, Felicia 1624
Oltean, Ştefan 256, 375
Oltean, Vasile 556
Olteanu, A. Gh. 1078
Olteanu, Pandele 77, 89, [1471]
Olteanu, Teodor 1448
Olteanu, Tudor 302
Oprea, Ioan 257
Oprea, Lelia 707, [719], [732]
Oprea, Magdalena 258
Opresecu, Ion 386
Oprică, Octavian 1694, 1695, 1696
Oprişan, I. 1283
Oprişiu, Mircea 673
Orman, Gabriel 376
Oros, Valeriu 1562
Otaşevici, Svetozar 85
Otobicu, Constantin 1625, 1626
Ovidiu [735]

P

Paine, M.J. [1728]
Pall, Francisc 739
Pamfil, Carmen Gabriela 799
Pamfil, Viorica 875
Panaitescu, Val. 336
Pană, Marin N. 674
Pană-Dindelegan, Gabriela [798], [799], 910, 1627, 1628
Papacostea-Danielopolu, Cornelia 1477
Papadopol, Mariana 1771
Papahagi, Tache [623], [1837], [1838], [1842], [1843], [1847], [1848], [1852]
Papanikolaou, A. D. [1264]
Papazoglu, Fanoula [1256]
Papiu Ilarian, Alessandru [437], [484], [513], [515]
Papp, Ferenc [397]
Papu, Edgar 591
Paris, Marie-Claude 1284
Parpală, Emilia 1285
Pascu, Constantin 675, [717], [718], [731]
Pascu Ştefan 490, 707, [719], [732], [739]
Paşca, Maria Dorina 1629
Patterson, William [1376]
Paul, Zamfira 115, 733, 968
Paveliu, Eliza 1787
Păcurariu, Doina 1771
Pătruţ, I. 116, 161, 491, 1149, 1166, 1167, 1833, 1834
Păun, Gheorghe 377, 378, 379
Pârlog, Hortensia 337, 751
Peahă, Mircea 909
Peculea, Pompiliu 1286
Pedestraşu, A. 117, 130, 194, 1449, 1450, 1451
Peek, Werner 1220
Pehlivanova, K. [1717]
Pellegrini, G. B. [1381]
Pena, Jesús [1373]
Penelea, Georgeta 6
Penişoară, Ion 119, 1143, 1552
Péntek, Janos 399, 1518
Penteş, Ion 969
Pepelea, Silviu Mihai 1776
Perian, Iudita 1697
Perju-Liiceanu, Aurora 380
Perl, Mathias 259
Pervain, Viorica 707, [719], [732]
Petac, Margareta 919
Petkov, Gheorghi 676
Petőfi, Janos S. 260, [352]
Petrache logofătul [682]
Petraru, Ştefan 677
Petre Pîrvan, Eliza 86
Petrescu, Alexandru 381, 382
Petrescu, Camil [442], [1002], [1006]
Petrescu, Ion 194
Petri, Lucreţia 1753
Petriceicu-Hasdeu, Bogdan [933], vezi şi **Hasdeu, B.P.**
Petrina, Liviu 678
Petrovici, Emil [455]
Petrović, Petar [1257]
Philippide, Al. [1034]
Piaget, Jean [238]
Piatkowski, A. 1221
Piccillo, Giuseppe 1384
Pietreanu, Marica 87
Pintea, Gherasim 302
Pintea, Letiţia [1560]
Pippidi, Andrei M. 734, 1222
Pippidi, D.M. 23, 119, 120, 138, [931], [973], [976], 1223, [1241], [1249], 1253, 1254, [1255]
Piru, Al,. 492, 556, 592, [1092], 1387, 1824

Pisoschi, Vicenţa 1777, 1801,
Piuariu Molnar, Ioan [1080]
Pîrvan, Gabriel 1022, 1388
Platon [1212]
Plămădeală, Antonie 679, [737]
Plinius cel Bătrîn [1234]
Ploae Hanganu, Mariana 1342, 1389, 1390, 1391, 1392
Plomteux, Hugo [1382]
Plutarh [1251]
P.M. 970
P.N. 971
Poenaru Bordea, Gh. 122
Poeschl, Viktor [23]
Pogonschi, Ana 1778
Poirier, Jean [1372]
Pompilian, C. [21]
Pop, Dumitru 493
Pop, Gh. G. 833
Pop, Gheorghe 834
Pop, Maria 1630
Popa, Cornel 912
Popa, Dumitru Radu 121, 134, 416
Popa, Eleonora 7
Popa, Ioan I. 1584, 1750
Popa, Marian 911, [926] [946], [959], [966], 1042, 1079
Popa, Mariana 227
Popa, Mircea 24, [516,] 680, 681, 1080
Popa, N. I. 158
Popa, Radu 557
Popa, Ştefan N. 416
Popa-Sotir, Mihai 912
Popa Tomescu, Teodora 261
Popescu, Adrian N. 735
Popescu, Darda 1127
Popescu, Emanuela 708, [738]
Popescu, Emilian [1249], [1255]
Popescu, Florin D. 88
Popescu, Ion 835, 1128, 1129, 1779, 1780, 1781
Popescu, Iulian 338
Popescu, Maria 383
Popescu, M. F. 400
Popescu, Radu Sp. 558
Popescu Marin, Magdalena 1183, 1393
Popescu-Sireteanu, Ion 618, 876
Popescu-Teiuşan, Ilie [934], [974]
Popescu-Vîlcea, G. 682
Popovici, A. 1130
Popovici, Călin 913
Porcescu, Scarlat 683
Potra, Florian 559
Potra, George 494
Preda, Constantin 122
Preda, Marin [1415], [1419], [1421], [1441], [1459]
Preda, Nina 1631
Price, Glenville [1818]
Pricop, Constantin 339
Prieto, Luis J. [338]
Prioteasa, Ioana 262
Proca Ţepelea, Ofelia 560
Procopovici, Alexe [443]
Property, D. [366]
Protase, D. 1255
Prut, Constantin 836
P. Sch. St. 972
Psello, Michele [1262]
Pura, Grigore 1632
Puşcariu, Sextil [48], [61], [129], [172], [430], [431], [444], [454], [455], [456], [457], [467], [468], [470], [471], [472], [473], [474], [475], [476], [480], [482], [483], [485], [486], [487], [489], [490], [491], [493], [496], [498], [499], [500], [502], [503], [504], [505], [507], [510]
Puşcaşu, Sofia 1618
Puşkin, A.S. [1431]

R

Radu, A. 1737
Radu, Const. 123
Ráduly, Endre 1522
Raihstein, A. D. [1305]
Raper, Peter E. [1390]
Raşcă, Lucian 1633, 1698
Rădan, Mihai 1452
Rădulescu, Cornel 684
Rădulescu, Gheorghe 736, 1043
Rădulescu, Marina 159, 1184
Rădulescu, Mihai 737
Rădulescu, Sorin M. 340
Răduleţ, Virgil 384
Răduţiu, Aurel 685, 706, [720]
Răileanu, Ileana 1782
Răpiţeanu, Maria Argentina 1634
Răutu, N. 1738, 1739
Răuţ, Octavian 1168, [1175]
Regleanu, Mihai 703
Reguş, Corneliu 1453
Reich, K. G. 1302
Reinheimer Ripeanu, Sanda 1343, 1394, 1395, 1396, 1397, [1412]
Renkin, André [1729]
Repeţeanu, Liana 1755
Reychman, Jan [53]
Riffaterre, Michael [205]
Rivers, Wilga M. 1699, [1718]
Rizescu, I. 738, 1185
Ripă-Buicliu, Dan [735], [745]
Robbe-Grillet, Ingrid [23]
Robciuc, I. 857, 1454
Robert, Louis 138
Robu, V. 263
Roegiest, Eugène 1344
Roman, Al. 1312
Roman, Alexandra 686
Roman, Alexandru [450]
Roman, Andrei 401
Roman, Ion 89
Romano, Roberto [1263]
Rosetti, Al. 417, [427], [432], [433], [577], 593, 878, 1044, 1045, 1046, 1047, 1819

Rossetto Langarato, Antonela [308]
Roşianu, Ion 160
Rotaru, Ion 1048, [1081]
Rotaru, N. 1635, [1812]
Rotaru-Vîlcu, Gabriela [1812]
Rotundu, V. 1783
Rousselet, Michel [1730]
Rozental' D. E. [349], [1469], [1481]
Rudes, Blair A. 561, 752
Rudneanu, Constantin 973
Ruffini, Mario [1829]
Runcan, Anca 385
Ruoff, Arno [1313]
Russu, George [953]
Russu, I. I. [1241], [1243], 1256, 1257
Rustin, G. [327]
Rusu, D. 739
Rusu, G. C. 1186, 1187
Rusu, Gr. 753, [942]
Rusu, M. N. 687, 1049
Rusu, Valeriu 264, 341, 529, [589], [593], 613, [620], 1398, 1399, 1400
Ruthner, Ivan 1700
Ruxăndoiu, Pavel 1636

S

Sachs, Sabine [1743]
Sadiku, Zegir [1495]
Sadoveanu, M. [80], [1007], [1026], [1030], [1058], [1061]
Safta, Aneta 1701
Saint-Denis, E. de [1259]
Sajavaara, Kari 1557
Sala, Marius 522, [595], 1345, 1401, [1405], [1410]
Salamon, Ida 1523, 1524
Samo, Melisse di [1235]
Saramandu, N. 614, 615, 619, 1258, 1852
Saraş, Marcel 914, 1702
Sasu, Aurel 495, [517], [1071], [1080]
Sava ieromonahul [713]
Savin, Filomenos 909
Sădeanu, Florenţa 1402, 1771
Săhleanu, Victor 386
Săteanu, Cornel 778, 1637
Săvulescu, Ştefan Al. 974
Scaligero, Giulio Cesare [1208]
Scărlătoiu, Elena 622, 1204
Schaller, Helmut Wilhelm 1202
Schippan, Thea [326]
Schirò, Giuseppe [1247]
Schmidt, Gertrud 1784
Schneider, H.-J. [396]
Schneider, M. 1740
Schraepen, Edmond [1734]
Schroeder, Klaus-Henning [744]
Schuster, Friederich 1302
Schutrak, Ingeborg [1744]
Schveiger, Paul 342, 343, 369, 397, [399], [402]
Scorobete, Aurel 266
Scridon, Gavril 161
Secea, Doralina 1776
Seche, Luiza 837, 857, 858, 859, 915, 916, 917, 1188
Seche, Mircea 838, 918
Semčinski, Stanislav 879
Senatore Perillo, Adriana 750, 1346
Setatos, M. 1258
Severineanul, Nestor S. 688, vezi şi **Vornicescu Severineanul, Nestor**
Seydner, Walter 1302
Sfetcu, Gabriela 1785
Shakespeare, W. [1292]
Shatzman, I. [1266]
Silvestri, Artur 1835
Sima, Alexandru 1638
Simandan, Vasile 131
Simescu, Maria 387
Simion, Eugen 1050, 1825
Simion, Magdalena 1639
Simionescu, Constantin 496
Simionescu, Mircea Horia 418
Simionese, V. 1169
Simonescu, Dan 689, 740, [1827], [1831]
Simula, Traian 1786
Sireteanu-Popescu, Ion 839
Siupiur, Elena 1478
Singeorzan, Zaharia 975, 1081
Sîrbu, Gabriela 1347
Sîrbu, Richard 90, 840
Skalička, Vladimir [1200]
Skaličková, Alena [1307]
Slabotzky, Aida 1224
Slama-Cazacu, Tatiana 78, 267, 268, **269** 388, 394, 1640, 1641
Slave, Elena 271
Slavici, Ion [1607]
Sluşanschi, Dan 448, 1258
Smith, John Charles 134
Soare, Gheorghe 1642
Sobiran, Jean [1232]
Sofocle [1260]
Solacolu, M. 1741
Solcanu, Ion I. 124
Soltischi, Ligia Stela 1348
Sőni, Pal 161
Sorescu, Constantin 419, 1051
Sorescu, Marin [1001]
Sorescu, Roxana 1052, 1053, [1066], 1349
Soroceanu, Ştefan 1643
Sosenko, E. I. [1737]
Soveja, Maria 703
Spăriosu, Domnica 771
Spineanu, Iuliana 1644
Spirescu, Nicolae 841
Stafie, Rodica 1055
Stan, A. [942]
Stan, Elena 1082
Stan, Ionel 91, 271
Stănculescu, Ioan 976
Stănescu, Mihail 1350
Stănescu, Nichita [1028]
Stănilă, George 913

Steinke, Klaus 344, 1479
Stephanides, Éva 1275
Steriade, Donca 1260
Stoenescu, Ştefan 188, [355]
Stoianovici-Donat, L. 137
Stoicescu, Nicolae 1170, [1173]
Stoicovici, Elena 919
Stancu, M. 1703
Steriu, Maria 1704
Stojanov, Manio [1477]
Stoleru, Victor 1853
Stoof, Eduard 1302
Straka, Georges [595]
Strand, Johny [1233]
Streinu, Vladimir 1055
Strihan, Petre 741
Stroescu, Rimma 891
Stroiescu, Victoria 1287
Strungaru, Diomid [533], 562, 563
Studemund, Michael [1401]
Suciu, Emil 564
Suciu, Gheorghe S. 977
Suetoniu [1209], [1239]
Surdulescu, Radu 1705
Susini, Giancarlo 131
Svartvik, Jan [1311]
Sýkora, Jan 1480
Symeonidis, Charalambos [1551]
Szabó, Attila T. [1543]
H. Szabó, Gyula 1542
Szabó, Ilona 272
Szabó, Zoltán 273, 345, 346, 1525, 1539, [1543], 1706
Szász, Lőrinc 1854
Szépe, György [397]
Szilágyi, Sándor N. 402, 1526, 1527, 1528
Szőcs, István 1529

Ş

Şahighian, Alexandru Al. 1288
Şalapina, Galina 1289
Şandru-Olteanu, Tudora 1345, 1351, 1352, 1403, 1404, 1405, 1406
Şchiopu, Ursula 274
Şeleachin, M.A. [1740]
Şerban, Felicia 1056
Şerban, George 860
Şerban, V. 1645, 1653, 1745
Şerban, Valentina 347, 454
Şerban-Barborică, Elena 565
Şerbănescu, Nicolae 690, 691
Şerbu, D. [662], [668], 692
Şerdean, Ion 1131, 1787
Şesan, Dragoş 1057
Şiadbei, Ioan [1846], [1849], [1851]
Şimanschi, L. 705, [723], [728], [746]
Šipova, E.N. [1479]
Şoptereanu, Liliana 1353, 1455, 1456
Şorobetea, Aurel 623
Şoşa, Elisabeta 1594
Ştefan, Alexandra 8
Ştefan, Ion 566, 1083
Ştefănescu, Ştefan [739]
Ştefănescu-Drăgăneşti, V. 1707, 1788, 1789, 1790, 1791
Ştefiea, Nicolae [964]
Ştiureă, Laura 1354
Ştrempel, Gabriel 650, 742, [743]
Şuiu, Rodica 150
Şuteu, Flora [1191], [1192], [1193], [1194], [1195], [1196]

T

Tabacu, Mihaela 389, 390
Tabarcea, Cezar 275, 1084, 1646, 1792
Tacit [1265]
Tagliavini, Carlo 420, 1355, [1380], [1387], [1388], [1407], [1408]
Taillardat, Jean [1239]
Taloş, Ion 276, 978
Tanaşoca, Nicolae-Şerban [1228], [1242], 1261, 1262, 1263, 1264, [1267]
Tasmowski-De Ryck, Liliane 1356
Tatai-Baltă, Cornel 497
Tauberg, Edith 1467
Taylor, H.J.S. [1731]
Taylor, Loring R. 1290
Tămaş, Ioan 1291
Tămaş, Nora 1291
Tănase, Adela 1793
Tănase, Eugen 1793
Tăuşan, Victoria Ana [935], [940], [958]
Tânjală, Emanuel 979
T.C. 348
Teaha, Teofil 880
Teiuş, Sabina 454, 796
Telenkova, M.A. [349], [1469], [1481]
Teodorescu, Anda 277
Teodorescu, Dorin 1085
Teodorescu, Mirela 567, 693
Teodorescu, Sorin 1530
Teodorescu, Vasile 92, 1647
Teodorescu, Virginia 4
Teodorescu-Brînzeu, Pia 1292
Teodorsson, Sven Tage [1245]
Teoteoi, Tudor 114, 125, 1205
Theban, Maria 1357
Theban, Laurenţiu 1358
Thudt, Anneliesse 1293, 1302
Tinculescu, Doina 703 vezi şi **Duca-Tinculescu, Doina**
Tismăneanu, Vladimir 980
Titova, V. P. 1359
Tiugan, Marilena 278, 279
Timpeanu, Scarlat Barbu [735], [745]
Todoran, Emilia 881
Todoran, Romulus 498, 499, 596, 842, 885
Todorov, Tzvetan [334]
Tohăneanu, G. I. 93, 756, 843, [848], [850], [851], [853], 1058, [1065], [1067], [1076], 1132, 1407
Toma, Elena 568, 569
Toma, Ion 447, 1171

Toma, Stela [714], [716], [724], [729], [733], [736]
Tomescu, Margareta 391
Topliceanu, Gabriel 1265
Toşa, Alexandru 280, 500, 779, 780, 797, 1648, 1794
Totoni, Menella [1494]
Trandafir, Gh. D. 781, 782
Trăistaru, Pavel 409
Trăsnea, Ovidiu 923, [925], [927], [937], [938], [939], [948], [977], [980], [983]
Tropea, Giovanni [1386]
Trynkowski, Ian 131
Tuaillon, Gaston [1396], [1399]
Tucidide [1260]
Tudor, Octavian [1031], 1133
Tudor, Ortansa 1675
Tudora, Carmen 138
Tudorică, Al. 1059
Tufescu, Victor 1172
Tulogdi, Janos 1531, [1542]
Tunsoiu, Olga 1060
Turcuş, Aurel 1175
Tuţescu, Mariana 281, 1360, 1795
Tzetzes, Ioannes [1261]

Ţ

Ţanţu, Sorina 1061
Ţâra, V. D. 570, 594
Ţeghiu, Liviu 920
Ţifrea, Emilia 913
Ţincu, Bucur 25
Ţugui, Pavel 409
Ţurnă, Constantin 981
Ţuţuianu, C. 126

U

Udreanu, Oana 434
Ulivi, Anca 616
Ungheanu, Mihai 544, [576], [586], [591], [592]
Ungureanu, Gh. 1649
Ureche, Gr. [641]
Uricariu, Doina 1086, 1087
Uriţescu, Dorin 93, 1134, 1135, 1136, 1189
Urmă, Dem. 882
Urrutibéheity, Hector [1376]
Ursachi, Mihai 1361
Ursachi, Petru 127, 1062
Ursu, Ioana 501
Ursu, N. A. 695, 696, [712]
Uţă, Vasile N. 982

V

Vaida, Veronica 697, 1457
Vaillant, André [1850]
Vaimberg, S. 232, 1481, 1482, 1483, 1489, 1772, [1808],] [1809]
Vaina, Lucia 283
Valdman, Albert [1732]
Valenca, Manuel [1390]
Valerius Flaccus, Caius [1233]
Valkhoff, Marius F. [1390]
Van Berchem, Denis 131
Van Dijk, Teun A. [343]
Varlaam mitropolitul [632]
Vascenco, Olimpia 1708, 1709
Vascenco, Victor 284, 285, 286, 349, 1144
Vasilescu, Veronica 702, [711]
Vasilescu-Capsali, Nicolae [735], [745]
Vasiliu, E. 287, 288, 350, 522, 754, 755, 783, 1294
Vasiliu, Gabriel 620, 1195, 1408
Vasiliu, Laura 1190
Vass, István 1532
Vatamaniuc, D. 9, [15], [25]
Vautherin, R. [1394]
Vărădean, Vasile 94
Vătăşescu, Cătălina 600, 1490, 1495
Vântu, Ileana 784
Velciu, Dumitru [713], 723
Velculescu, Cătălina [17], [20], [24], 698, 744
Velkos, Velizar 138
Verdeţu, N. 1650
Verenca, Ecaterina 1785
Veres, József 1533
Verzea, Ileana 435, 1295
Viciu, Alexiu [842]
Vinceze, János 1544
Vinogradov, Yuri Germanovici 131, 138
Vintilă, Irina 895
Vintilă-Rădulescu, Ioana 351, 595, 1206, 1362, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1812, 1813
Vinţeler, Onufrie [952], [955], 1458
Viorel, Elena 1063, 1710
Vişoianu, Maria 786
Vitali, Renzo [1235]
Vitruviu [1236]
Vîrcioroveanu, Marin 1459
Virtosu, Ileana 128, 1711
Vlad, Carmen 289, 290, 352, 844, 1651
Vlad, Ion 129
Vlăduţ, D. 1064, 1088
Vlăduţ Cuniţă, Alexandra 1363
Vlăduţiu, Ion [852]
Voia, Maria 291
Voicu, Mihaela 1742
Voiculescu, Marin 983
Vöő, István 1518, 1534
Vornicescu Severineanul, Nestor 699, [1174]
Vornicu, Mihai [1066]
Vrabie, Emil 81, 85, 90
Vrabie, Gheorghe [1070]
Vračanski, Sofronie [1453]
Vulişici Alexandrescu, Maria 787
Vulpe, Magdalena 502, 503, 504, 617, 700, 1313, 1314
Vulpe, Radu 138
Vulpescu, Vintilă 984
Vultur, Smaranda 353
Vusdea, Ioana 1796

W

Wald, Henri 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300
Wald, Lucia 222, 301, 306, [312], 1225, 1267
Walzel, Oscar 302
Warren, A. 304
Weber, Ralph E. 1296
Wehrli, Max 303
Wellek, R. 304
West, William C. [23]
Wittstock, Erwin [1278]
Wolf, Johann 1297
Wolf, Marianne 1298
Wolf, S. 117, 130, 1426, 1460, 1461, 1668, 1808
Wood, Derick 392
Wotjak, Gerd 1299
Wuilleumier, Pierre [23]
Wyatt, W.F. Jr. [1246]

X

Xenofon din Efes [1246]

Z

Zaharescu, Emilia [1812]
Zalis, H. [21]
Zamfir, Mihai 505, 506, [1066]
Zamfirescu, D. [1019]
Zawadzka, Elzbieta [1739]
Zăgănescu, Florin 913
Zărnescu, Narcis 1089
Zăstroiu, Victoria 883
Zdrenghea, Mihai M. 305, 1300, 1301
Zdrenghea, Mircea 507, 571, [780], 1652
Zgraon, Florentina 572, 701
Zissu, Maria Ligia 745
Zugun, P. 436, 573, 574, [584], [590], [620], 1196

b. CUVINTE*

AROMÂNĂ

orca 867

FRANCEZĂ

au-delà 1363
en deça 1363

GREACĂ

Ἄρκτος 1229
Γνώμη 1260

LATINĂ

grumus 880

MAGHIARĂ

Kömös 1509
Szallós 1509
Tötszegi 1509

RETOROMANĂ

parler 1331

ROMÂNĂ

A

abia 1444
agonisi 815
agrăi 572
Agreș 1161
ai 1058
Aniniș 1161
Aninișle 1161
Aninoasă 1161
apodictic 809
armonie 812
asociaționism 809
atitudine 809

B

Babța 1166
Băbuțiu 1166
Bega 1168
biologism 809
Bîrla 1166
Bîrlea 1166
blendărău 861
blenderezat 842
blenderi 842
blendi 842
Borla 1166
Bucuroasa 1161
Bucurușu 1161

C

care 1613
căpciuri 877

* Au fost incluse cuvinte din titluri (și subtitluri la etimologii).

Celnic 1161
chebap 1058
chirovnic 861
Cîrpa 1161
Craina 1161
Craiova 1174
crăciun 871
culturologie 809
cunoştinţă 1187
curiac 877
curioznic 877

D

(a) da 531
damijon 877
de 1156
demnitate 809
de o parte 1189
deoparte 1189
(a) deveni 1038
dincoace 1363
dincolo 1363
Dipşa 1166
dimboviţă 842
Dracula 884, 885
drujb 877

E

emotivism 809
eşantion 809
eteromanie 809
etologie 809
exogamie 809

F

falce 547
faur 866
fisiune 833
furtună 863
fuziune 833

G

gaie 870
genă 824
Gomul 1161
grum 611
Grumotinul 1161
grumur 611
Gungu 1161

H

holografie 844

I

iconologie 809
impresionism 836
Imuruşu 1161
ineism 809
instrumentalism 809
introversiune 809
iscă 864

J

Jigorea 1161

K

kitsch 809

L

leage 534
lege 534
limbă 1058
logos 809
longeviv 873
lume 842
lună 842

M

Magu 1161
Maramu 1091
mătrice 644
mecanicism 809
meliorism 809
merge 867
metapshologie 809
Mirelu 1161
Miru 1161
mişel 1058
mitrece 644
Moldova 878
Muru 1161

N

nebun 864
neder 861
ningău 1059
nişte 1102
numai că 767
noesis 807
normă 809

O

obcină 1162
omenie 809
operă literară 550

P

paporotnec 877
paralogism 809
parisip 877
pascalie 805
pascalier 805
păsară 831
păstra 867
pătul 866
petrolier 822
petrolifer 822
Piga 1161
pîndăci 842
potroc 1058
Pravăţ 1161
principiu 809
prunc 862
psihedelic 809
Puciosul 1161
pupiţ 877

Q

quark 802

R

rahotă 877, 879
rampas 879
răfui 879
răitar 879
redundanţă 809
refulare 809
remeneacă 879
reşcă 879
riciuri 879
român 520, 829
românesc 829
România 520, 628
rospiscă 879
rub 877
rug 831
rus 879

S

Săuci 1161
Sclipa 1161
se 758
semnificant 809
sincretism 809
sintagmă 809
(a) sta 531
starşoi 877
stroh 876
Stupa 1161
sublimare 809
Susă 883

Ş

şiclí 883
şiclu 883
şiştar 883
ştibă 831
ştiinţă 1187
şusău 883
şustav 883
şuşarnie 883
Şuşcu 1161
şuşcuri 883
şuşilă 883
şuşman 883
şuşni 883
şutru 883
şvenc 883

T

tarincă 877
tărpan 877
tehnocraţie 809
teleonomie 809
teorie 809
Teregova 1161
tertipat 881
Timişoara 1168
tizălí 881
transumpt 881
transúmt 881
trăgară 881
trifăşag 881
triftar 861
trufăşag 881
turchiză 881

V

Vai-de-ei 563
(*a*) *veni* 1038
votcol 831
(*a*) *vrea* 1197

SLAVĂ VECHE

ДБИНЄ 1444
kum 1329

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, 71021 București

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.
Sub redacţia Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I şi II, ed. a II-a revăzută şi adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei
* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol III. 1974, 400 p., 21,50 lei.
I. COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.
CORNELIA COHUŢ şi MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porţile de Fier''. Texte**, Sintaxă, 1973, 395 p., 12 lei.
Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; II, 1975, 915 p., 48 lei.
GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.
ION GHEŢIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.
GHEORGHE CHIVU şi MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.
* * * **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacţia: acad. AL. GRAUR şi acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei sub redacţia I. Coteanu şi Lucia Wald.
LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.
* * * **Istoria ştiinţelor în România. Lingvistica**. Sub redacţia: acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.
* * * **Istoria ştiinţelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.
ION GHEŢIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.
* * * **Dicţionarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.
ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.
* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.
* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.
FLORA ŞUTEU, **Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti**, 1976, 244 p., 11 lei.
* * * **Studii clasice**, XVII, 1977, 400 p., 32 lei.
* * * **Manuscrisul de la Ieud**, 1977, 260 p., 18 lei.

LR, Anul XXVII, nr. 4, p. 337 — 470, Bucureşti, 1978

I. P. I. c. 292

42 200

Lei 6.—

I 8236

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL XXVII
1978
sept.—oct.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1999

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei, nr. 125, Sectorul 1, 71 021 București.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. Box 136—137, telex 11 226, 70 116 București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O.Box 136 — 137, telex 11 226, 70 116 București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacției :
Str. Spiru Haret nr. 12
79 515 București, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71 021 București, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80.

I 8236

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVII 1978 Nr. 5

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

EMERIC PAPP, Recunoașterea genului substantivelor românești după terminație 473
ION ȘTEFAN, Evoluția semantică a cuvîntului ***clasic*** 479
MIHAI PETRE, Noi contribuții la studiul argoului studențesc 489

LIMBĂ LITERARĂ — FILOLOGIE

N. A. URSU, Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei 495
GH. CHIVU, Date noi despre ***Apocriful Iorga*** 509
ȘTEFAN BADEA, ***Floare albastră*** — analiza textului poetic 523

DIALECTOLOGIE

ION MOISE, Isomorfa perfectului simplu 533

CULTIVAREA LIMBII

IORGU IORDAN, Limba noastră la radio 539

ONOMASTICĂ

TEODOR OANCĂ, Toponime compuse cu determinant adjectival în Cîmpia Băileștiului 543
M. HOMORODEAN, Rom. ***Zleamăn***, fr. ***Montjoie*** 549

NOTE ȘI COMENTARII

IORGU IORDAN, ***Frate-miu, frate-tu, frate-su*** 553
ALEXANDRU MAREȘ, Critica autenticității și a datării textelor vechi. Pe marginea a două articole recente 555

RECENZII

NIC. DENSUȘIANU, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*, București, Editura Minerva, 1975 *(Ion Popescu-Sireteanu)* 565
N. COSTIN, *Opere I. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601, Letopisețul Țării Moldovei de la 1709 la 1711*, Iași, Editura Junimea, 1976 *(Alexandra Roman-Moraru)* 567

LR, Anul XXVII, nr. 5, p. 471—572, București, 1978

28459.

RECUNOAȘTEREA GENULUI SUBSTANTIVELOR ROMÂNEȘTI DUPĂ TERMINAȚIE

DE

EMERIC PAPP

În structura gramaticală a limbii române, ca dealtfel și în cea a altor limbi, substantivele împreună cu verbele sînt cele mai importante părți de vorbire. Din această poziție „privilegiată" a celor două părți de vorbire amintite decurge faptul că, în însușirea gramaticii limbii române de către vorbitori cu altă limbă maternă, regulile morfologice și sintactice ale acestora ocupă un loc primordial [1].

În articolul de față ne propunem examinarea posibilităților pe care le oferă structura gramaticală a limbii române pentru stabilirea unor reguli de recunoaștere a genului la substantiv pe baza mărcilor formale existente, reguli pe care le considerăm deosebit de importante pentru o predare a românei la vorbitori cu altă limbă maternă.

În alegerea acestui obiectiv al lucrării noastre am pornit de la recunoașterea importanței categoriei gramaticale a genului în morfologia și sintaxa românească.

Între substantiv și celelalte părți de vorbire care au forme diferite pentru cele trei genuri existente în limba română, deosebirea esențială, în ceea ce privește categoria genului, este că, în timp ce substantivul există prin însuși genul său, celelalte părți de vorbire sînt caracterizate prin gen ca formă flexionară determinată de acordul cu genul substantivului la care se referă. De aceea schimbarea genului unui substantiv „înseamnă crearea unui alt cuvînt cu alt sens lexical" [2]. Se vede astfel că recunoașterea genului la substantive este foarte importantă pentru realizarea acordului corect dintre substantiv și substitutele pronominale sau determinantele adjectivale care au mărci formale pentru această categorie gramaticală.

Problema elaborării unor reguli (completate, bineînțeles, și cu excepțiile inerente) pentru recunoașterea genului substantivelor românești după terminațiile lor ne preocupă de mulți ani. În acest fel am căutat să înlesnim elevilor din școlile cu limba de predare maghiară însușirea cît mai corectă a exprimării românești. Observațiile noastre se bazează pe o activitate didactică de 35 de ani și considerăm util să le publicăm acum pe cele privitoare la substantiv, coroborate și completate cu ceea ce se publică despre această temă în Gramatica Academiei, ediția a II-a.

Pînă în prezent în gramaticile românești nu s-au stabilit reguli precise pentru recunoașterea genului substantivelor. Unele categorii de sub-

---

[1] Acum cîțiva ani, am consacrat, în acest sens, un articol clasei verbului; vezi Emeric Papp și Marina Rădulescu. *Verbe și construcții cu sens factitiv-cauzativ în limba română*, în LR XXIV, 1975, nr. 2, p. 101—119.

[2] *Gramatica limbii române*. ediția a II-a, vol. I, București, 1966, p. 32.

stantive pot fi grupate pe genuri după sensul lor, dar acestea constituie prea puține puncte de sprijin și servesc doar ca exemple. Un criteriu sigur, cu o aplicabilitate mai mare pentru stabilirea genului îl constituie **terminațiile**. Pe baza terminațiilor, substantivele pot fi împărțite în anumite declinări, în cadrul cărora fondul lexical latin moștenit oferă posibilități de sistematizare aidoma armoniei clasice a latinei strămoșești. Vocabularul variat și extrem de nuanțat cu care s-a îmbogățit româna în decursul secolelor, deși este și acesta preponderent latino-romanic, împiedică totuși, în momentul de față, sistematizarea substantivelor românești în clase omogene din punct de vedere formal care să aparțină aceluiași gen. Aceasta face ca, alături de terminațiile specifice fiecărui gen, să existe destul de numeroase excepții.

În cele ce urmează încercăm să sistematizăm tocmai situațiile specifice, punîndu-le în opoziție cu terminațiile nesemnificative pentru genul respectiv și cu exemplele care formează excepții față de majoritatea substantivelor cu terminații tipice.

Substantivele masculine se termină la singularul nearticulat în :
— consoană nepalatală *(plop, rac)*
— vocala *u (codru, socru)*
— semivocala *u (flăcău, zmeu, erou, osmanlîu, fiu)*

Observație : toate substantivele din această grupă se caracterizează prin faptul că au terminația precedată de o vocală accentuată.

— vocala *e* precedată de consoană *(munte)*

Observație : am constatat că numai cca 100 de substantive masculine au această terminație (vezi lista din anexa I).

— vocala *u* precedată de *i*[3] *(uliu, patriciu, nunțiu* sînt singurele substantive masculine cu această terminație)
— consoană palatală *(unchi, pici)*
— semivocala *i (pui, cobai)*
— vocala scurtă (nesilabică) *i (puști)*[4]
— vocala *ă (tată*, pentru lista completă vezi anexa II)
— vocala *a* și diftongul *ea* în poziție accentuată sau nu *(budala, haplea;* pentru listă vezi mai jos)
— vocala *e* precedată de vocală *(bădie*, vezi mai jos)
— vocalele *i* și *o* în poziție (ne)accentuată *(culi, gigolo, picolo).*

Observație : cazurile de cuvinte cu terminații netipice le enumerăm în anexă sau, mai jos, în cadrul regulilor.

La **plural** substantivele masculine se termină toate, în scris, în *i*. Această literă are însă diferite valori, asupra cărora nu insistăm aici, ele fiind cunoscute de elevi în momentul cînd învață genul substantivului. Datorită acestei particularități de formare a pluralului masculin, toate substantivele masculine care au la singular tot un *i* sînt substantive cu numărul nemarcat : *unchi, pui, puști, pici.* Acestea sînt considerate substantive masculine invariabile.

---

[3] Vom numi această terminație *-iu* neaccentuat, pentru a o opune terminației specific masculine *-iu*, descrisă mai sus (vezi *fiu*).

[4] În Gramatica Academiei, această terminație, atît la plural, cît și la singular, este considerată, în conformitate cu o anumită concepție fonetică și mai ales fonologică, ca fiind numai o marcă a palatalizării consoanei. Întrucît s-a demonstrat valoarea fonetică independentă a acestui *-i* (nesilabic), am interpretat această grafie ca atare.

Substantivele neutre au la forma de singular nearticulat aceleași terminații ca și masculinele, cu excepția terminațiilor *-ă*, *-ea*, *-e* (precedat de vocală), *-a* (destul de rare și la masculine). Apar și cîteva substantive terminate în *ú (atu, tabu)*.

La **plural**, substantivele neutre se termină, de la caz la caz, în *-e* sau *-uri*, fără să se poată stabili o regulă de repartizare a acestor două feluri de terminații. Fac excepție numai neologismele terminate la singular în *-iu* neaccentuat *(orgoliu, domeniu)*, care la plural se termină în *-ii* (*i* semivocalic precedat de vocala *i* : *orgoliu-orgolii, domeniu-domenii)*.

Substantivele feminine au la singularul formei nearticulate următoarele terminații :

— vocala *ă (casă, cunună)*

— vocala *a* și diftongul *ea*, în poziție accentuată *(pafta, cișmea, rămurea)*

— vocala *e* precedată de consoană *(lume, cale, învățătoare)*

— vocala *e* precedată de vocală *(cutie, odaie, idee)*

— vocala *i (zi, tanti)*

— semivocala *i (joi)*

— vocala *i* nesilabică *(luni, marți)*

— vocala *a* neaccentuată *(puma)*.

La **plural**, substantivele feminine cu singularul terminat în *ă* sau *a* neaccentuat au terminațiile *-e* sau *-i* nesilabic ; în cîteva cazuri, relativ puține, apare terminația *-uri* (atît la cele în *-ă*, cît și la cele în *-e* : *mărfuri*, *vremuri)*. Substantivele terminate la singular în vocala *e* precedată de consoană formează pluralul cu *-i* nesilabic *(lumi)* prin transformarea consoanei *-l* din terminația rădăcinii în *-i* semivocalic *(cale-căi)* sau prin menținerea lui *-e*, la numele de persoană terminate în *-toare (învățătoare)*, și la unele nume de lucruri *(luntre)*, care sînt astfel invariabile. Femininele terminate în *-á* sau *-eá* primesc la plural terminația *-le (paftale, cișmele, rămurele)*. Aceeași terminație o primește și substantivul *zi*, precum și majoritatea diminutivelor în *-ică (floricică-floricele* ; dar *bunică-bunici)*. Terminațiile *-ie*, *-ee* se schimbă în *-ii*, *-ei (cutii, idei)*. Unele substantive neologice păstrează neschimbată terminația *-ee (azalee, graminee, erbacee)*. Terminațiile *-aie*, *-eie*, *-uie*, *-îie* pierd la plural pe *e* final [5]. Substantivele cu *i* semivocalic și cu *i* nesilabic nu se schimbă la plural *(joi, marți)*.

Nu am luat în considerare alternanțele vocalice și consonantice, deși acestea joacă un rol important în formarea pluralului la substantive, deoarece ele nu pot fi considerate tipice pentru marcarea genului.

În ce privește gruparea substantivelor pe genuri, am urmat procedeul din Gramatica Academiei, cu anumite diferențe menite să scoată cît mai mult în evidență semnele distinctive ale substantivelor de diferite genuri. Am evitat folosirea în exemplificare a numelor proprii de persoană, deoarece considerăm că acestea nu pot ilustra situațiile tipice de terminații repartizate pe genuri.

---

[5] Este vorba de substantivele feminine cu terminația descrisă mai sus ca fiind reprezentată prin **vocala *e* precedată de vocală**, în care am inclus și grupul grafic *-ie* și cînd *i* este semivocală.

Potrivit procedeului din Gramatica Academiei, la sistematizarea substantivelor pe baza terminațiilor, am luat în considerare și cuvintele rare, pe care le-am enumerat, în mod cît mai complet cu putință, atunci cînd reprezentau excepții de la regulile de corespondență între terminație și gen pe care le-am stabilit.

Din compararea terminațiilor specifice pentru singular și plural ale celor trei genuri și din luarea în considerație a abaterilor de la ceea ce s-a dovedit a fi regulat reies următoarele constatări :

1. Substantivele feminine se pot recunoaște exclusiv după terminația de singular *-ă, -á, -eá*. Excepțiile, adică cele cîteva substantive care sînt masculine, dar au aceste terminații tipic feminine, vor fi învățate prin enumerare (vezi anexa). Înclinăm să considerăm și terminația *-e* de singular ca o terminație specific feminină, dat fiind faptul că masculinele și neutrele care au această terminație sînt și ele relativ mai puține (nu depășesc cu mult cifra de o sută) și deci pot fi, prin exercițiu, memorate ca unități lexicale distincte.

2. Substantivele masculine și neutre nu pot fi distinse între ele decît prin luarea în considerație a ambelor terminații, atît a celei de singular, cît și a celei de plural (*-i*, unicul semn grafic al pluralului masculinelor, se opune net terminațiilor *-e* și *-uri*, care apar la neutre la plural [6]).

3. Din punct de vedere grafic, există o identitate de formă între terminațiile de singular și de plural a unei relativ mari categorii de substantive masculine și neutre : cele cu terminația *-iu* la singular și *-ii* la plural. Pentru această categorie de substantive cred că se pot lua în considerare poziția accentului, pe de o parte, și sensul lexical, pe de altă parte.

a) Substantivele terminate în *-iu* la singular și în *-ii* la plural sînt masculine, dacă terminația este accentuată : *fiu, vizitiu, lustragiu, tinichigiu*, și neutre, dacă terminația este neaccentuată: *domeniu, omagiu, litigiu, orologiu.*

b) Substantivele cu aceste terminații sînt masculine cînd denumesc animate și neutre cînd denumesc inanimate, ceea ce rezultă cu claritate din exemplele citate sub **a)**. Această diferențiere semantică este aceea pe baza căreia se pot reține ca aparținînd genului masculin substantivele, foarte puține la număr, care au terminația *-iu* neaccentuată și sînt totuși de genul masculin : *uliu, nunțiu, patriciu.*

În concluzie, credem că pot fi formulate următoarele reguli :

1. Sînt masculine substantivele care sînt terminate la singular în consoană, *u* sau *i*, iar la plural în *i* [7].

La **excepții** aici se va lua în considerare situația terminației *-iu*, obținîndu-se, pe baza pronunției accentuate, recunoașterea substantivelor masculine. De asemenea, se vor învăța cca 100 de substantive masculine care au terminația *-e* la singular, precum și cele 12 care se termină în *-ă*.

---

[6] Identitatea terminațiilor *-e* și *-uri* la pluralul unor neutre și feminine nu prezintă nici un inconvenient, deoarece, după cum se știe, toate părțile de vorbire care exprimă categoria gramaticală a genului prin acord au la plural mărci identice pentru feminin și neutru.

[7] Pentru a da o formulare cît mai sintetică acestor reguli, am luat în considerare numai formele grafice ale terminațiilor, ceea ce, la elevii din școlile naționalităților conlocuitoare, este posibil, dat fiind faptul că ei învață să scrie și să citească de timpuriu în limba română.

În sfîrșit, vor fi reținute pentru raritatea lor masculinele în *-iu* neaccentuat : *patriciu*, *nunțiu*, *uliu*, cele în *-ie* : *bădie*, *tataie*, și numele lunilor : *iunie*, *iulie* etc., în *-ea* : *haplea*, *mucea*, *buftea*, *tetea*, în *-i* vocalic accentuat și neaccentuat : *colibri*, *dandi*, *culi*, în *-a* accentuat : *budala*, în *-a* neaccentuat : *lama*, *coca*, *bora* și cele în *-o* accentuat și neaccentuat : *flamingo*, *gigolo*, *hidalgo*, *picolo*, substantive masculine care, în majoritatea lor, nu au forme de plural [8].

2. Sînt n e u t r e substantivele care au la singular terminații identice cu cele cuprinse în regula referitoare la masculin, iar la plural primesc terminațiile *-e* și *-uri*.

La **excepții**, aici se vor lua în considerare terminația *-iu* neaccentuată, minus cele trei substantive menționate mai sus, terminația *-o*, minus cele masculine enumerate și 11 substantive terminate în *-e* (vezi anexa), dintre care majoritatea sînt invariabile, precum și următoarele substantive cu terminații rare : *-i* accentuat *(taxi, alibi)*, *-i* neaccentuat *(rugbi, derbi)* și *u* accentuat *(atu, tabu)*[9].

3. Sînt f e m i n i n e substantivele terminate la singular în : *-ă*, *- e*, *- á*, *- eá*.

La excepții se vor memora numai cîteva substantive cu terminația rară : *-i* (cu diferite valori fonetice) în cuvintele *zi*, *miază-zi*, *tanti*, *paciuli*, *joi*, *luni*, *marți*, *miercuri*, *vineri*, substantive care pun probleme diferite în ceea ce privește formarea pluralului, majoritatea fiind invariabile (excepție face *zi-zile*)[10].

ANEXĂ

I

Substantive masculine terminate în *-e*

1. abate
2. arbore
3. arhiduce
4. bade
5. berbece
6. brusture
7. burete
8. bulgăre
9. carcalete
10. carete
11. castravete
12. cărbune
13. cicerone
14. ciorchine
15. ciuciulete
16. ciucure
17. ciine
18. clește
1.9. coerede
20. comite
21. complice
22. confrate
23. conte
24. cuțulache
25. custode
26. dinte
27. diriginte
28. doge
29. duce
30. dulete
31. erede
32. erete
33. fagure
34. fante
35. fenice
36. fluture
37. frate
38. frățîne
39. gărgăune
40. germene
41. genunche
42. ghimpe
43. ginere
44. gîde
45. grangure
46. graure
47. grăunte
48. hoge
49. iepure
50. indice
51. jude

---

[8] În DEX apare la *picolo* forma de plural *picoli*, pe care o considerăm relativ recentă.

[9] Substantivul *cinema*, singurul neutru care are terminația *-a* accentuat (această terminație apare ca o raritate și la masculine), nu pune probleme deosebite în ceea ce privește acordul, întrucît poate fi tratat ca masculin, substantivul neavînd plural. Formele *cinematograf-cinematografe* se integrează în regula terminației substantivelor neutre.

[10] Există un singur substantiv feminin terminat în *-a* neaccentuat în forma nearticulată — *puma*, care formează pluralul ca cele terminate în *-ă (pume)*, dealtfel el se folosește astăzi și în forma cu *-ă (o pumă)*.

52. june
53. juvete
54. mărăcine
55. mire
56. mugure
57. munte
58. nasture
59. nămete
60. nene
61. novice
62. oaspe
63. oaspete
64. oblete
65. orbete
66. ochete
67. păduche
68. părinte
69. pepene
70. perciune
71. perete
72. peşte
73. pieptene
74. pontifice
75. poponete
76. preşedinte
77. principe
78. purice
79. răpciune
80. rege
81. scaiete
82. scripete
83. sîmbure
84. sîngerete
85. soare
86. sticlete
87. strugure
88. staroste
89. sucălete
90. şarpe
91. şoarece
92. tăciune
93. tutore
94. vierme
95. viezure

Observaţie : la această listă pot fi adăugate şi alte cîteva substantive masculine terminate în *-ete*, precum şi unele compuse cu substantivele enumerate, dar pot fi tot aşa de bine eliminate unele forme azi învechite. După cercetările efectuate, numărul nu depăşeşte 108 unităţi.

II

Substantive masculine terminate în *ă*

1. agă
2. avă
3. babacă
4. neică
5. taică
6. tată
7. tătucă
8. papă
9. paşă
10. popă
11. vodă
12. vlădică

III

Substantive neutre terminate în *-e*

1. apendice
2. codice
3. foale
4. foarfece
5. indice
6. pîntece
7. moale
8. nume
9. pronume
10. renume
11. spate

Observaţie : În această categorie pot fi incluse şi neutrele în *-e* accentuat şi neaccentuat : *sole* şi *file*, *lapte* şi *sînge*, care formează însă pluralul în *-uri*.

EVOLUȚIA SEMANTICĂ A CUVÎNTULUI *CLASIC*

DE

ION ȘTEFAN

Una din cauzele care promovează pătrunderea neologismului în limbă este polisemia, mulțimea de înțelesuri ale cuvintelor vechi [1]. După un timp însă, un neologism poate deveni și el polisemantic. Dovadă este termenul *clasic*, care are un bogat conținut semantic și a căpătat o mare frecvență. Neologismul este folosit cu înțelesuri variate, el a depășit sfera terminologiei literare, devenind un cuvînt uzual, de care se face abuz [2]. În domeniul derivației, termenul împrumutat manifestă oarecare independență față de cuvîntul originar. În română, de la *clasic* s-a format un derivat, *clasicizabil* — prin intermediul verbului *a clasiciza* —, care în franceză, de unde a fost împrumutat termenul, nu există și nu este înregistrat nici în dicționarele noastre [3]. Din punct de vedere semantic însă, termenul împrumutat este dependent de evoluția semantică a cuvîntului în limba din care a fost preluat, de unde își difuzează accepțiile adăugate în cursul timpului [4]. Modificările semantice ale cuvîntului *clasic*, de care ne ocupăm în aceste rînduri — fără a recurge la studii despre concept, ci la exemple

---

[1] Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I, București, Editura Minerva, 1976, p. 380.

[2] Un reporter vorbește de *vertiginoasa modificare a distanței clasice dintre ieri și azi*, în „Informația Bucureștiului", 9.V.1977, p. 4 ; alt ziarist combate *clasica rea-credință a abandonului de familie* și *clasica tactică a acestor părinți care ... își schimbă discret locul de muncă*, în „Informația Bucureștiului", 30.VI.1977, p. 3 ; un cetățean se plînge : *n-am găsit pantaloni sau costume de croială clasică, toți pantalonii sînt evazați*, în „România liberă", 21.XII.1976, p. 2 ; ulterior, o știre contrară : *revenirea treptată la eleganța siluetei în stil clasic este marcată prin îngustarea pantalonilor*, în „România liberă", 8.XI.1977, p. 4 ; un cronicar scrie despre o echipă de fotbal : *În ciuda cunoscutei disponibilități pentru jocul cu două extreme clasice ... a realizat media absolută a campionatului, oferind în dreptul ei (în clasament) o clasică simetrie în mediocritate*, în „Sportul", 20.XII.1976, p. 3 ; altul spune : *în urma unei clasice faze de contraatac ... mărește diferența*, în „Sportul", 9.VI.1977, p. 2 ; sau : *un derbi clasic al fotbalului nostru*, în „Sportul", 28.XI.1977, p. 2 ; un cititor se plînge : *la fiecare meci, la bilet ... se anexează clasicul program*, în „Sportul", 17.VI.1977, p. 3 ; unui boxer îi este lăudată *ținuta clasică în ring, eleganța loviturilor*, în „Sportul", 28.X.1977, p. 4 ; turneele de tenis sînt numite : *marile clasice — Wimbledon, Roland Garros* și *Forest Hills*, în „Sportul", 5.I.1977, p. 4 ; într-un ziar se vorbește de *nerespectarea culorii semaforului ... una din principalele cauze ale accidentelor; sînt intersecții ... devenite clasice în această privință*, în „Informația Bucureștiului", 27.VIII.1977, p. 2 ; altul consideră că *tehnica modernă nu este suficientă acolo unde lipsesc sfintele, clasicele cunoștințe*, în „România liberă". 8.IX.1977, p. 6.

[3] Se proiectase o antologie a *clasicilor secolului XIX* și o alta *privind clasicizabilii sau, oricum, pe scriitori reprezentativi ai primei jumătăți a secolului XX* (Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. IV, București, Editura Minerva, 1976, p. 427).

[4] La alcătuirea structurii semantice a cuvîntului a putut contribui și altă limbă, în care s-au dezvoltat semnificații noi ale termenului. În dicționarele franceze de la începutul secolului trecut, cuvîntul *clasic* nu denumește o categorie estetică, totuși, în 1838, ecouri ale acestei accepții se întîlnesc la G. Bariț, care, probabil, o cunoștea din germană, unde a apărut mai devreme și de unde a fost preluată, în Franța, de Doamna de Staël (René Wellek, *Conceptele criticii*, București, Editura Minerva, 1970, p. 386). Pentru Bariț, *clasic* înseamnă și *o frumusețe simplă, un tact ... o măsură proporționată, o harmonie, o soliditate plastică și o desăvîrșire formală*" (George Bariț, *Articole literare*, București, E.S.P.L.A., 1959, p. 31).

din care să rezulte utilizările neologismului —, au fost determinate, mai ales, de mișcările literare și artistice moderniste [5].

Termenul *clasic* a fost introdus în română în jurul anului 1825, cu conținutul semantic existent la acea dată în franceză. Una din primele lui atestări pare să fie cea din prefața lui B. P. Mumuleanu la *Caracteruri: în starea în care ne aflăm acum, nu putem scoate d'odată nici poeți mari, nici autori vestiți, pe care să-i primim în școalele noastre de clasici* [6]. Autorul glosează cuvîntul, dovadă că nu era cunoscut : *vechi, cercat, privit ca exemplu în orice materie.* Deci termenul apare în română cu sensul de „model", „exemplar", asimilat cu „valoros" și, totodată, cu „vechi". Este sensul dat cuvîntului în „Dicționarul Academiei Franceze", după care se face glosarea lui în românește.

În secolul al XIX-lea, autorii români au avut cultul modelului. Pentru fiecare gen de scriere se avea în vedere un model, care trebuia imitat [7]. De aceea, în secolul trecut, sensul fundamental cu care circulă cuvîntul *clasic* este cel de „model", „exemplar". În 1838, G. Bariț scria că *supt numirea de* ***clasic*** *înțelegem astăzi orice lucru, scris sau artistic desăvîrșit dinlăuntru și din afară, prin urmare tot ce poate sluji de model, de pildă vrednică de urmat* [8]. În vocabularul său, I. D. Negulici numește autor clasic pe cel *de primul ordin, servind de model* [9], iar Heliade scrie că, dacă autorul are talent și tratează subiectul cu seriozitate, *opera devine de la sine un model, inspiră admirațiune și devine clasică* [10].

Sensul primordial, de „model", al cuvîntului *clasic* este echivalat, firesc, cu acela de „valoros", „foarte bun" : *pricepem ... că în gramatică toate regulile ... să fie demonstrate cu exemple numeroase și clasice. Dar în limba românească care sînt clasici, ... care sînt scriitorii cei mai buni, vechi și noi? Unde să-i aflăm catalogați, ca să nu riscăm a citi neclasici?* [11].

---

[5] Originile cuvîntului *clasic* și sensurile lui moderne fac obiectul studiului *Les quatres significations du mot classique*, de Wl. Tatarkiewicz, în „Revue internationale de philosophie", 1958, 1, p. 5 și urm. O bibliografie în legătură cu termenul *clasic* dă Adrian Marino în *Dicționar de idei literare* (București, Editura Eminescu, 1973), unde consacră un studiu conceptului literar.

[6] B. Paris Mumuleanu, *Scrieri*, București, Editura Minerva, 1972, p. 85.

[7] M. Eminescu scrie că *teatrul românesc au avut în trecut drept model teatrul francez (Scrieri de critică teatrală*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 55). Criticul trebuie să cunoască modelele, pentru ca în raport cu ele să aprecieze scrierile noi (cf. Radu Ionescu, în „Revista română", 1863, p. 133).

[8] George Bariț, *op. cit.*, p. 32.

[9] I. D. Negulici, *Vocabular român*, București, 1848. Explicații similare se dau și în alte dicționare : *autor clasic, autor de rangul dintîi și care se poate socoti model în oarecare limbă* (P. Poenar, F. Aaron, G. Hill, *Vocabular franțezo-românesc*, București, 1840—1841) ; ***clasic*** *se zice de autori antici sau moderni, care pot fi luați de model în limba lor* (E. Protopopescu și V. Popescu, *Nou dicționar portativ*, București, 1862) ; ***clasic*** *înseamnă excelent în genul său, de primă clasă, model demn de imitat* (A. T. Laurian și I. C. Massim, *Dicționarul limbii române*).

[10] I. Heliade Rădulescu, *Curs întreg de poezie generală*, vol. II, București, 1870, p. 46. Un model, o normă are și limba : *Unde ne e norma, unde ne e clasicul? La latină*, spune același autor *(Literatura, critica*, București, 1860, p. 214).

[11] „Convorbiri literare", 1873, nr. 7, p. 278. *Ajutorul poetului e și lecțiunea autorilor buni (clasici)* (T. Cipariu, *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, 1860, p. 13). Clasic este ceea ce atinge perfecțiunea : *această circularitate a definiției perfecțiunii clasice* („Tribuna", 1978, nr . 5, p. 10). Cu înțelesul de „consacrat", „valoros", cuvîntul *clasic* nu se poate asocia cu orice substantiv. I. L. Caragiale scrie : *am citit într-o revistă (de rangul întîi, ca dorință numai), un articol (Opere*, vol. III, București, E.P.L., 1962, p. 414). Deci dramaturgul nu zice *revistă clasică.*

Autorul consacrat, admis de public, se învață în școală ; ca urmare, încă din secolul trecut, termenul *clasic* capătă și această accepție, păstrată pînă astăzi : *scriitor clasic (studiat adică în clasă)* [12]. Este probabil că *clasic* a fost identificat și cu ceea ce este „pur", „curat". Heliade scrie : *nu puțin contribuiesc și vorbele străine a corumpe limbile clasice* [13].

Un timp, clasicii au fost asimilați cu scriitorii vechi, ai antichității grecești și latine. Cînd, în prima jumătate a secolului trecut, este folosită formula „autori clasici", fără altă precizare, ei sînt greci sau latini. Într-un act din 1828, redactat la Iași, se spune : *vei paradosi anume limba latină cu toate a ei părți, gramatica, sintaxis, autorii clasici, în proză și în versuri* [14]. S-au constituit unele formule, ca „învățături clasice" sau „studii clasice". Maiorescu aduce argumente *pentru care studiile clasice au fost pînă acum nutrimentul principal al inteligenței* [15]. Pentru a nu se confunda cu înțelesul acestei sintagme, *studiu clasic* se folosește, cu accepția de „valoros", la singular. Există deci opoziția *studii clasice*, care aparțin sferei temporale, și *studiu clasic*, aparținînd sferei axiologice. Prima formulă este totuși ambiguă, fiind întrebuințată și pentru studii literare, umaniste : *Înainte de a se consacra științei, făcuse studii clasice solide* [16]. Apare deci opoziția *clasic-științific*. G. Bariț distinge două accepții temporale ale cuvîntului *clasic* : *în înțeles mai lățit, s-au întrebuințat numele de* ***clasic*** *ca să însemne cu dînsul peste tot toată vechimea (antichitatea) greacă și romană și așa ... vorbim de literatură, artă și poezie clasică, ca să le deosebim pe aceste de producțiile literare a națiilor din veacurile noastre, care se zic romantice.* În înțeles restrîns însă, *clasic* se referă la o parte a literaturii antice : *cele mai alese producturi de literatură și artă a grecilor și romanilor din veacul cînd înfloresc ei, adecă în clasicii clasicilor* [17]. De la acest aspect,

---

[12] Nicolae Manolescu, în „România literară", 1976, 23.XII. p. 9. Acest înțeles a fost preluat și de unele derivate ale cuvîntului : *poeziile din primele manuale didactice ... în stare să silueze în timp procesul de* ***clasicizare*** *a operei* („Steaua", 1977, nr. 6, p. 14). Este clasic autorul de la care învățăm : *Clasic este scriitorul de la care ai de învățat diverse lucruri* (Iorgu Iordan, *Limba literară*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1977, p. 341).

[13] I. Heliade Rădulescu, *Curs întreg de poezie generală*, vol. I, București, 1868, p. XLIII. *Clasic* înseamnă, la Heliade, se pare, și „eufonic". *Noi pe* ***gn*** *latin îl facem mai antic și mai clasic* ***mn*** *—* ***lignum*** *>* ***lemn*** *(Literatura, critica*, 1860, București, p. 262).

[14] Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VII, Iași, 1886, p. 174. În alt act, tot din 1828, se vorbește de *dreapta luminare a neamului, prin paradosirea tuturor clasicelor învățături și a folositoarelor epistimii în limba românească (op. cit.*, vol. VII, p. 175). „Clasice învățături" se referă la greacă și latină. În 1831, în *Regulile sau gramatica poeziei*, Heliade folosește numai sintagma „autor vechi", dovadă că, pe la 1830, cuvîntul *clasic* nu era uzual cu acest înțeles. Și la noi, ca în franceză (cf. Réné Wellek, *op. cit.*, p. 384), inițial, *clasic* înseamnă „model".

[15] Titu Maiorescu, *Critice*, vol. I, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 267.

[16] „Viața românească", 1907, nr. 3, p. 537. Cu această accepție, cuvîntul este folosit și în secolul trecut. Ion Ghica scrie : *ceea ce cred eu că ar conveni Românieș și fiilor ei ar fi ca învățătura clasică și științifică să devie serioasă, nu numai o spoială (Scrisori către V. Alecsandri* București, Editura pentru literatură, 1967, p. 159). Înțelesul poate fi legat de observația că, *în sens strict, umanism înseamnă inițierea și cultura privitoare la fenomenele antice, clasice* (M. Ralea, *Prelegeri de estetică*, București, Editura științifică, f.a., p. 387).

[17] G. Bariț, *op. cit.*, p. 30, 31. Aici, opoziția *clasic-romantic* nu se referă la categoriile estetice, ci la vechi-nou. Aulus Gelius făcuse, în antichitate, opoziția *clasic* (de rangul întîi, valoros) — *proletar* (fără valoare). Și Heliade vorbește de *cei ce respectă legile, regulile scriitorilor vechi, antici, clasici*, în timp ce *cei noi, care iau subiecte din istoria națională, din popor, sînt romantici, școală a vulgului* (I. Heliade Rădulescu, *Curs întreg de poezie generală*, vol. II, București, 1870, p. 41).

momentul de maximă înflorire a creației artistice, cuvîntul s-a extins și la alte domenii. Iorga amintește de o *reconstituire a încercărilor de cruciade după epoca lor clasică* [18]. Tot cu un înțeles larg și unul restrîns, cuvîntul *clasic* se aplică limbilor greacă și latină [19]. Este numit *clasic*, prin extensiune, și pămîntul Italiei sau al Greciei, în care caz, de obicei, dar nu totdeauna, adjectivul este antepus [20]. Prin asociere, se zice și *timpuri clasice*, expresie ce denumește vremea antichității grecești și romane [21], echivocă însă, deoarece I. L. Caragiale, de exemplu, vorbește de *vremurile clasice ale liberalismului român* [22].

Încă înainte de 1850, încep a fi inserați între clasici și scriitori mai noi. Heliade cere, în 1841, să se traducă din Homer, dar și din Byron, Hugo, pentru *formarea limbii după niște modele clasice* [23]. Aceasta face necesară precizarea dacă *clasic* se referă la antichitate sau la altă perioadă, cum este cea a clasicilor francezi din secolul al XVII-lea. V. Alecsandri scrie, în 1872, că C. Negruzzi *își înmulți cunoștințele prin citirea autorilor clasici, atît elini, cît și francezi, și de la sine se înfrăți cu școala romantică, a căria șef era Victor Hugo* [24].

În secolul trecut se aprecia că literatura românească nu are clasici, scriitori mari, cu valoare de model. Opinia era aproape generală. Odobescu scria în 1855 că, în privința limbii, *noi, care n-avem autori clasici, ne lăsăm să ne ducă vîntul încotro suflă* [25]. Ideea este mai frecventă la junimiști. Pentru ei, clasicii, obișnuit autori din trecut, devin scriitori așteptați să ni-i dea viitorul. Atitudinea junimistă implică separarea ideii de timp de cea de valoare din conținutul semantic al cuvîntului *clasic*. Titu Maiorescu scrie : *datoria noastră este dar de a ne împotrivi în contra oricării monotonizări a limbii sub jugul vreunei filologii și a aștepta venirea acelei poezii și*

---

[18] N. Iorga, *O viață de om*, București, Editura Minerva, 1976, p. 220. Însemnînd desăvîrșire, înflorire maximă, cuvîntul *clasic* se aplică și unor curente artistice. Un estetician german scrie : *punctul de maximă înflorire a impresionismului, atunci cînd acesta atinge o desăvîrșire ce s-ar putea numi clasică* (Heinrich Wölffin, *Principii fundamentale ale istoriei artei*, București, Editura Meridiane, 1968, p. 37). Paul Valéry afirma că un romantic, care și-a deprins și a învățat arta sa, devine clasic (*Oeuvres*, vol. II, Paris, 1960, p. 555). Un autor italian numește *clasicii reformei prozei* pe Marcel Proust și James Joyce (Salvatore Battaglia, *Mitografia personajului*, București, Editura Univers, 1977, p. 433).

[19] Se vorbește, pe de o parte, de *limbile clasice, greaca și latina* (T. Cipariu, *op. cit.*, p. 83), iar pe de altă parte de faptul că *limba originară din care s-au dezvoltat graiul românesc nu este însă acea clasică a romanilor, ci limbajul vechi poporan*, în „Convorbiri literare", 1876, p. 41. Petru Maior făcea distincție între limba latină *gramaticească* sau *corectă* și cea *de obște* sau *comună* (*Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, vol. II, București, Editura Albatros, 1971, p. 45, 46, 48).

[20] I. L. Caragiale scrie : *potecile frumoase ale clasicei Italii* (*Opere*, vol. IV, București, Editura Fundațiilor pentru literatură și artă, 1938, p. 156). Dealtfel, și locurile noastre pot fi numite clasice : *Bucovina este o țară clasică pentru istoria noastră*, în „Revista română", II, p. 162.

[21] Exemplu : *în iubirea lui de pămîntul și de timpul clasic,... de esența timpurilor vechi*, în „Literatură și artă română", 1896, p. 75.

[22] I. L. Caragiale, *op. cit.*, vol. V, p. 77.

[23] „Curierul românesc", 1841, nr. 38.

[24] „Convorbiri literare"', 1872, p. 13. Al. Odobescu extinde perioada clasicilor francezi : *literatura franțeză ce se numește clasică, care s-a dezvoltat între al XVI-lea și al XIX-lea veac* (*Pagini regăsite*, București, E.P.L., 1965, p. 15).

[25] Al. Odobescu, *op. cit.*, p. 10. Numai studiind limba poporului și a cronicarilor, afirma el, evitînd imitarea limbilor străine, ar putea un autor să dea *o scriere clasică a limbii române* (*op. cit.*, p. 12).

proze clasice, care să fixeze limba [26]. Eminescu consideră că *limba clasică e o sarcină a generațiilor viitoare* [27].

Am văzut că, în secolul trecut, termenul *clasic*, cu înțelesul de „vechi", verificat de timp, consacrat, este opus lui *romantic*, cu sensul de „nou, novator" [28]. În jurul anului 1870, termenul *romantic* începe a fi înlocuit, la unii autori, cu *modern* [29]. Autorul clasic, după concepția predominantă în secolul trecut, este cel ce urmează un model, o operă nu numai de valoare, ci și tipică pentru genul respectiv. Dealtfel, în acest mod s-a dezvoltat și înțelesul de „tipic", „specific", al cuvîntului *clasic; toată plăcerea unui spirit clasic e de a nu întîlni niciodată ineditul, de a rămîne mereu în tipic* [30]. Această semnificație a cuvîntului s-a extins de la literatură și artă în limbajul uzual. S-a spus că *mahalagismul lingvistic clasic este limba tipurilor lui Caragiale, a suburbanilor, care vorbesc pe radical* [31]. Acad. Iorgu Iordan vorbește de *o casă țărănească clasică: o tindă,destul de spațioasă, și o cameră enormă* [32].

Autorul care scrie imitînd un model respectă anumite reguli, stabilite de predecesori. El este om al tradiției, conservator. Un scriitor francez a și afirmat că *a fi clasic înseamnă a te repeta* [33]. Clasicul nu are ambiția originalității. În schimb, moderniștii, avangardiștii resping modelele, ei cultivă originalitatea, ineditul [34]. Opoziția *clasic* (vechi)/*modern* (nou) este afirmată mai ales de autori care combat modernismul, cum este N. Iorga, sau invers, de cei ce reneagă trecutul. Iorga consideră că, între 1860 și 1880, scriitorii români s-au orientat spre literatura franceză nouă, mai puțin bună, nu spre *cea bună și cea clasică, veche* [35]. Această opoziție : imitarea unui model/singularizare determină apariția unui înțeles nou al termenului *clasic*, cel de imitare a înaintașilor, de călcare a unui drum bătătorit : *este un clasic în toată puterea cuvîntului. Urmează cu statornicie drmuri*

---

[26] „Convorbiri literare", 1872, p. 257. Tot el afirma că *diversitatea limbii la noi provine din lipsa unei poezii și proze recunoscute de clasice între toți* (loc. cit., 1872, p. 172). Junimiștii au negat valoarea literaturii dinaintea „direcției noi" și, ca atare, nu puteau concepe clasici în trecut.

[27] *Mihai Eminescu despre cultură și artă*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 220.

[28] Ion Costinescu, în *Vocabular româno-francez*, București, 1870, scrie ***stil romantic*** : *nou, novator, este opus lui* ***clasic****, vechi.*

[29] A. T. Laurian și I. C. Massim, în *Dicționarul limbii române*, opun pe *clasic*, ceea ce ține de școala antică, lui *modern*.

[30] G. Călinescu, *Ulysse*, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 493.

[31] G. Ibrăileanu, în „Viața românească", 1926, nr. 1, p. 118. Ionel Teodoreanu scrie : *El, roș ca sfecla cea mai clasică*, în *Opere alese*, vol. I, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 34. Dealtfel, și I. L. Caragiale vorbea de *această grămăjoară de cireși, clasicele noastre drăgănele pietroase de Pitești (Opere*, vol. III, *ed. cit.*, p. 91).

[32] Iorgu Iordan, *Memorii*, București, Editura Eminescu, 1977, p. 91. Poate tot tipic, sau perfect, înseamnă *clasic* în versul lui Al. Macedonski, din *Ospățul lui Pentaur* : *Sirieni cu forme clasici, copilandri prin etate* (Al. Macedonski, *Opere*, vol. I, București, Editura fundațiilor pentru literatură și artă, 1939, p. 104). Cuvîntul este aplicat frecvent figurii umane : *Dia ... frumoasă în felul ei cam măreț, cu trăsăturile clasice ale feței* (H. Papadat-Bengescu, *Rădăcini*, vol. I, București, Editura Minerva, 1974, p. 183).

[33] Albert Camus, *Eseuri*, București, Editura Univers, 1976, p. 173. Într-un interviu se spune: *au avut loc 14 asemenea evenimente—noi le zicem* ***clasice*** *fiindcă se repetă mereu* („Scînteia" 28. VII. 1978, p. 2).

[34] Paul Zarifopol spunea că *omul clasic era doar, prin excelență, omul comunicării*, el era accesibil maselor, pentru că nu inova, în timp ce *ideea începuturilor ca atare și problema originalității sînt grijile necesare ale omului modern*, în „Viața românească", 1930, nr. 6, p. 237.

[35] N. Iorga, *Lupta pentru limba românească*, București, 1906, p. 124.

bătute de înaintași iluștri. Nu jertfește pe altarul singularității [36]. Acest înțeles se răspîndește, mai ales, după primul război mondial. Sextil Pușcariu îi atribuie lui Adrian Maniu concepția că artistul trebuie *să aducă ceva nou, să iasă din drumul bătătorit de clasici.* Lingvistul mărturisește : *În evoluțiunea mea ca om care gustă arta, am ajuns să pun originalitatea... mai presus decît armonia și azi nu-mi plac — ca la 20 de ani — cutezătorii mai mult decît clasicii* [37], înțelegînd prin clasici autori care nu inovează, care imită modelele. Avangardiștii anulează funcția comunicativă, socială, a artei, cultivînd originalitatea, ermetismul și renegînd trecutul, fapt ce determină deci o nouă modificare semantică a cuvîntului *clasic*, căruia i se adaugă accepția de „cunoscut", „obișnuit", vechi" [38]. Cu acest înțeles, termenul *clasic* a căpătat o mare frecvență, trecînd din sfera literară, în limbajul uzual. Este o interesantă evoluție semantică a cuvîntului *clasic*, care de la sensul inițial de „model", „valoros", ajunge să desemneze, din cauza prestigiului acordat de moderniști originalității, ceea ce este uzual, cunoscut, înțeles cu care termenul nu a circulat în secolul trecut, decît spre sfîrșitul lui, și să pătrundă în limbajul cotidian. Se pot da multe exemple ale acestei întrebuințări a cuvîntului *clasic* în limba contemporană [39]. I. L. Caragiale a făcut deseori uz de termenul *clasic* cu înțelesul de „obișnuit". În *Două loturi*, sergenților pitulați lîngă cocioaba țigăncii, comisarul *le face semnul clasic al lui Harpocrates.* Expresia are ecou la Șerban Cioculescu, editor și biograf al dramaturgului : *cel numit a dus un deget arătător la buze — semnul clasic al tăcerii* [40]. Acest înțeles al cuvîntului *clasic* a fost transmis la noi din franceză, unde are o intensă circulație. Un autor scrie: *nous faisions ensemble le tour des deux allées, promenade classique d'Essendiéras* ; sau : *le trajet classique, par Boulogne et Calais, ayant paru*

---

[36] „Viața românească", 1930, nr. 1, p. 102. G. Sion scrie : *nu mă screm ... a mă arăta escentric, original sau clasic (Suvenire contimpurane*, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 463). Dar Lucian Blaga declară într-un aforism că *nu există nici un autor clasic care să nu fi făcut o revoluție față de alții și o contrarevoluție față de sine (Elanul insulei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 126).

[37] „România literară", 1977, nr. 1, 6 I, p. 8.

[38] G. Călinescu scrie : *Și cum stupefacția nu se poate obține cu elemente clasice, ineditul ... constituie o condiție imperioasă (Universul poeziei*, București, Editura Minerva, 1971, p. 199). Ceea ce se repetă, ceea ce este conform tradiției, fiind mai ușor accesibil maselor, în comparație cu ineditul, *clasic* a căpătat și accepția de popular : *Balzac e tot atît de modern ca și Proust, numai că ... Balzac e mult mai potrivit prin caracterul clasic, deci popular, al artei sale, cu spiritul nostru, decît Proust* (Al. Piru, *Analize și sinteze*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1973, p. 257.

[39] Paula Diaconescu distinge *epitetul clasic, care exprimă o însușire reală a obiectelor*, de *epitetul nou, care evocă însușiri neașteptate ale obiectelor*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 3, p. 247 ; alte exemple : *se trec cu vederea sensurile vechi, clasice ale cuvîntului* (literatură) (Adrian Marino, în „Revista de filozofie", 1973, nr. 4, p. 422) ; *tentativă eșuată de discreditare a lui Proust, în baza acuzelor clasice : snobism, scris dificil* (Mihai Zamfir, *Imaginea ascunsă*, București, Editura Univers, 1976, p. 18) ; ***autenticitatea** a putut înlocui cu folos termenul clasic, dar extenuat, de **adevăr*** (Vladimir Streinu, *op. cit.*, vol. IV, p. 446) ; *fizionomia clasică a matematicilor* („Viața românească", 1930, nr. 7—8, p. 16) ; C. Balmuș *e un clasic, un grec*, iar *vinul lui clasic nu poate fi decît bun (Corespondența lui G. Călinescu cu Al. Rosetti*, București, Editura Eminescu, 1977, p. 200) ; *sînt reconstituite evenimentele și imprejurările clasice ale vieții cazone* („România literară", nr. 5, 27.I. 1972, p. 5).

[40] Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, Editura Eminescu, 1975, p. 229. Se zice și : *făcu semnul clasic al autostopului* („România liberă", 15.IV.1973, p. 6). Des se întîlnește cuvîntul *clasic*, cu înțelesul de „cunoscut", în *Amintiri de la Junimea din Iași*, de G. Panu : păcălelile făcute de Hasdeu „Convorbirilor literare" *au rămas clasice (op. cit.*, vol. I, București, Editura Minerva, 1971, p. 404).

trop dangereux au pilote, nous piquâmes à l'ouest [41]. Se vorbește chiar de un Dumnezeu clasic : *la créativité du Dieu classique parait encore trop pauvre* [42]. Un critic distinge și un obiect clasic : *On pourait dire que l'objet classique n'est jamais que l'archetype de sa propre ruine* [43].

Clasicii sînt scriitori din trecut [44]. S-a spus, totuși, că *clasic e o valoare umană din toate timpurile. Modern nu reprezintă decît un termen de cronologie. A opune calitativ clasicul modernului este o formulă fără sens* [45]. Acestei valori perene, pe care o reprezintă clasicul, i s-au fixat trăsăturile tipologice, caracterologice, atribuindu-se termenului *clasic* o categorie estetică, opusă celei romantice, aplicabilă unor anumite opere, din trecut sau de azi [46]. Pe axa tipologică, estetică, semnificațiile termenului *clasic* se înscriu într-o schemă, dominată de rațiune, în opoziție cu *romantic*, la care predomină sensibilitatea [47]. Zarifopol scrie : *Rațiune, ordine și, prin urmare, claritate — așa se numesc idolii estetici în tot timpul pe care francezii unanim l-au considerat ca vîrsta lor clasică* [48]. Sub aspectul categoriei estetice, termenul *clasic* are un conținut elastic, putîndu-se îmbogăți cu noi trăsături. Caracteristicile operei clasice nu sînt definitiv fixate, treptat adăugîndu-se noi însușiri, cu condiția să nu contravină rațiunii. Conceptul estetic selectează o serie de trăsături, respingînd pe cele opuse acestora (stabilirea unor trăsături specifice clasicului a fost determinată de apariția romantismului).

O ierarhizare a trăsăturilor ce compun conceptul estetic denumit *clasic* — subordonate rațiunii — nu este posibilă ; de aceea facem doar o enumerare. Menționăm, mai întîi, sobrietatea : *De la înălțimea unui ideal de artă sobră, clasică, I. L. Caragiale a desconsiderat literatura semănătorist-poporanistă* [49]. O însușire înrudită cu cea citată este cumpătarea : *constatăm, așadar, la Ion Ghica, manifestarea unei vocații clasice*, oglindită *în cumpătarea stilistică, atent vegheată de un bun simț estetic refractar exceselor* [50]. O apreciată calitate a clasicului este claritatea, limpezimea : *scriitor clar*,

---

[41] André Maurois, *Memoires*, Paris, Flammarion, 1970, p. 218, 297.

[42] Jaques Derrida, *L'ecriture et la difference*, Paris, 1967, p. 18.

[43] Roland Barthes, *Essais critiques*, Paris, 1964, p. 36.

[44] *E bine să fie traduși clasicii noștri, dar e bine să se traducă scriitori contemporani*, spune un autor („România literară", 2.VI.1977, p. 9). De regulă, clasicul nu este, ci devine : *descrierea care a ajuns clasică în felul ei, a ciumei lui Caragea* (Ovid Densusianu, *Opere*, vol. III, București, Editura Minerva, 1977, p. 577) ; *autorul comediilor devenite clasice* (Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 264).

[45] Al. Philippide, „Viața românească", 1929, nr. 1, p. 86.

[46] Această diferențiere a pătruns și în gîndirea filozofică : *cosmosul clasic e centralizat, unitar și ordonat, cel romantic e viu și analitic* (M. Ralea, „Viața românească", 1927, nr. 10—12, p. 254).

[47] Nu ne-am propus să fixăm momentul cînd termenul clasic începe să fie folosit, în română, ca denumire a unei categorii estetice. Acest înțeles apare tîrziu, devenind frecvent în critica contemporană. Cronologic este ultimul dintre sensurile cuvîntului. Probabil însă că primul autor român care folosește celebra opoziție făcută de Goethe : *clasic* — sănătos / *romantic* — bolnav, este G. Ibrăileanu. Acesta crede că *viața normală și așezată, viața claselor pozitive e un teren favorabil pentru sănătoasa producție literară clasică, pe cînd viața zbuciumată a celor declasați e un mediu priincios pentru literatura desechilibrată romantică* („Viața românească", 1910, nr. 6, p. 335).

[48] Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. I, București, Editura Minerva, 1971, p. 48.

[49] Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane*, București, Editura Minerva, 1972, p. 542. *Sobrietatea clasică a poetului* (D. Caracostea, *Arta cuvîntului la Eminescu*, București, 1938, p. 216).

[50] „Luceafărul", 18.III.1972, nr. 12, p. 10.

clasic ... G. Topîrceanu nu mai poate da unui critic satisfacțiunea de a-l descoperi[51]*; liricii limpezi, clasici, care scriu cu fața la public*[52]. Din schema tipologică a clasicului fac parte și echilibrul, măsura : *artistul clasic* se *supune altor legi, ale echilibrului, ale măsurii și armoniei*[53]. O însușire clasică este și seninătatea : *unul (Blaga) are o conștiință și o sensibilitate tragică, modernă, iar celălalt (Goethe) o seninătate clasică exemplară*[54]. Cizelarea expresiei este și ea un atribut al clasicilor. N. Iorga afirmă că I. L. Caragiale *a fost ... un romantic de o formidabilă imaginație și de un strălucit capriciu, și totuși s-a îndărătnicit ... să fie ... un clasic pînă la obsesie și manie, rafinînd necontenit cel dintîi scris, chiar cu riscul să-i ia tot ce e proaspăt în spontaneitatea creatoare*[55]. Valoarea perenă a clasicului provine din faptul că el cultivă tipicul, universalul[56].

Adăugarea conceptului estetic în structura semantică a cuvîntului *clasic* s-a produs, în română, tot sub influența limbii franceze. S-ar putea stabili un paralelism între schema tipologică a termenului înfățișată aici și cea care circulă în critica franceză. Unul dintre primii autori francezi care a conturat o schemă a trăsăturilor clasicului este Sainte-Beuve, în celebrul eseu *Ce este un clasic?* El consideră că clasicul implică rațiune, moderație, înțelepciune[57]. Pe traiectoria limbă franceză-română circulă, mai ales în critică, unele formule, sintagme, care au în componența lor cuvîntul *clasic* ca denumire a conceptului estetic. Un tînăr critic scrie : *Stilul lui Ralea rămîne în fond unul clasic, bazat pe litotă (ca să reiau definiția gidiană), făcut din claritate rațională și transparență de idei*[58]. Pe de altă parte, un eseist francez spune : *literatura clasică este prin excelență o literatură a litotei ... care după expresia lui Gide spune cît mai puțin ca să spună cît mai mult. Arta clasică este o artă a reticenței, iar faimoasa ei claritate ... este exact contrariul transparenței imediate*[59]. În sfera unei culturi pot să apară trăsături noi ale clasicului, ca termen estetic, care la noi nu sînt acceptate, fiind în contradicție cu însușirile deja fixate[60]. Există

[51] G. Călinescu, *Ulysse*, ed. cit., p. 46.

[52] Șerban Cioculescu, în „Gazeta literară", 1.VI.1967, p. 1.

[53] „România literară", 10.II.1972, nr. 7, p. 7. Armonia este deseori invocată ca o componentă a clasicului : *sfîrșește... Alexandru Odobescu o viață închinată frumosului și armoniei clasice* (Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, ed. cit., p. 269).

[54] George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, București, Editura Minerva, 1976, p. 120

[55] N. Iorga, *O viață de om, ed. cit.*, p. 173. Numai Heliade, în 1830, numește clasice poeziile lui Iancu Văcărescu, pentru că sînt *producțiile întîmplării și născute fără a fi precugetate*, deci spontane (apud D. Popovici, *Studii literare*, vol. III, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 74).

[56] I. L. Caragiale, *este un scriitor clasic, atît în sensul de durabil al acestui cuvînt, cît și în înțelesul de autor moralist, de observator al umanității pe latura morală și totodată de clasificator al ei pe tipuri ... Scriitorii clasici sînt clasici tocmai fiindcă sînt moderni, actuali oricînd, capabili prin surprinderea universalului, a eternomenescului, de a trezi oricînd ecou, de a fi asimilabili permanent* (Al. Piru, în „Luceafărul", 29.I.1977, p. 1). „Modernitatea clasicilor" a devenit azi o formulă curentă.

[57] Sainte-Beuve, *Pagini de critică*, București, Editura fundațiilor pentru literatură și artă, 1940, p. 235. Paul Valéry scrie : *le classique implique donc des actes volontaires et réfléchies qui modifient une production naturelle, conformément à une conception claire et rationelle de l'homme et de l'art (Variété*, vol. II, Paris, 1929, p. 155). Arta clasică recunoaște existența unor convenții.

[58] Nicolae Manolescu, în „România literară", 25.VIII.1977, p. 9.

[59] Serge Doubrovsky, *De ce noua critică?*, București, Editura Univers, 1977, p. 78.

[60] T. S. Eliot afirmă că unul din semnele de progres al limbii *către un stil clasic este evoluția către o mai mare complexitate în structura propoziției și a frazei (Eseuri*, București, Editura Univers, 1974, p. 73). O asemenea trăsătură a clasicului nu a fost însușită de cultura noastră, fiind în contradicție cu simplitatea.

tendința ca și particularitățile clasice să se desprindă din schema conceptului estetic și să pătrundă în limbajul comun (vezi nota 2 : *simetrie clasică*).

Termenul *clasic* poate avea, cu același cuvînt, un raport de opoziție sau, dimpotrivă, se combină cu el în sintagme, în funcție de accepția ce i se dă. *Clasic-romantic* sînt termeni opuși, dar se poate vorbi de un clasic al romantismului, în sensul de îmbinare a unor trăsături clasice cu altele romantice, sau în sensul de exponent, autor reprezentativ al curentului [61]. În sfera tipologiei, termenul *clasic* nu se asociază cu cuvinte ca *afectivitate*, *asimetrie*, *obscuritate*, *dezordine*. În limbajul uzual însă, n-ar fi de mirare să auzim vorbindu-se de o dezordine clasică, adică maximă. Un romantic nu scrie o operă căreia, tipologic, să i se aplice schema trăsăturilor clasice (ea poate avea însă unele din aceste însușiri), dar poate da o operă clasică din punctul de vedere al valorii ei [62].

Termenul *clasic* se asociază cu anumite genuri literare : *se acordă interes speciilor clasice, fabula, satira și mai ales epopeea* [63]. Speciilor citate li se adaugă tragedia, oda, dar nu eseul, de exemplu, specie modernă. Romanul poate fi și el clasic sau nou. Avem mai întîi specii literare clasice și moderne, iar apoi clasificarea *clasic-modern* continuă în cadrul speciei [64]. În domeniul versificației, versul clasic este legat de ritm și rimă, supus regulilor, fiind opus versului liber [65].

Se disting deci trei momente principale în evoluția semantică, în română, a cuvîntului *clasic*. Inițial, el înseamnă model, asimilat cu valoros ; în prima jumătate a secolului trecut, el este limitat la antichitate, apoi îi include și pe autorii mai noi ; o concepție aparte se constată la junimiști, care proiectează clasicul în viitor. În secolul trecut, cuvîntul are o utilizare restrînsă (excepție face Heliade, la care, însă, are semnificații, uneori, contradictorii). Din cauza mișcărilor moderniste, *clasic* ajunge să însemne „cunoscut", „uzual", „drum bătătorit", înțeles cu care cuvîntul are o largă circulație și în limbajul comun [66]. Ultima stratificare semantică a cuvîntului este conceptul estetic. În sfera literară, noțiunea de clasic tinde să se orienteze în direcția anumitor particularități estetice și aceea a exemplarului [67]. Evoluția semantică a neologismului este dependentă de etimonul francez, ceea ce înseamnă că o limbă împrumută și semnificații ale cuvintelor noi, pe măsură ce ele se dezvoltă în limba din care a fost preluat neologismul.

---

[61] C. Negruzzi este *un clasic al romantismului*, el *adaptează temperamentului său clasic tendințele romantice* (Al. Piru, *C. Negruzzi*, București, Editura tineretului, 1966, p. 129).

[62] Lucian Blaga scrie : *Talentul său ia un avînt prematur, ca al tuturor romanticilor*, dar despre același autor spune : *cu aceasta se începe clasica sa operă* ***Le mie prigioni.*** *(Ceasornicul de nisip*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973, p. 178, 179).

[63] „România literară", 7.I.1977, p. 12.

[64] Duiliu Zamfirescu *va face roman de factură clasică* („Limbă și literatură", 1972, nr. 4, p. 657). Psihanaliza este o disciplină modernă, totuși azi se vorbește de o psihanaliză clasică, a lui Freud, și alta existențială, mai nouă.

[65] Se constată *alternarea versificației tradiționale cu cea modernă, sau a celei libere cu cea clasică* (Al. Piru, în „România literară", 1972, nr. 5, p. 11).

[66] Surprinde prezența cuvîntului *clasic*, în sens pozitiv, la Ilarie Voronca : *Nu dezagregarea bolnavă, romantică, suprarealistă, ci ordinea sinteză ... constructivă, clasică, integrală (Act de prezență*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 209).

[67] Cuvîntul este folosit, cu acest ultim înțeles, și în alte domenii : *un alt clasic al slavisticii* („Caietele Mihai Eminescu", IV, p. 90).

NOI CONTRIBUȚII LA STUDIUL ARGOULUI STUDENȚESC

DE

MIHAI PETRE

O particularitate, explicabilă prin psihologia vîrstei, a vieții studențești o reprezintă tendința de a dezvolta un mod de vorbire specific argotic.

Prin articolul de față încercăm să aducem noi contribuții la studiul argoului studențesc [1], pe care-l definim ca fiind un limbaj convențional, ce utilizează termeni proprii, avînd un caracter expresiv dominant.

Cum e și firesc, termenii argotici studențești caracterizează realități concrete, specifice vieții studențești : cursurile, examenele, căminul, cantina, relațiile cu colegii etc. De aceea distingem următoarele categorii de cuvinte și expresii :

1. CUVINTE ȘI EXPRESII [2] PRIVIND PREGĂTIREA PROFESIONALĂ

Cuvintele și expresiile argotice studențești din această categorie vizează prezența sau absența de la cursuri, seminarii, promovarea examenelor în sesiunea obișnuită sau în cea de toamnă etc. Ele au apărut nu neapărat „datorită unei explicabile jene" [3], ci, mai degrabă, pentru că acestea, datorită expresivității lor deosebite, corespund trăirii afective a unor realități specifice studenției : examenele, colocviile, cursurile etc.

aer v. *pom*
aerian v. *pomicol*
arboricol v. *pomicol*
as = *asistent*
boabă, boabe, bobițe [4] = examen(e) restant(e), în expr. *a avea* ~ = a avea unul sau mai multe examene restante
bubui tranz. v. *a bușI*
burtologie = discuție fără rost, în afara subiectului de seminar, examen, colocviu
bușI = a nu promova examenul ; a b u b u i
cui = examen foarte greu
doctorand v. *septembrist*
exmatriculită = boala unor studenți pasibili de exmatriculare
explicanol v. *intervenție*

[1] Vezi D. Florea-Rariște, *Din limbajul școlarilor (studenți și elevi)*, în BPh, V, 1938, p. 194—229 și Coman Lupu, *Observații asupra argoului studențesc*, în LL, 1972, 3, p. 349—351.

[2] Materialul de față a fost obținut înregistrînd o parte din cuvintele și expresiile argotice folosite de colegii, prietenii, cunoscuții mei, studenți la diferite facultăți din Cluj-Napoca, București, Iași, Timișoara, Baia Mare etc.

[3] Cf. D. Florea-Rariște, *art. cit.*, p. 195.

[4] Cf. Coman Lupu, *art. cit.*, p. 350.

felicita = a mustra, în expr. ~ *familia* = a face cunoscută familiei sancțiunea primită de student
felicitare = mustrare
gaură, în expr. *a da* ~ = a absenta de la curs; în expr. *a lovi în* ~ = a nu promova examenul
grindă, în expr. *a da la* ~ = a certa, a face morală studenților care nu s-au pregătit pentru seminar
intervențin = medicament recomandat în cazul exmatriculitei, explicanol
loterie = examen
olimpiadă v. *septembriadă*
pauze v. *vocale*
pepecist = student care merge la examen sperînd că „poate pică ceva" ce știe, spre a promova astfel un examen pentru care nu s-a pregătit
plin, în expr. *a lovi în* ~ = a promova examenul
plop v. *pom*
plopist v. *pomicol*
pom, în expr. *a fi în* ~ = a fi nepregătit pentru un examen, seminar etc.; a fi în aer, a fi în plop
pomicol = nepregătit pentru un seminar, examen etc.; aerian, arboricol, plopist
prof, *proafă*, *profic* = cadru didactic universitar
re, *rere*, în expr. *a trece la* ~ sau *la* ~ = a promova un examen restant după ce a fost susținut de trei sau patru ori
regiunea duodecanală = decanatul facultății
sări = a nu se prezenta la examen
septembriadă = sesiunea de examene din toamnă; olimpiadă
septembrist = cel care are examene restante pentru sesiunea din toamnă; doctorand
vocale = absențe; pauze
vota = a da biletul de examen înapoi.

2. CUVINTE ȘI EXPRESII PRIVIND CĂMINUL ȘI CANTINA STUDENȚEASCĂ

Foarte mulți studenți sînt bursieri, beneficiind astfel de condiții de viață și studiu deosebite. Cuvintele și expresiile din această grupă se referă la viața de cămin, la cantina studențească, la felurile de mîncare mai mult sau mai puțin agreate de studenți.
bandist [5] = cel care mănîncă la bandă
blatist = cel ce beneficiază de ceva fără a avea acest drept
blatul, în expr. *a face* ~ 1. ~ *la cantină* = a mînca fără a avea legitimație de masă, 2. ~ *la cămin* = a locui în cămin fără a avea acest drept, 3. ~ *pe tren* [6] = a călători fără bilet

[5] Cf. Coman Lupu, *art. cit.*, p. 349.
[6] În funcție de controlor, expresia devine: 1. *blat negru*=călătorie fără acordul controlorului, 2. *blat cu naşu*=călătoria se face cu acordul controlorului, 3. *blat cu supra*=călătoria se face și cu acordul supracontrolului.

brontozaur v. *talpă*
bucătăria de bloc, în expr. *a mînca la* ~ = a mînca din proviziile aduse de acasă
burduf v. *jgheab*
cauciuc v. *talpă*
conduce, în expr. ~ *cartela* = a avea legitimație de masă
dublu, în expr. *a face* ~ = a folosi legitimația de masă împreună cu un coleg
dublist = cel care face dublu
fizic v. *jgheab*
jgheab în expr. *a băga în, la* ~ = a mînca; a băga în f i z i c
motorină = cafea neagră, servită la cantină
O.Z.N. = carne de pui, servită la cantină
potol = mîncare, în expr. ~ *grețos* = mîncare foarte bună, ~ *nasol*, *scîrbos* = mîncare proastă
potoli = a mînca
siloz v. *varză loco*
talpă = carne de vită, foarte tare servită la cantină; b r o n t o z a u r, c a u c i u c
varză loco = varză à la Cluj; s i l o z.

3. CUVINTE ȘI EXPRESII PRIVIND RELAȚIILE DINTRE STUDENȚI

Fiind cuprinși în procesul de învățămînt universitar organizat pe grupe și ani de studii, studenții stabilesc foarte ușor relații de prietenie, stimă și ajutor etc. cu colegii lor de grupă, de facultate, de cămin. Cuvintele și expresiile încadrate în această categorie nu reprezintă creații destinate asigurării caracterului secret al argoului; ele au apărut din cu totul alte rațiuni, datorîndu-se în primul rînd fanteziei studenților, încercărilor lor de a se impune în fața colegilor, de a epata, de a minimaliza importanța unei alte facultăți, scoțînd în evidență seriozitatea și dificultatea facultăților lor etc.
Alifia v. *Sulfamida*
balic v. *boboc*
bestială v. *mortală*
boboc [7], *boboacă*, *bobociță* = student(ă) în anul I; b a l i c
cafă = cafea, în expr. *te fac o* ~ a invita pe cineva la o cafea
cafea rece = coniac, în expr. *te fac o* ~ = a invita pe cineva la un coniac
cărămidar = student la Facultatea de construcții
con = coniac
Desene animate = Institutul de arte plastice
divîniza = a înșela în prietenie, dragoste
Electropai = Facultatea de electrotehnică
fila tranz. și refl. = a urmări, a privi insistent pe cineva care răspunde privirilor
fumegantă = țigară

[7] Cf. Florea-Rariște, *art. cit.*, p. 199.

gag, gagic, gagistan, gagistru, gagiu = băiat, prieten, student
gagică, gagicuță, gagistră = fată, prietenă, studentă
Garding v. *Gardologie*
Gardologie = „Facultatea de timp pierdut" ... unde se studiază „pierderea timpului la gard"
giorno = bun, înțelegător
grizat v. *torpilat*
împușcat în aripă v. *torpilat*
lua, în expr. 1. ~ *cu liru-liru*, ~ *cu lugu-lugu* = a trata pe cineva amabil, curtenitor, a flata; 2. ~ *în balon*, ~ *la mijloc* = a-și bate joc de cineva
mălai = bani
mărunței v. *pași*
Mecanica atomică, secretă = Facultatea de mecanică agricolă
Medicina nevăzută, secretă = Facultatea de medicină veterinară
mergători = pantofi
mișcare = plimbare, în expr. *te fac o* ~ = a invita pe cineva la plimbare
morar = student la Facultatea de chimie alimentară
mortală (despre o fată) = care stîrnește admirația; b e s t i a l ă
mozol = sărutări repetate
mozoldrom = spațiul dintre cămine, holul căminelor, loc de mozol
mozoli = a săruta
nasol = chițibușar, neînțelegător, rău, urît
pași, în expr. *fă* ~ = a atrage atenția cuiva că vorbește fără rost, în afara subiectului; fă m ă r u n ț e i
pica = a fi respins la examen; în expr. *a-i* ~ *fisa* v. *prinde*
pînză, în expr. *te fac o* ~ a invita pe cineva la cinematograf
prinde refl. = a pricepe, a înțelege ceva cu întîrziere; a-i p i c a f i s a
profesor de tumbe = student și absolvent al I.E.F.S.-ului
rămîne, în expr. ~ *afiș*, ~ *ca la dentist* = a fi puternic impresionat de cele auzite sau văzute
spumă, în expr. *te fac o* ~ = a invita pe cineva la o bere
Sorbona = Institutul pedagogic de 3 ani
sorbonist = student la Institutul pedagogic de 3 ani
Sulfamida = Facultatea de farmacie; A l i f i a
șobolan = student la Facultatea de mine
șurubar = student la Facultatea de mecanică
torpilat = băut, pilit; g r i z a t [8], î m p u ș c a t î n a r i p ă
umbla, în expr. ~ *cu bancuri*, ~ *cu minuni*, ~ *cu poante*, ~ *cu scheme*, ~ *cu tromboane* = a spune vorbe goale, minciuni pentru a înșela pe cineva
Zerotehnie = Facultatea de zootehnie
zgomot = dans; în expr. *te fac un* ~ = a invita pe cineva la dans
zugrav = student la Facultatea de pictură.

---

[8] În funcție de cantitatea de alcool consumată, expresia devine: *grizat ca crizantema, ca macul, ca plumbul.*

4. CUVINTE ȘI EXPRESII PRIVIND ACTIVITATEA SPORTIVĂ STUDENȚEASCĂ

avion = (la volei) minge trasă foarte înalt
cartonar = arbitru de fotbal
chiflà = (la fotbal) a pasa greșit
chiflă = (la fotbal) minge pasată greșit
cioc = (la volei) minge trasă foarte aproape de fileu
coțofană v. *obiect*
cui = (la volei) minge trasă foarte puternic
dresor = antrenor
măslină = (la baschet) minge aruncată în mod defectuos la coș
menisc, în expr. *a face* ~ = a dribla adversarul, ridiculizîndu-l
obiect = minge de fotbal; c o ț o f a n ă.

SURSA CUVINTELOR ARGOTICE

Majoritatea termenilor argotici sînt cuvinte din limba comună al căror sens este, din diferite motive, schimbat. Schimbarea sensului cuvintelor aparținînd limbii comune este principala sursă de îmbogățire a vocabularului argotic. Uneori, între sensul de bază al cuvîntului și sensul nou se mai păstrează o oarecare legătură (vezi *șobolan*) ; de cele mai multe ori, între sensul de bază și cel nou nu se mai poate stabili nici o legătură (vezi *diviniza*, *obiect* etc.).

Altă sursă este formarea de cuvinte noi. Vom încerca să ilustrăm cîteva tipuri de cuvinte nou formate pe baza materialului de mai sus.

I) Derivarea

a) Derivarea progresivă

— cu sufixul *-ist* : *bandist* (< *bandă* + *-ist*), *blatist* (< *blat* + *-ist*), *dublist* (< *dublu* + *-ist*), *pepecist* (< *p.p.c.* + *-ist*), *plopist* (< *plop* + *-ist*), *septembrist* (< *septembrie* + *-ist*), *sorbonist* (< (< *Sorbona* + *-ist*);

— cu alte sufixe [9] : *-ic (profic < prof.* + *-ic)*; *-ită (exmatriculită < exmatricula* + *-ită)*; *-iță (bobociță < boboc* + *-iță)*; *-istru*, *-ă (gagistru*, *-ă < gagiu* + *-istru*, *-ă)*; *-a (chifla < chiflă* + *-a)*.

b) Derivarea regresivă ; *mozol* (< *mozoli*), *potol* (< *potoli*).

c) Fragmentarea cuvintelor : *as* (< *asistent*), *con* (< *coniac*), *prof* (< *profesor*).

II) Compunerea cuvintelor :

1. Substantiv + element de compunere[10] : *burtă* + *-o-* + *-logie* [11], *gard* + *-o-* + *-logie*, *zero* + *-tehnie* [12].
2. Element de compunere + substantiv : *electro-* [13] + *pai*.
3. Verb + element de compunere : *mozoli* + *-drom* [14].
4. Compuse de la formații prescurtate : *p.p.c.* <*(poate pică ceva)*.

---

[9] Numărul sufixelor încadrate în această cartegorie este mai mare (vezi listele de cuvinte).
[10] Vezi Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, București, Editura Academiei, 1970, p. 20.
[11] *Ibidem*, p. 252.
[12] *Ibidem*, p. 258.
[13] *Ibidem*, p. 248.
[14] *Ibidem*, p. 247.

★

În argoul studențesc pătrund cuvinte din argoul școlarilor [15] (lucru firesc întrucît studenții sînt foști elevi), din argoul militarilor [16] și din argoul altor categorii și grupuri sociale [17]. Sensul acestor cuvinte este, uneori, schimbat. Împrumuturile sînt facilitate de condiția pe care trebuie s-o îndeplinească un cuvînt al argourilor amintite — aceea de a-și păstra caracterul secret; devenind cunoscute, acestea își pierd caracterul secret, dar își păstrează încărcătura metaforică ce le conferă expresivitate. Unele dintre aceste cuvinte vor fi preluate de studenți, îmbogățind numărul termenilor argotici studențești.

O cercetare mai atentă a argoului studențesc — care să pornească de la înregistrarea cuvintelor și expresiilor argotice din vorbirea studenților din toate centrele universitare ale țării — se impune pentru că studierea lui s-a făcut incomplet; ea ar da răspuns unor probleme privind formarea cuvintelor argotice, aria lor de circulație, frecvența etc.

---

[15] Cf. Gh. Agavriloaei, *Din argot-ul școlarilor*, în BPh, IV, 1937, p. 137—150 și D. Florea-Rarițe, *art. cit.*, p. 194—229.

[16] Cf. George Mihail Dragoș, *Note de argot*, în BPh, IX, 1942, p. 87—116.

[17] Cf. P. Ciureanu, *Note de argot*, în BPh, II, 1935, p. 203—207, Al. Vasiliu, *Din argoul nostru*, în „Grai și suflet", VII, 1937, p. 95—132; I. Verbină, *Contribuții la studiul argot-ului românesc*, în „Dacoromania" XI (1948), p. 142—147; C. Armeanu, *Argot ieșean*, în BPh, IV, 1937, p. 102—131; Ștefan Pașca, *Din argot-ul românesc*, în „Dacoromania", VII, 1931—1933, p. 163 — 167, și Romulus Todoran, *Sur un argot roumain roural*, în *Actes du X-e Congres international des linguistes*, I, 1967, București, Editura Academiei, 1969, p. 671—676.

ALTE TRADUCERI NECUNOSCUTE DIN TINEREȚEA LUI DOSOFTEI

DE

N. A. URSU

În studiul intitulat *Debutul literar al lui Dosoftei*, publicat în LR, XXVI, 1977, nr. 6, p. 607—620, am avansat afirmația că, la începuturile activității sale literare, Dosoftei a tradus, între altele [1], *Patericul* grecesc, *Mîntuirea păcătoșilor* a lui Agapie Landos și o parte din *Viața și minunile sfîntului Vasile cel Nou*. Economia studiului respectiv nu ne-a permis să facem acolo și demonstrația de rigoare privind atribuirea acestor traduceri lui Dosoftei. O vom face în articolul de față.

În manuscrisele *1287* și *68* de la Biblioteca Academiei R. S. România, primul datat 1685, al doilea nedatat, dar probabil tot din secolul al XVII-lea, precum și în alte manuscrise de mai tîrziu [2], se află textul unei traduceri românești a *Patericului* grecesc făcute în Moldova. Ms. *1287* a aparținut, pe la 1710, episcopului Pahomie de la Roman, iar mai tîrziu unor schituri și mănăstiri din Moldova. Conține 222 de capitole. Comparîndu-l cu traducerile românești ulterioare ale *Patericului* grecesc, am constatat că el nu cuprinde toate legendele din această carte de educație monahală. Nu ne-am propus să stabilim dacă traducerea s-a făcut direct din grecește sau prin intermediar slavon, căci acest lucru are mai puțină importanță pentru demonstrația noastră. Presupunem doar că a fost făcută din slavonește. O altă traducere selectivă a *Patericului* grecesc, făcută în Muntenia, prin intermediar slavon și tot în secolul al XVII-lea, probabil chiar înaintea celei din Moldova, se află în ms. *1429* de la Biblioteca Academiei R. S. România, copiat în 1676 de un Vladul logofăt.

Cea mai veche copie a traducerii românești a cărții menționate a lui Agapie Landos se păstrează în ms. *1284* de la Biblioteca Academiei R. S. România, intitulat *Amartolon sotiria, adecă Mîntuirea păcătoșilor, tălmăcită de pre limba elinească pre limba românească*. Și acest manuscris, copiat în 1691 de ieromonahul Silvestru de la Agapia, a aparținut, prin anii 1712—1714, episcopului Pahomie de la Roman și a rămas în mănăstirile din Moldova [3].

Prima ediție a acestei cărți a lui Agapie Landos, de largă popularitate în lumea monahală, a apărut la Veneția, în 1641. Cuprinde trei părți.

---

[1] Vezi și N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, în „Cronica", XI, 1976, nr. 6, din 6 februarie, p. 4—6.

[2] Vezi, de exemplu, manuscrisele *1064*, *1261* și *2463* de la Biblioteca Academiei R. S. România, copiate de monahul Cozma de la Neamț, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

[3] Alte copii ale acestei traduceri, datorate aceluiași monah Cozma de la Neamț, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, se află în ms. *1064*, *1261*, *1630* și *2463* de la Biblioteca Academiei R. S. România.

După o dedicație către Fecioara Maria și un cuvînt către cititori, partea întîi are 38 de capitole, iar partea a doua 23 de capitole. În partea a treia a cărții sînt adunate 69 dintre așa-zisele „minuni ale Maicii Domnului" [4]. Traducerea românească din ms. *1284* și din copiile de mai tîrziu este selectivă și rezumativă. Din primele două părți ale cărții sînt traduse prefața și, mult prescurtate, 55 de capitole, iar din partea a treia sînt traduse 67 de minuni, dar cu rare și mici simplificări.

Primele două părți ale cărții lui Agapie Landos au fost traduse, puțin mai tîrziu, și în Muntenia. Cele mai vechi copii ale acestei noi traduceri se păstrează în ms. *2174*, datat 1696, și în ms. *2517*, datat 1699, ambele de la Biblioteca Academiei R. S. România. Spre deosebire de traducerea anterioară făcută în Moldova, cea din Muntenia este fidelă originalului, fără nici un capitol eliminat și fără nici o frază sărită sau rezumată. Comparînd numărul de foi al manuscriselor în care se află cele două traduceri ale primelor părți ale cărții lui Agapie Landos, am constatat că, în traducerea făcută în Moldova (ms. *1284)*, prefața și cele 55 de capitole cuprind doar 67 de foi, pe cînd în traducerea munteană (ms. *2517)*, prefața, sumarul și cele 61 de capitole cuprind 436 de foi. Chiar dacă o foaie din ms. *1284* conține textul din două foi ale ms. *2517*, diferența rămîne foarte mare. Această diferență de volum între cele două traduceri ale aceluiași text nu constituie o dovadă că ele „nu derivă din același prototip", cum credea N. Cartojan [5], ci demonstrează, după cum vom vedea, că traducătorul din Moldova a rezumat textul prolix al lui Agapie Landos, a imprimat versiunii românești date de el o pronunțată notă personală. Comparația celor două traduceri arată, în același timp, că traducătorul muntean a folosit traducerea anterioară făcută în Moldova [6]. Faptul că traducătorul muntean nu a mai tradus și partea a treia a cărții lui Agapie Landos, cu „minunile Maicii Domnului", se explică, probabil, atît prin existența traducerii acestei părți făcute în Moldova, cît și prin existența sau efectuarea în același timp în Muntenia a traducerii „minunilor Maicii Domnului" după colecția ucraineană a lui Ioanikie Galeatovski.

În ms. *1284* , ca și în alte manuscrise de mai tîrziu, la sfîrșitul traducerii cărții lui Agapie Landos se află o parte intitulată *Viața și petrecerea și spunerea minunilor a preacuviosului părintelui nostru Vasilie cel Nou, scrise de Grigorie călugărul și ucenicul lui.* Dintr-o notă de la sfîrșitul acestui text, în care unele afirmații inițiale ale traducătorului se amestecă cu date interpolate de copiști, aflăm următoarele; „Și să știți, fraților și iubiții lui Hristos, că acesta sfînt are o carte mare, care-i tiparnică pre limba grecească, că au făcut multe minuni. Iară noi am scris numai cestea pre scurt" (ms. *1284*, f. 171^{v}). De aici rezultă că prima traducere românească a legendelor despre viața și minunile sfîntului Vasile cel Nou, după o tipăritură grecească, este tot selectivă și rezumativă, ca și traducerea primelor două părți ale cărții lui Agapie Landos. Originalul grecesc al traducerii,

---

[4] Cu privire la autor și la conținutul cărții, vezi N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, ediția a doua, București, 1974, p. 143—149.

[5] *Ibidem*, p. 148.

[6] Vezi, de exemplu, capitolele *Pentru mărirea deșartă* (ms. *1284*, f. 14^{r}; ms. *2517*, f. 51^{v}), *Pentru curvie* (ms. *1284*, f. 19^{r}; ms. *2517*, f. 67^{v}), *Pentru mînie* (ms. *1284*, f. 22^{v}; ms. *2517*, f. 84^{v}), *Pentru pizma din carea să naște și uciderea* (ms. *1284*, f. 24^{v}; ms. *2517*, f. 97^{v}) și altele.

necunoscut pînă acum bibliografiei elenice, va fi fost tipărit desigur cu mult înainte de anul 1691 [7].

Cercetînd cu atenție textele menționate mai sus, atît în copiile din manuscrisele *1287* și *1284*, cît și în unele copii de mai tîrziu, precum și în relație cu alte texte scrise în Moldova către sfîrșitul secolului al XVII-lea, am ajuns la concluzia că ele reprezintă **traduceri necunoscute ale lui Dosoftei,** cu mult mai vechi decît anii 1685 și 1691, în care au fost copiate manuscrisele respective. După toate aparențele, aceste trei scrieri de educație monahală au fost traduse de Dosoftei în tinerețe. Mai întîi pare să fi fost tradus *Patericul*, iar *Mîntuirea păcătoșilor* și *Viața și minunile sfîntului Vasilie cel Nou* au fost traduse în mod sigur după anul 1661, dar, probabil, înainte de anul 1671, cînd Dosoftei ajunge mitropolit al Moldovei. Faptele care ne-au condus la aceste concluzii sînt de ordin lingvistic și stilistic. Ca și în textele atribuite anterior lui Dosoftei, am întîlnit și în aceste două manuscrise o serie de cuvinte și forme specifice limbii sale [8]. Acestora li se adaugă particularitățile stilistice ale textelor respective, care se găsesc și în unele scrieri cunoscute ale lui Dosoftei. Stilul de povestire populară al acestor trei traduceri este identic cu stilul povestirilor similare din *Viața și petrecerea svinților.*

Înainte de a prezenta particularitățile lingvistice care demonstrează că traducerile de care ne ocupăm aparțin lui Dosoftei, este necesar să atragem atenția asupra faptului că modul de a traduce selectiv și rezumativ, observat în textele din ms. *1287* și *1284*, se întîlnește și în traducerile atribuite anterior lui Dosoftei, și anume : în *Istoriile* lui Herodot, unde numeroase pasaje mai mari sau mai mici din original sînt eliminate sau rezumate, în cronograful lui Matei Kigalas, unde sînt interpolate numeroase pasaje extrase din cronograful lui Dorotei de Monemvazia, și în învățăturile moral-religioase și politice atribuite împăratului bizantin Vasile Macedoneanul, unde unele capitole sînt traduse rezumativ. La fel procedează Dosoftei cu izvoarele și în *Viața și petrecerea svinților.* Modalitatea aceasta de a traduce îi este deci caracteristică și, ca atare, poate constitui o indicație prețioasă privind paternitatea lui asupra traducerilor pe care i le atribuim.

După cum au arătat mulți cercetători înaintea noastră, precum și noi în studiile citate mai sus, limba lui Dosoftei se deosebește în mod sensibil de a contemporanilor săi, îndeosebi prin abundența unor particularități ale graiurilor din nordul Moldovei și din Transilvania, prin bogăția derivatelor, adeseori singulare, prin folosirea unor elemente arhaice, aflate doar în textele secolului al XVI-lea, și prin sintaxa specifică exprimării orale. Aceste particularități lingvistice fac ca textele scrise de Dosoftei și rămase în anonimat să fie relativ ușor de recunoscut de către cunoscătorii limbii române din secolul al XVII-lea. Menționăm în continuare numai cîteva dintre numeroasele fapte de limbă care arată că traducerile din ms. *1287* și *1284* aparțin lui Dosoftei. Luăm în discuție mai ales fapte

---

[7] Pentru informații asupra traducerilor românești ulterioare ale acestei cărți și cu privire la răspîndirea legendelor respective în cultura românească, vezi N. Cartojan, *op. cit*, p. 202—216.

[8] Mulțumim colegului Doru Mihăescu, cercetător la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice din București, care a avut amabilitatea să ne comunice cîteva informații prețioase privind atestarea unor cuvinte în textele secolului al XVII-lea, pe baza bogatului fișier de care dispune.

de ordin lexical, căci sub aspect fonetic şi morfologic textele respective au suferit evidente modificări datorate copiştilor.

1. Discutînd paternitatea lui Dosoftei asupra traducerii *Istoriilor* lui Herodot [9], arătam că prezenţa în acest text a derivatului *fericinţă* „fericire", care apare de mai multe ori în scrierile lui Dosoftei (PV, 27, 193; M, 129^{r}; VS, 52^{r}, 55^{v}, 75^{v}, 169^{v}, 171^{v}) [10], alături de alte derivate singulare cu sufixul *-inţă*, constituie un preţios indiciu de paternitate. Nici un scriitor sau traducător mai vechi ori contemporan cu Dosoftei nu a mai folosit cuvîntul acesta. *Dicţionarul limbii române* nu-l înregistrează. Prezenţa lui în ms. *1284* („te-ai lipsit de *fericinţa* cerească", f. 1^{v}) atestă că *Mîntuirea păcătoşilor* este tradusă de Dosoftei. Copistul Cozma înlocuieşte pe *fericinţă* cu *fericire* (vezi ms. *1064*, f. 2^{r}, şi ms. *1630*, f.1^{r}).

2. După informaţia oferită de fişierul *Dicţionarului limbii române* şi de alte surse, un alt cuvînt care apare pentru prima dată în scrierile lui Dosoftei şi care pare a fi tot o creaţie a lui, după *străluci*, este verbul *strălumina* (PV, 119, 437, 1103, 1119; VS, 11^{v}, 24^{r}, 144^{r}, ian. 8^{v}), cu familia: *străluminare* (VS, 102^{r}), *străluminat* (VS, 11^{v}, 80^{v}, 120^{r}, 125^{v}), *străluminâ* (VS, 144^{v}), *străluminător* (VS, 21^{v}). Nici aceste cuvinte nu se mai întîlnesc în scrisul contemporanilor lui Dosoftei. Prezenţa lui *străluminat* în ms. *1284* („viniră neşte tineri prealuminaţ cu multă strălucire şi pusără deasupra sfintei mese un scaun *străluminat* şi slăvit foarte", f. 53^{v}) constituie, aşadar, o nouă dovadă că *Mîntuirea păcătoşilor* a fost tradusă de Dosoftei. În copiile de mai tîrziu ale acestui text, făcute de Cozma de la Neamţ, cuvîntul *străluminat* este înlocuit cu *prealuminat* (vezi ms. *1064*, f. 73^{v}, şi *1630*, f. 91^{r}).

3. Derivatul *filistimean* (< *Filistim* + suf. *-ean*) apare de asemenea numai în scrisul lui Dosoftei (PV, 381, 405, 583, 609). În *Dicţionarul limbii române* nu este înregistrat. Traducătorii mai vechi ai textelor biblice şi cei contemporani cu Dosoftei au folosit fie formele *filistean* sau *filistin*, care se întîlnesc şi la Dosoftei, fie forma *filistimlean*, întîlnită în traducerea *Dioptrei* lui Filip Solitarul, tradusă de grămăticul Staicu de la Tîrgovişte (vezi ms. *2472* de la Biblioteca Academiei R. S. România, f. 57^{v}, 58^{v}). În traducerea *Mîntuirii păcătoşilor* apare forma *filistimean*, ca şi în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei: „dormind întru dulceţile trupeşti, precum Sampson la pieptul Dalidei, cînd îl prinsără *filistimenii*" (ms. *1284*, f. 44^{r}). Copistul Cozma înlocuieşte forma respectivă cu forma *filipstean* (vezi ms. *1064*, f. 61^{r}, şi *1630*, f. 75^{r}).

4. Un alt derivat rar, pentru care *Dicţionarul limbii române* a dispus doar de o singură atestare, din Dosoftei, este cuvîntul *besericuce* (VS, 209^{v}). Prezenţa lui şi în ms. *1284* („zidiră *besericuce* acolo în ţărmure şi cîntară leturghie", f. 91^{r}) este de asemenea concludentă pentru demonstraţia noastră. În copiile de mai tîrziu ale lui Cozma de la Neamţ diminutivul acesta a fost înlocuit cu forma *biserică* (vezi ms. *1064*, f. 128^{r}, şi *1630*, f. 160^{r}).

---

[9] Vezi *art. cit.* din „Cronica", p. 4.

[10] Pentru trimiteri la scrierile cunoscute ale lui Dosoftei folosim următoarele sigle: PV = *Psaltirea în versuri*, ediţia din 1974; A = *Preacinstitul acatist*, Uniev, 1673; PS = *Psaltirea de-nţăles*, Iaşi, 1680; M = *Molităvnic de-nţăles*, Iaşi, 1681; VS = *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, Iaşi, 1682—1686; P = *Parimiile preste an*, Iaşi, 1683.

5. După cum am arătat și altă dată [11], numeralul adverbial *de două ori* are în scrisul lui Dosoftei forma *de daori* (PV, 413, 1083 ; VS, 3^{v}, 32^{r}, 206^{v}, 209^{v}, 243^{v}). Această formă apare și în traducerile atribuite anterior lui Dosoftei (vezi cronograful lui Matei Kigalas, ms. *3517*, f. 75^{v}, 78^{r}, 367^{r}, și *Istoriile* lui Herodot, ed. Iorga, p. 105, 164, 369, 396, 455, unde forma respectivă este modificată de copiști în *de dăori)*. În copiile *Patericului* executate de monahul Cozma apare de asemenea, în multe locuri, forma *de daori* (vezi ms. *1064*, f. 243^{r} ; ms. *1261*, f. 278^{v} ; ms. *2463*, f. 200^{r}, 238^{r}, 248^{v}). În general însă, atît copistul Cozma, cît și alți copiști înlocuiesc forma *de daori*, fie cu *de doauă ori*, fie cu *de 2 ori*.

6. În scrisul lui Dosoftei apar frecvent unele adverbe rare, ca *sărăceşte* „în sărăcie, ca un sărac" (VS, 208^{v}), *ticăiţeşte* „în mod mizerabil, în suferință" (PV, 393, 817 ; VS, 169^{v}), *tiraniceşte* „în chip tiranic" (VS, 125^{r}) și altele. La cuvîntul *ticăiţeşte*, de exemplu, fișierul *Dicționarului limbii române* are, pentru secolul al XVII-lea, numai atestări din textele lui Dosoftei. În traducerea *Mîntuirii păcătoșilor* apar de mai multe ori adverbele *sărăceşte* (ms. *1284*, f. 14^{r}, 34^{r}) și *ticăiţeşte (ibid.*, f. 19^{v}, 38^{r}, 55^{r}).

7. Între numeroasele particularități ale graiurilor populare din Moldova și Transilvania prezente în scrisul lui Dosoftei apar frecvent și diminutive ca *depărcior* (VS, 32^{r}), *căşcioară* (VS, 100^{v}, 209^{r}, ian. 43^{v}, mart. 38^{v}) , *micşor* (VS, 115^{r}), *văşcioare* (VS, ian. 35^{v}) și altele. Diminutive asemănătoare se întîlnesc atît în traducerea *Patericului* : *meşcioară* (ms. *1287*, f. 139^{r}), *lăcricioară (ibid.*, f. 163^{r}), cît și în *Mîntuirea păcătoşilor* : *micşor* (ms. *1284*, f. 56^{v}, 70^{v}, 110^{r}, 157^{v}), *pîlcşor (ibid.*, f. 153^{r}). Cf. și *uşcioară*, în traducerea *Istoriilor* lui Herodot (ed. Iorga, p. 279), sau *mănăstioară*, în traducerea cronografului lui Matei Kigalas (ms. *3517*, f. 293^{r}).

8. Adverbul interogativ *căce* (sau *căci)* „pentru ce, de ce", care în secolele al XVI-lea și al XVII-lea apare frecvent în texte din Transilvania și, sporadic, în *Cazania* lui Varlaam, se întîlnește des și în scrierile lui Dosoftei („Dară *căce*, Doamne, te mutaș departe / La loc de nevoaie și de greutate?", PV, 73 ; „Dară *căce* nu vei să te tămăduiesc?", VS, febr. 56^{r} ; cf. și oct. 81^{v}). Acest adverb, sub forma *că ţé*, există și în dialectul macedoromân, fapt care a determinat pe unii cercetători să interpreteze prezența lui la Dosoftei drept o dovadă a originii sale macedoromâne. Adverbul este însă folosit și astăzi prin Munții Apuseni și Crișana, de unde se pare că erau originari părinții sau moșii lui Dosoftei. El se întîlnește și în traducerile pe care i le atribuim lui Dosoftei : „*Căci* nu laș pre aceștea să odihnească, o, fămeie?" (ms. *1287*, f. 6^{r}), „*Căci* n-ai socotit, nebunule, cinstita a Domnului înviere?" (ms. *1284*, f. 107^{v}). Acest adverb apare, de foarte multe ori, sub forma *căce*, și în traducerea cronografului lui Matei Kigalas (cf. ms. *3517*, f. 8^{r}, 30^{r}, 30^{v}, 71^{r}, 83^{v}, 333^{v}, 371^{v}, 373^{r}).

9. După informația oferită de fișierul *Dicționarului limbii române*, verbul *tîrpi* „a răbda, a îndura" apare de mai multe ori în *Viaţa și petrecerea svinților* (febr. 74^{r}, 75^{v}) și în traducerea *Istoriilor* lui Herodot (ed. Iorga, p. 310, 393). În VS apare și substantivul *tîrpenie* „răbdare" (mai 121^{v}). La alți moldoveni contemporani nu mai apar aceste cuvinte, care se pare

[11] Vezi *art. cit.* din „Cronica", p. 4.

că erau folosite mai ales în Transilvania și în Banat, unde există și astăzi în unele graiuri populare. *Tîrpi* este folosit de cîteva ori și în traducerea *Patericului*, pe care o atribuim lui Dosoftei: „Pentru ce cîte ţ-am *z*is [12]/ ţie și le priimiș, iar acest cuvînt nu-l *tîrpiș*?" (ms. *1287*, f. 152[r]), „că era un lucrător iute și nu *tîrpiie* nime denpreună un an întreg" *(ibid.*, f. 152[v]), „deci de vreme de va *tîrpi* așe acesta, așijderea fi-va fiiu și moșnean" *(ibid.*, f. 153[r]).

10. Verbul *priviti* „a saluta (cu bucurie)", de proveniență ucraineană sau polonă, este frecvent în scrisul lui Dosoftei (VS, 43[v], 56[v], 88[r], 128[r], 174[r], 196[v]). În VS apare și substantivul *privitiș* „rămas bun" (147[r]). După informația oferită de *Dicționarul limbii române*, în secolul al XVII-lea aceste cuvinte apar numai la Dosoftei. Mai tîrziu, *priviti* apare și la Nicolae Costin. În traducerea *Vieții și minunilor sfîntului Vasilie cel Nou*, pe care o atribuim lui Dosoftei, am întîlnit substantivul *privetire*: „deaca văzu pre cuviosul fără temere întrînd și neplecat stînd, și nici ceva puțină *privestire* nedîndu-i, nu suferi de aceasta" (ms. *1284*, f. 129[r]).

11. Cuvîntul *protíctor* „gardă personală, apărător", de proveniență evident latină, apare în secolul al XVII-lea numai la Dosoftei (VS, 29[v], 219[r]). Prezența lui și în traducerea *Patericului* constituie o nouă dovadă că aceasta aparține lui Dosoftei: „avea slujbă în polata împăratului, cu meserere *protictor*" (ms. *1287*, f. 105[v]).

12. Alături de *fîntînă*, în scrisul lui Dosoftei apare des sinonimul *puț* (M, 86[r]; VS, ian. 19[r]). Cuvîntul *puț* se întîlnește și în traducerea *Istoriilor* lui Herodot (ed. Iorga, p. 266, 398), precum și în traducerea cronografului lui Matei Kigalas (ms. *3517*, f. 30[v], 340[r], 340[v]). Fișierul *Dicționarului limbii române* dispune de atestări din secolul al XVII-lea, pentru Moldova, numai din *Cazania* lui Varlaam și din traducerea *Istoriilor* lui Herodot. Cuvîntul *puț* apare și în traducerea *Mîntuirii păcătoșilor*: „l-au aruncat într-un *puț* ca să-l piarză" (ms. *1284*, f. 25[r]).

13. La cuvintele *péveț* „cîntăreț bisericesc", *peveți* (și *pevețui)* „a cînta la biserică", *peveție* „cîntare bisericească", *Dicționarul limbii române* citează, pentru secolul al XVII-lea, numai atestări din Dosoftei (VS, 196[r], ian. 36[r]) și din *Biblia* de la 1688 (p. 176, 310, 311), partea cu Vechiul Testament, a cărei traducere, după cum am arătat [13], a trecut și prin pana lui Dosoftei. *Peveț* apare des și în *Psaltirea în versuri* (ed. 1974, p. 283, 337, 349, 367, 419, 521, 593), precum și în traducerea cronografului lui Matei Kigalas (ms. *3517*, f. 348[r], 375[r]). Pentru o nouă atestare a lui *peveție*, vezi VS, iunie 151[r]. Cuvîntul *peveț* se întîlnește și în traducerea *Mîntuirii păcătoșilor*: „sfîntul Roman *pevețul*" (ms. *1284*, f. 72[v]), „să închinară spre răsărit cînd cînta *pevețîi*" *(ibid.*, f. 102[v]).

14. Primele atestări ale cuvîntului *răcodelie* „lucru de mînă" citate în *Dicționarul limbii române*, singurele pentru secolul al XVII-lea, sînt din scrierile lui Dosoftei (VS, 196[r], ian. 11[r]). Acest cuvînd apare des, sub

---

[12] Transcriem cu *z* (cursiv) africata ꙁ, folosită în mod obișnuit în textele la care ne referim, spre a-l deosebi de z (drept, de rînd), cu care transcriem fricativa ꙁ.

[13] Vezi *art. cit.* din „Cronica", p. 5—6.

diferite forme, și în textul *Patericului: răcodelie* (ms. *1287*, f. 2[r], 64[v], 66[v], 117[r]), *rocodelie (ibid.*, f. 24[r], 25[v]), *rucodelie (ibid.*, f. 116[v], 117[v], 149[v]).

15. Cuvîntul *pîclă* „mlaștină, mocirlă" apare de două ori în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei („Și scoțîndu-mă din *pîcl*-adîncă, / Grije să nu duc, m-au pus pre stîncă", p. 269; „și de gloduri, / Cu *pîcle* adînce, fără poduri", p. 457). Am arătat altă dată legătura pe care o stabilește acest cuvînt între opera lui Dosoftei și traducerea *Istoriilor* lui Herodot[14]. Pentru acest sens al cuvîntului *pîclă*, *Dicționarul limbii române* nu a dispus decît de o atestare din traducerea *Istoriilor* lui Herodot (ed. Iorga, p. 33) și de alta din Cantemir. Cuvîntul apare și în traducerea *Mîntuirii păcătoșilor*: „că acolo vor puți mai rău decît toată putoarea și mai mult decît scîrna și *pîcla*" (ms. *1284*, f. 64[r]).

16. După cum am spus și în articolul precedent[15], varianta fonetică *urghisi*, mai apropiată de etimonul grecesc, a verbului *urgisi* se găsește, în bogatul fișier al *Dicționarului limbii române*, numai în fișe extrase din scrierile lui Dosoftei (VS, 162[v], 174[r], ian. 41[v], apr. 100[r], mai 117[v]). Forma *urghisi* apare des și în aceste trei traduceri pe care le atribuim lui Dosoftei (ms. *1287*, f. 82[r]; ms. *1284*, f. 14[r],103[v], 110[r], 153[r], 155[r], 159[r]).

17. Derivatul *vîrtucios* „tare, puternic", care, după cum rezultă din fișierul *Dicționarului limbii române*, apare de mai multe ori în *Cazania* lui Varlaam și, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, foarte des în scrierile lui Dosoftei (PS, 40[r], 101[r]; VS, 54[v], 73[r], 81[v], 86[v], 104[v], 130[r], 135[v]; P, 32[r]) și în *Biblia* de la 1688, partea cu Vechiul Testament (p. 185, 291, 591, 632), a cărei traducere a fost revizuită de Dosoftei[16], se întîlnește și în traducerea *Mîntuirii păcătoșilor*: „ca un *vîrtucios* și învățat la război cum era" (ms. *1284*, f. 116[r]), „era un tînăr oștean, om tare și *vîrtucios*" (*ibid.*, f. 119[r]). Acest cuvînt face parte dintr-o serie de derivate similare, specifice limbii lui Dosoftei: *cugetăcios*, *îmbuibăcios*, *nestricăcios*, *nemuricios*, *plodicios*, *sîmțîcios*, *umilicios* și altele.

18. Verbul *zborî* „a zburli; a (se) irita, a (se) întărîta" are, în *Dicționarul român-german* al lui Tiktin și în fișierul *Dicționarului limbii române*, pentru secolul al XVII-lea, numai atestări din scrierile lui Dosoftei (PV, 31; VS, 80[v], 114[r]) și din lexiconul lui Mardarie Cozianul. Cuvîntul apare și în traducerea *Viețîi și minunilor sfîntului Vasilie cel Nou*: „*zborîndu-se* și trufindu-se mai mult decît alții" (ms. *1284*, f. 149[r]).

19. În *Dicționarul limbii române*, verbul *oglindi* „a privi, a se uita cu atenție; a observa, a cerceta" și derivatul *oglindeală* „cercetare amănunțită, examinare atentă" au, pentru secolul al XVII-lea, numai atestări din scrierile lui Dosoftei (VS, 12[r], 76[v], 106[v], 196[r], 197[v]; cf. și 47[r], mart. 24[r]). Cu același sens, cuvîntul *oglindi* apare și în traducerea *Viețîi și minunilor sfîntului Vasilie cel Nou*: „sosii la niște case carele era tare încuiate și *oglindii* înlăuntru pentre nește crăpături" (ms. *1284*, f. 131[r]). Am întîlnit acest verb, o singură dată, și în traducerea *Dioptrei* lui Filip Solitarul,

---

[14] *Ibidem*, p. 4.
[15] Vezi *art. cit.* din LR, p. 613.
[16] Vezi *art. cit.* din „Cronica", p. 5—6.

tradusă în secolul al XVII-lea de dascălul Staicu de la Tîrgoviște : „nu privi, nu *oglindi* neajunsurile lor" (ms. *2472* de la Biblioteca Academiei R. S. România, f. 113^{v}).

20. În *Viața și petrecerea svinților*, Dosoftei folosește des, pentru „Roma", forma *Rîm*, obișnuită în limba epocii. Uneori însă numele *Rîmul* are determinarea *cel Bătrîn* (20^{v}, mart. 45^{v}, mai 122^{v}), spre a-l deosebi de *Rîmul cel Nou*, adică *Constantinopolul*. În traducerea *Mîntuirii păcătoșilor* este interpolată o notă, în stilul cunoscut al lui Dosoftei, care explică modul acesta particular de a denumi *Roma* și *Constantinopolul* : „Să știț că Rîmul cel Nou este Țarigradul, iar Rîmul cel Vechi este unde stăpînește papa acum. Că viind Costantin cel Mare, asemenea apostolilor și împărat, și luînd împărăția Rîmului carea este la apus, au venit în Țarigrad, carele atuncea să chema Vizantia, și făcînd pre acea cetate, carea este maica tuturor cetăților, i-au pus nume Rîmul cel Nou, precum să află în scripturile cele vechi" (ms. *1284*, f. 73^{v}—74^{r} ; pentru *Rîmul cel Nou*, cf. și f. 71^{r}, 138^{r}).

21. O altă notă interpolată în traducerea *Mîntuirii păcătoșilor*, care, atît prin stilul ei, cît și prin cunoștințele de istorie bisericească și de limbă greacă dovedite de autor, îl indică de asemenea pe Dosoftei ca traducător, este următoarea : „Ce să vinim la cuvîntul carele am zis de *Caria*. Întru vremile carele s-au dus Ioan Paliolog întru părțile Rîmului, de au făcut [?] la Florintina în țara frîncească, și după ce s-au întors împăratul Ioan Paliolog și au [vinit la][17] Vizantia, atuncea au vinit și papa la Vizantia. Și nepriimindu-l, s-au întors. Și mărgînd pre la Sfetagora, au făcut mult rău mănăstirilor și călugărilor, căci n-au vrut să se închine lui și să slujască ca dînsul. Atuncea dară s-au închis mulți călugări la Protas, unde este tîrgul. Și întrînd oștile papei, au tăiat pre toț și le-au strîns capetele într-un loc. Și de atuncea să cheamă *Cária*, adecă tîrgul căpățînelor. Iară am găsit un izvod românesc carele era scris de Nicolae cîrnul, carele au fost la Grigorie vodă, în carele-i zicea tîrgul nucilor. Dară nu este așa, că « nucile » să cheamă *cáridia*, iară *caría* să cheamă « căpățîne », *cára* « cap »" (ms. *1284*, f. 92^{v}). Nu interesează cercetarea de față dacă explicația adevărată a numelui localității *Caria* este cea dată de Nicolae Milescu, la a cărui istorie a icoanei Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț se referă Dosoftei, sau cea dată de autorul notei. Reținem doar informația că traducerea *Mîntuirii păcătoșilor* a fost făcută după anul 1661, deoarece se știe astăzi că mutilarea lui Nicolae Milescu s-a produs în timpul domniei lui Ștefăniță Lupu (1659—1661)[18].

22. În traducerea *Patericului* apar de mai multe ori expresiile *a face líbov* și *a face dragoste*, cu sensul de „a binevoi, a fi amabil" : „Ce *să faci liubov*, după moarte și îngropare mea, să cauț supt căpătîiul mieu ..." (ms. *1287*, f. 9^{r}), „Părinți, *faceți libov* și-l aduceț în schit" *(ibid.*, f. 22^{v}), „dară nu sînt eu dator *a faci libov* să mănînc cu dînsul" *(ibid.*, f. 38^{r}), „Frate Troíle, *fă libov* de dă cestor săraci cîte un galbăn" *(ibid.*, f. 55^{r}),

---

[17] Textul din croșete, sărit de copist, a fost transcris după manuscrisele de mai tîrziu.

[18] Dovezi noi în sprijinul acestei păreri au fost aduse recent de Ștefan S. Gorovei, cercetător la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" din Iași.

„*să faci dragoste* să mînem aicea cu un bătrîn" *(ibid.*, f. 75[r]), „*fă dragoste*, frate, și vină cu mine" *(ibid.*, f. 88[v]), „*fă dragoste*, frate, de ia unt de-ț unge trupul tău" *(ibid.*, f. 115[v]; cf. și f. 175[r], 177[v], 180[r]). Ambele expresii se întîlnesc și la Dosoftei: „cinstite preute, *fă dragoste* și pace cu fratele" (Vs, 12[r]), „*fă libov*, părinte, de-m spune cine-i acel bătrîn" (Vs, mart. 54[v]). *Dicționarul limbii române*, sub *líbov*, nu înregistrează expresia *a face libov*, cu sensul din citatele de mai sus. Expresiile respective apar și în traducerea *Patericului* făcută în Muntenia, care a fost, probabil, cunoscută de către Dosoftei: „*fă dragoste*, părinte, și-m spune" (ms. *1429*, f. 253[r]), „*faceți dragoste* de aprindeți și lumînarea mea" *(ibid.*, f. 51[r]), „să dezlegăm astăzi postul și *să facem liubov* la îngroparea bătrînului" *(ibid.*, f. 169[v]).

23. În *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei se întîlnesc unele metafore deosebit de frumoase, cum sînt următoarele: „Din groapă m-au scos, făcîndu-ș milă, / Din *tină de chin*, de la grea sîlă" (ed. 1974, p. 269), „Fiii lumii ș-au ieșit din omenie, / Le sînt dinții lănci cu *ostii de mînie*" (p. 387), „Că te-ai arătatu-te aspru și aprins, / De ne-ai adăpatu-ne cu *vinuri de plîns*" (p. 403), „Ne-ai hrănitu-ne cu *pîine de plînsură*" (p. 567), „Ș-am grăit cu tine-n *holbură de pară*" (p. 575), „M-au înfășurat *funi de păcate*" (p. 879) și altele. Cîteva metafore cu structură similară apar și în traducerile de care ne ocupăm: „Deci fiind într-un *vivor de gînduri* ca acelea" (ms. *1287*, f. 21[r]), „fu întru mîhnire și întru multă *negură de gîndurile* lui" *(ibid.*, f. 139[r]), „purtat și învăluit întru acest *luciu de gînd*, ca și o corabie pe care o bat vînturile împonciș" (ms. *1284*, f. 37[v]). Metafora *luciu de gînd* este comparabilă cu *luciul fărălegii* (Vs, 53[r]) și amintește de cunoscuta imagine din *Psaltirea în versuri:* „Preste *luciu de genune* / Trec corabii cu minune" (p. 755), unde *luciu* are sensul propriu de „adîncime", ca și în următorul vers din *Viața și petrecerea svinților:* „Muri Neofit în *luciul de mare*" (201[v]). Aceeași structură o au și următoarele două metafore, din traduceri atribuite anterior lui Dosoftei: „rășchiră-m valurile cele sufletești și *vivorul cel de griji*", în *Paraclisul Precistii* (p. 5)[19], și „s-au și împlut de *rugină de bube*", în cronograful lui Matei Kigalas (ms. *3517*, f. 91[v]).

24. O trăsătură specifică a limbii lui Dosoftei este deosebit de bogata sinonimie, pentru realizarea căreia el a folosit cuvinte și expresii din aproape toate graiurile românești și a creat un număr foarte mare de derivate. Unele grupuri sinonime întîlnite în scrierile sale cunoscute[20] apar și în traducerile pe care i le atribuim. Iată, de exemplu, un mic pasaj din *Mîntuirea păcătoșilor*, în care apare grupul sinonim *prunc — copil — cucon*: „și vrînd să izbîndească ocara carea au făcut *pruncul*, au apucat pre acel nevinovat și l-au aruncat într-un cuptor aprins, puind și alte lemne, ca să se topască mai degrabă. Iară *copilul* era stînd cum ar fi într-o cămară, ca și oarecînd cei trei *cuconi* în cuptorul haldeilor" (ms. *1284*, f. 105[v]; pentru alte situații, cf. și f. 98[r], 100[r], 102[r]).

Firește, lista coincidențelor lingvistice și stilistice între scrierile cunoscute ale lui Dosoftei și noile traduceri pe care i le atribuim ar putea fi mult îmbogățită, fiind vorba — după cum s-a putut vedea din exemplele

[19] Vezi *art. cit.* din LR, p. 611.

[20] Vezi o listă a lor, desigur incompletă, la Gavril Istrate, *Limba literară în* ***Psaltirea în versuri*** *a lui Dosoftei*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", L, 1974, nr. 9—12, p. 790.

citate — de aceeași limbă în toate textele comparate. Deosebirea constă doar în faptul că limba traducerilor pe care i le atribuim, în măsura în care și-a menținut, în procesul repetatelor copieri ale textelor respective, trăsăturile specifice inițiale, îl reprezintă pe Dosoftei din anii 1650—1670, pe cînd în scrierile sale cunoscute avem limba lui din anii 1670—1686, nealterată de copiști, care — după cum am văzut — înlocuiau de obicei unele cuvinte și forme neobișnuite sau mai puțin cunoscute de către contemporani. Încredințarea deplină că limba textelor pe care i le atribuim lui Dosoftei este, în fondul ei, identică cu cea a scrierilor sale cunoscute se poate obține numai prin lectura lor paralelă, pe o întindere cît mai mare.

Pentru a demonstra paternitatea lui Dosoftei asupra traducerii celor trei texte la care ne-am referit pot fi aduse și unele dovezi de natură textologică. Ele ne sînt oferite de *Viața și petrecerea svinților*, cel dintîi monument al prozei artistice românești, care este însă prea puțin cunoscut și insuficient folosit în studiile de istorie a limbii și a literaturii române.

Cercetătorii de pînă acum, dintre care D. Stănescu [21] și N. Cartojan [22] au consacrat studii speciale acestei probleme, nu au observat că Dosoftei include în *Viața și petrecerea svinților* mai multe așa-zise „minuni ale Maicii Domnului". Unele dintre aceste legende au mențiunea respectivă chiar în titlu : *Din minunile Precistii, 34. Pentru un păcătos ce l-au iertat Dumnezău pentru ruga Precistii* (mai 140^{v}—141^{v}), *Dară să zîcem și din ciudesele Precistei* [...] *Pentru moarta ce ș-au hrănit pruncul, și la anul s-au sculat* (iunie 138^{v}—139^{v}), *Din ciudesele Precistii, 6* (iunie 142^{r}—142^{v}), *Din a Precistii ciudese, 11. Pentru crăiasa Franghiei, căriia mînule tăiate i le-au tămăduit totputernica stăpînă* (iunie 144^{v}—147^{v}). Altele au fost identificate de noi : *Povestea unui Ioan, foarte de polză* (noiem. 148^{v}—149^{v}), *Pentru tetalul ce-au învis cu apa din fîntîna viață priemnică* (iunie 143^{r} — 143^{v}), *Pentru o călugăriță carea ș-au scos ochii pentru să-ș ferească curățiia ficioreasca* (iunie 148^{v}—150^{r}). Toate aceste texte sînt traduceri din partea a treia a cărții lui Agapie Landos, *Amartolon sotiria*, citată mai sus.

În *Viața și petrecerea svinților* sînt incluse și o serie de legende din *Patericul* grecesc, dintre care unele au de asemenea mențiunea respectivă în titlu : *Din Otecinic* (apr. 102^{r}), *Cuvînt din Pateric* (mai 114^{r} și 123^{r}), *Cuvînt din Pateric, de pocăință* (mai 136^{r}—136^{v}). Altele au fost identificate de noi : *Poveste din istorie, foarte de folos* (sept. 11^{r}—12^{v}), *Povestea părintelui Daniil de Evloghie pietrariul* (mart. 55^{v}—57^{r}), *Cuvînt pentru pocăința păcătoșilor* (apr. 67^{v}—68^{v}), *Cuvînt de staretul Serapion* (mai 129^{r}—129^{v}).

Atragem atenția și asupra faptului că titlul traducerii *Viața și petrecerea și spunerea minunilor a preacuviosului părintelui nostru Vasilie cel Nou*, din ms. *1284*, coincide, în prima parte, cu titlul operei lui Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților*. În cuprinsul acestei opere, Dosoftei introduce următoarea notă, din care rezultă că el a avut în mînă scrierea originală despre viața și minunile sfîntului Vasile cel Nou : „Să știi, iubite cetitoriule, de ceste 21 de vămi că le-am scris din svetîi Vasilie Novii, că într-acesta prolog numai trei le spune pre nume, alalte le tace. Dară noi nu le-am lăsat nescrise, pentru folosul sufletesc" (pr. 101^{v}).

[21] Vezi Dumitru Stănescu, *Cultul Maicii Domnului la români*, București, f.a., și *Minunile Maicii Domnului*, București, 1925.

[22] Vezi N. Cartojan, *op. cit.*, p. 141—159.

Comparînd textele legendelor menționate despre „minunile Maicii Domnului" și ale povestirilor din *Patericul* grecesc, aflate în *Viața și petrecerea svinților*, cu textele corespunzătoare aflate în ms. *1284* și *1287*, am constatat că ele sînt traduceri foarte apropiate. Multe fraze sau fragmente de frază sînt identice. Această asemănare a textelor din manuscrise cu cele tipărite în *Viața și petrecerea svinților* se explică nu numai prin originalul lor comun, ci — după cum ne-am încredințat — și prin faptul că Dosoftei, traducînd din nou textele incluse în tipăritură, a folosit în măsură mai mare sau mai mică și textele corespunzătoare traduse de el cu ani în urmă. La fel a procedat și în cazul altor tipărituri. De exemplu, textul *Preacinstitului Acatist* și al *Paraclisului Precistii* (Uniev, 1673) îl reproduce în fond pe cel din manuscrisele și din tipăritura mai veche, la care lucrase în tinerețe [23], textul *Psaltirii de-nțăles* (Iași, 1680) îl reproduce în mare măsură pe cel din manuscrisele mai vechi, la stabilirea căruia lucrase de asemenea Dosoftei în tinerețe [24], textul *Parimiilor preste an* (Iași, 1683) este reprodus după traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, dar revizuită în mod substanțial și rescrisă de Dosoftei prin anii 1665—1670 [25]. La fel a procedat Dosoftei și în cazul traducerii cronografului lui Matei Kigalas. După 1686, cînd a reluat, selectiv și rezumativ, traducerea acestui cronograf, Dosoftei s-a folosit în mod evident și de traducerea pe care o făcuse cu mulți ani în urmă [26]. Presupunerea unor cercetători că în toate aceste cazuri el ar fi utilizat traduceri anterioare făcute de alte persoane nu are nici un temei, deoarece studiul limbii traducerilor respective din manuscrisele mai vechi demonstrează, ca și în cazul de față, că ele sînt de fapt opera necunoscută a lui Dosoftei din anii tinereții.

Pentru a ilustra apropierea dintre unele texte ale *Patericului* și ale *Mîntuirii păcătoșilor* și textele corespunzătoare din *Viața și petrecerea svinților*, reproducem paralel cîteva pasaje mai semnificative.

Patericul

„Și stătu de gîndi întru sineș de zisă : « Cum eu mă țîi că sînt posnic și slujitor lui Dumnezău și port haină, iară acest sărac, mai vîrtos Hristos, moare de frig » [...] Și să dezbracă ca un bun răbdători la patimi și-ș dede haina săracului. Și ședea cu pielea și ținea supt siseoară acea evanghelie mică ce avea. Trecu pre acolea oarecarele și-l văzu cu pielea și-i zise lui : « Părinte Serapioane, cine te-au dezbrăcat ? » Iară el luă evanghelioara și zise: « Aceasta m-au dezbrăcat»".

(ms. *1287*, f. 31^{v}—32^{r})

Viața și petrecerea svinților

„Și stătu gîndind : «Cum eu cugetez că sînt călugăr și lucrători lui Hristos și port haină, iară acest mișel, și mai vîrtos Domnul Hristos, moare de frig » [...] Și dezbracă haina, o dede mișelului. Și ședea gol, țiind în susîoară o svîntă evanghelie. Și trecînd un cunoscut a lui și-l văzu gol, îi zîsă : « Părinte Serapioane, cine te-au dezbrăcat ? » Iară el arătînd svnînta evanghelie zîsă : «Aceasta m-au dezbrăcat »".

(mai 129^{r}—129^{v})

[23] Vezi *art. cit.* din LR, p. 610—611.
[24] *Ibidem*, p. 611 și 619—620.
[25] Vezi *art. cit.* din „Cronica", p. 5—6.
[26] *Ibidem*. p. 4—5.

Mîntuirea păcătoşilor

„« Deci mă mir cum ai făcut aceasta de ai căutat domnului, carele mi-au poruncit să te trimiţ, şi nu ştim ce vom face ». Iară Mária răspunse : « Eu cu alt gînd i-am căutat, iară a lui cuget au fost viclean, prinzînd în samă de rău. Ce cînd va mai trimite om, lasă că voi da eu răspuns, ca să cunoşti cîtă pohtă am ca să păzăsc ficioria mea ». Zise ei igumeniţa : « Caută să nu greşeşti cuvînt greu, să să mînie să strice mănăstirea ». Iară ea zise : « La beserică mă duc să mă rog despuitoarei să mă luminează să dau răspuns cum să cade »".

(ms. *1284*, f. 79[r]).

„Şi într-una de zile zise tînărul cătră hatmanul : « Părintele mieu, cunosc cum îţ sînt drag şi te rog să-m faci acest dar. Noi sîntem bogaţ şi nu ne trebuie lucruri. Cînd va cel bogat să se căsătorească, trebuie să nu caute altă fără numai soţie să-i placă. Aceasta voi să-m faci dumneata mie. Să iau fata carea am aflat în pustie, că nu-m trebuie slujba mînulor ei ». Iară hatmanul zise : « Noi putem ca să luăm fată de domn, ca şi noi, şi tu vei să iei pre aceasta, carea nu este atîta cît este fără mîni [*pasaj sărit de copist*] şi ne va fi ruşine ». Iară el zise : « Părintele mieu, aceasta nu poate să fie, că frîmseţele, şi mintea, învăţătura o mărturisăsc de sînge împărătesc. Iară de ar fi şi a celui mai mic om fată, eu o iubăsc, şi de nu voi lua pre aceasta, cu adevărat pre alta nu voi mai lua şi va trece viaţa mea cu multă voie rea ». Deci văzînd bătrînul voia şi pohta tînărului, s-au plecat şi au făcut nunta cu bucurie foarte şi cu multă avere".

(*ibid.* f., 76[v]—77[r])

Viaţa şi petrecerea svinţilor

„« Dară mă mir cum ai smintit de-ai căutat ighemonului, că mi-au poruncit să te trimiţ la sine, şi mă mir ce oi face ». Iară ea răspunsă : « Maică a mea, cu alt gînd i-am căutat eu, dară el luă spre rău. Dacă a daora cînd a trimite om, lasă-l să-i dau eu răspuns şi vei cunoaşte cîtă osîrdie am eu pentru ficioria mea să o feresc ». Şi-i zîsă igumena : « Caută să nu zici cuvînt rău, să să mînie să ne strice mănăstirea ». Şi ea zîsă : « Oi merge în beserică de m-oi ruga Precistii să mă lumineze să fac răspuns cum să cade »".

(iunie 148[v]—149[r])

„Şi zîsă tătîne-său într-o zî : « Părintele mieu, ştiu că-ţ sînt drag şi mă rog să-m faci acest har. Noi sîntem bogaţ şi nu ne trebuie avere. Cînd va bogatul a să-nsura, trebuie să nu cerce altă, numai femeie să-i placă. Aceasta voi şi eu să faci cu mine, puterea ta. Să iau fata carea am găsît în pustie şi nu-m trebuie din lucrul mînulor ei ». Voievodul răspunsă : « Noi putem să luăm fată de domn, ca şi noi, şi tu vei să iei pre aceasta, carea nu-i atîta căce-i fără mîni, cît că nu ştim de este fată de mojic, şi ne va fi ruşine ». El zîsă : « Părintele mieu, aceasta nu poate fi, că frîmseţea, şi mintea, şi învăţătura, şi obiceiele ei o mărturisesc a fi de sînge împărătesc. Dară de-ar fi şi celui mai mic fată, mie îm place, şi de nu oi lua-o, adevărat pre alta n-oi lua şi s-a trece viaţa mea cu jele mare ». Deci văzînd duxul dorul tînărului, lăsă la voia lui şi feceră nuntă cu bucurie mare".

(iunie 145[v]—146[r])

Considerăm că demonstrația de mai sus este suficientă și ne îndreptățește să conchidem că *Patericul* grecesc, *Mîntuirea păcătoșilor* a lui Agapie Landos și selecțiunea din *Viața și minunile sfîntului Vasile cel Nou* sînt, fără îndoială, traduceri ale lui Dosoftei. Aceste trei traduceri, alături de cele pe care i le-am atribuit anterior, întregesc imaginea de cărturar a lui Dosoftei, din prima parte a activității sale, pînă acum necunoscută.

O referință privitoare la bogata activitate de traducător din anii tinereții sale face Dosoftei însuși în următorul fragment din cuvîntul către cititori la *Viața și petrecerea svinților* : „A sinaxariului dumnezăiască și svîntă carte, scoasă de pre grecește și elinește din 12 Mineie a svintei beserici și din cărțile visteriului besericii pre limbă rumânească, cu lungă nevoință și cu lexicoane de-agiuns tălmăcită, cu pohta blagocistivilor și lui Dumnăzău iubiț domnii Țării Moldovei, Ioan Gheorghi Ghica voievoda, și Ștefan Vasilie voievoda, și Evstratie Dabijea voievoda, și Ioan Duca voievoda, și Iliaș Alexandru voievoda, și Ioan Ștefan Petră voievoda, și Ioan Dimitrie Cantacuzino voievoda, și cu pohta dumilor sale cinstiților boierii țării, într-atîta lungă vreme scriind și tălmăcind cîte am putut birui în acești veci grei a țării, abia cu mult greu am scris și această svîntă carte de o am tălmăcit rumânește pre limbă proastă". După cum vedem, Dosoftei începe seria domnitorilor cărora le aduce omagiu pentru faptul că l-au îndemnat să scrie și să tălmăcească cu Gheorghe Ghica (1658—1659), pe vremea căruia se pare că a fost el sfințit episcop de Huși, la vîrsta de 34—35 de ani. De atunci și pînă în 1682, cînd tipărește prima parte din *Viața și petrecerea svinților*, trecuseră 24 de ani, pe care Dosoftei i-a petrecut „scriind și tălmăcind cîte am putut birui în acești veci grei ai țării". Dar și pînă la 1658 el va fi tradus unele scrieri, căci alegerea sa între ierarhii țării la o vîrstă relativ tînără s-a datorat, desigur, și meritelor sale ca om de cultură. „Într-atîta lungă vreme" de activitate literară, în care Dosoftei a tradus și a tipărit cărțile cunoscute (*Psaltirea în versuri*, *Preacinstitul Acatist* și *Paraclisul Precistii*, *Dumnezăiasca liturghie*, *Psaltirea de-nțăles*, *Molităvnic de-nțăles*, *Viața și petrecerea svinților* și *Parimiile preste an*), el a putut face și traducerile pe care i le-am atribuit în ultimii ani, rămase în anonimat. Limba lor îl descoperă însă pe neobositul traducător, oferindu-ne astfel posibilitatea să constatăm că Dosoftei a desfășurat încă din anii tinereții o vastă activitate literară, cu efecte deosebit de importante pentru dezvoltarea culturii și a limbii literare românești.

DATE NOI DESPRE *APOCRIFUL IORGA*

DE

GH. CHIVU

1. În anul 1937, N. Iorga publica în volumul al IV-lea al *Istoriei românilor* [1] facsimilul a două pagini dintr-un „manuscript de apocrif religios ardelean" din „sec⟨olul⟩ al XV-lea".

După cum observa N. Drăganu, imediat după apariţia lucrării, „cuvintele puse între ghilemele sunt singurele informaţii pe care ni le dă d-l Iorga cu privire la acest interesant manuscris. Nu ştim deci nici ce texte cuprinde, nici dacă posesorul a încercat să identifice aceste texte cu cele publicate pînă acum, pentru a putea fixa astfel data aproximativă cînd s-a scris manuscrisul" [2].

Avînd deja experienţa verificării unei datări propuse de N. Iorga [3], filologul clujean a supus cele două pagini unei minuţioase analize filologice. A stabilit astfel că ne aflăm în faţa unor fragmente din *Cuvîntul svîntului Pavel apostol de ieşirea sufletelor* „în redacţia cunoscută din sec⟨olul⟩ al XVI-lea" [4]. Similitudinile de text cu versiunile apocrifului cunoscute din ediţiile *Codicelui Sturdzan* [5] şi *Codicelui Todorescu* [6] erau evidente. Particularităţile lingvistice ale fragmentului publicat de N. Iorga fiind însă „mai nouă decît ale celorlalte texte similare" [7], scrierea celor două pagini nu se putea face decît în secolul al XVII-lea. „Rotacismul, pe care-l are ⟨textul⟩, nu trebuie să ne inducă în eroare — afirma N. Drăganu. — El este general ... Rotacismul a trăit pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Întrebuinţarea lui parţială în textul despre care vorbim nu poate fi deci o dovadă a copierii acestuia în secolul al XV-lea" [8]. Ea poate arăta, cel mult, că la baza *Apocrifului Iorga* trebuie să fi stat „un text nerotacizant venit din sud" [9].

După 1938 nimeni nu s-a mai oprit asupra fragmentului publicat în *Istoria românilor*. Afirmaţiile lui N. Drăganu au fost acceptate, şi, cum N. Iorga nu a revenit asupra textului, acesta a reintrat în anonimat.

---

[1] N. Iorga, *Istoria românilor. IV. Cavalerii*, Bucureşti, 1937, fig. 13 (între paginile 114 şi 115)

[2] N. Drăganu, *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, în „Dacoromania", IX, 1936—1938, p. 219.

[3] Vezi idem, *O rectificare*, în „Dacoromania", I, 1920—1921, p. 353—354. N. Drăganu demonstrează că ceea ce N. Iorga considera a fi un minei slavon cu indicaţii tipiconale româneşti scris în 1492 (*Cîteva documente de cea mai veche limbă românească*, în „Analele Academiei Române", seria II, tom. XXVIII, p. 112—113) este în realitate un molitvenic slavon, databil în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

[4] Idem, *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, p. 219.

[5] B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, Bucureşti, 1879, p. 415—425.

[6] N. Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti, Leipzig, Viena, 1914, p. 208—212.

[7] Idem, *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, p. 224.

[8] *Ibidem.*

[9] *Ibidem.*

2. Cercetările pe care le-am întreprins recent în cadrul Bibliotecii Academiei R. S. România, cu scopul de a stabili filiația textelor din *Codicele Sturdzan*, ne-au pus în fața manuscrisului românesc înregistrat sub numărul 1764. Conform fișierului Secției manuscrise, între filele 176 și 180 ale miscelaneului indicat se păstrează o versiune fragmentară din secolul al XVI-lea a *Apocalipsului Maicii Domnului*. Parcurgerea textului ne-a arătat însă că cele cinci file conțin, de fapt, un fragment din *Apocalipsul apostolului Pavel*, iar forma cu totul aparte a slovei ш (ѣѣѣ) ne-a permis să identificăm în acesta așa-numitul *Apocrif Iorga*. Marele istoric publicase în 1937 paginile care corespund, în manuscrisul păstrat la Academie, filelor 177^{v} și 178^{r} [10].

Acum, cînd, după mai bine de patruzeci de ani, manuscrisul semnalat în *Istoria românilor* este, în sfîrșit, cunoscut, vom încerca să dăm răspuns problemelor ridicate în 1938 de N. Drăganu : datarea, filiația și localizarea textului. Vom începe însă, cum ni se pare firesc, cu descrierea miscelaneului în care este păstrat *Apocriful Iorga* și vom încheia punînd la dispoziția celor interesați transcrierea lui integrală.

3. Manuscrisul românesc 1764, donat Academiei Române de N. Firu, este un volum in-8^{0} (93 mm/145 mm), format din 179 de file [11]. Hîrtia, în general bine conservată [12], se repartizează în trei sorturi diferite (f. 2—57, 58—75 și 176—180). Maniera de scriere și cerneala utilizată (brună și roșie între f. 2—47, neagră pe f. 58—180) ne arată, fără să fie nevoie de investigații speciale, că miscelaneul a fost alcătuit de două persoane diferite, în două perioade diferite de timp [13]. Prima a copiat pe filele 2—57 un *Molitvenic de trebile preuțești* [14]; cea de-a doua a reprodus pe celelalte pagini o versiune a *Pogribaniei morților* (f. 58^{r}—170^{v}/2) [15], *Cuvîntul lui Avram* (f. 170^{v}/13—175) și *Apocalipsul apostolului Pavel* (f. 176—180).

Toate cele patru texte au avut inițial o întindere mai mare, faptul fiind ușor de observat nu numai din lectura manuscrisului, ci și din urmărirea structurii și numerotației caietelor [16]. Din *Apocalipsul apostolului*

---

[10] Faptul acesta ne face să credem că N. Iorga a luat cunoștință de apocriful care îi poartă numele după ce manuscrisul în discuție fusese donat Bibliotecii Academiei (dar înainte ca filele să primească numerotarea de mașină, absentă din facsimilul publicat). Ordinea paginilor pe care el le-a reprodus arată, apoi, că textul era deja legat în forma actuală.

[11] Numerotația de mașină făcută în cadrul B.A.R. indică un număr de 180 de file, dar fila 1 este, de fapt, prima foaie de gardă, atașată volumului în momentul ultimei legări.

[12] Fac excepție filele 57 și 70, rupte și apoi recondiționate. Filele 176—180 au fost, de asemenea, lipite pe fîșii de hîrtie pentru a putea fi legate.

[13] Pe prima filă a manuscrisului, N. Firu nota următoarele : „Partea a II-a a acestui manuscript, judecat după limba în care este scris, datează din veacul XV. Autorul lui este necunoscut...Despre limba cărților scrise în veacul XV, vezi N. Iorga, *Istoria literaturii rom⟨âneşti⟩*, p. 111—119. Partea I este copiere făcută în veacul XVIII".

[14] Părțile componente ale molitvenicului sînt : *Rînduiala la 1 dzi* (f. 2—7^{r}), *Molidviră pruncului* (f. 7^{v}—9^{r}/6), *Rînduială botezului* (f. 9^{r}/7—49^{v}), *Molitvă pe posturile* (f. 50^{r}—57^{r}/5) și *Slujba măsii* (= mesei) (f. 57^{r}/6—57^{v}).

[15] Textul este format din *Slujba measăei* (f. 58^{r}—64^{v}), *Slujba bgu pezăei* (f. 65^{r}—66^{v}/6), *Canunul cîndu iasă sufletul omului* (f. 66^{v}/7—82^{v}/6), *Dezlegarea la mort* (f. 82^{v}/7—100^{v}/5), *Prohodnic* (f. 100^{v}/6—151^{v}/9), *Cîntec la om mort* (f. 151^{v}/10—162^{v}), *A 2 cîntec ⟨la om mort⟩* (f. 163^{r}—167^{v}) și *Al 3 cîntec la omu mort* (f. 168^{r}—170^{v}/2).

[16] Caietele, formate de obicei din cîte 8 file, poartă signatura totdeauna la sfîrșit.

Pavel lipsesc, spre exemplu, aproximativ 9 file (2 înainte de f. 179, 1 după f. 178 și 6 după f. 177) [17].

4. Cînd a fost scris *Apocriful Iorga?* S-a văzut din expunerea anterioară că, prin datările propuse pînă în prezent, textul în discuție a fost plasat pe rînd în secolele al XV-lea (N. Firu și N. Iorga), al XVI-lea (bibliotecarii B.A.R.) și al XVII-lea (N. Drăganu). Singurele argumente aduse în discuție au fost însă de natură lingvistică. N. Iorga și N. Firu se bazau în primul rînd pe rotacism [18], iar N. Drăganu, care contesta, pe bună dreptate, valoarea probatoare a transformării lui *n* intervocalic în *r* [19], aducea în sprijinul afirmației sale caracterul mai nou al unora dintre particularitățile limbii fragmentului editat în *Istoria românilor (iubăscu, oamirilor, viri, simtu, să* „se") [20].

Întrucît s-a insistat adesea asupra lipsei de precizie a datărilor întemeiate exclusiv pe cronologia faptelor de limbă [21], vom face o singură remarcă: N. Drăganu a demonstrat în 1938 că *Apocriful Iorga* putea fi scris în secolul al XVII-lea, și nu că a fost scris în acest secol. Într-adevăr, fenomenele „nouă" aduse în discuție existau în limba română și înaintea anului 1600 [22].

Argumentele plasării apocrifului în secolul al XVI-lea nu ne sînt cunoscute.

Se știe că singura modalitate de datare riguroasă a unui text care nu conține indicații referitoare la perioada în care a fost elaborat este analiza hîrtiei pe care acesta este scris. Cercetînd din această perspectivă ultimele cinci file ale ms. rom. 1764, constatăm însă că rezultatele nu sînt cele așteptate.

Filigranul (inițiala G) existent pe filele 176 și 177 (fig. 1) nu este reprodus în nici unul din cataloagele care ne-au stat la dispoziție. Situația este aceeași dacă avem în vedere marca de fabrică (două pajure susținînd un scut cu coroană) ce apare cu cea mai mare frecvență pe hîrtia *Pogribaniei morților* (fig. 2), text scris de același copist.

Singurele informații utile pare să ni le ofere marca reprezentînd doi grifoni ce susțin un scut (fig. 3), întîlnită, de asemenea, pe filele pe care copistul anonim a scris *Pogribania morților*. O variantă asemănătoare a acestui tip de filigran, decalchiată de pe hîrtia unei scrisori expediate din Sibiu la 18 aprilie 1689, este inclusă în catalogul manuscris întocmit de J. Kemény [23]. O marcă identică cu aceea reprodusă de J. Kemény a fost găsită de N. Drăganu pe filele unui molitvenic slavon cu indicații tipiconale românești nedatat [24].

---

[17] Ordinea corectă a ultimelor cinci file este : 179—180—178—176—177.

[18] Vezi însemnarea făcută de N. Firu pe fila 1 a ms. rom. 1764 (nota 13) ; cf. N. Drăganu, *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, p. 224.

[19] N. Drăganu, *loc. cit.*

[20] *Ibidem*, p. 221.

[21] Vezi o sinteză a opiniilor la Ion Gheție, Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, București, 1974, p. 98—102.

[22] Pentru răspîndirea particularităților citate de N. Drăganu în scrieri anterioare secolului al XVII-lea, vezi Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 90—94, 127—135, 151—158, 165—169 ; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 106, 125, 134—135, 137.

[23] J. Kemény, *Signa interna chartarum saecula XIV, XV, XVI, XVII et XVIII in Transilvania olim obviarum*, I, p. 184.

[24] Vezi N. Drăganu, *O rectificare*, p. 354, fig. 1.

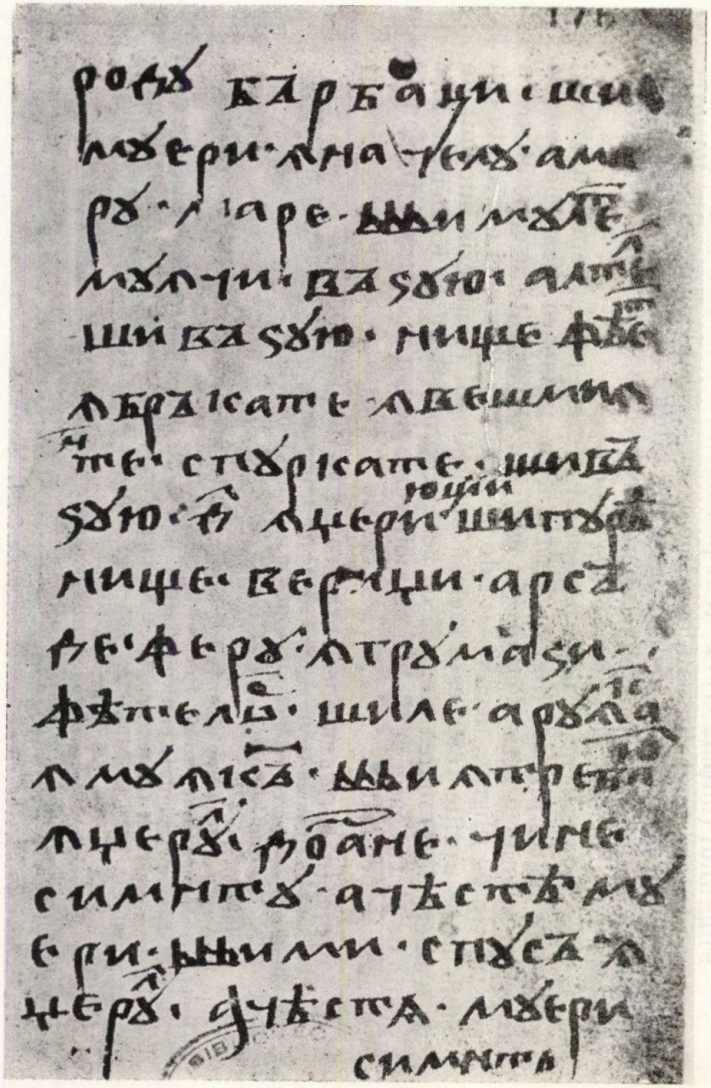

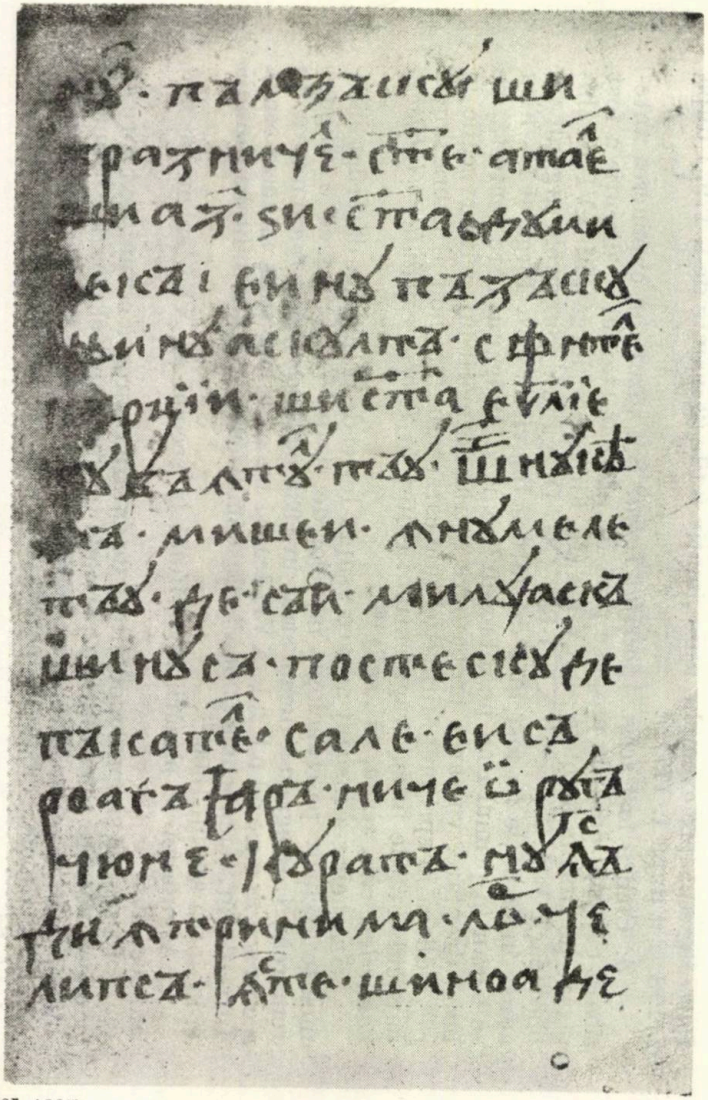

Plansa I (f. 176r-180v)

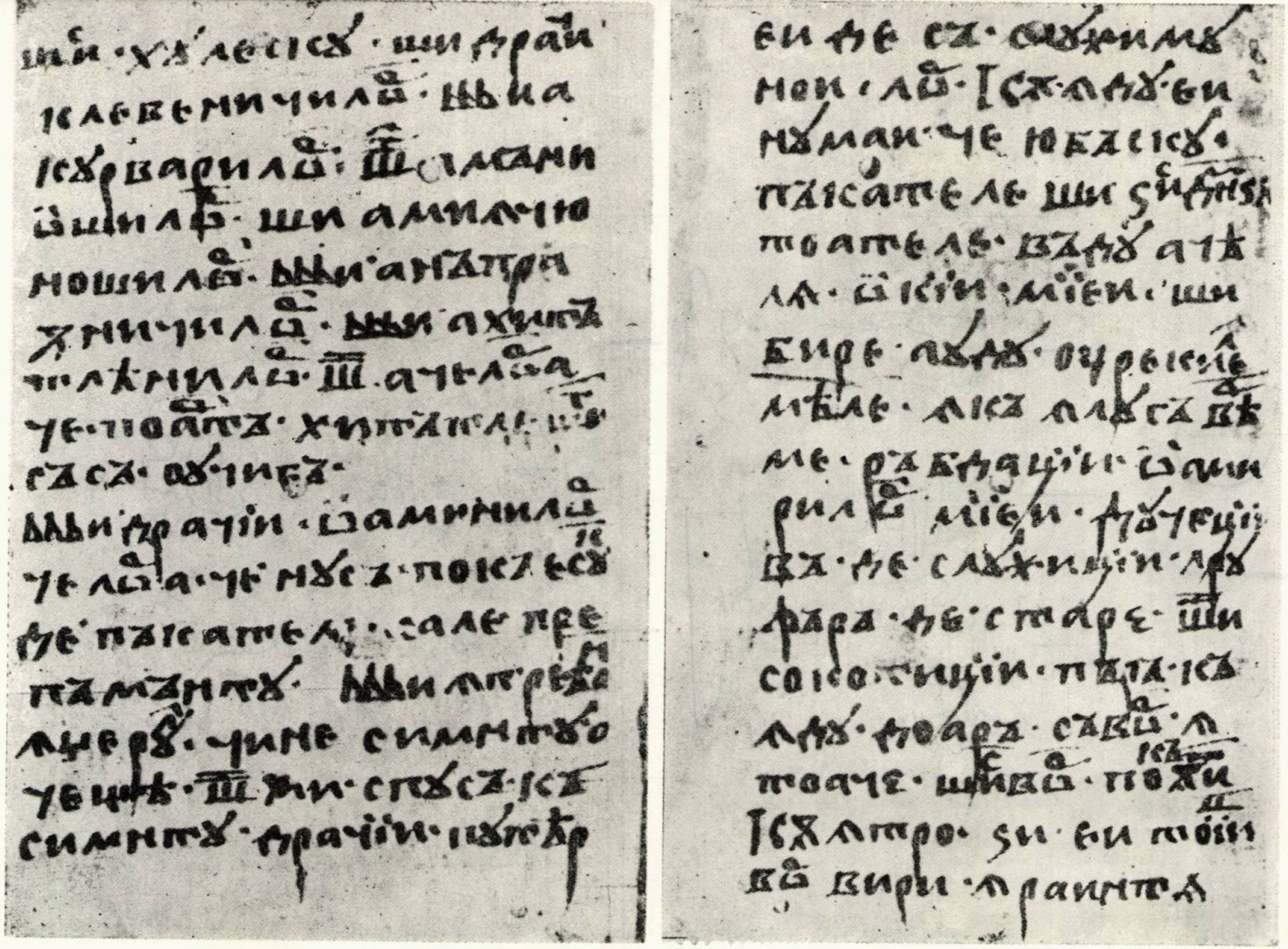

Planșa II (f.177^{v}, 178^{r};
reproducere după N. Iorga, *Istoria românilor*, IV, fig. 13)

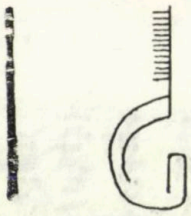

Fig. 1 (f. 177)

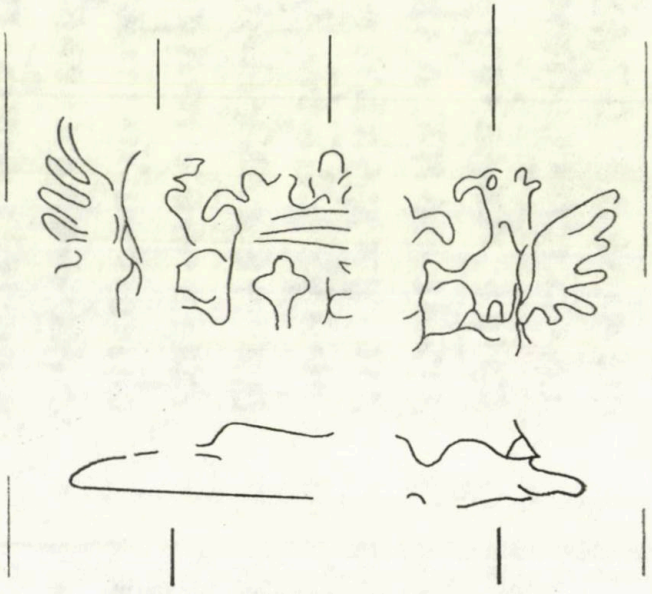

Fig. 2 (f. 65, 68, 69, 72)

Fig. 3 (f. 60, 61, 62, 63)

Filigranologic, *Apocriful Iorga* trebuie deci încadrat între textele secolului al XVII-lea, eventual între acelea scrise imediat după 1700, intervalul fiind greu de restrîns în condiţiile în care nu dispunem de filigrane identice datate.

În fragmentul de apocrif de care ne ocupăm există totuşi o particularitate lingvistică ce ne permite să afirmăm, evident, cu toată prudenţa necesară, că ne aflăm în faţa unei scrieri anterioare anului 1650. Este vorba de rotacism. Atestată sporadic în documente neoficiale din zona Satu-Mare pînă în anul 1752 [25], această particularitate lingvistică dispăruse însă din textele literare cu o sută de ani înainte. Ultimul text bisericesc care o consemnează sporadic este copia executată în jurul anului 1641 de diacul Ioan din Pocioveliște — Bihor de pe *Cazania I* şi *Molitvenicul* diaconului Coresi [26].

5. Compararea integrală a fragmentului din *Apocalipsul apostolului Pavel* aflat în ms. rom. 1764 cu versiunile similare păstrate în *Codicele Sturdzan* [27] şi în *Codicele Todorescu* [28] arată că N. Drăganu avusese dreptate cînd afirmase că aceste trei scrieri au la bază o aceeaşi traducere românească a apocrifului [29]. Diferenţele care să nu poată fi explicate prin norma lingvistică a copistului sînt puţine şi, aparent, fără o semnificaţie deosebită [30].

Reţine în primul rînd atenţia utilizarea termenului *cuvinte* într-un context în care, în celelalte două versiuni, apare termenul *curvie* :

Apocriful Iorga (f. 180r/3—5)	**Codicele Sturdzan** (f. 12v/7—8)	**Codicele Todorescu** (f. 50v/1—3)
mîntu uni⟨i⟩ pre alalţi cu furtuşaguri şi cu **cuvinte** şi cu zavistii.	mîntu unii cătră alţi⟨i⟩ cu furtuşagure şi cu **curvie** şi cu zavistii.	mîntu unii cătră alalţi cu furtuşaguri şi cu **curvie** şi cu zavistie.

În textul sîrbesc tipărit la Veneţia în 1520 de Božidar Vuković, text reprodus de B. P. Hasdeu în aparatul ediţiei *Codicelui Sturdzan* [31], fragmentul lipseşte. Sensul pasajului reprodus ne face însă să credem că *Apocriful Iorga* ar putea conserva forma originalului celor trei texte, în vreme ce *Codicele Sturdzan* şi *Codicele Todorescu* ar avea la bază o copie cu greşeli a acestuia. Vin în sprijinul acestei ipoteze şi cîteva lacune constatate în *Codicele Todorescu*, dar nu şi în *Apocriful Iorga* [32] (pasajele respective lipsesc din *Codicele Sturdzan*).

---

[25] Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, p. 135.

[26] *Ibidem*, p. 319 ; vezi şi Vl. Drimba, *O copie din secolul al XVII-lea a „Tîlcului evangheliilor" şi „Molitevnicului" diaconului Coresi*, în „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor". IV, 1955, p. 551—552.

[27] Ms. rom. 447 (B.A.R.), f. 11r—15v ; B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, p. 415—425.

[28] Ms. rom. 5 484 (B.A.R.), f. 47v—53v, 62r—69r/8 ; N. Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, p. 208—212.

[29] N. Drăganu, *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, p. 219.

[30] Vezi, mai jos (p. 519—521), aparatul critic al transcrierii.

[31] Vezi B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, p. 418.

[32] Facem abstracţie de diferenţele constatate între pasajul aflat pe fila 177v/3—7 din *Apocriful Iorga* şi acela corespunzător din *Codicele Todorescu* (vezi, mai jos, p. 521), diferenţe semnalate şi de N. Drăganu (*op. cit.*, p. 220). Acestea, în absenţa textului slavon corespunzător (vezi B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 418), pot fi considerate amplificări datorate copistului anonim

Apocriful Iorga

Şi vădzuiu nişte feate îmbrăcate în veşminte spurcate şi vădzuiu 4 îngeri iuţi şi purea nişte verigi arsă de feru **în grumadzi⟨i⟩ featelor** şi le arunca în muncă.

(f. 176r/5—12)

Ce plîngi, Pavele? Au mai milostivu eşti tu decîtu Domnul Dumnedzău **carele** dulce iaste şi **toate le** veade că iaste giudeţu?

(f. 176v/13—17)

Şi iară mă dusă pre suptu ceriu şi acolo vădzuiu **vamele şi vădzuiu** diiavolul şi îngerii lui şi puterile lui şi bătrînii lui.

(f. 177r/3—9)

Codicele Todorescu

Şi vădzuiu neşte feate îmbrăcate în veşminte spurcate şi vădzuiu patru îngeri iuţi şi pune neşte verigi de feru ⟨ . . . . . ⟩ şi le arunca în mu⟨n⟩că.

(f. 53v/9—15)

Ce plîngi, Pavele? Au mai milostivu eşti tu de Dumnedzeu ⟨ . . . . . ⟩ dulce iaste şi ⟨ . . . . . ⟩ veade că iaste giudeţu?

(f. 62v/2—6)

Şi iară mă duse pre suptu ceriu şi acolo vădzuiu ⟨ . . . . . ⟩ diiavolul şi îngerii lui şi puterile lui şi bătrînii lui.

(f. 62v/9—15)

Nu este, totuşi, exclus, cel puţin teoretic, ca termenul *cuvinte* din *Apocriful Iorga* să reprezinte o transcriere greşită sau o modificare a lui *curvie*, aflat în original. Dacă această ultimă ipoteză este cea adevărată, atunci *Apocriful Iorga*, şi nu textul care a stat la baza versiunilor *sturdzană* şi *Todorescu* ale *Apocalipsului apostolului Pavel*, reprezintă o copie cu greşeli a originalului comun.

Care este deci raportul de filiaţie sugerat de analiza exemplelor prezentate anterior? Acceptînd prima ipoteză, *Apocriful Iorga* are la bază o copie a unui text din care derivă indirect scrierile corespunzătoare din *Codicele Sturdzan* şi *Codicele Todorescu* [33]. Optînd pentru cea de-a doua, putem afirma numai că *Apocriful Iorga* conservă traducerea românească a *Apocalipsului apostolului Pavel*, păstrată şi în *Codicele Sturdzan* şi în *Codicele Todorescu*.

Comparaţia celor trei texte nu oferă nici un element care să justifice plasarea *Apocrifului Iorga* în descendenţa versiunilor *sturdzană* sau *Todorescu*. (Eventuala valoare probatoare a formei *alalţi*, aflată în *Apocriful Iorga*, f. 180r/4, şi în *Codicele Todorescu*, f. 50v/2, faţă de *alţi⟨i⟩* din *Codicele Sturdzan*, f. 12v/7, este anulată de lacunele semnalate anterior în *Codicele Todorescu*, dar nu şi în *Apocriful Iorga.)*

6. Însemnările făcute de N. Firu pe foaia de gardă a ms. rom. 1764 ne fac cunoscut faptul că miscelaneul în care se păstrează *Apocriful Iorga* a fost descoperit în biserica ortodoxă din comuna Chişlaz, judeţul Bihor. Ştiut fiind că, de multe ori, manuscrisele se păstrează în zona în care au

[33] Pentru raporturile dintre ultimele două miscelanee, vezi N. Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, p. 17—89.

fost alcătuite [34], apare, firesc, întrebarea dacă textul în discuție face sau nu parte din categoria scrierilor bihorene datate sau databile în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Analiza particularităților lingvistice întîlnite în ultimele cinci file ale ms. rom. 1764 ne permite să afirmăm că ne aflăm în fața unui text scris în jumătatea de nord a Transilvaniei. Indică aceasta, în afara rotacismului *(bire* 178r/7, *să se închire* 179r/16, *mire* 179r/1, *purea* 176r/8 etc.) [35], și alte fenomene cu o arie mai largă de răspîndire. Notăm dintre fonetisme închiderea lui *e* medial la *i (oamirilor* 177v/10, 178v/3, *viniți* 179v/7, 10, *virimu* 179v/11—12 etc.) [36], conservarea diftongului *ău* în *minciunoșilor* (177v/4—5)[37], caracterul dur al bilabialei *b (iubăscu* 178r/3)[38] și al fricativelor *s (arsă* f. pl. 176r/9, *răspunsă* 176v/12, *spusă* 176r/15 etc.) [39] și *z (păzăscu* 180v/1) [40], prezența fără excepție a africatelor *dz (Dumnedzău* 176v/15, 178v/14, *dzi* 178r/16, 180v/3, *vădzuiu* 177r/5, 6 etc.) [41] și *ğ (voiu giudeca* 178v/1—2, *giudețu* 176v/17) [42] și trecerea lui *n* la *m (simtu* 176r/14, 177v/14, 16 etc.) [43]. Reținem în același sens pluralul *mînule* (180r/14) [44], forma sufixului *-șig (hitătleșig* 177v/8) [45] și sensul termenului *ponosit (ponosiți* „desconsiderați" 179v/10) [46].

Conform cunoștințelor actuale de dialectologie istorică, nu se pot explica prin norma literară nord-transilvăneană fonetismele *mergu* (176r/16, 18; *mărgu* nu apare niciodată) și *sf⟨i⟩ntele* (180v/5; *sv* nu este înregistrat), ambele părînd să indice punerea la contribuție a unui text sudic[47].

Corelînd însă informațiile referitoare la aria de răspîndire a ultimelor particularități citate în prima jumătate a secolului al XVII-lea cu acelea privind întrebuințarea rotacismului în textele literare nord-ardelenești scrise în aceeași perioadă [48] și cu locul descoperirii ms. rom. 1764, credem că putem afirma, evident, cu prudență, că *Apocriful Iorga* a putut fi scris într-o arie rotacizantă din apropierea Banatului sau Hunedoarei. Aici labialele dure și *sv* ar fi putut coexista cu *m* moale și *sf*. Am numit prin aceasta partea de sud a Bihorului.

Fragmentul din *Apocalipsul apostolului Pavel* aflat acum în discuție conține însă și un fonetism înregistrat pînă în prezent numai în documente

---

[34] Vezi sinteza discuțiilor la Ion Gheție, Al. Mareș, *Introducere în filologia românească*, p. 122.

[35] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, p. 135.

[36] *Ibidem*, p. 106—107.

[37] *Ibidem*, p. 121.

[38] *Ibidem*, p. 125—126.

[39] *Ibidem*, p. 137—139.

[40] *Ibidem*.

[41] *Ibidem*, p. 146—148.

[42] *Ibidem*, p. 148.

[43] *Ibidem*, p. 134—135.

[44] *Ibidem*, p. 159.

[45] Vezi Mirela Teodorescu, Ion Gheție, *Manuscrisul de la Ieud*, București, 1977, p. 31; vezi și Marius Sala, *În legătură cu originea sufixului -șug*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, p. 763—764.

[46] Vezi *Dicționarul limbii române (DLR)*, ms., s. v.

[47] Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, p. 125—126, 130—131.

[48] *Ibidem*, p. 311, 315, 316, 318, 326; Mirela Teodorescu, Ion Gheție *op. cit.*, p. 94—95.

scrise în nordul Moldovei: *nice dănăoară* (f. 179r/7) [49]. Ne aflăm, oare, în faţa unei trăsături lingvistice care arată că anonimul bihorean a transcris un text din nordul Moldovei? (Prezenţa lui *-şig* exclude posibilitatea scrierii apocrifului în Moldova [50].)

Un răspuns afirmativ bazat pe acest singur argument ar fi, desigur, riscant. S-ar putea, dealtfel, ca *dănăoară* să fi circulat şi în nordul Transilvaniei, păstrarea lui în predica *Zise Domnul* din *Codicele Sturdzan* (f. 111r/12—13) (singura scriere din această zonă în care apare fonetismul) putînd fi un eventual indiciu în acest sens [51].

Particularităţile lingvistice ale *Apocrifului Iorga* nu ne permit deci să avansăm nici o ipoteză cu privire la zona din care provenea textul pus la contribuţie.

7. Concluziile cercetării pe care am întreprins-o sînt următoarele:

a. Versiunea *Apocalipsului apostolului Pavel* cunoscută în literatura de specialitate sub numele de *Apocrif Iorga* se păstrează în ms.rom.1764, f. 176—180, din Biblioteca Academiei R. S. România.

b. Textul a fost scris în secolul al XVII-lea (probabil înainte de 1650), în partea de sud a Bihorului.

c. *Apocrif Iorga* şi textele corespunzătoare din *Codicele Sturdzan* şi *Codicele Todorescu* au la bază aceeaşi traducere românească a *Apocalipsului apostolului Pavel*. Este posibil ca anonimul bihorean să fi copiat (direct sau prin intermediar) un text din care derivă indirect versiunile *sturdzană* şi *Todorescu* ale scrierii de care ne-am ocupat.

ANEXĂ

Textul pe care îl reproducem în continuare reprezintă transcrierea interpretativă integrală a *Apocrifului Iorga*. Slovele finale suprascrise după care putea urma *u* sau *i* au fost culese cursiv. Cuvintele sau slovele omise au fost întregite între paranteze unghiulare (⟨ ⟩). Abrevierile au fost întregite în mod tacit. Porţiunile de text pierdute şi acelea ilizibile din cauza deteriorării hîrtiei au fost marcate prin paranteze drepte ([ ]). Grafiile insolite şi cele care comportă o dublă posibilitate de interpretare au fost menţionate în prima secţiune a aparatului critic. Tot aici au fost consemnate lecţiunile diferite adoptate de N. Drăganu în transcrierea publicată în „Dacoromania", IX, 1936—1938, p. 220.

În a doua secţiune a aparatului critic am consemnat toate diferenţele existente în textele corespunzătoare păstrate în *Codicele Sturdzan* (S) şi *Codicele Todorescu* (T). Abrevierile sau semnele convenţionale utilizate în acest scop sînt următoarele:

ad. = adaugă

---

[49] Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, p. 105.

[50] Vezi Mirela Teodorescu, Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 31.

[51] Cf. Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, p. 105. În *Pravila lui Coresi*, textul care a stat la baza predicii *Zise Domnul, dănăoară* apare exact în acelaşi context şi se explică prin provenienţa din nordul Moldovei a scrierii puse la contribuţie (vezi Gh. Chivu, *Un text românesc inedit în* ***Codex Sturdzanus: Pravila sfinţilor părinţi*** *(fragment)*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 287).

om. = omite
ante = înainte (de)
post = după
inc. = incipit
des. = desinit

] (lemma) = cuvîntul (sau cuvintele) aflat(e) înaintea semnului este (sînt) înlocuit(e) prin cuvîntul (sau cuvintele) aflat(e) după acest semn.

Pentru o mai ușoară corelare a transcriserii cu aparatul critic, începutul fiecărui rînd a fost indicat printr-o cifră arabă culeasă aldin între două paranteze rotunde.

Sfîrșitul filei recto este marcat prin /, iar acela al filei verso prin //.

Marginal am indicat cifra pe care o poartă filele transcrise în ms. rom. 1764.

[.....] //

179r **(1)** cu mire, iară dulceața **(2)** mea iaste acolo cu **(3)** ei, că simtu [1] aceia **(4)** fiii [2] miei cei prea**(5)**iubiți [3]. Stați [4] în toa**(6)**te ceasurile [5] de slujiți [6] lo*r*, **(7)** nice dănăoară nu-[i] **(8)** lăsareți [7] pre ei, **(9)** că locu de vesălie **(10)** aicea iaste acelora **(11)** tuturoru !" Iară să [8] ducu **(12)** îngerii și slujescu **(13)** lo*r* și iară îngeri⟨i⟩ **(14)** oamirilo*r* celora **(15)** ce n-au fapte bure **(16)** mergu să să închire **(17)**
179v la scaunu tatălui. **(18)** Ei mergu tînguin/**(1)**du-să [9] că ducu numai **(2)** strîmbătate de la **(3)** oamiri⟨i⟩ săi. Duhu*l* sfînt **(4)** iasă în tîmpinarea lo*r* **(5)** și grăiia glasu că**(6)**tră ei și dzisă [10] : „De unde **(7)** viniți [11] îngeri⟨i⟩ miei **(8)** de aduceți [12] acealea **(9)** sarcine greale și **(10)**viniți [11] ponosiți [13] ?" **(11)** Ei răspundu : „Noi vi**(12)**rimu de la oamiri **(13)** botedzați [14] în numele **(14)** tău, iară ei facu voia **(15)**trupului său de grămă**(16)**descu păcate pre pă**(17)**cate de să
180r spurcă cu [15] // **(1)** lucruri reale, cu **(2)** preaiubire și cle**(3)**vetescu și mîn**(4)**tu uni⟨i⟩ pre alalți **(5)** cu furtușaguri și **(6)** cu cuvinte și cu za**(7)**vistii [16] și-și va**(8)**rsă singele și-*s* gră**(9)**bitori [17] ⟨în⟩ fără-

---

[1] Scris : ҂симитꙋ. ◇ [2] Scris : фїеи. ◇ [3] Scris : прѣюбицїи. ◇ [4] Scris : стацїи. ◇ [5] Scris inițial : стацїи то/цїи де слꙋжицїи ; observîndu-se omisiunea, то a fost modificat în та, s-a adăugat în rînd ↑ și sub rînd те часꙋриле, iar цїи de la începutul rîndului următor a fost anulat. ◇ [6] Scris : слꙋжицїи. ◇ [7] Scris : лъсарецїи. ◇ [8] Scris : ꙗръ ; altă interpretare posibilă: *iară se*. ◇ [9] Scris : тъ↑гꙋи↑/↑дꙋсъ. ◇ [10] Scris : ѕи ; altă interpretare posibilă : *dzise*. ◇ [11] Scris : виницїи. ◇ [12] Scris : адꙋчецїи. ◇ [13] Scris : поносицїи. ◇ [14] Scris : ботеѕацїи. ◇ [15] Cuvîntul a fost repetat la începutul filei următoare. ◇ [16] Scris : завистиеи. ◇ [17] Scris: гръбитꙋри.

179r/1 mine ST **2** me S **3** sîntu ST **4** fii ST ceia ST **7** nece S dinioară ST -[i] *om.* ST **8** lăsare S **9** veselie ST **13** îngerii ST **14** oamenilo*r* S, oaminiloru T **15** bune ST **16** să²] se T închine ST **17** scaunul ST **18** e⟨i⟩ T **179v/2** strîmbătăți ST **3** oamenii S, oaminii T svîntu ST **4** iase ST timpinarea S, tî⟨m⟩pinarea T loru S **5** grăi ST **5—6** către S **6** dzise ST **7** veniți S îngerii ST **8** acele S, aceale T **9** grele S **10** veniți ST **11—12** veni*m* S, vini*m* T **12** oameni S, oamini T **13** botezați S **14** voie S **15** seu S **17** se T **180r/1** rele lucrure S, reale lucruri T cu *om.* ST **4** unii ST pre] către ST alalți]alți⟨i⟩ S **5** furtușagure S **6** cuvinte] curvie ST **6—7** zavistie T **8** sîngele ST **9** în S

de(10)leage şi calcă po(11)runca ta şi ⟨în⟩ toate (12) lucrurile ⟨să⟩ spurcă. (13) Crucea o[18] ţinu [19] în (14) mînule sale, (15) iară din rostul

180[v] lor (16) grăiaşte diiavolul [20], (17) iară sfînt⟨u⟩l botedzu nu-l [15]/(1) păzăscu[21] şi(2)praznicele sfinte a tale (3) şi a 7 dzi, sfînta dumi(4)recă, ei nu păzăscu (5) şi nu ascultă sf⟨i⟩ntele (6) cărţi [22] şi sfînta evanghelie, (7) cuvîntul tău, şi nu chea(8)mă mişei⟨i⟩ în numele (9) tău de să-i miluiască (10) şi nu să postescu. De (11) păcatele sale ei să (12) roagă, iară nice o rugă(13)ciune curată nu iasă (14) dintr-inima

178[r] lor. Ce (15) lipsă iaste şi noa⟨uo⟩ de // (1) ei, de să slujimu (2) noi lor, cîndu ei (3) numai ce iubăscu (4) păcatele?" Şi dzisă[10] Dumnedză⟨u⟩ [23]: (5) „Toate le vădu acea(6)lea ochii miei şi (7) bire audu urechile (8) meale. Încă în lu⟨n⟩gă vrea(9)me răbdaţi [24] oami(10)rilor miei! Duceţi [25]-(11)vă de slujiţi [6] l⟨o⟩ru (12) fără de stare şi-i (13) socotiţi [26] pîră cî(14)ndu doară să vor în(15)toarce şi să [27] vor pocăi [28], (16) că într-o dzi ei toţi [29] (17) vor viri înrain-

178[v] tea [30] / (1) mea şi voiu [31] (2) giudeca [32] ei. Vedeţi [33], (3) fii⟨i⟩ oaminilor, (4) că totu omul, ce lucru (5) face pre pămîntu, ei (6) aducu îngeri⟨i⟩ în ceriu în(7)naintea lui Hristos, la sca(8)unul tatălui de ducu to(9)ate faptele şi ascun(10)säle, au bure, au reale. (11) Dereptu aceaea, să ştiţi, (12) fii⟨i⟩ oamirilor, în toate (13) ceasurile să aveţi [34] fa(14)pte bure cătră Dumnedzău [35]!" (15) Şi grăi Pavel apostol: „Eu-*s* (16) întru duhul sfînt, aşea vădzu// [.....] //

176[r] (1)rodu, bărbaţi şi (2) muieri, în acelu ama(3)ru mare. Şi multe (4) munci vădzuiu altele. (5) Şi văzdzuiu nişte feate (6) îmbrăcate în veşmin(7)te [36] spurcate şi vă(8)dzuiu 4 îngeri iuţi [37] şi purea (9) nişte verigi arsă (10) de feru în grumadzi⟨i⟩ (11) featelor şi le arunca (12) în muncă. Şi întrebaiu (13) îngerul: „Doamne, cine (14) simtu [1] aceastea mu(15)ieri?" Şi-mi spusă în(16)gerul: „Aceastea muieri (17)

◇ [18] Scris : аѕ. ◇ [19] Scris : цїинѕ. ◇ [20] Scris : дєıакоλѕ. ◇ [21] Scris пъ[м]зъскѕ. ◇ [22] Scris : кърцїн. ◇ [23] Scris : дн.зь. ◇ [24] Scris : ръбдацїн. ◇ [25] Scris: ◇ дѕчєцїн. ◇ [26] Scris : соκотницїн. ◇ [27] Scris : шн; altă interpretare posibilă : *şi se*. ◇ [28] Scris iniţial пοχн (cf. N. Drăganu, în DR, IX, p. 221 : пοсн); χ a fost modificat în ж, т a fost anulat şi s-a suprascris къ. ◇ [29] Scris : тοїн. ◇ [30] La începutul filei următoare este scris ранητ-ѣ. ◇ [31] Scris : шнкою, ко provenind din modificarea unor slove greu de identificat. ◇ [32] Înaintea cuvîntului este scris д. ◇ [33] Scris : кєдєцїн. ◇ [34] Scris : акєцїн. ◇ [35] Scris : днѕѕ. ◇ [36] Scris : кєшмнѧ/тє. ◇ [37] Scris : юцїн, deasupra rîndului. ◇

9—10 fărădelegi S **11** în T **12** lucrurele S se T **13** ţin ST **14** mînile ST **16** grăieşte S **17** svîntul ST **180[v]/1** păzescu ST **2** svinte S, svintele T a] ale S, *om.* T **3** şapte S, şeaptea T svînta ST **3 — 4** dumnecă ST **4** *post* nu *ad.* o ST păzescu ST **180[v]/5—177[v]/16** *inc.* şi, *des.* putear[...] *om.* S **5** svintele T **8** mişe⟨ii⟩T în *om.* T **9** tău] tatăl⟨ui şi⟩ a fiiului T de *om.* T mil⟨uia⟩scă T **10** se T **11** se T **13** iase T **14** dintru T **15** noauo T **180[v]/15—178[r]/1** de ei *om.* T **178[r]/1** slujim T **3** iubescu T **4** Dumnedzău T **6** *ante* ochii *ad.* bine T **7** bine T **8** mea⟨le⟩ T ⟨în⟩că T lungă T **8—9** vrea⟨me⟩ T **9—10** oameni ⟨lor⟩ T **11** lor T **13** pînă T **14** se T **17** veni T înaintea T **178[v]/1** *post* şi *ad.* eu T **4—5** lucru face] lucră T **6** îngerii T ceru T **7** lu T **9** *post* şi *ad.* toate T **9—10** ascunsurile T **10** bune T **11** direptu T acea T **12** oaminiloru T **14** bune T Dumnedzeu T **15** *-s om.* T **16** *post* întru *ad.* în T svîntu T vădzuiu T **176[r]/1** nărod T şi *om.* T **2—3** amar T **5** neşte T **8** punea T **9** neşte T arse T **10—11** în grumadzi⟨i⟩ featelor *om.* T **12** mu⟨n⟩că T **14** sîntu T **15** spuse T

176v simt [38] / (1) featele [39] ce ş-(2)au [40] spurcatu fecioriia (3) mainte de nuntă în (4) curvie şi părinţii lo*r* (5) nu le-au mai ştiu*t*". Iară (6) eu, Pave*l* apostol, plînşu (7) şi dzişu : „O, amaru ro(8)dului [41] omiresc ! O, iute (9) voa⟨uo⟩, păcătoşilo*r* ! (10) Derep ce vă naşteţi [42] nu(11)mai a vă munci ?" Şi-mi (12) răspunsă îngeru*l* şi-mi (13) dzisă [10]: „Ce plîngi, Pavele ? Au (14) mai milostivu eşti tu (15) decîtu Domnul Dumnedzău [35] care(16)le dulce iaste şi toate le (17)
177r veade, că iaste giudeţu şi [43] // (1) slobodzeaşte cineşi (2) pre voia sa în ceastă (3) lum[e] ?" Şi iară mă du(4)să pre suptu ceriu (5) şi acolo vădzuiu vamele (6) şi vădzuiu diiavolu*l* şi (7) îngerii lui şi pute(8)rile lui şi bătrî(9)nii lui. Şi era răz(10)boaie şi pîlcuri [44], (11) uni⟨i⟩ către alalţi (12) avea z[av]istie [16]. Era (13) acolo dracii şi du(14)hurile drăceşti [45] şi (15) dracii oaminilo*r* (16) celora ce să sfădescu (17)
177v şi să [27] / (1) hulescu [46] şi draci⟨i⟩ (2) cleve⟨t⟩nicilo*r* şi a (3) curvarilo*r* şi a mîni(4)oşilo*r* şi a minciu(5)noşilo*r* şi a năpra(6)znicilo*r* şi a hită(7)tleanilo*r* şi a celora (8) ce poartă hitătleşi*g* [47] (9) să să ucigă (10) şi dracii oaminilo*r* (11) celora ce nu să pocăiescu (12) de păcatel[e] sale pre (13) pămîntu. Şi întreba[iu] [48] (14) îngeru*l* : „Cine simtu [1] a(15)ceştia ?" Şi-mi spusă că (16) simtu [1] dracii putear //[. . . . . .].

Aprilie 1978

◇ [38] Scris : симнть. ◇ [39] Inaintea acestui cuvînt este scris : [с]имнтȣ. ◇ [40] Scris : ш^а/аȣ. ◇ [41] Scris : ро^л̂ди/д^л̂ȣи. ◇ [42] Scris : нащеціи. ◇ [43] Scris : шїи. ◇ [44] Scris: плъкȣри. ◇ [45] Scris: дръчещїи. ◇ [46] Înaintea acestui cuvînt este scris. ши^с. ◇ [47] Cf. N. Drăganu, în DR, IX, p.220 : *hitătlenşig*. ◇ [48] Cf. N. Drăganu, în DR, IX, p. 220 : *întrebai*.

---

17 sîntu T **176v/2** spurcat T ficioriia T **8** omenescu T **10** derept T **12** răspunse T -mi *om.* T **14** milostiv T **15** decît] de T Domnul *om.* T Dumnedzeu T **15—16** carele *om* T **16** toate le *om.* T **17** giudeţ T **177r/2** aceasta T **3** lume T **3 — 4** duse T **5 — 6** vamele şi vădzuiu *om.* T **7 — 8** puterele T **10** pîlcure T **11** unii T **16** să] se T svădescu T **177v/1** dracii T **2** clevetniciloru T **3** curvarilo*r* şi a *om.* T **4—5** minciunoşilo*r* şi a *om.* T **5—6** năprasniciloru T **6—7** hitătleanilo*r* şi a *om.* T **8** hintleaşugu T **9** să²] se T **11** ceia T se T **12** păcatele T **14** sîntu T **15** spuse T *post* spusă *ad.* îngerul T că *om.* T *post* că *ad.* aceştia T **16** sîntu T putearniciloru T.

FLOARE ALBASTRĂ — ANALIZA TEXTULUI POETIC

DE

ȘTEFAN BADEA

0. Notele la *Floare albastră*, din ediția academică a lui Perpessicius, încep cu observația că poezia „face parte dintre cele mai puțin înțelese din poeziile lui Eminescu, în orice caz din poeziile cele mai expuse neînțelegerii, și încă din cauza desăvîrșitei lor grații" [1]. Că eminentul eminescolog era prea exclusivist în ceea ce privește cauza neînțelegerii — așa cum crede Vladimir Streinu [2] — este mai puțin important deocamdată; cît de întemeiată este însă prima parte a observației ne-o dovedesc multiplele intervenții de care s-a bucurat textul înainte și, mai ales, după monumentala ediție.

I. În fond, neînțelegerile au fost generate de lipsa unui manuscris complet și de îndoiala editorilor asupra autenticității textului din *Convorbiri* și din ediția Maiorescu.

I.1. Discuțiile cele mai aprige au fost stîrnite de ultimul vers al poeziei, și pe bună dreptate; în funcție de prezența conjuncției *totuși* ori a pronumelui nehotărît *totul* în acest vers, interpretarea textului poetic se modifică într-o măsură foarte mare: „Totul este trist în lume — nota Perpessicius — e, de bună seamă, și simplu și firesc. Dar sfîrșitul poeziei e poate cu mult mai profund" [3]. Afirmația editorului ne face să punem păstrarea conjuncției *totuși* în ediția sa doar pe seama dorinței de a respecta textul *Convorbirilor* și al ediției Maiorescu, din moment ce *totul* i se pare „și simplu și firesc". Cît de *simplu*, dar, mai ales, cît de *firesc* este *totul* rămîne de văzut. Cert este că, în afară de Scurtu — care îl păstrează pe *totuși*—, la majoritatea editorilor (Ibrăileanu, Ortiz, Dragomirescu) apare *totul*. Călinescu, întorcîndu-se la *totuși*, notează: „*Totuși* al poetului rămîne, ce-i drept, nefiresc". Este, cu un alt cuvînt și mai puțin explicit formulată, ideea lui Perpessicius: „Poate că în forma aceasta *bizară* (s.n. — *Șt. B.*), asemeni fîntînilor adînci, versul ascunde un ochi de lumină, ce trebuie dibuit și desprins, cu atenție, din întuneric" [4].

I.1.2. Repercusiuni de aceeași natură are și stabilirea timpului la care apare verbul *a sta* din versul doi al celei de-a treisprezecea strofe. La Șaraga întîlnim *stau*, iar în prima și în majoritatea retipăririlor *stam*.

I.1.3. Discutat — și, în felul acesta, discutabil — a fost și versul „Grămădești-n a ta gîndire" (*Convorbiri* și cele mai multe ediții), apărut

---

[1] M. Eminescu, *Opere*, vol. I, București, 1939, p. 336.

[2] Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, III, București, Ed. Minerva, 1974, p. 177.

[3] M. Eminescu, *Opere*, I, p. 341.

[4] *Ibidem*. În articolul *Din nou despre ultimul vers din „Floare albastră"*, în LR, XI, 1962, 6, acad. Iorgu Iordan consideră pe *totuși* o formă arhaică refăcută de poet, după modelul *cevași*, din *tot* + *(u)și*. Ipoteza nu a fost acceptată.

în Şaraga *Grămădeşte-a ta gîndire* (formă acceptată de Streinu pe motivul că e eufonică şi că ar aparţine unui manuscris integral).

I.2.1. Dacă stabilirea versului ultim al poeziei depinde (sau, mai degrabă, a depins) de interpretarea ideii poetice (versurile discutate pînă acum au şi ele, aşa cum se va vedea, implicaţii în interpretarea poeziei, chiar dacă acest lucru nu s-a observat pînă acum), versurile 22—23 au fost analizate, şi au suferit modificări chiar, totul pornind de la logică. În legătură cu acestea, Streinu nota : „Versurile « Lîngă bolta cea senină / Şi sub trestia cea lină » (...) au făcut pe Gh. Bogdan-Duică, după Scurtu, să cheme pe poet la ordinea logică. Firesc este, şi-a zis învăţatul editor, mai întîi « *lîngă* trestia ... » şi apoi « *sub* bolta ... ». Schimbarea succesiunii versurilor şi redistribuirea prepoziţiilor au satisfăcut nu numai pe autorii lor, dar şi pe G. Ibrăileanu, G. Călinescu şi Perspessicius. Lui Baudelaire nu i s-a adus nici o îndreptare, scriind o dată « lîngă cer », unde se afla el cu mansarda lui de locuit (...). Peisajul cu stînci, izvoare şi prăpăstii din *Floare albastră*, ţinut muntos, era mai înalt desigur decît mansarda poetului francez, încît logicienii poeziei puteau fi mulţumiţi. De altă parte, chiar improprietatea prepoziţiilor, dacă există, ea nu este amendabilă. La nivel metaforic, expresia improprie este meşteşugul poeziei cel mai propriu, metaforele fiind, după Quintilian, erori de limbaj, adică expresii improprii (de unde nu rezultă că toate erorile de limbă sînt automat metafore)" [5].

În fine, în legătură cu aceleaşi versuri, Traian Costa, pornind de la citate din postumele eminesciene, unde se întîlnesc, în acelaşi context, *ochiul de pădure*, *balta cea senină* şi *trestia lină*, socoteşte apariţia termenului *boltă*, în textul din *Convorbiri* şi din ediţia Şaraga, o eroare de tipar şi propune înlocuirea lui cu *baltă* [6]. În discuţie intervine G. C. Nicolescu [7], care nu admite înlocuirea, dar aceasta va fi acceptată de Perpessicius în ediţia *Opere alese* din 1964.

I.3.1. Versul 34 a fost adus în discuţie datorită noneufoniei sale şi a fost modificat ca atare. În *Convorbiri*, la Maiorescu, Duică, Ibrăileanu, Călinescu şi Perpessicius apare în forma *Nime-n lume n-a s-o ştie*. Scurtu propune *Nime-n lume n-o s-o ştie*, iar Dragomirescu *Nime-n lume n-o să ştie*.

În legătură cu acest vers merită citate două opinii :

a) „Versul al doilea din strofa a noua : « ... *n-o să ştie* » ca în ediţiile Şaraga şi M. Dragomirescu, în loc de : « ... *n-a s-o ştie* », ca în prima tipăritură, şi versul trei din strofa a nouăsprezecea : « ... *n-aibe-o nime* », cum am transcris, în loc de : « ... *n-aib-o nime* », cum e în majoritatea retipăririlor, conţin intervenţii care înlătură cacofonia posibilă din *naso* şi *naibo*" [8].

b) „Dacă prima formă e, fără îndoială, cea eminesciană (în lipsa manuscrisului, se poate apela la forme ca *Clopotul n-a plînge* din *Împărat şi*

---

[5] Vladimir Streinu, *lucr. cit.*, p. 179.

[6] V. Traian Costa, *Versul 22 din Floare albastră*, în LR, XI, 1962, 5.

[7] G. C. Nicolescu, *Contribuţii la lămurirea „enigmaticei" „Floare albastră"*, în LR, XII, 1963, 3.

[8] Vladimir Streinu, *lucr. cit.*, p. 180.

proletar), ultima rezolvă toate problemele de noneufonie. În orice caz, alegerea cată să se facă între respectul la forma originală şi erezia radicală" [9].

II. După cum se poate observa, intervenţiile în text fie ţintesc stabilirea formei în sine (din punct de vedere eufonic) (versurile doi din strofa a noua şi trei din strofa a douăsprezecea), fie au repercusiuni în interpretare (majoritatea). În cazul versului şase, modificarea, urmărind eufonia, afectează interpretarea ideii poetice.

II.1. În ultima vreme, deşi nu mai este vorba de îndreptarea vreunei erori, problemele ridicate de textul *Florii albastre* au sporit cu una ; aceasta este legată de considerarea, din punct de vedere sintactic, a sintagmei *în soare* din versul al cincilea : este atribut pe lîngă *rîuri* ori complement de loc pe lîngă verbul din versul următor ?

Faptul că problema respectivă nu a fost pusă pînă de curînd dovedeşte că sintagma a fost luată drept atribut. Cel mai îndreptăţit să o considere complement ar fi fost Streinu, care pentru versul şase păstrează forma din Şaraga : „Grămădeşte-a ta gîndire". Ar fi fost firesc ca, fiind subiect, *gîndirea* „să grămădească" *în soare* „rîuri", „cîmpii asire" şi „întunecata mare".

II.2. Sintagma *în soare* este considerată complement, deşi nu explicit, de către Zoe Dumitrescu-Buşulenga, care observă : „După cufundarea pe care i-o reproşează eroului iubita : . . . *în stele / Şi în nori şi-n ceruri nalte*", şi care, global, indică altitudinea zborului îndrăzneţ, întreprins de gîndul creator al romanticului [în paranteză fie spus, aici, „gîndul romanticului" este, dacă nu contemplator, în orice caz, mai aproape de această atitudine decît de aceea creatoare] urmează, în ordinea descrescîndă a ierarhiei tipurilor de investigaţie, zonele de care Eminescu era de-a dreptul fascinat în vremea tinereţii sale.

Mai întîi, „rîuri în soare", luată *ad litteram*, semnifică macrocosmul şi lumea magică apropiindu-ne de explicaţiile prime, *în ciuda unei uşoare absurdităţi pe care ar sugera-o în sensul ei comun sintagma* aceasta" (s. n. *Şt. B.*) [10].

II.2.1. După o incursiune în proza poetului, avînd drept scop susţinerea ideii că „lumea solară (. . .) era zona cea mai înaltă de cunoaştere" a unuia dintre eroii prozei eminesciene, autoarea ajunge la concluzia că „prezenţa soarelui în primul rînd al enumerării poate fi luată în chip justificat drept cea mai înaltă treaptă a efortului de cunoaştere realizat de poet" [11]. Lăsăm la o parte contradicţia dintre afirmaţia anterioară, după care „rîuri în soare" „*urmează, în ordinea descrescîndă a ierarhiei tipurilor de investigaţie*" (s.n. — *Ş.B.*), *după stele, nori* şi *ceruri nalte*, şi aceea din urmă, unde „lumea solară" e considerată „drept cea mai înaltă treaptă a efortului de cunoaştere realizat de poet", pentru a observa că acceptarea

---

[9] Perpessicius, în M. Eminescu, *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1939, p. 341.

[10] Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu — cultură şi creaţie*, Bucureşti, Editura „Eminescu", 1976 ; v. şi *Caietele Mihai Eminescu*, II, p. 19—23.

[11] *Ibidem*, p. 221.

sintagmei *în soare* cu funcție de complement îi permite autoarei să descopere direcțiile către care se îndreaptă investigația poetului : „Al doilea termen al enumerării îl constituie *cîmpiile asire*, introduse firesc prin *și*, ca și cel de-al treilea termen *(Și) întunecata mare*. Așadar, după investigația magică a lumilor de sus, istoria veche și natura urmează și întregesc universul cunoașterii eminesciene în acei ani" [12].

II.2.2. Pentru a decodifica astfel ideea poetică, versurile au fost (probabil) „citite", din punct de vedere sintactic, în felul următor : În zadar, în gîndirea ta, grămădești, în soare, rîuri și cîmpiile asire și întunecata mare. *Gîndire* ar fi, aici, sinonim parțial pentru *închipuire*. Dar o atare echivalență semantică este greu de admis ; dacă poetul și-ar fi putut închipui, în soare, rîuri care să-l brăzdeze, termenul *cîmpii* ar fi trebuit să fie, la rîndu-i, nearticulat, admițînd că-și închipuie, în soare, cîmpii de felul celor *asire*. Fără a cădea în aceeași eroare a lui Gh. Bogdan-Duică, aplicînd poeziei categoriile logicii obișnuite, nu ne explicăm totuși cum *marea*, închipuită și ea în soare, poate fi *întunecată* ...

Lăsînd la o parte faptul că atributul *în soare* este frecvent în limba română (un tablou al unui pictor român, înfățișînd cîteva capre *pe cîmp*, este intitulat *Capre în soare)*, o astfel de lectură ar trebui pusă sub semnul îndoielii și de absența unui determinant pe lîngă *rîuri*, din moment ce termenii următori apar, fiecare, determinați („cîmpiile *asire*", „*întunecata* mare"). Dar chiar dacă nu ne „împiedicăm" de un „amănunt" ca acesta, primul termen al enumerării este *rîuri* și nu *soare* ...

III. În analiza la care vom supune în continuare poezia, nu vom porni însă de la un anumit vers, ci de la **textul poetic**, pe care îl vom decupa în **macrosegmente, segmente** și **subsegmente** [13]. Operația de decupare ține cont de faptul că avem de-a face cu un monolog, întrerupt și sfîrșit de reflecțiile poetului. În schema care urmează, am notat cu cifre romane macrosegmentele, cu litere latine mari segmentele și cu litere latine mici subsegmentele :

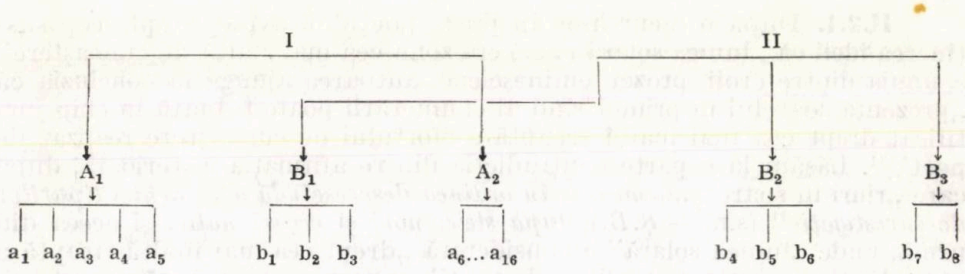

[12] *Ibidem.*

[13] Pentru relația care se stabilește între acestea, vezi Cezar Tabarcea, *Scrisoarea III de Mihai Eminescu. Antiteza ca procedeu de organizare a textului*, în LR, XXIV, 1975, 5, p. 495. Modelul de analiză prezentat de autor, aplicabil „la un text subordonat genului epic măcar în parte" (p. 496), nu este luat de noi decît ca punct de pornire.

Iată textul, avînd marcate limitele fiecărui segment :

	a_1	— Iar te-ai cufundat în stele Şi în nori şi-n ceruri nalte?		a_{10}	Şi de-a soarelui căldură Voi fi roşie ca mărul,
	a_2	De nu m-ai uita încalte, Sufletul vieţii mele.		a_{11}	Mi-oi desface de-aur părul, Să-ţi astup cu dînsul gura.
I A_1	a^3	În zadar rîuri în soare Grămădeşti-n a ta gîndire Şi cîmpiile asire Şi întunecata mare ;		a_{12}	De mi-i da o sărutare, Nime-n lume n-a s-o ştie, Căci va fi sub pălărie — Ş-apoi cine treabă are !
	a_4	Piramidele-nvechite Urcă-n cer vîrful lor mare —		a_{13}	Cînd prin crengi s-a fi ivit Luna-n noaptea cea de vară, Mi-i ţinea de subsuoară, Te-oi ţinea de după gît.
	a_5	Nu căta în depărtare Fericirea ta, iubite !			
II B_1	b_1	Astfel zise mititica, Dulce netezindu-mi părul.	I A_2	a_{14}	Pe cărare-n bolţi de frunze, Apucînd spre sat în vale, Ne-om da sărutări pe cale, Dulci ca florile ascunse.
	b_2	Ah ! ea spuse adevărul ;			
	b_3	Eu am rîs, n-am zis nimica.		a_{15}	Şi sosind l-al porţii prag, Vom vorbi-n întunecime ;
	a_6	— Hai în codrul cu verdeaţă, Und-izvoare plîng în vale, Stînca stă să se prăvale În prăpastia măreaţă.		a_{16}	Grija noastră n-aib-o nime, Cui ce-i pasă că-mi eşti drag?
	a_7	Acolo-n ochi de pădure, Lîngă balta cea senină Şi sub trestia cea lină Vom şedea în foi de mure.	II B_2	b_4	Înc-o gură — şi dispare ...
				b_5	Ca un stîlp eu stam în lună ! Ce frumoasă, ce neb[illegible]
				b_6	E albastra-mi, dulce floare !
I A_2	a_8	Şi mi-i spune-atunci poveşti Şi minciuni cu-a ta guriţă,			.....
	a_9	Eu pe-un fir de romăniţă Voi cerca de mă iubeşti.	II B_3	b_7	Şi te-ai dus, dulce minune, Ş-a murit iubirea noastră — Floare-albastră ! floare-albastră !...
				b_8	Totuşi este trist în lume !

III.1. Dacă segmentele A_1 şi A_2 sînt cele mai întinse (un subsegment revine, în medie, la 2, 4, respectiv 2, 9 versuri, iar numărul subsegmentelor este 16), segmentele B_1, B_2, B_3 sînt cele mai condensate (un subsegment revine la 1, 3 (B_1, B_2), respectiv la 2 versuri (B_3).

Mai important însă decît aceste cifre este faptul că primele patru segmente se intersectează, alcătuind o simetrie, în timp ce ultimul segment — fără a intra în relaţie formală cu celelalte (este singurul în care poetul se adresează iubitei) — conţine ideea poetică generatoare. Într-adevăr, permanent prezent este sentimentul poetic din acest ultim segment şi, mai exact, din subsegmentul b_8. Acest sentiment al zădărniciei declanşează amintirea, care este atît de puternică, încît „faptele" care au generat sentimentul respectiv se derulează la prezent.

III.2. Problema pe care ne-o punem, înainte de a trece la o analiză amănunţită, este în ce măsură sentimentul poetic corespunde unui sentiment real, cu alte cuvinte, întru cît înfiriparea sentimentului poetic se datoreşte unui fapt biografic. Se ştie că poezia a fost elaborată în timpul studiilor de la Viena, perioadă în care poetul presară în versurile sale nume ca *madam Maier* sau *mamzell Rezi*. Fără a exclude probabilitatea ca vreo

„trandafirie Clotildă" să-i fi cerut, realmente, tînărului student să coboare din „cerurile înalte" pentru a descoperi fericirea mai aproape, în vreun „codru cu verdeaţă", ne grăbim să afirmăm că sentimentul poetic este rodul gîndirii poetice a lui Eminescu; şi aceasta, cu atît mai mult cu cît gîndirea sa poetică putea fi incitată, de această dată, de lectura poeziei *Un soir que je regardais le ciel* din *Les contemplations* de Victor Hugo [14].

III.3. Aşadar, poezia este rezultatul dedublării eului poetic. Una din ipostazele acestuia se confundă cu iubita. Ea este cea care încearcă să-l smulgă pe poet preocupărilor lui şi să şi-l apropie. Această încercare, reuşită pînă la urmă, este făcută sistematic; mai întîi este enunţată zădărnicia căutărilor poetului (segmentul A_1) (Semnificativ, în acest sens, este faptul că, într-o primă redactare, în care între strofele a doua şi a treia mai apărea una, toate acestea începeau cu sintagma *în zadar*: „*În zadar* rîuri în soare ...", „*În zadar* La Plata mînă ...", „*În zadar* vezi piramide ..."). Apoi, lumii îndepărtate în care poetul era „cufundat" îi este opusă lumea reală, desemnată de poet cu chiar termenul *lume* (segmentul A_2).

Tentativa iubitei de a-l smulge pe poet este făcută după toate regulile oratoriei. Interpelarea începe cu o propoziţie interogativ-exclamativă (a_1), care, oricît de puternică ar fi nota de şăgălnicie pe care este spusă, este continuată, cu un ton mai familiar, de o *captatio benevolentiae* (a_2).

Familiaritatea cu care i se adresează poetului, apelativul întrebuinţat au menirea să asigure „receptarea" mesajului. De-abia de acum încolo iubita îi poate atrage atenţia asupra zădărniei căutărilor sale.

III.4. Care sînt obiectivele acestor căutări? Sînt ele, aşa cum consideră Zoe Dumitrescu-Buşulenga, „lumile de sus, istoria veche şi natura"?

În ceea ce priveşte „lumile de sus", trebuie să remarcăm că iubita nu-i reproşează poetului înclinaţia — să zicem aşa — înnăscută spre meditaţie, ci cufundarea prezentă, momentană. în gînduri („*Iar* te-ai cufundat ...). Încercarea de-al smulge din visare nu este, aşadar, prima. Pe de altă parte, sintagma „*în stele / Şi în nori şi-n ceruri nalte*" este, credem, sinonimă tocmai cu *în gînduri*, alt fel spus, termenii nu simbolizează cu precizie ceea ce s-a numit prin categoria departelui. Şi aceasta pentru că, surprinsă de „tăcerea" poetului, care, altfel, îi spunea „poveşti şi minciuni", iubita nu-şi dă seama, pentru un moment, ce îl preocupă; subsegmentul a_2 — care păstrează tonul glumeţ — *(De nu m-ai uita încalte)* îi lasă timp să ghicească aceste preocupări.

III.4.1. Pentru celelalte două obiective ale căutărilor poetului, subliniate de către Zoe Dumitrescu-Buşulenga, considerăm necesară stabilirea semnificaţiei sintagmelor *rîuri în soare*, *cîmpii asire* şi *întunecata mare*. Termenul care ne permite să degajăm această semnificaţie este adjectivul *asire*. Căci, în ciuda termenilor *rîuri* şi *mare* (*cîmpii asire* poate fi socotită o metaforă imuabilă), nu preocuparea pentru natură îi este re-

[14] Vezi Şt. Cazimir, *„Floare albastră" şi Victor Hugo*, în *Caietele Mihai Eminescu*, I, Bucureşti, Editura „Eminescu", 1972.

proșată poetului. Dimpotrivă, natura și viața — așa cum s-a remarcat [15] — sînt elementele pe care iubita le contrapune lumilor în care poetul era cufundat.

Deci de „investigarea magică a lumilor de sus" și a naturii nu poate fi vorba (fără a pretinde că, dincolo de textul poetic, acestea nu l-ar fi preocupat pe poet „în acei ani"). Rămîne istoria, trădată, așa cum anticipăm, de adjectivul *asire*.

Pentru a găsi rostul *rîurilor în soare* și al *întunecatei mări* vom apela la cîteva date furnizate de istoria literară și de alte opere ale lui Eminescu.

III.4.2. Lista cursurilor universitare urmate de poet la Viena, unde poezia a fost elaborată, nu cuprinde titlul vreunui curs de istorie antică [16]. Dar, pe de altă parte, nici poezia *Egipetul*, publicată în *Convorbiri literare* la 1 octombrie 1872, „fiind compusă mai înainte de această dată, nu poate avea legătură cu cursul de egiptologie al d-rului Lepsius din Berlin, unde Eminescu se înscrisese la Universitate abia în decembrie" [17]. *Egipetul* însă „era un detaliu dintr-o vastă compunere inspirată de ideea de caducitate aplicată la culturile antice, în special la istoria Egiptului, datînd din epoca vieneză, dovedind, firește, lecturi istorice, dar neexcluzînd putința ca la Universitatea din Viena să fi fost absorbit de conferințe de istorie antică" [18].

Să mai amintim că aceleiași perioade îi aparține *Avatarii faraonului Tla*.

Ceea ce-l atrăgea pe poet din lecturile sale și din presupusele conferințe de istorie era, îndeosebi, *asirologia*. Manuscrisul 2268, 24—25 păstrează cîteva strofe evocînd anii de studenție. Afirmația noastră se bazează tocmai / și pe una din aceste strofe :

„Și apoi iar împreună
Ca științei să sacrifici
Coale lungi cu-asirologii
Căutai să te edifici"

Raportată la versurile acestea, afirmația poetului dintr-o strofă vecină ne permite să susținem că a urmat chiar și un curs de istorie antică :

„Unde-i vremea aurită
Oare cînd s-a fi înturs
Cînd l-aceeași școală naltă
Vizitam același curs".

Sîntem înclinați să credem că, pentru susținerea anumitor teze, conferențiarii apelau deseori la datele foarte cunoscute lor, care erau, în primul rînd, cele legate de climă și geografie. Am fost surprinși să aflăm întregul peisaj din subsegmentul a_3, aproape aidoma, în cartea lui Jean Deshayes *Civilizațiile Vechiului Orient:* „Unui enorm masiv de platouri înalte i se opun văile aluvionare ale marilor fluvii ; mai departe se întinde un brîu de stepe și de pustiuri ; în sfîrșit, o lungă suită de coaste scobite,

---

[15] Cf. Vladimir Streinu, *lucr. cit.*

[16] G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 122—124.

[17] *Ibidem*, p. 124.

[18] *Ibidem*, p. 124—125.

prelungindu-se adesea în cîte o insulă, oferă acestei lumi continentale o largă deschidere către mare" [19]. Așadar, *marile fluvii, stepe și pustiuri, marea.* Astfel de descrieri putea afla Eminescu și la cursurile audiate ori în cărțile vremii sale.

III.4.3. Pentru că interpretarea textului riscă să devină o fișă de istorie literară, ne grăbim să tragem concluzia care se impune : întregul subsegment a_3 se referă la preocupările de asirologie ale poetului. Dealtfel, Streinu remarcase, chiar dacă nu explicit, că „versurile « În zadar ... / Grămădește-a ta gîndire / Și cîmpiile asire / Și întunecata mare » evocă, în uriașe imagini ale morții, dispariția civilizației sumeriene și a rîurilor planetei în neantul unanim" [20]. Ciudat este că nu a remarcat unitatea peisajului istoric, ci a văzut în *rîuri în soare toate* rîurile planetei, deși printre acestea bănuia ca fiind „nenumite, Tigrul și Eufratul". Este cert însă că Streinu lărgea prea mult sfera metaforei.

III.4.4. Evocarea unui alt obiect al interesului manifestat de poet pentru istoria și civilizația antică, „vechiul Egipet", numit aici prin piramidele sale, al căror vîrf este urcat *în cer* (a_4), îi permite iubitei formularea primului imperativ : „*Nu căta în depărtare / Fericirea ta, iubite!*".

Sintagma *în depărtare* are două semnificații : pe de o parte, trimite la vîrful urcat în cer al piramidelor — dezvăluindu-și, astfel, înțelesul său propriu, spațial — , iar, pe de altă parte, raportată la subsegmentul a_3, ne apare întrebuințată cu o semnificație poetică, temporală. În același timp, are menirea să despartă lumea gîndurilor poetului de aceea pe care, imediat, iubita i-o va propune în schimb. Astfel, semnificația sa poetică dobîndește o pondere și mai mare.

III.5.1. Sensul propriu al sintagmei în discuție este relevat și la începutul segmentului A_2. După imperativul la forma negativă cu care se încheia primul segment, urmează, firesc, un alt imperativ. În măsura în care lui *nu căta* i se opune *hai*, sintagmei *în depărtare* i se opune sintagma *în codru.* Este clar acum că natura este oferită în schimbul renunțării la meditarea zadarnică asupra trecutului.

Semnificațiile poetice ale termenilor ni se dezvăluie treptat prin raportare la segmentul anterior : *trecut* vs *natură* ; conotațiile celor doi termeni fiind *moarte* vs *viață*, opozițiile pot continua : *rîuri* (care se varsă în mare, care mor, deci) vs *izvoare* ; măreția trecutului *(piramidele)* vs măreția naturii *(stînca, prăpastia măreață).*

III.5.2. Parcă temîndu-se că peisajul spre care îl cheamă — grandios-romantic, dar unitar în fond — nu este convingător, iubita va aglomera în același spațiu o largă serie de forme de vegetație, incompatibile în realitate : *pădure/trestie, baltă/foi de mure.* Toate acestea *acolo*, adică în *codrul cu verdeață*, în preajma *stîncii*, care „stă să se prăvale / În *prăpastia* măreață". Este remarcabilă aici viziunea integratoare a poetului, manifestată plenar, ca în nici o altă parte a poeziei sale antume. Să subliniem că impresia de natural rămîne neștirbită.

---

[19] București, Editura Meridiane, 1976, vol. I, p. 26.
[20] Vladimir Streinu, *lucr. cit.*, p. 183.

III.5.3. Vegetația „domestică", să zicem așa, din subsegmentul a_7, nemaistîrnind sentimentul sublimului, nici nu mai predispune la meditație ; pe de altă parte, vegetația măruntă accentuează sentimentul mișcării, al prefacerii necontenite, al vieții. De aici impulsul iubitei de a se integra acestei mișcări, vieții, impuls pe care încearcă să i-l transmită poetului. Forma de integrare nu poate fi decît erotică. O erotică, însă, în concordanță cu peisajul, inconștientă adică, începută ca joc.

III.5.4. Inițiativa o are tot iubita, care — pentru „jocul" ce va urma — împarte și rolurile (a_8, a_9). Ea este cea care prevede și evoluția jocului (a_9).

III.5.5. Urmează unul din puținele autoportrete feminine din lirica eminesciană (a_{10}). Tușele acestui autoportret se continuă, fără intenție, în subsegmentul următor.

Este semnificativ faptul că aceleași detalii, pe lîngă altele, firește, vor intra în alcătuirea portretului fetei de împărat din *Călin (file din poveste)* :

„Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii
La pămînt mai că ajunge al ei *păr de aur* moale".

Așa încît *florile albastre* care împodobesc părul miresei nu au de ce să ne mai surprindă :

„Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă".

Comparația din *Călin* ..., „Fața-i roșie ca mărul", care trădează emoția tinerei fete, ne face să considerăm motivarea înroșirii iubitei din *Floare albastră* („de-a soarelui căldură) venind dintr-un sentiment de pudoare, dacă nu cumva *a soarelui căldură* numește metaforic pasiunea de care fata bănuiește că va fi mistuită.

III.5.6. Spuneam că liniile autoportretului se continuă *fără intenție* în subsegmentul a_{11}. Într-adevăr, centrul semantic al poeticității în acest subsegment se află în versul al doilea („Să-ți astup cu dînsul gura").

Cea care conduce jocul, așadar, rămîne iubita. Poetul va fi incitat — deși termenul nu este cel mai potrivit — și, bănuindu-i timiditatea, ea anticipează reacția lui și o încurajează (a_{12}).

III.5.7. Fiind ascuns oricărei priviri, „jocul" se poate complica, desfășurîndu-se, totodată, cu mai multă rapiditate (a_{13}, a_{14}). Sub lumina discretă a lunii, poetul poate avea inițiativa („Mi-i ținea de subsuoară"), iar odată ieșiți din raza acesteia („Pe cărare-n *bolți de frunze*"), demascarea jocului progresează („Ne-om da sărutări pe cale, / Dulci ca florile ascunse").

III.5.8. Îndepărtarea de natură aruncă o umbră de nesiguranță în desfășurarea idilei (a_{15}). Certitudinea că jocul dragostei rămîne necunoscut și, ca atare, nevinovat (a_{12}) se clatină. Ultima replică a iubitei (a_{16}) trădează indignarea pentru imixtiunea celorlalți în evoluția jocului. Vraja este menită destrămării.

IV.1. Problema care trebuie lămurită acum este dacă promisiunea fetei a depășit acest stadiu, dacă a fost împlinită, cu alte cuvinte, sau a

rămas o promisiune. Într-un fel am anticipat răspunsul la această întrebare în **III.4.** Timpul viitor la care apar verbele din segmentul A_2 i-a făcut pe cercetători să considere promisiunea neîmplinită. Se uită însă că, în lirica eminesciană, nu viitorul este timpul dorinței aflate mai totdeauna sub semnul îndoielii, ci conjunctivul și, mai ales, conjunctivul cu valoare de imperativ, utilizat fără morfemul *să*. Jocul dragostei a fost consumat, și încă de repetate ori. Un prim argument în sprijinul acestei idei este adverbul *iar* din subsegmentul a_1, ca și subsegmentul b_4 („Înc-o gură — și dispare ...''). Așa stînd lucrurile, nu mai trebuie să creăm o „unitate de timp'' între verbul *a sta* din subsegmentul b_5 și strofa în care apare, cum procedează Streinu după unii editori [21].

IV.2. Că jocul acesta fusese — ba poate chiar mai era — repetabil ne-o dovedește tocmai corelația dintre adverbul *iar* de la începutul poeziei și timpul imperfect al verbului *a sta*.

IV.3. De remarcat în segmentul B_2 pendularea între planul obiectiv (b_5) și cel subiectiv (b_6) și, mai ales, confuzia acestor planuri, sugerată de timpul verbelor : amintirea devine obiectivă („Înc-o gură — și dispare ...''; „Ce frumoasă, ce nebună / E albastra-mi, dulce floare !''), în timp ce trăirea prezentă este subiectivă datorită comparării unui fapt trecut din perspectiva unei considerații actuale („Ca un stîlp eu stam în lună'').

V. Rememorarea ultimei manifestări a jocului erotic întrerupe starea de meditare a poetului asupra trecutului civilizațiilor antice. Poetul însuși pare să ajungă, într-un astfel de moment, la convingerea zădărniciei căutărilor sale („Ah ! ea spuse adevărul ; / Eu am rîs, n-am zis nimica'' (b_2, b_3). Convingerea aceasta îl determină să retrăiască — în planul amintirii — scena erotică din „codrul cu verdeață'' și să refacă — în același plan — drumul pînă la „al porții prag'', unde convenția este demascată, iar jocul curmat. Iubirea moare de fiecare dată aidoma unei flori albastre (b_7). Din această perspectivă, *Totuși este trist în lume!* (b_8).

[21] Cf. *ibidem*, p. 180.

ISOMORFA PERFECTULUI SIMPLU

DE

ION MOISE

1. ARIA DE RĂSPÎNDIRE A PERFECTULUI SIMPLU ÎN TRANSILVANIA ŞI BANAT

Am început anchetele cu studenţii transilvăneni şi bănăţeni de la Institutul de învăţămînt superior Piteşti şi de la Facultatea de filologie a Universităţii Craiova. Am continuat cercetarea cu elevii liceului din Cîmpeni. M-am deplasat apoi în oraşele Petroşani, Lupeni, Deva, Orăştie, Cugir, Alba Iulia, Zlatna, Cluj-Napoca, Huedin, Oradea, Ineu, Arad, Timişoara, Reşiţa, Anina, Lugoj, Caransebeş, Herculane şi Orşova, unde am pornit pe teren din sat în sat şi am stabilit limitele ariei respective.

Pe teren am folosit mai multe metode : observarea directă a fenomenului lingvistic, adică ascultarea conversaţiei subiecţilor, întrebarea directă şi întrebarea indirectă.

Am urmărit frecvenţa perfectului simplu în vorbirea diferitelor generaţii, a bărbaţilor şi a femeilor.

În Transilvania şi în Banat, limita ariei perfectului simplu ocoleşte localităţile: Petroşani, Petrila (jud. Hunedoara) ; Cugir, Vinerea, Sălişte a, Şibot, Feneş, Întregalde, Ponor, Sălciua, Poşaga, Ocoliş (jud. Alba) ; Muntele Mărişei, Rîşca, Călăţele, Săcuieu, Ciucea, Negreni (jud. Cluj) ; Vorod, Luncşoara, Groşi, Aleşd, Lugaş, Telechiu, Săcădat, Oşorhei, Alparea, Hidişelu de Sus, Mierlău, Husasău de Tinca, Tinca, Olcea (jud. Bihor) ; Craiva, Chişlaca, Beliu, Ineu, Seleuş, Moroda, Pîncota, Mişca, Agrişu Mare, Chioroc, Sîmbăteni, Mîndruloc, Fîntînele, Frumuşeni, Cuveşdia, Coşarii (jud. Arad) ; Alioş, Bogda, Ohaba Lungă, Belinţ, Ţipari, Coşteiu, Boldur, Herendeşti, Satu Mic, Găvojdia, Ştiuca, Zgribeşti (jud. Timiş) ; Scăiuş, Zorlenţu Mare, Brebu, Delineşti, Poiana, Bucoşniţa, Slatina-Timiş, Armeniş, Teregova, Luncaviţa, Mehadia, Petnic, Iablaniţa, Plugova (jud. Caraş-Severin) (vezi harta nr. 1).

În sudul Banatului se mai găseşte o insulă de perfect simplu care cuprinde localităţile Moldova Veche, Moldova Nouă, Cărbunari, Ştinăpari, Sasca Montană şi Padina, com. Gîrnic. În această zonă, perfectul simplu a fost adus de „bufeni", adică de emigranţii olteni [1].

În nord-vestul ţării, la sud-vest de Satu Mare, sînt cîteva sate noi, întemeiate de moţii veniţi aici din zona Albac-Scărişoara : Scărişoara Nouă, com. Pişcolţ ; Horea, com. Sanislău ; Traian, Paulian (în pronunţarea locală Păulean), com. Doba, şi Decebal, com. Vetiş. Aceşti moţi şi-au păstrat graiul şi folosesc frecvent perfectul simplu.

Perfectul simplu are o mare frecvenţă în vorbire în Munţii Apuseni, mai ales pe Valea Arieşului, precum şi în judeţul Hunedoara.

---

[1] Graiul bufenilor a fost cercetat de M. Petrişor în *Graiul bufenilor din Banat*, teză de doctorat aflată sub tipar.

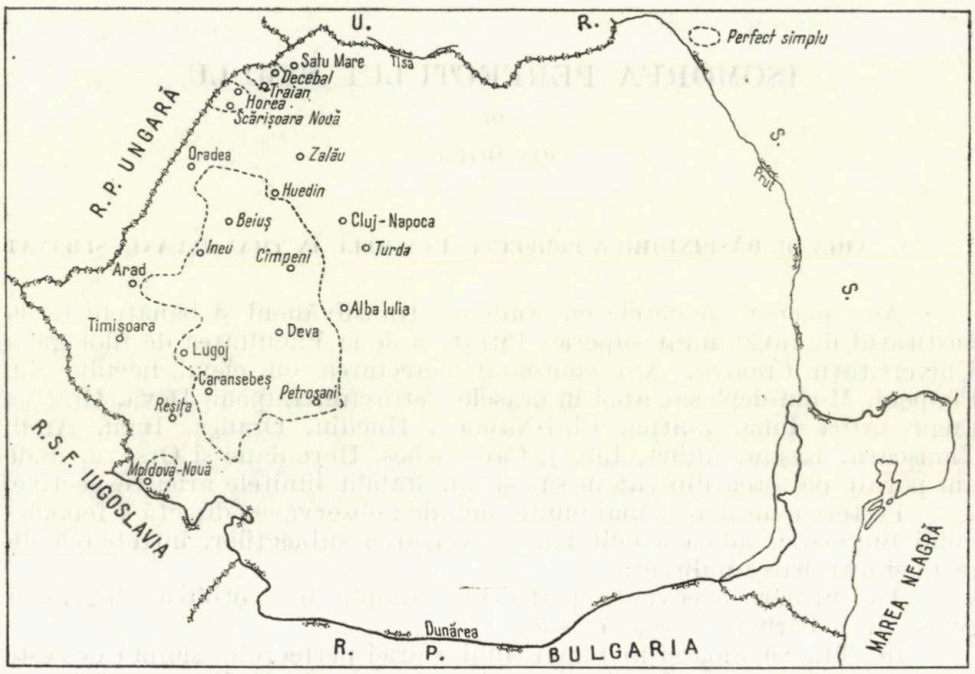

Fig. 1

În zona de vest a arealului său pe linia Plugova, Caransebeș, Lugoj, Fîntînele, Ineu, Oșorhei, acest timp este în concurență cu perfectul compus, care, în mod evident, cîștigă teren.

Observăm că arealul perfectului simplu ocolește marile orașe, cum ar fi Timișoara, Arad, Oradea, Cluj-Napoca, Alba Iulia. În aceste zone, influența limbii literare a îndepărtat din vorbire o formă verbală considerată neliterară.

Zona Munților Apuseni, arie de intensă folosire a perfectului simplu în vorbire, prezintă cele mai multe variante morfematice și fonetice ale acestui timp. Vom prezenta, în cele ce urmează, pe cele mai importante dintre cele culese de noi în cercetările de teren [2]:

a. VERBE NEREGULATE

Verbul *a da* prezintă două variante morfematice: cu sufixul *-e-* (forma veche) și cu sufixul *-u-* (forma nouă).

Varianta morfematică cu sufixul *-e-* are patru variante fonetice: *dedéi, dedéși, déde, dedérăm, dedérăți, déderă* (sat Dolești, com. Avram Iancu; sat Florești, oraș Cîmpeni);

[2] Am cercetat paradigmele cu elevii liceului din Cîmpeni, moți de pe Valea Arieșului, cărora le mulțumesc și pe această cale. Menționez în mod deosebit pe Ioan Resiga și pe studenta Maria Radosav. Am verificat pe teren toate relatările elevilor.

detéi, detéşi, déte, detérăm, detérăţi, déteră (Cîmpeni; sat Brădeana, com. Sohodol);

dădéi, dădéşi, déde, dădérăm, dădérăţi, déderă (sat Tomuşeşti, oraş Cîmpeni; com. Roşia Montană);

dadéi, dadéşi, déde, dadérăm, dadérăţi, déderă (com. Gîrda de Sus).

Varianta morfematică cu sufixul *-u-* are două variante fonetice:

dădúi, dădúşi, dădú, dădúrăm, dădúrăţi, dădúră (varianta cea mai răspîndită);

dadúi, dadúşi, dadú, dadúrăm, dadúrăţi, dadúră (Cîmpeni, sat Inceşti, com. Avram Iancu; sat Goieşti, com. Vidra).

Verbul *a da* prezintă şi unele forme în care variantele morfematice şi fonetice se amestecă:

dădúi, dădúşi, déde, dădúrăm, dădúrăţi, dădúră (sat Tîrsa, com. Avram Iancu; sat Preluca, com. Horia);

dădúi, dădúşi, déde, dădúrăm, dădúrăţi, déderă (sat Ştiuleţi, com. Scărişoara; sat Costeşti, com. Albac; sat Avram Iancu, com. Avram Iancu);

dadúi, dadúşi, déde, dadúrăm, dadúrăţi, déderă (sat Valea Dobranei, sat Vidrişoara, com. Avram Iancu, sat Certeze, oraş Cîmpeni).

Observăm că forma cea mai frecventă este *dede* (prezentă în şapte paradigme din totalul de nouă cercetate de noi), după care urmează *dederă* (prezentă în şase paradigme).

Verbul *a lua* are la perfectul simplu sufixul *-a ~ ă- (luái, luáşi, luă, luărăm, luărăţi, luáră)*. Forme cu sufixul *-se- (loséi, loséşi)* [3] nu am întîlnit la acest verb în Transilvania şi în Banat.

Verbul neregulat *a sta* în graiurile de pe Valea Arieşului Mic prezintă două variante morfematice (cu sufixele *-e-* şi *-u-*), care, la rîndul lor, au cîte două variante fonetice:

stetéi, stetéşi, stéte, stetérăm, stetérăţi, stéteră;
stătéi, stătéşi, stéte, stătérăm, stătérăţi, stéteră;
stătúi, stătúşi, stătú, stătúrăm, stătúrăţi, stătúră;
statúi, statúşi, statú, statúrăm, statúrăţi, statúră.

Din conjugarea a II-a se remarcă verbul *a bea*, care prezintă trei variante fonetice în radical:

băúi, băúşi, băú, băúrăm, băúrăţi, băúră (varianta cea mai răspîndită);

baúi, baúşi, baú, baúrăm, baúrăţi, baúră (sat Ponorel, com. Vidra);

beúi, beúşi, beú, beúrăm, beúrăţi, beúră (sat Vidra, sat Goieşti, com. Vidra).

În cadrul conjugării a IV-a, un loc aparte îl ocupă verbul *a fi*, care prezintă următoarele variante fonetice şi fonetico-morfematice:

fuséi, fuséşi, fúse, fusérăm, fusérăţi, fúseră (varianta cea mai răspîndită);

fusái, fusáşi, fúsă, fusárăm, fusárăţi, fúsără (com. Roşia Montană, Cîmpeni, jud. Alba; Auşeu, Orvişele, jud. Bihor; Seleuş, Bîrsa, Fîntînele, jud. Arad);

fuséu, fuséşi, fu, fusérăm, fusérăţi, fúră (com Sohodol; sat Ponorel, com. Vidra, jud. Alba);

---

[3] Ion Moise, *Aria de răspîndire a perfectului simplu în Oltenia şi Muntenia*, LR, XXVI, 1977, nr. 1, p. 93.

fuséi, fusêși, fu, fusérăm, fusérăți, fúră (Vidra, Roșia Montană, Cîmpeni, Avram Iancu, Vadu Moților, jud. Alba; com. Constantin Daicovici (fostă Cavăran), Băuțar, Valea Bistrei, Glimboca, Obreja, Cornereva, Păltiniș, Brebu, Rusca Montană etc., jud. Caraș-Severin).

Observăm că din perfectul simplu asigmatic s-a păstrat numai persoana a III-a *(fu, fură)* și aceasta numai în două paradigme din cele patru.

b. VARIANTE ÎN *s-ș*

În cadrul conjugării a III-a, un loc deosebit îl ocupă verbele cu tema perfectului în *-s-*. Într-o mulțime de sate din Apuseni și Caraș-Severin (aceleași ca la *fușei*), aceste verbe au două paradigme: cu *ș* și *s*.

Exemple:

dușei, dușêși, dúșă, dușérăm, dușérăți, dúșeră (dușără);
merșéi, merșêși, márșă, merșérăm, merșérăți, márșeră (márșără);
trimișéi, trimișêși, trimise, trimișérăm, trimișérăți, trimíșeră;
duséi, dusêși, dúsă, dusérăm, dusérăți, dúseră (dúsără);
merséi, merséși, márșă, merséram, merséráți, márșeră (márșără);
trimiséi, trimiséși, trimíse (triméasă), trimiséram, trimíseráți, trimíșeră (triméasără).

De regulă, varianta cu *ș* se folosește cu interlocutori de același grai, iar varianta cu *s* în vorbirea cu străini și mai ales cu persoane de prestigiu.

Formele cu *ș* sînt contaminări între vechiul perfect *(dușu)* și noul perfect *(dusei)*. Perfectul cu *ș* este atestat de Ovid Densusianu și acad. Al. Rosetti în secolul al XVI-lea: *înviș*(u); *merșu*; *puș*(u); *storșu*; *trimiș*(u), *tremeș, trimeș*(u) [4]. Ion Pătruț, de asemenea, menționează perfectul vechi în *ș*: „În româna veche perfectul tare la verbele de conjugarea a III-a avea la persoana I singular forma în *-ș-*, care reproduce tipul latin în *-si, -xi*: *aduș(u), arș, ascunș(u), curș(u), duș* etc. Asemenea forme sînt cele obișnuite și azi în dialectul aromân *(arîșu* «rîsei») și meglenoromân *(arș* «arsei»)" [5].

În multe verbe de acest tip, vocala *e* trece la *ă*:

dusăi, dusăși, dúsă, dusărăm, dusărăți, dúsără (Cîmpeni; sat Valea Dobranei, com. Avram Iancu; com. Roșia Montană);
dușăi, dușăși, dúsă, dușărăm, dușărăți, dúsără (com. Avram Iancu).

Verbul *a merge* mai prezintă încă o variantă fonetică;
mersăi, mersăși, márșă, márșărăm, márșărăți, márșără (com. Vidra [6]).

c. DESINENȚA-*U* LA PERS. I *sg.*

În com. Sohodol și în satul Ponorel, com. Vidra, jud. Alba, verbele cu sufixul *-se-* la perfectul simplu, precum și verbele cu infinitivul în *-i-* au la pers. I sg. a acestui timp desinența *-u-* [7]:

---

[4] Vezi Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1961, p. 140; acad. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. IV, V, VI, București, 1966, p. 69.

[5] Ion Pătruț, *Referitor la evoluția sistemului verbal românesc*, „Fonetică și dialectologie", VI, 1969, p. 138.

[6] În acest sat, la verbul *a merge* vocala *-a-* apare și la conjunctiv pers. III-a: *să margă*.

[7] Menționez că în aceste sate am cercetat perfectul simplu de la toate verbele cu infinitivul în *-i-*, care mi-au venit în minte, și n-am găsit nici unul cu altă desinență la pers. I sg.

merséu, mersési, mársă, mersérăm, mersérăți, mársără;
zîséu, zîsési, zîsă, zîsărăm, zîsărăți, zîsără;
durmiu, durmîși, durmi, durmírăm, durmirăți, durmiră;
guriu, gurîși, guri, gurírăm, gurirăți, gurîră „urcai" etc.

Verbele cu infinitivul în *-î-* au la pers. I sg. a perfectului simplu desinența *-i (coborîi, doborîi, omorîi* etc.).

Desinența *-u-* la pers. I sg. este veche în limba română. În secolul al XVI-lea, această desinență se întîlnea la toate conjugările, după cum arată Ovid Densusianu : „Conjugarea I : Sg., pers. I : *-aĭ-* alternînd cu *-aiu-* (să se compare *rădicáiu* PS. XXIV, 1 cu *rădicai* din CP. în același loc) ... Conjugarea a II-a : Sg., pers. I : *-ui(u)* ... Conjugarea a III-a. Formele slabe apar cu aceleași desinențe ca cele de conjugarea a II-a sg. *-ui(u)* ... Conjugarea a IV-a : Sg., pers. I *-ii(u)*" [8]. În graiul din Sohodol și Ponorel, desinența *-u-* s-a păstrat, dar a căzut semivocala *-i-* anterioară ei *(fuseiu > fuseu, veniiu > veniu > viniu)*.

2. ISOMORFA PERFECTULUI SIMPLU

Arealul perfectului simplu cuprinde Oltenia, vestul Munteniei (județele Olt, Teleorman, sud-vestul județului Argeș și vestul județului Ilfov — fostul județ Vlașca), Țara Hațegului (jud. Hunedoara), zona Munților Apuseni (vestul județului Alba, o mică parte din sud-vestul județului Cluj, sud-estul județului Bihor), sud-estul județului Arad, o mică parte din vestul jud. Satu Mare, estul Banatului (estul județului Caraș-Severin, o mică parte din estul județului Timiș) și o mică parte din sudul județului Caraș-Severin — graiul bufenilor (vezi harta nr. 2).

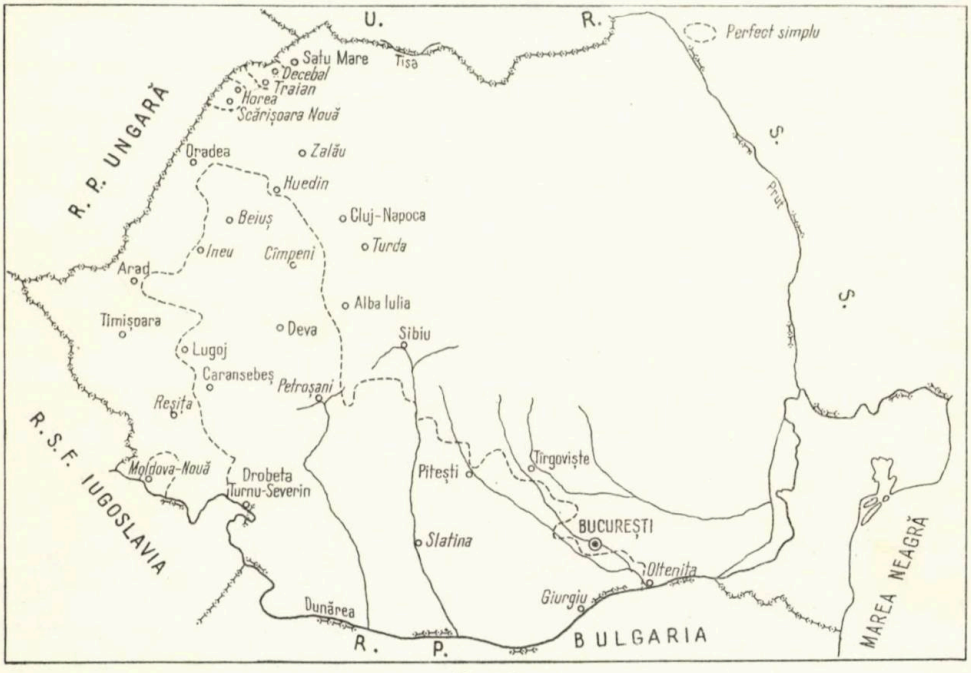

Fig. 2

[8] *Op. cit.*, p. 138—141.

După cum se vede, aria de răspîndire a perfectului simplu pe teritoriul României este mult mai întinsă decît se considera pînă nu demult. Acest timp nu ţine de anumite graiuri sau de un dialect, deoarece se foloseşte în patru variante teritoriale ale limbii române (dialectul muntean, subdialectul oltean, dialectul crişean şi dialectul bănăţean).

Perfectul simplu are o frecvenţă ridicată în vorbire în Oltenia [9], în vestul Munteniei, în Munţii Apuseni şi Ţara Haţegului. În zonele de graniţă (mai ales în estul ariei muntenești, în zona de cîmp a judeţului Alba şi la limita de vest a ariei transilvănene şi bănăţene), perfectul simplu începe să iasă din uz sub influenţa graiurilor vecine şi a limbii literare.

Cele mai vulnerabile sînt formele considerate aberante (*fuşei*, *fuşeu*, *dete*, *vini*, *marsă*, *fiarsă* etc.).

Cercetările noastre pe teren ne-au convins că perfectul simplu din graiurile românești mai are încă multe laturi necunoscute, care îşi aşteaptă cercetătorii înainte ca acestea să dispară.

[9] Vezi şi Gr. Brîncuş, *Graiul din Oltenia*, LR, XI, 1962, nr. 3, p. 255.

LIMBA NOASTRĂ LA RADIO

DE

IORGU IORDAN

De cînd am inaugurat această rubrică, am început să urmăresc, mai de aproape decît pînă atunci, nu numai emisiunea „Odă limbii române", ci și pe cele de cultură și de știință, în general. Pot spune, pentru cititorii care se vor arăta surprinși de această afirmație, că osteneala de a asculta atîtea lucruri nu mă împiedică, prea mult, în ... osteneala, ceva mai mică, la care nu renunț, de a citi concomitent articole de ziar și chiar de revistă ușor accesibile. Procedez în felul acesta, pornind de la convingerea că extrem de numeroșii radio-ascultători pot deprinde un mod de a se exprima corect — cînd au nevoie să învețe de la alții — în mai mare măsură din emisiunile cu conținut științific și cultural decît din cele ce aud la „Odă limbii române". Bineînțeles, cu condiția ca temele tratate să fie accesibile în ce privește conținutul și, mai ales, să fie prezentate într-un limbaj fără complicații terminologice. Aș mai adăuga o condiție, pe care aș defini-o, foarte vag, dar destul de sugestiv, prin zicala „tonul face muzica". Această ultimă cerință o satisfac, din păcate, foarte puțini „conferențiari" dintre aceia, firește, pe care îi ascult eu, de altfel, numeroși. Cei mai mulți folosesc un ton fie doctoral, extrem de grav, care poate ... speria, fie... ridicat (în sens muzical) peste măsură, care pare adesea pur și simplu exaltat. Mai sînt, firește, și alte nuanțe ... muzicale, toate, după mine, izvorîte din importanța cu totul exagerată pe care „conferențiarii" o atribuie, cu sau fără intenție, disciplinei pe care o cultivă și, poate, propriei lor persoane. Cît despre prezentarea, ca atare, a conținutului, pot face, în general, aceeași afirmație, în sensul că ea este greu accesibilă. Cunosc două excepții, una cu reținerea numelui : prof. Popescu-Neveanu, cealaltă — regret sincer — fără nume (din cauza mea), la emisiunea „Știință și tehnică". Amîndouă îndeplinesc, cu prisosință, toate condițiile enunțate mai sus, ceea ce face, judecînd după mine, ca ascultătorii să urmărească nu numai cu folos, ci și cu plăcere tot ce li se spune.

Am recurs la această introducere, ca să trec mai ... ușor la unele aspecte negative, pe care le consider deosebit de grave, mai cu seamă în ce privește eventualele consecințe. Mă refer la „Odă limbii române", care ar trebui să fie un adevărat model din punctul de vedere al condițiilor enumerate mai înainte. Țin să precizez de la început că numeroși lingviști, de toate vîrstele, care „se produc" la această emisiune, prezintă accesibil pentru mai toată lumea chestiunile supuse discuției, atît ca orînduire a conținutului, cît și ca exprimare. Sînt însă destui care uită rațiunea de a fi a „Odei", aceea de a comunica, nu confraților, căci aceștia n-au nevoie de ea, ci publicului foarte larg, și, în general, modest ca pregătire,anumite lucruri despre „limbă" în general și despre limba noastră, eventual chiar despre alte limbi. Uitînd cui se adresează, vin adesea cu un limbaj „savant", presărat cu termeni care, sînt sigur, nu pot fi înțeleși nici de intelectualii autentici, din cauză că sînt folosiți de foarte puțini specialiști și, prin

urmare, apar rareori chiar în articole strict științifice. Partea agravantă a situației o constituie faptul că „conferențiarii", care sînt totdeauna, cred, profesori, ignorează o obligație elementară de ordin pedagogic, aceea de a explica, în prealabil, semnificația termenilor respectivi. Se vorbește de *cod*, *codare* și *decodare*, de *mesaj*, *canal*, *discurs*, *flux(-ul vorbirii)*, *elemente formative*, *bloc sintactic*, *sintagmoid*, *homofuncțional* etc., ca și cum toată lumea ar ști ce înseamnă aceste cuvinte, mai ales în legătură cu „limba". Mulți oameni știu că există un *cod penal*, un *cod civil* ș.a., adică o colecție de articole privitoare la acțiuni judiciare, eventual și de altă natură, toate de competența justiției. Cei ce meditează la conținutul exprimat de termenul lingvistic *cod* își vor fi închipuind că limba sau ceva din ea seamănă, probabil, cu articolele dintr-un codice (sau dintr-o, cum se spunea mai de mult, condică de legi), în sensul pur juridic, fără ca totuși prin aceasta să se lămurească într-un chip oarecare. Cît despre *decodare*, enigma rămîne întreagă. Foarte asemănătoare, ca situație, cu *cod* sînt, între altele, *mesaj*, *discurs* și *flux*. (Acesta din urmă, legat totdeauna de *vorbire*, poate trezi imaginea unui fel de potop verbal, de năvală mare a cuvintelor, care vin, rapid, unele peste altele.)

Vorbeam, la un moment dat, de consecințe, adică de influența pe care o poate avea acest limbaj supersavant asupra elevilor și studenților. Presupunerea mea este, din păcate, o realitate. Cine ascultă atent modul de a vorbi, tot la Radio, unde vin pregătiți din timp membrii diverselor cenacluri literare ale liceelor, constată ușor că afirmația mea corespunde adevărului. La emisiunea „Odă limbii române" din ziua de 27 aprilie 1978 — de fapt, a fost un fel de producție școlărească (recitări cîntate și din gură și din fluier, în frunte cu „Miorița", plus declarații de dragoste adresate patriei și „limbii (strămoșești)" —, un elev vorbea de „structură", „modalități", „filon", „dimensiune patriarhală" etc., făcînd, dacă am reținut bine, analiza unui text literar. Mă întreb dacă elevii în cauză răspund tot așa de „savant" și atunci cînd sînt interogați, în clasă, pe nepregătite, de către profesori cu privire la diverse chestiuni ivite de-a lungul lecției.

Dorința multor lingviști de a veni cu lucruri noi, personale sau de împrumut, dorință foarte legitimă în sine și, adesea, în caz de satisfacere a ei, cu rezultate practice meritorii, intervine și acolo unde ea mi se pare nepotrivită. Mă gîndesc, cînd fac această afirmație, în primul rînd, la posibilitățile reale, de înțelegere, pe baza unei pregătiri prealabile, a studenților. Să nu uităm că programele de învățămînt sînt, la toate gradele de învățămînt, foarte încărcate, și, în linii mari, pe bună dreptate, dat fiind progresul științei și al tehnicii din zilele noastre. La aceasta se adaugă multiplele obligații să le zicem, cu un termen de altădată, extrașcolare, care le consumă, în bună parte, și timpul și forțele. În asemenea condiții nu este de mirare că mulți absolvenți de liceu vin în învățămîntul superior cu o pregătire, e adevărat, multilaterală, dar destul de superficială. Ca studenți, judecînd după informațiile de care dispun, lipsurile din vremea liceului continuă să persiste, aceasta și pentru că au de învățat, mai totdeauna, alte lucruri, dar și din cauză că profesorii nu-și pun problema cum o prezint eu aici, ba, dimpotrivă, destui dintre ei, pornind de la ideea că învățămîntul superior trebuie să fie la nivelul cel mai înalt, așa cum cere calificativul „superior", abordează chestiuni diferite, atît în ele însele, cît și prin noutatea lor (cel puțin ca concepție și metodă).

Am aflat astfel, la o emisiune „Odă limbii române", că există, la Facultatea de limba și literatura română din București, un Cerc de poetică și stilistică, la care participă și studenții. Teoretic, vestea m-a bucurat, și sînt convins că o „elită" studențească profită din plin prin prezența lor, desigur activă, la ședințele cercului. Ce se întîmplă însă cu ceilalți, care alcătuiesc majoritatea? Aceștia au nevoie, înainte de toate, dată fiind viitoarea lor activitate de profesori, de cunoștințe serioase, adică multe și asimilate, de gramatică a limbii materne, pe care n-au putut-o învăța cum trebuie în liceu, unde, oficial, ea dispare, chiar pe hîrtie, odată cu terminarea clasei a VIII-a, ca să nu mai amintesc și de un fel de dispariție „concretă" a ei, din cauza modului cum este predată. Știu de la foști studenți ai mei că există profesori, este drept că extrem de puțini, care predau gramatica după ... Gramatica Academiei. Ce pot alege și ce pot, mai cu seamă, reține ei din cele două volume masive ale acestei opere? (În treacăt zis, la lecțiile de literatură română este recomandată, într-un fel sau altul, ... *Istoria literaturii române* ... a lui George Călinescu.) Dacă în timpul studiilor viitorii profesori ar învăța temeinic, adică „școlărește" la nivel ridicat, atît gramatica limbii române, cît și istoria literaturii și ar deprinde cum se cuvine și metoda de predare, n-ar mai recurge, decît în ipoteza că ar vrea să facă ... lux, personal, de erudiție, la cele două lucrări amintite. De aceea, fără a fi contra unor cercuri de felul celui menționat mai înainte, ar trebui și unele de gramatică, fie și mai mult ori mai puțin modernă, dar serioasă. Minimalizarea acestei discipline este, din păcate, foarte răspîndită, și se poate constata chiar la profesori trecuți de vîrsta tinereții propriu-zise. Pot da un exemplu, care spune mult. În clasa a VIII-a a unei școli generale din București, o profesoară, dintr-o promoție de acum un sfert de veac, nemulțumită de răspunsul unui elev, care, pus să analizeze zicala *Sătulul nu crede celui flămînd*, a considerat drept complement pe *celui flămînd*, l-a corectat, afirmînd că este vorba de un atribut (probabil pe lîngă ... *sătulul!*).

În aceeași ordine de idei aș mai atinge un aspect al goanei după lucruri „savante". Sînt unii profesori universitari care cred, și oarecum chiar militează în sensul credinții lor, că trebuie suprimate cursurile „generale" și înlocuite, toate, prin cursuri „speciale". Acestea din urmă datează, dacă nu mă înșel, încă de la reforma din 1948 (sau nu prea tîrziu după ea). Sînt prevăzute și în programele oficiale. Și chiar dacă n-ar avea caracter obligatoriu, ca acum, pentru studenții care le aleg spre a-și completa examenele cerute de regulament, nimeni n-ar împiedica pe un profesor să țină un curs special pentru cei interesați și curioși să-l audieze. Dar suprimarea cursurilor generale, pe care le-ar înlocui manualele, mi se pare o ignorare greu de înțeles și mai greu de justificat în condițiile descrise, sumar, ceva mai înainte. Ar însemna să începem cu vîrful piramidei sau, cum a spus Ecaterina Oproiu la o emisiune Radio despre „profesionalism" în cinematografie, să ajungem la etajul douăzeci fără a trece pe la mezanin și să devenim maeștri înainte de a fi mai întîi maiștri.

TOPONIME COMPUSE CU DETERMINANT ADJECTIVAL ÎN CÎMPIA BĂILEȘTIULUI

DE

TEODOR OANCĂ

Modelul toponimic aici în discuție nu a fost cercetat în mod special, deși indicații prețioase se găsesc mai ales în lucrarea acad. Iorgu Iordan [1].

În articolul de față vom încerca să dăm o descriere completă a acestui model, folosindu-ne și de metoda statistică.

Modelului substantiv (entopic) + adjectiv îi corespund în total 512 toponime, din care 276 sintagme diferite. Cele 81 de adjective diferite care intră în alcătuirea acestor sintagme sînt toate adjective variabile, acordate cu substantivele pe lîngă care se află. Altă constatare privește diferențierea netă dintre adjective în funcție de frecvența lor. Iată, în ordine descrescîndă, frecvența adjectivelor care intră în alcătuirea a cel puțin cinci toponime: *mare, mari* : 150 ; *veche, vechi* : 51 ; *mic, mică, mici* : 46 ; *nou, nouă, noi* : 40 ; *roșu, roșie* : 16 ; *lung, lungă, lungi* : 14 ; *săpat, săpată, săpați* : 13 ; *sărat, sărată* : 10 ; *adînc, adîncă, adînci* : 9 ; *bătrînă, bătrîne* : 9 ; *negru, neagră* : 8 ; *verde* : 8 ; *înaltă* : 6 ; *principal, principală* : 6 ; *rău, rea* : 6 ; *rotund, rotundă* : 6 ; *înșirate* : 5 ; *învălită* : 5 ; *rece* : 5 ; *trăsnită* : 5. Celelalte 61 de adjective intră în alcătuirea a mai puțin de 100 de toponime, care reprezintă 18,4% din totalul sintagmelor substantiv (entopic) + adjectiv.

Ponderea mare pe care o au adjectivele enumerate mai sus, în comparație cu altele, slab reprezentate în formarea toponimelor, se explică prin înfățișarea geografică a Cîmpiei Băileștiului. Puțin brăzdată de ape curgătoare — cele care sînt, Jiul, Desnățuiul, Baboia și Balasanu, au cursuri domoale, cu multe meandre — cu un relief care coboară ușor în trepte dinspre Podișul Strehaiei, spre Dunăre, Cîmpia Băileștiului nu cunoaște diferențe bruște de teren. Un adjectiv ca *repede*, des întîlnit în toponimia zonelor de munte sau de deal, nu caracterizează nici un hidronim din toponimia actuală a Cîmpiei Băileștiului. L-am înregistrat în cîteva documente într-un singur toponim : *Gîrla Repede*, gîrlă a Bălții Bistrețului, la 1385 (MJD, I, p. 7), 1409 (DIR, XIII — XV, p. 61), 1603 (DIR, XVII, I, p. 76). În același fel se prezintă adj. *limpede*, pe care l-am înregistrat într-un singur toponim : *Plaiu Limpede*, teren arabil, fără denivelări, la Balasan, deși ne-am aștepta să-l găsim în compunerea unui hidronim. În schimb, pentru bălți, care dețin un rol însemnat pe cuprinsul Cîmpiei Băileștiului atît prin număr, cît și prin valoare economică, sînt numeroase cazurile cînd determinantul este adjectival, *mare*. *Balta Mare* este numele mai multor bălți aflate pe teritoriul satelor Afumați, Boureni, Catane, Cetate, Desa, Ghidici, Jiul, Livezi, Măceșu de Jos, Moreni, Nedeia, Poiana Mare, Săpata.

---

[1] Cf. I. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963.

La Bistreţ, una dintre bălţi se numeşte *Baraliu Mare*, în numele căreia identificăm entopicul *baraliu* „baltă" [2].

Pentru locuitorii din Cîmpia Băileştiului, sensul entopicului *lac* este „baltă, provenită din ploi sau din topirea zăpezilor". Ca atare, aceste „lacuri" nu pot fi mari, pe suprafaţe întinse de teren, cu apă permanentă, ci ele se formează după fiecare ploaie în vîlcele. Pe întreaga Cîmpie a Băileştiului am înregistrat patru toponime *Lacu Mare* (Calopăr, Ceovei, Ciutura, Verbicioara şi Vîrvoru de Jos), unul dintre lacuri fiind comun satelor Ciutura şi Vîrvoru de Jos. La celelalte nume de lacuri întîlnim alţi determinanţi, ca în exemplele de mai jos: *Adînc* (Vîrvor), *Lacu Arat* (Fîntînele, Vîrvor), *Lacu Gogoneţ* (Ciuperceni), *Lacurile Înşirate* (Ciutura, Mărăcinele, Teiu, Vîrtop, Vîrvoru de Jos), *Lacurile Lungi* (Traian), *Lacu Negru* (Cetate), *Lacu Rătăcit* (Criva), *Lacu Roşu* (Izvoare), *Lacu Rotund* (Catanele Noi, Covei), *Lacu Săpat* (Tencănău), *Lacu Sărat* (Ciuperceni, Dunăreni, Negoiu, Săpata, Tunarii Vechi, Urzicuţa), *Lacurile Seci* (Unirea).

Numeroase sînt cazurile cînd întîlnim pe teritoriul aceleiaşi localităţi toponime care, denumind obiecte asemănătoare, bălţi, gîrle, măguri, văi etc., sînt diferenţiate onomastic prin opoziţiile *mare-mic*, *nou-vechi*. Iată cîteva exemple: *Balta Mare—Balta Mică* (Ghidici, Poiana Mare), *Baraliu Mare—Baraliu Mic* (Bistreţ), *Cioaca Mare—Cioaca Mică*, locuri mai înalte în Pădurea Ghidici; *Ciobănia Mare—Ciobănia Mică*, măguri la Rast; *Coveiu Mare—Coveiu Mic*, locuri de grădină la Întorsura; *Curaua Mare—Curaua Mică*, curele de pămînt la Caraula; *Gîrla Mare—Gîrla Mică* (Negoi), *Lacu al Mare—Lacu al Mic*, bălţi la Covei; *Limpezala Mare—Limpezala Mică*, bălţi la Bistreţul Nou; *Lunga Mare—Lunga Mică*, bălţi la Desa; *Măgura Mare—Măgura Mică*, măguri la Maglavit; *Meteu Mare—Meteu Mic*, locuri în Pădurea Zăval; *Ocniţa Mare—Ocniţa Mică*, bălţi la Plosca; *Padina Mare—Padina Mică*, văi la Orodel, Pleniţa; *Putineiu Mare—Putineiu Mic*, văi la Plopşor; *Puturoasa Mare—Puturoasa Mică*, bălţi la Măceşu de Jos; *Valea Mare—Valea Mică*, văi la Caraula; *Biserica Nouă—Biserica Veche* (Segarcea); *Cimitirul Nou—Cimitirul Vechi* (Seaca de Cîmp); *Satu Nou — Satu Vechi* (Calopăr, Desa, Dragoia, Întorsura, Lipov, Mărăcinele, Negoi, Urzica Mare); *Viile Noi—Viile Vechi* (Întorsura).

Adjectivele determină atît apelative, cît şi toponime. Evident, toponimele formate din apelative + adjective sînt mult mai numeroase. Rolul adjectivelor în structura toponimelor compuse este acela de precizare, de subliniere a unor caracteristici ale locurilor exprimate prin apelative şi care constituie primul termen al toponimelor [3].

ADJECTIVELE CARE SE CIRCUMSCRIU UNUI SENS COMUN

Deşi nu pot fi considerate sinonime, adjectivele *acoperită*, *învălită* şi *şindrilită* au comună ideea de „acoperămînt" pentru ceva. Aşa avem: *Fîntîna Acoperită* (Vîrvor), *Fîntîna Învălită* (Poiana Mare, Tunari, Urzica Mare, Vela), *Fîntîna Şindrilită* (Balasan, Calafat).

---

[2] Cf. *T.* Porucic, *Lexicul entopic al limbii române*, Chişinău, 1937, p. 37.

[3] Cf. I. Iordan, *TR.*, p. 190—198; Emilian N. Bureţea, *Unele aspecte ale relaţiei dintre toponimic şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, 1975, 3, p. 209.

Un adjectiv ca *gogoneț* determină, cel mai adesea, un obiect perceput spațial. Dar pentru toponimul *Lacu Gogoneț*, baltă la Ciuperceni, aspectul tridimensional este exclus. În acest caz, „gogoneț" înseamnă „rotund", corespunzînd viziunii în plan, forma rotundă a obiectului fiind exprimată astfel în toponime ca : *Gîldău Rotund* (Nedeia, Negoi, Rast), *Lacu Rotund* (Catanele Noi, Covei) ; *Nisipurile Rotunde* (Ciuperceni, 1888, Inv. 1432).

Tot astfel pot fi discutate și toponimele formate din apelative + adjectivele *bătrînă* și *veche, vechi*. *Gîrla Bătrînă*, gîrlă care lega Balta Călugăreni de Balta Bistrețului, rămînea cu apă tot anul, spre deosebire de altele, care secau. *Măgura Bătrînă*, la Booveni, este cunoscută cu acest nume din vechime, căci alte măguri, făcute de oameni, în realitate movile de pămînt, au alte denumiri. *Siliștea Bătrînă* înseamnă la Ciuperceni și Ghidici, locuri unde au existat case mai demult, vechi vetre de sat etc. Toponimul *Viile Bătrîne*, vii la Ghidici, Lipov, Piscu Vechi, Urzica Mare, a apărut ca urmare a plantării cu vii și a altor terenuri pe moșiile satelor respective. *Aria Veche* înseamnă, la Drănic, cel mai vechi teren de cultură. *Comuna Veche* reprezintă la Ciutura, Ciupercenii Vechi și Piscu Vechi, ceea ce toponimele *Legea Veche* (Criva), *Legiuirile Vechi* (Galicea Mare), *Loturile Vechi* (Giurgița), *Pămîntu Vechi* (Urzicuța), *Viile Vechi* (Bîrca) exprimă, în toate cazurile : teren de muncă cu loturi date prin legea de împroprietărire din 1864 .

Alte două toponime conțin adjective care aparțin aceleiași sfere semantice : *Păru Sălbatic* (Rast, 1913, Inv. 1225) și *Măru Coricov*, măr de pădure, sălbatic — Gubaucea. *Coricov* este la origine un adjectiv posesiv bulgăresc, provenit din *koria* (< tc. *Koru* „pădure").

ADJECTIVE CARE ARATĂ CULOAREA OBIECTULUI

Balta Albă (Bistreț, 1480, DIR,XIII—XV, p. 167) ; *Gîrla Albă* (Bistreț, 1464, DIR, XIII — XV, p. 134) ; *Rîpa Albă* (Cetățuia) ; *Lacu Galbin* (Plopșor) ; *Vadu Galbin* (Comoșteni) ; *Gropile Galbine* (Drănic) ; *Balta Neagră* (Afumați, Catanele Noi, Desa, 1864, Inv. 373, Ghidici, Jiul, Poiana Mare, Țuglui) ; *Lacul Negru* (Cetate), *Cișmeaua Roșie* (Verbița), *Fîntîna Roșie* (Ciutura, Moțăței-Sat, Poiana Mare) ; *Rîpa Roșie* (Lipov, Livezi-Dj, Radovan— 1954, DIR, XVI, VI, p. 125, Sălcuța-Tencănău) ; *Drumu Roșu* (Calopăr, Țuglui) ; *Hotaru Roșu* (Panaghia) ; *Lacu Roșu* (Izvoarele) ; *Moțu Roșu*, movilă, la Calafat ; *Nisipu Roșu*, teren de muncă la Desa ; *Podu Roșu*, pod peste Desnățui la Bîrca ; *Fîntîna Verde* (Poiana Mare) ; *Măgura Verde* (Giubega, Hunia, Ionele, Izvoare, Măceșu de Sus, Plosca, Urzicuța).

Perceperea culorii se datorează unor factori diverși, cum ar fi natura solului, argilos pentru culoarea galbenă sau roșie, calcaros pentru cea albă, sau a vegetației, în cazul culorilor neagră și verde. O fîntînă este verde pentru că a fost vopsită cu această culoare.

ALTE ADJECTIVE ARATĂ ÎNFĂȚIȘAREA SAU MĂRIMEA OBIECTULUI

Lacu Adînc (Vîrvor), *Padina Adîncă* (Cornu), *Valea Adîncă* (Brînduța, Gura Văii, Perișor, Plosca), *Grindurile Adînci* (Ciuperceni, 1888, Inv. 1432), *Lacu Arat* (Fîntînele, Vîrvor), *Crîngu Frumos* (Zăval, 1608, DIR, XVII, I, p. 331), *Fîntîna Frumoasă* (Unirea), *Dealu Gol* (Foișor), *Piscu*

Gol (Caraula, 1615, DIR, XVII, II, p. 367), *Fîntîna Înaltă* (Balasan, Bîrca, Caraula, Mărăcine, Unirea), *Tarlaua Înfundată* (Săpata), *Lacurile Înşirate* (Ciutura, Dragoia, Mărăcinele, Teiu, Vîrtop), *Valea Largă* (Afumaţi, Boureni, Covei — în DJD), *Fîntîna Largă* (Poiana Mare), *Măgura Lată* (Dobridor, Unirea), *Balta Lată* (Negoi, Rast, 1913, Inv. 1225), *Gîldău Lung* (Nedeia), *Lacu Lung* (Dragoia, Vela), *Zătunu Lung* (Negoi), *Linia Lungă*, curea de pămînt la Golenţi; *Măgura Lungă* (Gighera), *Tarlaua Lungă* (Zăval), *Unia Lungă* (Basarabi), *Vălceaua Lungă* (Dobromira), *Funiile Lungi*, terenuri de muncă la Criva, Dobromira; *Lacurile Lungi* (Pleniţa), *Curelele Lungi* (Ştiubei), *Măgura Moţată* (Ionele), *Drumu Săpat* (Bucovicior, Greceşti, Malaica, Perişor), *Lacu Săpat* (Tencănău), *Balta Săpată* (Piscu Vechi), *Măgura Săpată* (Bărcuţa, 1595, DIR, XVI, VI, p. 187, Giubega, Maglavit, Pleniţa), *Gîrla Săpată* (Nedeia), *Cerii Săpaţi* (Criva), *Tarlaua Scurtă* (Săpata), *Izvoarele Seci* (Booveni), *Lacurile Seci* (Unirea), *Măgura Spartă* (Pleniţa, Unirea), *Lacu Strîmb* (Calopăr), *Fîntîna Strîmbă* (Seaca de Cîmp), *Gîrla Strîmbă* (Bistreţul Nou, Negoi), *Dealu Tăiat*, măgură la Negoi; *Dosu Tăiat*, pădure în exploatare la Fîntînele; *Măgura Tăiată* (Ghidici), *Padina Urîtă*, loc inundabil la Desa etc.

ADJECTIVE CARE ARATĂ APARTENENŢA

Grădina Boierească (Tunarii Vechi), *Via Boierească* (Foişor, Tencănău), *Măgura Brîncovenească* (Ţugureşti), *Izlazu Comunal* (Golenţi), *Fîntîna Domnească* (Bîrca), *Pătulele Împărăteşti*, locul unde s-au aflat pătule construite în timpul Regulamentului organic, Călugărei; *Soseaua Judeţeană* (Golenţi), *Şuşeaua Naţională* (Giubega), *Ostrovu Turcesc* (Calafat), *Mormîntu Ţigănesc*, fost cimitir al ţiganilor la Zăval.

ADJECTIVE CARE POT FI PUSE ÎN LEGĂTURĂ CU VEGETAŢIA

Lacurile Cosite, vîlcele cu vegetaţie bogată — Izvoare; *Dafinii Deşi*, pădure de salcîmi — Segarcea; *Măgura Flocoasă*, măgură pe care creşteau ierburi înalte — Calafat; *Grindu Pîrlit*, grind pe care creşteau ierburi de baltă cărora li se dădea foc — Dunăreni; *Nisipurile Plantate*, teren nisipos, împădurit cu salcîmi — Ciuperceni.

Numărul toponimelor formate din **toponim + adjectiv** reprezintă doar 3 % din totalul sintagmelor toponimice cu adjective ca al doilea termen. Toponimele din acest model provin din adjective substantivizate sau pe alte căi. Iată cîteva exemple: *Puturoasa Mare* şi *Puturoasa Mică*, bălţi la Măceşu de Jos. Uneori toponimul, ca prim termen al sintagmei, provine dintr-un substantiv de origine adjectivală: *Limpezeala Mare* şi *Limpezeala Mică*, bălţi la Bistreţul Nou.

În cîteva cazuri semnalăm relaţia toponim primitiv—toponim determinat prin adjectiv. De la un toponim primar *Coveiu* avem *Coveiu Mare* şi *Coveiu Mic*, locuri de grădină la Întorsura; de la *Desnăţui* avem *Desnăţuiu Mic*, braţ al *Desnăţuiului* la Portăreşti, Tencănău; de la numele de loc *La Popiciu*, teren arabil la Brînduşa, avem *Popiciu Mare*, măgură pe acest teren.

Un număr de 54 de toponime aparțin modelului **substantiv (entopic + articol adjectival + adjectiv).** Nu am înregistrat alte adjective față de cele cuprinse în modelul fără articol adjectival.

Ne reține atenția forma populară a articolului adjectival: *al*, *ăl* pentru masculin singular, *ai* pentru masculin plural, *ale* și *ăle* pentru feminin plural. Dăm, mai jos, cîteva exemple: *Lacu al Limpede* (baltă la Desa); *Lacu al Lung* (Criva, Vela), *Cîmpu al Mare* (Gabru), *Copacu al Mare* (Radovan), *Dealu al Mare* (Caraula, Ghidici, Maglavit, Mîrza, Segleț); *Dosu al Mare*, parte de sat la Tencănău; *Drumu al Mare* (Basarabi, Mîrza), *Piscu al Nalt* (Vîrtop), *Lacu al Roșu* (Cornu), *Dealu ăl Mare* (Cioroiu Nou, Drănic, Golenți), *Dudu ăl Mare* (Bechet), *Grindu ăl Mare* (Hunia), *Lacu ăl Mare* (Covei, Verbicioara), *Plopu ăl Mare* (Poiana Mare), *Podu ăl Mare* (Maglavit), *Bocu ăl Mare*, baltă la Negoi; *Bogazu ăl Mic*, mlaștină la Cetate; *Dudu ăl Mic* (Bechet); *Lacu ăl Mic* (Covei, Verbicioara); *Ogașu ăl Mic* (Bucovicior); *Prundu ăl Mic* (Bistreț, Hunia), *Perii ai Deși* (Vîrtop), *Ulmii ai Mari* (Ciutura), *Dafinii ai Doi* (Măceșu de Sus), *Fîntînile ale Două* (Piscu Vechi), *Legiuirile ăle Vechi* (Belcin).

Nu am găsit formele *cel*, *cea*, *cei*, *cele* în toponimia actuală a Cîmpiei Băileștiului. Ele apar în scris în lucrări ca MDGR, DJD sau în documente vechi: *Dealu cel Mare* (Nedeia, DJD), *Bistrețul cel Mare*, baltă la Cîrna (1583, DIR, XVI, V, p. 91); *Calea cea Bătrînă*, drum de hotar la Radovan (1609, MJD, vol. II, p. 69).

Din exemplele arătate rezultă că modelul substantiv (entopic) + art. adj. + adjectiv este răspîndit în toată zona, dar el nu reprezintă o caracteristică generală, fiind dominat de construcția din care lipsește articolul adjectival.

ABREVIERI

I. Iordan, *TRI*. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963.
DIR *Documente privind istoria României, B, Țara Românească*, București, 1956.
DJD A. Cumbary, M. Manoil, M. Canionu, *Dicționar geografic al județului Doljiu*, București, 1896.
MJD *Monografia județului Dolj*, Craiova, 1940.
Inv. *Arhivele Statului, Filiala Craiova, Planuri de moșii*, inventar număr ...

ROM. *ZLEAMĂN*, fr. *MONTJOIE*

DE

M. HOMORODEAN

1. Toponimul *Zleamăn* (în diferite variante şi compuse) a fost atestat în mai multe părţi ale Transilvaniei. Iată cîteva exemple : *Zlamăn*, „loc pe drumul către satul Călineşti" (Lecînţa — Ţara Oaşului : AT)[1], *Zlamăna*, loc lîngă D r u m u l F e t i i, un drum prin pădure (cf. SMO, p. 161, 180) ; *Zleamăn*, „loc înalt, lîngă P l a i, din sus de Viezuini" (Dumbrăveni, jud. Bistriţa-Năsăud : com. A. Cosma) ; *Zgleamăn*, loc în hotar (Suciu de Sus — Ţara Lăpuşului : com. id.) ; *Zgleamăn*, vîrf (Cufoaia — Ţara Lăpuşului : com. Cornelia Filip) ; *Zgleamăn*, „vîrf, dîmb ca o farfurie pe dealul Măgura" (Răbăgani, jud. Bihor : com. Maria Zaha) ; *Zgleamăn*, fînaţ (Poiana — Valea Crişului Negru : Teaha, C. N., p. 142) ; *Zleamăn*, vîrf, deasupra Gruiului Făgetului (Ighiel, jud. Alba : Apulum I, 1942, p. 24, fig. 1) ; *Jgleamăn*, „pădure pe o coastă" (Ocoliş, jud. Alba : com. D. Loşonţi) ; *Zleamăn*, „o poiană în pădure, un loc mai înalt pe m u c h e [= culme], pe C ă l i l e R o m o ş e l u l u i" [= cărări care duc, peste deal, în Romoşel, un sat vecin] (Căstău, jud. Hunedoara), *Zleamăn*, „un vîrf rău, prăpăstios, cu pădure, de unde se vede peste tot ; de aici se desfac toate p ă r e i e l e, toate d î l m i l e [= culmile] ; aici sînt şi cîteva morminte" (Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara : AT) ; *Zleamăn*, răspîntie de cărări într-o pădure (Romos, jud. Hunedoara : com. C. Ştefan) ; *Cioaca Zlemenului*, vîrf în Munţii Parîngului, lîngă P o s a d a, o fostă vamă (Livezeni, jud. Hunedoara : A III) etc. etc. [2].

---

[1] Abrevieri : A III = Material manuscris, cules în ancheta dialectală efectuată de institutele de lingvistică ale Academiei R. S. România în Valea Jiului (1954) ; AMN I = *Acta Musei Napocensis*, Cluj-Napoca, anul I, 1964 ; Apulum I = *Apulum*, Alba Iulia, anul I, 1963 ; AT = Material toponimic cules de autor în anchete efectuate în mai multe regiuni ale ţării ; CADE = I. - Aurel Candrea — Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, Bucureşti, [1926—1927] ; DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, tom. I—II, Bucureşti, 1913—1949 ; Dauzat, *Dict. étym.* = Albert Dauzat, Jean Dubois, Henri Mitterand, *Nouveau Dictionnaire étymologique et historique de la langue française*, Paris, 1969 ; Dauzat, NL = Albert Dauzat, *Les noms de lieux. Origine et évolution*, Paris, 1963 ; DLR = Academia R. S. România, *Dicţionarul limbii române*, serie nouă : tom. VI, Bucureşti, 1965 ; DNLF = A. Dauzat, Ch. Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, Paris, 1963 ; Iordan, T. = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963 ; Liuba — Iana, M. = Sofronie Liuba şi Aurelie Iana, *Topografia satului şi hotarului Măidan*, Caransebeş, 1895 ; MDGR I—V = *Marele dicţionar geografic al României, întocmit şi prelucrat după dicţionarele parţiale pe judeţe*, Bucureşti, vol. I—V, 1898—1902 ; E. Nègre, *Top. Rab.* = Ernest Nègre, *Toponymie du canton de Rabastens (Tarn)*, Paris, 1959 ; REA XLI = *Revue des études anciennes*, Paris, XLI, 1939 ; RJA = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1880 ş.u. ; SMO = Academia R.S. România, (Filiala Cluj-Napoca), Institutul de lingvistică şi istorie literară, *Studii şi materiale de onomastică*, Bucureşti, 1969 ; Teaha, C.N. = Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crişului Negru*, [Bucureşti], 1961.

[2] După cum se ştie, locurile din munţi numite *Posada* sînt şei (curmături înguste), adeseori cu răscruci de drumuri (de plaiuri) (cf. şi Iordan, T., p. 222). Vezi, în sfîrşit, şi *Znamăna*, sat în com. Runcu, jud. Argeş (MDGR V, p. 798), astăzi în jud. Vîlcea.

După cum se observă, este vorba de locuri mai înalte, vîrfuri dominante, situate pe culmi (împădurite), la margini de hotar sau cu răscruci de drumuri sau cărări (şi morminte). Ceea ce trebuie reţinut, de asemenea, este că, după relatările informatorilor, de aceste locuri sînt legate legende despre întîmplări tragice (omoruri), victimele fiind, de cele mai multe ori, tinere f e t e (cf. SMO, p. 161, 180; com. C. Ştefan : Romos, jud. Hunedoara) sau, mai rar, c ă t a n e [soldaţi] (cf. AT : Căstău, jud. Hunedoara). În sfîrşit, de aproape toate aceste locuri este legat şi obiceiul după care oricine trece pe acolo este obligat să arunce cîte o crenguţă, ceea ce explică existenţa unor adevărate movile de vreascuri în mai toate locurile numite astfel.

În limba română, apelativul *zleamăn* a fost înregistrat, în aceeaşi arie cu a toponimului, cu sensurile de „(Ban.) piatră sau ci uce de mormînt". (Liuba — Iana, M., p. 34, 84, 85); „(Lecînţa — Ţara Oaşului, Cufoaia — Ţara Lăpuşului) omor; crimă" (AT); cf. şi expresia *a face zleamănul cuiva* = a omorî pe cineva (Cufoaia — Ţara Lăpuşului : com. Cornelia Filip), la propriu, desigur, „a săpa mormîntul, groapa cuiva", ca şi verbul *înzlemeni* („despre oameni) a rămîne nemişcat, sub influenţa unei emoţii puternice, a înlemni, a încremeni" (id., *ibid.*; cf. Ana Purcariu : com. Romos, jud. Hunedoara), aluzie, neîndoielnică, la imobilitatea semnelor de hotar sau de orientare de la răscrucile de drumuri [3].

Termenul *zleamăn* este de origine slavă; după CADE (s.v.), el ar proveni din srb. *zlameńe* „semn"(la rîndu-i, acesta din urmă este o variantă a lui *znamen*, idem RJA).

Fără îndoială, prin toate aceste semnificaţii (inclusiv cea a etimonului slav), apelativul şi toponimul în discuţie reflectă întrepătrunderea (respectiv confundarea) a două vechi elemente de cultură : cel de „movilă — semn de hotar sau de orientare de-a lungul drumurilor" şi „movilă — mormînt (tumul)" [4]. Se înţelege de la sine că aceste movile a r t i f i c i a l e au trebuit să fie r i d i c a t e şi că, odată ridicate, ele trebuiau, dintr-un motiv sau altul, să fie şi î n t r e ţ i n u t e; de aici, în ultimă instanţă, şi obiceiul arătat mai înainte. Confundarea celor două elemente de cultură a prilejuit, în cele din urmă, şi crearea legendelor amintite. Nu este exclus ca aceste legende să fie şi rezultatul unor suprapuneri, al unui sincretism de motive mai vechi sau mai noi, aparţinînd mai mult sau mai puţin fantasticului. Ca atare, faptul că, de regulă, personajele principale ale legendelor în cauză sînt tinere fete ar putea fi pus în legătură şi cu

---

[3] La toate acestea s-ar mai putea adăuga şi *jneamăt* „(Mold.) grămadă de lemne, mîl etc., aduse de apă"; „mormînt (în pădure sau pe cîmp) pe care fiecare trecător aruncă cîte ceva (un lemn, o piatră etc.)" (DA); cf. şi, ca semnificaţie, *Calea Semnelor* şi *Pîrău Semnelor* (Drăguş, jud. Braşov), ambele trecînd pe lîngă semnele care despart hotarul Drăgușului de cel al Sîmbetei de Sus (cf. com. Octavia Boantă); *Calea Pociumbilor*, drum de hotar (Cămîrzana—Ţara Oaşului : AT) : *pociumb* „ţăruş" etc.

[4] Un fapt întrucîtva similar este exprimat şi de alte apelative şi toponime româneşti : cf. *gorgan* şi *măgură*, care, pe lîngă sensul fundamental de „movilă", respectiv „movilă (deal sau munte) de formă rotunjită sau trapezoidală", mai au şi semnificaţiile de „movilă — semn de hotar" şi „tumul" (cf. DA, DLR). Menţionăm, pe de altă parte, numele *La Mormînt*, desemnînd un loc cu semne de hotar, între satele Racoviţa şi Avrig, jud. Sibiu (com. D. Loşonţi); cf. şi *Morminturile Mari* şi *Morminturile Mici*, două poieni pe o culme numită D î l m a P l a i u l u i (jud. Hunedoara). Săpăturile arheologice efectuate aici n-au dat, în mod firesc, nici un rezultat (cf. AMN I, p. 144), cele două nume marcînd movile — semne de orientare de-a lungul plaiului.

valoarea de eufemism pentru „zînă" al termenului *fată*, atît de des întîlnit în toponimia țării noastre; cf., dealtfel, și *fetele cîmpului* (sau *codrului*, *vîntoasele*, *fata pădurii* etc., care, în credințele poporului, sînt fie ielele, fie alte zîne care se ațin pe la răscruci sau pe la alte locuri (considerate rele) (DA, s. v. f a t ă)[5].

2. Fapt interesant, ca semnificație termenul și numele discutat pînă acum prezintă surprinzătoare similitudini cu toponimul *Montjoie* (: fr. *montjoie)*. După DNLF, acest toponim ocupă o întinsă arie de pe teritoriul Franței: „*Montjói*, Aude *(de Monte Joi*, 1232); T.-et.-G.; *Montjoie*, Ariège; Doubs; Manche (cant. St-James: *de Monte Gaudi*, 1369—1370; cant. St. Pois); *Lamontjoie*, L.-et-G.". De adăugat că el este destul de frecvent întîlnit și în Pirinei, în domeniul occitan termenul *montjoie* fiind fie împrumutat, fie tradus (cf., în acest din urmă caz, forma *Mongauch:* E. Nègre, *Top. Rab.*, p. 366). Ca termen comun *(monjoia* „semn de hotar"), este întîlnit și în catalană (cf. Paul Viteau, *Toponymie de l'Ariège*, în „Pirineos", Zaragoza, XIII, 1957, nr. 43—46, p. 105 ș.u.).

După izvoarele amintite, la care se adaugă acum și altele, în funcție, se înțelege, de semnificațiile (presupuse) ale termenului comun, numele în discuție desemnează:

a) movile artificiale (din pămînt sau pietre), ridicate drept semne de orientare de-a lungul drumurilor (antice sau de pelerinaj) (cf. și Dauzat, NL, p. 157)[6]. De notat că și azi ciobanii din Ariège obișnuiesc să facă grămezi de piatră în munți, cu ajutorul cărora să poată recunoaște locurile pe vreme înnorată, cu slabă vizibilitate (cf. Paul Viteau, *op. cit.*, p. 145)[7];

b) semne de hotar, alcătuite din movile, stîlpi sau pietre lunguiețe înfipte în pămînt (cf. și J. F. Massie, *Les camps et les motes dans le département des Basses-Pyrénées*, Pau, 1956—1957, p. 8); cf. și, mai sus, cat. *monjoia*, idem;

c) oratorii (mici capele ridicate la răscruci, de obicei pe drumurile de pelerinaj); cf. și Émille Beloc, *Les sources de la Garonne*, Paris, 1896, p. 15);

d) tumuli sau monumente comemorative (cf. și Émille Beloc, *op. cit.;* J. F. Massie, *op. cit.*).

3. Fără îndoială, semnificațiile similare ale toponimelor *Zleamăn* și *Montjoie* reflectă vechi și similare elemente de cultură („movilă — semn de hotar sau de orientare de-a lungul drumurilor" și „movilă — tumul"), apărute și dezvoltate independent, dar în condiții istorice asemănătoare, la noi și în Apus.

---

[5] Cf. și *La Fata ai Moartă*, loc în pădure unde pînă nu demult se mai putea vedea încă o movilă de vreascuri (Feldioara — Brașov: com. Dorina Miclea). Asupra toponimului mitologic *Fata*, vezi lucrarea noastră de doctorat (în manuscris), *Toponimia văii Riului Grădiștii (jud. Hunedoara). Studiu monografic*, Cluj-Napoca, 1975, p. 120 ș.u.

[6] În Italia occidentală, movilele de acest fel se numesc *peregal* (sg.; din lat. * *petrica* + suf. = *alis)* (G. Serra, citat de A. Dauzat în REA XLI, 1939, p. 237).

[7] Ca o completare și la cele arătate despre numele *Zleamăn*, menționăm că acest obicei îl au și păstorii noștri; în munții Țarcu și Godeanu, semnele făcute din grămezi de piatră se numesc *momîi* (sg. *momîie)*; de notat că, în afară de acest înțeles și de cel de „sperietoare", *momîie* îl mai are și pe cel de „semn de hotar" (cf. DLR).

4. Originea termenului *montjoie* este incertă : *mons gaudii* „mont de la joie" sau germ*. *mund — gawi* „protection du territoire" (DNLF, s.v. M o n t j o i e ; pentru detalii, vezi E. Nègre, *Top. Rab.*, p. 366). Ţinînd seama de originea şi de structura semantică a rom. *zleamăn (Zleamăn)*, ca şi de faptul că, de regulă, structura şi evoluţia semantică identică sau similară a două cuvinte, aparţinînd chiar unor limbi diferite, se explică prin sinonimia sensurilor lor fundamentale, ne punem întrebarea dacă adevăratul etimon al fr. *montjoie* n-ar putea avea o semnificaţie similară cu cea a etimonului rom. *zleamăn* (< srb. *zlameńe* „semn"). Aceasta cu atît mai mult cu cît, în *Chanson de Roland*, fr. *montjoie* este atestat (sub forma *munjoie)* cu sensul de „cri de guerre" (Dauzat, *Dict. étym.)*, la propriu, foarte posibil şi „consemn ; parolă".

Frate-miu, frate-tu, frate-su

DE

IORGU IORDAN

În interesantul şi bogat documentatul său articol despre vechimea şi răspîndirea posesivelor româneşti scurtate (v. LR, XXVI, 1977, p. 231 şi urm.), C. Frâncu urmăreşte problema, de aproape, cu ajutorul textelor, începînd cu cele mai vechi şi ajungînd la cele din epoca noastră. Ceea ce m-a determinat să intervin cu această notă sînt două fapte, după mine, ambele importante, cel puţin din punctul de vedere al modului cum poate şi trebuie să fie rezolvată problema în totalitatea ei.

Mai întîi, mă surprinde absenţa formelor „moldoveneşti" (le spun aşa, spre a scurta vorba) ale posesivului. C. Frâncu, pe care, repet, îl interesează aspectul cronologic şi geografic al fenomenului, le înregistrează totdeauna aşa cum le-am dat eu în titlul articolului de faţă. Întrebarea care se pune (şi la care eu nu pot răspunde) este dacă autorul citat n-a găsit pe nici una dintre variantele cu *-o* în loc de *-u*. O singură excepţie totuşi, semnificativă, după mine : la p. 236 se referă la H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, Bucureşti, 1960, p. 135, pentru o posibilă explicaţie a formelor în discuţie şi reproduce exemplul *frăţini-to (tu)*. Aşadar, pentru autorul acestei cărţi, *to* precedă pe *tu*, dar nu, cum voi arăta eu ceva mai departe, din punct de vedere cronologic, ci din cauză că în vorbirea moldoveanului (= bucovineanului) Mihăescu — la fel în a mea, tot moldovean — numai *to* este o realitate, şi tot aşa a fost şi este în toate graiurile ţării lui Ştefan cel Mare. Ca copil şi adolescent n-am auzit pe nimeni din familia mea şi nici din familiile vecinilor noştri spunînd *frati-miu (= ńu)*, *-tu*, *-su*. De asemenea n-am înregistrat, mai tîrziu, la Iaşi, şi în alte părţi ale Moldovei, în vorbirea neliterară a nimănui, aceste forme. Aşa se explică de ce A. Philippide, *Gramatică elementară a limbii române*, Iaşi, 1897, p. 70, notează numai pe *mio*, *to*, *so*, singurele pe care le cunoştea din graiul său de acasă, ceea ce, în treacăt spus, nu scuză absenţa lui *miu*, *tu*, *su*. Celălalt fapt care m-a determinat să intervin în discuţie se referă la explicaţia acestor forme. C. Frâncu citează, cu rezerve, pe Mihăescu, după care *to* ar proveni din *tuo* (la fel, firesc, şi *so* din *suo* neamintit totuşi). Aceasta însemnează că formele latineşti ale posesivului de persoana a IIa-a şi a III-a singular transmise limbii române au fost nu numai *teus*, *seus* (refăcute după *meus)*, ci şi *tuus*, *suus*. Ipoteza aceasta, indusă de mine, o propune, ca mai verosimilă, C. Frâncu, după care *tău*, *său* continuă pe *teus*, *seus*, iar *-tu*, *-su*, pe *tuus*, *suus*. Nu văd cum s-ar justifica păstrarea a două variante pentru exprimarea unuia şi aceluiaşi con-

ţinut. Afară de asta, transformarea lui *tuus*, *suus* în *tu*, *su* prezintă dificultăţi de ordin fonetic, peste care nu ne putem permite să trecem, chiar dacă am invoca lipsa accentului, cauzată de poziţia enclitică a posesivului. Pentru mine, situaţia se prezintă cu mult mai simplu şi de aceea mult mai clar. Formele *to*, *so* sînt anterioare celor în *-u* şi provin din *tău*, *său* printr-o asimilaţie reciprocă : lipsa de accent în frază a ajutat enorm la apariţia lui *-o*, vocală deschisă, ca *ă*, şi rotunjită ca *u* (chiar dacă diferă de aceasta prin poziţia limbii faţă de palat). La fel *meu* a dat *mio*, pentru care cf. *io*, foarte frecvent, pentru *eu*, în vorbirea mai rapidă. Să se compare, pentru fenomenul invers, n. pers. *Răutu* < *Roth*, *Tăutu* < *Tót* (cu *o* lung).

CRITICA AUTENTICITĂȚII ȘI A DATĂRII TEXTELOR VECHI. PE MARGINEA A DOUĂ ARTICOLE RECENTE

DE

ALEXANDRU MAREȘ

1. O ÎNCERCARE DE A PRELUNGI EXISTENȚA UNUI FALS DIN SECOLUL NOSTRU

Într-un mai vechi articol ne-am ocupat de cunoscutul epilog al *Octoihului* diacului Oprea, atrăgînd atenția, la capătul unei minuțioase analize, că avem a face cu o contrafacere de dată recentă, aparținînd lui N. Sulică [1]. Unul dintre argumentele invocate de noi în favoarea neautenticității epilogului a fost examinat nu de mult de I. Roman [2]. Contestîndu-i valoarea probatorie pe care i-am atribuit-o în cadrul demonstrației, autorul conchide că ipoteza noastră este discutabilă. Cum, prin importanța care a fost atribuită epilogului, controversa de față depășește interesul strict filologic, ne propunem să examinăm în continuare obiecțiile pe care ni le aduce I. Roman. Înainte de a intra în fondul dezbaterii, considerăm că este util să prezentăm cititorului datele esențiale ale problemei.

În 1937, N. Sulică a făcut publică descoperirea unui *Octoih* românesc manuscris, însoțit de un întins și prețios epilog, semnat de diacul Oprea. Fără a face o descriere a manuscrisului, N. Sulică și-a restrîns exclusiv interesul asupra epilogului, pe care l-a publicat, însoțind transcrierea lui de facsimilul primei pagini. Păstrat multă vreme în colecția personală a lui N. Sulică, manuscrisul a reintrat în circuitul științific în 1966, dar, de această dată, fără a mai conține și epilogul. În schimb, textul acestuia s-a păstrat pe șase clișee executate pe sticlă la Biblioteca Muzeului primei școli românești din Scheii Brașovului. Împreună cu acestea se află și un al șaptelea clișeu, executat în aceleași condiții, reproducînd o pagină din textul propriu-zis al *Octoihului*. Cele șapte clișee au fost donate acestei instituții de către fiul lui N. Sulică [3].

Printre faptele care ne-au înlesnit descoperirea falsului a fost și cel desprins din examinarea comparativă a clișeului nr. 7, reproducînd pagina de manuscris, cu primele șase clișee, reproducînd textul epilogului. În timp ce primul clișeu permite să se observe cu ochiul liber, în unele porțiuni ale paginii, urmele vărgăturilor, celelalte șase clișee nu înlesnesc o asemenea observație. Această constatare, unită și cu alte amănunte extrase, de asemenea, din examinarea hîrtiei pe baza celor șapte clișee, ne-au întărit în convingerea că epilogul a fost scris pe hîrtie neripsată, de fabricație mult mai recentă decît hîrtia manuscrisului.

Pentru a verifica valoarea afirmației noastre, I. Roman a recurs la următorul experiment: a privit la microscop, fotografiind prin transpa-

---

[1] *Un octoih românesc din secolul al XVI-lea?*, în LR, XVIII, 1969, nr. 3, p. 239—251.

[2] *Structura hîrtiei și vechimea manuscriselor nedatate*, în LR, XXIII, 1974, nr. 5, p. 443—446.

[3] Pentru toate aceste informații, vezi articolul nostru citat, p. 239—241.

renţă şi prin reflecţie, porţiuni de pagină reproduse, pe de o parte, în clişeul nr. 7 (textul manuscris), pe de altă parte, în primele şase clişee (textul epilogului). Imaginile astfel obţinute sînt, după părerea autorului asemănătoare, dar totodată deosebite de imaginile unei hîrtii de fabricaţie modernă fotografiată în aceleaşi condiţii tehnice. Ca atare, conchide I. Roman, ipoteza neautenticităţii epilogului este discutabilă, întrucît hîrtia pe care a fost scris acesta „privită la miscroscop prin transparenţă şi reflecţie este asemănătoare cu hîrtia secolului al XVI-lea şi nu cu hîrtia modernă fotografiată în aceleaşi condiţii tehnice" [4].

Pe marginea acestui experiment, precum şi a rezultatelor obţinute pe baza lui se pot face următoarele observaţii:

a studierea porozităţii hîrtiei privită la miscroscop şi fotografiată prin reflecţie este ineficientă în cazul clişeelor nr. 1—6, deoarece hîrtia epilogului a fost înnegrită în mod artificial, probabil cu fum (vezi, în acest sens, mai jos, p. 558); de aici şi deosebirile inerente care decurg la o comparaţie între hîrtia epilogului şi hîrtia de fabricaţie modernă;

b imaginile obţinute la fotografierea prin transparenţă, atît în cazul clişeelor nr. 1—6, cît şi al clişeului nr. 7, au fost influenţate de structura sticlei pe care sînt executate, fapt recunoscut şi de I. Roman [5].

În consecinţă, aşa-zisa asemănare dintre imaginile obţinute după fila manuscrisului (clişeul nr. 7) şi imaginile recoltate după filele epilogului (clişeele nr. 1—6) se datorează structurii sticlei, în cazul fotografierii prin transparenţă, respectiv înnegririi artificiale a hîrtiei epilogului, în cazul fotografierii prin reflecţie. De altfel, în legătură cu acest ultim aspect, trebuie să menţionăm că I. Roman a uzat de o inabilă contrafacere, prezentînd sub fig. 11 din articolul său (= imagine a unei porţiuni de filă din manuscris) imaginea unei porţiuni de filă din epilog; compară fig. 1 şi fig. 2 din prezentul articol. Procedînd în acest fel, autorul stabileşte asemănarea dintre două imagini (fig. 11 şi fig. 13) rezultate în urma fotografierii prin reflecţie a epilogului (fig. 13, ne încredinţează autorul, aparţine epilogului şi pînă la proba contrară urmează să acordăm credit acestei afirmaţii).

În lumina acestor observaţii, rezultatele la care a ajuns I. Roman în urma experimentului său sînt lipsite de importanţa pe care acesta s-a grăbit să le-o acorde. Un fapt pozitiv a reieşit totuşi de pe urma cercetării la microscop a clişeelor, şi anume că, spre deosebire de primele şase, clişeul nr. 7 permite să se observe în unele porţiuni ale filei urmele vărgăturilor [6]. În acest fel, autorul nu a făcut decît să confirme, în mod indirect, afirmaţiile noastre cu privire la aşa-zisa vechime a hîrtiei pe care a fost scris epilogul.

În articolul său, I. Roman combate afirmaţia noastră privind starea bună de conservare a paginilor epilogului în raport cu cele ale manuscrisului afirmînd: „dacă marginile (paginilor, s.n. — *Al. M.*) sînt drepte în clişee, nu înseamnă că epilogul s-a păstrat în stare bună, ci că fotograful a pus un chenar la fotografierea filelor sau nu a luat în obiectiv fila în întregime" [7]. Cine priveşte însă cu atenţie clişeele nr. 5 şi 6 poate observa cu

---

[4] I. Roman, *op. cit.*, p. 446.
[5] *Ibidem*, p. 445, 446.
[6] *Ibidem*, p. 444 şi fig. 2.
[7] *Ibidem*, p. 446.

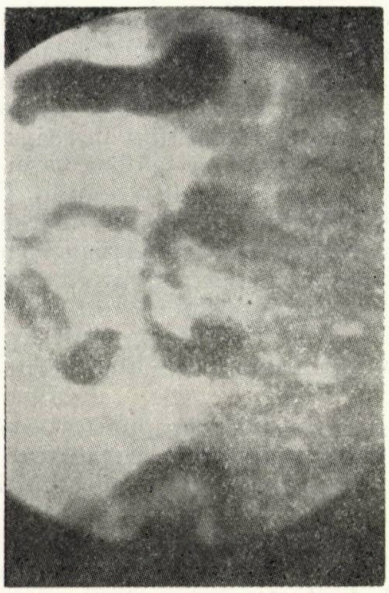

Fig. 1. — Imagine reprodusă după I.Roman, *op. cit.*, fig.11, care afirmă că aceasta aparţine clişeului nr. 7 (fila manuscrisului).

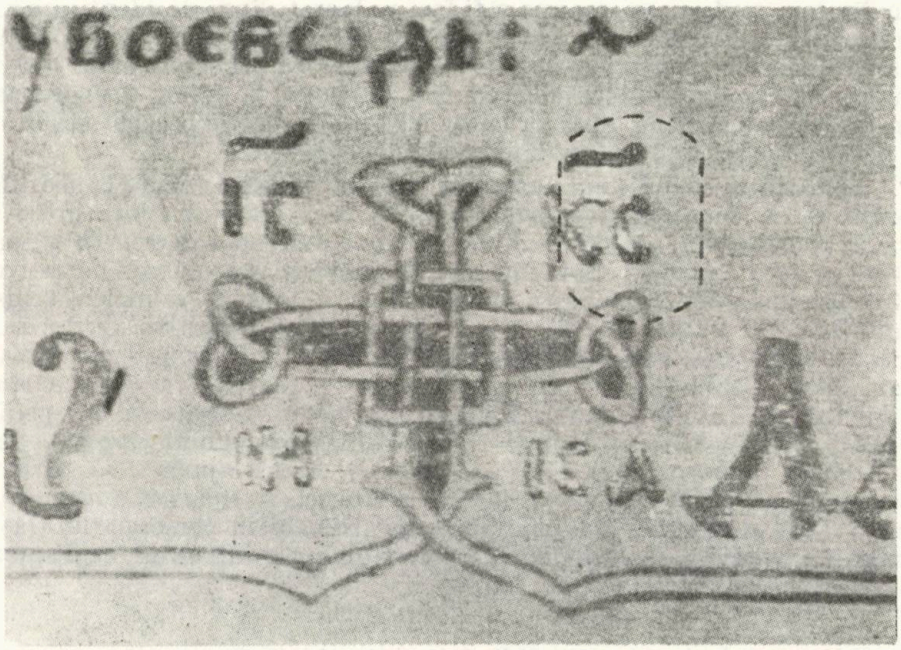

Fig. 2. — Imagine reprodusă după clişeul nr. 6 (fila epilogului); vezi detaliul indicat de noi prin linie punctată şi compară cu imaginea din fig. 1.

uşurinţă marginea inferioară a paginilor respective, care nu este încadrată de nici un chenar (vezi fig. 3 şi 4). Mai mult decît atît, cercetarea clişeelor dovedeşte că epilogul a fost scris pe pagini detaşate una de cealaltă, care la fotografiere au fost fixate pe un suport cu ajutorul pionezelor. Pentru a masca acest amănunt, nu s-a fotografiat întreaga suprafaţă a paginilor. Totuşi, clişeele nr. 2, 5 şi 6 permit să se observe în colţul din dreapta jos al paginilor urmele pionezelor (vezi, de exemplu, fig. 3 şi 4). În plus, pe baza clişeelor nr. 5 şi 6 se poate constata că marginile inferioare ale paginilor nu prezentau, în momentul fotografierii, nici o urmă de uzură a hîrtiei; compară fig. 4 cu fig. 5 (marginea superioară a paginii din manuscris, pe baza clişeului nr. 7). În pofida faptului că a înnegrit artificial hîrtia epilogului, autorul falsului a lăsat marginile periferice ale paginilor intacte, comiţînd în acest fel o altă greşeală, pe lîngă cele deja semnalate în articolul nostru.

În concluzie, aducerea în discuţie a hîrtiei pe care a fost scris epilogul dovedeşte, fără prea mare dificultate, caracterul neautentic al acestui text. Încercînd să pună sub semnul îndoielii această concluzie, I. Roman şi-a concentrat atenţia asupra unui singur argument din multele pe care le-am adus în sprijinul neautenticităţii epilogului. Cine îşi propune însă să verifice trăinicia unei ipoteze este dator să cîntărească fiecare dovadă, în parte, din ansamblul de fapte pe care aceasta este clădită. Dacă ar fi procedat în consecinţă, autorului i-ar fi fost greu să explice altfel decît noi o serie de inadvertenţe, cum ar fi: neconcordanţa dintre data epilogului şi aceea a scrierii manuscrisului căruia îi este atribuit, dispariţia epilogului, particularităţile de limbă ale epilogului, care nu sînt caracteristice graiului din Braşov, unde se presupune a fi fost redactat, lipsa de identitate între scrierea din epilog şi aceea din manuscris, lungimea excesivă a epilogului şi ştirile oarecum senzaţionale pe care le aduce cu privire la unele realităţi asupra cărora sursele documentare tac, prezenţa în epilog a unor pasaje din prefeţele coresiene, lipsa oricăror informaţii despre prezenţa la Braşov în perioada coresiană a unui diac cu numele Oprea etc.

Am arătat în articolul nostru că Nicolae Sulică a recurs la acest fals, dorind să ne încredinţeze, printre altele, că la Braşov fiinţa în 1570 o şcoală românească a cărei vechime era însă mult mai mare. În intenţia falsificatorului, epilogul era menit însă să elucideze şi problema iniţiativelor primelor tipărituri româneşti. Ocupîndu-se în 1936 de primele catehisme româneşti, N. Sulică stăruia asupra faptului că iniţiativa traducerii şi tipăririi *Întrebării creştineşti* (cca 1559—1560) s-ar fi datorat cancelarului Ardealului, Csáki Mihail [8]. În sprijinul acestei păreri, el aducea mărturia epilogului, pe care îl va publica un an mai tîrziu, referitoare la sprijinul bănesc acordat de Ceac Mihaiu (= Csáki Mihail) diaconului Oprea în vederea copierii manuscrisului. Prin analogie, N. Sulică ajungea să afirme în acelaşi articol că în spatele iniţiativei traducerii şi tipăririi *Catehismului* din 1544 s-ar fi aflat un alt nobil român, identificabil în persoana lui Gaşpar Drágfi [9]. De prisos să mai spunem că, şi într-un caz şi într-altul, nu dispunem

---

[8] N. Sulică, *Catehismele româneşti din 1544 (Sibiu) şi 1559 (Braşov) (Precizări cu privire la izvoarele lor)*, în „Anuarul liceului de băieţi « Papiu Ilarian » din Tîrgu-Mureş", 1936, p. 37.

[9] *Ibidem*, p. 39—41, 62—64.

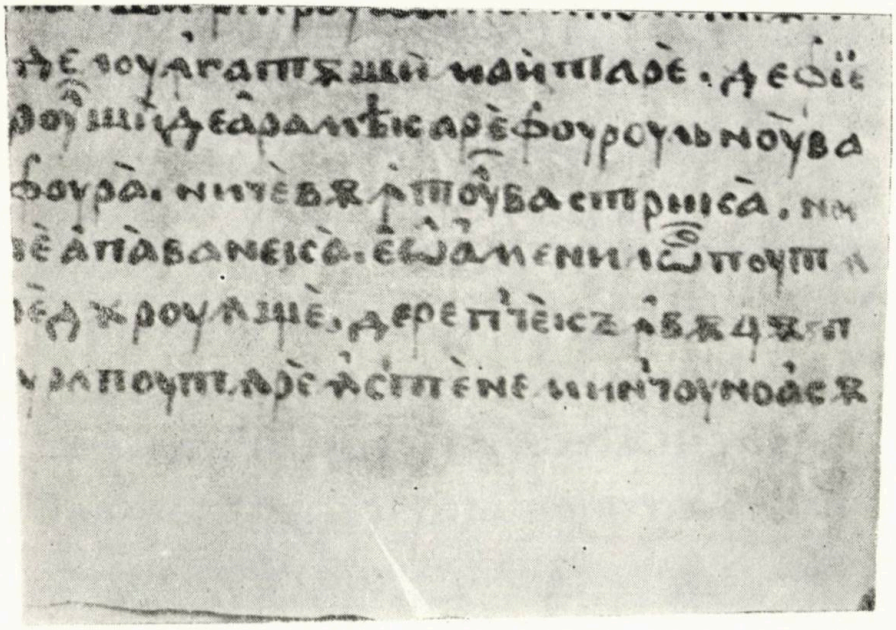

Fig. 3. — Marginea inferioară a paginii; clișeul nr. 5 (pagină din epilog).

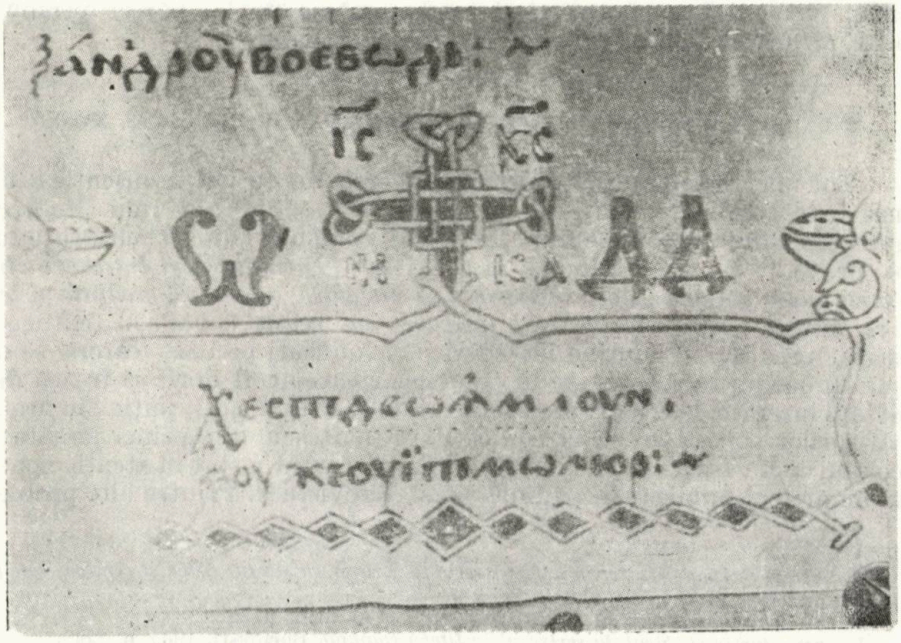

Fig. 4. — Marginea inferioară a paginii; clișeul nr. 6 (pagină din epilog).

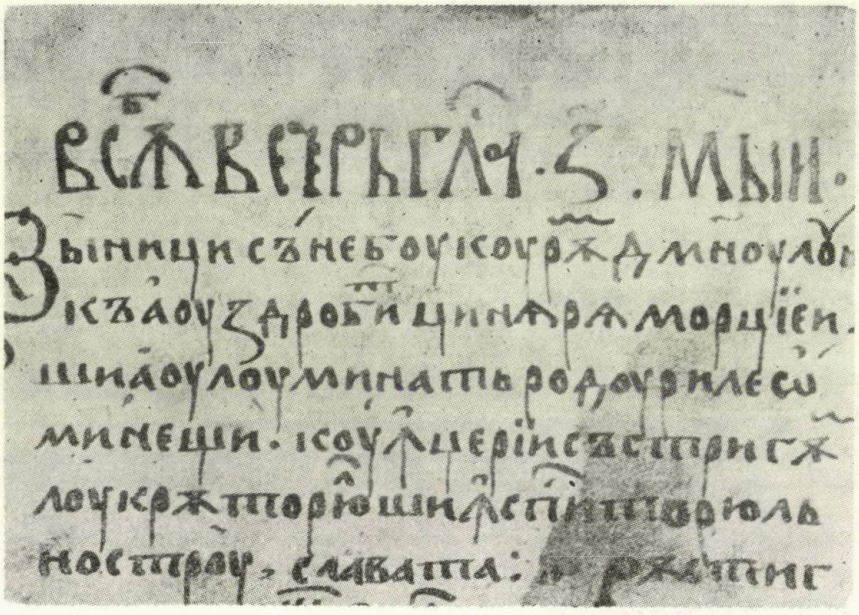

Fig. 5. — Marginea superioară a paginii ; clişeul nr. 7 (pagină din manuscris).

de informaţii care să confirme rolul jucat de aceşti nobili transilvăneni la tipărirea celor două ediţii ale *Catehismului*. Aşadar, prin intermediul acestui epilog, N. Sulică a căutat să-şi fundamenteze unele păreri personale, lipsite, altminteri, de cel mai mic suport documentar.

2. UN TEXT ROMÂNESC DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVI-lea ?

Tot lui I. Roman îi datorăm readucerea de curînd în discuţie a unui scurt text românesc existent pe filele $107^{v} - 108^{r}$ ale unui *Molitvenic* slavon din Biblioteca Muzeului primei şcoli româneşti din Scheii Braşovului (ms. nr. 2) [10]. După cum indică însuşi titlul *(Învăţătură şi întrebare cîndu va vrea vreun om den leagea lătinească să vie către a noastră credinţă şi leage să se boteaze, popa mainte să-l întreabe cu ceaste cuvinte)*, textul este destinat preoţilor şi conţine întrebări şi răspunsuri pe baza cărora se desfăşura procedura de abjurare în cazul celor care ar fi dorit să treacă de la credinţa luterană la cea ortodoxă. Datat de I. Prişcu „cel puţin din vremea tipăriturilor coresiene" [11], iar de P. P. Panaitescu din prima jumătate a secolului al XVI-lea sau de la mijlocul său [12], textul a stat în atenţia noastră într-un articol publicat în paginile acestei reviste [13]. Printre alte probleme

---

[10] Vezi I. Roman, *Un text românesc scris la Braşov în secolul XVI şi controversele unor datări*, în „Astra", nr. I (110), martie 1978, p. 19.

[11] *Din două manuscrise*, în „Ţara Bîrsei", II, 1930, nr. 2, p. 132.

[12] *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965, p. 129.

[13] *Un fragment românesc de Molitvenic din secolul al XVI-lea?* în LR, XX, 1971, nr. 2, p. 131—139.

pe care le ridică cercetarea textului, ne-a preocupat și aceea a vechimii lui. Am arătat cu acest prilej că textul românesc a fost adăugat pe două din cele cinci pagini rămase albe în prima parte a ms. nr. 2, la o dată care este posterioară scrierii *Molitvenicului* slavon (datat de noi cu aproximație din prima jumătate a secolului al XVI-lea). Faptul că *Învățătura* vizează o stare de lucruri determinată de pătrunderea Reformei în rîndurile românilor transilvăneni ne-a determinat să apreciem vechimea textului în funcție de informațiile istorice referitoare la acest fenomen. Textul fiind scris, conform particularităților lingvistice, de un preot din Scheii Brașovului sau din împrejurimi, datarea lui în epoca coresiană (ipoteza I. Prișcu) ni s-a părut mai puțin probabilă, întrucît în această perioadă preoții de la Biserica Sf. Nicolae au trebuit de voie, de nevoie să accepte o serie de măsuri care contraveneau ortodoxismului. Avînd în vedere acest fapt, am formulat mai multe ipoteze referitoare la perioada în care ar fi putut fi copiat textul în ms. nr. 2 : **a.** înainte de 1559, anul reformării bisericii românești din Scheii Brașovului ; **b.** după 1595, cînd biserica ortodoxă din Transilvania ajunge sub oblăduirea mitropolitului Țării Românești, putînd să se bucure din nou de „vechile obiceiuri și libertăți" ; **c.** în primele decenii ale secolului al XVII-lea, cînd se mai constată încercări ale sașilor brașoveni de a-i aduce pe români pe drumul „adevăratei credințe". Conform ultimelor două explicații, scrierea textului s-a putut produce și după 1600. Acest motiv ne-a și condus, în finalul articolului nostru, la afirmația că încadrarea *Învățăturii* în rîndul textelor din secolul al XVI-lea (ipoteza restrictivă a lui I. Prișcu și P. P. Panaitescu) este nesigură.

Concluzia noastră l-a nemulțumit profund pe I. Roman ; fiind „în mod evident eronată", ea ar fi trebuit să determine riposta imediată a specialiștilor. Dovedind o atitudine cu totul reprobabilă cînd este vorba să informeze în mod corect cititorii, autorul se întreabă pe marginea încheierii noastre: „care sînt argumentele care l-au condus spre o asemenea concluzie, este greu de presupus" [14]. Într-o formă succintă, argumentele noastre au fost expuse mai sus. Ele pot fi combătute, etichetate ca neconvingătoare, discutabile, slabe, greșite etc., în schimb, existența lor nu poate fi negată. Cum însă pentru I. Roman ele nu există, acestuia nu-i mai rămîne decît să încerce singur să găsească argumentele care permit o datare corectă a *Învățăturii*. Încercarea se soldează, după spusele autorului, prin găsirea unor argumente irefutabile, care confirmă scrierea textului în secolul al XVI-lea [15].

Primul argument îl constituie vechimea *Molitvenicului* slavon. După cum ne încredințează I. Roman, fără a prezenta însă nici o dovadă concretă în sprijinul afirmației sale, *Molitvenicul* slavon ar data, filigranologic, din jurul anului 1520. Pînă aici — nici o noutate. Noi înșine, ocupîndu-ne de această chestiune, am afirmat că, după filigrane, *Molitvenicul* slavon pare scris mai curînd în prima jumătate a secolului al XVI-lea decît în 1493, dată pe care o propuseseră, fără nici un temei, C. Lacea și I. Prișcu. Pentru fixarea datei scrierii textului românesc, argumentul invocat de I. Roman nu este hotărîtor. Admițînd, în ipoteza sa, că *Molitvenicul* a fost scris în jurul anului 1520, nu putem susține decît că *Învățătura* a

[14] *Un text românesc scris la Brașov în secolul XVI și controversele unor datări*, p. 19.
[15] *Ibidem*.

fost adăugată la o dată care este posterioară celei a scrierii textului slavon. De ce însă această dată se plasează în mod indiscutabil numai în secolul al XVI-lea? Desigur, nici I. Roman nu ar putea răspunde.

Al doilea argument îl formează particularităţile lingvistice ale textului românesc. După ce prezintă o serie de particularităţi *(den, leage*, pl. în *-ure*, conj. *au*, adv. *acmu* etc.), despre care admite că au avut curs şi în secolul al XVII-lea, autorul se opreşte în mod expres asupra conjuncţiei *e* (< *et*), afirmînd că aceasta nu a depăşit „ultimul pătrar al secolului al XVI-lea"[16]. Fără a fi făcut cercetări speciale pentru a stabili de cînd datează ultimele atestări ale acestei conjuncţii, vom preciza că ea apare şi după 1600. De exemplu, în predica *Fraţi dragi*, copiată de popa Grigore din Măhaci în anul 1619, *e* este atestat în două rînduri [17].

În sfîrşit, alte argumente vizează, după afirmaţia autorului, „condiţia tehnică" a textului. Care este conţinutul acestor argumente nu putem şti, I. Roman rezumîndu-se să ne prezinte cîteva informaţii, deja binecunoscute, privind alcătuirea manuscrisului din două părţi distincte, caracterul textului românesc şi prezenţa unor texte similare în molitvenice slavone. La sfîrşitul acestei scurte prezentări, autorul conchide : „Dar în cazul nostru este greu de presupus că textul românesc ar fi fost introdus cu un secol mai tîrziu în această carte slavonă scrisă în secolul al XVI-lea şi cumpărată în anul 1569 de către popa Dobre din Scheii Braşovului" [18]. Ne vedem puşi în situaţia de a întreba din nou : pe ce se întemeiază o asemenea presupunere restrictivă?

Rezumînd aceste argumente, în rîndul cărora adaugă şi „particularităţile paleografice enunţate de P. P. Panaitescu" (în treacăt fie spus, autorul din urmă nu indică nici o particularitate de acest fel [19]), I. Roman ajunge la încheierea că textul românesc a fost scris „în prima jumătate a secolului al XVI-lea" [20]. Concluzia este de-a dreptul surprinzătoare, autorul uitînd cu desăvîrşire că, pe parcursul articolului, şi-a prezentat argumentele pentru a susţine copierea textului într-un interval de timp în care era presupusă, ca parte integrantă, şi a doua jumătate a acestui secol. Reamintind acest lucru, nu ne mai rămîne decît să constatăm că nici unul din argumentele examinate nu ne conduc cu necesitate spre concluzia scrierii *Învăţăturii* înainte de 1601, cu atît mai puţin înaintea anului 1551. În lipsa altor elemente de datare, informaţiile referitoare la pătrunderea şi răspîndirea Reformei în sud-estul Transilvaniei constituie singurele puncte de referinţă pentru stabilirea aproximativă a vechimii acestui text. Ele nu înlătură posibilitatea scrierii *Învăţăturii* în secolul al XVI-lea (mai curînd înainte de 1559 sau după 1595), după cum nu exclud nici posibilitatea scrierii textului în primele decenii ale secolului următor. Pentru a putea decide în favoarea uneia sau alteia dintre aceste ipoteze, ne sînt însă

---

[16] *Un text românesc scris la Braşov în secolul XVI şi controversele unor datări*, p. 19.

[17] *Codicele Sturdzanus*, p. 116^{v}/4, 121^{r}/6 ; cf. şi B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, Bucureşti, 1879, p. 120, 124.

[18] *Un text românesc scris la Braşov în secolul XVI şi controversele unor datări*, p. 19.

[19] Vezi P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 129, care se mărgineşte la o apreciere lipsită de o acoperire faptică propriu-zisă : „Textul românesc datează, fără îndoială, **după aspectul paleografic** (s. n. — *Al. Mareş*), din prima jumătate a secolului al XVI-lea sau de la mijlocul său".

[20] *Un text românesc scris la Braşov în secolul XVI şi controversele unor datări*, p. 19.

necesare și alte informații, pe care simpla cercetare a textului în cauză nu ni le poate oferi. O asemenea informație care clarifică în mod definitiv datarea textului ne-a fost furnizată de unele cercetări recente. Asupra ei ne vom opri însă într-un articol viitor. Pînă atunci, găsim că este necesar să atragem atenția că această informație înlătură fără drept de apel ipoteza datării textului în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

*

În prezent, la Muzeul primei școli românești din Scheii Brașovului, cele două texte aduse în discuție în articolul de față sînt prezentate vizitatorilor pe linia vechilor interpretări : epilogul diacului Oprea este considerat un text autentic, iar despre *Învățătură* se susține că este un text precoresian. Deși obiecțiile noastre în legătură cu aceste concluzii sînt cunoscute conducerii muzeului, aceasta persistă pe mai departe în a populariza un fals și a acorda o vechime prin nimic motivată textului românesc din ms. nr. 2. Mai este oare cazul să spunem că scopul acțiunilor de popularizare a valorilor culturale nu poate fi atins fără o informare corectă ?

NIC. DENSUȘIANU, *Vechi cîntece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897).* Text ales și stabilit, studiu introductiv, note, variante, indice și glosar de I. Oprișan, București, Editura Minerva, 1975

Scopul declarat și firesc al acestei ediții este „să pună în circulație pe calea tiparului una dintre cele mai importante și mai valoroase colecții de folclor românesc" (p. L), și aceasta deoarece „colecția lui Nic. Densușianu a rămas practic necunoscută nu numai publicului larg, dar chiar specialiștilor" (p. L). Editorul își propune să reproducă „textele cît mai exact cu putință, păstrînd toate particularitățile lor **lingvistice și fonetice dialectale**" (subl. ns., *I. P.-S.*; ne întrebăm: **particularități fonetice dialectale** înseamnă și altceva decît **particularități lingvistice dialectale?**). S-a luat în seamă „forma lor manuscrisă, alterată în unele cazuri la publicare cu sau fără voia lui Nic. Densușianu" (p. LI). Totuși, spune editorul, „a trebuit ... să operăm unele modificări dictate de necesitățile editării" (p. LI). I. Oprișan nu precizează care anume sînt **necesitățile editării**, dar spune ce schimbări a operat. Iată cuvintele domniei-sale: „În primul rînd am transcris întregul material după principiile ortografiei în vigoare, corijînd totodată greșelile de punctuație ale **referenților** (termenul aparține lui Nic. Densușianu). S-au făcut cu acest prilej următoarele echivalări, constant menținute: grupul *sc* cu valoare de *șt* trece la *șt (lipsesce > lipsește, sciu > știu)*; *e* și *ĕ*, cu valoare de *ă*, trec la *ă (se-i > să-i, me mir > mă mir, resboiu > război)*, iar *e* cu valoare de *i*, la *i (venturi > vînturi)*; *ț* trece la *z (deprință > deprinză)*; grupul *ci* sau *çi* echivalent lui *ț* trece la *ț (sociule > soțule, puçinel > puținel)*; consoanele duble sînt înlocuite cu consoane simple *(șeassezeci > șasezeci)*; grupul *pt* este înlocuit cu forma sonoră *bt (supt > subt, suptire > subțire)*; consoana *s* este înlocuită cu perechea ei sonoră *z* în situații ca: *sbura > zbura, deslegă > dezlegă*; forma de indicativ imperfect, pers. a III-a sing. în *ia* este înlocuită cu forma corespunzătoare terminată în *ea (auzia > auzea, netezia > netezea, ducia > ducea, făcia > făcea)*; *ó* se notează în forma diftongată *(móră > moară)*; *é* a fost transcris, de la caz la caz ca: *ia (ér > iar), ea (puné > punea)*, sau *ie (grăésce > grăiește)*; diftongul *ea* trece în anumite situații la *ia (eată > iată, aea > aia)*; diftongul *ea*, echivalent pur grafic pentru *a*, trece la *a (șeade > șade)*; diftongul *io* în hiat trece la *eo (li-o > le-o)*; *e* în poziție dură trece la *ie (fluera > fluiera, perde > pierde, boeri > boieri)*; *i* final, accentuat trece la *ii (Hoți Brăili > Hoții Brăilii, Șerpi Dunări > Șerpii Dunării)*; *u* final este suprimat *(prostu > prost, capulu > capul, oiu > oi)*; *ô, ê, â* se transcriu unitar cu *î*, în afara derivatelor cuvîntului *român; sunt* și *sînt* sînt unificate sub forma *sînt;* la fel *cari* și *care* au fost transcrise numai în grafia: *care ...*" (p. LI—LII).

Am reprodus anume acest text explicativ pentru a se constata că editorul face multe greșeli, pe care le vom arăta în ordinea în care apar:

1) se folosește verbul *trece* pentru *transcrie*, ceea ce nu este totuna;

2) a transcrie *subt* și *subțire* în loc de *supt* și *suptire* înseamnă a ignora o realitate lingvistică existentă și astăzi;

3) *s* în *sboară, deslegă* se putea păstra, întrucît astfel de rostiri se întîlneau în limba vorbită (și se mai întîlnesc și astăzi);

4) se folosește verbul *se notează* pentru *se transcrie;*

5) editorul crede, greșit, că în *șeade, șeasezeci* diftongul *ea* este un „echivalent pur grafic pentru *a*"; pronunția aceasta este însă o realitate fonetică pînă astăzi (crainicii sportivi de la Radio-București, în ciuda tuturor criticilor, folosesc numai această pronunție: *șeade, șease, șeaple, așea* etc.);

6) a spune că „diftongul *io* în hiat trece la *eo (li-o > le-o)*" este surprinzător; editorul nu știe ce este hiatul! Iar formularea *diftong în hiat* este absurdă;

7) „*e* în poziție dură trece la *-ie*", spune editorul; în două din exemplele pe care le dă, vedem că este vorba de un *e* la început de silabă, care a fost transcris prin diftongul *ie;* deci nu este vorba de ceea ce numește editorul „*e* în poziție dură";

8) rostirea *perde* se putea păstra; ea se mai întîlnește și azi;

9) în cuvintele *hoți, șerpi* (pronunțate în două silabe) și în *Dunări, Brăili* (pronunțate în trei silabe), *i* final nu este accentuat, cum crede editorul, ci este vorba de un *i* care cumulează și valoarea de semn al pluralului și pe aceea de articol hotărît; este un *i* silabic;

10) editorul spune, mai departe, că „*u* final este suprimat" (în cuvintele *prostu, capulu, oiu*), dar nu face precizările cuvenite:

în *prostu* și *capulu* se poate renunța la *u* final numai dacă cele două cuvinte nu sînt articulate cu articol hotărît; în legătură cu *capulu* trebuie precizat că substantivul nu este în genitiv-dativ *(capulu* în loc de *capului);*

11) editorul a unificat *care* și *cari*, folosind peste tot *care*, scăpînd din vedere că forma *cari* este cea de plural și că reprezintă o particularitate de limbă.

Observațiile de pînă aici se referă la chestiuni de tehnică editorială și de folosire a termenilor proprii.

Ediția pe marginea căreia discutăm este inclusă în seria **ediţiilor critice de folclor**, ceea ce înseamnă că este o ediție științifică, o ediție model. Poate fi, însă, considerată ca atare ediția lui I. Oprișan?

Însemnările noastre, în continuare, au în vedere faptul că editorul și-a îngăduit să facă unele modificări în textele editate, ,,spre a da fluență și înțeles propozițiilor", după cum însuși precizează (p. LI). Ne vom opri la unele dintre aceste intervenții, pe care le socotim drept ,,colaborare" a editorului cu poetul popular, adică le socotim f a l s i f i c a r e a textului cules și transcris cu destulă fidelitate de către intelectualii cărora le-a fost adresat chestionarul lui N. Densușianu.

În versul *Că așa-i adetu din bătrîni* (p. 42), editorul corectează : *Că așa-i datu din bătrîni*. Nu înțelegem ce l-a determinat pe editor să schimbe (chiar dacă menționează în subsol : *În manuscris* : ,,*adetu*") un cuvînt care era la locul lui, cu altul pe care domnia sa îl crede mai potrivit. Să nu știe I. Oprișan că *adet* este cuvînt cunoscut dicționarelor românești, deci limbii române, cu sensul ,,datină, obicei"? (vezi Dicționarul Academiei, I, p. 38; vezi și B. P. Hasdeu, *Etymologicum*, I, p. 231, ediția Gr. Brâncuș; vezi și Elena Sevastos, *Nunta la români*, p. 51).

În versurile *Cu urechile în saci turna, De căuşe nu mai întreba* (p. 46), editorul înlocuiește verbul *întreba* cu *trebuia*, precizînd în notă : *În manuscris* : ,,întreba".

În versul *Grîu mărunt și cel de vară* (p.53), editorul înlocuiește cuvîntul *cel* cu *grîu* și menționează în notă : *În manuscris* : ,,*cel*".

În altă parte (p. 150), editorul crede că textul va fi mai clar dacă va fi ,,corectat" astfel : *Și Corbea că-ncălica Că mi-i știa el sama*, față de : ... *Că mai știa el sama*, cum era în manuscris. Dar cuvîntul *mai* era obligatoriu aici, pentru că subliniază perfect ideea poetului popular, anume că, după ce a stat închis mulți ani, Corbea încă *mai* știa să încalece și să călărească haiducește.

În *Balada lui Marco*, culeasă în Opatița, fostul comitat al Timișului (vezi p. 257, nota 48), apare locuțiunea *de loc*, care în Banat și în zonele apropiate are sensul ,,imediat, neîntîrziat". Necunoscînd această locuțiune, editorul intervine în text și scrie *pe loc* (p. 185) : *Ea afară că-mi ieșea Și pe loc cum îl vedea Cheile și le căuta*. O cît de sumară cunoaștere a graiurilor bănățene l-ar fi scutit pe editor de această ... colaborare. În altă ediție de folclor locuțiunea este păstrată : *Cafeaua ne-am căpătat Și de loc ne-am și gătat (Folclor din Transilvania*, IV, culegerea lui Gh. Cernea, editată de Dumitru Lazăr, București, Editura Minerva, 1969, p. 454).

În alt caz, în manuscrisul lui N.Densușianu era : *E-n apleacă-ți vîrvuțu* și este clar că transcrierea *e-n* din manuscris nu poate reprezenta decît o ezitare a redării în scris a interjecției *en (= in, ian)*. Editorul, în loc să lase *en*, cu eliminarea linioarei, corectează : *Ia-n'* ... (p. 187; vezi și p. 188). Dar ce înseamnă *ia-ň* (cu *n* palatalizat)? Nu se poate ca editorul, care este folclorist, să nu știe că interjecția *en*, cu variantele sale, este binecunoscută. *Ian*, de exemplu, se întîlnește la Bibicescu : *Ian trage-mi o horincea* (vezi I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, ediția Maria Goicu, 1970, p. 276); I. Budai-Deleanu scrie : *Bărbați buni, ian să luom sama* (vezi *Opere*, I, ediția Florea Fugariu, 1974, p. 323).

În manuscris era : *Cînd t-am fost, maico, în drag, M-au jurat, maico, sub steag* (p. 199), iar editorul ,,corectează" după sistemul său : *Cînd t-am fost, maico, mai drag* ...

Exemplele s-ar putea înmulți. Și am putea dovedi cu fiecare caz că editorul nu are o concepție clară în legătură cu textul editat și nici nu cunoaște principiile editării. Iar textele pe care s-a angajat să le editeze sînt dintre cele mai dificile, întrucît conțin destule deformări, mai ales în colinde. I. Oprișan a mai complicat lucrurile, în mod inutil, adăugînd în subsolul paginilor niște note parazitare, care să dovedească aportul său la ,,stabilirea" textului. Deși spune că intervențiile în text ,,au fost trecute în paranteze drepte" (p. LII), editorul nu respectă această obligație pe care singur și-a asumat-o (vezi, de pildă, p. 6, nota 1, p. 7, nota 1, p. 13, nota 1 etc.). Și nici nu precizează cînd intervenția sa urcă în text și cînd rămîne în note. Analizînd cu atenție reconstituirile operate, constatăm că forma demnă de luat în seamă este cea din manuscris.

Editorul spune că glosarul ,,reține un număr însemnat de cuvinte neînțelese", dar ne întrebăm : de ce nu cuprinde toate cuvintele neînțelese? Dăm cîteva exemple (numai de la p. 3—10) : *băltăgi (Cu baltagul îl băltăgea)* ,,a bate" (p. 10, versul 31); *ceș (Dar și icea ceș' tînăr)* ,,acest" (p. 10, versul 61); *ciulpină (Scurt, mai scurt că mi-l lega,*

Scurt cu coarda arcului, La ciulpina murgului) „ciolpan, picior" (vezi DA, litera C, p. 453); *dun (Eș'i la ceș'i dun bun, Ceș'i dun bun, jupîn ...)* „(deformare a cuvîntului) om" (p. 3, versurile 16—17); *lehi (Lehi să ne împărțească, Lehi la lehegii)* „lefi (pluralul lui *leafă*), salarii" (p. 3, versurile 40—41); *'rănește (El cal bun 'rănește)* „hrănește" (p. 5, versul 31). Glosarul trebuia să cuprindă toate cuvintele, și cele neînțelese editorului, cum ar fi *văgeată (Săgeată, văgeată)*, probabil „care vîjîie în zbor" (p. 7, versul 50). Nu se respectă în glosar unitatea în transcriere; în text apare *mar'ne* (p. 5, versul 5), iar în glosar *marne* „margine"; în text *pa'rel* (p. 3, versul 34), iar în glosar *parel* „diminutiv de la *pahar*" etc. O altă lipsă a glosarului întocmit de I. Oprișan este aceea că nu se indică pagina sau numărul textului în care apare cuvîntul glosat, fapt care îngreuiază munca cercetătorului.

Deși ediția lui I. Oprișan are unele calități, nu se poate trece cu vederea peste mulțimea greșelilor izvorîte din lipsa unei îndelungate ucenicii în domeniul filologiei. De aceea credem că nu poate fi considerată **ediție critică**, așa cum ar fi putut să fie.

Ion Popescu-Sireteanu

N. COSTIN, *Opere I. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601. Letopisețul Țării Moldovei de la 1709 la 1711.* Ediție cu un studiu introductiv, note, comentarii, indice și glosar de Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, cu prefață de G. Ivănescu, Iași, Editura Junimea, 1976.

Necesitatea unei ediții a operei lui Nicolae Costin era impusă, în primul rînd, de raritatea exemplarelor ediției lui Ioan Șt. Petre[1] din 1942 (la Biblioteca Academiei R. S. România, de pildă, exemplarul, unicat, al acestei ediții este trecut în categoria *cărții rare*), în al doilea rînd, de lacunele și erorile ediției din 1942, care se cereau emendate și, în fine, de faptul că studiul cercetărilor în domeniul literaturii române vechi impune o evaluare actuală, mai clară a personalității lui Nicolae Costin și a operei sale.

Din *Nota asupra ediției* (p. CVI—CXVI) reiese că ediția, proiectată să apară în două volume, va cuprinde „întreaga operă literară a lui Nicolae Costin, atît cea de traducător, cît și cea originală" (cu excepția pasajelor „inserate de autor în scrierea lui Miron Costin *De neamul moldovenilor*, cap. 5—7"). Primul volum cuprinde operele menționate în titlu, iar volumul al doilea va conține *Ceasornicul domnilor*, precum și un glosar de cuvinte și un indice de nume. Se menționează, de asemenea, că „în ambele volume se dau, în afară de text, un număr de reproduceri facsimilate de pe manuscrise, documente care cuprind texte și semnătura cronicarului, portrete etc." (p. CVI). Primul volum nu cuprinde însă nici un fel de facsimile și portrete. Fiind vorba de o ediție diplomatică a unei opere care a cunoscut, după cum se știe, două redacții („către cititor", respectiv „către domnitor"), din care nu ni s-a păstrat nici unul din autografe, ci numai mai multe copii ulterioare, editorii nu au putut evita alegerea unui manuscris de bază. Din *Notă* ... (p. CVI) rezultă că „ediția a fost elaborată prin alegerea manuscriselor unanim recunoscute ca fiind cele care transmit textele cele mai apropiate de opera cronicarului". Nu se specifică dacă această operație de selecție a textului de bază s-a făcut în urma studiului manuscriselor înșeși sau doar a studiului bibliografiei critice, cum ar indica-o formularea „unanim recunoscute". Se renunță, față de ediția din 1942, la reproducerea paralelă a celor două versiuni ale *Letopisețului de la zidirea lumii pînă la 1601* (ms. B.A.R. 238 și 115 copiate de Grigoraș Uricariul sîn Vasile), editîndu-se numai textul ms. 238, „socotit de cercetători drept acela care transmite, în modul cel mai complex, versiunea către cititori a *Letopisețului*". „Pentru corectarea termenilor corupți și completarea lipsurilor" sînt folosite ms. VI—41 de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași și ms. 1794 de la Arhivele Statului din Iași. De asemenea, „în unele cazuri, s-a făcut apel și la ediția Ioan Șt. Petre" (p. CXI). *Letopisețul Țării Moldovei de la 1709 la 1711* a fost reprodus după ms. II—22 (fost ms. 6) de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași, copie a lui Axinte Uricariul. Această din urmă cronică nu fusese editată de I. Șt. Petre.

Sînt menționate la fiecare operă manuscrisele necunoscute autorului ediției anterioare, dar nu mai este analizată problema raportu-

[1] Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*, ediție cu o *Introducere* de Ioan Șt. Petre, București, 1942.

rilor dintre manuscrise şi nici valabilitatea clasificării textelor, pe care o făcuse I. Şt. Petre în ediţia sa şi în monografia despre Nicolae Costin. Sînt indicate cotele noi pentru manuscrisele de la B.C.U.-Iaşi descrise de I. Şt. Petre, iar lista acestora este întregită după *Repertoriul manuscriselor de cronici interne* alcătuit de I. Crăciun şi A. Ilieş. Nu se fac completări sau rectificări descrierii manuscriselor cunoscute lui I. Şt. Petre şi nici nu se încearcă o descriere a celor necunoscute acestuia. Justificarea alegerii ca text de bază a redacţiei mai vechi (ms. B.A.R. 238) o găsim în studiul introductiv (p. LXXXVI sqq.). Raţionamentul editorilor pleacă de la problema datei elaborării *Letopiseţului* şi se repercutează asupra alegerii textului. Şirul deducţiilor debutează astfel : „Data la care a început să fie scrisă această operă poate fi stabilită cu ajutorul unor indicaţii interne ale operei, care au în ele şi o doză de vag, ceea ce face deducţia oarecum ipotetică. Neîndoios e faptul că prezenţa în operă a unor pasaje cu aprecieri nefavorabile grecilor, ..., impune concluzia că ele au fost scrise anterior primei domnii a lui Nicolae Mavrocordat, deci înainte de 1709". Problema datei elaborării, care devine din ipotetică, sigură, pe parcursul a două fraze vecine, ridică însă, aşa cum a arătat şi D. Velciu în recenzia sa din „Limbă şi literatură", I, 1977, p. 317—320, chestiunea „grecofobiei" la rang de criteriu al alegerii textului de bază. Dorinţa de a nu-i aplica lui N. Costin eticheta de „cronicar de curte" impietează, cum a arătat tot D. Velciu, *loc. cit. supra*, asupra alegerii textului de bază. Deşi se vede că raţionamentul editorilor, pe baza unor criterii de felul celui numit mai sus, are „o doză de vag" apreciabilă, aceştia nu s-au gîndit să-l înlocuiască printr-o critică riguroasă a manuscriselor. Urmărirea unor raţionamente pornite de la aceste premise determină reacţii în lanţ. Faptul că în *Letopiseţ* se întîlnesc pasaje care indică cunoaşterea *Ceasornicului* lui Guevara îi conduce pe editori la concluzia că „traducerea *Ceasornicului* a precedat *Letopiseţul*" (p. LXIX). Cu toate acestea, autorii ediţiei menţionează că pasajele respective din *Letopiseţ* şi din *Ceasornic* nu sînt identice, mai mult, că opera lui Guevara era cunoscută de Nicolae Costin cu mult timp înainte de a fi tradusă de cronicar ; cartea se afla în biblioteca tatălui său, Miron Costin, iar lectura acestei opere l-a influenţat şi pe acesta : „rezultă din cercetarea operelor lui Miron Costin că acest învăţat boier moldovean a cunoscut el însuşi *Ceasornicul*" şi că este atestată „încorporarea unor pasaje din *Ceasornicul* lui Guevara în opera lui Miron Costin" (p. LXXIII). Acceptînd şirul deducţiilor autorilor şi urmînd acelaşi principiu, ar rezulta, oare, că traducerea *Ceasornicului* s-a făcut de către *Miron* Costin, şi încă înaintea elaborării *Letopiseţului* acestuia ? !

Paginile consacrate *Ceasornicului domnilor* în studiul introductiv discută, de asemenea, şi problema contribuţiei lui N. Costin la traducerea operei lui Guevara (completările care i se datorează) şi cea a influenţei acestei traduceri în operele contemporanilor şi urmaşilor cronicarului. Prima dintre probleme este destul de interesantă şi contribuţia autorilor studiului, notabilă, mai ales în privinţa influenţei adagiilor şi formulărilor din *Ceasornic* în acte de cancelarie şi în opere istorice (cu observaţia că, pe terenul atît de labil al circulaţiei parimiilor, stabilirea unor filiaţii directe poate fi riscantă.). În ceea ce priveşte însă aportul lui Nicolae Costin la prelucrarea operei lui Guevara, argumentarea este neconvingătoare. Pe lîngă faptul că, faţă de studiul lui N. Cartojan din 1941, nu se aduc date importante, cu excepţia identificării unui manuscris care a aparţinut lui Neculce (ms. VI—29 de la BCU-Iaşi), inspiră neîncredere, ca şi în cazul analizei operei istorice, metoda de lucru a editorilor. Afirmaţiile acestora sînt contradictorii : la p. LXXV se spune că au fost cercetate „cu atenţie, paralel, **originalul** (s.n. — *A.R.-M.*) lui Guevara cu traducerea lui N. Costin", dar la p. LXXVI pasajele din traducerea lui N. Costin sînt puse în paralel cu „traducerea franceză a lui Herberay des Essars", subliniindu-se „ceea ce se vede a fi adaosul cărturarului moldovean", lucru fără noimă din moment ce a fost dovedit de mult faptul că N. Costin şi-a tradus opera după versiunea latinească a lui Wanckelius. Nu avea, deci, nici un rost compararea cu versiunea originală spaniolă (al cărei titlu editorii îl citează greşit *De monospecie (!) de la corte* ..., în două locuri) şi, cu atît mai puţin, cu traducerea franceză.

Cîte sînt, erorile datorate ignoranţei, neatenţiei sau viciilor de metodă nu au consecinţe atît de nefaste ca cele datorate unui spirit partizan : din dorinţa de a releva contribuţia originală a lui N. Costin la elaborarea *Letopiseţului*, editorii folosesc subterfugii care îl nedumeresc pe cititor. Polemizînd cu N. Iorga (p. XC sqq.), editorii citează afirmaţia acestuia despre atitudinea lui N. Costin faţă de interpolatorii cronicii lui Ureche, precum şi explicaţia posibilă a acestei atitudini : „Pe urmă, procesul lor (al interpolatorilor — n.n.) fusese făcut acum de părintele său şi a reveni asupra lor nu i se părea necesar". După un retoric „Aşa să fie oare ?", editorii purced să vadă „ce spune opera" lui N. Costin şi citează cunoscutele pasaje din *Miron* Costin, în care acesta îi combătea pe interpolatori. Pasaje care, cuvînt de cuvînt, se găsesc în *De neamul moldovenilor*, şi nu în capitole în care paternitatea lui Miron Costin poate fi pusă sub semnul îndoielii. Este greu de crezut că editorii

nu au recunoscut aceste lungi pasaje din Miron Costin, citate nu numai în majoritatea istoriilor de literatură veche, ci şi în manualele şcolare ; de aceea, maniera unei astfel de polemici este reprobabilă.

Calea de urmat pentru justa evaluare a personalităţii lui Nicolae Costin trebuia să pornească de la admiterea caracterului compilativ al *Letopiseţului* (aşa cum demonstrase chiar I. Şt. Petre), dar accentuîndu-se asupra **sensului** compilaţiei, asupra locului istoriei româneşti în cadrul istoriei universale şi asupra apariţiei unei noi înţelegeri a rolului istoriei (în *Predoslovia Letopiseţului*, o *Laus historiae* preluată după cronica lui Strijkowski). Important era faptul că, prin intermediul surselor la care apelează N. Costin (spre deosebire de cronografele de tip Kigalas sau de *Rodoslovia* lui Antim Ivireanu), pătrund în cultura noastră o serie de scrieri istorice antice, precum şi o nouă concepţie asupra **scriitorului istoriei**. Editorii nu mai discută problema surselor *Letopiseţului*, ba, mai mult, în loc să completeze şi să identifice trimiterile marginale ale lui N. Costin la izvoarele folosite, le suprimă pe acestea din textul ediţiei.

O serie din obiecţiile care se pot face ediţiei actuale le făcuse C. Grecescu ediţiei lui Ioan Şt. Petre într-o recenzie din „Hrisovul" II (1942), recenzie de care se vede că autorii la care ne referim au cunoştinţă, dar de observaţiile căreia nu au ţinut seamă.

O problemă importantă cu care au fost confruntaţi editorii, care apelează la metoda interpretativă, este transcrierea textelor. În *Nota asupra ediţiei* sînt enunţate succint o serie de principii care vizează evitarea literarizării (modernizării) şi a uniformizării (cu atît mai mult, cu cît nu se păstrează autografele operei) ; modul în care s-a realizat, practic, reproducerea textului ridică însă o serie de probleme.

Din păcate, în ediţie se adoptă adeseori soluţii cu implicaţii în ceea ce priveşte integritatea conţinutului, dar mai ales a limbii reflectate de manuscrisele alese ca texte de bază. Nu este vorba numai de omiterea unor cuvinte existente în manuscris, ca în pasajele *toţi dentru* ⟨***un***⟩ *neam* (p. 29 ; cf. ms. 238, f. 20ᵛ/10), *nu era* ⟨***în***⟩ *Ţara Ungurească* (p. 33 ; cf. ms. 238, f. 23ʳ/4), *între leşi* ⟨***şi***⟩ *între prusi* (p. 137 ; cf. ms. 238, f. 83ʳ/32), *ori rău de cel* ⟨***rău***⟩ *domn* (p. 144 ; cf. ms. 238, f. 87ᵛ/120) [2] sau de abundenţa unor grafii lipsite de justificare fonetică şi care nu-şi aveau, aşadar, locul într-o transcriere interpretativă : *Râmului* (p. 4, 6, 32 etc.), *râmleşti* (p. 33)[3], *slavacilor* (p. 27 ; ⍺ reprezintă probabil o anticipare grafică), *desfirnarea* (: *desfrînarea*, cu succesiunea ръ, ortografie după modelul cuvintelor de tipul *pîlc*, *vîrh*, care sînt scrise în textele vechi плъкъ, връхъ), *dumnedzărie* (: *dumnedzăire*, p. 13)[4], *mussichia* (p. 12), *Getter* (p. 22. În realitate, r͡ɛimɛ͡ în ms. 238, f. 16ᵛ/29 ; titla, plasată greşit pe prima silabă, a fost citită *t* de editori)[5].

Supărătoare este inconsecvenţa de care autorii au dat dovadă în transcriere ; de exemplu, pentru o grafie eronată a scribului se adoptă în ediţie cel puţin următoarele soluţii diferite :

1) se reproduce în text *tale quale* grafia, în alfabet latin, fără a fi emendată de editori în aparat (cazuri de tipul *desfirnare*, *slavacilor*, semnalate mai sus) ;

2) se reproduce grafia eronată, urmată de (sic), fără notă de subsol : vezi *filandră* (sic) (p. 44), *Calambria* (sic) (p. 39) ;

3) Se dă în text grafia eronată urmată de (sic) şi de forma emendată : vezi *Vanda* (sic *Vaida*) (p. 74) ;

4) se reproduce în textul ediţiei forma emendată de editori, indicîndu-se în subsol eroarea din manuscris : vezi *Leh* (p. 71 şi nota 1 : scris *Ceh*), invers, aşadar, în raport cu situaţia de sub 1).

Inconsecvent procedează editorii atunci cînd reproduc unele însemnări marginale ale scribului, care fac însă parte integrantă din operă, cu atît mai mult cu cît multe dintre acestea se reîntîlnesc în alte manuscrise (plasarea lor se datorează fie scrierii lor marginale în modelul după care s-a copiat textul, fie corectării unor omisiuni de către scrib, care revine, copiind pasaje pe care le sărise iniţial, din neatenţie). Se observă că, în unele situaţii, editorii includ aceste note marginale în text, între paranteze drepte [6], cu note în aparat (vezi p. 18, 25) ; în altele însă, textul marginal din manuscris este expediat, fără motiv, în subsolul ediţiei (vezi p. 29 [7], 236). Surprin-

---

[2] De remarcat că ediţia lui Ioan Şt. Petre (vezi p. 86, 94, 325) nu conţine aceste erori.

[3] Cf. însă *rîmlenii* (p. 31), pentru o grafie similară în manuscris.

[4] Grafiile care reflectă greşeli de copist trebuiau să-şi găsească locul, în mod firesc, în note de subsol, şi nu în textul ediţiei, cu atît mai mult cu cît ele nu sînt emendate de editori.

[5] Cf. însă *Misii* (p. 33), deşi în ms. 238, f. 23ʳ/12 apare grafia cu reduplicarea lui *s*.

[6] De menţionat că între aceleaşi semne editorii transcriu cuvinte sau fraze omise în manuscrisul de bază, dar existente în alte copii ale aceleiaşi opere (vezi p. 47, 48, 84).

[7] Reproducem nota editorilor de la această pagină: „notă marginală între rîndurile 7 şi 9 ***a*** (s.n.) ms. 238, f. 20" *(sic!* orice comentariu asupra unei astfel de redactări este inutil).

zătoare este absența totală din ediție a indicațiilor de zaceale aflate în manuscris fie în titlul unor capitole, fie marginal, pe care editorii le trec sub tăcere nu numai în textul propriu-zis, ci și în aparatul volumului.

Principalele obiecții pe care le facem ediției sînt însă, pe de o parte, 1) aceea de a fi literarizat rostiri moldovenești sau arhaice aflate în manuscris, iar pe de altă parte, 2) de a fi creat unele acolo unde manuscrisul ales ca text de bază nu prezenta fonetismele care pot fi citite în textul ediției. Spicuim, la întîmplare, numai cîteva exemple, subliniind că numărul unor astfel de cazuri este îngrijorător de mare (referirile se vor face la textul din ms. BAR 238; nu am efectuat, dealtfel, o colaționare integrală a ediției cu acest manuscris):

1) *așijderea* (p. 15), în loc de *așijdirea* (f. 12^{v}/26); *aițiat* (p. 148), în loc de *aițiat* (f. 89^{v}/17); *căror* (p. 29), în loc de *cărora* (f. 20^{v}/15); *curîndu* (p. 152), în loc de *curundu* (f. 92^{r}/20); *dascăl* (p. 133), în loc de *dascal* (f. 81^{r}/9); *izgoniți* (p. 29), în loc de *izgonit* (f. 20^{v}/5); *italienește* (p. 28), în loc de *italiinește* (f. 20^{r}/1—2); *împotriva* (p.28), în loc de *împrotiva* (f. 20^{r}/28); *împreunîndu-se* (p. 29), în loc de *împreunîndu-să* (f. 20^{v}/11); *mai nainte* (p. 23), în loc de *mainte* (f. 23^{r}/5); *odoare* (p. 138), în loc de *odoară* (f. 84^{r}/19); *sarmații* (p. 29), în loc de *sarmatii* (f. 20^{v}/8); *sîntem* (p. 29), în loc de *sintem* (f. 20^{v}/8); *străinilor* (p. 133), în loc de *streinilor* (f. 81^{r}/8); *sfîrșind* (p. 142), în loc de *svîrșind* (f. 86^{v}/4); *zadar* (p. 148), în loc de *zădar* (f. 89^{v}/27). De observat că aceste erori se află pe numai 9 pagini ale ediției, mai mult, ele se explică cu atît mai puțin cu cît nu apar în ediția lui Ioan Șt. Petre; cf. și *bozi* (p. 18), în loc de *bodzi* (f. 14^{r}/25); *bozoaia* (p. 18), în loc de *bodzoaia* (f. 14^{v}/19); *bozoaie* (p. 18), în loc de *bodzoaie* (f. 14^{r}/26); *zecea* (p. 89), în loc de *dzeacea* (f. 56^{r}/18)[8].

2) *bătrineților* (p. 152), în loc de *bătrineaților* (f. 92^{r}/32); *ficior* (p. 23), în loc de *fecior* (f. 17^{r}/13); *rămăsăsă* (p. 153), în loc de *rămăseasă* (f. 92^{v}/24); *ține* (p. 158), în loc de *ținea* (f. 95^{v}/10); *înviet* (p. 199), în loc de *învis* (f. 120^{r}/14)[9]. În acest din urmă caz, mai mult, editorii subliniază în notă că au corectat o eroare (!!) aflată în ms. 238, unde e scris *învist*; în realitate, lecțiunea corectă a grafiei ⁘ⷭⷭⷭ este *învis*, forma arhaică de participiu trecut a verbului de conj. a III-a *a învie* „a învia", curentă în textele vechi românești. Dintr-o regretabilă neatenție sau poate o carență în pregătirea lingvistică, editorii au emendat grafia fără motiv[10], oferind, dealtfel, și o lecțiune greșită (titla marcînd suprascrierea finalei consonantice a fost citită *t*, în *învis*).

Neputînd decide valoarea unor slove chirilice, editorii apelează la soluții nu întotdeauna de dorit: spre exemplu, slova ѩ (întrebuințată deopotrivă alături de ѧ în scrierea chirilică românească și cu valorile *ea*, *ie*, nu numai *ia*) este **transliterată** întotdeauna ca *ia* de autorii ediției, care recurg la „transcrieri interpretative" de tipul *niamuri* (p. 4), *driapta* (p. 20), *plianul* (p. 91) sau *Maria Niagră* (!! p. 31). Un deserviciu aduc textului lui N. Costin ortografia și punctuația din ediție (vezi, de exemplu, p. 18/26—29, unde segmentarea greșită a unei fraze are implicații semantice, făcînd contextul obscur). Imposibilitatea de a interpreta a avut repercusiuni adeseori în cazurile reproducerii unor grafii chirilice cu finala consonantică suprascrisă: cuvinte de tipul *venitor* (p. 23), *viclenitor* (p. 26), cu *r* suprascris (vezi ms. 238, f. 17^{v}/6, 18^{v}/16), ar fi trebuit să fie transcrise cu sufixul *tori(u)* (norma regională a textului indicîndu-l pe *r* moale în aceste situații); în tot cazul, editorii aveau obligația să atragă atenția asupra lecțiunii pe care au adoptat-o. Dintr-o neatenție similară s-a transcris *40 de zile și 40 de nopți nepărăsit* (p. 15), în loc de *nepărăsite* (datorită suprascrierii finalei cuvîntului). Inconsecvent procedează editorii în situații de tipul *erni* (p. 39), *tae* (p. 13), cf. *fămeie* (p. 33; scris ѳѣмее), deși este bine cunoscut faptul că, în ortografia chirilică, slova ѣ nota la început de silabă diftongul *ie*.

Ediția oferă o „recoltă" bogată de transcrieri eronate sau de inconsecvențe, pe care nu știm dacă să le atribuim, în exclusivitate, editorilor, sau să le trecem în categoria erorilor de tipar[11]: *petriarh* (p. 12), cf. *patriarh* în ms. 238, f. 11^{r}/13; *plaoe* (p. 15), cf. *ploaie*

---

[8] I. Șt. Petre transcrie la fel (vezi p. 64, 65, 207), cu observația, deloc neglijabilă, că acesta specifica în *Nota asupra ediției* sale că a transliterat deopotrivă pe ѕ și з chirilici prin *z*, cititorul fiind, așadar, avizat în această privință.

[9] Corect în ediția lui I. Șt. Petre (vezi p. 446).

[10] Din păcate, nu este singura notă de subsol neavenită în ediție: cf. și p. 63, unde o formă corectă din ms. 238, *lipsit* este „îndreptată" de editori în *lipit* (?!) (în ediția din 1942, p. 152, corect; cf. și p. 27, nota 1 și 29, nota 3).

[11] Vezi și p. 176, unde indicația marginală a filei din ms. 238 (106^{v}) a fost tipărită invers, p. 32, unde textul slavon apare cules greșit, p. LXXII, unde textul grecesc e tipărit într-un alfabet hibrid greco-latin, cu greșeli, sau lipsa unei necesare foi de gardă la sfîrșitul cărții, care produce impresia că sîntem în posesia unui exemplar defectuos al cărții (fapt semnalat și de D. Velciu).

în ms. 238, f. 12^{v}/26 ; *soctială* (p. 20), cf. *socotează* în ms. 238, f. 15^{v}/3 ; *cari* (p. 22), cf. *carii* în ms. 238, f. 17^{r}/2 ; *împrotiva* (p. 28), cf. *împrotivă* în ms. 238, f. 22^{r}/11 ; *Asiia* (p. 29), cf. *Aziia* în ms 238, f. 20^{v}/5 etc. Era de dorit, după cum se vede, să se apeleze mai degrabă la metoda transliteraţiei, cu atît mai mult, cu cît lipsa facsimilelor obligă cititorul (nu neapărat numai pe specialistul interesat de probleme de istorie a limbii) să recurgă la mai vechea ediţie a lui Ioan Şt. Petre sau la manuscris.

Lipsesc, inexplicabil, în foarte multe situaţii, indicaţiile care să trimită la filele corespunzătoare din manuscris (vezi p. 42, 74, 139, 229, 231, unde nu apar marginal trimiteri la f. 28^{v}, 47^{r}, 84^{v}, 138^{v}, 139^{r}) sau se fac trimiteri greşite (vezi p. 33 sau 229, unde se trimite eronat, la f. 23^{v} şi 138^{v} din ms. 238, în loc de f. 23^{r} şi 137^{v}).

În concluzie, volumul I al ediţiei recenzate pune în circulaţie una dintre versiunile publicate şi de Ioan Şt. Petre ale *Letopiseţului de la zidirea lumii pînă la 1601* şi textul *Letopiseţului Ţării Moldovei de la 1709 la 1711*. Textele editate pot fi folosite de istorici, de istorici ai literaturii cu prudenţă atît în privinţa integrităţii textelor, cît mai ales în privinţa limbii acestora, nu însă şi de lingvişti. Datele istorice din studiul introductiv, de asemenea, nu pot fi utilizate fără un permanent control critic. Rămîn în faţa unei viitoare ediţii critice a operei lui Nicolae Costin următoarele probleme :

1) alcătuirea stemei manuscriselor pentru ediţia textelor istorice ;

2) elucidarea contribuţiei lui N. Costin la versiunea în 7 capitole a operei lui Miron Costin *De neamul moldovenilor;*

3) relevarea concepţiei care-l conduce pe N. Costin în alcătuirea compilaţiei istorice privitoare la evenimentele de pînă la 1601.

Alexandra Roman-Moraru

Revista ,,Limba română'' se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd şi jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituţii, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, 71021 Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită ; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 20 lei ; vol. II, 589 p., 20 lei.

*** **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei ; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier". Texte, Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

*** **Texte dialectale. Muntenia I**, 1973, 478 p., 17,50 lei ; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

*** **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacția : acad. Al. Graur și acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei ; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

*** **Istoria științelor în România. Lingvistica.** Sub redacția : acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

*** **Istoria științelor în România : Etnologia** de Romulus Vulcănescu ; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

*** **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

*** **Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică.** Sub redacția : Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii românești**, 1975, 107 p., 4,25 lei.

*** **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

*** **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

*** **Manuscrisul de la Ieud.** Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, 1977, 208 p., 18 lei.

LR, Anul XXVII, nr. 5, p. 471 — 572, București, 1978

I. P. I. c 477

42 200

Lei 6 —